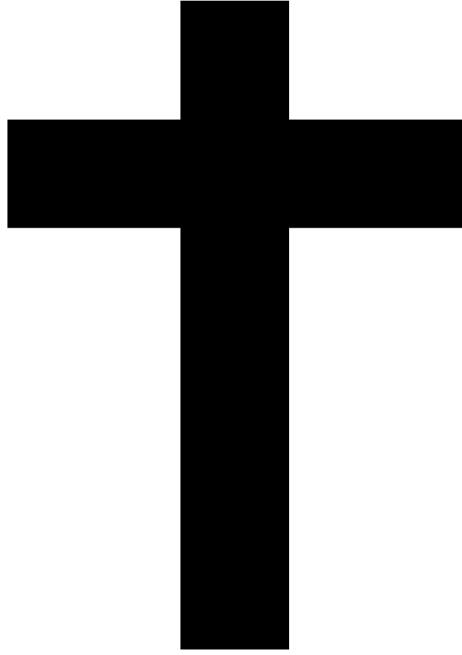


ut-Hun New Testament



Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

ut-Hun New Testament
Hun-Saare: ut-Hun New Testament New Testament

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Hun-Saare

Contributor: WBT Central Zone

© 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc. in cooperation with the Ut-Hun Bible Translation Project All rights reserved. The New Testament in ut-Hun (Eastern Dukawa)
All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022
4b40cd80-7cb8-5d3d-8563-557f030f99d7

Contents

Matiyos	1
Markus	59
Ruka	94
Yohana	147
Senge-mo	186
Roma-ne	236
1 Korinti-ne	259
2 Korinti-ne	281
Garatiya-ne	294
Apisu-ne	302
Piripi-ne	310
Korosiya-ne	316
1 Tasaronika-ne	322
2 Tasaronika-ne	327
1 Timoti	330
2 Timoti	338
Titus	343
Pirimon	347
Yahuda-ne	349
Yakubu	368
1 Bitrus	374
2 Bitrus	380
1 Yohana	384
2 Yohana	389
3 Yohana	390
Yahudas	391
Ut-Hyangan	393

Takurda-o Matiyos

Rem-se rɔ n-me à:

Baag-o Yešo Kiristi un mat-o un wu ne 1:1—2:23
 Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho 3:1-12
 Yo'os un Yešo m-ho un meger-to un wu ne 3:13—4:11
 Senge-m Yešo n-me un hun-ne o-Gariri 4:12—18:35
 Cir-mo Gariri ha-mo o-Urusharima 19:1—20:34
 Ho-ut ta'yoor-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 21:1—27:66
 M-inə ut-marimar un m-rwuun ne cas mo un Wan-Koyan 28:1-20

*Baag-o Yešo Kiristi
(Ruka 3:23-38)*

¹ Takurda-o un baag-o Yešo **Kiristi**.^{*} Wu un rwuun un baag-o ko-Gwomo **Dawuda** un **Ibrahi** ne.

² **Ibrahi** maturu **Ishaku**,
Ishaku maturu **Yakubu**,
Yakubu maturu **Yahuda** un sek-ye ye un wu ne.

³ **Yahuda** ne wu maturu Perez un Zera (inu un ye Tamar).

Perez maturu Hezuron,
 Hezuron maturu Aram,

⁴ Aram maturu Aminadab,
 Aminadab maturu Nashon,
 Nashon maturu Sarmon.

⁵ Sarmon maturu Bo'az (inu un wu Rahab),
 Bo'az maturu Obed (inu un wu Rutu),
 Obed maturu **Jesse**.

⁶ **Jesse** maturu ko-Gwomo **Dawuda**.

Dawuda maturu **Suremanu** (inu un wu ne'a Uriya ro gage wu).

⁷ **Suremanu** maturu Rehebowam,
 Rehebowam maturu Abija,
 Abija maturu Asa,

⁸ Asa maturu Jehoshapat,
 Jehoshapat maturu Jehoram,
 Jehoram maturu Uzziya.

⁹ Uzziya maturu Jotam,
 Jotam maturu Ahaz,

Ahaz maturu Hezekiya,

¹⁰ Hezekiya maturu Manase,
 Manase maturu Amon,
 Amon maturu Josaya.

¹¹ Josaya maturu Jekoniya un hen-ne ye un wu ne, cin ba a un kuus ye m-guw so un dak-o o-**Babira**.[†]

¹² Bo a wotte ye o-**Babira** à,
 Jekoniya maturu Shetiyer,
 Shetiyer maturu Zerubaber,

¹³ Zerubaber maturu Abihudu,

^{*} **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. [†] **Bor-o gaan:11** 1:6-11 Hyen komo; 2Gwm 24:14-15; 2Nom 36:10; Irmu 27:20.

Abihudu maturu Eriyakim,
Eriyakim maturu Azor.

¹⁴ Azor maturu Zadok,
Zadok maturu Akim,

Akim maturu Eriwuda,
¹⁵ Eriwuda maturu Ereyazar,
Ereyazar maturu Matana.

Matana ne wu maturu **Yakubu**.

¹⁶ **Yakubu** maturu **Yusuhu** campo **Meri**,

Meri inu Yeso wu a m-zee **Kiristi** à.

¹⁷ Cir-mo un zaman-o **Ibrahi** ha-mo un yo ma ko-Gwomo **Dawuda**, zaman-ʉs op-ʉs nass-se [14]. Zee-mo un ko-Gwomo **Dawuda** ha-mo un da-o a kuuse **Isra**-ne m-guw o-**Babira** à, zaman-ʉs op-ʉs nass-se [14]. Komo da-o a kuuse ye à, ha-mo un da-o a mate **Kiristi** à, zaman-ʉs op-ʉs nass-se [14] komo.

*A makt Yeso Kiristi
(Ruka 2:1-7)*

¹⁸ Mat-o Yeso **Kiristi** o ka. Da-o **Yusuhu** ro un hoob-o **Meri** inu Yeso ne ut-ge à, cin ba a un gegu ye ut-ge, a 'wossuru wu ro ur-uub ne de un **Kukt-o Shir**.[‡] ¹⁹ Wan-ryap-de un wu **Yusuhu** kashi un net-wu, wu ro un nome un **karamsa-o** un **Yahuda**-ne o-dorotte. Komo wu con wu 'ye **Meri** m-'e n-me un hun-ne á, wu nomuru ʉs-barag wu ho'ostu wu wukusse ba un nap-o un net.

²⁰ Amba wu ro un ka barag-se, wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru wu ruru wu n-te o-bo, wu zee ru wu, "**Yusuhu** baag-o ko-Gwomo **Dawuda**, taase o hoge gyer-o un dek un **Meri** ne'a ru, remen ka uub-de, de un **Kukt-o Shir** de. ²¹ Wua met wa, woa egu wu ur-jin **Yeso**. Wata **wan-Gwu** remen wu wu he m-gu un hun-ne be-de un **ba'as-to** un ye. §"

²² Ka rii-yo un kor kap remen a shooste rii-yo Wan-Koyan rwore à, cin n-ga ne un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to ShirIshaya** unze,

²³ "Wan-ne'a-wu nape campo á wua nom ur-uub,
wua met wa, wan-campo.

Komo a egu wu ur-jin *Imanuwer*."*

Ka jin-de *Imanuwer* de ro, *Shir ro be-ur gaan un na ne*.

²⁴ Bo **Yusuhu** zutute ka rew-mo à, wu nomuru yo wan-tom-wu Wan-Koyan zee wu à. Wu gaaru ne'a un wu **Meri**. ²⁵ Amba wu nap wu ne'a á, se da-o wu messe wa un wu à wan-campo. **Yusuhu** egu wu komo ur-jin **Yeso**.†

Bor-ʉs yoor

Gas-de un ya-ʉs-nap so ur-horan

¹ Da-o ko-Gwomo **Here** ro ut-gwomo à, a mate Yeso un bo-o o-Betarami, o ro n-me un dak-o o-Judiya à. Bo un mat un wu, hun-ne ya-ʉs-nap rwuunuru so ur-horan ye haanuru o-Urusharima. ² Ye cituru hun-ne o-cot, "¿Kene ka wa-wu a mate à ro, wu he m-warag ko-Gwomo no **Yahuda**-ne à? Te nak a makt wu remen te hyanag regen-yo un wu indunte ur-horan, komo te un haan, te kwukte be-de un wu, te ye'et wu m-sek."

³ Bo ko-Gwomo **Here** hogute a makt wa-wu he m-re ut-gwomo à, hur-de un wu naasuru deen, unze wu ken ko-Gwomo wua dek kwuur-o un wu. Kaane komo hur-de un koob-ne ye un wu kap naase deen. ⁴ Wu karaksuru kap o un Gwomo-ne ye un

‡ **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Ruka 1:27. § **Bor-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Ruka 1:31. * **Bor-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 7:14. † **Bor-o gaan:25** 1:25 Hyen komo: Ruka 2:21.

kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ka da-de wu cituru ye be-de **yan-Rwor un Ma-to Shir** zee a met **Kiristi** à.

⁵ Ye shasuru wu, “Un bo-o o-Betarami, n-me un dak-o o-Judiya. Te nak remen kaane **wan-Rwor un Ma-to Shir** gene us-hak deen se arge à, **wan-Rwor un Ma-to Shir** zeeg:

⁶ “ ‘No hun-ne ye o-Betarami un dak-o o-Judiya,
wan-gaan be-ur no a warag caari-wu un ko-Gwomo,
Komo wua dorutte hun-ne re **Isra**-ne
bo wa-ut-gut ro m-dorutte un gut-to un wu à.
Remen kaane bo-o no a warag
caari-o o-bo un dak-o o-Judiya.’* ”

⁷ Bo **Here** hoge kaane à, wu agnuru ka ya-us-nap-ye, ye rwuune so ur-horan à. Wu cituru ye wukusse, remen wu nept hond hond da-o ye hyane ka regen-yo à. ⁸ Bo ye rurute wu à, wu tomuru ye ha-mo o-Betarami, wu zee, “Ha no cekrendu me ma-to un ka wa-wu ceen. Un ra-o no hyente wu à, no muun, no ruru me, remen me un ce re um heet m-kwuktu wu.”

⁹ Komo bo ye komte hoge un ma-to un ko-Gwomo à, ye argu arag-mo un ye. Un cow-yo un ye, ye hyanuru ka regen-yo, yo ye hyane ur-horan à. Zak-o hooru ye deen bo ye hyane yo komo à. Ka regen-yo ro un co-o un ye, ye ro yo m-dore har yo haaru yo esuru o-Betarami be-de wa ro à. ¹⁰ Bo ye hyente o-regen à, men-to un ye shiiru o-zak deen. ¹¹ Ka ya-us-nap-ye cowuru o-hur. Ye hyanuru wa un inu un wu ne **Meri**, ye kwukuru un co-o un wu, ye nomuru wu ur-bongon. Ka da-de, ye rwunturu ba-to un ye, to un hwor. Ye ya'uru wu o-zinariya, un to ken saw-to m-shi'igin to ne to, a m-aag “ut-**parakanse** à” un m-now ne mo a m-aag “o-**mur**” ne à.

¹² Ye warguru un dak-o un ye un cow-o hor-yo, remen Shir ka'aksutu ye m-bo ye jar ye warag be-ur **Here** á.

*Yusuhu ne un Meri somog
ha-mo un dak-o o-Masar*

¹³ Bo ka ya-us-nap-ye aragsute à, wan-tom-wu Wan-Koyan ruru **Yusuhu** n-te m-bo, **wan-tom-wu Shir** zeeru, “Ine, o dek ka wa-wu un inu un wu ne, no som ha-mo un dak-o o-**Masar**. No she'et reeno, se um zeeg no jo'on, remen karma-ne **Here** a hoob ka wa-wu, remen ye hoot wu.”

¹⁴ **Yusuhu** inuru wu dekuru ka wa-wu un inu un wu ne ka tet-mo, wu nekuru dak-o o-**Masar**. ¹⁵ Wu she'eturu reeno o-**Masar** se da-o **Here** mare à. To ka un kor remen a shoote rii-yo Wan-Koyan rwore à un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to Shir** unze, “Es-mo o-**Masar** um agne wa re.”†

*Karma-ne Here hoomte yakar
yan-campo-ne un dak-o o-Betarami*

¹⁶ Bo **Yusuhu** un ya-den-o un wu ne aragsute so un dak-o o-**Masar** à, ko-Gwomo **Here** napuru unze weer-se ka ya-us-nap-ye nomo wu. Remen kaane wu swooru us-ryaab deen. Wu baksuru da-o ka ya-us-nap-ye rure wu ye hyanag ka regen-yo à. Wu tomuru karma-ne ye hoom yakar yan-campo-ne kap ye ro o-Betarami à un riib-se un o ne, cir-mo un yan-hak-us yoor ha-mo n-dak, hond hond-mo un ka da-o ya-us-nap-ye ruru wu ma-to un ka wa-wu à. ¹⁷ Un kaane a shoose rii-yo a rwore un nu-o un ko-**wan-Rwor un Ma-to Shir** Irmiya, unze,

¹⁸ “A hogute us-'won un bo-o o-Rama,
'won-se un tuk-mo ut-men deen.
Rahira ro us-'won remen yakar-ye un wu,

* **Bor-us yoor:6** 2:6 Hyen komo: Mika 5:2. † **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Hose 11:1.

Wu kwangute ɔt-kweemse
remen yakar-ye ɔn wu mereste.” ‡

M-jo'on so ɔn dak-o o-Masar

ha-mo ɔn bo-o o-Nazaret

¹⁹ Bɔ **Here** mereste à, wan-tom-wu Wan-Koyan ru ru **Yusuhu** n-te m-bo o-**Masar**,
²⁰ **wan-tom-wu Shir** zeeru **Yusuhu**: “Ine, o dek ka wa-wu ɔn inu ɔn wu ne, o warag
dak-o o-**Isra**, remen n-ga ye ro ɔn hoob-o ɔn wa ye hoot wu à, ye mereste.”

²¹ **Yusuhu** inuru, wu dekuru wa ɔn inu ɔn wu ne, wu warguru dak-o o-**Isra**.
²² Amba bɔ **Yusuhu** hogute wa **Here**, wata, Arkirayos wu ro ɔn gwomo-to o-Judiya
dekste kwuur-o Tato ɔn wu à, wu hoguru o-gyer wu waragte reeno. Amba bɔ Shir
ka'aktu wu ɔn m-bo à, unze wu jar wu he o-Judiya á wu hessuru ha-mo o-Gariri. ²³ Wu
she'eturu ɔn bo-o o-Nazaret, § remen a shooste rii-yo a rwore ɔn nu-o ɔn **yan-Rwor**
ɔn Ma-to Shir à unze, “A eeg wu ko-ya-o-Nazaret.”

Bɔr-ɔs tet

Ko'ot-o Yohana Wa-m-Yo'os

ɔn hun-ne m-ho

(Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

¹ ɔn ka da-o o, **Yohana** Wa-m-Yo'os ɔn **hun-ne m-ho**, takne senge-mo ɔn wu. Wu
ko'ote Ma-to Shir o-dakar o ɔn dak-o o-Judiya. ² Wu ro m-zee, “Yagu no nom **ur-**
ba'as, no mun be-de Shir, remen **Gwomo-to Shir*** nomsunte yow yow.” ³ **Yohana**
wu **Ishayawan-Rwor ɔn Ma-to Shir** nome ma-to ɔn wu, ɔn hak-se n-jim. **Ishaya**
zeeg,

“Wu ken wu ro ɔn eeg-se ɔn hun-ne o-dakar
ye haan ye hoge wu.

Wu ro m-zee, ‘Ja'asu no Yawe o-cow wu haante.

Ja'asu no wu o-cow tete.’ †

⁴ Matuku-de **Yohana** cope à, ɔn can-se o-dorom a ce o. Wu gak hap-yo o-ka ɔn
byon-o ɔn wu. Rii-yo m-re yo ɔn wu yege-e ye ɔn wuug-mo ɔn so ne. ‡ ⁵ Hun-ne
haanuru rwun-mo ɔn bo-o o-Urusharima ɔn ye o-Judiya ne kap, komo ɔn kap riib-
se ɔn Roog-o o-Joda ne. Ye ɔn haan ye hogute **Yohana** o-dakar. ⁶ Ye ro m-rwor ɔn
ba'as-to ɔn ye, komo **Yohana** ro ye m-yo'os m-ho ɔn Roog-o o-Joda.

⁷ Amba bɔ **Yohana** hyente **Parisa**-ne ɔn **Saduki**-ne deen ye ro m-haan remen wu
yo'ostu ye m-ho à, wu zeeru ye, “No m-raab ne untun yakar-ye ɔn herhyat! ¿Wa rure
no ne no som swo ur-koob o Shir roa 'ye no à? § ⁸ Nom no rem-se a hette m-nap unze
no yagute nom **ur-ba'as** à. Ka da-de, no haan remen um yo'ostu no m-ho. ⁹ Taase
no nom us-ses ɔn hoog-m no unze **Ibrahi** wu ro Tato no. Toka toa ruut no á. Me no
m-rure, Shir a hoks nome ɔn **Ibrahi** yakar ɔn ka ta'ar-to. (Urege wu conog).* ¹⁰ Shir
ru'uste nu-o ur-yar o ɔn piish ut-ma ɔn 'wun-de o-'yo. 'Yo-yo mate yakar-ye ur-bon
á, a kups yo a jorbe o-ra. Kaane Shir he 'ya ɔn hun-ne ur-koob ye yage nom ɔn rii-yo
depe à. †”

¹¹ Ka da-de **Yohana** zeeru hun-ne, “Me de m-ho me no m-yo'os, remen a nept no
yagute nom **ur-ba'as**. Amba wu argu me ut-gos à wu roon ɔn jim ɔn de, ko ka'ante-to
ɔn wu me bo'os um us to á. Wu he no m-yo'os ɔn **Kukt-o Shir**, o-ra ne komo. ¹² Wu

‡ **Bɔr-ɔs yoor:18** 2:18 Hyen komo: Irimi 31:15. § **Bɔr-ɔs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mark 1:24; Ruka 2:39;
Yoha 1:45. * **Bɔr-ɔs tet:2** 3:2 ɔt-Girik: Gwomo-to n-Ton shir, komo n-ton Mati 3:2; 4:17; 5:3,10,19,20; 7:21; 8:11;
10:7; 11:11-12; 13:11,24,31,33,44,45,47,52; 16:19; 18:1,3,4,23; 19:12,14,23; 20:1; 22:2; 23:13; 25:1. † **Bɔr-ɔs tet:3**
3:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ɔt-Girik). ‡ **Bɔr-ɔs tet:4** 3:4 Hyen komo: 2Gwm 1:8. § **Bɔr-ɔs tet:7** 3:7 Hyen
komo: Mati 12:34; 23:33. * **Bɔr-ɔs tet:9** 3:9 Hyen komo: Yoha 8:33. † **Bɔr-ɔs tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati
7:19.

rɔ ʊn kɔk-de ʊn wʊ nɛ de m-jeɾ, wʊa jeɾ hyo-ye ʊn wʊ. Komo wʊ karakse hyo-ye ʊr-bon, wʊ rʊ n-mɛ ʊn byo-de ʊn wʊ, amba wʊa tʊks ka nu-tɔ o-ra ɔ a hoks m-ryomos á.”

*Yohana yo'oste Yeso n-te m-hɔ
(Mark 1:9-11; Ruka 3:21-22)*

¹³ ʊn ka da-ɔ Yeso rʊwʊnɛ ɛs-mɔ o-Gariri, wʊ haarʊ ʊn Roog-ɔ o-Joda. Wʊ ʊn ha remen **Yohana** yo'ostʊ wʊ m-hɔ. ¹⁴ **Yohana** ɔnʊrʊ wʊ m-wɛn. Wʊ zeerʊ Yeso, “Mɛ, wʊ rɔ o-hoob o yo'ostʊ mɛ m-hɔ à, ʒya rʊwɔ'e o hette m-haan be ʊn de ʊm yo'ostʊ wɔ? O jiishtʊ mɛ. Wɔ depe o yo'os mɛ m-hɔ.”

¹⁵ Amba Yeso shasʊrʊ wʊ, “ʊn ka da-ɔ wɔ depe o yo'os mɛ m-hɔ. Kaanɛ rɔ ʊr-bon nɛ remen a shooste myet ɔ ʊn rii-yo Shir ɔnɛ à.” Bɔ **Yohana** hogʊte kaanɛ à wʊ yo'osʊrʊ Yeso m-hɔ.

¹⁶ Remen kaanɛ **Yohana** yo'osʊrʊ Yeso m-hɔ. Bɔ Yeso rwʊntɛ m-hɔ à, da-o gaan, Tɔn-o tikshirʊ. Yeso hyanʊrʊ **Kukt-o Shir** rɔ m-kergʊnɛ ʊn sha-mɔ o-gorop, har ɔ cirʊrʊ n-ton ʊn wʊ. ¹⁷ Ka da-de Shir teprʊnʊrʊ zee-mɔ n-Tɔn o-shir, “Wʊ ka wʊ rɔ Wà re, wʊ mɛ m-ɔn à. Wʊ mɛ m-hoge rerem-mɔ ʊn wʊ deen à.”

Bɔr-ʊs nass

*Ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt
megerte Yeso*

(Mark 1:12-13; Ruka 4:1-13)

¹ Ka da-de, **Kukt-o Shir** wootʊrʊ Yeso n-mɛ o-dákár remen **ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt** megertʊ wʊ.* ² Yeso nomog o-**swoot** ʊt-hɔ kwɔoz-ʊt yoor [40] m-tet m-how nɛ. Remen kaanɛ, mer bopʊrʊ wʊ deen.

³ **Ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt** haanʊrʊ, wʊ megrʊrʊ Yeso. Wʊ zeerʊ Yeso, “ʊrege wɔ **Wà-wʊ Shir** wʊ, rʊwɔ ka ta'ar-tɔ barme rii-yo m-re!”

⁴ Yeso shasʊrʊ, “Gense tɔ rɔ ʊn takurda-ɔ Shir ʊnze,
“ ‘ʊn rii-yo m-re ɔ cot

hun-nɛ hette kum m-hoog á,
se de gom-tɔ rʊwʊnɛ ʊn nu-o Shir à kap.’† ”

⁵ **Ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt** heete Yeso o-Urusharima bo-ɔ so-ɔ. Wʊ detʊrʊ Yeso reeno n-ton ʊn **Pyo-o Shir** be-de jiishe m-pipir à. ⁶ Ka da-de **ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt** zeerʊ Yeso, “ʊrege wɔ **Wà-wʊ Shir** wʊ, hukse, o hebe n-dak. Gense tɔ rɔ ʊn takurda-ɔ Shir, ʊnze,

“ ‘Shir a rʊ yan-tɔm-ye ʊn wʊ ye 'er wɔ.

Yeə goks wɔ ʊn kom-tɔ ʊn ye,
taase o hebe ʊt-ta'ar o hoge m-hoog.’‡ ”

⁷ Yeso zeerʊ wʊ, “Gense tɔ rɔ ʊn takurda-ɔ Shir, ʊnze, ‘Wɔ meger Yawe Shir ru á!’§

⁸ **Ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt** doorʊ Yeso m-heet n-ton ʊn ɔ ken haag-ɔ, ɔ m-pipir deen. Wʊ kutʊrʊ Yeso dak-tɔ ʊn hono o-dak pitip ʊn gwɔmo-tɔ ʊn tɔ nɛ, ʊn seps-mɔ ʊn tɔ nɛ. ⁹ Wʊ doorʊ Yeso m-zee, “Kap ɔ ʊn tɔ ka man hoks wɔ tɔ m-ya'as, o nom gwɔmo-tɔ ʊn tɔ, urege wɔa kwuktʊtʊ mɛ o 'ye mɛ, m-sek.”

¹⁰ Yeso zeerʊ wʊ, “Arag kàne **ko-Gwɔmo-wʊ ʊn ya-ʊt-kɔt** ɔ! Remen gense tɔ rɔ ʊn takurda-ɔ Shir ʊnze,

“ ‘Nome Yawe Shir ru m-gʊw,

‡ **Bɔr-ʊs tet:17** 3:17 Hyen komo: Taka 22:2; Bɔng 2:7; Isha 42:1; Mati 12:18; 17:5; Mark 1:11; Ruka 9:35. * **Bɔr-ʊs nass:1** 4:1 Hyen komo: Yahu 2:18; 4:15. † **Bɔr-ʊs nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. ‡ **Bɔr-ʊs nass:6** 4:6 Hyen komo: Bɔng 91:11-12. § **Bɔr-ʊs nass:7** 4:7 Hyen komo: Kara 6:16.

wu wu cot o he m-kwukte.’* ”

¹¹ Ka da-de, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** arguru, wu yage Yeso. **Yan-tom-ye Shir** haanuru ye nomoru Yeso m-senge.

*Yeso takante rworu un Ma-to Shir
dak-o o-Gariri*

(Mark 1:14-15; Ruka 4:14-15)

¹² Da-o Yeso hoge karma-ne ka'ag **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** à, Yeso inuru wu warguru dak-o o-Gariri.† ¹³ Se da-o wu ha bo-o o-Nazaret à, ka da-de ne, wu yaguru o-Nazaret wu haaru bo-o o-Kapanahum o ro reeno n-riib o un mar-o Gariri ma-de un dak-o o-Zeburun, o-Napari ne.‡ ¹⁴ Yeso un nom kaane remen a shoosté rii-yo **Ishayawan-Rwor** rworé à, o-da deen o arge à unze,

¹⁵ “Men tom ne um ruru no hun-ne ye
un dak-o o-Zeburun un dak-o o-Napari ne.

No ye ro yow yow un mar-o Gariri ne à,
un pes-to un Roog-o o-Joda ne,
komo un hun-ne ne ye ro un dak-o o-Gariri à,
be-de ye ro **Yahuda**-ne á ro ur-she'et à.

¹⁶ Ka hun-ne ye ro ur-she'et n-me o-comb à,
ye hyen caari-mo m-cecar.

Cecar-mo Shir, untun bo ho-ur ro m-rwuun n-sot à,
Moá rwuun be-de un

ka ye kukt-to un ye merse à.”§

¹⁷ Cin ka da-o Yeso cire ko'ot-o Ma-to Shir, wu ro m-zee, “Yagu no nom **ur-ba'as**, no muun be-de Shir, remen da-o Shir he ut-gwomo à nomsunte yow yow.”*

Yeso ak yan-ship un jan nen nass

(Mark 1:16-20; Ruka 5:1-11)

¹⁸ Yeso ro m-arag n-riib o un Mar-o o-Gariri. Wu hyanuru ye ken hen-ne ye nen yoor, Simon wu a m-zee Bitrus à, un hen un wu ne wu a m-zee Andarawus à. Ye ro m-jorbe o-yo n-me o-mar, remen ye ya-m-ship un jan-ye, un baab-to un jan ne. ¹⁹ Yeso zeeru ye, “Dond no me, man muut no yan-neke-m re. Man yoosu no bo no he haante un hun-ne be un de à.” ²⁰ Ba un naas o-da, ye yaguru saw-to un ye to ye rotte un ship un jan à, ye doruru Yeso.

²¹ Bo Yeso aragte un co à, wu hyanuru ye ken hen-ne ye nen yoor komo. Ye ro **Yakubu** un hen un wu ne **Yohana** yakar Zebedi. Ye ro un ja'as un yo-o un ship un jan o-hat un tato-o un ye ne, ye shipt jan. Yeso aaguru ye. ²² Da-o gaan, ye yage o-hat kap un tato un ye ne, ye doruru Yeso.

Yeso guug hun-ne deen

(Ruka 6:17-19)

²³ Yeso bopu m-pa'ag myet dak-o o-Gariri, wu ro ur-yoos un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ro m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir. Komo wu taaste gom-se un hun-ne un ya-ba-m-gugaaz mo o-wur ne.† ²⁴ Remen kaane, ma-to un wu wooru ko o ke dak-o o-Siriya da-o gaan. Ye ma'asuru wu m-hante un ya-us-gom go-us-go, un yan-swó ur-koob ne, un ye **ya-ut-kot** da'e ut-hi ne à un ya-o-tattara ne, un ryam-ne komo. Wu taasú gom-se un ye myet. ²⁵ Hun-ne ut-moor ne doruru wu es-mo o-Gariri. Ye ken ye rwuun-mo o-Urusharima un dak-o o-Judiya ne. Ye ken ye rwuun-mo un

* **Bqr-ʊs nass:10** 4:10 Hyen komo: Kara 6:13. † **Bqr-ʊs nass:12** 4:12 Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. ‡ **Bqr-ʊs nass:13** 4:13 Hyen komo: Yoha 2:12. § **Bqr-ʊs nass:16** 4:15-16 Hyen komo: Isha 9:1-2.

* **Bqr-ʊs nass:17** 4:17 Hyen komo: Mati 3:2. † **Bqr-ʊs nass:23** 4:23 Hyen komo: Mati 9:35; Mark 1:39.

be-de ye m-aag, *Bɔ-ut op à*, har ʉn es-mo ʉn pesto-de ʉn so ʉn horan-de ʉn Roog-o o-Joda.

Ko'ot ʉn Ma-to Shir n-ton ʉr-haag

Bɔr-ʉs taan

(Mati 5—7)

¹ Bɔ Yeso hyente hun-ne moʀogʉsute deen à, wu daaru n-ton ʉr-haag, wu she'eturu. Bɔ wu she'ette à, yan-neke-mo ʉn wu haaru be-de ʉn wu. ² Wu ciru ye m-yoose ʉn yo ka:

*Ya-o-zak
(Ruka 6:20-23)*

- ³ “Ya-o-zak-ye, ka ye nape ʉnze koob-ne ye ro,
ye rotte Shir á,
remen gon ye ro be-de ʉn gwomo-to ʉn wu.
- ⁴ Ya-o-zak-ye, ka ye ro ʉn tuk-mo ʉt-men m-moka à,
remen Shir a gwu'ursu ye ʉt-men.*
- ⁵ Ya-o-zak-ye, ka ye russe ʉr-hi gwegwer à,
remen Shir a bopsu ye rii-yo ʉn hono o-dak kap.†
- ⁶ Ya-o-zak-ye, ka ye cone m-nom rii-yo Shir cone à,
remen Shir a coks ye.‡
- ⁷ Ya-o-zak-ye, ka ye m-hoge 'won-ur or ʉn ye ne à,
remen Shir a hoge 'won-de ʉn ye ʉn cen ye.
- ⁸ Ya-o-zak-ye, ka ye ro ʉn men-ut pus-to ne à,
remen ye hyen Shir.§
- ⁹ Ya-o-zak-ye, ka ye ro m-con hun-ne she'et ba ʉt-ween à,
remen Shir a dek ye yakar-ye ʉn wu.”
- ¹⁰ Ya-o-zak-ye, ka ye hun-ne reese ʉr-koob à,
remen ye ro m-nom ʉn yo depe à, Shir a ru ye o-zak,
remen gon ye Shir cone ʉn gwomo-to ʉn wu.*
- ¹¹ Ya-o-zak-ye no, da-o hun-ne pyapu no à, ye reesu no ʉr-koob, komo ye nomo no men-ut jaas-to go-ʉs-go rem re.† ¹² Nom no o-zak remen kaane, remen 'yons-ur gos-de ro no ʉr-'er n-Ton shir. Kaane hun-ne ye ʉn ye ya-n-ga-ye nome **yan-Rwor ʉn Ma-to Shir** n-ga, ye ba'u no à.‡

*Ka ye dore Yeso à ya ye ro
untu m-por m-cecar ne
(Mark 9:50; Ruka 14:34-35)*

¹³ Komo Yeso zeeru, “Ya no ro untu m-por be-de ʉn hun-ne ye ʉn hono o-dak. Amba urege rerem-mo m-por taag, ʉre a he m-nom a muute mo m-rerem ne? Mo waragte hwaa, se a ukse mo, a yawag ʉs-na.”§

¹⁴ Yeso zeeru, “Ya no ro untu m-cecar be-de ʉn hun-ne ye ʉn hono o-dak. Ai, bo-o a ma'e n-ton ʉr-haag à a hoks o m-wuke á.* ¹⁵ Kaane o komo a m-do ʉr-pitirra a hok de o-shaar á, se de a sek de n-ton ʉr-deeg remen de ye'et hun-ne ye o-hur m-cecar.†

* **Bɔr-ʉs taan:4** 5:4 Hyen komo: Isha 61:2. † **Bɔr-ʉs taan:5** 5:5 Hyen komo: Bɔng 37:11. ‡ **Bɔr-ʉs taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 55:1-2. § **Bɔr-ʉs taan:8** 5:8 Hyen komo: Bɔng 24:3-4. * **Bɔr-ʉs taan:10** 5:10 Hyen komo: 1Bit 3:14. † **Bɔr-ʉs taan:11** 5:11 Hyen komo: 1Bit 4:14. ‡ **Bɔr-ʉs taan:12** 5:12 Hyen komo: 2Nom 36:16; Seng 7:52. § **Bɔr-ʉs taan:13** 5:13 Hyen komo: Mark 9:50; Ruka 14:34-35. * **Bɔr-ʉs taan:14** 5:14 Hyen komo: Yoha 8:12; 9:5. † **Bɔr-ʉs taan:15** 5:15 Hyen komo: Mark 4:21; Ruka 8:16; 11:33.

16 Kaane komo, she'et nɔ cas remen hun-ne hyenet rii-yo nɔ m-nɔm à, yeà bɔm Tato nɔ wɔ n-Tɔn shir.”‡

Yoos-ʉr Yeso n-te o-karamsa

17 Yeso zeeru, “Taase nɔ hyen nɔ zee men haan ʉm soksté **karamsa**-o **Mosa** ʉn yoos-de ʉn **yan-Rwɔr ʉn Ma-to Shir** ne. Me haan remen ʉm soksté tɔ á, se de remen ʉm shoosté tɔ. 18 Nip-o me nɔ m-rure, ʉrege de o-Tɔn o-dak ne rɔ kon, yatt kɔ o-keer kɔ ya-o-dakka yo he m-sokse n-me ʉn yoos-de o-**karamsa** á. Se a shooste koyan kap. §
19 Remen kaane bɔ ʉn wɔ jesse kɔ o-gaan be-de ʉn ka **karamsa**-ʉt rek-to tɔ à, wɔ yoose komo hun-ne ye jetem tɔ. Shir a zee hwaa ka net-wɔ rɔ be-de ʉn gwɔmo-to Shir. Amba kap wɔ dɔre tɔ à har wɔ yoose ye ken ye, a deet wɔ ʉr-bektuben n-me ʉn gwɔmo-to Shir.

20 “Me nɔ m-rure, ʉrege kashi ʉn she'et-ʉr nɔ de jiish de ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ʉn **Parisa**-ne á, nɔa cɔw n-me ʉn gwɔmo-to Shir á kɔ hiin.

Yeso yooste ʉnze a nɔm ʉs-ryaab á

(Ruka 12:57-59)

21 “Nɔ hogussute a rɔssute hun-ne na ye n-ga, ʉnze, ‘Wɔ jar o ho net á,’ gaan-o zee ‘bɔ ʉn wɔ ho net à, a he'et wɔ be-de ʉn piishi wɔ ʉt-ma.’* 22 Amba me nɔ m-rure, wɔ rɔ ʉs-ryaab ʉn ɔr ʉn wɔ ne à, Shir a nom ʉs-ryaab ʉn wɔ ne komo a piishe wɔ ʉt-ma. Komo bɔ ʉn wɔ nɔme ʉs-ryaab ʉn ɔr ʉn wɔ ne à, har wɔ ce'e wɔ jin-ʉr yo-de a he'et wɔ be-de m-piish ʉt-ma tɔ sek-ye ʉn Shir. Komo wɔ kute ɔr ru ʉt-yage har o zee wɔ ko-raag! Tɔ, o bɔpse ɔ ka cɔw-yo ʉn den-o o-ra!”

23 Yeso haaru co m-zee, “ʉrege wɔ ʉn ma-to m-hwɔbbe m-yar n-te ʉn **hana**-o ʉr-**seke** ɔ Shir, o baksuru ʉnze wɔ ken wɔ zeeg o nomote wɔ ʉr-yo-de, 24 Wɔ hwɔbe yar-m ru o-**hana** á. ʉr-takan neke be-de ʉn ɔr ru nɔ hongse ʉn wɔ ne. Ka da-de o haan o he'edbe yar-m ru be-de Shir.”

25 Yeso zeeru komo, “ʉrege wɔ ken wɔ zeeg o nomote wɔ ʉr-yo-de har wɔ rɔ wɔ ʉn ma-to m-heet be-de ʉn m-piish ʉt-ma, nɔm hɔr-m-hɔr o hongse ʉn wɔ ne. Nɔm bɔ o he m-nɔm à nɔ ess ʉt-ma ʉn wɔ ne cin ba nɔ ʉn wɔ be-de ʉn m-piish ʉt-ma. ʉnya kaane á, wɔa mossu wɔ ʉn wan-piish ʉt-ma ne. Komo ko-ya-m-piish ʉt-ma wɔa mossu wɔ ʉn yan-tɔm-ye ʉn wɔ ne ye ke wɔ. 26 Nip-o me wɔ m-rure, ʉrege wɔ nɔmog kaane, rii-yo a rwuntutu wɔ kane, se o topk kap bɔ ʉn rii-yo a wɔ m-dɔre à.”

Yeso yooste ʉnze a nɔm o-ás á

27 Ka da-de Yeso zeeru, “Nɔ hogussute ka **karamsa**-o, ‘Taase o hoob ne'a-wɔ ʉn net á.’† 28 Amba me nɔ m-rure, taase ma net gut ne'a-wɔ rɔ ne'a ʉn wɔ á komo wɔ cɔn m-rewe ʉn wɔ ne n-me ʉn hur-de ʉn wɔ. ʉrege net nɔmog káane, wɔ nɔmog o-ás ɔ ka ʉn wɔ ne n-me ʉn hur-de ʉn wɔ. 29 ʉrege yish ʉn du rɔ wɔ m-rwɔ **ʉr-ba'as**, hɔs de o jore. A jiish wɔ o taage yish-ʉr gaan be-de ʉn dok-to ʉn wur-o ru ɔtte a jorbe wur-o ru ʉr-bir n-me den-o o-ra à.‡ 30 Komo ka rɔ, ʉrege kom-o ru o-gaan rɔ wɔ m-rwɔ **ʉr-ba'as**, kups ɔ o jore. A nom ʉr-bon wɔ hokse jore ʉn yo ken rii-yo ʉn hog-m ru o gwu'ursute Shir ʉr-hur, ɔtte a jorbe wur-o ru ʉr-bir n-me ʉn den-o o-ra à.”§

Yeso yooste ʉnze a caas ʉt-ge á

(Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18)

‡ **Bɔr-ʉs taan:16** 5:16 Hyen komo: 1Bit 2:12. § **Bɔr-ʉs taan:18** 5:18 Hyen komo: Ruka 16:17. * **Bɔr-ʉs taan:21** 5:21 Hyen komo: Rwɔu 20:13; Kara 5:17. † **Bɔr-ʉs taan:27** 5:27 Hyen komo: Rwɔu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bɔr-ʉs taan:29** 5:29 Hyen komo: Mati 18:9; Mark 9:47. § **Bɔr-ʉs taan:30** 5:30 Hyen komo: Mati 18:8; Mark 9:43.

³¹ Yešo zeeru komo, “Wu ken wu zeeg yo ka unze ‘Urege wu ken net-wu ho’oste ne’a un wu, se wu ya’astu wu takurda-o un caas ut-ge.’* ³² Amba me no m-rure, net a hoks ho’os un ne’a un wu urege ka ne’a-wu rewete un wu ken campo wu ne. Taase net ho’os ne’a un wu remen yo ken rii-yo un hon. Urege wu ho’oste ne’a un wu remen yo ken rii-yo un hon, wu rwo’og wu o ka nom o-as urege ka ne’a-wu gaag wu ken campo wu. Komo urege campo gaag ne’a-wu campo un wu ho’ose a, Shir dek o ka ka net-wu nomog o-as.”†

Yešo yooste a jar a tond a

³³ Yešo haaru co m-zee, “No hogussute o ken **karamsa**-o, o ya-n-ga-ye na gokse a us-hak deen se arge a. O zeeg, ‘Taase no taage m-shoos un rii-yo no surte nu a. Yo depe a shoos rii-yo o zee wo a nome Yawe a.’‡ ³⁴ Amba rii-yo me no m-rure a yo ro, taase no tond a por por. Taase no tond un jin-de un Ton-o shir a, remen kane Shir ro un gwomo-to un wu. § ³⁵ Taase komo no tond o-dak, remen o ro un kus-o un na-se un wu. Taase komo no tond un jin-de o-Urusharima, remen o-Urusharima bo-o caari-o o un ko-Gwomo Shir.* ³⁶ Taase komo o tond un hi un du a, remen wo a hoks m-muut un ko can-o o-gaan yo wakte o-pus yo ko o-rim yo a. ³⁷ Urege o conog m-zee ‘Ee’ zee ‘Ee,’ urege ‘Ay’ o, zee ‘Ay.’ Rii-yo pase kaane a, yo-yo yo. Yo rwuune un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a.”

Ur-yish ur-yish ne

(Ruka 6:29-30)

³⁸ Ka da-de Yešo zeeru, “No hogussute de ka **karamsa**-o, ‘Urege net hogussute wu ken wu m-hoog ur-yish ko o-yin, se a nome wu m-hoog un yish-de un wu ko un yin-yo un wu.’† ³⁹ Amba me no m-rure, taase o muute wu ken wu o-yo yo bo wu nomo wo a. M-sha urege wu ken wu hutu wo o-raag, ur-geeg de ur-re, wo muse a wakse wu o kuse a wu buse. ⁴⁰ A nom wu ken wu zeeg o nomote wu ur-yo-de. Wu zeeru ko-yan-m-piish ut-ma wu rumse wu matuku un du, urege ka net-wu nomog kaane, ya’as wu myet un cop-o ru ne. ⁴¹ Urege wu ken ko-karma-wu rwo’og wo ur-hew mer-ur gaan, ut-saw ne neke o dek to har mer-ut yoor. ⁴² Wu konu wo gwu a, gu wu. Wu haane komo hoob-o un moog be un du a, wo wen wu a.”

Con yan-yage-ut ru

(Ruka 6:27-28,32-36)

⁴³ Yešo haaru co m-zee, “No hogussute o-**karamsa** unze, ‘Con net-wu conu wo a,’‡ o yage wu yagu wo a. ⁴⁴ Amba me no m-rure, con no yan-yage-ut no! § Ye ro no un reese ur-koob a, no kon Shir ‘ye ye o-kwum!’ ⁴⁵ Nom-mo un kaane, a hante no waktute yakar-ye un Tato no wu n-Ton shir. Wu ro m-rwo ho-de rwuun m-cecas ne n-te un ye ro kashi un hun-ne un ye ro rii-ye o-saa ne a. Komo wu tomon kem n-te un ye ro kashi un hun-ne a, un ye ro rii-ye o-saa ne a. ⁴⁶ Urege ye conu no a, ye no m-con cot, noa kum ur-yons o ka a. Ko **yan-goks un tar**, un yan-men-ut jaas-to ne, ye ro m-con un ye cone ye a. ⁴⁷ Urege nay-ne no cot no m-gas, ya no nome o ka yo no jiište ye ken ye? Ay, ko ye ro **Yahuda**-ne a, ye ro m-con un nay-ne ye un ye. ⁴⁸ Remen kaane se no ma’as ba un be-de ut-reeb bo Tato no wu n-Ton shir ro ba un be-de ut-reeb a.”*

* **Bɔr-ʉs taan:31** 5:31 Hyen komo: Kara 24:1; Mati 19:7; Mark 10:4. † **Bɔr-ʉs taan:32** 5:32 Hyen komo: Mati 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18; 1Kor 7:10-11. ‡ **Bɔr-ʉs taan:33** 5:33 Hyen komo: Rewi 19:12; Qog 30:2; Kara 23:21. § **Bɔr-ʉs taan:34** 5:34 Hyen komo: Yaku 5:12; Isha 66:1; Mati 23:22. * **Bɔr-ʉs taan:35** 5:35 Hyen komo: Isha 66:1; Bong 48:2. † **Bɔr-ʉs taan:38** 5:38 Hyen komo: Rwuq 21:24; Rewi 24:20; Kara 19:21. ‡ **Bɔr-ʉs taan:43** 5:43 Hyen komo: Rewi 19:18. § **Bɔr-ʉs taan:44** 5:44 Mo ken gen-mo un do: *Ru no ye pyape no a, no kone ye Shir ‘ye ye o-kwum.* Komo no nome ye yage no a, rii-yo ur-bon. Hongse Ruka 6:27-28. * **Bɔr-ʉs taan:48** 5:48 Hyen komo: Rewi 19:2; Kara 18:13.

Bɔr-ɔs cind

Yeso yooste bɔ a he 'ya m-yar à

¹ Yeso haaru co un yoose un yan-neke-mo un wu. Wu zeeru, “Da-o no nome rii-yo ur-bon taase no nom un yish-ye un hun-ne remen ye bumut no. Urege no nomog rii-yo ur-bon remen hun-ne bumut no, noa kum ur-'yons be-ur Tato no wu ro n-Ton shir á.*

² “Remen kaane da-o wo 'ye m-yar, o guut koob-ne, taase o rure hun-ne bo o he yo m-nom à. Urege no m-nom un kaane, no waragte untun ya-o-shepe, ye ro m-nom un kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, komo us-cow ne remen hun-ne bumut ye. Nip-o me no m-rure, ye kumuste 'yons-de un ye be-de un hun-ne. ³ Amba urege wo gu ko-koob, wo yage ko wan-yen-du wu nep rii-yo wo m-nom á. ⁴ Remen kaane, 'ya m-yar wukusse. Ka da-de, Tato na wu ro m-hyan rii-yo wo m-nom wukusse à, wua top wo.”

Yeso yooste bɔ a he kon un Shir à (Ruka 11:2-4)

⁵ Yeso zeeru, “Komo urege no ut-ma un Shir ne, no nom bo ya-o-shepe ro m-nom á. Ye ro m-con ye ine eso n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir ye konot, komo ut-bakse ne be-de hun-ne ro m-go'one à remen hun-ne hyenet ye. Nip-o me no m-rure, ye kumuste o ka kom-de un 'yons-de un ye.† ⁶ Amba da-o o he m-kon un Shir rii à, cow o-kuke, o tige ish. O kon Shir Tato na wu a m-hyan á, komo Tato na wu ro m-hyan un rii-yo a nome wukusse ba hun-ne un hyan wu á, wua top wo.”

⁷ Yeso zeeru, “Urege no un kon un Shir rii, taase no ma'as m-bim ba m- nap un rii-yo no m-rwor á. Ye nape Shir á, ye ro m-kon kaane remen ye ro us-barag shir-ye un ye conog m-hoge un gon ka kon-se. Ye ro m-hyan yea kum rii-yo ye ro us-kon à, remen ye cepk ut-ma deen da-o us-kon. ⁸ Taase no kon untun ye da-o no us-kon á, remen Shir Tato na nepste rii-yo no o-hoob à, cin ba no un kon wu.” ⁹ Yeso zeeru, “Kaane no he m-kon:

“⁷Tato na wu ro n-Ton à,
A sekemse jin un du.

¹⁰ Gwomo-ut ru haan,
A nom rii-yo o cone à hono o-dak,
Bo a m-nom n-Ton à.

¹¹ Ya te caane rii-yo m-re yo un ka ho-de.

¹² O soksu te **ba'as**-ut te,
bo te m-sokse un ye ro te m-nome ut-**ba'as** à.

¹³ Taase o heet te n-me ut-meger á,
Amba gu te be-de o-yo yo.‡

¹⁴ “Urege no soksoŋe or no ne **ur-ba'as** to ye nomu no **ur-ba'as** à, Tato no wu n-Ton shir ma kaane wu he no m-sokse. ¹⁵ Amba urege no sokse hun-ne **ur-ba'as** á, kaane Tato no wua sokse no to ma no **ba'as-to** á.§”

Yeso yooste bɔ *a he nom o-swoot à*

¹⁶ Yeso zeeru, “Da-o no o-**swoot** à, no naas o-co bo ya-o-shepe ro m-naas un co-se un ye á. Ye ro m-naas un co-se un ye remen ye kutute hun-ne, ye ro o-**swoot**. Nip-o me no m-rure, ye kumuste o ka kom-de un 'yons-de un ye. ¹⁷ Amba da-o wo ro o-**swoot**, sapt co-o ru, o taam m-now ur-hi, bo o wete m-nom à. ¹⁸ Taase hun-ne nep

* **Bɔr-ɔs cind:1** 6:1 Hyen komo: Mati 23:5. † **Bɔr-ɔs cind:5** 6:5 Hyen komo: Ruka 18:10-14. ‡ **Bɔr-ɔs cind:13** 6:13 Mo ken gen-mo un do: Remen ut-gwomo to ma ru to, ur-beeb ne, o-mok ne ba m-ta. Amin. § **Bɔr-ɔs cind:15** 6:14-15 Hyen komo: Mark 11:25.

wò o-**swoot**. Nom bò Tato na wù rò n-Tòn à, wù a m-hyan á, wù wù cot nape. Wù hyeneste yo wò m-nòm à ba hun-ne ùn nap. Komo wua topo wò.”

O-kwum n-Tòn shir
(Ruka 12:33-34)

¹⁹ Yeso zeeru komo, “Taase nò karakse hi ùn nò o-kwum ùn hõno o-dak á. Be-de yege-ren m-shebe ne he o m-naas à kane n-dak. Be-de komo hyow-ne he m-cow ye hiw yo nò esse à.* ²⁰ Se de nò karakse hi ùn nò o-kwum n-Tòn shir, rii-yo rò kashi be-de Shir à. Be-de ren m-shebe ne a hoks o m-naas á, komo hyow-ne a hoks m-cow ye hiwit ur-hyow á. ²¹ Nom kaane remen be-de kwum-o ru rò à, kane hur-ur du rò.”

Pitirra-de o-wur
(Ruka 11:34-36)

²² Yeso zeeru, “Yish-ye rò ur-pitirra de o-wur, urege yish ru rò kerker, kap ùn wur-o ru o shi m-cecar ne. ²³ Amba urege yish ru rò kerker á, wò hyen ur-bon ne á. Ya rò untun wù rò n-me o-comb à. Urege cecar-mò depe o nom à mò rò kon á, ashi n-me o-comb o ka o rò.”

²⁴ Yeso zeeru, “Yatt ko-guw-wù he m-hoks ùn nome ùn hun-ne yoor m-guw da-o gaan á, kò wù cun wan-gaan wù yage wan-gaan, kò wù es ùn wan-gaan wù yo'og wan-gaan, kaane o komo yatt bò nò he m-nòm nò cunut Shir ùn hwor ne á.”

Sher be-de ùn Shir
(Ruka 16:13; 12:22-31)

²⁵ Ka da-de Yeso zeeru, “Remen kaane me nò m-rure, taase nò ryegen bò nò he nekette m-hoog à, untun rii-yo nò he m-re, kò yo nò he m-swò à, kò komo bò nò he m-nòm nò kumut rii-yo m-cop ùn wur-ut nò á. ¿Hoog-m mò arag rii-yo m-re á? ¿Komo wur-o jiish saw-to nò he m-cop á?” ²⁶ Yeso zeeru, “Gwot nò de yege-no. Ye ur-go á, ye rò ne m-ce á, ye m-kamas ur-byo á. Kap ùn kaane ne Tato na wù n-Tòn wù rò ye m-reegte. ¿Shir wù jiish nò m-con deen arge bò wù cone ye á? Remen kaane Shir a 'ye nò rii-yo m-re yo nò cone à. ²⁷ ¿Wan wù ne be ùn nò regen-o ùn wù he hoks m-gu ho-to ùn mar-mò ùn wù woosune?”

²⁸ Yeso haaru co m-zee, “Nò ryegen ùn saw-to nò he m-cop á. Gwot nò mok-to o-kot bò to rò m-bo'ose à, to rò m-senge kò m-ce ut-gund á. ²⁹ Amba kap ùn kaane ne, me nò m-rure kò ko-Gwomo **Suremanu** myet ùn gwomo-to ùn wù ne, wù nom geger-to woo'e untun kò o-gaan be-de ùn to á.† ³⁰ ¿Urege har Shir rò m-nome ùn gwose o-kot ut-geger to rò kane caane, m-buk a tuks to à, yagunte nò? Nò m-sher be-de ùn wù deen á!

³¹ “Remen kaane taase nò ryegen nò zee, ‘¿Ya ne te he m-re? ¿Kò ya te he m-swò?’ Kò komo, ‘¿Ya te he m-cop?’ ³² Taase nò warag untun ye nape Shir á. Ye rò ùn hoob-o ùn se ka rem-se. Tato nò wù n-Tòn wù nepste nò ùn hoob-o ùn ka rem-se kap. ³³ Amba rii-yo jiishe à ur-takan yo ka, hoob nò gwomo-to ùn wù, komo nò she'et kashi ur-she'et de ùn wù bò wù cone à. Ka da-de, wua 'ye nò ka rem-se kap.

³⁴ “Remen ùn kaane, taase nò ryegen remen m-buk. Remen ho-de ùn buk-de roon ùn gon con-mò ùn de ne. Regen-o ùn caane bo'ossutu nò remen caane.”

Bor-ús ta'yoor

Nò piishe hun-ne ut-ma á
(Ruka 6:37-38,41-42)

* **Bor-ús cind:19** 6:19 Hyen komo: Yaku 5:2-3. † **Bor-ús cind:29** 6:29 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

1 “Nɔ piishe hun-ne ɔt-ma á, taase a piishi nɔ. 2 Nɔ nak bɔ nɔ piishe hun-ne à, kaane Shir he nɔ m-piishe. Ʋrege nɔ me'esute hun-ne ɔr-bon ne, Shir a me'esu nɔ ɔr-bon ne. Amba nɔ me'ese hun-ne ba ɔr-bon kaane Shir he nɔ me'ese ba ɔr-bon.*

3 “¿Ya o rotte gwɔt ɔn ya o-gwɔ yo rɔ n-me ɔn yish-ɔr ɔr ru à, amba wɔ hyan cik-o rɔ ɔn de ma ru yish-de? 4 ¿Kɔ komo re ne o he m-nɔm o zeet ɔr ru, ‘Yage ɔn hussutu wɔ ya gwɔ-yo rɔ n-me ɔn yish ɔn du à,’ wɔ kaane o-cik ne ɔn de ma ru yish-de? 5 Wɔ ko-ya-o-shepe! Hussusse cik-o rɔ n-me ɔn yish ru à, remen o hyenet cas bɔ o he m-husse ɔn ɔr ru ya o-gwɔ yo rɔ n-me ɔn yish-de ɔn wɔ à.”

6 Yeso zeeru, “Nɔ ya'as yege-wɔ rem-se Shir se ba m-kukop á. Ʋrege nɔ nomog kaane, ye waktune ye hogussu nɔ m-hoog. Nɔ jorbe yege-arede saw-tɔ ɔn hwɔr á! Ye yawag ka saw-tɔ ɔs-na se ɔn ye.”

Kɔn nɔ ɔs-kɔn, nɔ hoob, nɔ kɔ'ot ish
(Ruka 11:9-13)

7 Yeso zeeru, “Sengu nɔ kɔn-se Shir rii-yo nɔ cone à, wɔa 'ye nɔ. Sengu nɔ hoob-o rii-yo nɔ cone à, Shir a 'ye nɔ. Sengu nɔ kɔ'ot ɔn ish, Shir a tikshi nɔ. 8 Remen kap wɔ kone à, wɔa kum be-de Shir. Myet wɔ hobe be-de Shir à, wɔa kum. Komo kap wɔ kɔ'ote ish à, Shir a tiksɔ wɔ.

9 “¿Kɔ, wɔ ken wɔ rɔ kɔn be-ɔr nɔ tat-ne, wɔ he urege wà ɔn wɔ konog wɔ rii-yo m-re, wɔa ya'as wɔ ɔr-ta'ar? 10 ¿Kɔ wan-gaan be-ɔr nɔ tat-ne urege wà ɔn wɔ konog wɔ o-jan, wɔa ya'as wɔ o-hwɔ? 11 Nomog nɔ yege-yo-ye nɔ nak bɔ nɔ he m-'ya ɔn yakar nɔ rem-ɔs so-se à. Yagunte Tato nɔ wɔ n-Tɔn shir, ai wɔa 'ye yan-kɔn-se ɔn wɔ rem-ɔs so-se!” 12 Yeso zeeru, “Myet bɔ nɔ cone hun-ne nomo nɔ à, se nɔ nomotu ye kaane, remen o ka o rɔ **karamsa-o Mosa** ɔn yoos-de ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** ne n-ga.”†

O-ish rek-o ɔn ish-o caari-ne
(Ruka 13:24)

13 Yeso zeeru, “Cow nɔ ɔn gwomo-tɔ Shir ɔn ish-o rek-o. Remen cow-yo rɔ m-ha be-de m-mar à ɔn ka ish-o ne rɔ m-hoob ne. Komo ya-m-dore ɔn ka cow-yo rɔ deen. 14 Amba ish-o rɔ m-ha be-de ɔn hoog à, rek-o o. Cow-yo ɔn o komo rɔ m-'ya ɔr-koob de m-dore. Yan-dore-mɔ ɔn yo komo ye rɔ deen á.”

A m-nap o-'yo ɔn gon mat-de ɔn yo
(Ruka 6:43-44)

15 Yeso zeeru, “Nom nɔ ja be-de ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** ye ɔt-bɔ. Ye rɔ m-haan be ɔn nɔ ɔn sha-mɔ ɔn yege-ca ye rɔ m-naas á. Amba ɔn hur-de ɔn ye, ya ye rɔ ɔntun yege-dur, ye rɔ ɔn hoge ɔn mer deen à. 16 A m-kum ɔn yakar-ye m-rum ɔn 'yo-yo o-yokor á, ko ne ɔt-heyɔ ɔn 'yo-yo gog á. Kaane komo rɔ be-de ɔn hun-ne, ɔn gon she'et-de ɔn ye, de ye rɔ ɔr-she'et à, nɔ he ye m-nap. 17 Kaane komo kɔ yo ke kashi-o 'yo-yo yoa met yakar-ye ɔr-bon, 'yo-yo ɔn ba ɔr-bon komo yo met yakar-ye ba ɔr-bon. 18 Bɔ 'yo-yo ɔr-bon yoa hoks m-mat ɔn yakar-ye ba ɔr-bon á, kaane komo 'yo-yo ba ɔr-bon yoa hoks m-mat ɔn yakar-ye ɔr-bon á. 19 Kap 'yo-yo yage mat ɔn yakar-ye ɔr-bon à, hun-ne a saag yo a jorbe o-ra.‡ 20 Remen kaane nɔ hette m-nap ɔn **yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir** ye ɔt-bɔ ɔn bu-yo rem-se ye m-nɔm à.”§

Me wet nɔ m-nap á
(Ruka 13:25-27)

* **Bɔr-ɔs ta'yoor:2** 7:2 Hyen komo: Mark 4:24. † **Bɔr-ɔs ta'yoor:12** 7:12 Hyen komo: Ruka 6:31. ‡ **Bɔr-ɔs ta'yoor:19** 7:19 Hyen komo: Mati 3:10; Ruka 3:9. § **Bɔr-ɔs ta'yoor:20** 7:20 Hyen komo: Mati 12:33.

21 Yɛso zɛɛrɔ, “Ba myet-ɔ ɔn hun-nɛ yɛ rɔ mɛ m-zɛɛ ‘Gɔs-wɔ, Gɔs-wɔ à,’ yɛ he m-cɔw ɔn den-ɔ ɔn Gwɔmo-tɔ o-Shir* á. Sɛ dɛ yɛ nɔmɛ rii-yo Tato re wɔ n-Tɔn shir cɔnɛ à. 22 Ʋn hɔ-de piish ɔt-ma, hun-nɛ dɛɛn yɛa zee mɛ, ‘Gɔs-wɔ! Gɔs-wɔ! Tɛ rworog Ma-tɔ Shir ɔn jin ɔn du! Tɛ ruut **ya-ɔt-kot** ɔn jin ɔn du! Komo, tɛ nɔm rem-se ɔt-hyat ɔn jin ɔn du.’ 23 Ka da-de man zee yɛ, ‘Mɛ wɛt nɔ m-nap á. Inɛ nɔ be ɔn de, nɔ yan-mɛn-ɔt jaas-tɔ.’† ”

*Hun-nɛ nɛn yoor ya-ɔt-ma tɔ ɔt-kur
(Ruka 6:47-49)*

24 Yɛso zɛɛrɔ, “Remen kaanɛ, wɔ hɔgɛ ka ma-ɔt re tɔ à, wɔ nom komo bɔ ɔm zee à, wɔa warag ɔntɔn ko-ya-ɔs-wɛɛr wɔ ma'e hur-ɔ ɔn wɔ n-tɛ o-ta'ar à. 25 Bɔ kem caari hyeetɛ à, mar-ɔt shiirɔ m-hɔ. Yo-m indɔndurɔ mɔ tamurɔ ká hur-ɔ. Amba ká hur-ɔ hɛ á, remen ká nɛt-wɔ maag ɔ n-tɔn o-ta'ar. 26 Myet bɔ ɔn wɔ hɔgɛ ma-ɔt re à, komo wɔ yagɛ m-nɔm bɔ ɔm zee à. Ya wɔ rɔ ɔntɔn wɔ ken ko-raag-wɔ, wɔ ma'e hur-ɔ ɔn wɔ n-tɛ m-hyereg à. 27 Bɔ kem caari hyeetɛ à, mar-ɔt shiirɔ m-hɔ, yo-m indɔndurɔ mɔ tamurɔ ká hur-ɔ. Komo kap mɔ ɔn ká hur-ɔ hɛɛrɔ, hɛ-de ɔn diniyɔ komo!”

Gwɔmo-ɔt Yɛso

28 Bɔ Yɛso komtɛ rwor ɔn ka rem-se à, mɔrog-de ɔn hun-nɛ yɛ hɔgɛ wɔ à, yɛ bɔpurɔ o-nu ɔn cɔw-yo wɔ yoosɔtɔ yɛ à ɔn rem-se wɔ yoosɛ yɛ nɛ à. 29 Yɛ ɔn zɛɛ kaanɛ, remen Yɛso yoosɔ yɛ bɔ yan-Yoos-de ɔn **karamsa-o Mosa** rɔ m-yoos á. Wɔ yoosɔtɔ yɛ ɔntɔn nɛt-wɔ kumɛ ɔt-gwɔmo be-de Shir à.‡

Bɔr-ɔs eer

*Yɛso taasɔtɛ nɛt ɔt-cim
(Mark 1:40-45; 5:12-16)*

1 Bɔ Yɛso kyerguntɛ n-tɔn ɔr-haag à, hun-nɛ dɛɛn dɔrurɔ wɔ. 2 Wɔ ken ko-**cim**-wɔ, haarɔ be-de ɔn wɔ, wɔ kwɔkturɔ ɔn co-ɔ ɔn wɔ. Wɔ zɛɛrɔ, “Gɔs-wɔ, ɔregɛ o cɔnɔg, wɔa hoks mɛ m-taasɛ ɔn gɔm re.”

3 Yɛso tabburɔ kom-ɔ ɔn wɔ, wɔ ci'urɔ ká nɛt-wɔ. Komo Yɛso zɛɛrɔ, “Ʋm cɔnɔg, gɔm ru te.” Ba ɔn rem káɛ, **cim**-tɔ ɔn wɔ ta'e. 4 Ka da-de Yɛso zɛɛrɔ wɔ, “Wɔ jar o rurɛ nɛt bɔ nɔmɛ á. Amba neke, o kutɛ wan-**Cow ɔn kɔn-se Shir**, wur-o ru taag. Komo o **seke ɔr-seke** bɔ **karamsa-o Mosa** zee à. Nɔm kaanɛ remen o kututɛ hun-nɛ ɔnze **cim**-ɔt ru taag.”*

*Yɛso taastɛ gɔm-ɔ ɔn wà-wɔ
ɔn wɔ ken ko-karma-wɔ ko-Roma
(Ruka 7:1-10; Yoha 4:43-54)*

5 Bɔ Yɛso cɔwtɛ ɔn bɔ-ɔ o-Kapanahum à, wɔ ken caari-wɔ ɔn ko-karma-wɔ ɔn **Roma**-nɛ, wɔ haanurɔ be-de ɔn Yɛso. Wɔ kɔnurɔ wɔ, wɔ zee, 6 “Gɔs-wɔ, mɛ ɔn ko-ya-m-gɔw nɛ wan-campɔ wɔ piishɛ á. Wɔ rɔ o-hur dɔmb, wɔ rɔ m-hoks m-nukte á, wɔ rɔ m-swɔ ɔr-kɔɔb dɛɛn.”

7 Yɛso zɛɛrɔ wɔ, “Man habɛ, ɔm taasɔtɛ wɔ gɔm-ɔ ɔn wɔ.”

8 Ko-caari-wɔ ɔn ko-karma-wɔ ɔn **Roma**-nɛ shasurɔ Yɛso, “Gɔs-wɔ, mɛ bo'os o habɛ ɔn hur-o re á, amba nɔm ɔt-ma temb, gɔm-ɔ ɔn wan-gɔw-m re a te. 9 Remen mɛ ɔn ce re ɔn kus-ɔ ɔn gwɔmo-tɔ ɔn yɛ ken yɛ ɔm rɔ, komo mɛ ɔn karma-nɛ ɔn kus-ɔ re. Mɛ m-zɛɛ ɔn wan-gaan, ‘Neke, o nom káanɛ,’ wɔ neke. Wɔ ken komo mɛ m-zɛɛ, ‘Haan,’ wɔ argɔ m-haan. Ʋm zee ko-gɔw re, ‘Nɔm yo ká káanɛ,’ wɔ nɔmurɔ.”

* **Bɔr-ɔs ta'yoor:21** 7:21 ɔt-Girik: Gwɔmo-tɔ n-Tɔn. † **Bɔr-ɔs ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Bɔng 6:8. ‡ **Bɔr-ɔs ta'yoor:29** 7:28-29 Hyen komo: Mark 1:22; Ruka 4:32. * **Bɔr-ɔs eer:4** 8:4 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

10 Bɔ Yɛso hogutɛ kaanɛ à, wu bopuru o-nu. Wu zɛeru yan-neke-mo un wu, “Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, kɔ n-mɛ un dak-o o-**Isra** mɛ tak m-kum wa-m-sher m-'wons nɛ untun wu ka á. 11 Mɛ nɔ m-rurɛ hun-nɛ deen yɛ rɔ **Yahuda**-nɛ á yɛa haan sɔ ur-horan, ur-horim nɛ rwuun-mo un tɔ ken dak-to. Yɛ she'ette yɛ reet o-biki be-ur gaan un **Ibrahi** nɛ un **Ishaku** nɛ un **Yakubu** nɛ un **Gwomo-to Shir**.†‡ 12 Amba Shir a jorbɔ nɔ n-mɛ o-comb nɔ yɛ depetɛ nɔ wakte hun-nɛ yɛ un wu à, amba nɔ yage. Kanɛ nɔ he us-kan un haw-se un yin-nɛ.”§

13 Ka da-de Yɛso zɛeru ka caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-nɛ wu, “Neke jo o-hur, gom-o un ko-guw ru a te bɔ o shere à.” Ba un rem, wur-o un ko-yan-guw-mo un wu taaru.

Yɛso taasutɛ moon Bitrus nɛ gom
(Mark 1:29-31; Ruka 4:38-39)

14 Bɔ Yɛso cɔwte un hur-o Bitrus à, wu 'wosuru ko-moon Bitrus ne'a wu rɔ domb, wur-o dengute wu o-ra. 15 Yɛso ci'uru kom-o un wu, ká gom-o dossuru. Wu inuru wu nomoru yɛ rii-yo m-rɛ.

Yɛso taaste gom-se un hun-nɛ deen
(Mark 1:32-34; Ruka 4:40-41)

16 Bɔ rim-m nomtɛ à, hun-nɛ hanturu Yɛso yɛ **ya-ut-kot** da'e ut-hi à deen. Wu ruuturu **ya-ut-kot** un rwor ut-ma temb. Wu taasuru komo ya-us-gom gom-se un yɛ kap. 17 Yɛso un nom tɔ ká káanɛ remen a shoostɛ rwor-m **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** unze,

“Wu dek swo ur-koob un na,
wu taaste gom-us na.”*

Ya-m-zɛɛ yɛa dɔrɛ Yɛso
(Ruka 9:57-62)

18 Bɔ Yɛso hyente caari-de un buug-de un hun-nɛ keste wu gew à, wu zɛeru yan-neke-mo un wu, “A pes nɔ de ká jit-de o-mar de reeno.”

19 Ka da-de wu ken **wan-Yoos-de o-karamsa** haanuru. Wu zɛeru Yɛso, “Wan-yoos, man doru wɔ myet kɔ ke sɔ o ha'e.”

20 Yɛso zɛeru wu, “Ege-ruug rɔ un wu-to un yɛ nɛ, yɛge-no komo un be-to un rew-mo un yɛ nɛ. Amba mɛ **Wà-wu un net**† meɛt be-de m-rew á.”

21 Wu ken wu n-mɛ un yan-neke-mo un wu zɛeru wu, “Gos-wu, yage um he um jukt tato re tɔ kon da-o wu mere. Ka da-de um haanuru, um doruru wɔ.”

22 Amba Yɛso zɛeru wu, “Dond mɛ, o yage margan-nɛ yɛ o-kukt, yɛ jukt or un yɛ un margan-nɛ.”

Yɛso kangsutɛ yo-mo un kem
(Mark 4:35-41; Ruka 8:22-25)

23 Ka da-de Yɛso cɔwuru hat-o m-ho, yan-neke-mo un wu doruru wu. 24 Ka da-de yo-mo m-'wons indundurɔ o-mar har ho-m ro m-daan mo rɔ m-cow n-mɛ o-hat, amba Yɛso ro káanɛ, wu ro m-rew. 25 Yan-neke-mo un wu haaru, yɛ 'yonsuru wu. Yɛ zee, “Gos-wu, gu te, ho-m a re te!”

26 Yɛso zɛeru yɛ, “¿Remen yan nɔ hogutɛ o-gyer kaanɛ? Nott m-sher be un de deen á.” Ka da-de wu inuru, wu tepruru ká yo-mo un ká sa-mo nɛ, kap o un ká be-de resuru ceen.

27 Ká hun-nɛ bopuru o-nu, yɛ zɛeru hi un de un yɛ, “¿Yan gon net-wu nɛ wu ka, wu rɔ har m-sa m-yo nɛ mo rɔ wu m-nome o-dorotte?”

† **Bɔr-ɔs eer:11** 8:11 Gwomo-to n-Ton o-shir. ‡ **Bɔr-ɔs eer:11** 8:11 Hyen komo: Ruka 13:29. § **Bɔr-ɔs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30; Ruka 13:28. * **Bɔr-ɔs eer:17** 8:17 Hyen komo: Isha 53:4. † **Bɔr-ɔs eer:20** 8:20 “Wà-wu un net,” con-de de Yɛso rɔ hi un de un wu à.

Yeso dossute hun-ne ya-ut-kot
(Mark 5:1-20; Ruka 8:26-39)

²⁸ Yeso un yan-neke-mo un wu ne, wooru un de ka jit-de o-mar o o-Gariri de. Ha-mo un dak-o o-Gadarenes. Ka da-de hun-ne yoor-ye **ya-ut-kot** ro m-rangse a rwuunuru n-me us-saag, ye kawuru Yeso ne. Ye waktussute rii-ye o-gyer ba m-sok har ma yatt-wu ro m-dore un ka cow-yo a.

²⁹ Ye kanguru Yeso, "**Wa-wu Shir**, za o cone un te ne **ya-ut-kot**? zKo wo un haan o ye'et te ur-koob cin ba da-o un woon o Shir esse a?"

³⁰ Un co-o un ye hiin, de ken caari-de un kur-de un yege-arede ro kon, ye ro ut-re.
³¹ Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, ye zee, "Wo ruutu te be-de un ka hun-ne yoor-ye, o yage te cwut un ka kur-de un arede de."

³² Yeso zeeru ka **ya-ut-kot** ye, "To, neke no." Ye ruuru be-de un ka hun-ne yoor-ye, ye cowuru n-me un yege-arede. Un gyept-o un yish, kur-de un arede nupuru us-rek ye yirugburu, ye heburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye. ³³ Bo yan-gut-de un arede hyente kaane a, ye somuru cow-mo o-bo be-de den-to un ye ro a. Ye rururu hun-ne rii-yo kore a. Komo ye rururu hun-ne yo kore un ka hun-ne yoor-ye ne a, ye ro un **ya-ut-kot** ne a. ³⁴ Myet-mo un hun-ne ye o-bo rwuunuru hyan-o Yeso. Bo ye hyente wu a, ye konuru wu, wu ru un dak-o un ye.

Bɔr-ɔs jero

Yeso taaste gom-o ko-ryam
(Mark 2:1-12; Ruka 5:17-26)

¹ Yeso cowuru hat-o m-ho, un yan-neke-mo un wu ne. Ye pasuru Mar-o o-Gariri, ye cowuru o-Kapanahum bo-o un wu. ² Ye ken hun-ne ye hanturu Yeso ko-ryam. Wu ro domb o-karanga, wu ro m-hoks un nukt un wur-o un wu a. Yeso napuru ka hun-ne ye shereste unze Yeso a hoks taase un wu ka gom-o. Yeso zeeru ka ko-ryam-wu, "Wan-yen de, wo jar o-regen a, a sokste **ba'as-ut** ru!"

³ Bo ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye hoge kaane a, ye zeeru or un ye ne, "Ka net-wu ro ut-ma sa o zee wu ro Shir."

⁴ Amba Yeso nepste barag-se ro un hur-de un ye a. Wu zeeru ye, "zRemen yan o notte un barag-us yo-se un hur-ut no kaane? ⁵ zYa jiishe kupse, um zee, 'Um sokste **ba'as-ut** ru,' ko a zee, 'Ine o hewwe ur-hew?' ⁶ Man kutu no unze, me **Wa-wu un net** ro ut-gwomo ne to un soks ut-**ba'as** un hono o-dak." Ka da-de, Yeso zeeru ko-ryam, "Ine eso, o mos karanga-o ru, o ji o-hur." ⁷ Ka net-wu inuru pee, komo wu ji'uru un hur-o un wu. ⁸ Bo morog-de un hun-ne hyente kaane a, ye hoguru o-gyer. Ye bomuru Shir, wu ya'e net gon ka gwomo-to a.

Yeso ak Matiyos
(Mark 2:13-17; Ruka 5:27-32)

⁹ Bo Yeso reete co ur-hew a, wu hyanu wu ken ko-**yan-goks un tar** wu. Jin-de un wu Matiyos. Wu ro tara be-de un goks un tar. Yeso zeeru wu, "Dond me, o warag wan-neke-m re." Matiyos inuru, wu doruru Yeso.

¹⁰ Bo ho-ur warge so m-rim a, Yeso reeru rii-yo m-re un hur-o Matiyos. Yan-goks un tar un **ya-ur-ba'as** ne deen, ye she'eturu be-ur gaan un Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne. Ye reeru be-ur gaan un Yeso ne. ¹¹ Bo **Parisa**-ne hyente kaane a, ye zeeru **yan-neke-m Yeso**. "Udepe ko-yan-yoos-ur no re rii-yo m-re un **yan-goks un tar** ne, un **ya-ur-ba'as** ne a."*

¹² Bo Yeso hogute to ka a, wu zeeru, "Yan-ba-us-gom ro un hoob-o ko-ya-us-baat a, se de ya-us-gom ye ro m-hoob un ko-ya-us-baat. ¹³ Neke no ceker rii-yo Shir cone a,

* **Bɔr-ɔs jero:11** 9:10-11 Hyen komo: Ruka 15:1-2.

da-ò wu zee, 'Um çonog hun-ne hoge 'won-ur or re un ye ne, ba ye **seke** me ut-gut á.† " Yeso zeeru, "Me un haan remen kashi un hun-ne á, amba remen ya-ut-**ba'as** o um haante."

O-cot be-de un nom o-swoot
(Mark 2:18-22; Ruka 5:33-39)

¹⁴ A kane yan-neke-m **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** haanuru be-ur Yeso. Ye zeeru wu "Te un **Parisa**-ne ne ro un nom o-**swoot**, ¿ya rwo'e yan-neke-m ru rotte m-nom o-**swoot** á?"

¹⁵ Yeso shasuru ye, "Nay-ne ye un ko-ya-ut-ge ro o-zak ne da-ò ko-ya-ut-ge ro be-ur gaan un ye ne à. Amba ujime hun-ne a dek ko-ya-ut-ge a yagu ye m-zar. U kore kaane ka da-ò ye he tuk-mo ut-men ye nom o-**swoot**."

¹⁶ Komo Yeso zeeru, "Hun-ne ro m-nom un dap-de un ur-matuku ur-ut un gund-ur pu-de á. Urege ye nomog, gund-ur pu-de a swutme de yiish ur-ut arge-mo n-ga.

¹⁷ "Komo, yatt net-wu ro m-duus ke-m pu-mo n-me un tur-o o-ka o-ut á. Remen ka tur-o o-ka o-ut oa buuge remen 'wons-mo un ka ke-mo, ka ke-mo moa ukse komo tur-o o-ka buugse. Ke-m pu-mo, hun-ne ro mo duus n-me un tur-o o-ka o-pu o un kaane, hun-ne yea taage ko gaan n-me o-tur o-ka ko m-ke á."

Wà Jaros un
ne'a-wu hyó-m mo m-du ne à
(Mark 5:21-43; Ruka 8:40-56)

¹⁸ Yeso ro ye m-rure ut-ma kane, se wu ken un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** haaru be-ur Yeso wu kwukturu un co-o un wu. Wu zeeru, "Wà re wan-ne'a marag m-moka m-moka, amba wo haabe hur-o re, wo ci wu un kom-ut ru, wo hoks wu m-'yons, wua ine ba un gom."

¹⁹ Yeso inuru un yan-neke-mo un wu ne, ye doruru tato-o un ka wa-wu. ²⁰ Ye ro m-neke wu ken ne'a wu, ko-yan-gom donduru Yeso n-jim. Wu nomog hak-us op us-voor hyó-m ro m-du. Wu woonuru un jim-de un wu, wu ci'uru riib-yo un matuku-ur Yeso. ²¹ Wu un nom kaane remen wu zeeg n-me un hur-de un wu, "Urege um ci'ig matuku-de un wu cot gom re a te."

²² Bo Yeso byandute à, wu hyanu ka net-wu. Wu zeeru, "Wo ryegen á wa re o, Shir taaste gom ru remen o shereg wua taas o." Gom-o un wu taaru kane.

²³ Bo Yeso tuwte hur-o un ka wan-co-wu un **Yahuda**-ne wu à, wu hyanuru ya-m-huru ur-ku un morog-de un hun-ne ne ye ro un dum-to m-mar. Buug-de hun-ne ro o-zaaz. ²⁴ Ka da-de wu zeeru ye, "Ine no kane! Ka wan-ne'a-wu, wu mar á, rew-mo wu rotte." Amba ka hun-ne ye nemsuru wu nemes-to o-yo'og. Ye sher be-de un wu á, remen ye nese ka wa-wu mereste. ²⁵ Yan-den-o un ka wa-wu ruuturu ye n-do. Yeso cowuru un kuke-o un ka wa-wu. Yeso shipuru kom-o un ka wan-ne'a-wu, wan-ne'a inuru! ²⁶ Ka hun-ne ye taknuru rwor un ma-to ka wan-ne'a-wu, wu Yeso 'yonse m-mar à, har ka ma-to semuru kap n-me un ka dak-o.

Po-ne yoor kumug o-hyan

²⁷ Bo Yeso peste un co hiin à, po-ne yoor doruru wu us-eeg, "Wà ko-Gwomo **Dawuda** hoge 'won-ur te!"

²⁸ Bo Yeso cuwte un o ken hur-o à ka po-ne ye yoor haaru be-de un wu. Wu zeeru ye, "¿No shereg m-'wons ne man hoks taas un gom no?"

Ye zeeru wu, "Eba, Gos-wu o."

²⁹ Ka da-o, Yeso ci'uru yish-ye un ye. Wu zee, "Remen sher-m no, man taas gom no." ³⁰ Yish-ye un ye upsuru. Ka da-o Yeso ka'agu ye m-sok ne wu zee, "No rure net yo nome á." ³¹ Amba ye ruuru, ye zeeru m-rwor un ma-to un wu ko kene un ka dak-o.

† **Bor-ús jero:13** 9:13 Hyen komo: Mati 12:7; Hose 6:6.

Yeso taaste gom-o ut-'kato

³² Bɔ ye zette ru-mɔ ka à, hun-ne hanturu Yeso wu ken campo-wu. Ko-**ya-ut-kɔt** weneɣ wu tep. ³³ Yeso ruuturu ko-**ya-ut-kɔt**, ka wu ro un hoks m-teper á, ka da-o wu ciruru tep. Morog-de un hun-ne bopuru nu-se un ye. Ye zeeru, “Te wet m-hyan un yo ken rii-yo untun kaane n-me un dak-o **Isra-ne á.**”

³⁴ Amba **Parisa**-ne zeeru, “Un beeb-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kɔt** wu ro m-ruute un hun-ne **ya-ut-kɔt.**”‡

Yeso hogute 'won-de un hun-ne

³⁵ Bon kanɛ, Yeso doruru myet o ut-bo un ye ro n-me o-kot ne à. Wu ro ur-yoos un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ro un ko'ote un hun-ne **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir. Wu ro komo m-taase un hun-ne us-gom un ko o ke gon gom-o un koob-de un gugaaz-mo o-wur mo ne. § ³⁶ Bɔ wu hyente hun-ne morogsute deen à, wu hoguru 'won-de un ye, remen ye un swo ur-koob. Komo wan-gwu ro kon á, untun yege-ca ye ro ba un ko-ya-ur-gut à.* ³⁷ Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Hun-ne deen conog ye haan be un de, amba ya-ur-ben ro kon deen á. Ya ye ro untun kat-o caari-o woose m-ce à, amba ya-m-ce ro kon deen á. Ye he m-ce ye jonte o-hur á. ³⁸ Remen kaane, kon no ko-ya-o-kat-wu tomɔn ya-m-ce ye ceete wu m-ce.”†

Bɔr-ɔs op*Yeso dak yan-neke-mo un wu
(Mark 3:13-19; Ruka 6:12-16)*

¹ Yeso daaguru yan-neke-mo un wu op un yoor [12]. Wu ya'uru ye beeb-de un ruut un **ya-ut-kɔt** be-de un hun-ne. Komo ye taase hun-ne ko o ke gon gom-o. ² Jin-to un ka yan-Tom-ye to ka op yoor [12]. Ye Yeso aage yan-neke-mo un wu à.

Ur-takan Simɔn (wu a m-zee Bitrus à),
un heno un wu ne Andarawus.

Yakubu (wà Zebedi),
un hen un wu ne **Yohana**,

³ Pirip,
un Bataromi ne.

Tomas,
un Matiyos (**wan-goks un tar**),

Yakubu (wà Arupayes),
un Taddiyus ne,

⁴ Simɔn (ko-ya-o-**Kan'ana**),

Komo un Yahudas Iskariyoti ne (wu ya'ase Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu à).

*Yeso tomuru ka op un yoor-ye [12]
(Mark 6:7-13; Ruka 9:1-6)*

⁵ Da-o Yeso tomɛ ka hun-ne op un yoor-ye à [12], wu ruru ye yo ka, wu zeeru ye, “No jar no he be-de un hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á, komo no jar no cuw to ken bo-to o-**Samariya** to á. ⁶ Se de no he be-de un hun-ne ye o-**Isra** ye ro untun ca-ye ege à.

⁷ Ha no ruru ye ka ma-to unze, ‘Da-o ro yow yow, da-o Shir he nom ut-gwomo* à.’

⁸ No taas ya-us-gom gom-se un ye. No 'yons ye mare à. No taas **cim**-ne **cim**-to un ye. No ruute hun-ne **ya-ut-kɔt**. Yar-mo no kume, komo yar-mo no he m-ya.

‡ **Bɔr-ɔs jero:34** 9:34 Hyen komo: Mati 10:25; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15. § **Bɔr-ɔs jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 4:23; Mark 1:39; Ruka 4:44. * **Bɔr-ɔs jero:36** 9:36 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mark 6:34. † **Bɔr-ɔs jero:38** 9:38 Hyen komo: Ruka 10:2. * **Bɔr-ɔs op:7** 10:7 Gwot-o n-Tɔn shir.

⁹ “Nɔ jar nɔ dek hwɔr hap-o nɔ ¹⁰ kɔ ba-ɔ ʉr-hew á. Nɔ jar nɔ dek matuku-ʉt yoor á, kɔ ʉt-ka'ante. Nɔ dek kɔ-yo ʉr-hew á. Remen nɔ he de m-taage ʉn kɔ rii gaan be-de ʉn ka rem-se à. Nɔ yan-senge-m re ye. Ka hun-ne ye nɔ gu'e à ye he nɔ m-'ya ʉn yo nɔ o-hoob à.”†

¹¹ Yeso zeeru, “Kɔ ɔ ke bɔ-ɔ, kɔ o-den ɔ nɔ cɔwe à, hoob nɔ kashi ʉn net-wʉ he nɔ m-barke ʉn hur-ɔ ʉn wʉ à. She'et nɔ ʉn hur-ɔ ʉn wʉ har se da-ɔ nɔ he m-arag à. ¹² Nɔ cʉwe o-hur, kono nɔ ye gwugwʉ-mɔ ʉr-hur. ¹³ ʉrege ká den-ɔ shaks nɔ, kono nɔ ye Shir 'ye ye she'et-de m-gwugwʉ. Amba ʉrege ye shas nɔ á, Shir a 'ye ká den-ɔ gwugwʉ-mɔ ʉr-hur á. ¹⁴ Myet bɔ-ɔ yagu nɔ m-barke à, kɔ komo wʉ yage hoge ʉn ma-ʉt nɔ à, kukt nɔ ká hu-mɔ dape ʉn na-ʉs nɔ à, ʉn co-ɔ ʉn ye, nɔ ru ʉn ká hur-ɔ kɔ ká bɔ-ɔ.‡ ¹⁵ Nip-ɔ me nɔ m-rure, da-ɔ Shir he piishe ʉn hun-ne kap ʉt-ma à, Shir a jiish m-hoge ʉn 'wɔn-de ʉn hun-ne ye o-**Sodom** ʉn ye o-**Gomora** ne arge hun-ne ye ʉn ká bɔ-ɔ.”§*

*Swoog-to ʉt-Ma ʉn
kɔɔb-de roone ʉn co à
(Mark 13:9-13; Ruka 12:11-12; 21:12-19)*

¹⁶ Yeso haarʉ co ʉn nome ʉn yan-Tɔm-ye ʉn wʉ ʉt-ma. Wʉ zee, “Me nɔ m-tɔm be-de ʉn yan-men-ʉt jaas-to ʉntʉn yege-ca n-me yege-dur. Remen kaane nom nɔ ʉs-weer ʉntʉn yege-hwo, komo nɔ nom yan-ba-ʉt-naas ʉntʉn yege-gorop.† ¹⁷ Nom nɔ ja ʉn hun-ne ne, remen yea heet nɔ be-de ʉn gwomo-ne, komo ye nomo nɔ ʉs-sorog ʉn kuke-to ʉn yoos ʉn Ma-to Shir ʉn pyo-se ʉn ye ne se piish ʉt-ma. ¹⁸ Rem re komo, yea heet nɔ be-de ʉn Gwamna-ne ʉn gwomo-ne ne, komo nɔ kɔ'otu ye ma-ʉt re. Nɔ rure **Yahuda**-ne ʉn ye rɔ **Yahuda**-ne á. ¹⁹ Da-ɔ ye heetu nɔ, be-de ʉt-gwomo nɔ jar nɔ ryegen n-te ʉn gom-de nɔ he m-cep á, kɔ bɔ nɔ he m-cep á. Remen Shir a 'ye nɔ gom-to nɔ he m-cep à, ʉn ká da-ɔ. ²⁰ Remen nɔ ye rɔ ʉt-ma á, Kukt-o Tato nɔ Shir ɔ he ʉt-ma be-ʉr nɔ. ɔ he nɔ m-rure ʉn yo wʉ cone nɔ zee à.”‡

²¹ Yeso haarʉ co m-zee, “Net-wʉ shere be ʉn de á wʉa ya'as heno ʉn wʉ, wʉ shere be ʉn de à, yan-yage-to ʉn wʉ ho wʉ. Tat-ne a ya'as yakar-ye ʉn ye, ye shere be ʉn de à. Yakar komo yea ya'as tat-ne ʉn ye ne, ye shere be ʉn de à har ye rʉ a hoom tat-ne ʉn ye.§ ²² Hun-ne kɔ kene a yagu nɔ remen nɔ yan-neke-m re ye. Amba bɔ ʉn ye joose har ha-mɔ ʉr-kom à Shir a gu ye.* ²³ ʉrege ye rɔ nɔ m-'ya ʉr-kɔɔb ʉn ɔ ken bɔ-ɔ, som nɔ ha-mɔ ʉn bɔ-ɔ co. Remen nip-ɔ me nɔ m-rure, rii-yo nɔ komot m-dore ʉn bɔ-to o-**Isra** war war, me **Wà-wʉ ʉn net** he muun.”

²⁴ Yeso zeeru, “Yatt wa-m-yoos wʉ jiishe wan-yoose ʉn wʉ á, kɔ komo ko-gʉw-wʉ jiishe wan-hur-ɔ ʉn wʉ á.† ²⁵ Depete wʉ a m-yoose à, wʉ warag ʉntʉn wʉ rɔ wʉ ʉr-yoos à, komo ko-gʉw ʉntʉn wʉ wʉ rɔ m-nome m-gʉw à. ʉrege ye ak me ko-Gwomo-wʉ ʉn **ya-ʉt-kɔt**‡, arge kaane ma yea eeg nɔ jin-to arge to ka à. Rwo nɔ o-saktɔ hun-ne a nomo nɔ bɔ ye nomo me à. Me rɔ gos-wʉ nɔ.”§

*Wʉ a he m-hoge gyer-ɔ ʉn wʉ à
(Ruka 12:2-7)*

† **Bɔr-ʉs op:10** 10:10 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. ‡ **Bɔr-ʉs op:14** 10:14 Hyen komo: Seng 13:51.
§ **Bɔr-ʉs op:15** 10:7-15 Hyen komo: Ruka 10:4-12. * **Bɔr-ʉs op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 11:24; Taka 19:24-28. † **Bɔr-ʉs op:16** 10:16 Hyen komo: Ruka 10:3. ‡ **Bɔr-ʉs op:20** 10:17-20 Hyen komo: Mark 13:9-11; Ruka 12:11-12; 21:12-15. § **Bɔr-ʉs op:21** 10:21 Hyen komo: Mark 13:12; Ruka 21:16. * **Bɔr-ʉs op:22** 10:22 Hyen komo: Mati 24:9; Mark 13:13; Ruka 21:17; Mati 24:13; Mark 13:13. † **Bɔr-ʉs op:24** 10:24 Hyen komo: Ruka 6:40; Yoha 13:16; 15:20. ‡ **Bɔr-ʉs op:25** 10:25 ʉt-Girik: Beruzabur. § **Bɔr-ʉs op:25** 10:25 Hyen komo: Mati 9:34; 12:24; Mark 3:22; Ruka 11:15.

²⁶ Ka da-de Yeso zeeɾu, “Nɔ hoɣe gyeɾ-o ɔn ka hun-ne ye á, remen kap rii-yo ro hoɣkɔsse m-moƙa à, hun-ne a neps yo.* ²⁷ Komo rii-yo ɔm ruɾu nɔ ba hun-ne ɔn hoɣe á, ɔm ɔnoɣ nɔ ruɾe kowan ka rii-yo ko kene.

²⁸ “Nɔ hoɣe gyeɾ-o ɔn hun-ne á. Yeá hoks ho ɔn wuɾ-o nɔ, amba yeá hoks ho ɔn hoɣ-m nɔ á. Se de nɔ hoɣe gyeɾ-o Shir remen wu he m-hoks m-ho o-wuɾ kap m-hoɣ ne wu jorbe ɔn den-o o-ra. ²⁹ Nɔa hoks m-o ɔn cokro yoor nera o-gaan. Yatt ko o-gaan yo he m-mar ba ɔn nap-o ɔn Tato nɔ n-Tɔn shir á. ³⁰ Ay, can-se ɔn hi-ɔt nɔ ma ogse se ro be-de Shir. ³¹ Remen kaane, nɔ hoɣe o-gyeɾ á. Ai, be-de Shir ko wu ke be-ɔr nɔ jiishte kur-de ɔn cokro.”

M-sher be-de ɔn Kiristi
(Ruka 12:8-9)

³² Yeso zeeɾu, “Myet bo ɔn wu ruɾe ye ken hun-ne ye ɔnze wu shereɣ be ɔn de à, me ɔn cere man ruɾe Shir Tato re wu ro n-Tɔn à, ɔnze ka net-wu, wu ma re wu. ³³ Amba bo ɔn wu noƙe she-mo ɔn nap-ɔs re be-de ɔn hun-ne à, me ɔn cere, man nom she-mo ɔn nap-se ɔn wu be-ɔr Tato re wu ro n-Tɔn à.”†

Me haante m-gwugwu á se de m-dum
(Ruka 12:51-53; 14:26-27)

³⁴ Yeso haaru co m-zee, “Nɔ ma'as m-gwoɔt nɔ zee me ɔn haan ɔm hantute hun-ne she'et-de m-gwugwu ɔn hono o-dak á. Me ɔn haan remen ɔm hantute she'et-de m-gwugwu á, se de ɔt-jongse.

³⁵ “Me ɔn haan remen hun-ne ye shere be ɔn de á.
“ Yeá warag yan-yage-to ɔn yan-den-to
ye shere be ɔn de à.

Untun kaane:

o-Tato m-dum ɔn wa ɔn wu ne,
wan-ne'a komo ɔn inu ɔn wu ne,
Inu o-den komo ɔn 'ew-wu ɔn wu ne.

³⁶ Net a hyen ɔnze yan-yage-to ɔn wu,
yeá rwuun ɔn den-o ɔn wu.‡ ”

³⁷ Yeso zeeɾu, “Myet wu jiishe m-ɔn ɔn tato ɔn wu ko inu ɔn wu arge me à, wu bo'os wu warag wan-neke-m re á. Komo wu jiishe m-ɔn ɔn wa ɔn wu wan-campo ko wan-ne'a arge me à, wu bo'os m-warag wan-neke-m re á. ³⁸ Myet komo bo ɔn wu a hoks dek ɔn koob-de he m-koɾ remen dor re á, wu boos wu warag wan-neke-m re á. § ³⁹ Bon wu cone rur ɔn hoɣ-mo ɔn wu à, be-de m-zee wu ba ko-yan-dor re wu á, wuá taage ɔn mo. Amba bo ɔn wu jore hoɣ-mo ɔn wu rem re à, wuá kum hoɣ-o ba m-ta.”*

Senge-mo ɔn kum ɔr-'yons
(Mark 9:41)

⁴⁰ Yeso haaru co m-zee, “Myet bo ɔn wu gokse nɔ à, wu gokstu me, komo myet bo ɔn wu goksu me à, wu gokste Shir wu toɔnu me à.† ⁴¹ Myet bo ɔn wu gokse **wan-Rwoɾ ɔn Ma-to Shir** remen wu **wan-Rwoɾ ɔn Ma-to Shir** wu à, wuá kum 'yons-de ɔn **wan-Rwoɾ ɔn Ma-to Shir**. Komo myet bo ɔn wu gokse kashi ɔn net remen wu ro kashi ɔn net à, wuá kum 'yons-de ɔn kashi ɔn net. ⁴² Komo myet bo ɔn wu ya'e wan-gaan be-de ɔn ka hun-ne ye à, ko ibitte-ɔr gaan-de ɔn ho-mo m-gwugwu remen wan-neke-m re wu, nip-o me nɔ m-ruɾe, wuá kum 'yons-de ɔn wu be-de Shir.”

* **Bor-ɔs op:26** 10:26 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17. † **Bor-ɔs op:33** 10:33 Hyen komo: 2Tim 2:12.

‡ **Bor-ɔs op:36** 10:35-36 Hyen komo: Mika 7:6. § **Bor-ɔs op:38** 10:38 Hyen komo: Mati 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. * **Bor-ɔs op:39** 10:39 Hyen komo: Mati 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33; Yoha 12:25. † **Bor-ɔs op:40**

10:40 Hyen komo: Ruka 10:16; Yoha 13:20; Mark 9:37; Ruka 9:48.

Bɔr-ɔs ɔp o-gaan

¹ Bɔ Yeso komte rure ɔn yan-neke-mɔ ɔn wu ɔp ɔn yoor [12] ká ma-tɔ à, ka da-de, wu inuru káne wu haaru tɔ ken bɔ-tɔ ɔn dak-ɔ o-Gariri. Wu yoosute hun-ne komo wu ko'oturu ye Ma-tɔ Shir.

*Yan-tɔm Yohana Wa-m-Yo'os
ɔn hun-ne m-hɔ
(Ruka 7:18-35)*

² Ka da-ɔ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ** ro ke'o, wu hoguru rem-se **Kiristi** ro m-nɔm à. Wu tomuru yan-neke-mɔ ɔn wu be-ur Yeso ye cituru wu. ³ “¿Wɔ wu ka wu a zee wu roone, kɔ te sher yish ɔn hor wu?”

⁴ Yeso shasuru ye, “Warag nɔ rure **Yohana** rii-yo me m-nɔm à, yo nɔ hyane komo ɔn yo nɔ hoge ne à: ⁵ Pɔ-ne rɔ m-kum o-hyan m-mɔka. Ryam-ne rɔ ur-hew, **cim**-ne rɔ ɔn kum m-porge, 'kato-ne rɔ m-hoge ut-ma, a m-'yons ɔn ye mare à, komo a m-ko'ote ɔn koob ne **Ma-tɔ m-Rerem**.* ⁶ Shir a 'ye bɔ ɔn ye yage m-warag us-ajima ne à rem re o-kwum.”

⁷ Da-ɔ yan-tɔm **Yohana** rɔ m-warag à, Yeso ciruru nome ɔn morog-de ɔn hun-ne ma-ut **Yohana**, wu zee, “¿Ya nɔ ha m-gwɔt o-kɔt? ¿Yan gon net-wu nɔ hwɔ o-saktɔ nɔ hyen? ¿Nɔ ɔn ha gwɔt ɔn net-wu rotte jaab-ɔ ut-men á, untun gwo-se m-seeb se yo-m mɔ m-nakt? ⁸ Ai, urege nɔ ha m-gwɔt ɔn net-wu rotte jaab-ɔ ut-men á, ¿tɔ yan gon net-wu nɔ ha m-gwɔt? ¿Nɔ ɔn zee noa hyen net-wu cope matuku-tɔ ur-bon? Ay, hun-ne ye ɔn hur-ɔ ɔn ko-Gwomo, ye rɔ m-cɔp ɔn matuku-tɔ ur-bon ba ye rɔ o-kɔt á. ⁹ ¿Remen yan ɔ nɔ heete nɔ hyenet **Yohana** o-kɔt? ¿Nɔ ɔn hwɔ o-saktɔ nɔ hyen **wan-rwor ɔn Ma-tɔ Shir**? Ee, kaane ɔ me nɔ m-rure har wu jiište **wan-rwor ɔn Ma-tɔ Shir** à. ¹⁰ **Yohana** wu Ma-tɔ Shir cepe ma-tɔ ɔn wu, be-de Shir zee Wà ɔn wu, “ ‘Man tom wan-tɔm re wu be wɔ co.

Wu he wɔ ja'ase o-cɔw rii-yo o woot.† ”

¹¹ Yeso zeeru, “Nip-ɔ me nɔ m-rure, **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ** jiište bon net-wu take m-she'et ɔn hono o-dak à ut-gos. Amba myet ɔn kaane ne, wu rɔ rek-wu war war ɔn gwomo-tɔ Shir à, wu jiište wu. ¹² Cin ɔn da-ɔ **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ** takne senge-mɔ ɔn wu à har caane, **Gwomo-tɔ Shir** rɔ m-bose n-me m-'wons. Amba hun-ne ye rɔ zang à, ye conog tɔ m-rumus ur-beeb. ¹³ Yan-rwor ɔn Ma-tɔ Shir kap o-**karamsa** ne rworog cin ba da-ɔ ɔn woon mosse ɔn gwomo-tɔ Shir ne, har da-o **Yohana** Wa-m-**Yo'os ɔn hun-ne m-hɔ**.‡ ¹⁴ Komo urege ma-tɔ ɔn ye nɔ he m-dek, **Yohana** wu a nome ma-tɔ ɔn wu ɔn zee **Ereja** he m-muun.§ ¹⁵ Yage wan-tɔ-tɔ m-hoge, wu hogute yo me m-rwor à.”

¹⁶ Komo Yeso zeeru, “Man ruru nɔ rii-yo nɔ rɔ à, hun-ne ye m-mɔka. Ya nɔ rɔ untun yakar-ye rɔ tara tara be-de ut-baab à, ye rɔ ɔn eeg-se ɔn yan-se'er-mɔ ɔn ye, ¹⁷ ye rɔ m-zee:

“ Te bu'utu nɔ dum-tɔ ut-ge,
nɔ yage m-hew us-hew!

Te huug sep-ɔ m-mar,
nɔ yage m-'won us-'won!’

¹⁸ Me ɔn zee kaane remen bɔ **Yohana** haane à, wu rɔ ɔn nɔm o-**swoot** deen, wu rɔ m-swɔ ɔn hɔ-mɔ o-anab á. Remen kaane nɔ zeeru, ‘Wu rɔ ɔn ko-**ya-ut-kɔt** ne!’

¹⁹ Amba da-ɔ me, **Wà-wu ɔn net**, me m-re m-swɔ ne. Ye zeeru me, ‘Gwot nɔ wu, ko-yan-moor-tɔ m-re m-swɔ ne. Ko-nay-wu ɔn **yan-goks ɔn tar ɔn ya-ur-ba'as** ne!’ Da-ɔ hun-ne ye nome us-barag ɔn ka rem-se te m-nɔm à, yea nep weer-us te.”

* **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1. † **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:10** 11:10 Hyen komo: Mara 3:1.

‡ **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:13** 11:12-13 Hyen komo: Ruka 16:16. § **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:14** 11:14 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 17:10-13; Mark 9:11-13.

*Bɔ-tɔ yage goks ɔn Ma-tɔ Shir à
(Ruka 10:13-15)*

²⁰ Ka da-de Yeso cirurɔ hurgun hun-ne ye ɔn ká bɔ-tɔ tɔ wɔ nomte moor-tɔ ɔt-hyat à, ɔt-gaag ba m-sɔk. Yeso ɔn nom kaane remen ká hun-ne ye yage nom **ur-ba'as** á. ²¹ “Shir a 'ye nɔ ur-koob hun-ne ye o-Korazin! Kaane komo Shir a 'ye nɔ ur-koob hun-ne ye ɔn bɔ-o o-Besayada! Remen kà rii-yo ɔt-hyat yo a nome be ɔn nɔ à. A ro nomge yo ɔn bɔ-tɔ o-Taya o-Sidon ne, ye roa waktune be-de Shir. Komo ye cup gund-tɔ ɔn naasu-mɔ ɔt-men, ye aas m-cow ɔn wur-tɔ ɔn ye cin o-da ne.* ²² Amba me nɔ m-rure, ɔn ho-de ɔn piish ɔt-ma a jiish m-hoge ɔn 'won-de ɔn hun-ne ye o-Taya ɔn ye o-Sidon ne arge nɔ.

²³ “Nɔ komo hun-ne ye ɔn bɔ-o o-Kapanahum, taase nɔ hyen nɔ zee Shir a sekemsu nɔ wɔ deet nɔ n-Tɔn shir. Ayye, suge-de ɔn kaane Shir a jorbɔ nɔ ɔn kuub-o o-ra! Rem-se ɔt-hyat se ɔn nome be ɔn nɔ à, me ro nomge se o-**Sodom**, atte zeeg o rɔ kon kané har caane.† ²⁴ Amba me nɔ m-rure ɔn ho-de ɔn piishe ɔn hun-ne ɔt-ma, a jiish m-hoge ɔn 'won-de ɔn hun-ne ye o-**Sodom** arge nɔ. Remen nɔ hyenestu me m-nom ɔn rem-se ɔt-hyat, amba nɔ waktune be-de Shir á.”‡

*Haan nɔ be ɔn de
remen nɔ kumut ɔr-wuwe
(Ruka 10:21-22)*

²⁵ ɔn ka da-o Yeso zee Shir, “Um bomog wɔ, o-Tato, Wan-Koyan wɔ n-Tɔn shir o-dak ne. Um bomog wɔ remen o wukute ya-ɔs-weer ɔn ya-ɔs-nap ne. Nap ɔn ka hyat-tɔ komo o argu m-rure ɔn ka ye shere be ɔn du à untun yan-yakar. ²⁶ Kaane nomo wɔ Tato re o, remen kaane nomu wɔ m-sɔk.”

²⁷ Bɔ Yeso komte ɔs-kon be-de Shir à, ka da-de wɔ nomuru hun-ne ɔt-ma. “Tato re, Shir ya'ag me nap-se ɔn koyan. Komo yatt-wɔ nape Wà á se o-Tato o nape wɔ. Komo yatt-wɔ nape Shir o-Tato á se Wà, komo bɔ ɔn ka hun-ne ye, ye me **Wà-wɔ Shir** cone wɔ kute ye o-Tato à, komo ye nept bɔ Shir rɔ à.§

²⁸ “Haan nɔ be ɔn de, myet nɔ ye rɔ m-swɔ ur-koob à, komo nɔ m-senge ɔn saw-tɔ ɔs-nu ne ɔn hi-ɔt nɔ, man 'ye nɔ ɔr-wuwe. ²⁹ Goks nɔ ma-ɔt re, komo nɔ yoos be ɔn de, remen me ko-yan-gwugwer-mɔ ur-hi wɔ, wɔ rotte m-nu á komo nɔa kum ɔr-wuwe ɔn hur-ɔr nɔ.* ³⁰ Remen ma-ɔt re rott rem á, komo saw-ɔt re tɔ rott ɔs-nu á.”

Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor

*O-cot mosse ɔn Ho-de ɔr-Wuwe
de ɔn Yahuda-ne
(Mark 2:23-28; Ruka 6:1-5)*

¹ ɔn ka da-o, Yeso ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ ne ro ɔn pa ɔn kat-tɔ ɔn hyo, ɔn **Ho-de ɔr-Wuwe** de ɔn **Yahuda-ne**. Yan-neke-mɔ ɔn wɔ ro ɔn hoge ɔn mer, ye zeeru horom ɔn hyo, ye ro m-ti.* ² Bɔ **Parisa-ne** hyente ye m-nom kaane à, ye zeeru Yeso, “Gwot, yan-neke-m ru ye rɔ m-nom ɔn rii-yo **karamsa-o** wene a nom ɔn **Ho-de ɔr-Wuwe** à!”

³ Yeso zeeru ye, “Baks nɔ yo nɔ karante à, rii-yo **Dawuda** nome da-o wɔ ɔn or ɔn wɔ ne ro ɔn hoge ɔn mer á. ⁴ Wɔ cowog ɔn Depi-o ɔn Shir† wɔ reeru ga-de a m-pa

* **Bɔr-ɔs op o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; Zeka 9:2-4.

† **Bɔr-ɔs op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Isha 14:13-15; Taka 19:24-28. ‡ **Bɔr-ɔs op o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Mati 10:15; Ruka 10:12. § **Bɔr-ɔs op o-gaan:27** 11:27 Hyen komo: Yoha 3:35; 1:18; 10:15. * **Bɔr-ɔs**

op o-gaan:29 11:29 Hyen komo: Irimi 6:16. * **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:1** 12:1 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bɔr-ɔs**

op ɔs-ɔoor:4 12:4 ɔt-Girik: hur-o Shir.

à, de depe wu, kɔ or un wu ne ye re de á, se de yan-Cow un kon-se Shir cot. † § 5 Komo baks nɔ yo nɔ karante n-me un **karamsa-o Mosa** à, yo yan-Cow un kon-se Shir rɔ m-nom un **Ho-de ur-Wuwe** un **Pyo-o Shir** à. Be-de un **seke** ut-**seke** un Depi-o un Shir, ye rɔ m-jet o-**karamsa** o un **Ho-de ur-Wuwe**, o wene hun-ne m-senge un **Ho-de ur-Wuwe** à. Amba Shir zee ye nomog **ur-ba'as** á.* 6 Me nɔ m-rure, wu arge **Pyo-o Shir** à, rɔ kanɛ. 7 Amba nɔ nap rii-yo ka Ma-to Shir to rɔ m-rwor á, unze, 'Um jiište con un hun-ne hoge 'won-ur or ru ye ne, otte ye **seke** me ur-**seke** à. † † Nɔ ro nakke yo ka, nɔ roa zee yan-neke-m re nomog **ur-ba'as** á. † § 8 Yan-neke-m re nom **ur-ba'as** á. Remen me **Wà-wu un net**, komo Shir ya'ag me ur-beeb um deeg yo ur-bon un yo ba ur-bon ne un **Ho-de ur-Wuwe**.”

Ko-yan-kom-o margan

(Mark 3:1-6; Ruka 6:6-11)

9 Yeso un yan-neke-mo un wu ne yaguru ká riibo-o kat-o. Ye cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** un ká be-de. 10 Wu ken net-wu ro kon kanɛ ko-yan-kom-o margan. Wu rɔ m-hoks m-nukt un ka kom-o á. **Parisa**-ne ro un hoob-o un bɔ ye he Yeso m-ceed à. Ye cituru wu ka cot-o, “¿**Karamsa-o un Yahuda**-ne ya'ag a taase net gom un **Ho-de ur-Wuwe**?” Ye un cit ká cot-o remen ye bupt wu **ur-ba'as**.

11 Ka da-de Yeso cituru ye. Wu zee, “A zee wu ken wu be-ur nɔ rɔ o-ca ne o-gaan cot. Yo porumburu n-me o-kuub un **Ho-de ur-Wuwe**. ¿Ya wan ká ca-yo he m-nom? § 12 Wua hus yo! Ai, net jiište o-ca deen! Remen kaane, **karamsa-o** o wen nom un rii so-yo un **Ho-de ur-Wuwe** á.”

13 Ka da-de Yeso zee ru ká net-wu, “Tapan kom-o ru o-margan.” Wu tapnuru kom-o un wu. Un gyept-o un yish, o warguru untun or un o kom-o. 14 Amba **Parisa**-ne ruuru, ye tooru ut-hun, bɔ ye he m-nom ye hoot Yeso à.

Shoos-de un rwor un ma-ut Ishaya

15 Bɔ Yeso nepte yo **Parisa**-ne rɔ o-hoob à kaane o à, wu argu m-yage un ká be-de. Hun-ne ut-moor ne doruru wu, wu taasɔ ye gom-se un ye kap. 16 Komo wu ka'agu ye taase ye rure ye ken hun-ne ye ma-to un wu á. 17 A un nom to ka remen a shoosté rii-yo a rwore un nu-o un **wan-Rwor un Ma-to Shir Ishaya** à unze,

18 “Shir zeeg ko-yan-guw-m re wu ka, wu um daage à,
wu me m-con à.

Komo hur un de rɔ gwugwu un wu ne.

Man shoos wu un Kukt-o re,

komo wua kɔ'ot unze Shir a piishe myet hun-ne ye
un hono o-dak ut-ma bɔ depe à.

19 Ma-ut a sunu wu un net ne á, kɔ cep un ma-to ur-beeb á.

A hoge cor-o un wu o-zang á.

20 Ko-guw re wan-gwu, wua hoge ur-'won.

Wua buse kang-o rɔ un he de m-jesse á,

Wua gu hun-ne ye rɔ un hoks un gu un hi un de un ye á.

Wua he co un hoge ur-'won

har da-o rii-yo ur-bon re co-o un yo ba ur-bon à,

se de wu ru nip-o reet ur-ho.

21 Hun-ne ye un hono o-dak un ye rɔ **Yahuda**-ne á,

yea ru ur-hur un jin-de un wu.”*

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:4** 12:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. § **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:4** 12:4 Hyen komo: Rewi 24:9.

* **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:5** 12:5 Hyen komo: Qog 28:9-10. † **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:7** 12:7 Hyen komo: Hose 6:6.

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:7** 12:7 Hyen komo: Mati 9:13. § **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:11** 12:11 Hyen komo: Ruka 14:5.

* **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:21** 12:21 Hyen komo: Isha 42:1-4 (ut-Girik).

*Yeso un Beruzabur ne
(Mark 3:20-30; Ruka 11:14-23)*

²² Ye ken hun-ne ye hanturu Yeso wu ken ko-'katɔ wu ko-po, wu ro un **ya-ut-kot** ne. Komo Yeso taasɔ gom-se un wu kap, un ruut un **ya-ut-kot** har ká net-wu tepruru, komo wu hyanuru. ²³ Hun-ne kap ye bopuru nu-se un ye, remen rii-yo Yeso nome à. Ye zeeru hi un de un ye, “¿Ashi, wu ka wu ka rɔ wà **Dawuda**† à?”

²⁴ Amba bɔ **Parisa**-ne hogute rii-yo nome à un rii-yo hun-ne rɔ m-zee ne kane à, ye zeeru hi un de un ye, “Ay, yo rwo'e ka net-wu rotte un ruut un **ya-ut-kot** à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot Beruzabur**, wu ya'e wu beeb-de m-nom káane.”‡

²⁵ Bɔ Yeso nepste rii-yo ye rɔ ɔs-barag à, wu zeeru ye, “Myet bɔ-o hun-ne ye un o purge be-ut yoor à, ye rɔ m-dum un hi un de un ye à, ká bɔ-o, ɔa saburse hi un de un o. Komo hur-o hun-ne ye un o rɔ ut-ween à, ká hur-o, ɔa gos á. ²⁶ Komo cow-o gaan-yo, urege **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu rɔ m-ruute un hun-ne **ya-ut-kot**, a nom o ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** rɔ hi un du un wu m-dum. ¿Tɔ re ne gwomo-to un wu he m-nom to gost? ²⁷ ¿Urege un beeb-ur **Beruzabur** me m-ruut un **ya-ut-kot**, to, yan-neke-m nɔ ne un beeb-ur wan ye rɔ ye m-ruute? ¿Un beeb-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**? Ay! Remen kaane, yan-neke-m nɔ ye he nɔ piishe un to ka ma-to. ²⁸ Amba **Kukt-o Shir** o ya'u me beeb-de un ruut un **ya-ut-kot**, ashi, yo ka kututu nɔ unze beeb-de Shir de ut-gwomo haante be un nɔ. ²⁹ Kɔ a zee komo cow-o gaan-yo m-cow un hur-o un net-wu ur-beeb a rumusté saw-to un wu. Se a ke'este ká ko-beeb-wu tokon, ka da-o a hoks m-rumus un saw-to un ká ko-beeb-wu. Um jiiishte **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-beeb, o rwo'e mette un ruute un hun-ne **ya-ut-kot**.

³⁰ “Bɔn net-wu rɔ be un de á, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu rɔ m-dore. Bɔn wu yagu me gu un hante un hun-ne be-de Shir à, yan-se un ye wu rotte. §

³¹ “Remen kaane me nɔ m-rure, Shir a hoks sokse un hun-ne ko-yan-gon **ba'as-de** ye nome hun-ne à, un ma-to un yo'og-o Shir ne. Amba Shir a sokse hun-ne ye nome ma-to o-yo'og mosse un **Kukt-o Shir** ne á. ³² Bɔn wu pyapu me à, me **Wà-wu un net** Shir a soks **ba'as-de** un wu. Amba myet wu pyape **Kukt-o Shir** à, Shir a soksu wu **ba'as-to** un wu á, m-moka har kɔ ya nomot.”*

*O-'yo un mat-de un yo ne
(Ruka 6:43-45)*

³³ Yeso haaru co m-zee, “Yo-yo ur-bon yo rɔ un mat un yakar-ye ur-bon. Amba 'Yo-yo ba ur-bon komo yo maturu yakar-ye ba ur-bon. O-'yo de, un gon yakar-ye un yo atte yo m-nap.† ³⁴ Nɔ yege-hwo yo-ye, remen nɔ rɔ yo-ye, nɔ hoks cep un ma-ut so-to á. Ai, rii-yo rɔ n-me ur-hur à yo rɔ m-rwuun o-nu.‡ ³⁵ Kashi un net rɔ m-rwunte un rii-yo ur-bon. Net yo-wu komo wu rɔ m-rwunte rii yo-yo. ³⁶ Me nɔ m-rure, kap hon un ma-to o-hwaa to hun-ne rɔ m-nom à, se Shir rwo'og ye ogom-de un to un ho-de un piish ut-ma. ³⁷ Un gon ma-ut ru Shir hette wɔ piishe ut-ma, urege o rwo'og rii-yo ur-bon, Shir a zee wɔ kashi un net. Amba urege o rwo'og ma-ut yo-to, Shir a zee wɔ **ko-ya-ur-ba'as**.”

*Ya-o-zaman rɔ un hoob-o o-napa
(Mark 8:11-12; Ruka 11:29-32)*

³⁸ Ye ken ye n-me un **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa**-ne zeeru Yeso, “Wa-ur-Yoos, te conog o nom yo ken rii-yo o-made yo, yo kutu te unze Shir tomnu wɔ.” §

† **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:23** 12:23 Ye ro ɔs-barag Yeso wu rɔ Kiristi Mesaya. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:24** 12:24 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. § **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:30** 12:30 Hyen komo: Mark 9:40. * **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:32** 12:32 Hyen komo: Ruka 12:10. † **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:33** 12:33 Hyen komo: Mati 7:20; Ruka 6:44. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:34** 12:34 Hyen komo: Mati 3:7; 23:33; Ruka 3:7; Mati 15:18; Ruka 6:45. § **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:38** 12:38 Hyen komo: Mati 16:1; Mark 8:11; Ruka 11:16.

³⁹ Yeso shasuru ye, “Yan-men-ut jaas-to un yan-ba-m-sheer ne, ye ro m-con a nomo ye o-made remen ye nept be-de Shir um rwuune. Amba man nomo no o ken made-o a, se de o ma **Yunanawan-Rwor un Ma-to Shir**.^{*} ⁴⁰ **Yunana** nomog ho-ut tet, tet-m tet, n-me un kut-o un caari-o o-jan. Kaane me **Wa-wu un net** a he me m-jok ho-ut tet, m-tet, m-how ne n-dak.[†]

⁴¹ “Un ho-de un piish ut-ma, hun-ne ye o-**Neneba** yea ine be-ur gaan un hun-ne ye un ka zaman-yo ne. Hun-ne ye o-**Neneba** yea zee hun-ne ye un ka zaman-yo, ye nom rii-yo ur-bon a. Remen hun-ne ye o-**Neneba** waktunte be-de Shir ye yage **ur-ba'as** da-o **Yunana** ruru ye Ma-to Shir a. Wu jiishe **Yunana** a wu ka kane, amba da-o no hoge ma-ut re a, no yage nom **ur-ba'as** a.[‡] ⁴² Un ho-de un piish ut-ma, ko-Gwomo-wu o-Sheba ne'a, wu ine be-ur gaan un hun-ne ye un ka zaman-yo ne, wu kutute ye, unze ye nomog rii-yo ba m-sok. Remen wu indunte ur-hew ne, remen wu hogute wu dore yoos-de us-weer de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Wu jiishe ne **Suremanu** a wu ka kane m-moka, amba no hoge wu a.”[§]

Muun-mo un ko-ya-ut-kot
(Ruka 11:24-26)

⁴³ Yeso haaru co m-zee, “A ruute ko-**ya-ut-kot** un wur-o un net. Yo ro m-ma'as ut-tuw un be-to ba m-ho. Yo ro un hoob-o un be-de ur-wuwe. Amba urege yo kum a, ⁴⁴ ka ko-**ya-ut-kot** yo ro m-zee, ‘Man warag un hur-o re o n-ga be-de um rwuune a, um she'et kane.’ Da-o yo muune yo ‘wos rii ro kon a, komo yo hyanuru a wishishute, a jamasse o-hur cas, amba net ro n-me a. ⁴⁵ Ka da-o yo haaru yo banduru **ya-ut-kot** nen ta'oor, ye jiishe yo m-zwom a. Kap ka **ya-ut-kot** ye, yea cuw, ye she'et kane be-de un ka net-wu. Ur-kom, she'et-de un ka net-wu dea jiish de n-ga m-yo. Kaane ma he m-wakte un hun-ne ye un ka zaman-yo ne yan-men-ut jaas-to.”

Inu Yeso ne un hen-ne Yeso ne
(Mark 3:31-35; Ruka 8:19-21)

⁴⁶ Yeso ro ut-ma un hun-ne ne ye ro be-de un wu a, inu-o Yeso un hen-ne ye un wu ne woonuru. Ye ro eso n-do. Ye conog ut-ma un wu ne. ⁴⁷ Wu ken wu zeeru Yeso, “Inu ru un hen-ne ru ne ro eso n-do, ye conog ut-ma un wo ne.”^{*}

⁴⁸ Yeso zeeru ka wu ruru wu a, “¿Wan wu ne ro untun inu re? ¿Komo wan-ne ye, ro untun hen-ne re?” ⁴⁹ Wu kuturu ye yan-neke-mo un wu un kom-o un wu. Wu zeeru, “Ye ka ye ro untun inu re un hen-ne re ne. ⁵⁰ Remen kap o un wu nome rii-yo Tato re wu ro n-Ton shir cone a, wu ro heno re, wan-campo ko wan-ne'a ko komo inu re.”

Bɔr-ʊs ɔp ʊs-tet

Sha-mo ut-ma mo un ko-ya-ur-go
(Mark 4:1-9; Ruka 8:4-8)

¹ Un ka ho-de, Yeso ruuru cin o-hur, wu haaru, wu she'eturu un riib-o o-mar. ² Buug-de un hun-ne deen karguru, ye katu wu gew, har wu kum be-de m-she'et wu yoosutu ye a. Remen kaane wu cowuru hat-o m-ho wu she'eturu, buug-de un hun-ne ut-moor ne komo ye esuru n-riib o o-mar.^{*} ³ Ka da-de wu yoosuru ye us-rem deen un sha-mo ut-ma, untun kaane,

^{*} **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:39** 12:39 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. [†] **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:40** 12:40 Hyen komo: Yuna 1:17. [‡] **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:41** 12:41 Hyen komo: Yuna 3:5. [§] **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:42** 12:42 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. ^{*} **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-ʊoor:47** 12:47 N-me un mo ken gen-mo n-ga mo, mo rott ci kwooz-ut yoor us-ta'oor [47] a. ^{*} **Bɔr-ʊs ɔp ʊs-tet:2** 13:2 Hyen komo: Ruka 5:1-3.

“Wu ken ko-ya-o-tom wu Haag o-kat remen wu goot ur-go. ⁴ Bɔ wu rotte ur-go à, ye ken go'-ye 'henuru n-riib ɔn cow. Yege-no haaru, ye corguru ye. ⁵ Ye ken ye komo ye henuru ɔn be-de m-ta'ar be-de ba m-hu deen. Ye argu m-pot hor-m-hor remen hu-mo ɔn ka be-de ro deen á. ⁶ Bɔ ho-ur dakante noonho à, ye argu m-rya har ye hwo'uru, remen ye rott ɔs-geer deen á. ⁷ Ye ken ye komo ye 'henuru n-me ɔn yokor. Yege-yokor indundururu, ye wenu ru ye m-bo'ose. ⁸ Ye ken ye komo ye 'henuru ɔn be-de ur-bon. Ye bosuru, ye rwo'uru yish o-zungu [100], ye ken ye kwooz-ut tet [60], ye ken ye ur-kwooz ɔn op [30]. ⁹ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge.”

*Rii-yo a cone ɔn ka sha-mo ut-ma
mo ɔn ko-ya-ur-go wu à
(Mark 4:10-12; Ruka 8:9-10)*

¹⁰ Yan-neke-m Yeso haanuru, ye zeeru wu, “¿Remen yan o wotte ye m-nome ut-ma ɔn sha-mo ut-ma?”

¹¹ Yeso shasuru ye, “Shir dak no, no ye shere be-de ɔn wu à, remen no hokste m-nap ɔn yo ka. Ye shere be-de ɔn wu á, yea hoks m-nap mosse ɔn gwomo-to Shir ne á. ¹² Amba kap bon ye ro m-raag ut-to ɔn yoos ɔn de à, Shir a do ye ɔs-nap, komo yea kum ɔs-nap deen. Amba ka ye yage m-raag ut-to ɔn yoos ɔn de á, ko ka ya-o-nap yo yette ne à, Shir a rumus yo be-de ɔn ye.† ¹³ Rii-yo rwo'e mettu ye m-nome ut-ma ɔn sha-mo ut-ma à yo ro,

“ ‘Remen ko ye hyen rii-yo me m-nom à,
yea hoks m-nap bo yo ro á.

Ko ye hoge ma-ut re,
yea hoks m-nap ɔn yo me m-con á.’ ”

¹⁴ Ma-to **Ishayawan-Rwor ɔn Ma-to Shir** gene yoa kor ye à, yo korog ye. Yo ka yo Shir rure **Ishaya** wu rure **Yahuda**-ne!

“ ‘Noa senge m-hoge ɔn yo me m-zee koyanda à,
amba no hoks m-nap á.

Noa ma'as m-hyan ɔn yo me m-nom à,
amba no hoks m-nap ɔn yo um cone á.’ ”

¹⁵ Ka da-o Shir zeeru **Ishaya** mosse ɔn hun-ne ye o-**Isra**-ne,

“ ‘Me ɔn zee kaane,
remen hur-de ɔn ka hun-ne ye de ro m-hwogon ne,
Ye ro ut-to ne, amba ye ro m-nap ɔn yo ye hoge á.

Komo ye bitishshute yish-ye ɔn ye,
remen ye con ye nep yo ro o-nip á.

A ro zeege ye yagute m-con m-nap ɔn yo ro o-nip á,
ye roa nep yo me m-nom à.

Ye hogussute cas yo me m-rwor à,
ye neps yo um cone à.
Amba ye con ye nom kaane á.

Har ye waktunte be ɔn de
um sokste ye **ba'as-de** ɔn ye á.‡ ”

¹⁶ Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo ɔn wu, Yo yo Shir zee **Ishaya**, “Shir ya'ag no o-kwum, yish no hyanag rem-se ut-hyat se me m-nom à. Shir ya'ag no o-kwum komo cin da no m-hoge ɔn yo me m-rwor à. ¹⁷ Nip-o me no m-rure, **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** n-ga ɔn kashi ɔn hun-ne ne deen, ye mare cin n-ga à ro conog ye hyen rii-yo no

† **Bor-ɔs op ɔs-tet:12** 13:12 Hyen komo: Mati 25:29; Mark 4:25; Ruka 8:18; 19:26. ‡ **Bor-ɔs op ɔs-tet:15** 13:14-15 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ut-Girik).

hyane me m-nom à, amba ye hyan á. Komo ye hɔge rii-yo nɔ hɔge à, amba ye hɔge á.”§

Yeso rworog bɔ

ká sha-mɔ ɔt-ma mɔ rɔ à

(Mark 4:13-20; Ruka 8:11-15)

¹⁸ Yeso haaru co ɔt-ma wu zee, “Tɔ, ká sha-mɔ ɔt-ma mɔ un ko-ya-ur-go wu mɔ ka.
¹⁹ Ka gɔ'-ye he'ene n-riib un cow à, ye rɔ ka ye hɔge ma-tɔ un **Gwomo-tɔ Shir** à amba ye nap tɔ atte ma-tɔ un tɔ á. **Ko-Gwomo-wu un ya-ɔt-kot** haanuru, wu rwoɔ'ru tɔ-tɔ ke ye un rii-yo ye hɔge à. ²⁰ Ye he'ene un be-de m-ta'aru ne à, ye rɔ ye hɔge Ma-tɔ Shir à ye argu m-goks o-zak o-zak. ²¹ Amba ye essu tɔ ya o-da hiin remen ye goks ka ma-tɔ ur-beeb ne á. Da-ɔ swɔ ur-koob ko ɔs-cenene woone remen ká Ma-tɔ Shir tɔ, tɔ ye gokse à ye argu m-warag jim. ²² Ye he'ene un be-de un yokor komo à, ye a hongse un hun-ne ne ye hɔge Ma-tɔ Shir à, amba barag-se un hono o-dak un con-to o-kwum ne wenuru ká ma-tɔ m-bo'ose, har tɔ wakturu hwaa remen con-to o-kwum. Remen kaane yea hoks m-sher be-de un Ma-tɔ Shir á. Ma-tɔ Shir tɔ rwunte ɔ ka rii kashi be-de un ká ye ka ye á. ²³ Ye he'ene un be-de ur-bon komo à, ye a hongse un hun-ne ye hɔge Ma-tɔ Shir à komo ye bup tɔ. Ya ye rɔ untun ka pot-yo rwute yish o-zungu [100] à. Yo ken komo kwooz-ɔt tet [60] Yo ken komo ur-kwooz un op [30].”

Yege-kwa n-me un hyo

²⁴ Ka da-de Yeso dooru m-rure un ka hun-ne ye mɔ ken sha-mɔ ɔt-ma mɔ. Wu zeeru, “A hoks m-hongse un gwomo-tɔ Shir un net ne wu gɔ'e gɔ'-ye ur-bon un kat-ɔ un wu à. ²⁵ Amba da-ɔ hun-ne rewesse kap à, ko-wan-yage-tɔ un wu haaru, wu gooru yege-kwa un ká kat-ɔ un hyo ɔ, wu argu ɔt-ma un wu. ²⁶ Bɔ gɔ'-ur potonte à, ye bosuru ye rwunturu yish, ka da-de yege-kwa potnuru un ce ye.

²⁷ “Guw-ne ye un ko-ya-o-kat haanuru. Ye zeeru ko-ya-o-kat, ‘Ai, gɔ'-ye ur-bon te gɔ'e un kat-ɔ ru bɔ o zee à. Tɔ, ɔre nome yege-kwa rwunte un ká be-de?’

²⁸ “Ko-ya-o-kat zeeru ye, ‘Wan-yage-ɔt re wu nome tɔ ka.’

“Guw-ne cituru wu, ‘ɔ conog te mu'ug ka kwa-ye?’

²⁹ “Amba ko-ya-o-kat zeeru, ‘Ay, taase be-de m-mu'ug un kwa nɔ he nɔ mu'ug un hyo-ne. ³⁰ Yage myet-mɔ un ye bo'osute be-ur gaan har da-ɔ m-ce. Ka da-de man rure ya-m-ce, ye be m-mu'ug un ká kwa-ye, ye karakse, ye geger, a tukste, amba a kamas yege-hyo a ru un byo un de.’ ”

Sha-mɔ ɔt-ma mɔ

un ya'ane-yo o-mosta

(Mark 4:30-32; Ruka 13:18-21)

³¹⁻³² Yeso dooru ye m-rure un mɔ ken sha-mɔ ɔt-ma mɔ. Wu zee, “**Gwomo-tɔ Shir** untun ya'ane-yo **mosta** tɔ rɔ yo jiishe ɔs-rek n-me un go kap à yo wu ken net-wu deke, wu gooru un kat-ɔ un wu à. Yo jiishe ɔs-rek be-de un or un yo ne. Amba da-ɔ yo bo'ose à, yo jiishuru kap ɔ un gugooɔ o-kat, yo wakturu caari-yo o-'yo, har ma yege-no ceeru ɔt-kur un jet-se un yo.”

Sha-mɔ ɔt-ma mɔ m-yist

(Ruka 13:20-21)

³³ Yeso dooru ye m-rure un mɔ ken sha-mɔ ɔt-ma mɔ. Wu zee, “**Gwomo-tɔ Shir** ya tɔ rɔ untun m-yist. Wu ken ne'a-wu dek m-yist, wu wuugse un hyò-mɔ un hyo-ne me'es ɔt-tet, amba kap ka hyò-mɔ kutuksuru m-yist ne.”

Yeso muurute sha-mɔ ɔt-ma

(Mark 4:33-34)

³⁴ Yeso yoosute buug-de un hun-ne kap ka rem-se un sha-mo ut-ma. Wua yoosu ye rii a se mosse un sha-mo ut-ma ne. ³⁵ Ka to ro remen Shir shooste rii-yo **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** rwore a unze, "Man nome hun-ne ut-ma un sha-mo ut-ma, rii-yo hun-ne ro nakke n-ga a, cin un takan-de un hono o-dak man ru ye nep yo."*

*Yeso rwuntute ye cas yo
ka sha-mo ut-ma mo un
kwa-ye n-me un hyo ro a*

³⁶ Ka da-de Yeso yaguru buug-de un hun-ne, wu cowuru o-hur, be-de wu ro ur-she'et a. Yan-neke-mo un wu, komo ye haanuru be-de un wu, ye zeeru wu, "Ruru te rii-yo ka sha-mo ut-ma mo un ka kwa-ye o-kat cone te nep a."

³⁷ Yeso zeeru, "Wu go'e go'-ye ur-bon a me **Wa-wu un net**. ³⁸ Ka kat-o komo o ro hono o-dak be-de hun-ne ro m-she'et m-moka a. Go'-ye ur-bon komo ye ro yakar-ye ut-gwomo to Shir, ka kwa-ye komo yakar-ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye. ³⁹ Komo wa-ut-yage-wu go'e ka kwa-ye a, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Da-o m-ce ne, ta-de un hono o-dak de. Ka ya-m-ce ye komo ye ro **yan-tom-ye Shir**.

⁴⁰ "Ka guw-ne ye a mu'ug ka kwa-ye a do ye o-ra. Kaa ne he m-nom un ho-de un ta-de un hono o-dak. ⁴¹ Me, **Wa-wu un net**, man tomon **yan-tom-ye Shir** un hono o-dak. Komo yea hurum be-de un **Gwomo-to Shir**, ko yo ke rii-yo ro m-hante m'e **ur-ba'as** ne a, un ko wu ke kowa m-nom un rii yo-yo wu ne. ⁴² **Yan-tom-ye Shir** a jorbe yan-men-ut jaas-to un kuub-o o-ra. Kane ye he us-kan, ye ro un haw-se un yin-ye un ye. ⁴³ Ka da-o o ka kashi un hun-ne ye Shir gokse a he us-myakt untun ur-ho, n-me un ut-gwomo to un Tato. Yage ko-yan-to-to m-hoge, wu hogute."

Kwum-o ro wukuse a

⁴⁴ Yeso haaru co ur-yoos wu zee, "**Gwomo-to Shir** ya to ro untun o-kwum o a wuke n-me o-kat a, bo wu ken wu hyente o a, wu jamsu m-wuke, remen caari-o o-zak. Wu haaru wu baburu kap o un rii-yo wu rotte a, wu ooruru ka kat-o."

Ta'ar-de un hwor

⁴⁵ "Har m-moka, gwomo-to Shir ya to ro untun wa-ut-baab m-o ne wu ro un hoob-o un ta'ar-to un hwor wu o a. ⁴⁶ Bo wu hyente ta'ar-de un hwor deen a, wu argu m-ha wu baburu kap rii-yo wu rotte a. Wu morogsu hwor, wu ooruru de."

Yo-o un ship un jan

⁴⁷ Yeso haaru co ur-yoos wu zeeru, "Har m-moka, gwomo-to Shir ya to ro untun yo-o un ship un jan. Bo hun-ne jorbe o n-me m-sa a, o shipnuru yege-jan go-us-go. ⁴⁸ Bo o shiiste un jan a, yan-ceed naknuru o n-riib m-sa un jan ne. Ka da-de ye she'eturu, ye degruru jan-ye ur-bon, ye duusuru o-koor, ye uksuru ye rotte ur-bon a. ⁴⁹ Kaa ne he m-nom un ta-de un hono o-dak. **Yan-tom-ye Shir** a haan ye deger, ye hurum hun-ne yo-ye n-me un so-ye. ⁵⁰ Komo **yan-tom-ye Shir** yea jorbe ka hun-ne yo'e ye n-me un ra-o m-reeten, kane ka hun-ne ye he us-kan un haw-se un yin-ne."

Kwum-o pu-o o-ut ne

⁵¹ Yeso cituru yan-neke-mo un wu, "iNo nepste to ka kap?"
Ye shasuru, ye zeeru, "Ee, te nepste."

⁵² Wu zeeru ye, "Ko wu ke **wan-Yoos-de o-karamsa** wu, wu a yoose ma-to gwomo-to Shir a. Ya wu ro untun net-wu ro un byo-de ur-ess ne a o-hur. Wua gassan rii-yo ur-bon ut ko pu-yo."

* **Bor-us op us-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 78:2.

*A yagute Yeso ɔt-yage
un bɔ-ɔ o-Nazaret*

(Mark 6:1-6; Ruka 4:16-30)

⁵³ Bɔ Yeso komte rwɔr un ká sha-mɔ ɔt-ma mɔ à, wu argu yage un ka be-de. ⁵⁴ Bɔ jime à, Yeso un yan-neke-mɔ un wu ne woɔru o-Nazaret bɔ-ɔ un wu. Wu ciru yoose un hun-ne ye un **Yahuda-ne un kuke-ɔ un yoos un Ma-tɔ Shir**. Ye bopuru ɔs-nu un bɔ wu yoose ye à un rii-yo wu nome ne à. Ye cituru hi un de un ye, “¿Ke ne ka net-wu kume ka weer-se kaane, komo kene wu kume gwɔmo-tɔ un nom o-made? ⁵⁵ ¿Wu wu ka rɔ wà-wu un ká ko-wan-shaab-wu? ¿Inu un wu wu ka a m-zee **Meri**? ¿Hen-ne un wu komo **Yakubu, Yusuhu**,† Simɔn ne, Yahudas ne? ⁵⁶ ¿Komo hen-ne ye un wu yan-ne'a-ne kap be-ur gaan-ɔ ka a rɔ un ye ne á? Remen kaane a nese wu net caari-wu á. ¿Amba re ne ka net-wu hokste m-nom un ka rem-se ɔt-hyat se ne?” ⁵⁷ Ye hoguru ryaab-se un wu, ye yanuru wu.

Amba Yeso zeeru ye, “Ai, kɔ wu ke wu rɔ m-ya un ko-wan-rwɔr un **Ma-tɔ Shir** ɔt-gɔs amba husse hun-ne ye un bɔ-ɔ un wu, un ye un hur-ɔ un wu ne.”‡ ⁵⁸ Komo Yeso nom rii-yo ɔt-hyat deen reeno á, remen koob-de m-sheer mɔ un ye be-de un wu.

Bɔr-ɔs op ɔs-nass

*Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os
un hun-ne m-hɔ*

(Mark 6:14-29; Ruka 9:7-9)

¹ Un ka da-ɔ, ko-Gwɔmo **Here** [Atipas] hɔge rii-yo ɔt-hyat tɔ Yeso ro m-nom à. ² Wu zeeru yan nome un wu m-senge, “Ai, ka net-wu a nom **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hɔ**. Kɔ de nomte wu mereste à, wu muunte un hɔog ne! O hante wu rotte un ka gwɔmo-tɔ ne tɔ un nom un rem-se ɔt-hyat.”

³ Remen **Here** n-ga rwoog a bup komo a ke'e **Yohana**, wu rwoog a ke'e wu o-kuke o m-ke'et remen **Here** gaag Herodiya, ne'a wu un ɔr re un wu, Pirip. ⁴ Komo n-ga ma **Yohana** rɔssute **Here** unze udepe wu she'et un Herodiya ne á, remen jet un **karamsa-ɔ Shir ɔ**. **Here** swooru ɔs-ryaab un **Yohana** ne. Wu rwo'uru karma-ne ye un wu, ye ship **Yohana**, ye ke wu.*† ⁵ **Here** ro conog ma wu ho **Yohana**, amba wu rɔ m-hoge gyer-ɔ un hun-ne, remen ye dekse **Yohana ko-yan-Rwɔr un Ma-tɔ Shir** wu.

⁶ Tɔ, bɔ hɔ-de a mette **Here** riginte à, **Here** banuru biki-ɔ m-re. Wan-ne'a Herodiya hewuru wu ɔs-hew un her-ɔ un ye haane o-biki à. **Here** nomuru o-zak deen. ⁷ Remen kaane wu sworuru o-nu mosse un tond ne unze, wua 'ye ka wan-ne'a-wu kap ɔ un rii-yo wu kone à. ⁸ Inu un wu kwemsuru wu mosse un yo wu he m-kon ne à. Ká wan-ne'a-wu zeeru, “Ya'as me hi-ur **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-hɔ** m-moka n-me o-kok.” ⁹ Ko-Gwɔmo ryegnuru, bɔ wu kone wu yo ka à. Amba remen wu zeste wu, komo wu suruste o-nu, un co-ɔ un hamat-ne ye un wu unze wua 'ye wu kap yo wu kone à. Wu rwo'uru karma-ne ya'as wu yo wu kone à. ¹⁰ Ye haaru ha-mɔ un kur-ɔ m-ke'et, ye kupsuru **Yohana** ur-hi. ¹¹ Ye hwooru ká hi-de n-me o-kok. Ye ya'suru ká wan-ne'a-wu, wu heeturu inu un wu. ¹² Yan-neke-m **Yohana** hoguru, ye haaru un kur-ɔ m-ke'et, ye dekuru u-de un wu, ye jokuru. Ye haaru be-ur Yeso, ye ruru wu yo kore **Yohana** à.

*Yeso reegtute hun-ne
dugu-ɔs taan [5,000]*

(Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

† **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:55** 13:55 Tɔ ken gen-tɔ a geneg *Jonis*, har m-moka komo tɔ ken tɔ a geneg *Yohana*. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:57** 13:57 Hyen komo: *Yoha* 4:44. * **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:4** 14:3-4 Hyen komo: *Ruka* 3:19-20. † **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:4** 14:4 Hyen komo: *Rewi* 18:16; 20:21.

¹³ Bɔ Yeso hogute **Yohana** mereste à, wu inuru wu cowuru hat-o m-ho. Wu pasuru de ken be-de de rotte net á, remen wu she'ette un hon-de un wu. Amba bɔ buug-de un hun-ne hogute kaane à, ye argu m-rwuun un bo-to un ye. Ye doruru wu us-na us-na. ¹⁴ Bɔ Yeso rwuunte n-me o-hat à, wu hyanuru hun-ne donte wu deen. Wu hoguru 'won-de un ye, komo wu taasuru ya-us-gom gom-se un ye.

¹⁵ Bɔ rim-m nomte à, yan-neke-mo un wu haanuru be-de un wu. Ye zeeru wu, “Kà be-de ha de rott net á, komo rim-m nomoste. Zee kà hun-ne ye warag n-me o-bo remen ye oote hi un de un ye rii-yo m-re.”

¹⁶ Yeso zeeru ye, “Ay, se ye aragte á, 'ya no ye rii-yo m-re.”

¹⁷ Ye shasuru, ye zeeru, “Tea hoks ye m-coks á, tett rii kane á se ut-burodi ut-taan un jan ne yoor.”

¹⁸ Ka da-de, Yeso zeeru ye, “Hante me no to.” ¹⁹ Wu zeeru hun-ne she'et n-te ut-po. Ka da-de Yeso dekururu ká burodi-ut taan-to un ká jan yoor-ye ne. Wu dassuru hi-de un wu n-ton shir. Wu nomuru Shir ur-bongon. Wu bosuru ut-burodi un ká jan-ye ne. Wu ya'asuru yan-neke-mo un wu, yan-neke-mo un wu komo ye ya'asuru buug-de un hun-ne. ²⁰ Ká burodi-to hundunduru, ko wu ke net-wu reeg wu ciig. Yan-neke-mo un wu karaksuru to kuse à kap, har to shiiru koor-ut op ut-yoor [12]. ²¹ Hun-ne ye re to à ye wooste campo-ne dugu-us taan [5,000] huse ne'a-ne un yakar-ne ye re to à.

*Yeso hewete ur-hew n-ton m-ho
(Mark 6:45-52; Yoha 6:15-21)*

²² Ye m-kom un re un rii-yo m-re, Yeso rwo'uru yan-neke-mo un wu, ye cuw hat-o m-ho ye waragte reeno ur-jit. Remen ye be'et wu m-wo Mar-o Gariri. Wu ne wu esuru un ká be-de remen wu 'yonste hun-ne. ²³ Bɔ hun-ne aragsute à, wu daaru n-ton o-haag un hon-de un wu remen wu konot Shir. Har rim-m nomuru m-sok ne wu ro reeno un hon-de un wu cot.

²⁴ Un hohond-mo un ká da-o hat-o yan-neke-mo un wu tuwte à ro n-tete o o-mar, jok-ye m-ho ro o us-tam, komo yo-m ro o m-tute. ²⁵ Kwom-us tet-se m-tet, ye hyanuru Yeso wu ka wu ro m-neke n-ton o-mar wu ro m-kawbe un yan-neke-mo un wu. ²⁶ Amba bɔ yan-neke-mo un wu hyente wu ro ur-hew n-ton m-sa à, ye hoguru o-gyer. Ye zeeru, “Ko-marimar-wu!” Ye 'yonsuru us-cor rem o-gyer!

²⁷ Un gyept-o un yish, Yeso tepsuru ye, wu zeeru, “No zo'oge á! Me wu, no hoge o-gyer á!”

²⁸ Bitrus shasuru wu, wu zee, “Gos-wu, urege wo wu, zee me um habe be un du un yawag m-ho.”

²⁹ Yeso zeeru, “Haan ge.”

Ka da-de Bitrus ruuru o-hat, wu ciruru ur-hew m-yawag m-ho, wu ro m-neke be-ur Yeso. ³⁰ Amba bɔ Bitrus hyente m-yo m-wons ne à, wu hoguru o-gyer. Wu ciruru m-yi. Wu argu m-kan, wu zee, “Gos-wu, gu me!”

³¹ Un gyept-o un yish, Yeso tabburu kom-o un wu, wu shipuru Bitrus. Yeso zeeru Bitrus, “Wott m-sheer deen á, ¿remen yan o o ryegente?”

³² Ka da-de bɔ Yeso un Bitrus ne cuwte o-hat à, yo-m resuru ceen. ³³ Ka da-de ye ka **yan-neke-m Yeso** ye ro n-me o-hat à, ye nomoruru Yeso ur-bongon. Kap mo un ye zeeru Yeso, “Nip-o, wo **Wà-wu Shir** wu.”

*Yeso taasute ya-us-gom
gom-se un ye un bo-o o-Genesaret
(Mark 6:53-56)*

³⁴ Ka da-de ye pasuru de ka jit-de m-sa de, ye kergunduru un dak-o o-Genesaret. ³⁵ Bɔ hun-ne ye un ká bo-o nepte Yeso haante à, ye tomuru a rure ko wu ke net-wu, wu ro un ká dak-o à, unze Yeso haante. Ye hante wu ya-us-gom kap. ³⁶ Ye konuru Yeso

ye ci kɔ rii-ʉo ʉn matuku-de ʉn wʉ. Wʉ ya'ʉrʉ ye o-cow, ye nom káane. Myet-mo ʉn ye ci'e à gɔm-se ʉn ye taaru.

Bɔr-ʉs op ʉs-taan

Jor-se ʉn ye rɔ co-o o-dak à

(Mark 7:1-13)

¹ A kanɛ **Parisa**-ne ʉn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne haanʉrʉ be-ʉr Yeso zee-mo o-Urusharima. Ye zeeru, ² “¿Remen yan o ne yan-neke-m ru rotte m-jetem ʉn jor-se ʉn mong-ne? Te ʉn zee kaane remen ye rɔ m-sapt ʉt-kom ye reet rii-ʉo m-re bo a oos á.”

³ Yeso shasuru ye, “No ne, ¿remen yan o no rotte m-jet ʉn **karamsa**-o Shir remen jor-ʉs no? ⁴ Ai, Shir zeste, ‘Hyan tato ru ʉt-gos ne ʉn inu ru ne,’* komo, ‘Myet wʉ pyape tato ʉn wʉ kɔ inu ʉn wʉ à, o-nip a ho wʉ.’† ⁵ Amba no ʉr-yoos ʉnze ʉrege net rɔ ʉn yo ken rii-ʉo ne yo wʉ heete m-gu ʉn tato ʉn wʉ kɔ inu ʉn ne ʉn yo ne à, amba wʉa zee, ‘Kap rii-ʉo no roa kum be ʉn de n-ga à, yar-mo mo ʉm **seke** Shir à,’ waragte o ka, ba se o ya'aste tat-ne ru ne ʉt-gos á. ⁶ Remen jor-ʉs no, no muste Ma-to Shir hwaa. ⁷ No ya-o-shepe! Hond hond o **Ishaya** nome ma-ʉt no bo wʉ zee à,

⁸ “ ‘Ká hun-ne ye rɔ me m-ya m-sek ʉn nu-se ʉn ye cot,
Amba hur-de ʉn ye nomoste ʉr-hew ʉn me ne.

⁹ Guw-mo ʉn ye mo ye rɔ me m-nome à,
mo o-hwaa mo,
ye sugute **karamsa**-o Shir ʉn yoos-de ʉn ye.’‡ ”

Rem-se rɔ ʉn saburse ʉn net be-de Shir à

(Mark 7:14-23)

¹⁰ Yeso aaguru buug-de ʉn hun-ne, wʉ zeeru ye, “Raks no, no hoge m-sok ne. ¹¹ Ba rii-ʉo rɔ m-cow ʉn nu-o ʉn net à, yo rɔ wʉ m-rwo wʉ waktute **ko-ya-ʉr-ba'as** be-de Shir á, se rii-ʉo rɔ m-rwuun ʉn nu-o ʉn wʉ à, ʉn yo wʉ rɔ m-nom ne à.”

¹² Yan-neke-mo ʉn wʉ haanʉrʉ be-de ʉn wʉ, ye cituru, “¿Kɔ o nepste ʉnze **Parisa**-ne hogute ryaab-ʉs ru remen kà ma-to o zee?”

¹³ Yeso shasuru, “Myet go-de rɔ ba Tato re wʉ n-Ton shir wʉ go de á, a mu'ug de. ¹⁴ Yagu ye temb. Po-ne yan-nak ʉn or ʉn ye po-ne. ʉrege ko-po rɔ m-nak ʉn or ʉn wʉ ko-po, ai, kap mo ʉn ye yea he'ebe n-me o-kuub.”§

¹⁵ Ka da-de, Bitrus zeeru, “Yeso, rwuntu te cas yo ká sha-mo ʉt-ma mo cone te nep à.”

¹⁶ Yeso zeeru wʉ, “¿Ashi, har m-moka no nap á? ¹⁷ Me m-zee kap o ʉn rii-ʉo net re à, ʉr-takan yoa cuw ʉn nu-o ʉn wʉ, ká da-de ne yoa cuw ʉn men-to ʉn wʉ, komo ʉr-kom yoa ru ʉn wur-o ʉn wʉ. ¹⁸ Amba rii yo-yo rɔ m-rwuun o-nu à be-de ʉr-hur yo rɔ m-rwuun. Komo yo rɔ m-naas ʉn net-wu rwunte yo à.* ¹⁹ Me ʉn zee kaane remen cin ʉr-hur barag-ʉs yo-se rɔ m-rwuun. Se rɔ, ho-m ʉn hun-ne, o-ás ne, m-naase ne, ʉr-hyow ne, ʉn shese ʉt-bo ne, ʉn naas ʉn jin-ʉt or ru ne. ²⁰ Se kà rem-se rɔ net m-rwo m-wakte **ko-ya-ʉr-ba'as** be-de Shir. Re ʉn rii ba ʉn sapt ʉt-kom a ru net m-wakte **ko-ya-ʉr-ba'as** be-de Shir á.”

Sher-mo ʉn wʉ ken

ne'a-wʉ be-ʉr Yeso

(Mark 7:24-30)

* **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16. † **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Rwu 21:17; Rewi 20:9. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:9** 15:9 Hyen komo: Isha 29:13 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:14** 15:14 Hyen komo: Ruka 6:39. * **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:18** 15:18 Hyen komo: Mati 12:34.

²¹ Yeso ruuru o-Gariri wu nekuru raag-o un dak-to o-Taya o-Sidon ne, ²² Wu ken ne'a wu ko-ya-o-**Kan'ana**, wu ro ur-she'et kane a haanu be-ur Yeso. Wu 'yonsu us-cor wu ro us-kan, wu zeeru, "Gos-wu, wa **Dawuda**, hoge 'won un de! Remen wa re wan-ne'a ro un ko-**ya-ut-kot** ne, wu ro wu un ya-ur-koob."

²³ Amba Yeso shas wu ko ur-gom a. Ka da-de yan-neke-mo un wu konuru wu, ye zeeru, "Yan wu! Zee wu arag. Remen wu ro na m-dore un kaas ut-to o-zaaz!"

²⁴ Ka da-de Yeso zeeru ka ne'a-wu, "Shir un tomon me remen hun-ne ye o-**Isra** ca-ye Shir ye ege a cot."

²⁵ Amba ka ne'a-wu haaru wu kwukturu un co-o un wu. Wu konuru komo, "Gos-wu, gu me!"

²⁶ Yeso zeeru ka ne'a-wu, "A nom ur-bon a dek rii-yo m-re yo un yakar a ya'as yege-wo a."

²⁷ Ka ne'a-wu shasuru, "Eba, Gos-wu o, amba yege-wo ro m-rekem un yo ken rii-yo m-re yo ro m-he'en un kok-to ya-o-hur rotte m-re a."

²⁸ Yeso zeeru, "Ne'a sher-m ru ro deen! A nomotu yo wo o-dish a." Un gyept-o un yish, ko-**ya-ut-kot** ruuru un wa un wu.

Yeso taaste gom-se un hun-ne deen

²⁹ Bon kane, Yeso doruru so n-riib Mar-o o-Gariri. Ka da-de wu daaru ur-dor, wu she'eturu. ³⁰ Hun-ne haanuru be-de un wu deen. Ye neknute un ryam-ne ne, un po-ne ne, un **cim**-ne ne, un 'kato-ne ne, un ye ken ya-us-gom ye ne deen, ye essuru ye un co Yeso. Wu taasuru ye gom-se un ye kap. ³¹ Har hun-ne hyen o-made bo ye hyane 'kato-ne teperte a, ya-ut-**cim** komo ye m-senge, ryam-ne ur-hew, po-ne komo ye ro o-hyan. Kap mo un ye, ye nomuru Shir o o-**Isra** ur-bongon.

Yeso reegtute hun-ne dugu-us nass [4,000]

(Mark 8:1-10)

³² A kane Yeso aaguru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, "Me m-hoge 'won-de un ka hun-ne ye. Caane ho-ut tet-to ka ye be-ur gaan un me ne, komo ye rott rii-yo m-re a. Man 'yons ye m-mer a, taase ye bonse un cow."

³³ Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "De ka be-de rotte net a, ke a he kum un ga-to a hette reegte un de ka caari-de un buug-de un hun-ne de?"

³⁴ Yeso cituru, "¿Burodi-ut re no rotte?"

Ye zeeru, "Ta'oor-to un yan jan rek-ye ne hiin."

³⁵ Yeso zeeru buug-de un hun-ne ye she'ete n-dak. ³⁶ Wu dekeru ka burodi-to ta'oor-to un ka jan-ye ne. Wu bomuru Shir, wu wonguru to. Wu ya'asuru yan-neke-mo un wu. Komo yan-neke-mo un wu wonguru buug-de un hun-ne.

³⁷ Ko wu ke wu reeg wu ciig. Yan-neke-mo un wu karaksuru to kwange a, koor-ut ta'oor ut-caari. ³⁸ Ye re to komo a, dugu-us nass [4,000] ye ro, husse ne'a-ne un yakar-ne. ³⁹ Ka da-de Yeso 'yonsuru buug-de un hun-ne ye ji o-hur. Wu cowuru hat-o m-ho wu arguru dak-o o-Magadan.

Bor-us op us-cind

Hoob-o o-napa

(Mark 8:11-13; Ruka 12:54-56)

¹ **Parisa**-ne un **Saduki**-ne haaru be-ur Yeso remen ye megerte wu, ye konuru wu kutu ye yo ken rii-yo ut-hyat yo n-Ton shir, yo he m-wakte o-napa a unze Shir wu tomane wu.*

* **Bor-us op us-cind:1** 16:1 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16.

² Wɔ shasuru ye, wɔ zee, “Urege rim-m nomog, nɔ hyene Tɔn-o shir nomog zá, nɔ m-zee, ‘Ee, ho-de un buk dea rwun kar kar.’ ³ N-sot komo, nɔ hyene Tɔn-o nomog zá, nɔ m-zee, ‘Caane a hye kem.’

Nɔ m-hoks m-nap bɔ Tɔn-o rɔ ur-hew à, amba nɔ hoks o-napa yo Shir rɔ m-nom un ka da-o á.† ⁴ Hun-ne ye un ka da-o yo-o o rɔ un gyer-o Shir á. Ye conog ye hyen o-napa amba yatt napa-o a he ye m-kute á, se o ma **Yunanawan-Rwor un Ma-to Shir.**” Ka da-de Yeso arguru, wɔ yage ye kane.‡

Yist-mo un Parisa-ne un Saduki-ne
(Mark 8:14-21)

⁵ Bɔ yan-neke-mo un wɔ woote yo ka riib-yo reno à, ye baksuru unze ye boprunte ut-burodi. ⁶ Yeso zeeru ye, “Tu nɔ yish nɔ nep ha, komo nɔ nom ja un ká **yist-mo un Parisa-ne mo ne un mo un Saduki-ne.**”§

⁷ Ye ciri ut-ma un hi un de un ye un hi un de un ye. Ye rɔ m-zee, “¿Kɔ remen ka burodi-to a boprunde à o wɔ zette kane?” ⁸ Yeso nepse yo ye rɔ ɔs-barag à, wɔ zeeru, “Nɔ yan-she-m rek-mo! ¿Remen yan o notte m-zee nɔtt ut-burodi á? ⁹ ¿Har m-moka non go nap? ¿To-ut ke'essute nɔ bɔ um reegte hun-ne dugu-ɔs taan [5,000] un burodi-ut taan ne? ¿Komo koor-ut re nɔ karakse to kuse?† ¹⁰ ¿Nɔ baks hun-ne dugu-ɔs nass [4,000] ye um reegte un burodi-ut ta'voor? ¿Koor-ut re nɔ karakse to kuse?† ¹¹ ¿Re nome nɔ yagute m-nap unze me un ma-to ut-burodi á? Um zee nɔ komo, ‘Nom nɔ ja un **yist-mo un Parisa-ne un Saduki-ne ne.**’ ”

¹² Ka da-o yan-neke-mo un wɔ nape unze **yist-mo** a m-rwo ut-burodi à mo mo á, amba wɔ un con ye nom ja un yoos-de un **Parisa-ne un Saduki-ne** de o-shepe.

Bitrus ruru ye Yeso unze
Yeso wɔ rɔ Kiristi

(Mark 8:27-30; Ruka 9:18-21)

¹³ To, bɔ Yeso haante dak-o o-Kaseriya o o-Pirip à, wɔ cituru yan-neke-mo un wɔ. Wɔ zeeru, “¿Wan wɔ hun-ne rɔ m-zee **Wà-wu un net**‡ rɔ?”

¹⁴ Ye zeeru, “Ye ken ye rɔ m-zee **Yohana Wà-m-Yo'os un hun-ne m-ho**, ye ken ye komo **Ereja**, ye ken komo Irmiya, kɔ komo wan-gaan n-me un **yan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga.”§

¹⁵ Ka da-de wɔ cituru ye, “¿Amba nɔ un ya, wan wɔ ne um rɔ un hyan-o nɔ?”

¹⁶ Simon Bitrus shasuru, “Wɔ wɔ, **Kiristi**,* **Wà-wu Shir** wan-hoog.”†

¹⁷ Yeso shasuru, wɔ zee, “Simon wà **Yohana**, wɔ ko-ya-o-kwum-wu! Remen Tato re wɔ rɔ n-Tɔn shir à, wɔ kutu wɔ to ka, ba net á. ¹⁸ M-moka um zee wɔ unze wɔ rɔ Bitrus,‡ komo n-ton un ka ta'ar-o§ um he man yan-dor re, komo mo ken mar-mo* rott ut-gwomo be-de un ye á. ¹⁹ Man ya'as wɔ rii-se un tiks un gwomo-to Shir. Koyan o caase kane un hono o-dak, Shir a caas yo n-Tɔn shir. Komo koyan o gage kane un hono o-dak, Shir a geeg yo n-Tɔn shir.”†

²⁰ Wɔ nakuru yan-neke-mo un wɔ ut-to m-sok ne, ye rure net unze wɔ rɔ **Kiristi** á.

† **Bor-ɔs op ɔs-cind:3** 16:2-3 Mo ken gen-mo deen ka gom-to rɔ kon n-me cir-mo un 16:2-3 be-de a gene wɔ shasuru à. ‡ **Bor-ɔs op ɔs-cind:4** 16:4 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29. § **Bor-ɔs op ɔs-cind:6** 16:6 Hyen komo: Ruka 12:1. * **Bor-ɔs op ɔs-cind:9** 16:9 Hyen komo: Mati 14:17-21. † **Bor-ɔs op ɔs-cind:10** 16:10 Hyen komo: Mati 15:34-38. ‡ **Bor-ɔs op ɔs-cind:13** 16:13 “Wà-wu un net” con-de de Yeso ro un 'ya un hi un de un wɔ à. § **Bor-ɔs op ɔs-cind:14** 16:14 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. * **Bor-ɔs op ɔs-cind:16** 16:16 Kɔ: *Wɔ Shir daagne à Wan-Gwu* (gom-de Yahuda-ne) un *Wɔ Shir daagne à* (gom-de ut-Girik) kap mo un to, to rɔ “Wɔ Shir daagne à.” † **Bor-ɔs op ɔs-cind:16** 16:16 Hyen komo: Yoha 6:68-69. ‡ **Bor-ɔs op ɔs-cind:18** 16:18 ut-Girik: *Ka jin-de unze Bitrus ur-ta'ar de ka.* § **Bor-ɔs op ɔs-cind:18** 16:18 ut-Girik: *ta'ar-o caari.* * **Bor-ɔs op ɔs-cind:18** 16:18 ut-Girik: *komo ish-se de o-ra.* † **Bor-ɔs op ɔs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Mati 18:18; Yoha 20:23.

Yeso rworog gon mar-mo wu he'e à
(Mark 8:31—9:1; Ruka 9:22-27)

²¹ Cin un ká da-o, Yeso cire m-kute un yan-neke-mo un wu unze, se wu haag bo-o o-Urusharima. Komo wu rurú ye yo he wu m-kor reeno à. Wu suut ur-koob go-ɔs-go be-de un ye ro sek-ye, un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un ya-ur-yoos-de **karamsa-o Mosa** ne. Komo a ho wu, un ho-ur atette-de komo a 'yons wu.

²² Bitrus nakuru wu n-riib, wu ciruru wu ut-kangse. Wu ro m-zee, “Gos-wu, Shir ye peste! To ka a nome be un du á.”

²³ Amba Yeso wakturu be-ur Bitrus. Wu zeeru, “Wonge un me ne, wo **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot!** Wo ko-yan-rwo ur-pukse wu be un de. Remen wo ɔs-barag untun net, yanze untun Shir bo Shir ro ɔs-barag á.”

²⁴ Ka da-de Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Myet wu cone wu doru me à, be-ur no, se wu she'eg hi un de un wu, wu sew **kan-o** un wu, wu doru me.‡ ²⁵ Remen wu cone wuke un hoog-mo un wu à, wu taage un mo. Amba kap bon wu taage un hoog-mo un wu rem re à, wu kum mo. § ²⁶ ¿Yan yo ne net he m-kum urege wu kumug kwum-o un hono o-dak kap, amba wu taaguru un hoog-mo un wu? Ko ne, ¿ya net he m-ya'as be-de un shas-o un hoog-mo un wu? ²⁷ Remen me **Wà-wu un net**, man haan un seps-m Tato re ne un yan-tom-ye un wu ne, man piishe ko wu ke net-wu ut-ma mosse un rii-yo wu nome ne à.* ²⁸ Nip-o me no m-rure, ye ken ye ro kon eso eso kane ya mer á, har se ye hyanag haan-mo un **Wà-wu un net** n-me un gwomo-ut Tato un wu.”

Bor-ɔs op ɔs-ta'yoor

Yeso barmute
(Mark 9:2-13; Ruka 9:28-36)

¹ Bo a rewete ho-ut cind à, Yeso dekurú Bitrus ne, un **Yakubu**, un **Yohana** (heno **Yakubu**) ne, wu daarú o-haag un ye ne un hon-de un ye. ² Ye ro o-gwot wur-o Yeso barmuru, co-o un wu nomuru m-cucas untun ur-ho, matuku-to wu cope à to warguru ut-pus to pyar. ³ Un gyept-o un yish, **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye n-ga, **Mosa** ne un **Ereja** rwuunuru, ye ro ut-orum un Yeso ne.

⁴ Bitrus zeeru Yeso, “Gos-wu, nomog ur-bon o tette kane à! Urege o conog, man tond depi-ut tet kane, ur-gaan rem ru, ur-gaan rem **Mosawan-Rwor un Ma-to Shir**, ur-gaan komo rem **Erejan-Rwor un Ma-to Shir**.”

⁵ Wu ro m-rwor ut-ma kane ke'ente-o m-cucas hokkuru ye. Ye hoguru cor n-me un ká ke'ente-o o m-zee, “Wu ka wu ro Wà re, wu me m-con à, me m-hoge rerem-mo un wu deen. Raks no ma-to un wu!”*† ⁶ Bo yan-neke-mo un wu hogute kane à, gyer-o hooru ye deen, har ye heeru n-dak.

⁷ Yeso woonuru, wu ci'uru ye. Wu zee, “Ine no, no hoge o-gyer á.” ⁸ Bo ye daste ut-hi à, ye hyan net á se Yeso un hon-de un wu cot.

⁹ Bo ye ro m-kergunde un ká haag-o à, Yeso naku ye ut-to. Wu zee, “No rure net rii-yo no hyané á, se **Wà-wu un net** inute ut-marimar.”

¹⁰ Yan-neke-mo un wu cituru wu. Ye zee, “To, ¿remen yan o **yan-Yoos-de o-karamsa** zette unze, se **Erejan-Rwor un Ma-to Shir** he'esente ka da-de **Kiristi** haante?”‡

‡ **Bor-ɔs op ɔs-cind:24** 16:24 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. § **Bor-ɔs op ɔs-cind:25** 16:25 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. * **Bor-ɔs op ɔs-cind:27** 16:27 Hyen komo: Mati 25:31; Bong 62:12; Roma 2:6.

* **Bor-ɔs op ɔs-ta'yoor:5** 17:1-5 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bor-ɔs op ɔs-ta'yoor:5** 17:5 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22; Kara 18:15. ‡ **Bor-ɔs op ɔs-ta'yoor:10** 17:10 Hyen komo: Mara 4:5.

11 Yɛso shasuru, wu zee, “Nip-o, **Ereja** roon, komo wua ja'as koyan. 12 Amba me no m-rure, **Ereja** be'este wu he'esente, ye nap un wu ne á, har ma ye nomotu wu rii-yo ye hyane m-sok à. Káane komo **Wà-wu un net** he swo ur-koob un kom-to un ye.” § 13 Bɔ Yɛso zette kaane à, yan-neke-mo un wu napuru unze wu ro ye un nome un ma-ut **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho**.

Yɛso taasute wà gom-o un ko-ya-ut-kot
(Mark 9:14-29)

14 Bɔ ye wootɛ un 'wun-de o-haag à, hun-ne deen ro ye ur-'er. Wu ken net-wu haanuru be-ur Yɛso, wu kwukturu un co-o un wu. 15 Wu zeeru, “Gos-wu, hoge 'won-ur wà re wan-campo, wu ro o-tattura ne. Komo wu ro un swo ur-koob deen. Wu m-bor m-hebe o-ra, m-ho ne. 16 Um heete wu be-de yan-neke-m ru, amba ye hoks wu m-taase un gom á.”

17 Yɛso shasuru, “No hun-ne ye m-moka, yan-koob-de m-sheer o-nip, ya-ur-cikt, ¿har ha-mo un ho-ut re o um he m-she'et un no ne? ¿Har ha-mo un ho-ut re o um he m-joose un no ne? Hantu me no ka wà-wu.” 18 Yɛso hurguru ko-**ya-ut-kot** ut-gaag. Ká ko-**ya-ut-kot**-wu ruuru, wu yage wà cas. A kanɛ gom-o un wà taaru.

19 Da-o net rokne be-ur Yɛso á, yan-neke-mo un wu haanuru be-de un wu. Ye cituru wu, “¿Remen yan o te hokste ruut un ká ko-**ya-ut-kot**-wu á?”

20 Yɛso zeeru ye, “Remen sheer-m no ro deen á. Nip-o me no m-rure, urege sheer-m no woog gos-to un go'-yo o-**mosta** yo jiishe us-rek be-de un go kap à, noa rees m-zee ka haag-o ine zee-mo un kanɛ ha-mo un reeno, komo oa ine. Yatt rii-yo he no m-kwange á.”*†

Yɛso doog nom ut-ma
mosse un mar-mo un wu ne
(Mark 9:30-32; Ruka 9:43b-45)

22 De ken ho-de bɔ ye waragte un dak-o o-Gariri à, Yɛso zeeru ye, “A ya'as **Wà-wu un net** un kom-to un hun-ne. 23 Komo yea ho wu, un ho-ur atette-de komo a 'yons wu.” Yan-neke-mo un wu bopu o-regen deen.

Top un tar un Pyo-o Shir

24 Yɛso un yan-neke-mo un wu ne wooru bo-o o-Kapanahum. Yan-goks un tar remen **Pyo-o Shir** haaru be-ur Bitrus, ye zeeru wu, “¿Wan-yoos-ur no ro un top un tar-o un **Pyo-o Shir**?”‡

25 Bitrus shasuru, “Wu ro m-top ge.” Bitrus cowuru o-hur remen wu rurutɛ Yɛso ka ma-to. Cin ba wu un rure Yɛso, Yɛso cituru wu, “Bitrus ¿Ya o hyane mosse un ká cot-o ne? ¿Be-ur wan-ne o gwomo-ne ro m-goks un hwor-ye un tar o, be-de un yakar-ye un ye o, ko be-de un hamat-ne ye ye shipe à?”

26 Bitrus shasuru, “Be-de un hamat-ne.”

Yɛso zeeru, “Ya-o-dak ro m-top o ka á! 27 Kap un kaane ne, taase ká hun-ne hoge shoob-ur na, hebe o-mar o jorbe o-kwembe, o hek nu-o un jan-yo o shipe ur-takan à. Woa 'wos o-azorpa yo he m-bo'os à, o dek yo o top tar ru un o ma re ne.”

Bɔr-ɔs ɔp ɔs-eer

¿Wa jiishe ut-gos?
(Mark 9:33-37; Ruka 9:46-48)

§ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'yoor:12** 17:12 Hyen komo: Mati 11:14. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'yoor:20** 17:20 Mo ken gen-mo un do ci-o kwooz o-gaan 21Ay, gon ye ka ro m-ru á, se us-kon mosse o-swoot ne. Hongse: Mark 9:29. † **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'yoor:20** 17:20 Hyen komo: Mati 21:21; Mark 11:23; 1Kor 13:2. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-ta'yoor:24** 17:24 Hyen komo: Rwuu 30:13; 38:26.

¹ Un ká da-o **yan-neke-m Yeso** haaru be-ur Yeso, ye cituru wu, “¿Be un te, wa jiishe ut-gos kap n-me un gwomo-to Shir?”*

² Yeso agnuru wu ken wà rek-wu wu, wu essu wu n-tete de un ye. ³ Ka da-de wu zeeru, “Nip-o me nò m-rure, se nò ja'aste barag-us nò komo nò warag untun yakar rek-ye, nò kum m-cow un gwomo-to Shir á,† ⁴ Remen kaane myet bon wu muute hi un de un wu ba nu-mo ur-hi untun ka wà rek-wu wu à, wu jiishe ut-gos un gwomo-to Shir.

⁵ “Komo myet bon wu gokse wà rek-wu untun wu ka rem re à, me wu gokse.

Rem-se ro un rwo ur-pukse à
(Mark 9:42-48; Ruka 17:1-2)

⁶ “Komo bon wu rwo'e wan-gaan n-me un ka yakar-ye shere o-nip be un de à, nom **ur-ba'as** à, a jiish wu m-rerem a gege wu ta'ar-de ur-na ur-geks, komo a jorbe wu n-me m-sa mo ur-duw.

⁷ “Rii-yo ur-'won yo ka wu rwo'e ye ken ye nom **ur-ba'as** à. Rii-yo un rwo **ur-ba'as** ro kon, amba rii-yo ur-'won yo be-de un ká wu rwo'e ka **ba'as-de** à. ⁸ Urege kom-o ru, kò na-o ru rò wò un rwo **ur-ba'as**, kups o jore. A jiish wò o cuw hoog-o ba m-ta un na-o gaan kò kom-o gaan, otte a jorbe wò n-me o-ra o rò m-ryomse á, un kom-ut ru ne ut-voor kò na-us ru us-voor.‡ ⁹ Urege komo yish un du rò wò m-rwo m-nom **ur-ba'as**, hus de o jore. A jiish wò o cuw hoog-o ba m-ta un yish-ur gaan ne, otte a jorbe wò n-me den-o o-ra un yish ru ne voor.§

Sha-mo ut-ma mo un ca-yo ege à
(Ruka 15:3-7)

¹⁰ “Nap nò ha, taase nò yo'og kò wan-gaan n-me un ká yakar-ye, remen me nò m-rure, **yan-tom-ye Shir** ye un ye rò be-de Shir Tato re wu rò n-Ton à.*

¹² “¿Re ne nò m-hyan o, urege wa-ut-gut rò un ca-ne o-zungu [100], gaan-o eguru be-de un ye, ya wu he m-nom? Wu rees m-yage un ye ká kwooz-ut nass un op un jero [99] n-ton o-haag ye rò ut-re. Wu heeste hoob-o un ká gaan-yo ege à. ¹³ Komo wu hyande yo, nip-o me nò m-rure, zak-o wu rò m-nom à, o aragte o un ká kwooz-ut nass to un op un jero [99]. ¹⁴ Káane o, Tato re wu rò n-Ton shir à, wu con kò wan-gaan be-de un ká yakar-ye ege á.”

Urege or ru nomog wò ur-ba'as
(Ruka 17:3)

¹⁵ “Urege or ru ko-yan-dor nomote wò **ur-ba'as**, neke o ruru wu un hon nò. Urege wu hogute ma-ut ru, komo wu konog wò o doog wu o ka m-munte un cow.† ¹⁶ Amba urege wu hogu wò á, o do m-ha be-de un wu un net ne wan-gaan kò nen voor, remen kap yo o zee à, a 'wos to o-nip un nu-se un ya-us-tor nen voor kò tet.‡ ¹⁷ Urege wu yagutu ye m-hoge har m-moka, o rure hun-ne **yan-dor Yeso**. Urege komo har wu yagute m-hoge un hun-ne **yan-dor Yeso**, muut wu untun wu nape Shir á, kò ko-**yan-goks un tar** wu nape Shir á.

¹⁸ “Nip-o me nò m-rure, komo kò yo ke rii-yo o caase kane un hono o-dak, Shir a caas yo n-Ton shir. Komo kò yo ke rii-yo o gage kane un hono o-dak, Shir a geeg yo n-Ton shir.§

* **Bqr-ús op us-eer:1** 18:1 Hyen komo: Ruka 22:24. † **Bqr-ús op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Mark 10:15; Ruka 18:17. ‡ **Bqr-ús op us-eer:8** 18:8 Hyen komo: Mati 5:30. § **Bqr-ús op us-eer:9** 18:9 Hyen komo: Mati 5:29.

* **Bqr-ús op us-eer:10** 18:10 Mo ken gen-mo un do ci-o op o-gaan 11Komo Wà-wu un net un haan remen gwu-o ye ege à. Hongse Ruka 19:10. † **Bqr-ús op us-eer:15** 18:15 Hyen komo: Ruka 17:3. ‡ **Bqr-ús op us-eer:16** 18:16 Hyen komo: Kara 19:15. § **Bqr-ús op us-eer:18** 18:18 Hyen komo: Mati 16:19; Yoha 20:23.

19 “Man do nɔ m-rurɛ ɔn yo ka, ɔrege hun-ne nen yoor be ɔn nɔ ɔn hono o-dak ye mossute ɔt-hi ye kon yo ken rii-yo, Tato re wu n-Tɔn wua nomo ye yo. 20 Remen kap be-de hun-ne yoor ko tet karge n-me ɔn jin ɔn de à, me be-ur gaan ɔn ye ne.”

*Sha-mo ɔt-ma mo ɔn
ko-guw-wu ro ɔn ho'os ɔt-ma á*

21 A kanɛ Bitrus wɔonuru, wu zeeru Yeso, “¿Gos-wu, re hon o or re he me nom **ur-ba'as** ɔm ho'os ká ma-to? ¿So ta'yoor o?”

22 Yeso zeeru wu, “Me zee wo o-ta'yoor á, amba o-ta'yoor har so kwooz-ɔt tet ɔn op [490].*†

23 “Remen kaane, a hongse gwomo-to Shir ɔn wu ken ko-Gwomo-wu ne. Wu cone oog ɔn kwum-o ɔn wu, o ro ɔn kom-to ɔn guw-ne ye ɔn wu à. 24 Bɔ ká ko-Gwomo-wu cirte ur-oog à, a hanturu wu ken net-wu, wu, wu ro m-dore ur-moog à de ka net-wu a hoks m-top á har ta-de ɔn hoog-mo ɔn wu.‡ 25 Bɔ kwangute wu m-top à, ko-Gwomo rwo'uru a beeb wu ɔn ne'a ɔn wu ne ɔn yakar-ne kap ɔn rii-yo wu rotte ne à, remen a topt ká hwor-ye.

26 “Ká ko-guw-wu kwukturu ɔn co-o ɔn wu, wu ma'asu ɔs-kon wu ro m-zee, ‘Nomo me, man tops wo kap.’ 27 Ko-Gwomo hoguru 'won-de ɔn ká ko-guw-wu, wu ho'osuru wu. Ko-Gwomo yaksuru wu, wu yaguru ma-to ɔn ká moog-de.

28 “Amba ká ko-guw-wu bo ɔn ru-mo ɔn wu, wu oosuru or ru ɔn wu ko-guw, wu wu ro m-dore ur-moog hiin à, § wu reeru wu ɔs-cor. Wu zee, ‘Top me rii-yo me wo m-dore à!’

29 “Or ru ɔn wu ɔn ko-guw kwukturu, wu konuru wu. Wu zee, ‘Nomo me, man tops wo.’ 30 Amba ká ko-guw-wu yage, har wu haaru, komo wu cwturu wu ɔn kur-o m-ke'et, se da-o wu tope ká moog-de à.

31 “Bɔ or re ɔn wu ɔn guw-ne hoge rii-yo nome à, ye hoge m-rerem á. Ye ruru ko-Gwomo myet bo nome à. 32 Ko-Gwomo agburu ká ko-guw-wu. Wu zeeru wu, ‘Wo ko-guw, wan-men-ɔt jaas-to, ɔm yaksutu wo kap moog-de o deku me à. Me ɔn yaksu wo de remen o konog me. 33 Ashi, ¿nom ur-bon o hoge 'won-ur or ru bo ɔm hoge 'won ɔn du á?’ 34 Ko-Gwomo swooru ɔs-ryaab deen. Wu rwo'uru a 'ye wu ur-koob har se wu tok kap o ɔn ká moog-de.

35 “Káane komo Tato re wu n-Tɔn shir he m-nome ɔn ko wu ke be ɔn nɔ wu yage ho'os ɔn **ba'as**-ur or re ɔn wu hur-ur gaan à.”

Bɔr-ɔs op ɔs-jero

*Yoos-ur Yeso de ɔn caas ɔt-ge
(Mark 10:1-12; Ruka 16:18)*

1 Bɔ Yeso komte rwor ɔn se ká rem-se à, wu yagu dak-o o-Gariri. Wu cowuru so ɔn dak-o o-Judiya, komo wu pasuru so ɔn hɔran-de ɔn Roog-o o-Joda à. 2 Hun-ne ɔt-moor ne doruru wu, wu taasuru hun-ne ya-ɔs-gom reeno.

3 Káne, ye ken **Parisa**-ne ye haane be-de ɔn wu remen ye cept wu, ɔn kà cot-o, “¿N-me ɔn **karamsa**-o na, o ya'ag net cow wu ho'oste ne'a ɔn wu remen ko yo ke rii-yo?”

4 Yeso shasuru ye, “¿Ashi, nɔ karante Ma-to Shir á? Ka wu nomu ye cin ur-takan à, ‘Wu ɔn nom ye campo ɔn ne'a ne.’* 5 Wu zeeru komo, ‘Remen kaane, net a yage

* **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:22** 18:21-22 Hyen komo: Ruka 17:3-4. † **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:22** 18:22 Hyen komo: Taka 4:24.

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:24** 18:24 ɔt-Girik: *dugu-ɔs op [10,000] tarents* [kiroguram-ye 340,000 azurpa]. § **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:28** 18:28 ɔt-Girik: *Wu wu ro m-dore denari zungu-o gaan*. O-denari ro hond hond ɔn rii ko-ya-ur-gawus ro m-kum à ho-ur gaan. * **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:4** 19:4 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2.

tato ɔn wu ɔn inu ɔn wu ne, wu momse ne'a ɔn wu o-wur. Ye komo yoor, ye warag gaan.'† 6 Har kanɛ co ye warag hun-ne yoor á, se de wan-gaan. Remen kaane, rii-yo Shir gage à, taase net us yo á."

7 Ye zeeru wu, "To, ¿remen yan o **Mosawan-Rwor ɔn Ma-to Shir** nomte o-karamsa a ya'as takurda-o ɔn caas ut-ge, komo a ho'os ne'a?"‡

8 Yeso zeeru ye, "Remen cikt-ur no, o rwo'e **Mosa** yagute no ho'os ne'a no ne, amba cin ur-takan kaane o Shir cone á. 9 Me no komo m-rure, myet bo ɔn campo wu ho'ose ne'a ɔn wu à, ɔn yatte be-de o-ás a bope ka ne'a-wu á, komo wu ge hor-wu, wu nomog o-ás o ka."§

10 Yan-neke-m Yeso zeeru wu, "Urege kaane o to ro, net ɔn ne'a ɔn wu ne, ashi ma jishte o ka net she'et ba ut-ge."

11 Amba wu zeeru ye, "Ba hon ɔn net o he m-hoks m-dek ɔn ka ma-to á se de ye Shir ya'e ur-beeb à. 12 Ye ken ye ro kon ye a mate ye she'et ba ut-ge à, remen yett m-campo á. Ye ken ye ro kon ye hun-ne musse kaane à, ba m-campo. Ye ken ye ro kon komo ye esse ye ge ut-ge á, remen con-to ɔn **Gwomo-to Shir**. Myet wu he m-hoks m-dek ɔn ka ma-to à wu dek."

Yeso huute yakar nu-o ur-bon
(Mark 10:13-16; Ruka 18:15-17)

13 Ka da-o hun-ne hanturu Yeso yakar rek-ye remen wu cit ye ɔn kom-to ɔn wu komo wu konote ye us-kon. Amba yan-neke-mo ɔn wu hururu ka ye hante ka yakar-ye à ut-gaag.

14 Amba Yeso zeeru ye, "Yagu no yakar rek-ye haante be ɔn de. No wen ye á. Remen gwomo-to Shir to ma ɔn ye to." 15 Wu seke ye kom-to ɔn wu ur-hi, wu huute ye nu-o ur-bon. Ka da-o wu arguru.

Ko-ya-o-kwum
(Mark 10:17-31; Ruka 18:18-30)

16 A kanɛ wu ken wu haaru be-ur Yeso ɔn ka cot-o ne, "Wa-ur-Yoos, ¿yan rii-yo ne um he m-nom so-yo um kumut hog-mo ba m-ta à?"

17 Yeso zeeru wu, "¿Remen yan o wottu me ɔn cot-se ɔn rii-yo ro so-yo à? Ai, so-wu ro kon á se Shir cot. Amba remen um shest wo cot-o ru, urege o conog o kum hog-o ba m-ta, se o gyereg rii-yo ka **karamsa-o** zee à."

18 Ka net-wu zeeru Yeso, "¿To ke **karamsa-to**?"

Yeso shasuru, "Wo ho net á, wo hoob ne'a-wu ɔn net á, Wo hiw ur-hyow á. Wo nom tor-se ut-bo á.* 19 Hyan tato ru ɔn inu ru ne ut-gos ne. Komo o cun wan-bor-us ru bo o cone hi ɔn du à."†

20 Ka net-wu zeeru Yeso, "Ai, um dorussute to ka myet, ¿ya kusu me?"

21 Yeso zeeru wu, "Urege o conog o warag kashi ɔn net hond hond, neke o beeb hono ɔn rii-yo wotte à kap, o ya'as koob-ne hwor, wa kum ur-yons n-Ton shir. Ka da-o o haan, o doru me."

22 Bo ka net-wu hogute kaane à, wu argu m-arag ɔn tuk-mo ut-men, remen wu ro o-kwum ne deen.

23 Ka da-de, Yeso zeeru yan-neke-mo ɔn wu, "Nip-o me no m-rure, ba ɔn ka yish-ye hun-ne he kum ɔn ko-ya-o-kwum-wu he m-cow ɔn gwomo-to Shir n-Ton à. 24 Man do no m-rure. A jish m-sok dorom-yo cuw ɔn ish-o o-ber, otte ko-ya-o-kwum cuw ɔn gwomo-to Shir à."

† **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:5** 19:5 Hyen komo: Taka 2:24. ‡ **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:7** 19:7 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. § **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11. * **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:18** 19:18 Hyen komo: Rwu 20:13-16; Kara 5:17-20. † **Bor-ɔs ɔp ɔs-jero:19** 19:19 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16; Rewi 19:18.

²⁵ Bɔ yan-neke-mo ɔn wu hogute kaane à, ye bopuru o-nu. Ye zeeru, “Urege kaá o, ¿wan wu ɔn ya he kum ɔn gwu?”

²⁶ Amba Yeso gwoturɔ ye, wu zeeru, “Be-de ɔn hun-ne, toa nome á. Amba be-de Shir ko yo ke rii-yo yo m-nome yo.”

²⁷ Ka da-de Bitrus zeeru wu, “Te yagute koyan remen te dorutu wo. To, ¿ya te he m-kum?”

²⁸ Yeso shasuru, “Nip-o me no m-rure, ɔn ka da-o roone à, da-o **Wà-wu ɔn net** he m-she'et ɔn gwomo-to ɔn wu to ut-gos à, no ye doru me à, no ye komo he m-she'et ɔn deeg-to ɔn gwomo-ut op ut-yoor [12]. No ye he piishe ɔn baag-ut op ut-yoor [12] to ɔn **Isra-ne ut-ma.** ‡ ²⁹ Komo kap o ɔn wu yagne ut-hur ko hen-ne ye ɔn wu, ko sek-ye ɔn wu, ko o-tato, ko o-inu, ko yakar, ko ut-kat, remen jin ɔn de, wua kum rii-yo arge kaane à ut-be o-zungu [100], komo wu kum hoog-mo ba m-ta. ³⁰ Amba deen be-de ɔn ye a m-hyan gos-ye m-moka à yea warag rek-ye. Ka ye a m-hyan rek-ye m-moka à, yea warag gos-ye. §*

Bɔr ɔr-kwooz

Ya-m-senge ɔn kat-o ɔs-anab

¹ “**Gwomo-to Shir** ɔntun wu ken ko-ya-o-kat-wu to ro wu ru'e n-sot n-sot à, remen wu hobonté ya-ur-guwus ɔn kat-o ɔn wu. ² Bɔ ye hongsite hwor-ye a m-top ɔn ya-ur-guwus ɔn taas ɔr-ho à, * wu heeturu ye ɔn kat-o ɔn wu.

³ “Hohond-mo ɔn kwom-ɔs jero se n-sot, wu ro m-arag be-de ɔn ya-ut-baab, wu hyanuru ye ken ye ro ɔn she'et-de o-hwaa temb n-riib be-de ut-baab. ⁴ Wu zeeru ye, ‘No, neke no ɔn kat-o re, man top no rii-yo depe à.’ Ye nekuru ɔn kat-o ɔn wu. ⁵ Bɔ wu dotte m-ru ho-ur ro ɔr-hi à, komo ɔn hohond-mo ɔn kwom-ɔs tet, wu dekuru ye ken ya-ur-guwus ye.

⁶ “Har m-moka hohond-mo ɔn kwom-ɔs taan se m-rim, wu dooru m-ru wu hyanu ye ken ye ro eso eso ye rott yo m-nom á. Wu cituru ye, ‘¿Remen yan o notte ɔn she'et-de o-hwaa taas ɔr-ho?’

⁷ “Ye shasuru wu, ‘Remen yatt-wu ya'asu te rii-yo m-nom á.’

“Ká ko-ya-o-kat-wu zeeru ye, ‘Neke no ɔn kat-o re, noa 'wos ye ken ye no mosse m-senge ɔn ye ne.’

⁸ “Bɔ rim-m nomte à, ko-ya-o-kat zeeru wan-co be-de ɔn guw-ne ye ɔn wu, ‘Ha o gwoton ya-m-senge o-kat. Agbe ye o top ye, shi'in ɔn ya-ur-buste ha-mo ɔn ya-ur-takan.’ †

⁹ “Da-o a tope ka ye haane hohond-mo ɔn kwom-ɔs taan à, ko wu ke goksuru rii-yo depe a top wu ɔn taas ɔr-ho à. ¹⁰ To, da-o ka ye ba'e m-neke o-kat à, shogbe ye gokste top-o ɔn ye à, ye ro o-gwot ye zee a top ye arge ɔr ɔn ye ne. Amba ko wu ke goksuru rii-yo depe a top wu ɔn taas ɔr-ho à. ¹¹ Bɔ ye gokste top-o ɔn ye à, ye ma'asuru ko-ya-o-kat ɔs-hwuhwumug. ¹² Ye zeeru, ‘Ye woone ɔr-buste à senge-mo ɔn kwom-o gaan ye nome, amba o tok ye hond hond ɔn te ne, te ye taase ɔr-ho m-senge m-swo n-noonho à.’

¹³ “Wu shasuru wan-gaan be-de ɔn ye, wu zeeru, ‘Wan-yen de, ai, me re ra-o ru á. ¿A hongse, um zee man top wo rii-yo a m-top ɔn taas ɔr-ho á? ¹⁴ Goks rii-yo ro yo ma ru à o arag. ɔn nom me m-sok um top ye buste m-woon à hond hond ɔn rii-yo

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:28** 19:28 Hyen komo: Mati 25:31; Ruka 22:30. § **Bɔr-ɔs op ɔs-jero:30** 19:30 ɔt-Girik: Amba hun-ne deen ye ro ɔr-takan à, yea warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo yea warag ya-ur-takan. * **Bɔr-ɔs**

op ɔs-jero:30 19:30 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. * **Bɔr ɔr-kwooz:2** 20:2 ɔt-Girik: o-denari, top-o ɔn a tope ɔn ko-ya-ur-guwus ɔn taase ɔr-ho, ɔntun n-me 20:9-10,13. † **Bɔr ɔr-kwooz:8** 20:8 Hyen komo: Rewi 19:13; Kara 24:15.

um topu wɔ ne à. ¹⁵ ¿Mett ɔ ɔr-beeb um nomot yo um cone un hwɔr re á? ¿Kɔ wo m-hogɛ ɔr-shoob ɔ remen me kashi un net-wu?

¹⁶ “Káane ɔ heye be-de un ye a m-hyan ye rɔ gos-ye m-moka à, ye a warag rek-ye. Kane komo ye a m-hyan rek-ye m-moka à, ye a warag gos-ye.” †§

*Yeso doog nom ut-ma mosse
un mar-mo un wu ne
(Mark 10:32-34; Ruka 18:31-34)*

¹⁷ Bɔ Yeso un yan-neke-mo un wu ne ro m-neke o-Urusharima à, Yeso hessuru n-riib n-cow un ye ne un hon-de un ye, wu ruru ye yo he m-kɔr un wu ne à wukusse. ¹⁸ “A wo nɔ o-Urusharima. A ya'as **Wà-wu un net** un kom-to un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ye a piish wu ut-ma, remen a hoot wu. ¹⁹ Ka da-o ye a ya'as wu un kom-to un **Roma**-ne. Ye nomo wu ɔr-ar, ye nomo wu ɔs-sorog, komo ye kem wu. Amba un ho-ur atette-de a 'yons wu.”

*Yoos-ur Yeso mosse un nome
un ye ken ye ne m-guw
(Mark 10:35-45)*

²⁰ Ka da-o, inu yakar Zebedi haanuru be-ur Yeso un yakar-ye un wu ne, **Yakubu** un **Yohana** ne. Wu kwukturu un co-o un wu, wu konuru Yeso yo ken rii-yo. ²¹ Yeso zeeru wu, “¿Ya o cone?”

Wu zeeru wu, “Rwo kà yakar re yoor-ye m-she'et, wan-gaan un re un du, wan-gaan un kwanta un du, n-me un gwomo-ut ru.”

²² Amba Yeso zeeru ye, “Nɔ nap rii-yo nɔ ɔs-kon á! ¿Nɔa hoksusse m-swɔ ibitte-de ɔr-koob de um he m-swɔ?”

Ye zeeru wu, “Tea hoks.”

²³ Wu zeeru ye, “M-sok ne, nɔa su ibitte un de. Amba she'et-de un re un de ko kwanta un de me wu rɔ wan-gwomo-to m-ya á. Tato re wu n-Tɔn shir, wu zongse ka be-to, remen ká ye wu daage à.”

²⁴ Bɔ **yan-neke-m Yeso** ye kuse nen ɔp à hogute yo **Yakubu** un **Yohana** kon ne à, ryaab-ɔs reeru ye remen ká nen yoor-ye. ²⁵ Amba Yeso agnuru ye be-ur gaan myet. Wu zeeru, “Nɔ nak unze ka ye ut-gwomo to un ye ro **Yahuda** ne á, ye rɔ un hogɛ m-rerem mo un kute un hun-ne ye un ye ɔr-beeb. Komo ye rɔ gos-ye gos-ye un ye à, ye rɔ un hogɛ m-rerem ye kutute ye rɔ un kus-o un ye à ut-gwomo. ²⁶ U depe kaane be un nɔ á. Bɔn wu cone wu warag gos-wu be un nɔ à se wu nomote ɔr un wu ne m-guw.* ²⁷ Komo bɔ un wu cone wu warag co be un nɔ à, se wu waragte ko-guw nɔ.†

²⁸ Kɔ me ma, **Wà-wu un net** me haan remen a nomotú me m-guw á, se de remen um nomoté ye ken ye m-guw. Komo um ya'asté hog-m re remen um rurut hun-ne deen.”

*Pɔ-ne yoor kumug o-hyan
(Mark 10:46-52; Ruka 18:35-43)*

²⁹ Bɔ Yeso un yan-neke-mo un wu ne inute ye yage bo-o o-Jeriko à, hun-ne deen doruru wu n-jim. ³⁰ Ye 'wossuru ye ken pɔ-ne ye yoor, ye ro tara tara n-riib n-cow. Bɔ ye hogute Yeso ro m-arag un ká cow-yo à, ye damu ɔs-cɔr. Ye zeeru, “Gos-wu, **Wà Dawuda!** Hoge 'wɔn un te!”

³¹ Hun-ne kangsuru ye, ye res temb. Ye dooru m-dak ɔs-cɔr. Ye zee, “Gos-wu, **Wà Dawuda!** Hoge 'wɔn un te!”

‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz:16** 20:16 ɔt-Girik: *Amba hun-ne deen ye rɔ ɔr-takan à, ye a warag ya-ur-buste, ya-ur-buste, komo ye a warag ya-ur-takan.* § **Bɔr ɔr-kwɔɔz:16** 20:16 Hyen komo: Mati 19:30; Mark 10:31; Ruka 13:30. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz:26** 20:25-26 Hyen komo: Ruka 22:25-26. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz:27** 20:26-27 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

³² Yeso argu m-es un cow, wu zeeru, “¿Ya no cone um nomo no?”

³³ Ye zeeru wu, “Gos-wu, te conog te kum hyan-o o-bo.” ³⁴ Yeso hoguru 'won-de un ye. Wu ci'uru yish-ye un ye. Ba un rem, ye ciru m-hyan! Ye doruru wu.

Bɔr ɔr-kwooz o-gaan

Yeso cowog bo-o o-Urusharima

(Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

¹ Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne woote bo-o o-Bapaji à, o ro yow yow o-Urusharima ne à, be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, Yeso tomuru yan-neke-mo un wu nen yoor. ² Wu zeeru ye, “Cow no ka bo-o ro un co no à. Un ra-o no tuwte à, noa hyen yo ken janka-yo ke'o, un wa un yo ne n-riib. No ussundu ye, no hantu me. ³ Wu ken wu citu no yo no m-nom à, zee no wu, ‘Gos-wu wu conu ye.’ Wu ya'asundu no ye ba un naas o-da.”

⁴ To ka a un nom to remen a shooste rii-yo **wan-Rwor un Ma-to Shir** rwore à unze,

⁵ “Zee no hun-ne ye o-Urusharima,*†

Ko-Gwomo no wu ka roone be un no,

Ko-yan-gwugwer-mo ur-hi wu,

Wu ro n-ton o-janka, wu ro n-ton wa-yo o-janka.”‡

⁶ Ka yan-neke-mo un wu ye yoor haaru, ye nomuru bo Yeso zee ye nom à. ⁷ Ye hanturu o-janka un wa un yo ne. Ye neksuru matuku-to un ye n-ton un wa-yo o-janka. Wu daaru yo, wu she'eturu. ⁸ Hun-ne ut-moor ne neksuru matuku-to un ye n-dak n-cow. Ye ken ye komo ye jetmunuru wa-to us-'yo ye neksuru n-cow. ⁹ Hun-ne ye ro un co-o un wu à un ye ro m-dore un jim-de un wu ne à. Ye damu us-cor, ye zee, “Bongon-ur§ kumute be-ur Wa **Dawuda!**

Ko-ya-o-kwum-wu, wu ro m-haan

un beeb-de un Yawe à!

Bongon-ur kumute be-de Shir n-Ton!”*

¹⁰ Bo Yeso cuwte o-Urusharima à, hun-ne ma'asuru us-cot, ye ro m-zee, “¿Wan wu ne wu ka?”

¹¹ Se hun-ne ye ro m-dore un Yeso à, ye zeeru, “Ai, wu ka wu ro **wan-rwor un Ma-to Shir**, Yeso wu o-Nazaret o un dak-o o-Gariri.”

Yeso weneg m-kuƙop un Pyo-o Shir

(Mark 11:15-19; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

¹² Yeso cowuru un **Pyo-o Shir**, wu hyanuru myet ya-m-o un ya-ut-baab ne n-me. Wu wagarsuru deeg-to un yan-shas-o un hwor, un deeg-to un yan-baab-to un tantabara-ne. ¹³ Wu zeeru ye, “Gense to ro, ‘A eeg hur-o re hur-o us-kon,’† amba no muute o be-de un wuke-de un hyow-ne.”

¹⁴ Po-ne un ryam-ne ne haanuru be-de un wu un **Pyo-o Shir**, wu taasuru gom-se un ye. ¹⁵ Amba bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne hyente rem-se o-made se wu nome à, har yakar ro un dak us-cor n-me un **Pyo-o Shir** ye ro m-zee, “Bongon-ur‡ depete be-ur Wa **Dawuda**,” yan-co swooru us-ryaab.

¹⁶ Ye zeeru Yeso, “¿Wo m-hoge un rii-yo ka yakar-ye ro m-zee?”

Yeso shasuru, wu zee, “Eba, ashi, ¿no wet m-karante n-me un Ma-to Shir á? To zee, “ ‘Wo wu yoose yakar un yan-yaar-ne

* **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:5** 21:5 ut-Girik: Sihiyona. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Isha 62:11.

‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:5** 21:5 Hyen komo: Zeka 9:9. § **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:9** 21:9 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:9** 21:9 Hyen komo: Bong 118:25-26. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:13** 21:13 Hyen komo: Isha 56:7; Irm 7:11. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:15** 21:15 ut-Girik: Hosanna! = Gu na!

ye nomo wo ɔr-bongon.'S "

¹⁷ Bɔn kane, wu yaguru ye, wu ruuru un ka bo-o, wu arguru o-Betanya, wu rewuru reno.

*Yeso huute 'yo-yo
o-rum o-nu yo-o*

(Mark 11:12-14,20-24)

¹⁸ Bɔ ish geste a, n-sot Yeso ro m-warag o-Urusharima mer reeru wu. ¹⁹ Bɔ wu hyente yo ken 'yo-yo o-rum yo n-riib n-cow a, wu haaru un ka 'yo-yo. Amba wu kum rii a se ut-wa. Wu zeeru ka 'yo-yo, "Woa do mat un yakar a har o nomot re!" A kane ka rum-yo hwo'uru kaw.

²⁰ Bɔ yan-neke-mo un wu hyente kaane a, ye bopu o-nu. Ye zeeru, "¿Re nome ka rum-yo hu'ute kaane ba un rem?"

²¹ Yeso shasuru, wu zee, "Nip-o me no m-rure, urege no m-sher ne, komo no zap a, ko hiin, noa hoks m-nom arge rii-yo un nome ka rum-yo a. Noa zee ka Haag-o 'Wuksunde o he'ebe n-me m-sa.' Oa nomo no o-dorotte.* ²² Urege no shereg o-nip ko ya no kone Shir, noa kum yo."

*A un boog-to un gwomo-ut Yeso
(Mark 11:27-33; Ruka 20:1-8)*

²³ Bɔ Yeso cuwte un **Pyo-o Shir** a, wu ro ɔr-yoos, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne be-de un hun-ne ye haanuru be-de un wu. Ye zeeru, "¿Un to ke gwomo-to o wotte un nom un ka rem-se? ¿Komo wa ya'u wo ka gwomo-to?"

²⁴ Yeso shasuru, wu zee, "Me un cere, man cit no o ken cot-o. Urege no shaks me, man ruru no gwomo-to mette un nom un ka rem-se a. ²⁵ ¿Kene **Yohana** kume gwomo-to un yo'os-de un hun-ne m-ho de wu nome a? ¿Shir o ya'e wu ko net?"

Ma-ut sunuru ye, ye ro m-zee, "A zee no be-de Shir o, wua zee na, 'To, ¿remen yan o a sherte un wu a?' ²⁶ Amba a zee no, 'Be-de un net o,' A o-gyer un ka buug-de un hun-ne de, remen kowan dekse **Yohana ko-yan-Rwor un Ma-to Shir** wu."

²⁷ Ye shasuru Yeso, ye zeeru, "Te nap a."

Yeso zeeru ye, "Me un cere man ruru no ko un to ke gwomo-to mette m-nom un ka rem-se a."

*Sha-mo ut-ma mo un
ko-wan yakar yoor yan-campo-ne*

²⁸ "To, ruru me no yo no hyane un to ka ma-to ne a. Wu ken net-wu ro un yakar-ne yoor yan-campo-ne. Wu haaru be-de un wu ro sek-wu a, wu zeeru, 'Wa re, caane neke, o nom m-senge o-kat o us-anab.'

²⁹ "Ka wa-wu shasuru, 'Ay, man he a.' Amba da-o hor-o, wu ja'asuru us-barag, wu haaru.

³⁰ "Tato-o haaru be-de un ayoore-ye wu, wu ruru wu rii-yo wu rure wu ɔr-takan a. Wa shasuru, wu zee, 'To, man hees, Tato re o.' Amba wu ha a."

³¹ "Kap yoor-mo un ye, ¿wan wu ne nome tato un wu o-dorotte?"

Ye zeeru, "Wa ɔr-takan."

Yeso zeeru ye, "Nip-o me no m-rure, **yan-goks un tar** un ya-o-as ne, ya be'es no cow un gwomo-to Shir. ³² Me un zee kaane remen **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** haante wu kutute no cow-yo un hoog, amba no bop ma-to un wu a. Amba **yan-goks un tar** un ya-o-as, ye bok ma-to un wu o-nip. Komo da-o no hyane ka rii-yo ro m-kor a no waktune no ho'os **ba'as**-ut no, no bup wu o-nip a.†

§ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:16** 21:16 Hyen komo: Bong 8:2 (ut-Girik). * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:21** 21:21 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:32** 21:32 Hyen komo: Ruka 3:12; 7:29-30.

*Sha-mo ɔt-ma mo ɔn yan-tom-ye
gokse 'er-de ɔn kat-o ɔs-anab à
(Mark 12:1-12; Ruka 20:9-19)*

³³ “Hogu no, mo ken sha-mo ɔt-ma mo komo. Wu ken net-wu ro kon wu go'e kat-o ɔs-anab à. Wu rigimshiru o ɔr-san, wu booru kuub-o m-pot ɔn ho-mo ɔn yakar-ye ɔn anab n-me. Komo wu maaru kuke-o m-pipir remen ya-ur-'er. Wu ya'asuru ye ken yan-tom-ye moog-o ɔn ka kat-o, ka da-de, wu haaru o ken dak-o.† ³⁴ Bɔ da-o m-ce woonte à, wu tomnuru guw-ne ye ɔn wu. Ye he be-de ɔn ye wu muuge o-kat à, remen ye goksuntu wu o ma ɔn wu nu-o, o ɔn kwum-o o-kat.

³⁵ “Amba ye moge o-kat à shipi guw-ne, ye kaktu wan-gaan ɔr-bu'ug, ye hooru wan-gaan, ye kaktu wan-gaan ɔs-jor. ³⁶ Wu dooru m-tom ɔn guw-ne hor-ye arge ye ɔr-takan. Yan-moog-o o-kat nomuru ye bo ye nome ye ɔr-takan à. ³⁷ Har ɔr-kom, ko-ya-o-kat tomuru wa ɔn wu ha-mo ɔn be-de ɔn ye. Wu zee, ‘Yea 'ye wa re m-sek.’

³⁸ “Amba bo yan-moog o-kat hyanbute wa-wu ɔn ko-ya-o-kat à, ye zeeru hi ɔn de ɔn ye, ‘Ehee! Ai, ko-yan-goks ɔn cim-yo o-kat wu ka. A ho no wu, kat-o warag o ma na!’ ³⁹ Ye argu wu m-ship, ye jorbu wu ɔn jit-de san-de o-kat. Ye hooru wu.”

⁴⁰ Yeso cituru ye, “To, ka ko-ya-o-kat-wu muune, zya wu he m-nom ɔn ka yan-moog-ye ne?”

⁴¹ Ye zeeru wu, “Ai, cip wu hoom ye, wu ya'as hor-ye moog-o ɔn ka kat-o, ye he wu senge m-ya'as ɔn o ma ɔn wu nu-o, o ɔn kwum-o o-kat ko o ke hak-o.”

⁴² Yeso cituru ye, “Ashi, zno wet m-karante ɔn gen-mo ɔn Ma-to Shir á?

“ ‘Ta'ar-de ya-ɔt-ma ginme à,

de waragte ta'ar-de jiiše ɔr-bon myet be-de ɔt-ma à.

Mo ka nom-m Yawe mo,
rii-yo ɔt-hyat yo ne
ɔn yish na.Š’

⁴³ “Rii-yo me no m-rure à yo ro a rumus gwomo-to Shir ɔn kom-ɔt no, a ya'as ye a hette kum ɔn rii-yo ɔr-bon à. ⁴⁴ Bon net-wu pukse ɔn ka ta'ar-de à, dea jetem wu. Komo ka ta'ar-de a rugum reew wu de he'ebe be-de ɔn wu à.”*†

⁴⁵ Bɔ Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir ɔn **Parisa**-ne hogute ka sha-mo ɔt-ma mo Yeso rwore à, ye napuru unze ye wu rotte ɔt-ma. Ye ro ka yan-moog-o o-kat ye. ⁴⁶ Ye conuru wu m-ship, amba ye ro ɔn gyer-o ɔn hun-ne remen hun-ne dekstu Yeso ko-**yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** wu.

Bɔr-ɔs kwooz ɔs-yoor

*Sha-mo ɔt-ma mo ɔn biki-o ɔr-ge
(Ruka 14:15-24)*

¹ Yeso dooru ye m-nome ɔt-ma ɔn sha-mo ɔt-ma. Wu zeeru, ² “A hoks m-hongse ɔn gwomo-to Shir ɔn wu ken Ko-Gwomo-wu ne, wu nome wa ɔn wu biki-o ɔt-ge à. ³ Hun-ne deen a bande o-biki. Da-o a kome zonge-to o-biki à, wu tomuru guw-ne ye ɔn wu ye rure ko wu ke da-o nomoste. Amba hun-ne ye a bande à ye haan á.

⁴ “Wu dooru m-tom ɔn guw-ne hor-ye. Wu zee, ‘Ruru no hun-ne ye a bane à unze, ‘Me ka um zongsute rii-yo m-re, a peneste na-ye m-sem ye a ya'e ɔt-zan à. Myet a komoste zonge ɔn koyan. Haan no biki-o ɔr-ge ma na!’ ”

‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:33** 21:33 Hyen komo: Isha 5:1-2. § **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:42** 21:42 Hyen komo: Bɔng 118:22-23. * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:44** 21:44 Mo ken gen-mo deen mo n-ga rott ka ci-yo á. † **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:44** 21:44 Hyen komo: Ruka 20:18.

⁵ “Amba ye wu bane o-biki à ye was á. Ye arguru to ma un ye. Wu ken wu neku so un kat-o un wu. Wu ken wu neku baab-to un wu. ⁶ Ye ken ye komo ye shipi ká guw-ne ye, ye yo'ogu ye, ye kaktu ye ur-bu'ug, har ye hooru ye.

⁷ “Ko-Gwomo swooru ɔs-ryaab deen. Wu tomuru karma-ne ye un wu. Ye hoomu wu ká ye ho guw-ne ye un wu à, har ye tuks bo-o un ye kap.

⁸ “Ka da-de, wu zeeru guw-ne ye un wu hor-ye, ‘A komoste zonge-to o-biki, amba hamat-ne ye um bane à ye depe á. ⁹ Remen kaane, doru no cow ɔs-cow, no band kap ye no hyane à ye haan o-biki.’ ¹⁰ Ká guw-ne ye doruru cow ɔs-cow. Ye kamsunduru kap o un ye, ye kume à, kashi un hun-ne un rii-ye o-saa ne, har be-de o-biki shiiru un hamat-ne.

¹¹ “Amba bo Ko-Gwomo cowonte, remen wu hyenet hamat-ne à, wu hyanuru wu ken net-wu, wu cop matuku-de guw-ne ye un wu yase hamat-ne ye cup be-de un ka biki-o ut-ge o á. ¹² Wu zeeru ká net-wu, ‘Wan-yen de, ɔre nome o cowonte kane ba wo un copon matuku-de o-biki?’ Amba ká net-wu taage un ma-to m-cep. ¹³ Ko-Gwomo zeeru yan-guw-mo un wu, ‘Gaag no kom-to un wu un na-se un wu ne. No jorbe wu n-do n-me o-comb, remen kane hun-ne he ɔs-kan un haw-se un yin-ne.’*
¹⁴ “Ai, a bante hun-ne deen, amba ye a daage à hiin ye ro.”

O-cot mosse un top-o

un tar-ne o ma ko-Gwomo Sisar

(Mark 12:13-17; Ruka 20:20-26)

¹⁵ A kane **Parisa**-ne haaru, ye tooru ut-hun bo ye he Yeso m-ceed un ma-to wu he m-rwor à. ¹⁶ Ye tomuru yan-neke-mo un ye, mosse un ye ken hun-ne Ko-Gwomo **Here** ye ne. Ye cit wu ká cot-o, “Wa-ur-Yoos, te nepste wo ko-ya-o-nip-wu. Wo komo m-yoos un Ma-to Shir o-nip ne ko ya he m-kor. Wo m-ginim un ko wu ke á, remen hun-ne kap gaan-ye be un du. ¹⁷ To, ruru te rii-yo depe à kane: ɔHond hond o te top **Sisar** caari-wu un ko-Gwomo-wu un **Roma**-ne hwor-ye un tar? ɔKo te top á?”

¹⁸ Amba remen Yeso nepste rew-ur yo-de de un ye, wu zeeru, “No ya-o-shepe! ɔWan wu no m-ceed un cot-ɔs no? ¹⁹ Kutu no me hwor-ye atte à.” Ye hanturu wu hwor-yo o-kwom. ²⁰ Wu zeeru ye, “ɔKá hwoto-o un ká jin-de ne to ma wan to?”

²¹ Ye shasuru ye zee, “To ma ko-Gwomo **Sisar** to.”

Yeso zeeru ye, “To, se no ya'as ko-Gwomo **Sisar** rii-yo ro yo ma Sisar à, komo no ya'as Shir rii-yo ro yo Shir à.”

²² Bo ye hogute shas-o un wu à, ye bopuru o-nu. Ye yaguru wu, ye arguru.

O-cot n-te un ine-mo un margan-ne

(Mark 12:18-27; Ruka 20:27-40)

²³ Un ká ho-de, ye ken **Saduki**-ne ye haanuru be-ur Yeso. (**Saduki**-ne ye ro m-zee a m-ine a mere á). Ye cituru wu ká cot-o.† ²⁴ Ye zeeru, “Wa-ur-Yoos, **Mosa** zee, ‘Urege net marag ba wu un mat yakar, heno un wu ge ká ko-gwor-wu, remen wu metute ká wu mare à wà, wu he dek un cim-yo un wu à.’‡ ²⁵ To, be un te wu ken net-wu makt yan-campo-ne nen ta'voor. Wu ro sek-wu a gaaru ut-ge, wu maruru ba wu un mat. Ayoore-wu gaaru ká ko-gwor-wu. ²⁶ Káane dooru m-kor be-de un ayoore-wu ba wu un mat yakar. Atette-wu gaaru ká ne'a-wu, har woru un ata'yoore-wu. ²⁷ Ur-kom, ká ne'a-wu maruru. ²⁸ To, ruru te un ine-mo un margan-ne, ɔne'a wan wu ne wu he m-warag be-de un ye? Remen myet-mo un ye, ta'voor-ye geestu wu!”

²⁹ Yeso shasuru ye, wu zee, “Yo suu no à yo ro no nap Ma-to Shir á. Komo no nap beeb-de Shir á. ³⁰ Da-o margan-ne he m-ine à, yea ge ut-ge á. Se de yea wakte untun **yan-tom-ye Shir** n-Ton.

* **Bor-ɔs kwooz ɔs-voor:13** 22:13 Hyen komo: Mati 8:12; 25:30; Ruka 13:28. † **Bor-ɔs kwooz ɔs-voor:23** 22:23 Hyen komo: Seng 23:8. ‡ **Bor-ɔs kwooz ɔs-voor:24** 22:24 Hyen komo: Kara 25:5-6.

³¹ “Komo moŋse ɔn ine-mɔ ɔn margan-ne, ɔno karante rii-yo Shir ruru no á? Cin da-o **Ibrahi**, **Ishaku**, ɔn **Yakubu** ne mare à Shir zeeg, ³² ‘Me ro Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.’§ Remen kaane, wu wu ro Shir o ɔn ya-m-hoog, ba o ɔn margan-ne á.”

³³ Bɔ hun-ne hogute kaane à, ye hyanuru hyat-to ɔn yoos-de ɔn wu.

Karamsa-o jiishe m-'wɔns à

(Mark 12:28-34; Ruka 10:25-28)

³⁴ Bɔ **Parisa**-ne hogute **Saduki**-ne kum to m-cep be-de ɔn shas-o ɔn wu á, ye morguru. Ye cit wu o ma ɔn ye cot-o. ³⁵ Wu ken wan-napse o-**karamsa** wu be-de ɔn ye cituru Yeso o-cot remen wu cept Yeso. Wu zeeru, ³⁶ “Wa-ur-Yoos, ɔo ke **karamsa**-o jiishe m-'wɔns be-de ɔn **karamsa**-ut **Mosa**?”

³⁷ Yeso shasuru, wu zee, “Con Yawe Shir ru ɔn kap o ɔn hur ɔn du, ɔn kap o ɔn hog ru ne, ɔn kap o ɔn nap-us ru ne.* ³⁸ O ka o ro **karamsa**-o ur-takan, komo o ro o-gos o be-de ɔn to ka. ³⁹ Ayoore-o untun o ur-takan o ro, ‘Con yan-bor-ɔs ru bo o cone hi ɔn du à.’† ⁴⁰ Myet yoos-ur **Mosa** ɔn to ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** ne, n-me ɔn to ka **karamsa**-ut yoor-to rwuune.”‡

O-cot n-te ɔn Kiristi

(Mark 12:35-37; Ruka 20:41-44)

⁴¹ Bɔ **Parisa**-ne kargute be-ur Yeso à, Yeso cituru ye o-cot. ⁴² Wu zeeru, “ɔYan yo ne ro barag-ɔs no moŋse ɔn **Kiristi** ne? ɔWà wan wu ne?”

Ye zeeru wu, “Wà **Dawuda**.”

⁴³ Yeso zeeru ye, “To, ɔre nome **Dawuda** ɔn beeb-de o-Kukt, wu rotte wu m-zee ‘Gos-wu’? Remen **Dawuda** zeeg,

⁴⁴ “ ‘Yawe zeeg Gos-wu wu ma re,
“She'et ɔn ka be-de ut-gwomo de,
har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte

rii-yo o he m-yawag ɔn na-us ru à.” ’§

⁴⁵ ɔUrege **Dawuda** ro m-zee ɔn **Kiristi**, ‘Gos-wu re,’ to, re nome **Kiristi** waragte wà ɔn wu?”

⁴⁶ Yatt-wu hoksɔ wu m-shas á. Bɔ ɔn ká ho-de yatt-wu kume jaab remen wu cit wu o ken cot-o á.

Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet

Yeso pyaag wuke-de ɔn

yan-Yoos-de o-karamsa ɔn Parisa-ne

(Mark 12:38-40; Ruka 11:37-52; 20:45-47)

¹ Bɔ hun-ne morgute deen moŋse ɔn yan-neke-mo ɔn wu ne à, Yeso zeeru ye, ² “**Yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne, ye a ya'ase beeb-de ɔn yoos-de ɔn **karamsa**-o **Mosa**. ³ Remen kaane nom no kap o ɔn rii-yo ye ro m-yoos à, amba no nom bo ye ro m-nom á. Remen ye ro m-nom ɔn rii-yo ye ro yoos á. ⁴ Ye ro m-zee ɔn hun-ne ye nom rem-se arge beeb-de ɔn ye à, remen Shir wu hogute rerem-mo ye. Amba ye ne, ye m-nom ko hiin rem-se ro ɔn hante hun-ne ye waragte kashi be-de Shir á.

⁵ “Ye m-nom ɔn senge-mo ɔn ye remen hun-ne hyenet. Ye m-gaag caari caari-to ɔn ci-se ɔn Ma-to Shir sa o zee ut-dupo ɔn zwon-to ɔn ye, riib-se ɔn matuku-to ɔn ye ro ɔs-geza ne har se ro ɔn huk o-dak. Ye ro m-kute ɔn hun-ne a zeet ye ro yow yow

§ **Bɔr-ɔs kwɔɔz ɔs-ɔoor:32** 22:32 Hyen komo: Rwuɔ 3:6. * **Bɔr-ɔs kwɔɔz ɔs-ɔoor:37** 22:37 Hyen komo: Kara 6:5. † **Bɔr-ɔs kwɔɔz ɔs-ɔoor:39** 22:39 Hyen komo: Rewi 19:18. ‡ **Bɔr-ɔs kwɔɔz ɔs-ɔoor:40** 22:35-40 Hyen komo: Ruka 10:25-28. § **Bɔr-ɔs kwɔɔz ɔs-ɔoor:44** 22:44 Hyen komo: Bɔng 110:1.

ɔn Shir ne.* 6 Ye jiište m-ɔn a ya'as ye be-de ɔr-she'et de ɔn gos-ye be-de o-biki, komo ɔn be-tɔ ɔr-she'et ne ɔt-sɔtɔ ɔn kuke-tɔ ɔn yoos ɔn Ma-tɔ Shir. 7 Komo ye ɔnɔg hun-ne sengu ye m-gas be-de ɔt-baab komo hun-ne sengu ye m-zee, 'Ya-ɔs-Nap.'

8 "Amba nɔ, taase a zee nɔ 'Wa-ɔs-Nap,' remen wan-yoos-ɔr nɔ wan-gaan wɔ. Nɔ was ma-tɔ ɔt-comos á, remen myet nɔ hen-ne ye ɔn wɔ ne ye, campo-ne ɔn ne'a-ne ne. 9 Taase nɔ zee net 'o-Tato' ɔn hono o-dak remen Tato o-gaan o rɔ be ɔn nɔ wɔ rɔ n-me n-Tɔn shir. 10 Taase komo a eeg wɔ 'Wa-ɔr-Yoos,' remen wan-gaan wɔ rɔ Wa-ɔr-Yoos, wɔ rɔ, **Kiristi**. 11 Wɔ rɔ caari be ɔn nɔ à, se wɔ nomotu nɔ m-guw.† 12 Kap wɔ hwɔ hi ɔn de ɔn wɔ be-ɔr kashi à, Shir a mus wɔ hwaa. Amba kap wɔ musse hi ɔn de ɔn wɔ hwaa à, Shir a 'ye wɔ m-sek."‡

Yešo sabarsute ya-o-shepe

(Mark 12; Ruka 11:39-42,44,52; 20:47)

13 "Amba nɔ rii-yo ɔr-'wɔn yo, nɔ **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne. Ya-o-shepe! Nɔ sanag hun-ne ish-o m-cɔw ɔn gwɔmo-tɔ Shir. Nɔ ɔn hi ɔn nɔ komo nɔ cɔw á.§

15 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne. Ya-o-shepe! Remen nɔ m-pas m-sa, nɔ m-wɔ dak-tɔ ɔr-hew remen hoob-o ɔn net wan-gaan remen nɔ muut wɔ dorute jor nɔ **Yahuda**-ne. Urege nɔ kumunte, nɔ haaru nɔ muutu wɔ har wɔ jiiš nɔ m-yo.

16 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, nɔ ye rɔ ɔn take ɔn hun-ne co à, nokka ne pɔ-ne! Nɔ m-zee, 'Myet bɔ ɔn wɔ tonde ɔn **Pyo-o Shir** à, rem rɔ kɔn á, amba kap bɔ ɔn wɔ tonde o-zinariya yo ɔn **Pyo-o Shir** à, se wɔ nomog ká rii-yo wɔ tonde à.' 17 Ya nɔ rɔ untun pɔ-ne ɔn raag-ne ne ɔn hyan-o Shir. ¿Yo ke yo jiiše ɔt-gos: zinariya yo, kɔ **Pyo-o Shir** o rɔ m-herekse o-zinariya à? 18 Nɔ komo m-zee, 'Kap bɔ ɔn wɔ tonde o-hana à, regen-o rɔ kɔn á, amba kap bɔ ɔn wɔ tonde ɔn yar-mɔ a sake n-te o-hana à, se wɔ nomog ká rii-yo wɔ tonde à.' 19 Nɔ pɔ-ne! ¿Yo ke yo jiiše ɔt-gos? ¿Sake-de, kɔ hana-o ɔr-sake o rɔ m-herekse ɔr-sake à? 20 Remen kaane kap bɔ ɔn wɔ tonde ɔn hana-o ɔr-seke à, wɔ tonde ɔn ka rii-yo rɔ ɔn o à. 21 Kap komo bɔ ɔn wɔ tonde ɔn **Pyo-o Shir** à, wɔ tonde ɔn o, komo ɔn Shir ne wɔ rɔ tara n-me ɔn o à. 22 Kap komo bɔ ɔn wɔ tonde n-Tɔn shir à, wɔ tonde ɔn kwuɔr-o Shir, komo ɔn Shir ne wɔ rɔ tara ɔn ká kwuɔr-o à.*

23 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne. Ya-o-shepe! Nɔ m-hɔs o-gaan be-de ɔn op be-de ɔn saw-tɔ ɔn ceta ɔs-wa ne. Amba nɔ yagute rem-se jiiše ɔr-bon n-me o-karamsa à, se rɔ: ɔr-'wɔn, m-sheɔ, ɔn men-ɔt pus-tɔ ne. Hɔs nɔ kap, ka yo depe nɔ nom à, ba nɔ ɔn yage o-ges.† 24 Nɔ pɔ-ne yan-taku ɔn co! Nɔ m-hɔs ɔn rii-yo ɔn hoog-o rek-yo n-me m-hɔ, amba nɔ ɔre o-dorom!"

25 "Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne. Ya-o-shepe! Nɔ m-so'os jim-de ɔr-ibitte ɔn de ɔr-kok ne, amba me-ɔr rɔ ɔn hu ne, o-suub ne deen ɔn koob-de ɔn garamse ɔn hi ɔn nɔ ne. 26 Nɔ **Parisa**-ne pɔ-ne! Takan nɔ so'os n-me de ɔr-ibitte ɔr-kok ne, remen jim-de ɔn tɔ nomot m-cecas.

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:5** 23:5 Hyen komo: Mati 6:1; Kara 6:8; Qog 15:38. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:11** 23:11 Hyen komo: Mati 20:26-27; Mark 9:35; 10:43-44; Ruka 22:26. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:12** 23:12 Hyen komo: Ruka 14:11; 18:14. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:13** 23:13 Mɔ ken gen-mɔ ɔn dɔ ci-o 14Yan-gɔn tuk-mɔ ɔt-men mɔ rɔ nɔ ɔr-wase, nɔ yan-Yoos-de o-karamsa ɔn Parisa-ne. Ya-o-shepe! Nɔ ine kɔn-se Shir, nɔ ma'asu kɔn m-seeb ne n-me ɔn hun-ne sa o zee nɔ inu ɔn hun-ne ye nɔ rɔ. Nɔ ka ne re ɔn ra-o ɔn ye taage ye mate ye à, n-me ɔn koob-de ɔn ye. Remen kaane, nɔa sɔ koob-de ɔn ba m-rerem. Hongse: Mark 12:40 ɔn Ruka 20:47 ne. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:22** 23:22 Hyen komo: Isha 66:1; Mati 5:34. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-tet:23** 23:23 Hyen komo: Rewi 27:30.

²⁷ “Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ, **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne. Ya-o-shepe! Ya nɔ ɔn ɔn saag-se hun-ne suke o-jojo à, se ɔn bon-de m-hyan n-do, amba n-me se caar-to ɔn margan-ne, m-kukop ne go-ɔs-go.† ²⁸ Nɔ m-senge a zeet nɔ rɔ kashi ɔn hun-ne ɔn hyan-o ɔn yish, amba men-ut nɔ, ya to rɔ shiishe o-shepe ɔn senge-m yo-mo ne.”

*Yeso nomog boog-to ɔn go
ɔn koob-de a he ye m-'ya à
(Ruka 11:47-51)*

²⁹ “Rii-yo ɔr-'wɔn yo nɔ **yan-Yoos-de o-karamsa** ɔn **Parisa**-ne. Ya-o-shepe! Men zee kaane remen nɔ nak m-hin ɔn saag-se ɔr-bon se ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir**, komo nɔ nome saag-se ɔn kashi ɔn hun-ne ɔt-duk ka ye ya-n-ga-ye nɔ ho à. ³⁰ Nɔ m-zee, ‘Te ro konte ɔn da-o mong-ne te, te roa gu ye hoom ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** á.’ ³¹ ɔn rwor-mo ɔn kaane, nɔ zee o ka nɔ rɔ yakar ɔn ye hoome **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** à. ³² To, ha nɔ co nɔ shoos men-ut jaas-to to tat nɔ ne shi'ne à! ³³ Nɔ yege-hwo! Nɔ yakar-ye ɔn herhyat! ¿Re nɔ he m-nom nɔ possute piish ɔt-ma to ɔn den-o o-ra?§

³⁴ “Remen kaane, me nɔ m-tomne ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir**, ɔn ya-ɔs-weer ne, ɔn yan-Yoos-de ɔn Ma-to Shir ne. Nɔa ho ye ken ye, nɔ kem ye ken ye, komo nɔ nome ye ken ye ɔs-sorog ɔn kuke-ut nɔ to ɔn yoos ɔn Ma-to Shir. Nɔ ye m-dore bo-ut-bo komo nɔ ye ɔn ya-ɔr-koob. ³⁵ Remen kaane, nɔa sɔ ɔr-koob remen nɔ hog kap kashi ɔn hun-ne. Cin ɔn hyo-m **Eber** net so-wu. Har ha-mo ɔn mo ma Zakaraya wa Barakiya, wu nɔ ho'e ɔn tete-o ɔn **Pyo-o Shir** ɔn **hana-o ɔr-seke** à.* ³⁶ Nip-o me nɔ m-rure, myet piish ɔt-ma to a morogse à, ɔs-hak deen se arge à, a sek to ɔn hi-de ɔn yan ka da-o.

*Yeso ryegente deen moose
ɔn ya-o-Urusharima ne
(Ruka 13:34-35)*

³⁷ “Ayya ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima! Bo-o hoome **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir**, nɔ jir ye Shir tomnu nɔ à ɔt-ta'ar! ɔm ro conog deen ɔm kamas nɔ bo kiit-o rɔ m-kamas ɔn yakar-ye ɔn yo n-me ɔn kukun-to ɔn yo à, amba nɔ yagute. ³⁸ Nɔ ka m-moka a yaksutu nɔ hur-o† nɔ ba ɔn net!‡ ³⁹ Remen me nɔ m-rure, nɔa do me m-hyan komo á, se ho-de nɔ he m-zee, ‘Ko-ya-o-kwum-wu, wu roone ɔn beeb-ur Yawe à!’ ”§

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-nass

*Yeso rworog bo Pyo-o Shir
he m-wurme à
(Mark 13:1-2; Ruka 12:5-6)*

¹ Bo Yeso ruute ɔn **Pyo-o Shir** à, wu rɔ ɔr-hew. Yan-neke-mo ɔn wu kuturu wu mumag-o ɔs-pyo. ² Wu ruru ye, wu zee, “Gwot nɔ ka mumag-to. Nip-o me nɔ m-rure, ta'ar-ur rɔ kon ko ɔr-gaan de a he m-yage n-ton ɔn or ɔn de á. Myet a wurumsu to.”

*Takan-de ɔn swo ɔr-koob
(Mark 13:3-13; Ruka 21:7-19)*

³ Yeso rɔ tara n-te ɔn **Haag-o ɔn 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mo ɔn wu haanuru be-de ɔn wu, ɔn hon-de ɔn ye. Ye cituru, “¿Ruru te, ho-de ka rii-yo he m-kor à, Komo o ken napa-o rɔ kon o he te m-kute mun-m ru komo ɔn ta-de ɔn hono o-dak ne?”

‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:27** 23:27 Hyen komo: Seng 23:3. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:33** 23:33 Hyen komo: Mati 3:7; 12:34; Ruka 3:7. * **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:35** 23:35 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:38** 23:38 Hur-o = Pyo-o Shir. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:38** 23:38 Hyen komo: Irm 22:5. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:39** 23:39 Hyen komo: Bong 118:26.

⁴ Yeso shasuru ye, “War nɔ ha, taase wu ken wu raks nɔ. ⁵ Men zee kaane remen hun-ne deen yea haan un jin un de. Yea zee, ‘Me wu ro **Kiristi**.’ Har yea raks hun-ne ut-moor ne. ⁶ Noa hoge ma-to ur-gun, un hoge hoge to un to ne. No hoge o-gyer á, remen se kaane nomog, amba kom-ur ro woon to kon á. ⁷ Ut-dak ur-gun ut-dak ne, ut-gwomo ut-gwomo ne toa nom teper-se ur-gun un hi un de un to. A nom komo mer un nukte-mo o-dak ne ut-be n-hon n-hon. ⁸ Amba to ka kap takan-de un re ur-koob de temb de he m-kor à.

⁹ “Ka da-de yea ship nɔ, a 'ye nɔ ur-koob, ye ho nɔ. Komo, hono o-dak kap a yagu nɔ remen nɔ me m-dore.* ¹⁰ Ka da-o hun-ne deen a tuku me jim, komo ye raks or un ye ne, ye yage or un ye ne. ¹¹ Yan-rwor un Ma-to Shir ye ut-bo komo yea indune deen, yea egusse hun-ne deen. ¹² Remen moor-to un men-ut jaas-to, was-mo ye ken ye ro m-was un or un ye ne à moa heeb. ¹³ Amba bo un wu joose har ha-mo ur-kom à, wua posse.† ¹⁴ Komo hun-ne ye Shir a ko'ot kà **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir to a rur to hono o-dak, remen a hogute to dak-ut-dak, ka da-o kom-de woonte.”

Swɔ ur-koob ur-yo-de

(Mark 13:14-23; Ruka 21:20-24)

¹⁵ “Da-o roon da-o nɔ he m-hyan un rii-yo m-rwuk yo ko-yan-Rwor un **Ma-to Shir** Daneya rwore à, yo ro eso un be-de **Pyo-o Shir**‡ (Yage ko-ya-m-karante nept.) ¹⁶ To, ye ro n-me o-Judiya à, yea som ha-mo ut-haag. ¹⁷ Net-wu ro n-do o-hur à taase wu warag o-hur wu dekente rii-yo ro wu n-me o-hur à. ¹⁸ Wu ro o-kat à taase wu jo'on dek un cop-o un wu.* ¹⁹ Ka da-o rii-yo ur-'won yo ne'a-ne ya-ut-uub, un ye ro un yakar rek-ye ne à! ²⁰ Nom nɔ us-kon taase rek-us nɔ kor nɔ da-o o-gos ko un **Ho-de ur-Wuwe** de un **Yahuda**-ne [ho-de o-Sati]. ²¹ Kon nɔ remen un ka da-o, a nom swɔ ur-koob de a wete m-nom á cin un takan-de un hono o-dak har haan-mo m-moka, a do ne m-nom gon-de á.† ²² O-nip, se de a hebe ká ho-to m-swɔ ur-koob to un ba kaane à, yatt ko-yan-hoog wu he m-ru á, amba remen ka ye a daage à, a heeb ka ho-to.

²³ “Un ka da-o, ko wu ken wu zee nɔ, ‘Gwot, **Kiristi** wu ka káne!’ Ko, ‘Wu ka reeno!’ Taase nɔ dek to. ²⁴ Men zee kaane remen yan **Kiristi** ye ut-bo, un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne ye ut-bo yea rusune. Ye nom caari-o o-napa un rem-se un hyan ut-hyat ne, remen ye rukt hun-ne, har un ye Shir daage ne à urege a nome. ²⁵ Baks nɔ unze um nekste to-ut nɔ cin un ga'ane.

²⁶ “Remen kaane, wu ken wu zee nɔ, ‘Gwot **Kiristi** Wu ka reeno o-kot!’ Taase nɔ rwuun nɔ hyenet. Ko ne, ‘Gwot wu ro reeno n-me o-kuke wukusse,’ taase nɔ goks to! ²⁷ Men zee kaane remen bo myakt-o ro m-myaktune zee-mo ur-horan ha-mo ur-horim à, káne muun-mo un **Wà-wu un net** he m-nom.‡ ²⁸ Be-de u-ur ro à, ay, káne sakra ro m-morge.”§

Muun-mo un Wà-wu un net

(Mark 13:24-27; Ruka 21:25-28)

²⁹ “Da-o ka ho-to un re ur-koob to he m-ta à,

“ ‘Da-o gaan ho-ur a nom o-comb,
o-reng komo yoa nom o-mok á.

Yege-regen a hyemene zee-mo n-Ton shir,

komo Shir a nukt rem-us beeb se ro un n-Ton Shir à.’*

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:9** 24:9 Hyen komo: Mati 10:22. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:13** 24:13 Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:15** 24:15 ut-Girik: be-de ba m-kukop. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:15** 24:15 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Ruka 17:31. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:21** 24:21 Hyen komo: Dane 12:1; Hyan 7:14. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:27** 24:26-27 Hyen komo: Ruka 17:23-24. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:28** 24:28 Hyen komo: Ruka 17:37. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-nass:29** 24:29 Hyen komo: Isha 13:10; 34:4; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12-13; Izik 32:7; Isha 34:4.

³⁰ ʊr-kom ka da-o, napa-o m-muun mo ʊn **Wà-wu ʊn net** he m-rwuun cas ʊn kus-o n-Ton shir. Myet hun-ne ye ʊn hono o-dak à komo ye a nom tuk-mo ʊt-men rem o-gyer. Ye hyen **Wà-wu ʊn net** roon n-ton ʊt-ke'ente ʊt-gwomo ne m-seps ne deen.† ³¹ Wu a tom yan-tom-ye ʊn wu, ye hur o-kar o o-zaaz deen, komo ye karagse ye a daage à zeen-mo ʊr-horan, ʊr-horim ne, o-baar ne, o-ye'er ne, zee-mo ʊn o ka wur-o ʊn hono o-dak o ha-mo ʊn o ka reeno.”

ʊr-yoos n-te ʊn 'yo-yo o-rum
(Mark 13:28-31; Ruka 21:29-33)

³² “Yoos no yo ken rii-yo n-te ʊn 'yo-yo o-rum. ʊrege jet-se ʊn yo cirig m-zoose, se ro m-tupne ʊn wá-ʊt pu-to, no nak gos-o nomog yow yow o ka. ³³ Káane komo, ʊrege no hyanag kap ká rem-se ʊm ruru no à, ro m-kor, noa nep ʊnze da-o nomog yow yow, wu ro n-riib ʊn ish. ³⁴ Nip-o me no m-rure, hun-ne ye ʊn ka zaman-yo ye a mer á, se kap o ʊn ká rem-se nomog. ³⁵ O-ton o-dak ne toa tees, amba ma-ʊt re toa te á ko hiin.

Yatt-wu nape ho-de Kiristi he m-haan á
(Mark 13:32-37; Ruka 17:26-30,34-35)

³⁶ “Amba yatt-wu nape ʊr-ho, ko ʊn kwom-ʊs re ká rii-yo he m-kor á, ko **yan-tom-ye Shir** ye ro n-Ton à, ko Wà,‡ se de o-Tato cot.

³⁷ “Bo a nome ʊn da-o **Nuhu**§ à, káane muun-m re, me **Wà-wu ʊn net** he m-nom. ³⁸ Untun ka da-o rii-yo ho-mo reet hono o-dak, hun-ne ro ʊn hoge ʊn rerem-mo ʊt-biki ʊt-ge ne, m-re, m-swɔ ne, campo-ne ro ʊt-ge, a m-'ya ʊn yan-ne'a-ne ʊt-ge, har ha-mo ʊn ho-de **Nuhu** cɔwe o-hat à!* ³⁹ Hun-ne nap rii-yo he m-kor á, har ho-m haante mo reet ye. Kaane o muun-m re **Wà-wu ʊn net** he m-nom. ⁴⁰ ʊn ka da-o, hun-ne yoor ye a ma'as o-kat, Shir a dek wan-gaan, wu a yage wan-gaan. ⁴¹ Ne'a-ne yoor a ma'as ʊr-na be-ʊr gaan, Shir a dek wan-gaan, wu a yage wan-gaan.

⁴² “Remen kaane she'et no zongse, remen no nap ho-de Gos-wu wu ma no he m-muun á. ⁴³ Amba nap no yo ka, ʊrege ko-ya-o-hur-wu nepse da-o ko-hyow he m-haan m-tet à, wu a rewe á. Komo wu roa yage a cuwut wu o-hur á. ⁴⁴ Remen kaane no ma se no she'et zongse, ko o ke da-o. Remen da-o no esse o-sakto á, ka da-o **Wà-wu ʊn net** he m-haan.”†

Ko-guw kashi ko wu o-hwaa
(Ruka 12:41-48)

⁴⁵ “¿Wan wu ne ro ko-guw kashi, wa-ʊs-weer? Wu ro ká guw-wu wu ko-yan ʊn hur-o ʊn wu rwo'e wu gutu wu hur-o ʊn wu à, komo wu 'ye or re ʊn wu guw-ne rii-yo m-re yo ʊn ye ʊn da-o depe à. ⁴⁶ Ko-ya-o-hur muune wu 'wos ká ko-guw-wu nomog rii-yo depe à, ko-ya-o-hur a hoge rerem-mo ʊn wu. ⁴⁷ Nip-o me no m-rure, ká ko-ya-o-hur-wu a ru ká ko-guw-wu, wu gutu wu saw-to ʊn wu kap. ⁴⁸ Amba ʊrege ká ko-guw-wu ko-yan-men-ʊt jaas-to wu, komo wu a zee hi ʊn de ʊn wu, ‘Ko-yan-hur-o re a jo'on ʊn ga'ane á.’ ⁴⁹ Ka da-o, wu ciru bu ʊn ye ká guw-ne ye. Komo wu ro ʊt-biki, wu ro m-re, wu ro m-swɔ, ʊn yan-susuur-ne. ⁵⁰ Wu nome káane, ko-yan-hur-o ʊn wu a jo'on ʊn ho-de wu huute o-sakto á, komo da-o wu nape á. ⁵¹ Ko-ya-o-hur a bu wu dum-mo pase ʊr-be à, komo wu reesu wu ʊr-koob be-ʊr gaan ʊn ya-o-shepe ne. Káne ye he ʊs-kan ʊn haw-se ʊn yin-ne.

Bɔr ʊr-kwooz ʊs-taan

Sha-mo ʊt-ma mo yan-ne'a-ne op

† **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-nass:30** 24:30 Hyen komo: Dane 7:13; Zeka 12:10-14; Hyan 1:7. ‡ **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-nass:36** 24:36 Mo ken gen-mo mo rott ko Wà. § **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-nass:37** 24:37 Hyen komo: Taka 6:5-8. * **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-nass:38** 24:38 Hyen komo: Taka 7:6-24. † **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-nass:44** 24:43-44 Hyen komo: Ruka 12:39-40.

1 “A hongse **Gwomo-to Shir** untun yan-ne'a-ne op, ye deke pitirra-to un ye. Ye nekurɔ, ye gontutɛ ko-ya-ur-ge à.* 2 Nen taan be-de un ye raag-ne ye, nen taan komo ya-ɔs-weer ye. 3 Ká raag-ne ye dekurɔ pitirra-to un ye à, amba ye dek m-now remen m-do á. 4 Ya-ɔs-weeru ne, ye dekste m-now remen m-do. 5 Bɔ ko-ya-ur-ge nome it-mo un woon à, myet-mo un ye hebɔ m-rew.

6 “Da-o tet-m purge m-sok ne à, ye hoguru eeg a m-zee, ‘Hogu nɔ, ko-ya-ut-ge wu ká! Rwuun nɔ, nɔ gontu wu!’

7 “Ká yan-ne'a-ne ye kap inuru, ye ja'asuru pitirra-to un ye. 8 Ká raag-ne ye konuru ya-ɔs-weer, ‘Hakkur nɔ ya te nɔ now-m nɔ hiin, remen pitirra-ut te rɔ m-mar.’

9 “Amba ká ya-ɔs-weer ye zeeru ye, ‘Ay, moa bo'os te un nɔ ne á. Jiishte nɔ he be-de un ya-m-baab, nɔ oon mo ma nɔ.’

10 “Amba bɔ ye neke, ye oontɛ m-now à, rii-yo ye muunte ko-ya-ur-ge wosontɛ. Ye rɔ zongse à, ye cowuru be-de ur-ge un wu ne, komo a tigurɔ ish. 11 Da-o hor-o, ye ká yan-ne'a-ne ye muunuru, ye essuru n-do. Ye zeeru, ‘Gos-wu! Gos-wu! Tikshi te ish!’

12 “Amba wu shasuru ye, ‘Nip-o me nɔ m-rure, me nap nɔ á!†

13 “Remen kaane, se nɔ she'et zongse, remen nɔ nap ur-ho ko o-da á, o um he m-muun á.

*Ma-to un guw-ne tet
(Ruka 19:11-27)*

14 “Komo a hongse **Gwomo-to Shir** untun net-wu he m-neke ur-hew à. Wu agnuru yan-guw-mo un wu. Wu wonguru ye hwor, ye sengetɛ m-o m-baab ne, har wu muunte. 15 Wu ya'asuru wan-gaan ba-ut‡ taan-to un azurpa, wan-gaan komo ba-ut yoor, wu ken wu ba-o gaan, ko wu ke hon un 'wons-mo un wu. Ka da-o, wu nekurɔ hew-de un wu.

16 “Ká wu gokse ba-ut taan à, wu es m-se'er á. Wu haaru, wu senguru m-o m-baab ne un ká hwor-ye, har wu swooru ho-mo un ba-ut taan. 17 Káane komo, wu gokse ba-ut yoor à, wu swooru ho-mo un ba-ut yoor. 18 Amba ká wu gokse ba-o gaan à, wu haaru, wu hinnuru ur-kuub n-dak. Wu wukuru hwor-ye un ko-yan-hur-o un wu, taase a ci.

19 “O-da deen, ko-yan-hur-o un ká guw-ne ye jo'onuru hew-de un wu. Wu agnuru ká guw-ne ye un wu ye, remen ye ogmutɛ wu rii-yo ye nome un hwor-ye un wu à.

20 Ká ko-guw-wu gokse ba-ut taan à, zeeru ko-yan-o-hur, ‘O ya'astu me ba-ut taan. Me ka komo um swoog ho-mo un ba-ut taan.’

21 “Ko-yan-o-hur hoguru o-zak, wu zeeru, ‘Nomog ur-bon, ko-yan-kashi m-guw o, net so-wu! O nomog o-shir un rii rek-yo. Man ya'as wo gwomo-to arge to ká à. Haan, o nom o-zak be-ur gaan un me ne.’

22 “Ká wu gokse ba-ut yoor à, wu haanuru komo wu taknuru co. Wu zeeru, ‘Ko-yan-o-hur, o ya'astu me ba-ut yoor. Me ka komo um swoog ho-mo un ba-ut yoor.’

23 “Ko-yan-hur-o un wu zeeru wu, ‘Nomog ur-bon, inin ko-guw, kashi un net! O nomog o-shir un rii rek-yo, man ya'as wo gwomo-to arge to ká à. Haan, o nom o-zak be-ur gaan un me ne.’

24 “Ka da-de ká ko-guw-wu gokse ba-o gaan à wu ma wu woonuru. Wu zeeru, ‘Ko-ya-o-hur, um nepste wo ko-ya-ɔs-hwumug wu, wo m-ce un be-de wo go'e á. Wo komo ko-yan-con-mo un re-mo o-tara wu. 25 O rwo'e, um hogute o-gyer, taase um eggusse hwor ru. Um argu m-neke, um hin ur-kuub, um wukuru hwor ru. Goks rii-ye ru.

* **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:1** 25:1 Hyen komo: Ruka 12:35. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:12** 25:11-12 Hyen komo: Ruka 13:25. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:15** 25:15 ɔt-Girik: *tarents*, o-tarent hond o o rɔ un pamb kwooz un tet un op un taan [75] ko kiroguram-ut kwooz o-gaan un op ɔt-nass [34].

26 “Ko-ya-o-hur ɔn wɔ shasuru, ‘Wɔ ko-yan-men-ɔt jaas-tɔ komo ko-guw-wɔ m-zar! ɔAshi, o nepste me ko-ya-ɔs-hwumug wɔ, me m-ce be-de me gɔ'e á, komo ko-yan-con-mɔ ɔn re-mɔ o-tara wɔ? 27 Ay, ro jiishte o ɛssu me hwɔr re o-benki be-de ɔm roa jo'on ɔm gɔks rii-ye re har ɔm sɔ m-hɔ à!

28 “ ‘Rumus nɔ ká hwɔr-ye be-de ɔn wɔ, nɔ ya'as wan-ba-ɔt ɔp. 29 Ká ye nome senge-mɔ ɔr-bon ɔn rii-yo a yase ye à, ye a he m-do'e, har ye kum deen. Amba ká ye rɔ m-nom o-shir á, kɔ ka ya-o-hiin-yo ye rotte à se a busute yo m-rumus. 30 Jorbɔ nɔ ka ko-guw-wɔ o-hwaa wɔ ɔn comb-o rim-o. Káne wɔ he ɔs-kan ɔn haw-se ɔn yin-ne.’*†

Piish-de ɔt-ma de ɔr-kom

31 “Da-ɔ **Wá-wɔ ɔn net** he m-haan n-me ɔn seps-mɔ ɔn wɔ à ɔn **yan-tom-ye Shir** ne kap, ka da-ɔ wɔ he m-she'et ɔn kwɔur-o ɔn seps-mɔ ɔt-gwomo. 32 Shir a karakse kap hun-ne ye ɔn hono o-dak ɔn her-o ɔn wɔ. Wɔa koos ye n-hon n-hon, bɔ yan-gwɔt ɔt-gut rɔ ɔn koos ɔn ca ɔn gwɔor ne à. 33 Wɔa ru yege-ca sɔ ɔn re-de ɔn wɔ, yege-gwɔor ne ɔn kwanta-de ɔn wɔ.

34 “Ka da-ɔ ko-Gwomo he m-zee ye rɔ ɔn re-de ɔn wɔ à, ‘Haan nɔ, nɔ ye kume o-kwum be-ɔr Tato re à! Gɔks nɔ cim-yo ɔt-gwomo yo Shir ɛssu nɔ cin ɔn takan-de ɔn hono o-dak à. 35 Men zee kaane remen bɔ ɔm hoge mer à, nɔ ya'ag me rii-yo m-re. ɔm hogute **swoot-o** m-hɔ, nɔ ya'ag me m-hɔ ɔm sɔ. Me ko-hamat, nɔ gɔks me ɔn hur-ɔt nɔ. 36 Mett ɔr-matuku á, nɔ ya'ag me ɔr-matuku. Me ɔn gom, nɔ waste ɔn me ne. Me ke'o, nɔ habɔ me ɔr-gas.’

37 “Ka da-de ká ye nome rii-yo Shir cone à he wɔ m-shas, ye zee, ‘Gos-wɔ, ɔho-de ɔn ya te hyanɔ wɔ ɔn hoge ɔn mer te ye'et wɔ rii-yo m-re? ɔKɔ da-ɔ o hoge **swoot-o** m-hɔ, te ye'et wɔ m-hɔ o sute? 38 ɔKomo ho-de ɔn yan ɔ te hyanɔ wɔ ko-hamat, te gɔks wɔ? Kɔ ɔho-de o ro ɔr-kor, te ye'et wɔ ɔr-matuku? 39 ɔKomo ho-de ɔn yan ɔ te hyanɔ wɔ ɔn gom kɔ ke'o te waste ɔn wɔ ne?’

40 “Ko-Gwomo a shes ye, wɔ zee, ‘Nip-o me nɔ m-rure, bɔ nɔ nome wan-gaan n-me ɔn ye ká hen-ne re ne, ye jiishe ɔs-rek à, me nɔ nome.’

41 “Ka da-ɔ ko-Gwomo he m-zee ɔn yan-kwanta-de ɔn wɔ, ‘Wongu nɔ ɔn me ne, nɔ ye Shir hu'e o-nu à. Cow nɔ ra-ɔ a m-ryomse á har ya nomot re ne, ɔ Shir esse **ko-Gwomo-wɔ ɔn ya-ɔt-kot** ɔn yan-tom-ye ɔn wɔ ne à. 42 Remen bɔ ɔm hoge mer à, nɔ 'ya me rii-yo m-re á. ɔm hoge **swoot-o** m-hɔ, nɔ 'ya me m-hɔ ɔm sɔ á. 43 ɔm haan ɔr-hamat, nɔ gɔks me á. Me ɔr-kor, nɔ 'ya me ɔr-matuku á. ɔm gomog gom, komo me ke'o nɔ was ɔn me ne á.’

44 “Ka da-ɔ ye ma yea shes, ye zee, ‘Gos-wɔ, ɔho-de ɔn yan ɔ te hyanɔ wɔ ɔn hoge ɔn mer, kɔ ɔn **swoot-o** m-hɔ, kɔ wɔ ɔr-hamat, kɔ wɔ ɔr-kor, kɔ wɔ ɔn gom, kɔ wɔ ke'o, te yage m-was ɔn wɔ ne?’

45 “Ka da-ɔ wɔa shes ye, ‘Nip-o me nɔ m-rure, bɔ nɔ yage nome wan-gaan be-de ɔn ye ká ye rɔ me rek-ye à, ay, me nɔ yage m-nome.’

46 “Ye ká yea cɔw re ɔr-koob de ɔn ba m-ta. Amba kashi ɔn hun-ne ne yea cɔw hoog-o ba m-ta.”§

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-cind

Gos-ye toog ɔt-hun ye hoot Yeso

(Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

§ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:29** 25:29 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. * **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:30** 25:14-30 Hyen komo: Ruka 19:11-27. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:30** 25:30 Hyen komo: Mati 8:12; 22:13; Ruka 13:28. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:31** 25:31 Hyen komo: Mati 16:27; 19:28. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-taan:46** 25:46 Hyen komo: Dane 12:2.

¹ Da-o Yeso kome rwor un ka rem-se kap a, wu zeeru yan-neke-mo un wu, ² “No nepse **Biki-o m-Pas** kuks ho-ut yoor a cirit, komo me **Wa-wu un net** yea ya'as me yea kem me o-kan.”*

³ Un ka da-o, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne ro ur-morog un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, jin-de un wu Kepas. ⁴ Ye tooru ut-hun, ye shipt Yeso wukusse, ye hoot wu. ⁵ Amba ye zeeru, “Ba da-o un **Biki-o m-Pas** a, taase hun-ne ine yokoko.”

*Wu ken ne'a wu hokmote Yeso
now-mo m-shi'igin o-Betanya*

(Mark 14:3-9; Ruka 7:37-38; Yoha 12:1-8)

⁶ Ka da-o Yeso ro un bo-o o-Betanya un hur-o Simon, wu ro ko-**cim** n-ga a. ⁷ Da-o un re un ga-to m-rim, wu ken ne'a-wu haanuru be-ur Yeso ur-batta ne de un now-mo m-shi'igin mo un hwor deen. Da-o wu ro un re un rii-yo m-re a, wu duusuru Yeso ka now-mo ur-hi.†

⁸ Amba bo yan-neke-mo un wu hyente kaane a, ryaab-us reeru ye. Ye zeeru or un ye ne, “Ay, to ka naas-mo un hwor mo. ⁹ Wu ro bakke ka now-mo a roa kumus hwor deen, a wongute koob-ne.”

¹⁰ Amba remen Yeso nepste yo ye ro m-rwor a, wu zeeru ye, “¿Remen yan o no suute ka ne'a-wu, remen wu nomotu me rii-yo depe? ¹¹ Koob-ne ro be un no ur-ho bi,‡ amba me, man do m-she'et be-ur no deen a. ¹² Ka ne'a-wu duusutu me ka now-mo wu jamaste wur-o re remen duk. ¹³ Nip-o me no m-rure, myet be-de a he ka ko'ot-o un **Ma-to m-Rerem** a, hono o-dak kap, a bup m-rwor rii-yo ka ne'a-wu nome a remen a bakste un wu ne.”

Yahudas eks wua ya'as Yeso

(Mark 14:10-11; Ruka 22:3-6)

¹⁴ Wan-gaan be-de un op un yoor [12], jin-de un wu Yahudas Iskariyoti, wu haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. ¹⁵ Wu cituru ye, “¿Ya no he me m-ya'as, me bobsu no Yeso?” Ye ya'suru wu hwor-ye o-azorpa ur-kwooz un op [30].§ ¹⁶ Cin un ka da-o, wu cire hoob-o un cow-yo wu hette ya'as un Yeso a.

*Yeso reeg rii-yo m-re yo
un Biki-o m-Pas be-ur gaan
un yan-neke-mo un wu ne*

(Mark 14:12-21; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

¹⁷ Un ho-de un shi-mo **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, yan-neke-mo un Yeso haanu be-de un wu. Ye cituru wu, “¿Kene o cone te ja'asu wo o reet **Biki-o m-Pas**?”

¹⁸ Wu zeeru, “Neke no n-me o-bo noa hyen wu ken net-wu. No rure wu, ‘Wa-ur-Yoos zee, “Da-o un re nomoste yow yow, komo man re **Biki-o m-Pas** un hur-o ru un yan-neke-m re ne.” ’ ” ¹⁹ Yan-neke-mo un wu nomuru bo Yeso zee ye a. Ye argu komo m-nom rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** kane.

²⁰ Bo rim-m nomte a, Yeso she'eturu remen wu reet rii-yo m-re un yan-neke-mo un wu ne op un yoor [12]. ²¹ Ye ro be-de m-re Yeso zeeru ye, “Nip-o me no m-rure, wan-gaan be un no wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re.”

²² Un naasu-mo ur-hur deen, ye ciru cot-se un wu n-gaan n-gaan. Ye ma'asuru m-zee, “Gos-wu, ¿Ba un me ne o rotte a, me wu?”

* **Bor ur-kwooz ɔs-cind:2** 26:2 Hyen komo: Rwuu 12:1-27. † **Bor ur-kwooz ɔs-cind:7** 26:7 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bor ur-kwooz ɔs-cind:11** 26:11 Hyen komo: Kara 15:11. § **Bor ur-kwooz ɔs-cind:15** 26:15 Hyen komo: Zeka 11:12.

²³ Wɔ shasurɔ, “Wan-gaan be-ɔr nɔ, wɔ rɔ m-rɛ ɔn rii-yo m-rɛ kɔk-ɔr gaan ɔn mɛ nɛ à m-mɔka, wɔ he mɛ m-ya’as.* ²⁴ Mɛ ɔn zɛɛ kaanɛ, remen mɛ **Wà-wɔ ɔn nɛt** sɛ ɔm marag bɔ Ma-tɔ Shir zee cin n-ga à. Amba rii-yo ɔr-wɔn yo ká wɔ he ya’as ɔn ‘Wà-wɔ ɔn nɛt à!’ Roa jiish ká nɛt-wɔ ma a ro yagutɔ wɔ m-mat.”

²⁵ Yahudas ká wɔ he wɔ m-baab à, wɔ ma wɔ citurɔ, “¿Wa-ɔs-Nap, ba ɔn mɛ nɛ o rotte á, mɛ wɔ?”

Yɛso zɛɛrɔ wɔ, “Wɔ ma o rwɔrɔg ɔn nu-o ru.”

Rɛ ɔn rii-yo m-rɛ

remen baks ɔn Gos-wɔ

(Mark 14:22-26; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²⁶ Yɛ ro ɔn rɛ ɔn rii-yo m-rɛ, Yɛso mossurɔ ɔr-burɔdi, wɔ nɔmɔrɔ ɔr-bɔngɔn be-de Shir. Wɔ yotrurɔ ká burɔdi-de, wɔ ya’surɔ yan-neke-mɔ ɔn wɔ. Wɔ ro m-zɛɛ, “Gɔks nɔ, nɔ re, ɔ ka wur-o re ɔ.”

²⁷ Wɔ mossurɔ ibitte-de ɔn hɔ-mɔ ɔn mat-de ɔs-yo. Wɔ nɔmɔrɔ Shir ɔr-bɔngɔn, wɔ argɔ yɛ m-ya’as. Wɔ ro m-zɛɛ, “Swɔ nɔ myet-m nɔ. ²⁸ Mɔ ka hyó-m re mɔ,† mɔ he shoos ɔn swɔr o-nu ɔ Shir ɔn hun-nɛ yɛ ɔn wɔ nɛ à. A wɔɔs-mɔ remen ɔr-**seke** de ɔn soks ɔn **ba’as-to** ɔn hun-nɛ deen.‡ ²⁹ Wer nɔ ma-ut re, man do swɔ ɔn ká hɔ-mɔ ɔn mat-de ɔs-yo mɔ komo á, sɛ de ká hɔ-de ɔm he swɔ ɔn mɔ ken pu-mɔ mɔ be-ɔr gaan ɔn nɔ nɛ ɔn gwɔmo-ut Tato re à.”

³⁰ Ka da-de yɛ hurɔ Sɛp-ɔ ɔr-Bɔngɔn de Shir, yɛ ruurɔ. Yɛ nekurɔ **Haag-ɔ ɔn ‘yo-se o-Zɛtun**.

Bitrus a nom she-mɔ ɔn nap ɔn Yɛso

(Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

³¹ Yɛso zɛɛrɔ yɛ, “Myet nɔa somos nɔ yagu mɛ ɔn ká tet-mɔ, remen Ma-tɔ Shir zɛɛg, “ ‘Man wos Wa-ɔr-gut,

kur-de ɔn ca komo yɛa cakrɛ.’§

³² Amba nɛ mɛ inɛ ut-marimar, man be’es nɔ m-wɔ o-Gariri, man ‘gone ɔn nɔ nɛ káne.”*

³³ Bitrus zɛɛrɔ, “Kɔ yɛ som kap remen rii-yo he wɔ m-kɔr à, mɛ man som á kɔ hiin.”

³⁴ Yɛso zɛɛrɔ wɔ, “Nip-ɔ mɛ wɔ m-rurɛ ɔn ká tet-mɔ, rii-yo keeg-yo o-kiit kenet, wɔa nomos she-mɔ ɔn nap-ɔs re har o-tet.”

³⁵ Bitrus zɛɛrɔ wɔ, “Kɔ a ho mɛ, man nom she-mɔ ɔn nap-ɔs ru á.” Káanɛ ma kap ɔ ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ zɛɛ.

Yɛso nɔmog ɔs-kɔn o-Gesemani

(Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46)

³⁶ Ka da-ɔ Yɛso ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ haarɔ de ken be-de a m-zɛɛ o-Gesemani† à. Wɔ zɛɛrɔ yan-neke-mɔ ɔn wɔ, “She’et nɔ káne, man neke reɛnɔ, ɔm nomot ɔs-kɔn.” ³⁷ Wɔ dekurɔ Bitrus nɛ ɔn yakar Zɛbedi nɛ yoor, yɛ rɔ **Yakubu ɔn Yohana**. Wɔ cirurɔ tuk-mɔ ut-mɛn o-regen nɛ deen. ³⁸ Wɔ rurɔ yɛ komo, “Tuk-mɔ ut-mɛn mɔ rɔ ɔn hur ɔn de à, mɔ wooste mɔ ho mɛ. She’et nɔ káne, zongse be-ɔr gaan ɔn mɛ nɛ.”

³⁹ Wɔ nekurɔ co hiin, wɔ argɔ m-kwɔmɔs ɔn hi-de ɔn wɔ n-dak. Wɔ nɔmɔrɔ ɔs-kɔn, wɔ zɛɛ, “Tato re! Urege a nome, dossɔ mɛ ká ibitte-de ɔn swɔ ɔr-kɔɔb de.

* **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:23** 26:23 Hyen komo: Bɔng 41:9. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:28** 26:28 Hyen komo: Rwɔɔ 24:8. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:28** 26:28 Hyen komo: Irmɔ 31:31-34. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:31** 26:31 Hyen komo: Zɛka 13:7. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:32** 26:32 Hyen komo: Mati 28:16. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-cind:36** 26:36 De rɔ be-de a ɔn pɔt ɔn yakar-yɛ ɔn ‘yo-se o-zɛtun à.

Myet ʊn kaane ne, ba yo ʊm cone ʊn hur ʊn de à, yo yo a he m-nom á, se de yo o cone à.”

⁴⁰ Wʊ muunuru be-de ʊn yan-neke-mo ʊn wʊ, wʊ 'wos ye m-rew. Wʊ zeeru Bitrus, “Ashi! ¿Noa hoks ʊr-'er ko ya o-da hiin ʊn me ne á? ⁴¹ She'et no zongse komo no nom ʊs-kon ʊn ba kaane á noa he'ebe n-te ʊt-meger. Kukt-o dekste m-sok ne, amba wur-o rott m-'wons á.”

⁴² Wʊ dooru m-warag o-ayoore-o. Wʊ konuru, “Tato re! Urege ka swo ʊr-koob de a dosse á se ʊm swoog de, nom yo o cone à.” ⁴³ Wʊ dooru m-muun be-de ʊn ye. Wʊ 'wos ye m-rew, remen yish-ye ʊn ye shiiste m-rew. ⁴⁴ Wʊ dooru ye m-yage, wʊ haaru. Wʊ nomuru ʊs-kon o-atette-o. Wʊ ro m-rwor ʊn ma-to wʊ rwore n-ga à.

⁴⁵ Ka da-de, wʊ muunuru be-de ʊn yan-neke-mo ʊn wʊ. Wʊ zeeru ye, “¿Har m-moka rew-mo notte no ʊr-wuwe? To, da-o nomog, o a hette ya'as ʊn **Wà-wʊ ʊn net** ʊn kom-to ʊn ya-ʊt-**ba'as** à. ⁴⁶ Ine no, a neke no. Wan-ya'as ʊn me woosunte.”

Ye shipk Yeso

(Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

⁴⁷ Rii-yo wʊ tigitè o-nu, Yahudas, wan-gaan n-me ʊn ka op ʊn yoor-ye [12], woonuru mosse ʊn morog-de ʊn hun-ne ne deen. Ye ro ʊt-magay ne ʊt-kom, ʊt-ko ne. Gwomo-ne ye ʊn kon-se Shir ʊn ye ro sek-ye ne à, ye tomontu ye. ⁴⁸ Wan-baab-to ʊn wʊ, Yahudas regussute wʊ kussute ye o-napa. Wʊ zee, “Wʊ ʊm he m-hamat à, wʊ wʊ ship no wʊ.” ⁴⁹ Yahudas haaru be-ʊr Yeso, wʊ zeeru wʊ, “ʊr-gas, wa-ʊs-Nap o!” Yahudas hamturu wʊ.

⁵⁰ Yeso zeeru wʊ, “Wan-yen de, nom rii-yo hantu wo à.”

Ye ka hun-ne ye woonuru, ye shipuru Yeso, ye bopuru wʊ. ⁵¹ ʊn hyan-o ʊn kaane, wan-gaan be-de ʊn ye ro be-ʊr gaan ʊn Yeso ne à, wʊ mu'usuru magay-o ʊn wʊ, wʊ kupsuru ko-guw-wʊ ʊn ko-Gwomo-wʊ ʊn kon-se Shir o-to.

⁵² Yeso zeeru, “Muut magay-o ru, o nak kap wʊ deke o-magay à, magay-o he wʊ m-ho. ⁵³ ¿No m-hyan sa o zee mett ʊr-beeb ʊm hopt gwu be-ʊr Tato re, komo da-o gaan wʊ tomnu me **yan-tom-ye Shir**, ye arge buug-de ʊn karma-ne dugu-ʊs op ʊn dugu-ʊs yoor [12,000] á? ⁵⁴ To, ¿re o ka a he a shoos rii-yo Gen-mo ʊn Ma-to Shir rwore à, unze nip-o se ka rii-yo nomog?”

⁵⁵ Ka da-o Yeso zeeru ka hun-ne ye, “No ʊn rwuun ʊt-magay ne, ʊt-ko ne no shipt me sa o zee me ko-ya-ʊr-kwup wʊ. Koyanda me ʊr-yoos ʊn **Pyo-o Shir**, ¿ya hante ne no shipte me á?‡ ⁵⁶ Amba myet a ʊn nom to ka remen a shooste rii-yo ro ʊn n-me ʊn takurda-o ʊn **yan-Rwor ʊn Ma-to Shir** n-ga à.” Bɔ m-hoge kaane kap o ʊn yan-neke-mo ʊn wʊ ye yagu wʊ, ye somuru.

Yeso be-de ʊn yan-piish ʊt-ma

(Mark 14:53-65; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

⁵⁷ Ye shipe Yeso à, ye heeturu wʊ be-ʊr Kepas, ko-Gwomo-wʊ ʊn kon-se Shir, be-de **yan-Yoos-de o-karamsa** ʊn sek-ye ne, ye rege ye morogsute à. ⁵⁸ Amba Bitrus doruru ye jim-m-jim ʊr-hew ne, har ʊn 'woog-o ʊn hur-o ʊn ko-Gwomo-wʊ ʊn kon-se Shir. Wʊ cowuru, wʊ she'eturu ʊn guw-ne ne, remen wʊ hyenet bɔ a he m-buse ʊn Yeso ne à.

⁵⁹ To, n-me ʊn Gwomo-ne ye ʊn kon-se Shir ʊn **Morog-de ʊn Sek-ye** de ne, kap ye hooburu taab-de ʊt-bɔ to ye he nome ʊn Yeso remen ye kumut cow-yo ʊn ho-de ʊn wʊ à. ⁶⁰ Ko de nomte ye kum hun-ne deen ye esse yea ce ʊt-bɔ à, amba ye kum rii-yo m-rwor á. ʊr-kom ye ken hun-ne yoor-ye rwuunuru. ⁶¹ Ye zeeru, “Wʊ ka net-wʊ zeeg unze wʊa hoks m-kaps ʊn **Pyo-o Shir**, komo wʊ jaas-o m-ma n-me ʊn ho-ʊt tet.”§

‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-cind:55** 26:55 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. § **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-cind:61** 26:61 Hyen komo: Yoha 2:19.

⁶² Ka da-de, ko-Gwomo-wu ɔn kon-se Shir inuru, wu zeeru, “¿Wott o ken shas-o ɔn rii-yo ye zee mosse ɔn wo ne á? ¿Ya o he m-zee ɔn hi ɔn du?” ⁶³ Amba Yeso shas á. Ko-Gwomo-wu ɔn kon-se Shir zeeru wu, “Tond ɔn jin-de Shir wan-hoog, urege wo ro **Kiristi, Wà-wu Shir.**”

⁶⁴ Yeso zeeru wu, “Ee, káane o hond hond bo o rwore à. Komo kane co noa hyen me **Wà-wu ɔn net** ro ɔr-she'et tara ɔn kom-o ɔr-re de ɔn Shir be-de ɔt-gwomo,* wu roon komo n-me ɔt-ke'ente to ɔn kus-o n-Ton shir.†”

⁶⁵ Ko-Gwomo-wu ɔn kon-se Shir yooguru matuku-to ɔn wu remen tuk-mo ɔt-men. Wu zeeru, “¿De ke taab-de de ɔn ya a o-hoob? No hogute wu nomote Shir o-yo'og. ⁶⁶ ¿Re no hyane?”

Ye shasuru, ye zee, “Wu wooste a ho wu!”‡

⁶⁷ Ye copsu wu m-ta o-co, ye wosuru wu. Ye ken ye komo ye hwoogu wu ɔt-raag.§

⁶⁸ Ye ro m-zee, “Nomo te ɔt-hyat, urege wo **Kiristi** wu! Rwor wu huw wo o-raag à!”

Bitrus nomog she-mo ɔn nap ɔn Yeso

(Mark 14:66-72; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)

⁶⁹ Ka da-o, Bitrus ro tara n-me ɔn 'woog-o o-hur, wu ken wan-ne'a-wu wu ro m-senge ɔn ka hur-o à, wu haaru be-de ɔn wu, wu zeeru wu, “Wo ma, ay, wo m-dore ɔn Yeso ka net-wu o-Gariri wu.”

⁷⁰ Amba Bitrus nomuru m-she be-de ɔn ye kap. Wu ro m-zee, “Me, me nap ma-to wotte á!”

⁷¹ Ujime bo wu rwunte ish-o m-pyo à, wu ken wan-ne'a-wu ro m-senge ɔn ka hur-o komo à hyanuru wu. Wu zeeru ka ye ro eso eso ɔn ka be-de à, “Ka net-wu ro ɔn dore ɔn Yeso ko-ya-o-Nazaret!”

⁷² Komo Bitrus dooru nom m-she, har ɔs-tond. Wu ro m-zee, “Me nap ma ka net-wu á.”

⁷³ Jimuru hiin, ka ye ro eso eso ɔn ka be-de à, ye haaru be-ur Bitrus. Ye zeeru, “Ma-to m-she ro kon á. Wo ma wan-gaan wu be-de ɔn ye. Bo wo ɔt-ma à, ma-ɔt ru pyaag wo bo ya-o-Gariri ro m-cep à.”

⁷⁴ Bitrus tonduru be-de ɔn ye, “Me nap ka net-wu á!” Ba m-naas o-da, keeg-yo kiit-o kanuru.

⁷⁵ Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wu à unze, “Rii-yo keeg-yo kiit-yo kyenet, woa nomos she-mo ɔn nap-ɔs re o-tet.” Bitrus ruuru n-do wu 'wonuru ɔs-'won deen.

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor

A heete Yeso be-ur Biratus

(Mark 15:1; Ruka 23:1-2; Yoha 18:28-32)

¹ Cin n-sot n-sot, myet o ɔn Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir ɔn sek-ye ne morguru komo ye tooru ɔt-hun ye hoot Yeso. ² Ye ka'uru wu, ye arguru ɔn wu ne, ye heeturu wu be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wu ɔn ka dak-o.

Mar-m Yahudas

(Seng 1:18-19)

³ Da-o Yahudas wu babe wu à hyente a jetute Yeso mar-m hwoog-mo à, men-to ɔn wu naasuru. Wu muunuru be-de ɔn Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir, ɔn sek-ye ne, wu muutu ye hwor-ye o-azorpa ɔr-kwooz ɔn op [30]. ⁴ Wu zeeru, “Um nomog **ur-ba'as**, remen um ya'aste ko-yan-ba-**ur-ba'as** a ho.”

Amba ye zeeru, “¿Ya daa te? ɔt-ma ru to ka.”

* **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-cind:64** 26:64 Hyen komo: Bɔng 110:1. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-cind:64** 26:64 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-cind:66** 26:65-66 Hyen komo: Rewi 24:16. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-cind:67** 26:67 Hyen komo: Isha 50:6.

⁵ Wɔ jorbɔrɔ ká hwɔr-ye o-azorpa ye n-me **Pyo-o Shir**. Wɔ ruuru, wɔ haaru wɔ soruru cor-o un wɔ o-hu n-ton o-ce.

⁶ Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye kuusu ká hwɔr-ye, ye zeeru, “Udepe a ru ká hwɔr-ye un be-de ɔr-ess de un **Pyo-o Shir** á, remen ká hwɔr-ye ye un ho-de un net ye.” ⁷ Ye tooru ɔt-hun ye oorɔ de ken be-de un ká hwɔr-ye. A de m-zee *Be-de un ko-yan-mà-to ɔt-tur*. Ye muutu ká be-de, be-de un jok un hamat-ne ye mere. ⁸ Har ca, o rwo'e atte m-aag un ká be-de, *Pup-o m-Hyó*.* ⁹ Un kaane a shooste rii-yo **wan-Rwor un Ma-to Shir** Irmiya rwo'e à unze,

“Ye dek ká hwɔr-ye o-azorpa ye ɔr-kwooz un op [30],
hwɔr-ye a oote wɔ un con-mo un hun-ne ye o-**Isra** à.

¹⁰ Ye oorɔ be-de un ko-yan-mà-to ɔt-tur
un ká hwɔr-ye, bo Yawe zee à.”†

Biratus cikt Yeso ɔs-cot

(Mark 15:2-5; Ruka 23:3-5; Yoha 18:33-38)

¹¹ Ka da-de, Yeso ro eso un her-o **Biratus** ko-Gwamna-wɔ un **Roma**-ne. Ko-Gwamna cituru wɔ, wɔ zee, “¿Wɔ wɔ ro ko-Gwomo-wɔ un **Yahuda**-ne?”

Yeso zeeru wɔ, “O rwo'og hond hond.”

¹² Amba bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ye ro sek-ye ne pyapu wɔ à, wɔ zee ye rii á. ¹³ **Biratus** zeeru wɔ, “¿Wɔ hɔge moor-to ɔt-ma to ye ro wɔ m-sakke á?”

¹⁴ Amba Yeso shas wɔ ko gom-ɔr gaan á, har ko-Gwamna bup o-nu.

Hun-ne zee a ho Yeso

(Mark 15:6-15; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)

¹⁵ To, un da-o un **Biki-o m-Pas**, ko-Gwamna weste un hosune un net **ko-ya-ur-ba'as**-wɔ a ka'e wan-gaan wɔ ye cone à. ¹⁶ Ká hak-o, wɔ ken net-wɔ ro kon wɔ ye nape ko-yan-koob-de un hɔge ɔt-ma ke'o, jin-de un wɔ Barabas. ¹⁷ Da-o **Yahuda**-ne mɔge ká sot-de un co-o hur-o **Biratus** à, Biratus cituru ye, “¿Wan wɔ no cone um hosu no? ¿Barabas wɔ ko Yeso wɔ a zee **Kiristi** à?” ¹⁸ (**Biratus** nepste remen ɔr-shoob o sek-ye ye un **Yahuda**-ne shipte Yeso.)

¹⁹ Ka da-de, **Biratus** ro tara be-de wɔ ro piish ɔt-ma à, ne'a un wɔ tomnuru a zee wɔ, “Yage ma-to un ká ko-yan-ba-**ur-ba'as**-wɔ temb, remen ká tet-mo um swoog ɔr-koob deen, bo-o un wɔ reeg me.”

²⁰ Amba Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne swowuru hun-ne ye zee a ho'os Barabas, a ho Yeso. ²¹ Ko-Gwamna dooru ye m-cit, “¿Wan wɔ ne be-de un ká yoor-ye no cone um hoosu no?”

Ye zeeru, “Barabas!”

²² **Biratus** cituru ye, “¿To, re um he m-nom un Yeso ne wɔ a zee **Kiristi** à?”

Kap ye zeeru, “A kem wɔ!”

²³ **Biratus** zeeru, “¿Remen yane? ¿Yan rii-yo wɔ nome?”

Amba hun-ne dooru 'yons ɔs-cɔr, ye m-zee, “A kem wɔ!”

²⁴ **Biratus** hyanuru yatt-yo wɔ he hoks m-nom á, komo hun-ne ro un ma-to ye 'yonste hun-ne ɔr-hur. Wɔ tomuru a ibinu wɔ m-ho. Wɔ sapturu kom-to un wɔ un her-o un hun-ne. Wɔ ro m-zee, “Me de, ho-m re ro n-me un re un ra-o un hyó-mo un ká ko-yan-ba-**ur-ba'as**-wɔ á. To ká ma-ɔt no to.”‡

²⁵ Hun-ne kap ye shasuru ye zee, “Ra-o un hyó-mo un wɔ o she'et un gek-ɔt te, un yakar te ne!”

²⁶ Ka da-o **Biratus** ho'osuru ye Barabas. Wɔ rwo'uru karma-ne ye nomse Yeso ɔs-sorog, wɔ ya'asu ye Yeso, ye kemet wɔ.

* **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:8** 27:3-8 Hyen komo: Seng 1:18-19. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:10** 27:9-10 Hyen komo: Zeka 11:12-13; Irm 19:1-13; Irm 32:6-9. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:24** 27:24 Hyen komo: Kara 21:6-9.

*Karma-ne nomote Yeso ur-ar
(Mark 15:16-20; Yoha 19:2-3)*

²⁷ Karma-ne ye ɔn ko-Gwamna heeturu Yeso n-me ɔn hur-o ɔn ko-Gwamna. Ye karaksuru karma-ne ye kusse à be-de ɔn wu, ²⁸ Ye pormuru wu saw-to ɔn wu. Ye cupuru wu o ken cop-o jaas-o o ɔn gond-to ɔn gwomo-ne. ²⁹ Ye nomuru gond-o ɔn yokor-ye m-seeb, ye sawsu wu ur-hi. Ye bɔbsuru wu o-ko ɔn kom-o ur-re. Ká da-de ye kwukturu ɔn her-o ɔn wu, ye ro wu ɔn nome ur-ar. Ye m-zee, “Caari caari-ne, ko-Gwomo-wu ɔn **Yahuda-ne!**” ³⁰ Ye copsuru wu m-ta. Ye goksuru ká ko-yo, ye wosuru wu ɔn yo ur-hi. ³¹ Bɔ ye komoste wu nome ur-ar à, ye possuru wu ka cop-o jaas-o o, ye cupuru wu matuku-to ɔn wu. Komo ka da-de ye ruuru ɔn wu ne remen ye kemet wu.

*Karma-ne kamag Yeso n-te o-kan
(Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)*

³² Ye ro m-neke n-cow, karma-ne gonturu wu ken net-wu bo-o o-Kireni wu, jin-de ɔn wu Simɔn. Ye gaktu wu saw ɔn ká **kan-o** Yeso o. ³³ Ye ruuru de ken be-de a m-zee o-Gorogota à, (de ro, Be-de ɔn caar-o ur-hi). ³⁴ Ka da-de, karma-ne ya'asuru Yeso m-modi mosse ɔn yo ken rii-yo ur-gaag yo ne remen wu suut, amba bo wu rekte à wu yagu m-swɔ. §

³⁵ Bɔ ye kentu wu à, karma-ne nomuru o-gwambe remen gund-to ɔn wu. Ye wonguru matuku-to ɔn wu.* ³⁶ Ka da-de, ye she'eturu 'er-de ɔn wu. ³⁷ Hohond-mo ɔn hi-de ɔn wu, a kamuru ko'ot-o ɔn ma-to ɔn **ba'as-de** ɔn wu. ɔnze, “Wu ká wu ro Yeso ko-Gwomo-wu ɔn **Yahuda-ne.**” ³⁸ Komo ye kamuru ye ken ya-ur-kwup ye nen yoor be-ur gaan ɔn wu ne. Wan-gaan ɔn re-de ɔn wu, wan-gaan ur-kwanta.

³⁹ Hun-ne ye ro m-arag à, ye bopu reeb-to ɔn wu. Ye ro ɔn rekt ut-hi ur-ar.† ⁴⁰ Ye ro m-zee, “Wɔ wu he m-wurum ɔn **Pyo-o Shir**, komo o me o ɔn ho-ut tet. ¿Wɔa hoks? Gu hi ɔn du, o kergune a gut! Urege wɔ **Wà-wu Shir** wu, kergune ɔn ká **kan-o** a gut!”‡

⁴¹ Káane komo Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir, ɔn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ɔn ye ken sek-ye ne ye sengu wu nome ur-ar. Ye m-zee, ⁴² “Wu guug ye ken ye, amba wu hoks hi ɔn de ɔn wu m-gu á! ¿Wu ro ko-Gwomo-wu ɔn **Isra-ne**, wu wu? Yage wu kergunte n-ton ɔn ká **kan-o**, ká da-o te he m-sheer ɔn ma-to ɔn wu o-nip. ⁴³ Wu shereg be-de Shir, komo wu zee, ‘Me wà-wu Shir wu.’ ” Yage Shir wu guut wu m-moka! Urege Shir ro m-hoge rerem-mo ɔn wu. § ⁴⁴ Káane ma ká ya-ur-kwup ye a kentu ye be-ur gaan à, ye nomuru wu hun-ut jaas-to.

*Mar-m Yeso
(Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)*

⁴⁵ Cin ho-ur ro ur-hi, comb-o hokkuru o-dak myet, har ha-mo ɔn so ɔn kwom-us tet-se m-rim. ⁴⁶ So ɔn kwom-us tet, Yeso dakuru cor deen. Wu zee, “Eroi, Eroi, ¿rama sabaktani?” Wata “Kwo Shir re, kwo Shir re, ¿remen yan o o jorutu me?”*

⁴⁷ Ye ken ye be-de ɔn ye ro káne eso eso à, bo ye hogute káne à, ye zeeru, “Kà net-wu ro ɔn eeg-us **Erejawan-Rwor ɔn Ma-to Shir.**” ⁴⁸ Ba m-rem wan-gaan wu ɔn ye argu o-rek, wu haaru wu deknɔ ur-poo. Wu musuru de n-me ɔn ho-mo o-zambo, wu tuuru o-ko. Wu tebburu Yeso wu suut.† ⁴⁹ Amba ye ken ye zeeru, “Yagu no wu a gut, urege **Ereja** a haan wu guut wu à.”

§ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:34** 27:34 Hyen komo: Bɔng 69:21. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:35** 27:35 Hyen komo: Bɔng 22:18. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:39** 27:39 Hyen komo: Bɔng 22:7; 109:25. ‡ **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:40** 27:40 Hyen komo: Mati 26:61; Yoha 2:19. § **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:43** 27:43 Hyen komo: Bɔng 22:8. * **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:46** 27:46 Hyen komo: Bɔng 22:1. † **Bɔr ɔr-kwɔɔz ɔs-ta'yoor:48** 27:48 Hyen komo: Bɔng 69:21.

⁵⁰ Yeso dooru dak ɔs-cɔr deen, ka da-o wu ho'osu hoog-o un wu. ⁵¹ Un ka da-o, ka gund-o ro n-me un **Pyo-o Shir** à yishuru be-ut yoor, cin n-ton haan-mo n-dak. Dak-o nukuru, ta'ar-ut bu'uguru.‡ ⁵² Saag-ɔs teksuru, hun-ne so-ye deen ye mare à ye inuru un hoog ne. Ye zurmunduru un saag-se un ye. ⁵³ Rii Yeso inete ut-marimar, ye yaguru ɔs-saag, ye cowuru o-Urusharima,§ hun-ne deen hyanuru ye.

⁵⁴ Un ka da-o, caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne, wu un ye ken karma-ne ye ro un 'er-ur Yeso à. Bo ye hyente nukte-mo o-dak komo un rii-yo kore ne à, ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru, “O-nip, wu ka **Wà-wu Shir** wu!”

⁵⁵ Ye ken ne'a-ne ye ro kon komo deen ye donde Yeso cin o-Gariri, ye nomote wu m-senge. Ye esuru ur-hew ne un gwot-o un rii-yo ro m-kor à. ⁵⁶ N-me un ye, **Meri** ro kon wu a m-aag *Magudarin* à, un **Meri** ne (inu **Yakubu** ne un **Yusuhu**), komo un ne'a Zebedi (inu **Yakubu** un **Yohana**).*

Duk Yeso

(Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

⁵⁷ Da-o rim-m nome à, wu ken ko-ya-o-kwum-wu, net-wu bo-o o-Aramatiya, jinde un wu **Yusuhu**, wu haanuru. Wu ma ko-**yan-dor Yeso** wu. ⁵⁸ Wu haaru be-ur **Biratus**. Wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. Biratus zeeru a ya'as wu. ⁵⁹ **Yusuhu** dekeru u-ur Yeso, wu yereru un gund-o ur-bon. ⁶⁰ Wu he'edburu de n-me un saag pu-o o ma un wu, o hun-ne ro hinge wu un wur-o ut-ta'ar à. Wu birikuru caari-o o-ta'ar. Wu hokuru ish-o un saag, wu arguru. ⁶¹ **Meri** Magudarin, un **Meri** wan-gaan ne ye ro kane tara un her-o un saag.

Yan'-er-de un saag

⁶² Gas-o un ish, ho-de un zonge-to un **Biki-o m-Pas**, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne haaru, ye hyenet **Biratus**. ⁶³ Ye zeeru wu, “Hoog ru gos deen! Te bakste rii-yo ka wan-raks un hun-ne wu zee cin da-o wu ro un hoog ne à, unze so un ta-de un ho-ur atette-de, wu ine ut-marimar.† ⁶⁴ Remen kaane, rwo a 'er ka saag-o m-sok ne. Nom no kaane har ha-mo un ho-ut tet, taase yan-neke-mo un wu neke ye shes u-de un wu, ka da-de ye zeet hun-ne wu un ine ut-marimar. Kaane kore rwuk-mo ur-kom mo jiish mo ur-takan m-yo.”

⁶⁵ **Biratus** zeeru ye, “Daag no karma-ne, no neke no 'er wu bo no he m-hoks à.” ⁶⁶ Ye haaru, ye dapuru gen-mo ut-gwomo un ta'ar-de un saag. Ye rwo'uru komo karma-ne ye 'er ka saag-o.

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-eer

Ine-m Yeso ut-marimar

(Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

¹ **Ho-de ur-Wuwe** de un **Yahuda**-ne aragte o ka, un ho-de o-Rahadi n-sot n-sot, **Meri** wu o-Magudarin un **Meri** wan-gaan ne, ye haaru, ye gut o-saag.

² Ba un naas o-da, dak-o nukuru, remen wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu kergunte zeen-mo n-Ton shir. Wu birikuru ta'ar-o a tigute o-saag à, wu she'eturu un o. ³ Co-o un wu ro ɔs-myakt, matuku-to un wu komo ut-pus to puu untun ut-gwere. ⁴ Ya-ur-'er de un saag hoguru o-gyer deen. Wur-to un ye ro ɔs-zap. Bo ye hyane wu à, ye heeru n-dak untun margan-ne.

⁵ Ka da-o **wan-tom-wu Shir** zeeru ne'a-ne, “No hoge o-gyer á, um nepste Yeso no o-hoob wu a kame à. ⁶ Wu ro kon kane á! Wu inite be-de un margan-ne bo wu rwo

‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:51** 27:51 Hyen komo: Rwu 26:31-33. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:53** 27:53 ut-Girik: Bo-o ba m-Kukop. * **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:56** 27:55-56 Hyen komo: Ruka 8:2-3. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-ta'yoor:63** 27:63 Hyen komo: Mati 16:21; 17:23; 20:19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

a kor à. Haan nɔ gɔt be-de wur-o ɔn wu ro'e à. ⁷ M-moka neke nɔ hor-m-hor, nɔ rure yan-neke-mo ɔn wu unze, wu inute ut-marimar. Wu ro co nɔ ha-mo o-Gariri, reno nɔ he wu m-hyan. Rii-yo um haanu nɔ m-rure à, yo ka.”

⁸ Kà ne'a-ne ye yaguru ká saag-o hor-m-hor. Ye ro gyer-o o-gyer, mosse o-zak ne deen. Ye ro us-rek remen ye heet ye rurute **yan-neke-m Yeso** yo **wan-tom-wu Shir** zee à. ⁹ Komo bo ye ro m-neke à, Yeso un hi un de un wu go'onuru un ye ne. Wu zeeru ye, “Gwugwu-mo ur-hur be un no!” Ye hyoknuru yow yow un wu ne. Ye hamturu na-se un wu. Ye kwukturu un co-o un wu, ye ya'aru wu m-sek. ¹⁰ Ka da-de, Yeso zeeru ye, “No hoge o-gyer á! Ha nɔ rure or re ne. Ye neke dak-o o-Gariri, reno ye he me m-hyan.”

Ma-to un yan'-er-de un saag

¹¹ Bo ká ne'a-ne ye ro ur-hew cow-mo o-bo à, ye ken ye be-de un ká yan'-er-de un saag, ye cowuru o-bo be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir. Ye ruru ye kap o un rii-yo nome à. ¹² Da-o Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye morge à, ye tooru ut-hun. Ye ya'asuru karma-ne hwor deen. ¹³ Ye zeeru karma-ne, “Zee nɔ, ‘Yan-neke-m Yeso, ye ha'e m-tet, ye hiwe wur-o un wu da-o te ro m-rew à.’” ¹⁴ Urege ká ma-to woog un to-to un ko-Gwamna, tea nomo wu ut-ma. Noa cuw swo ur-kooob á.” ¹⁵ Karma-ne argu goks un hwor. Ye rworuru bo a zee ye rur à. Ká ma-to un karma-ne to woru bo-to un **Yahuda**-ne kap. Har caane, **Yahuda**-ne ro to m-rwor.

Senge-mo Yeso yakse

yan-neke-mo un wu à

(Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

¹⁶ Ká **yan-neke-m Yeso** ye op o-gaan ye argu ha-mo o-Gariri. Ye haaru un haag-o Yeso zee ye he à.* ¹⁷ Da-o ye hyane Yeso à, ye kwukturu un rwun-se un ye, ye ya'aru wu m-sek, amba ye ken ye, ye dek unze Yeso wu á.

¹⁸ Yeso haaru yow yow. Wu ruru yan-neke-mo un wu, “o-Tato ya'astu me kap o un gwomo-to o-Ton shir, o-dak ne. ¹⁹ Remen kaane, neke nɔ, nɔ muut hun-ne ye un hono o-dak kap yan-neke-m re. No yo'os ye m-ho un jin-de o-Tato, un de un Wa ne, un de un **Kukt-o Shir** ne.† ²⁰ No yoose yan-dor pu'e, ye nom o-dorotte o un ma-ut re un kap o un rii-yo um rwo'u nɔ à. Nap nɔ yo ka. Me be-ur gaan un nɔ ne ur-ho bi har un ta-de hono o-dak.”

* **Bor ɔr-kwooz ɔs-eer:16** 28:16 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28. † **Bor ɔr-kwooz ɔs-eer:19** 28:19 Hyen komo: Seng 1:8.

Takurda-o Markus

Rem-se rɔ n-me à:

Takan-de un Ma-to m-Rerem 1:1-13

Senge-m Yeso n-me un hun-ne ye o-Gariri 1:14—9:50

Cir-mo o-Gariri ha-mo o-Urusharima 10:1-52

Hɔ-ut ta'yoor-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 11:1—15:47

Ine-m Yeso ut-marimar 16:1-8

Rwuun-mo un Wan-Koyan cas un da-mo un wu n-ton ne un ine-mo un ne ut-marimar 16:9-20

Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho

(Mati 3:1-12; Ruka 3:1-18; Yoha 1:19-28)

¹ **Ma-to m-Rerem** to ka, to ma Yeso **Kiristi**,* **Wà-wu Shir**. Hogu no bo ka **Ma-to m-Rerem** to Shir to takne à.

² Cin n-ga ne wu ken net-wu, **wan-Rwor un Ma-to Shir**, jin-de un wu **Ishaya**. Wu gene rii-yo Shir zee yo he m-kor un co à. Wu zee,

“Gwot Shir a tomon wan-tom o un wu be-de un hun-ne.

Wua tomsune wan-tom, wu zongsute hun-ne

remen haan-mo un **Wà-wu Shir**.”†

³ “Hun-ne a hoge cor-o un ka wan-tom-wu o-kot.

Wu ro ye m-zee, ‘Yawe no roon.

Ja'asu no wu hur-ur no.

No zonge remen haan-mo un wu.’”‡

⁴ Ka bo-o takne hond hond bo **Ishaya** gene à. Ka net-wu a m-zee **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**, hun-ne hoguru cor-o un wu o-kot. Wu ro ye m-zee, “Es no a yo'os no n-me m-ho. Ye esse a yo'oste ye n-me m-ho à, ye kutute ye ho'oste **ba'as-to** un ye o ka to ye nome Shir à. Ye muunte be-de un wu. Wua soks **ba'as-to** un ye.”

⁵ Yan-dak-o o-Judiya ye ma'asuru m-rwuun deen be-de un wu, kap un yan-dak-o o-Urusharima ne. Ye ro m-rwor un **ba'as-to** un ye. Wu ro ye m-yo'os n-me un Roog-o

o-Joda. ⁶ **Yohana** ro un cop-o o-gund ne, o un can-se o-dorom. Wu ro un hap-yo o-ka ne un byon gego. Rii-yo m-re yo un wu, yege-e ye un so ne ye o-kot.§

⁷ Wu ro ye m-rure un Ma-to Shir. Wu ro m-zee, “Wu ken wu roon un jim un de wu jiishe me à.

Me bo'os us un ka'ante-to un wu á. ⁸ Me un hi un de, m-ho mo me no m-yo'os, amba wu ne, un **Kukt-o Shir** wu he no m-yo'os.”

A yo'oste Yeso n-te m-ho

(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

⁹ **Yohana** ro un yo'os un hun-ne. Yeso rwuunuru bo-o o-Nazaret un dak-o o-Gariri. **Yohana** yo'osuru wu un Roog-o o-Joda. ¹⁰ Yeso ro m-rwuun n-me m-ho, ba un naas

o-da, wu hyanuru a m-tiks ut-ke'ente n-Ton o shir. **Kukt-o Shir** ro m-kergene untun sha-mo o-gorop, o ciruru be-de un wu. ¹¹ A hoguru cor n-Ton o Shir. O ro m-zee, “Wo

ro Wà re, wu me m-con à. Me o-zak un wo ne deen.”*

Wa-ut-raks megerte Yeso

(Mati 3:13—4:11; Ruka 3:21-22; 4:1-13)

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bor-o gaan:3** 1:3 Hyen komo: Isha 40:3 (ut-Girik). § **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: 2Gwm 1:8. * **Bor-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 9:7; Ruka 3:22.

¹² Un ra-o **Kukt-o Shir** cirute be-ur Yeso à. **Kukt-o Shir** kuturu wu, wu ru o-kot. ¹³ Wu ma'asuru kané ut-ho kwooz-ut yoor [40]. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro wu ut-meger ko wua nom **ur-ba'as** be-de Shir à. Yeso ro be-de nem ro à, **yan-tom-ye Shir** ye ro wu m-gu.

*Yeso cirig daag
un yan-neke-mo un wu*

(Mati 4:12-22; Ruka 4:14-15; 5:1-11)

¹⁴ De ken ho-de, a tuwturu **Yohana** un kur-o m-ke'et. Bo a tuwte wu un kur-o m-ke'et à, a rewuru ut-ho hiin ka da-de, Yeso cowuru n-me un dak-o o-Gariri. Wu doruru ka dak-o, wu ro un rure un hun-ne **Ma-to m-Rerem** to Shir. ¹⁵ Wu ro m-zee, "Ho-de un ko-Gwomo Shir wosonte, de wu hette m-rwuun un gwomo-to un wu ne à. Ho'os no **ba'as-ut** no, no muun, no kon wu. No dek **Ma-to m-Rerem** to Shir to a no m-rure à."†

¹⁶ De ken ho-de, wu ro un dore un riib-o un Mar-o o-Gariri. Wu hyanuru ye ken yan-ship un jan-ye nen yoor. Jin-to un ye Simon un Andarawus heno un wu. Ye ro un neks ut-yo n-me o-mar. ¹⁷ Yeso zeeru ye, "Dond no me, man muut no yan-neke-m re remen no hantute hun-ne ye dorute cow-yo Shir." ¹⁸ Bo Simon ne hogute ma-to un wu à, ye ho'osuru yo-to un ye hor-m-hor. Ye arguru wu m-dore.

¹⁹ Bo ye dorute wu à, ye arguru un co hiin. Wu dooru m-hyan un ye ken yan-ship un jan-ye. Jin-to un ye **Yakubu** un **Yohana**, yakar Zebedi. Ye ro n-me o-hat. Ye ro un ja'as-de ut-yo. ²⁰ Bo Yeso hyente ye à, wu zeeru ye haan ye dore wu. Ba un naas o-da, ye yaguru tat un ye (Zebedi) n-me o-hat mosse un ya-ur-guwus ne. Ye arguru wu m-dore.

*Yeso ruutte ko-ya-ut-kot
(Ruka 4:31-37)*

²¹ Yeso un yan-neke-mo un wu ne cowuru bo-o o-Kapanahum. Bo **Ho-de ur-Wuwe** woonte à, Yeso cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu yoosuru ye kané.

²² Ye bopuru o-nu un yoos-de un wu, remen wu yoosute ye untun ko-gwomo. De nom untun de un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** á. De ma un ye, yoos-de rott m-'wons á.‡

²³ Ye kané un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu ken net-wu ro kon wu **ko-ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Ba un naas o-da wu sherguru us-kan. ²⁴ Wu zeeru, "¿Ya mosse te un wo ne, wo Yeso ko-ya-o-Nazaret? ¿Wo un haan te o m-sabarse? Te nepste wo, **Wo ro ko-wan-ba-m-kukop wu Shir!**"

²⁵ Bo ka net-wu zette kaane à, Yeso hurguru **ko-ya-ut-kot** ut-gaag. Wu zeeru wu, "Res no, no ru un hi-de un wu!" ²⁶ Bo ka **ko-ya-ut-kot**-wu hogute ma-ut Yeso à, wu soru ka net-wu n-dak. Ka net-wu taknuru us-zap. Ka da-de ne, wu sherguru us-kan, **ko-ya-ut-kot** ruuru un hi-de un wu.

²⁷ Kap o un hun-ne ye ro kané à, ye hyanuru hyat-to takne à. Ye ma'asuru un cot-se un hi un de un ye. Ye zee, "¿A'a, yan yo ne kaane? Yoos-de un wu ro un hon. Ma-to un wu ro m-'wons ne, har **ya-ut-kot** ro un m-nom o-dorotte un ma-to un wu ne."

²⁸ Bo un kaane, Yeso ruuru ur-jin hor-m-hor un kap hon un dak-o o-Gariri.

*Yeso taasute ko-moon Simon gom
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)*

²⁹ Yeso un yan-neke-mo un wu ne, mosse un **Yakubu** un **Yohana** ne rwuunuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Bo wu rwunte à, wu cowuru un den-o Simon ne un Andarawus. ³⁰ Ko-moon Simon ro domb. Wur-o dengute wu o-ra. Bo Yeso tuwte ka hur-o à, ba m-naas o-da, ye ruru wu ma-to un wur-o un wu. ³¹ Bo Yeso hogute à,

† **Bɔr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Mati 3:2. ‡ **Bɔr-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Mati 7:28-29.

Yeso hyogburu be-de un wu. Yeso bopuru wu o-kom. Yeso 'yonsuru wu. Gom arguru m-ta, har wu regturu Yeso ne un or un wu ne ne.

Yeso taaste gom-se un hun-ne deen
(Mati 8:14-17; Ruka 4:38-41)

³² Bɔ ho-ur hebute à, hun-ne ma'asuru Yeso un dekne un ya-ʉs-gom, kap un ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi ne à. ³³ Ya-o-bɔ mɔrguru un ish ye hyenet. ³⁴ Wu taasuru ya-ʉs-gom deen ko wu ke un gon gom-o un wu ne. Wu ruuturu **ya-ut-kot** deen. Wu yage **ya-ut-kot** ye teperte á, remen ye nepste wu ro **Wà-wu Shir**.

Yeso rworog Ma-to Shir un dak-o o-Gariri
(Ruka 4:42-44)

³⁵ Un **kan**-o o-kiit, cin ba ish-o un gas. Yeso inuru. Wu cowuru o-kot be-de ba un net. Kane Yeso kone Shir. ³⁶ Bɔ wu ruute kane à, Simɔn ne un or un wu ne ye rwuunuru Yeso o-hoob. ³⁷ Bɔ ye hyente wu à, ye zeeru wu, "Kowan wu ro wo o-hoob."

³⁸ Wu zeeru ye, "A cuw no un bo-to ro o-co à, um rurut Ma-to Shir kane tomso. O rwo'e um haante." ³⁹ Yeso komuru dore un hon un dak-o o-Gariri kap, wu ro un ko'ot un Ma-to Shir un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wu ruuturu **ya-ut-kot** un hi-to un hun-ne. §

Yeso taasute ko-cim, cim-to un wu
(Mati 8:1-4; Ruka 5:12-16)

⁴⁰ De ken ho-de, wu ken ko-**cim**-wu haanuru ʉs-kon be-ur Yeso. Wu kwukturu un her-o Yeso. Wu zeeru Yeso, "Urege o conog, wɔa hoks me m-taase un gom re."

⁴¹ Yeso hoguru 'won-de un wu, Yeso tabburu o-kom, wu ci'uru ka ko-**cim**-wu, Yeso zeeru wu, "Um conog, ka **cim**-to te." ⁴² Yeso ro ut-ma, **cim**-ut taaru ka net-wu ba un naas o-da. Wur-o un wu warguru por por.

⁴³ Yeso nakuru wu ut-to, ka da-de Yeso yagu wu aragte. ⁴⁴ Yeso zeeru wu, "Wo jar o rur rii-yo kore á. Amba neke o kute wan-**Cow un kon-se Shir** hi un du bo a taasu wo ut-**cim** à. O **sekeseke**-to **Mosa** zee à. Ka bo-o hun-ne he m-nap unze a taasutu wo ut-**cim**."* ⁴⁵ Amba ka net-wu ruuru, wu taknu rwor un ka ma-to ko kene. Wu ma'asuru m-rure un hun-ne rii-yo nome à. Bɔ a taase wu **cim**-to un wu à, har Yeso wu do hoks m-cow o-bo a hyenet wu á. Amba wu she'etunuru reenɔ o-kot. Hun-ne ye un ko kene ye ma'asuru m-ha be-de un wu.

Bɔr-ʉs yoor

Yeso 'yonste ko-ryam
(Mati 9:1-8; Ruka 5:17-26)

¹ Bɔ ho-ut doote à, Yeso muunuru komo bo-o o-Kapanahum. Hun-ne hoguru wu muunte o-hur. ² Bɔ ye hogute à, ye mɔrguru deen be-de wu comse à. A un kum be-de un hwo o-na á, remen moor-to un hun-ne. N-me n-do ne hun-ne shiiste. Wu ro ye m-rure un Ma-to Shir. ³ Ye ken ye dooru m-nekne un ko-ryam ne. Nen nass-ye dekne wu n-te o-kerem. ⁴ Amba remen moor-to un hun-ne, ye kum be-de m-cow ye woot be-ur Yeso á. Bɔ ye hyente kaane à, ye daaru n-ton ur-doob, ye pyaarur ur-hek n-ton be-de Yeso ro à. Bɔ ye pyeete ur-hek à, ye tuwturu ko-ryam n-me o-kerem ne o wu rotte domb à. ⁵ Bɔ Yeso hyente rii-yo ye nome à, wu napuru unze ye shereg un wu. Wu zeeru ko-ryam, "Nay re, um sokste **ba'as**-ut ru."

⁶ To, ye ken yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** ye ro kane tara. Bɔ ye hogute ma-to Yeso zee ko-ryam à, ye zeeru un hur-de un ye, ⁷ "¿Ya hante ka net-wu zeet kaane?"

§ **Bɔr-o gaan:39** 1:39 Hyen komo: Mati 4:23; 9:35. * **Bɔr-o gaan:44** 1:44 Hyen komo: Rewi 14:1-32.

Wu yo'ogte Shir. Wan wu bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye se Shir un hon-de un wu."

⁸ Ba un naas o-da, Yeso napuru barag-se un ye kap un kut-o un wu. Wu zeeru ye, "¿Remen yan o notte us-barag kaane un hur un no? ⁹ ¿Ya jiishe, a zee ko-ryam 'A soksutu wo **ba'as-ut** ru,' ko a zee wu, 'Ine ge, o mos kerem-o ru, o arag jo'?" ¹⁰ Yeso dooru ye m-zee, "To, yage um kutu no, no nept unze me **Wa-wu un net** ro m-wons ne, me bo'ose sokse un hun-ne **ba'as-to** un ye." ¹¹ Bo wu zette kaane a, wu zeeru ko-ryam, "Ine ge, o mos kerem-o ru, o arag jo." ¹² Ka net-wu inuru ge, wu mossuru kerem-o un wu. Wu ruuru un yish-ye un hun-ne har ye bopuru nu. Ye sekemsuru Shir ur-bongon ur-bongon. Ye zeeru, "Wuuu, te wet m-hyan kaane a."

Yeso ak Rewi

(Mati 9:9-13; Ruka 5:27-32)

¹³ De ken ho-de, Yeso dooru m-ru n-riib o o-mar. Hun-ne ma'asuru m-morge be-de un wu. Wu zeeru ye m-yoose. ¹⁴ Bo wu komte ye m-yoose a, wu inuru wu arguru un co. Wu hyanuru wu ken net-wu jin-de un wu **Rewi** (wa Arupayes). Wu ro tara m-senge un kuke-o atte un goks un hwor-ye un tar a. Yeso zeeru wu, "Dond me." Wu inuru, wu doruru Yeso.

¹⁵ Ka da-de, komo Yeso haanuru un hur-o **Rewi** un yan-neke-mo un wu ne. Ye ro un re un rii-yo m-re un yan-goks un hwor-ye un tar ne un ya-ut-**ba'as** ne. Gon ka hun-ne ye, ye ro un dore un Yeso ut-moor ne. ¹⁶ Yan-Yoos-de un **karamsa-o MosaParisa**-ne, ye hyanuru wu ro m-re un rii-yo m-re be-ur gaan un ya-ut-**ba'as** ne un yan-goks un hwor-ye un tar ne. Ye cituru yan-neke-mo un wu. Ye zeeru, "¿Remen yan o ne wu rotte un re un rii-yo m-re mosse un yan-goks un hwor-ye un tar ne un ya-ut-**ba'as** ne?"

¹⁷ Bo Yeso hogute kaane a, wu zeeru ye, "Ye ro ba un gom a ye un hoob-o un ko-ya-us-baat a, amba ya-us-gom. Me un haan remen kashi un hun-ne a. Me un haan remen ya-ut-**ba'as**."

Ma-to o-swoot

(Mati 9:14-17; Ruka 5:33-39)

¹⁸ De ken ho-de, yan-neke-m **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** ye ro o-swoot. **Parisa**-ne ye ro m-nom kaane tomso. Ye ken hun-ne ye haanuru be-ur Yeso, ye cituru wu, "¿Re nome yan-neke-m **Yohana** un yan-neke-mo un **Parisa**-ne rotte m-nom o-swoot remen Shir, amba ye ma ru ro m-nom a?"

¹⁹ Yeso shasuru ye un sha-mo ut-ma, wu zeeru, "To, ¿a nome kaane? ¿Wa-ur-ge un nay-ne ye un wu ne ye yage re un rii-yo m-re mosse un wu ne? Ay, a nome kaane a. ²⁰ Se de ho-de a he m-dek un ka wa-ur-ge-wu a, ka ho-de o ye he m-yage un re un rii-yo m-re."

²¹ Yeso zeeru, "Magund-ur ut a de m-dap be-de un gund-o pu-o a. ¿A mosse ur-ut ur-pu-de ne? Pu-de-ur a yiish ur-ut kyaar, har arag-mo n-ga. ²² Komo yatt-wu he wuus m-ke m-pu mo un tur-o o-ka o-ut a, remen mo pu'e moa caat tur-o o-ka. Ka ke-mo ukse, komo ka tur-o o-ka o naase. Remen kaane, a duus ke-m pu-mo un tur-o o-ka o-pu o."

Ho-de ur-Wuwe

(Mati 12:1-8; Ruka 6:1-5)

²³ De ken ho-de ne, **Ho-de ur-Wuwe**, Yeso ro m-arag un cow n-tete o un kat-o un hyo. Ye ro ur-hew, yan-neke-mo un wu ye taknu m-jet un rop-to un hyo.* ²⁴ **Parisa**-ne hyanuru. Bo ye hyente a, ye zeeru Yeso, "A'a, ¿re nome notte m-jet un rop-to un hyo **Ho-de ur-Wuwe**? ¿Ho-de **Mosa** zette a nom m-senge un de a?"

* **Bor-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Kara 23:25.

²⁵ Yeso zeeru ye, “¿No wet m-karante rii-yo **Dawuda** nome á? ¿Da-o wu hoge mer à, wu un or un wu ne à? Baks no. ²⁶ Da-o Abiyata ro'e ko-Gwomo-wu un kon-se Shir à, **Dawuda** ro m-neke un or un wu ne ne. Wu cowuru Depi-o Shir.† Wu 'wossuru ga-to a esse remen Shir à, to udepe net re á se yan-**Cow un kon-se Shir, Dawuda** reeru to har wu ya'uru or un wu ne.”‡§

²⁷ Ka da-de, Yeso zeeru ye, “Shir nomog Ho-de ur-Wuwe, wu nom de remen a waragte guw-ne ye un de á. Wu nomog ka ho-de, remen wu guut na. ²⁸ Tomso ne, **Wà-wu un net**, wu ro ko-gwomo-wu bo'ose daag un rii-yo a he m-nom un ka **Ho-de ur-Wuwe** de à.”

Bor-ús tet

Wan-kom-o margan

(Mati 12:9-14; Ruka 6:6-11)

¹ De ken ho-de, **Ho-de ur-Wuwe**, Yeso dooru m-cow un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu hyanuru wu ken net-wu kané wan-kom-o margan. ² To, ye ken hun-ne ye ro kané ye conog ye shipk Yeso **ur-ba'as**. Ye ma'asuru Yeso un tuwe un yish ko wu taasú wu ka gom-o o-kom à. Ye dek unze Yeso dosse wu ka gom-o **Ho-de ur-Wuwe**, ye ship Yeso o ká be-de **ur-ba'as**. Ye kumug o ka cow-yo ye hette wu m-heet be-de un piish ut-ma à. ³ Yeso zeeru wan-kom-o margan, “Hyokne o ine ge un co-o un kowan.”

⁴ Ka da-de ne, wu cituru hun-ne, “¿Ya **karamsa-o Mosa** zee a he m-nom **Ho-de ur-Wuwe**? ¿A nom rii yo-yo, ko o-so-yo? ¿A gu net a doote wu ut-ho, ko de a ho wu?” Ye resuru tek.

⁵ Wu gwoturú ye gwot-o us-ryaab. Men-ut naasute wu remen cikt-de un ye. Ka da-de, wu zeeru ka net-wu, “Neks kom-o ru.” Wu neksuru kom-o un wu. Gom taaru. ⁶ Ba un naas o-da **Parisa**-ne ruuru, ye gamuru ut-hi un hun-ne ko-Gwomo **Here** ne ye wu rotte ut-tuw à. Ye hooburu o-cow ye hoot Yeso.

Hun-ne morgute n-riib o-mar

⁷⁻⁸ Yeso inuru mosse un yan-neke-mo un wu ne. Ye haaru n-riib o o-mar. Moor-to un hun-ne deen un dak-o o-Gariri ye doruru wu, har yan-dak-o o-Judiya, un yan-bo-o o-Urusharima ne, dak-o o-Idumiya, un hun-ne ne ye un jit-de un Roog-o o-Joda, raag-o o-Taya o-Sidon ne. Hono o-dak ye haanuru be-de un wu. Ye hogusute kap rem-se wu ro m-nom à. ⁹ Bo ye morgute à, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu ye essu wu hat-o rek-o, taase moor-to un hun-ne megumse wu. ¹⁰ Wu be'esute wu taasute ya-us-gom deen gom-se un ye, har kap ya-us-gom ye ro m-mond be-de un wu ye ci'it wu.* ¹¹ Da-o ye **ya-ut-kot** da'e ur-hi à, hyane Yeso à, ye kwukturú un co-o un wu. Ye zeeru us-kan, “Wo wu **Wà-wu Shir**.” ¹² Wu kangsuru ye, ye yage wu m-rwuunte kaane.

Yan-neke-m Yeso nen op un yoor

(Mati 10:1-4; Ruka 6:12-16)

¹³ Yeso daaguru ye ken yan-neke-mo un wu ye, ye neke, ye deet o-haag un wu ne, yan-neke-mo un wu argu m-ha. ¹⁴⁻¹⁵ Wu daaguru nen op un yoor, wu eguru ye ur-jin yan-Tom ye un wu. Ye ma'aste m-neke un wu ne, ye kotute hun-ne Ma-to Shir, ye kumut 'wons-mo un ruut un **ya-ut-kot** un hi-to un hun-ne. ¹⁶⁻¹⁹ Jin-to un ye to ka, nen op un yoor-ye wu daage à:

Simon (wu Yeso ru'e ur-jin Bitrus à),
Yakubu (wà Zebedi),

† **Bor-ús yoor:26** 2:26 ut-Girik: Hur-o Shir. ‡ **Bor-ús yoor:26** 2:26 Hyen komo: Rewi 24:9. § **Bor-ús yoor:26** 2:25-26 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. * **Bor-ús tet:10** 3:9-10 Hyen komo: Mark 4:1; Ruka 5:1-3.

un heno un wu **Yohana** (ye wu ru'e ur-jin yakar Buwanajis à, yakar-ye ut-dàkàr),
 tomso
 Andarawus, un
 Pirip,
 Bataromi, un
 Matiyos,
 Tomas,
Yakubu (wà Arupayes), un
 Taddiyus, un
 Simon (ya o-**Kan'ana**), tomso
 Yahudas Iskariyoti wu (wu ya'ase Yeso un kom-to un ya-ut-yage à).

Yeso un Beruzabur

(ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot ne)

(Mati 12:22-32; Ruka 11:14-23; 12:10)

²⁰ Ka da-de, Yeso cowuru o ken hur-o, komo moor-to un hun-ne dooru m-go'one be-de un wu, har wu kum da-o un re un rii-yo m-re un yan-neke-mo un wu ne á.
²¹ Da-o or un wu ne hoge kaane à, ye ruuru ye bupt wu. Ye un nom kaane remen ye ken hun-ne ye ro m-zee, "Wu ro kus kus."

²² Yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ye kergene bo-o o-Urusharima à, ye zeeru, "**Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** daag wu ur-hi. Un beeb-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**† o wu rotte un ruut un ya-ut-kot."‡

²³ Bo Yeso hogute ma-to un ye à, wu agnuru ye be-de un wu. Ka da-de ne, wu cituru ye. Wu zeeru, "¿Re o ne **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** he ruut un hi un de un wu?" Bo wu citte ye kaane à, wu taknu ye m-yoose un sha-mo ut-ma. ²⁴ Wu zeeru, "Urege hun-ne ye un o ken dak-o wongute ye ro ur-gun kur-ut ut-kur un hi un de un ye, cakru-mo ka dak-o hette. ²⁵ Kaane o, hun-ne ye un o ken hur-o, ye wonge kur-ut ut-kur. Ye ma'asuru m-dum un hi un de un ye, caage-mo ka, ka hur-o hette. ²⁶ Gwomo-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** komo, to wonge kur-ut ut-kur, to ro m-dum, jesse-mo, to he'e. ²⁷ Yatt-wu he m-cow un hur-o un ko-beeb-wu kuuste saw-to un wu á, se wu shipste wu ur-takan. Wu geks ka da-de ne, wu cakarsute hur-o un wu. ²⁸ Nip-o me no m-rure, Shir a sokse hun-ne kap **ba'as-to** ye nome wu à, o-yo'og ne o ye nome wu à, ²⁹ amba wu yo'oge **Kukt-o Shir** à, a sokse ka net-wu **ba'as-de** un wu á. Ka **ba'as-de** dea she'et be-de un wu ko o ke da-o."§

³⁰ Yeso un rwor kaane, remen ye zee, "**Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** daag wu ur-hi."

Inu Yeso un hen-ne Yeso ne

(Mati 12:46-50; Ruka 8:19-21)

³¹⁻³² Hun-ne ut-moor ne ro tara tara. Yeso ro n-tete o un ye. Wu ro ye ut-ma, inu un wu woonuru un hen-ne ye un wu ne. Ye esuru n-do. Ye tomuru wu rwuun wu nom ut-ma un ye ne. Wu ken wu zeeru wu, "Inu ru wu ka un hen-ne ru ne n-do. Ye ro un hoob-o ru."

³³ Wu shasuru ye, wu zeeru, "¿Wan wu ne ro inu re un hen-ne re ne?"

³⁴ Wu gutruru hun-ne ye hwo wu n-tete o un ye à. Wu zeeru, "Inu re wu ka un hen-ne re ne. ³⁵ Wu nome rii-yo Shir cone à, campo, ko ne'a, wu ro heno re, wu ro komo inu re."

† **Bor-ɔs tet:22** 3:22 ut-Girik: Beruzabur. ‡ **Bor-ɔs tet:22** 3:22 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. § **Bor-ɔs tet:29** 3:29 Hyen komo: Ruka 12:10.

Bɔr-ʉs nass

Wan-kap ʉn gɔ

(Mati 13:1-9; Ruka 8:4-8)

¹ Yeso inʉrʉ eso, wʉ ruurʉ n-riib ɔ o-mar, komo wʉ taknʉ yoose ʉn hun-ne. Ye mɔrgʉrʉ deen be-de ʉn wʉ. Bɔ ye mɔrge deen à, wʉ cowʉrʉ o-hat wʉ she'eturʉ n-me ʉn ɔ n-te o-mar. Hun-ne rɔ o-zang n-riib ɔ o-mar.* ² Wʉ yoosurʉ ye ʉs-rem ʉt-mɔɔr ne ʉn sha-mɔ ʉt-ma. ³ Wʉ zeerʉ, “Raks nɔ, nɔ hogʉte ma-tɔ ʉm he nɔ m-rure à. Wʉ ken net-wʉ ruug o-pʉp kap ʉn gɔ. ⁴ Wʉ rɔ ʉn kap ʉn gɔ, ye ken gɔ-ye he'enurʉ n-riib n-cow. Yege-no haanurʉ, ye corogsurʉ ye. ⁵ Ye ken gɔ-ye he'enurʉ be-de ʉt-ta'ar be-de ʉn ba m-hu deen. Ba ʉn naas o-da, ye potʉrʉ remen dak-o rott ʉr-duw kané á. ⁶ Da-o ho-ur dakne à, ye kakurʉ, remen geer-se ʉn ye cow n-dak á. ⁷ Ye ken gɔ-ye he'enurʉ be-de yokor-ʉs rɔ à. Ye potʉrʉ, ye bɔ'osurʉ. Yokor-ʉs tupnurʉ, se megʉmsurʉ ye, ye hoge m-sɔk har ye dukʉt ʉr-bon ne á. ⁸ Ye ken gɔ-ye he'enurʉ be-de ʉt-wʉur. Ye potʉrʉ. Ye bɔ'osurʉ ʉr-bon ne. Ye dukurʉ. Ye nomurʉ ya'ane. Ye ken ye ʉr-kwooz ʉn ɔp [30]. Ye ken ye kwooz-ʉt tet [60] kɔ kwooz-ʉt taan [100].”

⁹ Ka da-de, Yeso zeerʉ ye, “Kap wʉ rɔ ʉt-tɔ ne tɔ m-hoge à, wʉ hoge.”

Rii-yo hante riig-mɔ ʉn

sha-mɔ ʉt-ma à

(Mati 13:10-17; Ruka 8:9-10)

¹⁰ Da-o hor-o, Yeso ro ʉn hon-de ʉn wʉ. Ka ɔp ʉn yoor-ye, yan-neke-mɔ ʉn wʉ, ʉn ye ken ye ne, ye haarʉ be-de ʉn wʉ ye hwoorʉ wʉ n-tete. Ye citurʉ wʉ yo ka sha-mɔ ʉt-ma tɔ rɔ à. ¹¹ Wʉ zeerʉ ye, “Nɔ ye ya'ase Shir hur-ur nɔ à, nɔ ye Shir ya'e nɔ nept ma-tɔ ʉn gwomo-tɔ ʉn wʉ. Ye ya'ase Shir hur-de ʉn ye á, ye a m-yoose ʉn sha-mɔ ʉt-ma. ¹² Remen a shoosté Ma-tɔ Shir:

“ ‘Yea hyen yo me m-nom à

amba yea hoks m-nap ʉn yo me m-nom á.

Yea hoge yo me m-zee à, amba yea nep á;

taasu ye waktune be-de Shir a soksite ye ʉt-**ba'as.**’ ”†

Bɔ ma-tɔ ʉn ka wan-kap ʉn gɔ wʉ rɔ à

(Mati 13:18-23; Ruka 8:11-15)

¹³ Ka da-de, Yeso zeerʉ ye, “Urege nɔ nap ka sha-mɔ ʉt-ma tɔ á, noa nep ɔ ka sha-mɔ ʉt-ma tɔ kusse á. ¹⁴ Ka wan-kap ʉn gɔ wʉ, Ma-tɔ Shir tɔ wʉ rɔ m-kap. ¹⁵ Ye ka gɔ-ye ye he'ene n-riib ʉn cow à, no corogsurʉ ye, sha-mɔ ʉn ka hun-ne ye mɔ ka, ye a rure Ma-tɔ Shir à. Ye hogusse, ba ʉn naas o-da, **ko-Gwomo-wʉ ʉn ya-ʉt-kot** woonurʉ, wʉ deksurʉ tɔ. ¹⁶ Kaane ɔ tomso, ka gɔ-ye, ye a kape n-te ʉt-ta'ar à, sha-mɔ ʉn ka hun-ne ye mɔ ka, ye hoge Ma-tɔ Shir à. Ba ʉn naas o-da, ye goksurʉ tɔ o-zak o-zak. ¹⁷ Amba ye ess tɔ ur-hur á. Bɔ ye she'ette hiin à, ye ho'osurʉ tɔ. Yo ka ʉn kor remen koob-ur bok ye, komo hun-ne suutu ye ʉs-cenene ʉnze ye gokste Ma-tɔ Shir, ye hoks gaag ʉt-men á. ¹⁸ Ka gɔ-ye, he'ene n-te ʉn yokor à, ye rɔ ka ye hoge Ma-tɔ Shir à. ¹⁹ Amba hoob-o ʉn rii-yo ʉn hono o-dak yo rwo'urʉ ye ʉn co. A rɔ ye m-raks ʉn gop-de ʉn hoob-o o-kwum. Komo ʉn gop-de ʉn se ken rem-se, se naasurʉ Ma-tɔ Shir ʉn hur-de ʉn ye. Remen kaane, se wenurʉ m-duk. ²⁰ Ka gɔ-ye, ye a gɔ'e be-de ʉt-wʉur à, ye rɔ ka ye hoge Ma-tɔ Shir à, har tɔ she'eturʉ ʉn hur-de ʉn ye, tɔ nomurʉ ʉr-bon be-de ʉn ye. ʉn hur-de ʉn wʉ ken wʉ, ya wʉ rɔ ʉntun ka gɔ-yo yo rɔ m-kum ʉn ya'ane ʉr-kwooz ʉn ɔp [30] à. ʉn hur-de ʉn wʉ ken wʉ komo yo

* **Bɔr-ʉs nass:1** 4:1 Hyen komo: Ruka 5:1-3. † **Bɔr-ʉs nass:12** 4:12 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ʉt-Girik).

ro m-kum kwooz-ut tet [60]. Un hur-de un wu ken wu, yo ro m-kum kwooz-ut taan [100].”

Sha-mo un ma-to ur-pitirra
(Ruka 8:16-18)

²¹ Ka da-de, Yeso cituru ye, “¿A un daps ur-pitirra remen a hokte de o-shaar? ¿Ko un kus-o o-kwuur? Ay, amba remen a sekt de n-ton be-de a he m-hyan à.‡ ²² Bo un rii-yo ro wukusse à, rwuun-mo yo he'e cas cas.§ ²³ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge.”

²⁴ Yeso dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru, “Baks no yo no hoge à ur-bon ne. Kok-de o mesute wu ken wu à de a hette wo m-me'esse, har a doo wo.* ²⁵ Ko-wan-rii, wu a m-do'e. Wu rotte ne á, ko ya o-rii-yo yo wu rotte hiin à, a rumus yo, a yage wu ut-kom m-zar.”†

Sha-mo un ma-to un go-ye potne à

²⁶ Yeso dooru ye un rure ut-ma. Wu zeeru, “**Gwomo-to Shir** ya to ro untun ko-ya-tom wu kape go un kat-o un wu à. ²⁷ A rewuru ut-ho, go poturu, ye bo'osuru, wu nap bo takne á. ²⁸ O-dak un hi un de un o, o ro m-ya rii-yo m-re. Poton-mo ro ur-takan. Ye pote, ye dukuru. Ujime ye nomuru ya'ane. ²⁹ Da-o kat-o nense, wu tomuru ya-m-ce un kunt-de m-ce ne remen kat-o wooste m-ce.”‡

Sha-mo un ma-to
un ya'ane-yo o-mosta

(Mati 13:31-32,34; Ruka 13:18-19)

³⁰ Yeso zeeru ye, “¿Un yaane um hette m-hongse **Gwomo-to Shir**? ¿Ya un ma-to ne um hette m-rwunte un sha-mo un to? ³¹ Gwomo-to un wu to ro untun ya'ane-yo o-**mosta** yo a go'e n-dak à. Ko de nomte yo jiishte ya'ane kap us-rek à. ³² Yo jiishuru kap o un gugooq-o, a go'e n-me o-wak à. Yo nomuru caari-se us-jet, har no ro m-cire un se ye ce ut-kur.”

³³ Un sha-mo ut-ma deen gon to ka, Yeso rure ye Ma-to Shir hond hond bo ye he hoks m-nap à. ³⁴ Wu ruru ye rii á, se de un sha-mo ut-ma ne. Amba pakse o, wu ro un rwunte un yan-neke-mo un wu koyan.

Yeso reste m-yo m-ho ne

(Mati 8:23-27; Ruka 8:22-25)

³⁵ Ka da-de ne m-rim, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Haan a pes no jit-de o-mar.” ³⁶ Yan-neke-mo un wu ye yagnuru hun-ne, ut-moor ne ye cowuru o-hat be-de Yeso ro à. Ye nekuru. To ken hat-to ro kon tomso ne ut-rek-to. ³⁷ Ye ro m-neke, caari-mo m-yo taknuru. Ho-m ro m-tam o-hat. Mo ro m-he'ebe n-me har mo un he de m-shoos o-hat. ³⁸ Yeso ro m-rew n-me o-hat so ur-tur un jim. Hi-de un wu ro russe un rii-o atte un rus ur-hi à. Ye 'yonsuru wu. Ye zeeru wu, “Wa-ur-Yoos, ashi! ¿Wo was á? Te ka he m-sabarse!”

³⁹ Ka da-de, wu inuru m-rew, wu hururu m-yo ut-gaag. Wu zeeru o-mar, “Res temb.” Yo-m resuru tek. Mar-o resuru temb.

⁴⁰ Wu zeeru ye, “¿Yan yo hante notte un hoge o-gyer? ¿Har m-moka no sher be-de Shir á?”

⁴¹ Ye hoguru o-gyer deen. Ye zeeru hi un de un ye, “Wuuu, ¿Ya un gon net-wu kaane wu yo-m ro wu o-dorotte m-ho ne?”

‡ **Bqr-qs nass:21** 4:21 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bqr-qs nass:22** 4:22 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. * **Bqr-qs nass:24** 4:24 Hyen komo: Mati 7:2; Ruka 6:38. † **Bqr-qs nass:25** 4:25 Hyen komo: Mati 13:12; 25:29; Ruka 19:26. ‡ **Bqr-qs nass:29** 4:29 Hyen komo: Jowe 3:13.

Bor-ʉs taan

*Taas ʉn gom-o ʉn
wʉ ya-ʉt-kot da'e ʉr-hi à
(Mati 8:28-34; Ruka 8:26-39)*

¹ Yeso ʉn yan-neke-mo ʉn wʉ ne pasuru de ka jit-de o-mar de, ʉn dak-o o-Garasa.
² Da-o Yeso ru'e o-hat à, ba ʉn naas o-da, wʉ ken net-wʉ ro kon wʉ ko-**ya-ʉt-kot**
da'e ʉr-hi à. Wʉ rwiunuru be-de ʉs-saag, wʉ go'onute ʉn Yeso ne. ³ Wʉ ro m-ma'as
m-she'et ʉn pak-to ʉt-ta'ar be-de a m-jok ʉt-u à. Wʉ ro m-gege á ko ʉt-kwom. ⁴ Ko a
gegurse na-se ʉn wʉ ʉt-kom ne ʉt-kwom ʉt-kwom, wʉ jetemse to war war. Yatt-wʉ
ro wʉ m-hoks m-gaag á. ⁵ Ko de ke da-de, m-tet m-how ne, wʉ ro n-te ʉn saag-se ʉn
pak-to ʉt-ta'ar, n-ton ʉt-haag. Wʉ ma'asuru ʉs-kan kan. Wʉ ro m-monomse ʉn hi
ʉn de ʉn wʉ ʉt-ta'ar ʉt-ta'ar.

⁶ Da-o wʉ hyambe Yeso à, wʉ kawuru Yeso o-rek. Wʉ woburu. Wʉ kwukturu ʉn
co Yeso. ⁷ Wʉ sherguru ʉs-kan. Wʉ zeeru, "Yeso, **Wà-wʉ Shir**, n-ton, ʉya da wo ʉn
me ne? Hakkure, ʉm mossute wo ʉn Shir ne, wo 'ya me ʉr-koob á!" ⁸ Wʉ ʉn zee yo
ka remen Yeso zeste ko-**ya-ʉt-kot**, "Ru no ʉn hi-de ʉn ka net-wʉ."

⁹ Bo ka net-wʉ konte Yeso à, Yeso cituru wʉ. Yeso zeeru wʉ, "ʉJin ʉn du ro waane?"
Wʉ shasuru Yeso, " 'Timb,' me wʉ ʉn hon-de á, te deen." ¹⁰ Wʉ konuru Yeso komo
wʉ zeeru, "Yeso hakkure, taas o yen te ʉn ka be-de."

¹¹ ʉn ka be-de ne, caari-o ʉn kur-o ʉn arede ro ʉt-re n-ton ʉr-haag. ¹² Ya-ʉt-kot
konuru Yeso. Ye zeeru, "Yeso tuwut te be-de ʉn arede yage te cwut ye." ¹³ Yeso
ya'uru ye o-cow. Ya-ʉt-kot ruuru be-de ʉn ka net-wʉ, ye cowuru ʉn hi-to ʉn arede.
Kur-o ʉn arede dugu-ʉs yoor [2,000]. Arede yirigburu o-mar. Bo ye yirigbute à, ye
duuzburu n-me o-mar. Ho-m reeru ye kap.

¹⁴ Bo yan-gut-de ʉn arede hyente rii-yo nome à, ye somuru ʉs-rek, ha-mo ʉn bo-o
ro yow yow à. Ye runduru ya-o-bo ʉn riib-se ʉn o ne ka ma-to. Hun-ne rwiunuru,
ye hyenet rii-yo kore à. ¹⁵ Ye haanuru be-ur Yeso, ye hyanuru wʉ **ya-ʉt-kot** ro daage
ʉr-hi à. Wʉ ro tara ʉn gund-o ʉn wʉ ne hokke ʉn weer-se ʉn wʉ ne. Ye hoguru
o-gyer. Ye hyanag ʉt-hyat. ¹⁶ Komo ye hyane rii-yo kore ka net-wʉ ya-ʉt-kot da'e ʉr-hi
à, ʉn ka arede-ye ne ʉn yish-ye ʉn ye à, ye ruru hun-ne ye rwiune so o-bo à rii-yo
kore à. ¹⁷ Ye taknu kon-ʉs Yeso wʉ yaksu ye dak-o ʉn ye.

¹⁸ Yeso ro m-cow o-hat wʉ yagute ka dak-o o ka. Ka net-wʉ ne wʉ **ya-ʉt-kot** ro
daage ʉr-hi à konuru Yeso 'ye wʉ o-cow wʉ dorute wʉ. ¹⁹ Amba Yeso dek ma-to ʉn
wʉ á. Yeso zeeru, "Ji o-hur be-ur yan-yen-du du. O rure ye rem-se Wan-Koyan nomu
wo à, ʉn bo wʉ hyane 'won ʉn du à." ²⁰ Ká net-wʉ arguru m-neke. Wʉ taknu rwor
ʉn ka ma-to ʉn ka dak-o o a m-zee *Bo-ut Op* à. Wʉ ro m-rwor ʉn ka rem-se ʉt-moor
ne se Yeso nomu wʉ à. Hun-ne kap ye bopuru ʉs-nu remen ye hogute rii-yo ʉt-hyat.

*Yeso taasute nen yoor gom-se ʉn ye
(Mati 9:18-26; Ruka 8:40-56)*

²¹ Komo Yeso cowuru o-hat wʉ dooru m-pas ʉn jit-de o-mar. Bo wʉ woobute à,
hun-ne deen morguru be-de ʉn wʉ n-riib o-mar. ²² Wʉ ken net-wʉ haanuru, jin-de
ʉn wʉ Jaros. Wan-gaan be-de ʉn yan-co ye ʉn kuke-o atte ʉn yoos ʉn Ma-to Shir à.
Bo wʉ hyente Yeso à, wʉ kwukturu ʉn co-o ʉn wʉ. ²³ Wʉ gapursuru Yeso, wʉ zeeru,
"Yeso, me ka haane be ʉn du. Wà re wan-ne'a-wʉ ro ʉn kom-to Shir. ʉm conog o
he, o ci wʉ ʉn kom-ut ru ko ka gom-o ro m-ta à, wʉ nom hoog." ²⁴ Yeso arguru wʉ
m-dore. Ye arguru m-neke. Hun-ne deen doruru Yeso. Ye ro wʉ m-megemse.

²⁵ Wʉ ken ne'a-wʉ ro kon wʉ gom bope à, hak-ʉs op ʉs-yoor [12] hyo-m ro m-du
ʉn wur-o ʉn wʉ. ²⁶ Wʉ swoog ʉr-koob deen ʉn kom-to ʉn ya-ʉs-baat ʉt-moor ne.
Bo ʉn rem-se wʉ rotte ʉn kom-to ʉn wʉ à, kap o ʉn se se teeste ʉn hoob-o ʉs-baat

remen gom-o un wu teet. Gom ro wu m-muun n-hwuk n-hwuk. ²⁷ Wu hogusute Yeso ro un taas us-gom. Wu pa'anuru so un jim-de un wu n-me un moor-to un hun-ne wu ci'it gund-o Yeso. ²⁸ Wu zeeru un hur-de un wu, "Ko bo un gund-o Yeso o de um ci'e, o bo'osute gom re teet." ²⁹ Bo wu ci'ite gund-o Yeso à, hyó-mo un wu arguru m-ka ba un rem. Wu hoguru un wur-o un wu gom taag.

³⁰ Ba un naas o-da, Yeso napuru Shir ruutte se ken myot-se un wur-o un wu, wu napuru unze wu ken ci'ig wu. Wu byanduru n-me un moor-to un hun-ne wu nept wu ci'e wu à. Wu zeeru, "¿Wan wu ne ci'e me o-gund?"

³¹ Yan-neke-mo un wu zeeru wu, "Gwot ka moor-to un hun-ne to. ¿Wa nep net-wu ci'e gund-o ru?"

³² Ka da-de, wu gutruru remen wu hyenet wu nome kaane à. ³³ Ne'a tomso, bo wu nepte rii-yo takne un wu ne à, wu haanuru gyer-o-gyer. Wu ro us-zap. Wu kwukturu un co Yeso, wu ruru wu bo un rii-yo takne à. ³⁴ Yeso zeeru wu, "Wà re, wan-ne'a bo o sherte un me ne à, gom ru taag. Ji o-hur, hur-ur gaan. Oa do m-muun á."

³⁵ Wu ro ut-ma, ye ken ye rwuunuru un hur-o un wan-co-wu un kuke-o atte un yoos un Ma-to Shir à. Ye zeeru ka wan-co-wu, "¿Yan yo wotte un rangse un Wa-ur-Yoos? Wà ru wan-ne'a mereste."

³⁶ Ko de ye zette kaane, unze wà wan-ne'a mereste à, Yeso was un to ne á. Wu zeeru wan-co, "Yage o-gyer. Sher hur-ur gaan cot."

³⁷ Bo Yeso ruru wu kaane à, ye arguru m-neke un ka net-wu ne, amba Yeso dek hun-ne á, se Bitrus, un **Yakubu**, un **Yohana** (heno **Yakubu**) ne. ³⁸ Bo ye woote un hur-o Jaros à (wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à), Yeso 'wossuru hun-ne kanee deen. Ye ro us-'won. ³⁹ Bo wu tuwte à, wu zeeru ye, "¿Remen yan o notte us-'won? Ay, wan-ne'a-wu mar á. Rew-mo wu rotte." ⁴⁰ Ye nemsuru wu nemes-to o-yo'og. Wu ruuturu bo un ye ro kanee kap à n-do. Wu dekuru bo un tato-o un wan-ne'a un inu un wan-ne'a ne un ye ka nen tet ye ne ye wu rotte m-neke un ye ne à. Ye cowuru be-de ur-u. ⁴¹ Yeso bopuru kom-o un ka wan-ne'a-wu. Wu zeeru wan-ne'a, "Tarita kumi!" (Wata, "Wan-ne'a, um zeeg, ine ge!") ⁴² Ba un naas o-da, wan-ne'a inuru ge. Wu yawguru un na-se un wu. Hak-se un ka wan-ne'a-wu op us-yoor [12]. Kowan bopu o-nu. Rem-se ut-hyat se ka ye hyane. ⁴³ Yeso kangsuru ye. Wu zeeru, "No jar no rure net á, amba 'ya no wan-ne'a rii-yo m-re."

Bor-ús cind

A yagute Yeso ut-yage un bo-o un wu

(Mati 13:53-58; Ruka 4:16-30)

¹ Yeso inuru un ka bo-o, wu warguru un bo-o un wu o-Nazaret. Yan-neke-mo un wu nekuru un wu ne. ² Bo **Ho-de ur-Wuwe** woonte à, wu taknu yoose un hun-ne un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Hun-ne morguru deen. Bo ye hogute wu à, ye bopuru us-nu. Ye zeeru,

"Ka net-wu ne, ¿ke ne o wu kume ka nap-se kaane? Gwot gon caari-to ut-hyat to wu ro m-nom à! ³ Ashi, ¿wu wu ka wan-shaab? ¿Wà **Meri**, sek-wu **Yakubu** ne un Yosi ne, Yahudas ne, Simon ne? Hen-ne ye un wu ne, yan-ne'a-ne ye ro kon kanee be un na." Ka da-de ne, ye kuturu Yeso ut-yage.

⁴ Ka da-de, Yeso zeeru ye, "Ko kene a m-bom un wan-rwor un Ma-to Shir, amba yan-bo-o un wu, be-de a mate wu à, ko wu ro un rwor un Ma-to Shir, ye ro m-was un to ne har ye bupt to á."* ⁵ Yeso wu hoks nom ut-hyat kanee á, se de ya-us-gom hiin ye wu ci'e un kom-to un wu à, gom-us taaru ye. ⁶ Wu bopuru nu. Wu hyanag hyat-to

* **Bor-ús cind:4** 6:4 Hyen komo: Yoha 4:44.

ʉn yan-bɔ-ɔ ʉn wʉ remen koɔb-de ʉn m-sheer be-de ʉn wʉ. Wʉ dɔrguru ʉt-bɔ tɔ ro o-zang à. Wʉ masuru ʉn yoose ʉn hun-ne Ma-to Shir.

Yeso tomog nen op ʉn yoor

(Mati 10:5-15; Ruka 9:1-6)

⁷ Wʉ agnuru yan-neke-mo ʉn wʉ nen op ʉn yoor [12] be-ur gaan. Wʉ taknu tom-se ʉn ye yoor yoor, ye yoose hun-ne Ma-to Shir. Wʉ ya'uru ye 'wons-mo ʉn ruut ʉn **ya-ut-kot** ye da'e ʉn hi-to ʉn hun-ne à.

⁸ Wʉ nakuru ye ʉt-to, wʉ zeeru ye, "No ine m-neke, no jar no dek rii á, se ko-yo m-neke, no he m-dek. No dek rii-yo m-re á. No dek ba-o ur-ess á. No dek hwor á.

⁹ No ine m-neke, no tup ut-ka'ante. No dek cop-ut yoor á se tɔ ro ʉn wur-ut no à cot."

¹⁰ Wʉ dooru ye m-rure ut-ma. Wʉ zeeru, "No kume hur-o no comsute à, she'et no kané har no ruut ʉn ka bɔ-o. ¹¹ No wo'e be-de a yage no m-goks à, ko m-raag ʉn ma-ut no ne à. Da-o no ine m-arag ʉn ka be-de, kukt no hu-mo ʉn na-us no. No huste kom-ut no o ka ho-de Shir he ye piishe ut-ma à."†‡

¹² Bɔ wʉ komte ye m-rure ʉn ka ma-to à, ye ruuru, ye ruru hun-ne. Ye ro m-zee, "Ho'os no **ba'as-ut** no, no muun, no kon Shir. Wua soks **ba'as-ut** no." ¹³ Ye ruuturu **ya-ut-kot** deen ye da'e hi-to ʉn hun-ne à. Bɔ ye 'woste ya-us-gom deen à, ye duusuru ye m-now. Ye konuru Shir. Gom-us taaru ye. §

*Mar-m Yohana Wa-m-Yo'os
ʉn hun-ne m-ho*

(Mati 14:1-12; Ruka 9:7-9)

¹⁴ Yeso ruug ur-jin ko kene har ko-Gwomo **Here** [Atipas] hoguru ma-to ʉn wʉ. Hun-ne kap ye ma'asuru us-barag. Ye ro m-zee, "¿Wan wʉ ne ro ʉn nom ʉn ka hyat-to kaane?" Ye ken ye zeeru "**Yohana** wʉ. Wʉ ro'e ʉn m-yo'os ʉn hun-ne n-te m-ho à. Wʉ wʉ Shir 'yonse be-de m-margan ne. Wʉ wʉ a ya'ase ka beeb-de."

¹⁵ Ye ken ye zeeru, "Ay, **Ereja** wʉ."

Ye ken ye zeeru, "Ay, wan-rwor ʉn Ma-to Shir wʉ untun ka ye haane n-ga à."*

¹⁶ Bɔ **Here** hogute ma-ut Yeso à, wʉ zeeru, "**Yohana** wʉ um rwo'e a kups hi-de ʉn wʉ à, wʉ ine ʉn hoog ne!"

¹⁷ **Here** ʉn zee kaane remen se ken hak-se n-ga ne, wʉ ʉn hi ʉn de ʉn wʉ, wʉ rwo'og a ship **Yohana**. A rwo'uru wʉ ʉn kuke-o m-ke'et. Wʉ ʉn nom kaane remen wʉ gaag ne'a hen ʉn wʉ, Herodiya cin ba campo ʉn wʉ ʉn mar. Jin-ur campo ʉn wʉ ro Pirip. ¹⁸ **Here** ʉn nom kaane remen **Yohana** ma'aste wʉ m-rure unze, udepe wʉ ge ne'a hen ʉn wʉ á.† ¹⁹ Ne'a suuru **Yohana** us-ryaab har wʉ conog wʉ ho wʉ. Amba Herodiya kum ur-be á. ²⁰ Ko-Gwomo **Here** ro ʉn gyer-o **Yohana**. Wʉ nak wʉ kashi ʉn net-wʉ, wan-ba-m-kukop. Remen kaane, wʉ essuru wʉ be-de rii a ci wʉ á. Wʉ ro m-zo'ore deen da-o **Yohana** ro ut-ma ʉn wʉ ne. Amba kap ʉn kaane ne, wʉ ro ʉn hoge ʉn rerem-mo ʉn ma-to ʉn wʉ.

²¹ Amba de ken ho-de, Herodiya kumuru caari-de ur-ho. Ka ho-de, ko-Gwomo **Here** ro ʉn baks ʉn ho-de a mate wʉ à. Wʉ nomuru o-biki. Wʉ banuru gwomo-ne ye ʉn wʉ, ʉn sek-ye ne ye ʉn karma-ne ʉn sek-ye ne ye ʉn dak-o o-Gariri. ²² Bɔ ye morgute ʉn biki-o ʉn wʉ à, wa Herodiya wan-ne'a, wʉ cowuru be-de ʉn ye. Wʉ hewuru us-hew. Zak-o reeru ka ya-o-biki ye deen, kap ʉn ko-Gwomo **Here** ne. Ko-Gwomo hakuru o-nu, wʉ zeeru ka wan-ne'a-wʉ "Kay, kon me rii-yo o cone à, kap man ya'as wo yo." ²³ Wʉ tonduru ka wan-ne'a-wʉ. Wʉ zeeru, "Koyan yo o kone be ʉn de, har purug-de ʉn gwomo-ut re, man hoks wo m-ya'as."

† **Bor-ʉs cind:11** 6:8-11 Hyen komo: Ruka 10:4-11. ‡ **Bor-ʉs cind:11** 6:11 Hyen komo: Seng 13:51. § **Bor-ʉs cind:13** 6:13 Hyen komo: Yaku 5:14. * **Bor-ʉs cind:15** 6:14-15 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19.

† **Bor-ʉs cind:18** 6:17-18 Hyen komo: Ruka 3:19-20.

²⁴ Bɔ wan-ne'a hogute kaane à, wu ruuru, wu haaru be-ur inu un wu. Wu zeeru wu, "Hoge ma-to ko-Gwomo zee à, wu zee koyan yo um kone wu, wua ya'as me. ¿Yan yo ne um he wu m-kon?"

Inu un wu zeeru wu, "Ha o kon wu hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho."

²⁵ To, wu muunuru, hor-m-hor be-de un ko-Gwomo. Wu konuru wu, wu zeeru, "Hi-ur **Yohana** Wa-m-Yo'os de um cone o huu me m-moka n-me o-kok."

²⁶ Bɔ ko-Gwomo hogute kaane à, men-ut naasuru wu deen remen wu regusute wu tonsute be-de un ya-o-biki. Wu con wu yage shoos un ma-to un wu á. ²⁷ Remen kaane, ba un naas o-da, wu tomuru ko-karma. Wu zeeru, "Ha o kupsunu me hi-ur **Yohana**." Wu arguru m-neke be-de **Yohana** ro ke'o à, wu kupsuru hi-de un wu. ²⁸ Wu neknuru un de ne n-me o-kok. Wu ya'asuru ka wan-ne'a-wu. Wan-ne'a ya'asuru inu un wu. ²⁹ Da-o yan-neke-m **Yohana** hoge bɔ a nome à, ye haaru, ye dekururu u-de un wu, ye jokuru.

*Yeso reegtute hun-ne
dugu-ʉs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Ruka 9:10-17; Yoha 6:1-14)

³⁰ Yan-Tom Yeso, ye wu tome ye rur Ma-to Shir à, ye muunuru, ye morguru be-ur Yeso. Ye rururu wu kap rii-yo ye nome à un rii-yo ye yoos ne à. ³¹ To, ye ro wu m-rure, hun-ne doru ye, ye ma'asuru m-haan be-de un wu ye hogute ma-ut Yeso. Ye ka ro m-nekne, ye ka ro m-arag, har Yeso kum da-o un re un rii-yo m-re á. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, "Haan no, a paks no, a wuwe no hiin."

³² Ye cowuru o-hat, ye ro m-neke be-de un ba un net un hon-de un ye. ³³ Ashi, hun-ne deen hyanag neke-mo un ye. Ye nepste un ye ne. Ye rwuunuru un ko o ke bo-o. Ye arguru teeru ʉs-rek. Ye ro un dore n-riib o o-mar. Ye ba'uru Yeso ne m-wo reeno be-de ye he'e à. ³⁴ Yeso woburu. Bɔ wu rwuunte o-hat à, wu 'wossuru hun-ne ut-moor ne deen ye be'este wu m-wo. To, wu hyanuru ye. Ye ka untun yege-ca. Ye rotte ko-ya-ur-gut á. Wu hoguru 'won-de un ye. Wu taknu yoose un ye se ken rem-se deen.‡

³⁵ To, da-o wu ro ye m-yoose à, yan-neke-mo un wu hyanuru ho-ur teeste. Ye haaru be-ur Yeso. Ye zeeru, "Ho-ur teeste. Hur-ut ro kon kané yow yow á. ³⁶ Se o 'yons ye kaane ye tuwut yan-bo-ut kat-ne to ro kané à, ye oonute hi un de un ye rii-yo m-re."

³⁷ Amba Yeso hakuru o-nu, wu zeeru ye, "Ya no ye rii-yo m-re un hi un no."

Ye zeeru Yeso, "Hon un ka moor-to un hun-ne to, ¿ke ne o te he kum un hwor-ye te hette ye m-coks à? ¿Wa ya'e te ka rii-yo kaane? Se de te nome guwus-de ut-ho zungu-ʉs yoor te hokstu ye m-reegte."

³⁸ Yeso cituru ye, "¿Burodi-ut re to ro no? Ha no no gwoton."

Bɔ ye heete m-gwot à ye muunuru. Ye zeeru wu, "Burodi-ut taan un jan ne yoor te hyane."

³⁹ Bɔ wu hogute shas-o un ye à, wu zeeru hun-ne kap, "She'et no be-de un gwo-ut yar-to kur-ut ut-kur." ⁴⁰ Ye ne ye she'eturu kur-ut ut-kur. To ken kur-to ne zungu-o gaan [100], to ken kur-to kwooz-ut yoor un op [50]. ⁴¹ Bɔ ye she'ette à, Yeso jaksuru yish-ye un wu n-Ton o shir, wu nomuru Shir ur-bongon. Bɔ wu komte Shir nome ur-bongon à, ka da-de ne, wu bosuru ka burodi-to bos-ut ut-bos. Ka bos-to wu bosre à, wu wonguru yan-neke-mo un wu un ka jan-ye ne yoor. Ye heeturu ka hun-ne ye kap. ⁴² Hon un moor-to un ye kap ye reeru to, ye ciig har to kus, ⁴³ har ye kamsuru to kusse à koor-ut op ut-yoor [12]. ⁴⁴ Be-de un ka ye re à campo-ne dugu-ʉs taan [5,000].

*Yeso nomog ur-hew n-ton m-ho
(Mati 14:22-33; Yoha 6:15-21)*

‡ **Bɔr-ʉs cind:34** 6:34 Hyen komo: Qog 27:17; 1Gwm 22:17; 2Nom 18:16; Izik 34:5; Mati 9:36.

⁴⁵ Bò Yeso komte reegte un hun-ne à, ba un naas o-da, wu zeeru yan-neke-mo un wu ye tuw o-hat ye neke, ye pes o-mar, ye wo un o ken bo-o o a m-zee o-Besayada. Wu komo wu 'yonsute ka hun-ne ye. ⁴⁶ Bò wu 'yonste hun-ne à, wu daaru ur-haag remen wu konot Shir.

⁴⁷ Bò tet-m woonte à, yan-neke-mo un wu ro o-hat n-tete o o-mar. Yeso ne wu ro kané o-zang un hon-de un wu. ⁴⁸ Wu hyambu ru yan-neke-mo un wu ro dum-o m-nak o-hat. Hat-o yagute m-neke remen yo-m ro o m-munte us-ajima ne. Ka da-de ne, cin ba ho-ur ro un rwuun, wu kawuru ye. Wu ro m-yawag n-ton m-ho us-na us-na. Wu woot be-de un ye. ⁴⁹ Amba bo ye hyambu te wu roon à, wu ro m-yawguné n-ton m-ho mo o-mar, ye nomuru us-barag. Ye zeeru, “¿Ko ko-marimar-wu?” Ye taknuru us-kan se o-gyer. ⁵⁰ Ko wu ke, bo wu hyambu te Yeso à, wu zapuru us-zap. Yeso tepsburu ye hor-m-hor. Wu zeeru ye, “Ho'os no hur un no. Yage no o-gyer. Me wu.” ⁵¹ Ka da-de, wu woburu be-de un ye. Wu cowuru o-hat. Yo-m resuru tomso ne. Ye ne ye bopuru us-nu deen. ⁵² Ko de wu reegtute hun-ne un yish-ye un ye à, ye ungo nap beeb-ur Yeso á. Hur-de un ye hoks m- nap á.

*Yeso taasute ya-us-gom
gom-se un ye un dak-o o-Genesaret
(Mati 14:34-36)*

⁵³ Ye pasuru ur-jit, ye wooru un dak-o o-Genesaret. Ye gaguru o-hat un riib-o o-mar. ⁵⁴ Bò ye rwuunte à, ba un naas o-da, hun-ne napuru unze Yeso wu. ⁵⁵ Ye doruru ut-bo, hun-ne masuru wu m-hante ya-us-gom us-rek us-rek n-te un kerem-to un ye. Ko o ke dak-o ye hoge Yeso ro, ye heeturu ye. ⁵⁶ Kap be-de wu cowe à, un bo-ut rek-to ko bo-ut caari, un riib ne, ye russuru ya-us-gom be-de ut-baab. Ye konuru Yeso wu yage ye ci ko riib-o un cop-o un wu. Bò un ya-us-gom ye ci'e o à, gom-us taaru ye.

Bor-ús ta'yoor

*Dore un jor-se un ya-n-ga-ye
un rem-se un ye ne
(Mati 15:1-9)*

¹ De ken ho-de, **Parisa**-ne morguru be-ur Yeso mosse un ye ken ye ne yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa**. Ye woonuru rwuun-mo o-Urusharima remen ye hyenet Yeso. ² Ye hyanuru ye ken **yan-neke-m Yeso** ye. Ye ro un re un rii ut-ri'in ne un kom-to un ye, ba ye un sapt, bo **Parisa**-ne zee ye ye sapt à. ³ **Yahuda**-ne, yagunte de **Parisa**-ne, ye ro un dore un rem-se ya-n-ga-ye yoose ye à. Ye ro m-re un rii á, se ye saptussute ut-kom ur-bon ne bo ye 'wosse tat un ye ne ro m-nom n-ga à. ⁴ Tomso ne ye ro un re un rii-yo m-re be-de ut-baab á, se ye saptussute. Ka da-de ne yette un re un rii-yo m-re yo un be-de ut-baab. Se ken jor-se ro kon deen se tat un ye ne zee ye dore à. Se yette m-so'os ut-kok, ut-tur ne, rii-yo ye duuste rii un to.

⁵ Remen kaane, **Parisa**-ne un yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** ne ye cituru Yeso. Ye zeeru, “¿Ya hante yan-neke-m ru ye rotte un dore un jor-se ya-n-ga-ye á? Ye rotte un re un rii ut-ri'in ne un kom-to un ye.”

⁶ Yeso shasuru ye, “Ee, **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wu rworog ma-ut no hond hond, no ya-o-shepe! Hoge no rii-yo wu gene à. Wu geneg unze, Shir zeeg,
“ ‘Ka hun-ne ye ro me ur-bongon bo o-nu,
amba ye ya'as me hur-de un ye á.

⁷ Bongon-de ye ro me m-nome à, hwaa o.
Remen, ye ro un yoos un **karamsa**-o un hun-ne
sa o zee **karamsa**-to Shir.’* ”

* **Bor-ús ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Isha 29:13 (ut-Girik).

⁸ Yeso dooru ye m-zee, “Kaane o no m-nom. No m-yage un **karamsa**-o Shir, notte un dore un jor-ʊs tat no ne.”

⁹ Yeso dooru m-do, wu zeeru ye, “¿Weer-ʊs no se ka? No m-muut un **karamsa**-o Shir hwaa remen no dorute jor-ʊs tat no ne! ¹⁰ Bu-o gaan, **Mosa** zeste, ‘Ya tato ru un inu ru ne ut-gos. Wu pyape tat un wu à, ko inu un wu, a ho wu.’† ¹¹ Amba no ur-yoos unze urege net ro un yo ken rii-yo ne yo wu heete m-gu un tato un wu ko inu un wu un yo à, amba wua zee, ‘Kap rii-yo no roa kum be un de n-ga à, yar-mo mo um **seke** Shir à.’ ¹² Un yoos-de un kaane, notte un hante un cow-se un yage un gu un tat no ne ye ro ur-koob à. ¹³ Ka bo no m-muut un Ma-to Shir hwaa. Notte un dore un jor-se un ya-n-ga-ye. Notte un yoose un yakar no. Sha-mo un ma-ut gaan-mo ka um nomu no. Se ken rem-se ro kon ut-moor ne se no m-nom à.”

Rii-yo ro un naas un net à
(Mati 15:10-20)

¹⁴ Bo Yeso komte rure un **Parisa**-ne kaane à, komo wu agnuru moor-to un hun-ne ye ro kan ʊs-riib à. Wu zeeru ye, “Raks no ut-to, kap-m no, no nep ma-to um he no m-rure à. ¹⁵ Rii-yo net ro m-re un nu-o un wu à, yo ro wu m-naas á, se de yo ro m-rwuun un hur-de un net à, yo ro wu m-naas.”‡

¹⁷ Bo Yeso nomte ut-ma kaane à, wu yaguru moor-to un hun-ne, wu cowuru o-hur. Ka da-de ne, yan-neke-mo un wu cituru wu, “¿Re o, ka sha-mo ut-ma to ro?” ¹⁸ Yeso zeeru ye, “¿Har un no ne, no nap á? Rii-yo net ro m-re à, yo ro wu m-naas á. ¹⁹ Me un zee kaane remen ur-hur o, yo cowe á, ut-men o, yo cowe. Rii-yo cowe ut-men à, a ruut yo o-kot.” (Yeso un ruru ye ka ma-to wu kututu ye unze ko yo ke rii-yo yo ro un bon-de m-re ne.)

²⁰ Wu dooru m-zee, “Rii-yo ro m-rwuun un hur-de un net à, yo ro wu m-naas. ²¹ Me un zee yo ka remen un hur-de un net o, barag-ʊs yo-se ro m-rwuun: rii-yo m'e, ur-hyow ne, un ho-de un net ne, ²² o-ás, ur-gop ne, un men-ut jaas-to ne, ut-raks ne, ur-she'et ne untun guub-o o-gwoor, ur-shoob ne, un reeb-to un hun-ne ne, un nu-mo ur-hi ne, un m-raag ne. ²³ Ka rem-ʊs yo-se se kap, un hur-de un net o, se ro m-rwuun. Se se ro net m-naas.”

Ne'a-wu ro ko-Yahuda á shere be-ur Yeso
(Mati 15:21-28)

²⁴ Yeso yaguru o-Gariri, wu cowuru un o ken dak-o ur-hew ne, dak-o un o ken bo-o o a m-zee o-Taya à. Wu comsuru un o ken hur-o. Wu conu ne hun-ne nep á. Amba hun-ne ro un 'er-de un wu ko yea hyen wu à. ²⁵ Wu ken ne'a-wu hoguru Yeso haante. Ka ne'a-wu wu ro un wan-ne'a ne rek-wu, **ya-ut-kot** daag wu ur-hi. Wu haanuru be-ur Yeso hor-m-hor. Wu kwukturu un co-o un wu. ²⁶ Ka ne'a-wu tomso, ko-ya-o-**Yahuda** wu á, ko-ya un dak-o o-Siriya§ wu. Wu konuru Yeso ruute wà un wu ko-**ya-ut-kot** ye da'e wu ur-hi à.

²⁷ Yeso zeeru ka ne'a-wu, “A yage yakar cikste token. Rii-yo m-re yo un yakar, yo depe a ya'as yege-wo á.”

²⁸ Ne'a shasuru Yeso, wu zeeru, “Gos-wu, ka bo o, amba ko yege-wo, ye ro un re un rii-yo m-re yo he'ene yakar à.”

²⁹ Bo ne'a zette Yeso kaane à, Yeso shasuru wu. Yeso zeeru, “Bo o shestu me kaane à, ji o-hur, ko-**ya-ut-kot** ruug un hi-ur wà ru wan-ne'a.”

³⁰ Ne'a arguru jo. Wu wobe, wu 'wos wà ro domb n-ton un rii-o ur-rut. Ko-**ya-ut-kot** ruuste un hi-de un wà.

† **Bor-ʊs ta'yoor:10** 7:10 Hyen komo: Rwu 20:12; Kara 5:16; Rwu 21:17; Rewi 20:9. ‡ **Bor-ʊs ta'yoor:15** 7:15 Mo ken gen-mo un do ci-o 16Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge. § **Bor-ʊs ta'yoor:26** 7:26 ut-Girik: Siriya-Pinikiya.

Yeso rwo'og ko-ka'ato m-hoge

³¹ Yeso ro m-ru ʉn dak-o ʉn riib-o ʉn bo-o o-Taya, wu doruru so o-Sidon wu heet Mar-o o-Gariri. Ka da-de ne, wu hessunuru ʉn dak-o a m-zee dak-o ʉn *Bo-ut Op*.

³² Bo wu woonte kanɛ à, ye ken ye hanturu Yeso wu ken ko-ka'ato-wu. Wu ro tomso ut-re'em ne. Ye konuru Yeso **seke** wu o-kom, ko ka gom-o m-ta à.

³³ Yeso yagnuru morog-de ʉn hun-ne. Wu paksuru ʉn ka net-wu ne. Wu zupuru wu ut-to ʉn jow-ye ʉn wu. Wu copsuru o-jow m-ta. Wu ci'uru rem-de ʉn wu ʉn ka jow-yo. ³⁴ Wu dassuru ʉr-hi n-Ton o shir. Wu shikuru deen. Wu zeeru wu, "Ephaphatha" unze, "To-ut ru tikse." ³⁵ Bo m-zee ʉn kaane to-ut tiksuru. Rem-ur ho'osuru. Wu tepruru ʉr-bon ne.

³⁶ Ka da-de ne, Yeso ka'aguru ye unze ye jar ye rure net á. Amba bo Yeso ka'agte ye à, ye ne komo ye dooru m-rwor. ³⁷ Ye hoge ka ma-to ʉn to-to ʉn ye à, ye bopuru ʉs-nu remen ye hyanag rii-yo ut-hyat. Ye zeeru, "Wu nak nom ʉn ko yo ke rii-yo ʉr-bon ne har wu rwo'og ka'ato-ne ʉn bebe-ne m-hoge, ye teper."

Bɔr-ʉs eer*Yeso reegtute hun-ne dugu-ʉs nass [4,000]**(Mati 15:32-39)*

¹ ʉn ka ho-to ne, hun-ne dooru m-morge deen be-ur Yeso. Ye kus ʉn rii-yo m-re ne komo á. Yeso agnuru yan-neke-mo ʉn wu. Wu zeeru ye, ² "Kay, ʉm hogute 'won-de ʉn ka hun-ne ye, ye rewe be ʉn na ho-ut tet à, rii-yo m-re yo kus á. ³ Me 'yonse ye ne, ye ji m-moka m-mer m-mer, mer a bu ye ʉn cow. Yea wo o-hur á, remen ye ken ye rwuunte ʉr-hew ne."

⁴ Yan-neke-m Yeso shasuru wu, ye zeeru, "¿Ke ne o ne a he hoks m-kum ut-burodi kanɛ o-kot to he coks ʉn ka hun-ne ye à?"

⁵ Yeso cituru ye, wu zeeru, "¿Burodi-ut re to no rotte?"

Ye zeeru wu, "Burodi-ut ta'voor-to te rotte."

⁶ Ka da-de ne, Yeso zeeru hun-ne, she'et n-dak. Bo ye she'ete à, wu dekuru ka burodi-ut ta'voor-to, wu nomuru Shir ʉr-bongon. Wu bosuru to, wu ya'asuru yan-neke-mo ʉn wu ye heete moor-to ʉn hun-ne. Ye heeturu ye. ⁷ Ye ro ʉn jan rek-ye ne hiin. Da-o wu nomse Shir ʉr-bongon remen ye à, wu zeeru yan-neke-mo ʉn wu ye wonge hun-ne ka jan-ye tomso. Ye heeturu ye. ⁸ Kowan wu reeru, wu ciig. Bo ye cikste à, yan-neke-mo ʉn wu kamsuru bos-to kuse à. To shoosuru koor-ut ta'voor.

⁹ Hun-ne ne ye wooste dugu-ʉs nass [4,000]. Bo ye komte m-re à, Yeso 'yonsuru ye.

¹⁰ Ba ʉn naas o-da, ka da-de ne, wu cowuru o-hat ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne, ye haaru ʉn dak-o o-Darmanuta.

*Hoob-o ʉn hyan ʉn hyat-ut Yeso**(Mati 12:38-42; 16:1-4)*

¹¹ Bo **Parisa**-ne hogute Yeso woonte à, ye haaru be-de ʉn wu. Ye taknu wu ʉs-cot. Ye ro ʉn hoob-o wu nom to ken hyat-to, to ye hette m-zee wu rwuunte n-Ton shir à. Ye ro wu m-taks.* ¹² Bo wu hogute ma-to ʉn ye à, wu shikuru ʉn hur-de ʉn wu deen. Wu zeeru, "¿Ya-m-moka ye, ya ʉn yo notte o-hoob o ʉn hyan ʉn hyat-to Shir? Nip-o me no m-rure, mo ken senge-mo ut-hyat mo ro kon mo a he m-kute ya-m-moka ye á."† ¹³ Bo wu rurutu ye kaane à, wu inuru. Wu cowuru o-hat ʉn yan-neke-mo ʉn wu ne. Ye pasuru ʉn de ka jit-de.

*Yist-mo ʉn Parisa-ne**(Mati 16:5-12)*

* **Bɔr-ʉs eer:11** 8:11 Hyen komo: Mati 12:38; Ruka 11:16. † **Bɔr-ʉs eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 12:39; Ruka 11:29.

14 To-ut ka'ag **yan-neke-m Yeso** m-neke ut-burodi ne. Se ur-gaan un hon-de un de de ye rotte n-me o-hat. 15 Ye ro un pas o-mar, Yeso nakuru ye ut-to, wu zeeru, "Baks no, no nom cen un **yist-mo un Parisa-ne un yist-m** ko-Gwomo **Here** ne."‡

16 Ye nomuru ut-ma un hi un de un ye, ye zeeru, "Wu un rwor kaane remen att ut-burodi a."

17 Yeso napuru bo un rii-yo ye nome ut-ma a. Wu zeeru, "¿Remen ya notte un ma-to un koob-de ut-burodi? ¿No nap ma-to um rottu no a? A'a, ¿har m-moka no un koob-de m-nap ne? 18 'No un yish ne ye o-hyan, ¿Amba no m-hyan a? No ut-to ne to m-hoge, ¿Amba no m-hoge a?'§ 19 No baks a! Da-o um bosre hun-ne dugu-us taan [5,000] burodi-ut taan a, ka bos-to kuse no a, ¿koor-ut re to no shoose un to?"

Ye zeeru, "Koor-ut op-ut yoor-to." 20 Wu zeeru, "Burodi-ut ta'voor ne to um bosre hun-ne dugu-us nass [4,000], ka bos-to kuse no a, ¿koor-ut re to no shoose un to?"

Ye shasuru, ye zeeru, "Koor-ut ta'voor-to."

21 Wu zeeru ye, "¿Har m-moka, no nap a?"

Yeso upsute ko-po yish

22 Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye haaru un de ken bo-de de a m-zee o-Besayada a. Bo ye woote a, hun-ne hanturu Yeso, wu ken ko-po-wu. Ye konuru wu unze wu ci yish-ye un wu ko ya upse a. 23 Wu bopuru wu o-kom, wu ruuturu wu n-riib o-bo. Bo wu ruute wu a, wu copsuru yish-ye un wu m-ta. Wu ci'uru ye un kom-to un wu. Ka da-de ne, wu cituru ko-po. Wu zeeru wu, "¿O hokste hyan un yo ken rii-yo?"

24 Ko-po dassuru ur-hi remen wu hyenet. Wu zeeru, "Me de m-hyan un hun-ne buu, untun us-'yo o me ye m-hyan. Ye ro m-neke."

25 Komo Yeso dooru ci un yish-ye un wu. Ka da-de, yish-ye un wu upsuru. Wu hyanuru koyan cas cas. 26 Ka da-de ne, Yeso zeeru wu, "Neke jo un hur-o ru. Wo warag o-Besayada a."

Bitrus nak Yeso wu ro Wan-Gwu (Mati 16:13-20; Ruka 9:18-21)

27 Yeso inuru kane un yan-neke-mo un wu ne. Wu cowuru un bo-to un dak-o un riib-o un bo-o o-Kaseriya o-Pirip. Ye ro m-neke un cow, Yeso cituru ye. Wu zeeru, "¿Wan wu ne hun-ne ro m-zee um ro?"

28 Ye shasuru wu, "Ye ken ye, ye ro m-zee **Yohana** wu **Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho**. Wu a 'yonse be-de m-mar. Ye ken ye ne, ye zeeru **Ereja** wu. Ye ken ye zeeru wan-gaan be-de un ya-n-ga-ye, **yan-Rwor un Ma-to Shir**."*

29 Yeso cituru ye, "No ne, ¿Wan wu ne eb no ro m-zee um ro?"

Bitrus shasuru Yeso, wu zeeru, "Wo wu ro **Kiristi, Wan-Gwu** wu Shir tomne a."†

30 Ka da-de ne, Yeso ka'aguru ye, wu zeeru, "No jar no rur a."

Yeso rworog unze mar-mo wu he'e (Mati 16:21-28; Ruka 9:22-27)

31 Bo wu ka'agte ye unze ye rwor unze wu ro **Wà-wu un net** a, ka da-de ne, wu taknu ye m-yoose de ken yoos-de. Wu zeeru, "Gakte-mo me **Wà-wu un net** um su ur-koob. Sek-ye ye un **Yahuda-ne un Gwomo-ne** ye un kon-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, ya 'yarag me har ya ho me. Ye ho me, ho-ut tet to um he m-nom un saag um inute un hog ne." 32 Yeso rworuru ka ma-to cas cas. Wu wuke to ken to a. Se Bitrus nakuru wu pakse, wu taknu Yeso m-kangse.

‡ **Bqr-qs eer:15** 8:15 Hyen komo: Ruka 12:1. § **Bqr-qs eer:18** 8:18 Hyen komo: Irmu 5:21; Izik 12:2; Mark 4:12. * **Bqr-qs eer:28** 8:28 Hyen komo: Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. † **Bqr-qs eer:29** 8:29 Hyen komo: Yoha 6:68-69.

³³ Bɔ Bitrus kangse wu à, Yeso byanduru ʊs-ajima ne. Wu gwoturu ye ka yan-neke-mo un wu ye, ka da-de ne, wu kangsuru Bitrus. Wu zeeru, “Nom ja un me ne, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Barag-ʊs ru se Shir se á, se ma-hun se.”

³⁴ Ka da-de, Yeso agnuru buug-de un hun-ne ye woon yow yow be-de un yan-neke-mo un wu. Komo wu zeeru ye, “Urege wu ken wu conog wu warag wan-neke-m re, se wu she'eg hi un de un wu komo se wu zongute wu sew **kan-o** un wu, wu doru me.‡

³⁵ Remen bɔ un wu cone gu un hoog-o un wu à wua taage un o, amba no ye ya'ase hoog no rem re à, komo remen **Ma-to m-Rerem** noa kum hoog-mo ba m-ta. § ³⁶ ¿Ya net kume ne, wu kume hono o-dak amba wu taage un hoog-mo un wu? ³⁷ ¿Ya net he ya'as un Shir remen wu oot hoog-o un wu? ³⁸ Urege wu ken wu ro m-hoge un 'e-m re un yo me m-yoos ne à, un ka da-o, o hun-ne ro m-sheer be-de Shir á, amba se men-ut jaas-to, ka da-de, me **Wà-wu un net** a hoge 'e-mo un wu, me muune un dak. Man muun un seps-mo o-Tato ne mosse un mo un **yan-tom-ye Shir** ne ye ba m-kukop.”

Bɔr-ʊs jero

¹ Yeso dooru ye ut-ma, wu zeeru, “Hoge no! Nip-o me no m-rure, ye ken ye be un no ye morge kane à, rii-yo ye meret yea hyen gwomo-to Shir rwunte un beeb-de un to ne.”

Yeso barmute

(Mati 17:1-13; Ruka 9:28-36)

² Bɔ rewute ho-ut cind à, Yeso dekuru Bitrus, **Yakubu**, un **Yohana** ne. Ye doruru wu har n-ton o-haag. Kane un hon-de un ye. Kaane wu barme un yish-ye un ye.

³ Cop-to un wu warguru ut-pus to puu. To ma'asuru kyarkyar. Yatt wan hoks un so'os ut-gund to un wu kane bɔ cop-to un wu nome o-mok á. ⁴ Ye hyanuru **Ereja** un **Mosa** ye merse à, ye rwunte be-ur Yeso. Ye ro un tep un Yeso ne.

⁵ Bitrus zeeru Yeso, “Wa-ʊs-Nap, bɔ a kane à, nong ur-bon te nomu no depi-ut tet: wo ur-gaan, **Mosa** ur-gaan, **Ereja** ur-gaan.” ⁶ Bitrus un zee kaane remen wu un ye ka yoor-ye ne **yan-neke-m Yeso**, gyer-o reeg ye deen har ye hoks m-nap un yo m-zee á.

⁷ Ye ro kane, o ken ke'ente-o kawuru, o hokkuru ur-ho. Ye hoguru cor n-Ton shir. O zee, “Wà re wu ka wu um cone à. Raks no ut-to, no hoge wu.”*†

⁸ Bɔ un gyp-o un yish, ye gwoturu, ye 'wos Yeso un hon-de un wu mosse un ye ne. Ye hyan ye ka á.

⁹ Ye ro m-kerenge n-ton o-haag, wu ka'aguru ye. Wu zeeru ye, “No jar no rure net rii-yo no hyane á. Se me **Wà-wu un net**, da-o me ine be-de un margan-ne, ka da-de ne, no he rwor un rii-yo no hyane à.” ¹⁰ Ye doruru ma-to un wu, amba ye ma'asuru ʊs-acitne un hi un de un ye, ye zeeru, “Se da-o wu ‘ine be-de un margan-ne’ ¿Re o no hyane ka ma-to?”

¹¹ Ka da-de ne, ye cituru Yeso. Ye zeeru, “¿Remen yan o yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** zette se **Ereja** wu merse à, se wu musunte, ka da-de ne, Shir tomonte **KiristiWan-Gwu?**”‡

¹²⁻¹³ Yeso shasuru ye, wu zeeru, “Nip-o, a geneg be-de un Ma-to Shir unze se **Ereja** heesunte wu ja'asse koyan, ka da-de ne, **Kiristi** haanuru. Ro gense tomso unze hun-ne a nomu wu kap rii-yo ye cone à. Ka net-wu a tane un jin-ur **Ereja** à, wu be'este ne wu heesunte. Bɔ un rii-yo a gene unze a nomu wu yo à, to, bɔ un haan-mo un wu

‡ **Bɔr-ʊs eer:34** 8:34 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. § **Bɔr-ʊs eer:35** 8:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. * **Bɔr-ʊs jero:7** 9:2-7 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. † **Bɔr-ʊs jero:7** 9:7 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22. ‡ **Bɔr-ʊs jero:11** 9:11 Hyen komo: Mara 4:5; Mati 11:14.

a nomuru wu yo. **Wà-wu un net**, wu Shir he m-tomon un jim-ur **Ereja** à, a geneste unze wua su ur-koob deen be-de un hun-ne, yea yo'og wu."

Yeso ruute ko-ya-ut-kot

un hi-de un wà

(Mati 17:14-20; Ruka 9:37-43a)

¹⁴ Yeso un yan-neke-mo un wu ne nen tet, bo ye kergente o-haag à, ye muunuru. Ye 'wossuru hun-ne deen hwoog ka ye ye yage à n-tete. Ma-ut sunuru yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** un ye ne. ¹⁵ Bo moor-to un ka hun-ne ye hyambuete Yeso à, ye bopuru us-nu. Ye somnuru us-rek us-rek. Ye gassuru wu.

¹⁶ Wu cituru yan-neke-mo un wu, wu zeeru, "¿Yan gon ma-to sunu no un ka hun-ne ye ne?"

¹⁷⁻¹⁸ Se wu ken net-wu n-me un ka moor-to un hun-ne ye wu shasuru. Wu zeeru, "Wa-ur-Yoos, me ka hante wà re wan-campo wu ko-**ya-ut-kot** da'e ur-hi à. Ye weneg wu tep. Myet da-o ye daanu wu, wu ma'asuru m-hye n-dak, nu-o un wu ma'asuru un ru ut-kop. Wu ma'asuru un ti un yin, wu hu'usuru gaw. Um heette wu be-de un yan-neke-m ru ye ruut ka ko-**ya-ut-kot**-wu. Ye hoks á."

¹⁹ Yeso zeeru ka hun-ne ye kap. "No ya-m-moka, yan-koob-de m-sheer be un de! ¿Se da un ke o um he m-ma'as un no ne? ¿Um dungunte un no ne, har no bupt ma-ut re? No de, hantu me no wà."

²⁰ Ka da-de, ye hanturu wu wà, wan-campo. Bo ko-**ya-ut-kot** hyente Yeso à, wu 'yonsuru o-zungo un hi-de un wà. Wur-o un wà arguru us-zap. Wu hyeeru n-dak. Wu ma'asuru ut-byorke. Nu-o un wu ro un ru ut-kop.

²¹ Yeso cituru tato-o un wu, Yeso zeeru, "¿Da un ke o ne ka rem-se kumu wu?"

Tato-o shasuru, "Cin wu ro rek-wu. ²² Koyanda se wu ma'aste wu m-jorbe n-me o-ra, m-ho ne remen wu hoot wu. Urege woa hoks, o hoge 'won un te, o gu te."

²³ Yeso zeeru, "¿Urege woa hoks'? Ko yo ke rii-yo yo m-nome yo be-de wu shere be un de à."

²⁴ Un ra o, wu hogute kaane à, wu 'yonsuru cor-o un wu. Wu zeeru, "Um dek Ma-to Shir. Amba me bo'os á. Gu me bo hur-ur un de a wonge be-ut yoor á."

²⁵ Yeso hyanuru hun-ne deen ye ro m-mond be-de un wu. Wu hururu ka ko-**ya-ut-kot**-wu ut-gaag. Yeso zeeru, "Ka ko-**ya-ut-kot**-wu, wu wene wà wan-campo tep m-hoge ne à, ru be-de un kà wà-wu. Wo jar do wu m-da á."

²⁶ Bo wu hogute kaane à, wu dooru wu m-da us-kan us-kan. Wur-o un wà arguru us-zap deen. Ka da-de, ko-**ya-ut-kot** ruuru. Wà warguru untun ko-margan. Ye ka ye ro kane à, ye zeeru, "Ay, wà mereste. Wu kus un hoog ne á." ²⁷ Yeso tabburu o-kom. Wu bopuru wà. Yeso 'yonsuru wu. Wà esuru ge.

²⁸ Bo Yeso tuwte o-hur à, yan-neke-mo un wu cituru wu pakse. Ye zeeru, "To, ¿re o nome te hokste ruut un ka ko-**ya-ut-kot**-wu á, o ruutte wu?"

²⁹ Wu shasuru ye, "Gon ka rem-se se ro m-ru á, se mosse un kon-se un Shir ne."

Yeso doog m-rwor unze

mar-mo wu he'e

(Mati 17:22-23; Ruka 9:43b-45)

³⁰ Yeso un yan-neke-mo un wu ne ye ruuru kane. Ye argunduru dak-o o-Gariri. Yeso ne wu con net nep á. ³¹ Wu ro un yoose un yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, "**Wà-wu un net**, a ya'as wu un kom-to un yan-yage-to un wu. Yea ho wu. Ye ho wu, wu taase ho-ut tet, wu inuru un hoog ne." ³² Yan-neke-m Yeso ye nap ka ma-to á. Ye cit wu ne á. Ye ro o-gyer ye cit wu.

Cow-yo un kum ut-gos

(Mati 18:1-5; Ruka 9:46-48)

³³ Ye woonuru un bo-o o-Kapanahum. Ye cowuru o-hur. Bo ye tuwte o-hur à, Yeso cituru ye ka ye ro be-de un wu à. Wu zeeru, “¿Ya nome ma-ut sunutu no un cow?”

³⁴ Ye resuru tek remen ka ma-to ye rotte un cow à, unze ko wan wu ro sek-wu be-de un ye. §

³⁵ Wu she'eturu. Wu agnuru yan-neke-mo un wu nen op un yoor. Ye hyoknuru. Wu zeeru ye, “Kowan wu cone wu warag sek-wu, se wu muutte hi un de un wu untun rek-wu, wu nome ko wu ke net-wu m-guw.”*

³⁶ Ka da-de ne, Yeso deknuru wa rek-wu, wu essuru wu n-tete o un ye. Wu gamturu wu. Yeso zeeru ye, ³⁷ “Kap wu gokse wa rek-wu untun wu ka rem re à, me wu gokse. Wu gokse me à, me wu gokse un hon-de á. Wu tomne me à, wu wu gokse.”†

Net-wu yage na á wu ma na wu

(Ruka 9:49-50)

³⁸ **Yohana** zeeru wu, “Wa-ur-Yoos, te hyanag wu ken wu ro un ruute un hun-ne ko-**ya-ut-kot**, wu ro un tan un jin un du. Te wenuru wu remen wu ro mosse un na ne á.”

³⁹ Yeso zeeru, “No wen wu á. Yatt-wu he nom ut-hyat un beeb un de, ka da-de ne, wu tenet me komo un jin-ur yo-de á. ⁴⁰ Ay, kap wu yage na á, wu ma na wu. ‡ ⁴¹ Nip-o me no m-rure, wu ya'e no ho-mo m-swò à, remen no ye ma **Kiristi** ye à, wua sabre be-de Shir á.” §

A yage ut-ba'as

(Mati 18:6-9; Ruka 17:1-2)

⁴² Yeso dooru ye ut-ma. Wu zeeru, “Ka yakar-ye, ya-m-sheer un me, wu rwo'e wangaan be-de un ye, m-ba'ase un cow-yo Shir à, jiište a gegu wu ta'ar-o ur-na un geks-de un wu, a jorbe wu n-me m-sa. ⁴³⁻⁴⁴ Urege kom-o ru ro wo m-hante **ur-ba'as**, kups o o jore. Jiište o kum hoog-o un ba m-ta kom-o gaan, otte a jorbe wo n-me den-o o-ra kom-ut yoor à, ra-o ba m-ryomse.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Urege ne na-o ru ro wo m-hante **ur-ba'as**, kups o. O muun be-de un kum un hoog-o ba m-ta na-o gaan, otte a jorbe wo den-o o-ra na-us yoor à, be-de ra-o ba m-ryomse. ⁴⁷ Tomso urege yish un du ro wo m-hante **ur-ba'as**, hus de. Jiište o tuw be-de un gwomo-to Shir yish-ur gaan, otte a jorbe wo den-o o-ra yish yoor à, ra-o ba m-ryomse. † ⁴⁸ Be-de, ‘Zwo ro m-mar à, komo ra-o ro m-ryomse á.’ ‡ ⁴⁹ O-ra o, a he so'os un hur-de un kowan bo a m-ja'as un rii n-te m-por à.

⁵⁰ “Por-m ro ur-bon ne, amba mo taage m-rerem, ¿un yan a hette mo m-ja'as mo nomot m-rerem? Warag no untun m-por, no she'et ba ut-ween un or no ne.” §

Bor-ús op

Ne'a-wu un gormo, wu ro ne'a

(Mati 19:1-12; Ruka 16:18)

¹ Yeso inuru un ka dak-o, wu cowuru un dak-o o-Judiya, ka da-de wu passuru Roog-o o-Joda. Komo moor-to un hun-ne dooru m-go'one be-de un wu. Wu dooru ye m-yoose bo wu wete m-nom à.

² Ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-de un wu remen ye takste wu, ko wua ba'ase be-de Shir à. Ye cituru wu, “¿Depete campo wu ho'os ne'a un wu?”

§ **Bor-ús jero:34** 9:34 Hyen komo: Ruka 22:24. * **Bor-ús jero:35** 9:35 Hyen komo: Mati 20:26-27; 23:11; Mark 10:43-44; Ruka 22:26. † **Bor-ús jero:37** 9:37 Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20. ‡ **Bor-ús jero:40** 9:40 Hyen komo: Mati 12:30; Ruka 11:23. § **Bor-ús jero:41** 9:41 Hyen komo: Mati 10:42. * **Bor-ús jero:43-44** 9:43-44 Hyen komo: Mati 5:30. † **Bor-ús jero:47** 9:47 Hyen komo: Mati 5:29. ‡ **Bor-ús jero:48** 9:48 Hyen komo: Isha 66:24. § **Bor-ús jero:50** 9:50 Hyen komo: Mati 5:13; Ruka 14:34-35.

³ Yɛso shasuru ye, “¿Ya **Mosa** zee no?”

⁴ Ye zeeru, “**Mosa** ya'ag te o-cow a gen takurda-o un caas ut-ge, a ho'os ne'a.”*

⁵ Yɛso zeeru ye, “Cikt un no de rwo'e wu genetɔ no kà **karamsa-o**. ⁶ Cin da-o Shir nomɛ koyan à, ‘Wu nomog hun-ne campo un ne'a ne.’† ⁷ Cin da wu nomte na kaane à, ‘Campo a yage tato un wu un inu un wu ne remen wu she'ette un ne'a un wu ne. ⁸ Ye, yoor-ye waragte untun wan-gaan‡ campo un ne'a un wu ne, yanze un hon un hon á. Yea ma'as hun-ne gaan. ⁹ Ge-to Shir gekse à, taasɔ net, wu caas to á.”

¹⁰ Bɔ Yɛso komte ut-ma un **Parisa**-ne ne à, wu ji'iru o-hur un yan-neke-mo un wu ne. Bɔ ye wote o-hur à, komo ye dooru wu m-cit un ka ma-to. ¹¹ Wu zeeru ye, “Kowan wu ho'ose ne'a un wu, wu gaaru ne'a hor-wu, ás-o wu rotte un ka ne'a-wu ne, remen ne'a un wu wu á. ¹² Tomso ne ne'a-wu ho'ose campo un wu à, wu gaaru campo hor-wu, ás-o wu rotte un ka campo-wu ne, remen campo un wu wu á.”§

Yɛso huute yakar nu-o ur-bon

(Mati 19:13-15; Ruka 18:15-17)

¹³ Ye ken ye hanturu Yɛso yakar rek-ye remen wu ci'it ye. Yan-neke-mo un wu kangsuru ye. ¹⁴ Bɔ Yɛso hyente à, ryaab-ʉs reeru wu. Wu zeeru yan-neke-mo un wu, “Yage no yakar rek-ye ye haante be un de. No wen ye á. Me un zee kaane remen **Gwomo-to Shir** to ro be-de un ka ye ro untun yakar rek-ye à. ¹⁵ Nip-o me no m-rure, wu yage ya'as un gwomo-to Shir hur-de un wu bɔ wà rek-wu ro m-ya'as à, wu á tɔw un to á.”* ¹⁶ Bɔ Yɛso komte ye m-rure kaane à, wu gamturu ka yakar-ye. Wu huuru ye nu-o ur-bon.

Ma-to un wa-o-kwum

(Mati 19:16-30; Ruka 18:18-30)

¹⁷ Bɔ Yɛso huute yakar nu-o ur-bon à, wu inuru, wu rwuunuru un cow. Wu ken net-wu hyamburu wu. Wu teeruru o-rek. Wu kwukturu un co Yɛso, wu cituru Yɛso. Wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, wan-men-ut pus-to, ¿re um he m-nom um kumut hoog-o ba m-ta?”

¹⁸ Yɛso cituru wu eb un wu, wu zeeru, “¿Remen ya un o o zettu me wan-men-ut pus-to? Wan-men-ut pus-to ro kon á, se Shir un hon-de un wu. ¹⁹ O nepse rii-yo Shir zee à: ‘Wɔ ho net á. Wɔ hoob ne'a-wu un net á, ne'a ne wu hoob campo wu un net á. Wɔ hiw ur-hyow á. Wɔ nom swɔ-se ut-bɔ á. Wɔ re ra-o or ru á, 'ya tato ru ut-gos un inu ru ne.’† ”

²⁰ Ka net-wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, um dorute to ka kap cin da-o um ro'e wà à.”

²¹ Yɛso gwoturu ka net-wu, ka net-wu napuru unze Yɛso waste un wu ne. Yɛso zeeru wu, “Amba rii gaan yo o taage. Neke o beeb rii-yo o rotte à, o ya'as koob-ne ye rotte rii á ka hwɔr-ye. Wɔa kum ur-'yons n-Tɔn shir. Ka da-de ne, o muun, o doru me.”

²² Bɔ wu hogute kaane à, wu hoge m-rerem á ko hiin. Wu nekuru men-ut ro m-tuk remen wu wa-o-kwum-wu deen.

²³ Yɛso gutruru yan-neke-mo un wu. Wu zeeru ye, “Rem ro kon ko-ya-o-kwum-wu tuwut be-de un gwomo-to Shir.”

²⁴ Yan-neke-mo un wu hyanuru hyat-to un ka ma-to. Komo Yɛso dooru ye m-zee, “Um hyanag cow un gwomo-to Shir ro un rem ne. ²⁵ Jiishte a zee dorom-yo cuw un ish-o o-ber, otte a zee wa-o-kwum-wu cuw be-de un gwomo-to Shir à.”

²⁶ Ye bopuru ʉs-nu deen. Ye zeeru wu, “Urege ka o, ¿wa he kum un gwu?”

* **Bɔr-ʉs op:4** 10:4 Hyen komo: Kara 24:1-4; Mati 5:31. † **Bɔr-ʉs op:6** 10:6 Hyen komo: Taka 1:27; 5:2.

‡ **Bɔr-ʉs op:8** 10:7-8 Hyen komo: Taka 2:24. § **Bɔr-ʉs op:12** 10:12 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

* **Bɔr-ʉs op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 18:3. † **Bɔr-ʉs op:19** 10:19 Hyen komo: Rwu 20:12-16; Kara 5:16-20.

²⁷ Yɛso gwoturu yɛ. Wɔ zɛɛru, “Be-de ɔn hun-nɛ a nome á. Amba be-de Shir, yatt-yo kwange Shir á.”

²⁸ Bitrus taknu wɔ m-zɛɛ, “Gwot, tɛ ka jorɛ kɔ yo ke rii-yo, tɛ dorɔtɛ wo.”

²⁹⁻³⁰ Yɛso zɛɛru, “Nip-o mɛ nɔ m-rurɛ, nɛt-wɔ yagɛ hur-o ɔn wɔ à, kɔ or ɔn wɔ nɛ, kɔ inu ɔn wɔ, kɔ tato ɔn wɔ, kɔ yakar, kɔ ɔt-kat, rem re, tomso remen **Ma-to m-Rerem** to Shir, wɔa kum gon ka rem-se har o-zungu ɔn ka da-o m-moka. Ka o nɛ tomso o-nip wɔa kum ɔt-hur ɔn or ɔn wɔ nɛ nɛ ɔn inu ɔn wɔ nɛ nɛ ɔn yakar nɛ ɔt-kat nɛ. Amba wɔa kum se mosse o-range nɛ. Da-o roone nɛ à, wɔa kum hoog-o ba m-ta. ³¹ Hun-nɛ deen yɛ ro caari-nɛ à, yɛa waragse rek-yɛ. Rek-yɛ komo warag caari-nɛ.” †

*Yɛso ja'aste m-rwor unze
mar-mo wɔ he'e*

(Mati 20:17-19; Ruka 18:31-34)

³² Yɛso ɔn yan-neke-mo ɔn wɔ nɛ yɛ ro m-ha ɔn bo-o o-Urusharima. Yɛso ro o-co, ɔn cow yɛ ro wɔ m-dore bi. Yɛ hyanag hyat-to ɔn neke-mo ɔn wɔ o-Urusharima. Yɛ ken yɛ nɛ yɛ roone ɔn jim à, gyer-o reeru yɛ. Wɔ dooru koos ɔn ka op ɔn yoor-yɛ komo. Wɔ taknu yɛ m-rurɛ ɔn rii-yo he wɔ m-kum à. ³³ Wɔ zɛɛru hogu nɔ, “A ka m-ha o-Urusharima. Mɛ **Wà-wɔ un nɛt**, wɔ ken nɛt-wɔ a ya'as mɛ ɔn kom-to ɔn Gwomo-nɛ yɛ ɔn kon-se Shir ɔn yan-Yoos-de ɔn **karamsa-o Mosa** nɛ. Yɛ ya'aste mɛ ɔn kom-to ɔn hamat-nɛ yɛ rumse ɔt-gwomo à, yɛa piishe mɛ ma-to woɔ m-mar à, yɛ ho mɛ. ³⁴ Yɛa nomo mɛ ur-ar, yɛ copsu mɛ m-ta, yɛ bu mɛ us-sorog, yɛ ho mɛ. A nome ho-ɔt tet, man inɛ ɔn hoog nɛ.”

Kon-ɔs yakar Zɛbedi

(Mati 20:20-28)

³⁵ Yakar Zɛbedi, **Yakubu** nɛ, ɔn **Yohana**, yɛ hyoknuru be-ur Yɛso. Yɛ zɛɛru wɔ, “Wa-ur-Yoos, tɛ conog o nomu tɛ ur-ho.”

³⁶ Wɔ zɛɛru yɛ, “¿Ya nɔ cone um nomu nɔ?”

³⁷ Yɛ shasuru, “Tɛ conog, a sagbe wo ɔt-gwomo, ɔn ho-de ɔn seps-m ru, o dek tɛ, wan-gaan she'et ɔn kom-o ru o ur-re, wan-gaan she'et ɔn kom-o ur-kwanta.”

³⁸ Ka da-de nɛ, Yɛso zɛɛru yɛ, “Nɔ nap rii-yo nɔ kone á. ¿Noa hoks swɔ ur-koob bo um he de m-swɔ?” †

³⁹ Yɛ zɛɛru yɛa hoks. Yɛso zɛɛru, “Noa su ur-koob, bo mɛ de m-swɔ à. A yo'os nɔ bo a he mɛ m-yo'os à. ⁴⁰ Amba she'et-de ɔn rɛ ɔn de kɔ kwanta ɔn de mɛ wɔ ro wan-gwomo-to m'ya á. Shir wɔ zonge ka be-to, remen ká yɛ wɔ daage à.”

⁴¹ Bo yɛ ka nen op-yɛ hogute yo **Yakubu** nɛ ɔn **Yohana** kone à, ryaab-ɔs reeru yɛ.

⁴² Yɛso agnuru yan-neke-mo ɔn wɔ. Wɔ zɛɛru yɛ, “Nɔ nak yɛ a nepse ɔn gwomo-to ɔn to ken dak-to nɛ à, yɛ ro ɔn kute ɔn hun-nɛ ur-beeb. ⁴³ Amba nɔ, a nom kaane ɔn nɔ nɛ á. Kap wɔ cone wɔ nom ɔt-gos be ɔn nɔ à, se wɔ waragte ko-guw nɔ.*

⁴⁴ Nɛt-wɔ cone tomso wɔ nom ko-Gwomo nɔ à, wɔa nome kɔ wɔ ke nɛt-wɔ m-guw. †

⁴⁵ Mɛ ɔn zɛɛ yo ka remen, mɛ **Wà-wɔ un nɛt**, mɛ ɔn haan remen a nomutu mɛ m-guw á. Mɛ ɔn haan um nomute hun-nɛ m-guw, tomso um ya'as hoog re remen um rurut hun-nɛ deen.”

Bartimawus ko-po

(Mati 20:29-34; Ruka 18:35-43)

⁴⁶ Yɛso ɔn yan-neke-mo ɔn wɔ nɛ yɛ cowuru ɔn bo-o o-Jeriko. Yɛ ro m-ru o-Jeriko ɔn yan-neke-mo ɔn wɔ nɛ mosse ɔn moor-to ɔn hun-nɛ nɛ. Wɔ ken ko-po-wɔ, wa us-kon,

‡ **Bor-ɔs op:31** 10:31 Hyen komo: Mati 20:16; Ruka 13:30. § **Bor-ɔs op:38** 10:38 Hyen komo: Ruka 12:50.

* **Bor-ɔs op:43** 10:42-43 Hyen komo: Ruka 22:25-26. † **Bor-ɔs op:44** 10:43-44 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35; Ruka 22:26.

a wu m-zee Bartimawus (wà Timawus) wu ro tara n-riib un cow. ⁴⁷ Bɔ wu hogute Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu à, wu taknu 'yons us-cɔr. Wu zeeru, "Yeso, wà **Dawuda**, hyan 'won un de, o gu me!"

⁴⁸ Ye ken ye deen ye kangsuru wu, ye zeeru wu, "Res temb!"

Amba wu dooru 'yons us-cɔr deen. Wu zeeru, "Yeso, wà **Dawuda**, hyan 'won un de, o gu me!"

⁴⁹ Bɔ Yeso hoge wu à, wu esuru. Wu zeeru hun-ne, "Agan nɔ wu."

Ye agnuru ko-po. Ye zeeru wu, "Ho'os hur un du sak. Wu ro wo us-eeg." ⁵⁰ Bɔ wu hogute Yeso agbute wu à, wu joruru gund-o un wu, wu inuru kagat, wu nekuru be-ur Yeso.

⁵¹ Yeso zeeru wu, "¿Ya o cone um nomu wo?"

Ka ko-po-wu zeeru, "Wan-yoos un de, um conog o-hyan."

⁵² Yeso zeeru wu, "Ka o. Ine o neke neke-m ru. Sher-m ru upsutu wo yish ru." Ba un naas o-da, wu hyanuru cas cas. Wu doruru Yeso un cow. Ye arguru m-neke.

Bɔr-ɔs ɔp o-gaan

Yan-bo-o o-Urusharima barkute Yeso

(Mati 21:1-11; Ruka 19:28-40; Yoha 12:12-19)

¹ Yeso un yan-neke-mo un wu ne, ye hyoknuru yow yow o-Urusharima ne be-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**. Un co hiin to ken bo-to ut-rek-to ro kane: o-gaan o-Bapaji, o-gaan o-Betanya. Ka da-de ne, Yeso tomuru yan-neke-mo un wu nen yoor.

² Wu zeeru ye, "Wobe nɔ un ka bo-de ro o-co à, nɔ tuw be-de un ye. Da-o nɔ tuwe, nɔ 'wos wà-yo o-janka yo a cete m-da á. Yo ro gego. Nɔ ussundu me yo, nɔ hantu me. ³ Kowa citu nɔ, '¿Ya notte m-us un ka janka-yo?' Nɔ zee, 'Gos-wu te, wu zee wu conog yo. Wua muuntusse yo m-moka m-moka.' "

⁴ Ka da-de ne, ye arguru m-neke. Bɔ ye 'woste yo à, ye ussunuru yo. ⁵ Da-o ye ro yo m-us à, ka hun-ne ye ro kane ge à, ye cituru, "¿Remen ya nɔ usste ka wà-yo o-janka yo?" ⁶ Yan-neke-m Yeso ruru ye bo Yeso zee ye à. Hun-ne zeeru ye, "To, aragbu nɔ." Ye arguru. ⁷ Ye hanturu Yeso ka janka-yo. Ye ussuru gund-to un ye. Ye neksuru n-ton o-janka. Ka da-de ne, Yeso daaru. ⁸ Hun-ne deen ye neksuru gund-to un ye un cow. Ye ken ye ne ye kaaru ut-wa n-riib o-cow. Ye zeeru m-neks un cow. ⁹ Un ye ro o-co à, un ye ro un jim ne à, kap ye ma'asuru us-guuda zak-o-zak. Ye m-zee, "A bomog Shir!"*

"A bum nɔ ka wu haane un beeb-ur Yawe à.

A bum nɔ wu!"†

¹⁰ "Shir 'ye o-kwum be-de un haan-mo un gwomo-ut **Dawuda** tat na."

"A bum nɔ Shir n-Ton!"

¹¹ Yeso cowuru o-Urusharima. Bɔ wu woonte à, wu cowuru un **Pyo-o Shir** o ro un ka bo-o à. Ka da-de ne, wu guturu ko yo ke rii-yo. Wu hyanuru ho-ur teeste, wu ruuru o-Urusharima, wu nekuru o-Betanya mosse un yan-neke-mo un wu ne op un nen yoor.

Ma-to o-rum

(Mati 21:18-19)

¹² Ish gasuru, ye ruuru o-Betanya. Ye ro m-muun o-Urusharima, Yeso hoguru mer. ¹³ Wu gut, wu 'wos rum-yo ka ut-wa ne. Wu hessuru, wu haaru yo m-gwot ko yo

* **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:9** 11:9 ut-Girik: Hosanna! = Gu na! † **Bɔr-ɔs ɔp o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Bɔng 118:25-26.

makt à. Bɔ wʉ wɔɔbʉtɛ be-de ʉn yo à, wʉ 'wɔs rii á, sɛ ʉt-wa remen da-ɔ ʉn mat-de ʉt-rum ɔ ʉn go nɔm á. ¹⁴ Yɛso zɛɛrʉ ka rum-yo, “Wɔa do m-mat ʉt-rum har hun-nɛ reet tɔ á.” Yan-neke-mɔ ʉn wʉ yɛ hogurʉ bɔ wʉ zɛɛ yo à.

Yɛso ruute yan-naas ʉn Pyo-ɔ Shir

(Mati 21:12-17; Ruka 19:45-48; Yoha 2:13-22)

¹⁵ Yɛso wɔɔnʉrʉ o-Urusharima. Wʉ wɔɔn, wʉ doorʉ m-cɔw ʉn **Pyo-ɔ Shir**. Bɔ wʉ tʉwte ʉn **Pyo-ɔ Shir** à, wʉ 'wɔssurʉ ya-ʉt-baab yɛ ka ʉn ya-m-ɔ nɛ. Wʉ taknʉ yanse ʉn yɛ ʉs-sɔrɔg ʉs-sɔrɔg. Wʉ wagarsurʉ saw-tɔ ʉt-sak ʉn yan-shas-ɔ ʉn hwɔr nɛ ʉn deeg-tɔ ʉn ya-ʉt-baab tɔ ʉn tantabara nɛ. ¹⁶ Hun-nɛ yɛ ro m-ma'as m-caatʉnɛ ʉn **Pyo-ɔ Shir** ʉs-saw nɛ à, wʉ zɛɛrʉ yɛ, “Nɔ do m-caatʉnɛ á.” ¹⁷ Ka da-de nɛ, wʉ yoosurʉ hun-nɛ, wʉ zɛɛrʉ yɛ, “A geneg tɔ ka ma-tɔ be-de ʉn Ma-tɔ Shir. Shir zɛɛg, “ ‘Hur-o re ɔ warag hur-ɔ ʉs-kɔn

be-de ʉn baag-ɔ ʉn hun-nɛ kap yɛ he mɛ ʉs-kɔn à.’‡
Nɔ muutte ɔ nɛ hur-ɔ ʉn hyow-nɛ.”

¹⁸ Gwɔmo-nɛ yɛ ʉn kɔn-se Shir ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** nɛ, da-ɔ yɛ hoge kaane à, yɛ hoɔburʉ o-cɔw yo yɛ hette hɔ ʉn Yɛso à. Yɛ ro hyan ʉn gyer-ɔ ʉn wʉ, remen hun-nɛ hyanag ʉt-hyat ʉn yoos-de ʉn wʉ.

Yoos-de o-rum

(Mati 21:20-22)

¹⁹ Bɔ ho-ʉr hebʉtɛ à, Yɛso ruurʉ o-Urusharima mɔsse ʉn yan-neke-mɔ ʉn wʉ nɛ.

²⁰ Ish gasurʉ, yɛ ro m-argʉnɛ. Yɛ hyamburʉ ka rum-yo. Yo hu'ʉstɛ gaw ʉn geer-se ʉn yo nɛ. ²¹ Ka da-de nɛ, Bitrus baksurʉ bɔ Yɛso zɛɛ ka rum-yo à. Wʉ zɛɛrʉ Yɛso, “Wa-ʉs-Nap, gwot! Ka rum-yo o huʉ nu à, ai, yo hu'ʉstɛ gaw, kap ʉs-geer nɛ.”

²² Yɛso shasurʉ yan-neke-mɔ ʉn wʉ, wʉ zɛɛrʉ, “Sher nɔ be-de Shir. ²³ Nip-ɔ mɛ nɔ m-rʉrɛ, nɛt-wʉ deke Ma-tɔ Shir hur-ʉr gaan à wʉa zee ka haag-ɔ ‘Wuksunde o he'ebɛ n-mɛ m-sa.’ Nɔa hyenes ma-tɔ ʉn wʉ tɔa bʉp o-nip tɔ wʉ zɛɛ à. Amba wʉ shere ʉr-hur á, yatt-yo he m-nome á. § ²⁴ Remen kaane, mɛ nɔ m-rʉrɛ, kɔyan nɔ kɔnɛ be-de Shir, dek nɔ ʉnze nɔ regusʉtɛ nɔ goksʉsʉtɛ yo. Ka da-de nɛ, nɔa hyen a ya'aste nɔ ka rii-yo nɔ kɔnɛ à. ²⁵ Da-ɔ nɔ ro ʉn kɔn-se Shir, ʉrege wʉ ken rɔ kɔn wʉ nɔ m-hyan ryaab-se ʉn wʉ à, nɔ soksu wʉ **ba'as-tɔ** ʉn wʉ, remen Tato nɔ wʉ rɔ n-Tɔn shir à, wʉ soksutʉ nɔ ba'as-ʉt nɔ.”*†

*Cɔw-yo Yɛso rotte ʉn nɔm
ʉn ka hyat-tɔ à*

(Mati 21:23-27; Ruka 20:1-8)

²⁷ Yɛ muunurʉ o-Urusharima komo, Yɛso ma'asurʉ ʉt-tʉw n-mɛ ʉn **Pyo-ɔ Shir**. Ye ken yɛ haanurʉ be-de ʉn wʉ. Gwɔmo-nɛ yɛ ʉn kɔn-se Shir yɛ rɔ kɔn be-de ʉn yɛ ʉn yan-Yoos-de ʉn **karamsa-o Mosa** nɛ ʉn sek-yɛ yɛ ʉn **Yahuda**-nɛ. ²⁸ Yɛ citurʉ wʉ, yɛ zɛɛrʉ, “¿Wan wʉ nɛ ya'e wɔ 'wɔns-mɔ wɔtte ʉn nɔm ʉn gon ka rem-se?”

²⁹ Yɛso waksurʉ yɛ, wʉ zɛɛrʉ, “Mɛ eb re, yage ʉm m-cit nɔ o-cot. Shas nɔ mɛ. Nɔ shesʉ mɛ, man rurʉ nɔ wʉ ya'e mɛ 'wɔns-mɔ ʉn nɔm ʉn ka rem-se à. ³⁰ ¿Wan wʉ nɛ ya'e **Yohana** ʉt-gwɔmo tɔ ʉn yo'os ʉn hun-nɛ m-hɔ: Shir kɔ hun-nɛ?”

³¹ Bɔ yɛ hogute cot-ɔ ʉn wʉ à, ma-ʉt sunurʉ yɛ ʉn hi ʉn de ʉn yɛ. Yɛ zɛɛrʉ, “A zee ‘Shir, wʉ ʉn n-Tɔn shir tomne **Yohana**,’ wʉa zee na, ‘¿Ya hante nɔ dekte ma-ʉt **Yohana** á?’ ³² ¿Amba a hoks m-zɛɛ, ‘Hun-nɛ yɛ tomne **Yohana**’? A hoks m-zɛɛ kaane

‡ **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Isha 56:7; Iirmi 7:11. § **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mati 17:20; 1Kor 13:2. * **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:25** 11:25 Mɔ ken gen-mɔ ʉn dɔ ci-o 26Amba, nɔ sokse wʉ nɛ ba'as-tɔ ʉn wʉ á, Tato nɔ wʉ rɔ n-Tɔn shir à wʉa soksu nɔ ba'as-ʉt nɔ á. Hyan: Mati 6:15. † **Bɔr-ʉs ɔp o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Mati 6:14-15.

á.” Ye un hoge un gyer-o un hun-ne, remen ye nepste **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu.

³³ Remen kaane, ye waksuru Yeso, ye zeeru, “Te nap á.”

Yeso ne wu zeeru ye, “To, cin da no nepte wu tomne **Yohana** á, me eb re, man ruru no wu ya'e me 'wons-mo um nomte ka rem-se á.”

Bor-us op us-voor

Sha-mo ut-ma to un wa-o-kat un ya-tom-ne

(Mati 21:33-46; Ruka 20:9-19)

¹ Ka da-de ne, Yeso taknu ye m-yoose un sha-mo ut-ma. Wu zeeru ye, “Wu ken net-wu go'e kat-o un anab. Wu rigimsuru o un gagan. Wu hinuru o-kuub remen wu pot ho-mo un anab. Wu nomuru sak-o m-pipir remen ur-'er. Bo wu komse à, wu ya'asuru ya-tom ka kat-o. Ka da-de ne, wu arguru m-neke o ken dak-o.* ² Da-o anab nense à, wa-o-kat tomuru ko-guw-wu un wu be-de un ka ya-tom-ye, wu deknw wu kwukwur-de un wu. ³ Bo ka ko-guw-wu woone be-de un ya-tom à, ye shipuru wu. Ye bu'uru wu, ye yanuru wu. Wu arguru m-ji ut-kom m-zar. ⁴ Ka da-de, wa-o-kat dooru m-tom un wu ken ko-guw-wu un hon. Ka ko-guw-wu a do m-tom à, ye ceruru wu ur-hi. Ye reesuru wu ur-koob. ⁵ Wa-o-kat dooru m-tom un wu ken wu. Amba ka wu a do m-tom à, ye hooru wu. Kaane o, ye nome ye ken ye deen. Ye bu'uru ye ken ye, ye homuru ye ken ye.

⁶ “M-moka ne wa-o-kat taagute wan-tom, se wa un wu un hon-de un wu, wu wu cone à. Wu zeeru un hur-de un wu, ‘Kay, ka ya-tom-ye yea hyen 'e-m wa re.’ Ka da-de ne, wu tomuru wa un wu.

⁷ “Amba ka ya-tom-ye zeeru un hi un de un ye, ‘Wa-wu un wa-o-kat-wu ka. Haan no a ho no wu remen cim-yo un wu waragte yo ma na.’ ⁸ Ye shipu wu. Ye hooru wu. Ye jorburu u-de un wu pesto-de o-gagan.”

⁹ Bo Yeso komte ye m-rure un ka ma-to à, wu cituru ye. Wu zeeru, “To, ya ne wa-o-kat he m-nom? Se wu haante wu ho-m ka ya-tom-ye, wu ya'as ye ken ye ka kat-o.” Yeso dooru ye m-rure ut-ma. Wu zeeru, ¹⁰ “No karantute be-de un Ma-to Shir unze,

“ Ta'ar-de ya-ut-ma jore à,
a muste de kashi ur-ta'ar de ut-ma.

¹¹ Mo ka senge-mo un Yawe mo.

Be un na ne rii-yo ut-hyat yo.† ”

¹² Bo Yeso ruru ye kaane à, sek-ye be-de un **Yahuda**-ne ye napuru unze ye wu tane be-de un ka sha-mo ut-ma to. Remen kaane, ye hoborte o-cow ye shipt wu. Amba bo ye hyente hun-ne ut-moor ne à, gyer-o reeru ye. Ye es wu m-ship á. Ye yaguru wu. Ye arguru arag-mo un ye.

Cot-o un top un tar

(Mati 22:15-22; Ruka 20:20-26)

¹³ Ka da-de ne, ye tomuru wu ye ken hun-ne ye. Ye ro un hoob-o ur-taab remen ye shipt wu, be-de un ma-to un wu. **Parisa**-ne ro kon un hun-ne ko-Gwomo **Here** ne.

¹⁴ Bo ye woobute à, ye zeeru wu, “Wa-ur-Yoos, te nepste wo wa-o-nip-wu o ro. Wo un koos un net á. Be un du ne yatt-wu jiishe wu ken á. Wo un yoose un hun-ne cow-yo Shir o-nip ne.” Bo ye nomte ut-ma kaane à, ye cituru wu. Ye zeeru, “¿Hond hond o te top ko-Gwomo **Sisar** hwor-ye un tar? ¿Te top, ko te top á?”

* **Bor-us op us-voor:1** 12:1 Hyen komo: Isha 5:1-2. † **Bor-us op us-voor:11** 12:10-11 Hyen komo: Bong 118:22-23.

15 Ƴeso ne, bɔ wu nepte shepe-o un ye à, wu cituru ye. Wu zeeru, “¿Ya un yo ne notte me m-ceed? Hantu no me hwor‡ um gut.” 16 Ye hanturu wu hwor. Wu zeeru ye, “¿Hoto-o wan o ne un jin-ur wan ne no hyane kane?”

Ye waksuru wu. Ye zeeru, “Ai, hoto-o ko-Gwomo **Sisar** o. Jin-de un wu de te hyane kane.”

17 Bɔ ye waksute wu kaane à, Ƴeso zeeru ye, “Ya'as no ko-Gwomo **Sisar** rii-yo ro yo ma Sisar à. Komo no ya'as Shir rii-yo ro yo Shir à.” Bɔ ka hun-ne ye hogute kane à, ye hyanuru hyat-to un wu deen.

Ma-to un ine-mo un margan-ne
(Mati 22:23-33; Ruka 20:27-40)

18 Ye ken hun-ne ye ro kon tomso. A ye m-zee **Saduki**-ne. (Ye ro m-zee margan-ne yea ine be-de m-mar á.) Ye haanuru be-ur Ƴeso. Ye cituru wu. § 19 Ye zeeru wu, “Wa-ur-Yoos o, te o-cot ne te cit wo. **Mosa** genutu te ka **karamsa**-o unze sek-wu mere, ba ye un mat un ne'a un wu, depete heno un wu ge ka ne'a-wu, wu metute sek-wu yakar.* 20 Q ken den-o, a makt yan-campo-ne nen ta'voor. Mat-de co gaaru ne'a. Ye ro woog kum un yakar á, campo maruru. 21 Heno un wu suguru ka ne'a-wu. Tomso ne, ye kum yakar á, ka heno-o dooru m-mar. Wu donde wu à, ka bo-se ne tomso ne, ka heno-o dooru m-mar ba un yakar. 22 Har ka nen ta'voor-ye, kap mo un ye, ye ga'e ka ne'a-wu à, ye merumsuru. Be-de un ye yatt-wu kume yakar á. Komo ka ne'a-wu ye ga'e à, wu dooru m-mar. 23 To, ho-de m-ine mo un margan-ne, be-de un ka nen ta'voor-ye, ¿wan wu ne wan ka ne'a gaan wu remen kap mo un ye, ye geeste wu?”

24 Ƴeso waksuru ye, wu zeeru, “No nap Ma-to Shir á. No napu ne beeb-de Shir á. 25 Ho-de m-ine mo un margan-ne a un ga ut-ge á. Hun-ne a warag untun **yan-tom-ye Shir** n-Ton shir. 26 Urege ne noa cit me ma-to un ine-mo un margan-ne, ¿No wet m-karante takurda-o **Mosa** gene á? Wu ruru na unze wu hogute cor-o Shir n-te yokoro yar-yo. Shir zee wu, ‘Me Shir **Ibrahi** wu um ro. Komo wu ma **Ishaku** wu um ro, kap un **Yakubu** ne.’† 27 Wu ba Shir o un hun-ne margan-ne á, amba Shir o un yan-hoog. No ba'asute deen.”

Karamsa-to jiishe m-'wons à
(Mati 22:34-40; Ruka 10:25-28)

28 Wu ken wan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** wu hyoknuru be-de un ye. Wu hoguru ma-ut sunute **Saduki**-ne. Bɔ wu hogute Ƴeso shaks ye ur-bon ne à, wu cituru Ƴeso. Wu zeeru, “¿O ke **karamsa**-o jiishe m-'wons?”

29 Ƴeso zeeru wu, “**Karamsa**-o jiishe m-'wons à, o ka: ‘Hoge no hun-ne ye un dak-o o-**Isra!** Yawe Shir na. Gwomo-ut ro kon á, se Yawe un hon-de un Wu. 30 Was Yawe Shir ru. Was un wu ne un hur-ur un du ne kap, un kap o un hoog ru ne, un kap nap-ʉs ru ne, komo un 'wons-m ru ne.’‡ 31 Hoge no **karamsa**-o ayoore-o tomso ne, ‘Se no was or no ne m-sok ne bo no wasse hi un no à.’§ Yatt **karamsa**-to jiishe to ka yoor-to m-'wons á.”

32 Bɔ ka wan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** wu, hogute shas-o Ƴeso à, wu zeeru, “Ka o, Wa-ur-Yoos, o rworog o-nip. Shir o ro ko-Gwomo na. Gwomo-ut ro kon á, se Shir un hon-de un o.* 33 Depete net was wu kap un hur-ur gaan, un nap-se un wu ne kap komo un 'wons-mo un wu ne kap, komo wu was un yan-bor-se un wu ne bo wu ro

‡ **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:15** 12:15 ut-Girik: denari. § **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:18** 12:18 Hyen komo: Seng 23:8.

* **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 25:5. † **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:26** 12:26 Hyen komo: Rwu 3:6. ‡ **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:30** 12:29-30 Hyen komo: Kara 6:4-5. § **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:31** 12:31 Hyen komo:

Rewi 19:18. * **Bor-ʉs op ʉs-ʉoor:32** 12:32 Hyen komo: Kara 4:35.

m-was un hi un de un wu à. O aragte kap yar-mo wu ya'ase Shir à un rem-se a tukse ne be-de ur-seke à.”†

³⁴ Yeso napuru ka net-wu shaks wu us-nap ne. Wu zeeru wu, “Kuks wo hiin o tuwut be-de un gwomo-to Shir.” Bo Yeso rurutu wu kaane à, yatt-wu kume jaab-o ut-men wu cit wu yo ken rii-yo á.‡

Wan-Gwu

(Mati 22:41-46; Ruka 20:41-44)

³⁵ Bo Yeso ro ur-yoos un **Pyo-o Shir** à, wu cituru o-cot, “¿Re o **yan-Yoos-de o-karamsa** zette unze **Kiristi**, wa **Dawuda** wu? ³⁶ **Kukt-o Shir** rwo'og **Dawuda** m-zee:

“ ‘Yawe zeeg Wan-Koyan re:

“She'et kane so un kom-o un re un de

se un rwo'og yan-yage-ut ru

un kus-o un na-o ru.” ’§

³⁷ **Dawuda** un hi un de un wu ak wu, ‘Wan-Koyan,’ urege ka o, ¿Re o **Wan-Gwu** he m-warag wa **Dawuda**?”

Hun-ne deen hogute wu zak-o-zak.

Ya-ur-yoos-de o-karamsa

(Mati 23:1-36; Ruka 20:45-47)

³⁸ Bo wu yoose ye à, wu zeeru, “Nom no ja un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, yan-con-to ut-tuw un carri-to ut-cop ne, un con-to un gas-de m-seeb ne be-de ut-baab.

³⁹ Ye he un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, ko o-biki, ye ro un ma'as un hoob-o un deeg-to ur-bon remen ye she'ette she'et-de m-nu. ⁴⁰ Myet un kaane ye ro un kuus un saw-to un gwor-ne. Ye ro m-she'et deen un kon-se Shir remen a zeet ye yan-dore un Shir ye hur-ur gaan. Ye, a he ya-ur-koob de jiishe à.”

Yar-mo un ko-gwor

(Ruka 21:1-4)

⁴¹ Bo Yeso she'ete yow yow be-de a un he'edbe m-yar à, wu ma'asu m-gwot un hun-ne deen bo ye m-he'edbe un hwor à. Ya-o-kwum he'edburu hwor deen. ⁴² Ka da-de, wu ken ko-koob-wu ko-gwor haanuru wu he'edburu nera ut-yoor.

⁴³ Yeso agnuru yan-neke-mo un wu be-ur gaan. Wu zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, ka ko-gwor-wu ko-koob he'edbutu yo jiishe à n-me un be-de a he'edbe m-yar, arge kowan. ⁴⁴ Um zeeg yo ka remen ye ken ye he'edbutu hiin be-de un yo ro ye deen à be-de un kwum-o un ye. Amba wu, myet un koob-de un wu ne wu he'edbutu myet yo ro wu à. Wu ya'aste kap yo wu rotte à.”

Bor-us op us-tet

A wuks Pyo-o Shir

(Mati 24:1-2; Ruka 21:5-6)

¹ Yeso ro m-rwuun un **Pyo-o Shir**, be-de un yan-neke-mo un wu, wan-gaan cituru wu. Wu zeeru, “Wa-ur-Yoos, gwot gon ka ta'ar-to, un ka caari-to ut-ma to ne.”

² Yeso zeeru, “¿No hyanag ka caari-to ut-ma to? Kap ka ta'ar-to ro kane à, a wugurse to. Yatt ta'ar-de a he m-yage n-ton un or un de á.”

Ur-koob us-cenene ne

(Mati 24:3-14; Ruka 21:7-19)

³ Bo jimite à, Yeso ro tara un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, ka haag-o ro un gwotbe un **Pyo-o Shir** à. Se ye ken ye be-de un yan-neke-mo un wu, (Bitrus wu, **Yakubu** wu,

† **Bor-us op us-yoor:33** 12:33 Hyen komo: Hose 6:6. ‡ **Bor-us op us-yoor:34** 12:28-34 Hyen komo: Ruka 10:25-28. § **Bor-us op us-yoor:36** 12:36 Hyen komo: Bong 110:1.

un **Yohana** ne, un Andarawus ne), ye cituru wu pakse. ⁴ Ye zeeru, “Te conog o ruru te zo ke da-o ne a he m-nom un se ka rem-se? zo ke rii-yo ne he te m-kute da-o ka rem-se he m-kor a?”

⁵ Ka da-de ne, Yeso taknu ye m-yoose. Wu zeeru, “Muut no ut-hi, taasu net ees no a. ⁶ Hun-ne deen yea haan be un no, ye dek jin un de. Ko wu ke wu ro m-zee wu ro **Kiristi**. Yea ees hun-ne deen. ⁷ Tomso, no hoge a un ma-to ur-gun, to ken to yow yow, to ken to ur-hyew ne, no jar no hoge o-gyer a. Se ka rem-se takante, amba a un go hyan ta-de un hono o-dak a. ⁸ Ka da-de ne, hun-ne a heete hun-ne ur-gun. Gwomo-ut a heete ut-gwomo ur-gun. Dak-o a nukte to ken be-to un hon un hon. Mer a reese hun-ne ur-koob. Ka rem-se kap, takan-de un re ur-koob de ka, bo hoog-mo o-mat ro m-takan a har arguru kaane.

⁹ “Remen no yan-neke-m re ye, ‘She’et no zongse!’ Hun-ne a eeg no be-de un yan-piish ut-ma. Yea bu no m-dum n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Hun-ne a eeg no be-de un gwamna-ne un gwomo-ne ne. Yea nom yo ka remen no yan-neke-m re ye. Amba kap un kaane ne, noa kum o-cow remen no rurutu ye **Ma-to m-Rerem** to Shir. ¹⁰ Rii-yo ka rem-se takante, a rure baag-to un hun-ne kap **Ma-to m-Rerem** to Shir. ¹¹ Da-o a he no m-ship a, a heete no be-de un yan-piish ut-ma. Rii-yo no nekute no jar no ryegen un rii-yo no he m-rwor a. Un ka da-o, kap rii-yo Shir ya’e no a, yo no he m-rwor remen no ye ro tep un hi un no a. **Kukt-o Shir** o ro tep be un no.*

¹² “Un ka da-o ne, sek-wu wua ya’as heno un wu a hoot wu. O-tato tomso ne oa ya’as wa un o. Yakar yea ine eso ye rur rii-yo tat-ne ye un ye un in-ne ye un ye ne nome a yo un ba ur-bon har yea ru a ho ye. ¹³ Ko wu ke net-wu wua yage no remen no yan-neke-m re ye. Amba kap wu hokse m-gaag un men-to un wu har ta-de un hoog-o un wu a, wua posse ra-o Shir.†

A su ur-koob deen

(Mati 24:15-28; Ruka 21:20-24)

¹⁴ “Wu karunte ka ma-to a, yage wu nep to. ‘Noa hyen a shereg yo ken rii-yo Shir yage a, be-de udepe a sher yo a.’ Yoa naas **Pyo-o Shir**. No hun-ne ye ro un dak-o o-Judiya a, no hyene ka rii-yo, no som be-de ut-haag.‡ ¹⁵ Wu ro tara n-ton ur-doob de o-kuke o un wu a, wu kergene a taase wu cuw n-me o-kuke, remen wu dekenete to ken saw-to to ro n-me a. ¹⁶ Wu ro o-kat a, wu jar wu warag dek ur-matuku o-hur a.§ ¹⁷ Un ka ho-to, ne’a-ne yan-yakar-ye ro un su ur-de a, un ya-ut-uub ne yea su ur-koob. ¹⁸ No kon Shir taase ka rem-se woon no da-o o-gos. ¹⁹ Remen gon ka su ur-koob de, un ka ho-to a jiish cin da-o Shir nome hono o-dak a. Komo a do de m-nom n-co a har da-o ba m-ta. ²⁰ Amba Wan-Koyan hak ka ho-to un su ur-koob to. A ro zeege remen kaane a, yatt net-wu roa kus a. Remen con-to un ka ye Shir daage a, o rwo’e wu hept ka su ur-koob o. ²¹ Un ka da-o, net zee no, ‘**Kiristi**, wu ka kane,’ ko wu ken net-wu zee no, ‘Wu ka reeno,’ no jar no dek ma-to un wu a. ²² Yan-rwor un ma-to Shir ye ut-bo yea ine, wu ken a zee, ‘Me ro **Kiristi**,’ har yea kute no caari-to ut-hyat un se ken rem-se us-myot se ne se no cete m-hyan a. Ye ro m-nom un ka rem-se remen ye eeste ye Shir daage a, o rwo’e ye hokste. ²³ Amba ma’as no zongse. Um russute no ma-to un ka rem-se ba se un takan.”

Muun-m Yeso Wan-Gwu

(Mati 24:29-31; Ruka 21:25-28)

²⁴ “Da-o a komse swo ur-koob, un ka ho-to, “‘ho-ur a nom o-comb.

* **Bor-us op us-tet:11** 13:9-11 Hyen komo: Mati 10:17-20; Ruka 12:11-12. † **Bor-us op us-tet:13** 13:13 Hyen komo: Mati 10:22. ‡ **Bor-us op us-tet:14** 13:14 Hyen komo: Dane 9:27; 11:31; 12:11. § **Bor-us op us-tet:16** 13:15-16 Hyen komo: Ruka 17:31.

O-reng komo yoa do nom o-mok á.*

²⁵ Regen a ma'as m-he'emende n-dak.

Bon rem-se Shir hwoone n-kus o Shir à,
se à nuktusse.†

²⁶ “Ka da-de ne, hun-ne deen yea hyen me **Wà-wu un net**, me m-neke ne n-me ut-ke'ente ut-gos ne un caari-mo m-cecas ne mo ur-bon.‡ ²⁷ Ka da-de ne, man tomon **yan-tom-ye Shir**, ye kargunse ka ye wu daage à, ya-ur-horim un ya-ur-horan ne un yan-so-o-baar ne o-ye'er ne, yan ko kene ye Shir daage à, **yan-tom-ye Shir** a kargunse ye.

Ma-to o-rum

(Mati 24:32-35; Ruka 21:29-33)

²⁸ “M-moka, yoos no yo ken yo be-de o-rum. Da-o no hyene jet-se un yo cirig m-tupne, nap no unze gos-o nomoste yow yow. ²⁹ Remen kaane da-o no hyene ka rem-se ro m-takan, no nak o ka unze da-o woosunte yow yow. ³⁰ Nip-o me no m-rure, ka zaman-yo yoa te á se ka rem-se kap se nomoste. ³¹ Ton-o shir, o-dak ne toa tees, amba ma-ut re toa te á.

She'et zongse

(Mati 24:36-44)

³² “Amba da-o ka rem-se he m-takan à, ka ho-de yatt-wu he m-nap á. Ko **yan-tom-ye Shir** n-Ton shir, ye nep da-o ka rem-se he m-takan á. Ko Wà un hi un de un wu, wu nap á. Se o-Tato un wu un hon-de un wu. Wu nape da-o se he m-takan à.‡ ³³ Cin da no nepte da-o ka rem-se he m-takan á, ma'as no zongse, yish hooge! ³⁴ Sha-mo ut-ma mo ka. Haan-mo un **Wà-wu un net**, a nom untun wa-o-hur wu ine rur ur-hyew à. Wu wongsuru ya-m-senge, ko wu ke un senge-mo un wu ne. Wu dekuru wu ken wan-gaan wu, wu zeeru wu ere wu o-hur, wu ma'as yish hooge.*

³⁵ “Ma'as no yish hooge remen no nap da-o wa-o-hur he m-jo'on á. ¿Ko m-rim mo wu he m-jo'on, ko da-o purge, ko kiit ro us-kan, ko n-sot? ³⁶ Taase wu woone no ba o-sakto, no m-rew. ³⁷ Ma-to me no m-rure à, me un rure ko wu ke, wu ma'as zongse.”

Bor-us op us-nass

Yan-co gamag ur-hi de un yage-ut Yeso

(Mati 26:1-5; Ruka 22:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Kuks ho-ut yoor **Yahuda**-ne nomot biki-to ye ro m-nom à **Biki-o m-Pas** un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist** ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye hooburu cow-yo un ship un Yeso ur-hyow ba hun-ne ye un nap, ye hoot wu.* ² Amba ye zeeru, “A ship wu ho-de o-biki á, taase hun-ne 'yons o-zaaz.”

A duusute Yeso nom-mo m-shi'igin

un bo-o o-Betanya

(Mati 26:6-13; Yoha 12:1-8)

³ Yeso ro bo-o o-Betanya un hur-o Simon ko-cim. Wu ro un re un rii-yo m-re, wu ken ne'a-wu cownuru un ur-batta ne de un now-mo m-shi'igin† mo un hwor deen. Wu bu'uguru nu-de un ka tur-de. Wu duusuru Yeso mo ur-hi.‡

* **Bor-us op us-tet:24** 13:24 Hyen komo: Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Hyan 6:12; Izik 32:7. † **Bor-us op us-tet:25** 13:25 Hyen komo: Isha 34:4; Hyan 6:13; Jowe 2:10; Isha 13:10. ‡ **Bor-us op us-tet:26** 13:26 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7. § **Bor-us op us-tet:32** 13:32 Hyen komo: Ruka 12:36-38. * **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Ruka 12:36-38. * **Bor-us op us-nass:1** 14:1 Hyen komo: Rwu 12:1-27. † **Bor-us op us-nass:3** 14:3 now-mo m-shi'igin ut-Girik: nardi. ‡ **Bor-us op us-nass:3** 14:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38.

⁴ Bɔ wɔ duusɔtɛ wɔ mɔ à, yɛ ken yɛ, yɛ ro kanɛ à, yɛ swoorɔ ɔs-ryaab. Yɛ zɛɛrɔ ɔr ɔn yɛ nɛ, “¿Ya hantɛ attɛ m-naas m-nɔw kaane? ⁵ Nɔw-mɔ woosɛ nɛt nom sɛngɛ-mɔ ɔt-hɔ zungu-ɔs tet [300] wɔ kumut ka hwɔr-yɛ. Depetɛ a beeb mɔ a yaas koɔb-nɛ ka hwɔr-yɛ.” Yɛ kangsurɔ wɔ.

⁶ Bɔ Yeso hogutɛ ma-tɔ ɔn yɛ à, wɔ zɛɛrɔ yɛ, “Yage nɔ wɔ. ¿Remen yan ɔ notte wɔ m-rangse? Wɔ nomɔtɔ mɛ rii-yo ɔr-bon. ⁷ Kɔ ɔ ke da-ɔ nɔ mosse ɔn koɔb-nɛ nɛ. Da-ɔ nɔ cone à, ka da-ɔ, nɔ he yɛ m-'ya m-yar. Amba mɛ, nɔ mosse ɔn mɛ nɛ hɔ-ɔr bi á. ⁸ Wɔ nomog rii-yo wɔ hokse m-nɔm à. Wɔ duusɔtɛ wur-o re nɔw-mɔ m-shi'igin remen zongɛ-tɔ ɔn duk re. ⁹ Nip-ɔ mɛ nɔ m-rurɛ, kap be-de a he rwɔr ɔn **Ma-to m-Rerem** à, hono o-dak kap rii-yo ka ne'a-wɔ nomɛ à, a ma'as yo m-rwɔr remen a bakstɛ ɔn wɔ nɛ.”

Yahudas ya'aste Yeso

(Mati 26:14-16; Ruka 22:3-6)

¹⁰ Da-ɔ Yeso ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ ro m-nɔm **Biki-ɔ m-Pas** à, Yahudas Iskariyoti, wan-gaan be-de ɔn ka op ɔn yoor-yɛ, haarɔ be-de ɔn Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kon-se Shir remen yɛ hongsutɛ bɔ wɔ he yɛ bobse ɔn Yeso à. ¹¹ Bɔ yɛ hogutɛ kaane à, yɛ nomurɔ o-zak. Yɛ essurɔ ɔt-ma ɔn wɔ nɛ yɛa ya'as wɔ hwɔr. Wɔ nɛ wɔ zɛɛrɔ hoob-ɔ o-cɔw wɔ ya'aste Yeso ɔn kom-tɔ ɔn yɛ.

Yeso reeg Biki-ɔ m-Pas ɔn

yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ

(Mati 26:17-25; Ruka 22:7-14,21-23; Yoha 13:21-30)

¹² A woɔn da-ɔ ɔn hɔ-de ɔr-takan de **Biki-ɔ ɔt-Burodi to ba m-Yist**, hɔ-de ɔn m-penem ɔn ca remen baks ɔn hɔ-de yɛ rwuuntɛ o-Masar à. Yan-neke-mɔ ɔn wɔ yɛ zɛɛrɔ wɔ. “¿Ke nɛ ɔ o cone tɛ he tɛ nomo wɔ rii-yo m-rɛ yo **Biki-ɔ m-Pas**?”

¹³ Wɔ tomurɔ nen yoor be-de ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ. Wɔ zɛɛrɔ yɛ, “Cɔw nɔ o-bɔ. Da-ɔ nɔ cɔwɛ, nɔ go'onɛ ɔn wɔ ken campɔ-wɔ nɛ. Wɔ ro ɔn tur-de m-hɔ nɛ ɔr-hi. Nɔ dorɛ wɔ. ¹⁴ Hur-ɔ wɔ cɔwɛ, nɔ cɔw nɔ zee wa-o-hur, ‘Wa-ɔr-yoos-wɔ zee, “¿ke nɛ ɔ wɔ he m-comse nɛ wɔ reet **Biki-ɔ m-Pas** ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ?” ’ ¹⁵ Wɔa kutɛ nɔ caari-ɔ o-kuke ɔ a ma'e n-ton ɔn ɔr ɔn ɔ o-kuke à. ɔ ro zongse ɔs-saw nɛ n-mɛ. Káane ɔ, nɔ he na m-nome rii-yo o-biki.”

¹⁶ Yan-neke-m Yeso ruurɔ. Yɛ cɔwurɔ o-bɔ. Yɛ 'wossurɔ bɔ Yeso rurɔ yɛ à. Yɛ nomurɔ wɔ rii-yo m-rɛ yo **Biki-ɔ m-Pas** káne.

¹⁷ Bɔ hɔ-ɔr hebutɛ à, Yeso woɔrɔ mosse ɔn ka op ɔn nen yoor-yɛ nɛ. ¹⁸ Yɛ ro m-rɛ ɔn rii-yo m-rɛ, Yeso zɛɛrɔ yɛ, “Nip-ɔ mɛ nɔ m-rurɛ. Wɔ ken wan-gaan-wɔ be ɔn nɔ, wɔa ya'as mɛ ɔn kom-tɔ ɔn yan-yage-ɔt re, wɔ tɛ m-rɛ tɛ ɔn wɔ nɛ à.”*

¹⁹ Mɛn-ɔt naasurɔ yɛ, yɛ taknurɔ ɔs-cot ɔn gaan ɔn gaan. Kɔ wɔ ke wɔ zɛɛrɔ, “¿Mɛ wɔ ɔ?”

²⁰ Wɔ zɛɛrɔ yɛ, “Wan-gaan be ɔn nɔ, nɔ nen op ɔn yoor, wɔ tette m-rɛ kok-ɔr gaan à. ²¹ Wɔ doorɔ yɛ m-zee, remen mɛ **Wà-wɔ ɔn nɛt**, man meres bɔ a gene be-de ɔn Ma-tɔ Shir à. Amba ka nɛt-wɔ he mɛ m-ya'as à, wɔa sɔ ɔr-koɔb, ɔtte a ro makt wɔ ɔn hono o-dak á, roa jiish wɔ.”

Yeso kututɛ yan-neke-mɔ ɔn wɔ

cɔw-yo ɔn baks ɔn mar-mɔ ɔn wɔ

(Mati 26:26-30; Ruka 22:15-20; 1Kor 11:23-25)

²² Yɛ ro ɔn rɛ ɔn rii-yo m-rɛ, Yeso dekuru ɔr-burodi, wɔ bomurɔ Shir. Ka da-de nɛ, wɔ bosrurɔ, wɔ wongurɔ yɛ. Wɔ zɛɛrɔ yɛ, “Hombɛ nɔ, wur-o re ɔ.” ²³ Wɔ deknurɔ

§ **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:7** 14:7 Hyen komo: Kara 15:11. * **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:18** 14:18 Hyen komo: Bɔng 41:9.

ya o-kok un ho-mo un yakar-ye un 'yo-yo o-anab ne. Bɔ wu nomte ur-bongon be-de Shir à, wu ya'asuru kap mo un ye. Ye swooru.

²⁴ Wu zeeru, "Hyo-m re mo mo un shoos un swor o-nu o Shir suru no à, mo a he m-dusune remen hun-ne deen à.† ²⁵ Nip-o me no m-rure man do swo un ho-mo o-anab á, se ka ho-de um he m-swɔ m-pu mo à, be-de un **Gwomo-to Shir** à."

²⁶ Bɔ wu komte ye m-rure kaane à, ye huru Sep-o ur-Bongon de Shir. Ye ruuru, ye haaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**.

Bitrus a nom she-mo un nap-m Yeso

(Mati 26:31-35; Ruka 22:31-34; Yoha 13:36-38)

²⁷ Yeso zeeru ye, "Kap-m no noa som me. Me un zee yo ka remen a geneste be-de un Ma-to Shir unze:

" 'A ho wa-ur-gut de un ca,
us-rek ca he m-caage.'‡

²⁸ Amba da-o a 'yonsu me un hoog ne, man be no m-wɔ un dak-o o-Gariri."§

²⁹ Bitrus zeeru, "Ko ye som wo kap, me kam man som wo á."

³⁰ Yeso zeeru wu, "Nip-o me wo m-rure, Bitrus, ko un ka tet-mo mo roone à, rii-o keeg-yo o-kiit kenet so-o yoor, woa nom she-mo un nap-us re so o-tet."

³¹ Bitrus shasuru m-'wons ne. Wu zeeru, "Ko a roa ho me mosse un wo ne, man nom she-mo un nap-m ru á." Kap mo un ye ka ye zee.

Yeso konog Shir

un Haag-o un 'yo-se o-Zetun

(Mati 26:36-46; Ruka 22:39-46)

³² Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne, bɔ ye heete un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, ye wooru de ken tuk-de de a m-zee o-Gesemani à. Yeso zeeru ye, "She'et no kane, um konoste Shir." ³³ Wu dekuru Bitrus un **Yakubu** un **Yohana** ne, wu taknu swor ur-koob deen. Wu ro us-barag, men-ut naasute wu deen. ³⁴ Wu zeeru ye, "Men-ut naasute me deen. Wo hyene, o zee mett hoog á. Wasu no me kane, no she'et zongse."

³⁵ Wu arguru co hiin. Bɔ wu arge o-co à, wu kwukuru n-dak, wu konuru Shir. Wu zeeru, "¿Ko nomutu wo o dossu me ka swo ur-koob de?" ³⁶ Wu dooru m-zee, "Abba,* Tato re, ko yo ke rii-yo yo ro m-nome be un du. Um conog o dossu me ka swo ur-koob de. Amba yanze barag-us re se o he m-dore á, se barag-us ru."

³⁷ Bɔ wu muunte be-de ye ro à, wu 'wossuru ye ro m-rew. Wu zeeru Bitrus, "¿Simon, rew-mo no rotte? Ashi, ¿noa hoks m-she'et zongse ko hiin á? ³⁸ She'et no zongse, yish hooge, no ma'as un kon-se Shir, taase no he'ebe **ur-ba'as** da-de a megre no. Me un zee yo ka remen kukt-o tunuste o nom rii-yo depe à, amba wur-o rott m-'wons á."

³⁹ Ka da-de, Yeso dooru m-warag komo wu yage ye. Wu konuru Shir. Wu dooru m-rwor bɔ wu ro rworge à. ⁴⁰ Har m-moka komo, wu dooru m-muun. Wu 'wossuru ye ro m-rew. Rew-m bupste ye deen. Bɔ ye zutute à, ye taaguru ma-to ye he wu m-shas à.

⁴¹ Wu dooru m-warag remen wu konot Shir. Bɔ wu do m-muun, o atette-o à, wu zeeru, "¿Har m-moka wuwe-de no rotte m-rew ne? Bɔ'osute kaane, da-o wooste. Gwot me **Wà-wu un net**, a ya'astu me un kom-to un ya-ut-**ba'as**. ⁴² Ine no, a kew no wu! Gwot! Ká net-wu ya'asu me à, wu ka yow yow."

Yahuda-ne shik Yeso

(Mati 26:47-56; Ruka 22:47-53; Yoha 18:3-12)

† **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:24** 14:24 Hyen komo: Rwu 24:8; Irm 31:31-34. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:27** 14:27 Hyen komo: Zeka 13:7. § **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:28** 14:28 Hyen komo: Mati 28:16. * **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:36** 14:36 ut-Arameki: Abba.

⁴³ A kanɛ, rii-yo wu bitute nu, Yahudas, wan-gaan be-de un ka op un yoor-ye, wu woosunte un moor-to un hun-ne ne deen. Ye ro ut-magay ne ut-ko ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne, un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, ye tomnu ye.

⁴⁴ Wu he wu m-ya'as à, wu be'este wu gemeste ur-hi un ye ne unze, "Wu um he m-hamat à wu wu ship no wu, no neke un wu ne, no 'er wu ur-bon ne."

⁴⁵ Bɔ un woɔn-m Yahudas wu haaru be-ur Yeso, wu zeeru, "Wa-ʊs-Nap." Yahudas hamturu wu. ⁴⁶ Ye hwooru ut-kom, ye shipuru wu. ⁴⁷ Se wan-gaan be-de un **yan-neke-m Yeso** ye wu ro eso kanɛ à, wu muusuru magay-o un wu. Wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu kupsuru wu o-to.

⁴⁸ Yeso zeeru ye, "¿No un rwuun ut-magay ne ut-ko ne, no shipt me untun ko-hyow?" ⁴⁹ Ko de ke ho-de me mosse un no ne un **Pyo-o Shir**, me no m-yoose. No ship me á. Amba se a nomutu me bo a gene be-de un Ma-to Shir à."† ⁵⁰ Ka da-de ne, yan-neke-mo un wu kap ye yaguru wu. Ye arguru m-som.

⁵¹ Se wu ken wan-campo wu, wu cop rii á se o-gund un hon-de un o, wu doruru Yeso. Bɔ wu dorute Yeso à, ye shipuru wu. ⁵² Ye rumsuru gund-o un wu. Wu somuru bo Shir mate wu à.

A heete Yeso be-de un piish ut-ma

(Mati 26:57-68; Ruka 22:54-55,63-71; Yoha 18:13-14,19-24)

⁵³ Ye nekuru un Yeso ne be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Kap Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye morguru be-ur Yeso. ⁵⁴ Bitrus ne wu donduru wu m-pupa ne har un 'woog-o un hur-o ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu she'eturu be-de un guw-ne ye un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Wu ro un hwo'ot o-ra mosse un ye ne.

⁵⁵ A kanɛ Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Morog-de un Sek-ye** ne, yan-ya-ut-ma, kap ye hooburu rii-yo a hette m-zee Yeso nomog **ur-ba'as** à remen ye hoot wu, amba ye kum á. ⁵⁶ Ye ken ye deen ye sakkuru wu ut-ma ut-bo amba ma-to un ye to haan ut-gaan á.

⁵⁷ A kanɛ komo ye ken campo-ne ye inuru eso, ye dooru wu ce'e ut-bo: ⁵⁸ Ye zeeru. "Te hogute wu zeeq wua hees **Pyo-o Shir** o hun-ne ma'e à, rii-yo ho-ut tet nomot wu me'es o hor-o, yanze ne ma-to un ko-hun á."‡ ⁵⁹ Kap un kaane ne, ma-to un ye to haan ut-gaan á.

⁶⁰ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu inuru n-tete o un ye. Wu cituru Yeso. Wu zeeru, "¿Wo un to ken ma-to ne to o he m-shas, be-de un ma-to ka hun-ne ye ro m-rwor mosse un wo ne?" ⁶¹ Amba Yeso ro temb o un wu. Wu shas ut-ma á. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, "Ashi, ¿wo wu, **Kiristi**, Wà-wu un wa-o-kwum-wu Shir tomnu te?"

⁶² Yeso zeeru, "Me wu. § Noa hyen me komo, me **Wà-wu un net**, me tara un kom-o ur-re o Shir Wa-ur-Beeb.* Noa hyen komo me m-rwuun n-me ut-ke'ente n-Ton shir."†

⁶³ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir swooru ʊs-ryaab deen. Wu yishuru gund-o un wu. Wu zeeru, "¿To ke ma-to a cone m-hoge komo?" ⁶⁴ No hogute de yo'og-o wu yo'oge Shir à! ¿Re no hyan?"

Ye zeeru, "Wu wooste m-ho!"‡ ⁶⁵ Ye ken ye taknu wu m-copse m-ta. Ye hokkuru wu yish, ye wosuru wu ur-dembe. Ye zeeru, "Ruru te wu wosu wo m-moka à!" Guw-ne komo ye ma'asuru wu un hwooge ut-raag.

† **Bor-ʊs op ʊs-nass:49** 14:49 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37. ‡ **Bor-ʊs op ʊs-nass:58** 14:58 Hyen komo: Yoha 2:19. § **Bor-ʊs op ʊs-nass:62** 14:62 Hyen komo: Rwu 3:14. * **Bor-ʊs op ʊs-nass:62** 14:62 Hyen komo: Bɔng 110:1. † **Bor-ʊs op ʊs-nass:62** 14:62 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bor-ʊs op ʊs-nass:64** 14:64 Hyen komo: Rewi 24:16.

*Bitrus nomog she-mo un nap un Yeso**(Mati 26:69-75; Ruka 22:56-62; Yoha 18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Ye ka ro un kuke-o a ma'e n-ton un or un o o-kuke à. Ye ro un piishe un Yeso ut-ma. Bitrus ro o-'woog n-dak. Wu ken wan-ne'a-wu ne, ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, ⁶⁷ wu hyanuru Bitrus ro un hwo'ot o-ra. Wan-ne'a gwotururu Bitrus, wan-ne'a zeeru, "Wo mosse un Yeso ne ka wa-o-Nazaret-wu."

⁶⁸ Amba Bitrus nomuru m-she. Wu zeeru, "Me nap yo wo rwor á." Wu arguru m-rwuun un 'woog-o un pyo. Keeg-o o-kiit kanuru.

⁶⁹ Ka wan-ne'a-wu komo dooru gwot un Bitrus. Wu taknu rure un ye ro eso eso kané à, "Wu ka, **wan-neke-m Yeso** wu." ⁷⁰ Amba Bitrus dooru m-nom m-she komo.

B0 doote hiin à, ye ro kané eso eso à, ye zeeru Bitrus, "Nip-o, wo **wan-neke-m Yeso** wu remen wa-o-Gariri o ro."

⁷¹ Wu taknu us-tond. Wu zeeru, "Me nap ka net-wu wu notte un ma-to un wu á."

⁷² Un ra-o wu komte m-rwor à, un gyept-o un yish, keeg-o o-kiit kanuru ayoore-o. Bitrus baksuru ma-to Yeso ruru wu à. Unze "rii-o keeg-o o-kiit kenet so-o yoor, woa nom she-mo un nap-us re so o-tet." B0 wu bakste ka ma-to à, wu heburu us-won.

Bor-ús op us-taan*A heette Yeso be-ur Biratus**(Mati 27:1-2,11-14; Ruka 23:1-5; Yoha 18:28-38)*

¹ B0 ish geste à, Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un sek-ye ye un **Yahuda**-ne, un yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** ne, b0 un yan-ya-ut-ma, ye gamuru ur-hi, ye nekuru un Yeso ne, ye ya'asuru **Biratus** wu. **Roma**-ne sagbute Biratus Ko-Gwamna-wu un ka dak-o.

² **Biratus** cituru Yeso, "¿Wo wu ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?"

Yeso zeeru wu, "Ee, o rworog hond hond."

³ Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye ma'asuru wu un sakke ut-**ba'as** deen. ⁴ **Biratus** dooru wu m-cit komo. Wu zeeru, "¿Wott o ken shas-o o he m-shas á? ¿Hoge moor-to ut-**ba'as** to ye seku wo à?"

⁵ Yeso do m-shas á, har **Biratus** bopuru o-nu.

*Hun-ne zee a kem Yeso n-te o-kan**(Mati 27:15-26; Ruka 23:13-25; Yoha 18:39—19:16)*

⁶ To, da-de un ka biki-o, **Biratus** weste m-ho'sunde un wa-**ur-ba'as**-wu a ka'e à, wan-gaan wu hun-ne kone à. ⁷ Wu ken wu ro kon wu a m-zee Barabas à. Wu ro ke'o à, mosse un ye ken yan-koob-de o-dorotte ye ne à, ye ho'e net be-de m-dum à.

⁸ Hun-ne ut-moor ne hyoknuru, ye taknuru us-kon be-ur **Biratus**, ye ro m-zee wu nomu ye rii-yo wu wete m-nom à.

⁹ **Biratus** cituru, "Wata, ¿no un con o um hosu no ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?"

¹⁰ Wu un cit ye kaane remen wu nepste unze shoob-de rwo'e Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye ya'aste wu. ¹¹ Amba Gwomo-ne ye un kon-se Shir sho'ogsuru hun-ne ut-moor ne remen **Biratus** ho'osuntu ye Barabas.

¹² **Biratus** dooru ye m-zee komo, "¿Ya um he m-nomu ne un ka wu no zee wu ro ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?"

¹³ Ye 'yonsuru us-cor komo, ye zeeru, "Kam wu n-te o-**kan**."

¹⁴ **Biratus** zeeru, "¿Remen yan o ne? ¿Yan rii-yo ne wu nome?"

Ye dooru 'yonsu us-cor, ye zeeru, "Kam wu de n-te o-**kan**."

¹⁵ **Biratus** ne, b0 wu cone nome un moor-to un hun-ne b0 ye cone à, wu ho'osuru ye Barabas. Wu rwo'uru a bu Yeso us-bukkun. Da-o a komse wu m-dum us-bukkun à, wu ya'asuru karma-ne, ye kemet wu n-te o-**kan**.

Karma-ne nomote Yeso ur-ar
(Mati 27:27-31; Yoha 19:2-3)

¹⁶ Karma-ne heeturu Yeso un 'woog-o un pyo-o **Biratus**. Ye morogsuru kap ye kuse un kur-de un ye à. ¹⁷ Ye cupuru wu cop-o un ho-m jaas-mo o ut-gwomo. Ye ceeru o-gond o un yokor, ye cupuru Yeso ur-hi. ¹⁸ Ka da-de ne, ye taknu wu ur-gas de ur-ar. Ye zeeru, "Ko-Gwomo, hoog ru she'et, ko-Gwomo-wu un **Yahuda-ne**." ¹⁹ Ye ko'oturu wu ur-hi o-ko o-ko, ye copsuru wu m-ta. Ka da-de, ye kwukturu n-co o un wu unze dorotte-o ka ye wu m-nome. ²⁰ Da-o ye komse wu m-nome ur-ar à, ye possuru wu ka cop-o un ho-m jaas-mo o, ye muuturu wu o ma un wu cop-o, ye ruuturu wu n-do remen ye kemet wu n-te **o-kan**.

A kamag Yeso n-te o-kan
(Mati 27:32-44; Ruka 23:26-43; Yoha 19:17-27)

²¹ Bo ye ro wu m-ruut à, ye go'onuru un wu ken wu ne. A ro wu m-zee Simon wa-o-Kireni, tato Arekanda ne un Rupus. Wu ro m-jo'on so o-kat. Ye gakturu wu, wu dek ka **kan-o** ye hette kam un Yeso à.* ²² Ye ruuturu Yeso de ken be-de, a de m-zee o-Gorogota, (wata, be-de un caar-o ur-hi). ²³ Bo ye woote wu kanè à, ye tebburu wu m-modi mosse us-baat ne se a m-zee **o-mur** à. Ka baat-se ro m-haab m-hoog, amba wu swò á ²⁴ Ka da-de ne, ye kamuru wu **o-kan**. Bo ye keme wu à, ye wonguru hi un de un ye cop-to un wu. Ye ro un nom o-gwambe remen ye hyenet rii-yo kowan he m-kum à.†

²⁵ Kwom-us jero se n-sot, ye kame wu n-te **o-kan**. ²⁶ Wu a kame **o-kan** à, ye ro un gen un **ba'as-de** un wu a sakuru n-ton un hi-de un wu. Ba'as-ur Yeso de ka, "Ko-Gwomo-wu un **Yahuda-ne**." ²⁷ Ye kamuru wu un yan-kwup-de un hun-ne ne nen yoor n-te ut-kan, wan-gaan un kom-o Yeso o ur-re, wan-gaan un kom-o ur-kwanta.‡
²⁹ Ya-m-arag un cow ye zeeru wu m-rure un ma-ut jaas-to. Ye ma'asuru wu m-pakte ur-hi, ye un zeebe, "Huun! Wo wu zee woà hees **Pyo-o Shir**, o warag o do m-ma ho-ut tet à,* ³⁰ kergene **o-kan**, o gu hi un du!"

³¹ Kaane tomso Gwomo-ne ye un kon-se Shir un yan-Yoos-de un **karamsa-o Mosa** ne ye ma'asuru wu un nome ur-ar un hi un de un ye. Ye zeeru, "Wu guug ye ken ye, wu hoks gun hi un de un wu á. ³² Urege wu ro **Kiristi**, ko-Gwomo-wu un **Isra-ne** wu, kergene **o-kan** m-moka a hyenet a dekt!" Ka ye a kame ne mosse un wu ne à, ye ma'asuru wu ut-reeb.

Mar-m Yeso
(Mati 27:45-56; Ruka 23:44-49; Yoha 19:28-30)

³³ Ho-ur ro ur-hi hond hond, comb-o swoonuru hono o-dak kap har kwom-us tet-se m-rim. ³⁴ Kwom-us tettu ne Yeso 'yonsuru us-cor 'wons-m-'wons, wu zeeru un rem-de un wu, "Eroi, Eroi, ¿rama sabaktani?" Unze, "Shir re, Shir re, ¿remen yan o ne o jorutu me?"†

³⁵ Ye ken ye ro kanè eso eso. Bo ye hogute kan-us Yeso à, ye nap yo wu ro m-zee á, ye zeeru, "Hogu no, wu ro un eeg-us **Ereja**."

³⁶ Wan-gaan be-de un ye wu somnuru o-rek, wu shoosuru o-poog un ho-mo o-anab-mo o-zambo. Wu sakuru n-te o-ko, wu tebburu Yeso wu su. Wu zeeru, "Yage a hyenet ko **Ereja** a haan wu kerguntute wu à."‡

* **Bor-ús op ús-taan:21** 15:21 Hyen komo: Roma 16:13. † **Bor-ús op ús-taan:24** 15:24 Hyen komo: Bong 22:18. ‡ **Bor-ús op ús-taan:27** 15:27 Mo ken gen-mo un do ci-o kwooz un eer 28Bo ye keme ye kaane à, ye shooste Ma-to Shir to wu rwo'e wu ken wu gen to à, "Ye mossute wu un ya-ut-ba'as ne." Remen ye muste wu unze wa-ut-ba'as-wu wu ro. Hyen: Ruka 22:37. § **Bor-ús op ús-taan:27** 15:27 Hyen komo: Isha 53:12. * **Bor-ús op ús-taan:29** 15:29 Hyen komo: Bong 22:7; 109:25; Mark 14:58; Yoha 2:19. † **Bor-ús op ús-taan:34** 15:34 Hyen komo: Bong 22:1. ‡ **Bor-ús op ús-taan:36** 15:36 Hyen komo: Bong 69:21.

³⁷ Ka da-de ne, Yeso 'yonsuru us-cor 'wons-m-'wons. Hoog-o un wu arguru m-neke.

³⁸ Bò Yeso merte à, gund-o a sente ish-o un “Be-de un Shir de jiishe ba m-kukop à” un **Pyo-o Shir** un bo-o o-Urusharima, o yishuru zee-mo n-ton har n-dak. ³⁹ Wan-co-wu un karma-ne o-zungu wu ro kane eso, wu hyanuru mar-m Yeso. Wu zeeru, “Nip-o, ka net-wu **Wà-wu Shir** wu.”

⁴⁰ Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso, ye ro m-segbe rii-yo nome à. Be-de un ye **Meri** ro kon wa-o-Magudarin, Sarome wu, **Meri** inu **Yakubu** rek-wu un Yosi. ⁴¹ Da-o Yeso ro un dak-o o-Gariri à, Ka ne'a-ne ye, ye ro wu m-dore. Ye ro wu m-reegte. Ye ken ne'a-ne ye ro kon tomso ne deen ye shie wu o-Urusharima à.*

A jok u-ur Yeso

(Mati 27:57-61; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42)

⁴² Kap yo ka yo un kor ho-de ur-Jaw. Ho-de un zonge-to un **Ho-de ur-Wuwe** de un **Yahuda**-ne. ⁴³ **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya haante ho-de Yeso mare à m-rim. Kashi un net-wu be-de un sek-ye yan-ya-ut-ma. Wu ro ur-'er Shir rwuunte un gwomo-to un wu ne. **Yusuhu** nomuru jaab-o ut-men, wu cowuru be-ur **Biratus**. Wu konuru Biratus ya'as wu u-ur Yeso. ⁴⁴ **Biratus** wu dek unze Yeso mereste á. Wu agnuru wan-co-wu un karma-ne o-zungu, wu cituru wu ko Yeso mereste à. ⁴⁵ Da-o wan-co-wu un karma-ne o-zungu rure **Biratus** unze Yeso she'esute m-mar ne à, wu ya'asuru **Yusuhu** ur-u. ⁴⁶ Ka da-de ne, **Yusuhu** haaru, wu oonuru gund-o pus-o o ur-bon. Wu kergunturu Yeso. Wu hokkuru wu un o. Wu dekuru wu, wu russuru wu un o ken saag-o o a ro hinge n-te o-ta'ar à. Wu yirigturu caari-o o-ta'ar, wu zwopuru ish-o un saag un o. ⁴⁷ **Meri** wa-o-Magudarin un **Meri** inu Yosi ye gwoturu be-de **Yusuhu** russu wu à.

Bor-ús op us-cind

Ine-m Yeso be-de un margan-ne

(Mati 28:1-8; Ruka 24:1-12; Yoha 20:1-10)

¹ Bò ho-ur hebutu à, **Ho-de ur-Wuwe**, **Meri** Magudarin, un Sarome ne, un **Meri** (inu **Yakubu**) ne, ye haaru, ye oonuru now-mo m-shi'igin ye duusute u-ur Yeso. ² Ish gasuru n-sot n-sot, ho-de o-Rahadi, ho-ur ro m-dakan ye haanuru un saag. ³ Ye ro m-neke ut-om ut-om. Ye cituru hi un de un ye, “¿Wa he na m-yirikte un ka ta'ar-o un ish-o un saag?”

⁴ Bò ye woote à, ye gwodburu, ye 'wossuru a yirigsute o-ta'ar. ⁵ Ye cowuru un saag. Bò ye tuwte un saag à, ye 'wossuru ko-beeb tara so un kom-o a re un cop-o o-gund ne o pus-o, o m-seeb. Ye zapuru us-zap.

⁶ Amba **wan-tom-wu Shir** zeeru ye, “Nò hoge o-gyer á. Nò un hoob-o Yeso wa-o-Nazaret-wu a kame o-kan à. Ai, wu ro kon á. Wu inute be-de m-margan ne un hoog ne. Gwot nò, be-de ka de a rustu wu à. ⁷ Neke nò, nò rure yan-neke-mo un wu kap un Bitrus ne. Nò zee, ‘Yeso a be nò m-wò un dak-o o-Gariri. Reeno o nò he wu m-hyan bo wu rure nò à.’ ”*

⁸ Ka ne'a-ne ye ruuru us-rek us-rek be-de un saag gyer-o-gyer. Ye ma'asuru us-zap. Ye tepse net un cow á.

[Tò ken takurda-to un n-ga to rott Mark 16:9-20 á.]

Meri hyanag Yeso un hoog ne

(Mati 28:9-10; Yoha 20:11-18)

§ **Bor-ús op us-taan:38** 15:38 Hyen komo: Rwuu 26:31-33. * **Bor-ús op us-taan:41** 15:40-41 Hyen komo:

Ruka 8:2-3. * **Bor-ús op us-cind:7** 16:7 Hyen komo: Mati 26:32; Mark 14:28.

⁹ Da-o Yeso ine un hoog ne à, ho-de o-Rahadi, un co un co wu rwunturu hi un de un wu be-ur **Meri** wa-o-Magudarin. Wu wu Yeso ruute **ya-ut-kot** nen ta'voor un hi-de un wu. ¹⁰ Ka ne'a-wu haaru be-de un **yan-neke-m Yeso**. Wu 'wossuru hur-de un ye naasute. Ye ro us-'won. Wu ruru ye rii-yo takne à. ¹¹ Da-o ye hoge Yeso inute un hoog ne à, har **Meri** hyeneste wu, ye dek ma-to un wu unze wu hyanag wu á.

Yan-neke-m Yeso hyanag

Yeso un hoog ne

(Ruka 24:13-35)

¹² Bo a jimite à, Yeso rwunturu hi un de un wu be-de un yan-neke-mo un wu nen voor da-o ye ro m-ha o-kot à. Amba wu baramsute, sa o zee wu ken net-wu. ¹³ Ye warguru, ye ruru ye kuse be-de un yan-neke-mo un wu à, amba ka ye kuse à ye dek ma-to un ye unze ye hyanag Yeso á.

¹⁴ Da-o hor-o, yan-neke-mo un wu ro un re un rii-yo m-re, nen op o-gaan. Yeso rwunturu hi un de un wu be-de un ye. Wu nakuru ye ut-to remen koob-de un sher-mo un ye un cikt-de un ye ne. Ye bop ma-to un ye hyane wu inute un hoog ne á.

Yeso ya'aste yan-neke-mo

un wu m-senge

(Mati 28:16-20; Ruka 24:36-49; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

¹⁵ Yeso zeeru ye, "Neke no hono o-dak kap, no ko'ot **Ma-to m-Rerem** to Shir be-de un ko wu ke net-wu.† ¹⁶ Bo un wu shere un ka **Ma-to m-Rerem** to à, komo a yo'os wu m-ho, Shir a sokse wu **ba'as-to** un wu. Amba wu shere un ka **Ma-to m-Rerem** to á a piishe wu ut-ma untun wa-ur-ba'as a 'ye wu ur-koob. ¹⁷ Ka ye shere un Ma-ut re to m-Rerem à, yea nom rem-se ut-hyat. Har un beeb un de, yea ruut **ya-ut-kot**. Yea teper un rem-to ye yoose á. ¹⁸ Ko ye ship hwo un kom-to un ye, ko ye su pere ba m-nap, yea mer á. Ye **seke** ya-us-gom kom-to un ye, ka gom-se a te."

Shir dek Yeso n-Ton shir

(Ruka 24:50-53; Seng 1:9-11)

¹⁹ Da-o Yeso Wan-Koyan na komse rure un yan-neke-mo un wu ka ma-to à, Shir dekururu wu n-Ton shir. Wu she'etururu un kom-o a re-o Shir.‡ ²⁰ Ye ne yan-neke-mo un wu, ye ruuru ko kene ye ro m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir. Yeso Wan-Koyan na wu ro ye m-gu. Wu ro m-do'e un ma-to un ye m-'wons ut-hyat ne to ye ro m-nom à.

† **Bor-ɔs op ɔs-cind:15** 16:15 Hyen komo: Seng 1:8. ‡ **Bor-ɔs op ɔs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 1:9-11.

Takurda-o Ruka

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-4

O-mat ut-yakar ne to ma Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho un to ma Yeso ne 1:5—2:52

Senge-m Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho 3:1-20

Yo'os un Yeso m-ho ut-meger ne 3:21—4:13

Senge-m Yeso n-me un hun-ne ye o-Gariri 4:14—9:50

Cir-mo Gariri ha-mo o-Urusharima 9:51—19:27

Ho-ut ta'voor-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 19:28—23:56

Rwuun-mo un Wan-Koyan cas, un da-mo un wu ne n-ton un ine-mo un wu ne ut-marimar 24:1-53

Ur-gas

¹⁻⁴ Wu ma re, ko-Gwomo Tiyaporus, o nepste un zee reeno n-ga, Shir zeeg wua tomon Wa-m-Rur. Hun-ne deen nomog m-senge ye geneg rii-yo Shir zee à, yo shiig o-nip. Ye geneg yo a ruru na à un nu-o un ye hyane ka rii-yo à, ur-takan un komo ka ye rwore ka ma-to à. Remen kaane um byaragte ur-bon ne, ka ma-to ne ur-takan um cekerte a nom ur-bon a gen m-dond m-dond rem ru. Men nom kaane, remen o nept nip-o un ko yo ke rii-yo a yoosu wo à.

A rworog mat-o Yohana

(Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho)

⁵ Da-o **Here** ro ut-gwomo to un dak-o o-Judiya à, wan-**Cow un kon-se Shir** ro kon, jin-de un wu Zakaraya, wu baag-o un wu mosse un wan-**Cow un kon-se Shir** ne à wu a m-zee, Abija. Jin-ur ne'a un wu Erisabatu, wu ma baag-o un wu mossute un yan-**Cow un kon-se Shir** ne.* ⁶ Shir hyanag she'et-de un ye ro ur-bon ne, ye ro komo m-nom un rii-yo Wan-Koyan zee à, ba ut-reeb. ⁷ Ye kum yakar á, remen Erisabatu mat wà á, ko wan-gaan, wu komo un campo un wu ne Zakaraya ye mongsite.

⁸ De ken ho-de Zakaraya ro un senge-mo un wu mo un yan-**Cow un kon-se Shir** n-me un **Pyo-o Shir**, wu ro m-dek un da-o un wu o un guw-mo Shir. ⁹ An dagan wu ur-barag bo yan-**Cow un kon-se Shir** wete m-nom à, remen wu su'ut rii-yo m-shi'igin be-de un Pyo-o un Wan-Koyan. Wu cowuru un **Pyo-o Shir**, ¹⁰ hun-ne ye morge n-do à, ye konuru Shir da-o rii-yo m-shi'igin ro m-tuk à.

¹¹ Wan-tom-wu Wan-Koyan rwuunuru be-de un wu, eso un **Pyo-o Shir**, so un kom-o ur-re be-de rii-yo m-shi'igin ro m-tuk à. ¹² Da-o Zakaraya hyane wu à, hur-ur do'uru wu, ¹³ amba **wan-tom-wu Shir** zeeru wu, "Zakaraya, wo hoge o-gyer á! Remen Shir hogute kon-us ru, komo ne'a ru Erisabatu wua metu wo wà. Woa ege wu ur-jin 'Yohana.' ¹⁴ Woa nom o-zak, o nemes, ye ken ye komo deen a nom o-zak, remen ka wà-wu! ¹⁵ Wua warag caari-wu un net be-de Wan-Koyan. Wu jar wu su m-ke á, ko yo ken yo untun mo á. **Kukt-o Shir** a garmse wu, cin ba inu un wu mat wu,† ¹⁶ komo wua munte hun-ne ye o-**Isra** deen be-de un ko-Gwomo Shir wu un ye. ¹⁷ Wua tek co-o un Wan-Koyan, o-kukt, m-wons ne untun **wan-Rwor un Ma-to ShirEreja**. Tat-ne a hoge 'won-de un yakar, ye she'et be-ur gaan, komo wua munte yan-koob-de o-dorotte, un ye ege ne à o-cow, wua zongse hun-ne remen Gos-wu roon."‡

* **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 1Nom 24:10. † **Bqr-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Qog 6:3. ‡ **Bqr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Mara 4:5-6.

¹⁸ Zakaraya zeeru **wan-tom-wu Shir**, “¿Re ne um he m-nom um nept nip-o? Um mongsutē, ne'a re komo ko-mong-wu.”

¹⁹ Ko **wan-tom-wu Shir** shasuru, “Me Gebure wu, wu ro m-es un be-de Shir à. Shir tomne me, um ruru wo **Ma-to m-Rerem**. § ²⁰ Amba wo goks tom re o he m-warag o-nip á, un kashi o-da á. Remen wo goks á, wo hoks m-teper á, wo she'et ba m-teper har ho-de ma-ut re rwunte o-nip à.”

²¹ Ka da-o, hun-ne ro Zakaraya ur'er. Ye ro us-barag yo rwo'e wu she'etunte n-me un **Pyo-o Shir** à. ²² Da-o wu rwune n-do à, wu hoks ye m-tepe á, ye napuru unze wu hyante ut-hyangan un **Pyo-o Shir**. Wu hoks m-teper á, amba wu kuturu ye ut-kom ut-kom.

²³ Bo da-o un wu o un guw-mo Shir un **Pyo-o Shir** teeste à, Zakaraya ji'uru o-hur. ²⁴ Bo a nomte ya o-da hiin à, ne'a un wu Erisabatu kumuru ur-uub wu wukuru o-hur, har reng-us taan. ²⁵ Wu zeeru, “M-moka de ka ur-ho, Wan-Koyan guug me. Wu dossute me m'e be-de un hun-ne!”

A rworog mat-o Yeso

²⁶ Da-o Erisabatu ro ur-uub ne reng-us cind à, Shir tomnuru wan-tom-wu un wu jin-de un wu Gebure un o ken bo-o n-me o-Gariri jin-de un o, o-Nazaret. ²⁷ A tomunte wu be-de un wu ken wan-ne'a-wu, wu nape campo á, wu **Yusuhu** ro ur-ryap à. **Yusuhu** co un jit-ur ko-Gwomo **Dawuda** wu rwune. Jin-de un ka wan-ne'a-wu **Meri**. * ²⁸ Ko **wan-tom-wu Shir** haante be-de un wu. Wu gassuru **Meri**, “Wan-Koyan ro un wo ne, komo wu ya'ag wo ur-ho!”

²⁹ Hur-ur **Meri** do'uru wu bo wu hoge ma-to un ko-**wan-tom-wu Shir** à, wu zeeru, un hur-de un wu, “¿Ya un gon gas-de ne de ka?” ³⁰ Ko **wan-tom-wu Shir** zeeru wu, “**Meri**, wo hoge o-gyer á! Shir ya'ag wo ur-ho! ³¹ Gwotbe wo nom ur-uub, o met wa, komo wo ege wu ur-jin **Yeso**. † ³² Wu nom ut-gos, a eeg wu, wa-wu un Shir n-Ton. Wan-Koyan Shir a sagbe wu ut-gwomo, bo **Dawuda** ro à, ³³ wu nom gwomo-to un jit-o **Yakubu** ba m-ta, gwomo-to un wu toa te á!” ‡

³⁴ **Meri** zeeru ko-**wan-tom-wu Shir**, “Me wan-ne'a-wu, me nap campo á. ¿Re ne o ka rii-yo he m-nome?”

³⁵ **Wan-tom-wu Shir** shasuru wu, “**Kukt-o Shir** a haan be un du, un 'wons-mo Shir ne n-Ton, remen kaane wo nom ur-uub. Ka wa-wu, wu o he m-mat à, wut **ur-ba'as** á, remen kaane a eeg wu wa-wu un Shir. ³⁶ Baks ko-yan-baag-o ru Erisabatu. A ro zee wu met yakar á, amba wu ka m-moka ur-uub ne reng-us cind, ko-mong-wu komo. ³⁷ Yatt rii-yo Shir a hoks m-nom á.” §

³⁸ **Meri** zeeru, “Me ko-guw-wu Wan-Koyan wu um ro, Shir zee kaane bo o zee à.” Ka da-de **wan-tom-wu Shir** arguru.

Meri heete Erisabatu ut-tuw

³⁹ Bo rewete ut-ho hiin à, **Meri** zonguru hor-m-hor wu heet o ken bo-o un dor-to un dak-o o-Judiya. ⁴⁰ Wu cowuru hur-o Zakaraya, wu gassuru Erisabatu. ⁴¹ Bo Erisabatu hogute gas-ur **Meri** à, wan-jaar-wu ro un men-to un wu à nukturu. **Kukt-o Shir** garamsuru Erisabatu. ⁴² Wu 'yonsuru us-cor wu zeeru, “O jishte ne'a-ne kap o-kwum, komo ko-ya-o-kwum-wu ka wa-wu o he m-mat à! ⁴³ ¿Remen yan o um hette kum un ka rii caari-yo, inu un Gos-wu heenute me ut-tuw? ⁴⁴ Da-o um hoge gas un du à, wan-jaar-wu ro n-me un men-ut re à nukturu o-zak. ⁴⁵ Ko-ya-o-kwum-wu, wu gokse rii-yo Wan-Koyan zee wu nom à!”

§ **Bqr-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Dane 8:16; 9:21. * **Bqr-o gaan:27** 1:27 Hyen komo: Mati 1:18. † **Bqr-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Mati 1:21. ‡ **Bqr-o gaan:33** 1:32-33 Hyen komo: 2Sam 7:12-13,16; Isha 9:7. § **Bqr-o gaan:37** 1:37 Hyen komo: Taka 18:14.

Sep-o Meri o ur-bongon

⁴⁶ **Meri** zeeru,

“Hur un de ro m-bom un Wan-Koyan.

⁴⁷ Hoog-m re nomog o-zak remen Shir **Wan-Gwu** re,

⁴⁸ Remen wu bakste un me ne rek-wu,
be-de un yan-guw-mo un wu!

M-moka hun-ne kap ya eeg me ko-ya-o-kwum,*

⁴⁹ remen rii-yo ur-bon yo wu jiishe m-'wons nomo me a.

Jin-de un wu ro ba m-kukop.

⁵⁰ O-caara ha-mo o-caara,

Shir kutute ye ur-'won, un ye ya'e wu m-sek ne a.

⁵¹ Wu nekste kom-o un wu, o ur-beeb,

wu cakar-se ya-ur-hwu myet un nap-se un ye ne.

⁵² Wu doste caari-ye un gwomo-ne

un comos-to un ye,

wu jaksuru ye ro rek-ye a.†

⁵³ Wu cokste yan-mer un rii-yo ur-bon,

wu yanuru yan-rii kom-ut-kom.

⁵⁴ Wu este ma-to un wu to wu nome un ya-n-ga-ye ne a,

wu haante wu guut hun-ne yan-guw-mo

un wu ya-o-**Isra**.

⁵⁵ Wu kutute **Ibrahi** ur-'won

un yan-jit-o un wu ne ba m-ta!‡§

⁵⁶ **Meri** she'ete untun reng-us tet un Erisabatu ne, ka da-de wu ji'uru o-hur.

Mat-o Yohana Wa-m-Yo'os

un hun-ne m-ho

⁵⁷ Bo da-o woone o Erisabatu hette mat un wa un wu a, wu maturu wan-campo.

⁵⁸ Yan-bor-se un wu, un or ru un wu ne hoguru rii-yo ur-bon, yo Wan-Koyan nome wu a, ye guuru wu o-zak.

⁵⁹ Bo ka wa-wu wooste ho-ut eer a, ye heeturu wu a koot wu, komo ye egetu wu ur-jin Zakaraya, de ma tato un wu.* ⁶⁰ Amba inu un wu zeeru, “Ay! Jin-de a he wu m-aag a **Yohana** wu.”

⁶¹ Ye zeeru wu, “Nott ka jin-de un baag-o no a!” ⁶² Ka da-o ye tepsuru tato un wu ut-kom, ye cituru wu ko de ke jin-de wu cone a ege ka wa-wu.

⁶³ Zakaraya nomuru ut-ma un ye ne ut-kom ye hante wu rii-yo m-gen, wu genuru, “Jin-de un wu **Yohana**.” Ye bopuru o-nu! ⁶⁴ Un ka da-o Zakaraya hoksuru m-teper, wu ciruru bongon-de Shir. ⁶⁵ Yan-bor-se un wu kap hoguru o-gyer, komo ka ma-to pa'uru kap dor-to un dak-o o-Judiya. ⁶⁶ Ko wu ke wu hoge to a, wu cekuru wu cituru, “¿Ya ne ka wa-wu he m-warag? Remen te hyanag cas beeb-de un Wan-Koyan ro un wu ne.”

Zakaraya rworog

rii-yo he m-haan co a

⁶⁷ **Kukt-o Shir** gamsute Zakaraya tato **Yohana** wu rworog tom-o Shir.

⁶⁸ “A bum no Gos-wu, Shir wu un ya-o-**Isra**!

Wu haante wu rurut hun-ne ye un wu,

⁶⁹ Wu kumutu na caari-wu un ko-yan-Gwu,

ko-yan-jit-o un wan-guw-mo un wu **Dawuda**.

* **Bqr-o gaan:48** 1:48 Hyen komo: 1Sam 1:11. † **Bqr-o gaan:52** 1:52 Hyen komo: Ayub 5:11; 12:19. ‡ **Bqr-o gaan:55** 1:46-55 Hyen komo: 1Sam 2:1-10. § **Bqr-o gaan:55** 1:55 Hyen komo: Taka 17:7. * **Bqr-o gaan:59** 1:59 Hyen komo: Rewi 12:3.

70 Wü essutu na üt-ma be-de ün yan-rwor ün ma-to
 ün wü yan-ba-m-kukop-mo ur-hur n-ga n-ga,
 71 remen wü guut na ün kom-to ün yan-yage-ut na,
 be-de ün 'wons-mo ün kap ye conu na á.
 72 Wü hogute 'won-de ün ya-n-ga-ye na
 komo wü bakste swor o-nu o ba m-kukop o ün wü.
 73-74 Wü tonte wua gu tato na **Ibrahi**.
 Wua gu na ün kom-to ün yan-yage-ut na,
 remen a nomote wü m-guw ba o-gyer,
 75 remen kashi ur-she'et ba m-kukop,
 komo ba **ur-ba'as** be-de ün wü,
 komo kashi ur-she'et ün be-de Shir
 har ta-de ün hoog-m na."

76 "Wo, wa re a eeg wo wan-Rwor
 ün Ma-to Shir n-Ton.
 Woa tek co, o ja'asute Gos-wu cow-yo ün wü,†
 77 o rurute hun-ne ye ün wü,
 wua gu ye be-de ün soks ün **ba'as-de** ün ye.
 78 Shir na ro ur-'won ne.
 Wua ru ho-de rwuun na ur-bon ne
 79 dea rwuun karara n-ton ün ye
 she'ete ün comb-o m-mar á,
 wua 'er na-us na ün bu-yo ün gwugwu-mo ur-hur."‡
 80 Ka wa-wu bo'osute, komo ur-beeb de ün **Kukt-o Shir** ne. Wü she'ete ün dak-o
 o-dakar, har se da-o wü rwuune cas be-de ün hun-ne ye o-Isra.

Bor-us yoor

Mat-o Yeso *(Mati 1:18-25)*

1 Da-o ko-Gwomo **Sisar** Agusutu ko-wan-gwomo-to o-dak kap zee, a oog hun-ne ye
 ro ün dak-to **Roma** à. 2 Da-o ün ka oog-de ur-takan de, Kwirinu ro ko-Gwamna ün
 dak-o o-Siriya. 3 Ko wü ke ka da-de haaru a oog wü ün bo-o ün wü.

4 **Yusuhu** ma wü ruuru ün bo-o o-Nazaret n-me ün dak-o o-Gariri, ha-mo o-Betarami
 n-me ün dak-o o-Judiya, be-de a mate ko-Gwomo **Dawuda** à. **Yusuhu** haaru kané,
 remen so ün baag-o **Dawuda** wü rwuune. 5 Wü haag a ogt wü ün **Meri** ne, ryap-de
 ün wü. **Meri** ro ur-uub ne. 6 Bo ye ro'e o-Betarami à, da-o o-mat woonuru wü. 7 Wü
 maturu wa-wu co-o ün wü, wan-campo. Wü hokkuru wü ut-magund, wü russuru wü
 ün rii-o atte ün ya-ut-gut ut-zan à, remen ye kum kuke-o m-she'et á.

Ya-ut-gut ün yan-tòm-ye Shir ne

8 Ya-ut-gut ro kon so ün ka dak-o, ye ro ün 'er-de ün kur-to ün ye m-tet. 9 Ko-
 wan-tòm-wu Wan-Koyan rwuunuru be-de ün ye, seps-mo Shir daknuru ün ye. Ye
 hoguru o-gyer deen. 10 Amba ko-wan-tòm-wu **Shir** zeeru ye, "No hoge o-gyer á! Ün
 hantute no **Ma-to m-Rerem**, to he m-hante caari-o o-zak o ur-hur be-de ün hun-ne
 kap à. 11 De ka ho-de n-me ün bo-o **Dawuda**, a makt **Wan-Gwu** no, **Kiristi**,* Gos-wu.
 12 Komo napa-o ka no, no hyen wan-yaar hokkuse ut-magund domb ün rii-o atte
 ün ya-ut-gut ut-zan à." 13 Ün gyept-o ün yish, buug-de ün yan-tòm-ye ün Shir n-Ton
 rwuunuru, ün ko-wan-tòm-wu **Shir** ne, ye ro ün hu'e ün Shir sep-to ur-bongon:

† **Bqr-o gaan:76** 1:76 Hyen komo: Mara 3:1. ‡ **Bqr-o gaan:79** 1:79 Hyen komo: Isha 9:2. * **Bor-us yoor:11**
 2:11 Wü Shir daagne à.

14 “Sekemse-mo Shir n-Ton,
m-gwugwu mo ur-hur un ko wu ke be-de
un ka ye Shir ro o-zak un ye ne à!”

15 Da-o **yan-tom-ye Shir** arge, ye ro m-warag n-ton be-de Shir à, ya-ut-gut zeeru hi un de un ye, “A neke no o-Betarami a hyenet ka rii-yo nome à, yo Wan-Koyan ruru na à.”

16 Ye ruuru hor-m-hor, ye 'wossuru **Meri un Yusuhu**, ye hyanuru wan-yaar domb un rii-o atte un ya-ut-gut ut-zan à. 17 Bo ya-ut-gut hyente wu à, ka ya-ut-gut ye ruru **Meri ne un Yusuhu**, yo ko-**yan-tom-ye Shir** ruru ye, mosse un ka wa-wu ne à. 18 Kap ye hoge ka ma-to ya-ut-gut rwore à, ye bopuru o-nu. 19 **Meri** baksuru kap, wu senguru us-barag remen to. 20 Ya-ut-gut warguru be-de un gut-to un ye, ye ro Shir ur-bongon m-sek ne remen kap yo ye hoge, ye hyen komo à, yo nomog hond hond bo ko-**wan-tom-wu Shir** ruru ye à.

A egute Yeso ur-jin

21 Bo ho-ut eer arge à, da-o a he wu m-ko à, a eguru wu ur-jin Yeso ka jin-de ko-**wan-tom-wu Shir** ege wu ba a un nom uub-de un wu á.†

A heete Yeso un Pyo-o Shir

22 Bo da-o woonte o **Yusuhu** ne un **Meri** hette m-nom un rii-yo Shir zee a nom da-o un **karamsa-o Mosa** à. Remen kaane, ye haaru o-Urusharima ye tebbute wu be-de un Wan-Koyan. 23 Bo a gene un **karamsa-o** un Wan-Koyan à, “Ko wu ke wa-wu co wu, wan-campo wu Shir wu, a koos wu a heet wu be-ur Yawe.”‡ 24 Ye haag komo ye seketé Shir, gorop yoor, ko yan-tantabara yoor, bo **karamsa-o** un Wan-Koyan zee a nom à.§

25 Un ka da-o wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Simon wu ro ur-she'et o-Urusharima. Ko-wan-gyer-o Shir wu kashi un net komo, wu ro un 'er-de un wan-m-gwu'urse ur-hur de ya-o-**Isra**. Wu ro un **Kukt-o Shir** ne. 26 Komo **Kukt-o Shir** rurute wu, wu mer á, se wu hyanag Gos-wu ka **Kiristi**, wu Shir zee à. 27 Bo **Kukt-o Shir** kute wu à, Simon cowuru un **Pyo-o Shir**. Da-o ya-o-mat hante Yeso n-me un **Pyo-o Shir** ye nomote wu bo **karamsa-o** Shir zee à. 28 Simon dekuru ka wa-wu un kom-to un wu, wu bomuru Shir:

29 “M-moka, ko-Gwomo Wan-Koyan,
o shooste ma-ut ru,
wqa hoks m-yage un ko-guw ru meret gwugwu.

30 Remen yish re hyanag gwu ru.

31 Wu o tomne hun-ne kap ye gut à.

32 Ya wu ro untun cecas-mo o-ra,
mo he rwq un ko wu ke m-haan be-de Shir à,
komo wu hantute m-seps be-de un hun-ne ru ya-o-**Isra**.”*

33 O-tato, o-inu ne, ye un ka wa-wu bopuru o-nu un rii-yo Simon zee remen ka wa-wu à. 34 Simon konuru ye o-kwum. Komo wu zeeru **Meri**, inu-o un ka wa-wu, “Ka wa-wu Shir daagne wu remen wu ye ken yea hye, komo ye ken yea ine n-me o-**Isra**. Wu es o-napa be-de Shir, wu hun-ne deen he m-nom ma-to ut-yage à. 35 Remen kaane wu rwunte cas barag-se ye wuke à. Men-ut rim-to, untun magay-o m-rye, toa caat hur un du.”

36-37 Wu ken ko-mong-wu, **wan-Rwor un Ma-to Shir**, ko-gwor-wu un ne'a jin-de un wu Ana, wa Panure un so un baag-o Asher. Hak-us ta'oor bo un ge-to un wu, campo un wu maruru, m-moka wu ro ko-gwor us-hak kwooz-ut nass us-nass [84]. Wu ru wu

† **Bqr-ús yoor:21** 2:21 Hyen komo: Rewi 12:3; Ruka 1:31. ‡ **Bqr-ús yoor:23** 2:23 Hyen komo: Rwuu 13:2-12.

§ **Bqr-ús yoor:24** 2:22-24 Hyen komo: Rewi 12:6-8. * **Bqr-ús yoor:32** 2:32 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6; 52:10.

yage **Pyo-o Shir** á, m-how m-tet ne wu ro un guw-mo Shir, o-**swoot** un kon-se Shir ne. ³⁸ Un ka da-o, wu woönuru, wu nomuru Shir ur-bongon, wu nomuru ma-to un ka wà-wu be-de un kap ye ro ur-'er de Shir rur o-Urusharima à.

M-muun o-Nazaret

³⁹ Bq **Meri** ne un **Yusuhu**, komoste m-nom kap bq un rii-yo **karamsa-o** un Wan-Koyan zee à, ye muunuru bq-o un ye o-Nazaret n-me o-Gariri.† ⁴⁰ Ka wà-wu bosuru wu nomuru m-'wons, wu dooru us-nap, komo kwum-o Shir ro un hi-de un wu.

Ka wà-wu Yeso n-me un Pyo-o Shir

⁴¹ Kq o ke hak-o, ye mate Yeso à ro m-ha o-Urusharima remen **Biki-o m-Pas**.‡ ⁴² Bq Yeso wooste hak-us op un hak-us yoor à [12], ye dooru m-ha un ka biki-o bq ye wete à. ⁴³ Da-o a komse o-biki à, ye bopnuru cow-yo m-jo'on o-hur, amba ka wà-wu Yeso esnuru o-Urusharima. Ye mate wu à, ye nap á. ⁴⁴ Ye ro m-zee ko wu ro n-me un hun-ne, ye hewte taas ur-ho, ka da-de ye taknuru hoob-o un wu be-de un yan-baag-o un ye un nay un ye ne ne. ⁴⁵ Ye hyan wu á, ka da-o ye muunuru o-Urusharima hoob-o un wu. ⁴⁶ Ho-ur atette-de ye 'wossu wu n-me un **Pyo-o Shir**, wu ro tara be-de un yan-yoose un **Yahuda**-ne, wu ro m-hoge un yo ye ro m-rwor à, wu ro ye m-cit komo. ⁴⁷ Kap ye hoge wu à, ye bopuru o-nu, remen gon shas-o wu ro ye m-shas à, o us-nap. ⁴⁸ Ye mate wu à, ye hyanu to ut-hyangan da-o ye hyanu wu à, inu un wu zeeru wu, "Wà re, ¿remen yan o o nomtu te kaane? Men-ut nassute tato ru un me ne, te pu'ug un hoob-o ru."

⁴⁹ Wu shasuru ye, "¿Remen yan o no rotte me o-hoob? ¿No nap unze depete um ma'as n-me un hur-o Tato re á?" ⁵⁰ Amba ye nap gon ka shas-o á.

⁵¹ Wu nomuru ye o-dorotte, wu warguru un ye ne o-Nazaret. Inu un wu essuru kap ka rii-yo un hur-de un wu. ⁵² Yeso bo'ossuru o-wur us-weer ne, wu reeg ur-ho be-de Shir un hun-ne ne.§

Bqr-ús tet

Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho rworog Ma-to Shir

(*Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Yoha 1:19-28*)

¹ Hak-us op us-taan [15] un gwomo-ut ko-Gwomo **Sisar** Tiberiyos, Panti **Biratus** ro ko-Gwamna to un dak-o o-Judiya, **Here** [Atipas] ro ko-Gwamna to o-Gariri, komo heno un wu Pirip ro ko-Gwamna dak-to o-Ituriya un o-Turakonitis ne, Bisaniyas ro ko-Gwamna to Abirene. ² Komo Annas, un Kepas ne, ye ro Gwomo-ne ye un kon-se Shir. Un ka da-o, **Yohana** wà Zakaraya hogute Ma-to Shir be-de wu ro'e o-dakar à.

³ Ka da-de **Yohana** pa'uru riib-o o-roog o-Joda kap, wu ro m-rure un hun-ne Ma-to Shir, "Yagu no **ur-ba'as**, no waktune be-de Shir, no haan, a yo'os no m-ho, Shir a soks **ba'as-ur no**." ⁴ Gense to ro un takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**:

"Wu ken wu ro us-eeg o-dakar.

Ja'ase Yawe o-cow,

ke'egse yo ur-bon ne hond hond bq wu he m-dore à!

⁵ Bish ko o ke bung-o,

o ke'egse ko de ke dor-de o-haag ne.

Cow-se nange à, o ke'egse se,

se ro hak hak à, o ja'as se por por.

⁶ Bq un mat-o un hun-ne kap yea hyen gwu-o Shir!* "

† **Bqr-ús yoor:39** 2:39 Hyen komo: Mati 2:23. ‡ **Bqr-ús yoor:41** 2:41 Hyen komo: Rwuu 12:1-27; Kara 16:1-8.

§ **Bqr-ús yoor:52** 2:52 Hyen komo: 1Sam 2:26; Swoo 3:4. * **Bqr-ús tet:6** 3:6 Hyen komo: Isha 40:3-5 (ut-Girik).

⁷ Buug-de un hun-ne rwuunuru be-ur **Yohana** wu yo'os ye m-ho. Bo wu zee ye à, “No yege-herhyat! ¿Wa ruru no, no som swo ur-koob de Shir ro no un ma-to m-hante à?† ⁸ Nom no rii-yo ur-bon, yo a hette m-hyan no yagute ka **ba'as-de** no ro m-nom à, no waktune be-de un Shir untun 'yo-yo mate yakar-ye ur-bon à. No zee hi un no **Ibrahi** wu ro ko-yan-ga-ye no. Me no m-rure, Shir a hoks ka ta'ar-to m-muut un hun-ne ye rwuune so un baag-o **Ibrahi** à!‡ ⁹ Yar-ur ro ut-kom a kupste ka 'yo-se n-dak, kap 'yo-yo mate yakar-ye ur-bon á, a kups yo n-dak a jorbe yo o-ra.”§

¹⁰ Ka hun-ne ye cituru wu, “¿Ya ne te he o ka m-nom?”

¹¹ Wu shasuru ye, “Wu ro ut-matuku ne ut-yoor à, wu 'ye wu rotte á ur-gaan, wu ro un rii-yo m-re ne à, wu wong yo.”

¹² Yan-goks un tar haanuru a yo'oste ye m-ho, ye cituru wu, “Wa-ur-Yoos, ¿ya ne te he m-nom?”*

¹³ Wu zeeru ye, “Bo a zee no goks à, kaane no he m-goks no do rii á.”

¹⁴ Karma-ne cituru wu, “Te ne komo, ¿ya ne te he m-nom?”

Wu zeeru ye, “No rumus hun-ne hwor m-'wons á, no ce'e net ut-ma á. Es no be-de un hwor-ye o-reng ye a no m-top à.”

¹⁵ Hun-ne nomuru o-dish, ye taknuru us-barag ko **Yohana** wu ro **Kiristi**. ¹⁶ **Yohana** zeeru ye kap, “Um yo'ostu no m-ho, amba wu ken wu roon wu jiishe me à. Me bo'os ma um usse wu ut-ka'ante á. Wua yo'os no un **Kukt-o Shir** o-ra ne. ¹⁷ Wu ro un kok-de un wu ne de m-jeer, wu bu'ut hyo-ye un wu kap, wu ru'ut ye un byo-de un wu, amba wua tuks ka gwop-mo ut-nu ne o-ra, o ba m-ryomse.”

¹⁸ Us-cow deen, se **Yohana** rurte ka **Ma-to m-Rerem** to be-de un hun-ne à, wu ro ye m-zee ye yage cow-se un ba ur-bon. ¹⁹ Amba **Yohana** rurte **Here** [Atipas] ko-Gwamna ut-ma m-'wons ne remen wu gaag Herodiya, ne'a heno un wu, komo wu nomog rii-yo ba ur-bon deen. ²⁰ Ka da-o komo **Here** dooru m-nom un rii-yo ba ur-bon yo jiishe à, remen wu ka'ag **Yohana**.†

A yo'oste Yeso m-ho

(Mati 3:13-17; Mark 1:9-11)

²¹ Bo a komte yo'os un hun-ne m-ho à, wu ma Yeso a yo'osuru wu. Da-o wu ro un kon-se Shir à, Ton-o shir upsuru. ²² **Kukt-o Shir** haanuru be-ur Yeso untun o-tantabara. A hoguru o-cor n-Ton shir, “Wo ro wa re. Me gwugwu un wo ne um conog wo.”‡

Ya-n-ga-ye Yeso

(Mati 1:1-17)

²³ Da-o Yeso takne senge-mo un wu à, wu ro untun hak-ur kwooz us-op [30]. Wu wa-wu, remen kaane hun-ne cekruru ye zeeru wa **Yusuhu**, wa Heri.

²⁴ Wa Matta wu ma **Rewi**,

wa Meruci,
wu ma Jannay,

wa **Yusuhu**.

²⁵ Wa Mattayas,

wu ma Emos,

wa Nahum,

wu ma Esuri,

wa Naggay.

²⁶ Wa Maat,

† **Bqr-qs tet:7** 3:7 Hyen komo: Mati 12:34; 23:33. ‡ **Bqr-qs tet:8** 3:8 Hyen komo: Yoha 8:33. § **Bqr-qs tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 7:19. * **Bqr-qs tet:12** 3:12 Hyen komo: Ruka 7:29. † **Bqr-qs tet:20** 3:19-20 Hyen komo: Mati 14:3-4; Mark 6:17-18. ‡ **Bqr-qs tet:22** 3:22 Hyen komo: Taka 22:2; Bong 2:7; Isha 42:1; Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 9:35.

wu ma Mattayas,
wa Semen,
wu ma Joseci,
wa Joda.

²⁷ Wa Jo'anan,
wu ma Resa,
wa Zerubaber,
wu ma Shetiyer,
wa Neri.

²⁸ Wa Meruci,
wu ma Addi,
wa Kosam,
wu ma Ermadam,
wa Er.

²⁹ Wa Josuwa,
wu ma Eriyazer,
wa Jorim,
wu ma Matta,
wa **Rewi**.

³⁰ Wa Simon,
wu ma **Yahuda**,
wa **Yusuhu**,
wu ma Jonan,
wa Eriyakim.

³¹ Wa Mereya,
wu ma Menna,
wa Mattaha,
wu ma Natan,
wa **Dawuda**.

³² Wa **Jesse**,
wu ma Obed,
wa Bo'az,
wu ma Sarumon,
wa Nashon.

³³ Wa Aminadab,
wu ma Adumin,
wa Aruni,
wu ma Hezuron,
wa Perez,
wu ma **Yahuda**.

³⁴ Wa **Yakubu**,
wu ma **Ishaku**,
wa **Ibrahi**,
wu ma Tera,
wa Nahor.

³⁵ Wa Serug,
wu ma Riw,
wa Pure,
wu ma Eber,
wa Shera.

³⁶ Wa Kayinan,
wu ma Arupazad,
wa Shem,
wu ma **Nuhu**,

wà Ramek.
³⁷ Wà Metusera,
 wu ma Enok,
 wà Jaret,
 wu ma Mahararer,
 wà Kenan.
³⁸ Wà Enosh,
 wu ma Shitu,
 wà **Adamu**,
 Adamu wà-wu Shir.

Bor-ɔs nass

A megerte Yeso

(Mati 4:1-11; Mark 1:12-13)

¹ Yeso waktunte so o-roog o-Joda shiishe cengceng ɔn **Kukt-o Shir**, o tekeru wu co o heeturu wu o-dakar. ² Kane **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** megre Yeso ho-ut kwooz-ut yoor [40]. Kap ka ho-to Yeso wu re rii á, remen kaane wu ro ɔn hoge ɔn mer da-o wu taase o-**swoot** à.

³ **Ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** zeeru Yeso, “Urege wo wà-wu Shir wu, rwɔ ka ta'arde barme rii-yo m-re.”

⁴ Amba Yeso shasuru, “Ma-to Shir zeeɔ, ‘Net a nom hoog remen ut-ga ɔn hon-de ɔn to á.’* ”

⁵ Ka da-de **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** deturu wu n-ton. ɔn gyept-o ɔn yish, wu kuturu Yeso gwomo-to o-dak pitip. ⁶ **Ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** zeeru Yeso, “Man ya'as wo ka gwomo-to kap ɔn seps-mo ɔn to ne, remen a ya'astu me to kap, komo man hoks m-ya'as ɔn wu ɔm cone m-ya'as à. ⁷ Kap toa warag-ut ma ru, urege wo kwuktu me, o 'ye me m-sek.”

⁸ Yeso shasuru, “Ma-to Shir zeeɔ, ‘Kwukte Yawe Shir ru, wu wu cot o he m-nome m-guw!’† ”

⁹ Ka da-de, **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** dekeru Yeso, wu heteru wu o-Urusharima. Wu deturu Yeso ɔn be-de jiishe m-pipir à, n-ton ɔn **Pyo-o Shir**, wu zeeru Yeso, “Urege wo wà-wu Shir wu hukse n-dak, ¹⁰ remen Ma-to Shir zeeɔ, ‘Shir a ru yan-tom-ye ɔn wu ye 'er wo.’ ¹¹ To zeeɔ komo, ‘Yea goks wo ɔn kom-to ɔn ye bo ko na-o ru oà hoge m-hoog be-de ut-ta'ar à.’‡ ”

¹² Amba Yeso shaks, wu zee, “Ma-to Shir zeeɔ, ‘Wo meger Yawe Shir ru á.’§ ”

¹³ Bo **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** komte meger-ut Yeso ɔn ko yo ke cow-yo à, wu yaguru wu se o ken da-o.

Yeso takante

senge-mo ɔn wu o-Gariri

(Mati 4:12-17; Mark 1:14-15)

¹⁴ Ka da-de Yeso warguru o-Gariri, komo 'wons-mo ɔn **Kukt-o Shir** ro be-de ɔn wu. Ma-to ɔn wu wooru ko kene so ɔn ka dak-o. ¹⁵ Wu yooste n-me ɔn kuke-to ɔn yoos ɔn Ma-to Shir, komo ko wu ke bomog wu.

A yagute Yeso ut-yage o-Nazaret

(Mati 13:53-58; Mark 6:1-6)

¹⁶ Ka da-de Yeso haaru o-Nazaret, be-de a 'yonse wu à, bo **Ho-de ur-Wuwe** woone à, wu haaru bo wu wete m-ha ɔn **kuke-o ɔn yoos ɔn Ma-to Shir** à. Wu inuru eso wu

* **Bor-ɔs nass:4** 4:4 Hyen komo: Kara 8:3. † **Bor-ɔs nass:8** 4:8 Hyen komo: Kara 6:13. ‡ **Bor-ɔs nass:11** 4:10-11 Hyen komo: Bɔng 91:11-12. § **Bor-ɔs nass:12** 4:12 Hyen komo: Kara 6:16.

karantute Ma-to Shir. ¹⁷ Komo a tebburu wu takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Wu upsuru, wu hyanuru be-de a gene:

¹⁸ “Kukt-o un Yawe ro un hi un de,
remen wu dagante me
um hantute koob-ne ka **Ma-to m-Rerem** to.

Wu tomunte me um ko'ot a us ka ye a gage a,
komo un ups un yish-ye un po-ne ne.

Um guut ye a mo'e a,

¹⁹ a ko'ot da-o woonte,

o Yawe hette m-gu un hun-ne ye un wu a.”*

²⁰ Yeso tigururu ka takurda-o, wu tebburu wu ro kané a, wu she'eturu tara. Kap ka hun-ne ye, ro n-me **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** a tuuru wu yish, ²¹ ka da-de wu zee ye, “Ka be-de un Ma-to Shir to shiig caane, bo no hoge a karantute a.”

²² Kap ye hogute rerem-mo un wu, ye bopuru o-nu un gon ka gom-to wu rwoe a. Ye zeeru, “¿Wà **Yusuhu** wu kaa?”

²³ Wu zeeru ye, “Um nak noa ruru me ka swoog-o ut-ma o, ‘Wa-us-baat 'yons hi un du,’ komo no ruru me um nom kaane un bo-o re ka rii-to no hoge um nomog o-Kapanahum a.” ²⁴ Yeso dooru m-zee, “Me no m-rure o-nip, a cet m-goks un ko-yan-rwor un Ma-to Shir un bo-o un wu a.”†

²⁵ “Nip-o gwor-ne nomog deen un dak-o o-**Isra** un da-o **Ereja**, da-o a nome hak-us tet ur-purug ba un kem a, komo a nomog mer un ka dak-o kap.‡ ²⁶ Shir tom **Ereja** ko kene un dak-o o-**Isra** a, amba se be-de un wu ken ko-gwor-wu un ne'a wu, ba ko-**Isra** a, wu ro o-Zaraha un so un dak-o o-Sidon.§ ²⁷ Hun-ne deen ro un swo ur-koob un gom-o ut-**cim** n-dak o-**Isra** da-o **Ereshawan-Rwor un Ma-to Shir**, Yatt-wu ka gom-o ta'e un wur-o un wu a, se **Na'aman** ko-ya-o-Siriya.”*

²⁸ Da-o hun-ne ye ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** hoge kaane a, ryaab-us hooru ye. ²⁹ Ye inuru eso, ye nakuru Yeso ye ruuturu wu jim-de o-bo, ye deturu wu n-ton ur-dor de a meete bo-o un ye a. Ye ro un ma-to ye jorbute wu o-bung. ³⁰ Amba wu cowuru un tete-o un hun-ne wu arguru arag-mo un wu.

Campo wu ro un wa-ut-kot ne a
(Mark 1:21-28)

³¹ Ka da-de ne Yeso haaru o-Kapanahum, o ken bo-o un dak-o o-Gariri, kané wu ro m-yoose un hun-ne un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de. ³² Ye bopuru nu-se un ye remen bo wu yoose ye a, wu rworog ut-ma gwomo-ut gwomo.† ³³ N-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu ken net-wu ro kané wu ro un wa-ut-kot ne un hi-de un wu a, wu 'yonsuru us-cor wu kanuru, ³⁴ “A'a! Yeso wu o-Nazaret, ¿ya ne o cone un te ne? ¿Wo un haan o saburse te? Um nepse wo, ko wan wu: Wo wu ba m-kukop, wu Shir tomne a!”

³⁵ Yeso hururu ka wa-ut-kot wu ut-gaag, “Res temb, komo ru be-de un ka net-wu!” Ka wa-ut-kot wu soru ka net-wu n-dak, hun-ne ro gut, wu ruuru be-de un wu, wu hogusse wu m-hoog a.

³⁶ Ka hun-ne ye bopuru o-nu, ye zeeru hi un de un ye, “¿Yan gon ma-to ne to ka? Ut-gwomo ur-beeb ne ka net-wu zee ka **ya-ut-kot** ye ru, komo ye ruuru!” ³⁷ Komo ma-ut Yeso wooru ko kene un ka raag-o.

Yeso taaste gom-se un hun-ne deen
(Mati 8:14-17; Mark 1:29-34)

* **Bqr-qs nass:19** 4:19 Hyen komo: Isha 61:1-2 (ut-Girik). † **Bqr-qs nass:24** 4:24 Hyen komo: Yoha 4:44.

‡ **Bqr-qs nass:25** 4:25 Hyen komo: 1Gwm 17:1. § **Bqr-qs nass:26** 4:26 Hyen komo: 1Gwm 17:8-16. * **Bqr-qs nass:27** 4:27 Hyen komo: 2Gwm 5:1-14. † **Bqr-qs nass:32** 4:32 Hyen komo: Mati 7:28-29.

³⁸ Yeso ruuru be-de un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu haaru hur-o Simo. Wur-o mo'on Simo ne ne'a dengute o-ra deen ye tepsuru Yeso ye konuru wu taas gom-o un wu. ³⁹ Yeso haaru wu esuru un riib-o kwuur-o un ka ne'a-wu, wu rwo'uru ka gom-o m-ru un wur-o un ka ne'a-wu. Ka gom-o ruuru, ka ne'a-wu inuru kagat. Wu jeguru ye rii-yo m-re.

⁴⁰ Da-o rim-m nome a, kap ye ro un hun-ne ne us-gom ne a, hanturu ye be-ur Yeso, wu sakuru kom-to un wu n-ton un ko wu ke, ka gom-se taaru. ⁴¹ Ya-ut-kot ruuru be-de un hun-ne deen ye ro un ye ne a, ye ro un 'yons us-cor, "Wo **Wa-wu Shir** wu!"

Yeso huru ye ut-gaag, ye teper a, remen ye nepse Shir daagne wu.

*Yeso rworog Ma-to Shir n-me
un kuke-to un yoos un Ma-to Shir
(Mark 1:35-39)*

⁴² Bo ish geste a, Yeso yaguru o-bo wu haaru de ken be-de ba un hun-ne de, un hon-de un wu. Hun-ne takuru hoob-o un wu, bo ye hyente wu a, ye con wu arag, wu yage ye a. ⁴³ Amba wu zeeru ye, "Se um rworog **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir un to ken bo-to komo, remen yo Shir tomnu me um nom yo ka."

⁴⁴ Ka da-de wu rworuru Ma-to Shir n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir hono dak-o o-Judiya.

Bor-qs taan

*Yeso ak yan-neke-mo
un wu ye ur-takan*

(Mati 4:18-22; Mark 1:16-20)

¹ De ken ho-de Yeso ro eso jit-de Mar-o o-Gariri* ka da-o hun-ne moruru wu, remen ye hogute Ma-to Shir. ² Wu hyanuru hat ut-voor, to a ruute o-dor a, yan-ship un jan yagute to ye ro m-so'os ut-yo. ³ Yeso daaru hat-o gaan, o ma Simo wu zeeru wu tudbe o hiin n-me m-sa. Yeso she'eturu n-me o-hat wu yoosuru ka buug-de un hun-ne de.†

⁴ Bo wu komte ut-ma a, wu zeeru Simo, "Tudbe ka hat-o so ur-duw, wo un hun-ne ru ne, no he'edbe o-yo, no shipt jan."

⁵ Simo shasuru, "Gos-wu, te sengute m-tet kap, te ship rii a. Amba bo o zette kaane, man he'edbe o-yo."‡ ⁶ Ye he'edburu o-yo ye shipuru jan deen har yo-o ro ma-to m-yishe. § ⁷ Ye agnuru or un ye ya-ut-yo, ye ro un o ken hat-o a, ye haan ye gu ye. Ye shoosuru ka hat-to ut-voor un jan, har to ro ma-to m-yi. ⁸ Da-o Simo Bitrus hyane kaane a, wu kwukturu un rwun-se un wu be-ur Yeso, wu zeeru, "Gos-wu, arag be un de! Me **ko-ya-ur-ba'as-wu!**"

⁹ Wu un or un wu ne, ye bopuru o-nu remen ye shipk jan deen. ¹⁰ Kaane nome Bitrus un or un wu ne ne ya-ut-yo, **Yakubu un Yohana** (yakar Zebedi). Yeso zeeru Simo, "Wo hoge o-gyer a, m-moka woa warag wan-hante un hun-ne be-de Shir, bo wo un ship un jan a."

¹¹ Ye ruuturu ka hat-to ur-dor, ye yaguru ko yo ke rii-yo, ye doruru Yeso.

*Yeso taaste gom-o un wu ken net-wu
(Mati 8:1-4; Mark 1:40-45)*

¹² Bo Yeso ro un o ken bo-o a, wu ken net-wu ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim. Bo wu hyente Yeso a, wu soru hi un de un wu n-dak wu konuru Yeso, wu zeeru, "Gos-wu, wo cune, woa taas gom re."

* **Bor-qs taan:1** 5:1 ut-Girik: Sa-mo o-Genesaret. † **Bor-qs taan:3** 5:1-3 Hyen komo: Mati 13:1-2; Mark 3:9-10; 4:1. ‡ **Bor-qs taan:5** 5:5 Hyen komo: Yoha 21:3. § **Bor-qs taan:6** 5:6 Hyen komo: Yoha 21:6.

¹³ Yeso tapuru kom-o un wu, wu ci'uru wu. "Um conog. Warag por por!" Da-o gaan, ka gom-o ta wu. ¹⁴ Yeso nakuru wu ut-to, "Wo rure ko-wan-gaan á, amba neke be-de un wan-**Cow un kon-se Shir**, wu byarag wo, remen ko wu ke nept gom-o ru taag, o **seke** yar-mo **Mosa** zee a **seke** à."*

¹⁵ Amba myet un kaane, ma-ut Yeso wooru ko de ke ko'so-de, hun-ne haante deen ye hogute wu, komo wu taaste gom-se un ye. ¹⁶ Amba Yeso ro m-ha de ken be-de ba hun-ne de, un hon-de un wu, wu konot Shir kané.

Yeso yonste ko-ryam
(Mati 9:1-8; Mark 2:1-12)

¹⁷ De ken ho-de Yeso ro ur-yoos, **Parisa**-ne un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ro tara tara ye rwuune kap bo-to n-dak o-Gariri, n-dak o-Judiya ne, o-Urusharima ne à. 'Wons-mo Wan-Koyan ro mosse un wu ne remen Yeso taaste ya-us-gom, gom-se un ye. ¹⁸ Ye ken hun-ne ye sawnuru wu ken ko-ryam-wu, o-karanga, ye senguru ye tuwutte wu un hur-o Yeso ro à, ye este wu un co-o un wu. ¹⁹ Amba ye kum hek-de ye hette wu m-tuwut be-ur Yeso á, remen hun-ne nomog ut-moor deen. Remen kaane, ye deturu wu n-ton o-kuke, ye booru o-wu n-ton o-kuke. Ye rwonuru wu un karanga-o un wu har n-dak, un tete-o un hun-ne un co Yeso. ²⁰ Bo Yeso hyente ye bok ma-to un wu o-nip à, wu zeeru ka ko-ryam-wu, "Wan-yen de, a sokste **ba'as** un du."

²¹ Yan-Yoos-de o-**karamsa** un **Parisa**-ne, ye zeeru hi un de un ye, "Wan wu ne ka net-wu, wu yo'ogte Shir! Shir ye cot he soks **ba'as-to** un hun-ne!"

²² Yeso napuru men-to ye, wu zeeru ye, "¿Remen yan o no cekerte kaane? ²³ ¿Jiishte a zee ba ur-koob, 'Shir sokste **ba'as** un du,' ko um zee, 'Ine o neke ur-hew'? ²⁴ Man kutu no unze, **Wa-wu un net** ro ut-gwomo ne n-dak wu sokste **ur-ba'as**." Wu zeeru ko-ryam, "Me wo m-zee, ine eso, mos karanga-o ru, o neke jo!"

²⁵ Un gyept-o un yish, wu inuru un co-o un ye kap, wu moturu karanga-o un wu o wu rotte domb à, wu ji'uru o-hur wu ro un bongon-de Shir. ²⁶ Ye hyanuru ut-hyat! Gyer-o shiishe ye, ye bomuru Shir, ye ro m-zee, "Yan gon hyat-to a hyane caane!"

Yeso ak Rewi
(Mati 9:9-13; Mark 2:13-17)

²⁷ Bo un de ka, Yeso ruuru n-do, wu hyanuru ko-**yan-goks un tar** jin-de un wu **Rewi**, wu ro tara be-de un kuke-o un senge-mo un wu, Yeso zeeru wu, "Dond me."

²⁸ **Rewi** inuru eso, wu dek rii á, wu doruru Yeso.

²⁹ Ka da-de **Rewi** nomuru caari-o o-biki un hur-o un wu rem Yeso, **yan-goks un tar** ro deen ye haane à, un ye ken hun-ne ye ne komo. ³⁰ **Parisa**-ne un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ye rwuune kang-o gaan à, ye nomuru **yan-neke-m Yeso** us-cenene. Ye cituru, "¿Remen yan o notte m-re m-swó ne mosse un **yan-goks un tar** ne, komo un **ya-ur-ba'as** ne?"†

³¹ Yeso shasuru ye, "Hun-ne ye ro ba us-gom á, ye ro un hoob-o un ko-ya-us-baat á, amba ya-us-gom. ³² Me haan remen kashi un hun-ne á, amba remen **ya-ur-ba'as**-ye waktunte be-de Shir."

Cot-o swoot
(Mati 9:14-17; Mark 2:18-22)

³³ Ye ken hun-ne ye zeeru Yeso, "Yan-neke-m **Yohana** ro m-nom o-**swoot** ko o ke da-o ye ro un kon-se Shir komo. Ya-m-neke un **Parisa**-ne ro m-nom kaane komo, amba yan-neke-m ru ye ro m-re m-swó ne."

* **Bqr-qs taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32. † **Bqr-qs taan:30** 5:30 Hyen komo: Ruka 15:1-2.

³⁴ Yeso shasuru, “¿Nɔa hoksusɛ m-wɛn ʊn ya-o-biki ɔ ʊt-ge m-rɛ m-swɔ nɛ, da-o wa-ʊt-ge rɔ ʊn yɛ nɛ? Nɔa hoks á! ³⁵ Amba ho-ʊr rɔɔn de a hette m-dek ʊn wa-ʊt-ge à be-de ʊn yɛ, ka da-o yɛ he m-nɔm o-swɔot.”

³⁶ Yeso dooru yɛ m-rurɛ ka ma-to ʊs-weer to: “Yatt-wu he m-yiish matuku-ʊr pu-de remen wu dept matuku ʊr-ut á. Wu nɔmɛ kaane wu yiishte ɔ ka matuku-ʊr pu-de, komo ka dap-de a nom ʊr-bon be-de ʊn matuku ʊr-ut á. ³⁷ Komo yatt-wu he wuʊs m-ke m-pu mo ʊn tur-o o-ka o-ut á, remen mo pu'e moa caat tur o-ut ɔ o-ka, ka ke-mo ukse, komo ka tur-o o-ka ɔ naase. ³⁸ Remen kaane, a wuʊs ke-m pu-mo ʊn tur-o o-ka o-pu ɔ! ³⁹ Wu suuse ke-m ut à, wua cun wu su m-pu mo komo á, wua zee, ‘Ka ut-mo jiishe.’ ”

Bɔr-ʊs cind

Cot-o ʊn Ho-de ʊr-Wuwe
(Mati 12:1-18; Mark 2:23-28)

¹ Yeso rɔ m-neke ʊn n-mɛ ʊn kat-to ʊn hyo **Ho-de ʊr-Wuwe** de ʊn **Yahuda**-nɛ. Yan-neke-mo ʊn wu taknuru m-horom ʊn hyo, yɛ pirmuru ʊt-kom to ʊn yɛ, yɛ rɔ m-ti.* ² Yɛ ken **Parisa**-nɛ cituru, “¿Remen yan nɔ rotte m-nɔm yo **karamsa**-o zee nɔ nɔm **Ho-de ʊr-Wuwe** á?”

³ Yeso shasuru yɛ, “Nɔ karante yo **Dawuda** nɔmɛ da-o wu, ʊn hun-nɛ yɛ ʊn wu nɛ hoge mer à. ⁴ Wu cowog n-mɛ ʊn depi-o ʊn kon-se Shir, wu dekuru ga-de wan-**Cow ʊn kon-se Shirseke** Shir à, wu reeru de, komo wu ya'asuru hun-nɛ yɛ ʊn wu. Komo pas-mo o-**karamsa** mo wu ken net-wu re ka ga-de, sɛ de wan-**Cow ʊn kon-se Shir** wu he m-rɛ ʊn ka ga-de.”†‡

⁵ Komo Yeso busuru m-zee, “Me **Wà-wu ʊn net** rɔ Gos-wu wu ʊn **Ho-de ʊr-Wuwe**.”

Ko-yan-kom-o margan
(Mati 12:9-14; Mark 3:1-6)

⁶ ʊn de ken **Ho-de ʊr-Wuwe** de komo, Yeso cowuru **kuke-o ʊn yoos ʊn Ma-to Shir**, wu yoosuru. Wu ken net-wu rɔ kanɛ wu kom-o ʊr-rɛ mare à. ⁷ Yan-Yoos-de o-**karamsa** ʊn **Parisa**-nɛ nɛ conuru o-teber a zeet Yeso nɔmog **ʊr-ba'as**, yɛ tuuru yish, remen yɛ hyenet urege wua taas gom **Ho-de ʊr-Wuwe**. ⁸ Amba Yeso napuru barag-se ʊn yɛ, wu zeeru ka net-wu, “Inɛ eso o haan kanɛ co.” Ka net-wu indunduru kanɛ. ⁹ Ka da-de Yeso zeeru yɛ, “Um cit nɔ: ¿Ya nɛ **karamsa**-o na zee, a hoks m-nom **Ho-de ʊr-Wuwe**? ¿A gu ko a naase? ¿A gu hoog-mo ʊn net ko a ho?” ¹⁰ Wu gwoturu yɛ kap, ka da-de wu zeeru ka net-wu, “Neks kom-o ru.” Wu nomuru bo Yeso zee wu à, gom-o ʊn kom-o ʊn wu taaru.

¹¹ Ryaab-ʊs hooru yɛ, yɛ taknu barag-se ʊn rii-yo yɛ he Yeso m-nom à.

Yeso dak yan-tom-yɛ ʊn wu op ʊn yoor
(Mati 10:1-4; Mark 3:13-19)

¹² Ka da-o Yeso daaru ʊr-dor wu konot, wu konuru Shir m-tet ʊr-bir. ¹³ Da-o ho-ʊr rwuune à, wu agnuru yan-neke-mo ʊn wu be-de ʊn wu, wu daaguru op ʊn yoor [12] be-de ʊn yɛ, wu eguru yɛ ʊr-jin, **Yan-tom**. ¹⁴ Simon (wu Yeso ege Bitrus à), ʊn hen-nɛ ʊn wu nɛ Andarawus, **Yakubu**, ʊn **Yohana**, Pirip ʊn Bataromi, ¹⁵ Matiyos, ʊn Tomas, **Yakubu** (wà Arupayes), ʊn Simon (wu a rɔ m-aag *Wan-ya'as ʊr-hi*), ¹⁶ Yahudas (wà **Yakubu**), ʊn Yahudas Iskariyoti (wu babe Yeso ʊn kom-to ʊn yan-yage-to ʊn wu à).

Yeso yooste, komo wu taas gom
(Mati 4:23-25)

* **Bɔr-ʊs cind:1** 6:1 Hyen komo: Kara 23:25. † **Bɔr-ʊs cind:4** 6:3-4 Hyen komo: 1Sam 21:1-6. ‡ **Bɔr-ʊs cind:4** 6:4 Hyen komo: Rewi 24:9.

¹⁷ Da-o Yeso kergene n-ton ur-dor un yan-tom-ye un wu ne à, wu esuru eso un be-de ro cangam à, un yan-neke-mo un wu ne deen. Hun-ne deen ye rwuune hono dak-o o-Judiya à, o-Urusharima ne, un hebe-mo o-Taya, o-Sidon ne bo-to un riib-o m-sa. ¹⁸ Ye haante ye hogute wu, komo remen wu taaste gom-se un ye komo, ka ye **ya-ut-kot** suwe à, ye ma ye haante Yeso taaste gom-se un ye. ¹⁹ Hun-ne kap senguru ye ci'it wu, remen 'wons-mo un taas un gom ro be-de un wu. Komo gom-se un ye taag kap.

O-zak un naasu-mo ut-men ne
(Mati 5:1-12)

²⁰ Yeso gwotururu yan-neke-mo un wu, wu zeeru,
"Shir ya'ag no o-kwum no ye ro koob-ne m-moka à,
remen gwomo-to Shir to ma no to!

²¹ Shir ya'ag no o-kwum no
ye ro m-hoge m-mer m-moka à,
remen Shir a coks no!

Shir ya'ag no o-kwum, no ro us-'won m-moka à,
remen noa nemes!

²² Shir ya'ag no o-kwum da-o hun-ne yage no à,
ye con no á, yea pyapar no,
ye zee no un men-ut jaas-to ne,
kap rem re **Wà-wu un net!**§

²³ "Nom no men-ut pus-to da-o no hyene kaane, no hew hew-se o-zak, remen Shir essutu no caari-de ur-'yons n-ton. Nom no o-dish yea nomo no kaane, remen kaane ya-n-ga-ye nome yan-rwor un Ma-to Shir.*

²⁴ "No ya-o-kwum m-moka noa warag rii-yo ur-'won,
remen no kumuste m-moka, yo hoog-m no cone à!

²⁵ Rii-yo ur-'won yo, no ye cigse m-moka à,
remen noa hoge mer!

Noa warag rii-yo ur-'won, no ya-ut-nemes m-moka,
noa nom tuk-mo ut-men har no 'un.

²⁶ Noa warag rii-yo ur-'won da-o hun-ne kap bom no à,
ya-n-ga-ye, ye un ye bomog yan-rwor un Ma-to Shir
ka bongon-de cow ye ut-men á.

Con ya-ut-yage
(Mati 5:38-48; 7:12)

²⁷ "Amba me no m-rure, no ye hoge me à, con no yan-yage-ut no, no nome ye rii-yo ur-bon. ²⁸ Ye pyapu no à, no kone ye Shir 'ye ye o-kwum, komo no kone ye nomo no men-ut jaas-to à rii-yo ur-bon. ²⁹ Wu ken wu kene wo o-raag, wakse wu o kuse à wu buse, urege wu ken wu dek wo ur-matuku, ya'as wu cop-o ru. ³⁰ Wu konu wo rii à, 'ya wu, komo wu rumsu wo rii à, wo zee wu muuntu wo á. ³¹ Bo o cone hun-ne nomo wo à, nomo ye kaane.†

³² "Urege ye conu wo à, ye wo m-con, woa kum o ka ur-'yons be-de Shir á. Ko **ya-ur-ba'as**-ye ro m-con un ye conu ye à! ³³ Urege ye nomo wo rii-yo ur-bon à, ye o he m-nome rii-yo ur-bon, woa kum o ka ur-'yons á be-de Shir, ¿remen yan o o hette m-goks ur-'yons? Ko **ya-ur-ba'as**-ye ro m-nom kaane! ³⁴ Urege komo o muugute ye o hyane ye he wo m-hoks m-tope à, ¿woa kum ur-'yons be-de Shir? Ko **ya-ur-ba'as**-ye ro m-muge **ya-ur-ba'as**, remen a muuntute ye! ³⁵ Amba con no ye yagu no à, no nome ye rii-yo ur-bon, ya'as no moog, no dish a topo no á. Urege no nomog kaane noa

§ **Bqr-qs cind:22** 6:22 Hyen komo: 1Bit 4:14.

* **Bqr-qs cind:23** 6:23 Hyen komo: 2Nom 36:16; Seng 7:52.

† **Bqr-qs cind:31** 6:31 Hyen komo: Mati 7:12.

kum 'yons-ur caari, be-de Shir komo noa warag yakar-ye un Shir wu jiishe à. Nom no kaane remen Shir ro m-'ya un yan-nu-o o-kiit un yan-men-ut jaas-to ne. ³⁶ Hogu no ur-'won bo tato no ro ur-'won ne à.

No piishe hun-ne ut-ma á

(Mati 7:1-5)

³⁷ “No piishe hun-ne ut-ma á, komo Shir a piishu no ut-ma á. No naas hun-ne á, komo Shir a naas no á. Soks no **ba'as-de** un hun-ne, komo Shir a soks **ba'as-ur** no. ³⁸ Ya no hun-ne, komo Shir a 'ye no. Remen kaane noa goks, me'es ut-shishe, Shir a dusu no gwu caari hyo'ogse un kom-ut no bo noa hoks m-goks á. Bo o me'esse hun-ne à, kaane Shir he wo m-me'esse.”

³⁹ Yeso ruru ye ka ma-to us-weer to: “Ko-po ro m-neke un ko-po o-ko á, ye nome kaane ya hebe n-me o-kuub kap.‡ ⁴⁰ Wu a m-yoose à, wu jiish wu ro wu m-yoose á, amba a komse wu m-yoose wu warag untun wu yoose wu à. §

⁴¹ “¿Remen yan o wotte m-gwot un ya o-gwo yo ro un yish-ur or ru à, amba wo gwot cik-o o-ce o ro n-me un yish un du á? ⁴² ¿Ya o hette m-zee un or ru, ‘Hakkure, heno re, yage um hussutu wo ya o-gwo yo ro wo ur-yish à,’ wo hoks m-hyan un cik-o ro un yish ru á? No ya-o-shepe! Takan no m-hus un cik-o ro un yish no à, ka da-de no he m-hyan ur-bon ne ya o-gwo yo ro un yish or ru à o hussuru wu.

O-yo un mat-de un yo ne

(Mati 7:16-20; 12:33-35)

⁴³ “‘Yo, yo ur-bon ro m-mat un yakar-ye ur-bon, kaane komo 'yo-yo ba ur-bon yo a met yakar-ye ba ur-bon. ⁴⁴ Ko wu ke net-wu nak ko yo ke 'yo-yo remen gon yakar-ye un yo. Woa ke ut-rum be-de o-yokor á, komo woa ke m-bugur be-de o-tuntun á.* ⁴⁵ Kashi un net ro m-rwunte kashi un rii un hur-de un wu, net yo-wu, komo ro m-rwunte rii 'yo-yo un hur-de un wu, remen nu-o ro m-rwor un rii-yo ro ur-hur à. †

Ko-ya-us-weer un ko-raag ne

(Mati 7:24-27)

⁴⁶ “¿Remen yan o no rotte me m-aag, ‘Gos-wu, Gos-wu,’ amba no m-nom yo un zee no á? ⁴⁷ Ko wu ke wu haane be un de à, komo wu hoge ma-ut re wu dore to, man kutu no bo wu ro à. ⁴⁸ Ya wu ro untun wu ken net-wu, wu ine ut-ma to o-hur à, wu kumu ur-dor, wu maaru ma-to un wu kané. Roog-o hanturu m-ho, mo tamuru ka hur-o amba o nukte á, remen wu maag o n-ton ur-dor. ⁴⁹ Amba wu hoge ma-ut re à, wu joruru to, ya wu ro untun net-wu ma'e hur-o un wu o-wak à, da-o ho-m taame ka hur-o à, o heeg un gyept-o un yish, komo o rugumsute kap.”

Bqr-qs ta'yoor

Yeso ta'aste gom-o un ko-ya-m-guw

mo un caari-wu un net ko-Roma

(Mati 8:5-13)

¹ Bo Yeso komoste m-rure un ka hun-ne ye ka rii-yo à, wu haaru o-Kapanahum. ² Ko-caari-wu un net ko-**Roma**, ro un ko-guw ne kané, wu hur-de un wu ro be-de un wu à, ka ko-guw-wu, wu keese á, wu ro ma-to m-mar. ³ Bo ka caari-wu un net-wu hoge ma-ut Yeso à, wu tomuru ye ken sek-ye ye un **Yahuda**-ne, ye kon Yeso wu haan wu taas gom-o un ko-yan-guw-mo un wu. ⁴ Ye haaru be-ur Yeso ye suru wu us-kon, “Ka net-wu woog, o gu wu, ⁵ remen wu conog hun-ne na komo wu un hi un de un wu, wu meete na **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**.”

‡ **Bqr-qs cind:39** 6:39 Hyen komo: Mati 15:14. § **Bqr-qs cind:40** 6:40 Hyen komo: Mati 10:24-25; Yoha 13:16; 15:20. * **Bqr-qs cind:44** 6:44 Hyen komo: Mati 12:33. † **Bqr-qs cind:45** 6:45 Hyen komo: Mati 12:34.

⁶ Ka da-de Yeso haaru un ye ne. Hew-ur ro kus a woot un hur-o un ka caari-wu un net-wu á, wu tomuru a rure Yeso, "Gos-wu, wo rangse hi un du á, remen me bo'os o haan un hur-o re á. ⁷ Komo me dek um bo'oste um habe be un du un hi un de á. Wo de nom ut-ma temb, komo gom-o un ko-guw re oa te. ⁸ Me ma, net-wu, wu a sagbe ut-gwomo n-ton un caari-ye un hun-ne à, untun wo, komo me un karma-ne be un de. Me m-zee wan-gaan, 'Neke!' Komo wu neke. Me zee wan-gaan 'Haan!' Wu haan komo, me m-zee un ko-guw re, 'Nom yo ka!' Komo wu nom yo."

⁹ Yeso bopuru o-nu bo wu hoge kaane à, wu wakturu us-ajima ne wu zeeru ka buug-de un hun-ne ye ro wu m-dore à. "Me no m-rure, me ro kumug wu deke ma-ut re kaane untun ka net-wu á, ko un dak-o o-Isra."

¹⁰ Yan-tom warguru un hur-o un ka caari-wu un net-wu, ye 'wossuru ka ko-guw-wu ba un gom.

Yeso 'yonste wa-wu un ko-gwor

¹¹ Bo doote à, Yeso haaru o ken bo-o, a o m-zee o-Neen, yan-neke-mo un wu shite wu un hun-ne ne ut-moor ne. ¹² Bo un woon-mo un wu un ish o-bo, yan-duk ro m-rwuun ur-u ne. Ka wu mare à, wa-wu un wu ken ko-gwor-wu ne'a, wu ro wu cot wan-gaan, komo hun-ne deen ro un wu ne. ¹³ Da-o Gos-wu hyane wu à, wu hoguru 'won-de un wu, Yeso zeeru wu, "Wo 'won á!" ¹⁴ Wu nekuru wu ci'uru ka rii-o ye sawante ur-u à, ye essuru. Yeso zeeru, "Wan-campo, um zeeg wo ine!" ¹⁵ Ka wu mare à, inuru tara, wu tepruru, Yeso muuturu wu be-ur inu un wu.

¹⁶ Kap mo un ye hoguru o-gyer, ye bomuru Shir. Ye zeeru, "Ko-caari-wu un **wan-Rwor un Ma-to Shir** haante be-ur na! Shir haante wu guut hun-ne ye un wu."

¹⁷ Ma-ut Yeso ruuru hono dak-o o-Judiya us-riib ne.

Yan-tom Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho (Mati 11:2-19)

¹⁸ Da-o yan-neke-m **Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** rure wu kap rii-yo ye hyane à, wu aaguru nen yoor be-de un ye. ¹⁹ Wu tomuru ye be-ur Yeso remen ye cit wu: "¿Wo wu **Yohana** zee wu roone, ko te waase wu ken wu?"

²⁰ Bo ye woonte be-ur Yeso à, ye zeeru, "**Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho** tomontu te, te cit urege ¿wo wu, wu zee wu roon, ko ne te waase wu ken wu?"

²¹ Un ka da-o, Yeso taaste gom-se un hun-ne deen, un ye ro un gom-se un **ya-ut-kot** ne à, komo po-ne kumug o-hyan. ²² Wu shasuru yan-tom **Yohana**, "Warag no, no rure **Yohana** yo no hyane, un yo no hoge ne à: Po-ne hyanag, ryam-ne kumug us-na, **cim**-ne waragte por por, 'kato-ne ro m-hoge, margan-ne inute, komo koob-ne hogute ka **Ma-to m-Rerem** to.* ²³ Ya-o-kwum-ye, ye esse ur-hur be un de à."

²⁴ Bo yan-tom **Yohana** aragsute à, Yeso taknuru ma-to un wu be-de un ka buug-de un hun-ne de. "Bo no ruwe be-ur **Yohana** be-de o-dakar à, ¿ya no ro zeege no hyen? ¿M-yó, m-nakt ut-po ye? ²⁵ ¿Ya no ruwe m-hyane? No un ru kan remen no hyenet net-wu cope saw-to ur-bon à. Ye cope saw-to ur-bon à ye ro un pyo-o ut-gwomo! ²⁶ No ruug remen no hyenet **wan-rwor un Ma-to Shir**. Ee, kaane o, **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu amba no hyanag yo arge **wan-Rwor un Ma-to Shir** à. ²⁷ **Yohana** wu Ma-to Shir zee, 'Shir zeege, gwotbe man tom wan-tom re un co ru wu tikshi wo o-cow.† ²⁸ Me no m-rure, **Yohana** jishte ko wu ke net-wu hono o-dak pitip. Amba wu ro rek-wu be-de un gwomo-to Shir à, wu aragte **Yohana**."

* **Bqr-qs ta'yoor:22** 7:22 Hyen komo: Isha 35:5-6; 61:1. † **Bqr-qs ta'yoor:27** 7:27 Hyen komo: Mara 3:1.

²⁹ Hun-ne kap hogute wu, un **yan-goks un tar-ne**. Ye dorute yo Shir zee à, komo **Yohana** yo'oste ye m-ho. ³⁰ Amba **Parisa-ne**, un yan-Napse o-**karamsa** ne, ye yagute yo Shir hyenu ye à, remen ye con **Yohana** yo'os ye m-ho á.‡

³¹ Yeso senguru m-zee, “M-moka un çyan o um he m-hongse un hun-ne ye un caane? çUntun yan ye ro? ³² Ya ye ro untun yakar-ye she'ete n-me un be-de ut-baab à. Buug-ur gaan kangsuru de ken.

“ Te bu'utu no dum-to ur-ge,
 amba no hew á!
 Te hutu no sep-to m-mar,
 amba no 'won á!’

³³ **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** haante, wu nomog o-**swoot**, komo wu swo m-ke á, remen kaane no zeeq, ‘Ya-ut-kot daag wu ur-hi.’ ³⁴ **Wa-wu un net** haante, wu reeq, wu su, no zeeq, ‘Gwot no ka net-wu! Ko wa-o-hambo wu m-re, m-swò ne, ko-nay-wu un **yan-goks un tar**, un **ya-ur-ba'as** ne.’ ³⁵ Da-o hun-ne gokse Shir à, a hyen weer-se un Shir, nip-o.”

Yeso un hur-o Simon ko-Parisa

³⁶ Ko-**Parisa** banag Yeso re un ga-to m-rim, Yeso haaru un hur-o un wu, wu she'eturu wu reet ut-ga. ³⁷ Kane un ka bo-o wu ken ne'a-wu ro kon wu ro un she'et-de **ur-ba'as** à. Wu hogute Yeso ro m-re un rii-yo m-re un hur-o un ko-**Parisa**, wu hanturu ur-batta de un now-mo m-shi'igin mo un hwor deen. ³⁸ Wu esuru un jim-ur Yeso, un na-se un wu, us-'won wu ro m-muse un na-us Yeso un yish-mo un wu. Ka da-de wu peguru na-us Yeso un hi-se un wu, wu hamturu na-us Yeso, wu hokmoru ka now-mo un na-us Yeso.‡ ³⁹ Bo ka ko-**Parisa**-wu hyente kaane à, wu zeeru hi un de un wu, “Urege de ka net-wu **wan-rwor un Ma-to Shir** wu, wu nep ko-yan-gon ne'a-wu ro wu m-ci, wu nep gon she'et-de un ka ne'a-wu de **ur-ba'as!**”

⁴⁰ Yeso rwunturu ut-ma wu zeeru wu, “Simon, me un rii ne um ruru wo.”
 Wu zeeru, “Ee, Wa-ur-Yoos, ruru me.”

⁴¹ Yeso zeeru, “Nen yoor mok hwor be-de un wu ken wu. Wan-gaan mok zungu-us taan [500] se un hwor, wan-gaan kwooz-ut yoor un op [50]. ⁴² Kap mo un ye yatt-wu hokse m-top á, remen kaane wu yaksuru ye kap, nen yoor mo un ye, çwan wu ne he m-jiish m-con un ka wu muqe ye hwor?”

⁴³ Simon shasuru, “Man zee ka wu jiishe m-moog à.”

Yeso zeeru, “O shaks hond hond.” ⁴⁴ Wu wakturu be-de un ka ne'a-wu, wu zeeru Simon, “çO hyanag ka ne'a-wu? Um haante n-me un hur-o ru, wo 'ya me m-ho remen um so'oste na-us re á, amba ka ne'a-wu so'oste na-us re un yish-mo un wu, wu peguru se un hi-se un wu. ⁴⁵ Wo hamat me da-o o barku me á, amba ka ne'a-wu, wu yage hamat un na-us re á, da-o um cowne har m-moka. ⁴⁶ Wo es m-now remen hi un de á, amba wu duusute na-us re m-now mo m-shi'igin. ⁴⁷ Me wo m-rure unze, ka con-mo, mo wu kutu me à, kutute unze Shir sokste **ba'as-de** un wu kap. Amba wu cone hiin à, Shir a soks **ba'as-de** un wu hiin.”

⁴⁸ Ka da-de Yeso zeeru ka ne'a-wu, “A sokste **ba'as-ut** ru.”

⁴⁹ Ka ye ro tara kane à, taknuru m-zee, “çWan wu ne wu ro, wu sokste **ur-ba'as?**”

⁵⁰ Amba Yeso zeeru ka ne'a-wu, “Shir guug wo remen o shereg be un de, arag un gwugwu-mo ur-hur.”

Bor-qs eer

Ne'a-ne ye shiye Yeso à

‡ **Bqr-qs ta'yoor:30** 7:29-30 Hyen komo: Mati 21:32; Ruka 3:12. § **Bqr-qs ta'yoor:38** 7:37-38 Hyen komo: Mati 26:7; Mark 14:3; Yoha 12:3.

¹ Bø da-o doote à, Yeso doruru to ken bo-ut caari-to, ut-rek-to ne, wu ro m-rwor un **Ma-to m-Rerem** to un gwomo-to Shir. Yan-neke-mo un wu op un yoor [12] ro un wu ne. ² Ye ken ne'a-ne ye, ye Yeso ruute **ya-ut-kot** à, un se ken gom-se ne à, doruru wu. **Meri** (wu a m-aag *Magudarin*), wu a ruute **ya-ut-kot** ta'oor à. ³ Jonana wu campo un wu Cuza caari-wu un net be-de un piish ut-ma be-ur **Here**, komo Susana, un ye ken ne'a-ne ye ne deen. Ye yasuru rii-yo ye rotte à, remen a guut Yeso un yan-neke-mo un wu ne.*

Sha-mo ut-ma to un wa-ur-go
(Mati 13:1-9; Mark 4:1-9)

⁴ Hun-ne masuru m-haan be-ur Yeso bo-ut-bo, komo bo hun-ne morge deen à, Yeso rworuru ka sha-mo ut-ma mo:

⁵ "Q ken da-o wu ken net-wu ruug kapu un pot. Bø wu kepte go un pot o-kat à, ye ken ye henuru un cow, a yawguru ye kane, yege-no reeru ye kap. ⁶ Ye ken ye henuru ut-ta'ar, bo ye pote à, ye hwo'uru remen ka be-de rott o-wus á. ⁷ Ye ken go-ye henuru be-de un yokor, ye bosuru amba ut-po un ka yokor-ye ne hooru ye. ⁸ Ye ken go-ye henuru un dak-o ur-bon. Ye bosuru ye rwunturu pot, ko yo ke yish o-zungu [100]."

Yeso komuru m-zee, "Hogu no, urege no ro ut-to ne!"

Yo hante ka sha-mo ut-ma mo à
(Mati 13:10-17; Mark 4:10-12)

⁹ Yan-neke-mo un wu cituru wu, "¿Ya o conu te m-rure ne un ka sha-mo ut-ma mo?"
¹⁰ Wu shasuru, "Rii-yo a wuke be-de un gwomo-to Shir à, yo ro un kom-ut no, amba be-de un ye ken ye se a mossute un sha-mo ut-ma ne remen yea gut, amba yea hyen á, komo yea hoge amba yea nep á.†

Yeso rurute ye rii-yo ka sha-mo ut-ma to un wa-ur-go to zee à
(Mati 13:18-23; Mark 4:13-20)

¹¹ "Ka sha-mo ut-ma to mo ka: Ka go-ye Ma-to Shir to. ¹² Ka go-ye hene un cow à, ye ro ye hoge à, amba **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** haag wu deks yo ye hoge à un hur-de un ye, remen wu wenet ye be-de m-goks un ma-to un gwu. ¹³ Ka go-ye hene ut-ta'ar à, ye ro ye hoge ut-ma à, ye goksuru gwerger. Amba to cow ye ut-men á, ya o-da hiin ye gokse, amba da-o meger-ut woone à, ye hosuru. ¹⁴ Ka ye hene be-de un yokor à, ye ro ye hoge à, komo ye goks, amba yaane ye un ye nen á, remen con-to un rii un tuk-mo ut-men ne, con-to un hwor, un con-to un hoge m-rerem ne. ¹⁵ Ka ye hene un dak-o ur-bon à, ye ro ye hoge ut-ma à, komo ye essuru to un hur-de o-dorotte komo ye senguru m-nom un rii-yo Shir con ne à.

Ur-pitirra hokke o-kok
(Mark 4:21-25)

¹⁶ "Hun-ne ro m-do ur-pitirra ye hokkuru de o-kok á. Ko un kus-o o-kwuur á. Ye de m-dor n-ton remen ya-m-cowon ye hyenet.‡

¹⁷ "Bø un yo no wuke à, Shir a rwunte yo cas, komo bo un yo no hokke à, Shir a hyen yo wu rwunte yo cas.§

¹⁸ "Nom no ceen, bo no ro m-hoge à, remen ye ro un rii ne à, ye a he m-do'e, amba ye rotte rii á, Shir a rumus ka yo ye hyane ye ro un yo ne à."*

Inu Yeso un hen-ne ye un wu ne
(Mati 12:46-50; Mark 3:31-35)

* **Bqr-qs eer:3** 8:3 Hyen komo: Mati 27:55-56; Mark 15:40-41; Ruka 23:49. † **Bqr-qs eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 6:9 (ut-Girik). ‡ **Bqr-qs eer:16** 8:16 Hyen komo: Mati 5:15; Ruka 11:33. § **Bqr-qs eer:17** 8:17 Hyen komo: Mati 10:26; Ruka 12:2. * **Bqr-qs eer:18** 8:18 Hyen komo: Mati 25:29; Ruka 19:26.

¹⁹ Inu Yeso un hen-ne ye un wu ne haante be-de un wu, amba ye hoks wu m-dore á remen hun-ne nomog deen. ²⁰ Wu ken wu zeeru Yeso, "Inu ru un hen-ne ru ne ro eso n-do komo ye conog wo m-hyan."

²¹ Yeso zeeru ye kap, "Inu re un hen-ne re ne ye ro, ka ye hoge Ma-to Shir à, ye nom bo ka ma-to zee à."

Yeso reste m-ho
(Mati 8:23-27; Mark 4:35-41)

²² De ken ho-de Yeso daaru o-hat, un yan-neke-mo un wu ne. Komo wu zeeru ye, "A pes no de ka jit-de un caari-o o-mar de." Ye taknuru m-ru. ²³ Bo ye ro m-neke à, Yeso 'hebu m-rew. Ye ro kane caari-mo m-yo hunduru n-ton o-mar, komo ho-m taknuru m-shi o-hat, ye hyanuru m-mar un yish. ²⁴ Yan-neke-m Yeso haaru be-de un wu, ye 'yonsuru wu, ye ro m-zee, "Gos-wu, Gos-wu! A ma-to m-mar!"

Yeso inuru, wu huru m-yo ut-gaag, m-ho ne mo resuru temb. ²⁵ Ka da-de wu zeeru yan-neke-mo un wu, "¿Remen yan o no sherte un me á?"

Amba ye hogute o-gyer komo ye zeeru hi un de un ye, "¿Yan gon net-wu ne wu ka? M-yo, m-ho ne mo ro wu o-dorotte."

Yeso ruutute
wu ken net-wu ya-ut-kot
(Mati 8:28-34; Mark 5:1-20)

²⁶ Yeso un yan-neke-mo un wu ne pasuru riib-o dak-o o-Garasa, o ro pesto-de Mar-o o-Gariri à. ²⁷ Bo Yeso yawagte o-riib à, wu gonturu wu ken net-wu, ko-ya-o-Gedara, wu ro un **ya-ut-kot** ne à. Ka net-wu nomog us-hak deen wu ro m-neke ur-kor komo wu ro m-she'et o-hur á, se be-de un saag-se un margan-ne wu ro m-she'et. ²⁸ Bo wu hyente Yeso à, wu 'yonsuru us-cor wu kanuru, wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso komo wu nomuru o-zaaz, "Yeso, Wa-wu un Shir n-Ton! ¿Ya o cone un me ne? Um konog wo, wo 'ya me ur-koob á!" ²⁹ Wu zeeg kaane remen Yeso zeeg **ya-ut-kot** ye ru un hi-de un wu. Ye swoog wu m-so n-dak, komo hun-ne un wu ka'ag wu ba m-ru, ye ka'ag wu ut-kom us-na ne, wu kesemse. Ka **ya-ut-kot** ye ro wu m-ruut o-kot remen ye zungsute wu.

³⁰ Yeso cituru wu, "¿Waane jin un du?"

"Jin un de 'Timb.' " Wu un shas kaane remen **ya-ut-kot** ro deen un hi-de un wu.

³¹ Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso, "Wo 'ya te ur-koob un kuub-o ur-duw á."

³² Caari-o un kur-o un arede ro kane yow yow, ye ro ut-re n-riib ur-dor. Ka **ya-ut-kot** ye konuru Yeso yage ye tuwut be-de un arede, komo wu yaguru ye. ³³ Ye ruuru be-de un ka net-wu, ye warguru be-de un arede. Ka kur-o un arede o yirugburu o-bung se n-me un caari-o o-mar ho-m reeru ye kap.

³⁴ Bo yan arede hyane yo nome à, ye somuru o-rek. Ye ko'oturu hono o-bo ut-kat ne. ³⁵ Hun-ne ruuru ye hyenet yo nome à, komo bo ye wo'onte be-ur Yeso à, ye hyanu ka net-wu, wu **ya-ut-kot** ru'e be-de un wu à, wu ro tara un na-us Yeso, ut-gund ne to ur-bon tupsu komo wu ro ba un gom, ye hoguru o-gyer kap mo un ye. ³⁶ Ye hyane yo nome à, ye ruru hun-ne bo Yeso taase gom un wu à. ³⁷ Ka da-de hun-ne kap un ka raag-o konuru Yeso wu arag so wu he'e à, remen ye hogute o-gyer. Yeso daaru o-hat wu ro ma-to m-arag. ³⁸ Ka net-wu a ruute **ya-ut-kot** be-de un wu à, konuru Yeso, "Yage um dorute wo."

Amba Yeso zeeru, ³⁹ "Ay, warag o-hur, o rure ye yo Shir nomo wo à."

Ka net-wu doruru hono o-bo, wu ro ye m-rure yo Yeso nome wu à.

*Wà Jaros wan-ne'a,
un wu ken ne'a-wu ne
wu ci'e gund-o Yeso à
(Mati 9:18-26; Mark 5:21-43)*

⁴⁰ Da-o Yeso muune de ka jit-de o-mar de à, hun-ne barkute wu, remen ye ro wu ur'er. ⁴¹ Wu ken net-wu woonuru, jin-de un wu Jaros, net wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, o ro kane à. Wu soru hi un de un wu n-dak un na-us Yeso wu konuru Yeso remen wu heet un hur-o un wu. ⁴² Remen wa un wu wan-ne'a, wu ro wu wan-gaan à, hak-se un wu untun op us-yoor [12] wu ro ma-to m-mar.

Yeso ro m-neke, hun-ne ro wu m-moor deen ko o ke raag-o. ⁴³ N-me un ye wu ken ne'a-wu ro kon wu swo ur-koob hyo-mo wu m-ru à har hak-us op us-yoor [12], wu hoog kap yo wu rotte à un hoob-o ko-ya-us-baat, amba yatt-wu hokse taas un gom-o un wu á. ⁴⁴ Wu cowuru un buug-de un hun-ne n-jim Yeso, komo wu ci'uru riib-o un gund-o Yeso, ka hyo-mo ro wu m-ru à mo ka'uru. ⁴⁵ Yeso cituru, "¿Wan wu ne ci me?"

Ko wu ke she'uru, Bitrus zeeru, "Gos-wu, hun-ne ro un riib-us ru kap ye ro wo m-megemse."

⁴⁶ Amba Yeso zeeru, "Wu ken wu ci'ig me, um nak remen 'wons-m ruug be un de." ⁴⁷ Ka ne'a-wu napuru Yeso nepste, wu rwuunuru us-zap, wu heeru un na-us Yeso. Un hyan-o un ko wu ke, wu ruru Yeso yo rwo'e wu ci'it Yeso à, komo wu ruru Yeso bo gom-o un wu ta hwew à. ⁴⁸ Yeso zeeru wu, "Wà re, Shir taaste gom ru, remen o shereg be un de. Arag gwugwu."

⁴⁹ Yeso ro m-zee un kaane, ko-yan-tom ro m-woon so un hur-o un wan-co un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu ruru Jaros, "Wà ru wan-ne'a mereste, wo su'e Wa-ur-Yoos á."

⁵⁰ Amba Yeso hoguru wu zeeru Jaros, "Wo hoge o-gyer á, wo de sher be un de, komo wa ru wua warag ba un gom."

⁵¹ Bo Yeso wone un ka hur-o à, wu zeeru ko wu ke wu es n-do, se Bitrus, **Yohana un Yakubu**, se komo tato un wa, o-inu ne. ⁵² Ko wu ke ro us-won remen ka wa-wu. Yeso zeeru, "No 'won á, ka wa-wu, wu mar á, rew-mo wu rotte!"

⁵³ Ye nemsuru wu kap, remen ye nepse wu mereste. ⁵⁴ Amba Yeso bopuru kom-o un ka wa-wu, wu zeeru, "Ine, wa re!" ⁵⁵ Hoog-mo un ka wa-wu muunuru, wu inuru kagat. Yeso zeeru ye, "Ya no wu rii-yo m-re." ⁵⁶ In-ne ye un wu bopuru o-nu, amba Yeso zeeru ye, "No rure net yo nome á."

Bor-us jero

*Yeso tomog yan-neke-mo un wu
op un yoor [12]
(Mati 10:5-15; Mark 6:7-13)*

¹ Yeso agnuru yan-neke-mo un wu op un yoor [12] be-ur gaan, wu ya'uru ye ur-beeb, ut-gwomo ne, to un ruut un **ya-ut-kot**, komo un taas us-gom ne. ² Ka da-de wu tomuru ye, ye rur ma-to un gwomo-to Shir komo ye taas us-gom. ³ Wu zeeru ye, "No dek rii remen ka hew-de á, o-ko, ko o-ba, rii-yo m-re, ko hwor, ko matuku-de arge ur-gaan á. ⁴ She'et no be-de a barku no à, har no ruut un ka bo-o. ⁵ Be-de hun-ne barku no á, ru no un ka bo-o, komo no soks hu-mo un na-us no, ye nept no huste hi un no."*†

⁶ Yan-neke-mo un wu ruuru ye doruru ut-bo, ye ro m-rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to komo un taas un gom-se un hun-ne ko kene.

* **Bor-us jero:5** 9:3-5 Hyen komo: Ruka 10:4-11. † **Bor-us jero:5** 9:5 Hyen komo: Seng 13:51.

*Here zo'orsute**(Mati 14:1-12; Mark 6:14-29)*

⁷ Da-o **Here** [Atipas], ko-gwamna-wu o-Gariri, hoge kap rii-yo takan à, wu zo'oruru, remen ye ken hun-ne ye ro m-zee **Yohana** [Wa-m-Yo'os un hun-ne n-me m-ho] inute ut-marimar. ⁸ Ye ken ye ro m-zee, **Ereja** muune, komo ye ken ye zee **wan-Rwor un Ma-to Shir** n-ga muute un hoog ne. ⁹ **Here** zeeru, "Um kupste hi-ur **Yohana**, amba ¿wan wu ne wu ka net-wu, wu ro m-nom un gon se ka rem-se?" Komo wu ro m-senge wu hyenet Yeso.

*Yeso cokste hun-ne**dugu-us taan [5,000]**(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Yoha 6:1-14)*

¹⁰ Yan-Tom Yeso muunuru komo ye ruru Yeso kap rii-yo ye nome à. Wu dekuru ye, komo ye ruuru un hi un de un ye, ye cowuru o ken bo-o jin-de un o o-Besayada. ¹¹ Da-o buug-de un hun-ne hoge kaane à, ye doruru wu. Wu barkuru ye, wu ruru ye ma-to un gwomo-to Shir, wu taasuru gom-se un ye cone gom-se un ye te à.

¹² Da-de ho-ur ro ma-to m-hebe à, yan-neke-mo un wu nen op un yoor [12] haaru be-de un wu ye zeeru, "Zee ka hun-ne ye warag remen ye tuwut ut-hur, ut-kat ne un riib kané remen ye kumut rii-yo m-re un be-de m-rew ne, remen kané rii-yo m-re un be-de m-rew ne ro kon á."

¹³ Amba Yeso zeeru ye, "Ya no ye rii-yo ye he m-re à."

Ye shasuru, "Kap yo te rotte à shon-to ut-ga ut-taan to un jan ne yoor, ¿wo un con o te he te one hon un ka buug-de un hun-ne de rii-yo m-re?" ¹⁴ (Campo-ne wooste dugu-us taan [5,000] kané.)

Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "Zee no ye she'et buug-ut-buug, hun-ne kwooz-ut yoor un op [50] ko de ke buug-de."

¹⁵ Bo yan-neke-mo un wu komte m-nom kaane à, ¹⁶ Yeso dekuru ka burodi-ut taan-to un ka jan-ye ne yoor, wu gwoturu n-Ton un shir, wu bomuru Shir, wu yeksuru ka ga-to bos-ut-bos un jan ne. Wu yasuru yan-neke-mo un wu, ye wonge hun-ne. ¹⁷ Kap mo un ye, ye reeru, ye ciig, komo yan-neke-mo un wu morogsuru to kwange à koor-ut op ut-yoor [12].

*Bitrus rworog**ko-wa un wu Yeso ro à**(Mati 16:13-19; Mark 8:27-29)*

¹⁸ De ken ho-de Yeso ro un kon-se Shir un hon-de un wu, yan-neke-mo un wu haaru be-de un wu. Yeso cituru ye. "¿Wan wu ne ka buug-de un hun-ne de zee um ro?"

¹⁹ Ye shasuru, "Ye ken ne zee **Yohana** Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho. Amba ye ken ye zee **Ereja** wu, komo ye ken ye zee wan-gaan be-de un yan-rwor un Ma-to Shir n-ga wu muune un hoog." §

²⁰ Wu cituru ye, "No ne ¿wa un wu no zee um ro?"*

Bitrus shasuru, "Wo wu, **Kiristi**."

²¹ Ka da-de Yeso nakuru ye ut-to, "No rure ko-wan-gaan ka rii-yo á."

*Yeso rworog swo ur-koob**un mar-mo un wu ne**(Mati 16:20-28; Mark 8:30—9:1)*

²² Wu zeeru ye komo, "Me **Wa-wu un net** a su ur-koob deen, komo sek-ye, un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, komo un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, yea kutu me ut-yage. Yea ho me, amba me nome ho-ut tet, man ine un hoog ne komo."

‡ **Bqr-ús jero:8** 9:7-8 Hyen komo: Mati 16:14; Mark 8:28; Ruka 9:19. § **Bqr-ús jero:19** 9:19 Hyen komo: Mati 14:1-2; Mark 6:14-15; Ruka 9:7-8. * **Bqr-ús jero:20** 9:20 Hyen komo: Yoha 6:68-69.

23 Wú zeerú ye kap, “Bò ún wú cone m-neke ún me ne à, se wú, she'eg hi ún de ún wú, wú dek **kan-o** ún wú kò de ke hò-de, wú dorú me.† 24 Bò ún wú cone wuke ún hoog-mò ún wú à, moa ege wú, amba bò ún wú hoog-mò ún wú ege rem re à, wúa kum mò.‡ 25 ¿Yaane net kume, urege wú kumug saw-to ún hóno o-dak kap, amba wú kum hoog-mò ún wú á? Wú kum rii á. 26 Urege hun-ne rò m-hoge 'e-m re ún yoos ún de ne, kaane **Wà-wu ún net** he m-hoge 'e-mò ún ye da-o wú he m-muún ún sekemse-mò ún wú ne, ún mò ún tato ún wú ne, ún mò ún yan-tom-se Shir ne à. 27 Nip-o, ye ken ye be-ur nò kane, yea mer á, se ye hyanag gwomo-to Shir.”

Yeso barmute

(Mati 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Untun hò-ut ta'oor bò m-zee kaane, Yeso dekuru Bitrus, **Yohana** ún **Yakubu** ne ye nekerú ún wú ne n-ton ur-dor ye konot Shir. 29 Bò wú rò us-kon à, co-o ún wú barmuru ún hón, komo saw-to ún wú warguru ut-pus to pyar. 30 Ün gyept-o ún yish, hun-ne yoor rwuunuru, ye rò ut-ma ún wú ne. Ka hun-ne ye **Mosa** wú ún **Ereja**. 31 Ye rwuune ún sekemse-mò n-ton ne, komo ye nomuru ut-ma ún Yeso ne. Hi-de ún ma-to ún ye de ka, bò Yeso he m-shoos ún Ma-to Shir wú meret o-Urusharima à. 32 Bitrus ún or ún wú ne, ye rò ún mar-mò m-rew, amba bò ye zute à, ye hyanuru mok-o Yeso ún ka hun-ne ye ne nen yoor. Ye rò eso ún Yeso ne. 33 Bò ka hun-ne ye aragte ye yage Yeso à, Bitrus zeerú wú, “Gos-wú, nomog ur-bon bò te rò kane à! Tea nom depi-ut tet, ur-gaan rem ru, ur-gaan de ma **Mosa**, ur-gaan komo, de ma **Ereja**.” (Wú nap yo wú rò m-zee á.)

34 Bò wú rò m-senge mò tep à, ke'ente-ur rwuunuru de hokuru ye de nomuru ye m-wuwur, **yan-neke-m Yeso** hoguru o-gyer bò ka ke'ente-de hokke ye à. 35 Cor-o rwuunuru ún ka ke'ente-de o rò m-zee, “Wú ka, wú rò wà re, wú um daage à, hogu nò ma-to ún wú!”§*

36 Bò ka cor-o reste à, ye hyanuru Yeso ún hón-de ún wú. Yan-neke-mò ún wú kamuru o-nu, ye rure ko-wan-gaan yo ye hyane ka da-o á.

Yeso taaste gom-mò ún wa-ut-kot

(Mati 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Bò ish geste à, Yeso ún yan-neke-mò ún wú ne nen tet kergunuru n-ton ún ka dor-de, caari-de ún buug-de ún hun-ne wooru be-ur Yeso. 38 Ün ka buug-de, wú ken net-wú 'yonsuru us-cor, “Wa-ur-Yoos! Um konog wò, gu wà re, wú rò me wan-campo ún hón-de ún wú! 39 Ko-**ya-ut-kot** bok wú, wú 'yonste us-cor wú soru wú pak, kop-ut rò m-rwuun o-nu, ye rò wú m-rangse kaane, ye wú m-yage wú aragte á! 40 Um konog yan-neke-m ru remen ye ruute ka wa-ut-kot wú, amba ye hoks á.”

41 Yeso shasuru, “Re nome ne nò gokste o-nip á, nò **ya-ur-ba'as**! ¿Har yan da-o um he m-hakure ún nò ne?” Ka da-de wú zeerú ka net-wú, “Hante wà ru kane.”

42 Bò ka wà-wú rò m-nekne à, ka wa-ut-kot wú kapsuru wú n-dak kak. Yeso huru wa-ut-kot ut-gaag. Wú taasuru gom-o ún ka wà-wú, wú tebburu ka tato-o. 43 Ka hun-ne ye kap hyanuru o-made, ut-gos, ún 'wons-mò Shir ne.

*Yeso doog rwor-m ma-to
ún mar-mò ún wú*

(Mati 17:22-23; Mark 9:30-32)

Da-o hun-ne rò ún barag-se ún kap rii-yo Yeso rò m-nom à, wú zee yan-neke-mò ún wú, 44 “To-ut to ka nò rii-yo um he nò m-rure á! A ya'as **Wà-wu ún net** be-de ún gwomo-to ún hun-ne.” 45 Amba yan-neke-mò ún wú ye nap yo wú rò ye m-rure á. A

† **Bqr-ús jero:23** 9:23 Hyen komo: Mati 10:38; Ruka 14:27. ‡ **Bqr-ús jero:24** 9:24 Hyen komo: Mati 10:39; Ruka 17:33; Yoha 12:25. § **Bqr-ús jero:35** 9:28-35 Hyen komo: 2Bit 1:17-18. * **Bqr-ús jero:35** 9:35 Hyen komo: Isha 42:1; Mati 3:17; 12:18; Mark 1:11; Ruka 3:22.

rwunte tɔ cas bɔ ye he m-nap á, komo ye cit wu kɔ yan yo á, remen ye rɔ m-hoge o-gyer.

¿Wa jiishe ʉt-gossu ne?

(Mati 18:1-5; Mark 9:33-37)

⁴⁶ Ma-ʉt sunute **yan-neke-m Yeso** ye conog ye nep wu jiishe ʉt-gos à, be-de un ye.†
⁴⁷ Yeso napuru yo ye rɔ m-ceker à, wu deknuru wà rek-wu, wu essuru wu n-riib o un wu. ⁴⁸ Wu zeeru ye, “Kɔ wu ke barke ka wà-wu un jin un de, wu barkutu me, komo wu barku me à, wu barkute wu tomne me à. Remen kaane wu rɔ rek-wu be-ur no à, wu rɔ gos-wu kap.”‡

Bɔ un wu barku no à, wu ma no wu

(Mark 9:38-40)

⁴⁹ **Yohana** cepuru ʉt-ma, “Gos-wu, te hyanag wu ken net-wu, wu rɔ m-ruut un **ya-ʉt-kot** un jin un du, te zeeru wu yage, remen be-ur na wu rɔ á.”

⁵⁰ Yeso zeeru wu un or un wu ne, “No do wu m-wen á, remen kɔ wu ke wu yagu no á wu ma no wu.”

Ya-o-Samariya yagute goks un Yeso

⁵¹ Bɔ da-o wote yow yow o Shir hette Yeso m-dek n-ton à, wu zongsuru hur-de un wu, wu bopuru cow-yo o-Urusharima. ⁵² Wu tomuru yan-tom-ye un wu un co, n-me bɔ-o o-**Samariya** remen ye este kɔ yo ke rii-yo hond hond rem Yeso. ⁵³ Amba ka hun-ne ye reenɔ ye goks wu á, remen ye nese wu bupse cow-yo o-Urusharima. ⁵⁴ Da-o yan-neke-mo un wu **Yakubu** un **Yohana** hyane kaane à, ye zeeru, “Gos-wu, ¿o conog te agan o-ra n-ton o saburse ye?”§

⁵⁵ Yeso wakturu wu kangsuru ye. ⁵⁶ Yeso un yan-neke-mo un wu ne haaru de ken bɔ-de.

Wan-dore-m Yeso

(Mati 8:19-22)

⁵⁷ Bɔ ye aragte arag-mo un ye à, wu ken net-wu zeeru Yeso, “Man dore wo kɔ ke so o ha'e.”

⁵⁸ Yeso zeeru wu, “Kondo rɔ ʉt-wu ne, yege-no rɔ ʉt-kur ne, amba **Wà-wu un net** rott be-de wu he m-rus un hi-de un wu á.”

⁵⁹ Wu zeeru wu ken net-wu, “Dond me.”

Amba ka net-wu zeeru, “Gos-wu, yage um ji'iste ur-takan remen um jukt tato re, da-o wu mere.”

⁶⁰ Yeso shasuru wu, “Yage margan-ne jukt u-de un ye. Wo ha, o kɔ'ot gwomo-to Shir.”

⁶¹ Wu ken wu zeeru, “Gos-wu, man dore wo, amba se um kamasute hur-o re.”*

⁶² Yeso zeeru wu, “Kɔ wu ke wu bope kerem-de un na à, ka da-de wu masuru m-wakte us-ajima ne, hwaa-o wu rɔ be-de un gwomo-to Shir.”

Bɔr-ʉs op

Yeso tomog hun-ne

kwooz-ʉt tet un op un yoor [72]

¹ Bɔ un kaane, Yeso daaguru komo ye ken hun-ne ye kwooz-ʉt tet un op un yoor [72]. Wu tomuru ye yoor yoor, ye tek co-o un wu ye tuw kɔ o ke bɔ-o, un kap be-de wu rɔ ma-tɔ m-ha ne un hi un de un wu à. ² Wu zeeru ye, “Ce-m rɔ deen, amba ya-m-ce hiin. Kon no wa-o-kat-wu doon ya-m-ce, remen ye komot ka ce-mo un wu

† **Bɔr-ʉs jero:46** 9:46 Hyen komo: Ruka 22:24. ‡ **Bɔr-ʉs jero:48** 9:48 Hyen komo: Mati 10:40; Ruka 10:16; Yoha 13:20. § **Bɔr-ʉs jero:54** 9:54 Hyen komo: 2Gwm 1:9-16. * **Bɔr-ʉs jero:61** 9:61 Hyen komo: 1Gwm 19:20.

mo.* 3 Neke nò! Mè nò m-tòm untun ca be-de un yege-dur.† 4 Nò dek hwor á, kò o-ba, kò nò dek ka'ante-to arge na-o o-gaan á. Nò es nò gaste net un cow á.

5 “Da-o nò ine m-cow un o ken hur-o, takan nò m-zee, ‘Shir 'ye ka hur-o m-gwugwu.’ 6 Urege ye barkutu nò, Shir a 'ye ye gwugwu-mò ur-hur deen. Amba urege ye barku nò á, Shir a 'ye ye gwugwu-mò ur-hur á. 7 She'et nò un hur-o un ye barku nò à, nò re nò su yo ye ya'u nò à, remen ya-m-senge a topo ye senge-mò un ye. Nò pa ut-hur á.‡

8 “Da-o nò tuwe n-me o-bo, komo a barku nò, re nò yo a hantu nò à. 9 Taas nò ye, gom-se un ye se ye rotte à un ka bo-o. Nò zee ka hun-ne ye, ‘**Gwomo-to Shir** haante yow yow be-ur nò.’ 10 Amba da-o nò tuwe n-me o-bo komo a barku nò á, ru nò un riib us-cow nò zee, 11 ‘Kò hu-mò un bo-o nò mò dapute us-na à, te sokste mò un hi un nò. Amba nò baks gwomo-to Shir haante yow yow un nò ne!’§* 12 Mè nò m-rure, hò-de un piish ut-ma, Shir a hoge 'won-de bo-o o-**Sodom** wu yage ka bo-o 'yarù nò à!†

Bò-to 'yare o-nip à
(Mati 11:20-24)

13 “Rii-yo ur-'won yo nò ya-o-Korazin! Rii-yo ur-'won yo nò komo ya-o-Besayada! Urege hyat-to a nome be-ur nò à, a nomog to o-Taya o-Sidon ne, hun-ne ye un kane otte she'ete, n-dak ye tup gund-to un naasu-mò ut-men, ye aase hi un de un ye m-cow, a nept ye yagute **ba'as-de** un ye.‡ 14 Nò su ur-koob arge o-Taya o-Sidon ne, hò-de un piish ut-ma. 15 Komo rem ru, o-Kapanahum! ¿Wò un con jaks un hi un du n-Ton un shir? Shir a jorbu wò un kuub-o o-ra!”§

16 Yeso zeeru yan-neke-mò un wu, “Kap wu hogu nò à, wu hogute mè, komo wu 'yare nò à, wu 'yarag mè, kaane komo wu 'yare mè à, wu 'yarag wu tomne mè à.”*

Ka hun-ne ye kwooz-ut tet
un op un yoor [72] muunte

17 Ka hun-ne ye kwooz-ut tet un op un yoor [72] campo-ne muunte o-zak ne deen. Ye zeeru, “Gos-wu, kò **ya-ut-kot** ye nomutute o-dorotte un jin un du!”

18 Yeso shasuru ye, “Um hyanag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** he'ente n-dak untun us-myakt. 19 Hogu nò! Um ya'ag nò ut-gwomo, nò yawag hwo, un tot-ne, nò saburse 'wons-mò un wa-ut-yage, komo yea ci nò á.† 20 Amba nò nom o-zak remen **ya-ut-kot** nomotu nò o-dorotte á, nom nò o-zak remen Shir geneg jin-ut nò be-de wu n-ton.”

Yeso nomog o-zak
(Mati 11:25-27; 13:16-17)

21 Un ka da-o **Kukt-o Shir** sho'oste Yeso o-zak, wu zeeru, “Tato re, Wan-Koyan n-Ton un dak ne, um bomog wò remen o kutute ye rotte us-nap á, rii-yo o wuke ya-us-weer un ya-us-nap ne à. Ee, tato re, kaane o cone o nom.

22 “Tato re, ya'ag mè rii kap. Yatt-wu nape yo ka wà-wu rò á, se tato un wu, komo yatt-wu nape yo ka tato-o rò á, se ka wà-wu, se komo ye ka wà-wu daage wu rurute ye à.”‡

23 Ka da-de Yeso wakturu be-de un yan-neke-mò un wu un riib un hon-de un ye wu zeeru ye, “Nò reeg ur-hò nò hyenet rii-yo nò hyane à! 24 Mè nò m-rure, yan-rwor

* **Bqr-us op:2** 10:2 Hyen komo: Mati 9:37-38. † **Bqr-us op:3** 10:3 Hyen komo: Mati 10:16. ‡ **Bqr-us op:7** 10:7 Hyen komo: 1Kor 9:14; 1Tim 5:18. § **Bqr-us op:11** 10:4-11 Hyen komo: Mati 10:7-14; Mark 6:8-11; Ruka 9:3-5. * **Bqr-us op:11** 10:10-11 Hyen komo: Seng 13:51. † **Bqr-us op:12** 10:12 Hyen komo: Taka 19:24-28; Mati 11:24; 10:15. ‡ **Bqr-us op:13** 10:13 Hyen komo: Isha 23:1-18; Izik 26:1—28:26; Jowe 3:4-8; Emos 1:9-10; Zeka 9:2-4. § **Bqr-us op:15** 10:15 Hyen komo: Isha 14:13-15. * **Bqr-us op:16** 10:16 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; Yoha 13:20. † **Bqr-us op:19** 10:19 Hyen komo: Bong 91:13. ‡ **Bqr-us op:22** 10:22 Hyen komo: Yoha 3:35; 10:15.

un Ma-to Shir deen un gwomo-ne ro conog ye hyen yo no hyane à, amba ye hoks á, komo ye ro conog ye hoge yo no hoge à, amba ye hoge á.”

*Sha-mo ut-ma to un
ko-Samariya wan-hur-de ur-bon*

²⁵ Wan-napse o-**karamsa** haante remen wu ce'ept Yeso. Wu zee, “Wa-ur-Yoos, ¿re ne um he m-nom um kumut hoog-o ba m-ta?”

²⁶ Yeso shasuru wu, “¿Ya ne **karamsa**-o Shir zee? ¿Re ne o wakse o?”

²⁷ Ka net-wu shasuru, “Con Yawe Shir ru un hur un du myet, un hoog-m ru ne kap, un 'wons-m ru ne kap, un weer-ɔs ru ne kap, o cun wan-bor-o ru bo o cone hi un du à.”§

²⁸ Yeso shasu wu, “O shaks hond hond, nom kaane, wɔa kum hoog-o ba m-ta.”*

²⁹ Amba ka **wan-Yoos-de o-karamsa** wu conog wu muut hi un de un wu ba **ur-ba'as**, remen kaane wu cituru Yeso, “¿Wa ne ro wan-bor-o re?”

³⁰ Yeso shasuru wu, “Wu ken net-wu ro m-neke rwuun-mo o-Urusharima wu ro m-ha o-Jeriko, ya-ur-kwup kupuru wu, ye dekururu kap yo wu rotte à, ye buuguru wu, ye yagu wu ma-to m-mar. ³¹ Haanuru wu ken wan-**Cow un kon-se Shir**, wu ro m-dore un ka cow-yo, amba bo wu hyente ka net-wu à, wu pa'uru un riib. ³² Un ka cow-yo komo wu ken wu ko-**Rewi** donte yo wu arguru, wu gwoturu ka net-wu, ka da-de wu arguru arag-mo un wu o ka riib-o. ³³ Amba ko-**Samariya**-wu ro ur-hew un ka cow-yo à, woonuru be-de un ka net-wu, bo wu hyente wu à, hur-de un wu hoguru 'won-de un ka net-wu. ³⁴ Wu haaru be-de un wu, wu sosuru wu ka nat-to, wu rwo'uru now-mo us-baat, wu yereru ut-magund, ka da-de wu deturu ka net-wu n-ton o-janka yo un wu, komo wu heeturu wu be-de un o ken hur-o, kané a gwote wu.† ³⁵ Bo ish geste à, wu rwunturu hwor-ye jir-ut yoor-to ur-guwus, wu yasuru wa-ur-gut. Wu rururu wa-ur-gut, 'Gwot wu ur-bon ne, da-o me muune un ka cow-yo, man top wo yo o ho'e be-de un wu à.' ”

³⁶ Yeso cituru, “Un hyan-o ru, be-de un ka hun-ne tet ye, ¿wa nome untun ko-yan-bor o-hur be-de un ka net-wu ya-ur-kwup buuge à?”

³⁷ Ko **yan-Yoos-de o-karamsa** shasuru, “Ka wu nome yo kute hun-ne wu hogute 'won-de un wu à.”

Yeso zeeru, “Wo neke, o nom kaane.”

Yeso heete Marta ne un Meri ut-tuw

³⁸ Bo Yeso un yan-neke-mo un wu ne aragte arag-mo un ye à, wu haaru de ken bo-de wu ken ne'a-wu jin-de un wu Marta, barkuru Yeso un hur-o un wu. ³⁹ Wu ro o-heno ne, jin-de un wu **Meri**, wu she'ete un na-us Yeso wu ro m-hoge yo Yeso ro ur-yoos à.‡ ⁴⁰ Marta hoge rerem-mo un kaane á, remen senge-mo ro un co-o un wu à, wu haanuru wu zeeru, “Gos-wu, ¿wo hyan heno re yaksutu me m-senge un hon-de à? Zee wu haan wu gu me!”

⁴¹ Gos-wu shasuru wu, “Marta, Marta! Hur un du rut á, o zorute remen rii deen,

⁴² amba gaan-yo cot, jiiše ur-bon. **Meri** dak kashi un rii. Komo a rumus wu yo á.”

Bor-ɔs op o-gaan

*Yeso yooste bo a he kon-se un Shir à
(Mati 6:9-13; 7:7-11)*

¹ De ken ho-de Yeso ro un kon-se un Shir un de ken be-de. Bo wu komte à, wan-gaan be-de un yan-neke-mo un wu zeeru wu, “Gos-wu, yoosu te bo te he kon un Shir à, bo **Yohana** yooste yan-neke-mo un wu à.”

§ **Bor-ɔs op:27** 10:27 Hyen komo: Kara 6:5; Rewi 19:18. * **Bor-ɔs op:28** 10:28 Hyen komo: Rewi 18:5.

† **Bor-ɔs op:34** 10:33-34 Hyen komo: 2Nom 28:15. ‡ **Bor-ɔs op:39** 10:38-39 Hyen komo: Yoha 11:1.

² Yeso zeeɾu ye, “Da-o nɔ rɔ ʉn kɔn-se ʉn Shir à, zee nɔ kaane:
 “Tato te, te kɔnɔg hun-ne sɛkemse jin ʉn du.

O yage gwomo-ʉt ru haante be ʉn te.

³ Ya te rii-yo m-re yo ʉn kɔ de ke hɔ-de, yo te o-hoob à.

⁴ Soksu te **ba'as** ʉn te,
 remen te sokstè **ba'as-de** ʉn kɔ wu ke wu
 nomu te **ur-ba'as** à.

Komo wɔ yage te te heet be-de ʉt-meger á.’ ”

⁵ Komo Yeso zeeɾu yan-neke-mɔ ʉn wu, “A zee wan-gaan be-ur nɔ haag hur-o nay ʉn wu m-tet da-o purge, wu zee, ‘Nay, muugu me shon-ʉt tet-to ʉt-ga. ⁶ Wu ken nay re wu, wu rwuune ʉr-hew à, wu woonte ʉn hur-o re, amba met rii-yo m-re yo ʉm he wu m-ya á!’ ⁷ A zee komo nay ru shasunte n-me o-hur, ‘Wɔ su me á! ʉm tegussute ish, komo me domb ʉn yakar re ne. Man hoks m-ine ʉm ye'et wɔ rii á.’ ⁸ Me nɔ m-rure, urege ma wu ine remen wu ya'aste wɔ ka shon-to ʉt-ga to remen wɔ nay ʉn wu á, wua ine wu ya'aste wɔ kap rii-yo o cone à, remen wɔ hoge 'e-mɔ ʉn 'yons ʉn wu o sengute wu m-cit á.

⁹ “Remen kaane ʉm zeeɾu nɔ: Kɔn nɔ, Shir a 'ye nɔ, hoob nɔ, nɔa kum, kɔ'ot nɔ ish, Shir a tikshe nɔ. ¹⁰ Remen kap ye kone à, Shir a 'ye ye, komo ye hoobe à, yea kum, komo wu kɔ'ote ish à, Shir a tikshe wu. ¹¹ Hɔgu nɔ, nɔ tat-ne, da-o wà ru kone o-jan, ¿wɔa 'ye wu o-hwɔ? ¹² Komo da-o wà ru kone ʉr-ge, ¿wɔa 'ye wu o-tot? Ay! ¹³ Nɔ yan-men-ʉt jaas-to, nɔ nak 'ya ʉn yakar nɔ rii-yo ʉr-bon. ¿Re he m-nɔm ʉn ne, tato nɔ n-ton rotte a 'ye ye kone wu Kukt-o ʉn wu á? Eba, wua 'ye ye!”

*Yeso ʉn ko-Gwomo-wu
 ʉn ya-ʉt-kɔt ne “Beruzabur”*

(Mati 12:22-30; Mark 3:20-27)

¹⁴ Wu ken net-wu ro m-hoks m-teper á, remen **ya-ʉt-kɔt** daag wu ʉr-hi. Yeso ruuturu ka **ya-ʉt-kɔt** ye, ka da-o ka net-wu hoksuru m-teper. ¹⁵ Amba ye ken hun-ne ye zeeɾu, “**Beruzabur** wu, **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt**, wu ya'e wu ʉr-beeb de ʉn ruut ʉn ye.”*

¹⁶ Komo ye ken ye conog ye ceeb Yeso. Remen kaane ye cituru, wu kute ye ʉt-hyat ye nept Shir ya'e wu.† ¹⁷ Amba Yeso napuru yo ye rɔ ʉs-barag à, wu zeeɾu ye, “Kɔ o ke dak-o wonge hi ʉn de ʉn o kwukur ʉr-kwukur ye ma'aste m-dum ʉn hi ʉn de ʉn ye ka dak-o a she'et deen á. Hur-o wonge hi ʉn de ʉn o à, o he de m-es á. ¹⁸ Urege gwomo-to ʉn **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kɔt** wongute, to rɔ m-dum ʉn hi ʉn de ʉn to, ¿re he m-nɔm to she'ette? Nɔ zeeɾu ʉm ruute **ya-ʉt-kɔt** remen **Beruzabur** ya'ag me ʉr-beeb de m-nɔm kaane. ¹⁹ Urege kaane o me ye m-ruut, re ne ¿yan-dore-m nɔ rɔ ye m-ruute ne? Yan-dore-m nɔ yea hyen nɔ ba'asute nɔ hond hond á! ²⁰ Ai ka rii-yo ʉm nome ʉn beeb-de Shir o rwo'e ʉm ruute **ya-ʉt-kɔt**, kaane, komo a kutute nɔ o ka gwomo-to Shir rɔ be-ur nɔ.

²¹ “Da-o ko-beeb ro ʉn 'er-de ʉn hur-o ʉn wu ʉn por-to ʉn wu ne, wua gu hur-o ʉn wu ʉn saw-to ʉn wu ne. ²² Amba da-o wu jiishe wu m-wɔns hebe wu à, wua hoks wu, wua rumus wu saw-to ʉn wu to ʉr-gun kap to wu sekte hur-de ʉn wu à. Wu wonge ye ken ye saw-to ʉn wu.

²³ “Kɔ wu ke wu rɔ ʉn hon ʉn me ne à, ko-yan-yage-ʉt re wu, kɔ wu ke wu yage me m-gu m-mɔrogse à, cakarse-mɔ wu rotte.‡

*Muun-mɔ ʉn ya-ʉt-kɔt
 (Mati 12:43-45)*

* **Bor-ʉs op o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Mati 9:34; 10:25. † **Bor-ʉs op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Mati 12:38; 16:1; Mark 8:11. ‡ **Bor-ʉs op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Mark 9:40.

²⁴ “Da-ò wa-ut-kot ru be-de un net, wu rò m-dore un dak-ut 'hwo'og-to un hoob-o un be-de m-cow wu wuwute. Urege wu kum á, wu rò m-zee un hi un de un wu, 'Man warag un hur-o re.' ²⁵ Wu warge wu 'wosse ka hur-o cas cas ur-bon ne. ²⁶ Ka da-de wu haaru wu banduru ye ken ye nen ta'oor-ye jiishe wu m-zom à, ye haaru ye she'eturu kané. Da-ò ye komse kap à, gom-o un ka net-wu m-moka oà jiish o n-ga.”

Zak-o nip

²⁷ Bò Yeso komte m-zee kaane à, wu ken ne'a-wu teprunuru n-me un buug-de un hun-ne, wu zeeru Yeso, “Ko-wa-o-kwum-wu, ka ne'a-wu mate wu gut wo à.”

²⁸ Amba Yeso shasuru, “Ye ma ya-o-zak-ye, ye hoge Ma-to Shir ye dore to à!”

Cot-o ut-hyat

(Mati 12:38-42)

²⁹ Bò hun-ne morge be-ur Yeso à, wu senguru m-zee, “Hun-ne ye m-moka rò un men-ut jaas-to ne! Ye rò m-cit a kute ye ut-hyat, amba kò o-gaan man kute ye á se hyat-ut **Yunana**.[§] ³⁰ **Yunana** napa-o be-de un hun-ne ye o-**Neneba**, kaane komo **Wà-wu un net** napa-o be-de un hun-ne ye m-moka.* ³¹ Ho-de m-piish ut-ma, gwomo-de o-Sheba [ne'a] wua ine eso wu kute ye **ba'as-de** un ye, remen wu neknute rwuun-mò un dak-o un wu, wu hogute yoos-de us-weer de ma ko-Gwomo **Suremanu**. Me nò m-rure, wu ken wu rò kon wu jiishe **Suremanu** à.† ³² Ho-de un piish ut-ma hun-ne ye o-**Neneba** yea ine ye cit nò, remen ye yagute nom **ur-ba'as** da-o ye hoge **Yunana** rò m-rwor un Ma-to Shir à, me nò m-rure komo, wu ken wu rò kon kané wu jiishe **Yunana** à!‡

Cecas-mò o-wur

(Mati 5:15; 6:22-23)

³³ “Yatt-wu he dò ur-pitirra wu wukuru de á, kò wu hokkuru de o-shaar á, amba wua sek de n-ton remen hun-ne hyenet m-cecas bò ye rò m-cowon n-me à.§ ³⁴ Ya yish nò rò untun ur-pitirra, un wur-o nò. Urege yish nò rò kerker, wur-o nò kap oà nom kyarkyar, amba yish nò ro ur-bon ne á, wur-o nò kap oà ma'as n-me o-comb. ³⁵ Ceker nò ur-bon ne, yo nò deke nip-o à, nip-o jip bò-to á. ³⁶ Kang-o o-gaan, urege nò conog nò nep Shir, wua ruru nò kap yo rò o-nip à. Urege kò raag-o gaan nò 'yar yo rò o-nip á, oà nom sa o zee nò rò ur-she'et be-de ur-pitirra.”

Yeso cikt Parisa-ne

un yan-m-yoos o-karamsa ne

(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

³⁷ Bò Yeso komte ut-ma à, ko-**Parisa** banuru wu re un rii-yo m-re. Wu cowuru n-me wu she'eturu tara wu reet. ³⁸ Ka ko-**Parisa**-wu bopuru o-nu da-o wu hyane Yeso wu sapt ut-kom á. ³⁹ Kaane Gos-wu zee wu, “M-moka nò **Parisa**-ne nò rò m-so'os jim-de ur-ibitte ut-kok ne, amba me-ur nò rò cip un hu ne. ⁴⁰ Raag-ne! Shir, wu nome ur-dò à, wu nome ur-me! ⁴¹ Amba ya'as nò koob-ne yo rò n-me ur-ibitte ut-kok ne à, Shir a so'osu nò kò yo ke rii-yo.

⁴² “Tu nò yish **Parisa**-ne, remen rii-yo o-gyer yo be-ur nò, nò m-ya'as un Shir o-gaan be-de un op un kò yo ke rii-yo nò m-kum da-o m-ce kò yo rò deen á. Un hwor ne, un to ken saw-to ne, amba nò m-nom o-nip á, komo nò con Shir á. Yoos nò kap, nò jore kò o-gaan á.*

§ **Bqr-ús op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Mati 16:4; Mark 8:12. * **Bqr-ús op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Yuna 3:4. † **Bqr-ús op o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: 1Gwm 10:1-10; 2Nom 9:1-12. ‡ **Bqr-ús op o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Yuna 3:5. § **Bqr-ús op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Mati 5:15; Mark 4:21; Ruka 8:16. * **Bqr-ús op o-gaan:42** 11:42 Hyen komo: Rewi 27:30.

⁴³ “Tu nɔ yish **Parisa**-ne, remen rii-yo gyer-yo nɔ, nɔ conog be-to ɔr-she'et to a esse un hon à, n-me un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, nɔ cun hun-ne ye kwukt n-dak ye gas nɔ be-de ɔt-baab m-o ne. ⁴⁴ Tu nɔ yish remen rii-yo gyer-yo be-ɔr nɔ! Ya nɔ rɔ untun saag-se ba o-napa, se hun-ne rɔ m-yawag ba ye un nap á.”

⁴⁵ Wan-gaan be-de un yan-Napse o-**karamsa** zeeru wu, “Wa-ɔr-Yoos, da-o o zee kaane à, o ci'ig te ɔr-hur!”

⁴⁶ Yeso shasuru, “Nɔ ma tu nɔ yish remen rii-yo gyer-yo yan-Napse o-**karamsa**! Nɔ sawsute hun-ne ɔt-saw un hi-to un ye, to rɔ ba m-rerem mo m-saw á, amba nɔ un hi un nɔ, nɔ hoks m-neks o-jow nɔ guut ye m-saw un ka saw-to á. ⁴⁷ Tu nɔ yish remen rii-yo gyer-yo be-ɔr nɔ, nɔ ja'aste saag-se un yan-rwor un Ma-to Shir, ka yan-rwor un Ma-to Shir ye ya-n-ga-ye nɔ ho à. ⁴⁸ Nɔ ma un hi un nɔ, nɔ gokste yo ya-n-ga-ye nɔ ne nome à, ye hoog yan-rwor un Ma-to Shir, nɔ komo nɔ maag saag-se un ye ɔt-raks.

⁴⁹ Remen kaane, weer-se Shir zee, ‘Man tomo ye yan-rwor un Ma-to Shir un yan-tom ne, yea ho ye ken ye, komo ye ke ye ken ye.’ ⁵⁰ Shir a ‘ye hun-ne ye un ka da-o ɔr-koob remen ye hoog yan-rwor un Ma-to Shir kap, cin da-o a nome hono o-dak à. ⁵¹ Da-o **Keen** ho'e **Eber** à ha-mo un, da-o hun-ne ho'e Zakaraya, (wu a ho'e un tete-o o-**hana** un be-de ba m-kukop ne n-me un **Pyo-o Shir**). Ee, me nɔ m-rure, hun-ne ye m-moka a su ɔr-koob remen ye kap!†

⁵² “Tu nɔ yish remen rii-yo gyer-yo be-ɔr nɔ yan-Napse o-**karamsa**! Nɔ wukute rii-yo m-tiksh un ish-o un hur-o ɔs-nap. Nɔ cow á, nɔ weneg komo ye cone m-cow à.”

⁵³ Da-o Yeso yage ka be-de à, **yan-Yoos-de o-karamsa** un **Parisa**-ne taknuru ya'as un Yeso **ur-ba'as** ba m-rerem. Ye cituru wu ɔs-cot deen remen ⁵⁴ ye cept wu, ye bupt wu m-zee un rii-yo **ur-ba'as**.

Bɔr-ɔs op ɔs-yoor

Kangse-de o-shepe (Mati 10:26-27)

¹ Bɔ hun-ne deen morgute à, har ye ken ye rɔ m-yawag un ye ken, ɔr-takan Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Tu nɔ **Parisa**-ne yish remen nɔ hyenet shepe-o un ye. Ye wekt m-zee un rii komo ye nomuru yo ken yo un hon.* ² Bɔ un yo a hokke à, Shir a upsusse yo, komo kap yo a wuke à, Shir a rwuunte yo.† ³ Remen kaane, bɔ un yo nɔ rwore o-comb à, a hoge yo un non-ho cangam, komo bɔ un yo nɔ nome pegesse ɔs-har n-me o-kuke tigushe, a ko'ot yo n-ton ɔr-doob de o-kuke.

Wu nɔ he m-gyer à (Mati 10:28-31)

⁴ “Me nɔ m-rure, nay re ne, nɔ hoge gyer-o un ye he m-ho o-wur á, amba yea hoks m-nom yo arge kaane á. ⁵ Man kutu nɔ wu nɔ he m-gyer à: Gyer nɔ Shir, wu he m-ho à, wu ho'e komo wu rɔ ɔt-gwomo ne wu jorbute un den-o o-ra. Dek nɔ ma-ɔt re, wu wu nɔ he m-gyer!

⁶ “Gorop taan yea rwuunte hwor deen á. Kap un kaane ne, ko o-gaan yo ka Shir ɔt-to á. ⁷ Ko hi-se un hi-ɔt nɔ ogse se rɔ kap. Remen kaane nɔ hoge o-gyer á, nɔ jiishte gorop deen un hyan-o Shir.

Ye ken ye gokste Yeso *ye ken ye yarag wu* (Mati 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

† **Bɔr-ɔs op o-gaan:51** 11:51 Hyen komo: Taka 4:8; 2Nom 24:20-21. * **Bɔr-ɔs op ɔs-yoor:1** 12:1 Hyen komo: Mati 16:6; Mark 8:15. † **Bɔr-ɔs op ɔs-yoor:2** 12:2 Hyen komo: Mark 4:22; Ruka 8:17.

⁸ “Mē nō m-rurē, bō un yē rwūunē cas yē zee yē ma re yē rō à, **Wà-wū un net** wūa nōmē yē kaanē un co-o un Shir un yan-tom-yē un wū ne. ⁹ Amba ka yē rwūunē cas yē zee yē 'yarag mē à, **Wà-wū un net** wūa 'yer yē un co-o un Shir un yan-tom-yē un wū ne.

¹⁰ “Bō un wū zee gom-de ut-yagē tō un **Wà-wū un net**, Shir a hoks m-soks **ba'as-de** un wū. Amba ka yē zee ma-tō o-yo'og un **Kukt-o Shir** à, Shir a soks **ba'as-de** un yē á.‡

¹¹ “Da-o yē heetū nō un kuke-tō un yoos un Ma-tō Shir remen yē megertū nō ko be-de un ya-o-dak un gwōmo-nē, hur-ur nō wurgē á, un yo nō he m-shas á, ko m-zēē á. ¹² Hur un nō wurgē á, remen **Kukt-o Shir** un ka da-o o yoosu nō gō un yo nō he m-zēē à.”§

Sha-mō ut-ma tō un ko-ya-o-kwum ko-raag

¹³ Wū ken net-wū un buug-de un hun-nē zēerū Yēso, “Wa-ur-Yoos, rurē sek-wū re tē wong saw-tō tato tē yaksū tē à.”

¹⁴ Yēso shasurū wū, “Wan-yen de, ¿wōa ya'u mē m-piish ut-ma ko um wong nō ut-saw nen yoor?” ¹⁵ Wū doorū yē m-zēē kap mō un yē, “Gwōt nō, nō 'er hi un nō, un kō yo ke cōw-yo o-suub yo. Shir nōm hoog-mō un net, remen wū mōrogsutē ut-saw á, ko-yan-kwum-o un wū.”

¹⁶ Ka da-de Yēso rurū yē ka sha-mō ut-ma mō: “A nōmog wū ken net-wū ko-ya-o-kwum-wū rō o-kat nē à, o nōmog ur-bon. ¹⁷ Wū taknurū us-ceker un hi un de un wū, ‘Mett be-de un es un hyo re á. ¿Re nē o ka um he m-nōm? ¹⁸ Yo um he m-nōm à yo ka: Man bu'ug byo-ut re um meet ut-caari, be-de um he rwō un hyo re un tō ken saw-tō o-kat tō nē à. ¹⁹ Ka da-de man zee hi un de, o reeg ur-hō! O kumug kap rii-yo ur-bon yo o cone à, har hak-se nōmōt deen. Dek m-hoog ceen, re o sū, o hoge rerem-m ru.’

²⁰ “Amba Shir zēerū wū, ‘Wō ko-raag! Un ka tet-mō um cōnog hoog-m ru, ¿wa un wū nē he m-dēk kap ka saw-tō o mōrogsē hi un du à?’ ”

²¹ Yēso busurū m-zēē, “Kaane tō rō un yē mōrogsē ut-saw remen hi un de un yē à, amba yan-rii yē á be-de Shir remen yē nōm rii-yo Shir cone á.”

Bop Shir

(Mati 6:25-34)

²² Ka da-de Yēso zēerū yan-neke-mō un wū, “Un kaane, mē nō m-rurē, nō naas ut-mēn remen rii-yo m-rē yo nō cone nō kumut hoog, ko gund-tō m-cop o-wur á. ²³ Hoog-m jiište rii-yo m-rē, komo wur-o aragte ur-matuku. ²⁴ Gwōt nō yege-kanwo, yē m-gō á, yē nē m-ce á, yē rott ut-byo á. Shir rō yē m-reegte! Nō aragte kawon deen! ²⁵ Yatt-wū he hoks un dowē hi un de un wū o-da hiin remen rii-yo suwē wū à. ²⁶ Ko nō suwē hi un nō mōa gu nō rii kō hiin be-de un rii-yo jiiše yo nō cone á untun ut-ga un saw-tō m-cop nē. ²⁷ Gwōt nō bō ut-darag ut-mok nē rō un m-bo'ose o-kōt à. Tō rō m-gwōw á, ko tō ce'e hi un de un tō ut-matuku. Amba mē nō m-rurē, ko ko-Gwōmo **Suremanu** kap un kwum-o un wū nē, wū cop saw-tō ur-bon untun o-gaan yo un ka mok-tō ut-darag tō á.* ²⁸ Urege Shir rō m-tupe un gwō-se o-kōt ut-matuku gwō-se rō caane à, m-buk sē rō kōn á, sē tukse. Nō aragte sē, ¿remen yan o wū hette nō m-wēn un rii-yo m-cope? Nō sher be-de Shir deen á!

²⁹ “Nō zo'ore un rii-yo nō he m-rē m-swō nē á. ³⁰ (Yē yē nape Shir á, hōno o-dak rō m-rangse un hi un de un yē remen ka saw-tō.) Tato nō nepse nō cōnog ka saw-tō remen nō kumut hoog. ³¹ Hoob nō gwōmo-tō un Shir, komo wūa kumu nō ka saw-tō.

‡ **Bqr-ús op ús-voor:10** 12:10 Hyen komo: Mati 12:32; Mark 3:29. § **Bqr-ús op ús-voor:12** 12:11-12 Hyen komo: Mati 10:19-20; Mark 13:11; Ruka 21:14-15. * **Bqr-ús op ús-voor:27** 12:27 Hyen komo: 1Gwm 10:4-7; 2Nom 9:3-6.

O-kwum n-Ton
(Mati 6:19-21)

³² “Nò hogē o-gyer á, nò kur-de un ca re, amba myet un kaane ne nò hogē o-gyer á. Tato nò rō o-zak, wu ye'et nò gwomo-to un wu. ³³ Baab nò kap yo nò rotte à, nò ya'as koob-ne hwor un ka cow-yo noa kum o-kwum n-Ton be-de Shir. Nomo nò hi un nò be-de ur-ess de ba m-ta, komo nò es kwum-o nò n-ton, be-de oà heeb á, remen yatt ko-hyow-wu he m-ci á, komo ren a hoks o m-naas á. ³⁴ Remen be-de kwum-o ru rō à, káne hur un du rō.

She'et nò zongse

³⁵ “She'et nò zongse remen rii-yo he m-haan à zongse remen nò nomot,† ³⁶ untun guw-ne ye rō 'er-de un wan-hur-o un ye wu muunte be-de un biki-o ut-ge à. Da-o wu muune wu ko'ote ish, yea tikshe wu ish hor-m-hor.‡ ³⁷ Ya-o-zak-ye ka guw-ne ye wan-hur-o un ye 'wosse ye rō ur-'er ba m-rew, ye rō zongse da-o wu muune à! Nip-o me nò m-rure, wua pos matuku-de ut-ge, wua zee ye she'et tara, wu hantu ye ut-ga. ³⁸ Ya-o-zak-ye urege wu 'woste ye zongse, komo da-o purge wu he m-muun ko arge káne! ³⁹ Komo nò nep urege wa-o-hur nepse da-o ko-hyow he m-haan à wua yage ko-hyow-wu cowonte n-me o-hur á. ⁴⁰ Komo nò ma'as zongse, remen **Wà-wu un net** a haan da-o nò hwō wua haan á.”§

Ko-guw wa-m-gōks kom-ut yoor
un wa-m-jore ne

(Mati 24:45-51)

⁴¹ Bitrus zeeru, “Gos-wu, ¿ka sha-mō ut-ma mō rem te o, ko de remen kō wu ke?”
⁴² Gos-wu shasuru, “¿Wa ne rō, ko-guw wa-m-gōks kom-ut yoor us-weer ne? Wu rō wu wan-hur-o un wu rwo'e gut-de o-hur à, komo wu ya'ag ye ka guw-ne ye rii-yo m-re ye un ye da-o depe à. ⁴³ Da-o wa-o-hur muune, wu 'osse ka ko-guw-wu rō m-nom kaane, zak-o a hō ka ko-guw-wu! ⁴⁴ Káne me nò m-rure, wan-hur-o un wu a ru wu gwot un saw-to un wu kap. ⁴⁵ Amba urege ka ko-guw-wu zeeg hi un de un wu, wan-hur-o un wua she'et un de deen. Komo urege wu takante bu un or un wu guw-ne, kap campo-ne un ne'a-ne ne, komo wu rees, wu suus har mō ho wu, ⁴⁶ da-o wan-hur-o un wu muune de ken hō-de da-o ka ko-guw-wu rwo ye o-da á, komo ba wu un nap. Wan-hur-o un wu a reese wu ur-koob deen, mosse un ka ye yage dor Yeso à.

⁴⁷ “Ko-guw-wu nepse rii-yo wan-hur-o un wu cone wu nom à, amba wu zonge wu nomot yo á, wua sū ur-koob un caari-se us-sorog ne. ⁴⁸ Amba ko-guw-wu nape rii-yo wan-hur-o un wu cone á, kap un kaane ne wu nomog rii-yo wō, a bu'ut wu à, a bu wu amba deen á. Shir conog deen be-de un wu Shir ya'ase deen à. Shir conog timb komo be-de un wu Shir ya'ase timb à.

Yeso rwo'og m-wonge

(Mati 10:34-36)

⁴⁹ “Me un haan remen um ja'asute Shir o-cow, yo wu hette m-reese un **ya-ur-ba'as** ur-koob à. Komo um conog ma a zee, wu ciriste piish un ma-to un ye un reese un ye ur-koob ne. ⁵⁰ Amba ur-takan, se um swoog ur-koob har m-mar. Um ru'usse ur-hi se um komog.* ⁵¹ ¿Zee-m nò me un haan o remen dak-o nomot gwugwu? Ay, ba gwugwu á, amba m-wonge. ⁵² Takan-mō m-mōka hur-o un hun-ne nen taan oà wonge, tet us-ryaab, un yoor ne komo yoor us-ryaab, un tet ne. ⁵³ Tat-ne us-ryaab un yakar-ne, komo yakar us-ryaab un tato un ye ne. In-ne us-ryaab un yakar-ye un

† **Bqr-ús op ús-voor:35** 12:35 Hyen komo: Mati 25:1-13. ‡ **Bqr-ús op ús-voor:36** 12:36 Hyen komo: Mark 13:34-36. § **Bqr-ús op ús-voor:40** 12:39-40 Hyen komo: Mati 24:43-44. * **Bqr-ús op ús-voor:50** 12:50 Hyen komo: Mark 10:38.

ye ne yan-ne'a-ne, komo yakar yan-ne'a-ne ɔs-ryaab ɔn in-ne ɔn ye ne. Inu ɔn wà ɔs-ryaab ɔn ne'a-wu ɔn wà ne, ne'a-wu ɔn wà ɔs-ryaab ɔn inu ɔn campo ɔn wu ne.”†

Nap o-da

(Mati 16:2-3)

⁵⁴ Yeso zeeru hun-ne, “Da-o no hyene ke'ente-o ro m-rwuun so ɔr-horan, no m-zee kem a he, komo o ro m-he. ⁵⁵ Komo da-o no hyene yo-mo m-rwuun so ɔr-horim, no m-zee hund a nom, komo o ro m-nom. ⁵⁶ Ya-o-shepe! No m-hoks ɔn gwot o-dak ɔn ton-o shir ne, komo no rur rii-yo he m-nom à. Amba no hoks m-nap ɔn rii-yo me m-nom á, remen no zeeɔ no nak Shir amba o-nip no nap wu á.

Hongse no ɔn wan-shoos ɔn du ne

(Mati 5:25-26)

⁵⁷ “¿Remen yan o no rotte a piishe hi ɔn no rii-yo ɔr-bon yo no he m-nom á? ⁵⁸ Urege ye ken ye he'ette wo be-de ɔn ko-Gwomo, senge no hongse ka ma-to ɔn ye ne ba no ɔn wo be-de ɔn ko-Gwomo. Urege no nom kaane á, yea nek wo har be-de ɔn ko-Gwomo, wua bopse yan-saw-to ɔt-gwomo wo, komo yea ke wo. ⁵⁹ Woa she'et kane, me no m-rure se o komog m-top ɔn rii-yo ye re wo à.”

Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet

Noa mer no yage nom ɔr-ba'as á

¹ ɔn ka da-o ye ken hun-ne ye ro kane, ye ruru Yeso ma-to ya-o-Gariri-ye Panti **Biratus** ho'e da-o ye haante Shir ɔt-seke à. ² Yeso shasuru ye, “¿Remen Panti **Biratus** hooɔ ka ya-o-Gariri-ye kaane, no ɔn zee o ye jiishte ye ken ya-o-Gariri-ye nom **ur-ba'as** se? ³ Ayyo, ko hiin! Komo me no m-rure, 'yar no **ur-ba'as**, no muun be-de Shir m-ba kaane á noa mer bo ye mare à. ⁴ Baks no ya-o-Sirom ɔp ɔn eer [18] ye kuke-o m-pipir home à. ¿No ɔn zee **ba'as-de** ɔn ye jiishte de ɔn ye ken ɔn hun-ne ye o-Urusharima à? ⁵ Ayyo, ko hiin! Komo me no m-rure, 'yar no **ur-ba'as**, no muun be-de Shir ɔn ba kaane á noa mer bo ye mare à.”

Sha-mo ɔn ma-to o-rum yo mate á

⁶ Yeso ruru ye ka sha-mo ɔt-ma mo: “Wu ken net-wu ro o-rum ne ɔn kat-o ɔn wu. Wu haaru hoob-o ɔt-rum be-de ɔn yo, amba wu kum ko ɔr-gaan á. ⁷ Wu zeeru wan-gut-de o-kat, 'Gwot, hak-ɔs tet me m-haan kane hoob-o ɔt-rum be-de ɔn ka rum-yo, komo me kum ko ɔr-gaan á. Kups yo ɔr-wun! ¿Remen yan o yo hette m-hoge rerem-mo o-dak?’ ⁸ Amba wan-gut-de o-kat shasuru, 'Gos-wu, yage yo temb, hak-o gaan a gut, man hiin riib-se ɔn yo, um ru'e yo ɔt-wuur. ⁹ Urege yo makt hak-ye roone à, nomog ɔr-bon deen, urege ne yo mat á, ka da-o woa hoks yo m-kups.’ ”

Yeso yonste ne'a-wu

gom haw-se à Hɔ-de ɔr-Wuwe

¹⁰ **Hɔ-de ɔr-Wuwe**, Yeso ro ɔr-yoos ɔn **kuke-o ɔn yoos ɔn Ma-to Shir**. ¹¹ Wu ken ne'a-wu ro kane ɔn wa-ɔt-kot ne, wu reese wu ɔr-koob à. Har hak-ɔs ɔp ɔs-eer [18] wu ro haw-se, wu m-hoks m-ine tete á. ¹² Bo Yeso hyente wu à, wu agnuru wu, “Ne'a, gom ru ho'oste wo!” ¹³ Yeso sakuru kom-to ɔn wu n-ton ɔn ka ne'a-wu, wu inuru tete, wu bomuru Shir.

¹⁴ Wu ken wan-co-wu ɔn **kuke-o ɔn yoos ɔn Ma-to Shir**, nomuru ɔs-ryaab ɔnze Yeso taaste gom **Hɔ-de ɔr-Wuwe**. Wu nomuru ɔt-ma wu zeeru hun-ne, “Hɔ-ɔt cind-to ro to m-senge, haan no ɔn ka ho-ɔt cind-to a taaste gom-ɔs no, ba **Hɔ-de ɔr-Wuwe** á!”*

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-yoor:53** 12:53 Hyen komo: Mika 7:6. Kara 5:13-14.

* **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-tet:14** 13:14 Hyen komo: Rwu 20:9-10;

¹⁵ Gɔs-wʉ shasurʉ wʉ, “Nɔ ya-o-shepe! Kɔ wʉ ke a mɔrogse na-ye ʉn wʉ, kɔ janka-ye ʉn wʉ, komo wʉ ruut ye n-dɔ wʉ ye'et ye m-hɔ **Ho-de ʉr-Wuwe**. ¹⁶ M-mɔka kanɛ **ba'as-de** á, a taase gɔm-o ʉn ka ne'a-wʉ **Ho-de ʉr-Wuwe**. Ko-yan-baag-o **Ibrahi** wʉ, komo **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt** ru'ʉte wʉ gɔm har hak-ʉs op ʉs-eer [18]. Komo wʉ jiishte ʉt-gʉt be-de Shir.” ¹⁷ Shas-o ʉn wʉ ya'ag yan-yage-to ʉn wʉ m-'e, amba hun-ne ye ro káne à nɔmʉrʉ o-zak remen ka hyat-to wʉ nɔmɛ à.

Sha-mɔ ʉt-ma to ʉn ya'ane yo mosta
(Mati 13:31-32; Mark 4:30-32)

¹⁸ Yeso citurʉ, “¿Re ne gwɔmo-to Shir ro? ¿ʉn ya ne ʉm he to m-hongse? ¹⁹ Kaane to ro. Wʉ ken net-wʉ dek go-yo **mosta** wʉ gooru ʉn kat-o ʉn wʉ. Yo poturu yo warguru o-'yo, komo yege-no ceeru ʉt-kur ʉn jet-se ʉn yo.”

Sha-mɔ ʉt-ma to m-yist
(Mati 13:33)

²⁰ Yeso citurʉ komo, “¿ʉn ya ne ʉm he m-hongse ʉn gwɔmo-to Shir? ²¹ Kaane to ro. Ne'a dek m-yist wʉ wʉgsuru mɔ be-de ʉn me'es kwɔoz-ʉt yoor [40] to m-hyɔ se da-o mɔ kutukse kap à.”

Ya o-ish o-rek yo
(Mati 7:13-14,21-23)

²² Yeso doruru ʉt-bɔ ʉn riib-o ʉt-bɔ ne, wʉ ro m-yoose ʉn hun-ne, wʉ ro m-shogbe de o-Urusharima. ²³ Wʉ ken wʉ citurʉ wʉ, “Gɔs-wʉ, ¿hun-ne hiin o Shir he m-gu?”

Yeso shasurʉ ye, ²⁴ “Nɔm nɔ m-senge nɔ cuw ya o-ish o-rek yo, remen hun-ne deen a senge ye cuwʉt amba yea hoks á. ²⁵ Wa-o-hur a ine wʉ tigute ish, ka da-de nɔ es n-dɔ ʉn kɔ'ot ʉn ish nɔ m-zee, ‘teksʉ te ish.’ Wʉa shes nɔ, ‘Me nap nɔ á!’ ²⁶ Ka da-de nɔ shes, ‘Te reeg, te sʉ ʉn wɔ ne, o yooste ʉn bɔ-o te!’ ²⁷ Amba wʉa zee komo, ‘Me nap nɔ á. Ine nɔ be ʉn de. Kap nɔ yan-men-ʉt jaas-to!’† ²⁸ Kanɛ nɔ he ʉs-kan nɔ ti-m yin da-o nɔ he **Ibrahi** m-hyan à ʉn **Ishaku, Yakubu** ʉn kap **yan-Rwor ʉn Ma-to Shir** ne n-me ʉn gwɔmo-to Shir, amba Shir a 'ye nɔ ish-o m-cɔw á!‡ ²⁹ Hun-ne a haan rwuun-mɔ ʉr-horan ʉr-horim ne, sɔ o-ye'er ʉn sɔ o-baar ne, yea she'et be-de ʉn biki-o ʉn gwɔmo-to Shir.§ ³⁰ Nɔa hyen, ka ye hun-ne 'yare à, Shir a gɔks ye, komo ka ye hun-ne gɔkse à, Shir a 'yarag ye.”*

Yeso conog o-Urusharima
(Mati 23:37-39)

³¹ ʉn ka da-o hond hond ye ken **Parisa**-ne ye haanuru be-ʉr Yeso, ye zeeru wʉ, “O cune, o yage, wɔa ru m-mɔka kanɛ o warag de ken be-de, remen **Here** [Atipas] conog wɔ m-hɔ.”

³² Yeso shasurʉ ye, “Ha nɔ rure **Here** ká wɔ-yo o-tuk-yo, ‘Me ʉn yan-se ʉn **ya-ʉt-kɔt** komo me ʉn ta'as ʉs-gɔm caane ʉn buk ne, hɔ-ʉr atette-de man kom senge-m re.’

³³ Kap ʉn kaane ne, man bʉp o-cɔw caane, m-buk, n-yishɔ ne, ʉn nɔm ʉr-bon hun-ne ho **wan-rwor ʉn Ma-to Shir** de ken be-de á se o-Urusharima.

³⁴ “Ya-o-Urusharima, ya-o-Urusharima!

O hoog **yan-Rwor ʉn Ma-to Shir**, o hoog ye Shir tomnu wɔ à! Soɔ re o ʉm ro conge sak ʉn kom-ʉt re n-ton ʉn hun-ne ru, bɔ kiit-o ro m-hɔk ʉn yakar-ye ʉn yo ʉn kʉkun-to ʉn yo à, amba nɔ yagu me m-nomot á. ³⁵ Remen kaane Shir a 'yer pyo-o ʉn kon-se

† **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:27** 13:27 Hyen komo: Bɔng 6:8. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 22:13; 25:30.
§ **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:29** 13:28-29 Hyen komo: Mati 8:11-12. * **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:30** 13:30 Hyen komo: Mati 19:30; 20:16; Mark 10:31.

ʉn Shir ru. Mɛ nɔ m-rurɛ, nɔa hyen mɛ á, sɛ da-o wɔntɛ ɔ nɔ hette m-zɛɛ, ‘Shir huɯ wɯ ʉt-kom, wɯ haanɛ ʉn beɛb-ʉr Yawe à.’† ”

Bɔr-ʉs op ʉs-nass

Yɛso ʉonstɛ wan-gom

¹ De ken **Ho-de ʉr-Wuwe** de, Yɛso haag wɯ reet rii-yo m-rɛ ʉn hur-o ʉn wɯ ken caari-wɯ wɯ ʉn **Parisa**-nɛ, hun-nɛ rɔ Yɛso m-gwɔt mɛksɛ. ² Wɯ ken nɛt-wɯ, wɯ na-se ʉn wɯ, ʉt-kom nɛ ro huse à, haanurɯ be-ʉr Yɛso. ³ Yɛso citurɯ yan-Napɛ o-**karamsa** ʉn **Parisa**-nɛ nɛ, “¿**Karamsa**-o na zɛɛg a taas gom **Ho-de ʉr-Wuwe** kɔ ɔ zɛɛ á?”

⁴ Amba yɛ zɛɛ rii á. Yɛso dekurɯ ka nɛt-wɯ, wɯ taasurɯ gom-o ʉn wɯ, komo Yɛso zɛerɯ wɯ arag. ⁵ Ka da-de wɯ zɛerɯ yɛ, “ʉrege ʉn be-ʉr nɔ, wà, kɔ o-na yo ʉn wan-gaan hebutɛ ʉr-dù **Ho-de ʉr-Wuwe**, ¿nɔa hussunɛ yo ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** ba ʉn naas o-da á?”*

⁶ Amba yɛ hoks wɯ m-shas ʉn ka cot-o á.

M-yar ʉn gwugwer-mɔ ʉr-hi nɛ

⁷ Yɛso wɛrɛg bɔ yɛ ken hamat-nɛ yɛ rɔ m-daag ʉn be-tɔ jiishe ʉr-bon à, wɯ rurɯ yɛ ka sha-mɔ ʉt-ma mɔ: ⁸ “Wɯ ken wɯ benɛ nɔ gwɔngɛ-o ʉt-ge, nɔ she'et ʉn be-tɔ jiishe ʉr-bon á. A nom a banag wɯ jiishe nɔ ʉt-gos à. ⁹ Komo wa-ʉr-ben, wɯ banɯ nɔ à, wɯa haan wɯ zee wɔ, ‘Inɛ, o 'ye wɯ ka ká be-de.’ Ka da-de wɔa hogɛ m-'ɛ komo o warag m-she'et ʉn de ken be-de n-dak. ¹⁰ Amba a benɛ nɔ, ha nɔ, nɔ she'et pakɛ, remen wɯ banɯ nɔ à wɯa haan be ʉn du wɯ zee, ‘Daan n-tɔn nay yo, ʉn be-de jiishe à.’ Wɔa rɛ ʉr-hɔ ʉn hyan-o yɛ a banɛ à.† ¹¹ Remen kaanɛ, cɔw-o o-gaan yo ʉn wɯ deetɛ hi ʉn de ʉn wɯ n-tɔn nɛ à, Shir a kerguntɛ wɯ n-dak. Komo wɯ ɛsɛ hi ʉn de ʉn wɯ n-dak à, Shir a deet wɯ n-tɔn.”‡

¹² Ka da-de, Yɛso zɛerɯ wa-o-biki, “Wɔ band nay ru á, komo wɔ band hen-nɛ ru á kɔ baag-o ru á, komo wɔ band ya-o-kwum kɔ yan-bɔr-se ʉn hur-o ru á, remen yɛa topo wɔ yo o nome yɛ à. ¹³ Amba da-o wɔ inɛ o-biki, ban koɔb-nɛ, ʉn ryam-nɛ nɛ ʉn pɔ-nɛ nɛ. ¹⁴ Komo Shir a huɯ wɔ ʉt-kom, remen yɛa hoks wɔ m-topɛ á. Shir a huɯ wɔ be-de ʉn hun-nɛ kashi-yɛ mare à, hɔ-de yɛ he m-inɛ à.”

Sha-mɔ ʉt-ma tɔ ʉn caari-o o-biki

(Mati 22:1-10)

¹⁵ Bɔ wan-gaan be-de ʉn ka hun-nɛ yɛ rɔ tara, remen yɛ reet rii-yo m-rɛ hogutɛ kaanɛ à, wɯ zɛerɯ Yɛso, “Ya-o-zak-yɛ ka yɛ he m-she'et tara be-de ʉn biki-o ʉn gwomo-tɔ Shir à!”

¹⁶ Yɛso zɛerɯ wɯ, “A nomog wɯ ken nɛt-wɯ, wɯ nome caari-o o-biki à, ɔ wɯ bente hun-nɛ deen à. ¹⁷ Bɔ da-o o-biki wɔntɛ à, wɯ tomurɯ guw-nɛ yɛ ʉn wɯ, yɛ rurɛ hamat-nɛ yɛ ʉn wɯ, ‘Rwun nɔ, kɔ wɯ ke zɔngsutɛ!’ ¹⁸ Amba yɛ taknurɯ hoob-o ʉs-cow kap, gaan ʉn gaan. Wɯ taknɛ à zɛerɯ ko-guw, ‘ʉm oog o-kat, komo ʉm cɔnog m-ha ʉm gwɔton ɔ, hakkurɛ zɛɛ wɯ hogɛ kon-ʉs re!’ ¹⁹ Wɯ ken wɯ zɛerɯ, ‘ʉm oog na op yɛ ʉt-kerem, ʉm cɔnog m-ha ʉm megertɛ yɛ, hakkurɛ zɛɛ wɯ hogɛ kon-ʉs re.’ ²⁰ Wɯ ken wɯ zɛerɯ, ‘ʉm komog ɔ ka biki-o ʉt-ge, remen kaanɛ man hoks m-habɛ á.’

²¹ “Ka ko-guw-wɯ wargurɯ wɯ rurɯ wan-hur-o ʉn wɯ. Wan-hur-o ʉn wɯ swɔorɯ ʉs-ryaab. Wɯ zɛerɯ ko-guw, ‘M-mɔka ru, o dorɛ ʉs-cow ʉs-bɯ nɛ se o-bɔ, o band koɔb-nɛ, ryam-nɛ, ʉn pɔ-nɛ nɛ.’ ²² Bɔ jimutɛ à, ko-guw zɛerɯ, ‘Gos-wɯ, ʉm hogutɛ ma-ʉt ru, ʉm nomog komo bɔ o zee à, amba be-ʉr kusse remen yɛ ken yɛ.’ ²³ Wa-o-hur zɛerɯ ko-guw, ‘Ru ʉn cɔw-se o-bɔ, ʉs-bɯ nɛ, o zɛɛ hun-nɛ cɔwon n-mɛ remen

† **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bɔng 118:26. * **Bɔr-ʉs op ʉs-nass:5** 14:5 Hyen komo: Mati 12:11.

† **Bɔr-ʉs op ʉs-nass:10** 14:8-10 Hyen komo: Swɔq 25:6-7. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 18:14.

hur-o re shiit.’ ²⁴ Mɛ nɔ m-rurɛ ko-wan-gaan be-de ʊn yɛ ʊm ro bange à, wɔa rek rii-yo m-rɛ yo m-nɔmɛ á.”

Dor Yɛso rɔ ʊs-nɔ nɛ
(Mati 10:37-38)

²⁵ De ken hɔ-de bɔ buug-de ʊn hun-nɛ deɛn ro ʊn dɔrɛ ʊn Yɛso à, wɔ wakturu wɔ zeeru yɛ, ²⁶ “Yatt-wɔ he warag wan-neke-m re yɛ á, se wɔ conog mɛ arge tato ʊn wɔ, ʊn inu ʊn wɔ nɛ, ne'a ʊn wɔ, ʊn yakar nɛ, hen-nɛ ʊn sek-yɛ nɛ, ʊn hoog-mɔ ʊn wɔ nɛ komo. § ²⁷ Ka yɛ 'yare dek ʊn **kan-o** ʊn yɛ, yɛ dɔnd mɛ á, yan-neke-m re yɛ á.*

²⁸ “Urege wɔ ken wɔ be-ur nɔ conog ʊt-mà, wɔ she'et tara wɔ neps yo wɔ he m-ho be-de ʊn ka mà-tɔ à, wɔ gut urege wɔ rɔ ʊn hwɔr nɛ yɛ wɔ hette kom ʊn ka mà-tɔ à. ²⁹ Urege wɔ rott á, wɔa hoks kom ʊn ka mà-tɔ, tɔ wɔ taknɛ á, komo kap bon yɛ hyane bɔ wɔ taknɛ à yɛa nemes wɔ. ³⁰ Yɛa zee, ‘Wɔ ka net-wɔ takante ʊt-mà amba wɔ hoks m-kom á!’

³¹ “Urege ko-gwomo ruug ʊn hun-nɛ nɛ dugu-ʊs op [10,000], yɛ dumut ʊn wɔ ken ko-gwomo-wɔ nɛ, wɔ heene wɔ m-dum à ʊn hun-nɛ nɛ dugu ʊr-kwooz, [20,000] wɔa she'et ʊr-takan wɔ ceke, urege wɔ rɔ m-'wons nɛ wɔ dumut ʊn wɔ ka ko-gwomo-wɔ nɛ. ³² Urege wɔ rott á, wɔa tom yan-tom-yɛ ʊn wɔ be-de ʊn wɔ ka ko-gwomo-wɔ, wɔ kon wɔ yɛ she'et ba ʊt-ween cin ba yɛ ʊn 'gone. ³³ ʊn ka bu-yo o-gaan, kɔ wan-gaan be-ur nɔ wɔa hoks mɛ m-dɔrɛ á, sɛ wɔ ya'aste kap bɔ ʊn rii-yo wɔ rotte à.”

Pɔr-mɔ o-hwaa
(Mati 5:13; Mark 9:50)

³⁴ “Pɔr-mɔ ʊr-bon nɛ, amba urege rɛrɛm-mɔ ʊn mɔ teeste, cow rɔ kon, yo a hette mɔ m-muut m-pɔr komo á. ³⁵ Mɔ kus ʊr-bon nɛ o-dak á, kɔ be-de ʊt-wɔur, a mɔ m-uks. Hogu nɔ, urege nɔ rɔ ʊt-tɔ nɛ.”

Bɔr-ʊs op ʊs-taan

Ca-yo ege à
(Mati 18:12-14)

¹ De ken hɔ-de **yan-goks ʊn tar**, ʊn yɛ ken **ya-ur-ba'as** nɛ, yɛ haante, yɛ hogutɛ ma-ʊt Yɛso. ² **Parisa**-nɛ ʊn **yan-Yoos-de o-karamsa** nɛ taknuru ʊs-cenene, “Ka net-wɔ gokste **ya-ur-ba'as**, komo wɔ re ʊn yɛ nɛ!”* ³ Kane Yɛso ruru yɛ ka sha-mɔ ʊt-ma mɔ:

⁴ “Wɔ ken wɔ ro ʊn ca-nɛ zungu-o gaan, [100] komo gaan-o eguru wɔ. ¿Ya nɛ wɔ he m-nɔm? Wɔa yage yɛ ka o-zungu ba o-gaan [99] ʊt-rɛ, wɔ heet hoob-o ʊn ka gaan-yo sɛ wɔ hyante yo. ⁵ Da-o wɔ hyande yo, wɔa nɔm o-zak har wɔ sagbune yo ʊt-gar, wɔ jonte yo o-hur. ⁶ Wɔa deken yo o-hur. Ka da-de wɔ agan nay-nɛ ʊn yan-bɔr-se ʊn hur-o ʊn wɔ nɛ, wɔ zee yɛ, ‘Mɛ o-zak nɛ, ʊm hyante ca-yo ege mɛ à. Gu nɔ mɛ o-zak!’ ⁷ Mɛ nɔ m-rurɛ, gon kaane, Shir a nɔm o-zak o jiishe o kàà n-ton, remen wan-gaan wa-**ur-ba'as**-wɔ waktune be-de Shir à, har zak-o jiishe o ʊn hun-nɛ o-zungu ba o-gaan à [99], yɛ rɔ be-de Shir à.

Hwɔr-yo ege à

⁸ “Kɔ komo, ne'a-wɔ ro ʊn hwɔr nɛ, yɛ a nɔmɛ o-kwom à op, gaan-o eguru wɔ. ¿Ya nɛ wɔ he m-nɔm? Wɔa su ʊr-pitirra, wɔ wishe hur-o ʊn wɔ kap, wɔ gut kɔ de ke ko'so-de sɛ wɔ hyanag yo. ⁹ Da-o wɔ hyene yo, wɔa agan nay ʊn wɔ nɛ, ʊn yan-bɔr-se ʊn hur-o ʊn wɔ nɛ be-ur gaan, wɔa zee yɛ, ‘Mɛ o-zak nɛ deɛn, ʊm hyanag ka hwɔr-yo,

§ **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:26** 14:26 Hyen komo: Mati 10:37. * **Bɔr-ʊs op ʊs-nass:27** 14:27 Hyen komo: Mati 10:38; 16:24; Mark 8:34; Ruka 9:23. * **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:2** 15:1-2 Hyen komo: Ruka 5:29-30.

yo ege me à. Gu nɔ me o-zak!' ¹⁰ Kang-o gaan kane, me nɔ m-rure, **yan-tom-ye Shir** rɔ m-nɔm o-zak remen wan-gaan-wu waktune wu dore Shir à."

Wà-wu ege à

¹¹ Yeso dooru m-zee, "Wu ken net-wu rɔ un yakar ne yoor, yan-campo-ne. ¹² Ka wu rɔ rek-wu à zeeru tato un wu, 'Ya'as me yo rɔ yo ma re à, be-de un saw-ut ru m-moka.' Ka tato-o wonguru ye saw-to un wu be-ut yoor. ¹³ Ut-ho hiin, ka wu rɔ rek-wu à baburu saw-to un wu to a wonge ye à. Wu ruuru un hwor ne wu yage o-hur. Wu haaru o ken dak-o ur-hew ne, kane wu saburse hwor-ye un wu, un she'et-de ba ur-bon. ¹⁴ Wu hooru kap yo wu rotte à. Ka da-o mer 'henuru un ka dak-o, komo wu rott rii á. ¹⁵ Wu haaru ur-guwus be-de un wu ken net-wu un ka dak-o. Ka net-wu heeturu ka wà-wu be-de un yege-arede wu ye'et ye rii-yo m-re. ¹⁶ Ka wà-wu conuru wu re wu ciig un kuk-to un yoor-to un arede, amba yatt-wu ya'e wu rii-yo m-re á. ¹⁷ Ur-kom, wu muunuru un weer-se un wu cas cas. Wu zeeru, 'Yan-nome un tato re m-senge, ye rɔ un rii-yo m-re ne kap, yo yea hoks m-kom á, amba me ka kane un mar-mo un mer! ¹⁸ Man ine m-warag be-ur tato re, um zee, "Tato re, um nomote Shir **ur-ba'as**, um nomo wo **ur-ba'as**. ¹⁹ Me bo'os o do me m-aag wà ru á, dek me untun wan-gaan be-de un guw-ne ru." ' ²⁰ Wu inuru kane wu bopuru o-cow wu rɔ m-warag be-ur tato un wu.

"Cin wu rɔ ur-hew ne o-hur ne, da-o tato un wu hyambe wu à, wu hoguru ur-'won un hur-de un wu, komo wu ruuru o-rek, wu hamturu wà un wu, wu paturu wu. ²¹ Ka wà-wu zeeru, 'Tato re, um nomote Shir **ur-ba'as**, un wo ne. Me bo'os o do me m-aag wà ru á!' ²² Amba ka tato-o agnuru guw-ne ye un wu. Wu zeeru, 'Hor-m-hor! Hantu nɔ gund-to jiiše ur-bon à nɔ tupe wu. Tupu nɔ wu o-kwot un jow-yo un wu, komo nɔ tupe wu ut-ka'ante un na-se un wu. ²³ Ka da-de nɔ gut marikki-yo m-sem, nɔ pen yo, a nom nɔ biki-o o-zak! ²⁴ Remen ka wà re wu ro marag, amba m-moka wu rɔ un hoog ne. Wu ro egute, amba m-moka wu muunte.' Remen kaane komo ye taknuru o-biki.

²⁵ "Un ka da-o Wà-wu ro sek-wu à ro o-kat. Wu rɔ m-jo'on o-hur, bo wu woonte yow yow o-hur ne à, wu hoguru ut-dum us-sep ne. ²⁶ Wu agnuru ko-guw wan-gaan wu cituru wu, '¿Ya a m-nom?' ²⁷ Ka ko-guw-wu shasuru wu, 'Heno ru wu jo'one, komo tato ru panag marikki-yo m-sem, remen wu muunte o-hur kerker.'

²⁸ "Ka sek-wu wu swooru us-ryaab, wua tuw ka hur-o á. Tato un wu rwuunuru wu konuru wu, wu cowon n-me o-hur. ²⁹ Amba wu shasuru tato un wu, 'Gwot, ka hak-se kap, me m-senge untun ko-guw, komo me nomo wo koob-de o-dorotte á. Wo 'ya me ko ya o-gwoor um nomot o-biki un nay re ne á. ³⁰ Amba ka wà ru wu sabursute saw-ut ru kap be-de un ne'a-ne ye hwaa, komo da-o wu jo'one o-hur à, o panag marikki-yo m-sem remen wu!' ³¹ Ka tato-o shasuru wu, 'Wà re, wo kane ko o ke da-o un me ne, komo kap yo ma re yo ma ru yo. ³² Amba depete a nom o-zak o-biki ne, remen heno ru ro marag, amba m-moka wu rɔ un hoog ne, wu ro egute, amba m-moka wu muunte.' "

Bɔr-ʉs op ʉs-cind

Weer-se un wan-baab-to ut-saw

¹ Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, "A nomog wu ken net-wu ko-ya-o-kwum, wu rɔ un ko-guw ne wan-bebe un wu ut-saw. Wu ken wu rurute ka ko-ya-o-kwum-wu unze wan-bebe un wu ut-saw rɔ wu un saburse un hwor. ² Remen kaane wu agnuru wan-bebe un wu ut-saw. Wu zeeru wu, 'Um hogute wo me m-saburse un hwor. Remen kaane kamsundu me saw-ut re, um wongsute wo un baab-to un saw-ut re ne.' ³ Ka ko-guw-wu zeeru hi un de un wu, 'A wongse me un senge-m re ne. ¿Ya ne um he

nɔm? Mɛt m-'wɔns mɔ tɔm á, komo mɛ m-hogɛ m-'e mɔ ʉs-kon. ⁴ M-mɔka ʉm nak yo ʉm he nɔm à! Remen da-ɔ sɛngɛ-m re te'e, man kum nay-nɛ, yɛ he mɛ m-barke yɛ gu mɛ ʉn hur-tɔ ʉn yɛ à.'

⁵ "Wɔ agnɔrɔ hun-nɛ kap yɛ ka wan-hur-ɔ ʉn wɔ rɔ m-dɔrɛ ʉt-moog à. Wɔ citɔrɔ wɔ ʉr-takan. '¿Re hɔ ɔ a wɔ m-dɔrɛ ʉr-moog?' ⁶ Wɔ shasɔrɔ, 'Tur-tɔ m-nɔw o-zungu [100].' Wan-baab-tɔ ʉt-saw zɛerɔ wɔ, 'Takɔrda-ɔ ʉt-moog ɔ ka, she'et, o gen kwooz-ʉt yoor ʉn op [50] hɔr-m-hɔr.' ⁷ Wɔ doorɔ m-cit ʉn wɔ ken wɔ, 'Wɔ komo ¿re hɔ ɔ a wɔ m-dɔrɛ?' Wɔ shasɔrɔ, 'ʉt-buhu tɔ ʉn hyo dugu-o gaan [1,000].' Wan-baab-tɔ ʉt-saw zɛerɔ wɔ, 'Takɔrda-ɔ ʉt-moog ɔ ka, gen zungu-ʉs eer [800].'

⁸ "Remen kaanɛ bɔ ka ma-tɔ rwɔɔnɛ à, ka wa-o-kwɔm, wɔ bɔmog wan-bebɛ ʉn wɔ ʉt-saw ʉs-weer bɔ wɔ nɔmɛ ka weer-se ba ʉr-bon sɛ à. Kang-o gaan, hun-nɛ yɛ dɔrɛ Shir á, yɛ rɔ ʉs-weer nɛ be-de ʉn mɔrogɛ ʉt-saw tɔ yɛ hette hogɛ m-rɛrɛm à, ka hun-nɛ yɛ jɛishte ka yɛ dɔrɛ Shir à, gun hi ʉn de ʉn yɛ, ʉn nɔm ʉn rii-yo Shir hette m-nɔm o-zak ʉn yɛ nɛ à."

⁹ Yɛso doorɔ m-zɛɛ komo, "Remen kaanɛ mɛ nɔ m-rurɛ, gu nɔ ɔr ʉn nɔ ʉn rii-yo nɔ rɔtte ʉn ka dak-ɔ à, remen Shir barkutu nɔ n-mɛ ʉn hur-ɔ ʉn wɔ, da-ɔ yo teese à. ¹⁰ Bɔ ʉn wɔ nɔmɛ o-nip ʉn rii hiin à, wɔa nɔm o-nip ʉn rii caari, komo bɔ ʉn wɔ wukɛ o-nip ʉn rii rɛk-yo à, wɔa wukɛ o-nip ʉn rii caari. ¹¹ ʉrege, nɔ hoks m-nɔm o-nip ʉn rii-yo nɔ kumɛ ʉn ka dak-ɔ á, Shir a bɔpsɔ nɔ kashi ʉn rii n-Tɔn á. ¹² Komo ʉrege nɔ hoks m-nɔm o-nip ʉn rii-yo Shir bɔpsɔ nɔ ʉn ka dak-ɔ á, wɔa bɔpsɔ nɔ rii n-Tɔn á.

¹³ "Ko-gɔw wan-gaan wɔa hoks nɔmɛ ʉn nɛn yoor m-gɔw á. Gɔ ʉn ka ko-gɔw wɔa yagɛ wan-gaan, wɔ cɔn wan-gaan, ko wɔ nɔmɛ wan-gaan o-dɔrɔtte wɔ yagɛ wan-gaan. Remen kaanɛ nɔa hoks m-nɔmɛ ʉn Shir m-gɔw nɔ nɔmɛ hwɔr komo á."*

Yɛso rwɔrog tɔ ken ma-tɔ

(Mati 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

¹⁴ Bɔ **Parisa**-nɛ hogutɛ kaanɛ à, yɛ hagɔrɔ Yɛso remen yɛ rɔ ʉn cɔn-tɔ ʉn hwɔr nɛ. ¹⁵ Yɛso zɛerɔ yɛ, "Nɔ cɔnog hun-nɛ zɛɛ nɔ ʉn mɛn-ʉt pus-tɔ nɛ, amba Shir nepɛ nɔ yan-mɛn-ʉt jaas-tɔ yɛ. Remen rii-yo hun-nɛ bɔpɛ kom-ʉt yoor à, be-de ʉn Shir rii-yo á.

¹⁶ "**Karamsa-o Mosa ʉn yan-Rwɔr ʉn Ma-tɔ Shir** nɛ ro gwɔmo-tɔ ʉn kumu ʉn hoog rem na ʉn **Yahuda**-nɛ har da-o **Yohana Wa-m-Yo'os ʉn hun-nɛ m-hɔ**. Bɔ ʉn da-o **Yohana**, mɛ ʉn yan-nekɛ-m re nɛ rwɔrog, **Ma-tɔ m-Rɛrɛm** tɔ ʉn gwɔmo-tɔ Shir. Komo hun-nɛ deen sengutɛ yɛ gokstɛ tɔ.† ¹⁷ Amba jɛishte busbus a porogɛ o-dak o-Tɔn nɛ, da a zɛɛ a jorotɛ gom-de jɛishe ʉs-rɛk à, de ʉn **karamsa**-ɔ Shir.‡

¹⁸ "Kɔ wɔ ke campɔ wɔ, ho'osɛ ne'a ʉn wɔ, wɔ gaarɔ wɔ ken ne'a-wɔ, wɔ nɔmog **ba'as-de** ʉn m-bukkɔn, komo kɔ wɔ ke campɔ-wɔ ga'e ka ne'a-wɔ a ho'osɛ à, wɔ ma wɔ nɔmog **ba'as-de** ʉn m-bukkɔn.§

Ko-ya-o-kwɔm ʉn Razarus nɛ

¹⁹ "A nɔmog wɔ ken nɛt-wɔ ko-ya-o-kwɔm, wɔ cɔpɛ ʉt-gund tɔ rɔ pukpuk à tɔ ʉn hwɔr deen, wɔ rɔ m-hogɛ rɛrɛm-mɔ hoog-mɔ ʉn wɔ kɔ de ke hɔ-de. ²⁰ Wɔ ken ko-koob-wɔ ro komo káne, a wɔ m-zɛɛ *Razarus*. Wɔr-ɔ ʉn wɔ kap nat-tɔ, a wɔ m-hante ʉn ish-ɔ hur-ɔ ʉn ka wa-o-kwɔm-wɔ, ²¹ remen wɔ reet ga-tɔ rɔ m-he'en ʉn ka ko-ya-o-kwɔm-wɔ n-dak à, da-o wɔ rɔ m-rɛ à. Yɛge-wɔ masɔrɔ m-haan yɛ rɔ m-rekem ʉn nat-tɔ ʉn wɔ.

* **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mati 6:24. † **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:16** 16:16 Hyen komo: Mati 11:12-13.

‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:17** 16:17 Hyen komo: Mati 5:18. § **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:18** 16:18 Hyen komo: Mati 5:32; 1Kor 7:10-11.

²² “Ka ko-koob-wu maruru, **yan-tom-ye Shir** dekuru wu ye heeturu wu n-riib **Ibrahi**, be-de o-biki n-Ton un Shir. Komo ka ko-ya-o-kwum-wu maruru, hun-ne jokuru wu. ²³ Komo n-me o-kuub o-ra, wu ro un swo ur-koob, wu dassuru ur-hi wu hyamburu **Ibrahi** ur-hew ne, un Razarus ne un riib-o un wu. ²⁴ Wu aaguru, ‘Tato re **Ibrahi**, hoge ‘won un de, o tomon Razarus wu ru jow-yo un wu m-ho, wu haan, wu gwu'urse rem un de, remen me m-swo ur-koob n-me o-ra!’

²⁵ “Amba **Ibrahi** zeeru, ‘Baks, wa re o, da-o un hog-m ru o hogute m-rerem, Razarus komo swoog ur-koob. Amba m-moka wu ro m-hoge rerem-mo un wu kane, wo ne, wo un swo ur-koob. ²⁶ Kane komo, caari-o o-kuub ro kon un tete na, remen ye cone m-pas be be-ur no ya hoks a, kane komo, yatt-wu he hoks m-passan be-de no ro wu haante be-de te ro a.’ ²⁷ Ka ko-ya-o-kwum-wu zeeru, ‘Um konog wo, tato re **Ibrahi**, tom Razarus un hur-o tato re. ²⁸ Me un hen-ne ne taan campo-ne. Wu he wu nek ye ut-to remen me con ye ma ye haan un ka be-de un swo ur-koob de a.’

²⁹ “Amba **Ibrahi** shasuru, ‘**Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir** ne ro kon ye he nak un hen-ne ru ut-to a. Depete hen-ne ru hoge ma-to un ye.’ ³⁰ Ka ko-ya-o-kwum-wu shasuru, ‘To ka bo'os a, tato re **Ibrahi**! Amba urege wu ken wu inite be-de un margan-ne wu he be-de un ye, ka da-de ya yage nom **ur-ba'as**.’ ³¹ Amba **Ibrahi** zeeru wu, ‘Urege ye hoge **Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir** ne a, ya hoge a ko wu ken wu ine be-de un margan-ne.’ ”

Bɔr-ɔs op ɔs-ta'yoor

Ur-ba'as

(Mati 18:6-7,21-22; Mark 9:42)

¹ Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, “Meger-ut ro kon to he hante **ur-ba'as** a, amba Shir a tuks ka wu hante ka meger-to a! ² A jiish wu ur-bon a gege wu ta'ar-de ur-na un gek-de un wu a jorbe wu n-me m-sa, da a zee wu rwo'e wan-gaan be-de un ka yakar-ye nom **ur-ba'as**. ³ Remen kaane gwot no yo no m-nom a!

“Urege or ru wan-dor nomote wo **ur-ba'as**, ruru wu, urege wu yagute do un nom **ur-ba'as** o nome wu ur-ho.* ⁴ Urege wu nomote wo **ur-ba'as** ho-ur gaan o-ta'yoor, komo ko o ke da-o wu haan wu zee wo, ‘Man do a,’ nome wu ur-ho.”

Ess ut-ma

⁵ Yan-Tom Yeso zeeru Gos-wu, “Do te m-'wons remen te este ma-ut ru.”

⁶ Yeso shasuru, “Urege no ro un ess ut-ma ne untun go-yo jiishe us-rek a untun go-yo **mosta**, noa hoks m-zee un ka 'yo-yo, ‘Muuse us-geer ne o sher hi un du n-me m-sa!’ Komo yo a nomo no o-dorotte.

Senge-mo un ko-guw

⁷ “A zee wu ken wu be-ur no ro un ko-guw ne, wu ro wu ut-kerem a, ko gwot un ca. Da-o wu muune so o-kat, wo zee wu re ga-to un wu hor-m-hor a. ⁸ Ko hiin! Wo zee wu ma, ‘Rishnu me ga un de, o wasu me, um reet, um suus, me komse wo hoks m-re un yo ma ru rii-yo m-re yo!’ ⁹ Udepe a bum ko-guw remen wu nomog o-dorotte a, depete a bum wu? ¹⁰ Kang-o gaan un no ne, da-o no nome yo Shir zee no, no nom a, zee no, ‘Te guw-ne ye tembe, te un nom senge-m te.’ ”

Yeso taaste gom-se un nen op ya-ut-cim

¹¹ Bo Yeso bupte cow-yo o-Urusharima a, wu doruru un te riib-se un dak-o o-**Samariya** un dak-o o-Gariri ne. ¹² Wu ro m-cow un yo ken ya-o-bo yo, wu gonturu hun-ne op ye ro un swo ur-koob un gom-o ut-cim. Ye esuru ur-hew ne. ¹³ Ye 'yonsuru us-cor, “Yeso! Gos-wu! Hoge 'won un te!”

* **Bɔr-ɔs op ɔs-ta'yoor:3** 17:3 Hyen komo: Mati 18:15.

¹⁴ Yɛso hyanurʉ yɛ, wʉ zɛerʉ yɛ, “Ha nɔ be-ʉr ko-wan-**Cow ʉn kɔn-se Shir** wʉ byarag nɔ.”†

Yɛ rɔ m-nekɛ ʉn cow gom-se ʉn yɛ taarʉ. ¹⁵ Bɔ wan-gaan hyentɛ gom-o ʉn wʉ taag à, wʉ muunurʉ ʉn bongon-de Shir ʉn cor caari. ¹⁶ Wʉ sorʉ hi ʉn de ʉn wʉ n-dak be-de ʉn na-ʉs Yɛso, wʉ bomurʉ wʉ. Ka net-wʉ ko-**Samariya**-wʉ. ¹⁷ Yɛso zɛerʉ, “Nɛn ɔp yɛ ka ʉm taase gom-se ʉn yɛ à, ʒkenɛ ka jero-yɛ rɔ? ¹⁸ ʒRemen yan ɔ bɔ ʉn ka ko-hamat-wʉ ʉn hon-de ʉn wʉ muunɛ wʉ bumʉt Shir?” ¹⁹ Yɛso zɛerʉ wʉ, “Ine eso, o arag remen o shɛrɛg hur ʉn du be-de Shir, Shir taastɛ gom-o ru.”

Haan-mo ʉt-gwomo
(Mati 24:23-28,37-41)

²⁰ Yɛ ken **Parisa**-nɛ yɛ citurʉ Yɛso da-o gwomo-to Shir he m-haan à. Yɛso shasurʉ: “**Gwomo-to Shir** a haan bɔ a he to m-hyan á. ²¹ Yatt-wʉ he m-zɛɛ, ‘Gwot, to ka kanɛ!’ Kɔ, ‘To ka rɛɛnɔ!’ Remen gwomo-to Shir rɔ be-de nɔ rɔ à.”

²² Ka da-de wʉ zɛerʉ yan-nekɛ-mo ʉn wʉ, “Da-o roon da-o nɔ he m-con nɔ hyen ho-ʉr gaan be-de ʉn ho-to ʉn Wà-wʉ ʉn net à, amba nɔa hyen de á. ²³ Yɛ ken hun-nɛ yɛ he nɔ m-zɛɛ, ‘**Wà-wʉ ʉn net**, Wʉ ká rɛɛnɔ!’ Kɔ, ‘Wʉ ká kanɛ!’ Amba nɔ ru m-gwot á. ²⁴ Mɛ nɔ m-rurɛ ʉntʉn ʉs-myakt n-ton komo m-cecar nɛ, kaanɛ muun-mo ʉn **Wà-wʉ ʉn net**, he m-nom ʉn ho-de ʉn wʉ. ²⁵ Amba ʉr-takan **Wà-wʉ ʉn net** wʉa sʉ ʉr-koob deen hun-nɛ yɛ ʉn ka da-o, yɛa 'yarag wʉ. ²⁶ Bɔ hun-nɛ nomɛ da-o **Nuhu** à kaanɛ yɛ he m-nom da-o re **Wà-wʉ ʉn net** he m-muun à.‡ ²⁷ Kɔ wʉ ke m-rɛ m-swo nɛ, campo-nɛ ʉn ne'a-nɛ nɛ ʉn sɛngɛ-mo ʉt-ge, har ʉn ka ho-de **Nuhu** tʉwtɛ o-hat à, komo ho-m haanurʉ mo rɛerʉ yɛ kap.§ ²⁸ Oa nom ʉntʉn da-o wʉ ken net-wʉ jin-de ʉn wʉ Rot. Kɔ wʉ ke ʉn sɛngɛ-mo m-rɛ m-swo nɛ, ʉt-baab, m-o nɛ, ʉr-go, ʉt-ma nɛ. ²⁹ Ho-de **Rot** rwuunɛ bɔ-o o-**Sodom** à, Shir hentʉtɛ o-ra ʉn kak-to o-ra nɛ ʉntʉn kem n-ton ʉn shir ɔ hoorʉ yɛ kap.* ³⁰ Kaanɛ he m-nom ho-de ʉn muun-mo ʉn **Wà-wʉ ʉn net** wʉa 'wos hun-nɛ ba m-zongɛ.

³¹ “ʉn ka ho-de wʉ rɔ n-ton ʉr-doob de ʉn kuke-o ʉn wʉ à, wʉ kergunɛ á, wʉ cʉw hur-o ʉn wʉ á, wʉ dekentɛ yo ken rii-yo á, remen Shir a sabʉrsɛ ka yɛ conɛ ruut ʉn saw-to ʉn yɛ à, kaanɛ komo bɔ ʉn wʉ rɔ o-kat à, wʉa warag o-hur á.† ³² Baks nɔ ne'a **Rot** wʉ naastɛ o-da komo wʉ wakte ʉs-ajima nɛ remen saw-to ʉn wʉ, Shir sabʉrsʉtɛ wʉ.‡ ³³ Bɔ ʉn wʉ conɛ wuke ʉn hoog-mo ʉn wʉ à, wʉ yagɛ mɛ m-dore moa ege wʉ, komo bɔ ʉn wʉ hoog-mo ʉn wʉ ege rem re à, wʉa kum mo.§ ³⁴ ʉn ka tet-mo, mɛ nɔ m-rurɛ, hun-nɛ yoor m-rew be-ʉr gaan: Shir a dek wan-gaan, wʉ yagɛ wan-gaan n-jim. ³⁵ Ne'a-nɛ yoor ʉr-na be-ʉr gaan, Shir a dek wan-gaan, wʉ yagɛ wan-gaan n-jim.”*

³⁷ Yan-nekɛ-mo ʉn wʉ citurʉ wʉ, “Gos-wʉ, ʒkenɛ ka rii-yo he m-kor?”
Yɛso shasurʉ, “Be-de u-ʉr rɔ à, kanɛ sakra he m-morge.”

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-eer

Sha-mo ʉt-ma to ʉn
ko-gwor ʉn wan-piish ʉt-ma nɛ

† **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:14** 17:14 Hyen komo: Rewi 14:1-32. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:26** 17:26 Hyen komo: Taka 6:5-8. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:27** 17:27 Hyen komo: Taka 7:6-24. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:29** 17:28-29 Hyen komo: Taka 18:20—19:25. † **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:31** 17:31 Hyen komo: Mati 24:17-18; Mark 13:15-16. ‡ **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:32** 17:32 Hyen komo: Taka 19:26. § **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:33** 17:33 Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; Yoha 12:25. * **Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ta'yoor:35** 17:35 Mo ken gen-mo ʉn do ci-o 36Hun-nɛ yoor a ma'as m-sɛngɛ o-kat: a dek wan-gaan, a yagɛ wan-gaan. Hyen: Mati 24:40.

¹ Yeso ruru yan-neke-mo un wu sha-mo ut-ma wu yoosutu ye bo ye he m-senge un kon-se Shir ba m-kar á. ² “Un o ken bo-o a nomog wu ken wan-piish ut-ma wu, wu ro un hoge gyer-o Shir á, wu komo m-hyan hi-de un net us-shi ne á. ³ Wu ken ko-gwor-wu ne'a, ro kané un ka bo-o wu ma'ase m-ha be-de un wu à un hoob-o un a ya'as wu yo ro yo ma un wu à, wu ro m-zee, ‘Gu me be-de un wan-ryaab-us re.’ ⁴ O-da deen, wan-piish ut-ma yage un was, amba ur-kom wu zeeru hi un de un wu, ‘Mett gyer-o Shir á, me komo m-hyan hi-de un net us-shi ne á, ⁵ amba remen ka ko-gwor-wu sutu me, man gut remen wu kumut yo ro yo ma un wu à. Urege me nom kaane á, wua ma'as m-haan har wu bo me.’ ”

⁶ Yeso zeeru, “Hogu no yo ka wan-piish ut-ma wu zee à, wu rotte gyer-o Shir á. ⁷ Wu hokste nome un ka ko-gwor-wu kaane, remen wu suute wu, kaane Shir a hoks nome un hun-ne ye wu daage à rii-yo ur-bon, urege ye konog wu, wua gu ye hor-m-hor. ⁸ Me no m-rure, Shir a piish ma-to un ye hor-m-hor bo ye he hoge m-rerem à. Amba **Wà-wu un net** ¿wua 'wos hun-ne gokste Ma-to Shir da-o wu he m-muun ne?”

*Sha-mo ut-ma to un
ko-Parisa un wan-goks un tar ne*

⁹ Yeso doog hun-ne m-rure ka sha-mo ut-ma mo, ye nepse she'et-de un ye, kashi de á, komo ye ro un muut un ye ken ye n-dak. ¹⁰ “Da-o gaan hun-ne yoor haag un **Pyo-o Shir** ye konot Shir: Wan-gaan ko-**Parisa**-wu, wu ka komo **wan-goks un tar**. ¹¹ Ko-**Parisa** esuru un hon wu konuru, ‘Shir, um bomog wo remen me ko-hyow á, me ko-wan-men-ut jaas-to wu á, me un rwor ut-bo á, me un hoob-o un ne'a-ne untun ye ken ye á. Um bomog wo remen me untun ka ko-**wan-goks un tar** wu reeno á. ¹² Un ho-ut ta'oor me un nom o-**swoot** ho-ut yoor, me kume rii-yo wo op à, me wo m-ya'as o-gaan.’

¹³ “Amba ko-**yan-goks un tar** esuru ur-hew ne komo wu jaks co-o un wu n-Ton á, amba wu wosuru be-de un wu. Wu zeeru, ‘Shir, hoge 'won un de, me ko-wa-**ur-ba'as!**’ ” ¹⁴ Yeso zeeru ye, “Me no m-rure, ko-**yan-goks un tar**, waragte o-hur hond hond be-de Shir, amba ko-**Parisa**-wu warag o-hur hond hond á. Remen kap ye jakse hi un de un ye n-ton à, Shir à hente ye n-dak, komo kap bo un ye hente hi un de un ye dak dak à, Shir a jaks ye n-ton.”*

*Yeso huute yakar nu-o ur-bon
(Mati 19:13-15; Mark 10:13-16)*

¹⁵ Ye ken hun-ne ye hanturu yakar-ye un ye be-ur Yeso remen wu huute ye nu-o ur-bon. Yan-neke-m Yeso tepruru ye bo ye nome kaane à, ¹⁶ Amba Yeso agnuru ka yakar-ye be-de un wu komo wu zeeru, “Yagu no yakar rek-ye haante be un de, no wen ye á, remen gwomo-to Shir ro be-de gon ye. ¹⁷ Baks no de ka! Kap bo un wu goksé gwomo-to Shir untun wà á, wua tuw un den-o Shir á.”

*Ko-ya-o-kwum
(Mati 19:16-30; Mark 10:17-31)*

¹⁸ Net caari-wu un **Yahuda**-ne cituru Yeso, “Wa-ur-Yoos, wo kashi-wu, ¿ya ne un he m-nom un kumut hoog-o ba m-ta?”

¹⁹ Yeso cituru wu, “¿Remen yan o o zeete me ‘kashi’? Yatt-wu ro kashi á se Shir cot. ²⁰ O nepse ka **karamsa**-o: ‘Wo con ne'a-wu un net á, wo ho net á, wo hiw rii á, wo ce'e net ut-ma á, hyan tato ru un inu ru ne ut-gos ne.’† ”

²¹ Ka net-wu shasuru, “Cin me rek-wu um nomosse dorotte-o un o kap.”

²² Bo Yeso hoge kaane à, wu zeeru wu, “Yo ken yo ro kon yo kuse o nom à: Baab rii-yo o rotte à kap, o ya'as koob-ne ka hwor-ye, komo woa kum rii-yo ur-bon n-Ton,

* **Bqr-ús op ús-eer:14** 18:14 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11. † **Bqr-ús op ús-eer:20** 18:20 Hyen komo: Rwuú 20:12-16; Kara 5:16-20.

ka da-o, o haan, o dore me.” ²³ Amba da-o ka net-wu hoge kaane à, wu hoge m-rerem ko hiin á, remen ko-ya-o-kwum-wu deen.

²⁴ Yeso hyanuru wu hoge m-rerem á, wu zeeru, “Ko-ya-o-kwum a tuw den-o un gwomo-to Shir un yish pus-ye á! ²⁵ Otte ko-ya-o-kwum-wu tuw den-o un gwomo-to Shir à, jiishte ba un rem dorom-yo tuw un ish-o o-ber.”

²⁶ Hun-ne ye hoge wu à cituru, “¿Wan wu un ya Shir he m-gu?”

²⁷ Yeso shasuru, “Rii-yo hun-ne a hoks m-nom á, Shir a hoks yo m-nom.”

²⁸ Ka da-de Bitrus zeeru, “Gwot! Te yagnute den-ut te, te dorutu wo.”

²⁹ Yeso zeeru ye, “Ee, komo um esutu no, ko wu ke wu yage hur-o un wu, ko ne'a, ko hen-ne, ko ye mate wu à, ko yakar remen con-to un den-o ut-gwomo to Shir, ³⁰ wua kum deen un ka hak-se, komo wua kum hogog-o ba m-ta un hak-se roone à.”

*Yeso rworog ma-to un mar-mo
un wu so o-tet komo*

(Mati 20:17-19; Mark 10:32-34)

³¹ Yeso dekeru yan-neke-mo un wu op un yoor n-riib, wu zeeru ye, “Hogu no! A he no o-Urusharima, be-de kap rii-yo yan-Rworu un Ma-to Shir gene un **Wà-wu un net** he m-shi à. ³² Wu a he'ebe un kom-to un ye ro **Isra**-ne á, ye pyapar wu, ye copse wu m-ta komo. ³³ Ye nome wu us-sorog, ye ho wu amba ho-ur atette-de, wua ine un hogog ne.”

³⁴ Amba yan-neke-mo un wu ye nap ko o-gaan yo wu ro m-zee á, remen a wukute ye ma-to wu ro m-rwor à, komo ye nap rii-yo Yeso ro m-rwor á.

Yeso upste yish-ye un ko-po

(Mati 20:29-34; Mark 10:46-52)

³⁵ Yeso ro yow yow o-Jeriko ne, wu ken ko-po-wu ro tara n-riib un cow, wu ro us-kon. ³⁶ Da-o wu hoge hun-ne ro m-arag à, wu cituru, “¿Yan yo ne?”

³⁷ Ye ruru wu, “Yeso ko-ya-o-Nazaret ro m-arag.”

³⁸ Wu 'yonsuru us-cor, “Yeso! Baag-o **Dawuda**! Hoge 'won un de!”

³⁹ Hun-ne ye ro co à, kangsuru wu ye zeeru wu res temb. Amba wu 'yonsuru us-cor deen, “Baag-o **Dawuda** hoge 'won un de.”

⁴⁰ Ka da-o Yeso esuru wu zeeru, “Hantu no ka ko-po-wu be un de.” Bo wu wo'onte yow yow à, Yeso cituru wu, ⁴¹ “¿Ya ne o cone um nomo wo?”

Wu shasuru, “Gos-wu, um conog m-hyen.”

⁴² Yeso zeeru wu, “Hyan! Remen sher-m ru be-de Shir rwog'og wo m-hyan.”

⁴³ Un gyept-o un yish, wu hyanuru cas kane, wu doruru Yeso, wu ro un nome un Shir ur-bongon. Da-o buug-de un hun-ne hyane kaane à, ye bomuru Shir kap mo un ye.

Bor-ʉs op ʉs-jero

Yeso un Zakka

¹ Yeso cowuru o-Jeriko wu ro m-arag. ² Ko-Gwomo-wu un **yan-goks un tar** jin-de un wu Zakka, ko-ya-o-kwum-wu. ³ Wu conog wu hyen ko wan wu ne Yeso. Amba wu hoks hyan un Yeso á, remen hun-ne nomog deen, komo wutt m-seeb á ko hiin. ⁴ Wu arguru o-rek un co-o un hun-ne wu daaru o-dirimi wu hyenet Yeso, wu ro m-arag ka so à. ⁵ Bo Yeso woote un ka be-de à, wu dassuru ur-hi n-ton wu zeeru Zakka, “Kergune hor-m-hor, remen un hur-o ru um he m-she'et caane.”

⁶ Zakka kergunuru hor-m-hor wu barkuru Yeso zak-o-zak. ⁷ Kap hun-ne ye hyane kaane à, taknuru us-cenene, “Ka net-wu haag ur-hamat un hur-o un **ko-ya-ur-ba'as!**”

⁸ Zakka inuru eso wu zeeru Yeso, “Hoge, man ya'as koob-ne ur-purug de un rii re, urege komo um rumuste rii-yo un wu ken wu, man tope wu ka rii-yo so o-nass.”

⁹ Yeso zeeru wu, “Ka hur-o kumug gwu caane, remen ka net-wu gokste Ma-to Shir untun **Ibrahi**. ¹⁰ **Wà-wu un net** haante wu hobt, komo wu guut ye ege à.”*

Sha-mo ut-ma to un hwor un guw-ne op ne
(Mati 25:14-30)

¹¹ Bò hun-ne rò m-hoge un to ka à, Yeso dooru ye m-rure sha-mo ut-ma. Un ka da-de, wu ro yow yow o-Urusharima ne, komo ye rò m-zee unze gwomo-to Shir rò ma-to m-rwuun. ¹² Wu zeeru, “Wu ken net caari-wu, rò m-ha un o ken bo-o ur-hew ne, a sagbute wu ut-gwomo, a komse wu muunuru o-hur. ¹³ Bò wu ine m-neke à, wu agnuru guw-ne ye un wu nen op komo wu yasuru ko wu ke hwor. Wu ruru ye, ‘Sengu no, no gut yo no he m-hoks m-kum da-o me neke.’ ¹⁴ Amba hun-ne ye un wu yagute wu, ye tomuru n-jim de un wu unze, ‘Te con ka net-wu reete ut-gwomo á.’

¹⁵ “Komo haanuru a sagburu ka net-wu ut-gwomo wu muunuru. Bò m-jo'on, wu zeeru guw-ne ye un wu ye rwuun, remen wu nept yo ye kume à. ¹⁶ Wu ur-takan haanuru wu zeeru, ‘Gos-wu, um kumug so o-op n-ton un ka ye o yasu me à.’ ¹⁷ Wu zeeru, ‘Keregen, wo ko-guw kashi-wu! O nomog m-senge un rii hiin, man sagbe wo ut-gwomo to un bo-ut op.’ ¹⁸ Ko-guw ayoore-wu, haanuru wu zeeru, ‘Gos-wu, um kumug so o-taan n-ton un ka ye o yasu me à.’ ¹⁹ Wu zeeru wu, ‘Komo wo nom gwomo-to un bo-ut taan.’

²⁰ “Komo wu ken ko-guw-wu haanuru wu zeeru, ‘Gos-wu, hwor ru ye ka, me un wuke ye ur-magund. ²¹ Me wo o-gyer, remen wo rii-yo o-gyer yo. Wo m-dek be-de wo esse á, komo wo m-ce be-de wo go ye á.’ ²² Wu zeeru wu, ‘Wo ko-guw-wu o-hwaa! Man dek gom-ut ru, m-sabursute wo! O nepste me rii-yo o-gyer yo, me m-dek be-de me esse á, komo me m-ce be-de me go á. ²³ ¿Remen yan o wo heete hwor re o-benki á, be-de um roa goksune m-sakne da-o um muune á?’

²⁴ “Ka da-de wu zeeru ka ye ro eso kane à, ‘Rumus no ka hwor-ye be-de un wu, no ya'as ka ko-guw-wu ro un op ne à.’ ²⁵ Amba ye zeeru wu, ‘Gos-wu, ay, wu ro un op ne!’ ²⁶ Wu shasuru, ‘Me no m-rure, kap ka ye ro un rii ne à, Shir a do ye, amba ka ye rotte rii á, ka yo ye rotte hiin à, Shir a rumus ye yo.† ²⁷ M-moka, ka yan-yage-ut re ye, ka ye cone a sagbe me ut-gwomo á, hantu no ye kane, ho no ye un hyan-o re!‡ ”

Yan-bo-o o-Urusharima barkute Yeso
(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Yoha 12:12-19)

²⁸ Bò Yeso komte ka ma-to à, wu takuru co wu rò m-ha o-Urusharima yan-neke-mo un wu rò wu m-dorbe n-jim. ²⁹ Bò wu woonte yow yow o-Bapaji ne o-Betanya ne à, un 'wun-de o-haag o hun-ne m-zee, **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, wu tomuru yan-neke-mo un wu nen yoor ³⁰ un ka ma-to ne: “Ha no un ka bo-de rò un co no à. Da-o no m-cow à, noa hyen wà-yo o-janka yo a cete m-da á gego. Ussundu no yo, no hante kane. ³¹ Urege wu ken wu cikt no, ‘¿Remen yan o no rotte yo m-us?’ Zee no wu, ‘Gos-wu conog yo.’ ”

³² Ye doruru o-cow, ye 'wossuru hond hond, bo Yeso ruru ye à. ³³ Bò ye rò m-us un ka wà-yo o-janka yo à, wan-yo zeeru ye, “¿Remen yan o no rotte yo m-us?”

³⁴ Ye shasuru, “Gos-wu conog yo.” ³⁵ Ye dekuru ka wà-yo o-janka yo ye heeturu Yeso. Ka da-de, ye sakuru gund-to un ye un cin-o un ka janka-yo, ye deturu Yeso n-ton. ³⁶ Bò wu da n-ton à, hun-ne neksuru gund-to un ye un cow.

³⁷ Bò wu woonte yow yow o-Urusharima ne à, be-de ka cow-yo dore un 'wun-de un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** à, buug-de un hun-ne yan-neke-mo un wu taknuru bongon-de Shir un 'yons us-cor remen rii-yo o-made yo ye hyane kap à. ³⁸ Ye 'yonsuru us-cor, ye zeeru,

* **Bor-us op us-jero:10** 19:10 Hyen komo: Mati 18:10. † **Bor-us op us-jero:26** 19:26 Hyen komo: Mati 13:12; Mark 4:25; Ruka 8:18. ‡ **Bor-us op us-jero:27** 19:11-27 Hyen komo: Mati 25:14-30.

“Shir ru'e ko-Gwomo o-kom wu haane
un beeb-de un Yawe à,
m-gwugwu n-ton kane
m-sekemse be-de Shir!”§

³⁹ Ka da-de ye ken **Parisa**-ne ye kane tepsuru Yeso. “Wa-ur-Yoos, zee yan-neke-m ru ye res tembl!”

⁴⁰ Yeso shasuru, “Me no m-rure, urege ye reks tembl, ta'ar-ut toa takan tep.”

Yeso 'wonog remen o-Urusharima

⁴¹ Bɔ Yeso woonte yow yow o-Urusharima ne à, komo bɔ wu hyente o à, wu 'wonuru un tuk-mo ut-men remen o, un hun-ne ne ye ro n-me à. ⁴² Wu ro m-zee, “Urege no nak caane rii-yo he no m-hante she'et-de un gwugwu-mo ur-hur à! Amba m-moka Shir wukute no yo, remen no goks me á! ⁴³ Da-o roon da-o yan-yage-ut no he no m-rigumse à, ye woongsu no komo ye hebutu no ko o ke raag-o komo noa ru á. ⁴⁴ Yea ho no un yakar no ne, komo ye saburse bo-o no, ko o-pam a yage yo n-ton un yo ken yo á, remen no baks da-o Shir haane wu guut no á!”

Yeso yanag ya-ut-baab

(Mati 21:12-17; Mark 11:15-19; Yoha 2:13-22)

⁴⁵ Ka da-de Yeso haaru n-me un **Pyo-o Shir**. Wu taknuru yan-se un ya-m-o un ya-ut-baab ne. ⁴⁶ Wu ro ye m-zee, “A geneg un Ma-to Shir, ‘Hur-o re be-de us-kon de’* amba no muute o be-de un hyow-ne!”†

⁴⁷ Ko de ke ho-de Yeso yooste un **Pyo-o Shir**. Gwomo-ne ye un kon-se Shir, **yan-Yoos-de o-karamsa**, un sek-ye ne conuru ye ho wu.‡ ⁴⁸ Amba ye hoks m-kum o-cow á, remen hun-ne kap ro wu m-hoge, ye con ye **ba'as** ur-gom á.

Bɔr ɔr-kwooz

*Wa ya'e Yeso gwomo-to wu rotte
un nom un ka hyat-to à
(Mati 21:23-27; Mark 11:27-33)*

¹ De ken ho-de, Yeso ro un **Pyo-o Shir**, wu ro m-yoose un hun-ne, komo wu ro un rwor un ka Ma-to Shir to, **Ma-to m-Rerem**, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, mosse un sek-ye ne, haanuru. Ye zee ru wu, ² “Ruru te, ¿kene o o kume gwomo-to un nom un ka rii-yo wo m-nom à? ¿Wa ya'e wo ka 'wons-mo?”

³ Yeso shasuru ye, “M-moka yage um cit no o ken cot-o: ⁴ Ruru no me, ¿wa un wu ne tomne **Yohana** Wan-Yo'os un hun-ne n-me m-ho, ‘hun-ne’ ye, ko, ‘Shir’?”

⁵ Ma-ut sunuru ye, “¿Ya ne a he m-zee? A ze'e, ‘Shir,’ wua zee, ‘¿Remen yan o un ya no gokste **Yohana**?’ ⁶ Komo a ze'e, ‘Hun-ne’ ye, kap ka buug-de un hun-ne dea ho na, remen ye dekse **Yohanawan-Rwor un Ma-to Shir** wu.” ⁷ Ka da-de ye shasuru, “Te nap be-de o rwuune á.”

⁸ Komo Yeso zee ru ye, “Me ma man ruru no ko kene um kume 'wons-mo um rotte un nom kaane á.”

*Sha-mo ut-ma to un
ko-ya-o-kat un ya-tom-ne
(Mati 21:33-46; Mark 12:1-12)*

⁹ Yeso ruru ka hun-ne ye ka sha-mo ut-ma mo: “Wu ken net-wu goog o-kat, wu dekuru ya-tom, wu warguru o-hur wu she'etunduru deen.* ¹⁰ Bɔ da-o m-ce woonte

§ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-jero:38** 19:38 Hyen komo: Bɔng 118:26. * **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-jero:46** 19:46 Hyen komo: Isha 56:7.

† **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-jero:46** 19:46 Hyen komo: Irimi 7:11. ‡ **Bɔr-ɔs ɔp ɔs-jero:47** 19:47 Hyen komo: Ruka 21:37.

* **Bɔr ɔr-kwooz:9** 20:9 Hyen komo: Isha 5:1.

à, wu tomuru ko-guw-wu un wu be-de un ka ya-tom-ye, a ya'sunde wu yo ro yo ma un wu à. Amba ka ya-tom-ye bunuru ka ko-guw-wu, komo wu muunuru ba un rii. ¹¹ Ka wa-o-kat-wu dooru m-tom un wu ken ko-guw-wu, amba ka ya-tom-ye bunuru wu komo, ye ya'u wu m-'e, wu muunuru ba un rii. ¹² Ka da-de, wu tomuru atette-wu, ka ya-tom-ye hogussuru wu m-hoog, ye yanduru wu. ¹³ Ka da-de, ko-ya-o-kat zeeru, '¿Ya ne um he m-nom? Yage um tomot wa re wu me m-con à un hi un de un wu, um nak yea nomo wu o-dorotte!' ¹⁴ Amba bo ka ya-tom-ye hyambute wu à, ye zeeru hi un de un ye, 'Wa-wu un ko-ya-o-kat-wu ka. A ho no wu, komo saw-to un ko-ya-o-kat myet a warag-ut ma na!' ¹⁵ Ye ruuturu wu n-riib o-kat, ye hooru wu."

Yeso cituru ye, "¿Ya ne ka ko-ya-o-kat-wu he ka yan-tom-ye m-nom? ¹⁶ Wu haan wu ho ka yan-tom-ye, wu ya'as ye ken ya-tom-ye ka kat-o."

Bo hun-ne hoge kaane à, ye zeeru, "Shir wen gon ka rii-yo!"

¹⁷ Yeso gwotururu ye, wu cituru, "¿Ya ne ka Ma-to Shir to ro m-zee? 'Ka pam-yo ya-ut-ma yage à, yo jiishte ye ka m-'wons kap.'† ¹⁸ Kap bon wu 'hebe un ka pam-yo à wu cagme, urege komo ka pam-yo he'ente n-ton un net, yo à rugumse wu."

Cot-o un top un tar

(Mati 22:15-22; Mark 12:13-17)

¹⁹ Yan-Yoos-de o-karamsa un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne conuru ye ship Yeso kane remen ye nepse wu rworog ka sha-mo ut-ma mo remen ye, amba ye ro o-gyer o un hun-ne. ²⁰ Ye ro un hoob-o o-cow remen ye zeet Yeso rworog gom-de **ur-ba'as**. Ye zwopuru ye ken ye o-nu, ye barag m-zee kashi un hun-ne ye ro. Komo ye tomuru ka hun-ne-ye ceeb Yeso us-cot, remen ye bobsute wu, be-ur **Biratus**, ko-Gwamna-wu o-dak. ²¹ Ya-m-seger un Yeso zeeru wu, "Wa-ur-Yoos, te nepse kap yo o zee, un yo o yoose ne à, hond hond o. Te nepse wo un gwot un co á, amba rwor o-nip o un yo Shir cone un hun-ne ne à. ²² Ruru te, ¿depete te top tar-o un ko-Gwomo **Sisar**, gwomo-to o-dak o-Roma, ko te top á?"

²³ Amba Yeso hyanuru weer-se un ye, wu zeeru ye, ²⁴ "Kutu no me ka hwor-yo a nome o-kwom à. ¿Co-o wan o, un jin-ur wan ne ro kane?"

Ye shasuru, "O ma **Sisar**, ko-Gwomo-wu o-Roma."

²⁵ Yeso zeeru, "Remen kaane, ya'as no ko-Gwomo **Sisar** yo ro yo ma un wu à, no ya'as Shir yo ro yo un Shir à."

²⁶ Ka hun-ne ye hoks Yeso m-ship un ka ceeb-o á, ye resuru temb, ye ro un barag-se un shas-o un wu.

Cot-o un ine-mo un margan-ne

(Mati 22:23-33; Mark 12:18-27)

²⁷ Ye ken **Saduki**-ne ye, (ye zee a ine ut-marimar á), ye haanuru be-ur Yeso. Ye cit wu,‡ ²⁸ "Wa-ur-Yoos, **Mosa** geneg ka **karamsa**-o rem te. 'Urege net marag wu yage ne'a ba un yakar, hen-ne un ka net-wu a ge ka ne'a-wu, remen ye kumut yakar-ye a he m-zee yakar-ye un ka wu mare à.'§ ²⁹ A zee ye ken campo-ne ye ta'oor, tato un ye gaan, wu ro sek-wu à gaag ut-ge wu maruru ba wu un mat yakar. ³⁰ Wu donde wu à gaaru ka ne'a-wu, ³¹ Atette-wu kaane, ka rii gaan-yo kumuru ye kap ta'oor, ye marag ba un wu kume wa á. ³² Ur-kom kap, ka ne'a-wu maruru. ³³ M-moka, ¿ho-de margan-ne he m-ine à, ne'a-wu waane ka ne'a-wu ro? Kap ta'oor mo un ye, ye gaag wu."

³⁴ Yeso shasuru ye, "Hond hond o hun-ne ye m-moka ge ut-ge. ³⁵ Amba campo-ne un ne'a-ne ne ye Shir he m-yons ut-marimar à, remen ye shereg un wu, ye he de m-ga ut-ge, un ka da-o á. ³⁶ Yea warag untun **yan-tom-ye Shir**, yea mer á. Ye ro

† **Bqr ur-kwooz:17** 20:17 Hyen komo: Bong 118:22. ‡ **Bqr ur-kwooz:27** 20:27 Hyen komo: Seng 23:8. § **Bqr ur-kwooz:28** 20:28 Hyen komo: Kara 25:5.

yakar-ye Shir, remen ye inute ut-marimar. ³⁷ Komo **Mosa** rworog cas cas, margan-ne a ine un hoog ne. Un ka ma-to wu gene bo Shir nome ut-ma un wu ne a, un ka be-de un tuk-mo ur-ran-de. Wu geneq unze Wan-Koyan, ak hi un de un wu, wu ro 'Shir **Ibrahi**, Shir **Ishaku**, komo Shir **Yakubu**.* ³⁸ Wu ro Shir o un margan-ne a, amba Shir o un yan-hoog, remen be-de un wu kap yan-hoog ye."

³⁹ Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye zeeru, "Wa-ur-Yoos o, ka shas-o ro ur-bon ne!" ⁴⁰ Bo un kaane, yatt-wu hokse Yeso m-cit komo a.

Kiristi wa Dawuda wu

(Mati 22:41-46; Mark 12:35-37)

⁴¹ Yeso zeeru ye, "¿Re ne ne ye zette **Kiristi** raag-o **Dawuda** o? ⁴² **Dawuda** un hi un de un wu zeeg un takurda-o un Sep-to ur-Bongon,

" 'Yawe zeeg Gos-wu re:

"She'et un ka be-de ut-gwomo de,

⁴³ Har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo

o he m-yawag un na-us ru a!" †

⁴⁴ **Dawuda** ak wu 'Gos-wu,' komo ¿re o, wu hette m-warag 'wa un wu'?"

Yeso zeeg nom no ja

un yan-Yoos-de o-karamsa ne

(Mati 23:1-36; Mark 12:38-40)

⁴⁵ Bo hun-ne kap hogute wu a, Yeso zeeru yan-neke-mo un wu, ⁴⁶ "Nom no ja un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne, ye ro m-con ye ma'as m-neke un cop-to ur-bon ne, komo ye conog a gas ye, a hyen ye ut-gos ne be-de m-o m-baab ne. Ye ro m-daag be-de ur-she'et de ur-bon un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, un be-de jiishe ur-bon ne a da-o ut-biki. ⁴⁷ Ye ro m-cow un hur-to un gwor-ne ye rumus ye saw-to un ye, ka da-de komo ye barguru naas o-da deen un kon-se Shir! Koob-de Shir he ye m-ya a dea jiish de un ko wu ke!"

Bor ɔr-kwooz o-gaan

Yar-mo un ko-gwor

(Mark 12:41-44)

¹ Yeso riguru wu hyanuru hun-ne yan-rii ro un hwobe un yar-mo un ye un be-de ur-ess n-me un **Pyo-o Shir**. ² Komo wu hyanuru wu ken ko-koob-wu un ko-gwor-wu ne'a jorbute nera yoor. ³ Wu zeeru, "Me no m-rure, ka ko-gwor-wu jishte ko wu ke m-yar, ⁴ remen ye ka gasunte ye yagne yo kuse a, amba wu, ko-koob untun wu, ya'aste kap yo ro wu a."

Yeso rworog a wuks den-o Shir

(Mati 24:1-2; Mark 13:1-2)

⁵ Ye ken ye **yan-neke-m Yeso** ro un ma-to un **Pyo-o Shir**, o ro ur-bon de o-gwot ne un ka ta'ar-to a meete o a un yar-mo a ya'e Shir ne a. Yeso zeeru, ⁶ "Kap ka yo no hyane a, da-o roon a yage ur-ta'ar n-ton un de ken de a, a wuksusse ko de ke."

Swɔ ur-koob

(Mati 24:3-14; Mark 13:3-13)

⁷ Ye cituru wu, "Wa-ur-Yoos, ¿ya un da-o a he m-nom kaane? Komo ¿ya un gon napa-o te he m-hyan, te nept ka da-o woonte?"

⁸ Yeso zeeru, "She'et no zongse, no yage ko wu ke raks no a. Hun-ne deen a haan un jin un de. Yea haan, ye zee, 'Me ro wu, wu Shir daagne a!' Komo, 'Ka da-o ro yow

* **Bor ɔr-kwooz:37** 20:37 Hyen komo: Rwuɔ 3:6. † **Bor ɔr-kwooz:43** 20:42-43 Hyen komo: Bong 110:1.

yow!' Amba nɔ dore ye á. ⁹ Nɔ hɔge o-gyer á, da-o nɔ hɔge ma-to ʊr-gun, m-barme ne, se a nɔmɔg gɔn to ʊr-takan, amba yan zee kɔm-ʊr rɔ yow yow á."

¹⁰ Wɔ dooru ye m-zee, "O-dak, o-dak ne a dum, ʊt-gwɔmo ʊt-gwɔmo ne komo kaane. ¹¹ Dak-o a nukte o ho hun-ne, mer, ʊs-gɔm ne kɔ kene, rii-yo o-gyer yo a take m-hyan á, a hyen yo rwunte n-Tɔn ʊn shir. ¹² Rii-yo ka rem-se nomot kaane, a ship nɔ a reesu nɔ ʊr-koob, a heet nɔ ʊn kuke-to ʊn yoos ʊn Ma-to Shir be-de ʊn piish ʊt-ma, a ke nɔ. A heet nɔ be-de ʊn gwɔmo-ne ʊn ya-o-dak-ne remen nɔ me m-dore. ¹³ Kane nɔ he m-kum o-da nɔ rurutu ye ma-ʊt re to ʊr-bon. ¹⁴ Zongu nɔ ba da-o ʊn woɔn, nɔ was bɔ nɔ he hi ʊn nɔ m-ruut á, urege ye ce'utu nɔ ʊt-ma. ¹⁵ Remen man 'ye nɔ ʊt-gom, ʊs-weer ne, bɔ yan-yage-ʊt nɔ a hoks nɔ ʊn wakse ʊn yo nɔ zee á.* ¹⁶ A heet cetente-ʊs nɔ be-de ʊn ye mate nɔ à, hen-ne nɔ ʊn baag-o nɔ ne, ʊn nay nɔ ne ne, komo yea ho ye ken ye be-ʊr nɔ. ¹⁷ Kɔ wɔ ke wɔa yagu nɔ rem re. ¹⁸ Amba kɔ o-hi o-gaan ʊn hi ʊn nɔ yoa he'en á. ¹⁹ Nɔ shere be-de Shir nɔa kum hoog-o ba m-ta.

Yeso zeeg a saburse o-Urusharima

(Mati 24:15-21; Mark 13:14-19)

²⁰ "Da-o nɔ hyene ya-ʊr-gun rigimsute o-Urusharima, ka da-de nɔa nep da-o rɔ yow yow a sabursute o. ²¹ Ka da-de ka ye rɔ ʊn dak-o o-Judiya ye som ʊt-haag, ka ye rɔ n-me o-bɔ à, ye som, komo ye rege ye ruuste n-do à, ye warag n-me o-bɔ á. ²² Remen ka hɔ-to, 'Hɔ-to ʊn swo ʊr-koob to,' remen a sho'oste o-nip yo Ma-to Shir zee à.† ²³ Rii-yo ʊr-'wɔn yo ne'a-ne ya-ʊt-uub ʊn ka da-o, ʊn ye rɔ ʊn yakar rek-ye ne à! Rii-yo o-gyer a haan ʊn ka dak-o, komo Shir a hante ryaab-se ʊn wɔ ʊn ka hun-ne ye remen **ba'as-de** ʊn ye. ²⁴ A ho ye ken ye be-de ʊr-gun, komo a dek ye ken ye m-guw hono o-dak kap, komo ka ye nape Shir á yea yawag o-Urusharima har da-o Shir he m-zee ye yage kaane à."

Muun-m Yeso

(Mati 24:29-31; Mark 13:24-27)

²⁵ Yeso aragturu m-zee, "A hyen saw-to ʊt-hyat n-ton ʊr-hɔ, o-reng ʊn regen-ne. ʊt-bɔ hono o-dak a nɔm o-zak á, hun-ne a hɔge gyer-o ʊn nukte-mɔ m-sa ʊn ryaab-se ʊn a hu-se m-hɔ ne.‡ ²⁶ Hun-ne a bonse remen gyer-o ʊn yo he m-haan hono o-dak à, Shir a nukt myet bɔ ʊn rii-yo rɔ ʊt-gwɔmo ne n-Tɔn ʊn shir à. ²⁷ Ka da-de **Wà-wu ʊn net** a muun, untun o-ke'ente m-'wɔns ne deen, komo o-mok ne.§ ²⁸ Da-o nɔ hyene ka rii-yo cirig m-nɔm, ine nɔ eso nɔ sher ʊr-beeb ne nɔ jaks hi-ʊt nɔ n-Tɔn, nɔ gut Shir remen wɔ rɔ ma-to ʊn gu ʊn nɔ."

Yoos nɔ be-de 'yo-yo o-rum

(Mati 24:32-35; Mark 13:28-31)

²⁹ Ka da-de Yeso ruru ye sha-mɔ ʊt-ma: "Ceker nɔ 'yo-yo o-rum ʊn se ken 'yo-se ne. ³⁰ Da-o nɔ hyene se cirig m-tupe, nɔ nak sho-o nɔmɔg yow yow. ³¹ Kang-o gaan, da-o nɔ hyene ka rii-yo rɔ m-nɔm, nɔ nep ʊnze gwɔmo-to Shir rɔ ma-to m-woɔn.

³² "Me nɔ m-rure o-nip, hun-ne ye rɔ ʊn hoog ne m-moka à yea wo m-mar kap á, se ka yo ʊm zee mɔsse o-bɔ o o-Urusharima ne à shiig. ³³ O-Tɔn o-dak ne a tees, amba ma-ʊt re a te á.

Depete a wer

³⁴ "Wer nɔ! Nɔ shoos hi ʊn nɔ ʊt-biki á, m-swo ne komo ʊn ceker-se ʊn hoog ne á. Me ʊn zee kaane remen ka hɔ-de a 'wɔs nɔ ba nɔ ʊn nap ³⁵ untun ceeb. Remen de a haan hono o-dak kap de 'wɔs kɔ wɔ ke wɔ rɔ ʊn hoog ne n-dak à. ³⁶ Zongu nɔ, komo

* **Bɔr ʊr-kwooz o-gaan:15** 21:14-15 Hyen komo: Ruka 12:11-12. † **Bɔr ʊr-kwooz o-gaan:22** 21:22 Hyen komo: Hose 9:7. ‡ **Bɔr ʊr-kwooz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:31; Hyan 6:12-13. § **Bɔr ʊr-kwooz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Dane 7:13; Hyan 1:7.

nò kòn kò de ke hò-de, remen nò kumut beeb-de m-ru un kap yo he m-haan à, komo nò est un co-o un **Wà-wu un net.**”

³⁷ Kò de ke hò-de Yeso rò m-yoos un **Pyo-o Shir**, kò mò ke rim-mò wu ro m-ha **Haag-o un 'yo-se o-Zetun** taasù m-tèt wu ro un kòn-se Shir.* ³⁸ Kò de ke hò-de n-sot hun-nè kap rò m-ha un **Pyo-o Shir**, remen ye hoguté wu.

Bor ur-kwooz us-yoor

A gamag ur-hi a yagute Yeso

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Yoha 11:45-53)

¹ Da-o rò yow yow o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist** o hun-nè m-aag **Biki-o m-Pas** à.* ² Gwomo-nè ye un kòn-se Shir un **yan-Yoos-de o-karamsa** nè rò un gyer-o un hun-nè, remen kaanè ye cowuru hoob-o un bu-se ye hette hò un Yeso ba hun-nè un nap à.

Yahudas eks wua beeb Yeso

(Mati 26:14-16; Mark 14:10-11)

³ **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cowuru un hur-ur Yahudas, wu a m-zee Iskariyoti à, wan-gaan be-de **yan-neke-m Yeso** op un yoor [12]. ⁴ Yahudas haaru, wu nomuru ut-ma un Gwomo-nè ye un kòn-se Shir un caari-nè nè yan-'er-de un **Pyo-o Shir** bò wu he ye m-bopse un Yeso à. ⁵ Zak-o hooru ye, ye zee ru yea top wu hwor. ⁶ Yahudas esuru kaanè, komo wu taknuru hoob-o un da-o jiishe ur-bon à, o wu hette ye m-bopse un Yeso à, ba hun-nè un nap.

Yeso zongute wu reet Biki-o m-Pas

(Mati 26:17-25; Mark 14:12-21; Yoha 13:21-30)

⁷ Da-o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist** woonuru da-o a he pan un ca-yo ur-seke yo un rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas** à. ⁸ Yeso tomuru Bitrus un **Yohana**, wu zee ru, “Ha nò zonge nò nom rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** a reet nò!”

⁹ Ye cituru wu, “¿Ke nè o, o cone te nom ka rii-yo m-re yo?”

¹⁰ Wu shasuru, “Bò nò m-cow o-bò à, noa gonte wu ken net-wu deke dede-o m-ho à. Doru nò wu un hur-o wu cwtè à. ¹¹ Nò zee ka wa-o-hur wu: ‘Wa-ur-Yoos zee te cit wò, ¿o ke kuke-o yan-neke-m re un me nè hette m-re rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas**?’ ¹² Wu kutu nò caari-o o-kuke o a ma'e n-ton un or un o à, kanè nò he na nome un rii-yo m-re.”

¹³ Ye ruuru komo ye 'wossuru rii hond hond bò Yeso ruru ye à. Komo ye nomuru rii-yo m-re yo **Biki-o m-Pas**.

Rii-yo m-re yo un Biki-o m-Pas

yo un Wan-Koyan

(Mati 26:26-30; Mark 14:22-26; 1Kor 11:23-25)

¹⁴ Bò da-o woonte à, Yeso she'eturu be-de un re rii-yo m-re un yan-tom-ye un wu nè. ¹⁵ Wu zee ru ye, “Um conog deen, um re ka rii-yo m-re yo un **Biki-o m-Pas** o un nò nè, ka da-de um swooru ur-koob! ¹⁶ Me nò m-rure, man re yo komo á, se da-o Shir kome gwu-o un hun-nè ye un wu à.”

¹⁷ Ka da-de Yeso dekururu ur-ibitte de m-modi, wu bomuru Shir. Wu zee ru, “Deke nò, nò wong. ¹⁸ Me nò m-rure m-moka har ma co, man su ka 'wuur-o á, se gwomo-to Shir woonte.”

¹⁹ Ka da-de wu dekururu ur-burodi wu bomuru Shir, wu caturu de. Wu ya'suru ye, wu rò m-zee, “Wur-o re o ka o um **seke**, rem nò à. Sengu nò m-nom kaanè nò ma'aste

* **Bor ur-kwooz o-gaan:37** 21:37 Hyen komo: Ruka 19:47. * **Bor ur-kwooz us-yoor:1** 22:1 Hyen komo: Rwu 12:1-27.

me m-baks.” 20 Kang-o gaan, wu yasū ye ka ibitte-de da-o ye reese rii-yo m-re à. Wu rō m-zee, “Ka ibitte-de swor o-nu o o-pū o dea es un hyó-m re, mo a wuuse rem nō à.†

21 “Gwot nō! Ka wu he me m-bopse be-de ya-ut-yage à, wu rō kanē un me ne be-de un rii-yo m-re!‡ 22 **Wà-wu un net** wua mer bō Shir esse à. Amba ka wu yase **Wà-wu un net**, wua warag rii-yo ur-'wōn!” 23 Ye taknuru citun hi un de un ye, “¿Wan wu ne be-ur na, wu he nom un ka rii-yo à?”

Ma-ut sunute un wu he gos-wu à

24 Ma-ut sunute be-de un **yan-neke-m Yeso**, to un wu he gos-wu à, be-de un ye.§ 25 Yeso zeeru ye, “Gwomo-ne ye un ya-o-dak, ye rō ye m-kute m-'wōns. Komo ka gwomo-ne ye rō m-zee un hi un de un ye, ‘Nay-ne ye un ka hun-ne ye.’ 26 Kaane nō he m-nom, gos-wu be-ur nō, se wu waragte rek-wu, komo wa un co, se wu muute hi un de un wu untun ko-guw.*† 27 ¿Wa rō gos-wu ne, ka wu she'ete wu reete, ko wu nome wu hante à? Wu she'ette wu reet à. Amba um rō be-ur nō untun wu nome wu hante à.‡

28 “Nō rō un me ne kap bō un meger-ut re. 29 Komo bō Tato re sagbu me ut-gwomo à, kaane um sagbu nō. 30 Nōa re nōa sū da-o un gwomo-ut re, komo nōa she'et ut-comos remen nōa piish ma-to un ka baag-ut op ut-voor [12] to, to o-Isra.§

Yeso zeeg Bitrus a she wu

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Yoha 13:36-38)

31 “Bitrus, Bitrus! Hoge! **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** konog a 'ye wu o-da wu megertu nō kap, a wongte yo ur-bon, un yo ba ur-bon ne, bō ya-tom rō un wong un hyo un kwa ne à. 32 Amba um konog rem ru, bō wōa tuku me o-cin á. Komo o sher be un de, o ru or ru ne jaab-o ut-men.”

33 Bitrus shasuru, “Gos-wu, um rō zongse a ke'et me un wō ne, um meret komo un wō ne!”

34 Yeso zeeru, “Bitrus, me wō m-rure, wōa nom she'-m re o-tet rii-o keeg-yo o-kiit kenet.”

Ba-de un hwor, o-ba, o-magay ne

35 Ka da-de Yeso cituru yan-neke-mō un wu. “Bō um tomu nō ka da-de ba un ba-de un hwor, ba o-ba, ba ut-ka'ante, ¿ya un yo nō taage?”

Ye shasuru, “Ko rii.”*

36 Yeso zeeru, “Amba m-mōka, bō un wu rō un ba-de un hwor ne à, ko o-ba, wu dek, komo bō un wu rō ba o-magay à wu beeb matuku-de un wu, wu o o-gaan. 37 Nom nō yo, remen Ma-to Shir to zeeg, ‘A muut wu **ko-ya-ur-ba'as**,’† se to waragte o-nip, remen to a gene ut-ma re à toa mit o-nip.”

38 Yan-neke-mō un wu zeeru, “Gwot! Gos-wu, magay-ut yoor-to ka!”

Wu shasuru, “To bō'osute!”

Yeso konog Shir

(Mati 26:36-46; Mark 14:32-42)

† **Bqr ur-kwooz us-voor:20** 22:20 Hyen komo: Irimi 31:31-34. ‡ **Bqr ur-kwooz us-voor:21** 22:21 Hyen komo: Bqng 41:9. § **Bqr ur-kwooz us-voor:24** 22:24 Hyen komo: Mati 18:1; Mark 9:34; Ruka 9:46. * **Bqr ur-kwooz us-voor:26** 22:25-26 Hyen komo: Mati 20:25-27; Mark 10:42-44. † **Bqr ur-kwooz us-voor:26** 22:26 Hyen komo: Mati 23:11; Mark 9:35. ‡ **Bqr ur-kwooz us-voor:27** 22:27 Hyen komo: Yoha 13:12-15. § **Bqr ur-kwooz us-voor:30** 22:30 Hyen komo: Mati 19:28. * **Bqr ur-kwooz us-voor:35** 22:35 Hyen komo: Mati 10:9-10; Mark 6:8-9; Ruka 9:3; 10:4. † **Bqr ur-kwooz us-voor:37** 22:37 Hyen komo: Isha 53:12.

³⁹ Yeso yaguru o-bo wu ruuru, bo wu wete m-nom à, n-ton **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**, yan-neke-mo un wu nekuru un wu ne. ⁴⁰ Bo wu wo ka be-de à, wu zeeru ye, “Kon no bo a meger no á.”

⁴¹ Ka da-de wu arguru wu yage ye untun hew-de un jor-o ur-ta'ar, komo wu kwukturu n-dak, wu konuru Shir. ⁴² Wu zeeru, “Tato re, urege o conog, wo yage me m-suut ka koob-de á. Anze un con-m re á, amba nom bo o cone à.” ⁴³ Ko **wan-tom-wu Shir** haanuru be-de un wu, wu dooru wu m-'wons. ⁴⁴ Un tuk-mo ut-men, wu kone Shir arge n-ga, susamb-mo un wu ro m-he'en n-dak untun m-hyo.

⁴⁵ Bo wu ine be-de us-kon à, wu warguru be-de un yan-neke-mo un wu. Wu 'wos ye ro m-rew, ye karag remen hur-de un ye naasute. ⁴⁶ Wu zeeru ye, “¿Remen yan o no rotte m-rew? Ine no, no kon Shir bo a meger no á.”

A shik Yeso

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Yoha 18:3-11)

⁴⁷ Yeso ro ut-ma, buug-de un hun-ne woonuru. Wan-gaan be-de un ka op un yoor [12] ye, jin-de un wu Yahudas teknete ye co. Wu haanuru be-ur Yeso wu hamturu wu. ⁴⁸ Amba Yeso zeeru, “Yahudas, zur-hamat o, o he bopse un ya-ut-yage **Wa-wu un net?**”

⁴⁹ Bo **yan-neke-m Yeso** ye ro kanè à, hyane yo he m-nom à, ye cituru Yeso, “Gos-wu, zte dum un ye ne un magay-ut te?” ⁵⁰ Wan-gaan be-de un ye, kupsuru to-o un so un kom-o ur-re o un ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir.

⁵¹ Amba Yeso zeeru, “Yagu no kaane!” Wu ci'uru to-o un ka net-wu, wu dapuru o.

⁵² Ka da-de Yeso zeeru ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, un caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ne un sek-ye ne, ye haane kanè ye shipt wu à. “¿Remen yan o no haante ut-magay ne, ut-ko ne, sa o zee me ko-hyow-wu? ⁵³ Um ro un no ne, ko o ke da-o un **Pyo-o Shir**, komo no meger no shipt me á. Amba da-o no o ka da-o yan-men-ut jaas-to ro ut-gwomo à.”‡

Bitrus she'eg Yeso

(Mati 26:57-58,69-75; Mark 14:53-54,66-72; Yoha 18:12-18,25-27)

⁵⁴ Ye shipuru Yeso, ye nekuru un wu ne, un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, Bitrus ro ye m-dore n-jim ur-hew ne. ⁵⁵ Yan-hwo'ot o-ra do'og o-ra un tete-o un hur-o un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, komo Bitrus ro kanè. ⁵⁶ Da-o wan-gaan ne'a be-de un guw-ne, hyane wu tara kanè be-de o-ra à. Ka ne'a-wu tuuru wu yish. Wu zeeru, “Ka net-wu ma **wan-neke-m Yeso** wu!”

⁵⁷ Amba Bitrus she'uru, “Ne'a, me nap ka net-wu á!”

⁵⁸ O-da hiin, wu ken net-wu zeeru Bitrus, “Wo ma wan-gaan-wu be-de un ye!”

Amba Bitrus shasuru, “Ka net-wu, me wu á!”

⁵⁹ Bo da-o jimite komo à. Wu ken net-wu sheruru gung, wu zeeru. “She-m mo kon á, ka net-wu ro un dore un Yeso, remen wu ma ko-ya-o-Gariri-wu!”

⁶⁰ Amba Bitrus shasuru, “Ka net-wu, me nap yo wo m-rwor á!”

Da-o gaan, wu ro ut-ma, kiit-o kanuru. ⁶¹ Yeso wakturu us-ajima ne wu gwoturu Bitrus, komo Bitrus baksuru Yeso zee wu, “Woa nom she'e-m re o-tet rii-yo o-kiit yo kenet.” ⁶² Bitrus joguru us-kan.

Ye nomute Yeso us-sorog, ye yo'og wu

(Mati 26:67-68; Mark 14:65)

⁶³ Ka hun-ne ye, ye ro un er-ur Yeso à, ye nomuru wu ur-ar, us-sorog ne, ye copsuru wu m-ta. ⁶⁴ Ye hokkuru wu ur-magund un yish. Ye cituru wu, “¿Wa wosu wo? Rwor!”

⁶⁵ Komo ye nomuru wu ma-to un naas ut-men.

‡ **Bor ɔr-kwooz ɔs-yoor:53** 22:53 Hyen komo: Ruka 19:47; 21:37.

A heete Yeso be-de ʊn piish ʊt-ma

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Yoha 18:19-24)

⁶⁶ Bɔ ish geste à, sek-ye, ʊn Gwomo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ne, ʊn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne mɔrguru be-ʊr gaan, komo a hanturu Yeso be-de ʊn ka **Mɔrog-de ʊn Sek-ye** de. ⁶⁷ Ye zee, “Rurute, ʔwo ‘**Kiristi**’?”

Wu shasuru, “Me ruru no, noa dek á. ⁶⁸ Urege komo ʊm cikt no, no hede me m-shas á. ⁶⁹ Amba m-moka, har ʊn co, **Wà-wu ʊn net** a she'et ʊr-re de ʊn Shir be-de ʊt-gwomo.”

⁷⁰ Ye zeeru kap, “ʔWo wu ro, **Wà-wu Shir**?”

Wu shasuru ye, “No zeeg hond hond.”

⁷¹ Ye zeeru komo, “Te con ye he te m-su'e á! Te ʊn hi ʊn te, te hogute yo wu zee à!”

Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet

A hette Yeso be-ʊr ko-Gwamna Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Yoha 18:28-38)

¹ Ka buug-de ʊn hun-ne de inuru kap ye heeturu Yeso be-ʊr **Biratus** ko-Gwamna.

² Kane ye takne wu sakke ʊt-**ba'as**. “Te shipk ka net-wu, wu ro ʊn egusse ʊn hun-ne na, wu ro ye m-zee, ye top ko-Gwomo **Sisar** tar-o ʊn hono o-dak á, komo wu ro m-zee, wu ro ko-Gwomo te, **Kiristi**.”

³ **Biratus** cituru wu, “ʔWo ro ko-Gwomo-wu ʊn **Yahuda**-ne?”

Yeso shasuru, “O zeeg kaane.”

⁴ Ka da-de **Biratus** zeeru Gwomo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ʊn buug-de ʊn hun-ne, “Me hyan **ba'as-de** ʊn ka net-wu á.”

⁵ Amba ye eks m-'wons ne, “Yoos-de ʊn wu ro m-hante 'yons ʊr-hi be-de ʊn hun-ne ye o-judiya. Wu takante o-Gariri wu ka woone komo kane.”

A hette Yeso be-ʊr ko-Gwomo Here

⁶ Da-o ko-Gwamna **Biratus** hoge de ka à, wu cituru, “ʔKo-ya-o-Gariri-wu, ka net-wu?”

Ye shasuru, “Ee.”

⁷ Bɔ wu nepte Yeso rwuunte so ʊn dak-o ʊn gwomo-ʊt **Here** [Atipas] à, wu zeeru ye heet Yeso be-ʊr **Here**, wu ro o-Urusharima ka da-de à. ⁸ Bɔ **Here** hyente Yeso à, wu nomuru o-zak remen wu hogute ma-to ʊn wu, komo wu ro ʊr'er deen wu hyenet wu. Wu hok wu hyenet Yeso ro ʊn nom ʊt-hyat. ⁹ **Here** cituru Yeso ʊs-cot deen, amba wu shas á. ¹⁰ Gwomo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ʊn **yan-Yoos-de o-karamsa** ne ro co, ye hururu ʊt-gaag, ye zeeru Yeso nomog rii-yo depe á. ¹¹ **Here** ʊn karma-ne ʊn wu ne nomuru Yeso ʊr-ar. Ka da-de ye tupuru Yeso cop-o ʊt-gwomo ye muuturu wu be-ʊr **Biratus**. ¹² Ka ho-de **Here** ne ʊn **Biratus** nomuru ʊr-nay, n-ga ye ro m-she'et be-ʊr gaan á.

Hun-ne zeeg a ho Yeso

(Mati 27:15-26; Mark 15:6-15; Yoha 18:39—19:16)

¹³ **Biratus** mɔrgosuru Gwomo-ne ye ʊn kɔn-se Shir ʊn caari-ye ne ʊn hun-ne ne.

¹⁴ Wu zeeru ye, “No hantute ka net-wu be ʊn de. No zee wu ro ʊn egusse ʊn hun-ne. M-moka ʊm me'este wu ʊn co no. Komo me hyan wu **ur-ba'as** ne de no zee á.

¹⁵ Komo **Here** wu hyan **ba'as-de** ʊn wu á, wu hantute wu be ʊn na. Ka net-wu nom rii-yo wo m-mar á. ¹⁶⁻¹⁷ Remen kaane man ru a nomu wu ʊs-sorog, ʊm ho'os wu.”

¹⁸ Buug-de ʊn hun-ne 'yonsuru ʊs-cɔr kang-o gaan, “Ho wu! Hosundu te Barabas!”

¹⁹ (A ʊn ka Barabas remen wu hantute ʊr-gun n-me o-bo, wu hoom komo hun-ne.)

²⁰ **Biratus** ro conog wu ho'os Yeso, wu ruru hun-ne komo. ²¹ Amba ye 'yonsuru ʊs-cɔr, “A kem wu! A kem wu!”

²² **Biratus** zɛɛrʊ yɛ atette-o, “Amba, ʒya ʊn **ba'as-de** wʊ nɔm? Mɛ hyan rii-yo wʊ nɔmɛ yo wɔɔ m-mar á! Man rʊ a nɔmʊ wʊ ʊs-sɔrɔg a ho'os wʊ.”

²³ Amba yɛ doorʊ 'yons ʊs-cɔr n-ton a kem Yɛso, komo ka yan-'yons ʊs-cɔr yɛ rɛɛrʊ ʊr-ho. ²⁴ Remen kaanɛ **Biratus** zɛɛrʊ, a nɔmɛ Yɛso, yo yɛ cɔnɛ à. ²⁵ Wʊ hosundurʊ yɛ wʊ yɛ cɔnɛ à, wʊ a ka'e remen gʊn-de wʊ hantɛ o-bɔ à ʊn hoom ʊn hun-nɛ nɛ, komo wʊ yasurʊ yɛ Yɛso, yɛ nɔm yo yɛ cɔnɛ à ʊn wʊ nɛ.

A kamag Yɛso o-kan

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Yoha 19:17-27)

²⁶ Karma-nɛ dekʊrʊ Yɛso yɛ ruurʊ ʊn wʊ nɛ. Bɔ yɛ ro m-neke à, yɛ gonturʊ wʊ ken nɛt-wʊ rwunte o-Kireni jin-de ʊn wʊ Simɔn, wʊ rɔ m-cɔwɔn o-bɔ ʊn ka dak-o. Yɛ bɔpʊrʊ wʊ, yɛ rwo'urʊ wʊ dek ʊn ka **kan-o**, ʊn jim-ur Yɛso.

²⁷ Bʊug-de ʊn hun-nɛ deen dorurʊ wʊ, yɛ ken ne'a-nɛ yɛ ro n-mɛ yɛ rɔ ʊs-kan. Yɛ rɔ m-hoge 'wɔn-ur Yɛso. ²⁸ Yɛso wakturʊ, wʊ gwoturʊ yɛ. Wʊ zɛɛrʊ yɛ, “Ne'a-nɛ yɛ o-Urusharima! Nɔ 'wɔn rem re á, amba 'wɔn nɔ rem nɔ, ʊn yakar nɔ nɛ. ²⁹ Mɛ nɔ m-rurɛ ho-ur roon, da-o hun-nɛ he m-zɛɛ, ‘Ne'a-nɛ yɛ kumɛ yakar á, yɛ bʊm Shir remen yɛ mat wan-yaar á.’ ³⁰ Oa nɔm da-o hun-nɛ he m-zɛɛ ʊt-haag à ‘He'en nɔ tɛ n-ton!’ Yɛa zɛɛ ʊt-dor, ‘Wuke tɛ nɔ!’* ³¹ Gon ka rii-yo a nom, ʊrege hun-nɛ nɔmɛ mɛ kaanɛ, mɛ wʊ rɔ ba **ur-ba'as** à, ʒya nɛ Shir he nɔmɛ ʊn **ya-ur-ba'as**?”

³² Yɛ ken hun-nɛ yɛ yoor, kap mɔ ʊn yɛ hyow-nɛ, a ruutɛ yɛ remen karma-nɛ hoot yɛ ʊn Yɛso nɛ. ³³ Bɔ yɛ woone de ken be-de a m-zɛɛ, *Caar-o ʊr-hi*, yɛ kamurʊ Yɛso kanɛ o-**kan** ʊn ka hyow-nɛ yɛ nɛ yoor, wan-gaan sɔ ʊr-rɛ, wan-gaan sɔ ʊr-kwanta. ³⁴ Yɛso zɛɛrʊ, “Tato re, soks **ba'as-de** ʊn yɛ! Yɛ nap yo yɛ rɔ m-nɔm á.”

Ka da-de karma-nɛ wɔngurʊ gund-to ʊn wʊ o-gwambe.† ³⁵ Hun-nɛ rɔ eso yɛ gʊt, da-o caari-yɛ yɛ ʊn **Yahuda**-nɛ nɔmɛ wʊ ʊr-ar à. Yɛ zɛɛrʊ, “Wʊ guug yɛ ken yɛ, ʊrege wʊ rɔ **Kiristi** wʊ Shir tomnɛ à, wʊ gu hi ʊn de ʊn wʊ.”‡

³⁶ Karma-nɛ abʊn yɛ, nomurʊ wʊ ʊr-ar, yɛ haarʊ be-de ʊn wʊ. Yɛ tepburʊ wʊ ke-mɔ o-zambo. Yɛ zɛɛrʊ,§ ³⁷ “Gu hi ʊn du ʊrege wɔ ko-Gwɔmo-wʊ ʊn **Yahuda**-nɛ wʊ!”

³⁸ Yɛ genurʊ ka gom-to yɛ kemurʊ wʊ to yow yow ʊr-hi nɛ: “Ko-Gwɔmo-wʊ ʊn **Yahuda**-nɛ wʊ ka.”

³⁹ Wan-gaan be-de ʊn ka hyow-nɛ yɛ, yɛ a kame kanɛ à, rurʊ Yɛso ma-to ba ʊr-bon: “¿Wɔ wʊ ka rɔ **Kiristi** á? Gu hi ʊn du ʊn tɛ nɛ!”

⁴⁰ Ka wan-gaan-wʊ, hururʊ wʊ ʊt-gaag, wʊ rɔ m-zɛɛ, “¿Wɔ ʊn gyer ʊn Shir á? A m-swo ʊr-koob hond hond ʊn wʊ nɛ. ⁴¹ De ma na koob-de hond hond o be-ur na, remen a gokstɛ yo depe na à, amba wʊ, wʊ nɔm **ur-ba'as** á.” ⁴² Komo wʊ zɛɛrʊ Yɛso, “Yɛso, baks ʊn mɛ nɛ, da-o o he m-mʊn ʊt-gwɔmo nɛ à!”

⁴³ Yɛso shasurʊ wʊ, “Um esutɛ wɔ caanɛ, wɔa tʊw **be-de o-zak** ʊn mɛ nɛ.”

Mar-m Yɛso

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Yoha 19:28-30)

⁴⁴⁻⁴⁵ Ho-ur rɔ ʊr-hi, comb-o swoonurʊ hono o-dak har da-o de shatɛ à. Komo gund-o m-nʊ o wɔngsɛ **Pyo-o Shir** à caturʊ be-ʊt yoor ʊn hi ʊn de ʊn o.* ⁴⁶ Yɛso 'yonsurʊ ʊs-cɔr, “Tato re! Um rustɛ kukt-to re ʊn kom-ʊt ru!” Bɔ wʊ zette kaanɛ à, wʊ marurʊ.†

⁴⁷ Sek-wʊ wʊ ʊn karma-nɛ hyanurʊ yo nɔmɛ à, wʊ bɔmurʊ Shir, wʊ rɔ m-zɛɛ, “Nip-o ka nɛt-wʊ nɛt kashi-wʊ!”

* **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet:30** 23:30 Hyen komo: Hose 10:8; Hyan 6:16. † **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet:34** 23:34 Hyen komo: Bɔng 22:18. ‡ **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet:35** 23:35 Hyen komo: Bɔng 22:7. § **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet:36** 23:36 Hyen komo: Bɔng 69:21. * **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet:44-45** 23:44-45 Hyen komo: Rwʊ 26:31-33. † **Bɔr ʊr-kwooz ʊs-tet:46** 23:46 Hyen komo: Bɔng 31:5.

⁴⁸ Da-ɔ hun-ne ye mɔrge kanɛ à, hyane yo nɔme à, ye ji'uru o-hur kap. Ye ro un wos un be-de un ye un tuk-mo ut-men. ⁴⁹ Amba kap ye nape Yeso un hi un de un ye à, ye essuru ɔr-hew ne ye gut, mosse un ne'a-ne ne ye donde wu so o-Gariri à.‡

A jok Yeso

(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Yoha 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Wu ken net-wu, wu a m-zee **Yusuhu** ko-ya-o-Aramatiya, un dak-o o-Judiya. Kashi un net-wu a m-hoge à, wu ro un 'er-de un haan-mo un gwomo-to Shir. Wu ma ko-caari-wu be-de un sek-ye un den-o Shir, myet un kaane wu dek ma-to un ye, un yo ye nɔme ne á. ⁵² Wu haaru be-ur **Biratus** wu konuru a ya'as wu u-ur Yeso. ⁵³ Wu dekuru ka u-de, wu yereru un o ken gund-o, wu russuru un saag-o a bo'e be-de o-ta'ar à, o a ro jokke net á. ⁵⁴ Ho-de ɔr-Jaw de, **Ho-de ɔr-Wuwe** ro ma-to un woon.

⁵⁵ Ka ne'a-ne ye, ye donde Yeso so o-Gariri à, nekuru un **Yusuhu** ne. Komo ye hyanuru ka saag-o, be-de a russe u-ur Yeso n-me à. ⁵⁶ Ka da-de ye warguru o-hur, ye zonguru un saw-to m-now mo m-shi'igin ne, remen wur-o Yeso. Ye wuwuru **Ho-de ɔr-Wuwe**, bo **karamsa**-o zee à.§

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-nass

Ine-m Yeso

(Mati 28:1-10; Mark 16:1-8; Yoha 20:1-10)

¹ N-sot, n-sot, ho-de o-Rahadi, ka ne'a-ne ye haaru be-de o-saag, ye ro un ka saw-to m-now to ne. ² Ye 'wos a doste ka ta'ar-o, o a hokte ish-o un saag à, ³ Ye cowuru n-me, amba ye hyan u-ur Yeso Gos-wu á. ⁴ Ye esuru kanɛ ba un nap un yo ye he m-nom á, un gyept-o un yish campo-ne nen yoor un gund-to m-kukar ne woonuru yow yow un ye ne. ⁵ Gyer-o hooru ye, ka ne'a-ne ye kwukturu n-dak. Ka campo-ne ye zee ru, “¿Yan yo no rotte un hoob-o un wan-hoog be-de un margan-ne? ⁶ Wu ro kon kanɛ á, Shir 'yonsute wu. Baks no yo wu zee no da-o wu ro'e o-Gariri à. ⁷ A bopse ya-ur-ba'as **'Wà-wu un net** a kem wu o-kan komo ho-ut tet wua ine un hoog ne.’* ”

⁸ Ka da-de ka ne'a-ne ye baksuru ma-to un wu. ⁹ Ye yaguru be-de o-saag, ye haaru, ye ruru **yan-neke-m Yeso** op o-gaan, un ye ken ye ne kap ka rii-yo. ¹⁰ Ka ne'a-ne ye ka, **Meri** Magudarín, Jonana, un komo **Meri** ne (inu **Yakubu**), un ye ken ne'a-ne ye ne, ruru **yan-Tom Yeso**. ¹¹ Amba **yan-Tom Yeso** ro m-zee ka yo ka ne'a-ne ye rwore à ye nap rii-yo ye ro m-nom á, komo ye goks ma-to un ye á. ¹² Amba Bitrus inuru wu ruuru o-rek wu haaru be-de o-saag. Wu kakturu, wu hyanuru ka gund-o a yere Yeso à, amba u-ur Yeso ro kon komo á. Ka da-de wu warguru o-hur, wu ro ɔs-barag-se un yo nɔme à.

M-ha o-Emmas

(Mark 16:12-13)

¹³ Ka ho-ur gaan-de **yan-neke-m Yeso** nen yoor ro m-ha de ken bo-de a m-zee o-Emmas à, untun mer-ut ta'oor [kiromita 11] rwuun-mo o-Urusharima. ¹⁴ Ye ro ut-orom to un rii-yo nɔme à. ¹⁵ Bo ye ro tep ut-orom à, Yeso woonuru yow yow wu ro m-neke un ye ne. ¹⁶ Ye hyanuru wu, amba ye hoks wu m-nap á. ¹⁷ Yeso zee ru ye, “¿Yan yo no m-orome, bo no m-neke à?”

Ye esuru, co-ɔs ro naase. ¹⁸ Wan-gaan-wu a m-zee Kurepas, cituru wu, “Wo wu cot ko-hamat kanɛ o-Urusharima, wu nape rii-yo nɔme kanɛ un ka ho-to á.”

¹⁹ Yeso cituru, “¿Yo ke rii-yo?”

‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:49** 23:49 Hyen komo: Ruka 8:2-3. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-tet:56** 23:56 Hyen komo: Rwuun 20:10; Kara 5:14. * **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-nass:7** 24:6-7 Hyen komo: Mati 16:21; 17:22-23; 20:18-19; Mark 8:31; 9:31; 10:33-34; Ruka 9:22; 18:31-33.

Ye shasuru, “Rii-yo nome Yeso ko-ya-o-Nazaret à. Ko-yan-Rworu un Ma-to Shir wu ka net-wu, komo Shir ya'ag wu ur-beeb be-de un hun-ne, kap yo wu zee, un yo wu nome ne à. ²⁰ Gwomo-ne ye un kon-se Shir be un te, un ya-o-dak-ne heete wu be-ur **Biratus** a ho, a kamag wu o-kan. ²¹ Komo kane te hwo ur-hur, wu he rwo un ya-o-**Isra** m-posse. A huse to ka ma, caane ro ho-ur atette-de bo un nom un kaane. ²² Ye ken ne'a-ne ye, un buug un te rwo'og te us-barag, ye haag un gas-o ish be-de un saag. ²³ Amba ye hyan u-de un wu á. Ye muunte, ye ro m-zee ye hyanag ut-hyangan **yan-tom-ye Shir** rurute ka ne'a-ne ye unze wu ro un hoog ne. ²⁴ Ye ken ye un buug un te haag un ka saag-o komo ye 'woste bo ka ne'a-ne ye zee à, amba ye hyan wu á.”

²⁵ Ka da-de Yeso zeeru ye, “No m-raag ne, komo un ho'os o-wur ne be-de un goks un ko yo ke yo yan-Rworu un Ma-to Shir zee à! ²⁶ Amba Shir zee **Kiristi** wu su ur-koob de un ka rii-yo, ka da-de wu cowuru un sekemse-mo un wu.” ²⁷ Yeso ruru ye yo Ma-to Shir zee mosse un wu ne à, wu takuru un yo takurda-o **Mosa** un kap yo yan-Rworu un Ma-to Shir ne gene à.

²⁸ Bo ye woonte yow yow un ka bo-de ye ro m-ha ne à, Yeso nomuru sa o zee o-co wu arge. ²⁹ Amba ye muuntu wu jim ye ro m-zee, “She'et be un te, ho-ur teeste tet-m mo m-nom.” Wu haaru wu she'ete un ye ne. ³⁰ Wu she'eturu wu reet rii-yo m-re un ye ne, wu dekuru ur-burodi, wu huuru de nu-o ur-bon, ka da-de wu caturu de wu yasuru ye. ³¹ Ka da-de yish-ye un ye upsuru, ye napuru, unze Yeso wu, amba ye do wu m-hyan á. ³² Ye zeeru hi un de un ye, “A nomog o-zak deen da-o wu tepsu na un cow à, komo wu ruru na yo Ma-to Shir zee à.”

³³ Ye inuru da-o gaan, ye warguru o-Urusharima. Kane ye 'wosse **yan-neke-m Yeso** nen op o-gaan kargute be-ur gaan un ye ken ye ne ³⁴ ye ro m-zee, “Nip-o Gos-wu inute! Simon hyanag wu!”

³⁵ Ka nen yoor-ye, dooru ye m-rure un yo nome un cow à, komo bo ye nape wu da-o wu caate ur-burodi à.

*Yeso rwunte cas be-de un
yan-neke-mo un wu*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Yoha 20:19-23; Seng 1:6-8)

³⁶ Bo ka nen yoor-ye ro ye m-rure kaane à, kane Gos-wu un hi un de un wu esuru eso be-de un ye. Wu gassuru ye.

³⁷ Ye hoguru o-gyer, ye zee ko kukt-o un ko-marimar o. ³⁸ Amba wu zeeru ye, “¿Remen yan o no rotte o-gyer? ¿Remen yan o no rotte das das? ³⁹ Gwot no kom-ut re un na-us re ne, noa hyen me wu un hi un de. Ci no me, no nept, remen kukt-o un ko-marimar rott to wur-o m-ap ut-caar ne á, bo no hyane um ro à.”

⁴⁰ Bo wu zette kaane, komo wu kuturu ye kom-to un wu us-na ne. ⁴¹ Kap un kaane ne ye goks á, zak-o hoog ye, ut-hyat ne. Wu cituru ye, “¿No un rii-yo m-re ne kane?” ⁴² Ye yasuru wu bek-o o-jan hense. ⁴³ Wu dekuru yo wu ti'uru un hyan-o un ye.

⁴⁴ Ka da-de wu zeeru ye, “Ka rii-yo um ruru no à, yo ro kon da-o um ro'e un no ne à: Kap yo a gene mosse un me ne à, be-de un **karamsa-o Mosa**, gen-mo un yan-Rworu un Ma-to Shir, un takurda-o un Sep-to ur-Bongon ne komo, a shi o-nip.”

⁴⁵ Ka da-de wu upsuru ye ur-hur, ye nept ka gen-mo Shir mo. Komo wu zeeru ye, ⁴⁶ “Yo a gene à yo ka: **Kiristi** a su ur-koob, komo wu ine be-de un margan-ne un ho-ur atette-de. ⁴⁷ Komo un jin-de un wu, ka tom-mo un yage un nom **ur-ba'as** o m-waktune be-de Shir ne, un soks **ur-ba'as** ne, a rur o hono o-dak kap, ur-takan o-Urusharima. ⁴⁸ No ro ya-m-su'e un ka rii-yo un hi un no. ⁴⁹ Me komo un hi un de man tomtundu no kukt-o Shir, o Tato re esse ut-ma à. Amba wasu no n-me o-bo har da-o ka kukt-o Shir o shoosu no un beeb-de rwuune n-Ton un shir à.”†

† **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-nass:49** 24:49 Hyen komo: Seng 1:4.

A dɛk Yeso n-Tɔn ʊn Shir
(Mark 16:19-20; Sɛng 1:9-11)

⁵⁰ Ka da-de wu dɛkuru ye, ye ruuru o-bo ʊr-hew ne ha-mo o-Betanya. Kane wu jakse kom-to ʊn wu, wu huuru ye nu-o ʊr-bon. ⁵¹ Da-o wu ro ye ʊn ru'e ʊn nu-o ʊr-bon à, wu yaguru ye. Shir dɛkuru wu n-Tɔn ʊn shir.‡ ⁵² Ye kwukturu, ye ya'uru wu m-sek, ye warguru o-Urusharima. Zak-o hooru ye deen. ⁵³ Komo ye hooru da-o ʊn ye, n-me ʊn **Pyo-o Shir**, ye ro ʊn bongon-de Shir.

‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-nass:51** 24:50-51 Hyen komo: Sɛng 1:9-11.

Takurda-o Yohana

Rem-se ro n-me à:

M-zantɛ 1:1-18

Yohana Wa-m-Yo'os un hun-ne m-ho un yan-dor Yeso ne wu ur-takan 1:19-51

Senge-m Yeso n-me un hun-ne ye o-Gariri 2:1—12:50

Ho-to ur-kom yow yow o-Urusharima ne 13:1—19:42

M-inɛ ut-marimar un rwuun-mo un Wan-Koyan ne cas 20:1-31

Ma-to ur-kom: Mo ken rwuun-mo cas mo un Wan-Koyan n-me o-Gariri 21:1-25

Gom-ur waragte net

¹ Cin da-de ur-takan Gom-ur ro kon. Ka Gom-de ne de ro mosse un Shir ne. Ka Gom-de komo de ro Shir. ² Wu ro mosse un Shir ne cin ur-takan.

³ Un ka Gom-de, Shir nomte koyan. Shir ro un nom yo ken rii-yo ba un wu á. ⁴ Wu wu ro wan-hoog, wu ya'e ko yo ke rii-yo hoog à. Ka hoog-o ne, cecas-mo un hun-ne mo. ⁵ Mo ro ye m-dosse o-comb. Mo ro cecas-mo un hun-ne. Ka comb-o hoks mo un ka cecas-mo á.*

⁶ Wu ken net-wu ro kon wu Shir tomne à, wu a m-aag **Yohana** Wa-m-Yo'os un **hun-ne m-ho** à.† ⁷ Wu un haan wu rurute hun-ne un su'e un ka wa-m-cecas-wu, remen ko wu ke net-wu, wu sheret be-de un ka wa-m-cecas-wu. ⁸ Yanze **Yohana** wu ro ka wa-m-cecas-wu á. Wu un haan remen wu suute ma-to un ka wa-m-cecas-wu. ⁹ Ka cecas-mo mo o-nip, mo carakse ko wu ke net-wu à, mo mo ro m-nekne n-me un hono o-dak.

¹⁰ Wu cowonte n-me un hono o-dak o wu nome à, amba hon dak un nap un wu ne á. ¹¹ Wu un haan be-de un hun-ne ye un wu, amba ka hun-ne ye 'yaru wu. ¹² Amba ye ken ye gokste wu. Ye shereg hi un de un ye be-de un wu. Bon ye gokse wu à, wu ya'ag ye o-cow, ye waragte yakar-ye Shir. ¹³ A ja'aste ye m-mat. Yanze mat-o un campo un ne'a-ne, ko mat-o un con-mo un campo á. Ay, mat-o un Shir o, wu muute ye yakar-ye un wu à.

¹⁴ Ka Gom-de waragte net har wu she'eturu be un na. A hyanag seps-mo un wu, seps-mo un wu komo un hon mo wan-gaan mo cot, wu rwuune be-de o-Tato shishe m-yar o-nip ne à.

¹⁵ Wu wu **Yohana** rwore ma-to un wu. Wu 'yonsuru us-cor. Wu zee, “Wu wu un ruru no ma-to un wu, wu un zee, ‘Wu roon n-jim un de à, amba wu aragte me. Cin n-ga ne ma wu ro kon, cin ba a un makt me.’ ” ¹⁶ Be-de un moor-to un yar-mo un wu o wu hu na nu-o so-o bim-o-bim. ¹⁷ Un kom-ut **Mosa** a ya'asunde o-**karamsa**, amba m-yar o-nip ne, be-ur Yeso **Kiristi** a ya'asunde na mo. ¹⁸ Yatt net-wu take hyan un Shir cas á, se Wa un wu ur-mat un hon-de un wu. Wu ro ragaan un Shir ne. Wu ro tara un kom-o ur-re de Shir à, wu ruru na bo Shir ro à.

*Yohana Wa-m-Yo'os un
hun-ne m-ho suute Yeso*

(Mati 3:1-12; Mark 1:1-8; Ruka 3:1-18)

¹⁹ Swo-us **Yohana** se ka, da-o sek-ye be-de un **Yahuda**-ne, ye o-Urusharima tome yan-**Cow un kon-se Shir** un **Rewi**-ne ne à. Ye he ye cit un **Yohana**, “¿Wo ro wan?”

²⁰ **Yohana** yage ye m-ruru á. Wu rwuune ye cas, wu zee, “Me wu ro **Kiristi** á.”§

* **Bor-o gaan:5** 1:5 Ko: Comb-o hoks m-ryomos ka cecas-mo á. † **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Mati 3:1; Mark 1:4; Ruka 3:1-2. ‡ **Bor-o gaan:20** 1:20 Wu Shir daagne à. § **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Mara 4:5; Kara 18:15-18.

21 To, ye cituru wu, “¿Wo ro wa? ¿Wo **Ereja** wu?”

Wu zeeru, “Ay.”

Ye zeeru wu, “¿Wo wu ro ka **wan-rwor un Ma-to Shir** wu, wu Shir zee wu 'yonsundu te untun **Mosa**?”

Wu dooru m-zee, “Ay.”

22 Ye zeeru wu, “To, ¿ruru te wo ro wa ne? Ruru te remen te ruruté hun-ne ye tomne te à, ¿ya wo m-zee un hi un du?”

23 **Yohana** zeeru ye, “Me wu ro ko-wan-eeg o un hun-ne o-dákár, wu **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** rwore ma-to un wu à. **Ishaya** ro m-zee, ‘Zongu no remen haan-m Yawe.’* ”

24 Ka ye a tome ye he, ye cit un **Yohana** à, ye ro mosse un **Parisa**-ne ne.

25 Ye zeeru wu, “¿Yan yo wotte un yo'os un hun-ne n-te m-ho, wo **Ereja** á, wo ro ne **Kiristi** á, ¿wo ne ko-wan-rwor un Ma-to Shir á?”

26 **Yohana** zeeru ye, “Me no de m-yo'os m-ho m-ho. Wu ken ro ge be un no, wu no nape un wu ne á. 27 Me un ba wu m-woon be un no. Me bo'os um us ka'ante-to un wu á.”

28 To ka to un kor un be-de hun-ne ro m-aag o-Betanya, o ro pesto-de so un hōran-de un Roog-o o-Joda à, be-de **Yohana** ro un yo'os un hun-ne n-te m-ho à.

Yeso Ca-yo Shir yo

29 Bō ish geste à, **Yohana** hyanburu Yeso ro m-nekne be-de un wu. Wu zeeru, “Gwot no **Ca-yo Shir** yo deke **ba'as-to** un hono o-dak à! 30 Wu wu um zee no wu ken wu roon n-jim un de. Wu um zee no wu ro Wan-co re à, remen wu ro kon hono o-dak cin ba a ro makt me. 31 Me un hi un de, m-beerte wu, amba rii-yo rwō'e um haante yo'os un hun-ne m-ho à yo ro remen a rwuntuté wu cas be-de un **Isra**-ne.”

32 Ka da-o **Yohana** nomu se ka swō-se, wu zee: “Um hyanag o-Kukt m-kergunde rwuun-mo n-ton untun o-gorop o ciruru un wu. 33 Me roa nep wu á, se de untu ka wu tomnu me um yo'os hun-ne m-ho ruru me à, ‘Ka wu o hyané Kukt-o kergunte o ciruru un wu à, wu he yo'os un hun-ne un **Kukt-o Shir**.’ 34 Um hyanag komo um nomoste suute, wu ka wu ro **Wà-wu Shir**.”

Yan-neke-m Yeso

ye wu ba'e m-daag cas cas à

35 Bō ish geste à, **Yohana** ro ge un yan-neke-mo un wu ne nen yoor. 36 Bō Yeso ro m-arag à, **Yohana** ma'asuru wu m-gwotbe. Wu zeeru ye, “Gwotbe no **Ca-yo Shir**!”

37 Bō ka yan-neke-mo un wu ne nen yoor, hogute ma-to un wu à, ye doruru Yeso n-jim n-jim. 38 Yeso byanduru us-ajima ne, wu hyanuru ka yan-neke-m **Yohana** ye nen yoor-ye ro wu m-dond. Wu cituru ye, wu zee, “¿Ya no cone o?”

Ye zeeru wu, “Wa-us-Nap, ¿kene o o ro ur-she'et?”

39 Wu zeeru ye, “Dond no me. Man kute no be-de um ro à.” Un ká da-o ne kwom-us nass-se se m-rim, ye argu wu m-dore, ye wooru be-de wu ro ur-she'et à. Ye busuru taas ur-ho un wu ne.

40 Andarawus, heno Simōn Bitrus ne, wan-gaan-wu be-de un ká campo-ne ye hoge rii-yo **Yohana** ro m-rwor ye, dorute Yeso à. 41 Andarawus nekuru, wu ruru sek-wu un wu Simōn Bitrus. Wu zee, “Caane, te hyanag **Mesaya**,†” (Ka gom-de, de a m-zee **Kiristi**‡). 42 Andarawus wooturu Bitrus be-ur Yeso. Yeso gwoturu Bitrus, wu zeeru wu, “Wo wu ro Simōn wà **Yohana**, amba a eeg wo Kepas.” (Gaan-to un jin-ur Bitrus ne ur-Ta'ar.)

Pirip ne un Nataniyar

* **Bor-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Isha 40:3 (ut-Girik). † **Bor-o gaan:41** 1:41 Wu Shir daagne à un rem-de ut-Ibra. ‡ **Bor-o gaan:41** 1:41 Wu Shir daagne à, wu waragte wan-bees un hun-ne.

⁴³ Bɔ ish geste à, Yeso ro ɔn ma-to m-ha raag-o o-Gariri. Wɔ hyanuru Pirip, wɔ zeeru Pirip, "Haan, o doru me."

⁴⁴ Pirip ko-wan-bo-o o-Besayada wɔ. Ye ro bo-o gaan Andarawus ne, Bitrus ne.
⁴⁵ Pirip haaru rure ɔn Nataniyar. Wɔ zeeru, "Te hyanag wɔ, wɔ **Mosa** ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir** ne gene ma-to ɔn wɔ à. Wɔ ro Yeso wà **Yusuhu**, ko-ya-o-Nazaret."

⁴⁶ Nataniyar zeeru Pirip, "¿Kashi ɔn rii a rwuun ɔn bo-o o-Nazaret?"

Pirip zeeru "Haan, o gut ɔn hi ɔn du."

⁴⁷ Ye neknuru. Ye wɔonuru be-ur Yeso. Da-o Yeso hyane Nataniyar ro m-wɔon be-de ɔn wɔ à, wɔ zeeru, "Nataniyar, ko-**Isra**-wɔ o-nip wɔ ka, wɔ take raks ɔn net á."

⁴⁸ Nataniyar zeeru wɔ, "Wuuu, ¿kene o nape me?"

Yeso zeeru wɔ, "Rii-yo Pirip agante wɔ, ɔm hyeneste wɔ, da-o o ro ɔn 'wun-de o-rum à."

⁴⁹ Nataniyar zeeru wɔ, "Wa-ɔs-Nap, wɔ wɔ ro **Wà-wɔ Shir**, ko-Gwomo-wɔ ɔn dak-o o-**Isra**."

⁵⁰ Yeso zeeru wɔ, "¿Remen ɔm zeeɔ ɔm hyanag wɔ ɔn 'wun-de o-rum, o o sherte ka bo-se ne? ɔm rurute wɔ wɔa hyen hyat-to jiishe to ka ut-moor à." ⁵¹ Komo wɔ zeeru ye, "Me no m-rure o-nip, noa hyen a tikste Ton-o Shir, **yan-tom-ye Shir** ye ro m-kergende, ye ro m-da n-ton ɔn **Wà-wɔ ɔn net**."§

Bɔr-ɔs yoor

Ma-to ɔr-ge ɔn bo-o o-Kana

¹ Bɔ a rewute ho-ut yoor à, ho-ur atette-de, a gak ɔr-ge o-Kana ɔn dak-o o-Gariri. Reksute inu-o Yeso ro kane. ² A bandte Yeso ɔn yan-neke-mo ɔn wɔ ne ɔn ka ge-de. ³ Bɔ ye woobute à, modi-mo, ye ro m-swɔ à, ye swooru mo, mo kenduru. Bɔ mo kendute à, inu-o Yeso haaru be-de ɔn wɔ, wɔ zeeru, "Ka modi-mo o-biki mo teeste. Yett m-modi komo ne á."

⁴ Yeso zeeru wɔ, "Inu, ¿ya nu'usu wɔ ɔn me ne? Da-o re, o ungo wɔ á."

⁵ Inu Yeso haaru be-de ɔn ya-m-senge-mo ɔr-ge, wɔ ruru ye, "Ko yo ke rii-yo Yeso zee no, no nom, nom no yo."

⁶ Kane ne, **Yahuda**-ne este tur-ut cind-to a shabe ut-ta'ar à. To ye rotte ut-sapt bo **karamsa**-o zee à. Ka tur-to ko o ke ro m-re ut-dede ɔr-kwooz [20] ha-mo ɔr-kwooz ut-op [30].

⁷ Yeso zeeru ya-m-senge, "Doorunde no m-ho, no shoos ka tur-to." Ye doorunduru m-ho. Ye shoosuru to ɔn ish ɔn ish.

⁸ Ka da-de ne Yeso zeeru ye, "Iib no ka ho-mo, no heete gos-wɔ, wɔ ɔr-ge." Ye iburu m-ho, ye heeturu gos-wɔ wɔ ɔr-ge. ⁹ Ka gos-wɔ, wɔ ɔr-ge wɔ swooru ka ho-mo, mo warge m-modi à. Wɔ hyanuru ka modi-mo jiishte mo ɔr-takan m-rwuun. Wɔ napu ne be-de ka ho-mo rwuune á. Amba ka ya-m-guw-ye, ye ibne ka ho-mo à ye nepse. Wɔ agnuru wɔ a gege ɔr-ge à. ¹⁰ Wɔ zeeru wɔ, "Ko wɔ ke net-wɔ de wɔ ro ɔn rwunte ɔn modi-mo m-rerem ɔr-takan. Da-o hamat-ne suuse ye ciks, wɔ busturu ɔn mo ba m-rwuun kyak, amba wɔ ne, o essunduru ka mo jiishe à se m-moka o hante mo."

¹¹ To ka to ro hyat-to ɔr-takan, to Yeso nome o-Kana o ɔn dak-o o-Gariri à. O wɔ rwuntute seps-mo ɔn wɔ, yan-neke-mo ɔn wɔ sheret ɔn wɔ. ¹² Bɔ ye caagute be-de ɔr-ge à, wɔ arguru m-neke bo-o o-Kapanahum ɔn inu ɔn wɔ ne, ɔn hen-ne ye ɔn wɔ ne, ɔn yan-neke-mo ɔn wɔ ne. Ye rewuru ut-ho ka co-se ne hiin.*

Yeso yanag ya-ut-baab ɔn Pyo-o Shir

(Mati 21:12-13; Mark 11:15-17; Ruka 19:45-46)

¹³ **Biki-o m-Pas**† o un **Yahuda**-ne o ro yow yow, Yeso nekuru o-Urusharima.‡ ¹⁴ Bo wu woobute o-Urusharima à, wu cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu oss yan-baab-to un na, un ca-ne, un tantabara-ne. Komo wu hyanuru yan-shas-o un hwor ur-she'et tara tara. ¹⁵ Yeso gaaru rak-yo o-hu, wu yanuru kap mo un ye un **Pyo-o Shir** un ca-ye un ye ne, un na-ye un ye ne. Wu cakarsuru hwor-ye un ya-o-shas. Wu tuturu tebur-to un ye. ¹⁶ Wu zeeru yan-baab-to un tantabara, “Dos no saw-ut no, no ruut to m-moka m-moka. No muut hur-o Tato re be-de ut-baab á!”

¹⁷ Yan-neke-m Yeso baksuru unze gense to ro rem **Kiristi** be-de un Ma-to Shir unze, “Shir, me m-hoge un reeb-o un hur-o ru deen.”§

¹⁸ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne shasuru wu, ye zee, “To, ¿to ke hyat-to to o he te m-kute, te nept unze Shir-ye zee wo o nom ka rem-se?”

¹⁹ Yeso shasuru, wu zeeru ye, “Hees no ka **Pyo-o Shir** o, ho-ut tet man 'yons o.”*

²⁰ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne zeeru, “Se da-o a nome us-hak kwooz-ut yoor us-cind [46] à, a un ma-to un o, ¿o o he m-zee un ya ne wo a 'yons o un ho-ut tet?”

²¹ Ye napu ne ma-to Yeso rotte á. Amba da-o Yeso tane **Pyo-o Shir** à, wur-o un wu wu rotte ut-ma. ²² Remen kaane da-de a 'yonse wu ut-marimar à, yan-neke-mo un wu baksuru unze wu zeeg kaane. Ye sheruru un Ma-to Shir ne to a gene à un ma-ut Yeso ne to wu rure ye à.

²³ To, da-o wu ro'e o-Urusharima à, da-o un **Biki-o m-Pas**, hun-ne deen sheruru un jin-de un wu remen ye hyanag rem-se ut-hyat se wu ro m-nom à. ²⁴ Wu ne un hi un de un wu, Yeso, wu ho'os o-wur un ye ne á, remen wu nepste hur-de un ko wu ke net-wu. ²⁵ Yanze se a rurute wu bo hur-de un net ro á. Wu nepste bo hur-de un hun-ne ro à.

Bor-ɔs tet

Yeso un Nekodimu ne

¹ Wu ken ko-caari-wu ro kon be-de un **Yahuda**-ne, wu ro un kur-de un **Parisa**-ne à, a wu m-zee Nekodimu. ² Wu wu ha'e be-ur Yeso m-tet. Wu zeeru Yeso, “Wa-us-Nap, te nepste, wo un rwuun be-de Shir, o yoosute hun-ne Ma-to Shir, remen yatt-wu he hoks-m nom un rem-se ut-hyat bo o ro se m-nom á, se de wu ro mosse un Shir ne à.”

³ Yeso shasuru wu, “Me wo m-rure o-nip, o hogute. Un ya a ja'aste mat un net á, wua hyen gwomo-to Shir á.”

⁴ Nekodimu zeeru, “¿Re ka ma-to he m-nome, a ja'aste net m-mat wu mongse à? ¿Wua hoks m-warag un men-ut inu un wu, wu ja'aste wu m-mat?”

⁵ Yeso zeeru wu, “Me wo m-rure o-nip. Un ba a makt net mat-o m-ho o-Kukt ne á, wu rott cow-yo wu hette m-cow un gwomo-to Shir á. ⁶ Net-wu a mate un wur-o un ne'a un campo ne à, net-wu temb. Amba Kukt-o ro m-mat o-kukt. ⁷ Remen kaane taase o hyen hyat-to um zette wo kaane á, ‘Se a ja'aste mat-o ru.’ ⁸ Yo-m ro m-hur be-de mo cone à. Wo m-hoge ras-o un mo temb, amba wo nap be-de mo rwuune á, yagunte o nept be-de mo ro m-ha à. Kaane o komo be-de un kap net-wu **Kukt-o Shir** ja'ase mat-o un wu à.”

⁹ Nekodimu shasuru, wu zeeru, “To ka ma-to, ¿re o to he m-nome?”

¹⁰ Yeso shasuru wu, “Wo wu ro m-yoose un **Isra**-ne à, to ka ma-to komo, ¿wo nap un to ne á? ¹¹ Me wo m-rure o-nip. Se rii-yo te nape à, un yo te hyane ne à, yo yo te no m-rure un ma-to un yo. No ne, no m-goks un rii-yo te no m-rure á. ¹² ¿Re o un ya? Me no m-rure rem-se ro n-dak à, no goks ma-to un se á. Yagunte rem-se ro un Ton-o

† **Bor-ɔs yoor:13** 2:13 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. ‡ **Bor-ɔs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Rwuun 12:1-27. § **Bor-ɔs yoor:17** 2:17 Hyen komo: Bong 69:9. * **Bor-ɔs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Mati 26:61; 27:40; Mark 14:58; 15:29.

shir à, se se um he nɔ m-rurɛ ma-tɔ un se, nɔ gokstɛ? ¹³ Yatt-wu takɛ m-da n-Tɔn un shir á, wu hyenet bɔ ka rem-se n-Tɔn se rɔ á, sɛ mɛ **Wà-wu un nɛt**, wu Shir tomnɛ à. ¹⁴ Bɔ **Mosa** jakɛ hwo-yo o-kwom n-tɔn o-ce n-tɛ o-dákár à, * sɛ a jakstɛ mɛ **Wà-wu un nɛt** kaanɛ n-tɔn. ¹⁵ Yɛa jaks mɛ n-tɔn o-kan, remen kap wu shɛrɛ hur-de un wu be un de à, wu kumut hoog-mɔ ba m-ta.

¹⁶ “Remen was-mɔ Shir wassɛ un hono o-dak nɛ à, o hantɛ wu tomontɛ mat-de un Wà un wu wan-gaan cot. Wu un nom kaanɛ, remen bɔ un nɛt-wu shɛrɛ hur-de un wu be-de un wu à, taase wu sabrɛ, amba wu kumut hoog-mɔ ba m-ta. ¹⁷ Shir un tomɔn Wà un wu hono o-dak, remen wu piishité hun-nɛ ut-ma á, amba remen hun-nɛ possuté ho-de un piish ut-ma un bu-yo un wu. ¹⁸ Kap bɔ un nɛt-wu shɛrɛ hur-de un wu un **Wà-wu Shir** à, a piishi wu ut-ma á. Amba wu shɛrɛ hur-de un wu un **Wà-wu Shir** á, a regusuté a komsuté wu piishɛ ut-ma o ka, remen wu shɛr hur-de un wu un **Wà-wu Shir** wan-gaan cot á. ¹⁹ Ká piish-de ut-ma de de kà: Cecas-mɔ Shir cowontɛ un hono o-dak, amba hun-nɛ yaguru m-was un ka cecas-mɔ nɛ. Yɛ jishte m-con o-comb, remen rem-se yɛ rɔ m-nom à, rem-ɥs yo-se se. ²⁰ Kap wu rɔ m-nom un rem-ɥs yo-se à, wan-yagɛ tɔ m-cecas wu. Wan-yagɛ tɔ m-cecas nɛ, wu rɔ m-ɛs m-ha be-de m-cecas á, un taase **ba'as-to** un wu rwuun cas, hun-nɛ hyen tɔ. ²¹ Wu rɔ m-nom un rii-yo Shir conɛ à, wu rɔ m-ma'as m-ha be-de m-cecas, remen a rwuntute rem-se un wu ɥs-sɔ-se cas. Da-o wu ro be-de m-cecas, hun-nɛ a nep unze un gwu-o Shir o wu nomtɛ se.”

Yɛso un Yohana Wa-m-Yo'os un hun-nɛ m-hɔ

²² Bɔ Yɛso komtɛ ut-ma un Nekodimu nɛ à, wu arguru m-ha un dak-o o-Judiya un yan-neke-mɔ un wu nɛ. Wu she'etundurɛ ka cɔ se nɛ yan-hɔ hiin, wu rɔ m-yo'os un hun-nɛ n-mɛ m-hɔ. ²³ Un ka da-o **Yohana** ro m-yo'os un hun-nɛ m-hɔ un de ken be-de de hun-nɛ rɔ m-aag o-Enon à yow yow un bo-o o-Sarim nɛ. Wu rɔ un yo'os un hun-nɛ un Roog-o o-Joda remen ho-m rɔ kon ka cɔ-se nɛ deen mɔ bo'osɛ yo'os un hun-nɛ à. Hun-nɛ ma'asuru m-ha kánɛ, a ro yɛ m-yo'os. ²⁴ (Yo ka un kor rii-yo a ke'et **Yohana** o-kur o m-ke'et.)[†] ²⁵ Tɔ, ma-ut sunuru yan-neke-m **Yohana** un wu ken ko-**Yahuda**-wu nɛ, ma-tɔ un so'os ɥs-rem bɔ **karamsa**-o zɛɛ à. ²⁶ Yan-neke-m **Yohana** haarɛ be-ur **Yohana**. Yɛ zɛerɛ wu, “Wa-ɥs-Nap, tɛ un haan, tɛ rurutu wɔ ka nɛt-wu, wu nɔ rotte pesto-de o-Joda à, wu o ruru tɛ ma-tɔ un wu à, wu ka un yo'os un hun-nɛ n-tɛ m-hɔ. Hun-nɛ deen yɛ rɔ m-ha be-de un wu.”

²⁷ **Yohana** shasuru, “Yatt nɛt-wu he kum un rii á, sɛ yo Shir ya'anɛ wu rwuun-mɔ n-Tɔn à. ²⁸ Nɔ un hi un nɔ yan-swo-ɥs re yɛ, remen um zɛeg, ‘Mɛ wu rɔ **Kiristi** á, amba a un tomɔn mɛ um ja'asuté wu o-cow.’[‡] ²⁹ Be-de un biki-o ur-ge, wa-ur-ge-wu rɔ wan-ne'a un wu. Ko-nay-wu un wa-ur-ge-wu haanɛ biki-o ur-ge à wu rɔ m-wasɛ temb wu hogutɛ cor-o un wa-ur-ge. Komo mɛn-to un wu rɔ yaw yaw wu hoge wa-ur-ge tepertɛ. Kaanɛ o ka mɛn-ut re shiɛ m-yeyaw. ³⁰ Wu nɛ, gakte-mɔ wu waragte gos-wu, mɛ nɛ gakte-mɔ um waragte rɛk-wu.”

³¹ “Wu rwuunɛ n-Tɔn à, wu jisshɛ ut-gos kap. Bɔ un wu rwuunɛ n-dak à ko-ya-n-dak-wu, rem-se rɔ n-dak à, se se wu rɔ m-rwor. Amba wu rwuunɛ n-Tɔn à, ³² wu rɔ m-rwor un ma-tɔ un ka rem-se wu hyandɛ n-Tɔn à, un yo wu hogne nɛ à. Yatt-wu gokɛ nɛ ka ma-tɔ á. ³³ Wu gokɛ nɛ ma-tɔ un wu à, wu ka estɛ Shir nip-o. ³⁴ Wu Shir tomnɛ à, Ma-tɔ Shir tɔ wu rɔ m-rwor, remen Shir rɔ wu m-'ya un Kukt-o un wu ba ur-me'et. ³⁵ Tato-o wastɛ un Wà un wu nɛ. Wu bopsuté wu kɔ yo ke rii-yo un kom-tɔ un wu. ³⁶ Wu shɛrɛ hur-de un wu un **Wà-wu Shir** à, wu kum hoog-o Shir

* **Bɔr-ɥs tet:14** 3:14 Hyen komo: Qog 21:9. † **Bɔr-ɥs tet:24** 3:24 Hyen komo: Mati 14:3; Mark 6:17; Ruka 3:19-20. ‡ **Bɔr-ɥs tet:28** 3:28 Hyen komo: Yoha 1:20. § **Bɔr-ɥs tet:35** 3:35 Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22.

o ba m-ta. Ye nome ne o-dorotte un ka Wà-wu ne á, yea hyen hoog á, ryaab-se Shir ro be-de un ye.”

Bɔr-ɔs nass

Yeso un ne'a-wu un ko-Samariya-ne

¹⁻³ **Parisa**-ne hogute wu ro m-kum un hun-ne yan-dor komo wu ro m-yo'os un hun-ne n-te m-ho, arge **Yohana**. (Myet un kaane ne, Yeso wu yo'os ye m-ho un hi un de un wu á, yan-neke-mo un wu ne ye). Bo Yeso hogute yo hun-ne ro m-rwor à, wu yaguru dak-o o-Judiya, wu warguru dak-o o-Gariri un yan-neke-mo un wu ne.

⁴ Se wu dorute cow-yo caate dak-o o-**Samariya** à. ⁵ Bo wu woote un o ken bo-o o a m-zee o-Sekar un dak-o o-**Samariya** à, yow yow un ma-de un dak-o **Yakubu** ne, o wu ya'ase wa un wu **Yusuhu** à,* ⁶⁻⁸ kane du-ur rowe de ma **Yakubu**. Yan-neke-mo un wu ne haaru o un rii-yo m-re o-bo. Bo hew-ur bo'oste Yeso à, wu she'eturu n-riib ur-du, n-noonho, ho-ur ro ur-hi ge. Da-de wu ro kane tara à, se wu ken ne'a-wu ko **Samariya**, wu woonuru o-tur ne. Wu haante iib m-ho. Yeso zee ru ka ne'a-wu, “Ya me m-ho um su.”

⁹ Ka ne'a-wu zee ru, “¿Ya mossu na cen na, wotte me un kon-se un ho-mo m-swɔ? Wo ko-**Yahuda**-wu, me ne ko-**Samariya**-wu.” (Ka ne'a-wu zee ru Yeso kaane remen **Samariya**-ne ye ro m-mosse ut-kom un **Yahuda**-ne á.)†

¹⁰ Yeso zee ru ka ne'a-wu, “Wo ro nakke yar-mo Shir, un wu wu tomne ne à, o roa cit ka wu ro wo us-kon o 'ye wu m-ho wu su à, wu roa 'ye wo ne ho-mo un hoog o su.”

¹¹ Ka ne'a-wu zee ru wu, “Gos-wu, wott rii-o m-iib m-ho á, du-de ka ne ur-duw ne. ¿Ke ne o o he kum un ka ho-mo mo ro un ya'u un hoog à, mo o he me m-ya um suut?”

¹² ¿Wo un jiish o tato na **Yakubu**, wu ubu na ka du-de, yakar-ye un wu su, komo un gut-to un wu ne kap to su?”

¹³ Yeso zee ru ka ne'a-wu, “Bon net-wu ro m-swɔ un ka du-de à, wua do m-hoge o-**swoot** komo. ¹⁴ Amba net-wu he m-swɔ ho-mo um he wu m-ya à, wua do m-hoge o-**swoot** á, har da-o ba m-ta. Remen ho-mo um he wu m-ya à, moa warag untun yish-to m-ho un men-to un wu. Moa 'ye wu hoog-mo ba m-ta.”

¹⁵ Ka ne'a-wu zee ru, “Gos-wu, 'ya me ka ho-mo um su un taase um ma'as m-hoge o-**swoot**, um ma'as m-haan iib m-ho.”

¹⁶ Yeso zee ru wu, “Ha o agan campo ru, no haan.”

¹⁷ Ka ne'a-wu zee ru Yeso, “Met campo á.”

Yeso zee ru wu, “O rworog o Shir, ¹⁸ remen campo-ne taan gaag wo, ka wu o rotte ne m-moka o-hur à campo ru wu o-jip wu á.”

¹⁹ Ka ne'a-wu zee ru Yeso, “Gos-wu, um nak m-moka wo ko-**wan-rwor un Ma-to Shir** o ro. ²⁰ Un ka haag-o, tat-ne te ne ro m-nome Shir m-guw. Amba no ne, **Yahuda**-ne no zee, udepe a nome Shir m-guw kane á, se o-Urusharima.”

²¹ Yeso zee ru wu, “Ne'a, goks ma-ut re, da-o roon, o atte a do nome un Shir m-guw un ka haag-o á, ko ne o-Urusharima á. ²² No **Samariya**-ne, no nap Shir ye no m-nome m-guw á. Te ne, **Yahuda**-ne te nepste Shir ye te m-nome m-guw à, remen cow-yo un gwu be-de un **Yahuda**-ne o yo rwuune. ²³ Amba da-o roon, ko m-moka ma o nomoste, da-o a hette nome un Shir m-guw bo **Kukt-o Shir** dorutte à, komo un bu-yo un nip-o Shir. Remen gon ka hun-ne ye, ye he nome un Shir m-guw o-nip ne n-me o-Kukt à, gon un ye Shir o-Tato cone ye nome wu m-guw. ²⁴ Shir Kukt-o. Kap bo un wu ro wu m-nome m-guw à, se wu nomo wu m-guw un kukt-o o-nip ne.”

²⁵ Ka ne'a-wu zee ru Yeso, “Um nepste **Mesaya**‡ roon, da-o wu woone, wua ruru na

* **Bɔr-ɔs nass:5** 4:5 Hyen komo: Taka 33:19; Josu 24:32. † **Bɔr-ɔs nass:9** 4:9 Hyen komo: Ezra 4:1-5; Nehe 4:1-2. ‡ **Bɔr-ɔs nass:25** 4:25 Wu Shir daagne à un rem-de ut-Ibra.

kɔ yo ke rii-yo kap.”

²⁶ Yeso zeeru wu, “Me ro wu, me wu ro ut-ma un wo ne à.”

²⁷ A kane, ka **yan-neke-m Yeso** ye muunuru. Ye woon, ye 'wos ka ne'a-wu ro ut-
orom un Yeso ne. Ye hyanuru hyat-to un kane. Amba, yatt-wu hokse hak o-nu, wu
cit wu, wu zet wu, “¿Ya wo o-hoob?” Ko, “¿Ya o cone be-de un wu?”

²⁸ Ka ne'a-wu ho'osuru o-tur n-riib ur-du. Wu arguru m-warag o-hur un ka bo-o
o-rek o-rek. Wu wobe, wu zeeru hun-ne, ²⁹ “Rwuun no, haan no gut net-wu ruru me
kap bo un rem-se um wete m-nom à! ¿Ko wu ro **Kiristi**?” ³⁰ Hun-ne rwuunuru, ye
ro wu un ha m-gwot.

³¹ Bo ka ne'a-wu heeste aag un hun-ne o-bo à, ka da-o **yan-neke-m Yeso** ye zeeru
wu, “Wa-us-Nap, re rii-yo m-re.”

³² Amba Yeso zeeru ye, “Um ro un rii-yo m-re ne, go un yo no nape á.”

³³ Amba **yan-neke-m Yeso** ye ma'asuru ut-ma un hi un de un ye. Ye ro m-zee, “¿Ko
wu ken net-wu un hante wu rii-yo m-re o?”

³⁴ Yeso zeeru ye, “Rii-yo m-re re yo ka, um nom o-dorotte un ma-to un wu tomnu
me à, um komot senge-mo wu yasu me à. ³⁵ ¿No ka m-ma'as m-zee 'Kuks reng-us
nass a ceet m-ce'? Um zee no, das no ut-hi, no gut ut-kat, noa hyen to neneste. To
conog m-ce. ³⁶ Bo ko-wa-m-ce ro m-karagse un hyo à, kane o komo wu he woot un
hun-ne be-de Shir ye kumut hog-o ba m-ta. Wa-ur-go un wa-m-ce ne yea nom o-zak
be-ur gaan. ³⁷ Ka ma-to ro o-nip ne, wu ken ro ur-go, wu ken ro m-ce. ³⁸ Um tomog
no be-de un kat-o no go ur-go un o á, no ce. Ye ken ye gwowog, no ceeru ka go-de un
ye de.”

Samariya-ne deen shereg

³⁹ To, **Samariya**-ne deen un ka bo-o ye sheruru hur-de un ye be-de un wu remen
ma-to ka ne'a-wu rwore à. Wu zee, “Ka net-wu rurutu me kap rii-yo um nome à.”

⁴⁰ Remen kane bo **Samariya**-ne woonte be-ur Yeso à, ye konuru wu, wu he wu rewe
be-de un ye. Yeso rewuru kane ho-ut yoor. ⁴¹ Ye ken ye dooru sher un hur-de un ye
be-de un wu deen remen ma-to wu rwore à.

⁴² Ka da-de ye zeeru ka ne'a-wu, “M-moka te hyanag wu un hi un te, te hogute ma-to
un wu. Te ro m-sher hur un te be-de un wu, yanze remen rwor-m ru á. Nip-o, wu ka
Wan-Gwu-o un hono o-dak wu!”

Yeso dossute wa Gajem gom

⁴³ To, ka rew-mo un ho-ut yoor mo, mo wu rewe kane à, wu inuru. Wu ro m-ha
dak-o o-Gariri. ⁴⁴ (Remen Yeso rworog un hi un de un wu, wu zee, “Wan-rwor un
Ma-to Shir, rott m-sek un bo-o un wu á.”)§ ⁴⁵ Bo wu woote o-Gariri à, hun-ne goksuru
wu ur-bon ne. Ye nomog kaane remen ye heeste ka **Biki-o m-Pas** o o-Urusharima,
komo ye hyanag kap rem-se ut-hyat se Yeso nome à.*

⁴⁶ Wu dooru m-ha o-Kana un dak-o o-Gariri be-de wu muute m-ho, m-modi à. Wu
ken ko-Gajem wu ro kon kane wu wa un wu ro un gom à un bo-o o-Kapanahum.†
⁴⁷ Bo wu hogute Yeso rwuunte dak-o o-Judiya à, Yeso muunte dak-o o-Gariri, wu haaru
be-ur Yeso. Wu ro wu us-kon unze wu haan wu dosse wa un wu gom, wu ro un ma-to
m-mar à.

⁴⁸ Yeso zeeru wu, “Nott m-sher un hur-ur no á ko wan-gaan, se no hyanag rem-se
ut-hyat.”

⁴⁹ Ka Gajem-wu zeeru, “Gos-wu, hakkure haan rii-yo wa re meret.”

⁵⁰ Yeso zeeru wu, “Jo'obe, gom wa ru teeste.”

§ **Bor-ʉs nass:44** 4:44 Hyen komo: Mati 13:57; Mark 6:4; Ruka 4:24. * **Bor-ʉs nass:45** 4:45 Hyen komo: Yoha
2:23. † **Bor-ʉs nass:46** 4:46 Hyen komo: Yoha 2:1-11.

Ka net-wu sheruru un ma-ut Yeso ne to wu rwore à, wu arguru jo. ⁵¹ Bo wu rotte un jo à, ba wu un goshi wo o-hur, guw-ne ye un wu gonturu wu. Ye ruru wu, ye zee, "Wà ro un hoog ne. Gom teeste."

⁵² Wu cituru ye da-o ka gom-o ho'ose wà hond hond à. Ye zeeru wu, "M-ryo hond hond kwom-o gaan yo n-noonho gom ho'ose wu."

⁵³ Ka tato-o napuru unze un ka da-o Yeso zee wu, "Wà ru ro un hoog ne. Gom teeste wu." Remen kááne, wu un yan-hur-o un wu ne ke'ke sheruru unze Yeso wu ro **Kiristi**.

⁵⁴ Hyat-ut ayoore-to ka to Yeso nome un dak-o o-Gariri, da-de wu rwuune dak-o o-Judiya.

Bor-ús taan

Yeso taasute wu ken net-wu gom un kaw-o o-Basayada

¹ Bo un káne, Yeso haaru o ken biki-o un **Yahuda**-ne o o-Urusharima. Yeso haaru o.

² O ken ish-o ro kon o a m-zee *Ish-o un Ca* à. O ken kaw-o ro kon káne yow yow un o ne a o m-zee o-Basayada à, un rem-de un **ut-Ibra**.^{*} A rigimshite o un sak-ut taan.

³ Ya-ús-gom ro kon káne po-ne, un ryam-ne ne, un yan gom-o us-hwo ne. Ye ro domb domb.[†] ⁵ Wu ken net-wu be-de un ye wu nomog hak-ur kwooz un op us-eer [38] wu ro un ka gom-o. ⁶ Bo Yeso hyente wu à, wu nepste wu she'ete un ka gom-o ne. Yeso cituru wu, "¿Ko o conog a dossu wo ka gom-o?"

⁷ Ka wan-gom wu shasuru, "Gos-wu, ai, mett net-wu he me m-he'edbe m-ho, da-o **wan-tom-wu Shir** bure mo á. Da-o kap **wan-tom-wu Shir** he'ebe, wu bure m-ho, da-o me ine m-he'ebe, wu ken ba'uru me m-he'ebe."

⁸ Yeso zeeru wu, "Ine ge! Mos rii-o ur-rut o ru, o neke." ⁹ Un gyept-o un yish, ka gom-o arguru wu m-ho'os. Wu mossuru rii-o rut-o un wu. Wu arguru jo.

To, un ka Ho-de ne **Ho-de ur-Wuwe** de. ¹⁰ Remen kááne, sek-ye ye un **Yahuda**-ne zeeru wu a taase gom à, "**Ho-de ur-Wuwe** de. Udepe o mos rii-o ur-rut o ru á."[‡]

¹¹ Wu shasuru ye, "Wu taasu me gom à, wu wu zee um mos rii-o ur-rut o re, um arag jo."

¹² Ye cituru wu, "¿Wan wu ne zee wo o mos rii-o ur-rut o ru, o neke?"

¹³ Amba wu a taase ka gom-o à, wu nap wu á, remen Yeso be'essute wu yagusute ka be-de remen moor-to un hun-ne.

¹⁴ Bo jimite à, Yeso hyanuru wu un **Pyo-o Shir**. Yeso zeeru, "A taasutu wo ka gom-o, o kumuste m-keker. Taase o do nom **ur-ba'as** á, untaase yo ken rii-yo yo jiiše yo ka à yo do wo m-kor."

¹⁵ Ka wu a taase gom à, wu haaru, wu ruru **Yahuda**-ne. Wu zee Yeso wu taasu wu ka gom-o.

Beeb-de un Wà-wu Shir

¹⁶ Bo wu ruru ye kááne à, **Yahuda**-ne inuru Yeso tep, ye zee, "¿Ya hante o taasute wu ka gom-o un **Ho-de ur-Wuwe**?"

¹⁷ Yeso shasuru ye, "Tato re ro m-senge ko da un ke. Me un ce re me m-senge ko da un ke." ¹⁸ Ka da-de ne, **Yahuda**-ne inuru hoob-o un cow-yo ye bupt Yeso, ye hoot wu,

^{*} **Bor-ús taan:2** 5:2 Ko: rem-de ut-Arameki. [†] **Bor-ús taan:3** 5:3 Mo ken gen-mo un do: Ye ro un 'er-de 4 un wan-tom-wu Wan-Koyan wu he'ente. Wu burut m-ho, remen wan-tom-wu Wan-Koyan ro m-ma'as m-he'en o-da o-da. Da-o wu he'ene, wu bure m-ho, net-wu ba'e m-he'ebe n-me m-ho à, gom taaru wu. Koyan gon gom-o rotte wu o ho'osuru wu. [‡] **Bor-ús taan:10** 5:10 Hyen komo: Nehe 13:19; Irmí 17:21.

remen ye hogute wu rworog kááne, ye hyanag wu yo'ogte **Hò-de ur-Wuwe**. Komo wu zeeg Shir Tato un wu. Wu muutte hi un de un wu hond hond un Shir ne.

¹⁹ Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, me wu ro Wà be-de Shir o-Tato à, man hoks nom un rii á, se rii-yo um hyane Tato-o ro m-nom à. Remen kap mo un rii-yo Shir o-Tato ro m-nom à, ka bo-se ne Wà ro m-nom un ce un wu. ²⁰ Tato-o ro m-was un Wà ne. Kap mo un rii-yo Tato-o ro m-nom à, wua kute yo Wà har rem-se jiishe se ka rem-se ut-hyat à se no hyan à, remen no hun-ne no hyenet ut-hyat. ²¹ Remen bo Tato-o ro m-'yons un margan-ne un hoog ne à, ka bo-se ne o komo Wà ro m-'yons be-de un ye wu daage à. ²² Tato-o ro un piishe un net ut-ma un hi un de un wu á. Amba wu bobsute Wà un wu beeb-de un piish ut-ma, ²³ remen kap o un hun-ne ye'et Wà m-sek bo a un 'ya o-Tato à. Amba bo un wu yage 'ya un Wà m-sek à wu 'ya o ka o-Tato m-sek wu tomne Wà á. ²⁴ Me no m-rure o-nip, kap net-wu ro m-hoge ma-ut re à, wu ro m-sheer un hur-de un wu, un wu tomne me komo ne à, wu ro un hoog-o un ba m-ta ne. A piishe wu ut-ma á, remen wu be'essute, wu possussute m-mar, wu woog be-de un kum un hoog.

²⁵ “Me no m-rure o-nip, da-o roon, m-moka ne ma o nomoste, o margan-ne hette hoge un cor-o un **Wà-wu Shir** à. Ya-m-hoge ne yea nom hoog. ²⁶ Remen bo Tato-o ro wan-hoog à, wan-'ya un hun-ne hoog, ka bo-se ne o ne Tato-o zee Wà un wu he m-warag wan-hoog wu ro un 'ya un hun-ne hoog komo à. ²⁷ Wu ya'ag wu komo ne ur-beeb de un piish ut-ma, remen wu ro **Wà-wu un net**.

²⁸ “Taase no hyen hyat-to un ka ma-to á, remen da-o roon da-o margan-ne ye ro n-me us-saag he hoge un cor-o un **Wà-wu Shir** à. ²⁹ Ye hoge komo, yea rwuun. Ye nome yo ur-bon à, yea ine ha-mo un hoog. Ye nome ne yo-o à, yea ine ha-mo un piish ut-ma. ³⁰ Yatt-yo um he hoks m-nom un beeb un de á. Me de m-piish ut-ma temb bo Shir zee me à. No nak piish un ma-ut re hond hond o, yanze senge-m re mo um nomot yo um cone á, amba um nomot o rii-yo wu tomne cone à.

Ye su'e Yeso à

³¹ “Urege me su'e hi un de, to swo-us se se o-nip se á. ³² Amba wu ken wu ro me m-su'e. Bo wu ro me m-su'e à, um nepste un ka tor-se ne, se o-nip se. ³³ No tomog hun-ne be-ur **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho**, **Yohana** ne, wu wukunte no á. Wu runduru no o-nip mosse un ma-ut re ne.* ³⁴ Amba kap un kááne ne, swo-se um rotte m-ya'as m-wons un se ne à, swo-se un net se á. Men rwor kááne remen no bakste un ma-ut **Yohana** ne to wu rwore à, no kumut gwu be un de. ³⁵ **Yohana** ne sha-mo ur-pitirra mo, de un 'ya un no m-ccas ur-bon ne à. No un reeb-o un ma-to un wu un ya o-da hiin.

³⁶ “Amba swo-se um rotte à, se aragte se ma **Yohana** m-'wons remen senge-mo Tato-o ya'sunde me um nom à, mo mo me m-nom. Ka senge-mo ne mo me m-nom à, mo mo suu me a hette m-nap unze Shir o-Tato wu tomne me. ³⁷ O-Tato komo o tomne me à, wu su'e me un hi un de un wu. No ne, no tak m-hoge un cor-o un wu á har no hyenet sha-mo un wu á.† ³⁸ Ma-to un wu komo, to ro kon un hur-ur no á, remen no sheer hur-ur no un me wu Shir tomne be un no á. ³⁹ No ne komo un m-byarag un Ma-to Shir to a gene à. No m-hyan sa o zee noa kum hoog-o ba m-ta kané n-me. Ka takurda-to ne to ro me m-su'e. ⁴⁰ Amba kap un kaane ne, no haan be un de, no kumut hoog á.

⁴¹ “Me was un bongon-de un ko-hun-ne á. ⁴² No ne, um nepste no was un Shir ne un hur-ur no á. ⁴³ Rii-yo hante um zet kááne à, un beeb-de un wu de um haante, no goks me á. Wu ken wu haane un beeb-de un hi un de un wu, noa goks wu o-zak

§ **Bòr-ùs taan:29** 5:29 Hyen komo: Dane 12:2. * **Bòr-ùs taan:33** 5:33 Hyen komo: Yoha 1:19-27; 3:27-30.

† **Bòr-ùs taan:37** 5:37 Hyen komo: Mati 3:17; Mark 1:11; Ruka 3:22.

o-zak. ⁴⁴ ¿Nɔa sher hur-ut nɔ ɔn mɛ nɛ? Nɔ m-hogɛ zak-o ɔn bɔngɔn-de ɔr nɔ nɛ rɔ nɔ m-nomɛ à. Amba nɔ was ɔn bɔngɔn-de rwuɔnɛ be-de Shir nɛ ɔn hɔn-de ɔn wu á.

⁴⁵ “Nɔ hyan nɔ zee mɛ wu he m-heet ɔn gyekt-ɔs nɔ be-de Shir á. Wu he gyekt-ɔs nɔ à wu rɔ kɔn, wu rɔ **Mosa**, wu nɔ ro o-saktɔ nɔ zee wu he nɔ m-beɛs à. ⁴⁶ Nɔ ro bɔkke ma-ut **Mosa**, nɔ rɔa sher hur-ur nɔ be ɔn de, remen ma-ut re tɔ **Mosa** genɛ. ⁴⁷ Nɔ sher hur-ur nɔ ɔn ma-ut **Mosa** nɛ á, ¿ke o nɔ he hoks m-sheɛ ɔn hur-ur nɔ ɔn ma-ut re nɛ?”

Bɔr-ɔs cind

*Yɛso reegtɔtɛ campo-ne
dugu-ɔs taan [5,000]*

(Mati 14:13-21; Mark 6:30-44; Ruka 9:10-17)

¹ Bɔ Yɛso komtɛ ut-ma ɔn **Yahuda**-nɛ nɛ à, wu inurɔ, wu haarɔ pesto-de ɔn Mar-o o-Gariri, (mɔ a m-aag *Mar-o o-Tiberiyos* à). ² Hun-nɛ ut-moor nɛ argurɔ wu m-dore remen yɛ hyanag rem-se ut-hyat se wu nomɛ be-de ɔn ya-ɔs-gom à. ³ Yɛso nɛ, wu daarɔ n-ton o-haag ɔn yan-neke-mɔ ɔn wu nɛ. Wu she'eturɔ n-ton ɔn yɛ nɛ. ⁴ Yɛ rɔ káɛ, da-o ɔn **Biki-o m-Pas** o ɔn **Yahuda**-nɛ wosontɛ yow yow.

⁵ Yɛso dassurɔ ur-hi, wu hyanburɔ hun-nɛ ut-moor nɛ yɛ rɔ wu m-kawan. Wu zeerɔ Pirip, “¿Ke nɛ o a he ɔon ɔn rii-yo m-rɛ yo a he m-ya'as ɔn ka hun-nɛ yɛ, yɛ reet?” ⁶ Wu ɔn zee kááɛ remen wu megertɛ Pirip. Wu ɔn hi ɔn de ɔn wu, wu nepste rii-yo wu he m-nom à.

⁷ Pirip shasurɔ wu, “Kɔ a ɔon rii-yo m-rɛ yo ɔn guwɔs-de ɔn reng-ɔs eer, yoa bo'os kɔ wu ke net-wu kumut, wu rɛ á.”

⁸ Wu ken wu ro kon be-de ɔn **yan-neke-m Yɛso**, jin-de ɔn wu Andarawus (heno Simɔn Bitrus nɛ). Wu rurɔ yɛ, ⁹ “Wu ken wan-campo wu ro kon káɛ ɔn bos-tɔ ut-burodi nɛ ut-taan ɔn jan nɛ yoor. ¿Amba yan yɛ a bo'os hun-nɛ o-hakt bɔ yɛ rɔ ut-moor nɛ?”

¹⁰ Yɛso zeerɔ yan-neke-mɔ ɔn wu, yɛ rurɛ hun-nɛ kɔ wu ke net-wu, wu she'et. Ká be-de nɛ de rɔ ɔn gwo-ut yar-tɔ nɛ deen. Hun-nɛ she'eturɔ. Campo-nɛ wooste be-de ɔn dugu-ɔs taan [5,000]. ¹¹ Bɔ yɛ she'ette à, Yɛso dekurɔ ka bos-tɔ ut-burodi tɔ. Wu nomurɔ ur-bongɔn be-de Shir. Bɔ wu nomtɛ ur-bongɔn à, wu wongurɔ ka hun-nɛ yɛ kap. Wu wongurɔ yɛ ka jan-yɛ komo. Yɛ reerɔ, kowan wu ciig.

¹² Bɔ yɛ cikstɛ à, Yɛso zeerɔ yan-neke-mɔ ɔn wu, yɛ karagɛ ka tɔ kwangɛ yɛ à, taase tɔ naase. ¹³ Yɛ karagsurɔ tɔ koor-ut op ut-yoor [12] be-de ɔn ka bos-tɔ ut-burodi ut-taan tɔ yɛ rɛ, tɔ kwangɛ à.

¹⁴ Bɔ hun-nɛ hyente ka rem-se ut-hyat se se Yɛso nomɛ à, yɛ zeerɔ, “Nip-o, wu ka wu rɔ ka **wan-rwor ɔn Ma-tɔ Shir** wu, wu he m-haan hɔno o-dak à!” ¹⁵ Yɛso nɛ, bɔ wu nepste yɛ rɔ ut-zongɛ yɛ dekentu wu ur-beeb, yɛ sagbutɛ wu ut-gwomo à, wu inurɔ káɛ. Wu argurɔ ja'as m-da o-haag ɔn hi ɔn de ɔn wu.

*Yɛso hewetɛ n-ton m-hɔ
(Mati 14:22-33; Mark 6:45-52)*

¹⁶ Bɔ rim-m woontɛ à, **yan-neke-m Yɛso** argurɔ m-neke, yɛ rɔ m-he'ebɛ o-mar. ¹⁷ Bɔ comb-o nomostɛ à, Yɛso muun á. Yɛ cowurɔ o-hat. Yɛ conog m-pas de o-Kapanahum. Yɛso nɛ wu cow o-hat ɔn yɛ nɛ á. ¹⁸ Mar-o taknurɔ o-zungɔ remen mɔ ken caari-mɔ m-yo mɔ ro m-dussunde à. ¹⁹ Yɛ nak hat-o m-hɔ be-de ɔn hew-de ɔn mer-ut tet kɔ ut-nass [kiromita 5 kɔ 6]. Yɛ hyanurɔ Yɛso wu rɔ ur-hew n-tɛ m-hɔ. Wu rɔ m-nekne yow yow o-hat nɛ. Hur-ur huksurɔ yan-neke-mɔ ɔn wu. ²⁰ Ka da-de nɛ, Yɛso zeerɔ yɛ, “Nɔ hogɛ o-gyer á, mɛ wu.” ²¹ Bɔ Yɛso zette yɛ yage o-gyer, wu wu à, ka da-de nɛ

ye esuru, ye dekuru wu o-hat. Bɔ wu cuwte o-hat à, ye gut, ye 'wos ye wooste n-riib n-dak ɔ ye rɔ m-ha à.

Hun-ne deen hok Yeso

²² Bɔ ish geste à, ka moor-to ɔn hun-ne ye ye Yeso reegte à, ye rewe káne à, ye ma'assuru ɔn hoob-o Yeso. Ye hyan wu ne á. Ye nepste hat-o gaan-o ro'e káne. Yan-neke-m Yeso ne, ye cowe ɔn ka hat-o ɔn hon-de ɔn ye. Yeso cow be-de ɔn ka hat-o á. ²³ Bɔ ye rotte ɔn hoob-o Yeso à, to ken hat-to woonuru to rwuune o-Tiberiyos à. To woonuru yow yow ɔn be-de Yeso nome Wan-Koyan ur-bongon ɔn reegte hun-ne dugu-ɔs taan [5,000] à. ²⁴ Bɔ ka moor-to ɔn hun-ne to hyente Yeso á, ye hyanu ne **yan-neke-m Yeso** á, ye cowuru ka hat-to ye argu m-neke o-Kapanahum. Ye ro ɔn hoob-o Yeso.

Yeso burodi-to ɔn hoog

²⁵ Da-o ye pasne pesto-de o-mar à, ye woonuru, ye 'wossuru Yeso reeno. Ye zeeru wu, "Wa-ɔs-Nap, ¿da ɔn ke ɔ o woone káne?"

²⁶ Yeso shasuru ye, "Me no m-rure o-nip, um nak rii-yo hante no rotte me m-hoob à, remen no reeg ut-burodi, no ciig. Yanze remen no nak yo rem-se ut-hyat se m-nome à rɔ no m-kute wu um rɔ á. ²⁷ Yagu no hoob-o ɔn rii-yo m-re yo o-wur ɔn hon-de ɔn yo. Yo rɔ m-tees à. Se de no hoob rii-yo m-re yo ba m-ta, yo he 'ya ɔn hun-ne hoog à, yo **Wà-wu ɔn net** he no m-ya à. Remen káne ɔ Shir o-Tato tomonte me."

²⁸ Ka da-o ye cituru Yeso, "¿Re ɔ ɔn ya te he m-nom, te nomot senge-mo Shir cone à?"

²⁹ Yeso shasuru ye, "Senge-mo Shir mo ka: no sher be-de ɔn wu Shir tomne à."

³⁰ Ka da-de ye cituru wu, "¿Yan gon rem-se ut-hyat se o he te m-nome, te hyenet se, te sheret be ɔn du? ¿Ya o he m-nom? ³¹ N-ga n-ga, da-o tat te ne ro ur-hew o-kot à, ye reeru burodi-to rwuune n-Ton ɔn shir à, to ye aage o-Mana à. A geneg ka ma-to be-de ɔn Ma-to Shir, a zee, 'Wu ya'aste ut-burodi to rwuune n-Ton ɔn shir à, ye re.'"

³² Yeso zeeru ye, "Me no m-rure o-nip, burodi-to **Mosa** ya'e tat no ne à, ba **Mosa** wu ya'e tat-ne no ne ka burodi-to á. To ɔn rwuun n-Ton be-ur Tato re, wu rɔ ɔn 'ya ɔn hun-ne burodi-to o-nip to rwuune n-Ton o-shir à. ³³ Remen burodi-de Shir, de rɔ wu rwuune n-Ton shir wu ye'et hono o-dak hoog à."

³⁴ Ye zeeru wu, "Gos-wu, senge te m-ya ɔn ka burodi-to ko da ɔn ke, te re."

³⁵ Yeso zeeru ye, "Me rɔ burodi-to ɔn hoog. Kowan wu haane be ɔn de, wu arag ɔn mer á. Wu shere ɔn me à, wu do hoge o-**swoot** á. ³⁶ No hyeneste me de, um rurute no ne, amba kap ɔn káne ne, no sher ɔn me á. ³⁷ Kap ye Tato-o ya'e me à ye haan be ɔn de. Komo bɔ ɔn wu haane be ɔn de à, man yen wu á. ³⁸ Me ɔn kergene n-Ton ɔn shir, ba remen um dorute barag-se ɔn hi ɔn de á, se de barag-se ɔn wu tomne me à. ³⁹ Barag-se ɔn wu tomne me ne à, se ka, taase ko wan-gaan be-de ɔn ka hun-ne ye wu ya'asu me à ege á. Se de um 'yons ye ho-de ur-kom ɔn hoog ne. ⁴⁰ Remen barag-ɔs Tato re se rɔ, kap bɔ ɔn net-wu gwote Wà komo wu sher ɔn wu à, wu kum hoog-o ba m-ta. Komo man 'yons wu ho-de ur-kom ɔn hoog ne."

⁴¹ Sek-ye ye ɔn **Yahuda**-ne nomuru wu us-hwumug remen wu zee, "Me rɔ burodi-to ɔn hoog to kergene n-Ton shir à." ⁴² Ye zeeru, "Yeso wu ka, ¿wà **Yusuhu** á? ¿Ko wu wu á? ¿A nepse ne tato ɔn wu ɔn inu ɔn wu ne á? ¿Re ɔ hante wu rotte m-zee m-moka, 'Me ɔn kergene n-Ton ɔn shir'?"

⁴³ Yeso zeeru ye, "Yagu no us-hwumug ɔn hi ɔn no ɔn rii-yo um zee á. ⁴⁴ Remen yatt-wu he hoks m-haan be ɔn de á, se de Tato-o tomne me à wu nakne wu be ɔn de. Me ne komo, man 'yons wu ho-de ur-kom. ⁴⁵ N-me Ma-to Shir, **wan-Rwor ɔn**

* **Bɔr-ɔs cind:31** 6:31 Hyen komo: Rwu 16:4,15; Nehe 9:15; Bong 78:24-25.

Ma-to Shir zeeɔ, ‘Kap mo ɔn ye Shir he ye m-yoose.’† Bɔn net-wu hoɔe Shir o-Tato ɔn yoos-de ɔn wu ne à, wua haan be ɔn de. 46 Yanze net ro kon wu hyane Shir o-Tato á, se wu wu rwuune be-de Shir o-Tato à. Wu wu cot, hyane o-Tato. 47 Me no m-rure o-nip, ko wu ke net-wu, wu shere hur-de ɔn wu be ɔn de à, wu ro ɔn hoog ne o ɔn ba m-ta. 48 Me wu ro burodi-to ɔn hoog. 49 Tato no ne reeg burodi-to **o-Mana** o-kot, amba ye marag. 50 Burodi-to ka to rwuune n-Ton ɔn shir à, remen kap mo ɔn hun-ne ye reet to ɔn taase ye mer. 51 Me wu ro ka burodi-to ɔn hoog-to to rwuune n-Ton ɔn shir à. Bɔn net-wu re ka burodi-to à, wua nom hoog-mo ba m-ta. Ka burodi-to komo wur-o re o, o um he m-ya'as à, remen hono o-dak o nomot hoog.”

52 Ma-ut sunuru n-hon n-hon be-de ɔn **Yahuda**-ne ɔn hi ɔn de ɔn ye. Ye zee, “¿Re o ka net-wu hette na hoks m-ya'as ɔn ap-mo ɔn wur-o ɔn wu a ti?”

53 Yeso zeeru, “Me no m-rure o-nip, ɔn ba no ti'ig ap-m re, no su hyo-mo ɔn wur-o re á, me **Wà-wu ɔn net**, noa kum hoog á. 54 Kap bo ɔn wu ti'e ap-mo ɔn wur-o re à, wu su hyo-mo ɔn wur-o re, wu ro ɔn hoog ne o ɔn ba m-ta. Me komo, man 'yons wu ɔn ho-de ur-kom ɔn hoog ne. 55 Me ɔn zee kaane, remen ap-m re ɔn hyo-m re ne, mo ro m-'ya ɔn kukt-o no rii-yo m-re ɔn hoog-o ba m-ta ne. Nip-o o ka. 56 Kap bo ɔn net-wu ti'e ap-mo ɔn wur-o re wu su hyo-m re komo ne à, man nom mosse ɔn wu ne, wu komo mosse ɔn me ne. 57 Wo hyange bo Shir o-Tato wan-hoog tomne me à, um rotte ɔn hoog ne remen wu à. Ka bo-o komo, wu ti'e ap-mo ɔn wur-o re à, wua kum hoog rem re. 58 Burodi-to rwuune n-Ton à to ka. Yanze gon burodi-to tat no ne re á. Remen bo ye reete to à, ye maruru. Amba wu re ga-ut re à, wua nom hoog-o ɔn ba m-ta.” 59 To ka ma-to ne kap, wu ɔn rwor to n-me ɔn **kuke-o ɔn yoos ɔn Ma-to Shir**, n-me ɔn bo-o o-Kapanahum.

Ye ken yan-neke-m Yeso ye somog wu

60 Bo m-hoɔe kaáne, deen be-de ɔn yan-neke-mo ɔn wu zeeru, “Ka yoos-de ro ɔn rem ne. ¿Wa he de hoks m-goks?”

61 Yeso nepste yan-neke-mo ɔn wu ro us-hwumug remen yoos-de ɔn wu. Wu zeeru ye, “Ka ma-to, ¿to ɔn naas no o ut-men? 62 ¿Ka da-de ne, ya no he us-barag urege no hyanag me **Wà-wu ɔn net**, m-warag n-Ton ɔn shir komo? 63 Ai, **Kukt-o Shir** o ro ɔn 'ya ɔn hoog. Beeb-de ma-hun yo ken rii-yo yo á. Ma-to um ruru no à toa hoks m-'ya ɔn kukt-o no hoog-o ba m-ta. 64 Amba ye ken ye ro kon be ɔn no, ye shere hur-de ɔn ye ɔn ma-ut re á.” (Amba cin n-ga ne, Yeso nepste ka ye shere ɔn Ma-to ɔn wu á. Komo wu neps ka wu he wu m-ya'as ɔn kom-to ɔn ya-ut-yage à.) 65 Wu dooru m-zee, “O um zette no, yatt-wu he hoks m-haan be ɔn de à, se de wu Shir o-Tato ya'e cow-yo wu haante be ɔn de à.”

66 Remen kaáne, **yan-neke-m Yeso** ut-moor ne, ye yaguru wu. Ye do m-neke ɔn Yeso ne komo á.

67 Yeso zeeru ka nen op yoor-ye [12], “¿No ma no ɔn con no yagu me m-dore?”

68 Simon Bitrus shasuru wu, “Gos-wu, ¿be-ur wan o te he m-warag? Ma-ut ru to ro ɔn 'ya ɔn hoog-o ba m-ta! 69 Te shereg hur ɔn te be ɔn du. Wo wu cot wu Shir, wu ba m-kukop.”‡

70 Yeso zeeru ye, “¿Me daage no ka nen op ɔn yoor [12] á? To, wan-gaan be ɔn no **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot** wu!” 71 ɔn Yahudas (wà Simon Iskariyoti), Yeso ro ut-ma remen wu nepste wu wu he wu m-ya'as ko de wu rotte be-de ɔn ka nen op ɔn yoor-ye à [12].

† **Bɔr-ɔs cind:45** 6:45 Hyen komo: Isha 54:13. ‡ **Bɔr-ɔs cind:69** 6:68-69 Hyen komo: Mati 16:16; Mark 8:29; Ruka 9:20.

Bɔr-ɔs ta'yoor

Yeso un hen-ne un wu ne

¹ Bɔ Yeso komte ut-ma o-Kapanahum à, wu ma'asuru ur-hew un dak-o o-Gariri. Wu do m-pa so un dak-o o-Judiya á remen **Yahuda**-ne ye ro un hoob-o ye hoot wu. ² Biki-o un **Yahuda**-ne **Biki-o ut-Depi** o ye ro m-nom à, o wosonte yow yow.* ³ Hen-ne ye un wu ne zeeru wu, "Ine me, o neke dak-o o-Judiya be-de un **Biki-o ut-Depi** remen ka rem-se ut-hyat se se wo m-nom à, ka ye ro wo m-dore ka co-se à, ye hyenet se! ⁴ Ai, yatt-wu ro un nom un rem-se ur-bon wukusse á, urege unze o conog jin un du ru be-de un hun-ne kap. To, depete, bo wo m-nom un ka rem-se ut-hyat se à, o rwunte hi un du be-de un hun-ne." ⁵ Hen-ne ye un wu, ye un zee kaane remen un ka da-o, ye ro shereg hur-de un ye be-de wu á.

⁶ Yeso shasuru ye, "Da-o re, o un goshi nom to kon á. No ne, ko o ke da-o hond hond o be-ur no. ⁷ Cow-o ro kon hono o-dak u yagute no á. Me wu de hono o-dak ro ut-yage remen me m-rwor un rem-se o ro m-nom à, se un ba ur-bon. ⁸ No de, neke no be-de un biki-o no. Me ne, man he m-moka á, remen da-o re, o un goshi nom á tokon." ⁹ Bɔ wu rurute ye kaane à, ka da-de wu she'essuru un dak-o o-Gariri tokon.

Yeso Haag Biki-o ut-Depi o-Urusharima

¹⁰ Bɔ hen un wu ne nekesse be-de un ka **Biki-o ut-Depi** o à, ka da-o wu arguru ye m-dore us-ajima ne. Amba, wukusse. ¹¹ Ye ken sek-ye un **Yahuda**-ne ye ma'asuru un senge-mo un hoob-o un wu. Ye ro m-zee, "¿Ke ne o wu ro?"

¹² Ka da-o moor-to un hun-ne ma'asuru us-har un ma-to un wu. Ye ken ye ro m-zee, "Ka net-wu kashi un net-wu."

Ye ken ye zee, "Ai, ka net-wu, wu ro m-egusse un hun-ne." ¹³ Amba yatt net-wu hokse rwunte un ma-to un wu to ur-bon cas á, remen gyer-o un sek-ye ye un **Yahuda**-ne.

¹⁴ To, se da-de a rewusse ut-ho à, n-tete o o-biki, ka da-de Yeso cowuru un **Pyo-o Shir**. Wu yoosuru hun-ne Ma-to Shir. ¹⁵ **Yahuda**-ne hyanuru hyat-to un ka yoos-de. Ye zeeru, "¿Ya hante ka net-wu nept us-nap ka bo-se ne, ba a un wet wu m-yoose ne?"

¹⁶ Ka da-de Yeso zeeru ye, "Ka yoos-de de no hoge me m-yoose un hun-ne à, de ma re de á. Amba de un wu tomne me à de de. ¹⁷ Kap wu daage wu nomot rii-yo Shir cone à, wua nep urege be-de Shir yoos un de rwuune. Urege ne de un hi un de de, komo wua nep. ¹⁸ Ai, net-wu ro un nom ut-ma remen hi un de un wu à, ai, gos-to un hi un de un wu to wu ro o-hoob. Amba kap net-wu ro un rwunte un jin-de un wu tomne wu à, gos-to un wu tomne wu à, to wu ro o-hoob komo. Ko-wan-tom-wu o-nip wu ka, komo kashi un net-wu. ¹⁹ ¿**Mosa** wu ka ya'asu no o-**karamsa** á? Amba myet un kaane ne yatt-wu ro un nom un dorotte-o un ka **karamsa**-o be-ur no á. ¿Ya hante notte me o-hoob no hoot?"

²⁰ Ka da-o ka moor-to un hun-ne to shasuru wu. Ye zeeru, "Zungo-o bok wo! † ¿Wan wu o hoge wu ro wo un hoob-o m-ho ne?"

²¹ Yeso zeeru ye, "Um nomog saw-to ut-hyat o-gaan, no kap, no hyanag ut-hyat. ²² To, **Mosa** rwo'og no de no **koot** yan-campo no ne. Wu zee, 'A meete wan-campo, ho-ur aeere-de a ko wu.' (**Mosa** wu ne, takne no kute un ka cow-yo á, amba **Ibrahi**, **Ishaku**, un **Yakubu** ne. ‡) § ²³ To, urege ho-de m-ko un yakar no regete un **Ho-de ur-Wuwe** de, no m-ko un yakar no remen untaase no jet **karamsa**-o **Mosa** o ur-ko de un yan-campo-ne ho-ur aeere-de. ¿Remen yan notte us-ryaab un me ne remen um dossute net gom **Ho-de ur-Wuwe**?* ²⁴ No piish ut-ma bo un hyan-o un yish á, amba

* **Bɔr-ɔs ta'yoor:2** 7:2 Hyen komo: Rewi 23:34; Kara 16:13. † **Bɔr-ɔs ta'yoor:20** 7:20 ut-Girik: Ko-ya-o-koť daag hi un du! ‡ **Bɔr-ɔs ta'yoor:22** 7:22 ut-Girik: tat no ne ye n-ga n-ga. § **Bɔr-ɔs ta'yoor:22** 7:22 Hyen komo: Rewi 12:3; Taka 17:10. * **Bɔr-ɔs ta'yoor:23** 7:23 Hyen komo: Yoha 5:9.

piish nɔ ɔt-ma ɔn rii-yo rɔ hond hond à.”

¿Wu rɔ ka Kiristi o?

²⁵ Ye ken hun-ne ye ya-o-Urusharima, ye zeeru, “¿Ka net-wu wu ka, gwomo-ne rɔ o-hoob ye hoot á? ²⁶ Wu ka ne kane cas be-de ɔn hun-ne, wu rɔ ɔn tep ba ye ɔn zee wu rii! ¿Kɔ sek-ye be-de ɔn **Yahuda**-ne ɔn dek wu rɔ **Kiristi**? ²⁷ Wu ka de jip te nepste be-de wu rwuune à, amba da-o **Kiristi** he m-haan à, yatt-wu he m-nap be-de wu he m-rwuun á.”

²⁸ To, Yeso 'yonsuru ɔs-cɔr deen be-de wu ro ɔn yoose ɔn hun-ne ɔn **Pyo-o Shir** à, wu zeeru, “Nɔ m-hyan sa o zee nɔ nepste me, nɔ neps komo be-de ɔm rwuune à. Amba, me haanu ne remen hi ɔn de á. Se de ɔm haante rem wu tomne me à, wu ne ko-ya-o-nip-wu. Amba, nɔ nap wu á. ²⁹ Me ne, ɔm nepste wu remen be-de ɔn wu o ɔm rwuune. Wu wu tomne me.”

³⁰ Bɔ Yeso rurte ka ma-to à, ye hooburu, ye bupt wu. Amba, yatt-wu hokse wu m-ci á, remen da-o ɔn wu o ɔn go shi á. ³¹ Ye ken ye ne deen be-de ɔn moor-to ɔn hun-ne ye shereste ɔn wu. Ye zeeru, “Da-de **Kiristi** haane, wua nom rem-se ɔt-hyat se arge se ka net-wu nom á!”

A tomog ya-ur-'er ye shipt Yeso

³² Bɔ **Parisa**-ne hogute moor-to ɔn hun-ne rɔ ɔs-har remen ka hyat-to to Yeso nome à. Gwomo-ne ye ɔn kon-se Shir ɔn **Parisa**-ne ye tomuru yan-'er-de ɔn **Pyo-o Shir** ye ship ɔn wu.

³³ Yeso zeeru ye, “Ya o-da yo kusu me hiin ɔn nɔ ne, rii-yo ɔm waragte be-de ɔn wu tomne me à. ³⁴ Nɔa hoob me, nɔ taage ɔn hyan-o re. Remen be-de ɔm he m-ha à, nɔa hoks m-ha kane á.”

³⁵ **Yahuda**-ne zeeru hi ɔn de ɔn ye, “¿Ke cɔ-o ne wu he'e, har atte à hoks wu m-hyan á? ¿Wu rɔ m-ha be-de ɔn **Yahuda**-ne ye rɔ cakarse ɔn bɔ-ɔt hɔr-to, wu yoosute ya-o-**Girik**† ká cɔ-se?” ³⁶ Ye zeeru, “¿Sa-de ɔn wu ya ne da-o wu zee, a hoob wu a taage ɔn hyan-o ɔn wu, komo a hoks m-ha be-de wu he'e á?”

Yeso ho-mo ɔn hoog

³⁷ Hɔ-de ɔr-kom de o-biki, hɔ-ɔr gos-de, Yeso rwuunuru, wu esuru, wu 'yonsuru ɔs-cɔr. Wu zeeru, “Kap bɔ ɔn wu rɔ ɔn hoge ɔn **swoot**-o m-ho à, wu haan be ɔn de wu su.‡ ³⁸ Kap wu shere ɔn me à, bɔ Ma-to Shir rwore à, ‘Be-de ɔn wu o ho-mo ɔn hoog he m-rwuun bɔ roog-o rɔ m-ja à.’§ ” ³⁹ **Kukt-o Shir** o, wu rɔ ɔn ma-to ɔn o, o yan-sher ɔn hur-de ɔn ye be-de ɔn wu he m-goks be-de ɔn wu à. Amba ɔn ka da-o, a ro ya'aste o á, remen Shir o ɔn goshi seps Yeso á.

Hun-ne wongute be-ɔt yoor rem Yeso

⁴⁰ Bɔ ɔn hoge ɔn ka ma-to ye ken ye be-de ɔn moor-to ɔn ye zeeru, “Nip-o, wu ka **wan-rwor ɔn Ma-to Shir** wu!”

⁴¹ Ye ken ye zeeru, “**Kiristi** wu.”

Ye ken ye zeeru, “¿Re ne **Kiristi** he m-nom wu rwuunte dak-o o-Gariri? ⁴² ¿Ma-to Shir ɔn zee ka ɔnze **Kiristi**, ɔn baag-o **Dawuda** wu he m-rwuun à? ¿Cir-mo ɔn bɔ-o o-Betarami a he wu m-mat ɔn bɔ-o ko-Gwomo **Dawuda** rotte ɔr-she'et à?”* ⁴³ Hun-ne wonguru be-ɔt yoor rem Yeso. ⁴⁴ Ye ken ye conuru wu m-ship amba, yatt net-wu ci'e wu á.

Yan-co be-de ɔn Yahuda-ne ye sher be-ɔr Yeso á

† **Bɔr-ɔs ta'yoor:35** 7:35 ya-o-Girik = ya-o-Yahuda-ne á. ‡ **Bɔr-ɔs ta'yoor:37** 7:37 Hyen komo: Rewi 23:36. § **Bɔr-ɔs ta'yoor:38** 7:38 Hyen komo: Izik 47:1; ZeKa 14:8. * **Bɔr-ɔs ta'yoor:42** 7:42 Hyen komo: 2Sam 7:12; Mika 5:2.

⁴⁵ A káne yan-'er-de un **Pyo-o Shir** muunuru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne ne. Gwomo-ne ye un kon-se Shir un **Parisa**-ne zeeru ka yan-'er ye, “¿Remen yan o, no boponte wu á?”

⁴⁶ Yan-'er-de un **Pyo-o Shir** shasuru. Ye zee, “Ai, yatt-wu take un rwor ut-ma untun ka net-wu á.”

⁴⁷ **Parisa**-ne shasuru, “Ap, ¿har un no ne, wu egusse? ⁴⁸ ¿No tak un nap un wan-gaan be-de un Morog-de Sek-ye ko ko-**Parisa**-wu shere un wu? ⁴⁹ Amba to ka moor-to un hun-ne to, ye nap **karamsa**-o un ma-ut **Mosa** á. Remen kááne ai ryaab-se Shir ro ye un dor!”

⁵⁰ Nekodimu, wu ha'e be-ur Yeso n-ga à, wu ro wan-gaan be-de un Morog-de Sek-ye, wu zeeru ye,† ⁵¹ “Ai, **karamsa**-o na o ro m-bop un net cin ba a un hoge nu-o un wu, a nep yo wu ro m-nom á.”

⁵² Ye shasuru Nekodimu, “¿Wo ma, ko-ya-o-Gariri-wu? Ceker Ma-to Shir ur-bon ne. Ay, **wan-rwor un Ma-to Shir** ro kon wu he m-rwuun un dak-o o-Gariri á.”

[To ken takurda-to m-gen mo mo Ma-to Shir to to a gene ut-Girik à to un n-ga to rott Yoha 7:53—8:11]

⁵³ Ko wu ke ji'uru un hur-o un wu.

Bor-ús eer

Ne'a wu a bope m-bukkun à

¹ Yeso daaru un **Haag-o un 'yo-se o-Zetun**. ² N-sot n-sot wu dooru m-cow un **Pyo-o Shir**. Kap moor-to un hun-ne haanuru be-de un wu. Wu she'eturu, wu ciru ye m-yoose. ³ Ye ken yan-Yoos-de un **karamsa**-o **Mosa** un **Parisa**-ne ne ye hanturu wu, wu ken ne'a-wu, wu a bope m-bukkun un wu ken campo-wu ne à. Ye essuru ka ne'a-wu n-tete. ⁴ Ye zeeru Yeso, “Wa-ur-Yoos, ka ne'a-wu, te un bopon wu m-bukkun un wu ken campo-wu ne. ⁵ To, be-de un **karamsa**-o **Mosa** a zee te, te ho gon ka net-wu us-jor us-jor. Wo ne un ce ru, ¿ya o zee?”* ⁶ Ye un rwor kaane, remen ye cept wu remen ye kumut o-cow yo ye hette wu m-bop à.

Amba Yeso kakturu, wu genuru m-gen un jow-yo un wu n-dak. ⁷ Bo ye sengute cot-se un wu à, wu indunuru eso. Wu zeeru ye, “Bon net-wu rotte **ur-ba'as** be un no á, wu takan ka ne'a-wu m-jir ur-ta'ar.” ⁸ Yeso dooru m-kakt n-dak. Wu genuru m-gen n-dak.

⁹ Ye ne, bo ye hogute ma-ut Yeso à, ye arguru m-arag n-gaan n-gaan. Shi'in-mo un sek-ye ha-mo un yakar, har ye yaguru Yeso un ka ne'a-wu ne eso. ¹⁰ Yeso indunuru eso. Wu cituru ka ne'a-wu, “Ne'a, ¿ke co ye ro? ¿Yatt-wu piishe wo ma-to m-mar á?”

¹¹ Wu shasuru, “Gos-wu, ko wan-gaan.”

Yeso zeeru wu, “Me un ce re, man piishe wo ma-to m-mar á. Neke neke-m ru. Amba taase o do nom **ur-ba'as** á.”

Yeso cecas-mo un hono o-dak

¹² Yeso dooru ye m-zee, “Me wu ro cecas-mo un hono o-dak. Bon net-wu ro me m-dore à, wua do m-hewe ur-hew n-me o-comb á, amba wua kum cecas-mo un hoog.”†

¹³ Bo Yeso rurutu ye kááne à, **Parisa**-ne zeeru wu, “Hi un du de wo m-su'e. Swo-us ru ne se o-nip se á.”‡

¹⁴ Yeso shasuru ye, “Ai, ko um su'e hi un de, swo-us re se o-nip se um nepste be-de um rwuune à un be-de um he'e ne à. Amba no, no nap be-de um rwuune á, ko be-de um he'e á. ¹⁵ Piish un ma-ut no, to ma-hun to. Me ne, me un piishe ko wan-gaan

† **Bor-ús ta'voor:50** 7:50 Hyen komo: Yoha 3:1-2. * **Bor-ús eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 20:10; Kara 22:22-24.

† **Bor-ús eer:12** 8:12 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 9:5. ‡ **Bor-ús eer:13** 8:13 Hyen komo: Yoha 5:31.

ut-ma á. ¹⁶ Amba kɔ man piishɛ net ʉt-ma, piish ʉn ma-ʉt re tɔ ʉr-bon tɔ. Yanze me wʉ rɔ m-nɔm ʉn hɔn-de á. Tɛ ye, tɛ Tato re wʉ tɔmne me à. ¹⁷ Be-de ʉn **karamsa**-o nɔ gense tɔ rɔ ʉnze swɔ-se ʉn nen yoor nip-o. § ¹⁸ Mɛ wʉ rɔ ʉn sʉ'e ʉn hi ʉn de. Tato re komo ne wʉ tɔmne me à, wʉ rɔ me m-su'e."

¹⁹ Yɛ zeeru, "¿Ke ne ɔ tato ru rɔ?"

Yɛso shasuru, "Kɔ me kɔ Tato re, yatt-wʉ nɔ nape á. Nɔ ro nepse me, nɔ roa nep Tato re komo." ²⁰ Yɛso ʉn rwɔr ka ma-tɔ da-ɔ wʉ ro ʉr-yoos ʉn **Pyo-ɔ Shir** yow yow ʉn be-de hun-ne rotte m'ya m-yar remen **Pyo-ɔ Shir** à. Kap ʉn kááne ne, yatt-wʉ hokse wʉ m-bɔp á, remen da-ɔ ʉn wʉ ɔ ʉn goshi wɔ á.

Yɛso zeeɔ, "Be-de ʉm he'e à, nɔa hoks m-ha káne á"

²¹ Yɛso dooru ye m-zee, "Men neke ʉr-hew, amba nɔa hoob me nɔ taage ʉn hyan-o re. Amba nɔa mer ʉn **ba'as**-ʉt nɔ ne. Be-de ʉm he'e ne à, nɔa hoks m-ha á."

²² Remen ka ma-tɔ wʉ rwɔre kááne à, sek-ye be-de ʉn **Yahuda**-ne zeeru, "¿Wʉa hɔ ɔ hi ʉn de ʉn wʉ? ¿O wʉ zette 'Be-de ʉm he'e à, yatt-wʉ de hoks m-ha á'?"

²³ Wʉ zeeru ye, "Nɔ, ʉn dak-ɔ nɔ rɔ'e. Mɛ ne, n-Tɔn ɔ ʉm rwuune. Nɔ yan-hono-o-dak ye, me ne wan-hono-o-dak wʉ á. ²⁴ O hante ʉm zet nɔa merme ʉn **ba'as**-ʉt nɔ ne. ʉn ba de nɔ shereɔ hur-ʉr nɔ ʉnze me wʉ rɔ, wʉ ʉm rɔ à, nɔa merme ʉn **ba'as**-ʉt nɔ ne."

²⁵ Yɛ zeeru wʉ, "¿Wɔ rɔ wan?"

Yɛso zeeru ye, "Bɔ ʉm ruru nɔ à, hond hond ɔ bɔ ʉm ruru nɔ à. ²⁶ Rem-ʉs rɔ kon ʉt-mɔr ne, se ʉm he m-rwɔr rem nɔ komo se depe ʉm piishi nɔ ʉt-ma à. Amba man nɔm á. Remen wʉ tɔmne me à, wa-o-nip-wʉ. Rii-yo ʉm hogne be-de ʉn wʉ à, yo me ʉn rure ʉn hɔno o-dak."

²⁷ Yɛ nap ʉnze ma-ʉt Tato ʉn wʉ, tɔ wʉ ro ye m-rure á.

²⁸ Yɛso zeeru ye, "Da-de nɔ jakse **Wà-wʉ ʉn net**, ka da-de ne, nɔa nep me rɔ wʉ ʉm zee ʉm rɔ à. Komo nɔa nep men nɔm ʉn rii ʉn hɔn-de à, amba me m-rwɔr ʉn yo Tato re yoosu me à. ²⁹ Tato re wʉ tɔmne me ne à, wʉ rɔ mosse ʉn me ne. Wʉ yage me ʉn hɔn-de á, remen kɔ de ke da-de me ʉn nɔm ʉn rii-yo wʉ cone à."

³⁰ Da-de Yɛso rwɔre ka ma-tɔ à, hun-ne ʉt-mɔr ne ye sheruru hur-de ʉn ye be-de ʉn wʉ.

Bɔ a he posse m-guw à

³¹ Yɛso zeeru **Yahuda**-ne ye shere be-de ʉn wʉ à, "Urege nɔ sengute bop ʉn ma-ʉt re, o-nip, nɔa she'et yan-neke-m re. ³² Nɔa nep o-nip, komo ʉn ka nip-ɔ nɔ he m-posse."

³³ Yɛ shasuru wʉ, "Ai, baag-o **Ibrahi** ɔ tɛ rɔ. Tɛ tak nɔme ʉn net m-guw á. ¿Re ɔ ʉn ya ɔ zette te, 'Nɔa posse m-guw'?"*

³⁴ Yɛso shasuru ye, "Mɛ nɔ m-rure o-nip, bɔ ʉn net-wʉ rɔ ʉn nɔm **ʉr-ba'as** à, ko-guw-wʉ **ʉr-ba'as** wʉ. ³⁵ Ko-guw ba wan-gaan wʉ rɔ be-de ʉn ya-o-hur á, amba wà-wʉ hur, ko-ya-o-hur-wʉ koyanda. ³⁶ **Wà-wʉ Shir**, ʉ ruutu nɔ, nɔ posse ɔ ka. ³⁷ ʉm nepste nɔ de baag-o **Ibrahi** ɔ, amba nɔ ʉn hoob-ɔ nɔ hoot me remen ma-ʉt re, tɔ cow nɔ á. ³⁸ Mɛ ne m-rwɔr ʉn rii-yo ʉm hyande be-ʉr Tato re à. Nɔ ne ʉn cin nɔ, nɔ ʉn nɔm ʉn rii-yo nɔ hoge be-ʉr tato nɔ à."

³⁹ Yɛ shasuru wʉ, "Ai, **Ibrahi** wʉ rɔ tato tɛ."

Yɛso shasuru ye, "Nɔ rotte yakar **Ibrahi**, nɔ roa nɔm rem-se **Ibrahi** nɔme à. ⁴⁰ ʉn hek-ɔ ʉn kááne, nɔ warguru hoob-ɔ nɔ hoot me remen ʉm ruru tɔ nɔ o-nip, ɔ ʉm hogne be-de Shir à. Ba kaane **Ibrahi** nɔme rem-se ʉn wʉ á. ⁴¹ Nɔ, nɔ ʉn nɔm ʉn senge-mɔ tato nɔ rɔ m-nɔm à."

§ **Bɔr-ʉs eer:17** 8:17 Hyen komo: Kara 19:15. * **Bɔr-ʉs eer:33** 8:33 Hyen komo: Mati 3:9; Ruka 3:8.

Ye shasuru wu, “Te mat-ye ut-ran ye á. Tato-o te gaan-o, Shir.”

Yakar-ye un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot

⁴² Yeso zeeru ye, “U rotte Shir tato no wu, no roa was un me ne remen be-de o-Tato o um rwuune. Me ka ne, men haan remen hi un de á. Wu wu tomne me. ⁴³ ¿Remen yan o no nepte yo me m-rwor á? No nap á, remen no con no dek ma-ut re á. ⁴⁴ No, tato no **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. Con-m no ne komo no nom rii-yo tato no cone à. Wu, cin ur-takan wan-ho de un net-wu. Wu ro m-es un o-nip á, remen ho-mo un wu ro kon be-de un o shir á. Bo-to wu rotte m-'wons, remen wu wa-ut-bo-wu, tato-o un ya-ut-bo. ⁴⁵ Remen me no m-rure o-nip, o hante, no gokste á. ⁴⁶ Un be un no ¿wan wu ne he me m-rure **ba'as** un de? Bo no nepse nip-o me no m-rure à, ¿remen yan o ne, no sherte un me á? ⁴⁷ Wu rwuune be-de Shir à wu ro m-raks un Ma-to Shir. Rii-yo hante notte un raks ut-to un Ma-to Shir ne á, remen no ye Shir ye á.”

Rii-yo a met Ibrahi Yeso ro kon

⁴⁸ Ye ken sek-ye ye be-de un **Yahuda**-ne ye shasuru wu, “Ashi, nip-o ka te zee wo ko-**Samariya**,† komo ne **ya-ut-kot** daag wo ur-hi.”

⁴⁹ Yeso shasuru ye, “Ya-ut-kot ye da me ur-hi á. Tato re wu me m-seps. No ne, no yagu me m-seps. ⁵⁰ Me wu ro un sepe un hi un de á. Wu he me m-seps à wu ro kon. Wu ro tomso ne wan-piish ut-ma. ⁵¹ Me no m-rure o-nip, kowan wu ro m-nom o-dorotte un ma-ut re ne, wua mer á har da-o ba m-ta.”

⁵² Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne zeeru, “O'o, te nak m-moka unze **ya-ut-kot** daag wo ur-hi. Ai, **Ibrahi** un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne mereste. Wo ne komo, o zee bo un wu nome o-dorotte un ma-ut ru ne à, wua mer á har da-o ba m-ta. ⁵³ ¿Wo un jiish tato na **Ibrahi** o? Wu un **yan-Rwor un ma-to Shir** ne, ye marag, yagunte wo. ¿Wan wu ne o musse hi un du?”

⁵⁴ Yeso shasuru ye, “Me con seps un hi un de á. Seps-mo un hi un de, a gu koyan á. Tato re, wu ro wan-seps-m re, wu no m-zee unze Shir no à. ⁵⁵ No nap wu á. Me ne, um nepse wu. Me ro zeege unze me nap wu á, um roa warag wa-ut-bo untun no. Amba um nepste wu. Me ne tomso un nom o-dorotte un ma-to un wu ne. ⁵⁶ Ko-ya-n-ga no **Ibrahi** wu nomog o-zak deen da-o Shir rure wu rii-yo um he m-nom à da-o me haane. Nomog sa o zee wu hyanag yo ne komo, wu nomuru o-zak.”

⁵⁷ Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne shasuru wu, “Har m-moka, wo un goshi wo us-hak kwooz-ut yoor us-op [50] á, ¿woa zee o hyanag **Ibrahi**?”

⁵⁸ Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip, cin ba a un makt **Ibrahi**, ‘Um ro kon.’‡ ”

⁵⁹ Bo Yeso zette kaáne à, ye ruuru, ye motrunté ut-ta'ar, ye jirit wu. Yeso wukuru, wu arguru m-ru un **Pyo-o Shir**.

Bor-ɔs jero

Yeso upste yish-ye un net wu a mate ko-po à

¹ Yeso ro m-arag, wu hyanuru net-wu a mate ko-po à. ² Yan-neke-mo un wu cituru wu, “Wa-us-Nap, ¿wan wu ne nome **ur-ba'as** a met ka net-wu ko-po? ¿Wu wu o? ¿Ko yan-mat-o un wu?”

³ Yeso shasuru, “Remen ka net-wu, ko tato un wu ye nom **ur-ba'as** á, se de remen a kututé hun-ne nom-mo Shir be-de un wu. ⁴ Se um nomog yo Tato re tomne me

† **Bor-ɔs eer:48** 8:48 Yahuda-ne ye ro n-me un Judiya à, ye con ya-o-Samariya á. Ye m-hyan unze ya-o-Samariya peneg men-ut jaas-to, ye hun-ne 'yare à, ye nap bo a m-guw mo Shir á. Kap to ka reeb-to. ‡ **Bor-ɔs eer:58** 8:58 Hyen komo: Rwu 3:14.

m-nɔm à, cin ʉr-hɔ nɛ. Tɛt-m rɔɔn, da-ɔ nɛt a hoks nɔm ʉn rii á. ⁵ Bɔ ʉm rɔ ʉn hɔno o-dak à, mɛ wʉ rɔ cecas-mɔ ʉn hɔno o-dak.”*

⁶ Bɔ wʉ rurte kááne à, wʉ copsuru m-ta n-dak. Wʉ wurguru m-hu, wʉ sukuru mɔ ko-po ʉn yish. ⁷ Wʉ zeeru wʉ, “Neke, o sapt ʉn kaw-o o-Sirom.” (Ka jin-de, de rɔ a ʉn “tomonte.”) Kom-de ka, wʉ nekuru, wʉ sapturu, wʉ muunuru, wʉ rɔ ʉn hyan-o ʉn wʉ cas cas.

⁸ Yan-bɔr-se ʉn wʉ, ʉn ye nape wʉ nɛ n-ga, wʉ zee ʉs-kɔn à, ye zeeru, “¿Ka nɛt-wʉ wʉ ka ro'e m-she'et ʉn cɔw, wʉ ro ʉs-kɔn á?”

⁹ Ye ken ye zeeru, “Wʉ wʉ.”

Ye ken ye zee, “Ay, se de wʉ sha'ag wʉ.”

Wʉ nɛ, wʉ senguru m-zee, “Mɛ wʉ.”

¹⁰ Ye zeeru, “¿Re ɔ nɔmɛ yish ru upsute?”

¹¹ Wʉ shasuru, “Ka nɛt-wʉ, wʉ a m-zee Yeso à, wʉ wʉ wurge hu-mɔ n-dak, wʉ sukuru mɛ ʉn yish. Wʉ zee ʉm neke reeno kaw-o o-Sirom ʉm sapt. ʉm nekuru, ʉm sapturu, ʉm kumuru o-hyan.”

¹² Ye zeeru wʉ, “¿Ke nɛ ɔ wʉ rɔ?”

Wʉ zeeru ye, “Mɛ nap á.”

Parisa-nɛ cekerte ma-to ʉn nɛt-wʉ a upse yish à

¹³ Ye heeturu **Parisa-nɛ** nɛt-wʉ a upse yish à. ¹⁴ ʉn **Ho-de ʉr-Wuwe** de komo Yeso wurge m-hu, wʉ upsute wʉ yish. ¹⁵ **Parisa-nɛ** cituru wʉ bɔ a nɔmɛ wʉ kumut o-hyan à. Wʉ zeeru ye, “Hu-mɔ n-dak mɔ wʉ wurge à, mɔ mɔ wʉ suke mɛ ʉn yish. ʉm sapturu, ʉm hyanuru cas.”

¹⁶ Remen kááne, ye ken **Parisa-nɛ** ye zeeru, “Ka nɛt-wʉ, be-de Shir ɔ wʉ rɔ á, remen wʉ ku ho-de Shir zette a wuwe ʉn de á.”

Ye ken ye zeeru, “¿Re nɛ ɔ ko-wa-**ʉr-ba'as** he nap ʉn nɔm ʉn rem-se ʉt-hyat kááne?”

Ma-ʉt sunutu ye ɔ ka.

¹⁷ Ye ja'asuru m-cit ʉn ko-po, “Wɔ nɛ, ¿ya o hyane mosse ʉn wʉ nɛ wɔ wʉ a upse yish à?”

Wʉ zeeru, “Wan-rwor ʉn Ma-to Shir wʉ.”

¹⁸ Sek-ye be-de ʉn **Yahuda-nɛ**, ye sher hur-de ʉn ye unze ko-po-wʉ ro'e n-ga á, komo nɛ wʉ kumuru o-hyan m-mɔka á, har ye agburu tat-nɛ ye ʉn wʉ. ¹⁹ Ye cituru ye mate wʉ à, “¿Wʉ ka wà nɔ wʉ, wʉ a zee unze a ʉn mat wʉ ko-po? ¿To, re ɔ ka ʉn ya wʉ hyente m-mɔka?”

²⁰ Tat-nɛ ye ʉn wʉ shasuru, “Tɛ nak wʉ ka wà tɛ wʉ komo ko-po-wʉ a mate wʉ.

²¹ Amba bɔ a nɔmɛ wʉ kumut o-hyan à, tɛ nap á. Tɛ nap ma wʉ upse yish-ye ʉn wʉ á. Cit nɔ wʉ. Ai, wʉ bɔ'ossute m-rwor ʉn hi ʉn de ʉn wʉ.” ²² Tat-nɛ ʉn wʉ ʉn rwor kaane remen gyer-o ʉn Sek-ye be-de ʉn **Yahuda-nɛ**. Remen n-ga nɛ, Sek-ye be-de ʉn **Yahuda-nɛ** ye gekse unze kap bon nɛt-wʉ zee, “Yeso rɔ **Kiristi** wʉ Shir tomne à,” a ruut wʉ ʉn **kuke-o ʉn yoos ʉn Ma-to Shir**, wʉa do m-muun á. ²³ ɔ hante tato ʉn wʉ nɛ zet, “Wʉ bɔ'ossute. Cit nɔ wʉ.”

²⁴ Sek-ye ʉn **Parisa-nɛ** ja'asuru agbe ʉn ka nɛt-wʉ wʉ ro ʉt-po n-ga à. Ye zeeru wʉ, “Ya Shir m-seps, o rur o-nip.† Tɛ de tɛ nepste ka nɛt-wʉ **ko-ya-ʉr-ba'as-wʉ**.”

²⁵ Wʉ zeeru ye, “Kɔ **ko-ya-ʉr-ba'as-wʉ**, mɛ de mɛ nap á. Rii gaan-yo ʉm nape à, n-ga mɛ ko-po-wʉ, m-mɔka komo mɛ m-hyan.”

²⁶ Ye zeeru wʉ, “¿Ya wʉ nɔmu wɔ nɛ? ¿Re ɔ wʉ nɔmɛ wʉ upsutu wɔ yish?”

* **Bɔr-ʉs jero:5** 9:5 Hyen komo: Mati 5:14; Yoha 8:12. † **Bɔr-ʉs jero:24** 9:24 'Ya Shir m-seps = Ruru o-nip! Hyen: Josu 7:19.

²⁷ Ko-po shasuru ye, “Um russute no. No hoge á. ¿Remen yan o no cunte m-hoge tomso? ¿Ko no un cen no, no un con o no warag yan-neke-mo un wu?”

²⁸ Ye he'enuru wu ut-reeb. Ye ro wu m-zee, “Wo wu de ro wan-dor-o un ka net-wu, te yan-dor **Mosa** ye. ²⁹ Te nepse Shir nomog ut-ma un **Mosa** ne, amba wu ka, te nap be-de wu rwuune á.”

³⁰ Ka net-wu shasuru ye, “Caane hyat-to ka! No nap be-de wu rwuune á, amba ne wu upsussute me yish! ³¹ A nepste, Shir ro un rege un ya-ut-**ba'as** ut-to á. Amba kap wu hoge gyer-o Shir à, wu ro un nom un rii-yo Shir zee à, Shir ro wu m-hoge. ³² Cin da-o Shir takne nom un hono o-dak à, a tak m-hoge net-wu upse yish-ye un net-wu a mate ko-po á. ³³ A rotte unze ka net-wu, be-de Shir o wu rwuune á, yatt-yo wu roa hoks m-nom á.”

³⁴ Ye shasuru wu, “Wo wu a mate n-me un comb-o ut-**ba'as** à, ¿yan yo ne o he na m-rure?” Ye yanuru wu be-de un ye.

Po-to un yish-ye o-kukt

³⁵ Bo Yeso hogute unze ye yanag ka wu a upse yish à, wu hyanuru wu. Wu zeeru, “¿O shereg hur un du un **Wa-wu un net** ko?”

³⁶ Wu shasuru wu, “Gos-wu, ruru me wu, wu ro à, um sheret hur un de be-de un wu.”

³⁷ Yeso zeeru wu, “Ai, o hyanag wu. Wu wu ro ut-ma un wo ne.”

³⁸ Wu zeeru, “Wan-Koyan, um shereg hur un de be-de un du.” Wu kwukturu un co-o un wu.

³⁹ Yeso zeeru, “Me un cowon un hono o-dak, remen um piishte hun-ne ye un hono o-dak ut-ma. Um haante remen ye ro m-hyan á, ye hyenet, komo ye ro m-hyanu ne à, ye waragte po-ne.”

⁴⁰ Ye ken **Parisa**-ne ye ro mosse un wu ne. Bo ye hogute kaane à, ye zeeru, “¿Wata po-ne ye te ro'e?”

⁴¹ Yeso zeeru ye, “Ai, u rotte unze po-ne ye no ro, **ba'as**-ut no roa ma'as be-ur no á. Amba bo no zee no m-hyan à to, **ba'as**-ut no ro kané timb.”

Bɔr-ɔs op

Sha-mo ut-ma mo un wa-ur-gut un kur-o un ca-ne

¹ “Me no m-rure o-nip, net-wu cuwe so un ish-o un kuke-o un ca á, wu daanuru raag-o ur-hek, ka net-wu ko-hyow-wu, ko-wa-ur-kwup. ² Net-wu cowne ne so un ish à, wan-gut-de un ca wu. ³ Wan-'er-de un ish wu ro wu m-tikse. Yege-ca komo ne ye ro un raag ut-to un cor-o un wu. Wu ro un aag un jin-to un ca-ye un wu, wu ruut ye n-do. ⁴ Wu ruuse kap ye ma un wu n-do, wu gaaru co-o un ye. Komo ca ro un dond un jim-de un wu remen ye nepste cor-o un wu. ⁵ Yea dore wu ro ko-hamat á. Se songon-mo un wu ye hette, remen, ye nap cor-o un wu á.”

⁶ Yeso nomute ye sha-mo ut-ma, amba ye nap ka ma-to á.

Yeso wu ro wa-ur-gut-wu o-nip

⁷ Remen kaane Yeso zeeru ye, “Me no m-rure o-nip me wu ro ish-o un kur-o un ca. ⁸ Kap wu ba'e me m-woon be-de un ca à, ko-hyow-wu, wan-kwup-de un hun-ne. Amba, ca ro m-was un wu ne á. ⁹ Me wu ro ish. Kowan net-wu cowne be un de, man gu wu. Wu she'et sasa, wu kum ut-re. ¹⁰ Ko-hyow ro m-haan temb rem ur-hyow, ur-ho ne m-naas ne. Me un haan, remen hun-ne kumut hoog-m shiishe.

¹¹ “Me wu ro wa-ur-gut-wu o-nip. Wa-ur-gut-wu o-nip komo wu ro un ya'as un hoog-o un wu remen ca-ye un wu. ¹² Wa-ur-guwus wan-gut-de ur-bon wu á. Ca tomso, ye ma un wu ye á. Da-o wu hyene o-dur, wu ho'osuru ca. Wu arguru m-som, wu guut

hoog-o ʉn wʉ. Dur-o shipuru ye ken be-de ʉn ye. Ye kuse à, ye cakkuru ʉn hon ʉn hon. ¹³ Wʉ wa-ʉr-gʉwʉs, wʉ rɔ m-was ʉn ca ne á.

¹⁴ “Me wʉ rɔ wa-ʉr-gʉt-wʉ ʉr-bon. ʉm nak ye ma re. Ye ma re komo ne, ye nepse me. ¹⁵ Bɔ Tato-o nape me à, ka bɔ-se ne ɔ ʉm nape wʉ. Men ya'as ʉn hoog re remen ca re.* ¹⁶ Me ʉn ye ken ca-ye ne ye rɔ ʉn ɔ ka kur-ɔ á. Se ʉm hantute ye. Yea hoge ɔr re. Ka da-de, yea she'et kur-o gaan, wa-ʉr-gʉt wan-gaan. ¹⁷ Remen kááne ɔ, Tato re waste ʉn me ne remen mar-mɔ ʉm he'e, remen ʉm ineté komo à. ¹⁸ Yatt-wʉ he rumus ʉn hoog re á, amba ʉn ɔn-m re ɔ ʉm hette mɔ m-ya'as. Me o-cow ne, ʉm ya'aste mɔ. Me o-cow ne komo yo ʉm hette mɔ m-deken à. Tato re zee ʉm nom kááne.”

¹⁹ Komo ma-ʉt sunuru be-de ʉn sek-ye ʉn **Yahuda**-ne remen ma-ʉt Yeso. ²⁰ Hun-ne ʉt-moor ne be-de ʉn ye zeeru, “Ai, wʉ rɔ ʉn **ya-ʉt-kot** ne. Ko-wa-o-zungo wʉ. ¿Remen yan ɔ notte wʉ m-ke'e ʉt-to?”

²¹ Ye ken ye zeeru, “Ka ma-to hwaa, ma-to ʉn **ya-ʉt-kot** to á. ¿Ya-ʉt-kot rɔ ʉr-beeb ne, ye upste yish-ye ʉn ko-po?”

Sek-ye be-de Yahuda-ne yagute Yeso

²² Da-ɔ o-huw ɔ, **Yahuda**-ne rɔ ʉn **Biki-ɔ m-Baks ʉn da-ɔ a dotte tiks ʉn Pyo-ɔ Shir** o-Urusharima à. ²³ Yeso ro m-arag ʉn sak-o **Suremanu ʉn Pyo-ɔ Shir**. ²⁴ Sek-ye be-de ʉn **Yahuda**-ne rigumsuru wʉ. Ye zeeru wʉ, “¿Har de ke ho-de ɔ te he yage o ryegen? ʉrege wɔ wʉ **Kiristi**, o ruru te o-nip cas.”

²⁵ Yeso shasuru ye, “ʉm rʉssutu nɔ, amba nɔ sher á. Rem-se ʉt-hyat se me m-nom à, me m-nom ʉn beeb-ʉr Tato re. Se rɔ me m-su'e. ²⁶ Amba nɔ, nɔ dek ma-ʉt re á, remen nɔ n-me ʉn ca re á. ²⁷ Ca re ye rɔ ʉn raks ʉn ɔr re. ʉm nepste ye. Ye rɔ me tomso ne m-dore. ²⁸ Me ye m-ya ʉn hoog-o ba m-ta. Yea sabre á, har da-ɔ ba m-ta. Wan-rumus-mɔ ʉn ye rɔ kon ʉn kom-ʉt re á. ²⁹ Tato re wʉ ya'ase me ka ca-ye à, wʉ jiishte kowan kap ʉt-gos. Yatt-wʉ he hoks m-rumus ʉn ye ʉn kom-ʉt Tato re á. ³⁰ ʉn me ʉn Tato re, gaan te rɔ.”

³¹ Sek-ye be-de ʉn **Yahuda**-ne dooru mot ʉt-ta'ar, ye jirit wʉ. ³² Yeso zeeru, “ʉm kutute nɔ rem-se ʉr-bon deen se ʉn Tato re. ¿Be-de ʉn se ke rem-se, se ne nɔ hette me m-jir?”

³³ Ye zeeru, “Yanze remen rem-ʉs ru se ʉr-bon se te hette wɔ m-jir á, se de remen o yo'ogte Shir. Wɔ ka ne net-wʉ, amba wɔ m-mus ʉn hi ʉn du Shir.”†

³⁴ Yeso zeeru ye, “Gense to rɔ n-me ʉn **karamsa**-o nɔ. A zee Shir nomog ʉt-ma ʉn ye ken sek-ye ye ʉn hun-ne ye ne, wʉ aaguru ye ‘yege-shir.’‡ ³⁵ To, a nepste Ma-to Shir to rɔ o-nip ba m-ta. Komo Shir ak ka hun-ne ye ‘yege-shir,’ ka hun-ne ye wʉ ya'ase Ma-to ʉn wʉ à. ³⁶ Me wʉ Shir daage à, wʉ tomɔn ʉn hono o-dak à, ¿Ya nɔ hette m-zee ʉm yo'ogte Shir remen ʉm ak hi ʉn de ‘**Wà-wʉ Shir**’? ³⁷ ʉrege me m-nom bɔ Tato re rɔ m-nom á, to, nɔ jar nɔ sher hur-ʉt nɔ ʉn me á. ³⁸ Amba ʉrege ne nɔ hyanag me m-nom bɔ Tato re rɔ m-nom à, ¿remen yan ɔ nɔ sherte hur-ʉt nɔ ʉn me ne á? Kɔ gon senge-mɔ me m-nom à, mɔ bɔ'ossute nɔ nept m-sok ne, ʉnze Tato re rɔ be ʉn de, me komo ne be-de o-Tato.” ³⁹ Ye ja'asuru m-senge, ye shipt wʉ. Wʉ possuru ʉn kom-to ʉn ye. Ye hoks wʉ m-bop á.

⁴⁰ Ka da-de ne, wʉ dooru m-warag ʉn pesto-de ʉn Rɔog-o o-Joda be-de **Yohana** takne yo'os ʉn hun-ne n-me m-ho à. Wʉ she'eturu kané.§ ⁴¹ Hun-ne haanuru be-de ʉn wʉ ʉt-moor ne. Ye dekuru m-zee, “Nip-o, **Yohana**, wʉ nom se ken rem-se ʉt-hyat se har wʉ kututu na Shir ye tomne wʉ á, amba ma-to wʉ ro m-rwor mosse ʉn ka net-wʉ ne à, nip-o.” ⁴² Káne ɔ hun-ne ʉt-moor ne shere hur-de ʉn ye be-de ʉn wʉ.

* **Bɔr-ʉs op:15** 10:15 Hyen komo: Mati 11:27; Ruka 10:22. † **Bɔr-ʉs op:33** 10:33 Hyen komo: Rewi 24:16.

‡ **Bɔr-ʉs op:34** 10:34 Hyen komo: Bɔng 82:6. § **Bɔr-ʉs op:40** 10:40 Hyen komo: Yoha 1:28.

Bɔr-ɔs op o-gaan

Yeso 'yonstɛ Razarus

1 Wɔ ken nɛt-wɔ jin-de ɔn wɔ Razarus rɔkt gom. Wɔ she'ette ɔn bɔ-o o-Betanya, mosse ɔn **Meri** nɛ ɔn hen ɔn wɔ Marta.* 2 Ka **Meri**-wɔ, wɔ wɔ hokmɛ Gos-wɔ m-nɔw mɔ m-shi'igin ɔs-na. Wɔ sokmuru mɔ ɔn hi-se ɔn hi-de ɔn wɔ. To, de ken ho-de Razarus rɔturu gom.† 3 Ka ne'a-nɛ yɛ, sɛk-yɛ nɛ ɔn wɔ nɛ tomuru be-ur Yeso, yɛ zɛɛru, "Gos-wɔ, ka nɛt-wɔ, wɔ o rɔ m-was ɔn wɔ nɛ à, wɔ hogɛ m-rɛrɛm á."

4 Bɔ Yeso hogute kááne à, wɔ zɛɛru, "Ka gom-o, gom-o m-mar o á, remen a sɛkɛmsutɛ Shir o, a sɛkɛmsɛ tomso nɛ **Wà-wɔ Shir**." 5 Yeso ro ɔn was ɔn Marta nɛ ɔn **Meri** nɛ, Razarus wɔ. 6 To, bɔ wɔ hogute Razarus ɔ hogɛ m-rɛrɛm á, wɔ rewuru ho-ut yoor.

7 Ka da-de, wɔ zɛɛru yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ, "A warag nɔ dak-o o-Judiya."

8 Yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ yɛ zɛɛru, "Wa-ɔs-Nap, ɔn ka ho-to sɛk-yɛ‡ rɔ ɔn hoob-o yɛ jirit wɔ, ¿o dooru m-warag rɛenɔ komo?"

9 Yeso shasuru, "¿Rwɔun-mɔ ur-ho ɔn 'hebe-mɔ ɔn de nɛ taase ur-ho o ka ka? Bɔn wɔ rɔ ur-hew m-how à wɔ rɔ m-ma'as ut-pukse á, remen wɔ rɔ m-hyan cas. 10 Amba bɔn wɔ rɔ ur-hew m-tɛt à wɔ ma'as ut-pukse remen cecas-m rɔ kon á."

11 Bɔ wɔ rɔrte kááne à, wɔ dooru m-zɛɛ, "Wan-yen na Razarus rɔ m-rew, amba mɛ m-ha m-'yons wɔ."

12 Yan-nekɛ-mɔ ɔn wɔ zɛɛru wɔ, "Gos-wɔ tɛ, uregɛ de ɔnze rew-mɔ kwosu wɔ, ai, mɔa pyesse." 13 Yɛ napu nɛ ɔnze, ma-to ɔn mar-m Razarus Yeso rotte á. Yɛ dekuru ɔnze rew-mɔ wɔ rotte.

14 Remen kaanɛ Yeso ruru yɛ cas, "Razarus merestɛ. 15 Mɛ o-zak bɔ mɛ rokɛ káne be-de ɔn wɔ á, remen nɔ sherɛt. Amba a nekɛ nɔ be-de ɔn wɔ."

16 Sɛ Toma, wɔ a m-zɛɛ ko-Pɛsɛ à, wɔ zɛɛru or ɔn wɔ nɛ, "A nekɛ nɔ ɔn cen na nɔ a meret nɔ mosse ɔn wɔ nɛ."

Yeso ya'ag ka ne'a-nɛ yɛ jaab-o ut-men

17 Bɔ Yeso woote à, wɔ 'woss Razarus nomostɛ ho-ut nass ɔn saag. 18 O-Betanya yow yow o-Urusharima nɛ o, o rɔ untun mɛr-ut yoor [kiromita 3]. 19 **Yahuda**-nɛ haanuru ut-moor nɛ. Yɛ haante remen yɛ gastɛ Marta nɛ ɔn **Meri** gas-de ɔn mar-m hen ɔn yɛ. 20 Bɔ Marta hogute ɔnze Yeso roon à, wɔ haaru wɔ m-gontɛ. **Meri** daaguru wɔ she'et o-hur.

21 Bɔ wɔ go'onɛ ɔn Yeso nɛ à, Marta zɛɛru Yeso, "Gos-wɔ, wɔ rokontɛ, heno tɛ Razarus wɔ roa mer á. 22 Amba kɔ m-moka um nepstɛ koyan o konɛ be-de Shir, wɔa nomo wɔ."

23 Yeso zɛɛru wɔ, "Heno ru a inusse komo."

24 Marta zɛɛru wɔ, "Um nepstɛ wɔa inusse inɛ-mɔ m-margan nɛ ho-de ur-kom."

25 Yeso zɛɛru wɔ, "Ai, mɛ wɔ rɔ inɛ-mɔ ɔn margan-nɛ. Mɛ wɔ rɔ hoog. Nɛt-wɔ shɛrɛ hur-de ɔn wɔ ɔn mɛ à, kɔ wɔ mer, wɔa inusse. 26 Nɛt-wɔ rɔ nɛ ɔn hoog nɛ à, wɔ shɛrɛ hur-de ɔn wɔ be ɔn de à, wɔ he de m-mar á har da-o ba m-ta. ¿Wɔ Marta wɔ m-shɛr ɔn ma-ut re?"

Yeso 'wonog

27 Marta zɛɛru wɔ, "Oho, Gos-wɔ, um sherustɛ hur ɔn de, wɔ rɔ **Kiristi, Wà-wɔ Shir** wɔ a tomnɛ ɔn hono o-dak à."

28 Bɔ Marta rɔrte kááne à, wɔ haaru, wɔ agnuru sɛk-wɔ ɔn wɔ **Meri**. Wɔ ruru wɔ ɔs-har, wɔ zɛɛru, "Wa-ur-Yoos na haante. Wɔ rɔ ɔn eeg-ɔs ru." 29 **Meri** nɛ komo, bɔ wɔ hogute kááne à, wɔ inuru hor-m-hor, wɔ kawuru be-de Yeso ro à. 30 Yeso ɔn go

* **Bɔr-ɔs op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Ruka 10:38-39. † **Bɔr-ɔs op o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Yoha 12:3.

‡ **Bɔr-ɔs op o-gaan:8** 11:8 Yahuda-nɛ.

wɔɔn o-bɔ tokon á. Har m-mɔka wɔ ro be-de Marta gontɛ wɔ à. ³¹ Hun-nɛ ro be-ur **Meri**, o-hur yɛ ro wɔ ɔr-gas à, yɛ hyanurɔ wɔ inɔtɛ hɔr-m-hɔr, wɔ ruuru. Yɛ dɔruru wɔ, yɛ rɔ o-gwɔt yɛ zee ɔn saag ɔ wɔ heye wɔ ɔnɔt.

³² **Meri** wɔɔru be-de Yɛso ro à. Bɔ wɔ hyente Yɛso à, wɔ heeru ɔn na-se ɔn wɔ. Wɔ zɛeru Yɛso, “Gɔs-wɔ, ɔ rotte ɔnze o rokon kàne hen tɛ roa mer á.”

³³ Bɔ Yɛso hyente wɔ ro ɔs-'wɔn à, **Yahuda**-nɛ tomso nɛ yɛ haane mɔsse ɔn wɔ nɛ à, yɛ ro ɔs-'wɔn. Mɛn-ɔt naasuru wɔ. ³⁴ Yɛso zɛeru yɛ, “¿Ke nɛ ɔ nɔ jɔku wɔ?”

Yɛ zɛeru Yɛso, “Gɔs-wɔ, haan o gut.”

³⁵ Yɛso 'wɔnuru.

³⁶ Remen kááne hun-nɛ zɛeru, “Gwɔt bɔ wɔ wasse ɔn wɔ nɛ à!”

³⁷ Yɛ ken yɛ be-de ɔn ka hun-nɛ yɛ zɛeru, “¿U nɔm tɛ ka, ka net-wɔ, wɔ ka upse yish-yɛ ɔn ko-pɔ á? ¿Wɔ roa hoks wɛn ɔn Razarus m-mar á?”

Yɛso 'yonstɛ Razarus ɔt-marimar

³⁸ Yɛso dooru hyan ɔr-'wɔn ɔn mɛn-tɔ ɔn wɔ. Wɔ wɔɔnuru ɔn saag. Ka saag-ɔ nɛ pak-ɔ ɔt-ta'ar ɔ ɔn ɔ ken ta'ar-ɔ a tige ɔn ish-ɔ ɔn ɔ. ³⁹ Yɛso zɛeru, “Dos nɔ ka ta'ar-ɔ.”

Marta, wɔ sɛk-wɔ ɔn wɔ mare à, wɔ zɛeru, “Gɔs-wɔ re, wɔa nomos wɔs m-mɔka, remen hɔ-ɔt nass tɔ ka wɔ caane bɔ m-mar.”

⁴⁰ Yɛso zɛeru, “¿Mɛ ruru wɔ ɔ á, ɔm zee wɔ sher hur ɔn du ɔn mɛ nɛ, wɔa hyen sɛps-mɔ Shir à?”

⁴¹ Yɛ dossuru o-ta'ar. Yɛso dassuru ɔr-hi n-ton. Wɔ zɛeru, “Tato re, ɔm bɔmog wɔ remen o regute mɛ ɔt-tɔ. ⁴² ɔm nepstɛ kɔ da ɔn ke o rɔ mɛ ɔn ke'e ɔt-tɔ. Amba mɛ ɔn rwɔr remen hun-nɛ yɛ rɔ kàne eso eso à, remen yɛ sherɛt hur-de ɔn yɛ ɔnze wɔ wɔ tomnu mɛ.”

⁴³ Bɔ wɔ rurte kááne à, wɔ 'yonsuru ɔs-cɔr deen, wɔ zɛeru, “Razarus, rwuun!”

⁴⁴ Wɔ mare à wɔ argu m-rwuun, na-se ɔn wɔ ɔt-kom nɛ gegurse ɔn wa-de o-gund, co-ɔ ɔn wɔ yeresse ɔn gund-de ɔn duk.

Yɛso zɛeru, “Us nɔ wɔ, wɔ arag!”

A nomute Yɛso geeg-de ɔt-yage

(Mati 26:1-5; Mark 14:1-2; Ruka 22:1-2)

⁴⁵ Ka **Yahuda**-nɛ yɛ dɔre **Meri** be-de ɔn saag à, yɛ hyang rii-yo Yɛso nɔmɛ à, mɔɔr-tɔ ɔn yɛ sherɔ hur-de ɔn yɛ ɔn wɔ. ⁴⁶ Amba yɛ ken yɛ be-de ɔn yɛ arguru m-ha be-de ɔn **Parisa**-nɛ, yɛ ruru yɛ rii-yo Yɛso nɔmɛ à. ⁴⁷ Remen kááne Gwɔmo-nɛ yɛ ɔn kɔn-se Shir ɔn **Parisa**-nɛ nɛ yɛ aaguru **Mɔrog-de ɔn Sɛk-yɛ** remen yɛ piishtɛ ɔt-ma.

Yɛ zɛeru, “¿Ya ɔn yo nɛ a nɔ m-nɔm? Gwɔt nɔ saw-tɔ ɔt-hyat tɔ wɔ rɔ m-nom à!

⁴⁸ A yage wɔ kááne, kɔwan wɔa sher ɔr-hur ɔn wɔ. **Roma**-nɛ a haan, yɛ sabarse hun-nɛ na ɔn **Pyo-ɔ Shir** nɛ ɔn dak-o na nɛ.”

⁴⁹ Amba wan-gaan be-de ɔn yɛ, wɔ a m-zee Kepas à, wɔ wɔ ro ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir ɔn ka hak-ɔ, wɔ zɛeru, “Nɔ de nɔ nap tɔ nɔ m-rwɔr á ⁵⁰ ¿Nɔ m-gwɔt á? Ai, jiishtu nɔ wan-gaan mer ɔtte kap mɔ ɔn hun-nɛ merme à.”

⁵¹ Yanze remen cɔn-mɔ ɔn wɔ ɔ wɔ rurte kááne á, sɛ de ɔntun wɔ ro ko-Gwɔmo-wɔ ɔn kɔn-se Shir à, Shir ɔn kute wɔ, wɔ rur ka ma-tɔ wɔ zee Yɛso a mer remen **Yahuda**-nɛ. ⁵² Yanze nɛ remen **Yahuda**-nɛ ɔn hɔn-de ɔn yɛ á, amba remen wɔ mɔrgunsutɛ yakar-yɛ Shir yɛ rɔ cakarse kɔ kene à, yɛ she'etɛ kang-o gaan.

⁵³ Bɔ ɔn ka ma-tɔ ɔn ka hɔ-de, yɛ tooru ɔt-hun remen yɛ hoot Yɛso. ⁵⁴ Remen kááne, Yɛso do m-rwuun ɔr-buk cas be-de ɔn **Yahuda**-nɛ á. Amba wɔ inuru káne, wɔ nekuru ɔn dak-ɔ rɔ o-zang à. Wɔ cowuru ɔn ɔ ken bɔ-ɔ ɔ a m-zee o-Eparam á. Wɔ she'eturu káne ɔn yan-neke-mɔ ɔn wɔ nɛ.

⁵⁵ A kanɛ, **Biki-o m-Pas** ɔ ɔn he de m-woon. Hun-nɛ ɔt-moor nɛ yɛ haaru o-Urusharima remen yɛ koostɛ hi ɔn de ɔn yɛ yɛ she'etɛ ba m-kukop rii-yo **Biki-o m-Pas** woonte. ⁵⁶ Yɛ zɛɛru hoob-o Yɛso, yɛ rɔ eso eso ɔn **Pyo-o Shir**. Yɛ m-zɛɛ, “¿Ya ɔn yo nɛ nɔ hyanɛ? ¿Wu roon o-biki?” ⁵⁷ Hun-nɛ ma'asɔ hoob-o Yɛso, remen Gwomo-nɛ yɛ ɔn kon-se Shir ɔn **Parisa**-nɛ nɛ yɛ rwo'og ɔnze bɔ ɔn wu hyanɛ be-de Yɛso ro à, wu haan, wu rur, yɛ shipt wu.

Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor

*Meri hokmote Yɛso now-mo
m-shi'igin ɔn bo-o o-Betanya
(Mati 26:6-13; Mark 14:3-9)*

¹ **Biki-o m-Pas*** kuks ho-ɔt cind, Yɛso haanuru bo-o o-Betanya be-de Razarus ro'e à, wu Yɛso 'yonse ɔt-marimar à. ² Yɛ nomuru rii-yo m-rɛ yo m-tɛt remen yɛ hwoog Yɛso ɔr-keɛr. Marta wu nome rii-yo m-rɛ. Razarus nɛ yɛ ro m-rɛ be-ɔr gaan ɔn Yɛso nɛ. ³ Ka da-de nɛ, **Meri** dekurɔ batta-de ɔn now-mo m-shi'igin. Ka now-mo woog purug-de o-rita, mo o-**nardi**, komo a mosse mo ɔn rii nɛ á, mo ɔn hwor mo deen. Wu hokmuru mo Yɛso ɔs-na, wu pe'eguru ka now-mo ɔn hi-se ɔn hi-de ɔn wu. Kur-o kutuksuru ɔn m-shi'igin.†

⁴ Amba Yahudas Iskariyoti, wu ro wan-gaan be-de ɔn **yan-neke-m Yɛso** wu he m-ya'as ɔn Yɛso a ho à. Wu zɛɛru, ⁵ “¿Ya ɔn yo nɛ wɛnɛ **Meri** beeb ka now-mo, a wonge koob-nɛ ka hwor-yɛ? Ai, ká hwor-yɛ ro wooste guwɔs-de ɔn hak.”‡ ⁶ Yahudas Iskariyoti ɔn rwor káanɛ yanze remen wu ro m-was ɔn koob-nɛ nɛ o á, se de wu ko-hyow-wu. Komo nɛ wu ro wan-bop-to ɔn ba-de ɔn hwor, wu ro yɛ m-ma'as m-hiw.

⁷ Yɛso zɛɛru, “A yage **Meri**, wu ɔn hokmo me m-now remen ho-de a he me jok à. ⁸ Ai, ko de ke da-de nɔ mosse ɔn koob-nɛ nɛ, amba ba ko da ɔn ke o nɔ he m-ma'as ɔn me nɛ á.”§

A nomute Razarus geeg-de ɔt-yage

⁹ Da-o hun-nɛ hogute ɔnze Yɛso ro ɔn bo-o o-Betanya, **Yahuda**-nɛ ɔt-moor nɛ yɛ haanuru be-de ɔn wu. Yanze rem Yɛso ɔn hon-de ɔn wu á, har remen yɛ hyenet ɔn Razarus nɛ wu Yɛso 'yonse be-de m-mar à. ¹⁰ Gwomo-nɛ yɛ ɔn kon-se Shir yɛ gamuru ɔt-hi yɛ hoot Razarus ɔn ce ɔn wu, ¹¹ remen ɔn wu o **Yahuda**-nɛ ɔt-moor nɛ yagute dore ɔn gwomo-nɛ yɛ ɔn kon-se Shir. Yɛ shere hur-de ɔn yɛ be-ɔr Yɛso.

*Hun-nɛ yɛ o-Urusharima barkute Yɛso
(Mati 21:1-11; Mark 11:1-11; Ruka 19:28-40)*

¹² Bɔ ish geste à, caari-de ɔr-morog de ɔn yɛ ha ka **Biki-o m-Pas** à, hoguru ɔnze Yɛso roon o-Urusharima. ¹³ Yɛ deknuru jet-se o-kerem. Yɛ zɛɛru m-ru yɛ gontute wu, yɛ ro ɔn 'yons ɔs-ɔr, yɛ ro m-zɛɛ,

“Ur-bongon be-de Shir!”* Shir huute wu nu-o so-o wu,
wu haane ɔn beeb-ɔr Yawe à.†

Shir huute wu nu-o so-o

wu rɔ ko-Gwomo-wu ɔn **Isra**-nɛ à!”

¹⁴ Yɛso ro m-nekne n-ton ɔn ya o-janka bɔ rɔ gense be-de ɔn Ma-to Shir à ɔnze,

§ **Bɔr-ɔs op o-gaan:55** 11:55 Biki-o Yahuda-nɛ rotte m-baks ɔn ho-de Shir ruute yɛ o-Masar à. * **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:1** 12:1 Biki-o Yahuda-nɛ rotte m-baks ɔn ho-de Shir ruute yɛ o-Masar à. † **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:3** 12:3 Hyen komo: Ruka 7:37-38. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:5** 12:5 ɔt-Girik: denari 300. § **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:8** 12:8 Hyen komo: Kara 15:11. * **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:13** 12:13 ɔt-Girik: “Hosanna!” Gom-o ɔt-Ibra gaan-to ɔt-Hun “Gu te!” Hun-nɛ zɛɛru káanɛ da-o yɛ cone m-ya'as Shir ɔr-bongon. † **Bɔr-ɔs op ɔs-ɔoor:13** 12:13 Hyen komo: Bong 118:25-26.

15 “Nɔ ya-o-Urusharima‡ taase nɔ hogɛ o-gyer á,

Ko-Gwomo nɔ wu ka roone n-ton un ya o-janka.”§

16 Ur-takan, yan-neke-mo un wu ro nak un ka rem-se ne á, se da-o a sepe Yeso à. Ka da-o, ye bakse unze gense ma-to un wu ro, komo to koruru kaáne hond hond bo a gene to à.

17 Da-de wu aage Razarus wu rwuun un saag à, komo wu 'yonstu wu un hoog ne à, buug-de un hun-ne de ro mosse un wu ne à, ye ye rure hun-ne ka ma-to. 18 Rii-yo hante morog-ur heet gonte de un wu à yo ro, remen ye hogute wu nomog ka rii-yo ut-hyat yo. 19 Bo **Parisa**-ne hogute ya-o-Urusharima Haag ye gontute Yeso à, ye zeeru hi un de un ye, “Yatt-yo a hokse m-nom á! Ai, hono o-dak dorussute wu!”

Ye ken Girik-ne ye hok Yeso

20 Káne, be-de un ye haane ka biki-o à **Girik**-ne ro kon. Ye un haan remen ye nomote Shir ur-bongon. 21 Ye haanuru be-ur Pirip (wu ko-wa-o-Besayada un dak-o o-Gariri). Ye konuru wu, ye zeeru, “Gos-wu, te conog hyan-o Yeso.” 22 Pirip haaru, wu ruru Andarawus. Andarawus un Pirip ne haanuru, ye ruru Yeso.

23 Yeso zeeru ye, “Da-o nomoste o a hette me m-seps à, me **Wà-wu un net**. 24 Me no m-rure o-nip, go-yo o-hyo hene n-dak se yo mereste, go-o gaan-yo ro m-ma'as. Amba da-o yo potne, yo maturu deen. 25 Wan-con-to un hoog-o un káne un hono o-dak, wu taage un hoog-o ro be-de Shir à. Net-wu yage ne hoog-o un káne un hono o-dak à, wu kum hoog-o Shir o ba m-ta.* 26 Kap wu he me nome m-guw à, wu doru me be-de um ro à, káne o wu he m-she'et un cen wu. Kowan wu nomo me m-guw, Tato re a seps wu.”

Yeso rworog ma-to un mar-mo un wu

27 “M-moka me un hogɛ un nu-se un hoog re. ¿Ya um he m-zee? ¿Um zee ‘Tato re dossu me ka swo ur-koob de’? Ay, ko n-ga, me un haan remen ka da-o. 28 O-Tato, yage a hyenet sekemse-m ru.” Bo Yeso rurte kaane à, a hoguru o ken cor-o n-ton shir, o ro m-zee, “Um be'essute, um sekemsussute hi un de. Man do hi un de m-sekemse komo ne.”

29 Moor-to un hun-ne ye ro kane eso eso à, ye hoguru ka cor-o. Ye zeeru, “Ai, dakar-o.”

Ye ken ye zeeru, “Wu ken ko-wan-tom-wu **Shir** wu wu tepsu wu.”

30 Yeso zeeru, “Rem re o no hogute ka cor-o á, se de rem no. 31 M-moka o Shir he piishe un hono o-dak ut-ma. M-moka o Shir he m-ruut un beeb-de un gwomo-to **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu ro gwomo-to un ka hono o-dak à. 32 Amba me, da-o a kame me n-ton o-kan à, remen kaáne man ru hun-ne m-haan be un de.” 33 Rwor-mo un wu kaáne mo mo kute gon mar-mo wu hette à.

34 Moor-to un hun-ne shasuru wu, “Ro gense be-de un Takurda-o un Ma-to Shir, a zee **Kiristi** a she'et ko da un ke. To, ¿re o un ya o zet ‘A kem **Wà-wu un net** o-kan?’ ¿Wan wu ne ka **Wà-wu un net** wu?”†

35 Yeso zeeru ye, “M-moka ya o-da hiin kane un co, cecas-m ro mosse un no ne. Nom no ur-hew cin cecas-m ro mosse un no ne, taasutet-mo rew no n-cow. Wu tet-m rewe à, wu hyen cow-yo m-dore á. 36 Sher no m-cecas ne da-de no ro un mo ne à, remen no waragte hun-ne ye m-cecas.” Bo Yeso rurte kaáne à, wu arguru m-neke, wu wukuru ye.

Koob-de m-she

‡ **Bor-ɔs op ɔs-ɔoor:15** 12:15 ut-Girik: Sihiyona. § **Bor-ɔs op ɔs-ɔoor:15** 12:15 Hyen komo: ZeKa 9:9.

* **Bor-ɔs op ɔs-ɔoor:25** 12:25 Hyen komo: Mati 10:39; 16:25; Mark 8:35; Ruka 9:24; 17:33. † **Bor-ɔs op ɔs-ɔoor:34** 12:34 Hyen komo: Bong 110:4; Isha 9:7; Izik 37:25; Dane 7:14.

³⁷ Kɔ de rotte wu swoog ye kute un rem-se ut-hyat ut-moor ne un yish-ye un ye à, kap un kaane ne, ye sher unze wu wu ro **Kiristi** á. ³⁸ Káne o, a shoosé rwor-m **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Wu zee,

“Yawe, ¿wan wu ne shere un ma-ut te ne?

¿Be-ur wan o ne Yawe rwunte beeb-de un wu?”‡

³⁹ Q hante, ye hokste m-sher á remen **Ishaya** doog m-zee, un de ken be-de.

⁴⁰ “Shir pooste yish-ye un ye,
komo wu hoog hur-de un ye,
taasu ye hyen un yish-de un ye,
ye nept komo un hur-de un ye,
har ye muunte be un de,
um dossutu ye po-to ur-hur.”§

⁴¹ **Ishaya** un rwor kááne remen wu hyanag sekemse-m Yeso, wu rorog ma-to un wu.

⁴² Kap un koob-de un sher un hur-de un ye un wu ne, ut-moor ne be-de gos-ye ye un **Yahuda**-ne, ye shereg un wu. Amba ye es m-rwunte á, un gyer-o un taase **Parisa**-ne ruut ye un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. ⁴³ Ye jiishte m-con hun-ne bum ye otte Shir bum ye à.

*Gom-ur Yeso de a hette piishe
un hun-ne ut-ma*

⁴⁴ Yeso 'yonsuru ɔs-cor deen, wu zeeru, “Wu shere be un de à, me wu un hon-de wu sherte á. Amba wu ro m-sher un wu tomnu me ne à. ⁴⁵ Net-wu ro me m-hyan à, wu ro m-hyan un Tato re wu tomne me un hono o-dak à. ⁴⁶ Me un haan hono o-dak remen um ye'et hun-ne m-ccas. Wu shere un me ne à, taase wu she'et o-comb á.

⁴⁷ “Bon wu hoge ma-ut re, wu dore to á, man piishe wu ut-ma á. Yanze remen um piishite hono o-dak ut-ma o um haante á, se de remen um guut hono o-dak. ⁴⁸ Net-wu yage me à, wu goks komo ne ma-ut re á, wan-piish un wu ut-ma ro kon. Ma-ut re to um rwore à, to a hette net piishe ut-ma un ho-de ur-kom. ⁴⁹ Yanze ka ma-to, ma-to un hi un de to á. Tato re wu tomne me à, un hi un de un wu, wu ya'e me cow-yo un to, un bo um he to m-rwor ne à. ⁵⁰ Um nepste ka **karamsa-o** ro na m-woot un hoog-o ba m-ta. Remen kááne, kap bo un rii-yo um rwore à, Tato re zee me um rur yo.”

Bɔr-ɔs op ɔs-tet

Yeso sapte na-se un yan-neke-mo un wu

¹ A káne, da-o **Biki-o m-Pas*** ro un he de m-woon à, Yeso nepste ne da-o wooste o wu hette m-iné un ka hono o-dak o wu waragte be-ur Tato un wu, wu n-Ton à. Wu waste ye, ye ro ye ma un wu n-me un hono o-dak à, m-moka wu kutute ye bo wu wasse un ye ne à har da-o ur-kom.

² Bo ho-ur he'ebute à, Yeso ne un yan-neke-mo un wu ne ye morguru remen ye reet rii-yo m-re. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** be'essute wu cuwuste un hur-ur Yahudas Iskariyoti wa Simon, wu ya'aste Yeso un kom-to un yan-yage-to un wu. ³ Yeso nepste Tato un wu be'essute wu ya'assute wu gwomo-to un ko yo ke rii-yo. Wu nepste ne be-de Shir o wu rwuune, be-de Shir o tomso ne wu he m-warag. ⁴ Wu inuru be-de wu ro tara à, wu possuru cop-o un wu. Wu deknuru ur-bojo, wu yapuru de un byon. ⁵ Ka da-de ne, wu duusuru m-ho o-jaw. Wu ma'asuru un sapte un yan-neke-mo un wu ɔs-na. Bo wu saptute ye ɔs-na à, wu ussuru bojo-de ro yepo un byon-o un wu à, wu sokmuru ye ɔs-na un de.

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-voor:38** 12:38 Hyen komo: Isha 53:1 (ut-Girik). § **Bɔr-ɔs op ɔs-voor:40** 12:40 Hyen komo: Isha 6:10 (ut-Girik). * **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:1** 13:1 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à.

⁶ Bɔ wu woote be-ur Simɔn Bitrus à, Simɔn Bitrus zeeru wu, “Wɔ, Gos-wu, ashi, ¿wɔ wu he me saptɛ ɔs-na?”

⁷ Yeso zeeru wu, “M-mɔka wɔ nap rii-yo me m-nom á, amba ɔjime wɔa neps.”

⁸ Simɔn Bitrus zeeru, “Ay, wɔa cɛt me un saptɛ ɔs-na á.”

Yeso zeeru wu, “Me saptɛ wɔ ne ɔs-na á, yatt-yo nu'ɔsɛ me un wɔ ne á.”

⁹ Ka da-de ne, Simɔn Bitrus zeeru wu, “Gos-wu, ɔrege kaane ɔ, na-se un hon-de un se o he me m-saptɛ á, saptɛ me ut-kom ur-hi ne.”

¹⁰ Yeso zeeru wu, “Zorse-o rɔ un hoob-ɔ m-zɔr komo ne á, se de sapt ɔs-na temb, remen wu be'essute wu ja'assute cas cas. Nɔ ne ja'asse ne ye, amba kap-m nɔ ɔ á.”

¹¹ Yeso nepste wu he wu m-ya'as à, de de wu zette kap-m nɔ ɔ nɔ rɔ ja'asse á.

¹² Bɔ wu komte sapt un na-se un ye à, wu copuru cop-ɔ un wu. Wu warguru be-de wu ro'e tara à, wu zeeru, “¿Nɔ nepste rii-yo um nomu nɔ? ¹³ Nɔ me m-aag ‘Wa-ur-Yoos,’ komo ‘Gos-wu’ nɔ. Hond hond ɔ ne komo. Ka bɔ-se ɔ um rɔ. ¹⁴ Bɔ me Gos-wu, un Wa-ur-Yoos ne à, har um saptute nɔ ɔs-na à, depete un cen nɔ ne nɔ sapt na-ɔs ɔr nɔ ne. ¹⁵ Nom nɔ kaane remen um nomutu nɔ o-bu remen nɔ nomot bɔ um nomu nɔ à.† ¹⁶ Me nɔ m-rure o-nip, guw-ne rɔ m-jiish un gos-ye ye un ye ne á. Wan-tom komo wu rɔ m-jiish un net-wu tomnu wu á.‡ ¹⁷ Urege nɔ nepste un kaane ne, nɔ tomso ne m-nom o-dorotte, Shir a huw nɔ nu so-o. ¹⁸ Kap-m nɔ ɔ mette á. Um nepste ye um degre à. Kap remen a shooste ma-to rɔ gense n-me un Ma-to Shir à, ‘Net-wu rɔ m-re mosse un me ne à, wu rɔ me ut-yage.’§

¹⁹ “Me nɔ m-rure m-mɔka cin ba ka rii-yo un nom, remen da-ɔ yo nome, nɔ sheret me wu rɔ **Kiristi, Wan-Gwu** wu Shir tomne hono o-dak à. ²⁰ Me nɔ m-rure o-nip, bɔ un net-wu gokse wu um tombe à, wu gokste me ɔ ka. Wu gokse me ne à, wu gokste Shir ɔ ka wu tomne me à.”*

Yeso rworog unze a ya'as wu

un kom-to un yan-yage-to un wu

(Mati 26:20-25; Mark 14:17-21; Ruka 22:21-23)

²¹ Bɔ Yeso rurte kááne à, wu hoguru ɔs-nu un hur-de un wu. Wu ruru yan-neke-mɔ un wu cas, wu zeeru, “Me nɔ m-rure o-nip, wan-gaan be un nɔ, wua ya'as me un kom-to un yan-yage-ut re.”

²² Yan-neke-mɔ un wu guturu hi un de un ye, ye nap wu Yeso rotte á. ²³ Wu ken be-de un yan-neke-mɔ un wu, wu Yeso wasse un wu ne deen à, wu ro un her-o Yeso.

²⁴ Simɔn Bitrus zeeru wu ɔs-har, “Citɔ na Yeso unze, ¿Wan wu ne wu rotte?”

²⁵ Ka wu ro un her-o Yeso à, wu kaksunuru, wu zeeru, “Gos-wu, ¿wan wu ne?”

²⁶ Yeso shasuru, “Wu ka, wu um he m-huwe ur-burodi um ya'as wu à.” Bɔ wu huute ne hwu-de ur-burodi à, wu ya'asuru Yahudas Iskariyoti wà Simɔn. ²⁷ Bɔ wu gokste ka hwu-de à, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cowuru un hur-de un wu.

Yeso zeeru wu, “Nom yo o cone à kyak.” ²⁸ Amba ye ka ye rɔ un re un rii-yo m-re à yatt-wu nape rii-yo hante Yeso zeet wu kááne á. ²⁹ Ye essuru unze Yeso un tom Yahudas on rem-se o-biki, kɔ ne wu ya'as koob-ne yo ken rii-yo, remen Yahudas wu ro un ba-de un hwor-ye un ye ne. ³⁰ Tet-mɔ ne komo, bɔ wu gokste hwu-de ur-burodi à, wu aguru m-ru but.

Karamsa-o pu-o

³¹ Bɔ Yahudas ruute à, Yeso zeeru, “Da-o wooste ɔ **Wà-wu un net** hette cow un seps-mɔ un wu à. Komo a seps Shir remen wu. ³² Urege a sekemsete Shir un me, Shir a sekemse me tomso ne ha-mɔ un be-de un wu. Hor-m-hor ɔ ne wu he me m-sekemse.

† **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:15** 13:12-15 Hyen komo: Ruka 22:27. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:16** 13:16 Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 15:20. § **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:18** 13:18 Hyen komo: Bɔng 41:9. * **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:20** 13:20 Hyen komo: Mati 10:40; Mark 9:37; Ruka 9:48; 10:16.

³³ “Nò yakar re rek-ye rek-ye, o-da hiin o um rò mosse un nò ne. Noa hoob me, amba bò um rure Sek-ye be-de un **Yahuda**-ne unze be-de um he'e à noa hoks m-ha káne á, ka o me nò m-rure m-mòka.†

³⁴ “**Karamsa**-o pu-o o me nò m-rure. Was nò un or nò ne. Bò um wasse un nò ne à, ka bò-se ne o un cen nò ne nò was un or nò ne.‡ ³⁵ Kááne o kowan he m-nap unze yan-neke-m re ye nò rò, urege de unze nò m-was un or nò ne ne.”

Yeso rurute Bitrus wu nom she-mo un nap-o un wu

(Mati 26:31-35; Mark 14:27-31; Ruka 22:31-34)

³⁶ Simòn Bitrus zeeru wu, “Gos-wu te, ¿ke co-o o he?”

Yeso shasuru wu, “Be-de um he'e à, wò hoks me m-dore m-mòka á. Amba ujime káne un co hiin, wò doru me.”

³⁷ Bitrus zeeru wu, “Gos-wu, ¿remen yan o mette à hoks wò m-dore m-mòka á? Ai, man ya'as hoog re rem ru.”

³⁸ Yeso zeeru, “¿Har wò ya'as hoog ru rem re? Me nò m-rure o-nip, rii-yo keeg-o kiit-yo kenet, wò nom she-mo un nap-o re har so o-tet.”

Bor-us op us-nass

Yeso wu rò cow-yo m-ha be-de Shir

¹ Yeso zeeru ye. “Taase hur-ur nò naase á. Sher nò be-de Shir. Nò sher be un de tomso ne. ² Un hur-o Tato re kuke-ut rò kon deen. U rotte kááne o á, um roa ruru nò á. Komo neke-mo um he'e reenò um ja'asuté nò ur-be. ³ Men neke, me ja'asunse nò ur-be tomso ne, um dooru m-muun um degbuté nò un be-de un hi un de remen nò she'etté be-de um rò à. ⁴ Be-de um he'e à, tomso ne nò nepste o-cow.”

⁵ Tomas zeeru wu, “Gos-wu, te nap be-de o he'e á. ¿Re o te he m-nom te nept o-cow?”

⁶ Yeso zeeru wu, “Me wu rò o-cow, me wu rò o-nip, me wu rò hoog. Wa m-ha be-ur Tato re rò kon á, se wu donte be un de remen me wu rò o-cow yo m-ha be-ur Tato re. ⁷ Nò ro nepstu me, nò roa nep Tato re tomso ne. Amba káne un co, noa neps wu har nò hyen wu tomso.”

⁸ Pirip zeeru wu, “Gos-wu, kutu te o-Tato. Bò'ossutu te.”

⁹ Yeso zeeru wu, “Pirip, honu a she'ete nò cen nò ne à, ¿o zeeru har m-mòka wò nap me á? Ai, kap net-wu hyane me à, ai wu hyanag o-Tato. ¿Re o un ya o zette, 'Kute te o-Tato'? ¹⁰ ¿Wò sher unze me n-me o-Tato, o-Tato tomso ne n-me un me á? Ma-to um ruru nò à, be un de o to rwuune á, se de be-de o-Tato o to rwuune, o rò mosse n-me ne à, o rò m-nom m-senge be un de à. ¹¹ Sher unze un me un Tato re, gaan-to te rò. Urege ne nò hoks m-she, remen ma-ut re á, sher nò remen senge-mo ut-hyat mo um nome à. ¹² Me nò m-rure o-nip, kap wu shere un me à, senge-mo me m-nom à, mo mo wu he m-nom. Har ma wu arag me, remen ha-mo um hette be-ur Tato re. ¹³ Tomso ne kap bon yo nò kone un jin un de à, man nomo nò yo remen a sekemsuté Tato re be un de. ¹⁴ Koyan yo nò kone un jin un de, man nomo nò yo.”

Ess ut-ma to un haan-mo un Kukt-o Shir

¹⁵ “Urege de nò waste un me ne, noa dore **karamsa**-ut re. ¹⁶ Me ne, man kon o-Tato, wu 'ye nò wu ken Wa-ut-Orom wu wu he m-she'et be un nò har da-o ba m-ta à. ¹⁷ Wu wu rò **Kukt-o Shir** wu he nò m-kute nip-o Shir. Hun-ne ye un hono o-dak, ye hoks wu m-gòks á, remen ye hoks wu m-hyan, har ye nept wu á. Nò ne, nò nepste wu remen nò be-ur gaan un wu ne. Wua she'et tomso ne n-me un nò. ¹⁸ Remen kááne, nò nep

† **Bor-us op us-tet:33** 13:33 Hyen komo: Yoha 7:34. ‡ **Bor-us op us-tet:34** 13:34 Hyen komo: Yoha 15:12,17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

unze me hede nò m-yage untun koobi-ne á. Man heesune be un nò. ¹⁹ Ya o-da yo kuse hiin, hono o-dak o wongute un hyan-o re ne. Amba nò ne, noa hyen me, remen me un hoog ne, nò komo, noa nom hoog. ²⁰ Ho-de, nò he kum un **Kukt-o Shir** à, ka ho-de o nò he m-nap unze me un Tato re ne gaan-to te ro. Ka ho-de a warag nò gaan. ²¹ Kap bon net-wu hoge **karamsa**-ut re, wu doru to à, wu ro wan-m-was un me ne. Wan-m-was un me ne ne, Shir a was un wu ne. Me tomso ne, man was un wu ne. Wua hyen me cas, te she'ette un wu ne."

²² Ka da-de Yahudas (amba yanze Yahudas Iskariyoti á) wu shasuru wu. Wu zeeru, "Gos-wu, zya hante ne o hette rwunte un hi un du cas be un te cot, amba wo kute hono o-dak á?"

²³ Yeso zeeru wu, "Bon wu wasse un me ne à, wua dore ma-ut re. Tato re a was un wu ne. Tea haan, te Tato re be-de un wu te she'et mosse un wu ne. ²⁴ Net-wu ro un bop un ma-ut re á, wu ro m-was un me ne o ka á. Ma-to nò hoge un nu-o re à, ma-ut re to á. Ma-ut Tato re to, wu tomnu me à.

²⁵ "Me nò m-rure un to ka myet, un ka da-o me be-ur gaan un nò ne. ²⁶ Amba Wa-ut-Orom, **Kukt-o Shir** wu Tato re he m-tomon un jin un de à, wu he nò yoose un koyan, wu baksu nò rii-yo um ruru nò à. ²⁷ Um yaksutu nò gwugwu-mo ur-hur. Gwugwu-mo ur-hur mo um yaksu nò à, yar-m re mo untun yar-mo un hono o-dak á. Taasu men-ut nò naase á, taasu tomso ne nò hoge o-gyer á.

²⁸ "Nò hogussute de um zeeq men neke um dott m-muun be un nò. Nò wasse un me ne, noa nom o-zak remen me m-ha be-ur Tato re wu jiishe me à. ²⁹ To, m-moka um rurutu nò cin ba da-o un woon remen da-o woone nò sheret. ³⁰ Me hede nò m-rure ut-ma deen á, remen wan-gwomo-to un hono o-dak roon, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Yatt-yo wu he ne hoks m-dos be un de á. ³¹ Amba remen hono o-dak nept unze um waste o-Tato ne, me un nom un kap rii-yo Tato re zee à.

"A ine nò kané, da-o wooste o a hette nò m-neke à."

Bor-ús op ús-taan

Yeso wu ro 'wun-o o-yo

¹ Yeso dooru m-zee yan-neke-mo un wu, "Me ro 'wun-de o-yo yo o-nip. Tato re wu ro yo m-ma'as m-ja'as. ² Ko yo ke jet-yo be-de un yo, yo mate á, Tato re a kups yo. Ko yo ke yo ro ur-mat à, a ro yo m-ja'as remen yo ja'asté ur-mat deen. ³ Nò ne, bo an ja'as un ka 'yo-yo à, ka bo-se ne o ma-ut re ja'ase hur-ut nò. ⁴ She'et nò kang-o gaan un me ne, me ne man she'et be un nò. Bo o-jet ro m-mat un yakar un hon-de un yo á, se de yo ro mosse o-yo ne. Kááne o un cen nò, noa hoks nom un rii á, se nò she'ette mosse un me ne.

⁵ "Me ro 'wun-de o-yo. Nò ro us-jet. Bo un net-wu she'ete be un de à, man she'et be-de un wu, wua met yakar deen. Un ya mosse un me ne á, noa hoks nom un koyan á. ⁶ Kap net-wu she'ete be un de á, a ruut wu untun bo a m-kups un jet-yo ba ur-mat á. A jore, a kamas gon ka jet-se be-ur gaan. Se hu'use, a su se o-ra. ⁷ Amba urege unze nò she'ete be un de, ma-ut re komo, nò gokste to, to, kon nò koyan, a nomu nò yo. ⁸ Ka bo-se ne o ka an sekemse un Tato re urege nò ur-mat deen. Ka bo-o tomso nò he m-kute unze yan-neke-m re nò ro.

⁹ "Bo Tato re wasse un me ne à, ka bo-se ne o um wasse un nò ne. To, she'et nò be-de un was-m re. ¹⁰ Urege de unze nò o-dorotte un **karamsa**-us re ne, man kutu nò was-m re, bo um dore ma-ut Tato re à, komo um she'ete n-me un was-mo un wu. ¹¹ Me un rure nò ká rem-se remen zak-o re she'eté un nò ne, komo zak-o nò waragté shiishe. ¹² **Karamsa**-o re o unze nò was un or nò ne, bo um wasse un nò ne à.*

¹³ Was-mo jiishe be-de un hun-ne à, mo ro: net ya'as hoog-o un wu remen nay-ne ye

* **Bor-ús op ús-taan:12** 15:12 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:17; 1Yoh 3:23; 2Yoh 5.

un wu. ¹⁴ No nay re ne ye no ro urege no nomog o-dorotte un ma-ut re ne to um ruru no à. ¹⁵ Man do no m-aag guw-ne á, remen ko-guw-wu nap men-to un wan-hur-o wu á. Amba me no m-aag nay-ne re, remen um rurutu no kap rii-yo um hogne be-ur Tato re à. ¹⁶ No ye daage me á, me daage no. Um rwog'og no he no met yakar rem re, yakar-ye he komo m-she'et har da-o ba m-ta à. Ka da-o a 'ye no kap o un rii-yo no kone n-me un jin un de à. ¹⁷ Remen kááne, um zeege: Was no un or no ne!"

Yage-to un hono o-dak he yan-dor à

¹⁸ "Urege hono o-dak yagutu no, no baks unze me wu o ba'e m-yage rii-yo o yagutu no. ¹⁹ No rotte yan-hono-o-dak, ye roa cun no. Amba remen no yan-hono-o-dak ye á, tomso ne me daage no un hono o-dak, o hante yan-hono-o-dak yagutu no. ²⁰ Baks no ma-to um rure no à, unze ko-guw ro m-jiish un wan-hur-o un wu á.† Ye rangsute me, ka bo-se ne o ye he no m-rangse un cen no ne. Ye ro dorute ma-ut re, ye roa dore ut-ma no.‡ ²¹ Yea rangsu no kááne remen jin un de, remen ye nap net-wu tomne me á. ²² Me ro haante, um nome ye ut-ma á, ye roa nep **ba'as-to** un ye á. Amba un haan-m re yett be-de m-posse be-de un **ba'as-to** un ye á. ²³ Wu yage me à, wu yagute Tato re ma. ²⁴ A ro zeege me nom ka rem-se ut-hyat se, se net take m-hyan á, **ba'as-ur** ro roa bup ye á. Amba m-moka ye hyeneste rem-se um nome à, amba myet un kááne ne, ye yagutu me ye yage komo Tato re. ²⁵ To, to un nom kááne remen a shooste ma-to ro gense n-me un Ma-to Shir à unze, 'Ye un yage me ba ut-ma.'§

²⁶ "Baks no unze Wa-ut-Orom a haan, wu um he no m-tomne, rwuun-mo un be-de o-Tato à. **Kukt-o Shir** wu he m-rwuun be-de o-Tato à, wu he no m-kute o-nip à, wu he no wan-swog-us. ²⁷ No un cen no ne, ya yan-swog-us re ye, remen cin ur-takan un senge-m re káne, no mosse un me ne.

Bor-us op us-cind

¹ "Men ruru no ka ma-to remen taase no no ege á. ² Yea ruut no un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Nip-o da-o roon o ye hette no m-ho à, ye hyene ye zee Shir-o ye ro m-nome ur-seke. ³ Yea nom kááne komo remen ye nap o-Tato ko me á. ⁴ Men ruru no kááne remen da-o ka rem-se kore, no bakste unze um be'este um nekste no ut-to.

Senge-mo un Kukt-o Shir

"Me ruru no ka rem-se cin n-ga ne á, remen me mosse un no ne. ⁵ M-moka ne, men warag be-de un wu tomne me à. Kap un kááne ne, n-me un no yatt net-wu citu me be-de um he'e á. ⁶ Amba men-ut naasutu no deen remen um rurute no ka rem-se. ⁷ Kap un kááne ne, me no m-rure, nip-o: jiište no ne komo um neke. Me neke á, ka Wa-ut-Orom wu a haan be-ur no á. Me neke ne, man tomon wu be un no. ⁸ Da-o ka Wa-ut-Orom wu haane, wua kute hun-ne ye hono o-dak unze barag-se un ye mosse **ur-ba'as** ne hond hond se ro á. Komo Shir wu ro kashi. Wua baksu ye ma-to un piish ut-ma to Shir tomso ne. ⁹ Wua kutu ye unze ye nomog **ur-ba'as** remen ye yagute m-she be un de. ¹⁰ Barag-se un ye hond hond o se ro mosse un kashi ur-she'et ne á, remen me m-warag be-ur Tato re. Noa hyen me komo á. ¹¹ Wua kute ye unze barag-se un ye hond hond o be-de un ma-to un piish ut-ma á, remen a komoste piishe un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ut-ma. Ka ko-Gwomo-wu wu ro wan-gwomo to un ka hono o-dak o.

¹² "Um ro'suru ut-ma ne deen to um he no m-rure à tokon, amba noa hoks to m-dek m-moka á. ¹³ Da-de **Kukt-o Shir** haane, Wa-ur-Yoos de o-nip, wua doruttu no be-de o-nip. Wu ro un he de no rure ut-ma be-de ut-gwomo á. Wu ro un he-de m-zee ko

† **Bor-us op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Yoha 13:16. ‡ **Bor-us op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Mati 10:24; Ruka 6:40; Yoha 13:16. § **Bor-us op us-taan:25** 15:25 Hyen komo: Bong 35:19; 69:4.

rii, se de kap to wu hoge be-de Shir à, to to wu he m-rwor. Wua ruru no rem-se he m-takan à. ¹⁴ Wua sekemse me, remen ma-ut re to wu he no m-hi'e à. ¹⁵ Kap yo ro be-de o-Tato à, yo ma re yo. O hante um zeet **Kukt-o Shir** wua goksune yo um ruru wu à, wu ruru no un ce no."

Naase-mo ut-men a warag o-zak

¹⁶ "Man nekusse tokon, amba ujime kané un co hiin noa hyenes me."

¹⁷ Ye ken yan-neke-mo un wu ne ye cituru hi un de un ye, ye zee, "¿Yan yo ne ro barag-se un wu, wu zeet, 'Man nekusse tokon, amba ujime noa hyenes me'? ¿Ya hante komo wu zeet um ro m-ha be-de o-Tato?"

¹⁸ Ye ma'asuru m-zee, "¿Yan yo ne wu barage wu zeet kané un co hiin? Ay, a nap ma-to wu ro m-rwor á."

¹⁹ Yeso nepste ye conog wu m-cit, wu zeeru ye, "¿No o hoob-o m-nap un ma-ut re be-ur or no ne remen um zeeg unze, 'Man nekusse tokon amba ujime kané un co hiin noa hyenes me'? ²⁰ Me no m-rure o-nip, noa unus, amba hono o-dak a nom o-zak. No ne, noa nom naase-mo ut-men, se de naase-mo un men-ut no moa warag o-zak. ²¹ Da-de ne'a ro un 'yong-se o-mat, wu ro un hyan ur-koob deen remen da-o o-mat woosunte wu. Amba da-de wu messe wan-yaar-wu un wu à, wua do m-baks unze wu swoog ur-koob á, remen o-zak o wu mette wan-yaar un hono o-dak à. ²² Ka bo-se o, no un cen no ne, m-moka no un naase-mo ut-men ne. Amba a dos no m-hyende. Ka da-de ne o men-ut no he nom o-mok puu untun ut-gwere o-zak. Yattu ne wu he rumus un zak-o no á. ²³ Ho-de no he kum un **Kukt-o Shir** à, ka ho-de ne no he m-wuwe un cot-us re ne remen koyan a kutu no yo cas un co-o no. Me no m-rure o-nip, koyan yo no kone o-Tato un beeb-de un jin un de, wua 'ye no yo. ²⁴ Har m-moka no un goshi kon rii un beeb un de á. Kon no, noa kum remen zak-o no shiit cengceng."

Yeso reeg ur-ho hono o-dak

²⁵ Yeso dooru ut-ma un yan-neke-mo un wu ne ne. Wu zeeru ye, "Kap ka ma-to men ruru no to riig-m-riig un sha-mo ut-ma ne. Da-o roon o mette a ruru no ut-ma riig-m-riig á, se de um ruru no ma-to o-Tato cas cas. ²⁶ Ho-de me neke, ka ho-de ne o no he m-kon o-Tato un jin un de. Se um konutu no un nu-o re tomso ne á, ²⁷ remen Tato-o ro un was un no ne remen no waste un me ne, no shereg unze be-de o-Tato o um rwuune. ²⁸ Ka o ne komo, be-de o-Tato um rwuune, um cowonte hono o-dak. M-moka ne komo me un hede o m-yage um waragte reeno be-de o-Tato."

²⁹ Yan-neke-mo un wu zeeru, "M-moka wo un rwor ut-ma cas cas, yanze m-riig ne á. ³⁰ M-moka o te nape unze o nak koyan, ko te citu wo á, o rurutu te cas cas. De de te sherte unze be-de Shir-o o rwuune."

³¹ Yeso zeeru ye, "Ashi, no ro shereg á, se m-moka! ³² To, ai, da-o roon, ko m-moka ma o nomoste, o a hette no m-cakarse à. Ko wu ke wua warag un hur-o un wu, no yage me un hon-de. Me hede m-she'etu ne un hon-de á, remen Tato re ro mosse un me ne. ³³ Me un ruru no ka ma-to remen hur un no gwu'uruté bo no dape me à. Noa su ur-koob be-de un hun-ne ye un hono o-dak amba 'mo no ur-hur! Um reeg ur-ho un hono o-dak ne!"

Bor-ús op us-ta'voor

Kon-us Yeso remen hi un de un wu

¹ Bo Yeso rurte kaane à, wu dassuru ur-hi n-Ton shir. Wu zeeru, "Tato re, da-o wooste o o hette me m-sekemse à, remen me un cere um sekemsute wo. ² O ya'ag me ut-gwomo un hi-de un kowan, remen um ye'et hoog-o ba m-ta be-de un yan-dor-ye o ya'asu me à. ³ Cow-yo hun-ne hette m-kum hoog-o ba m-ta à, yo ro, ye nep unze wo wu ro Shir gaan, o-nip, komo ye nep unze me, Yeso, me ro **Kiristi**, wu o tomne

à. ⁴ Ʋm kussute hun-ne ɔs-ɔt ru kàne ɔn hono o-dak remen ɔm shooste senge-mo o zee me ɔm nom à. ⁵ M-moka komo ne, Tato re, do me m-sekemse, ɔn ka sekemse-mo ne mo ɔm rotte mosse ɔn wo ne à, ri-yo a nomot hono o-dak.

Kon-ɔs Yeso remen yan-neke-mo ɔn wu

⁶ “Ʋm rwuntute jin ɔn du be-de ɔn hun-ne ye o ya'asu me ɔn ka hono o-dak o à. Ye ma ru ye. O ya'ag me ye ne, ye dorute ne ma-ɔt ru. ⁷ M-moka ye nepste kap bo ɔn yo o ya'asu me à, be ɔn du o yo ro. ⁸ Ma-to o ruru me ne à, ɔm rurute ye to. Ye goksusse, ye nepse ne unze be ɔn du o ɔm rwuune, ye shereg unze wo tomnu me.”

⁹ “Me ne kon-se mette remen ye, yanze hun-ne ye ɔn hono o-dak o me m-kone á, se de remen ye o ya'asu me à, remen ye ma ru ye. ¹⁰ Kap ye ma re, ye ma ru ye. Ye ma ru komo ne ye ma re ye. A me m-sekemse komo ne remen ye. ¹¹ M-moka tomso ne ɔm robe be ɔn du, me kus ur-she'et ne kane hono o-dak á. Amba ye ka, hono o-dak o ye ro. Tato-o ba m-Kukop, o 'er ye ɔn beeb-de ɔn jin ɔn du, beeb-de ɔn jin-de o ya'asu me à, remen ye she'ette kang-o gaan bo a gaan à. ¹² Kap da-de te ro mosse be-ur gaan à, ɔm ereg ye ɔn bu-yo ɔn beeb-de ɔn jin ɔn du de o ya'as me à. Ʋm ereg ye. Yatt net-wu nebe be-de ɔn ye á, se de ka ko-nebese wu, remen a shooste Ma-to Shir to ro gense à.*

¹³ “M-moka, ɔm robe be ɔn du. Men rwor ɔn ka ma-to cin ɔm ro ɔn hono o-dak remen zak-o re nomot deen bo o he shoos ɔn hur-de ɔn ye à. ¹⁴ Ʋm rurute ye ma-ɔt ru. Hun-ne ye ɔn hono o-dak yaguru ye, remen ye ba ye ma hono o-dak ye á, untun bo ɔm ro wu ma hono o-dak á. ¹⁵ Me ɔn kon-ɔs ru, o dos ye n-me ɔn hono o-dak á, se de o 'er ye be-de ɔn ka wan-men-ɔt jaas-to wu. ¹⁶ Ye, yan ɔn hono o-dak ye á, bo ɔm ro wu ɔn hono o-dak wu á. ¹⁷ Yoos ye ma-ɔt ru, ro to nip-o. Muut ye hun-ne ye ba m-kukop ɔn bu-yo ɔn nip-o ru. ¹⁸ Bo o tomnu me hono o-dak à, ka bo-se ne o, ɔn ce re, ɔm tome ye be-de ɔn hun-ne ye rurute ye ma-ɔt ru. ¹⁹ Ʋm ya'aste hi ɔn de untun kashi ur-seke de ba m-kukop remen ye. Ʋm nomog kaane remen ye waragte ba m-kukop remen nip-o ru.

Kon-ɔs Yeso remen yan-dor o ɔn wu kap

²⁰ “Yanze remen ye ka ɔn hon-de ɔn ye mette ɔn kon-ɔs ru á. Me wo ɔs-kon remen myet ɔn ye ka ne, ye shere me ne à. Ka ye, shere remen ye hogute ma-ɔt re be-de ɔn yan-neke-m re à. ²¹ Tato re, ɔm conog kap mo ɔn ye, ye warag gaan, bo a gaan à. Ʋm conog ye warag gaan ɔn na ne, bo wo n-me re, komo me n-me ru à. Ka da-de o hono o-dak he m-goks ma-ɔt re unze wo tomnu me. ²² Bo o sekemse me à, ka bo-se ne o, ɔm sekemse yan-dor re, remen ye she'ette gaan bo a gaan à. ²³ Me be-de ɔn ye, wo tomso ne be ɔn de, remen a she'ette kang-o gaan. Nom kaane remen hun-ne ye ɔn hono o-dak nepste unze wo tomnu me ɔn hono o-dak, komo unze o wastu ye bo o wasse ɔn me ne à.

²⁴ “Tato re, ɔm conog ka hun-ne ye o ya'asu me à, ye ɔn cen ye, ye she'et mosse ɔn me ne ko de ke be-de ɔm ro. Ka da-de ye hyenet sekemse-m re mo o sekemse me à, remen o conog me cin ba a ɔn nom hono o-dak.

²⁵ “Kashi o-Tato, hun-ne ye ɔn hono o-dak, ye nap wo á, amba ɔm nepste wo. Yan-dor re komo, ye nepste unze wo tomnu me. ²⁶ Ʋm rwuntute jin ɔn du be-de ɔn ye, komo man re co m-nom kaane. Men nom kaane remen bo o wasse ɔn me ne à, ye ma'aste, ɔn cen ye ne, m-was ne, komo remen ɔm she'ette be-de ɔn ye.”

* **Bɔr-ɔs op ɔs-ta'voor:12** 17:12 Hyen komo: Bɔng 41:9; Yoha 13:18.

Bɔr-ɔs op ɔs-eer

A ya'aste Yeso, a ship wu

(Mati 26:47-56; Mark 14:43-50; Ruka 22:47-53)

¹ Bɔ Yeso komte kɔn-se Shir à, wu arguru m-neke un yan-neke-mo un wu ne ha-mo un pesto-de un bur-yo o-Kidurun be-de ye ro m-rwuun yette m-hur m-yo à. Un o ka riib-o tuk-o un 'yo-se o-**zetun** ro kɔn. Wu cowuru kane un yan-neke-mo un wu ne.

² Yahudas ne, wu he wu m-ya'as à, wu nepste ka be-de, remen Yeso weste m-go'one un yan-neke-mo un wu ne kane. ³ Yahudas haaru be-de un Gwomo-ne ye un kɔn-se Shir un **Parisa**-ne ne. Wu deknuru kur-de un karma-ne un ye ken yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ye ne. Wu haanuru un ye ne, be-de Yeso ro un yan-neke-mo un wu ne à. Ye woonuru un ka be-de ut-pitirra ne, un gwɔ-to o-ra ne, ut-magay ne ut-kom.

⁴ Yeso ne, wu nepste kap bɔ un rii-yo he wu m-kum à. Wu gaanuru co, wu zeeru ye, “¿Wan wu ne no o-hoob?”

⁵ Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”

Yeso zeeru ye, “Me ka.”

Yahudas ne, wu ya'asu wu à, wu ro eso mosse un ye ne. ⁶ Bɔ Yeso zette ye, “Me ka” à, ye warguru jim jim, ye heeru n-dak.

⁷ Yeso ja'asuru ye m-cit, “¿Wan wu ne no o-hoob?”

Ye zeeru, “Yeso ko-ya-o-Nazaret-wu.”

⁸ Yeso zeeru, “Um russutu no, um zee, ‘Me ka.’ Urege me wu no o-hoob, no yage ye ka aragte.” ⁹ Yeso un rwɔr kááne remen ma-to wu rwɔr à to shiit unze, “Shir be-de un ye o ya'asu me à, me ho'os ko wan-gaan á.”*

¹⁰ Simɔn Bitrus ro o-magay ne. Wu mu'usuru o, wu ceturu ko-guw-wu un ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir. Wu kupsuru wu to-o un so ur-re. Jin-de un ka ko-guw-wu Marukus.

¹¹ Bɔ Bitrus cete to-o Marukus à, Yeso zeeru Bitrus, “Muut ka magay-o o-rwoponte. ¿Wɔ m-hyan man su ur-koob de Tato re zee me um su á?”†

Yeso un her-o Annas

¹² To, ka buug-de un karma-ne de un wan-co o un ye ne un yan-'er-de un **Yahuda**-ne, ye shipiru Yeso. Ye gaguru wu. ¹³ Ye nekuru un wu ne be-ur Annas ur-takan. Wu ne ko-moon Kepas wu. Kepas ne wu ro ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir be-de un kɔn-se Shir un ka hak-o. ¹⁴ Wu Kepas komo ne, wu wu nome **Yahuda**-ne ut-ma unze, “Jiishtu no wan-gaan mer remen hun-ne kap.”‡

Bitrus nomog she-mo m-nap un Yeso

(Mati 26:69-70; Mark 14:66-68; Ruka 22:55-57)

¹⁵ Bɔ ye neketu un Yeso ne be-ur Annas à, Simɔn Bitrus un wu ken ne **wan-neke-m Yeso** doruru jim-ur Yeso. Bɔ ye woote un hur-o un ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir à, wu Bitrus ro mosse un wu ne à, wu cowuru har o-'woog mosse un Yeso ne remen ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir nepste un wu ne. ¹⁶ Bitrus esuru un ish o-hur n-do. Se wu ka **wan-neke-m Yeso** wu, untun nepse yo wu ro'e be-de un ko-Gwomo-wu un kɔn-se Shir à, wu ruuru n-do, wu nomuru ut-ma un wan-ne'a ne wu ro un 'er-de un ish à. Ka da-de ne, wu cowonuru un Bitrus ne.

¹⁷ Ká wan-ne'a-wu ro un 'er-de un ish à, wu zeeru Bitrus, “Ashi, ¿un ce ru, be-de un yan-neke-mo un ka net-wu o ro á?”

Bitrus zeeru wu, “Ay, me be-de un ye á.”

* **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:9** 18:9 Hyen komo: Yoha 6:39. † **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:11** 18:11 Hyen komo: Mati 26:39; Mark 14:36; Ruka 22:42. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-eer:14** 18:14 Hyen komo: Yoha 11:49-50.

18 Guw-ne ye ɔn ko-Gwɔmo-wu ɔn kɔn-se Shir ɔn yan-'er-de ɔn **Pyo-o Shir** ne, ye dapsuru o-ra remen da-de o-huw o. Ye ro eso eso, ye ro m-hwo'ot o-ra mosse ɔn Bitrus ne.

Annas cikt Yeso ɔs-cot

(Mati 26:59-66; Mark 14:55-64; Ruka 22:66-71)

19 Ko-Gwɔmo-wu ɔn kɔn-se Shir cituru Yeso ma-to ɔn yan-neke-mo ɔn wu ɔn yo yoos-de ɔn wu ro ye ne m-nome a.

20 Yeso shasuru Annas, "Ai, ɔm ruruɛ hun-ne ye ɔn hono o-dak ut-ma cas. ɔm yooste komo ne ɔn kuke-to atte m-yoos ɔn Ma-to Shir a ɔn **Pyo-o Shir** ne, be-de **Yahuda**-ne ro m-morge kap a. Yatt-yo ɔm rwore wukusse a. 21 ¿Remen yan o wotte me ɔs-cot? Cit ye hoge ma-to ɔm ruru ye a cit yo ɔm ruru ye a. Ye nape ma-to ɔm rure ye a."

22 Bo Yeso rure kaane a, se wu ken ko-wa-'er-de ɔn **Pyo-o Shir** wu, wu ro kane eso ɔn Yeso ne a, wu kanuru Yeso o-raag. Wu zeeru, "¿Ka bo-se ne o ka o he m-shasu ɔn ko-Gwɔmo-wu ɔn kɔn-se Shir?"

23 Yeso zeeru wu, "Urege ɔm ruruɛ no ma-ut yo-to, o cit ye be-de m-ba'ase a. Urege ne unze hond hond o, me **ba'as** a. ¿Ya hante ɔn ya o kenet me o-raag?"

24 Annas zeeru, "A neke ɔn wu ne ka bo-se ne gekse be-ur Kepas ko-Gwɔmo-wu ɔn kɔn-se Shir."

*Bitrus doog nom-m she-mo
ɔn nap-m Yeso*

(Mati 26:71-75; Mark 14:69-72; Ruka 22:58-62)

25 Simon Bitrus ro eso, ɔn hwo'ot o-ra. Ye zeeru wu, "¿Wo ɔn ce ru, ba be-de ɔn yan-dor ye ɔn wu o ka o ro a?"

Wu zeeru, "Ay, me be-de ɔn ye a."

26 Se wu ken be-de ɔn guw-ne ye ɔn ko-Gwɔmo-wu ɔn kɔn-se Shir, baag-o ɔn wu Bitrus kupse o-to a. Wu zeeru, "Ashi ka, ¿me hyan wo mosse ɔn wu ne reno be-de ɔn **Haag-o ɔn 'yo-se o-Zetun** a?"

27 Bitrus dooru nom m-she, wu zeeru, "Me wu a." Bo wu zette kaane a, keeg-o o-kiit kanuru.

Yeso ɔn her-o Biratus

(Mati 27:1-2,11-14; Mark 15:1-5; Ruka 23:1-5)

28 Ye inuru n-sot n-sot, ye ruuturu Yeso ɔn hur-o Kepas komo ye heeturu Yeso ɔn ish ɔn hur-o **Biratus** ko-Gwamna-wu o-**Roma** wu a ya'ase gwomo-to ɔn **Yahuda**-ne a. Ye **Yahuda**-ne ɔn hi ɔn de ɔn ye, ye cow a, remen ye o-gyer taase ye kokkusse hi ɔn de ɔn ye, taase rii-yo m-re yo ɔn **Biki-o m-Pas**,[§] yo kwangu ye m-re. 29 Remen kaane, **Biratus** ɔn rwun ɔn co-o ɔn ye, wu zeeru, "¿Ya ɔn **ba'as-de** no bupte ka net-wu?"

30 Ye zeeru, "U rotte unze ma-to **ur-ba'as** to a, te roa hante wu be ɔn du a."

31 **Biratus** zeeru ye, "Neke no ɔn wu ne ɔn hi ɔn no, no he no piishe wu ut-ma ɔn hi ɔn no bo **karamsa**-o zee a."

Yahuda-ne zeeru wu, "Ay, tett gwomo-to ɔn piishe ɔn net ut-ma a hoot wu a." 32 Ka ma-to ne remen a shooste o Ma-to Yeso rwore a, to kute gon mar-mo wu he m-mar a.*

33 **Biratus** warguru n-me o-hur. Wu agburu Yeso, wu zeeru, "¿Wo ro ko-Gwɔmo-wu ɔn **Yahuda**-ne?"

34 Yeso shasuru wu, "¿Ka cot-o o ɔn hi ɔn du o? ¿Ko ye ken ye ruru wo ma-ut re?"

§ **Bor-ɔs op ɔs-eer:28** 18:28 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks ɔn ho-de Shir ruute ye o-Masar a. * **Bor-ɔs op ɔs-eer:32** 18:32 Hyen komo: Yoha 3:14; 12:32.

³⁵ **Biratus** shasuru wu, “¿Ap, me ko-**Yahuda**-wu o? Ai, hun-ne ru un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne ye hante wo be un de. ¿Ya o nom?”

³⁶ Yeso zeeru, “Gwomo-ut re to un hon dak-o to á. U rotte unze to un hono o-dak to, yan-neke-m re roa nom ur-gun taase a ya'as me be-de un **Yahuda**-ne, yan-yage-ut re. Amba gwomo-ut re kane o to ro á.”

³⁷ **Biratus** zeeru wu, “¿Ko-Gwomo-wu o ro?”

Yeso zeeru wu, “Bo o zee à, me ko-Gwomo-wu. Remen kane o a mette me. Remen kane o komo ne, um cowonte hono o-dak remen um rurut o-nip. Koyan con-to o-nip ne, wu ro un raag un cor re.”

³⁸ **Biratus** zeeru wu, “¿Ya un yo ne a m-zee o-nip?”

*A kupsute Yeso ut-ma a kemet wu
(Mati 27:15-31; Mark 15:6-20; Ruka 23:13-25)*

Bo wu zette kane à, wu ja'asuru m-rwuun be-de un **Yahuda**-ne, wu zeeru ye, “Me de, me hyan **ba'as-de** wu nome á. ³⁹ Amba no un o ken jor-o ne, a nome **Biki-o m-Pas**, me no m-ho'osbe un net wan-gaan wu ro gego à. ¿Ko no conog um ho'osbu no ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne?”

⁴⁰ Ye 'yonsuru us-cor yokoko, ye zee, “Ay, wu ka wu á! Se de Barabas!” (Barabas ne wan-kwup-de un hun-ne wu rowe.)

Bor-ús op us-jero

¹ Ka da-de ne, **Biratus** zeeru, “A neke un Yeso ne. A bu'uru wu us-sorog deen.”

² Karma-ne yeruru wu gond-o un yokor ur-hi. Ye cupuru wu cop-o jaas-o o ut-gwomo.

³ Ye zeeru m-ha be-de un wu, ye ro m-zee, “Hoog ru she'et, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne!” Ye ro wu un hwooge ut-raag.

⁴ **Biratus** dooru m-rwuun, wu zeeru ye, “Gwot no, wu ka um he no m-rwunte remen no nept unze me kum wu un de ken **ba'as-de** ne á.” ⁵ Ka da-de ne Yeso rwuunuru eso un gond-o un yokor ne un cop-o jaas-o ne. **Biratus** zeeru ye, “To, wu ka.”

⁶ Bo Gwomo-ne ye un kon-se Shir un dorog-ne ne yan'-er-de un **Pyo-o Shir** hyente wu à, ye 'yonsuru us-cor yokoko. Ye ro m-zee, “A kem wu o-kan! A kem wu o-kan!”

Biratus zeeru ye, “Neke no un hi un no, no he no kem wu. Amba me hyan wu un de ken **ba'as-de** ne á!”

⁷ **Yahuda**-ne shasuru, “Ai, te ro o-karamsa ne. Ka **karamsa**-o ne depete a ho wu remen wu muute hi un de un wu **Wà-wu Shir**.”

⁸ Bo **Biratus** hogute ka ma-to à, wu ja'asuru hoge o-gyer. ⁹ Wu warguru m-cow un pyo un Yeso ne. Wu zeeru Yeso, “¿Ke ne o ne o rwuun?” Amba Yeso shas wu á.

¹⁰ Remen Yeso yagute wu m-shas, **Biratus** zeeru Yeso, “¿Woa shes me ut-ma á? ¿Wo nap unze me ur-beeb ne de un ho'os-m ru á, me tomso ne ur-beeb ne de un kam-m ru o-kan á?”

¹¹ Yeso zeeru wu, “Wott de ken beeb-de be un de á, yade urege unze Shir-ye ya'anu wo de rwuun-mo n-ton á. Remen kane net-wu hante me be un du à, **ba'as-de** un wu jishite **ba'as** un du.”

¹² Bo **Biratus**, hoge kane à, wu hooburu cow-yo wu ho'oste wu. **Yahuda**-ne ja'asuru 'yons us-cor yokoko. Ye ro m-zee, “Urege de o ho'oste wu ka, wo con ko-Gwomo **Sisar** o ka á. Ai, bo un wu musse hi un de un wu ko-Gwomo à, wu yagute **Sisar** ut-yage o ka.”

¹³ Bo **Biratus** hogute ka ma-to à, wu rwuunuru un Yeso ne. Wu she'eturu un kwuur-o un piish ut-ma. Ka kwuur-o ro n-ton un “Gon o a gone ut-ta'ar à,” o ye ro m-zee

o-Gabbata à, un rem-de **ut-Ibra** à.* ¹⁴ Ka ho-de ne, ho-de m-zonge de remen **Biki-o m-Pas**.†

Ho-ur ro ur-hi, wu zeeru **Yahuda**-ne, “Ko-Gwomo no wu ka!”

¹⁵ Ye ja'asuru 'yons us-kan yokoko. Ye ro m-zee, “A nom un wu ne! A nom un wu ne! A kem wu o-**kan**!”

Biratus zeeru, “¿A kem ko-Gwomo no o-**kan**?”

Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye zeeru wu, “Ai, tett ko-Gwomo á, se **Sisar**.”

¹⁶ Ka da-de ne, wu ya'asuru Yeso be-de un ye, ye kemet wu o-**kan**.

A kamag Yeso o-kan

(Mati 27:32-44; Mark 15:21-32; Ruka 23:26-43)

¹⁷ Ye nekeru un Yeso ne. Yeso dekeru **kan-o** a hette wu m-kam à, ha-mo un be-de a m-zee *Caar-o ut-hi* à (**ut-Ibra**‡ ne ye ro o m-zee, *o-Gorogota*). ¹⁸ Kane o, ye kame wu o-**kan**. A kamag nen yoor tomso ne, Yeso dooru ye tet, wan-gaan un kom-o ur-kwanta, wan-gaan un kom-o ur-re. Yeso ro un tete-o un ye.

¹⁹ **Biratus** genuru m-gen, wu kamuru n-te o-**kan** o a kemte Yeso à. Rii-yo wu gene à, yo ka unze, “Yeso wu o-Nazaret, ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne.” ²⁰ Ka gen-mo a kemte Yeso à, **Yahuda**-ne karantute mo deen remen be-de a kame Yeso à, yow yow o-bo ne o. A geneg to **ut-Ibra**§, ut-Roma ne, **ut-Girik** ne. ²¹ Gwomo-ne ye un kon-se Shir haaru be-ur **Biratus**. Ye zeeru Biratus, “Tasse o gen ‘Ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne’ á, se de o gen ‘Ka net-wu zee hi un de un wu ko-Gwomo-wu un **Yahuda**-ne.’”

²² **Biratus** shasuru, “Ai, rii-yo um gene à, um geneg o ká.”

²³ Bo karma-ne komte kam un Yeso o-**kan** à, ye wonguru cop-to un wur-o un wu. Ye cooguru to kwukur-ut nass. Ko wu ke ko-karma-wu, wu dekeru kwukur-ur gaan. Ye dekeru matuku-de un wu. Ka matuku-de ne komo, de un wa-ur-gaan de un hon-de un de.

²⁴ Ye zeeru hi un de un ye, “Taase a yoog-de, se de a nom no o-gwambe, a gut net-wu he de m-re à. Wu re ne à, wu wu ro wa-ur-matuku.” An nom kaáne remen a shooste rii-yo a gene n-me Ma-to Shir à, unze, “Ye wongute hi un de un ye cop-ut re.

Matuku un de ne, ye nomuru o-gwambe un de.”*

Ka bo-se ne ka karma-ne ye nome.

²⁵ To, yow yow un be-de a kame Yeso o-**kan** à, inu Yeso un hen-ne inu un wu ne, **Meri** ne ne'a Kirogos, **Meri** Magudarin wu, ye ro eso eso. ²⁶ Bo Yeso hyente inu un wu kane à, un wan-gaan ne be-de yan-neke-mo un wu, un wu wu ro m-con ne à, yow yow un wu ne. Wu zeeru inu-o un wu, “Inu, wu ka waragte caane wa ru.” ²⁷ Ka da-de ne, wu zeeru wan-neke-mo un wu, “Wu ro inu ru.” Cin bo un ka da-de ne, ka wan-neke-mo un wu wu dekeru wu, wu jituru wu un hur-o un wu.

Mar-m Yeso

(Mati 27:45-56; Mark 15:33-41; Ruka 23:44-49)

²⁸ Bo un rwor un ka ma-to Yeso nepse a komoste koyan, se de remen a shooste ma-to a gene be-de un Ma-to Shir à, ka da-de ne, wu zeeru, “Me un hoge o-**swoot** o m-ho.”† ²⁹ De ken gora-de ro kon shoosse un ho-mo o-zambo ne kane. Ye musuru o-poog un ho-mo o-zambo, ye copuru ka poog-o n-te o-kang, ye tabburu un nu-o un wu. ³⁰ Bo Yeso suute ka ho-mo o-zambo mo à, wu zeeru, “A komoste koyan.” Ka da-de ne, wu kwumsuru ur-hi n-dak, wu argu m-mar.

* **Bor-us op us-jero:13** 19:13 Ko: ut-Arameki. † **Bor-us op us-jero:14** 19:14 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. ‡ **Bor-us op us-jero:17** 19:17 Ko: ut-Arameki. § **Bor-us op us-jero:20** 19:20 Ko: ut-Arameki. * **Bor-us op us-jero:24** 19:24 Hyen komo: Bong 22:18. † **Bor-us op us-jero:28** 19:28 Hyen komo: Bong 69:21; 22:15.

A duug Yeso n-te o-tak

³¹ Ʋntu ro ka ho-de, ho-de m-zonge remen **Biki-o m-Pas** de komo ne taase a yage u-to un ye n-te o-kan kemo **Ho-de ur-Wuwe** à, remen ka **Ho-de ur-Wuwe** de ho-ur gos-de de. **Yahuda**-ne konuru **Biratus** a jetem na-se un ye, ye meret hor-m-hor a jukt ye. ³² Karma-ne haanuru, ye jetemsuru na-se un ka nen yoor-ye ye a kame un Yeso ne à. ³³ Bo ye woonte be-ur Yeso à, ye 'woss wu be'essute wu mereste. Ye jet na-se un wu á. ³⁴ Se de wan-gaan be-de un ka karma-ne ye, wu duuru wu o-tak n-te n-gen. Hyó-m rwuunuru m-ho ne. ³⁵ (Net-wu hyane à, wu nomuru swo-se un ka ma-to remen no sheret un ce un no ne. Ka swo-se ne nip-o. Wu nepste komo ne nip-o wu ro m-rwor.) ³⁶ An nom kááne, remen a shoosté Ma-to Shir unze, “Ko caar-yo un wu o-gaan a he de yo m-jet á.”[‡] ³⁷ N-me un de ken be-de un Ma-to Shir to zeeg, “Ka net-wu wu ye duu à, yea gwot wu.”§

Juk Yeso

(Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56)

³⁸ Ka da-de ne, **Yusuhu** wu o-Aramatiya wu ro **wan-neke-m Yeso** wukusse remen gyer-o un **Yahuda**-ne à, wu konuru **Biratus** cow-yo wu dekt u-ur Yeso. Biratus ya'uru wu o-cow. Wu dekururu u-ur Yeso. ³⁹ Nekodimu komo ne, net-wu haane haan-mo ur-takan m-tet be-ur Yeso à. Wu haanuru ut-po'og ne to un 'yo-se m-shi'igin se a m-aag us-mur à, un to ken to ne to a m-aag **arro** à, kutukse un rigiza-o gaan.*[†] ⁴⁰ Ye dekururu u-ur Yeso, ye yeruru de un gund-ur pus-de mosse un ka rii-yo m-shi'igin to ne bo **Yahuda**-ne ro m-nom da-o un duk à. ⁴¹ Be-de a kame Yeso o-kan à, de ken wak-de us-'yo de ro kon, yo hun-ne rotte m-hur m-yo à. Ka wak-de ne saag ro kon kane o-pu o, o a take he'edbe un net un o á. Pak-o o-ta'ar o. O wooste kuke-ur rek-de de o-kur. ⁴² Ʋntu ro ho-de ut-zonge de remen **Biki-o m-Pas** o un **Yahuda**-ne de à, komo ne saag ro yow yow un káne ne un ka be-de a kemte Yeso ne o-kan à, ye neksuru Yeso káne.

Bɔr ʉr-kwooz

Ine-m Yeso ut-marimar

(Mati 28:1-8; Mark 16:1-8; Ruka 24:1-12)

¹ Ho-de o-Rahadi, **Meri** Magudarin haaru un saag tet-m-tet. Wu hyanuru a dosste o-ta'ar un ish un saag. ² Wu somnuru o-rek be-ur Simon Bitrus un ka **wan-neke-m Yeso** wu ne, wu Yeso ro m-was un wu ne à. Wu zeeru, “A dekste u-ur Gos-wu un saag. Te napu ne be-de a heete de á.”

³ Se Bitrus un ka **wan-neke-m Yeso** wu ne, wu Yeso ro m-was un wu ne à, ye ruuru, ye ro un kaw un saag. ⁴ Kap mo un ye yoor-ye ruuru us-rek. Ka wan-gaan-wu, wu Yeso ro m-was un wu ne à, wu takuru Bitrus co. Wu ba'uru wu m-wo be-de un saag. ⁵ Wu kakturu, wu ro m-segbe n-me. Wu hyanuru ka gund-o pus-o o, o a hokke u-ur Yeso à, o ro esse. Wu ne wu cow á. ⁶ Ka da-de ne, Simon Bitrus woonuru un n-jim de un wu, wu cowuru un saag. Wu hyanuru ka gund-o pus-o o esse. ⁷ O ro mosse un ka gund-ur pus-de de ne de a ro yerute Yeso ur-hi à. Ka gund-de pussuru un hi un de un de, de yage ka gund-o un juk-o un hon. ⁸ Se ka wu Yeso ro un was à, wu ba'e m-wo un saag à, wu cowuru un ce un wu ne. Wu hyanuru, wu sheruru unze Yeso inute un hoog ne. ⁹ Ye ro nak unze Ma-to Shir ro gense unze wua ine un hoog ne á.

‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-jero:36** 19:36 Hyen komo: Rwu 12:46; Qog 9:12; Bong 34:20. § **Bɔr-ʉs op ʉs-jero:37** 19:37 Hyen komo: Zeka 12:10; Hyan 1:7. * **Bɔr-ʉs op ʉs-jero:39** 19:39 ut-Girik: Nu-se un ka rigiza-o woose kiroguram-ut ʉr-kwooz un op-ut taan [35]. † **Bɔr-ʉs op ʉs-jero:39** 19:39 Hyen komo: Yoha 3:1-2.

*Yeso rwuntute hi un de un wu
be-ur Meri Magudarin*

(Mati 28:9-10; Mark 16:9-11)

¹⁰ Ka **yan-neke-m Yeso** ye nen yoor-ye argu jo o-hur. ¹¹ **Meri** ro eso un ish un saag us-'won. Wu ro un ka 'won-se, wu kakturu, wu segburu ish un saag. ¹² Wu 'wossuru **yan-tom-ye Shir** nen yoor un cup-to un gund-ut pus-to ne tara be-de u-ur Yeso ro'e russe à, wan-gaan so ur-hi, wan-gaanu ne so us-na.

¹³ Ka **yan-tom-ye Shir** ye, ye cituru **Meri**, “¿Remen yan o wotte us-'won?”

Wu zeeru ye, “Ai, a dekste Gos-wu re, me napu ne be-de a heete wu á.” ¹⁴ Bo wu rurte kaane à, wu byanduru, wu 'wos Yeso wu ka eso. Amba wu nap unze Yeso wu á.

¹⁵ Yeso cituru wu, “¿Ne'a, remen yan o wotte us-'won? ¿Wan wu ne wo o-hoob?”

Meri ro o-gwot wu hyene wu zee wa-o-kat-wu cite wu, wu zeeru wu. “Gyer Shir, urege wo deke wu, o ruru me be-de o esse wu à, um dekt wu.”

¹⁶ Yeso zeeru wu, “**Meri.**”

Wu zeeru **ut-Ibra**,* “Rabboni!” (Unze Wa-ur-Yoos).

¹⁷ Yeso zeeru wu, “Wo bop me á, har m-moka me un go da be-ur Tato re á tokon. Se de o neke be-ur or re ne, o ruru ye unze man de be-ur Tato re, komo ne Tat no, Shir re wu ro, komo ne Shir no.”

¹⁸ Se **Meri** Magudarin wu haaru, wu zeeru **yan-neke-m Yeso**, “Um hyanag Gos-wu!” Komo wu ruru ye ma-to Yeso ruru wu à.

*Yeso rwuntute hi un de un wu
be-de yan-neke-mo un wu*

(Mati 28:16-20; Mark 16:14-18; Ruka 24:36-49)

¹⁹ Ka de ur-ryot, ka ho-de o-Rahadi de, ish-se ut-kuke se un **yan-neke-m Yeso**, ro tigusse, remen un gyer-o un yan-co o un **Yahuda**-ne. Se Yeso wu woonuru, wu esuru n-tete o un ye, wu zeeru, “M-gwugwu be un no!” ²⁰ Bo wu zette kaane à, wu kuturu ye ut-kom un gen-yo un wu ne. Yan-neke-mo un wu nomuru zak-o un hyan-mo un wu.

²¹ Yeso dooru m-zee, “M-gwugwu be un no! Bo Tato re tomne me à, ka bo-se ne, o um tome no.” ²² Bo wu rurte kaane à, wu hururu ye **Kukt-o Shir**. Wu zeeru ye, “Goks no Yo-mo un **Kukt-o Shir**. ²³ Kap bo un ye no sokse **ba'as-to** un ye à, Shir sokse ye to. Ye no sokse ne **ba'as-to** un ye á, Shir sokse ye to á.”†

Yeso un Tomas ne

²⁴ Da-de Yeso haane be-de yan-neke-mo un wu à, Tomas ro mosse un ye ne á. Tomas ro wan-gaan be-de un ka nen op un yoor-ye, (wu a m-aag *ko-Pese* à). ²⁵ Ye ken **yan-neke-m Yeso** ye, ye zeeru wu. “Te hyanag Gos-wu na!”

Amba wu zeeru, “Un ya um hyanag wu-yo o-kusa un kom-to un wu, um ru o-jow un yo á, um ru tomso ne kom-o re un riib-o un gen-ye un wu á, man sher á.”

²⁶ Bo a rewute ho-ut eer à, yan-neke-mo un wu ro o-hur mosse un Tomas ne. Ye tigusse us-ish. Yeso haanuru, wu esuru n-tete o un ye. Wu zeeru, “Sarruma-o no!”

²⁷ Wu zeeru Tomas, “Rwo jow-o ru kane, o gut kom-o re. Tapan kom-o ru kane komo ne o ci gen-o re. Taase o she'et wan-koob-de m-sher á, amba sher unze me m-hoog ne komo.”

²⁸ Tomas shasuru, wu zeeru, “Gos-wu re! Shir re!”

²⁹ Ka da-de ne, Yeso zeeru wu, “¿Remen o hyanag me o hante o sherte? Ya-o-kwum-ye, ye hyan me á, amba ye shereg.”

Yo hante a genet ka takurda-o à

* **Bor ur-kwooz:16** 20:16 Ko: ut-Arameki. † **Bor ur-kwooz:23** 20:23 Hyen komo: Mati 16:19; 18:18.

³⁰ Yeso nomog rem-se ut-hyat deen un hon-n-hon un yish-ye un yan-neke-mo un wu se a gene un ka takurda-o á. ³¹ Amba men gen to ka remen no sheret Yeso wu ro **Kiristi, Wà-wu Shir**, no kumut hoog no shere un jin-de un wu.

Bor ɔr-kwooz o-gaan

Yeso un ship un jan-ye ut-hyat ne

¹ Ka da-de ne, Yeso rwunuru be-de yan-neke-mo un wu komo, n-riib un Mar-o o-Gariri.* Ka bo-se ne, o wu rwunte hi un de un wu. ² Simon Bitrus ne un Tomas (wu a m-zee ko-Pese à), un Nataniyar ne (ko-wa-o-Kana dak-o o-Gariri), un yakar ne ye ma Zebedi, un ye ken yan-neke-mo un wu ye ne nen yoor, kap mo un ye ye ro mosse.

³ Simon Bitrus zeeru ye, "Men ha ship un jan."

Ye zeeru wu, "Ko te tea doru wo." Ye ruuru. Ye heburu m-ho o-hat ne. Amba ye hoks ship un rii un ka tet-mo á.†

⁴ So un gas-o un ish, ye ro n-me o-mar, ye hyanburu net-wu ka eso n-riib, amba ye nap unze Yeso wu á. ⁵ Yeso zeeru ye, "Yan-yen-de ne, ¿ko no hoog jan?"

Ye shasuru wu, "Ay."

⁶ Wu zeeru ye, "Jorbu no o-yo un kom-o ur-re de o-hat. Noa kum jan." Ye jorburu o-yo n-te m-ho har ye hoks m-nakan á, remen moor-to un jan.‡

⁷ Se ka wan-neke-mo un wu mo wu, wu Yeso ro m-was un wu ne à, wu zeeru Bitrus, "Gos-wu na wu hwaa!" Bo Simon Bitrus hogute unze Gos-wu wu un ye wu à, wu copuru cop-o un wu remen wu ro possussute cop-o un wu da-de wu ro'e m-senge, wu hebutu o-mar à. ⁸ Ye ka yan-neke-mo un wu ye, ye kuse n-me o-hat à, ye ro n-me un jan ne doru doru remen yett ur-hew o-riib ne á. Hew-de un ye n-riib m-ho ne us-na zungu-us tet-se. ⁹ Bo un rwun-mo un ye o-zang, ye wossuru eng-to o-ra o-jan ne n-ton kane, komo burodi-ur ro kon kane.

¹⁰ Yeso zeeru ye, "Hante no ye ken jan-ye be-de un ye no bopne m-moka à."

¹¹ Simon Bitrus cowuru o-hat, wu nakuru o-yo shoosse un jan-ne nu-ye nu-ye zungu-o gaan un kwooz-ut yoor un op un tet [153]. Amba kap un nu-se un ka jan-ye ne ka yo-o o yooge á. ¹² Yeso zeeru ye, "Haan no, no beks." Be-de yan-neke-mo un wu ne komo ba un wu nome jaab-o ut-men, wu cit wu kowan wu wu ro à remen ye nepste Gos-wu un ye wu. ¹³ Yeso haaru, wu deknuru ka burodi-o, wu ya'asuru ye o o-jan ne. ¹⁴ Haan-m atette-mo ka Yeso rwuntute hi un de un wu be-de un yan-neke-mo un wu cin da-de a 'yonse wu ut-marimar à.

Yeso ne un Bitrus

¹⁵ Bo ye komte ur-beks à, Yeso zeeru Simon Bitrus, "Simon, wà **Yohana**, ¿wo jiiishe or ru ne un con-ut re?"

Simon Bitrus zeeru wu, "Oho, Gos-wu re oho, ko wo de, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "Nom gut-de un yan-dor re bo a un gut-de un ca à."

¹⁶ Wu dooru wu m-zee ayoore-o, "Simon, wà **Yohana**, ¿o conog me, ko?"

Wu zee, "Oho, Gos-wu re oho, ko wo, o nepste um conog wo."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re."

¹⁷ Yeso dooru wu m-cit kaane har atette-o, "Simon, wà **Yohana**, ¿wo me m-con?"

Bitrus naasuru ut-men remen ka rwor-m atette-mo mo Yeso zee, "¿Wo me con?"

Wu ne, wu zeeru, "Gos-wu re, ai, o nepste koyan kap. O nepste ne unze me wo m-con."

Yeso zeeru wu, "To, nom gut-de un yan-dor re. ¹⁸ Me no m-rure o-nip, da-de un yakar-ut ru o ro un cupe un hi un du ut-matuku, o arguru co-o o cone à. Amba

* **Bor ɔr-kwooz o-gaan:1** 21:1 ut-Girik: Mar-o o-Tiberiyos. † **Bor ɔr-kwooz o-gaan:3** 21:3 Hyen komo: Ruka 5:5. ‡ **Bor ɔr-kwooz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Ruka 5:6.

wɔ mɔngse, se wɔ tabbe Ƴt-kom wu ken wu cupu wɔ, wu nek wɔ be-de wɔ cɔne á.”
 19 (Wu Ƴn rwɔr kááne remen wu ro m-me'es Ƴn gon mar-mɔ Bitrus hette wu sekemste Shir à). Bɔ Yeso komte m-rwɔr kááne à, wu zeeru Bitrus, “Dond me.”

*Yeso Ƴn ye ken yan-neke-mɔ
 Ƴn wu ye ne*

²⁰ Bitrus byanduru, wu 'woss ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu Yeso ro m-was à. (Ka net-wu ro tosse Ƴn her-o Yeso Ƴn ka biki-o à. Komo ka net-wu cituru Yeso, “Gos-wu, ¿wan-wu ne he wu m-ya'as?”)§ ²¹ Bɔ Bitrus hyente wu à, wu zeeru Yeso, “Gos-wu re, ¿wu ka net-wu ne? ¿Ya he wu m-kɔr?”

²² Yeso zeeru wu, “Kɔ me zee wu nom hoog har Ƴm muunté, ¿ya daaru wɔ? Wɔ de, dond me.” ²³ Remen kááne ka ma-tɔ yasuru be-de Ƴn or Ƴn ye ne Ƴnze ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu he de m-mar á. Amba Yeso zee kááne wu he de m-mar á. Wu Ƴn zee, “Kɔ men zee wu nom hoog har Ƴm muunté, ¿ya daaru wɔ?”

²⁴ Wu, ka **wan-neke-m Yeso** wu, wu rɔ Yeso m-su ye Ƴn ka ma-tɔ. Wu gene to tomso ne. Te nepste ne Ƴnze su'e-mɔ Ƴn wu hond hond o.

Se ken rem-se Ƴt-mɔɔr ne

²⁵ Se ken rem-se ro kon Ƴt-mɔɔr ne se Yeso nome à. U rotte Ƴnze a geneɔ ma-tɔ Ƴn se Ƴn gaan Ƴn gaan, me Ƴm hyan kɔ hono o-dak Ƴn hi Ƴn de Ƴn o, o roa hoks dek Ƴn ka takurda-tɔ a he m-gen á.

Senge-mo un yan-Tom Yeso

Rem-se ro n-me à:

Ut-zongɛ remen ko'ot-m Ma-to Shir 1:1-26

a. Karamsa-o Yeso o ur-kom un swor o-nu ne 1:1-14

b. Wu suge Yahudas à 1:15-26

Ko'ot-m Ma-to Shir o-Urusharima 2:1—8:3

Ko'ot un Ma-to Shir n-me o-Judiya, o-Samariya ne 8:4—12:25

Senge-m Burus 13:1—28:31

a. Hew-ur Burus de un remen takan ko'ot un Ma-to m-Rerem 13:1—14:28

b. Morog-de un sek-ye yan-dor n-me o-Urusharima 15:1-35

c. Hew-ur Burus o-ayoore-o remen ko'ot un Ma-to m-Rerem 15:36—18:22

d. Hew-ur Burus o-atette-o remen ko'ot un Ma-to m-Rerem 18:23—21:16

e. Burus wu a ka'e à n-me o-Urusharima, o-Kaseriya, o-Roma ne 21:17—28:31

Yeso daag n-Ton o-shir

(Mark 16:19; Ruka 24:49-51)

¹ Tiyaporus, un takurda-o re o ur-takan, um genutu wo ma-to un kap o un bo un rem-se Yeso ba'e m-nom à, komo un se wu ba'e m-yoos ne à, * ² har ha-mo un ho-de a deke wu ha-mo n-Ton shir à. Rii-yo a dekt wu n-Ton, wu nomsute yan-Tom-ye un wu ut-ma, ye wu daage à. Beeb-de un **Kukt-o Shir** guuru ye m-sheer un nap un ka rem-se Yeso ruru ye à. ³ Bo wu sute ur-koob, wu meret n-ton o-kan à, wu rwunuru un hog ne be-de un ye. Wu nomog ut-ho kwooz-ut yoor [40], wu kutu ye us-rem go-us-go unze ma-to un ine-mo un wu nip-o. Wu ro m-rwor un ma-to un **Gwomo-to Shir**.

⁴ Da-o wu ro be-ur gaan un ye ne à, wu nomo ye ut-ma. Wu zee, "No jar no yage o-Urusharima á. Wasu no se nu-o Tato re swore à shiig o-nip, ka o um ruru no un nu-o re à, unze,† ⁵ **Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba kané ut-ho ha-mo co, a yo'os no un **Kukt-o Shir**."‡

A dek Yeso n-Ton shir

⁶ Bo **yan-Tom Yeso** morgute à, ye citu Yeso. Ye zee, "Wan-Koyan, im-moka o o he muute un **Isra**-ne ut-gwomo?"

⁷ Yeso zeeru ye, "Tato-o cot wu ro wan-gwomo to un hongse o-da, amba no a 'ya no beeb-de un nap un to ka á. ⁸ Amba noa kumus ur-beeb da-o **Kukt-o Shir** o kyergundu no. Noa warag yan-swose un ma-ut re o-Urusharima, un kap o n-me un dak-o o-Judiya ne, o-**Samariya** ne, har ha-mo un ma-de un hono o-dak."§

⁹ Bo wu rurte kaane à, ye o-gwot, a argu wu m-dek n-Ton shir. O ken ke'ente-o hokuru wu. Ye do wu m-hyan á.*

¹⁰ Bo ye rotte un hor un yish n-ton à, wu komo wu ro m-arag, un gyept-o yish. Ye gwoturu ye 'wos **yan-tom-ye Shir** yoor eso un her-o un ye, ye cupste matuku-ut pus-to. ¹¹ Ye zeeru, "No hun-ne ye o-Gariri, iremen yan o notte eso eso un gwot-o n-Ton shir? Ka Yeso wu a deke be un no ha-mo n-Ton à, wua do m-muun bo no hyane arag-mo un wu à."

A dak Matiyas wu dek con-ur Yahudas

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Ruka 1:1-4. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Ruka 24:49. ‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Mati 3:11; Mark 1:8; Ruka 3:16; Yoha 1:33. § **Bor-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: Mati 28:19; Mark 16:15; Ruka 24:47-48. * **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Mark 16:19; Ruka 24:50-51.

12 Yan-Tom Yeso yagute **“Haag-o un 'yo-se o-Zetun,”** ye argu m-warag o-Urusharima, un hew-de un hohond-mo un purug-de ur-mer [kiromita 1]. 13 Bo ye cuwte o-bo à, ye daaru kuke-o a ma'e n-ton un or un o be-de ye ur-she'et à. Ye ro'e kanè à, ye ro, Bitrus ne, **Yohana** ne, **Yakubu** ne, Andarawus ne, Pirip ne, Tomas ne, Bataromi ne, Matiyos ne, **Yakubu** ne (wà Arupayes), Simon ne (wu a m-aag *ya'as ur-hi* à), komo un Yahudas ne (wà **Yakubu**).† 14 Kap ye ka ye hwoog ur-hi un nom us-kon, barag-se un ye us-gaan mosse un ye ken ne'a-ne ye ne, un **Meri** ne inu Yeso, komo un hen-ne Yeso ne.

15 Un ka da-o, **yan-dor Yeso** morgute (be-de un hun-ne zungu-o gaan ur-kwooz ne [120]). Bitrus inuru eso, wu zee, 16 “Or re ne, se Ma-to Shir shiig o-nip to **Kukt-o Shir** rwore n-ga un nu-o ko-Gwomo **Dawuda** mosse un Yahudas ne à, wu hante bu-se a shipte Yeso à. 17 Remen Yahudas n-ga wan-gaan wu be-ur na yan-ko'ot un Ma-to Shir, a ya'assutu wu komo gwuug-de un wu n-me un ka senge-mo.”

18 (Un 'yons-de un senge-mo un wu ne m-yo mo, Yahudas oorū o ken pup-o. Wu heeru ur-boog, men-o un wu nupsuru, saw-to ut-men to un wu kap to rwuunu n-do. 19 Kap ya-ur-she'et o-Urusharima ko wu ke nepste rii-yo kore à, har atte m-aag un ka pup-o “Akardama” un rem-de un ye, o ro *Pup-o m-Hyó*.)‡

20 Bitrus zeeru, “Remen gense to ro n-me un takurda-o un Sep-to ur-Bongon unze, “ ‘A ginim hur-o un wu,

taase netu she'et n-me á.'§

A zeste komo,

‘Con-de un wu, wu ken net-wu dek.’*

21 Remen kaane, se a deeg wu ken wu be-de un ka hun-ne ye, wu ro be-ur gaan un na ne à, kap un ho-to Wan-Koyan Yeso ro m-ma'as ur-hew un na ne à. 22 Depete wu ka net-wu warag wa-us-swō be-ur gaan un na ne cin da-o **Yohana** ro m-yo'os un Yeso m-ho à har ha-mo un ho-de a deke Yeso be-ur na ha-mo n-Ton shir à. Dore-o wan-gaan n-me un ka hun-ne ye est be-de un rwor un ma-to un ine-mo un wu ut-marimar be-ur gaan un na ne.”†

23 Ye hanturu hun-ne yoor:

Yusuhu wu a m-aag Barusabas à

(wu a komo m-aag Justus à),

komo un Matiyas ne.

24 Ye nomu us-kon: Ye zee, “Wan-Koyan, o nepste hur-de un ko wu ke. Kutu te wu o daage be-de un ka hun-ne yoor-ye à, 25 remen wu waragte ko-**yan-Tom Yeso**, un ka senge-mo Yahudas yage wu nekute ka be-de Shir daage remen wu à.” 26 Ye nom ur-barag. Barag-ur he'enuru Matiyas. A rwo'u wu komo wu wargu ko-**yan-Tom Yeso** mosse un ka nen op o-gaan ye ne.

Bor-us yoor

Haan-mo un Kukt-o Shir

1 Bo ho-de un **Biki-o o-Pentekos** woonte à, myet **yan-dor Yeso** ro be-ur gaan.*

2 Da-o gaan, a hoguru o ken zaaz-o n-ton untun o un caari-mo m-yo, o shoosuru kap o un ka hur-o ye rotte ur-morog n-me à. 3 Ye hyanuru to ken rii-to sa o zee rem-to o-ra. To comsuru be-de un ye, to ro m-cire un hi-de un ko wu ke.

Ho-to un haan-mo un Kukt-o Shir

† **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Mati 10:2-4; Mark 3:16-19; Ruka 6:14-16. ‡ **Bor-o gaan:19** 1:18-19 Hyen komo: Mati 27:3-8. § **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bong 69:25. * **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bong 109:8. † **Bor-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Mati 3:16; Mark 1:9; Ruka 3:21; Mark 16:19; Ruka 24:51. * **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

⁴ A shoosu ye kap un **Kukt-o Shir**. Ye ciru m-teper un rem-ut hor-to bo Kukt-o ya'u ye cow-yo m-teper à. ⁵ To, un ka ho-to, **Yahuda**-ne deen ro ur-she'et o-Urusharima. Ye ro un dor-o o-**karamsa** m-sok ne ne. Ye un haan rwuun-mo un ko kene un hono o-dak remen ye nomot **Biki-o o-Pentekos**. ⁶ Bo ye hogute zaaz-o un ka yo-mo à, hun-ne morguru deen. Kap mo un ye ye bopuru o-nu, remen kap mo un ye hogute morog-de **yan-dor Yeso** ro m-teper un rem-de un dak-o un ye. ⁷ Ye bopu o-nu m-sok ne, ye zeeru, "Ashi, imyet-o un ka ye ro tep à, ya-o-Gariri-ye ka á? ⁸ ¿Nomu un ya re ne ko wu ke be-ur na rotte m-hoge ye ro m-teper un rem-ut na? ⁹ Myet-m na ro m-hoge. Ye ken ye be-ur na:

Ya-o-Patiya-ye, un

Ya-o-Madi-ne, un

Ya-o-Eram-ne, un

Ya-o-Mesopotami-ne, un

Ya-o-Judiya-ne, un

Ya-o-Kapadoki-ne, un

Ya-o-Pantus-ne, un

Ya-o-Asiya-ne, un

¹⁰ Ya-o-Pirijiya-ne, un

Ya-o-Bampiriya-ne, un

Ya-o-**Masar**-ne, un

Ya-o-Kireni-ne so un dak-o o-Ribiya, un

Ya-o-**Roma**-ne, ye ro haante ur-hamat o-Urusharima ¹¹ (Ka ye ro m-hoge un rem-de **ut-Ibra** un ut-Girik ne à, ye a mate n-me un jor-se **Yahuda**-ne un ye waktune ye cuw gon jor-us na ne à).

Un ya-o-Kirit-ne, un

Ya-o-Raraba-ne.

Kap a m-hoge ye ro m-teper un rem-ut na caari-se us-rem se Shir nome à!" ¹² Myet ye bopu nu-se un ye, ye nap yo m-nom á, ye zeeru hi-de un ye, "¿Ya un yo ne yo ka?"

¹³ Amba ye ken ye nomo ye ur-ar ye zee, "Ke-mo ye swo'e mo bopu ye."

Rwor un ma-ut Bitrus

tq wu rwore Biki-o o-Pentekos à

¹⁴ Bitrus inu eso un ka op un wan-gaan ye ne, wu 'yonsu us-cor. Wu zeeru ka buug-de un hun-ne de, "No or re ne, **Yahuda**-ne un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima ne, hogu no m-sok ne. Komo no was un rii-yo um he no m-rure ne à. ¹⁵ Ka hun-ne ye ye swo m-ke bo no us-barag á. No nak m-moka kwom-us jero se cot se n-sot. Komo kane a m-swō n-sot á. ¹⁶ To ka, ai, to to Jower **wan-Rwor un Ma-to Shir** rwore unze,

¹⁷ " 'Shir zeeg: Un ho-to ur-kom,

man duusunē myet o un hun-ne Kukt-o re.

Yakar no yan-campo-ne un yan-ne'a-ne ne

yea ko'ot ma-ut re,

hyangan-ut a haan yan-campo no ne,

mong-ne ye un campo-ne no bo-us a re ye.

¹⁸ O-nip, har ma un ka ho-to man duusunē Kukt-o re

be-de un guw-ne re campo-ne un ne'a-ne ne,

yea ko'ot ma-ut re.

¹⁹ Man rwunte saw-to ut-hyat un kus-o n-ton,

un saw-to o-made ne kane n-dak,

to ro m-hyó, o-ra ne, un hye-ur rim-de ne.

²⁰ A mus ur-ho o-comb,

o-reng komo yoa wakte o-jaas yo untun m-hyó,

rii-yo ho-de un muun-m Yawe de woonte,

ka caari-de ur-ho de, de m-sekemse.

21 Komo kowan wu aage un jin-ur Yawe, wua kum gwu.'†

22 “No or re ne **Isra**-ne, hogu no to ka ma-to. Yeso ko-ya-o-Nazaret net-wu, wu Shir ruru no o-nip unze wu gokste wu a. Shir rwuntute to ka be-de un rem-se o-made, un rem-se ut-hyat ne, us-napa ne se wu kutu na be-ur Yeso a, untun bo, kap no nepste un to ka ne. 23 Ka net-wu, a un ya'as no wu un bo Shir ro este a. Komo un nap-o un wu ne, no kamu wu, no hoot wu un kom-to **ya-ur-ba'as** n-ton o-kan.‡ 24 Amba Shir rurug wu be-de un gwomo-to m-mar. Wu 'yonstu wu ut-marimar remen yatt-yo he m-nome komo mar-mo bupt wu a. § 25 Remen ko-Gwomo **Dawuda** nomog ma-to un wu, wu zee,

“ ‘Ur-ho bi me m-hyan un Yawe

wu ro be-ur gaan un me ne.

Remen wu ro un kom-o un re un de,

yatt rii-yo he me 'ya o-gyer a.

26 Remen kaane hur un de ro o-zak,

me un men-ut pus-to puu,

myet un kaane ne me net-wu ko-ya-m-mar,

man she'et o-saktu ne.

27 Remen woa yage hoog-m re un saag a,

woa yage ne wu ro Wu ba m-Kukop a,

wu meret wu wumut a.

28 O yoosutu me cow-yo un hoog.

Woa shoos me o-zak be-de m-she'et

be-ur gaan un me ne.'*

29 “Or re ne **Isra**-ne, man hoks no nome un ma-ut tato na ko-yan-ga'e **Dawuda**. **Dawuda** mereste, a juks wu, saag-o un wu komo o ro kon be-ur na har caane.

30 **Dawudawan-Rwor un Ma-to Shir** wu, komo wu nepste Shir essussute ut-ma un wu ne mosse us-tond ne, unze wua sagbe wu ken wu ut-gwomo n-te baag-o un wu, bo wu sagbu to **Dawuda** a.† 31 Bo **Dawuda** hyente yo ro co a, wu nomu ut-ma to un ine-m **Kiristi**‡ ut-marimar, unze a yagu wu un saag a, wur-o un wu komo o a wum a.

32 Shir 'yonste ka Yeso wu ut-marimar, na komo ya-us-tor-ye kap un to ka. 33 A ya'ag Yeso m-sek wu she'et un kom-o ur-re o Shir. Komo wu gokste **Kukt-o Shir** be-de o-Tato, bo a swore o-nu a. Wu duusu na Kukt-o un wu, o hante rii-yo no m-hyan a, un yo no m-hoge ne a. 34 Ba **Dawuda** wu da'e n-Ton a, amba wu un hi un de un wu, wu zeeg,

“ ‘Yawe zeeg Wan-Koyan re,

“She'et so un kom-o re o ur-re,

35 har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte rii-yo

o he m-yawag un na-us ru a.” § '

36 “Remen kaane, kap o un hun-ne ye o-**Isra** ye nep unze ka Yeso-wu a kame o-**kan** a, Shir muutu wu Wan-Koyan, komo un **Kiristi**.”

37 Bo hun-ne hogute kaane a, ka ma-to do'uru ye ut-men, ye zeeru Bitrus un ye ka yan-Tom-ye Yeso ye ne, “Or re ne **Isra**-ne, zya a he no m-nom?”

38 Bitrus zeeru ye, “Waktun no be-de Shir, a yo'os no m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** remen a soksutu no **ba'as**-ut no. Nqa kum yar-mo un **Kukt-o Shir**. 39 Remen

† **Bqr-us yoor:21** 2:17-21 Hyen komo: Jowe 2:28-32 (ut-Girik). ‡ **Bqr-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Mati 27:35; Mark 15:24; Ruka 23:33; Yoha 19:18. § **Bqr-us yoor:24** 2:24 Hyen komo: Mati 28:5-6; Mark 16:6; Ruka 24:5.

* **Bqr-us yoor:28** 2:25-28 Hyen komo: Bong 16:8-11 (ut-Girik). † **Bqr-us yoor:30** 2:30 Hyen komo: Bong 132:11; 2Sam 7:12-13. ‡ **Bqr-us yoor:31** 2:31 Wu Shir daagne a. § **Bqr-us yoor:35** 2:34-35 Hyen komo: Bong 110:1.

Shir un ess ka swor o-nu o rem no un yakar no ne, komo un ye ro **Yahuda**-ne á, kap o un ye Wan-Koyan Shir na he m-aag be-de un wu à.”

⁴⁰ Wu ma'asuru ye un rure ut-ma deen to ye hette bop o-nip à, wu nakuru ye ut-to wu ro m-zee, “Ruut no hi un no be-de un swo ur-koob o ro un hi-de un ka yan-men-ut jaas-to ye, ka ye 'yare Yeso à.” ⁴¹ Ye deke ma-ut Bitrus à, a yo'osuru ye m-ho. Un ka ho-de komo ye dooru ut-moor be-de un hun-ne dugu-us tet [3,000].

Bø she'et-de yan-dor Yeso ro à

⁴² Ye essu ur-hi kap o un ye be-de un yoos-de yan-Tom-ye Yeso ro m-yoos à. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan, un kon-se Shir ne. ⁴³ Ko wu ke bopuru o-nu, remen Shir ro un nom un rem-se o-made us-napa ne deen be-de un **yan-Tom Yeso**. ⁴⁴ Myet o **yan-dor Yeso** she'eturu be-ur gaan ba m-koos, koyan yo ye rotte à ye wonguru.* ⁴⁵ Ye baburu rii-yo ye rotte à, ye wongu ka ye rotte á. ⁴⁶ Ko de ke ho-de komo ye ro morge un **Pyo-o Shir**. Ye ro m-re Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan un hur-to un ye, ye ro m-re m-swø ne un men-ut pus-to, un hur-ur gaan ne. ⁴⁷ Ye ro un bongon-de Shir. Ye ro komo un jin-ur so-de ne be-de un hun-ne kap. Ko de ke ho-de komo Wan-Koyan ro ye m-do'e un ye ro un kum un gwu à.

Bor-us tet

A taasute ko-ryam gom-o un ryam-to un wu un ish-o un Pyo-o Shir

¹ De ken ho-de Bitrus ne un **Yohana** ye ro m-neke un **Pyo-o Shir** un da-o un kon-se Shir, so un kwom-us tet-se m-rim. ² Un ish-o a m-zee *Ish-o ut-Ayowe* à, wu ken net-wu ro kon wu cin bo un mat-o un wu ryam-to wu rotte. Ko de ke ho-de a wu m-hante un ish-o un **Pyo-o Shir**, remen wu konot hwor be-de un ya-m-cow.

³ Bø wu hyente Bitrus ne un **Yohana** ro m-cow un **Pyo-o Shir** à, wu argu ye m-kon un hwor. ⁴ Bitrus ne un **Yohana** tuuru wu yish, Bitrus zeeru wu, “Gwot te.” ⁵ Hur-de un ko-ryam argu m-warag be-de un ye, wu ro o-dish yea ya'as wu hwor.

⁶ Amba Bitrus zeeru, “Me rott hwor á. Amba rii-yo un rotte à, yo un he wo m-ya. N-me jin-ur Yeso **Kiristi** wu o-Nazaret, ine eso, o hewe ur-hew!” ⁷ Bitrus shipuru kom-o un wu o ur-re, wu jaksu wu. Ba un rem, da-to us-na se un wu un yish-to un na-se un wu ne nomu m-'wons. ⁸ Wu gurgu kagat! Wu inuru eso, wu ciru ur-hew, un cowu un **Pyo-o Shir** da-o gaan un ye ne. Wu ro ur-hew, wu ro ut-nosse, wu ro komo un bongon-de Shir. ⁹ Bø hun-ne myet hyane wu ro ur-hew un bongon-de Shir ne à, ¹⁰ ye nape komo unze wu wu ro ur-she'et n-riib un *Ish-o ut-Ayowe* un **Pyo-o Shir** us-kon à. Ye bopu o-nu m-sok ne remen rii-yo ut-hyat yo ye hyane yo nomog mosse un wu ne à.

Rwor un Ma-to Shir to ma Bitrus ayoore-o

¹¹ Bø ka wa-ut-ryam-wu gamte Bitrus ne un **Yohana** à, kap o un hun-ne haanuru be-de un ye us-rek n-me un sak-o **Suremanu** à, ye ro un bopu un nu-se un ye. ¹² Bø Bitrus hyente kaane à, wu nomu hun-ne o-ko'ot. Wu zeeru, “No hun-ne ye o-**Isra**, ¿remen ya un o no bupte us-nu un to ka? Komo ¿remen ya un notte te o-gwot, sa o zee un beeb-de un hi un te o, ko remen senge-m te be-de un dor-o Shir o te ru'ute ka net-wu hewute ur-hew? ¹³ Shir **Ibrahi**, un **Ishaku**, un **Yakubu** ne, Shir tat-ne te, wu sepse ko-guw-wu un wu Yeso. **Biratus** ko-Gwamna nomu sakt-o wu ho'ostu wu. Amba un hek-o un kaane, no yo'ogte Yeso, no yagu wu komo ut-yage un co Biratus.* ¹⁴ Amba no yagu ka wan-ba-m-kukop wu ut-yage, Kashi un Net, no kon a ho'osundu

* **Bor-us yoor:44** 2:44 Hyen komo: Seng 4:32-35.

* **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwu 3:15.

no ka wan-ho un hun-ne wu.† 15 No hooru wu ro shi'it-de un hoog-o un ba m-ta à. Amba Shir 'yonstu wu ut-marimar, te komo te un swo-se un wu un to ka. 16 To, un beeb-de un jin-ur Yeso o, be-de m-sheer un wu, o ya'e ka net-wu m-wons. Net-wu ka, no nepstu wu. Be-de un m-sheer be-ur Yeso, ka net-wu waragte kerker. Myet-m no, no hyeneste.

17 “Or re ne, um nepste un koob-de us-nap no nome to ka, kaane sek-ye no nome. 18 Amba un kaane Shir shooste rii-yo wu rwore un nu-o un yan-rwor un ma-to un wu à kap unze, **Kiristi**, wua su ur-koob. 19 Un remen kaane se, no yage **ur-ba'as**, no waktune be-de Shir remen a so'osté **ba'as**-ut no, 20 komo remen Wan-Koyan wu he no do ye un jaab-o ut-men. Wua tomon no **Kiristi** dagan-mo un cin n-ga, wu ro Yeso. 21 Depete se Yeso she'essute n-Ton shir, har da-o a he muut us-rem us-pu se kap à, bo Shir rwore cin un n-ga à, un nu-o un yan-rwor un Ma-to Shir ye un ba m-kukop. 22 Remen **Mosa** zegg, ‘Yawe Shir no wua tomon no wu ken wan-rwor un Ma-to Shir wu kané be-ur or no, untun me. Raks no kap o un rii-yo wu he no m-rure à.‡ 23 Komo bon wu yage raks un ka wan-rwor un Ma-to Shir wu à, a ruut wu n-me un buug-de un hun-ne ye Shir.’§

24 “O-nip, bo un yan-rwor un Ma-to Shir ye nome ut-hyangan à, cin un Sama'era, un ye donde ne n-jim à, myet ye nomoste ma-to un ka ho-to. 25 Hyangan-to a nome be-de un yan-rwor un Ma-to Shir à, rem no o, no ye komo he re un cim-yo tat-ne no, yo Shir swore o-nu un ye ne à. Ka to wu zette **Ibrahi**, ‘Un baag-o ru a hette 'ya un baag-to un hun-ne ye un hono o-dak o-kwum.’* 26 Bo Shir daage ko-guw-wu un wu à, wu ciru wu m-tomon be-ur no remen wu ye'et no o-kwum, wu rwuntute ko wu ke be-de un cow-se un men-ut jaas-to.”

Bor-us nass

Bitrus ne un Yohana un co-o un Morog-de un Sek-ye

1 Da-o Bitrus ne un **Yohana** ro ut-ma un hun-ne ne à, yan-**Cow un kon-se Shir** un ko-caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** ne, un **Saduki**-ne ne haanuru be-de un ye. 2 Ye hogute us-ryaab remen **yan-neke-m Yeso** ro un yoose un buug-de un hun-ne unze marimar-ne a ine un hoog ne bo Yeso ine à. 3 Ye argu m-ship un Bitrus un **Yohana**. Ye tigi ye se gas-o ish, bo rim-m ro nomoste à. 4 Amba hun-ne deen be-de un ye hoge ma-ut Yeso à ye sheru o-nip. Kap moor-to **yan-dor Yeso** wooru untun campo-ne dugu-us taan [5,000].

5 Gas-o ish, gwomo-ne un sek-ye ne un ye ne, un yan-yoos-de un **karamsa**-to un ye ne, ye morguru o-Urusharima. 6 Annas, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, wu ro kané be-ur gaan un Kepas, **Yohana** ne, un Arekanda, komo un ye ro ne baag-o un Gwomo-ne ye un kon-se Shir à. 7 Ye rwo'u Bitrus ne un **Yohana** m-es un tete-de un ye. Ye cituru ye, ye zee, “¿Un to ke gwomo-to o, ko ne un de ke jin-de no nomte ka senge-mo?”

8 Bitrus shiishe un **Kukt-o Shir** ne, wu citu ye. Wu zee, “No gwomo-ne un sek-ye ne ye un hun-ne! 9 Caane sok-mo a nome ka ko-ryam-wu à, ¿mo mo no te us-cot o? ¿Komo no un con no nep wu dosse wu ka gom-o? 10 Te conog no nep un kap o un hun-ne ye o-**Isra**-ne o-nip. Yo hante ka net-wu rotte eso kerker un co-o no à, n-me un jin-ur Yeso **Kiristi** ko-Nazaret o, wu no kame à, wu Shir 'yonse ut-marimar à. 11 Ka Yeso-wu, wu ro:

“Ka pam-yo, yo ya-ut-mà yage à,

† **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Mati 27:15-23; Mark 15:6-14; Ruka 23:13-23; Yoha 19:12-15.
3:22 Hyen komo: Kara 18:15,18 (ut-Girik). § **Bor-us tet:23** 3:23 Hyen komo: Kara 18:19.
3:25 Hyen komo: Taka 22:18; 26:4.

‡ **Bor-us tet:22**
* **Bor-us tet:25**

amba m-moka yo yo komo arge ur-bon
be-de un pam-ye ut-ma.*

¹² Yatt komo be-de a he kum un gwu á, be-de un jin-to a ya'e hun-ne ye un hono o-dak kap à. Yatt jin-de a ya'ase de a zee se be-de un de a he kum un gwu á, se be-ur Yeso."

¹³ To, bo sek-ye hyente jaab-o un men-ut Bitrus un **Yohana** ne à, komo ye napuru unze ye ya-us-nap-ye deen á, koob-ne ye komo, ye bopu o-nu, ye napuru ye she'ete un Yeso ne. ¹⁴ Amba bo sek-ye hyente ka net-wu a taase ut-ryam à, wu ro eso be-ur gaan un **yan-Tom Yeso** ne, ye taagu gom-de m-cep. ¹⁵ Ye zeeru **yan-Tom Yeso** ye ru un ka be-de un **Morog-de un Sek-ye** de, ye nomuru ut-orum un or un ye ne ne. ¹⁶ Ye zeeru, "¿Re o a he no m-nom un ka hun-ne ye ne? Remen un cen o bo un kap o un ya-ur-she'et o-Urusharima nepste unze a nomog yo ken rii-yo o-made yo be-de un ka hun-ne ye. Yatt komo bo a he m-zee 'Ba kaane o á.' ¹⁷ Amba un cen o taase ka rii-yo senge-m wo n-me un hun-ne, se a nek ye ut-to, taase ba'asu ye, ye do nome un net ut-ma n-me un ka jin-de."

¹⁸ Ye dooru agbe un **yan-Tom Yeso**, ye naku ye ut-to, taase ba'asu ye, ye nome net ut-ma, ko ye do ur-yoos n-me un jin-ur Yeso. ¹⁹ Amba Bitrus ne un **Yohana** shasuru, ye zee, "To, ¿ko hond hond o be-de Shir te jiish m-hoge un ma-ut no arge Ma-to Shir? Ceker no ur-bon ne. ²⁰ Tea hoks m-she'et temb un rii-yo te hogusse, komo te hyenes á."

²¹ Bo ye dotte ye nak ut-to à, ye argu ye m-ho'os. Ye taaguru bo ye he m-nom ye ye'et ye ur-koob à, remen kap o un hun-ne ro un sekemse un jin-de Shir remen rii-yo kore à. ²² Ye bomog Shir remen ka net-wu a taase gom, o-made à, wu aragte us-hak kwooz-ut voor [40] bo o-mat.

*Yan-dor Yeso konog ye kumut
jaab-o ut-men o un
ko'ot ut-ma ba o-gyer*

²³ Bo a ho'oste Bitrus ne un **Yohana** à, ye argu m-neke be-de un hun-ne ye un ye. Ye argu ye m-rure kap o un bo un rii-yo Gwomo-ne ye un kon-se Shir, un ye ro sek-ye ne ruru ye à. ²⁴ Bo ye hoge kaane à, ye daku cor-se un ye n-ton Shir. Ye zeeru, "Wan-Koyan, Wa-ut-Gwomo kap, wo wu nome o-Ton o-dak ne, m-sa ne, komo un kap o un rem-se ro n-me un to à.† ²⁵ Un **Kukt-o Shir** o nome ut-ma un ko-guw ru ne wu ro, tato te **Dawuda** à, o zee,

"¿Remen ya un o ye ro **Yahuda**-ne á ye nomte us-ryaab?

¿Hun-ne komo ye nom barag-se un cow-se o-hwaa?

²⁶ Gwomo-ne ye un hono o-dak dek zonge-to m-dum,
sek-ye ye un ye komo ye mossu ut-hi,
us-ryaab un Yawe ne, komo un **Kiristi**.‡

²⁷ Nip-o, un bo-o Urusharima ko-Gwomo **Here** [Atipas] un Panti **Biratus** ne ye mossute ut-hi un ye ro **Yahuda**-ne á, un hun-ne ye o-Isra-ne, ye ro us-ryaab un ko-guw ru ne Yeso, wu ba m-kukop, wu o daagne à.§ ²⁸ Ye un nom un yo beeb un du un hur un du ne esse m-nom à cin n-ga ne ne. ²⁹ M-moka komo, Wan-Koyan, gwot bo ye ro un senge-mo ye ye'et te ur-koob à, 'ya guw-ne ru beeb-de us-rwun de un rwor un ma-ut ru ba o-gyer. ³⁰ Senge tapan un kom-o ru o un taas us-gom, nom komo rem-se o-made, un rem-se ut-hyat ne un jin-ur ko-guw ru Yeso wu ro ba m-kukop à."

³¹ Bo ye nomte kon-se Shir à, ka be-de ye rotte ur-morog à, de nukturu. Kap mo un ye argu m-shi un **Kukt-o Shir**, ye sengu rwor un ma-to Shir ba o-gyer.

* **Bor-us nass:11** 4:11 Hyen komo: Bong 118:22. † **Bor-us nass:24** 4:24 Hyen komo: Rwuu 20:11; Nehe 9:6; Bong 146:6. ‡ **Bor-us nass:26** 4:25-26 Hyen komo: Bong 2:1-2 (ut-Girik). § **Bor-us nass:27** 4:27 Hyen komo: Ruka 23:7-11; Mati 27:1-2; Mark 15:1; Ruka 23:1; Yoha 18:28-29.

Koyan yo un yan-dor Yeso ye ro m-wong

³² Myet **yan-dor Yeso** hur-to un ye ro kang-o gaan un barag-se un ye ne. Yatt-wu zee rii-yo wu rotte à, yo ma un wu yo un hon du un wu á, amba ye ro m-wong un or un ye ne myet yo ye rotte à.* ³³ Un beeb-de un **Kukt-o Shiryan-Tom Yeso** senguru rwor un ma-to un ine-m Wan-Koyan Yeso ut-marimar. Yar-mo Shir hokuru **yan-dor Yeso** myet-mo un ye. ³⁴ Har yatt-wu taage un yo ken rii-yo be-de un ye á. Remen kap ya-ut-kat ko ya-ut-hur ye sengutu to m-baab, ye un hante hwor. ³⁵ Ye ro m-ess be-de un **yan-Tom Yeso**, komo a ma'asu m-wong a ya'as kowan wu taage un yo ken rii-yo ur-she'et yo à.

³⁶ Kaane wu ken wu nome jin-de un wu **Yusuhu**. Wu ko-**Rewi**-wu, takan-de un wu ko-ya-o-Sayipurus-wu, wu **yan-Tom Yeso** ro m-aag Barnabas à, (Unze, *Wan-do'e ur-hur jaab-o ut-men*.) ³⁷ Wu komo wu bak o ken kat-o un wu o, wu hanturu hwor, wu essuru be-de **yan-Tom Yeso**.

Bor-us taan

Hananiya ne un Sapiratu

¹ Amba wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya un ne'a un wu ne Sapiratu, bak rii-yo ye rotte à. ² Wu wukuru ye ken hwor-ye be-de un ka hwor-ye un nap-o ne'a un wu ne. Wu hanturu o-gyes cot, wu ya'asuru **yan-Tom Yeso**.

³ Bitrus zeeru, "Wo Hananiya, ¿re nome o yagute **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** cuwut un hur un du, har o nomote **Kukt-o Shir** ut-bo, komo o wukute ye ken ye be-de un ka hwor-ye o-kat ye? ⁴ Rii-yo o bept o, ¿o ma ru o ka? Bo o bepe à, ¿a un mo wo us-cor o hante hwor? ¿Re o nome o nomot se ka barag-se un hur un du ne? Ay, net-wu o nome ut-bo á, Shir-o o nome."

⁵ Bo un hoge un ka ma-to, Hananiya heeru n-dak, wu maruru. Hun-ne ye hoge ka ma-to à, gyer-o hooru ye deen. ⁶ Beeb-ye inuru ye yeru u-de un wu o-gund. Ye ruutu wu n-do, ye jokuru.

⁷ Hohond-mo un awa-us tet se arge à, ne'a Hananiya cownuru. Wu nap yo kore á.

⁸ Bitrus zeeru wu, "¿Ruru me kom-de ka rii-yo a topu no un ka kat-o?"

Wu zeeru, "Ee, ta-de un ye de ka."

⁹ Amba Bitrus zeeru wu, "¿Re nome no mossute o-nu no megerte Kukt-o Wan-Koyan? Ka hun-ne ye joke campo ru à, ye un her-o un ish, dek-mo ye he wo komo ye ruut wo."

¹⁰ Ba un naas o-da, wu heeru un na-se un wu, wu maruru. Bo beeb-ye cownte à, ye 'wos wu mereste. Ye argu wu m-keps, ye ruutu wu, ye joku wu n-riib campo un wu. ¹¹ Gyer-o hooru kap o un hun-ne **yan-dor Yeso** un bo un ye hoge ka ma-to un ka rem-se ne à.

Yan-Tom Yeso nomog rem-se o-made ut-moor ne

¹² Yan-Tom Yeso nomog us-napa un rem-se o-made ne ut-moor ne be-de un hun-ne. Myet-mo **yan-dor Yeso** ro wetse m-morge un sak-o **Suremanu** un be-de un **Pyo-o Shir**. ¹³ Amba n-me gyes-o un hun-ne, yatt-wu nome jaab-o ut-men o wu mossute ur-hi un **yan-dor Yeso** ne á. Myet un kaane ne, komo hun-ne ro ye un 'ya m-sek.

¹⁴ Myet un kaane ne, ya-m-sheer o-nip be-de un Wan-Koyan ye sengu m-do ut-moor, campo-ne un ne'a-ne ne. ¹⁵ Har wooru hun-ne ro m-rwuun un ya-us-gom ne us-cow, ye ro ye m-neks n-te ut-put, ut-karanga ne. Ye o-saktu ye zee Bitrus wu arge, horomte o un wu a ci ye ken ye. ¹⁶ Hun-ne ut-moor ne ma'asuru m-morge un ka bo-to ro un

* **Bor-us nass:32** 4:32 Hyen komo: Seng 2:44-45.

her-o o-Urusharima à. Ye ro un hante un ya-us-gom un ye **ya-ut-kot** ro ne un ya-ur-koob à, myet-mo un ye, a taasu ye gom-se un ye.

*Yan-Tom Yeso swoog ur-koob
remen sher-mo un ye be-ur Yeso*

¹⁷ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ka ye wu rotte ne be-ur gaan à, (a ye m-zee, buug-de un **Saduki-ne**), ye shiiru un shoob-de un **yan-Tom Yeso** deen. ¹⁸ Remen kaane, ye shipuru **yan-Tom Yeso**, ye rwo'uru ye n-me un kur-o m-ke'et. ¹⁹ Amba bo tet-m woonte à, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu tikshiru ish-o un kur-o a ke'ete ye à. Wu rwuntu ye, wu zeeru, ²⁰ "Neke no, no es n-me un **Pyo-o Shir** no rure hun-ne ma-to un ka hooq-m pu-mo mo."

²¹ Bo ye hogute kaane à, ye cowuru **Pyo-o Shir** n-sot, ye ro m-yoose un hun-ne.

Bo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un ye ro be-ur gaan un wu ne morgute à, ye agnuru **Morog-de un Sek-ye**, un kap o un sek-ye ye o-Isra-ne, ye tomuru un kur-o m-ke'et a haante **yan-Tom Yeso**. ²² Amba bo yan-'er-de un **Pyo-o Shir** heete à, ye 'wos ye un kur-o m-ke'et á. Ye muunuru. Ye rworuru, ye zeeru, ²³ "Te un 'wos a tigusute ish deen deen, yan-'er-de o-kur komo ye ro un 'er-de us-ish. Amba bo te tikshe à, te 'wos ko net n-me á." ²⁴ Bo caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** un Gwomo-ne ye un kon-se Shir ne hogute kaane à, hur-ur do'uru ye deen. Ye ro un barag-se un rii-yo to ka he m-hante à.

²⁵ Wu ken wu haanuru, wu zeeru ye, "Ai, ka hun-ne ye ka reeno ka ye no tige un kur-o m-ke'et à, ye eso eso n-me un **Pyo-o Shir**, ye ro m-yoose un hun-ne." ²⁶ Caari-wu un yan-'er-de un **Pyo-o Shir** un ya-ur-'er ne, ye haaru ye deknú **yan-Tom Yeso**, amba yanze ur-beeb á, un remen ye ro o-gyer taase hun-ne jir ye ut-ta'ar.

²⁷ Bo ye dekenete **yan-Tom Yeso** à, ye rwo'u ye m-es un co-o un **Morog-de un Sek-ye**. Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru ye. ²⁸ Wu zeeru, "Te nak no ut-to deen deen taase no do ur-yoos un ka jin-ur Yeso de. Amba kowan o-Urusharima nepste rii-yo no ur-yoos à, har ma hoob-o notte no duusutu te ra-o un hyo-mo un ka net-wu."*

²⁹ Amba Bitrus un **yan-Tom Yeso** ne shasuru, ye zee, "Jip o te nomote Shir o-dorotte arge bo te he nome un net à! ³⁰ Shir tat-ne na 'yonste Yeso ut-marimar, ka wu no hofe kunkam un ogo-kan o-ce à. ³¹ Shir deete wu un re-de un wu, Yeso waragte Sek-wu komo ko-**Wan-Gwu**, remen wu tiksute **Isra-ne** cow-yo m-waktune be-de Shir, komo ye kumut a soksu ye **ba'as-to** un ye. ³² Te komo te ro yan-swo-se un to ka, **Kukt-o Shir** komo kaane, o Shir ya'ase yan-dorotte-o un wu à."

³³ Bo sek-ye hogute kaane à, ye hogu us-ryaab deen, har ye cun ye ho **yan-Tom Yeso**. ³⁴ Amba wu ken ko-**Parisa**-wu ro kon. Jin-de un wu Gamariyer. Wan-Yoos-de o-**karamsa**, hon un hun-ne ye ro wu un ya'as m-sek. Wu inu eso n-me un ka **Morog-de un Sek-ye** de, wu zeeru a ruut ka hun-ne ye n-do un ya o-da hiin. ³⁵ Ka da-o wu zeeru ka **Morog-de un Sek-ye** de, "No or re **Isra-ne**, nom no ja un rii-yo no cone nome un ka hun-ne ye à. ³⁶ Hak-se n-jim se arge à, wu ken net-wu ru ur-jin à, jin-de un wu Tudas. Wu hwoog hi un de un wu ur-keer. Be-de un hun-ne zungu-us nass [400] ye doruru wu, amba a hooru wu. Komo a caas yan-dor-o un wu, to ka komo to nome kom-de un ye. ³⁷ Bo un nom un to ka komo, wu ken wu ru ur-jin, jin-de un wu Yahudas, ko-ya-o-Gariri. Da-o a ro un oog-de un hun-ne à, wu rwo'uru hun-ne ye doru wu. Wu ma a hooru wu, yan-dor-o un wu komo a caastu ye kap. ³⁸ To, ko m-moka me no m-rure, yagu no ma-to un ka hun-ne ye, yagu no ye. Urege de sakt-o un ye, ko senge-mo un ye mo un net o, ai, moa saburse. ³⁹ Amba urege ka senge-mo mo Shir mo, noa hoks mo, ka hun-ne ye m-wen á. A 'wos na hi un na ut-ween un Shir ne á!" Ye argu dek un ma-to un wu.

* **Bor-us taan:28** 5:28 Hyen komo: Mati 27:25.

⁴⁰ Ye agbu **yan-Tom Yeso** ye nomu ye us-sorog. Ye nakuru ye ut-to taase ye do nom ut-ma n-me un jin-ur Yeso á. Ka da-o ye argu ye m-ho'os.

⁴¹ Yan-Tom Yeso inuru un ka **Morog-de un Sek-ye** de, ye ro o-zak remen a hyanag ye, ye bo'ose ye dek o-yo'og un remen un jin-ur Yeso. ⁴² Ko de ke ho-de, ko un **Pyo-o Shir**, ko o-hur, ye yage ur-yoos un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne á. Ye senge m-zee Yeso wu ro **Kiristi**.

Bor-us cind

A dak yan-m-Senge nen ta'yoor

¹ To, un ka ho-to, hun-ne ut-moor ne warguru **yan-dor Yeso**. **Yahuda**-ne yan-hoge ut-Girik nomuru **Yahuda**-ne us-hwumug ye ro un hoge un rem-de **ut-Ibra** à.* Ye un nom kaane remen a m-was un ye man ye gwor-ne ye un ne'a-ne da-o un wong un rii-yo m-re yo un ko de ke ho-de á. ² Ka op un nen yoor-ye agburu hun-ne kap **yan-neke-m Yeso**. Ye zeeru, "Ai, u nom ur-bon a yage ko'ot-m un Ma-to Shir a ma'aste ma-to un rii-yo m-re á. ³ Remen kaane, or re ne daag no hun-ne nen ta'yoor be un no, ye ro un kashi ur-hur ne de ur-bon à, ye shiishe un **Kukt-o Shir** komo us-weer ne à, ye a he m-ya'as un ka senge-mo à. ⁴ Te komo tea muut ur-hi un nom un kon-se Shir un yoos un Ma-to Shir ne."

⁵ Hun-ne kap hoguru rerem-mo un ma-to ye rwoe à. Ye daagu Istipanus (wu ken net-wu wu shereg un Yeso ur-beeb ne, komo **Kukt-o Shir** garamsute wu), un Pirip ne, un Burokoras ne, Nikano ne, un Timon ne, Barminas ne, Nikoras (ko-ya-o-Antakiya, n-ga wu ba ko-**Yahuda**-wu á amba wu waragte ko-**Yahuda**). ⁶ Ye ka ye a daage un co-o **yan-Tom Yeso**. Bo ye nomoste kon-se Shir à, ye sekuru ye ut-kom.

⁷ Ma-to Shir komo to senguru m-bo'ose. Moor-to **yan-dor Yeso** komo n-me o-Urusharima sengu m-do hor-m-hor, yan-**Cow un kon-se Shir** ut-moor ne komo ye goksuru ka sher-mo un ma-to o-nip mo.

A shik Istipanus

⁸ To, Istipanus, wu net-wu shiishe un yar-mo Shir ne ur-beeb ne. Wu ro m-nom un rem-se o-made ut-hyat ne n-me un hun-ne. ⁹ Ye ken ye be-de un kuke-o ur-morog o a m-zee **Kuke-o un ye Possusse** à, ye he'eburu Istipanus ut-ween. Ye ka komo **Yahuda**-ne ye ye o-Kireni un ye o-Arezandiriya ne, komo un ye un dak-o o-Kirikiya ne, un ye o-Asiya ne. ¹⁰ Amba, ye bo'os ut-ween un wu ne á, remen ma-to un wu to us-nap to, **Kukt-o Shir** ciriru un hi-de un wu.

¹¹ Ye swowuru ye ken hun-ne ye wukusse un remen ye zeet, "Te hogute wu un reeb-ut **Mosa**, komo wu ro Shir un nome un ma-to o-yo'og."

¹² Un kaane, ye 'yonsu hur-de un hun-ne, un sek-ye ne, un **yan-Yoos-de o-karamsa** ne. Ye komo ye daaru wu, ye shipu wu. Ye heeturu wu be-de un **Morog-de un Sek-ye**. ¹³ Ye ken sek-ye be-de un hun-ne haaru ye deknuru yan-swose ut-bo, ye ken ye zeeru, "Ka net-wu ko de ke ho-de wu ro un hun-to o-saa n-te un ka be-de ba m-kukop de komo un **karamsa-o Mosa** ne. ¹⁴ Te hogute wu m-zee unze ka Yeso-wu o-Nazaret-wu wu wurumse ka be-de, komo wu wakse kap o un jor-se **Mosa, wan-Rwor un Ma-to Shir**, yaksu na à."

¹⁵ Myet bo un ye ro tara tara be-de un **Morog-de un Sek-ye** à, ye ro wu un tu un yish-ye hyanu co-o un wu waksute untun **wan-tom-wu Shir**.

Bor-us ta'yoor

Ma-ut Istipanus

* **Bor-us cind:1** 6:1 Ko: ut-Arameki.

¹ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir cituru Istipanus wu zee, “¿Ka rem-se, nip-o?”

² Istipanus zeeru, “No or re ne un tat-ne ne, raks me no. Shir wan-seps-mo ut-gwomo wu rwuunte be-ur tato na **Ibrahi** da-o wu ro'e un dak-o o-Mesopotami à, cin ba wu ro she'ette bo-o o-Haran. ³ Shir zeeru wu, ‘Ine un dak-o ru, o yage hen-ne ru ne, o neke dak-o um he wo m-ya'as à.’* ”

⁴ “Tato na **Ibrahi** argu m-ine un dak-o o-Kardiya, wu argu m-she'et un bo-o o-Haran. Bon kané komo, bo tato un wu mereste à, Shir hanturu wu un ka dak-o notte ur-she'et m-moka à.† ⁵ Amba ne Shir 'ya **Ibrahi** ko rii gaan-yo un ka dak-o á, ko o-gaan. Amba wu sworog o-nu un **Ibrahi** wua 'ye wu ka dak-o wu un baag-o he m-dond un jim-de un wu ne à. Shir sworog o-nu ko de nomte à **Ibrahi** rott wà un ka da-o á.‡ ⁶ Shir komo wu rwore unze baag-o **Ibrahi** a nom ur-hamat un o ken dak-o, hun-ne ye un ka dak-o komo yea mus ye guw-ne, yea 'ye ye ur-koob har us-hak zungu-us nass [400]. ⁷ Shir zeeru wua 'ye ka dak-o ye hette m-guw à ur-koob, kaane nomse komo baag-o **Ibrahi** a rwuun ye nome Shir m-guw un ka be-de.§* ⁸ Shir komo wu esste ut-ma un **Ibrahi** ne, ma-to ur-ko. O rwo'e bo **Ibrahi** mate **Ishaku** à, wu koot wu ur-ko un ho-ur aeere-de. **Ishaku** matu **Yakubu**, komo wu matu tat-ne na ka op un nen yoor-ye.† ”

⁹ “Remen ka ya-n-ga-ye ro un shoob-ur heno un ye **Yusuhu**, ye babu wu. A heetu wu dak-o o-Masar. Amba Shir ro mosse un wu ne.‡ ¹⁰ Komo wu ruutu wu be-de un kap o un swo ur-koob o un wu. Shir rwo'uru komo wu wakturu ko-ya-us-nap. Wu reeg ur-ho be-ur ko-Gwomo-wu o-Masar. Ko-Gwomo-wu o-Masar ya'asu wu gwomo-to o-Masar. Komo wu rwo'uru kap o un hun-ne ye un hur-o un wu un kom-ut **Yusuhu**.§ ”

¹¹ “A kané mer he'enuru un myet o un dak-o o-Masar un o-Kan'ana-ne, mosse un swo ur-koob ne de m-yo, har tat-ne na taage un rii-yo m-re.* ¹² Amba bo **Yakubu** hogute yege-hyo ro kon o-Masar à, wu tomuru yakar-ye un wu, tat-ne na ha-mo o-Masar. De ka de ro hew-de un ye de ur-takan. ¹³ Un hew-de un ye de o ayoore-de, **Yusuhu** rwuntu hi un de un wu cas be-ur sek-ye ne ye un wu ne, ka da-o ko-Gwomo-wu o-Masar napuru baag-o **Yusuhu**.† ¹⁴ **Yusuhu** tomuru tato un wu **Yakubu** wu haan, komo un kap o un sekke-ne ye un wu ne. War war-mo un ye komo hun-ne kwooz-ut tet un op un taan ye [75].‡ ¹⁵ **Yakubu** argu m-neke o-Masar, reeno wu mare un tat na ne.§ ¹⁶ A kamsunu ye a muutu ye o-Shekem, a rwo'uru ye un saag-o **Ibrahi** o'e un hwor-ye o-azorpa à, be-ur yakar Hamor kané o-Shekem.* ”

¹⁷ “Amba bo da-o nomte yow yow o Shir hette shoos un ka ma-to wu esse un **Ibrahi** ne à, hun-ne na dooru. Ye nomu ut-moor deen un dak-o o-Masar. ¹⁸ Ka da-de a nomu wu ken ko-Gwomo-wu o-Masar, wu nape net-wu a m-zee **Yusuhu** á.† ¹⁹ Ka ko-Gwomo-wu reeg ra-o un hun-ne na. Wu rangsute tat-ne na. Wu ro m-rwo a jorong yan-yakar-ye un ye un remen ye meret.‡ ”

²⁰ “Un ka da-o o ka, a mate **Mosa**, wà-wu ut-campo. A nomu gut-de un wu reng-us tet un hur-o tato un wu.§ ²¹ Bo a ruutu wu n-do à, wà wan-ne'a ko-Gwomo-wu o-Masar deku wu, wu gwotu wu untun wà un wu.* ²² A yoosuru **Mosa** kap o un

* **Bor-us ta'voor:3** 7:2-3 Hyen komo: Taka 12:1. † **Bor-us ta'voor:4** 7:4 Hyen komo: Taka 11:31; 12:4.

‡ **Bor-us ta'voor:5** 7:5 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15; 15:18; 17:8. § **Bor-us ta'voor:7** 7:6-7 Hyen komo: Taka 15:13-14. * **Bor-us ta'voor:7** 7:7 Hyen komo: Rwuu 3:12. † **Bor-us ta'voor:8** 7:8 Hyen komo: Taka

17:10-14; 21:2-4; 25:26; 29:31—35:18. ‡ **Bor-us ta'voor:9** 7:9 Hyen komo: Taka 37:11; 37:28; 39:2,21. § **Bor-us**

ta'voor:10 7:10 Hyen komo: Taka 41:39-41. * **Bor-us ta'voor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 42:1-2. † **Bor-us**

ta'voor:13 7:13 Hyen komo: Taka 45:1,16. ‡ **Bor-us ta'voor:14** 7:14 Hyen komo: Taka 45:9,10,17,18; Taka

46:27 (ut-Girik). § **Bor-us ta'voor:15** 7:15 Hyen komo: Taka 46:1-7; 49:33. * **Bor-us ta'voor:16** 7:16 Hyen

komo: Taka 23:3-16; 33:19; 50:7-13; Josu 24:32. † **Bor-us ta'voor:18** 7:17-18 Hyen komo: Rwuu 1:7-8. ‡ **Bor-us**

ta'voor:19 7:19 Hyen komo: Rwuu 1:10,11,22. § **Bor-us ta'voor:20** 7:20 Hyen komo: Rwuu 2:2. * **Bor-us**

ta'voor:21 7:21 Hyen komo: Rwuu 2:3-10.

nap-se un ya-o-Masar. Wu komo net-wu ur-beeb ne be-de rwor ut-ma, un rii-yo wu ro m-nom ne à.

²³ “Bò wu woosè hak-ús kwóoz-ut yoor [40] à, wu nomu us-barag wu he wu gas or un wu un **Isra**-ne. ²⁴ Bò wu hyente wu ken ko-ya-o-Masar-wu, wu ro un dum-mo un ko-**Isra** à, wu haaru, wu guut ko-**Isra**, wu topotu wu, wu wosu ko-ya-o-Masar. Wu hqoru wu. ²⁵ Wu hwooru o-saktò wu zee or un wu ne a neps unze Shir daage wu remen wu guut ye. Amba hun-ne ye nap á. ²⁶ Bò ish geste komo à, wu hyanuru ye ken **Isra**-ne ye m-dum, wu conu ye m-hongse. Wu zeeru, ‘Campo-ne, no hun-ne gaan-ye no ro, zyan yo notte hi un no m-dum?’

²⁷ “Amba ka wu ro or un wu m-dum à, wu tudbu **Mosa** n-riib, wu zeeru, ‘¿Wa sagbu wo ut-gwomo be un te o piishitu te ut-ma? ²⁸ Ashi, ¿wo un con o hoot me bo o ho'e ka net-wu wu m-ryo?’† ²⁹ Bò **Mosa** hogute kaane à, wu somuru wu she'eturu she'et-de ur-hamat un dak-o o-Midiyan. Reeno wu mate yakar yoor yan-campo-ne.‡§

³⁰ “Tò, bo a nomte us-hak kwóoz-ut yoor [40] à, wu ken **wan-tom-wu Shir** wu haanuru be-ur **Mosa** un rem-de o-ra, un ya-o yo ken 'yo-yo un o ken kot-o yow yow un Haag-o o-Sinay ne. ³¹ Bò **Mosa** hyente kaane à, wu bopu o-nu un rii-yo wu hyane à. Bò wu hyoknute yow yow wu gut à, wu hoguru cor. Yawe zeeg, ³² ‘Me wu ro Shir tat-ne ru ne, Shir **Ibrahi** un **Ishaku**, un **Yakubu** ne.’ Wur-o **Mosa** ciru us-zap, ko m-gwot ken wu hoks á.

³³ “Yawe zeeru wu, ‘Pos ka'ante-ut ru, un remen ka be-de wotte eso à, be-de ba m-kukop de. ³⁴ O-nip, um hyanag koob-de a un 'ya un hun-ne re ye ro o-Masar à. Um hogute 'won-se un ye, komo me un kergune um guut ye. Tò, m-moka se o zonge um tomot wo ha-mo o-Masar.’*

³⁵ “Tò, ka Mosa-wu, wu ye yage, ye zee, ‘¿Wa sagbu wo ut-gwomo be-ur na o piishitu na ut-ma?’ Wu Shir tomne wu re co, wan-ruut-wu, un bu-yo un **wan-tom-wu Shir** wu rwuune be-de un wu un ka ya o-'yo yo à.† ³⁶ Da-o wu komse nom un rem-se o-made un dak-o o-Masar à, wu rwuntu ye. Komo un saw-to ut-hyat ne un dak-o o-Masar, un Roog-o Jaas-o ne komo n-me o-kot ne har us-hak kwóoz-ut yoor [40].‡

³⁷ “Ka Mosa-wu, wu zee **Isra**-ne, ‘Shir a deeg wu ken **wan-rwor un Ma-to Shir** wu be-de un hun-ne no, untun me.’§ ³⁸ **Mosa** wu, wu karakse hun-ne ye o-**Isra** o-kot. Wu ro kane un tat-ne na ne komo un ka **wan-tom-wu Shir** wu ne wu nome ut-ma un wu ne un Haag-o o-Sinay à. Wu wu komo goksune ma-to yan-hoog be-de Shir wu hantu na.*

³⁹ “Amba tat-ne na yagu wu nome o-dorotte, ye 'yarag wu. Ye hogu gop-de m-warag un dak-o o-Masar. ⁴⁰ Ye zeeru **Haruna**, ‘Nomo na shir-ye he na teke co à. O nak ka Mosa-wu, wu rwuntu na es-mo un dak-o o-Masar à, a nap rii-yo koru wu á.† ⁴¹ Un ka da-o, ye zworu ye ken shir-ye untun wur-o o-na. Ye seku ka gir-mo ur-seke, ye bopu o-zak un senge-mo ye nome un kom-to un ye à.‡ ⁴² Remen kaane Shir tuku ye ur-jim, wu mussu ye yan-guw-mo un yege-regen. Tò ka nomog hond hond un rii-yo ro gense ne un takurda-o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à unze,

“ ‘No hun-ne ye o-**Isra**,

¿me wu no penè ut-gut no **seke** ur-sake,

har us-hak kwóoz-ut yoor [40] n-me o-kot?

⁴³ Ay, ko kenè no ha no ut-tuw un depi-o un toog-o Morek,

† **Bor-us ta'voor:28** 7:28 Hyen komo: Rwuu 2:14. ‡ **Bor-us ta'voor:29** 7:23-29 Hyen komo: Rwuu 2:11-15.

§ **Bor-us ta'voor:29** 7:29 Hyen komo: Rwuu 18:3-4. * **Bor-us ta'voor:34** 7:30-34 Hyen komo: Rwuu 3:1-10.

† **Bor-us ta'voor:35** 7:35 Hyen komo: Rwuu 2:14. ‡ **Bor-us ta'voor:36** 7:36 Hyen komo: Rwuu 7:3; 14:21; Qog 14:33. § **Bor-us ta'voor:37** 7:37 Hyen komo: Kara 18:15,18. * **Bor-us ta'voor:38** 7:38 Hyen komo: Rwuu

19:1—20:17; Kara 5:1-33. † **Bor-us ta'voor:40** 7:40 Hyen komo: Rwuu 32:1. ‡ **Bor-us ta'voor:41** 7:41 Hyen komo: Rwuu 32:2-6.

un reḡen-yo toog-o Ripan,
ka toog-se no nome à remen no kwuktuté se.
Remen kaane, man ru a dek no m-guw ur-hew ne
co-o o-**Babira**.’§

⁴⁴ “N-ga, tat-ne na ro ur-depi de ro un kute un hun-ne unze Shir ro mosse un ye ne o-dákár à. A un nom de bo Shir rure **Mosa** wu nom de à, hond hond bo Shir kute **Mosa** à.* ⁴⁵ Da-o Josuwa rumse o-dak un kom-to ka hun-ne ro ur-she’et un ka dak-o à, Shir yane ye un yish-ye un **Yahuda**-ne. Ka depi-de tat-ne na ’woose be-de un ya-n-ga-ye na à, ye hanturu de un ka dak-o. Ka depi-de komo de ro kon har haan-mo un da-o ko-Gwomo **Dawuda**.† ⁴⁶ **Dawuda** komo wu kumug ur-ho be-de Shir, har wu nomog us-kon be-de Shir remen wu meet **Pyo-o Shir** rem Shir **Yakubu**.‡ ⁴⁷ Amba **Suremanu** wu me’e Shir ut-ma.§

⁴⁸ “Myet un kaane ne, Wa-ut-Gwomo kap wu ro m-she’et un hur-to hun-ne ma’e á. Bo **wan-Rwor un Ma-to Shir** zee à,

⁴⁹ “ ‘Yawe zeeḡ, “O-Ton o ro deeg-o un gwomo-ut re,
o-dak ne o ro rii-o un es un na-us re.

¿Yan gon hur-o no he me m-me’e?

Ko komo ¿yan gon be-de ne ro be-de un wuwe un de?

⁵⁰ ¿Me wu ka nome kap se ka rem-se á?” ’*

⁵¹ “No ya-o-cimi, yan-hur-ur hwo’og-de, yan-to-to un caar. Ur-ho bi, no un yage o-dorotte un **Kukt-o Shir**, bo tato no ne nome à, ka no m-nom un ce no. ⁵² ¿N-me un **yan-rwor un Ma-to Shir**, wu tato no ne yage m-rangse à, wu ro kon? Ye hoog ka ye nome ut-ma un haan-mo un ka wan-Kashi ur-she’et wu ne à. No komo, no ya’aste wu un kom-to un ya-o-**Roma**, bo no ho wu à. ⁵³ No ye ne gokse o-**karamsa** be-de un **yan-tom-ye Shir**, amba no doru o á.”

A jirig Istipanus us-jor har wu mer

⁵⁴ Bo ye hogute kaane à, ye nomu us-ryaab deen har ye hew us-jow remen us-ryaab.

⁵⁵ Amba Istipanus ro shiishe ceng un **Kukt-o Shir**. Wu tuuru yish, wu ro un gwot o-Ton shir, wu hyanuru seps-mo Shir, komo un Yeso ne eso un kom-o ur-re o Shir.

⁵⁶ Istipanus zeeru, “Gwot no, me un hyan o-Ton tikshishe, komo un **Wà-wu un net** ne eso un kom-o ur-re o Shir.”

⁵⁷ Amba ye ciru kan-se o-zaaz deen deen, ye zwopu to-to un ye, ye moru wu da-o gaan. ⁵⁸ Ye ruutu wu so n-jim de o-bo. Ye sengu wu us-jor ut-ta’ar. Ya-us-tor komo ye essu matuku-to un ye be-de un wu ken ko-beeb-wu, jin-de un wu Shawuru.

⁵⁹ Ye ro un jor-us Istipanus, wu ne, wu nomu us-kon wu zee, “Yeso Wan-Koyan, dek kukt-o re.” ⁶⁰ Wu kwukturu, wu damu cor m-wons ne wu zee, “Wan-Koyan, taase o piishe ye ut-ma un de ka **ba’as-de** á.” Bo wu rurte kaane à, wu argu m-mar.

Bor-us eer

¹ Shawuru komo wu shesu ka ye ho’e Istipanus à.

Shawuru rangsute yan-dor Yeso

Un ka ho-to, a ro un rangse un **yan-dor Yeso** ye ro o-Urusharima à ur-koob. Ye argu m-caage so un dak-to o-Judiya un o **o-Samariya** ne, **yan-Tom Yeso** kuse cot. ² Ye ken yan-guw-mo Shir ye, ye joke Istipanus. Ye ’won us-won deen remen mar-mo un wu.

§ **Bor-us ta’yoor:43** 7:42-43 Hyen komo: Emos 5:25-27 (ut-Girik). * **Bor-us ta’yoor:44** 7:44 Hyen komo: Rwuu 25:9,40. † **Bor-us ta’yoor:45** 7:45 Hyen komo: Josu 3:14-17. ‡ **Bor-us ta’yoor:46** 7:46 Hyen komo: 2Sam 7:1-16; 1Nom 17:1-14. § **Bor-us ta’yoor:47** 7:47 Hyen komo: 1Gwm 6:1-38; 2Nom 3:1-17. * **Bor-us ta’yoor:50** 7:49-50 Hyen komo: Isha 66:1-2.

³ Amba Shawuru sengu rangse un hun-ne **yan-dor Yeso** ba m-sok. Wu ro m-cow ut-hur, wu ro un ship un campo-ne un ne'a-ne ne, wu ro ye m-ka un kur-to m-ke'et.*

*Pirip ko'otte Ma-to m-Rerem
un bo-o o-Samariya*

⁴ Ka **yan-dor Yeso** ye a cakarse à, senguru m-pa, ye ro un senge-mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ko kene ye ha'e. ⁵ Pirip nekuru bo-o o-**Samariya**, wu ro ye un ko'ote ma-ut **Kiristi**. ⁶ Bo hun-ne deen hogute ma-ut Pirip à, ye hyanuru komo rem-se o-made se wu ro m-nom à, un gop-de ye muute ur-hi n-te un rii-yo wu ruru ye à. ⁷ Ya-ut-kot komo ut-moor ne ye sengu m-rwuun un wur-to un hun-ne un joog us-kan. Ye ro un hoks ur-hew un na-se ye á un ryam-ne ne, a taasu ye gom-se un ye myet. ⁸ Remen kaane, hun-ne ye un ka bo-o nomu o-zak deen.

Sima ko-wa-o-gwot

⁹ Wu ken net-wu ro kon jin-de un wu Sima. N-ga wu ro ye un nome un rem-se ut-hyat un ka bo-o, har wu ru **Samariya**-ne bop us-nu. Wu ma'asuru m-zee wu caari-wu un net-wu. ¹⁰ Hun-ne kap komo ye muuturu ur-hi be-de un wu, yakar ha-mo un mong-ne, ye ro m-zee, "Ka net-wu, ai, beeb-de Shir de, wu a m-zee 'Wa-ut-gos' à." ¹¹ Ye muutu ur-hi be-de un wu m-sok ne, un remen wu rewesute wu ro ye un nome o-made o ro m-rwo ye bop o-nu à. ¹² Amba bo ye dekte ka **Ma-to m-Rerem** to Pirip nome to un gwomo-to Shir à, komo un jin-ur Yeso **Kiristi** ne, kap mo un ye a yo'osuru ye m-ho, ne'a-ne un campo-ne ne. ¹³ Har Sima un hi un de un wu, wu shereg be-de Shir. Bo a yo'osu wu m-ho à komo wu momsu Pirip o-wur. Bo wu hyente Pirip ro un nom ut-hyat un caari-to us-saw to o-made ne à, wu bopu o-nu.

¹⁴ Bo **yan-Tom Yeso** ye ro o-Urusharima hogute **Samariya**-ne gokste Ma-to Shir à, ye tomuru Bitrus ne un **Yohana** be-de un ye. ¹⁵ Bo Bitrus ne woote o-**Samariya** à, ye nomuru hun-ne us-kon ye gokste **Kukt-o Shir**. ¹⁶ Remen **Kukt-o Shir** un ro cirite be-de un ye ko wan-gaan á, a yo'oste ye m-ho cot un jin-ur Yeso Wan-Koyan. ¹⁷ Bitrus ne un **Yohana, seke** ye kom-to o-kwum, ye gokste **Kukt-o Shir**.

¹⁸ Bo Sima hyente, ashi un rwo un kom-to un **yan-Tom Yeso** atte un kum o-Kukt à, wu zonguru wu ya'astu ye hwor. ¹⁹ Wu zeeru, "Me un cere, 'ya me no ka beeb-de, remen bo un net-wu me **seke** kom-ut re, wu kumut **Kukt-o Shir**."

²⁰ Amba Bitrus zeeru wu, "Wo un hwor ru ne noa sabre! ¿Wo m-hyan o o zee un hwor-o o he kum un yar-mo Shir? ²¹ Ho-m ru ro kon un to ka ma-to á ko hiin, un remen hur un du ro hond hond be-de Shir á. ²² Se o wonge un ka sakt-o yo-o o ne o wotte à, kon Wan-Koyan ko wua soksu wo **ba'as-de** un ka rii-yo o nome barag-se m-nom un hur un du à. ²³ Remen um hyanag wo un shoob-ur yo-de ne, wo gekse n-me **ur-ba'as**."

²⁴ Sima shasuru wu zee, "Kono no me no Wan-Koyan taase ko o-gaan be-de un ka saw-to no ogme à yo kum me."

²⁵ Bo Bitrus ne un **Yohana** nome us-swō rem Yeso un ko'ot un ma-ut Wan-Koyan à, ye argu m-warag o-Urusharima. Bo ye waragte o-Urusharima à, ye sengu m-ko'ot **Ma-to m-Rerem** un kot-to o-**Samariya** ut-moor ne.

Pirip un ko-ya-o-Itiyopiya ne

²⁶ A kane, wu ken wan-tom Wan-Koyan, wu zeeru Pirip, "Ine, o dore so o-baar, ka cow-yo rwuune o-Urusharima à, ha-mo o-Gaza, cow-yo o-dakar." ²⁷ Wu argu m-ine wu nekuru. Wu hyanuru wu ken net-wu o-Itiyopiya wu. Wu ro un caari-de ur-con ne† un gwomo-to o-Kandis,‡ wu un dak-o o-Itiyopiya. Wu ro komo wa-ur-es un ka

* **Bor-us eer:3** 8:3 Hyen komo: Seng 22:4-5; 26:9-11. † **Bor-us eer:27** 8:27 ut-Girik: Wu a mate ba m-campo à ko ne wu a pesme à. ‡ **Bor-us eer:27** 8:27 Kandis ne'a-wu komo ko-gwomo-wu.

Gwomo-to. Wu un haan o-Urusharima remen wu sekemsuté Shir. ²⁸ Bó wu rotte un jo o-hur à, tara n-te un keke-de un jok-yo un wu, wu upsuru takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** wu ma'asuru m-karante. ²⁹ Kukt-o zeeru Pirip, "Hyogbe o wo yow yow un ka keke-de o-jok de ne."

³⁰ Pirip bu'ugu o-rek, wu wooru un her-o un wu, wu hoguru wu m-karante un takurda-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir**. Pirip cituru wu, "¿O nepste rii-yo wo m-karante?"

³¹ Wu shasuru, "Ay, me hoks m-nap á, se me kume wu ruru me à." Wu zeeru Pirip wu de keke-de un jok wu she'et un her-o un wu.

³² Ka Ma-to Shir to komo to wu ro m-karante à to ro: "A naku wu untun o-ca a neketé be-de m-pan.

Bó ya o-rwuug o-ca ro m-ma'as temb
un kom-to un wan-or-o un can-se un wur-o un yo à,
kaane ko nu-o un wu, wu hak á.

³³ A nomotu wu rem-se ba ur-bon
har a wen wu yo ro yo ma un wu à.

¿Wan wu ne he hoks un cep un ma-to un baag-o un wu?

Remen a dossussute hoog-mo un wu un ka dak-o."§

³⁴ Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru Pirip, "¿Wan wu ne ka **wan-Rwor un Ma-to Shir** wu rotte ut-ma? ¿Wu un hi-de un wu, ko net hor-wu?" ³⁵ Pirip haku nu-o un wu, wu shi'nuru raag-o un ka gen-mo un Ma-to Shir, wu ro wu un rure **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso.

³⁶ Bó ye rotte ur-hew à, ye wooru be-de m-ho, ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu zeeru, "Gwot, m-ho! ¿Yan yo ne he m-wen a yo'os me n-me m-ho?"*

³⁸ Wu zeeru a ess ka keke-de un jok de. Kap mo un ye yoor-ye kergunduru ye he'ebu m-ho, Pirip yo'osuru ka net-wu m-ho. ³⁹ Bó ye rwuunte m-ho à, Kukt-o Wan-Koyan deku Pirip. Ka ko-ya-o-Itiyopiya-wu do Pirip m-hyan á. Wu argu arag-mo un wu o-zak. ⁴⁰ Amba Pirip hyanu hi un de un wu un bo-o o-Azotus. Wu rigu kap o ut-bo, wu ro m-rwor un **Ma-to m-Rerem**, har wu wooru o-Kaseriya.

Bor-us jero

Waktunę-m Shawuru be-de Shir (Seng 22:6-16; 26:12-18)

¹ Shawuru sengute re co un rangse un yan-neke-m Wan-Koyan deen, har m-zee wua ho ye. Wu argu m-ha be-de un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. ² Wu konu wu genu wu ut-takurda wu heet un kuke-to un yoos un Ma-to Shir to ya-o-Damaskus, remen urege wu kumug **yan-dor Yeso** un Ka Cow-yo, campo-ne ko ne'a-ne, wu hantu ye un bo-o o-Urusharima a ke'et ye. ³ Wu ro ur-hew, wu wooru yow yow o-Damaskus ne. Da-o gaan, wu hyanuru m-cecar n-ton mo caragsuru un wu. ⁴ Wu argu m-he n-dak, komo wu hoguru o ken cor-o ro wu m-zee, "Shawuru, Shawuru ¿ya wotte me m-rangse?"

⁵ Shawuru zeeru, "¿Wan wu ne o ro Wa-ut-Gos?"

Cor-o shasuru o zee, "Me ro Yeso ka wu wo m-rangse à. ⁶ Ine m-moka, o cuw n-me o-bo, reeno a he wo m-rure rii-yo o he m-nom à."

⁷ Yan-ur-hew de un wu komo ye hoks tep á, cor-o ka ye hogusse amba ye hyan net á. ⁸ Shawuru argu m-ine n-dak, amba bo wu upste yish à, wu do m-hyan á. Ye shipu wu o-kom, ye hantu wu o-Damaskus. ⁹ Wu nomu ho-ut tet, ba m-hyan, ba m-re, ba m-swq, komo.

§ **Bor-us eer:33** 8:32-33 Hyen komo: Isha 53:7-8 (ut-Girik). * **Bor-us eer:36** 8:36 Mo ken gen-mo un do ci-o 37Pirip zeeru, "Urege o shereg hur-ur gaan, ay, a argu wo m-nome." Wan-ba-m-campo zeeru, "Um shereg Yeso Kiristi Wa-wu Shir wu."

¹⁰ Wụ ken **wan-neke-m Yeso** wụ ro kon o-Damaskus, jin-de un wụ Hananiya. Wan-Koyan nomo wụ ut-ma n-te ut-hyangan, wụ zee, “Hananiya!”

Wụ komo wụ shasuru, “Me ka, Wan-Koyan o.”

¹¹ Wan-Koyan zeeru wụ, “Ine, o dore ka cow-yo a m-zee *Cow-o Te'te* à. O neke un hur-o Yahudas, o cit wụ ken net-wu un bo-o o-Tarsus wụ, wụ ro kane à, jin-de un wụ Shawuru. Wụ ro kane us-kon un ka be-de. ¹² Har n-me ut-hyangan wụ hyanu wụ ken net-wu jin-de un wụ Hananiya cowonte, wụ sekuru wụ kom-to o-kwum remen wụ doot kumun hyan-o o-bo.”

¹³ Amba Hananiya shasuru, “Wan-Koyan, um suuste hoge un ma-to un ka net-wu be-de un hun-ne deen, n-te un moor-to un men-ut jaas-to to wụ nome yan-dor ru o-Urusharima à. ¹⁴ Wụ ka komo Gwomo-ne ye un kon-se Shir ya'ag wụ ur-beeb wụ ship un bo un wụ ro un nom us-kon un jin un du à.”

¹⁵ Amba Wan-Koyan zeeru Hananiya, “Neke remen wụ net-wu, wụ um daagne wụ nomot senge-m re remen wụ ko'otte jin un de be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, un gwomo-ne un ye ne, komo un **Isra**-ne ne. ¹⁶ Me un hi un de, man kussu wụ koob-de wụ he m-swob ba wụ un con un remen jin un de à.”

¹⁷ Hananiya haaru, wụ cowu o-hur. Wụ tabbu o-kom wụ ci'uru Shawuru. Wụ zeeru, “Wan-yen de Shawuru, Wan-Koyan wụ tomnu me. Yeso ka wụ rwuune be un du un ka cow-yo o donde à. Wụ conog o do m-hyan, remen komo **Kukt-o Shir** garamsuté wo.” ¹⁸ Ba un naas o-da, yo ken rii-yo untun kuk-o o-jan he'enuru Shawuru un yish, wụ jamsu m-hyan. Ka da-o wụ inuru a yo'osuru wụ m-ho. ¹⁹ Wụ reeru rii-yo m-re wụ jamsu kum m-'wons.

Shawuru ko'ote Ma-to Shir un bo-o o-Damaskus

Shawuru nomuru ut-ho hiin un **yan-neke-m Yeso** ne o-Damaskus. ²⁰ Ba m-jime, Shawuru ciru ko'ot un ma-ut Yeso un kuke-to un yoos un Ma-to Shir. Wụ ro m-zee Yeso wụ ro **Wa-wu Shir**. ²¹ Myet bon ye hogu wụ à, ye bopu nu-se un ye. Ye zeeru, “Ashi, ¿wụ wụ ka hoome hun-ne komo wụ caas yan-nom us-kon un ka jin-de o-Urusharima á? ¿Wụ un nekne kane ka un sakt-o un heet-mo un ye be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir a ke'et ye á?”

²² Amba Shawuru dooru ko'ot un Ma-to Shir ur-beeb ne. Wụ senguru 'yons un hur-de un **Yahuda**-ne ye ro ur-she'et o-Damaskus à, wụ ro ye m-rure o-nip unze Yeso wụ ro **Kiristi**.

Shawuru possote Yahuda-ne

²³ Bo a nomte ut-ho hiin à, **Yahuda**-ne zonguru ye hoot Shawuru. ²⁴ Amba wụ hoguru ma-to un yo ye cone m-nom à. M-tet, m-how ne ye ro un tu un yish un ish-se o-bo remen ye hoot wụ. ²⁵ Amba m-tet yan-neke-mo un wụ deku wụ, ye kerguntu wụ un o ken ish-o un wur-o un o-bo n-me un caari-o o-koor.*

Shawuru waragte o-Urusharima

²⁶ Bo Shawuru woonte o-Urusharima à, wụ ma'asuru m-senge wụ cuwut n-me un morge-de un **yan-dor Yeso**, amba kap mo un ye hogu o-gyer un remen ye dek wụ untun ko-**yan-neke-m Yeso** á. ²⁷ Amba Barnabas deku Shawuru wụ heet be-de un **yan-Tom Yeso**. Wụ ruru ye bo Shawuru hyan Wan-Koyan un cow à, un bo Wan-Koyan nomo wụ ut-ma ne à, komo un bo Shawuru ko'ote jin-ur Yeso o-Damaskus à, ba o-gyer. ²⁸ Bo un kane, Shawuru sengu neke-mo un wụ sak un **yan-dor Yeso** ne o-Urusharima. Wụ ro m-ko'ot un jin-ur Wan-Koyan ba o-gyer. ²⁹ Komo ma-ut sengu wụ m-suune un **Yahuda**-ne yan-hoge ut-Girik, wụ ma'asuru ut-ma un ye ne, amba

* **Bor-us jero:25** 9:25 Hyen komo: 2Kor 11:32-33.

ye sengu hoob-o ur-taab ye hoot wu. ³⁰ Bø or un wu ne nepte kaane à, ye argu wu m-heet o-Kaseriya. Ka da-de, ye tomu wu ha-mo un bo-o o-Tarsus.

³¹ Bø un ka da-o hun-ne kap **yan-dor Yeso** ye ro un dak-to o-Judiya à, o-Gariri ne, o-**Samariya** ne, ye kumu she'et-de un gwugwu-mo ur-hur. Hun-ne **yan-dor Yeso** kumu ur-beeb, un jaab-o ut-men ne, ye dooru ut-moor un bu-yo un **Kukt-o Shir**, da-o ye senge ur-she'et n-me un gyer-o Wan-Koyan à.

Bitrus taasute Iniyas gom

³² Bø Bitrus dorokte ut-dak kap à, komo wu haaru be-de un ka **yan-dor Yeso** ye, ye ro ur-she'et un bo-o o-Ridda à. ³³ Un ka be-de, wu go'onuru un wu ken net-wu ne jin-de un wu Iniyas, wu ro domb hak-us eer un gom-o us-ryam. ³⁴ Bitrus zeeru wu, "Iniyas, Yeso **Kiristi** taaste gom ru. Ine, o pus rii-o ur-rut o ru." Ba un rem, Iniyas argu m-ine. ³⁵ Kap hun-ne ye ro ur-she'et n-me un bo-to o-Ridda un Sharon ne hyanu ka wu a taase gom à. Ka da-o ye waktunu be-ur Wan-Koyan.

Bitrus 'yonste Tabita ut-marimar

³⁶ Un bo-o o-Jopa, wu ken ne'a-wu ro kon **wan-neke-m Yeso** jin-de un wu Tabita, wu a m-zee Dorkas à. Ka Dorkas wu ya'aste hi un de un wu sak n-me un nom un rii-yo ur-bon, komo wu ro un gu un koob-ne. ³⁷ Un ka da-o, wu rukt o-wur, wu maruru. Bø ye zorte wu à, ye neksu u-de un wu un kuke-o n-ton. ³⁸ Komo bo-o o-Ridda ro yow yow un bo-o o-Jopa ne. Bø **yan-dor Yeso** hogute Bitrus ro kon o-Ridda à, ye tomuru hun-ne yoor be-de un wu, ye kon wu wu haan be-de un ye hor-m-hor.

³⁹ Bitrus argu m-ine wu nekuru un ye ne. Bø wu woonte à, ye heetu wu un kuke-o n-ton. Myet-mo un ne'a-ne ye campo un ye ne merme à, ye esuru yow yow un wu ne, ye ro us-'won, ye ro Bitrus m-kute ut-matuku, ut-gund ne to Dorkas cee ye cin da-o wu rokne un hoog à.

⁴⁰ Bitrus ruutu ye n-do kap un ka kuke-o, wu kwukturu wu kon us-kon. Wu byanduru be-de ur-u, wu zeeru, "Tabita, ine." Wu argu ups un yish. Bø wu hyente Bitrus à, wu argu m-ine wu she'eturu. ⁴¹ Bitrus tebbu wu o-kom wu guuru wu, wu inute. Wu agbu **yan-dor Yeso**, un ne'a-ne ye campo un ye ne merme ne à, wu tebbu ye Tabita un hoog ne. ⁴² Ka ma-to semuru kap o o-Jopa, hun-ne komo deen ye argu m-sheer be-ur Wan-Koyan. ⁴³ Bitrus rewu ut-ho deen o-Jopa, un hur-o un wu ken ko-yan-swom-to ut-ka to ut-gut wu, wu a m-zee Simon à.

Bor-us op

Bitrus ne un Koneriyus

¹ Wu ken net-wu ro kon un bo-o o-Kaseriya jin-de un wu Koneriyus. Wu ro ko-caari-wu un karma-ne wu un **Roma**-ne wu un buug-de un karma-ne de a m-aag *Buug-de o-Itariya* à. ² Wu conog Shir un hur-ur gaan, komo wu ro "Wan-seps un Shir,"* kap un yakar-ye un wu ne. Wu ro m-senge deen be-de un gwu-o un **Yahuda**-ne ye ro koob-ne à, komo ko de ke ho-de wu ro us-kon be-de Shir. ³ De ken ho-de, hohond-mo un kwom-us tet-se m-rim, wu hyanuru **wan-tom-wu Shir** cas n-te ut-hyangan. **Wan-tom-wu Shir** haante be-de un wu, wu zeeru, "Koneriyus!"

⁴ Koneriyus tuuru wu yish gyer-o-gyer, wu zeeru, "Wa-ut-Gos, zyan yo ne?"

Wan-tom-wu Shir zeeru wu, "Kon-us ru se un gwu-o un koob-ne ne se wo m-nom à, se woog be-de Shir, rem-se m-baks se komo be-de un Shir. ⁵ Tom hun-ne m-moka ha-mo o-Jopa ye agante Simon, wu a m-aag Bitrus à. ⁶ Bitrus she'ete un hur-o un wu

* **Bor-us op:2** 10:2 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á.

ken net-wu jin-de un wu komo Simon, wan-swom-to ut-ka. Hur-o un wu ro n-riib m-sa à.”

⁷ Bø **wan-tom-wu Shir** ka wu nomo wu ut-ma aragte à, Kõneriyus agnu guw-ne ye un wu nen yoor, un wu ken ko-karma-wu ne wu shere un Shir n-me un ka ye ro wu un nome m-senge ur-ho bi à. ⁸ Bø wu komoste ye m-rure un koyan kap à, wu tomuru ye ha-mo o-Jopa.

⁹ Bø ish geste à, ho-ur ro yow yow ur-hi ne, guw-ne Kõneriyus ro ur-hew. Da-o ye woone yow yow un bo-o o-Jopa ne à, Bitrus daaru n-ton o-kuke, wu nomot us-kon.

¹⁰ Mer shipi wu, har wu cun wu re yo ken rii-yo. Amba bo a ro un ma-to un nom un rii-yo m-re à, wu hyanu ut-hyangan. ¹¹ Wu hyanu Ton-o shir tiksute, o ken rii-o o ro m-kergunu untun un caari-o o-gwodo. A o m-kyergunte n-dak un pa'aso-to un o ne ut-nass. ¹² N-me un o, koyan gon gut-de, de ro kon. Ye un na-us nass ro kon, un ye ro m-nak o-uub ne à, un yege-no ye ut-kot ne. ¹³ Wu hoguru o ken cor-o zeeg wu, “Bitrus, ine, o pen, o ti.”

¹⁴ Amba Bitrus zeeru, “Ay! Wan-Koyan o, me wet m-ti m-ap mo **karamsa-o Mosa** zee a ti á.”

¹⁵ Wu dooru hoge un cor-o ayoore-o, o zeeg, “Rii-yo Shir nome ba m-kukop à, taase o eeg yo rii-yo m-kukop.”

¹⁶ Bø korte kaane so-o o-tet à, da-o gaan ka saw-to argu m-da n-Ton shir ba m-rem.

¹⁷ Bitrus ro o-ryegen deen, wu ro m-zee koyan yo ka hyangan-to kute wu. Ka hun-ne ye Kõneriyus tomne à woõnuru. Ye cituru hun-ne be-de hur-o Simon ro à. Ye hyanuru o-hur, ye ro eso eso un ish. ¹⁸ Ye ro m-ko'ot o-ish, ye ro o-cot, “¿Kõ Simon wu a m-aag Bitrus à comsute kane?”

¹⁹ Cin Bitrus ro un barag-se un ka hyangan-to, **Kukt-o Shir** zeeru wu, “Hun-ne nen tet ye ka kane un hoob-o ru. ²⁰ Ine, o kerge hor-m-hor, o doru ye. Taase o hoge o-gyer á, remen me tombu ye.”

²¹ Bitrus kyerguru, wu nekuru be-de un ka hun-ne ye. Wu zeeru ye, “Me wu no o-hoob. ¿Yan yo hantu no?”

²² Ye zeeru, “Wu ken ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu, jin-de un wu Kõneriyus, wu tomnu te. Wu kashi un net-wu, ‘Wan-seps un Shir.’† Ka wu kap o un hun-ne ye o-**Yahuda** ro m-rwor un ma-to un wu ut-kashi à. Wu wu, wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ba m-kukop wu rwo'e wu tomonte o habe un hur-o un wu, wu hogute to o he m-cep à.” ²³ Bitrus agnuru ye, wu ya'aru ye be-de m-rew.

Bitrus un hur-o Kõneriyus

Bø ish geste à, Bitrus inuru, wu nekuru un ye ne. Ye ken **yan-dor Yeso** ye komo yan-bo-o o-Jopa ye shiiru wu. ²⁴ Gas-o ish komo ye cowuru o-Kaseriya. Kõ n-ga ma Kõneriyus hwoog ya heesune, har wu agburu or un wu ne kap un nay-ne ye un wu ne. ²⁵ Bitrus ro m-cow o-hur, Kõneriyus 'wossuru wu. Wu heeru un na-se un Bitrus, wu kwuktu wu. ²⁶ Amba Bitrus zeeru wu ine, wu zeeru, “Ine! Ai, me ma net-wu.”

²⁷ Bitrus ro ut-ma un wu ne, wu cowuru wu 'wossuru hun-ne deen morgute. ²⁸ Wu zeeru ye, “No un hi un no, no nepste unze udepe ko-**Yahuda** mosse ur-hi ko ne wu gas, ko ha ur-hamat be-de un net-wu ro ko-**Yahuda** á. Amba Shir zeeg taase um zee net, ‘Shir a goks wo á.’ ²⁹ Remen kaane, bo a tombe um haan à, me zee ay á. To, m-moka um conog um nep rii-yo rwo'e no agantu me à.”

³⁰ Kõneriyus zeeru, “Ho-ut nass-to arge à, gon ka da-o, kwom-us tet-se m-rim me un kon-se Shir un hur-o re. Wu ken net-wu woõnuru wu esu un co re. Saw-to wu cope à, to m-cucas to m-sok ne. ³¹ Ka net-wu zeeru, ‘Kõneriyus, a gokste kon-us ru,

† **Bor-us op:22** 10:22 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á.

ka koob-ne ye wə m-gu komo à, ka ma-to a wakte rii-yo m-baks be-de Shir. ³² Remen kaane, tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus à, wu comse un hur-o Simon wan-swom-to ut-ka, wu hur-o un wu ro n-riib m-sa à.' ³³ O rwo'e, um tombute a agan wo, komo nomog ur-bon bo o haane à. To, te myet te morgute un co-o Shir, remen te rakste kap o un yo Shir Wan-Koyan zee wo à."

Bitrus ko'otte ut-ma un hur-o Koneriyus

³⁴ Bitrus ciru ye nome ut-ma, wu zee, "O-nip, m-moka um cire m-nap Shir ro un kute un hun-ne m-koos á. ³⁵ Amba wu ro m-goks un hun-ne ye un ko o ke dak-o bo un wu ro un hoge un gye-o un wu à, komo un kowan wu nome kashi rii ne à. ³⁶ No nepste tom-o wu tomunte hun-ne ye o-Isra à. Shir ya'ag te **Ma-to m-Rerem** to rwo'e na she'et-de ba ut-ween un Shir ne à. Wu un nom kaane un bu-o Yeso **Kiristi**, komo wu ro Wan-Koyan be-de un ko wu ke net-wu. ³⁷ No nepste bo ka ma-to seme kap o n-me de un dak-o o-Judiya à, cir-mo n-me o-Gariri wu shi'ine, da-o **Yohana** ko'ote ma-to un yo'os-de hun-ne m-ho à. ³⁸ No nepste Shir daage Yeso wu o-Nazaret, bo Shir ya'ase wu **Kukt-o Shir** à, komo ur-beeb ne. Remen Shir ro mosse un wu ne, wu sengu m-pa wu ro un nom un senge-mo m-sok, wu ro un taase un kap ye **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** shipe à, gom-se un ye.

³⁹ "Te ro yan-swō-se un wu komo te hyanag un yish te kap o un rii-yo Yeso nome n-dak o o-Judiya à, komo o-Urusharima ne. O ye hootu wu n-te un ton-o cik-o o-**kan**. ⁴⁰ Amba Shir 'yonsu wu un ho-ur atette-de, komo wu rwo'uru ye ken hun-ne ye hyenet wu. ⁴¹ Wu rwuun be-de un myet o un hun-ne á, se be un te ye Shir daage cin n-ga remen te waktute ya-o-sorog à. Te reeg, te su be-ur gaan un wu ne, da-o wu ine ut-marimar à. ⁴² Shir rwo'og te komo te ko'ote hun-ne **Ma-to m-Rerem**, komo te rur unze Yeso wu Shir rwo'e wu wakte wan-piishe un yan-hoog un margan-ne ne ut-ma. ⁴³ Kap o un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye nomoste ut-ma un wu unze un jin-de un wu o kap o un wu shere be-de un wu à, he kum un soks ut-**ba'as**."

Ye ro ya-Yahuda-ne á, a ya'ag ye Kukt-o Shir

⁴⁴ Bitrus ro un rwor ut-ma, **Kukt-o Shir** argu m-cire un hi-de un kap o un bo un ye ro m-hoge un ma-to un wu à. ⁴⁵ **Yahuda-ne** ye a ko'e à, **yan-dor Yeso**, ye nekne un Bitrus ne à, ye bopu nu-se un ye un hyan-o un ye ro **Yahuda-ne** á, ye ma ye kumug yar-mo un **Kukt-o Shir**. ⁴⁶ Remen ye hogute ye m-teper un rem-ut hor-to, komo ye ro un sekemse un Shir.

Ka da-de Bitrus zeeru, ⁴⁷ "¿Wu ken wu ro kon wu he m-wen a yo'os ka hun-ne ye m-ho? Ai, ye ma ye kumuste **Kukt-o Shir** bo te kume à." ⁴⁸ Bitrus rwo'uru a yo'os ye m-ho n-me un jin-ur Yeso **Kiristi**. Ka da-de ne, ye konu wu wu doobe ya un ho hiin be-de un ye.

Bor-us op o-gaan

Bitrus nomote yan-dor Yeso ut-ma

¹ O-da hiin ka ma-to wooru **yan-Tom Yeso** un ye ken **yan-dor Yeso** ye ne un dak-o o-Judiya unze ye ro **Yahuda-ne** á gokste Ma-to Shir. ² Bo Bitrus heete o-Urusharima à, ye ken sek-ye ye un **Yahuda-ne** ye **yan-dor Yeso**, ye ese be-de un jor-se ur-ko à, ye tepruru wu. ³ Ye zeeru, "¿Remen yan o o wotte be-de yan-ba-ut-ko, har o reet rii-yo m-re be-ur gaan un ye ne?"

⁴ Bitrus ciru ye nome ut-ma cas cas, wu zee: ⁵ "Me un bo-o o-Jopa me us-kon, um hyanu ut-hyangan. Um hyanu o ken rii-o m-kyergune untun caari-o o-gwodo. A

‡ **Bor-us op:34** 10:34 Hyen komo: Kara 10:17.

kyerguntute o n-Ton shir, pa'aso-to un o ut-nass, o woonu yow yow un me ne. ⁶ Bo um guttu o m-sok ne à, um hyanu gut-to un na-us nass, un rii-ye ut-kot ne, un ye ro m-ja ne à, komo un yege-no ye ut-kot ne n-me. ⁷ Um hoguru o ken cor-o zee me, 'Bitrus, ine, o pen, o ti.'

⁸ "Amba um zeeru, 'Ay! Wan-Koyan o, yo **karamsa-o Mosa** zee a ti á, me wet yo m-he'edbe un nu re á!'

⁹ "Ka cor-o shasuru n-Ton shir o nomu ut-ma ayoore-o, o zee, 'Rii-yo Shir nome a reet à, taase o zee yo rii-yo m-kukop.' ¹⁰ Bo korte kaane so-o tet à, ka da-de, a deku ka rii-o n-Ton shir.

¹¹ "Un hohond-mo un ka da-o, hun-ne tet esuru un ish-o un hur-o um rotte à, a un tomon ye be un de rwuun-mo o-Kaseriya. ¹² **Kukt-o Shir** zeeru me um dooru ye, taase um kutu ye m-koos á. Ka or re ne ye nen cind ye, komo ye shinu me, har te cowu un hur-o un ka net-wu. ¹³ Wu argu te m-rure bo wu hyane **wan-tom-wu Shir** eks un hur-o un wu à. Wu zeeru, 'Tom ha-mo o-Jopa a agan Simon, wu a m-aag Bitrus à. ¹⁴ Wu he wo hante un tom-o o hette kum un gwu à, wo un hun-ne ye un hur-o ru ne kap.'

¹⁵ "Cir-mo ka um cire ye nome ut-ma. **Kukt-o Shir** argu ye m-he'en, hond hond bo o he'enu na ur-takan à. ¹⁶ Um baksu ma-ut Wan-Koyan, bo wu zee, '**Yohana** yo'oste hun-ne m-ho, amba no un **Kukt-o Shir** a he no m-yo'os.'* ¹⁷ To, urege Shir ya'ag ye m-yar hond hond un mo ma na ne, da-de a shere un Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, me bo'os um wen Shir á!"

¹⁸ Bo **Yahuda**-ne **yan-dor Yeso** hogute kaane à, ye taagu bo ye he m-zee à, ye bomu Shir. Ye ma'asuru m-zee, "Ashi, har un ye ro **Yahuda**-ne á, Shir nomsute ye cow-yo m-waktune be-de un wu un yo un kum m-hoog ne."

Hun-ne yan-dor Yeso un bo-o o-Antakiya

¹⁹ Da-o mar-m Istipanus kore à, ye ken **yan-dor Yeso** ye deen ye arguru m-caage remen ka range-o ine à. Ye ken ye nekuru har ha-mo un dak-to o-Pinikiya o-Sayipurus† ne, un bo-o o-Antakiya ne. Ye ro un yoos-de un **Ma-to m-Rerem**, amba be-de un **Yahuda**-ne cot.‡ ²⁰ Amba ye ken **yan-dor Yeso** ye ro kon so o-Sayipurus, o-Kireni ne, ye neke bo-o o-Antakiya ye nomote ye ro **Yahuda**-ne á ut-ma, ye ro ye un nome un **Ma-to m-Rerem** to ma Yeso Wan-Koyan. ²¹ Beeb-de Shir ro mosse un ye ne, har hun-ne deen shereg be-de Shir. Ye argu m-warag ye ma Wan-Koyan.

²² Ma-to un rii-yo kore o-Antakiya à, to wooru un to-to un hun-ne **yan-dor Yeso** ye ro o-Urusharima à. Hun-ne **yan-dor Yeso** komo ye tomuru Barnabas ha-mo un reeno o-Antakiya.

²³ Bo wu woonte à, wu hyanuru komo sok-mo Shir nomo ye à. Wu nomuru o-zak. Wu doo ye kap jaab-o ut-men unze ye ma'as m-she ne n-me un Wan-Koyan un hur-ur gaan. ²⁴ Barnabas komo kashi un net-wu, shiishe un **Kukt-o Shir** m-she ne. Hun-ne ut-moor ne argu m-waktune be-ur Wan-Koyan.

²⁵ Bo un kane Barnabas argu m-neke o-Tarsus remen wu hobonté Shawuru. ²⁶ Bo wu hyantu wu à, wu hanturu wu o-Antakiya. Hak ur-bir, ye m-morge un hun-ne ne **yan-dor Yeso**, ye ro un yoose un hun-ne ut-moor ne. Kaane un bo-o o-Antakiya o a cete m-aag un **yan-neke-m Yeso** un ka jin-de "**Kiristi**-ne."

²⁷ To, un ka da-o ye ken **yan-rwor un Ma-to Shir** ye haante o-Antakiya rwuun-mo o-Urusharima. ²⁸ Wan-gaan be-de un ye, jin-de un wu Agabus, wu inuru eso. Wu nomuru ut-ma un beeb-de o-Kukt unze a nom o ken caari-o un mer-o un hono o-dak

* **Bor-us op o-gaan:16** 11:16 Hyen komo: Seng 1:5. † **Bor-us op o-gaan:19** 11:19 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor-us op o-gaan:19** 11:19 Hyen komo: Seng 8:1-4.

kap (To ka komo to nomog un da-o ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nome gwomo-to un dak-to o-**Roma** kap à).[§] ²⁹ Yan-neke-m Yeso kupsu ut-ma unze ye tomtē or re un ye ne gwu ye ro n-me dak-o o-Judiya à, ko wu ke hon un 'wons-mo un wu. ³⁰ Ye nomu kaane, ye tomuru yar-mo m-gu un hun-ne **yan-dor Yeso** o-Judiya un bu-yo un kom-ut sek-ye Barnabas ne un Shawuru.

Bor-us op us-voor

A doog rangse un hun-ne yan-dor Yeso

¹ Un ka da-o ko-Gwomo **Here** [Agirippa] wu ciru rangse un ye ken ye be-de un hun-ne **yan-dor Yeso**. ² **Here** rwo'og a ho **Yakubu**, (heno **Yohana**), o-magay. ³ Bo wu hyente **Yahuda**-ne hogute rerem-mo un rii-yo wu nome à, wu shipi Bitrus un cen wu. A un nom to ka un da-o un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**. ⁴ Bo **Here** shipte Bitrus à, wu cwtu wu un kur-o m-ke'et un kom-to un karma-ne op un cind [16] ye eret wu. Wu ro o-saktō wu hantutu wu n-me un hun-ne wu piishitu Bitrus ut-ma a komse **Biki-o m-Pas**.^{*†}

⁵ Bo Bitrus rotte n-me un kur-o m-ke'et à, **yan-dor Yeso** sengu us-kon be-de Shir remen wu.

Bitrus possute be-de un kur-o m-ke'et

⁶ Un ka tet-mo rii-yo **Here** piishite Bitrus ut-ma, Bitrus komo wu ro gego n-te kwom-ut yoor. Wu ro m-rew n-tete o un karma-ne nen yoor. Yan-'er-de un kur-o m-ke'et komo ye zupste ish ye ro ur-'er. ⁷ Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu rwuunuru, mo ken cecar-mo caraksu ka kuke-o. Ka da-de ka **wan-tom-wu Shir** wu ci'uru Bitrus n-riib wu 'yonsuru wu. Wu zeeru, "Ine kusse." Komo ka kwom-to argu m-porme un kom-ut Bitrus.

⁸ **Wan-tom-wu Shir** zeeru Bitrus, "Cop matuku un du, komo o cup ka'ante-ut ru." Wu nomuru kaane. **Wan-tom-wu Shir** zeeru wu, "Yap gwodo-o ru, o dond me."

⁹ Bitrus argu m-rwuun wu doru wu. Wu nap unze ka rii-yo **wan-tom-wu Shir** ro m-nom à, nip-o á, wu hyene wu zee bo-o re wu. ¹⁰ Bo ye arge yan-'er-de ye ur-takan un ye ur-buste ne à, ye wooru ish-o o-kwom o un cow-mo o-bo. Ka ish-o komo o tikshiru un hi un de un o. Ye argu m-ru. Woon-mo ka ye wone un yo ken cow-yo bo ye ro m-neke à, da-o gaan **wan-tom-wu Shir** argu m-ege.

¹¹ Ka da-de Bitrus muunuru un weer-se un wu. Wu zeeru, "O-nip, m-moka um nak unze Wan-Koyan-wu tomne wan-tom-wu gu me un kom-ut **Here**, komo un kap o un men-ut jaas-to ne, to **Yahuda**-ne ro o-saktō ye nomotu me à."

¹² Bo Bitrus nepte un kaane ne à, wu haaru un hur-o **Meri**, inu **Yohana** Markus,‡ be-de hun-ne morge deen ye ro us-kon à. ¹³ Bo Bitrus raste ish-o un pyo à, wu ken wan-ne'a-wu, wu ro m-senge un ka hur-o à, jin-de un wu Roda wu haanuru wu hyenet ko wan wu à. ¹⁴ Bo wu hogute cor Bitrus à, wu warguru n-me o-rek remen wu rurute ye. Amba wu baks m-tiks un ish á remen o-zak. Wu ruru ye unze Bitrus wu ka un ish-o un pyo eso. ¹⁵ Ye zeeru wu, "Zungo-o wotte!"

Wu ne wu sengu m-zee, "Bitrus wu ge."

Ye ne ye zeeru, "**Wan-tom-wu Shir**-wu un wu wu o!"

¹⁶ Bitrus sengu m-ko'ot un ish. Bo ye tikshte à, ye hyanuru wu, ye bopu nu-se un ye. ¹⁷ Wu nomu ye o-napa o-kom ye rest temb. Ka da-de wu ruru ye bo Wan-Koyan

§ **Bor-us op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Seng 21:10. * **Bor-us op us-voor:4** 12:4 Biki-o Yahuda-ne rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-Masar à. † **Bor-us op us-voor:4** 12:4 Hyen komo: Rwu 12:1-27. ‡ **Bor-us op us-voor:12** 12:12 ut-Girik: Yohana wu a m-zee Markus à.

rwuntu wu n-me un kur-o m-ke'et à. Komo wu zeeru, "Ruru no **Yakubu** un hen-ne ne ye kuse à ka ma-to." Ka da-de wu inuru wu nekuru de ken be-de.

¹⁸ Bò ish geste à, rwuk-mo ur-hur mo ine be-de un karma-ne à, ba hiin o á, un remen rii-yo kume Bitrus à. ¹⁹ Bò **Here** hobtu wu à, wu kum wu á. Wu senguru ye m-cit us-cot remen wu hyenet o-nip, wu zeeru a hoom ye.

Mar-m Here

Bò un to **Here** inuru dak-o o-Judiya, wu nekuru o-Kaseriya, wu nomuru yan-ho reeno. ²⁰ Un ka da-o, **Here** ro un ryaab-se un hun-ne ye o-Taya un ye o-Sidon ne deen. Ye haanuru be-ur **Here** un hur-de un ye ur-gaan, komo ye hooburu o-sorog be-ur Birastus wan-co-o pyo-o ko-Gwomo, wu ne wu deku ma-to un ye wua gu ye. Ka da-de ye haaru be-ur **Here**, ye hoobu wu she'et-de ba ut-ween, remen dak-o un ka ko-Gwomo-wu ye rotte ur-beeb, remen o yette un kum un rii-yo m-re.

²¹ Ho-de a hongse à, **Here** copu saw-to un wu to ut-gwomo, wu she'eturu un deeg-o ut-gwomo, wu nomu ye ut-ma. ²² Bò buug-de hun-ne hogute wu à, ye 'yonsu us-cor. Ye ma'asuru m-zee, "Hogu no wu ka ha! Cor-o un o ken shir-o o, o un net o á!" ²³ Da-o gaan, wu ken wan-tom-wu Wan-Koyan wu wosu **Here**, remen wu yagute sekemse un Shir. Yege-zwo sengu wu m-re har wu maruru.

²⁴ Ma-to Shir sengu re co komo, to sengu m-nom deen.

²⁵ Da-o Barnabas ne un Shawuru komse senge-mo a rwo'u ye m-nom à, ye jo'onuru so o-Urusharima. Bò ye jo'onte à, ye neknuru un **Yohana** Markus.

Bor-us op us-tet

A dak komo a tom

Barnabas ne, un Shawuru

¹ To, be-de un hun-ne **yan-dor Yeso** ye ro o-Antakiya à, ye ken **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye ro kon un yan-Yoos-de un Ma-to Shir ne. Ye ro:

Barnabas, un

Simon ne (wu a m-aag *Rim-wu* à), un

Rushiyos ne (ko-ya-o-Kireni), un

Manayen ne (wu bo'ose be-ur gaan un **Here** [Atipas] ne à), komo un

Shawuru ne.

² Da-de ye ro Wan-Koyan un nome ur-bongon à, komo ye ro un nom o-**swoot**. **Kukt-o Shir** zeeru, "Hussu me no Barnabas ne, un Shawuru remen senge-mo um agu ye ye nom à." ³ Bò ye nomoste o-**swoot** us-kon ne à, ye ru'uru Barnabas ne, un Shawuru kom-to o-kwum, ye sarrumsu ye.

Barnabas ne, un Shawuru o-Sayipurus

⁴ Barnabas ne, un Shawuru komo, **Kukt-o Shir** tomuru ye. Ye nekuru o-Sarukiya, komo reeno ye cowe hat-o m-ho ha-mo o-Sayipurus.* ⁵ Bò ye wote o-Saramis à, ye ko'ote Ma-to Shir un kuke-to **Yahuda**-ne to un yoos un Ma-to Shir. **Yohana** komo wu ro mosse un ye ne, wu ro ye m-gu.

⁶ Bò ye tuwusute ut-bo un ka dak-o ho-m rigimse kap à, ye wooru bo-o o-Bapos. Ye go'onuru un wu ken ko-**Yahuda**-wu ne ko-ya-o-gwot, wan-rwor un ma-to shir ye ut-bo, jin-de un wu Bar-Yeso. ⁷ Wu ro ko-nay ko-Gwamna Sarjiyus Burus. Gwamna Sarjiyus Burus komo net-wu ko-ya-us-weer. Ko-Gwamna agburu Barnabas ne, un Shawuru remen wu conog wu hoge Ma-to Shir. ⁸ Amba ka ko-ya-o-gwot-wu Arimos (jin-de un wu de ka un rem-de ut-Girik), wu shesu ye á, wu ro un o-hoob wu miktute hi-de un ka ko-Gwamna-wu taase wu dek ka ma-to o-nip. ⁹ Amba Shawuru, ka wu a m-zee Burus à, wu shiiste un **Kukt-o Shir**, wu tuuru Arimos yish. ¹⁰ Wu zeeru, "Wo

* **Bor-us op us-tet:4** 13:4 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à.

wà-wu un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot!** Kò de ke hò-de wò hun-ne un nome ut-bo, un rem-us yo-se ne. Yage m-muut nip-o Wan-Koyan ut-bo. ¹¹ M-moka ha, ryaab-se un Wan-Koyan rò un hi un du, wò warag ko-po. A dek ya o-da, ba wò un hyan cucas-mo ur-ho.”

Da-o gaan, o ken rar-o o-comb ne biti yish-ye un wu. Wu sengu ut-tagab wu un hoob-o un wu he wu m-nak à. ¹² Bò ko-Gwamna hyente rii-yo nome à, wu argu m-sher o-nip. Wu hyanag made-o un yoos-ur Wan-Koyan.

*Burus ne un Barnabas
n-me o-Antakiya (o-Bisidiya)*

¹³ Burus un ya-ur-hew de un wu ne ye inuru o-Bapos n-me un hat-o m-ho. Ye nekuru o-Perga so un dak-o o-Bampiriya. **Yohana**† yaguru ye, wu warguru o-Urusharima. ¹⁴ Ye ne ye inuru cir-mo o-Perga o-Antakiya ne so un dak-o o-Bisidiya. **Hò-de ur-Wuwe** de, ye cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, ye she'eturu. ¹⁵ Bò a karante takurda-to un Ma-to Shir‡ à, sek-ye ye un ká **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o wooturu ye tom unze, “Nò or te ne, urege nò ut-ma ne to nò hette te do ye un jaab-o ut-men à, nò nom.”

¹⁶ Burus inu eso, wu jaksu o-kom a resuru ceen. Wu zeeru, “Nò or re un **Isra**-ne, komo nò ye rò un ‘Wan-seps un Shir,’§ raks nò! ¹⁷ Shir ye un hun-ne o-**Isra** dagante tat-ne te, wu muute ka hun-ne ye caari-o o-dak un da-o ye ro'e un dak-o o-**Masar** à. Komo wu rwuntu ye un ka dak-o ur-beeb ut-gwomo ne.* ¹⁸ Wu mo'og ur-hur un ye ne be-de us-hak kwooz-ut yoor [40] n-me o-kot.† ¹⁹ Da-o wu sabarse dak-ut ta'oor un dak-o o-**Kan'ana** à, wu ya'asuru hun-ne ye o-**Isra** saw-to o-dak.‡ ²⁰ To ka dek be-de us-hak zungu-us nass un kwooz-ut yoor us-op [450].

“Bò un kaane komo Shir sagbu ye con-ne yan-piish ut-ma har ha-mo un da-o Sama'era **wan-Rwor un Ma-to Shir**.§ ²¹ Ka da-de, ye konuru a sagbu ye ko-Gwomo, Shir argu ye m-ya'as un Shawuru wà Kish, net-wu un baag-o **Banyamin**, wu nome ye ut-gwomo har us-hak kwooz-ut yoor [40].* ²² Bò Shir ruute Shawuru à, wu rwo'u **Dawuda** wu warag ko-Gwomo-wu un ye. Un tor-se Shir nome **Dawuda** ne à, wu zeeru, ‘Um kumug **Dawuda** wà **Jesse**, net-wu, wu um cone m-sok ne à. Wu he m-nom kap o un bo un yo um cone à.’†

²³ “Raag-o un baag-o un ka net-wu Shir hantute **Isra**-ne **Wan-Gwu**, Yeso, bo wu esse ut-ma à. ²⁴ Rii-yo Yeso haante, **Yohana** Wa-m-**Yo'os un hun-ne m-ho** ko'otute hun-ne ye o-**Isra** Ma-to Shir, kap ye waktune be-de Shir komo a yo'os ye m-ho.‡ ²⁵ Bò **Yohana** nomte ma-to m-kom un senge-mo un wu à, wu zeeru, ‘¿Wan wu ne nò esse um rò? Me wu ha rò ka wu ka wu á. Amba wu ken wu rò kon wu he m-haan un jim un de à, wu rò kò rii-se m-gaag un ka'ante-to un wu me bo'os m-us á.’§

²⁶ “Nò or re ne, baag-o **Ibrahi**, komo un ye rò **Yahuda**-ne á ‘Wan-seps un Shir’* be un nò, na ye ha a tomne ma-to un ka gwu-o. ²⁷ Remen ya-ur-she'et o-Urusharima un

† **Bor-us op us-tet:13** 13:13 ut-Girik: Yohana Markus. ‡ **Bor-us op us-tet:15** 13:15 ut-Girik: “o-karamsa un yan-Rwor un Ma-to Shir ne” = kap takurda-to Mosa un yan-Rwor un Ma-to Shir ne gene à. § **Bor-us op us-tet:16** 13:16 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-kò. Remen a kò wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á. * **Bor-us op us-tet:17** 13:17 Hyen komo: Rwu 1:7; 12:51. † **Bor-us op us-tet:18** 13:18 Hyen komo: Oog 14:34; Kara 1:31. ‡ **Bor-us op us-tet:19** 13:19 Hyen komo: Kara 7:1; Josu 14:1. § **Bor-us op us-tet:20** 13:20 Hyen komo: Piis 2:16; 1Sam 3:20. * **Bor-us op us-tet:21** 13:21 Hyen komo: 1Sam 8:5; 10:21. † **Bor-us op us-tet:22** 13:22 Hyen komo: 1Sam 13:14; 16:12; Bong 89:20. ‡ **Bor-us op us-tet:24** 13:24 Hyen komo: Mark 1:4; Ruka 3:3. § **Bor-us op us-tet:25** 13:25 Hyen komo: Yoha 1:20; Mati 3:11; Mark 1:7; Ruka 3:16; Yoha 1:27. * **Bor-us op us-tet:26** 13:26 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-kò. Remen a kò wu á, Yahuda-ne us-barag wu ba ko-Yahuda-wu á.

sek-ye ye un ye ne, ye nap unze wu ro **Wan-Gwu** á. Komo ye nap ma-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** to a m-karante un ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de á. Amba ye shooste ka ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** to be-de un 'ya un Yeso ur-koob. ²⁸ Ko de nomte ye ship wu un **ba'as-de** wo'e a hoot wu á, myet un kaane ne ye konu **Biratus** a ho wu.†
²⁹ Bo ye shoosute kap o un bo un rii-yo a gene mosse un wu ne à, ye kergunturu wu n-dak un cik-o o-ce, ye rwo'u wu n-me un saag.‡ ³⁰ Amba Shir 'yonstu wu ut-marimar.
³¹ Ut-ho komo deen wu ro m-rwuun cas be-de un ka ye doru wu ha-mo o-Urusharima à, so o-Gariri. Ye ro m-moka yan-swq-se un ma-to un wu be-de un hun-ne na.§

³² "Te ma te hantutu no **Ma-to m-Rerem**, unze ka Ma-to Shir swore o-nu un tat-ne na ne à. ³³ Da-de wu 'yonse Yeso ut-marimar à, wu shoosutu na ka swor o-nu o, na ye ro yakar-ye un ye à. Untun bo to ro gense be-de un sep-o ayoore-o n-me Sep-to ur-Bongon à unze,

" 'Wq Wà re wu,

Caane um waragte Tato ru.'*

³⁴ Shir 'yonste Yeso ut-marimar, Shir essussute Yeso a mer har wu wumut á. O-nip ge, Shir shooste to ka ma-to mosse un ine-mo un wu ne unze,

'Man ya'as wo ka kwum-o, o ba m-kukop

o um nome **Dawuda** ma-to un o à.'†

³⁵ Remen n-me un o ken Sep-to ur-Bongon to wu zeeg,

'Wq yage Wan-ba-m-kukop ru wumut á.'‡

³⁶ "Bo un da-o **Dawuda** komse m-shoos un senge-mo Shir ya'asu wu un da-o un wu à, wu argu m-mar. A jokw wu un tat-ne ye un wu ne, wur-o un wu wumuru komo.

³⁷ Amba Yeso wu Shir 'yonse ut-marimar à wu wum un saag á.

³⁸ "Remen kaane, or re ne, um conog no nep unze n-me Yeso o a m-soks **ur-ba'as** bo me no m-rure à. ³⁹ Komo be-de un wu o kap bo un wu shere o-nip à, wu waragte kashi un net un hyan-mo Shir, rii-yo **karamsa-o Mosa** kuse ba o un pya keer-de un to à. ⁴⁰ Remen kaane muut no ur-hi, taase ka rii-yo Shir rwore nu à, n-me un takurda-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** à, yo nom un no ne:

⁴¹ " 'Raks no, no yan-nom ur-ar,

made-o a ruk no, no mer!

Remen man nom mo ken senge-mo,

un ho-ut no, senge-m no a sher un mo ne á,

ko wu ken wu ruru no!'§ "

⁴² Bo Burus ne, un Barnabas ro m-rwuun un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à, hun-ne konuru, ye do ye nome ut-ma n-te un ka rem-se komo un **Ho-de ur-Wuwe** de roone à. ⁴³ Bo hun-ne caagute à, **Yahuda-ne** ut-moor ne, komo un **Girik-ne** ye muute hi un de un ye **Yahuda-ne** à, un ye doru Burus ne, un Barnabas. Ye komo ye nome ye ut-ma ye dooru m-'wons remen ye reet co ur-she'et n-me un yar-mo Shir.

⁴⁴ Bo **Ho-de ur-Wuwe** riginte à, sa o zee hono o-bo karguru be-ur gaan remen ye hogute Ma-ut Wan-Koyan. ⁴⁵ Amba bo **Yahuda-ne** hyente morog-de un hun-ne deen à, shoob-ur hooru ye. Ye dek ma-to Burus rwore á, ye ro un reeb-to un wu.

⁴⁶ Amba Burus ne, un Barnabas ye nomu ut-ma ba o-gyer. Ye zeeru. "No **Yahuda-ne** no depe a cire nome un Ma-to Shir. Amba bo no yagu to à, no rwuntute o ka no depe no kum hoog-mo ba m-ta á. To, te un neke be-de un ye ro **Yahuda-ne** á. ⁴⁷ Remen Wan-Koyan be'esute wu ru'uste te bo wu zee à,

† **Bor-us op us-tet:28** 13:28 Hyen komo: Mati 27:22-23; Mark 15:13-14; Ruka 23:21-23; Yoha 19:15. ‡ **Bor-us op**

us-tet:29 13:29 Hyen komo: Mati 27:57-61; Mark 15:42-47; Ruka 23:50-56; Yoha 19:38-42. § **Bor-us op us-tet:31**

13:31 Hyen komo: Seng 1:3. * **Bor-us op us-tet:33** 13:33 Hyen komo: Bong 2:7. † **Bor-us op us-tet:34** 13:34

Hyen komo: Isha 55:3 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op us-tet:35** 13:35 Hyen komo: Bong 16:10. § **Bor-us op us-tet:41**

13:41 Hyen komo: Haba 1:5 (ut-Girik).

“ ‘Um rwo'og wo o wakte m-cecas
be-de un ye ro **Yahuda**-ne á.

Remen o hantute gwu o un hono o-dak.’* ”

⁴⁸ Bø ye ro **Yahuda**-ne á hogute kaane à, ye hogu m-rerem deen. Ye bomu ma-ut Wan-Koyan. Kap ye Shir daage remen ye kumut hoog-mo ba m-ta komo ye sheru o-nip.

⁴⁹ Ma-ut Wan-Koyan komo to semuru un ka dak-o kap. ⁵⁰ Amba **Yahuda**-ne swowuru ye ken ne'a-ne ye “Yan-seps un Shir,”† ye a m-'ya ut-gos à, komo un ye ken campo-ne ye ne un caari-ye un hun-ne ne ye un bo-o un ye ne. Ye 'yonsu ut-ween un Burus ne, un Barnabas, ye yanu ye un bo-o un ye. ⁵¹ Ye kukturu hu-mo un na-se un ye un rem o-napa be-de un hun-ne ye o-bo, ye nekuru bo-o o-Ikoniya.‡ ⁵² Yan-neke-m Yeso ye o-zak deen, komo ye ro shiishe ceng un **Kukt-o Shir**.

Bor-us op us-nass

*Burus ne, un Barnabas
haag bo-o o-Ikoniya*

¹ Komo, un bo-o o-Ikoniya, Burus ne, un Barnabas ye cowuru kuke-o **Yahuda**-ne o un yoos un Ma-to Shir bo ye wete à. Ye ko'oturu Ma-to Shir un beeb-de **Kukt-o Shir**, har hun-ne deen **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á, ye shereg be-de Shir. ² Amba **Yahuda**-ne ye yage m-sher be-de Shir à, ye argu m-swowog un ye ro **Yahuda**-ne á, ye naasu she'et-de un ye un **yan-dor Yeso** ne.

³ Myet un kaane ne, Burus un Barnabas ye she'etu kane deen, ye ro un ko'ot un Ma-to Shir ba o-gyer bo Wan-Koyan zee ye à. Wan-Koyan komo wu sute ma-to un wu m-yar, a nomot us-napa un saw-to o-made ne un kom-to un ye. ⁴ Amba hun-ne ye un bo-o o-Ikoniya wongu be-ut yoor, ye ken ye ro un shas-o **Yahuda**-ne, ye ken ye komo un shas-o un **yan-Tom Yeso**.

⁵ Ye ro **Yahuda**-ne á un **Yahuda**-ne ne mosse un sek-ye ye un ye ne, ye argu m-zonge ye yo'ogte **yan-Tom Yeso**, ye jirit ye ut-ta'ar. ⁶ Bø **yan-Tom Yeso** hogute kaane à, ye somuru ha-mo un bo-to o-Risiya o-Darbe ne, un bo-to ro o-her à. Ka to ro un dak-o o-Rikoniya. ⁷ Un ka be-to ye ro ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

*Burus ko'otte Ma-to Shir
un bo-o o-Risiya*

⁸ Un bo-o o-Risiya, komo wu ken net-wu ro kon ko-ryam, wu wet ur-hew á cin bo a matu wu à. Wu ro tara, ⁹ wu ro un raks un ko'ot-o Burus. Burus tuuru wu yish. Bø Burus hyente wu ro m-sher ne mo wo'e a taaste gom-o un wu à, ¹⁰ wu 'yonsu cor m-'wons ne. Wu zee, “Ine, o es un na-us ru!” Ka net-wu argu m-ine ut-nosse komo wu taknu ur-hew.

¹¹ Bø buug-de un hun-ne hyente rii-yo Burus nome à, ye 'yonsu us-cor. Da-o gaan ye ma'asu m-zee un rem-de ut-Rikoniya, “O-nip, yege-shir haantu na un sha-mo un hun-ne!” ¹² Ye egu Barnabas ur-jin Zeyus, Burus ne, ye egu wu *Hermes*, remen wu ro co-o ut-ma. ¹³ Wan-cow un kon-se shir Zeyus, wu pyo-o un wu ro un jim-de o-bo à. Wan-cow-wu un kon-se shir Zeyus, wu hanturu yege-na, ut-mok ne un ish-o o-bo. Ka wan-cow-wu un kon-se shir Zeyus wu mosse un hun-ne ne, ye conog ye nome **yan-Tom Yeso ut-seke**.

* **Bor-us op us-tet:47** 13:47 Hyen komo: Isha 42:6; 49:6. † **Bor-us op us-tet:50** 13:50 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á. ‡ **Bor-us op us-tet:51** 13:51 Hyen komo: Mati 10:14; Mark 6:11; Ruka 9:5; 10:11.

¹⁴ Amba bo ka **yan-Tom Yeso** ye, Barnabas ne un Burus, hogute kaane à, ye yoogu matuku-to un ye. Ye haaru un buug-de un hun-ne us-rek, ye un 'yons us-cor m-'wons ne ye ro m-zee, ¹⁵ “¿Remen ya notte m-nom kaane? Ai, te ma hun-ne ye untun no, **Ma-to m-Rerem** te hantu no, remen no tukute ka rem-se o-hwaa se o-cin, komo no waktunte be-de Shir wan-hoog, wu nome o-Ton, o-dak ne à, m-sa ne, komo un kap o un rii-yo ro ne n-me un to à.* ¹⁶ Un da-o n-ga, wu yagute kap o un hun-ne ye nom bo ye hyane m-sok à. ¹⁷ Kap un kaane ne komo, wu wet un yage un hi un de un wu ba o-napa á. Wu wu ro no un 'ya un kem, o-gos un rem-se o-kat ne. Wu ro no m-coks un rii-yo m-re, wu ro no komo un rwo un zak-o ut-men.” ¹⁸ Myet un to ka ma-to ne, ba un yish pus-se ye hokse ka hun-ne ye m-wen un nom ut-seke remen ye á.

¹⁹ Amba ye ken **Yahuda**-ne ye haanuru rwuun-mo o-Antakiya o-Ikoniya ne, ye hoksuru hun-ne ye jiruru Burus ut-ta'ar ye naku wu ha-mo un jim-de o-bo, ye hyene ye zee wu mereste. ²⁰ Amba bo **yan-neke-m Yeso** morge ye riku wu à, wu inuru wu warguru n-me o-bo. Gas-o ish komo wu neku bo-o o-Darbe un Barnabas ne.

M-warag o-Antakiya n-me dak-o o-Siriya

²¹ Bo Burus ne un Barnabas ko'otte **Ma-to m-Rerem** o-Darbe à, komo ye kumuru **yan-neke-m Yeso** ut-moor ne, ye warguru o-Risiya, o-Ikoniya ne, komo o-Antakiya ne,† ²² ye ro m-do'e un **yan-neke-m Yeso** ur-beeb, ye ro ye m-'ya m-'wons be-de m-sher be-de Shir. Ye ro m-zee, “Se mosse un swo ur-koob ne deen a hette cow un gwomo-to Shir.” ²³ Komo bo ye degursute ye sek-ye un ko de ke buug-de un **yan-dor Yeso** de à, mosse us-kon ne o-swoot ne à, ye tabbu ye be-ur Wan-Koyan, wu ye shere be-de un wu à. ²⁴ Ye doruru so un dak-o o-Bisidiya ha-mo o-Bampiriya. ²⁵ Komo bo ye rurte Ma-to Shir un bo-o o-Perga à, ye argu m-neke bo-o o-Attariya.

²⁶ Bo un kané komo ye daaru hat-o m-ho ye wargu o-Antakiya. Yan-dor Yeso sekuru ye ut-kom remen ka senge-mo Shir ya'u ye à. Un bu-yo un yar-mo Shir, ye komoste ka senge-mo. ²⁷ Bo ye woonte à, ye morogsu hun-ne **yan-dor Yeso** ye rworu kap rii-yo Shir nome be-de un ye à, komo un bo wu tikshe ye ro **Yahuda**-ne á ish-o m-sher o-nip à. ²⁸ Ye she'etunduru reen o-da ne deen mosse un **yan-neke-m Yeso** ne.

Bor-us op us-taan

Morog-de un Sek-ye yan-dor n-me o-Urusharima

¹ Ye ken hun-ne ye haanuru komo o-Antakiya rwuun-mo dak-o o-Judiya. Ye ro moose un **yan-dor Yeso**, ye m-zee, “Urege a ko no ur-ko bo jind-o **Mosa** zee á, noa hoks kum un gwu á.”* ² Ma-ut sunuru Burus un Barnabas ne un ka hun-ne ye ne remen un ka ma-to. Amba a rwo'u Burus ne un Barnabas komo un ye ken ye ne, ye neke o-Urusharima be-de un **yan-Tom Yeso** un sek-ye ye un hun-ne ne **yan-dor Yeso** remen ye oromte un ka ma-to.

³ Hun-ne **yan-dor Yeso** o-Antakiya shiiru ye, ye nekuru ye doruru so un dak-o o-Pinikiya o-Samariya ne, ye ro m-rwor bo ye ro **Yahuda**-ne á shere o-nip à. To ka rwo'u kap **yan-dor Yeso** nom un zak-o ut-men deen.

⁴ Bo ye wote o-Urusharima à, kap o un hun-ne **yan-dor Yeso**, un **yan-Tom Yeso** ne, un sek-ye ye un hun-ne **yan-dor Yeso** ne, ye barku ye. Burus ne un Barnabas ruru ye kap rii-yo Shir nome be-de un ye à.

⁵ Amba ye ken **Parisa**-ne ye waragte **yan-dor Yeso**, ye inu eso, ye zeeru, “Depete ye ro yan-**Yahuda**-ne á m-dore **karamsa**-o **Mosa** komo se a koog ye.”

* **Bor-us op us-nass:15** 14:15 Hyen komo: Rwu 20:11; Bong 146:6. † **Bor-us op us-nass:21** 14:21 o-Antakiya n-me dak-o o-Bisidiya. * **Bor-us op us-taan:1** 15:1 Hyen komo: Rewi 12:3.

⁶ Yan-Tom Yeso un sek-ye ne be-de un hun-ne **yan-dor Yeso** ye morguru remen ye pu'usté ut-orum n-te un ka ma-to. ⁷ Bo ma-ut sunute ye m-sok ne o-da ne deen à, Bitrus inu eso. Wu zeeru ye, "Or re ne, no nepste cin o-da ne Shir daagu me be un no, unze ye ro **Yahuda**-ne á he hoge un **Ma-to m-Rerem**, komo ye sher o-nip.† ⁸ Shir komo wu nape hur-de un kowan à, wu rwuntute unze wu gokstu ye bo wu ya'u ye **Kukt-o Shir** à, bo wu ya'u na à.‡ ⁹ Komo wu kutu na m-koos un ye ne á, un remen wu muute hur-to un ye cas cas be-de m-sheer o un ye. ¹⁰ ¿Yan yo ne notte un meger-to Shir? A m-meger un Shir urege a gaktute ye ken ye dorotte-o **o-karamsa**. Ko na un tat na ne, a jesuute ka **karamsa**-o koyanda! ¹¹ Amba a shereg unze be-de un yar-m Wan-Koyan Yeso a kum gwu, untun ye ma bo ye kume à."

¹² Myet o un morog-de un hun-ne reesu ceen, ye raksuru Barnabas ne un Burus. Ka da-de, Barnabas ne un Burus rwore ma-to us-napa, un rem-se o-made ne se Shir nome be-de un ye à, n-me un ye ro **Yahuda**-ne á.

¹³ Bo ye komoste ut-ma à, **Yakubu** shasuru. Wu zee, "Or re ne, raag no me. ¹⁴ Simon rworog bo Shir cire con-to un ye ro **Yahuda**-ne á, be-de un dek un ye ken hun-ne ye be-de un ye, ye waragte ye ma un wu. ¹⁵ To ka komo to nomog ur-hond un ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. Bo to ro gense à unze,

¹⁶ " 'A nomse kaane man mun
um ja'as ma un hur-o **Dawuda** o bu'uge à,
Ko de nomte o bu'ugsute à, man ja'assu o m-ma,
komo um 'yons o.

¹⁷ Kaane ges-o un hun-ne hette me m-hoob me Yawe,
ye ro **Yahuda**-ne á ye um daage
ye waragte ye ma re à.

Kaane Yawe rwore, wu rwore bo un se,

¹⁸ um rwog'og hun-ne re ye nep ka rem-se cin n-ga.'S

¹⁹ "Remen kaane um hyanag udepe a su'e ye ro **Yahuda**-ne á ye ro un waktune be-de Shir à. ²⁰ Un sugede un kaane ma a genu ye o-takurda a ruru ye taase ye re rii-yo m-re yo a tebbe pyo-o m-gir á, taase ye nom o-ás, ko ye ti ap-mo un gut-de a pane á, komo m-hyó ne.* ²¹ Remen hun-ne ko'ote **karamsa**-o **Mosa** un ko o ke bo-o. Cin un zaman-yo n-ga, ye nomoste kaane un kuke-to un yoos un Ma-to Shir un ko de ke **Ho-de ur-Wuwe** de."

Shas-o un sek-ye yan-dor

²² Yan-Tom Yeso un sek-ye ne, mosse un kap o un hun-ne ne yan-dor, ye hyanuru depete ye deeg ye ken ye be-de un ye, ye tomot ye ha-mo o-Antakiya mosse un Burus ne un Barnabas. Ye dagnu Yahudas (wu a m-zee Barusabas à), komo un Siras ne, ye ro gos-ye be-de yan-dor à. ²³ Ye ya'asuru takurda-o ro m-zee à:

"Be-de un or no ne, **yan-Tom Yeso** un sek-ye ne ye un hun-ne yan-dor, ha-mo un yan-dor ye ro baag-o un ye, **Yahuda**-ne ye á, un bo-o o-Antakiya, komo un dak-to o-Siriya ne un o o-Kirikiya ne, te ur-gas.

²⁴ A kumug m-hoge unze ye ken be un na ye ya'ag no ur-koob un ma-to un ye. Ye zo'ogsutu no, ko de nomte à a rwog ye m-nom kaane á. ²⁵ Remen kaane, bo te pu'uste ut-orum à, te hyanuru nomog ur-bon te deger ye ken ye te tombu no ye, un or na ne, ye ro, Barnabas ne un Burus. ²⁶ Ye ya'ase hoog-mo un ye remen jin-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ²⁷ Remen kaane, te tombute Yahudas un Siras. Ye un hi un de un ye yea rwuntu no nip-o un ka rem-se un nu-o un ye. ²⁸ **Kukt-o Shir**

† **Bor-us op us-taan:7** 15:7 Hyen komo: Seng 10:1-43. ‡ **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Seng 10:44; Seng 2:4. § **Bor-us op us-taan:18** 15:16-18 Hyen komo: Emos 9:11-12 (ut-Girik); Isha 45:21. * **Bor-us op us-taan:20** 15:20 Hyen komo: Rwu 34:15-17; Rewi 18:6-23; 17:10-16.

hyanag nomog ur-bon, kaane komo te hyane nomog ur-bon, taase a ru'u no se ken nu-se arge se ka rem-se se a ya'asu no a. ²⁹ Taase no re rii-yo a tebbe pyo-o m-gir a, m-ap mo a **seke** a, mosse m-hyó ne, un ti-m ap-mo ur-gut ne de a miggre ur-geks a, komo o-ás ne. Urege no ereg hi un no be-de un se ka rem-se, no nomog o ka rii-yo ur-bon. She'et no gwugwu."

³⁰ A tomuru ye, ye nekurú o-Antakiya. Bo ye karaksute hun-ne **yan-dor Yeso** a, ye ya'asuru o-takurda. ³¹ Bo hun-ne karantute o-takurda komo a, ye nomuru zak-o ut-men un remen sorog-yo ye kume a.

³² Yahudas un Siras komo, remen ye hi un de un ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye, ye nakuru or un ye ne ut-to ut-ma ne deen, ye dooru ye m-'wons. ³³ Bo ye nomoste ut-ho hiin un ka be-de a, a argu ye m-'yons gwugwu, ye warguru be-de un ye tomnu ye a.†

³⁵ Burus ne un Barnabas rewuru ut-ho hiin o-Antakiya. Ye ro un ye ken hun-ne ye ne deen, ye ro ur-yoos, ye ro komo un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan.

Burus wongute un Barnabas ne

³⁶ Bo a nomte ut-ho hiin a, Burus zeeru Barnabas, "Haan a dore kap bo-to a rurte **Ma-to m-Rerem** to ma Wan-Koyan n-ga a, a gasté or na ne, a hyenet bo ye ro a."

³⁷ Barnabas conuru ye dek **Yohana** Markus ye nekuté un wu ne. ³⁸ Amba Burus hyanuru u nom ur-bon ye neke un Markus ne a remen n-ga wu ro yagusutu ye un dak-o o-Bampiriya, komo wu yagute re co m-senge be-ur gaan un ye ne.‡ ³⁹ Koob-de o-acunde nomog ye deen har wooru ye m-wonge. Barnabas dekurú Markus, ye cowuru hat-o m-ho ha-mo o-Sayipurus.§ ⁴⁰ Amba Burus daagu Siras. Da-o yan-dor ru'usu ye n-me un yar-m Wan-Koyan mo eret ye a, ye inuru. ⁴¹ Ye doruru so un dak-to o-Siriya o-Kirikiya ne, ye ro hun-ne **yan-dor Yeso** un do ye ur-beeb.

Bor-us op us-cind

Timoti dorute Burus ne un Siras

¹ Burus haaru o-Darbe, o-Ristira ne. Wu ken ko-ya-neke-m Yeso wu ro n-me o-Risiya a, jin-de un wu **Timoti**, wa-wu un wu ken ne'a-wu ko-**Yahuda** ko-yan-dor. Tato un wu komo ko-**Girik**-wu. ² Yan-dor ye ro un bo-to o-Risiya o-Ikoniya ne a, komo ye un bongon-ur **Timoti**. ³ Burus conuru **Timoti** shii wu. Remen kaane, wu deku wu, wu koru wu ur-ko. Wu un nom kaane remen ka **Yahuda**-ne ye ro un to ka be-to a, kap ye nepste tato un wu ko-**Girik**-wu.

⁴ Da-o Burus ne un Siras ro ur-hew a, ye ro m-dorog bo-ut-bo, ye sengu m-rure un hun-ne ko'ot-o **yan-Tom Yeso** un sek-ye ne be-de un hun-ne yan-dor cone o-Urusharima a, ye ruru yan-dor-ye dore ka ko'ot-o. ⁵ Un kaane hun-ne yan-dor doote m-'wons be-de m-sheer o-nip, ye ro m-do ut-moor ko de ke ho-de.

N-me ut-hyangan, net konog Burus wu haan un dak-o o-Makidoniya

⁶ Ye pa'uru dak-to o-Pirijiya o-Garatiya ne, remen **Kukt-o Shir** weneg ye nom un ma-ut Wan-Koyan dak-o o-Asiya. ⁷ Bo ye woote dak-o o-Misiya a, ye nomu m-senge ye heet dak-o o-Bitaniya, amba Kukt-o Yeso o 'ya ye a. ⁸ Ye doruru riib-se un dak-o o-Misiya ye yirguru ha-mo o-Toruwat. ⁹ M-Tet, Burus hyanu ut-hyangan. Be-de un ka hyangan-to komo wu hyanuru wu ken net-wu un dak-o o-Makidoniya wu ro eso, wu ro wu us-kon wu ro m-zee, "Haan o-Makidoniya, o gu te." ¹⁰ Bo Burus hyente ka hyangan-to a, da-o gaan, te nomu m-senge te pest ha-mo o-Makidoniya. Te un nom kaane, remen te nepste unze Shir agu te, remen te ko'otte **Ma-to m-Rerem**.

† **Bor-us op us-taan:33** 15:33 To ken takurda-to: Ci-o ³⁴Amba Siras daaguru m-she'et kane. ‡ **Bor-us op us-taan:38** 15:38 Hyen komo: Seng 13:13. § **Bor-us op us-taan:39** 15:39 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa a.

Ridiya shereg be-ur Wan-Koyan

¹¹ Te argu m-ine n-me un hat-o m-ho o-Toruwat te inuru se o-Samutarkiya.* Gas o-ish, komo se o-Niyaporis. ¹² Bo un kane komo te argu m-arag ha-mo o-Piripi o ro un kus-o un gwomo-to o-Roma à, komo o ro caari-o o-bo un raag-o o-Makidoniya. Te nomu kane ut-ho.

¹³ **Ho-de ur-Wuwe**, te ruuru un ish-o o-bo, te nekuru n-riib o-roog be-de te ro hwooge te zee be-de un nom us-kon ro kon remen **Yahuda**-ne à. Te she'eturu te nomuru ne'a-ne ut-ma ye morge un ka be-de à. ¹⁴ Wu ken ne'a-wu ro kon jin-de un wu Ridiya, "Wan-seps un Shir,"† wu ro te m-hoge. Wu ko-yan-bo-o o-Tiyatira wu, wu ro m-baab un gund-ut jaas-to to un hwor. Wan-Koyan tikshte hur-de un wu, har wu este ur-hi wu raks rii-yo Burus rwore à. ¹⁵ Bo a yo'ostu wu m-ho un hun-ne ye un hur-o un wu ne à, wu konuru te. Wu zeeru, "Urege no dek me wan-sher o-nip be-ur Wan-Koyan to, haan no un hur-o re, no she'et." Wu kokorsuru te, te argu m-dek un ma-to un wu.

A ka'ag Burus ne un Siras

¹⁶ De ken ho-de, te m-neke be-de un nom us-kon, te go'onuru un wu ken wan-ne'a-wu ne ko-guw, ko-ya-o-gwot-wu ro un wa-ut-kot ne. Yan ka ko-guw-wu komo ye ro un kum un hwor deen be-de un ka gwot-o wu rotte à. ¹⁷ Wu sengu te m-dore, te Burus ne, wu ro o-zaaz. Wu ma'asuru m-zee, "Ka hun-ne ye guw-ne Shir ye wu ro Wa-ur-Beeb Kap à, ye ro no un kute un cow-yo un gwu!"

¹⁸ Wu senguru m-nom kaane ut-ho deen. Men-ut naasuru Burus deen, wu wakturu. Wu zeeru wa-ut-kot, "Um zeege wo n-me un jin-ur Yeso **Kiristi**, wonge un wu ne." Un gyept-o un yish, wa-ut-kot wonge un wu ne.

¹⁹ Bo yan-wan-ne'a hyente cow-yo ye rotte un kum un hwor kessute ye à, ye shipuru Burus ne un Siras. Ye naku ye har n-me un be-de ut-baab un co-o un yan-piish ut-ma. ²⁰ Bo ye wootu ye un co-o un yan-piish ut-ma à, ye zeeru, "Ka **Yahuda**-ne ye suute bo-o na. ²¹ Ye m-yoos un jind-se depe a goks ko a dore á, remen te **Roma**-ne ye."

²² Hun-ne karguru be-de un ye da-o gaan. Yan-piish ut-ma yooguru matuku-ut Burus ne komo ye rwo'uru a bu ye us-rak. ²³ Bo a bu'ute ye deen à, a ka'uru ye be-de un kur-o m-ke'et. A zeeru wa-ur-'er de un ka kur-o wu 'er ye m-sok ne. ²⁴ Wu komo bo wu gokste to ka ma-to à, wu rwo'u ye reeno n-me n-me de o-kur, wu kamturu na-se un ye un caari-to ut-ce.

²⁵ Da-o purge, Burus ne un Siras ro us-kon ye ro us-sep to un bongon-de Shir. Ye ken yan-m-ke'et ye komo ye ro ye m-hoge. ²⁶ Da-o gaan, dak-o nukturu deen, har hwuk-o un ka kuke-o nukte. Da-o gaan ish-se un o kap argu m-tikshe, bo un ye a ka'e à, ka rii-se a ke'etu ye à ussuru. ²⁷ Bo wan-'er-de un ka kur-o zutute be-de m-rew à, wu hyanuru ish-se o-kuke tikshishe, wu mu'usunu magay-o un wu, wu ro un zonge-to wu hoot hi un de un wu, un remen wu hyanag sa o zee ye a ka'e à ye un som. ²⁸ Amba Burus 'yonsu cor m-wons ne. Wu zeeru, "Taase o hogusse hi un du m-hoog á. Ai, myet-m te te ro kon!"

²⁹ Wan-'er-de un ye a ka'e à zeeru unze a hante ut-pitirra. Wu cowuru n-me, wu heeru un co Burus ne un Siras. Wur-o un wu ro us-zap se o-gyer. ³⁰ Ka da-o, wu rwunturu ye n-do. Wu zeeru, "Sek-ye, zre um he m-nom um kumut gwu ne?"

³¹ Ye komo ye zeeru, "Sher un Wan-Koyan Yeso, wo un yakar ru ne, noa kum gwu." ³² Ka da-de, ye ruru wu ma-ut Wan-Koyan, wu, un hun-ne ye ro un hur-o un wu ne kap à. ³³ N-me un ka tet-mo, wu deku ye, wu sosuru ye nat-to un ye. Ba m-jime, a

* **Bor-us op us-cind:11** 16:11 o-Samutarkiya dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor-us op us-cind:14** 16:14 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á.

yo'osuru wu m-ho un yan-hur-o un wu ne kap. ³⁴ Ka da-de, wu tuwturu ye un hur-o un wu, wu hantu ye rii-yo m-re. Wu un yan-hur-o un wu ne kap zak-o hooru ye remen kap mo un ye ye shereg be-de Shir.

³⁵ Bo ish geste a, yan-piish ut-ma tomuru yan-tom-ye un ye. Ye ruru ko-wan-ur-'er, "A ho'os ka hun-ne ye." ³⁶ Wan-'er-de un ye a ka'e a wontu Burus ka tom-o, wu zee, "Yan-piish ut-ma tomonte a ho'os no. Remen kaane m-moka, rwun no, no arag keez keez."

³⁷ Amba Burus zeeru ye, "Ai, be-de un hun-ne ye nomo te us-sorog, ba a m-piishi te ut-ma, ko de nomte te **Roma**-ne ye a. Ye jorbu te komo n-me un kur-o m-ke'et, m-moka komo zyea ruut te wukusse? Ay! Se de ye haan un hi un de un ye, ye ruut te."

³⁸ Yan-toob-ut rim-to nekuru. Ye ruru yan-piish ut-ma to ka ma-to. Yan-piish ut-ma komo hoguru o-gyer bo ye hoge unze Burus ne un Siras **Roma**-ne ye a. ³⁹ Ka da-de, ye haanuru ye konuru Burus ne un Siras ye soks **ba'as-de** un ye. Bo un kaane, ye ruutu ye ye konuru ye yage ka bo-o. ⁴⁰ Bo Burus ne un Siras ruusunte un kur-o m-ke'et a, ye argu m-neke hur-o Ridiya. Bo ye hyenuste yan-dor a, komo ye dooru hur-de un ye jaab-o ut-men, ye arguru.

Bor-us op us-ta'voor

A yonste hun-ne ur-hur o-Tasaronika

¹ Burus ne un Siras ye doruru so un bo-to o-Ampiboris o-Aporoniya ne. Ye wooru bo-o o-Tasaronika, be-de ro un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** ne a o un **Yahuda**-ne. ² Bo wu wete a, Burus cowu **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Ho-to ur-Wuwe ut-tet, wu ro ut-ma n-me un gen-mo un Ma-to Shir. ³ Wu ro ye m-kute cas, wu ro ye komo un rure o-nip be-de Ma-to Shir zee **Kiristi** a su ur-koob, komo wua ine ut-marimar. Komo Burus zeeru, "Ka Yeso-wu um ruru no a, wu ro ka **Kiristi**-wu." ⁴ Ye ken hun-ne ye un **Yahuda**-ne komo un **Girik**-ne ne "Yan-seps un Shir"* mosse un caari-ye un ne'a-ne ne ut-moor ne deen, kap ye deku ma-ut Burus ne un Siras, komo ye mossuru ut-hi un ye ne.

⁵ Amba **Yahuda**-ne nomu ur-shoob, ye karagsuru ye ken hun-ne ye o-saa ye be-de a ut-baab a m-o ne. Bo ye kargute kap o un ye a, ye yonsuru hur-de un hun-ne ye o-bo. Ye ruuru us-rek n-me un hur-o Jason. Ye ro un hoob-o Burus ne un Siras remen ye hantutu ye be-de un hun-ne. ⁶ Bo ye hyente ye 'wos ye a, ye nakuru Jason un ye ken yan-dor-ye ne, ye wooturu ye har un her-o un yan-piish ut-ma. Ye o-zaaz, ye m-zee, "Ka hun-ne ye, ye ro m'yons un hur-de un hun-ne ko kene hono o-dak a, ye ka haane har kane. ⁷ Har ma Jason 'ye ye be-de ur-she'et. Myet-mo un ye ne komo ye ro m-jetem un **karamsa**-o ko-Gwomo **Sisar**. Ye ro m-zee wu ken ko-Gwomo-wu ro kon, unze jin-de un wu Yeso." ⁸ Bo hun-ne ya-o-bo un yan-piish ut-ma ne hogute to ka a, hur-de un ye inuru. ⁹ Ye ho'os Jason un ye ka ne a, se da-o ye gokse hwor-ye o-beri un kom-to un ye a.

Burus ne un Siras o-Biriya

¹⁰ Bo tet-m rewte a, yan-dor shiiru Burus ne un Siras ye neke bo-o o-Biriya. Bo ye wote reen a, ye cowuru kuke-o un **Yahuda**-ne o un yoos un Ma-to Shir. ¹¹ To ye ka **Yahuda**-ne ye, ye aragte ye o-Tasaronika us-weer, un remen ye gokste ut-ma kom-ut yoor-ut-yoor. Ye ro un ceker-se un gen-mo un Ma-to Shir ko de ke ho-de, ye hyenet ko rii-yo Burus rwore, ko nip-o a. ¹² Remen kaane hun-ne deen be-de un **Yahuda**-ne

* **Bor-us op us-ta'voor:4** 17:4 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne a, amba ba ur-ko. Remen a ko wu a, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda a.

bopuru o-nip, har un ye ken ne'a-ne ye ne ye un **Girik**-ne gos-ye, gos-ye komo un campo-ne ne ye un **Girik**-ne deen.

¹³ Amba bo **Yahuda**-ne ye ro o-Tasaronika hogute unze Burus ro un rwor un Ma-to o-Shir o-Biriya à, ye haaru ma ye swowu hun-ne un ye reeno, ye ro un 'yons un hur-de un ye. ¹⁴ Da-o gaan, komo yan-dor rwo'uru Burus wu neke n-riib m-sa. Amba Siras ne un **Timoti** ye esuru kané to kon. ¹⁵ Ka yan-dor-ye shie Burus à, ye wootu wu har o-Atina. Bo ye inite m-muun à, Burus tomnu ye be-ur Siras ne un **Timoti** unze ye haan ye hyen wu hor-m-hor, ye argu m-neke.

Burus un bo-o o-Atina

¹⁶ Bo Burus rotte un 'er-ur Siras ne un **Timoti** un bo-o o-Atina à, men-to un wu tukuru deen bo wu hyane bo-o shiig un pyo-se m-gir à. ¹⁷ Remen kaane wu ro ut-ma n-me un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir un Yahuda**-ne, un ye ken ye ne "Yan-seps un Shir.†" Ko de ke ho-de wu ro ut-ma un ye wu ro m-kum ne be-de ut-baab à. ¹⁸ Kaane komo ye ken Abikuri-ne ye un Sitokiya-ne ya-us-nap nomog ut-ma un wu ne. Ye ken ye zeeru, "¿Yan yo ne ka wa-o-zaaz-wu cone m-zee?" Ye ken ye zeeru, "Yo ro sa o zee unze ka net-wu ro un ko'ot shir-ye un un be-ut hor-to." Ye un rwor kaane remen Burus ro un rwor un Ma-ut Yeso to m-Rerem, komo m-ine ne be-de ut-marimar. ¹⁹ Remen kaane, ye heeturu wu un dor-de o-Arepagus. Buug-de yan-co un ka bo-o zeeru wu, "¿Ko woa ruru te ka yoos-ur pu-de de o wotte? ²⁰ Remen te wet m-hoge un gon to ka ma-to á. Te conog te nep bo to ro à." ²¹ (Myet Atina-ne un hamat-ne ne ye ro ur-she'et o-Atina à, ye juishte m-con ye hoge rii pu-yo komo ye cep ma-to un yo, arge koyan.)

²² Burus inu eso un her-o un morog-de un ya-us-nap,‡ wu zeeru, "No hun-ne ye o-Atina, um nak unze no yan-con-to un dor-o shir-ye m-sok ne un ko yo ke riib-yo. ²³ Remen da-o um m-pa'e n-me o-bo à, um gwot rem-se no un nome m-guw à, har ma um hyanag un o ken **hana-o o ur-seke** m-gen ne n-ton un o a geneg unze, 'Remen Shir ye a nape á.' To, ka wu no m-kwukte ba no un nap wu à, ma-to un wu me no m-rwuunte cas.

²⁴ "Shir ye nome hono o-dak un kap o un rii-yo ro ne n-me un o à, wu wu ro Wan-Koyan wu o-Ton o-dak ne. Wu ro m-she'et un pyo-o net ma'e á. ²⁵ Kaane komo wu ro un hoob-o un gwu be-de un net á. Wu ro un hoob-o un yo ken rii-yo á, remen wu ro un 'ya un kap o un hun-ne hoog, m-shik ne un kap o un rii-yo ye ro ne o-hoob à. ²⁶ Wu wu komo nome kap o ut-dak be-de un net wan-gaan, remen ye she'ette un kap o un hek-o un hono o-dak. Cin un n-ga ne wu essusute o-da, un da-o ye he m-nom m-hoog m-mar ne à, un bo un be-to hun-ne ye un ko o ke dak-o hette m-she'et ne à. ²⁷ Shir un nom kaane remen ye hobt wu, ko a nap á. O-da ye kum wu, ko de nomte wu nom ur-hew un ko wu ke ne be un na á. ²⁸ Ai, 'Be-de un wu a ro no un nom m-hoog, atte m-nukte, atte komo un m-neke un nom un rii-yo a m-nom ne,' bo ye ken yan-sep-ut no ye rwore à unze, 'O-nip, na ma yakar-ye un wu ye.'

²⁹ "To, bo a ro no baag-o Shir o à, ai, udepe a nom us-barag a zee Shir ro m-sha ne untun mo o-zinariya, ko mo o-azorpa, ko mo ur-ta'ar á, de net zwote un weer-se un hi un de un wu á. ³⁰ N-ga Shir ro m-was un **ba'as-to** un hun-ne ne á, remen koob-de un nap-o un ye. Amba m-moka, wu zeeg kap o un hun-ne ye un ko kene ye yage **ba'as-to** un ye, ye waktune be-de Shir. ³¹ Remen wu essusute ur-ho de wu he m-haan wu piishite hun-ne hono o-dak ut-ma to o-nip be-de un wu ken wu, wu wu

† **Bor-us op us-ta'voor:17** 17:17 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de "Wan-seps un Shir" be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á. ‡ **Bor-us op us-ta'voor:22** 17:22 ut-Girik: o-Arepagus. § **Bor-us op us-ta'voor:25** 17:24-25 Hyen komo: 1Gwm 8:27; Isha 42:5; Seng 7:48.

daage à. Shir rwuntute nip-o un nom-mo un to ka cas be-de un 'yons un ka net-wu ut-marimar.”

³² Bø ye hogute ma-to m-ine ut-marimar à, ye ken ye argu wu nome ur-ar. Amba ye ken ye zeeru, “Te conog te do m-hoge rii-yo o he m-rwor mosse un ka ma-to ne à.”

³³ Kane o ka Burus wonge un ye ne. ³⁴ Amba ye ken ye warguru be-ur Burus ye sheru un ma-to un wu, n-me un ye har un Diyonisiyus ne, wan-gaan be-de un ka morog-de un ya-us-nap de, un wu ken ne'a-wu ne jin-de un wu Damaris, un ye ken ye ne komo.

Bor-us op us-eer

Burus un bo-o o-Korinti

¹ Bø un to ka, Burus yagu bo-o o-Atina wu neku bo-o o-Korinti. ² Reeno wu 'wosse wu ken ko-Yahuda-wu jin-de un wu Akira, ko-yan-bo-o o-Pantus. Akira un ne'a un wu ne Biskira, ye she'et m-haan ne un bo-o o-Korinti á, ye un rwuun dak-o o-Itariya. Ye un yage o-Itariya remen ko-Gwomo **Sisar** Karadiyos nong o-karamsa, wu zee kap o un **Yahuda**-ne ye ru n-me bo-o o-Roma. Burus argu m-ha be-de un ye o-Korinti. ³ Hongsuru senge-mo un ye ragaan mo un mo ma Burus ne, ye ro un jor-o ut-depi, wu she'etu be-ur gaan un ye ne. Ye senguru senge-mo un ye be-ur gaan. ⁴ Ko de ke **Hø-de ur-Wuwe** de komo, Burus ma'asuru ut-ma un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** wu ro m-senge wu nakanté **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á.

⁵ Da-o Siras ne un **Timoti** woone rwuun-mo o-Makidoniya à, Burus ya'u kap o un da-o un wu un ko'ot un Ma-to Shir. Wu ro **Yahuda**-ne m-rure o-nip unze, Yeso wu ro **Kiristi**. ⁶ Amba ye esuru wu un sunemo ut-ma ye ma'asu wu ut-reeb. Remen kaane, wu kukturu matuku-to un wu, wu zeeru ye, “Ra-o no ro un hi-ut no! Me mett **ur-ba'as** á. Shi-mo un caane be-de un ye ro **Yahuda**-ne á um he'e.”

⁷ Wu argu m-ine un ka be-de, wu nekuru un hur-o un wu ken net-wu jin-de un wu Titus Justus, wu ro “Wan-seps un Shir.”* Hur-o un wu komo o ro m-yow yow ne deen un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** ne. ⁸ Kiribus, wu ro wan-co-o un ka morog-de à, sheruru be-ur Wan-Koyan, wu un hun-ne ye un hur-o un wu ne kap. Ye ken Korinti-ne ye komo deen ye hoge ma-ut Burus à, ye sheruru un to, a yo'osu ye m-ho.

⁹ De ken hø-de m-tet, Wan-Koyan kutu Burus ut-hyangan. Wu zeeru wu, “Wø hoge o-gyer á, senge m-rure un hun-ne ma-ut re. Wø she'et temb á, ¹⁰ remen me be-ur gaan un wø ne. Yatt-wu he wø m-ru'e ut-kom wu nomotu wø yo ken rii-yo á, remen me un hun-ne ne deen un ka bo-o.” ¹¹ Burus she'eturu un ka be-de har hak-o gaan un reng-us cind. Wu ro ye m-yoose un Ma-to Shir.

¹² Amba da-o Gariyo ro ko-Gwamna un dak-o o-Akaya à, **Yahuda**-ne gamu ut-hi ye katu Burus, ye heetu wu be-de yan-piish ut-ma. ¹³ Ye zeeru, “Wu ka net-wu wu ro m-senge wu ru'ut hun-ne guw-mo Shir unte un cow-yo **karamsa**-o te wene à.”

¹⁴ Bø Burus rotte un ma-to un cept ut-ma à, Gariyo zeeru **Yahuda**-ne, “A ro zeege ma de ken **ba'as-de** wu nome, ko caari-de **ur-ba'as**, um roa hoge ma-ut no. ¹⁵ Amba nomog un ya unze ma-to sunu no un hon-de un to be-de ut-gom, ut-jin ne, komo un **karamsa**-o no ne, ai se no hongse hi un no. Me kam, me nom sakt-o um piishite wu ut-ma un gon se ka rem-se á.” ¹⁶ Wu yanu ye n-me un kuke-o m-piish ut-ma. ¹⁷ Kap o un ye, ye shipuru Sostanus wu ro co be-de un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** à. Ye nomu wu us-sorog un her-o un kuke-o m-piish ut-ma. Amba Gariyo ko m-was wu was á.

Burus waragte o-Antakiya (o o-Siriya)

* **Bor-us op us-eer:7** 18:7 Yahuda-ne ya'aste ka jin-de “Wan-seps un Shir” be-de un net-wu, wu un dorotte-o un yoos-de un Yahuda-ne à, amba ba ur-ko. Remen a ko wu á, Yahuda-ne dek wu ko-Yahuda á.

¹⁸ Burus dooburu ut-ho hiin un bo-o o-Korinti. Ka da-o, wu zeeru yan-dor se de ken ho-de. Biskira ne, un Akira shiiru Burus. Ye conog m-dek hat-o m-ho ha-mo un dak-o o-Siriya. Remen kaane, ye nekuru bo-o o-Kakiriya remen ye cowut o-hat. Amba rii-yo ye inute o-Kakiriya, Burus oroste hi-de un wu remen wu sworog o-nu. Ye daaru hat-o m-ho.† ¹⁹ Bo ye woote o-Apisi a, reeno Burus ho'ose Biskira ne un Akira. Wu ne, wu cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**, wu nomot ut-ma un **Yahuda**-ne. ²⁰ Ye konuru wu, wu do m-doobe ut-ho be-de un ye, amba wu dek ma-to un ye a. ²¹ Amba bo wu inu ye m-yage a, wu zeeru, "Man muusune be un no urege Shir zeeg." Ka da-de, wu inuru o-Apisi un hat-o m-ho.

²² Bo wu kergunte bo-o o-Kaseriya a, wu nekuru wu gassuru hun-ne yan-dor. Ka da-o wu arguru so o-Antakiya.

²³ Bo wu she'ete hiin o-Antakiya a, wu inuru wu pa'uru dak-o o-Garatiya un dak-o o-Pirijiya ne. Wu ro m-dore bo-ut ut-bo, wu ro m-do'e un kap o un **yan-neke-m Yeso** m-'wons.

Aporos ko'ote Ma-to Shir o-Apisi

²⁴ A kane wu ken ko-**Yahuda**-wu haanuru o-Apisi, jin-de un wu Aporos. Wu ko-yan-bo-o o-Arezandiriya. Wu wan-nap ut-ma, wu nepste gen-mo un Ma-to Shir m-sok ne. ²⁵ A yoosute wu n-me un cow-yo un Wan-Koyan. Wu reeg ur-ho be-de un nome un ye ken ye ut-ma, komo wu ro m-yoos o-nip be-de un ma-ut Yeso. Amba myet un kaane ne, wu nap war war ma-ut Yeso a, remen myet wu nepste ma-to yo'os un hun-ne m-ho, wu nape be-de un nu-o **Yohana** Wa-m-Yo'os cot. ²⁶ Wu taknu m-ko'ot ba o-gyer, un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Bo Biskira ne un Akira hogute wu a, ye naku wu n-riib. Ye jamsu wu m-rure Cow-yo Shir m-sok ne, m-sok ne.

²⁷ Bo Aporos cunte wu pes ha-mo un dak-o o-Akaya a, **yan-dor Yeso** dooru wu jaab-o ut-men. Ye genuru **yan-neke-m Yeso** o-Akaya o-takurda remen ye gokstu wu kom-ut yoor-ut-yoor. Bo wu woote reeno a, wu ro un do ye un yan-m-sheer jaab-o ut-men. Ye ma'asuru m-nap yar-mo Shir remen wu ro kon kane. ²⁸ Aporos ro ye m-rure o-nip n-me un Ma-to Shir unze Yeso ro **Kiristi**. Wu rurute ye ut-ma m-'wons ne komo wu kapste **Yahuda**-ne deen un yish-de un hun-ne.

Bor-us op us-jero

Ha-m Burus un bo-o o-Apisi atette-o

¹ Da-o Aporos ro'e o-Korinti a, Burus pa'uru n-me un ka dak-o. Ur-kom wu wooru bo-o o-Apisi, be-de wu 'wosse **yan-neke-m Yeso** deen a. ² Wu zeeru ye, "¿No goksusute **Kukt-o Shir** da-o no shere un ma-to o-nip?"

Ye zeeru wu, "Ay, yatt-wu rurute ma-to un **Kukt-o Shir** a."

³ Wu zeeru, "¿Yan gon yo'os-de m-ho de ne a yo'osu no?"

Ye shasuru "Gon de ma **Yohana**."

⁴ Burus zeeru, "**Yohana** un yo'os hun-ne m-ho remen ye yagute nom **ur-ba'as** ye waktune be-de Shir. **Yohana** un hi un de un wu rurute hun-ne ye sher un Yeso, wu **Yohana** zee 'Wu roon' a."* ⁵ Bo m-hoge kaane, a argu ye m-**yo'os m-ho** n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. ⁶ Ka da-de, Burus sake kom-to un wu un ye, **Kukt-o Shir** ciriru un ye. Ye tepruru un rem-ut hor-to, ye ro m-rwor komo ma-to **Kukt-o Shir** kutu ye, ye rur a. ⁷ Kap mo un ye untun nen op un yoor-ye [12].

Burus ko'otte un bo-o o-Apisi

† **Bor-us op us-eer:18** 18:18 Hyen komo: Oog 6:18.
1:4,7,8; Ruka 3:4,16; Yoha 1:26-27.

* **Bor-us op us-jero:4** 19:4 Hyen komo: Mati 3:11; Mark

⁸ Burus cowuru un **kuke-o un yoos un Ma-to Shir**. Wu ro m-ko'ote un Ma-to Shir un beeb-de ur-hur har reng-us tet. Komo wu ro ye m-nakan us-weer be-de un ma-to un **Gwomo-to Shir**. ⁹ Amba ye ken ye essu cikt-de ur-hur, ye yage m-sher o-nip. Har ye nomuru yan-dore un ka Cow-yo Shir yo hun-to o-saa n-me un hun-ne. Remen kaane Burus wongu un ye ne. Wu arguru un **yan-neke-m Yeso** ne, wu ro ur-yoos ko de ke ho-de un be-de ur-yoos de o-Tiranus. ¹⁰ Kaane wu senge m-nom har hak-us yoor, har kap o un ya-ur-she'et un dak-o o-Asiya hoguru ma-ut Wan-Koyan, **Yahuda**-ne un kap ye ro **Yahuda**-ne ne a.

Yakar Siba

¹¹ Un kom-ut Burus komo Shir nomuru se ken rem-se ut-hyat se, us-caari se a wete m-hyan a. ¹² Har ma ko magund-de un soks un susamb-mo un wu, ko matuku-de un wur-o un wu ci'e wur-o un ya-us-gom ka gom-o taaru, komo a wongsu ye un **ya-ut-kot** ne.

¹³ Ye ken **Yahuda**-ne ye ya-m-pa'ag ut-tuw bo-ut-bo m-ruut un **ya-ut-kot** ye nomu m-senge un jin-ur Wan-Koyan Yeso be-de un ye ro un **ya-ut-kot** ne a. Ye ro m-zee, "Um ruutu no un jin-ur Yeso wu Burus ro m-ko'ot un wu a." ¹⁴ Yakar Siba ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un **Yahuda**-ne nen ta'oor, kap mo un ye, ye ro m-nom kaane.

¹⁵ De ken ho-de, wa-ut-kot shasu ye, wu zee, "Yeso de um nepstu wu, komo um neps Burus, to, no komo zwan ne ye ne?"

¹⁶ Ka wan-**ya-ut-kot**-wu nossuru, wu mo'uru ye. Wu reeru 'wons-mo un ye kap, har ye ruuru ka hur-o us-rek ut-kor, kap o un wur-to un ye hoog-mo.

¹⁷ Bo kap o un ye ro ur-she'et o-Apisu a, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a, hogute ma-to un ka rii-yo kore a. Gyer-o hooru ye, ye sekemsuru jin-ur Wan-Koyan Yeso. ¹⁸ Ut-moor ne be-de un ka ye shere o-nip a, ye haanuru ye ro m-rwor un senge-mo un ye mo un men-ut jaas-to cas. ¹⁹ Hun-ne deen komo, yan-gute un hun-ne o-gwot, ye morogsuru takurda-to un ye to mor, ye tuksuru to hun-ne gut ye kap. Bo ye nomte ceker-se un ka hwor-ye un ka takurda-to a, ye wooste hwor-ye ko-ya-ur-guwus he m-kum un senge-mo ut-ho dugu-us kwooz-ut yoor un op a [50,000]. ²⁰ Un kaane ma-ut Wan-Koyan rige hono o-dak kap komo to ci'uru hun-ne m-sok ne.

²¹ Bo un nom-mo un se ka rem-se, Burus zongsuru hur-de un wu unze wua he o-Urusharima, amba se wu dorute so un dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. Wu zeeru, "Komo me heese reeno, man gagte hi un de m-ha um hyante bo-o o-Roma." ²² Wu tomuru yan-gwu-o un wu nen yoor, ye ro, **Timoti** ne un Erastus, ha-mo o-Makidoniya, wu ne wu dooburu ya o-da un dak-o o-Asiya.

'Yons un hur-de un hun-ne o-Apisu

²³ Un ka da-o, a nomog rii-yo 'yonse hun-ne ur-hur deen a, remen un Cow-o un Wan-Koyan. ²⁴ Ka ma-to un cir be-de un wu ken ko-ya-o-pyap-wu jin-de un wu Dumituriyas. Wu ro un zwo un azorpa a, wu ro m-zwo un sha-mo un pyo-o un toog-o Artemis. Wu un yan-senge-mo o-pyap ne ro un kum un hwor deen.

²⁵ Wu karagsuru ye kap yan-nom un gon ka senge-mo. Wu zeeru, "No hun-ne, no nepste un ka senge-mo ne atte no m-kum un hwor. ²⁶ Komo no hyanag no hogusse, ba kan o-Apisu cot a, se um zee kap dak-o o-Asiya ma. Ka Burus-wu ro hun-ne m-nakbe ut-moor ne deen. Wu waksute hur-de un ye, wu ro m-zee ka shir-o a nome ut-kom a, ba shir o a. ²⁷ Ma-ut a nom m-yo. A naas jin-de un senge-m na, komo har un pyo-o un caari-wu un shir Artemis. A mus o hwaa, har komo a wongse ka shir-o un con-de un o ne. Wu myet dak-o o-Asiya har un hono o-dak ne ro wu m-kwukte a."

²⁸ Bo ye hogute kaane a, ye swooru us-ryaab deen, ye 'yonsu us-cor da-o gaan ye ro m-zee, "Artemis ko-caari-wu, shir-wu un Apisu-ne!" ²⁹ Ba un naas o-da, bo-o argu m-rukre. Hun-ne nupuru us-rek ha-mo un ka be-de atte m-morge a. Ye ro m-huk un

Gayas ne un Aristarkus, hun-ne ye o-Makidoniya, ye ro nay-ne un yan-hew-ur Burus ne à. ³⁰ Burus conu m-cow un ka morog-de, amba **yan-dor Yeso** wenu wu. ³¹ Ye ken caari-ne ye un sek-ye un gwomo-ne ye un dak-o o-Asiya, ye ro ur-nay un wu ne à. Ye ma ye tomturu wu ut-ma, ye konuru wu taase wu cuw be-de un ka morog-de á.

³² Ka morog-de un hun-ne de ro zo'ogse, remen ye nap ma rii-yo rwo'e ye morgute á. Ye ken ye ro un 'yons us-cor ye ro m-rwor un yo ken rii-yo, ye ken komo ye ro m-rwor un yo ken rii-yo un hon. ³³ Ye ken **Yahuda**-ne ye tudburu wu ken wu un co, jin-de un wu Arekanda. Wu senguru ut-ma un jaksu un kom-o wu, remen hun-ne rest temb, wu nomute ye ut-ma. Wu conog wu rurutu ye unze **Yahuda**-ne ye hante 'yons ur-hi á. ³⁴ Amba bo ye nepte unze ko-**Yahuda**-wu à, ye 'yonsu us-cor. Da-o gaan ye ro m-zee, "Gos-ut kumute be-ur Artemis un Apisu-ne!" Ye nomog kaane har awa us-yoor.

³⁵ Amba ko-ya-m-gen-wu un ka bo-o rwo'u ye m-res ceen. Wu zeeru, "No hun-ne ye o-Apisi! Ai, ko wu ke nepste unze bo-o o-Apisi o ro m-was un pyo-o Artemis ne wa-ut-gos, komo un ka ta'ar-de ne de he'ene es-mo n-Ton à. ³⁶ M-moka yatt-wu he m-she un to ka á, remen kaane ess no ur-hi be-ur gaan, no nom rem-se o-saa á. ³⁷ No hantute ka hun-ne ye kaane. Ye hiw ur-hyow un kuke-o un shir na á, komo ye yo'og Artemis á. ³⁸ Amba, urege Dumituriyas un yan-senge-mo un wu ne ye ro un o ken ryegen-o ne mosse un wu ken wu ne, ai, kuke-to un piish ut-ma to ka, ye hoks heet ur-gyekt. ³⁹ Amba urege yo ken rii-yo ro kon un hon, yo no cone m-hante à, ai a argu m-hongse un yo be-de un piish ut-ma. ⁴⁰ Remen ka morog-de ro depete á. Ye ken gwomo-ne piishite na ut-ma remen ka gun-de. Komo a hoks m-shas yan-piishe ut-ma á."

⁴¹ Bo wu rurte kaane à, wu yaguru kowan wu neke hur-o un wu.

Bor ur-kwooz

Burus waragte dak-to o-Makidoniya o-Girik ne

¹ Bo ka ween-to hebussute à, Burus agnu **yan-dor Yeso**, wu dooru ye jaab-o ut-men. Wu zeeru ye se ho-ur hor-de, wu arguru dak-o o-Makidoniya. ² Bo wu pa'agsute ka raag-o à, wu sengu do ye un yan-dor jaab-o ut-men un bo-to wu dore à. Ka da-de, wu argu m-wo dak-o o-**Girik**. ³ Wu nomu reng-us tet kané. Wu ro ut-zonge wu deet hat-o m-ho wu waragte dak-o o-Siriya. Ka da-de, wu nape unze **Yahuda**-ne rewesute wu rew-ur yo-de. Remen kaane, wu gwotururu wu zee warag-mo un bu-yo o-Makidoniya a jiish wu. ⁴ Hun-ne deen ro m-neke un wu ne. Ye ro Supata (wa Pirus ko-ya-o-Biriya), mosse un Aristarkus ne un Secundus ne (hun-ne ye o-Tasaranika), un Gayas ne (ko-ya-o-Darbe), un **Timoti** ne, har ma un Tikokos ne un Taropimus ne (hun-ne ye o-Asiya), ye shiiru wu. ⁵ Ye be'estu te m-arag. Ye waasuru te o-Toruwas. ⁶ Bo un kom-mo un **Biki-o ut-Burodi to ba m-Yist**, te komo te inuru o-Piripi un hat-o m-ho. Bo un rew-mo un ho-ut taan, te 'wossu ye o-Toruwas. O-Toruwas te nomu ho-ut ta'oor.

Gas-ur Burus de ur-buste o-Toruwas

⁷ Un ho-de ur-takan de un ho-ut ta'oor, te morguru remen te reet Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Burus nomo ye ut-ma. Wu sengu ye ut-ma har da-o purge, remen wu ro un zonge-to m-arag gas-o ish. ⁸ Pitirra-ut ro kon komo deen un kuke-o n-ton o ut-dokor o te morgute à. ⁹ Wu ken wan-campo-wu jin-de un wu Yutikus wu ro tara n-te ur-hek. Rew-m reeru wu deen remen Burus ro un ko'ot-o un wu nomog m-seeb. Har rew-m kwosuru Yutikus, wu argu m-he'en es-mo un reeno n-ton, cin un da-m atette-mo. Komo a kepsuru wu merse. ¹⁰ Amba Burus kergundururu n-dak, wu kakturu, wu kuusunuru wu un kom-to un wu. Wu zeeru, "No ryegen á, ai, wu

ro un hoog ne.” ¹¹ Burus argu m-warag n-ton. Ka da-de, kap mo un ye warguru un kuke-o n-ton. Ye reeru Rii-yo m-Re yo m-Pas yo un Wan-Koyan. Wu reeru co un nom ut-ma har ish gasuru. Ka da-de ne, wu arguru. ¹² Ye warguru un ka wan-campo-wu ne o-hur un hoog ne, ye nomuru o-zak deen.

¹³ Burus argu ha-mo un bo-o o-Asus us-na, be-de wu zonge te go'one un wu ne a, te nekuru un hat-o m-ho. ¹⁴ Bo wu 'wostu te o-Asus a, te deku wu o-hat te wooru bo-o o-Mitirin. ¹⁵ Bo un kane komo te sengu ur-hew n-me un hat-o m-ho. Gas-o ish komo te wooru n-riib o o-Kiyos.* Gas-o ish komo te wooru o-Samos.† Gas-o ish komo se o-Miritus. ¹⁶ Ko n-ga Burus ru'uste ur-hi wua kergune o-Apisu a, untaase wu naas o-da o-Asiya. Wu ro m-hor, urege a nome wu woot o-Urusharima rii-yo un ho-de un **Biki-o o-Pentekos** woonte.

*Burus go'onute un sek-ye ne
yan-dor Yeso ye un bo-o o-Apisu*

¹⁷ Amba bo te woote o-Miritus a, Burus tomuru ha-mo o-Apisu a egnu wu sek-ye ye un hun-ne yan-dor. Ye haan ye go'onute un wu ne. ¹⁸ Bo ye woonte be-de un wu a, wu zeeru ye, “No un hi un no no nepste me cin ho-de um rwo'e na-us re un dak-o o-Asiya a har ca. ¹⁹ Me m-nom un senge-m Wan-Koyan un gwugwer-mo ur-hi deen har m-yish ne. Um mo'og ur-hur be-de un meger-to haanu me a be-de un rew-ur yo-de de **Yahuda**-ne swo me m-nome a. ²⁰ Me wuku no o-nip a, ko be-de yish-de un hun-ne, komo un yoos un de un hur-ut no. ²¹ Um nak **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne a ut-to kap ma-to m-waktune be-de Shir, komo ye m-sheer o-nip be-ur Wan-Koyan na Yeso.

²² “M-moka **Kukt-o Shir** gamsute me, um he o-Urusharima. Man he ba un nap un yo he me um kor kane a. ²³ Se de **Kukt-o Shir** ro me m-rwunte ut-ma cas un ko o ke bo-o unze m-ke'et, un swo ur-koob ne ro me ur-'er. ²⁴ Amba me dek hoog-m re untun yo ken rii-yo a, urege de man hoksosse kom un senge-mo Wan-Koyan Yeso yasu me a, um rur **Ma-to m-Rerem** to un yar-mo Shir.‡

²⁵ “To, m-moka um nepste myet-m no noa do me m-hyan a, no ye um pa'e hur-ut no me no m-rure **Ma-to m-Rerem** to un **Gwomo-to Shir** a. ²⁶ Remen kaane me no caane m-rure cas cas, urege net hogute ko'ot-o un ma-ut re wu mere ba wu un sher be-ur Yeso ho-m re ro kon a. ²⁷ Remen um russutu no kap o un yo Shir cone a. ²⁸ Gwot no hi un no, komo kap o un hun-ne ye **Kukt-o Shir** rwo'u no m-gwot a. Ye ro untun kur-o un ca. Komo no he yan-gut-de un hun-ne yan-dor ye Shir kumne hi un de un wu un hyo-m Wa un wu a.

²⁹ “Um nepste me aragse, ye ken yan-yoos-de ut-bo ye, yea cowon be un no. Ye ro untun yege-dur, ye cone m-ho kur-o un ca a. ³⁰ Har ma un be-ur no, ye ken yea indune ye cep ma-to ut-bo, remen ye nakante **yan-neke-m Yeso** un her-o un ye. ³¹ Remen kaane, no she'et zongse. Baks no ha, me yagu no m-nak ut-to kap-m no a, m-tet m-how ne, har m-yish. Um nomog kaane hak-us tet.

³² “M-moka komo um bopstu no be-de Shir yage ma-to un yar-mo un wu eret no. To he no m-'yons, komo to 'ye no o-cim be-ur gaan un yan-ba-m-kukop ne. ³³ Me nom gwop-de un hwor ko matuku-to un hun-ne a. ³⁴ No un hi un no no nepste um nomog m-senge un kom-ut re remen um nomote hi un de rii-yo um cone a un yo ye ro be-ur gaan un me ne ne cone ne a. ³⁵ Myet rem-se um nome a, um kututu no unze un gon ka senge-mo a he no gu un yan-ba-m-'wons. No komo m-baks un ma-ut Wan-Koyan Yeso, to wu zee, ‘Shir a ya'as ur-ho be-de un wan-ya'as m-yar, jiiishe wan-goks m-yar.’”

* **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Kiyos dak-o o ro n-tete o m-sa a. † **Bor ur-kwooz:15** 20:15 o-Samos dak-o o ro n-tete o m-sa a. ‡ **Bor ur-kwooz:24** 20:24 Hyen komo: 2Tim 4:7.

³⁶ Bō Burus komte m-rwor kaane à, wu argu m-kwukt, wu nomuru us-kon mosse un ye ne kap. ³⁷ Ye argu wusse us-kan kap mo un ye, ye masu wu m-hamat. ³⁸ Ye ro un tuk-mo ut-men remen ka ma-to wu zette unze yea do wu m-hyan á. Bō un kane ye shiiru wu har be-de o-hat.

Bor ur-kwooz o-gaan

Hew-ur Burus ha-mo o-Urusharima

¹ Bō te yagutu ye à, te daaru hat-o m-ho te arguru se o-Kos.* Gas-o ish komo te arguru se o-Rodus,† bō un kane komo se bō-o o-Patara. ² Bō te kumte hat-o ro m-ha dak-o o-Pinikiya à, te daaru te arguru. ³ Bō te cirte hyanbe o-Sayipurus‡ à, te muutu o kwanta un te. Te sengu ur-hew dak-o o-Siriya, te wooru bō-o o-Taya, remen ka be-de hat-o he m-kergunte un saw-to un o. ⁴ Bō te kergunte o-hat à, te 'wossuru **yan-neke-m Yeso** kane. Te she'eturu kane ho-ut ta'voor. **Kukt-o Shir** ruru te ka **yan-neke-m Yeso** ye unze Burus a su ur-koob n-me o-Urusharima. Remen kaane, ye nakuru Burus ut-to taase wu neké kane. ⁵ Da-o te warge be-de un hat-o m-ho à, un kom-de un ho-ut ta'voor, morog-de un hun-ne kap ne'a-ne un yakar-ye un ye ne shiiru te har jim-de o-bō. Ka da-o te kwukuru n-riib m-ho, te nomuru us-kon. ⁶ Te zeeru or te ne, se ho-ur hor-de. Ka da-o, te daaru o-hat, ye komo ye ji'uru o-hur.

⁷ Bō un rwuun-m te un bō-o o-Taya, te es ko kene á, se bō-o o-Putoremayas. Kane, te gasse or te ne, komo te rewu ho-ur gaan be-de un ye. ⁸ Gas-o ish, te inuru te haaru bō-o o-Kaseriya. Te cowuru hur-o Pirip ko-ya-m-Rwor un **Ma-to m-Rerem**. Wu wangaan-wu be-de un ka nen ta'voor-ye a daage remen ye wongte rii-yo m-re be-de un senge-mo un hun-ne yan-dor o-Urusharima. Te comuru be-de un wu. § ⁹ Wu ro un yakar-ne nass yan-ne'a-ne, ye a jiite ut-ge á. Ye **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye.

¹⁰ To, bō te rewete ut-ho kane à, wu ken ko-**yan-Rwor un Ma-to Shir** wu jin-de un wu Agabus. Wu haanuru rwuun-mo un dak-o o-Judiya.* ¹¹ Da-o Agabus haane ur-hamat be un te à, wu dekuru hap-yo un byon-yo ma Burus. Agabus gagu to ma un wu kom-to un na-se un wu ne. Ka da-de wu zeeru, "Rii-yo **Kukt-o Shir** zee à yo ka, 'Kaane **Yahuda**-ne ye o-Urusharima he m-ka un wan ka hap-yo, komo ye bopsu wu un kom-to un ye ro **Yahuda**-ne á.' "

¹² Bō te hogute yo ka à, te un hun-ne ye un ka be-de ne, te konuru Burus taase wu he o-Urusharima á. ¹³ Burus shasuru, "¿Ya notte m-nom kaane? ¿Ya rwo'e no us-'won notte me un naas ur-hur? Ai, zongse um ro yanze ma a ke'et me cot á, har ma a hoot me o-Urusharima remen jin-ur Wan-Koyan Yeso."

¹⁴ Bō te nepte tea hoks wu á, te ho'osuru komo te zeeru, "Yage Wan-Koyan wu nomot bō wu cone à."

¹⁵ Ya o-da hiin, te zonguru bō m-wo, te nekuru o-Urusharima. ¹⁶ Ye ken **yan-neke-m Yeso** ye, ya-o-Kaseriya, ye shiiru te. Ye wootu te hur-o Munason. Munason ko-ya-o-Sayipurus-wu, wangaan-wu be-de un **yan-neke-m Yeso** ur-takan.

Burus woonte o-Urusharima

¹⁷ Bō te woonte o-Urusharima à, or te ne goksu te o-zak o-zak. ¹⁸ Bō ish geste à, Burus un te ne haaru be-ur **Yakubu**. Sek-ye ye un hun-ne yan-dor ro kane kap. ¹⁹ Bō ye gassunsute à, Burus ruru ye cas cas rem-se Shir nome n-me un ye ro **Yahuda**-ne á be-de un senge-mo Burus nome à.

* **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 o-Kos dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 o-Rodus dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:3** 21:3 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à. § **Bor ur-kwooz o-gaan:8** 21:8 Hyen komo: Seng 6:5; 8:5. * **Bor ur-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Seng 11:28.

²⁰ Bō ye hogute kaane à, ye nomuru Shir ur-bongon. Ye zeeru Burus, “Tō, wō or te, o hyenuste dugu-se un hun-ne n-me un **Yahuda**-ne ye shereste o-nip, myet-mō un ye ne komo ya-m-senge-ye be-de un dor-o **karamsa**-o **Mosa**. ²¹ A russutu **Yahuda**-ne kanē yan-dor unze wō m-yoose un kap **Yahuda**-ne, ye rō n-me un ye rō **Yahuda**-ne á unze ye jore **karamsa**-o **Mosa**. Unze wō **Yahuda**-ne m-yoose taase ko yakar-ye un ye ur-ko, kō komo ye dore ges-o un jind-se un **Yahuda**-ne. ²² Tō, ¿re te he m-nome? O nak kō re nome yea hogusse ma-to un haan-m ru. ²³ Remen kaane, se o nom rii-yo te he wō m-rure à. Te un hun-ne nass ne kanē ye esse ut-ma à, komo ye rō zongse ye orot hi-to un ye. ²⁴ Dek ye nō neke un **Pyo-o Shir**, nom nō ka rem-se un ye ne, nōa warag ba m-kukop remen nō bumut Shir, komo o topo ye hwor remen a orot ye. Un kaane kō wū ke a nep unze kap ma-to a ruru ye mosse un wō ne à bō-to, a hyen a zee wō un dore **karamsa**-o **Yahuda**-ne.† ²⁵ Amba ma-to un ye rō **Yahuda**-ne á ye shere o-nip à, te regussute te tomoste o-takurda. Te kupsu ye ut-ma unze, taase ye ti rii-yo a penē pyo-o m-gir à, taase ye ti m-hyó, taase ye ti ap-mō un gut-de a miggre us-cor à, taase ye nom o-ás.”‡

²⁶ Burus hoguru kon-se un ye. Bō ish geste à, Burus un ka campo-ne nass-ye ne sapturu hi un de un ye bō **karamsa**-o **Mosa** zee à. Ka da-de ne, wū cowuru un **Pyo-o Shir** remen wū rurut ho-de un swor o-nu o un ye he m-ta à. Ho-de a he **seke** ur-**seke** remen kō wū ke be-de un ye kap à.

A shik Burus n-me un Pyo-o Shir

²⁷ Bō ka ho-ut ta'voor-to nomte ma-to m-woon à, ye ken **Yahuda**-ne ye ya-o-Asiya hyanuru Burus un **Pyo-o Shir**. Ye swowuru morog-de un hun-ne. Ye shipiru wū. ²⁸ Ye rō us-kan o-zaaz ne, ye ma'asu m-zee, “Nō hun-ne ye o-**Isra**! Haan nō gwu! Ka net-wu wū ka wū rō m-dorog kō kenē wū rō un reeb-to un hun-ne kap à, un **karamsa**-ut na ne, komo un pyap un **Pyo-o Shir** na. Har ma wū hantute ye rō **Yahuda**-ne á n-me un **Pyo-o Shir** wū naaste ka be-de ba m-kukop de.” ²⁹ Ye un zee kaane remen n-ga, ye hyanag Burus ne un Taropimus, net-wu o-Apisu, n-me o-bō. Tō ka tō rwo'e ye zee sa o zee Burus un cowon un **Pyo-o Shir** un wū ne.§

³⁰ Bō-o argu m-rukre kap remen ka ma-to, hun-ne argu m-indune. Us-rek, ye shipu Burus, ye ruutu wū un ka **Pyo-o Shir** o, komo a tигuru us-ish hor-m-hor. ³¹ Bō ye rotte m-senge ye hoot wū à, ma-ut wooru be-de un gos-wu wū un buug-de un karma-ne ye o-**Roma** à, unze Urusharima-o nuktute ba m-sok. ³² Bō m-hoge un kaane, wū gasu ya-ur-gun un caari-ye un karma-ne ne ye o-**Roma**. Ye nekurū us-rek un ka be-de. Bō hun-ne hyambute wū rō gos-wu à, roon o-rek un karma-ne à, ye yaguru wosor-ut Burus.

³³ Ka gos-wu wū woonuru, wū shipu Burus. Wū zeeru a ke wū un kwom-ut yoor. Ka da-de, wū citu buug-de un hun-ne o-cot kō wan wū, komo un rii-yo wū nome ne à. ³⁴ Morog-ur ma'asu o-zaaz, ye ken ye zee yo ka, ye ken ye yo ken yo un hon. Remen o-zaaz un moor-to ut-ma ne ka gos-wu wū hoks m-da hi-de un shi'it-de ut-ma á. Wū rwo'uru a heet Burus un bariki-o un karma-ne. ³⁵ Bō Burus woonte yow yow un bon-de ish ne à, se da-o karma-ne kepsu wū à remen ween-to un ka morog-de nomog deen. ³⁶ Buug-de un hun-ne, ye rō m-dond à, senguru us-kan o-zaaz ne, ye ma'asuru m-zee, “Hō nō wū, hō nō wū!”

Burus nomote ur-morog ut-ma

³⁷ A wū un he-de m-cuwut o-bariki o un karma-ne, Burus zeeru ka gos-wu wū, “¿Kō man un hoks wō m-cepe ut-ma?”

† **Bor ur-kwooz o-gaan:24** 21:23-24 Hyen komo: Qog 6:13-21. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:25** 21:25 Hyen komo: Seng 15:29. § **Bor ur-kwooz o-gaan:29** 21:29 Hyen komo: Seng 20:4.

Gos-wu zeeru, "Ashi! ¿O nepste ut-Girik? ³⁸ ¿Wo wu ka ka net-wu o-Masar-wu wu hante hun-ne 'yons ut-hi un hak-se n-jim á, har wu nek ka yan-ho-m un hun-ne ye dugu-us nass [4,000] n-te o-dákár?"

³⁹ Burus shasuru wu, "Ay, me ko-Yahuda-wu wu o-Tarsus un dak-o o-Kirikiya. Me wa-wu un ka kashi bo-o o, o nepse. Me wo us-kon, yagu me um nomote ka hun-ne ye ut-ma."

⁴⁰ Wu ya'u wu ur-beeb, ka gos-wu, wu un karma-ne wu ya'uru wu o-cow. Burus esuru n-te un rii-o m-yawag ur-doob, wu jaksuru hun-ne o-kom, ye res ceen. Bo ye rešte zot à, wu nomoru ye ut-ma un rem-de ye de **ut-Ibra**.*†

Bor ur-kwooz us-yoor

¹ Burus zeeru, "No or re ne un tat-ne ne, raks no ut-to, um ruru no yo nome à, remen um kututu no unze mett **ur-ba'as** á." ² Bo ye hogute wu cepute ye ut-ma un rem-de **ut-Ibra** à, ye jamsuru m-rest temb.

Ka da-o, Burus zeeru: ³ "Me ko-Yahuda-wu. Tarsus-o a matu me, un dak-o o-Kirikiya, amba un ka bo-o o-Urusharima um bo'ose. Um yooste m-karante un kus-o Gamariyer, wu yoosu me koyan be-de un ma-to un **karamsa**-ut tat na ne. Me m-senge ne be-de un guw-mo Shir, bo no m-nom kap-m no caane à.* ⁴ Har um rangsute yan-dore un ka Cow-yo a hoomtu ye deen. Um ka'ag hun-ne campo-ne un ne'a-ne ne, un kur-o m-ke'et. ⁵ Har ma ko-Gwomo-wu un kon-se Shir ma un kap o un **Morog-de un Sek-ye** ne, ya hoks me m-su'e. Be-de un ye um gokse ut-takurda haan-mo un or na ne **Yahuda**-ne n-me bo-o o-Damaskus. Me m-ha un ka be-de remen um shipt yan-dore un ka cow-yo ye ro reen à, um hantutu ye o-Urusharima remen a piishite ye ut-ma, a 'ye ye ur-koob.†

*Burus rworog bo wu nome
wu waktunte be-de un dor-o Shir à
(Seng 9:1-19; 26:12-18)*

⁶ "Me m-neke, um ro yow yow um woot o-Damaskus, ho-ur ro ur-hi. Mo ken caari-mo m-cecar mo cir-mo n-Ton mo caragsuru be-de um ro'e à. ⁷ Um argu m-he n-dak, komo um hoguru o ken cor-o, o ro me m-zee, 'Shawuru, Shawuru, ¿remen yan o wottu me m-rangse?'

⁸ "Um cituru, 'Wa-ut-Gos, ¿Wo wu wa ne?'

'Wu zeeru me, 'Me ro Yeso ko-ya-o-Nazaret ka wu wo m-rangse à.' ⁹ To, ka yan-hew un de ye, ye hyenuste ka cecar-mo, amba ye nap cor-o un wu ro un tep un me ne á.

¹⁰ "Um cituru, 'Wa-ut-Gos, ¿ya um he m-nomu ne?'

'Wan-Koyan zeeru me, 'Ine, o cuw o-Damaskus, reen a he wo m-rure rii-yo a esse wo o nom à.' ¹¹ Yan-hew un de naku me ut-kom. Ye tuwtu me o-Damaskus, remen me ro m-hoks m-hyan á remen ka cecar-mo nomog deen.

¹² "Wu ken net-wu jin-de un wu Hananiya, wu haanuru wu hyenet me. Wan-dor-o o-karamsa m-sok ne, kap **Yahuda**-ne ro wu m-ya m-sek deen. ¹³ Wu essuru un riib-o re, wu zeeru me, 'Or re Shawuru, goks o-hyan.' Da-o gaan, yish re upsuru, um hyanu wu komo.

¹⁴ "Wu zeeru, 'Shir o un Tat na ne dagantu wo o nep yo wu cone à, o hyenet ka Kashi un Net-wu, komo o hogute ma-to un nu-o un wu. ¹⁵ Remen wa wakte wan-su'e un wu be-de un hun-ne un kap mosse un rii-yo o hyane ne à, komo un yo o hoge ne à. ¹⁶ To, m-moka ¿ya wo ur-'er? Ine, a yo'os wo m-ho a so'oste **ba'as**-ut ru be-de un aag un jin-ur Wan-Koyan.'

* **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Kq: ut-Arameki. † **Bor ur-kwooz o-gaan:40** 21:40 Hyen komo: Mati 22:2.

* **Bor ur-kwooz us-yoor:3** 22:3 Hyen komo: Seng 5:34-39. † **Bor ur-kwooz us-yoor:5** 22:4-5 Hyen komo: Seng 8:3; 26:9-11.

*Eeg Burus ha-mo un
be-de un ye ro Yahuda-ne á*

17 “Bo um musunte o-Urusharima à, me us-kon n-me un **Pyo-o Shir**, um hyanu ut-hyangan. 18 N-me un ka hyangan-to komo um hyanu Yeso. Wu ma'asu me m-zee, ‘Nom kusse! Ine, o yage o-Urusharima hor-m-hor. Me un zee káane, remen ká hun-ne ye káne, yea dek ma-to o he me m-su'e á.’

19 “Me komo um zee, ‘Wan-Koyan, ai ka hun-ne ye ma un hi un de un ye, ye nepste unze un ko o ke **kuke-o un yoos un Ma-to Shir** o um ka'ag ye shere un wo ne à. Komo um bu ka ye shere be un du à. 20 Da-o a wuuse hyó-m Istipanus wu ro wo m-su'e à, me un hi un de, um ro kon kane eso, me un swo-se un rii-yo a nome à, har ma me ro un 'er-de un matuku-to un ka ye ho wu à.‡

21 “Ka da-o, Wan-Koyan zeeru me, ‘Ine o arag, man tom wo reeno ur-hew ne be-de un hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á.’ ”

22 Morog-ur senguru regen Burus ut-to har wu zeeru yo ka. Ye daku us-cor, ye zeeru, “A ho wu! A wongse gon ka net-wu un hono o-dak ne, udepe wu nom hoog á!” 23 Bo ye ro un dak us-cor ye un jore un cop-to un ye, ye un aas m-hu n-ton m-yo. 24 Remen kaane ka gos-wu wu un karma-ne wu rwo'uru a woot Burus un bariki-o un karma-ne. Wu rwo'uru a nome wu us-sorog, remen wu nept rii-yo rwo'e hun-ne rottu wu un deke us-cor kaane à. 25 Amba bo ye gage wu remen ye bu'ut wu à, Burus zeeru caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu ro eso yow yow à, “Ashi, ¿hond hond o n-te o-**karamsa** a nome mat-de un ko-**Roma** us-sorog ba a un piishi wu ut-ma?”

26 Bo caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne hogute kaane à, wu nekuru be-de un gos-wu wu karma-ne. Wu zeeru wu, “¿Ya wo un sakt-o m-nom o? Ka net-wu ha mat-de un ko-**Roma**-wu.”

27 Gos-wu un karma-ne woonuru wu cituru Burus, “Ruru me o-nip, ¿wo ko-**Roma**-wu?”

Burus shasuru, “Eba.”

28 Gos-wu un karma-ne zeeru, “Me un ya'as hwor deen um kumut ka rii-yo, yo zee me ko-o-**Roma** um ro à.”

Burus zeeru, “Me ne mat-de jip un to ne a matu me.”

29 Remen kaane ye ro o-sakt ye cit wu à, da-o gaan ye wargu jim. Wu ma gos-wu wu un karma-ne bo wu nepte unze Burus mat-de un ko-**Roma**-de à wu hoguru o-gyer, wu ka ne regu wu ke'estu wu.

Burus be-de yan-piish ut-ma

30 Bo ish geste à, gos-wu wu un karma-ne conu wu nep urege nip-o gyekt-se **Yahuda**-ne ro m-hante un Burus à. Wu ussuru wu, wu rwo'uru Gwomo-ne ye un kon-se Shir un kap **Morog-de un Sek-ye** ne ye morge. Ka da-de wu deknu Burus, wu zeeru Burus wu es un co-o un ye.

Bor ur-kwooz us-tet

1 Burus tuuru **Morog-de un Sek-ye** yish, wu zeeru, “No or re ne, um komoste senge-mo Shir yaksu me à komo hur un de kaps me á har de ka ho-de.” 2 Bo m-hoge kaane, Hananiya, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, rwo'uru ye ro eso eso yow yow un Burus ne à ye wos nu-o un wu. 3 Ka da-de, Burus zeeru wu, “Wo ma Shir a wos wo, wo wur-o tem o o-hwaa, o a suke jojo-o o-pus-o à, wa-o-shepe! O she'ette wo me m-piishe ut-ma bo **karamsa**-o zee à, amba wo ka rwo'e a wos me, bo nome hond hond be-de o-**karamsa** á.”*

‡ **Bor ur-kwooz us-voor:20** 22:20 Hyen komo: Seng 7:58.

* **Bor ur-kwooz us-tet:3** 23:3 Hyen komo: Mati 23:27-28.

4 Ye ro kane yow yow un Burus ne à zeeru, “¿Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu o he m-pyap?”

5 Burus shasuru, “Or re ne, me nap unze wu ro ko-Gwomo-wu un kon-se Shir á. Remen a genuste unze, ‘Taase o rure wu ro co be-de un hun-ne à ma-ut yo-to.’†”

6 Bo Burus nepte unze ye ken ye **Saduki**-ne ye à, ye ken ye komo **Parisa**-ne ye, wu 'yonsu us-cor be-de un **Morog-de un Sek-ye**. Wu zee, “Or re ne, me ma un cere ko-**Parisa**-wu, wa-wu un **Parisa**-ne. Gwot komo remen um este ur-hur be-de un ine-mo un margan-ne, o ka rwo'e attu me m-piishe ut-ma.”‡

7 Bo wu rure kaane à ma-ut sunuru **Parisa**-ne un **Saduki**-ne, har morog-ur wonguru be-ut yoor. 8 Remen **Saduki**-ne zeege ine-mo un margan-ne ro kon á, **yan-tom-ye Shir** ro kon á, ko to ken kukt-to. Amba **Parisa**-ne ne ye este to ro kon kap ut-tet.§

9 Caari-to ut-ween argu m-ine. Ye ken **yan-Yoos-de o-karamsa** ye un buug-de un **Parisa**-ne inuru eso, ye sengu ut-ween. Ye zeeru, “Te te bop ka net-wu un **ba'as-de** un rii á. O ken da-o o ken kukt-o, ko **wan-tom-wu Shir** wu nomo wu ut-ma.”

10 Bo ma-ut sunute ye deen à, gos-wu, wu karma-ne hogu o-gyer taase ye setem Burus. Wu rwo'uru karma-ne kergune ye rumus Burus ur-beeb be-de un ye, ye heet wu un bariki-o un karma-ne.

11 Bo tet-m nomte à, Wan-Koyan esuru yow yow un Burus ne, wu zeeru, “Senge nom un jaab-o men-ut ru, remen bo o rwo'e ma-ut re ba o-gyer o-Urusharima à, komo se o rwo'og to kaane o-**Roma**.”

A toog ut-hun a hoot Burus

12 Bo ish geste à, **Yahuda**-ne zonguru ye hoot Burus. Ye tonduru us-tond unze yea re á, yea su á, se ye hogu Burus. 13 Ye rewesse de ka rew-ur yo-de de à, ye aragte hun-ne kwooz-ut yoor [40]. 14 Ye haaru be-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye un gwomo-ne ne. Ye zeeru, “Te tonte caari-se us-tond unze tea re á, tea su á se te hogu Burus. 15 Remen kaane m-moka, no un **Morog-de un Sek-ye** ne, zee no gos-wu wu un karma-ne hantu no wu, untun no un con no do byarag un ma-to un wu m-sok ne. Te komo zongse te ro te hoot wu rii-yo wu woonte.”

16 To, bo wa heno* Burus ne hogute ma-to un yo ye rewesse wu à, wu argu m-neke. Wu cowuru o-bariki, wu ruru Burus.

17 Burus komo wu agnuru wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu, wu zeeru, “Woot ka wan-campo-wu be-ur gos-wu wu un karma-ne, wu ro un to ken ma-to ne to wu he wu m-rwor à.” 18 Ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne deku ka wan-campo-wu, wu heete be-ur gos-wu wu un karma-ne.

Ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne zeeru, “Burus wu ro ke'o à konog me, um hante ka wan-campo-wu kane be un du, remen ka wan-campo-wu ro un yo wu he wo m-rure ne à.”

19 Gos-wu un karma-ne shipuru kom-o un wan-campo-wu naku wu riib-o gaan. Wu cituru wu, un hond un wu, “¿Ya o he me m-rure?”

20 Wan-campo zeeru, “Gwomo-ne un **Yahuda**-ne este yea kon wo, o heet Burus be-de un **Morog-de un Sek-ye** m-buk, untun ye un con m-jamas byarag un ma-to un wu m-sok ne. 21 Amba taase o deke ye to á. Me un ruru wo to ka remen arge hun-ne kwooz-ut yoor [40] be-de un ye ro o-hoob ye hoot wu. Komo ye tondsute us-tond unze yea re á, yea su ne á se ye hogu wu. M-moka komo zongse ye ro temb, ye ro un 'er-de un da-o o hette wu m-heet be-de un **Morog-de un Sek-ye** à.”

† **Bor ur-kwooz us-tet:5** 23:5 Hyen komo: Rwuu 22:28. ‡ **Bor ur-kwooz us-tet:6** 23:6 Hyen komo: Seng 26:5; Piri 3:5. § **Bor ur-kwooz us-tet:8** 23:8 Hyen komo: Mati 22:23; Mark 12:18; Ruka 20:27. * **Bor ur-kwooz us-tet:16** 23:16 Heno Burus ne'a wu.

²² Gos-wu un karma-ne naku wu ut-to. Wu zeeru, "Taase o rure net unze o rurutu me to ka ma-to." Wu zeeru wan-campo arag arag-mo un wu.

A tomog Burus be-ur Gwamna Peris

²³ Ka da-de, gos-wu wu un karma-ne agburu caari-ye un karma-ne ye un **Roma**-ne nen yoor. Wu zeeru ye, "Zongsu no karma-ne zungu-us yoor [200], un karma-ne kwooz-ut tet un op [70] ya-m-da un jok, un karma-ne ne zungu-us yoor [200] yandum-mo us-tak, ye heet bo-o o-Kaseriya kwom-us jero se m-tet. ²⁴ No kumne komo Burus jok-ye wu he m-da a. No wottu wu be-ur ko-Gwamna Peris ba ut-ween."

²⁵ Gos-wu un karma-ne genuru o-takurda kaane komo:

²⁶ Cir-mo o-Karadiyos Risiyas, ha-mo un Wa-ut-gos Gwamna Peris.

Ur-Gas!

²⁷ Ka net-wu, **Yahuda**-ne shik wu. Ye ro wu un ma-to m-ho. Um nomu hor-m-hor un karma-ne re ne, um rumsuntu wu, remen um hogute wu mat-de un ko-**Roma**-wu. ²⁸ Remen um conog um nep yo ye shipte wu a, um heeturu wu be-de un **Morog-de un Sek-ye** de un **Yahuda**-ne. ²⁹ Um 'wossuru rii-yo ye shipte wu a ro mosse o-**karamsa** o un ye ne. Amba **ba'as**-ur ro kon be-de un wu de wo a hoot wu, ko a ke'et wu a. ³⁰ Bo a rurutu me unze rew-ur yo-de ro kon de ye rewesse wu a, da-o gaan, um tombu wu be un du. Um zeeq yan-gyekt-se un wu, ye rur be un du **ba'as-de** ye hyane wu nomog a.

³¹ Remen kaane, karma-ne deku Burus, bo a zee ye a. Ye wooturu wu bo-o o-Antipatiris tet-m-tet. ³² Bo un gas-o ish, ye yaguru karma-ne yan-da-se un jok, ye tek co un wu ne, ye ne, ye warguru un bariki-o un ye. ³³ Bo karma-ne yan-da-se un jok woote o-Kaseriya a, ye ya'asuru ko-Gwamna o-takurda, komo ye yaguru Burus un kom-to un wu.

³⁴ Ko-Gwamna karanturu o-takurda, wu cituru Burus ko o ke raag-o wu rwuune. Bo wu hogute unze Kirikiya-o wu rwuune a, ³⁵ wu zeeru, "Da-o yan-gyekt-us ru woone, man raks ma-ut ru." Ka da-de, ko-Gwamna komo wu zeeru a 'er wu n-me hur-o un ko-Gwamna, o ko-Gwomo **Here** ma'e a.

Bor ur-kwooz us-nass

Yahuda-ne heete us-gyekt be-de un ko-Gwamna Peris

¹ Bo a nomte ho-ut taan a, ko-Gwomo-wu un kon-se Shir, Hananiya, wu haaru o-Kaseriya mosse un ye ken sek-ye ye ne, komo un wu ken wa-us-nap-wu ne se un piish ut-ma, jin-de un wu Tarturus, remen ye heete gyekt-us Burus be-ur ko-Gwamna. ² Da-o a cowonte Burus a, Tarturus ciru heet un geeg-ur Burus be-de un ko-Gwamna. Wu zee, "Wa-ut-gos, rem ru a kumte she'et-de ba ut-ween m-sok ne, remen hyanbe o ru komo she'et-de un ka dak-o jamsute. ³ Ko kene komo un ko yo ke cow-yo, wo Peris, wo jiishe kap, komo te gokste yo wo m-nom a ur-bongon. ⁴ Amba taase um naas wo o-da, me wo us-kon, n-me un senge-m ru m-kashi raks hiin rii-yo te he wo m-rure a.

⁵ "Komo te 'woste ka net-wu ko-ya-o-a-gegense-wu. Wu ro un haante m-dum n-me un **Yahuda**-ne, ko kene n-me un hono o-dak. Komo wu ro co be-de un derika-o un Nazaret-ne yan-dore un Yeso. ⁶⁻⁷ Har ma hoob-o wu rotte wu yo'ogte **Pyo-o Shir**, amba te shik wu. ⁸ Urege* komo o byaraktu wu un hi un du, woa hoks m-nap be-de un wu bo un ka rem-se a zee wu ro m-nom a."

⁹ **Yahuda**-ne ma ye daaru cin-o un wu. Ye esuru ye zee kaane to ro.

* **Bor ur-kwooz us-nass:8** 24:6-8 Mo ken gen-mo m-zee: wu wu conuru a piishe wu ut-ma bo karamsa-o na zee a. ⁷Amba gos-wu, Risiyas, haanuru wu kutu te ur-beeb deen ne wu rumsuru wu un kom-ut te ⁸wu rwo'uru yan-cetente-se un wu ye haan be un du.

Ma-ut Burus be-ur ko-Gwamna Peris

¹⁰ Bọ ko-Gwamna pyeete Burus keer-de un rwor ut-ma à, Burus shasuru. Wụ zeeru, “Um nepste o nomoste us-hak deen wo m-piishe un **Yahuda**-ne ut-ma. Remen kaane me o-zak um muute ma-to he me m-ruut à be un du. ¹¹ Ai, wo gute wo hyen u arag ho-ut op ut-voor ho-de um neke o-Urusharima um kwuktute Shir á. ¹² Ka yan-gyekt-us re ye komo ye wet me m-'wos ut-ween un net ne un **Pyo-o Shir** á, ko ne gaag un hun-ne m-dum un kuke-to un yoos un Ma-to Shir á, ko be-to ye m-morge à, ko n-me o-bo á. ¹³ Bon rem-se ye zee me m-nom à m-moka ma yea hoks wo m-rwunte unze nip-o á. ¹⁴ Amba, me un con m-ruru wo o-nip. Me m-kwukte un Shir wu un tat na ne. Nip-o komo me m-dore un ka Cow-yo yo ka hun-ne ye ro m-zee nip-o á. Komo me m-sher o-nip un rii-yo ro gense à kap bo **karamsa**-o zee à, komo un takurda-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. ¹⁵ Me un ka sakt-o ne be-de Shir, bo ka ye ka ye ro m-nom à, unze, Shir a 'yons marimar-ne, kashi un ye ro kashi ne á. ¹⁶ O rwo'e ur-ho bi mette m-senge un hur-ur gaan be-de un Shir un hun-ne ne.

¹⁷ “To, bo a nomte us-hak hiin à, um muunuru o-Urusharima remen um hantute hun-ne re koob-ne m-yar komo um seketé ut-seke. ¹⁸ Da-o ye 'wossu me un **Pyo-o Shir** à, um dorutte jind-se un hun-ne re remen um kwukte ba un hu. Morog-de un hun-ne ro kon be un de á, komo me 'yons hur-de un hun-ne á.† ¹⁹ Amba ye ken **Yahuda**-ne ro kon so un dak-o o-Asiya, ye ro depete ye haan kane be un du ye hante gyekt-us re urege ye ro un to ken ma-to ne un me ne. ²⁰ Ko ne yage ye ro kane à, ye rur rii yo-yo yo ye hyane be un de à, da-o um ine eso be-de un **Morog-de un Sek-ye** à. ²¹ Se de remen ka ma-to ut-gaan cot to um rwore da-o um ro eso be-de un ye à, to um 'yonste cor à um zee, ‘Remen ma-to un ine-mo un margan-ne to rwo'e attu me un piishe ut-ma be un no caane.’”‡

A ereg Burus o-Kaseriya

²² Peris komo wu nepste se ken rem-se m-mahun mosse un Cow-o Yeso ne. Wu essuru ye, wu zeeru, “Da-o Risiyas gos-wu wu un buug-de un karma-ne wu haane kane, man kupsu no ut-ma.” ²³ Peris zeeru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne, wu gut Burus, amba taase wu suu wu deen, taase komo wu wen nay-ne ye un wu m-ha be-de un wu ye nomotu wu yo wu cone à.

²⁴ Bọ a nomte ut-ho hiin à, Peris un ne'a un wu ne Durusira, wu ken ko-**Yahuda**-wu wu, ye haanuru. Wu tomuru a hante Burus, wu hogute wu un rwor un ma-to m-sher be-ur Yeso **Kiristi**. ²⁵ Bọ Burus takante rwor un ma-to un kashi un hun-ne, un garamse ur-hi ne, komo un piish ut-ma ne da-o roone à, Peris hoguru o-gyer. Wu zeeru Burus, “Wooste kaane! M-moka de warag. Urege um kumug ur-keer, man agbu wo.” ²⁶ Wu hwoog ur-hur Burus a 'ye wu m-re mo un hwor, o rwo'e Peris sengutu wu us-eeg deen, wu rotte ut-orom un wu ne.

²⁷ Amba bo hak-us yoor aragsute à, Pokiyus Pestus reeru ut-Gwamna to ma Peris. Peris ne remen wu ro un hoob-o un jin-ur so-de be-de un **Yahuda**-ne, wu yagu Burus ke'o.

Bor ur-kwooz us-taan*Burus heete ut-ma un co be-ur ko-Gwomo Sisar*

¹ To, bo a nomte ho-ut tet à, da-o Pestus haane wu dekt senge-mo ut-Gwamna à, wu inuru o-Kaseriya wu nekuru o-Urusharima. ² Kaane Gwomo-ne ye un kon-se Shir un ya-ut-con-ne be-de un **Yahuda**-ne, ye heetu Burus us-gyekt be-de un wu. Ye konu wu. ³ Ye konuru Pestus hor-m-hor wu 'ye ye ur-ho, wu zee a muut Burus o-Urusharima.

† **Bor ur-kwooz us-nass:18** 24:17-18 Hyen komo: Seng 21:17-28. ‡ **Bor ur-kwooz us-nass:21** 24:21 Hyen komo: Seng 23:6.

Ye un kon wu kaane remen ye tooste ut-hun, ye eret wu, ye hoot wu un cow. ⁴ Pestus shasuru, "A 'er Burus o-Kaseriya, me un hi un de me he m-ha reeno ba m-jime. ⁵ Remen kaane daag no sek-ye no remen ye haante un me ne. Urege komo ka net-wu ro un de ken **ba'as-de** ne, kane ya hoks hante gyekt-se un ka net-wu."

⁶ Wu pas ho-ut eer ko ut-op be-de un ye a, wu muunuru o-Kaseriya. Bo ish geste komo a, wu she'etu un deeg-o un piish ut-ma, wu rwo'u a hante Burus un her-o un wu. ⁷ Bo Burus haante a, **Yahuda**-ne ye haane es-mo o-Urusharima a, ye inuru, ye rigimsuru wu. Ye sengu hante us-gyekt deen, se ba ur-bon mosse un wu ne. Ye hoks m-kute Pestus unze gyekt-se un ye se o-nip se a.

⁸ Amba Burus un muut un ma-to wu, wu zee "Me, me nome **karamsa-o un Yahuda-ne ur-ba'as** a, me nome komo **Pyo-o Shir**, ko ko-Gwomo **Sisarur-ba'as** a ko hiin."

⁹ Amba Pestus conog wu gwu'urse **Yahuda**-ne ur-hur, wu cituru Burus, "¿Ko o eks woq neke o-Urusharima a piishitu wo ut-ma reeno mosse un se ka rem-se ne?"

¹⁰ Amba Burus shasuru, "Ai, be-de un piish un ma-ut ko-Gwomo **Sisar**, um ro eso, kane depe a piishi me ut-ma. Me nome ne **Yahuda**-ne de ken **ba'as-de** a, wo ma, o nepste un kaane ne m-sok ne. ¹¹ Urege me **ko-ya-ur-ba'as-wu**, har um nomog **ba'as-de** woq a hoot me a, ay, man som a ho me a. Amba urege nip-o ro kon n-me un ka gyekt-se ye m-hante a, to, yatt-wu he me m-hoks m-bopse un kom-to un ye a. Um konog a heet ma-ut re co be-ur ko-Gwomo **Sisar**."

¹² Bo Pestus tooste ut-hun un yan-guw-mo un wu ne a, wu shasuru. Wu zee, "Kon a heet ma-ut ru un co be-ur ko-Gwomo **Sisar**, be-ur **Sisar** komo o he m-neke."

Agirippa ne un Banis

¹³ Bo a nomte yan-ho a, ko-Gwomo Agirippa ne un Banis haanuru o-Kaseriya ye barkute Pestus. ¹⁴ Cin da ya rewesse ut-ho reeno deen a, Pestus hanturu ma-ut Burus be-de un ko-Gwomo. Pestus zeeru, "Wu ken net-wu ro kon wu Peris yaksu me ke'o a. ¹⁵ Da-o um ro o-Urusharima a, Gwomo-ne ye un kon-se Shir un sek-ye ne ye un **Yahuda**-ne hantu me ma-to un ka net-wu. Ye konu me, um kupsutu wu ut-ma.

¹⁶ "Amba um rurutu ye unze, te **Roma**-ne te wet m-piishe un wa-**ur-ba'as** ut-ma a se a hantutu wu un co-o yan-hantu un wu m-ke'et, komo se a peesutu wu ur-keer wu muusute ma-to un wu remen ka gyekt-se a heetu wu a. ¹⁷ Remen kaane, bo ye woonte kane un me ne a, me naas o-da a. Bo ish geste a, um daaru deeg-o un piish ut-ma temb, komo um zeeru a hante ka net-wu. ¹⁸ Bo ye hante wu us-gyekt inite a, ye hante de ken caari-de **ur-ba'as** de, de um hyane wu nomog a. ¹⁹ Un suge-de un kaane ma, ye ro un sune-mo ut-ma remen jind-se mosse un Shir o un ye ne a. Komo ye zeeg wu ken Yeso wu wu mare a, wu Burus senge m-zee wu ro un hoog ne a. ²⁰ Me komo bo um taagute bo um he m-nom um byaragte ka rem-se. Um cituru Burus ko wu eks wu neke o-Urusharima a piishitu wu ut-ma reeno mosse un ka rem-se ne. ²¹ Amba bo Burus konte a yage ma-to un wu remen caari-wu un ko-Gwomo **Sisar** wu kupsutu wu ut-ma a. Um rwo'uru a 'er wu har ha-mo un da-o um he wu m-tomte be-ur ko-Gwomo **Sisar** a."

²² Ko-Gwomo Agirippa zeeru Pestus, "Me ma um conog um raks ma-to un ka net-wu un hi un de."

Pestus zeeru, "Woq hogussu wu komo m-buk."

Burus un co Agirippa ne un Banis

²³ To, bo ish geste a, Agirippa ne un Banis ye cownuru gon cown-mo ut-gwomo. Ye cownuru mosse un ye ro gos-ye ne be-de ya-ur-gun a komo un sek-ye ye o-bo ne. Pestus rwo'uru a conte Burus. ²⁴ Pestus zeeru, "Ko-Gwomo Agirippa, un kap o un hun-ne ne ye ro kane be-ur gaan un te ne a, net-wu ka wu kap o un hun-ne un **Yahuda**-ne hantu me gyekt-se un wu o-Urusharima a, komo un kane ne, har ma ye

ro m-senge o-zaaz ne unze udepe a yagu wu un hoog ne á. ²⁵ Amba me, me hyan yo ken rii-yo wu nome yo woq a hoot wu á, amba remen wu konog komo wu un hi un de un wu, wu hobe a heet ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar**, um zeeru to man tom a heet wu. ²⁶ Amba mett ma-to o-nip to um he gene un ko-Gwomo **Sisar** mosse un ka net-wu ne á. Remen kaane, um hantutu wu be un no har un co-o ru, ko-Gwomo Agirippa, remen da-o a komsu wu m-byarag, ko man kum rii-yo um he m-gen à. ²⁷ Remen me un hyan-o re, koob-de us-weer de a heet net be-ur **Sisar** ba an rwunte **ba'as-de** wu nome à.”

Bor ur-kwooz us-cind

Burus muute ma-to un wu

¹ Ka da-de Agirippa zeeru Burus, “A ya'ag wo o-da o muute ma-ut ru un hi un du.”

Ka da-o Burus jaksu o-kom, wu ciru ut-ma: ² “Ko-Gwomo Agirippa, um kumug ur-ho caane, bo a zee um muut ma-ut re be un du to **Yahuda**-ne cetu me à. ³ Remen wo keeg-yo be-de un nap un jind-o un **Yahuda**-ne un ka rem-se ma-ut sunute ye à. Remen kaane, um konog wo, 'mo ur-hur, o raks ma-ut re.

⁴ “Kap o un **Yahuda**-ne ye nepste gon she'et-de um she'ete cin me wan-campo à, de ro cin ur-takan un dak-o re komo o-Urusharima ne har haan-mo un caane. ⁵ Ye nepste me cin un ga'ane, har ma urege ye conog yea hoks me m-su'e unze o-nip me ko-**Parisa**-wu be-de ka derika-o o jiishe us-cenene à n-me un hun-ne te, yan-dor Yawe.*

⁶ M-moka, um ro eso un her-o no a piishite me ut-ma remen um hwoog ur-hur n-te un shoos ut-ma to Shir nome tat na ne à. ⁷ Ka ma-to to baag-ut na op ut-voor [12] hwo ur-hur yea hyen shi-mo un to, har ye ro m-senge, ye ro un guw-mo Shir m-tet m-how ne. Kwu ut-gwomo, remen um hwoog ur-hur un ka shoos ut-ma o, o rwo'e **Yahuda**-ne hyenet **ba'as** un de! ⁸ No hun-ne shereg unze Shir a hoks m-'yons un ye mare à, ye ine un hoog ne komo. Remen kaane, no yage m-sheer unze wu 'yonste Yeso ut-marimar á!

⁹ “To, me un hi un de ma n-ga, um ro hyanag untun bo sek-ye ye un **Yahuda**-ne ro hyange à. Um nom us-rem ut-moor ne, um wenet ma-ut Yeso ko-wa-o-Nazaret re co. ¹⁰ Rii-yo um nome o-Urusharima à yo ka. Har Gwomo-ne ye un kon-se Shir pye me ur-keer remen um ke'et yan-ba-m-kukop ut-moor ne. Har ma da-o a ro ye m-hom à, me un sorog-o un kaane. ¹¹ O-da deen, um dorogte komo kap o un kuke-to un yoos un Ma-to Shir, me ye un ya-ur-koob, me m-senge um ru'ut ye yo'og jin-ur Yeso. Me un nom kaane remen komo um ro us-ryaab un ye ne deen. Um sengu ye m-dore har ha-mo ut-bo to un to ken dak-to um ye'et ye ur-koob.”†

Ma-to un waktune-m Burus be-ur Yeso

(Seng 9:1-19; 22:6-16)

¹² “De ken ho-de me ur-hew ha-mo o-Damaskus, un beeb-de un Gwomo-ne ye un kon-se Shir, ye ya'asu me o-takurda o zee ye ya'aste me ut-gwomo m-hoob **yan-dor Yeso**. ¹³ Shir do wo m-hoog! Ho-ur ro ur-hi n-cow, me ur-hew un cow. Um hyanuru mo ken cecar-mo arge cecar-mo ur-ho mo cargunsute cir-mo n-ton, mo rigimsuru te un yan-ur-hew un de ne. ¹⁴ Bo te hyeete n-dak kap-m te à, um hoguru o ken cor-o o zegg me un rem-de **ut-Ibra**, ‘Shawuru, Shawuru, ¿remen yan o wottu me m-rangse? Hi un du wo un ya-ur-koob un ka yage-to wottu me à.’

¹⁵ “Ka da-de, um cituru, ‘¿Wo wu ro wa ne Wa-ut-Gos?’

“Wan-Koyan shasuru me, ‘Me wu ro Yeso ka wu wo m-rangse à. ¹⁶ Amba m-moka ine eso. Me un rwuun be un du cas o nept Shir ye daagu wo o waragte ko-wan-guw un ko-wan-swq-se un wu ne. Komo o rurut ma-to un rem-se o hyane mosse un me

* **Bor ur-kwooz us-cind:5** 26:5 Hyen komo: Seng 23:6; Piri 3:5. † **Bor ur-kwooz us-cind:11** 26:11 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5.

ne à ba o-gyer, komo un rem-se, um he wo m-rure ne kane co à. ¹⁷ Man gu wo be-de un hun-ne ru, komo un ye ro **Yahuda**-ne á. Me wo m-tom be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. ¹⁸ Woa upsu ye yish-ye un ye, ye yagne be-de o-comb ye muun be-de m-cucas, ye yagne komo gwomo-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ye muun be-de un **Gwomo-to Shir**. Un kaane ye hette m-kum a soksu ye **ut-ba'as**, komo o-cim ne mosse un ye warge ba m-kukop ne à kap remen ye shereg be un de.'

Burus rworog ma-to senge-mo un wu

¹⁹ "Remen kaane, ko-Gwomo Agirippa, me yage sher o-nip un ka hyangan-to haanu me es-mo n-Ton shir á. ²⁰ Um cirig nome un hun-ne ye o-Damaskus o-ko'ot. Ka da-de um nomuru hun-ne ye o-Urusharima un myet-o un yan-her-o un dak-o o-Judiya ne. Ka da-de, komo um nomuru ye ro **Yahuda**-ne á um zeeru ye yage **ur-ba'as** ye muun be-de Shir, komo ye nom rem-se a hette m-nap ye yagute **ur-ba'as** à.† ²¹ O rwo'e **Yahuda**-ne shipt me n-me un **Pyo-o Shir** ye m-senge ye hoot me. ²² Amba Shir guuru me har m-moka. O rwo'e mette kane un rwor un ma-ut re ba o-gyer be-de un sek-ye un yakar-ne. Ba yo ken rii-yo me m-rwor un hon á se de rii-yo **yan-Rwor un Ma-to Shir** un **Mosa** ne zee yoa kor à. ²³ Ye geneg unze, hun-ne a rangse **Kiristi**. Wu warag wu ur-takan wu he m-ine ut-marimar à. Un kaane wu he hante m-cecas be-de un kap o un hun-ne, **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á."§

²⁴ Burus ro n-me un su'e hi un de un wu, ka da-de Pestus 'yonsuru us-cor ur-beeb ne wu zee, "Burus, o zungute! Moor-to un karante-m ru waksute wo ur-hi!"

²⁵ Amba Burus zeeru, "Pestus, Wa-ut-Gos, me zunge á. Nip-o me m-rwor cas. ²⁶ Ai, ko-Gwomo nepste ka rii-yo, me wu komo un nome ut-ma ba o-gyer. Um nepste to ka saw-to kap, o nak yo ka rii-yo ba wukusse o a nomu yo á. ²⁷ Ko-Gwomo Agirippa, zo shereg un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne? Um nepste o shereg un ye."

²⁸ Ka da-de, Agirippa zeeru Burus, "¿Un ka ya o-da yo hiin o cone me m-hoks dore un **Kiristi**?"

²⁹ Burus zeeru, "Ko ya o-da hiin, ko deen, Shir zee ba wo un hon du á, har ma un ye ro me m-rege ut-to ne à kap caane, ye barme bo um ro à, se de ba ke'o á."

³⁰ Ko-Gwomo inuru, kaane komo ko-Gwamna un Banis ne, un ye ro ne tara tara be-ur gaan un ye ne à. ³¹ Bo ye ruute be-de un piish ut-ma à, ye zeeru or re un ye ne, "Ai, ka net-wu nom yo ken rii-yo wo'e a ke'et wu ko a hoot wu á."

³² Agirippa zeeru Pestus, "Ka net-wu ro heete ma-to un wu be-ur ko-Gwomo **Sisar** á, a roa ho'ose wu."

Bor ur-kwooz us-ta'yoor

Burus cwoog hat-o m-ho ha-mo o-Roma

¹ Bo a hongsite da-o m-neke à, te zonguru ha-mo n-dak o o-Itariya n-me o-hat o m-ho. Ko-Gwamna Agirippa rwo'uru Burus un kom-to un wu ken caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne wu. Jin-de un wu Juriyos. Wu ro wan-gaan be-de un karma-ne ye un Buug-ur ko-Gwomo **Sisar**. Komo ko-Gwomo Agirippa ya'asuru Juriyos ye ken hun-ne ye a ka'e à. ² Bo te cunte o ken hat-o à o o-Adiramiyum, o ro ma-to m-ha to ken bo-to to ro n-riib o-Asiya à, te ciri m-neke. Aristarkus, wu ken net-wu ko-ya-o-Tasaronika-wu so n-dak o o-Makidoniya, wu ro be-ur gaan un te ne.

³ Bo ish geste à, te wooru bo-o o-Sidon, komo Juriyos ya'u Burus ur-'won, Burus yagu wu, wu he wu hyenet nay-ne ye un wu, ye nomotu wu yo wu cone à. ⁴ Bo te inute kane un hat-o m-ho à, yo-m ro te m-muunte n-jim n-co te. Remen kaane, te

† **Bor ur-kwooz us-cind:20** 26:20 Hyen komo: Seng 9:20,28,29. § **Bor ur-kwooz us-cind:23** 26:23 Hyen komo: 1Kor 15:20; Isha 42:6; 49:6.

pa'uru so o-ye'er o o-Sayipurus* so yo-m rotte m-'wons á. ⁵ Bø te peste sa-mo ro yow yow n-dak o o-Kirikiya ne à, o-Bampiriya ne, te wooru bo-o o-Mira un dak-o o-Rikiya. ⁶ Kane, caari-wu un ko-karma kume o ken hat-o o-Arekzandiriya o ro m-ha o-Itariya à, wu rwo'u te n-me. ⁷ Te nomuru ho-ut ut-ho te ur-hew ceen ceen, un yish jaas-ye te woq yow yow o-Kinidusa ne. Bø yo-m wentu te m-ha co à, te pa'uru riib-o un ba m-yo, so un jim-de un o-Kirit† yow yow o-Sarmoni ne. ⁸ Te pasu o un yish jaas-ye, har te wooru de ken be-de a m-aag be-de ur-Wuke de ur-Bon yow yow un bo-o o-Rasiya ne.

⁹ Te hooste o-da un ka be-de deen, hew-ur mossu te m-yo ne, remen da-o o-**swoot‡** aragsute. Burus ya'u ye ut-ma. ¹⁰ Wu zeeru ye, "Hun-ne, um hyanag ka hew-de a nom na m-yo ne, komo naase-m a kor na deen, ba naase-mo us-saw o-hat ne cot á, har un hoog-m na ne." ¹¹ Amba Juriyos wu dek rii-yo Burus rwo're á. Un hek-o un kaane, wu raksu ma-to un wan-nak-o-hat komo un to un wa-o-hat ne. ¹² Ye un nom kaane remen ka be-de ur-wuke de o-Rikiya de nom ur-bon hat-to re o-gos kane á. Ye ken ye deen be-de un ye zeeru a senge ur-hew, a senge komo a woot o-Pinikiya, urege a nome, remen ye reet o-gos reeno. O-Pinikiya ne be-de un es ut-hat to o-Kirit, o gwote so un baar-o ur-horim à, komo un raag-o ye'er-o ur-horim ne.

Ur-pigip n-te m-sa

¹³ Bø yo-mo o-baar cirte m-dusune à hun-ne hyanuru ye zee con-mo un ye kumute, ye nakuru kwom-o ro un bop o-hat à, ye doruru riib-yo o-Kirit, yow yow un riib m-sa ne. ¹⁴ Ba m-jime yo-mo ur-pigip indundurú deen so o-ye'er un so ur-horan ne mo wosnu raag-o o-Kirit. ¹⁵ Bø yo-m wosonte o-hat à, har o hoks kwange m-yo á. Te argu m-yage temb yo-m sengu te m-huk. ¹⁶ Bø te dorute un jim-de un o ken dak-o o ro n-tete m-sa à, te naknu hat-o rek-o n-ton un hat-o o-caari un yish jaas-ye. Jin-de un ka dak-o o-Kawuda. Te un dore jim-de un ka dak-o remen yo-m mott m-'wons ka raag-o á. ¹⁷ Bø ye nakante hat-o rek-o ye he'edburu n-me o-caari à, ye nomu us-weer, ye gegru us-hu, ye rigumsuru ka caari-o o-hat o, taase o bu'uge. Ye he'eburu us-gegette. Ye yaguru yo-mo tutute o-hat remen ye hoks o m-nak á. Ye un nom kaane remen ye un gyer-o un a jorbe ye un hyereg-mo o-Sirtis mo ro un saburse o-hat à. ¹⁸ Remen ho-m doog o-zungo, mo ro te m-nukt deen deen. Bø ish geste à, ye ciru kamas un saw-to ro n-me o-hat à, ye jorburu n-me m-ho. ¹⁹ Ho-ur atette-de komo, ye un kom-to un ye, ye jorburu to ken saw-to m-senge mo o-hat to. ²⁰ Bø te nomte ut-ho m-mahun à, te hyan ur-ho ko o-regen á, komo caari-o un kem m-yo ne ro te us-bu. Te hussuru o-saktu unze tea ru.

²¹ Remen ye she'essute ba ye un re rii-yo m-re, Burus inuru eso un tete-de un ye. Wu zeeru, "Hun-ne, no ro hogute ma-ut re to um zee no cin o-Kirit à, to ka rem-se naase un ka yo-mo ne roa kor no á. ²² Amba m-moka, me no m-kewes nom no jaab-o ut-men, remen yatt-wu he m-nebe be un no á, se de a taage o-hat. ²³ Me un zee kaane remen tet-mo m-ryo wu ken **wan-tom-wu Shir** wu, wu um ro un kom-o un wu à, wu me komo un guw-mo un wu à, wu eks un her-o re. ²⁴ Wu zeeru, 'Burus, wo hoge o-gyer á. O-nip woa es be-ur ko-Gwomo **Sisar**. Gwot un rem ru komo Shir un sok-mo un wu ne, wua gu myet yan-hew un du.' ²⁵ Remen kaane nom no jaab-o ut-men, no hun-ne, um shereg be-de Shir bo a ruru me à, kaane he m-nom. ²⁶ Amba kap un kaane ne, ka yo-mo a jorbe o-hat un hyereg-mo un de ken dor-de, o sabre."

Hat-o naasute

* **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:4** 27:4 o-Sayipurus dak-o o ro n-tete o m-sa à. † **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:7** 27:7 o-Kirit dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor ur-kwooz us-ta'yoor:9** 27:9 O ka ho-de m-Pas (Yom Kippur).

²⁷ Un tet-mo un op ut-nass [14], yan-se a rottu na un Sa-mo o-Adiriya. O-da da purge, ya-m-nak-o-hat essu us-barag ye zee a nomoste yow yow o-dak ne. ²⁸ Ye ma'uru duw-de m-ho ye hyanuru de wooste us-na o-zungu ur-kwooz [120]. Bo te tekte co hiin à, ye dooru m-ma, ye hyanuru us-na kwooz-ut nass us-op [90]. ²⁹ Remen un gyer-o taase hat-o te cemne un ta'ar-ut caari-ne, ye ho'osburu kwom-to us-nu ut-nass un jim-de o-hat remen a wenet o-hat m-arag. Ye tuuru yish, ye konu Shir ish-o ges. ³⁰ Amba ya-m-nak-o-hat ma'asuru un senge-mo ye somot. Ye kergunturu hat-o rek-o us-weer sa o zee kwom-o us-nu ye he m-kergunte un co-o un caari-o o-hat. ³¹ Burus zeeru ko-caari-wu un ko-karma-wu un **Roma**-ne un ye ka karma-ne ye ne komo, "Urege ka hun-ne ye, ye es n-me un ka hat-o á, yatt bo no he m-nom no ruut á." ³² Bo m-hoge kaane, karma-ne kupruru hu-se un hat-o rek-o, ye yaguru o doruru m-ho.

³³ Bo ish nomte un hede m-gas à, Burus konu ye, ye reebe rii-yo m-re. Wu zeeru, "Caane, ho-ut op-ut nass-to ka no un she'et-de o-regen, no re rii á. ³⁴ Remen kaane, me no us-kon re no rii-yo m-re remen no nomot hoog ko hi-o gaan-yo a husse un hi-ut no á." ³⁵ Bo wu rurte kaane à, wu argu mos ur-burodi, wu nomuru ur-bongon be-de Shir un her-o un ye kap, wu wonguru wu ciri m-re. ³⁶ A dooru rwun-se un ye ur-beeb ko wu ke reeru rii-yo m-re. ³⁷ Te kap n-me o-hat hun-ne zungu-us yoor un kwooz-ut tet un op un cind [276]. ³⁸ Bo ye reeste ye ciks à, ye haburu nu-se o-hat be-de un jorogbe un saw-to un ye n-me m-ho.

Jok-ye m-ho bu'ugte o-hat

³⁹ Bo ish geste à, ya-m-nak-o-hat ye hoks m-nap dak-o ye rotte á, amba ye hyanag o ken riib-o dak-o, o m-hyereg. Ye zonguru ye wotte o-hat be-de m-hyereg urege a nome. ⁴⁰ Ye kupru us-hu se un kap o un ka kwom-to us-nu to, ye yagu to n-me m-ho. Hohond-mo un ka da-o komo ye usse gegette-yo un gaag un rii-yo un kwus o-hat. Ka da-de, komo ye 'yonse pirapira-to o-hat to ro o-co à hond hond bo yo-m he o m-tute o-co à. Ye rwo'u ur-hi ha-mo n-riib yo m-sa. ⁴¹ Amba bo te woote de ken be-de ho-m mo m-karge à, hat-o tamu m-hyereg, har hi-o o-hat cowu n-me m-hyereg o hoks m-nukte á. Hat-o ciri m-bu'uge so n-jim un remen zungo-o un jok-ye m-ho.

⁴² Karma-ne zonguru, ye hoomte ye a ka'e a taase wu ken wu nom us-waag wu som. ⁴³ Amba haanuru ka caari-wu un ko-karma-wu o-**Roma** wu conog gu un Burus, wu wenuru ye. Wu zeeru komo kap o un bo un ye nape m-ho à, ye me'es m-nosse, ye he'ebe n-me m-ho ye nom us-waag ha-mo n-riib o m-sa, ⁴⁴ ka ye kuse à, ye de ce-se o-hat, ko ne ye de kep-to o-hat. Un kaane kap mo un ye woo riib-yo m-sa pee.

Bor ur-kwooz us-eer

Burus un dak-o o-Marta

¹ Bo te possute à te hoguru, ashi, jin-de un ka dak-o* o-Marta. ² Hun-ne ye un ka be-de nomo te ur-ho deen. Ye goksu te kap, ye dapsu te o-ra remen kem-o ro ut-he à, komo o-huw ne. ³ Burus kamsunduru ut-ce wu ma'asu m-toob o-ra. Yo ken hwo-yo m-raab yo argu m-rwuun remen hund-o o-ra, yo kamturu kom-o Burus. ⁴ Bo hun-ne ye un ka be-de hyente o-hwo depo un kom-ut Burus à, ye zeeru or un ye ne, "O-nip ka net-wu ko-yan-hom un hun-ne wu. No hyanag myet bo wu possune be-de m-sa à, kap un kaane ne, ra-o ro wu un dor se wu marag." ⁵ Amba myet un kaane ne, Burus wishuru kom-o un wu, wu jorburu ka hwo-yo n-me o-ra, ko m-hoog, wu hoge á. ⁶ Ye ro us-barag ye zee ka kom-o a hu ko wua hye ba m-jime wu mer. Amba bo ye she'ete à, ye hyan rii-yo nome wu á. Ye warguru barag-us hor-se, ye zeeru unze wu o ken shir-o o.

* **Bor ur-kwooz us-eer:1** 28:1 o-Marta dak-o o ro n-tete o m-sa à.

⁷ Kane yow yow kat-ut ro kon, to un ko-Gwomo-wu un ka dak-o† jin-de un wu Pubiriyu. Wu goksü te, wu ya'u te be-de ur-she'et de ur-bon, har ho-ut tet. ⁸ Tato-o Pubiriyu wu ro domb wur-o un wu piishe á, o-wur o-ra un ryam-o ut-men ne. Burus cowuru be-de un wu, wu konuru Shir remen wu. Burus saku ut-kom un hi-de un ko-wan-gom, net pyeesuru cas. ⁹ Bo a nomte kaane à, kap o un ye kuse ya-us-gom à un ka dak-o n-tete o m-sa sengu m-haan a ye m-taase us-gom. ¹⁰ Ye ya'u te m-yar deen. Bo da-o m-ine wootu te komo à un hat-o m-ho, ye kamsunduru te kap o un bo un saw-to te cone à.

Burus woog un bo-o o-Roma

¹¹ Bo a nomte reng-us tet à, te inuru n-me un hat-o rwuune bo-o o-Arekzandiriya. Ka hat-o reeg o-gos un ka dak-o o ro n-tete o m-sa à. A nomsutu o komo o-napa untun sha-mo un shir yoor pese-ne Kasto un Porus ne. ¹² Bo te woonte bo-o o-Sirakus à, te rewu ho-ut tet kane. ¹³ Bo un kane komo te arguru te wooru bo-o o-Rigiyum. Rew-mo un ho-ur gaan, yo-m indundurü so o-baar, un gas-o ish komo te wooru bo-o o-Puteyori. ¹⁴ Kane o ka te go'one un ye ken yan-dor-ye ne. Ye konu te te nom ho-ut ta'voor un ye ne. Un kaane te wooru o-**Roma**. ¹⁵ Bo yan-dor kane hogute unze te robe à, ye haanuru, ye barkutu te har un be-de a ut-baab à o-Appiyus, komo un ka be-de ne de a m-zee Kur-ut Tet-to un Hamat-ne à. Bo Burus hyente ka hun-ne ye à, wu bomuru Shir. Komo wu dooru kum un beeb-de us-rwun. ¹⁶ Bo te cuwte o-**Roma** à, a ya'u Burus wu neke un hi un de un wu, wu she'et un o ken hur-o, komo wu ken ko-karma-wu ro wu ur-'er.

Ko'ot-o Burus o-Roma

¹⁷ Bo a rewete ho-ut tet à, Burus agu sek-ye ye un **Yahuda**-ne. Bo ye karaksute à, wu zeeru ye, “No or re ne, ko de nomte me nome hun-ne na **ur-ba'as** á, ko **ur-ba'as** mosse un jind-o un tat na ne. Myet un kaane ne a shik me o-Urusharima a ya'asu me un kom-to un **Roma**-ne ye ke'e me. ¹⁸ Ye komo bo ye byaraktu me à, ye conog me m-ho'os, remen ye hyan me un de ken **ba'as-de** ne de woo'e a hoot me á. ¹⁹ Amba bo **Yahuda**-ne kwangute dek un ka ma-to à, a gaktu me, um heet ma-ut re be-ur ko-Gwomo **Sisar**, ko de me ro conog m-hante us-gyekt be-de un hun-ne na á.‡ ²⁰ O rwo'e um hobt um hyen no. Um conog no nep rii-yo rwo'e me un ka be-de ke'o un ka kwom-to. Me ka kane remen um dek unze **Kiristi** heesunte. Wu ro sakt-o na.”

²¹ Ye zeeru wu, “Te de te kum o ken takurda-o o rwuune so dak-o o-Judiya mosse un ma-ut ru ne á. Yatt or na komo wu haane kane wu rur ma-ut ru á, ko wu rur ma-to ba ur-bon mosse un wo ne á. ²² Amba te cong te hoge yo o cone à un nu-o ru, remen bo un rii-yo te nape de à yo ro, ka derika-o pu-o o ko kene a m-cep un ma-to un o ut-yo to.”

²³ Ye rwo'uru ho-de ye hette m-gone un Burus ne à. Ye haanuru be-de wu ro ur-she'et à, komo ye haante deen ut-moor ne. Cir-mo n-sot har m-rim, wu senguru ye nome ut-ma wu ro ye m-rure ma-to un **Gwomo-to Shir**. Wu ro m-senge, wu nakantu ye be-ur Yeso un bu-yo un Ma-to Shir. Wu un nom kaane, remen wu kututu ye **Kiristi** bo wu karante ka rem-se **Mosa** un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne gene à. ²⁴ Ye ken ye argu dek un ma-to un wu, amba ye ken ye dek á. ²⁵ Remen kaane, ye ho'ose or un ye ne o-wur á. Rii-yo ye yagute ka be-de Burus nomo ye ma-ut gaan, wu zee, “Ashi, **Kukt-o Shir** rworog o-nip, bo o nome tat no ne ut-ma à un nu-o **Ishayawan-Rwor un Ma-to Shir** o zee,

²⁶ “ Neke be-de un ka hun-ne ye, o zee,

“Noa senge m-hoge un yo me m-zee koyanda à,
amba no hoks m-nap á.

† **Bor ur-kwooz us-eer:7** 28:7 o-Marta dak-o o ro n-tete o m-sa à. ‡ **Bor ur-kwooz us-eer:19** 28:19 Hyen komo: Seng 25:11.

Nɔa ma'as m-hyan un yo me m-nom à,
 amba no hoks m-nap un yo um cone á.”

²⁷ Remen hur-de un ka hun-ne ye nomoste m-hwogon,
 ye zupste to-to un ye,
 ye bitisse yish-ye un ye,

Taase ye hyen un yish-ye un ye,
 ye hoge un to-to un ye,
 ye kergute komo un hur-de un ye,

har ye waktunte be un de um soksutu ye **ur-ba'as.**'S

²⁸ “To, nap no, Shir tomsunte ma-to un gwu har ha-mo un ye ro **Yahuda**-ne á. Ye komo ye a raks ut-to!”*

³⁰ Burus she'etu un ka hur-o wu moge à har hak-us yoor, wu ro un goks un kap o un ye ro m-haan be-de un wu à. ³¹ Yanze a wen wu m-ko'ot á, wu senguru ko'ot un **Gwomo-to Shir**. Wu ro ur-yoos mosse un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi** ba o-gyer.

§ **Bor ur-kwooz us-eer:27** 28:26-27 Hyen komo: Isha 6:9-10 (ut-Girik). * **Bor ur-kwooz us-eer:28** 28:28 Mo ken gen-mo un do ci-o 29Bo to ka ma-to ro à, Yahuda-ne inuru, ye arguru, ma-ut sunuru ye deen un hi un de un ye.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Roma

Rem-se ro n-me à:

M-zante un hi-de ut-ma ne 1:1-17

Hun-ne ye un hono o-dak conog gwu 1:18—3:20

Cow-yo Shir yo un gwu 3:21—4:25

Hog-m pu-mo n-me un Kiristi 5:1—8:39

Zonge-to Shir mosse un Ya-o-Isra ne 9:1—11:36

She'et-de un ko-yan-dor Yeso 12:1—15:13

M-tige un gas-ur Burus ne de un hi un de un wu 15:14—16:27

Ur-gas

¹ Me, Burus, wan-guw-m **Kiristi*** Yeso, genbe ka takurda-o. Shir ak me ko-yan-Tom Yeso remen um ko'otte **Ma-to m-Rerem** to un wu. ² Ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir surte o-nu cin n-ga à, to yan-rwor un Ma-to Shir zee un Takurda-o Shir o un ba m-kukop à. ³ Ka **Ma-to m-Rerem** to, to un Wa un wu to, wu rwuune so un baag-o ko-Gwomo **Dawuda** à, be-de un mat-o o-wur. ⁴ Amba un koob-de un kukop-mo un wu, **Kukt-o Shir** kututu na ur-beeb ne unze, Yeso **Wa-wu Shir** wu remen wu inute ut-marimar. Yeso **Kiristi**, wu ro Wan-Koyan na. ⁵ Remen yo Yeso nome me à, Shir ya'ag me m-yar un o-cow yo um waragte ko-yan-Tom **Yeso**, wan-ko'ot un Ma-to un wu. Wu un nom kaane remen hun-ne kap ye un dak-ut-dak, hono o-dak ye sheret un wu, komo ye nome wu o-dorotte. ⁶ No ma, no mosse un hun-ne ye un Shir daagne à ye she'ete kang-o gaan un Yeso **Kiristi** ne.

⁷ Ka takurda-o, o ma no o myet yan-dor-ye ro un bo-o o-Roma à:

Shir waste un o ne. Wu degyu no, no waragte hun-ne ye un wu. Me us-kon Shir Tato na un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na wu 'ye no gwugwu-mo ur-hur un yar-mo un wu ne.

Kon-se ur-bongon

⁸ Ur-takan, um bomog Shir re un jin-ur Yeso **Kiristi** rem no kap, remen hono o-dak hun-ne ro un m-hoge un ma-to un sher-m no. ⁹ Shir, wu me un guw-mo un wu un hur-ur gaan un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to un Wa un wu Yeso à, wu ro wan-swos re, wu hyeneste bo me us-kon koyanda rem no à. ¹⁰ Me us-kon koyanda, Shir 'ye me o-cow um habute be-ur no, urege Shir conog.

¹¹ Me un reeb-o um hyenet no, bo um he no m-gu un yar-mo Shir ya'asu me à, remen no bo'osute un yo no shere à. ¹² Rii-yo um cone m-zee à, um conog um do no jaab-o ut-men un sher-m no, komo um conog no do me jaab-o ut-men be-de un sher-m re. ¹³ Or re ne, um conog no nep um sengute deen um habute be-ur no. Amba me kum o-cow á. Um ro conog um guut no bo sher-m no he m-do m'wons be-ur **Kiristi** à. Um ro conog m-gu no, um bo'ose un rem-se Shir, bo um gu'e hun-ne un to ken be-to à.†

¹⁴ Me m-hoge un hur un de nu-se un hun-ne kap ro un hi un de, ya-n-me ut-bo un ya-us-riib ne, ya-us-nap un ya-ba-us-nap ne. ¹⁵ O rwo'e um ro cunte m-ko'otu no **Ma-to m-Rerem** no yan-bo-o o-Roma.

Beeb-de un ma-ut Yeso

¹⁶ Me un hoge un 'e-mo un rwor un **Ma-to m-Rerem** á. Me un zee kaane remen to ro na m-kute un beeb-de Shir. Ka beeb-de de ro un gwu-o un myet ye shere be-de un

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 19:21.

wu à, **Yahuda**-ne ur-takan, ka da-de ye ro **Yahuda**-ne á.‡ 17 Ka **Ma-to m-Rerem** to kututu na bo hun-ne he m-warag kashi be-de un Shir à. A cire m-sheer be-de Shir, a komuru komo m-sheer be-de un Shir. Bo Ma-to Shir zee à, “Net kashi wu a kum hoog remen wu shereg be-de un Shir.”§

Hun-ne myet ba'asute

18 Ryaab-se Shir rwunte cas cir-mo n-ton remen yan-men-ut jaas-to un rii-to un ba ur-bon to hun-ne ro m-nom ne à. Ye hokte o-nip un men-ut jaas-to to un ye. 19 Depete ye nep myet rii-yo ro yo Shir à, remen Shir kututu ye yo cas. 20 Cin da-o Shir nome hono o-dak à, rem-se Shir, se a m-hyan un yish á, beeb-de un wu de ba m-ta, un bo wu ro ne à, cas a ro se m-hyan be-de un rii-to Shir nome à a to m-nap. Net rott be-de m-ru á.

21 Ye nepste Shir, amba ye ro wu m-'ya un sek-mo depe á, ye ro wu m-bom á. Remen ye nomog kaane, barag-se un ye warag o-hwaa, hur-de un ye, komo shiishe de rowe o-comb.* 22 Ye ro m-hyan un hi un de un ye ya-us-weer amba ne raag-mo ye rotte. 23 Otte ye ya'as m-seps be-de Shir wu un ba ur-kom à, ye senguru us-toog un rii-to net nome à. Ka rem-se net shabe à, untun sha-mo un net, un sha-mo un yege-no ne, ut-gut ne, un rii-ye ro ut-kurub ne à. Myet ka rem-se ro m-ta.†

24 Remen kaane, Shir yaguru ye, ye nomuru rii-yo hur-de un ye cone à, ye nomuru saw-to m-'e un wur-ut or un ye ne. 25 Ye yaguru Shir wu o-nip, ye bopuru ut-bo. Ye ma'asu m-kwukte un ya'asu m-guw ne be-de un rii-to Shir nome à, amba ye yage Shir wu nome koyan à, wu a he ur-bongon de un ba m-ta à, **amin**.

26 Remen kaane, Shir yaguru ye. Ye nomot rii-yo ye cone à yo m-'e. Ne'a-ne ye un ye yaguru rew-mo ut-ge bo a wete à. Ye senguru nom un rii-yo a 'wosse á. Ne'a-ne ro m-rew un or un ye ne ne'a-ne. 27 Campo-ne komo ye yaguru rew-mo ut-ge un ne'a-ne ne bo a wete à. Ye senguru con-to un hi un de un ye, campo-ne ro m-rew un or un ye ne campo-ne. Remen kaane o hante a ye'et ye ur-koob de rekse hond hond un **ba'as-de** un ye ne à.

28 Bo ye yage nap un Shir à, Shir yaguru ye, ye he'eburu un barag-se o-hwaa, ye sengute nom un rii-yo depe á.

29 Ye shiishe un nom un men-ut jaas-to koyanda.

Ye ro un nome hun-ne rem-us yo-se.

Ye peneg o-suub.

Ye m-nom un rem-se he naas un hur-de un net à.

Ye peneg ur-shoob.

Ye ro un hoom un hun-ne.

Ye peneg ut-ween.

Ye m-raks un hun-ne.

Ye ro un ess un net ur-hur.

Ye ro ut-we.

30 Ye ro un m-ti un jin-to un hun-ne.

Ye yaguru Shir.

Ye jiite yo'og-o un hun-ne.

Ye jiite m-gwon.

Ye peneg us-ses.

Barag-se un ye yo-se se.

Ye ro un koob-de o-dorotte o un ye mate ye à.

31 Ye rott ur-hi á.

Ye m-shoos un ma-to ye surte o-nu á.

‡ **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Mark 8:38. § **Bqr-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Haba 2:4. * **Bqr-o gaan:21** 1:21 Hyen komo: Apis 4:17-18. † **Bqr-o gaan:23** 1:23 Hyen komo: Kara 4:16-18.

Ye m-was kṛ hyan ṽn 'wṽn-de ṽn hun-ṅe á.

³² Ye nepstṛ jind-ṛ Shir zṛeg myet net-wṽ nṛmṛ gṽn ka saw-to à, wṽ wṽog m-mar. Amba ye rṛ senṅe-mṛ ṽn nṛm ṽn rii-yo ba ṽr-bon, ka ye rṛ m-nṛm kaane komo à, ye rṛ ye m-do'e jaab-ṛ ṽt-mṽn ṽn rii-yo ba ṽr-bon.

Bṛ-ṽs yoor

Shir rṛ ṽn m-piish ṽt-ma hond hond

¹ ¿Or re, wṽ ṽn hyan ṽn **ba'as**-ṽr ṽr ru ne? Wṽtt be-de m-ru á. Wṽ ṽn piishṛ ṽn hun-ṅe ṽt-ma komo wṽ m-nṛm ṽn rii-yo ká hun-ṅe ye rṛ m-nṛm à, hi ṽn du wṽ m-hṛ.* ² Te nepstṛ piish ṽt-ma tṛ Shir hond hond ṛ be-de ṽn ye rṛ m-nṛm ṽn gṽn ká rem-se o-saa se à. ³ Wṽ ṽn piishṛ hun-ṅe ṽt-ma. Wṽ mat-de ṽn net, wṽ wṽ rṛ m-nṛm ṽn gṽn ká rem-se wṽ ken wṽ rṛ m-nṛm à, ¿Wṽ m-hyan o zee Shir a 'ye wṽ ṽr-koṽb á? ⁴ ¿Kṛ de wṽ ṽn gini ṽn caari-mṛ ṽn yar-mṛ Shir ṽn 'wṽn-de ṽn wṽ ne, ṽn mṛ ṽn hur-de ṽn wṽ ne? Nap ṽnze Shir ṽn kute wṽ 'wṽn-de ṽn wṽ remen o waktuntṛ o muṽn be-de ṽn wṽ.

⁵ Amba remen ciṽt ṽn du ṽn koṽb-de ṽn waktṽnṽ-m ru ne be-de Shir, wṽ ṽn egne ṽn hi ṽn du ryaab-se Shir. ṽn hṛ-de ryaab-se Shir, wṽa kute hun-ṅe kashi ṽn piish ṽt-ma cas cas. ⁶ Shir “a top kṛ wṽ ke net-wṽ hond hond ṽn gṽn senṅe-mṛ wṽ nṛmṛ à.”† ⁷ Shir a 'ye hun-ṅe hoṽg-ṛ ṽn ba m-ta ye mṛ'e ṽr-hur ṽn senṅe-mṛ ṽn nṛm ṽn rii-yo ṽr-bon à, ye rṛ ṽn saktṛ-ṛ ṽn kum m-seps, m-sek ne, ṽn hoṽg-ṛ ba m-ta ne. ⁸ ṽn cen ṛ ye ken hun-ṅe ye rṛ ṽn con-tṛ ṽr-hi ne, ye yage o-nip à, ye rṛ ṽn nṛm ṽn rem-se ṽn ba ṽr-bon, ryaab-se Shir rṛ ṽn hi-de ṽn ye, komo yeṽ sṽ ṽr-koṽb deen. ⁹ Swṽ ṽr-koṽb ṽn tuk-mṛ ṽt-mṽn ne rṛ ṽn 'er-de ṽn kṛ wṽ ke net-wṽ wan-nṛm ṽn mṽn-ṽt jaas-to, ṽr-takan be-de ṽn **Yahuda**-ṅe, ka da-de, ye rṛ **Yahuda**-ṅe á. ¹⁰ Amba Shir a 'ye kṛ wṽ ke wṽ rṛ m-nṛm ṽn senṅe-mṛ ṽr-bon à, m-seps, m-sek ne, ṽn gwugwṽ-mṛ ṽr-hur ne. Wṽa nṛm yo ka, ṽr-takan **Yahuda**-ṅe, ka da-de, ye rṛ **Yahuda**-ṅe á. ¹¹ Remen Shir rṛtt m-koos á.‡

¹² Kap ye nṛmṛ **ṽr-ba'as** rii-yo **karamsa**-o **Mosa** woṽntṛ à, Shir a piishṛ ye ṽt-ma ba o-**karamsa**. Ye nṛmṛ komo **ṽr-ba'as** ṽn neps ṽn **karamsa**-o **Mosa** à, n-te ṽn **karamsa**-o **Mosa**, Shir he ye piishṛ ṽt-ma. ¹³ Shir a hyen hun-ṅe kashi remen ye hogutṛ o-**karamsa** á, amba se ye nṛmog o-dṛrotte ṛ ṽn yo **karamsa**-o zṛe à. ¹⁴ Ye rṛ **Yahuda**-ṅe á, ye rṛtt o-**karamsa** á, amba da-ṛ ye nṛmṛ yo **karamsa**-o zṛe à, barag-se ṽn hur-de ṽn ye rṛ ye m-kute rii-yo ṽr-bon ṽn yo ṽn ba ṽr-bon ne, kṛ de yette **karamsa**-o **Mosa** á. ¹⁵ Senṅe-mṛ ṽn ye kututṛ ye ṽnze ye rṛ o-**karamsa** ne gense ṽn hur-de ṽn ye. Da-ṛ ye nṛmṛ rii-yo ṽn ba ṽr-bon, hur-de ṽn ye naasurṽ, amba ye nṛmṛ rii-yo ṽr-bon ye rṛ ṽn hoge o-zak. ¹⁶ Remen kaane, bṛ ka **Ma-to m-Rerem** tṛ mṽ m-rwṛ zṛe à, kaane he m-warag ṽn hṛ-de Shir he piishṛ ṽn hun-ṅe ṽt-ma à, n-me ṽn Yeṽo **Kiristi**. Shir a piishṛ hun-ṅe ṽt-ma, myet ṽn barag-se ye nṛmṛ wukusse à.

Yahuda-ṅe ṽn karamsa-o Mosa ne

¹⁷ M-mṛka mṽ ṽn yo ken rii-yo ne yo mṽ wṽ m-gene à. Wṽ m-aag ṽn hi ṽn du ko-**Yahuda**. Wṽ m-'wṽns ṽn **karamsa**-o **Mosa**. Wṽ komo m-gwṽn ṽn she'et ṽn du ṽn Shir ne. ¹⁸ Wṽ m-zṛe o nepstṛ yo Shir cone à. Komo wṽ m-daag ṽn yo rṛ hond hond à remen o nepstṛ o-**karamsa**. ¹⁹ O nepstṛ jip ṽnze wṽ he neken pṛ-ne o-ko, wṽ m-dek ṽntṽn wṽ rṛ m-cucas be-de ṽn ye rṛ o-comb à. ²⁰ Wṽ m-dek wṽ rṛ wan-yoose ṽn raag-ne, ṽn yakar-ne, remen o nepse **karamsa**-o **Mosa** shiishṛ ṛ rṛ ṽs-nap ne, o-nip ne. ²¹ Wṽ wan ṽn yoose ṽn ye ken ye, ¿wṽa yoose hi ṽn du? Wṽ wṽ rṛ m-ko'ot ṽnze hun-ṅe hiw ṽr-hyow á. Wṽ, ¿wṽ ṽr-hyow á? ²² Wṽ wṽ rṛ m-zṛe net nṛm o-ás á, wṽ,

* **Bṛ-ṽs yoor:1** 2:1 Hyen komo: Mati 7:1; Ruka 6:37. † **Bṛ-ṽs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Bṽng 62:12; Swṽg 24:12. ‡ **Bṛ-ṽs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Kara 10:17.

¿wõ m-nõm ùn rii-yo o-ás á? Wõ wu cone m-gir á. Wõ, ¿wõ m-hiw ùr-hyow ùn pyo-o m-gir? ²³ Wõ wu rõ m-gwõn ùn **karamsa-o Mosa** à. Amba wõ m-naas ùn jin-de Shir be-de ùn koõb-de o-dorõtte õ o-**karamsa**. ²⁴ Ma-to Shir zee, “Hun-ñe rõ ùn yo'og ùn jin-de Shir kõ kene remen she'et-de ùn men-ùt jaas-to-ùt nõ.”§

²⁵ Urege o dorõte o-**karamsa**, **kõ-ur** a gu wõ, amba urege wõ m-dõre yo **karamsa-o** zee á, kõ de a kõ wõ à, Shir a hyen wõ ba ùr-kõ. ²⁶ Urege ye rõ ba ùr-**kõ** á, rõ m-dõre ùn yo **karamsa-o** zee à, Shir a dek ye untun ye rõ ùr-kõ ne à. ²⁷ Ye rõ ba ùr-kõ o-wur á, amba ye rõ m-dõre ùn yo **karamsa-o** zee a nõm à, yeã piishẽ wõ ùt-ma. Wõ wu rõ o-**karamsa** ne gense à, wu rõ ùr-kõ ne à, amba wõ ùn koõb-de o-dorõtte ùn **karamsa-o** Shir.

²⁸ Remen ko-**Yahuda** jip ba net-wu, wu rõ ko-**Yahuda** o-wur cot á. Komo kõ-de o-nip ba de o-wur de á, kõ kups o-ka á. ²⁹ Ko-**Yahuda**-wu o-nip hur-de ùn wu rõ tete ùn Shir ne. **Kukt-o Shir** õ rõ ùn m-ja'as ùn hur-de ùn net. Shir-ye rõ wu m-bõm, yanze net á. **Karamsa-o** rõ m-ja'as ùn hur-de ùn net á.*

Bõr-ùs tet

*Koyanda Shir rõ ùn nõm
ùn yo wu zee wua nom à*

¹ ¿Ùn yan-**Yahuda**-ne jiishẽ ye rõ **Yahuda**-ne á? ¿Yan yo net he m-kum urege a **koõg** wu? ² Rii rõ kõn hun-ñe ùn kõ yo ke bu-yo! Ùr-takan, be-de ùn **Yahuda**-ne Shir bõpse Ma-to ùn wu.

³ Amba ye ken **Yahuda**-ne ye, ye sher ùn Ma-to ùn wu á. Myet ùn kaane ne, õa ru Shir yagute ess ùn swõr o-nu õ ùn wu á. ⁴ Cow-yo ùn kaane rõ kõn á! Shir wa-o-nip-wu kõ hun-ñe myet warag ya-ùt-bõ, bõ ko-Gwõmo **Dawuda** rure Shir ùn Ma-to Shir à:

“Hun-ñe a hyan õ ka, ma-ùt ru shiig o-nip,

o warag komo o-keeg a piishẽ ma-ùt ru.”*

⁵ Amba, ye ken ye a zee, “Ba'as-ùt na nõmog ùr-bon, remen to rwo'og hun-ñe hyenet bõ Shir rõ kashi à m-mõka. ¿Ba'as-de Shir nome us-ryaab ùn na ne wu 'ye na ùr-koõb?” Raag-mõ a cite kaane. ⁶ Kaane õ á kõ hiin! Urege Shir rõ kashi á ¿re ne wu he m-nõm wu piishite hun-ñe ùt-ma hõno o-dak? ⁷ Wu ken wua hoks m-zee, “Urege bõ-ùt re mõsse **ur-ba'as** ne rwo'og a nept nip-õ Shir cas, ka **ba'as-de** warag komo rii-yo ùn 'ya ùn Shir m-seps, ¿remen yan õ ne har m-mõka Shir hette me piishẽ ùt-ma ùnze me ko-wa-**ur-ba'as** wu?” ⁸ Ye ken hun-ñe ye weeg na, ye rurute kõ wu ke ùnze a zee, “Dõ nõ ùt-**ba'as** remen Shir kumut m-sek ùt-mõor ne!” Amba Shir kashi-wu, wua piishi ye ùt-ma hond hond.

Yatt-wu rõ kashi ùn net be-de Shir á

⁹ ¿Yan to ne a he m-zee? ¿Na **Yahuda**-ne a ùn jiish õ ka ye rõ **Yahuda**-ne á? Ay! Kõ hiin! Ùn **Yahuda**-ne ùn ye rõ **Yahuda**-ne á, myet ragaan ye rõ remen beeb-de **ur-ba'as** rõ ùn gwõmo-ùt na. ¹⁰ Gense to rõ bõ Ma-to Shir zee à:

“Kashi ùn net rõ kõn á, kõ wan-gaan,

¹¹ yatt-wu rõ us-nap ne á.

Yatt-wu rõ ùn hoob-õ ùn Shir á.

¹² Hun-ñe myet yagute bu-yo Shir, ye waragte hwaa.

Yatt-wu rõ ùn nõm ùn kashi ùn rii á,
kõ wan-gaan.”†

§ **Bõr-ùs yoor:24** 2:24 Hyen komo: Isha 52:5 (ùt-Girik); Izik 36:22. * **Bõr-ùs yoor:29** 2:29 Hyen komo: Kara 30:6. * **Bõr-ùs tet:4** 3:4 Hyen komo: Bõng 51:4 (ùt-Girik). † **Bõr-ùs tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bõng 14:1-3; 53:1-3 (ùt-Girik); Kõ'õ 7:20.

13 “Nu-ò un ye ya o rò sa o zee saag-ò rò tikshisse à,
Rem-de un ye shiig ut-bò zak zak,”‡

“Ma-tò un ye sa o zee raab-mò un hwo,”§

14 “Nu-se un ye shiig un ma-ut yo-tò,
ut-reeb ne.”*

15 “Ye un jime m-hò un net á.

16 Kò kené ye neké se ye sabursute rii,
komo ye rù hun-ne tuk-mò ut-men.

17 Ye nap bò a he m-she'et un

gwugwu-mò ur-hur ne á.”†

18 “Ye un gyer-ò un Shir á, kò hiin.”‡

19 M-mòka a nepste myet yo **karamsa**-o zee à, a un gen rem na **Yahuda**-ne ye Shir ya'ase o-**karamsa** à. Wù un ya'as o bò hun-ne a kum keer-de m-ru ye nome rii-yo un ba ur-bon á. Un kaane o Shir he piishe un hun-ne hon o-da ut-ma. 20 Remen yatt-wù Shir he m-hyan kashi ba **ur-ba'as** un co-ò un wù á, remen dorotte-ò un yo **karamsa**-o zee à. Yo **karamsa**-o wò m-nòm à yo rò kute un hun-ne **ba'as-de** un ye.§

*Cow-yo Shir rò un hongse
un hun-ne be-de un wù à*

21 Amba m-mòka a kututu na yo ken cow-yo a hette m-warag kashi un hun-ne be-de Shir à. Bò ma-tò Shir kutu na gense un **karamsa**-o **Mosa**, un yo yan-rwor un ma-tò Shir rwore ne à. Cow-yo o-**karamsa** yo á. 22 Shir sokste **ba'as-to** un kò wù ke wù shere un yo Yeso **Kiristi** nome remen wù à. Shir rott m-koos á.* 23 Hun-ne myet ba'asute, ye nomog m-pupa un seps-mò Shir ne. 24 Amba myet un kaane ne Shir ya'ag na yar-mò un wù hur-ur gaan. Wù un nom kaane un bu-o **Kiristi** Yeso, bò wù rure na be-de swor ur-koob un na de ut-**ba'as**. 25 Shir un ya'as Yeso ur-**seke** remen **ur-ba'as**. A muutte hun-ne ba **ur-ba'as** be-de Shir da-ò ye shere unze Yeso sekete hoog-ò un wù un bu-yo un wuus un hyó-mò† un wù à. Ka **seke**-de kutute unze Shir rott m-koos á da-ò wù yage ka ye nome **ur-ba'as** n-ga piishe ut-ma á, 26 remen wù kutute na kashi-wù rò. Un kaane, a nep Shir kashi-wù komo myet wù shere un Yeso à, wua warag kashi un net.

27 Yatt-yo a hette us-ses á! ¿A nom us-ses remen a nomote o-**karamsa** o-dorotte? Ay! Amba Shir so'oste **ba'as-ut** na remen a shereg. 28 A nep Shir rò m-hyan un hun-ne untun kashi-ye remen sher-mò un ye cot, yanze remen dorotte-ò o-**karamsa** á. 29 Shir-ò un **Yahuda**-ne ye cot á. ¿Wù rò ka Shir o un hun-ne kap? Eba, wù rò Shir ye un hun-ne kap. 30 Shir gaan ye, wù rò un muut un **Yahuda**-ne tete be-de un wù remen sher-mò un ye. Wù rò komo m-muut un ye rò **Yahuda**-ne á tete be-de un wù remen sher-mò un ye.‡ 31 ¿A muut o-**karamsa** hwaa remen a shereg o-nip? Kò hiin, un suge-de un kaane ma, te nepste jip unze **karamsa**-o rò ur-bon ne.

Bor-qs nass

Sher-m Ibrahi

1 ¿Ya a he m-zee ne mosse un **Ibrahi** ne, ko-yan-ga'e na, un ma-tò m-she? 2 Urege Shir hyanag **Ibrahi** kashi un net-wù, **Ibrahi** kumug rii-yo un uk o-cin, amba yanze

‡ **Bor-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Bong 5:9 (ut-Girik). § **Bor-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Bong 140:3. * **Bor-qs tet:14** 3:14 Hyen komo: Bong 10:7 (ut-Girik). † **Bor-qs tet:17** 3:15-17 Hyen komo: Isha 59:7-8. ‡ **Bor-qs tet:18** 3:18 Hyen komo: Bong 36:1. § **Bor-qs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bong 143:2; Gara 2:16. * **Bor-qs tet:22** 3:22 Hyen komo: Gara 2:16. † **Bor-qs tet:25** 3:25 Ka gom-tò to rò na muut m-jim remen a bakste unze n-ton o-akwati o swor o-nu o Shir. Yan-Cow be-de un kon-se Shir rò wuus m-hyó n-ton o-gaan cot kò o ke hak-o. ‡ **Bor-qs tet:30** 3:30 Hyen komo: Kara 6:4; Gara 3:20.

be-de Shir á. ³ Ma-to Shir zeeg, “**Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwo'e Shir egt wu kashi un net.”*

⁴ Wu ro un nom un senge-mo un hwor-ye a tope wu à, yar-mo á. Kaane ro remen senge-mo un wu mo. ⁵ Amba Shir ro muut un **ya-ur-ba'as** kashi be-de un wu remen sher-mo un ye, yanze remen senge-mo un ye á. ⁶ Un Ma-to Shir, **Dawuda** rworog ma-to un kwum-o ro be-de un net-wu ro kashi be-de Shir à, yanze remen senge-mo net nome mo á. **Dawuda** zeeru:

⁷ “Ya-o-kwum-ye, ye a sokse **ba'as-to** un ye à,
Shir a baks un **ba'as-to** un ye ne á.

⁸ Wa-o-kwum-wu, wu Yawe a do m-baks
un rii-to un ba ur-bon ne, to wu nome á.”†

⁹ ¿Yan ka kwum-o, o un **Yahuda**-ne o, ye a koe à cot? ¿Ko myet un ye ro **Yahuda**-ne á, ye a koe á? Yo te m-zee à, yo ro, “**Ibrahi** shereg be-de Shir,” o rwo'e a zett “wu kashi un net be-de Shir.”‡ ¹⁰ ¿O ke da-o ne a zee **Ibrahi** kashi un net be-de Shir? ¿Rii-yo a koot wu o ko se da-o a koose wu à? Ma-to o-nip to ro rii-yo a koot wu o. ¹¹ Cin ba a ro **koog** wu, Shir goste wu kashi un net remen **Ibrahi** shereg un wu. Ka **ko**-de ro m-sha, o-napa ne sa o zee sher-mo un wu. Remen kaane, **Ibrahi** waragte tato-o ya-m-sher be-de Shir, ye a esse untun kashi un hun-ne à, ko de nomte à a ko ye á.§ ¹² Un kaane, komo **Ibrahi** waragte tato-o un ye a koe, ye shere be-de Shir à. Ba remen ko-de a ko ye un hond un de á. Amba bo **Ibrahi** nome cin ba a un ko wu à, ye dekuru sha-mo un sher-m **Ibrahi** mo wu rotte à.

*Swor o-nu o Shir be-de un
hun-ne ye shere à*

¹³ Shir sworog o-nu un **Ibrahi** ne un baag-o un wu ne unze wua ya'as ye hono o-dak. Ka sworu nu-o Shir un nom o ba remen **Ibrahi** nomog o-dorotte o o-**karamsa** á, amba remen sher-mo un wu be-de Shir. Shir hyanag wu kashi un net.* ¹⁴ Urege yandore o-**karamsa** ye a he m-'ya un hono o-dak, ai sher-mo un net waktute o ka hwaa, komo nu-o Shir swore à o m-zar o.† ¹⁵ Shir ro un nom us-ryaab a pesse **karamsa**-o un wu. Amba be-de ro ba o-**karamsa** à, yatt bo a he m-nom a nomot koob-de o-dorotte kané á.

¹⁶ Remen kaane, sher-mo ro 'wun-de ut-ma kap. Shir un ya'as na swor o-nu o un wu m-yar, hur-ur gaan. A gokste o, yanze remen a nomog o-dorotte o o-**karamsa** á, amba remen sher-m na untun sher-m **Ibrahi**. **Ibrahi** wu ro tato na kap.‡ ¹⁷ Ma-to Shir zeeg, “**Ibrahi** a warag tato-o un hun-ne ye ut-dak deen.”§ Ka sworu nu-o a hyenuste o cas be-de Shir wu **Ibrahi** shere un wu à. Wu ro un 'ya un margan-ne hogg à, gom-to un wu komo to ro ur-beeb ne de un nom un rii-yo rokne á, a hyen yo.

¹⁸ Ko de nomte sakt-o **Ibrahi** waragte sa o zee hwaa, kap un kaane ne wu reeg co un sakt-o un wu, komo wu sher har wu warguru tato-o un hun-ne ye ut-dak deen. To ka komo kaane Shir ruru wu, unze, “Baag-o ru a nom ut-moor deen.”* ¹⁹ Sher-m **Ibrahi** mo muun jim á, ko da-o wu woose us-hak o-zungu à [100], wu nepste beeb-de un wu teeste, **Saratu**, ne'a un wu, komo da-o o-mat aragsutu wu.† ²⁰ Amba be-de un swor o-nu o Shir, **Ibrahi** wong hur-de un wu be-ut yoor á. Wu dooru m-sher be-de Shir, wu ya'asuru Shir m-seps. ²¹ **Ibrahi** shereg un hur-de un wu, unze, Shir a hoks m-shoos un sworu nu-o un wu. ²² Remen sher-mo un wu, wu warguru kashi un net

* **Bqr-ųs nass:3** 4:3 Hyen komo: Taka 15:6; Gara 3:6. † **Bqr-ųs nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Bong 32:1-2. ‡ **Bqr-ųs nass:9** 4:9 Hyen komo: Taka 15:6. § **Bqr-ųs nass:11** 4:11 Hyen komo: Taka 17:10. * **Bqr-ųs nass:13** 4:13 Hyen komo: Taka 17:4-6; 22:17-18; Gara 3:29. † **Bqr-ųs nass:14** 4:14 Hyen komo: Gara 3:18. ‡ **Bqr-ųs nass:16** 4:16 Hyen komo: Gara 3:7. § **Bqr-ųs nass:17** 4:17 Hyen komo: Taka 17:5. * **Bqr-ųs nass:18** 4:18 Hyen komo: Taka 15:5. † **Bqr-ųs nass:19** 4:19 Hyen komo: Taka 17:17.

be-de Shir. ²³ Bɔ a gene ɔn Ma-to Shir à, “A zeeru wu kashi ɔn net be-de Shir.” Rem **Ibrahi** ɔ cot a gente á. ²⁴ Amba a ɔn gen to ka rem na, na ye Shir he m-muut kashi ɔn hun-ne be-de ɔn wu à, na ye shere ɔn wu 'yonse Yeso Wan-Koyan be-de ɔt-marimar à. ²⁵ Remen **ba'as**-ɔt na ɔ rwo'e Shir ya'aste Yeso wu meret a 'yons wu ɔn hoog ne remen a waragte ba **ur-ba'as** be-de Shir.‡

Bɔr-ɔs taan

Tete ɔn Shir ne

¹ Remen kaane, bɔ a warge kashi remen a shereg be-ur Yeso à, m-moka a kumug gwugwu-mo ɔr-hur be-de Shir. Mo haane be-ur na remen ka rii-yo Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na nome à. ² Remen a shereg ɔn wu, **Kiristi** ya'ag na keer-de ɔn kum ɔn yar-mo Shir. A she'et ɔn cow-yo ɔn ka yar-mo komo a nom o-zak ɔn saktɔ-o ɔn seps-mo Shir. ³ Amba ka ɔ cot á, a o-zak ɔn koob-ur na, remen a nepste koob-ur a do na ɔr-joose. ⁴ Joose-ur ro m-hante ɔn kashi ɔr-she'et, kashi ɔr-she'et komo de ro m-hante o-saktɔ. ⁵ Ka saktɔ-o komo oa 'ye na m-'e á ko hiin, remen Shir kutute na was-mo ɔn wu wasse ɔn na ne à deen, ɔn beeb-de ɔn **Kukt-o Shir** ɔ wu ya'u na à.

⁶ A hoks m-gu hi ɔn na á. Bɔ da-o Shir esse nome à, **Kiristi** marag remen **ba'as**-ɔt na. ⁷ Ro rem ne wu ken wu mer remen wu ro kashi ɔn net à, amba a taage ɔn wu ken wu, wu he m-mar remen net-wu ro ɔn nom ɔn rii-yo ɔr-bon à. ⁸ Amba Shir kututu na wu waste ɔn na ne, cin da-o a ro ya-ɔt-**ba'as** à, **Kiristi** marag rem na.

⁹ M-moka bɔ a warage kashi ɔn hun-ne be-de Shir remen mar-m Yeso à, Yeso a ruut na be-de ɔn ryaab-se Shir. ¹⁰ Urege cir-mo ɔn n-ga da-o a ro ɔn yage-to Shir à, Shir hongsu na ɔn wu ne, ɔn mar-m Wa ɔn wu. Yagunte m-moka bɔ a ro nay-ne ye ɔn wu à, a kum gwu be-de ɔn hoog-m Yeso. ¹¹ Amba arge kaane, komo a o-zak ɔn rii-yo Wan-Koyan Yeso **Kiristi** nome wu hongsutu na ɔn Shir ne à.

Ba'as-ur Adamu hantute m-mar; mar-m Kiristi hantute m-hoog

¹² Bɔ **ba'as**-ur cowne ɔn hono o-dak remen wan-gaan **Adamu** à, ka **ba'as-de** hante m-mar. Mar-m ro ɔn hi-de ɔn ko wu ke net-wu, remen myet a ba'asute.* ¹³ Ba'as-ur ro kon ɔn hono o-dak rii-yo **karamsa-o Mosa** woonte, amba a m-oog **ur-ba'as** be-de **karamsa-o** rokne á. ¹⁴ Myet ɔn kaane ne, mar-m nomog ɔt-gwomo to ɔn hun-ne myet cir-mo ɔn da-o **Adamu** har da-o **Mosa**. Mar-m ro ɔt-gwomo to ɔn hun-ne kap, ɔn myet ɔn ye jesse ka jin-o Shir bɔ **Adamu** jesse ɔ à. ɔn yo ken cow-yo **Adamu** sha-m **Kiristi** mo, wu he hante ɔn yar-mo Shir à.

¹⁵ Amba yar-mo Shir ya'e na à ro ɔn hon ɔn **ba'as-ur Adamu** ne. Remen **ba'as-de** ɔn ka wan-gaan-wu rwo'og hun-ne deen marag. Amba yar-mo Shir nomog deen, ɔn ka wan-gaan-wu, Yeso **Kiristi**, wu Shir ya'ase m-yar à. Yeso sokste **ba'as-to** ɔn hun-ne deen. ¹⁶ Komo yar-mo Shir ɔn hon mo ro ɔn **ba'as-ur Adamu** ne. Ka **ba'as-ur** gaan-de hantute m-sabre, amba yar-mo Shir muutu na ba **ur-ba'as** ko de a nomte ɔt-**ba'as** deen à. ¹⁷ Mar-m nomog ɔt-gwomo to ɔn hun-ne remen **ba'as-ur Adamu**. Amba a hongse mo ɔn hongse-mo Yeso **Kiristi** hongse na ɔn Shir ne á. Shir ya'aste na yar-mo ɔn wu. Wu gokste na rem Yeso, a waragte kashi ɔn hun-ne be-de Shir. A nom ɔt-gwomo m-hoog ne ɔn Yeso **Kiristi** ne.

¹⁸ Ur-kom, bɔ **ba'as-de** ɔn wan-gaan hante o-sabre ɔn hono o-dak kap à, kaane ka rii gaan-yo kashi, yo **Kiristi** nome à, yo hante gwu remen kowan, bɔ Shir muute

‡ **Bɔr-ɔs nass:25** 4:25 Hyen komo: Isha 53:4-5.

* **Bɔr-ɔs taan:12** 5:12 Hyen komo: Taka 3:6.

hun-ne kashi un hoog pu-o à. ¹⁹ Bɔ hun-ne deen warge ya-ut-**ba'as** remen koob-de o-dorotte o un wan-gaan à, kaane komo hun-ne deen he m-warag kashi remen dorotte-o un wan-gaan.

²⁰ Shir un ya'as **Mosa o-karamsa** remen **ba'as-de** rwunté cas. Amba da-o **ba'as-ut** do ut-moor à, yar-mo Shir dooru ut-moor deen. ²¹ Wu un nom kaane, remen bɔ **ba'as-ur** nome ut-gwomo m-mar à, kaane yar-mo Shir ro ut-gwomo m-moka. Mo he na m-hante un hoog-o ba m-ta remen kashi m-hoog, un bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na.

Bɔr-ɔs cind

Kiristi jetemte beeb-de ur-ba'as

¹ ¿Ya a he m-zee ne? ¿A senge nom **ur-ba'as** remen Shir ma'astu na un sokse **ur-ba'as** komo wu dootú na m-yar? ² Ay! A mereste **ur-ba'as**, ¿re he m-nom a sengute nom **ur-ba'as**? ³⁻⁴ Bɔ a yo'ose na n-me m-ho à, a marag komo a bish na un **Kiristi**. A un yo'os na n-me m-ho remen a she'ette she'et-de un hoog pu-o, bɔ a 'yonse Yeso ut-marimar à, un seps-mo Shir Tato na. Kaane a kume no hoog.*

⁵ Bɔ a warge gaan un mar-mo un wu à, kaane a he m-warag gaan un wu ne un ine-mo un wu ut-marimar. ⁶ Remen a nepste unze wur-ut na, ut-ut a kamag to n-ton o-ce un wu ne, remen a dosste wur-to **ur-ba'as**. A un nom kaane, untaase a senge guw-mo **ur-ba'as**. ⁷ Urege net marag un **Kiristi** ne, wu possute be-de un beeb-de **ur-ba'as**.

⁸ Bɔ a mare un Yeso **Kiristi** à, a shereg a she'et un **Kiristi** ne komo. ⁹ A nepste Shir 'yonste **Kiristi** ut-marimar, komo wu do m-mar á. Mar-m mo kus ur-beeb ne be-de un wu á. ¹⁰ Ka mar-mo wu mare à, wu un mar so-o gaan cot remen wu jete beeb-de **ur-ba'as**. Amba m-moka wu dek hoog-mo un 'ya un Shir m-seps.

¹¹ Un bu-o gaan, hyan no hi un no merse bɔ **ba'as-ur** a garamse no á, amba hyan no hi un no m-hoog ne be-de Shir n-me un **Kiristi** Yeso. ¹² Remen kaane, no yage **ba'as-de** nomot ut-gwomo un wur-ut no to he m-mar á, har no dorute ayewe-to un rii 'yo-yo un con-to o-wur á. ¹³ No yage dok-to un wur-ut no nomot **ur-ba'as**, har to waktute rem-se men-ut jaas-to á. Amba ya'as no Shir wur-ut no, sa o zee ye a rwunte be-de m-mar ye kumuru hoog à, komo no ya'as wur-ut no myet remen kashi m-senge. ¹⁴ No jar **ba'as-de** nom ut-gwomo be-ur no á, remen **karamsa**-o rott ur-beeb be-ur no á, se yar-mo Shir.

Guw-ne be-de Shir remen a nomotu wu kashi m-senge

¹⁵ ¿Re o ka ne? ¿A senge nom **ur-ba'as** remen a un kus-o **o-karamsa** á, se yar-mo Shir? Ay! Ko hiin! ¹⁶ ¿No nap unze no ya'aste hi un no be-de un wu ken, wu no he m-nome o-dorotte untun guw-ne? No guw-ne ye no ro be-de un wu no m-nome o-dorotte à. No guw-ne ye be-de **ur-ba'as**, de ro m-woot un net be-de m-mar à, ko ne be-de o-dorotte o ro m-woot un net be-de un kashi ur-she'et be-de Shir. ¹⁷ Amba ur-bongon be-de Shir, remen n-ga no guw-ne ye **ur-ba'as** ye, amba m-moka, hur un no ro un nom o-dorotte o un myet gon yoos-de no kume à. ¹⁸ M-moka Shir uste no be-de guw-mo **ur-ba'as**, no waragte guw-ne ye Shir be-de un nom un kashi m-senge.

¹⁹ Me un kutu no sha-mo guw-ne remen no nept, remen kende-ur no. N-ga no weste m-ya'as un dok-to un wur-ut no un nom un rii-yo un ergen un yo ba ur-bon ne. M-moka ya'as no wur-ut no myet un guw-mo un kashi m-senge be-de Shir, remen Shir muutu no ba **ur-ba'as**. ²⁰ Da-o no ro un guw-mo **ur-ba'as** à, ho-m no ro kon un kashi m-senge á. ²¹ ¿Ya no kume ne un rem-se no nome se warge no se m'e à? Ur'yons

* **Bɔr-ɔs cind:3-4** 6:3-4 Hyen komo: Koro 2:12.

de ɔn ka rem-se mar-mo. ²² Amba m-moka, no possute be-de **ur-ba'as**, no waragte guw-ne ye Shir. Kwum-o no he m-kum kanɛ à o ro hoog-mo ba m-kukop, o he no m-rwo no kumut hoog-mo ba m-ta. ²³ 'Yons-de **ur-ba'as** mar-mo, amba yar-mo Shir hoog-mo ba m-ta mo ro be-ur **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na.

Bɔr-ɔs ta'yoor

*Untun sha-mo ut-ge
a ro no un Kiristi ne à*

¹ Or re ne, bo no nepse yo **karamsa**-o ro à, noa jiish m-nap yo um he m-rwor à, **karamsa**-o ro m-nom ut-gwomo to un net-wu ro un hoog ne à cot. ² A gute m-sha be-de un ne'a-wu ut-ge, wu ro un kus-o un **karamsa**-o campo un wu, wu ro un hoog ne. Amba urege campo un wu marag, wu possute un **karamsa**-o gagu wu be-ur campo un wu à. ³ Remen kaane, urege wu gaag wu ken campo-wu, ba campo un wu un mar, a zee wu ko-wa-o-ás. Amba urege campo un wu mereste, wu ro ur-keer ne be-de o-**karamsa** hor-wu geet wu, wu ken wu ge'e wu a eeg wu "Ko-wa-o-ás" á.

⁴ Kaane no ro or re ne, mar-m **Kiristi** n-ton o-**kan** mo rwo'og no waragte margan-ne be-de o-**karamsa**. Un kaane no waragte kang-o gaan, un ka wu Shir 'yonse ne ut-marimar à remen a nomote Shir senge-mo ur-bon. ⁵ Remen da-o a ro un she'et-de un con-to o-wur, **karamsa**-o senguru na ut-swow be-de un saw-to un rerem-mo o-wur cone à, a senguru nom un yo he na hante m-mar à. ⁶ Amba m-moka Shir ruutu na o-**karamsa**, remen a mereste un yo ro gaku na à. M-moka a hoks nome un Shir m-senge un cow-yo un hoog-m pu-mo mo un Kukt-o un wu. Senge-m 'wutum mo a gene o-**karamsa** n-ga à mo aragsute.

*Karamsa-o Mosa
un beeb-de ur-ba'as ne*

⁷ To, zya a he m-zee ne? ¿**Karamsa**-o waragte o ka **ba'as-de**? Ay! Me roa nep yo **ba'as-ur** ro á, se da-o **karamsa**-o Shir ruru me à. **Karamsa**-o ro zeege me, me nom shoob-de un rii-yo un net á. Me roa nep yo shoob-de un rii-yo un net ro á.* ⁸ Amba remen ka **karamsa**-o Shir o, o hante **ba'as-ur** kumut o-cow yo un 'yons un gop un de un kap ka yo Shir wene be un de à! A ro zeege **karamsa** ro kon á, **ba'as-ur** roa kum ur-beeb á. ⁹ Um ro un hoog ne n-ga, me ro nak yo **karamsa**-o ro á, amba da-o um nape un o ne à, **ba'as-ur** inuru un hoog ne, ¹⁰ um maruru. **Karamsa**-o depe o hante hoog à, o hanturu me m-mar mo wongsu me un Shir ne à.

¹¹ Ba'as-ur kumuru ka keer-de, de raksu me un bu-yo o-**karamsa** de hooru me.† ¹² Remen kaane, o-**karamsa** un hi un de un o ba m-kukop o ro, ka **karamsa**-o kashi-o komo o ro ur-bon ne. ¹³ ¿A zee o ka, ka **karamsa**-o, o ur-bon o, o hantu me m-mar? Ay, ko hiin! Ba'as-de hantu me to ka. Be-de un ka **karamsa**-o ur-bon o **ba'as-ur** hantu me m-mar, remen a nept 'wun-de **ur-ba'as**. Kaane o ka **ba'as-ur** rwuune cas un kom-de un yo-mo un de ne.

*Gun-de ro be-de un net
remen ba'as-de un wu à*

¹⁴ A nepste unze **karamsa**-o Shir ya'ase **Mosa** à, o un rwuun un **Kukt-o Shir**. Amba me net-wu temb, komo a bak me untun ko-guw-wu **ur-ba'as**. ¹⁵ Me nap yo me m-nom á, remen yo hoog-m re cone um nom à, yo yo me m-nom á. Komo yo me cone um nom á, yo me m-nom.‡ ¹⁶ Urege me m-nom yo me cone m-nom á, um gokste ma-to o-**karamsa** nip-o. ¹⁷ Me wu un hi un de ro un nom un ka rii-yo á, amba **ba'as-de**, de ro be un de à. ¹⁸ Um nepste, me m-nom un rii-yo ur-bon á, un barag-ɔs re se un

* **Bɔr-ɔs ta'yoor:7** 7:7 Hyen komo: Rwuu 20:17; Kara 5:21. † **Bɔr-ɔs ta'yoor:11** 7:11 Hyen komo: Taka 3:13.

‡ **Bɔr-ɔs ta'yoor:15** 7:15 Hyen komo: Gara 5:17.

ko-hun. Remen me ɔn zak-o ɔn nom ɔn rii-yo ɔr-bon, amba me hoks yo m-nom á. ¹⁹ Me o-saktɔ ne ɔm nomot rii-yo ɔr-bon, amba me m-nom ɔn men-ut jaas-to, to me cone ɔm nom á. ²⁰ Urege ɔm nomog yo me cone m-nom á, waragte o ka me wu ro yo m-nom ɔn hi ɔn de á, ka **ba'as-de** de ro ɔr-she'et be ɔn de à, de de ro yo m-nom.

²¹ ɔm hyanuru yo waragte me ɔr-wet me cone m-nom ɔn rii-yo ɔr-bon, amba ɔm hyanuru yo me hoks m-nom à men-ut jaas-to to temb. ²² N-me ɔn duw-de ɔn hur ɔn de me m-hyan ɔn bon-de ɔn **karamsa-o** Shir. ²³ Amba ɔn wur-o re me m-hyan ɔn yo ken rii-yo ro ut-mur ɔn hur ɔn de. Yo gamsute me, yo muutu me ko-guw-wu **ur-ba'as**. ²⁴ ɔm tuk! ɔm waragte rii-yo ɔr-'won! ¿Wa he me m-gu ɔn ka wur-o he me rwɔ m-mar à? ²⁵ ɔm bomog Shir wu gu me à ɔn beeb-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na!

Amba m-moka ka ɔm ro, n-me barag-ɔs re ɔm conog m-nome **karamsa-o** Shir o-dorotte, amba wur-o ma-hun rwɔ'og me guw-mo **ur-ba'as**.

Bor-ɔs eer

Ur-she'et ɔn beeb-de ɔn Kukt-o Shir

¹ Remen kaane m-moka, piish ut-ma to m-mar to kus á, be-de ɔn ye ro ɔn gam-o ɔr-hi ɔn **Kiristi** Yeso ne à. ² Remen be-ur **Kiristi** Yeso, **karamsa-o** o-Kukt ka o ro ɔn 'ya ɔn hoog à, o rwɔ'og me* m-posse be-de ɔn beeb-de **ur-ba'as** m-mar ne. ³ Yo **karamsa-o** wo hokse m-nom á remen kende-de ɔn wur-o ma-hun, yo yo Shir nome. Shir tomonte Wa ɔn wu wan-gaan cot ɔn sha-mo ɔn wur-ut na to **ur-ba'as** remen wu waragte rii-yo ɔr-**seke** rem **ur-ba'as**, Yeso doste komo beeb-de **ur-ba'as** ɔn wur-ut na. ⁴ Shir ɔn nom kaane, remen myet kashi ɔn rii-yo **karamsa-o** zee a nom à, Shir shooste yo ɔn na, ye ro ɔr-she'et ɔn beeb-de ɔn **Kukt-o Shir** à, yanze ɔn barag-se ma-hun á.

⁵ Ye ro ɔr-she'et bo barag-se ɔn ye se ma-hun zee ye à, hur-de ɔn ye shiishe ɔn yo barag-se ɔn ye se ma-hun cone à. Amba ye ro ɔr-she'et bo **Kukt-o Shir** zee ye à, hur-de ɔn ye shiig ɔn yo **Kukt-o Shir** cone à. ⁶ Muut ɔr-hi ɔn barag-se ma-hun ro ɔn hante m-mar, amba muut ɔr-hi ɔn rem-se **Kukt-o Shir** ro ɔn hante ɔn hoog, ɔn gwugwu-mo ɔr-hur ne. ⁷ Myet wu muute hi-de ɔn wu ɔn barag-se ma-hun ne à, wu waragte wa-ut-yage to Shir o ká. Remen wu nome **karamsa-o** Shir o-dorotte á, komo wua hoks á. ⁸ Ye ro m-nom o-dorotte ɔn yo barag-se ma-hun ye zee à, Shir a hoge rerem-mo ɔn gon ka hun-ne ye á.

⁹ Myet ɔn kaane ne, **ba'as-de** ma-hun de gamsu no á. Amba **Kukt-o Shir** o gamsu no, urege **Kukt-o Shir** ro ɔr-she'et n-me hur ɔn no. Myet wu rotte Kukt-o **Kiristi** á, **Kiristi** nap wu á. ¹⁰ Urege **Kiristi** ro ɔr-she'et be-ur no, ko de wur-ut no ro ɔn cow-yo m-mar remen **ur-ba'as** à, **Kukt-o Shir** a 'ye no hoog remen Shir gokste no kashi ɔn hun-ne. ¹¹ **Kukt-o Shir**, o 'yonse Yeso ut-marimar, ro ɔn hur-ur no. Wu wu 'yonse **Kiristi** ut-marimar à, wua 'ye no hoog ɔn wur-ut no to m-mar ɔn bu-yo ɔn Kukt-o ɔn wu o ro ɔn wur-ut no à.†

¹² Remen kaane, or re ne, a us-nu ne a sew, a dore yo barag-se ma-hun na cone a nom á. ¹³ Urege ɔn she'et-ur no, yo barag-se ma-hun zee no no nom à, yo no m-nom, noa mer. Amba urege no ɔn she'et-de o-dorotte o ɔn yo **Kukt-o Shir** zee à, no yage komo nom **ur-ba'as**, noa nom hoog. ¹⁴ Ye **Kukt-o Shir** ro ɔn teke co à, yakar-ye Shir ye. ¹⁵ **Kukt-o Shir** o a ya'u no à, o ɔn guw-ne o á, remen kaane no she'et o-gyer ne á. Amba ka Kukt-o o he na m-rwɔ a waragte yakar-ye Shir, ɔn beeb-de ɔn ka Kukt-o a hette aag ɔn Shir a zee, “Abba!‡ Tato na.”§ ¹⁶ **Kukt-o Shir** ɔn o ma na kukt-o ne ro

* **Bor-ɔs eer:2** 8:2 To ken takurda-to ɔn ut-Girik zee wo. † **Bor-ɔs eer:11** 8:11 Hyen komo: 1Kor 3:16.

‡ **Bor-ɔs eer:15** 8:15 ut-Arameki: Abba. § **Bor-ɔs eer:15** 8:15 Hyen komo: Mark 14:36; Gara 4:6.

na m-rure cas unze na yakar-ye Shir ye. ¹⁷ Bo a ro yakar-ye Shir à, a waragte ya-ur-gwuug o ka. Yan-re un gwuug-de un kwum-o Shir, un nay-ñe ne ye un re ur-gwuug mosse un **Kiristi** ne. A su'e ur-koob un **Kiristi** ne, a sekemsu na mosse un wu ne.*

Shir a 'ye yakar-ye un wu m-seps

¹⁸ Um nepste o-nip, a hongse seps-mo Shir he na m-'ya kane n-co un koob-de a m-swò ne m-moka á. ¹⁹ Myet yo Shir nome à, ro un o-dish ne o m-hyan un da-o Shir he m-rwunte un ye ro yakar-ye un wu à. ²⁰ Yo Shir nome à, yo hyanag ra-o ut-men, yanze un con-mo un yo á, amba remen kaane Shir cone, a nom yo o-sakto ne.† ²¹ Yo Shir nome à un hi un de un yo a posse un guw-mo ur-wum, yoa kum ur-keer de m-posse m-seps ne mo a he m-'ya un yakar-ye Shir à.

²² A nepste har caane yo Shir hwoone à ro us-'yong sa o zee ne'a-wu ro un ma-to o-mat à. ²³ Ba yo Shir hwoone à ro us-'yong un hon-de un yo á, har un na ne. Na ye gokse **Kukt-o Shir** o a takne na m-ya'a a us-'yong un hoog-m na, a ur-'er ur-gop ne deen remen Shir muutu na yakar-ye un wu hond hond komo wu rur wur-ut na, wu 'ye na komo keer-de m-posse.‡ ²⁴ Remen ka sakto-o o a kumte gwu na. Amba a hyense yo a o-sakto un yo à, ai, sakto-o o kuse á. ¿Wan wu ne ro sakto-o un yo wu kumse à? ²⁵ Amba a ro un sakto un rii-yo a kume á, a m-'er un yo un jaab-o ut-men.

²⁶ Un kaane **Kukt-o Shir** ro na m-gu un koob-de un beeb-ur na. A nap bo depe a kon á, **Kukt-o Shir** ro us-kon be-de Shir rem na us-'yong ne se ba un hoks m-rwunte ut-gom. ²⁷ Shir komo, wu nape hur-de un net à, nepste barag-se o-Kukt, remen Kukt-o ro m-kon remen yakar-ye Shir un bu-yo Shir cone à.

A aragte ye re na ur-gun

²⁸ A nepste un hon un rii kap Shir ro un nom un rii-yo ur-bon, remen ye wasse un wu ne à. Wu a nom komo kaane un bu-yo un zonge-to un wu. ²⁹ Remen ye Shir ekse à, ye wu m-hus ye waragte untun Wa un wu, remen Wa un wu waragte mat-de co wu o-hur be-de un hen-ñe ye ut-moor. ³⁰ Remen ye Shir daage à, ye wu aage. Ye wu aage à, ye wu ro m-muut yan-ba-ur-ba'as be-de un wu. Ye kume she'et-de un ba ur-ba'as be-de un wu à, ye ye komo wu sepe.

Was-mo Shir n-me un Yeso Kiristi

³¹ Un gwot-o un ka ma-to, ¿ya a he m-zee ne? ¿Urege Shir ro na m-tose wa he nom ur-hwu'us un na ne? ³² Shir wen na Wa un wu à, amba wu ya'astu wu rem na kap. ¿Wua hoks na ya'as un koyan kom-ut yoor á? ³³ ¿Wa he m-heet us-cetente se un ye Shir daage à? Ko net! Shir un hi un de un wu muute ye yan-ba-ur-ba'as be-de un wu. ³⁴ ¿Wa bo'ose na m-kaps? Ko net! Yeso **Kiristi** marag, ko a zee, Shir 'yonste wu ut-marimar, m-moka wu ro tara ur-re de Shir. Wu ro us-kon be-de Shir rem na. ³⁵ ¿Ya he na m-wongse un was-m **Kiristi** ne? ¿Range-o? ¿Ko swò ur-koob, ko mer, ko koob-de un rii, ko o-ra, ko m-mar? Ko rii! ³⁶ Bo Ma-to Shir zee à, "Rem ru te m-swò ur-koob de m-mar koyanda.

A na m-nak untun ca-yo a heete be-de un pan à."§

³⁷ Un ka rem-se a argute hun-ñe zee na, a reeg ur-ho cot remen was-mo **Kiristi** wasse na à. ³⁸⁻³⁹ Um nepste ko hiin sea woongsu na un was-mo Shir ro na m-was un **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na á:

ko m-mar,
ko hoog,
ko **yan-tom-ye Shir**,
ko **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**,

* **Bqr-qs eer:17** 8:15-17 Hyen komo: Gara 4:5-7. † **Bqr-qs eer:20** 8:20 Hyen komo: Taka 3:17-19. ‡ **Bqr-qs eer:23** 8:23 Hyen komo: 2Kor 5:2-4. § **Bqr-qs eer:36** 8:36 Hyen komo: Bong 44:22.

kɔ m-mɔka,
 kɔ da-ɔ roone à,
 kɔ yan-gɔ ʉn gwɔmo-to,
 kɔ m-pipir,
 kɔ ʉr-duw,
 kɔ yo ken rii-yo ʉn hon,
 myet se bo'os se wongse na ʉn was-mɔ Shir ne á.

Bɔr-ʉs jero

Shir dak hun-ne ye o-Isra

¹ ʉn essente ʉn de wu ma **Kiristi**, yage ʉm rurutu no yo ken rii-yo, komo **Kiristi** Yeso wu ro me m-su'e, ʉnze ka ma-to nip-o. Komo hur ʉn de ʉn **Kukt-o Shir** ne nepste kaane o. ² Hur ʉn de ro m-naase, ʉn tuk-mo ut-men ne deen, ba ʉr-me'et. ³ Me m-hyan remen or re ne yan-baag-o re **Isra**-ne yan-campo-ne ʉn yan-ne'a-ne ne, man hoks m-ess Shir wu wongsu me be-ur **Kiristi**, wu hu ʉ me nu-o yo-o urege o he m-rwo ye kumut gwu. ⁴ Ye **Isra**-ne, ye Shir muute yakar-ye ʉn wu à, wu kutute ye seps-mo ʉn wu. Wu sworog ʉs-nu ʉn ye ne. Wu ya'asuru ye **karamsa-o Mosa**. Wu kutu ye bu-yo ye hette wu m-kwukt mo, o-nip à. Wu dooru ye sure ʉs-nu.* ⁵ **Ibrahi, Ishaku, ʉn Yakubu** ne ro mong-ne ʉn ye ne ya-n-ga-ye, **Kiristi** ʉn ce ʉn wu ko-**Isra**-wu ʉn mat-de ʉn ko-hun. Komo, wu Shir wu. Wu ro gwomo-to ʉn koyan à, komo wu wooste a 'ye wu ʉr-bongon har da-o ba m-ta, **amin!**

⁶ Yanze swor o-nu o Shir ʉn warag hwaa á, remen myet o ʉn hun-ne ye o-**Isra** ye ro hun-ne ye Shir á. ⁷ Komo yanze myet yan-baag-o **Ibrahi** ye ro yakar-ye Shir á. Remen kaane, Shir zee **Ibrahi**, "Be-ur **Ishaku**† o o he m-kum ʉn ka yakar-ye ʉm surute wo nu à."‡ ⁸ Yakar-ye a mate o-wur à, ye ro yakar-ye Shir á, amba ye a m-kum ʉn bu-yo ʉn swor o-nu à, ye ro yakar-ye Shir ye o-nip. ⁹ Baks no yo Shir zee à, da-o wu sure **Ibrahi** o-nu à, "Da-o wo'e, man muusune, **Saratu** komo a met wan-campo."§

¹⁰ Mo ken sha-mo ro kon komo. Yakar **Rebeka** tato-o gaan ye ro, wu ro tato na **Ishaku**. ¹¹⁻¹² Amba rii-yo a met ka pese-ne ye, Shir russute **Rebeka** ʉnze, "Sek-wu a nome wa m-guw."* Kaane to nome rii-yo ye nomot rii-yo ʉr-bon kɔ yo ʉn ba ʉr-bon. Shir ʉn zee kaane a nept wu ro ʉn daag ʉn net bo wu cone à yanze remen senge-mo ʉn net á. ¹³ Bo Ma-to Shir zee à, "ʉm conog **Yakubu**, ʉm ginumte **Iso**."†

¹⁴ ¿Ya a he m-zee ne? ¿A zee o Shir ro m-koos ne? Ay! Kɔ hiin! ¹⁵ Remen Shir zee **Mosa**,

"Wu ʉm cone ʉm hyen 'won-de ʉn wu à,
 man kutu wu ʉr-'won,
 Wu ʉm cone ʉm nome wu ʉr-ho à,
 man nome wu ʉr-ho."‡

¹⁶ Yanze remen con-mo ʉn net kɔ senge-mo ʉn wu á, amba ʉn 'won-de Shir cot. ¹⁷ Ma-to Shir zee ko-Gwomo-wu o-**Masar**, "Me ʉn sagbu wo ut-gwomo remen ʉm kutute hun-ne beeb ʉn de be ʉn du, komo a ko'ote jin ʉn de kɔ kene ʉn hono o-dak."§ ¹⁸ ʉn kaane Shir ro ʉn hoge ʉr-'won de ʉn wu wu cone à, wu ro ʉn rwo ʉr-cikt ʉn hur-de ʉn wu cone nom ʉr-cikt à.

Ryaab-se Shir ʉn 'won-de ʉn wu ne

* **Bɔr-ʉs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwuu 4:22. † **Bɔr-ʉs jero:7** 9:7 Ibrahi roog ʉn ye ken yakar-ye amba Ishaku wu wa-wu Shir surte o-nu wua 'ye Ibrahi à. ‡ **Bɔr-ʉs jero:7** 9:7 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bɔr-ʉs jero:9** 9:9 Hyen komo: Taka 18:10,14. * **Bɔr-ʉs jero:11-12** 9:11-12 Hyen komo: Taka 25:23. † **Bɔr-ʉs jero:13** 9:13 Hyen komo: Mara 1:2-3. ‡ **Bɔr-ʉs jero:15** 9:15 Hyen komo: Rwuu 33:19. § **Bɔr-ʉs jero:17** 9:17 Hyen komo: Rwuu 9:16 (ʉt-Girik).

19 Wɔ ken wɔa hoks mɛ m-zɛɛ, “Urege kaane o, ɔ remen yan o Shir hette hyan un **ba'as-ur** na? ɔ Wa he m-wɛn un yo Shir cone à?” 20 ɔ Amba wɔ rɔ wa ne mat-de un net har ma-to sunutu wɔ un Shir ne? Rii-yo a nome à, yo wet m-zɛɛ wɔ nome yo à, “ɔ Ya o nomte mɛ kaane?”* 21 Wɔ rɔ un ma-to ut-tur à wɔa hoks m-nom ut-ba bɔ wɔ cone à. Wɔa hoks m-nom un ba-ut gaan wɔ nom to ken tur-to remen ho-de o-biki, komo wɔ nom to ken tur-to remen duus ut-gwo.

22 Kaane gwomo-to Shir rɔ, wɔa cun wɔ rwunte ryaab-se un wɔ, un beeb-de un wɔ ne cas. Amba wɔ rɔ ur-joose, komo wɔ 'mo ur-hur be-de un ye depe wɔ nom us-ryaab un ye ne à. Ye Shir rɔ ur-'er wɔ saburse à. 23 Kaane wɔ cone komo wɔ rwunte seps-mo un wɔ be-de un ye wɔ hoge 'won-de un ye à, ye wɔ esse cin ur-takan remen ye kumut seps-mo un wɔ à. 24 Na ye Shir aage à, yanze be-de un **Yahuda**-ne cot á, amba myet un ye rɔ **Yahuda**-ne á. 25 Bɔ a rwore un takurda-o Hoseya à unze: “Ye rɔ hun-ne re á, man zee ye ‘Hun-ne re.’

Komo baag-o um ro ginumte n-ga à,
man zee o ‘Baag-o mɛ m-con à.’ ”†

26 Komo,

“Un ka be-de a zee ye: ‘Nɔ hun-ne re ye á,’
un ka be-de a he ye m-zɛɛ,
‘Yakar-ye Shir wɔ un hoog.’ ”‡

27 **Ishaya** rworog ma-ut **Isra** un caari-o o-cɔr, wɔ zee,
“**Isra**-ne rɔ ut-moor ne
sa o zee hyereg-mo un riib-o m-sa,
amba un be-de un ye kusse à,
hun-ne hiin cot a he m-gu.

28 Yawe a piishe hono o-dak ut-ma,
kap ba un naas o-da.”§

29 Bɔ **Ishaya** ko-wan-Rwor un Ma-to Shir n-ga zee à:
“A ro zeege Yawe wɔ jiishe ur-beeb à
yaksutu na ye ken ye n-me un baag-o na á,
A roa wishe na untun bɔ-o o-**Sodom**,
a roa sabarse na untun bɔ-o o-**Gomora**.”*

Isra-ne sher be-de Shir á

30 To, ɔ re o ka un ya? Ka ye rɔ **Yahuda**-ne á, ye ro m-senge ye kumut ur-keer de un warag kashi hun-ne be-de Shir á, amba m-moka ye kumug, ka keer-de ye kume komo à, gon de a m-kum be-de m-sher à de de. 31 Amba **Isra**-ne ye ro cone, ye warag kashi un bu-yo o-**karamsa** à, ye kum de á. 32 ɔ Ya rwore kaane? Yo rɔ remen un bu-yo m-sher yo ye kume á, se senge-mo un hi un de un ye. Ye pɔksuru un “ka ta'ar-de rɔ m-'rwɔ ur-pukse à.” 33 Bɔ rɔ gense un Ma-to Shir à unze:

“Gwot um rwore og ta'ar-de ur-pukse
n-me o-Urusharima.†
Dea kaps hun-ne deen.

Amba myet wɔ shere un wɔ à, wɔa nom m-'e á.”‡

Bɔr-ʊs op

1 Or re ne, yo hur un de jiishe m-con à, un kon-us re ne be-de Shir yo rɔ, **Isra**-ne ye kum gwɔ. 2 Um nepste ye ya'aste hi un de un ye deen remen guw-mo Shir. Amba

* **Bɔr-ʊs jero:20** 9:20 Hyen komo: Isha 29:16; 45:9. † **Bɔr-ʊs jero:25** 9:25 Hyen komo: Hose 2:23. ‡ **Bɔr-ʊs jero:26** 9:26 Hyen komo: Hose 1:10. § **Bɔr-ʊs jero:28** 9:27-28 Hyen komo: Isha 10:22-23 (ut-Girik). * **Bɔr-ʊs jero:29** 9:29 Hyen komo: Isha 1:9 (ut-Girik). † **Bɔr-ʊs jero:33** 9:33 ut-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bɔr-ʊs jero:33** 9:33 Hyen komo: Isha 8:14; Isha 28:16 (ut-Girik).

mò ka guw-mò un ye mò ba un bu-yo un nap-o nip-o á. ³ Remen ye nap bu-yo Shir rotte un muut un hun-ñe kashi be-de un wu á, o rwò'e ye dorute barag-se un hi un de un ye. Ye senguru m-dore un bu-yo o-**karamsa**. ⁴ **Kiristi**, wu rò kom-de o-**karamsa**, remen a waragte kashi be-de Shir, se a shereg be-de un wu.

Gwu remen hun-ñe o myet

⁵ **Mosa** zee unze net a hoks m-warag kashi be-de Shir n-me un dorotte o-**karamsa**. Wu un nom kaane da-o wu gene à, "Urege o conog o nom m-hoog, se o nomog kap yo **karamsa**-o zee à."* ⁶ Amba yo Ma-to Shir zee à yo ka, un bu-yo m-sher net he m-warag kashi. "Wò zee un hur un du á, '¿Wa he m-da n-Ton?' " (Remen wu kyerguntute **Kiristi**) ⁷ kò ne o zee, "¿Wa he m-cow un kus-o o-dak?" (Wu 'yonsunte **Kiristi** ut-marimar). ⁸ Yo Ma-to Shir zee à, yo ka:

"Ma-to Shir rò yow un wò ne,

to rò un nu ru, un hur un du ne."†

Ka ma-to rò tom-o m-sher o te m-ko'ot à. ⁹ Urege o rworog un nu-o ru unze Yeso wu rò Wan-Koyan, o shereg komo un hur un du unze Shir 'yonste wu ut-marimar, wò kum gwu. ¹⁰ Nip-o ka ma-to remen n-te ur-hur net rò m-sher wu waragte ba **ur-ba'as** be-de Shir, komo o-nu net rò m-cep unze Yeso wu rò Wan-Koyan wu kumut gwu. ¹¹ Bò Ma-to Shir zee à, "Myet wu shere un wu à, wu nom m-'e á."‡ ¹² Shir rott m-koos á. Wu rò m-hyan ko-**Yahuda** un wu rò ko-**Yahuda** á, gaan-to. Wu rò Wan-Koyan be-de un hun-ñe myet. Shir rò m-'ya o-kwum deen un myet ye ha be-de un wu à. ¹³ Me un zee kaane remen, "Myet wu aage un jin-ur Yawe à, wu kum gwu."§

¹⁴ ¿Amba re ye he m-aag un wu ye shere be-de un wu á? ¿Re ye he m-sher un wu ye hoge ma-to un wu á? ¿Re ye he m-hoge urege a kum wu he ye m-ko'ote á? ¹⁵ ¿Re yan-ko'ot un Ma-to Shir he m-ko'ot a tom ye á? Bò to rò gense un Ma-to Shir à unze, "Woon-mò un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** rii-yo ur-bon yo deen."*

¹⁶ Amba yanze myet hun-ñe ye o-**Isra** gokse ka **Ma-to m-Rerem** to á. Bò **Ishaya** zee à, "Yawe, ¿wa gokse ma-ut na?"† ¹⁷ Remen kaane, sher-m rò m-haan be un na un bu-yo un hoge un Ma-to Shir, komo a m-hoge un Ma-to Shir un bu-yo un yan-ko'ot un ma-ut **Kiristi**. ¹⁸ Amba me o-cot ne, "¿Nip-o ye hoge á?" Ye hogusute. Bò to rò gense un Ma-to Shir à:

"A hogusute cor-se un ye hono o-dak,

Ma-to un ye woose komo kom-de o-dak."‡

¹⁹ Man do m-cit, "¿Hun-ñe ye o-**Isra** ye nap o á?" **Mosa** ba'e m-shas, wu zee, Shir zee:

"Man ru **Isra**-ne nom ur-shoob de un hun-ñe ye o-hwaa.

Man ru nò nom us-ryaab remen hun-ñe ye

un ba us-weer, ye rò **Yahuda**-ne á."§

²⁰ **Ishaya** rworog Ma-to Shir un jaab ne:

"Hun-ñe ye hoobu me á, ye kumug me.

Um rwuntute hi un de cas be-de un ye cite

bò ye he me m-kum á."*

²¹ Amba mosse o-**Isra**-ne, Shir dooru m-zee,

"Ur-hò bi, um conog ye m-hongse un me ne,

um barkute yan-koob-de o-dorotte

* **Bqr-ús op:5** 10:5 Hyen komo: Rewi 18:5. † **Bqr-ús op:8** 10:6-8 Hyen komo: Kara 30:12-14. ‡ **Bqr-ús op:11** 10:11 Hyen komo: Isha 28:16 (ut-Girik). § **Bqr-ús op:13** 10:13 Hyen komo: Jowe 2:32. * **Bqr-ús op:15** 10:15 Hyen komo: Isha 52:7. † **Bqr-ús op:16** 10:16 Hyen komo: Isha 53:1 (ut-Girik). ‡ **Bqr-ús op:18** 10:18 Hyen komo: Bong 19:4 (ut-Girik). § **Bqr-ús op:19** 10:19 Hyen komo: Kara 32:21. * **Bqr-ús op:20** 10:20 Hyen komo: Isha 65:1 (ut-Girik).

un ya-ur-cikt ne."†

Bor-qs op o-gaan

Shir hyanag 'won-de un hun-ne ye o-Isra

¹ Urege wu ken wua cit me: ¿Shir un yage hun-ne ye un wu o ka? Ay! Kaane o á, me un hi un de ko-**Isra**-wu, baag-o **Ibrahi**, me ko-wan-jit-o **Banyamin** wu.* ² Shir 'yar hun-ne ye un wu á, ye wu daage ur-takan à. Baks no yo Ma-to Shir zee, mosse un **Ereja** ne à, bo wu heete cetente-se un **Isra**-ne be-de Shir à, wu zee, ³ "Yawe, ye hoomsute yan-Rwor un Ma-ut ru. Ye wurumse **hana**-o ru. Me wu cot kuse, komo ye ro me o-hoob ye hoot."† ⁴ ¿Yan go un shas-o Shir shasu wu? Wu shaks wu zee, "Um essute hi un de hun-ne dugu-qs ta'voor [7,000] ye yage kwukte un ka shir-o wa-ur-jin **Ba'ar** á."‡ ⁵ Ko m-moka kaane ro. Hun-ne kuks ye Shir daage remen yar-mo un wu à. ⁶ Ka daag-mo Shir daage à remen yar-mo un wu o, yanze remen senge-mo ye nome á. A ro zeege kaane á, yar-mo Shir roa warag kashi m-yar á.

⁷ ¿Yan yo ka ne? Hun-ne ye o-**Isra** u kume yo ye o-hoob á. Ye a daage be-de un ye à, ye kume yo ye ro o-hoob à. Amba ye kuse à, ye peneg ur-cikt. Kaane to ro, hun-ne ye o-**Isra** ye hok ur-she'et tete un Shir ne. Amba ye kum á, ko de nomte à, ye hok un hur-ur gaan. Ye ken hun-ne ye hiin, Shir ya'ag ye ur-ho, ka ye Shir daage à. Amba ye kuse à, ye peneg ur-cikt. ⁸ Bo to ro gense un Ma-to Shir à: Unze "Shir muute ye raag-ne un koob-de m-nap ne.

Wu ya'ag ye yish amba ye m-hyan á,
ut-to ne to m-hoge, ye m-hoge á,
kaane ha co har ca."§

⁹ Komo **Dawuda** zeeru,
"Yage biki-to un ye waktute ye ceeb, ur-teeb ne.
Yage ye nomot ut-pukre,
to he ye m-hante un swo ur-koob à.

¹⁰ Yage yish-ye un ye rimit,
ye senge komo swo ur-koob deen ba m-ta."*

Ye ro Yahuda-ne á yea kum gwu

¹¹ Me o-cot ne har m-moka. Bo **Isra**-ne pukse à, ¿ye un he he-de o-caks? Ay! Yea hoks m-ine. Remen **ba'as-to** un **Isra**-ne, o hante gwu woot be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, remen a ru'ut **Isra**-ne hoge un shoob-de un ye. ¹² Ba'as-de un **Isra**-ne hantute caari-o o-kwum hono o-dak. Komo koob-de o-dorotte de un ye hantute o-kwum be-de un ye ro **Isra**-ne á. Ur-kom, da-o **Isra**-ne shere be-de Shir, myet-m na a she'et be-ur gaan remen a nomot o-zak un caari-o kwum-o Shir.

¹³ Me ut-ma un no ne m-moka no ye ro **Yahuda**-ne á. Ko yan-tom wu un be-de ye ro **Yahuda**-ne á, man nom m-gwon un senge-m re. ¹⁴ N-me un kaane, hun-ne ye un baag-o re **Isra**-ne he m-hoge ur-shoob, un kaane man hoks gu un ye ken ye. ¹⁵ Da-o a jore ye à, cow-o tiksuru a hongsuru hun-ne un Shir ne. Da-o a he ye m-goks à, a nom o ka sa o zee margan-ne muunte un hoog ne! ¹⁶ Urege a huste rwop-ur gaan-de un hyo be-de un jir-de un hyo, a sekuru Shir, de waraguru ba m-kukop. Myet o ka ka jir-de waragte ba m-kukop. Kang-o gaan, urege a **seket**e Shir geer-yo o-'yo, yo waragte ba m-kukop. Myet un jet-se un ka 'yo-yo ne waragte ba m-kukop.

† **Bor-qs op:21** 10:21 Hyen komo: Isha 65:2 (ut-Girik).

* **Bor-qs op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Piri 3:5.

† **Bor-qs op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: 1Gwm 19:10,14.

‡ **Bor-qs op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: 1Gwm 19:18.

§ **Bor-qs op o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Kara 29:4; Isha 29:10.

* **Bor-qs op o-gaan:10** 11:9-10 Hyen komo:

Bong 69:22-23 (ut-Girik).

¹⁷ A kuprurʉ se ken jet-se ʉn 'yo-se o-**zetun** se a m-gɔ à, a dekurʉ jet-yo ʉn 'yo-yo o-**zetun** yo o-kɔt, a geerʉ se ʉt-ge. Nɔ ye rɔ **Yahuda**-ne á, sa o zee 'yo-se o-**zetun** se o-kɔt nɔ rɔ, nɔ a mɔsse ʉr-'wʉn ne, **Yahuda**-ne, ye nɔ kume kwʉm-o Shir remen ye.
¹⁸ Remen kaane, taase nɔ nɔm m-gwɔn ʉn ka jet-se a kupre à. ʉrege ne nɔ m-gwɔn, nɔ baks ʉnze, ka 'wʉn-de de muut ʉr-beeb be-ʉr nɔ á, amba nɔ rɔ muut ʉr-beeb be-de ʉr-'wʉn.

¹⁹ Amba nɔa hoks m-zee, “Shir ʉn kupur ka jet-se se ʉn **Yahuda**-ne se remen wʉ dapansutú te ʉr-'wʉn ne.” ²⁰ Nip-o, amba remen koob-de m-sher ʉn **Yahuda**-ne o rwo'e Shir kupurte se ʉn ka 'wʉn-de, nɔ komo remen m-sher o nɔ kumte ʉr-keer nɔ hette m-she'et ʉn ka 'wʉn-de. Remen kaane, nɔ nɔm m-gwɔn á, amba ʉn suge-de ʉn kaane hoge o-gyer. ²¹ ʉrege Shir wʉ yage **Yahuda**-ne ye rɔ takan-de ʉs-jet á, nɔ ma wʉa yagu nɔ á.

²² Kaane Shir a hoks m-kute was-mɔ ʉn wʉ, ʉn ryaab-se ʉn wʉ ne. Wʉ kutute ye nome **ur-ba'as** à ryaab-se ʉn wʉ, amba wʉ ya'uru wɔ yar-mɔ ʉn wʉ. Amba se o gokste kom-ʉt yoor. ʉrege wɔ goks kom-ʉt yoor á, wɔ ma a kups wɔ ʉn ka 'wʉn-de.
²³ ʉrege **Isra**-ne ye senge ʉn koob-de m-sher mɔ ʉn ye á, a mɔsse ye ʉn ka 'wʉn-de ne, remen Shir a hoks ye m-muut ʉn ka 'wʉn-de. ²⁴ Nɔ ye **Yahuda**-ne á, ya nɔ rɔ sa o zee 'yo-yo o-**zetun** yo o-kɔt yo a kupsune, Shir gege yo ʉt-ge ʉn 'yo-yo o-**zetun** ne yo a go'e à. **Yahuda**-ne ye rɔ sha-mɔ ʉn 'yo-yo a go ye à, Shir a sʉ ʉr-koob ʉn muut ʉn jet-se Shir ro kupste ʉn 'wʉn-de ʉn se á.

Shir rɔ ʉn hoge ʉn 'wɔn-de ʉn hun-ne kap

²⁵ Qr re ne, ʉm conog nɔ nep ka ka rii-yo rɔ wukusse à. Taase nɔ warag yan-ukucin. Cikt-de ʉr-hur korog be-de ʉn **Isra**-ne har myet moor-to ʉn ye rɔ **Yahuda**-ne á, yea kum m-cow be-de Shir. ²⁶ Kaane a he m-gu ʉn **Isra**-ne myet. Bɔ Ma-to Shir zee à: “Wan-gwʉ roon rwʉun-mɔ o-Urusharima,†

wʉ doste koob-de o-dɔrotte be-de ʉn baag-o **Yakubu**.‡

²⁷ Q ka o rɔ swɔr nu-o re ʉn ye ne,

da-o ʉm he soks **ba'as-de** ʉn ye à.”§

²⁸ **Yahuda**-ne rɔ ʉr-hwʉ'ʉs ʉn Shir ne remen **Ma-to m-Rerem** to ye gine à, myet remen rerem-m nɔ mɔ. Amba remen Shir dak ye, hun-ne ye wʉ rɔ m-was à. Wʉ ʉn nɔm kaane remen ya-n-ga-ye, ye ʉn ye. ²⁹ A nepste Shir sengute m-was ʉn ye ne remen wʉ rɔ ʉn rumus ʉn yar-mɔ wʉ á, kɔ ne to-ʉt ke wʉ hun-ne ye wʉ daage à.

³⁰ N-ga nɔ ye rɔ **Yahuda**-ne á, nɔ yan-koob-de o-dɔrotte o Shir ye; amba m-moka, nɔ kumug 'wɔn-de Shir remen koob-de o-dɔrotte o ʉn **Yahuda**-ne. ³¹ M-moka **Yahuda**-ne ʉn cen ye, ye waragte yan-koob-de o-dɔrotte o Shir, remen ye kumut ʉr-'wɔn ʉn 'wɔn-de Shir rɔ nɔ m-kute à. ³² Shir muute hun-ne myet sa o zee ye rɔ ke'o à remen koob-de o-dɔrotte. Wʉ ʉn nɔm kaane remen wʉ kutute hun-ne kap 'wɔn-de ʉn wʉ.

ʉr-bongon be-de Shir

³³ Nip-o duw-de ʉn weer-se Shir

ʉn nap-se ʉn wʉ ne rott ʉr-ma á,
piish ʉt-ma to ʉn wʉ argute m-cit.

Rii-yo wʉ rɔ m-nom à peste nap-se ʉn net.*

³⁴ Bɔ Ma-to Shir zee à:

“¿Wan wʉ nape hur-ʉr Yawe?

¿Wa rɔ nay ʉn wʉ, wʉ cete wʉ m-heete ʉt-ma?”†

† **Bɔr-ʉs op o-gaan:26** 11:26 ʉt-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bɔr-ʉs op o-gaan:26** 11:26 Hyen komo: Isha 59:20-21 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs op o-gaan:27** 11:27 Hyen komo: Isha 27:9 (ʉt-Girik); Irmí 31:33-34. * **Bɔr-ʉs op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Isha 55:8. † **Bɔr-ʉs op o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Isha 40:13 (ʉt-Girik).

35 “Yatt-wu take m-'ya un Shir yo ken rii-yo
ka yo wu wette m-kum be-de Shir á.
Remen kaane, yatt-wu he m-gakte un Shir
wu topote wu yo ken rii-yo á.”‡
36 Remen seps-mo un wu, wu nome ko yo ke rii-yo.
Komo ko yo ke rii-yo ro un kom-to un wu,
komo remen wu.
Yage seps-mo waragte be-de Shir ba m-ta, **amin**.§

Bɔr-ɔs op ɔs-voor

She'et-de m-hoog un senge-mo Shir

1 Remen kaane, or re ne, me no us-kon remen ka 'won-de Shir de, ya'as no wur-ut no ut-seke, to ro to un hoog à, to un ba m-kukop, to Shir cone à. Kaane ro cow-yo o-nip yo no hette m-sekemse un Shir à. 2 No dore ma-to un hun-ne ye m-moka ye un barag-se un ye ne á. Amba yagu no Shir muutu no yo wu cone à, wu 'ye no hur-ur pu-de. Ka da-de no he m- nap un yo Shir cone à, rii-yo ur-bon, yo Shir cone à un yo ro shiishe cas cas à.

3 Remen yar-mo Shir nomu me à, myet-m no, me no un nak ut-to, no woot hi un no un be-de no wo á. Amba muut no ur-hi un bo no un gwot un hi un no à, ko wu ke gut hi un de un wu un beeb-de un sher-mo Shir ya'e wu à. 4 Dok-ut ro kon deen un wur-o gaan, komo ko de ke dok-de un senge-mo un de ne un hon. 5 Ko de atte ut-moor ne à, na dok-to un wur-o o-gaan to n-me un **Kiristi**, ko de ke dok-de komo gaan-to de ro un or un de ne.* 6 Remen kaane, depete a nom m-senge un yar-mo Shir ya'u na à, go-ɔs-go, hond hond un gon ka yar-mo ne mo Shir ya'a na à. Urege yar-m ru rwor un Ma-to Shir to, o rur Ma-to Shir bo un sher-m ru. 7 Urege yar-m ru mo m-guw mo, o nom m-guw. Urege mo ur-yoos mo, o yoos ur-yoos. 8 Urege yar-m ru mo un do un hun-ne jaab-o ut-men mo, o warag yan-do'e un hun-ne jaab-o ut-men. Urege ne yar-m ru mo un 'ya un hun-ne us-rem mo, remen koob-de un ye o, o nom kaane hur-ur gaan. Urege mo ut-gwomo mo, o nom to hur-ur gaan. Urege mo un hyan ur-'won mo, o nom kaane un men-ut pus-to.†

Bɔ a he nap un yan-dor-ye o-nip à

9 Was no un or no ne o-nip. No ginim myet rii yo-yo, amba bop no rii-yo ro ur-bon ne à kom-ut yoor. 10 Was no un or no ne sa o zee yan-hur-o gaan, no hyen ye ken jiiшту no. 11 Taase no taage m-senge á, amba muut no ur-hi be-de un guw-mo Wan-Koyan. 12 Nom no o-zak bo no m-rwo ur-hur à. 'Mo no ur-hur un koob un no. No senge us-kon koyanda. 13 Wong no yo notte à un hun-ne ye Shir ne ye ro o-hoob à. No senge barke un hamat-ne hur-ur gaan.

14 Ye ro no un ya-ur-koob à, huu no ye nu-o ur-bon. Taase no huu ye nu yo-o.‡
15 Nom no o-zak un ye ro o-zak ne à, 'won no un ye ro us-'won ne à. 16 She'et no ba ut-ween un or no ne ne. No nom m-gwon á, amba nom no ur-nay un ye a wasse ne á. Taase no hyen no zee no nepste koyan kap.§

17 Urege wu ken wu nomote no men-ut jaas-to, no muute wu men-ut jaas-to á. Senge no nom yo hun-ne he m-hyan so-yo à. 18 Nom no yo no he m-hoks à, no she'et ba ut-ween un kowan ne. 19 No top yo or no ne nomu no á, amba yagu no Shir topotu no un ryaab-se un wu. Me un zee kaane remen gense to ro un Takurda-o Shir unze,

‡ **Bɔr-ɔs op o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: Ayub 41:11. § **Bɔr-ɔs op o-gaan:36** 11:36 Hyen komo: 1Kor 8:6.

* **Bɔr-ɔs op ɔs-voor:5** 12:4-5 Hyen komo: 1Kor 12:12. † **Bɔr-ɔs op ɔs-voor:8** 12:6-8 Hyen komo: 1Kor 12:4-11.

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-voor:14** 12:14 Hyen komo: Mati 5:44; Ruka 6:28. § **Bɔr-ɔs op ɔs-voor:16** 12:16 Hyen komo: Swoo 3:7.

“Mɛ wʉ Yawe, man tope kɔ wʉ ke hond hond
bɔ ʉn rii-yo wʉ nɔmɛ à.”*

²⁰ Ma-tɔ Shir doorʉ m-zɛɛ,

“Urege wan-yage-ʉt ru rɔ ʉn mer, 'ya wʉ rii-yo m-rɛ.
Wʉ rɔ m-hoge o-**swoot**, 'ya wʉ m-hɔ wʉ sʉ.

Wɔ nɔmɛ kaanɛ waragte sa o zee

wɔ ʉn karakse ʉn eng-tɔ o-ra ʉn hi-de ʉn wʉ.

ʉn ka cɔw-yo, wɔa ru wʉ hoge m-'e

remen wʉ yagute wɔ.”†

²¹ Nɔ yage rem-ʉs yɔ-se rɛ ʉr-hɔ be-ʉr nɔ á, amba rɛ nɔ ʉr-hɔ ʉn rem-ʉs yɔ-se be-de ʉn nɔm ʉn rii sɔ-yo.

Bɔr-ʉs op ʉs-tet

Nɔmɛ ʉt-gwɔmo o-dɔrotte

¹ A gaktute kɔ wʉ ke wʉ nɔmɛ ye rɔ ʉt-gwɔmo à o-dɔrotte. Yatt-wʉ he rɛ ʉt-gwɔmo á, sɛ wʉ Shir daage à. Komo myet ye rɔ ʉt-gwɔmo à, Shir ye sagbu ye. ² Remen kaanɛ, myet wʉ nɔmɛ koob-de o-dɔrotte ɔ ʉn ye rɔ ʉt-gwɔmo à, wʉ nɔmog koob-de o-dɔrotte ɔ ka ʉn yo Shir shere nɛ à. Ye rɔ m-nɔm kaanɛ à, yea egne hi ʉn de ʉn ye caari-ɔ ʉn piish ʉt-ma. ³ Be-de ʉn ye rɔ m-nɔm ʉn ʉn rii sɔ-yo nɛ à, ye m-hoge gyer-ɔ ʉn gwɔmo-ne á, sɛ de ka hun-ne ye rɔ ʉn m-nɔm ʉn rii 'yɔ-yo à. ¿O cɔnog o dos gyer-ɔ ʉn ko-Gwɔmo? Nɔm rii-yo ʉr-bon, wʉ bomuru wɔ. ⁴ Wʉ bomuru wɔ remen wʉ ko-guw-wʉ Shir wʉ rem ru. Amba urege wɔ ko-yan-men-ʉt jaas-tɔ wʉ, wɔa hoge o-gyer, remen hwaa-ɔ ka ko-gwɔmo-wʉ rɔ o-magay nɛ ʉt-kom á. Wʉ ko-guw-wʉ Shir wʉ, komo be-de ʉn wʉ Shir rɔ m-rwunte ʉn ryaab-se wʉ remen yan-men-ʉt jaas-tɔ. ⁵ Remen kaanɛ a gaktute nɔ nɔmɛ gwɔmo-ne o-dɔrotte. Yanze remen nɔ possute ryaab-se Shir cot á, amba taase hur ʉn nɔ kapstɛ nɔ.

⁶ ɔ rwo'e notte ʉn top ʉn tar, remen ye rɔ ʉt-gwɔmo à, guw-ne ye Shir ye. Ye rɔ ʉn ya'as ʉn da-ɔ ʉn ye myet remen senge-mɔ ʉt-gwɔmo. ⁷ Top nɔ yo a nɔ n-dor à. Top nɔ tar ɔ depe à. Urege nɛ ɔ ʉn saw-ʉt nɔ ɔ, top nɔ. Hogu nɔ gyer-ɔ ʉn wʉ depe a hoge gyer-ɔ ʉn wʉ à. Nɔ 'ye m-sek be-de ʉn wʉ depe a 'ye wʉ m-sek à.*

Senge-mɔ depe a nɔmɛ ɔr na à

⁸ Taase net doru nɔ ʉr-moog á. Sɛ de ka yo a gaktu nɔ m-nɔm à, yo rɔ nɔ was ʉn ɔr nɔ nɛ nɛ. Mɛ ʉn zɛɛ kaanɛ remen wʉ rɔ m-was ʉn ɔr ʉn wʉ nɛ à, wʉ nɔmog ɔ ká dɔrotte o-**karamsa**. ⁹ Ka **karamsa**-tɔ zɛɛg, “Nɔ jar nɔ hoob ne'a-wʉ ʉn net á. Nɔ jar nɔ ho net á. Nɔ jar nɔ hiw ʉr-hyow á. Nɔ jar nɔ nɔm shoob-de rii-yo ʉn net á.”† ʉn myet **karamsa**-tɔ atte à, a ʉn kum tɔ m-shoos n-mɛ ʉn ka ma-tɔ zɛɛ, “Was ɔr ru untun hi ʉn du à.”‡ ¹⁰ Urege wɔ m-was ʉn net nɛ, wɔa nɔmɛ wʉ rii 'yɔ-yo á. Waragte ɔ ka, wɔ m-was ʉn ɔr ru nɛ, o shooste yo o-**karamsa** zɛɛ à.

Hɔ-de Kiristi he m-muun à

¹¹ Da-ɔ **Kiristi** he m-haan remen wʉ gokstɔ na à, ɔ wosonte yow yow arge ʉn da-ɔ a takne m-shɛr à. Remen kaanɛ, muut nɔ ʉr-hi be-de yo he m-kɔr ʉn bɔ nɔ she'et à. ɔ nɔ hette ine m-rew à. ¹² Tet-m rɔ ʉn ma-tɔ m-ta, ish rɔ ʉn ma-tɔ m-gas. Remen kaanɛ, a yagu nɔ senge-mɔ o-comb. Amba she'et nɔ hond hond ʉn cecas-mɔ Shir remen kaanɛ nɔ hette kwange **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt**. ¹³ A she'et nɔ she'et-de ʉr-bon bɔ hun-ne rɔ m-she'et da-ɔ m-ccar à. Taase nɔ he'ɛbe ʉn karge de ya-m-swɔ

* **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:19** 12:19 Hyen komo: Kara 32:35. † **Bɔr-ʉs op ʉs-ʉoor:20** 12:20 Hyen komo: Swɔɔ 25:21-22 (ʉt-Girik). * **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:7** 13:6-7 Hyen komo: Mati 22:21; Mark 12:17; Ruka 20:25. † **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rwuu 20:13-15,17; Kara 5:17-19,21. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-tet:9** 13:9 Hyen komo: Rewi 19:18.

á, kɔ de ya-o-ás á, kɔ ya-m-dum, ɔr-shoob ne á. ¹⁴ Amba 'ya nɔ Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ɔr-be wɔ wɔonté yow yow ɔn nɔ ne sa o zee saw-to nɔ m-cɔp à. Taase nɔ 'ye gop-de ma-hun ɔr-hek.

Bɔr-ɔs op ɔs-nass

Nɔ piishe ɔr nɔ ɔt-ma á

¹ Gɔks nɔ yan-dor ye sher-mɔ ɔn ye rotte ɔr-beeb á. Nɔ jar ma-to sunɔ nɔ ɔrege barag-se ɔn ye nomog ɔn hon ɔn se ma nɔ ne á. ² Sha-mɔ ka, ɔn raag-o gaan, wɔ ken ko-wan-dor-wɔ rɔ m-hyan, wɔa hoks m-re ɔn kɔ yo ke rii-yo m-re yo. Q ken raag-o komo ko-wan-dor-wɔ rotte m-sher ɔn hur-ɔr gaan be-de ɔn rem-se Shir cone á, rɔ m-hyan Shir weneg na m-ti m-ap. ³ Wɔ rɔ m-hoks m-re ɔn kɔ yo ke rii-yo m-re yo à, mosse m-ap ne, taase wɔ muut wɔ a hoks m-re á hwaa. Komo wɔ rɔ m-hoks m-re ɔn kɔ yo ke rii-yo m-re yo á, taase wɔ piishe wɔ rɔ m-hoks m-re à ɔt-ma, remen Shir gokste wɔ. ⁴ ¿Wɔ rɔ wa ne o piishite wan-guw-mɔ ɔn wɔ ken wɔ ɔt-ma? Kɔ wɔ nomog kashi m-senge be-de Shir, kɔ wɔ nom á to ma ɔn ko-ya-o-hur to ka wɔ piishite wɔ ɔt-ma. Wɔa hoks m-es, Wan-Koyan 'ye wɔ ɔr-hɔ.

⁵ Mɔ ken sha-mɔ mɔ ka, wɔ ken wɔ rɔ m-hyan ɔn de ken hɔ-de ɔr-bon ne arge de ken hɔ-de. ɔn hyan o ɔn wɔ ken wɔ ne ɔt-hɔ myet gaan to. Kɔ wɔ ke wɔ sher ɔn yo rɔ ɔn hur-de ɔn wɔ à. Nom nɔ kaane ba ɔn piishe ye ken ɔt-ma. ⁶ Ye rɔ m-zee de ken hɔ-de jiiشته de ken à, ye rɔ m-nom kaane ye ye'et Wan-Koyan m-sek. Ye rɔ m-re ɔn koyan à, rɔ m-nom kaane ye ye'et Wan-Koyan m-sek, remen ye ɔr-bongon de Shir ɔn ka rii-to m-re to. Ye rɔ m-re ɔn koyan á, rɔ m-nom kaane ye ye'et Wan-Koyan m-sek, ye rɔ komo ɔn bongon-de Shir.* ⁷ Yanze remen hi ɔn na cot a rotte m-hoog á, komo yanze remen morya-o ɔn hi ɔn na cot a rotte m-mar á. ⁸ ɔrege a m-hoog ne, a ɔn nom mɔ remen a ye'et Wan-Koyan m-sek. ɔrege ne mar-mɔ, a mer remen a ye'et Wan-Koyan m-sek. Remen kaane, kɔ a ɔn hoog ne, kɔ ba ɔn hoog, na ye ma Wan-Koyan ye.

⁹ **Kiristi** marag, wɔ ine komo ɔn hoog ne remen wɔ waragte Wan-Koyan be-de ɔn ye rɔ margan-ne à ɔn ye rɔ ɔn hoog ne à. ¹⁰ Nɔ piishe net ɔt-ma á. Nɔ komo, taase kɔ wan-gaan be-ɔr nɔ, wɔ rɔ m-ti m-ap á, wɔ piishe ɔr ɔn wɔ ɔt-ma wɔ rɔ ɔn ti m-ap à. Remen myet-m na a es be-de Shir wɔ he na m-piishe ɔt-ma à.† ¹¹ Ma-to Shir zeeg: “Me rɔ Yawe, ɔm tonte, kɔ se ke rwun-se a kwukt be ɔn de, kɔ de ke rem-de, a rur ɔn nu-o ɔn de unze me rɔ Shir.”‡

¹² Cas ma-ɔt rɔ, kɔwan be-ɔr na a rure Shir rii-yo wɔ nome à. A yaksuru Shir piish ɔt-ma.

Wɔ rwo ɔr ru ɔr-ba'as á

¹³ Remen kaane, bɔ rɔ Shir wɔ cot, wɔ he ɔn piishe ɔn kɔwan ɔt-ma à. A yagu nɔ saburse ɔn ɔr na ne yan-dor. Amba hwɔ nɔ hur-ɔt nɔ unze noa nom rii-yo he rwo ɔn ɔr nɔ ne nom **ur-ba'as** á. ¹⁴ Bɔ ɔm rɔ wɔ ma Yeso Wan-Koyan à, me nɔ m-rure ɔn ka rem-se. ɔm nak ɔn hur ɔn de kɔ yo ke rii-yo m-re yo, rɔ ɔr-bon ne. Amba ɔrege wɔ ken wɔ zeeg, “Me re'e ka rii-yo m-re yo, man nom rii-yo ba ɔr-bon be-de Shir.” Ba'as-de wɔ re'e ka rii-yo. ¹⁵ ɔrege wɔ ɔn naas ɔn hur-de ɔn wɔ ken wɔ remen rii-yo wɔ m-re à, wɔ was ɔn wɔ ne o ka á. Taase rii-yo wɔ m-re à yo warag wɔ cow-yo ɔn saburse ɔn ɔr ru, wɔ **Kiristi** mare remen ɔn wɔ à. ¹⁶ Taase nɔ yage rii-yo nɔ o-hyan yo ɔr-bon yo à, a cept ma-ɔt yo-to to ɔn yo. ¹⁷ **Gwɔmo-to Shir** ba ma-to m-re m-swo

* **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:6** 14:1-6 Hyen komo: Koro 2:16. † **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:10** 14:10 Hyen komo: 2Kor 5:10.

‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 45:23 (ɔt-Girik).

ne to á, ma-to un kashi ur-she'et de, un gwugwu-mo ur-hur ne, un men-ut pus-to ne to **Kukt-o Shir** ro m-'ya à. ¹⁸ Myet wu ro m-nome un **Kiristi** m-senge un ka bu-yo à, wu ro m-gwu'urse un Shir ur-hur, komo hun-ne a ho'os ur-hur un wu ne.

¹⁹ Remen kaane, a nom no senge-mo un rii-yo he m-hante she'et-de un ba ut-ween à. A nom no senge-mo un rii-yo he m-hante or na ne jaab-o ut-men à. ²⁰ No naas yo Shir nome remen rii-yo m-re á. A hoks m-re un koyan, amba wo nepse rii-yo o he m-re à, yoa warag rii-yo ur-pukse **ur-ba'as** ne be-de un wu ken yagu yo. ²¹ A jiish ur-bon wo yage ti m-ap, un swo m-ke ne, ko nom un yo ken rii-yo yo he m-rwo un or ru **ur-ba'as** à.

²² Myet bo un yo sher-m ru ro mosse un ka rem-se ne à, ess un hur un du cot se Shir. Ko-ya-o-zak-wu wu hur-de un wu kapse wu á, mosse un rem-se wu dekke ba'as-to á.

²³ Amba net-wu hur-de un wu ro ho'ose sak un yo wu ro m-re ne á, wu ro un egne un hi un de un wu o-sabre be-de Shir. Me un zee kaane remen rii-yo wu ro m-nom à wu es be-de m-she á. Komo myet rii-yo ese be-de m-she á, **ba'as-de**.

Bor-us op us-taan

*Gwu'urse ye ken ye ur-hur
yanze hi un du á*

¹ Na ye ro ur-beeb ne un sher-m na à, depete a gu ye rotte ur-beeb á un dek un nu-se un ye. Taase a nom con-to un hi un na cot á. ² Yage kowan wu gwu'uste or ru un wu ur-hur remen wu ye'et wu jaab-o ut-men n-me m-she. ³ Remen ko **Kiristi**, wu nom con-to ur-hi á. Bo Ma-to Shir zee à, "Shir, reeb-to a pyapuru wo à, me m-hyan sa o zee me a pyapre."* ⁴ Myet yo a gene un Ma-to Shir n-ga à, a un gen remen to yoosu na ur-joose un do un jaab-o ut-men ne remen a kumut o-sakto.

⁵ Men kon-se Shir wu ro m-'ya un 'mo ur-hur un jaab-o ut-men ne à, remen no she'ette be-ur gaan un barag-us gaan ne, bo depe hun-ne she'et ye dore bu-o **Kiristi** Yeso à. ⁶ No nome kaane, ma-ut no un barag-us no ne a warag ragaan remen no bumut Shir wu ro Tato-o Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** à.

*Ma-to m-Rerem to un Yahuda-ne ye
un ye ro Yahuda-ne á*

⁷ Bo **Kiristi** goksu no kom-ut yoor à, goks no or no ne kom-ut yoor. Nom no kaane remen no hantute Shir m-seps. ⁸ Me no m-rure unze yo rwo'e **Kiristi** nomot m-senge be-de un **Yahuda**-ne à, yo ro a kututu ye nip-o un Ma-to Shir. Komo, un kor kaane, remen Shir shoosutu ye swooru nu-o a nome tat-ne ye un ye n-ga à. ⁹ Wu un haan komo remen ye ro **Yahuda**-ne á, remen ye ye'et Shir m-seps remen 'won-de un wu. Bo Ma-to Shir zee à:

"Remen kaane, man bum wo
be-de un ye ro **Yahuda**-ne á.
Man hu sep-to un bongon-de un jin un du."†

¹⁰ Komo Ma-to Shir dooru m-zee:
"Nom no o-zak, no ye ro **Yahuda**-ne á,
un hun-ne ye Shir ne."‡

¹¹ A dooru m-zee:
"Bom no Yawe no ye ro **Yahuda**-ne á myet,
bom no wu hun-ne kap."§

¹² Komo **Ishaya** zeeru:

* **Bor-us op us-taan:3** 15:3 Hyen komo: Bong 69:9. † **Bor-us op us-taan:9** 15:9 Hyen komo: 2Sam 22:50; Bong 18:49. ‡ **Bor-us op us-taan:10** 15:10 Hyen komo: Kara 32:43. § **Bor-us op us-taan:11** 15:11 Hyen komo: Bong 117:1.

“Wu ken wu a rwuun un hur-o **Jesse**,
wua haan wu nom gwomo-to un ye ro **Yahuda**-ne á.

Komo yea huu saktō-o un ye be-de un wu.”*

¹³ Me us-kon, Shir wu ro 'ya o-saktō à, wu ye'et nō o-zak un gwugwu-mō ur-hur ne, nō ye ro m-sheer un wu à. Da-o Shir nome kaane, saktō-o nō he m-bo'ose un beeb-de un **Kukt-o Shir**.

*Senge-m Burus be-de un
ye ro Yahuda-ne á*

¹⁴ Or re ne, me un hi un de um nepste unze nō un hi un nō, nō shiig un nom un rem-se ur-bon, komo nō us-nap ne deen, se bo'ose nō yoose or nō ne à. ¹⁵ Amba un ka takurda-o me un rwuntu nō ma-ut re cas. Un se ken rem-se, se um cone nō m-bakse à. Me un nom kaane remen yar-mō Shir ya'u me à. ¹⁶ Um waragte wan-senge-m **Kiristi** Yeso be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. Me un senge-mō un kon-se Shir un bu-yo m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir remen ye ro **Yahuda**-ne á, ye waragte rii-yo ur-seke yo Shir he m-goks à. Yea warag ba m-kukop un bu-yo un **Kukt-o Shir**.

¹⁷ Remen kaane, man hoks nom m-gwon mosse un **Kiristi** Yeso ne un senge-mō me un nome un Shir à. ¹⁸ Man hoks nom un jaab um nomot ut-ma un yo ken rii-yo á, se de yo **Kiristi** nome be un de à. Yo ka rii-yo komo yo ro bo a hante ye ro **Yahuda**-ne á ye nomot dorutte-o Shir, un bu-yo un ma-ut re un senge-m re ne. ¹⁹ Shir un nom ka senge-mō, un beeb-de un nom ut-hyat, o-made ne, un beeb-de un **Kukt-o Shir** ne. Cir-mō un bo-o o-Urusharima um riguru ha-mō un raag-o o-Iririkum, um ko'ote **Ma-to m-Rerem** to mō un **Kiristi**, har um komog ka senge-mō kap. ²⁰ Duw-de un con-m re koyanda, mō ro, um ko'ot ka **Ma-to m-Rerem** to Shir to myet be-de hun-ne ye hoge ma-ut **Kiristi** á. Me un nom kaane, taase um me ut-ma un 'wun-de wu ken wu shere à. ²¹ Bo Ma-to Shir zee à:

“Ye a ro nomote ma-to un wu á, yea hyen.

Komo ye ro hogute ma-to un wu á, yea nep.”†

²² Yo ka yo rwō'e o-da deen a wenet me m-haan be-ur nō à.‡

*Zonge-ut Burus to wu heet ur-hamat
un bo-o o-Roma*

²³ M-mōka um komoste senge-mō me m-nom à remen hun-ne hogussute ka **Ma-to m-Rerem** to un so un ka jit-o um ro à. Komo us-hak deen um ro ur-gop um habute be-ur nō remen um hyenet nō. ²⁴ M-mōka me o-saktō, um habute ur-hamat be-ur nō. Da-o me ro m-ha raag-o o-Asbaniya, man dōnd raag-o nō ur-hamat. Me hoge rerem-mō ur-she'et be-ur nō un ya o-da. Me o-saktō komo, man senge m-neke mosse un gwu nō ne. ²⁵ Amba rii-yo um habute, man hees bo-o o-Urusharima um heetute hun-ne ye Shir ye ro reeno à gwu. ²⁶ Ye gokse Yeso **Kiristi** ye ro un raag-o o-Makidoniya un ye ro un raag-o o-Akaya ne à, hogute rerem-mō un 'ya m-yar ye guut koob-ne be-de un hun-ne ye Shir ye ro un bo-o o-Urusharima à. § ²⁷ Ye hogute rerem-mō m-nom un kaane, kō de nomte yo ka sa o zee nu-se, un hi-to un ye. Remen ye ro **Yahuda**-ne á kumug o ma un ye kwum-o n-me un **Kukt-o Shir** be-de un **Yahuda**-ne, nomog ye sa o zee ur-moog o ka, ye nom m-senge un kwum-o un ye un ka bo-o remen ye guut **Yahuda**-ne un koob-de un ye.* ²⁸ Da-o me komse ka senge-mō, komo um bōbsusse ye ka hwor-ye a kume remen ye à, man bup cow-yo un raag-o o-Asbaniya. Da-o me

* **Bor-us op us-taan:12** 15:12 Hyen komo: Isha 11:10 (ut-Girik). † **Bor-us op us-taan:21** 15:21 Hyen komo: Isha 52:15 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op us-taan:22** 15:22 Hyen komo: Roma 1:13. § **Bor-us op us-taan:26** 15:25-26 Hyen komo: 1Kor 16:1-4. * **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: 1Kor 9:11.

ro m-neke o-Asbaniya, ʉm hesburu, ʉm gastu no. ²⁹ ʉm nepste ʉnze me habe be-ur no, man wobe shiishe ʉn caari-o o-kwum ne o ma **Kiristi**.

³⁰ Or re ne, rem Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na ʉn was-mo Kukt-o ro na m-ya ne a, hakkure no gu me no ʉn kon-ʉs no be-de Shir. ³¹ Kon no bo ʉm he m-posse ʉn kom-to ʉn ye yage goks ʉn Yeso a, ye ro ʉn dak-o o-Judiya. No kon komo bo gwu-o ʉm he m-heet o-Urusharima a, he m-warag rii-yo m-goks be-de ʉn **yan-dor Yeso**, ye ro ʉn ka be-de a. ³² Kaane urege Shir zeeg, man wobe be-ur no ʉn men-ut pus-to, komo man kum ur-wuwe ʉn no ne. ³³ Me ʉn kon-se Shir, wu ye'et na gwugwu-mo ur-hur. Shir ro ʉn no ne! **Amin**.

Bɔr-ʉs op ʉs-cind

Ur-gas

- ¹ Wu ken ne'a-wu robe, jin-de ʉn wu Pibi. ʉm ho'oste ur-hur ʉn wu ne. Wa-m-senge-wu be-de ʉn **yan-dor Yeso** ʉn bo-o o-Kakiriya. ² Goks no wu ʉn jin-ur Wan-Koyan, bo depe a goks hun-ne ye Shir a. No 'ye wu myet gwu-o wu hobe be-ur no a, remen wu ʉn hi ʉn de ʉn wu, wu guug hun-ne deen myet ʉn me ne.
- ³ Gassu me no Biskira ʉn Akira or re ne be-de ʉn senge-m **Kiristi** Yeso.* ⁴ Ye ya'aste hi ʉn de ʉn ye, har ʉn ma-to m-mar rem re. Me wu cot ro ye ur-bongon a, myet ʉn **yan-dor Yeso** ne, ye ro **Yahuda**-ne a.
- ⁵ Gas no **yan-dor Yeso** ye ro ur-morog ʉn hur-o ʉn ye a. Gas no nay re Apanitus, wu ba'e goks ʉn **Kiristi** ʉn raag-o ʉn dak-o o-Asiya.
- ⁶ Gas no **Meri** wu nome m-senge deen rem no a.
- ⁷ Gas no Andaronikus ʉn Yuniya, ye **Yahuda**-ne ye bo ʉm ro a, ye ro ke'o ʉn me ne a. Yan-dor Yeso ro ye m-ya ut-gos deen, a nepstu ye be-de ʉn **yan-Tom Yeso**, ye ba'ag me goks ʉn **Kiristi**.
- ⁸ Gassu me no nay re Ampiriyatus, wu me m-was n-me ʉn Wan-Koyan a.
- ⁹ Gas no Urbanus or na wu ro ʉn senge-m **Kiristi** a, ʉn or re ne Sitakis.
- ¹⁰ Gas no Apiris, kashi ʉn ko-guw-wu **Kiristi** hose ur-hur be-de ʉn wu a. Gas no Aristoburus ʉn yan-hur o ʉn wu ne.
- ¹¹ Gas no Hirudiyen or re ko-**Yahuda**. No gas ye gokse Wan-Koyan ʉn hur-o Narkisus a.
- ¹² Gas no Tirayipina ʉn Tirayipusa ne. Ka ne'a-ne ye, ye ro ʉn senge-m Wan-Koyan a. No gas ka ne'a-wu Porosi, or re be-de m-senge, wu me m-was ʉn wu ne a. Wu nomog m-senge deen mo ʉn Wan-Koyan.
- ¹³ Gas no Rupus, wu Wan-Koyan daage be-de ʉn wu a. Komo no gas inu ʉn wu, wu deku me sa o zee wa ʉn wu a.†
- ¹⁴ Gas no Asinikiritus, ʉn Pirigona, ʉn Hermes, ʉn Paturubas, ʉn Haramasa ʉn or ʉn na ne ye ro be-ur gaan a.
- ¹⁵ Gas no Pikorogus, ʉn Juriya ne ne'a, ʉn Niriyus ne ʉn heno ʉn wu ne wan-ne'a, ʉn Orimpas ne ʉn myet o ʉn ye gokse Yeso ne ye ro kane a.
- ¹⁶ Gas no or no ne m-was ne. Myet yan-dor **Kiristi** ro no m-gas.

Burus nak ya-o-Roma ut-to

- ¹⁷ Or re ne, ʉm conog m-nek no ut-to ʉn ye he no hante m-koos ne a. Nom no ja ʉn ye ro no m-rwo ut-pukse ne a, ye ro komo ut-yage ʉn yoos-de no kume ne a.
- ¹⁸ Ye ro m-nom ʉn ka rem-se a, senge-m **Kiristi** Wan-Koyan ye ro m-nom a, amba

* **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:3** 16:3 Hyen komo: Seng 18:2. † **Bɔr-ʉs op ʉs-cind:13** 16:13 Hyen komo: Mark 15:21.

gop-de ɔn wur-to ɔn ye. ɔn bu-yo ɔn rerem-mo nu-o ɔn ye, ɔn bongon-de ut-bo ne, ye ro ɔn raks ɔn ye ke'e ye ut-to à. Ye ro ye ɔn ke'e ut-to à, yan-barag-se ɔn yakar se. ¹⁹ Hun-ne myet hogute bo no o-dorotte ɔn ka **Ma-to m-Rerem** to à. Me o-zak rem no remen kaane. Amba um conog no warag ya-ɔs-weer ɔn rii-yo ro ɔr-bon ne à. No warag komo yan-koob-de **ur-ba'as** ɔn myet yo ro rii yo-yo à.

²⁰ Shir wan-'ya ɔn gwugwu-mo ɔr-hur wu kaps **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot**. Wu 'ye no ɔr-beeb de jiishe wu à, ba m-jime. Yar-m Yeso Wan-Koyan ro ɔn no ne!

²¹ **Timoti** or re be-de m-senge ro no m-gas. Kaane komo Rushiyos, ɔn Jason ne, ɔn Sosipata ne ro no m-gas, myet-mo ɔn ye or re ɔn **Yahuda**-ne ye.‡

²² Me Tertiyus, wu gene Burus ka takurda-o à, me no ɔr-gas ye ma Wan-Koyan.

²³ Gayas ro no m-gas. Wu barkutu me ɔn hur-o ɔn wu, komo **yan-dor Yeso** ro ɔr-morog ɔn hur-o ɔn wu.

Erastus, wan-ess-de ɔn hwor ɔn ka bo-o, ɔn or na Kwartus ne ro no m-gas.§

²⁴ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro ɔn no ne kap! **Amin**.*

Ur-bongon be-de Shir

²⁵ Yage a ye'et Shir m-seps! Wu ro ɔr-beeb ne de no hette m-es eso n-te m-she à, remen ka **Ma-to m-Rerem** to me m-ko'ot à, to ma Yeso **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem** to a ɔn wuke to cin n-ga. ²⁶ Amba m-moka a rwuntutu to cas ɔn bu-yo ɔn gen-mo ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir**. Bo Shir ba m-ta ko'ote à, komo a rwuntutu to cas be-de ɔn hun-ne kap, remen ye ro **Yahuda**-ne á ye goksté Yeso, komo ye nom o-dorotte. ²⁷ Shir wu ro wa-ɔs-nap-wu ɔn hon-de ɔn wu. A seps no wu ba m-ta ɔn bu-o Yeso **Kiristi! Amin**.

‡ **Bor-ɔs op ɔs-cind:21** 16:21 Hyen komo: Seng 16:1. § **Bor-ɔs op ɔs-cind:23** 16:23 Hyen komo: Seng 19:29; 1Kor 1:14; 2Tim 4:20. * **Bor-ɔs op ɔs-cind:24** 16:24 Deen be-de ɔn takurda-ut ut a gen ka ci-yo á.

Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

Rem-se ro n-me à:

M-zanté 1:1-9

Ur-wong n-me un kur-o yan-dor Yeso 1:10—4:21

Ma-to o-ás un she'et-de o-den ne 5:1—7:40

Yan-dor Yeso un ye yage wu m-gòks ne á 8:1—11:1

Ur-she'et be-de un yan-dor Yeso un kwukte un Shir ne 11:2—14:40

Ine-m Yeso ut-marimar un mo un yan-dor Yeso ne 15:1-58

Yar-mo yan-dor Yeso o-Judiya 16:1-4

Ma-ut Burus to un hi un de un wu m-tige ne 16:5-24

Ur-gas

¹ Me Burus mosse un Sastanis ne or na, genbe ka takurda-o. Me wu Yeso **Kiristi** daage, um waragte ko-yan-Tom-o un wu à, remen kaane Shir cone.

² Te no m-gas hun-ne yan-dor-o un Shir ye ro o-Korinti à. Shir ak no hun-ne ye un wu ye ba m-kukop. Wu un muut no ba m-kukop un bu-o Yeso **Kiristi**, mosse un hun-ne ye un ko ke so ne bo un ye ro us-eeg un jin-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan à. Wan-Koyan wu un ye wu, Wan-Koyan na wu komo.*

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Burus bomog Shir

⁴ Me m-bom un Shir ko de ke ho-de rem no, remen yar-mo wu nomo no n-me un **Kiristi** Yeso à. ⁵ No nak a ya'ag no o-kwum un ko yo ke cow-yo remen no gamag ur-hi un Yeso ne. Wu rwo'og no, no hokste rure un ye ken ye Ma-to Shir cow us-cow. Komo wu ya'aste no us-nap kap remen no nept yo Kukt-o un wu ro no m-kute à. ⁶ Yo ka kututu na unze ma-to te ruru no mosse un **Kiristi** ne à, nip-o. Komo no dek to m'wons ne. ⁷ Remen kaane, ko mo ke yar-mo o-Kukt mo, mo no cone no nomote Shir m-guw à, no ro un mo ne. Komo no sher yish un 'er-de un muun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ⁸ Wua dowe kukt-o no ur-beeb har kom-de o-da, remen no waragte ba **ur-ba'as** da-de Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-muun à. ⁹ Shir un daag no. No gemet ur-hi un Wa un wu ne, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Komo Shir ro m-shoos un yo wu rwo're à.

Koob-de ur-she'et kang-o gaan n-me hun-ne yan-dor

¹⁰ M-moka or re ne, yan-dor, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ya'ag me gwomo-to un nom ut-ma. Remen kaane, um conog no hogu me m-moka. Um konog no no warag kang-o gaan. Me con no wonge be-ut-be á. Um konog no, she'et no be-ur gaan un or no ne barag-us gaan un yo no he m-nom ne à gaan. ¹¹ Or re ne, um nese yo wongsu no à, remen hun-ne ye un hur-o Kuruwi rurutu me unze no ut-ween un hi un no yan-dor. ¹² Rii-yo me m-rwor à yo ro, ko wu ke be un no wu ro un rwor ut-ma un hon un to un or un wu ne. Wu ken wu ro m-zee, "Me wu ma Burus wu." Wu ken wu ro m-zee, "Me wu ma Aporos wu." Wu ken wu komo wu ro m-zee, "Me wu ma Bitrus† wu." Wu ken wu zee, "Me wu ma **Kiristi** wu."‡

* **Bor-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Seng 18:1. † **Bor-o gaan:12** 1:12 ut-Girik: Kepas. ‡ **Bor-o gaan:12** 1:12 Hyen komo: Seng 18:24.

¹³ Ashi, nō wongte o ka **Kiristi** ciw-ūt-ciw. Mē Burus, mē mar n-ton o-**kan** rem nō á. Kō de a yo'osū nō m-hō à un jin un de Burus o á. ¹⁴ Um bomog Shir, mē yo'os wū ken wū m-hō be un nō á, sē Kiribus nē un Gayas,§ ¹⁵ Mē un nom kaanē, remen yatt-wū he hoks m-zēē un jin un de a yo'osū wū m-hō, har wū waragte wan-dor re á. ¹⁶ (Um bakste komo um yo'oste yan-hur-o Istipanus m-hō, amba husse ka hun-ņe ye mē baks kō um yo'oste net m-hō komo á.)* ¹⁷ Ai, **Kiristi** tomon mē remen um yo'oste hun-ņe m-hō á, sē de um nom senge-mō un kō'ot un Ma-to un wū to m-Rerem. Mē rwor Ma-to Shir mosse un nap-se un ko-hun nē á remen hun-ņe dekt yo mē m-rwor á. Mē nome kaanē, a warag o ka sa o zee mar-m Yeso n-ton o-**kan** rott o ka ur-beeb á.

Yeso Kiristi beeb-de Shir de un nap-se un wū nē

¹⁸ Da-o hun-ņe hoge ka ma-to unze Shir so'oste **ba'as**-ūt na remen Yeso marag n-ton o-**kan** à, ye ken ye rō m-zēē to ka ma-to o-hwaa to. Ka ye rō us-barag kaanē à, ye rō m-yirigbe n-mē un den-o o-ra. Amba na ye shere un ka ma-to à Shir guug na un beeb-de un wū. ¹⁹ Remen a genuste a zee:

“Man naas nap-se un ye rō m-hyan
ye zee ye rō us-nap nē à.

Komo man durumse weer-se un ye rō m-hyan
ye zee weer-se ye rotte à.”†

²⁰ Yatt-wū he nap un Shir remen weer-se un wū á. ¿Kene yan-nap-se un **karamsa-o Mosa** rō? ¿Kene ye rō nē ye rō m-hyan ye zee ye nepste us-rem kap à? Shir kututu na unze ye rō us-nap nē se ma-hun à, raag-ņe ye. ²¹ Shir rō us-weer nē komo zonge-to un wū to ka. Kō ya-us-weer be-de un hun-ņe ye rō m-zēē kō'ot un Ma-to Shir na raag-mō, yea hoks nap un Shir be-de un se man ye nap-se á. Un hek-o un kaanē Shir daaguru wū gu hun-ņe ya-ūt-**ba'as** urege ye shereg be-ur Yeso **Kiristi**. ²² **Yahuda**-ne conog ye hyen rem-se ut-hyat to kutu ye unze ka ma-to be-de Shir to rwuune à. Ye rō **Yahuda**-ne á komo ye un hoob-o us-nap. ²³ Amba na a m-kō'ot un ka ma-to unze **Kiristi** marag n-ton o-**kan** remen wū topt **ba'as-to** un hun-ņe. **Yahuda**-ne 'yarag Yeso remen un hyan-o un ye **Kiristi** a mer á. Komo ye rō **Yahuda**-ne á ye rō m-hyan sa o zee kō'ot-m ma-ūt na raag-mō atte. ²⁴ Amba ma-to te m-rwor à to rō, **Kiristi** beeb-de Shir de un nap-se un wū nē be-de un ye a aage à, kō **Yahuda**-ne, kō ye rō **Yahuda**-ne á. ²⁵ Ye ken hun-ņe ye rō m-zēē yo Shir nome à da-o wū yage Yeso meret n-ton o-**kan** à raag-mō. Amba yo Shir nome à aragte nap-se un net. Komo yo a m-hyan sa o zee kende-de be-de Shir à, aragte kap 'wons-mō un net.

²⁶ Or re nē, baks nō bō nō ro'e da-o Shir agu nō à, nō waragte hun-ņe ye un wū à. Un hyan-o ma-hun, ye rō us-nap nē à, hiin o be-ur nō. Komo ye rō bokke caari-to ut-con à ye rō deen á. Ye tat-ņe un ye rō gwomo-ņe à ye deen á. ²⁷ Shir un daag hun-ņe ye hono o-dak rō m-hyan raag-ņe à. Wū un nom kaanē remen wū ye'et ka ye rō m-hyan ye rō us-nap nē à m-'e. Shir un daag ye hun-ņe ye un hono o-dak rō m-hyan ye rott m-'wons á, remen wū ye'et ko-ya-m-'wons m-'e. ²⁸ Ka hun-ņe ye Shir daage à, ye waragte hun-ņe ye un wū à ye un rwuun un hur-to un koob-ņe. Ka hun-ņe ye a musse hwaa à, kō komo ye a nape unze rii-yo á. Wū un nom kaanē remen wū kutute hun-ņe unze rii-yo ye hwō ur-hi be-de un yo à, yoa hoks ye m-gu be-de **ur-ba'as** á. ²⁹ Shir un nom kaanē taase net jaks ur-hi unze remen con-de un wū, Shir degt wū. ³⁰ Ba rii-yo us-sēs yo á, Shir o gu nō bō wū mossu nō un Yeso **Kiristi** nē à. Be-ur Yeso o, un yo wū nome nē à o rwo'e Shir guut na. Un bu-o Yeso Shir muute na kashi,

§ **Bqr-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 18:8; 19:29; Roma 16:23.
† **Bqr-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Isha 29:14 (ūt-Girik).

* **Bqr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: 1Kor 16:15.

yan-ba-m-kukop, un hun-ŋe ye wu ruute be-de un **ba'as-to** un ye à. ³¹ Un suge-de un kaane, se a nom yo a gene un takurda-o Shir à. “Urege net ro m-nom m-gwon, yo depe wu nom à, wu nom m-gwon un rii-yo Yawe nomu wu à.”‡

Bor-us yoor

*Tom n-me un Yeso
wu a kame n-ton o-kan à*

¹ Or re ne yan-dor, da-o um habe o-Korinti à, um pe'esute Ma-to Shir ruru na à. Me hwo caari-to ut-gom n-me un ka ma-to á, me kutu no us-nap á. ² Remen um nomog o-saktu un hur un de, um zee da-o me she'ete un no ne man yoosu no rii hor-yo á se ma-ut Yeso **Kiristi**, wu a kame n-ton o-kan à. ³ Da-o um habe be un no à, mett m-wons á. Wur-o re ro us-zap, rem o-gyer.* ⁴ Da-o um nomo no ut-ma à, um ruru no yo haadbun me à, ba un weer-us re á. Me kweemsu no remen no gokste ma-ut re á. Un suge-de un kaane da-o um ruru no Ma-to Shir à, **Kukt-o Shir** un gwomo-to un o kututu no unze nip-o, ⁵ taase sher un nip-o no ya'as m-wons be-de un nap-se un net á, se de remen un beeb-de Shir.

Nap-se Shir

⁶ Da-o te ya-m-senge-mo Shir te ro'e un ye sher-se us-geer be-de un dor Yeso à, te ye m-rure ma-to us-nap. Amba ba gon nap-se un ka zaman-yo á, ba komo gon nap-se un yan-gwomo-to un ka zaman-yo m-ta yo á. Kap ka gwomo-ŋe ye a taage un gwomo-to un ye. ⁷ Amba te ut-ma un nap-se Shir wukusse, se hun-ŋe ro nakke á, se ro nap-se Shir se wu daage remen seps-m na cin ba a ro nomog hono o-dak à. N-ga Shir kute ko wan-gaan ka napse á. ⁸ Be-de un yan-gwomo-to m-moka to yatt-wu nape zonge-to Shir á, remen ye ro nakke yo Shir zonge m-nom à ye roa kem Wa-ut-Hyat Wan-Koyan o-kan ye hoot wu á. ⁹ Amba ka to ro gense un takurda-o Shir unze:

“Rii-yo Shir he nome yan-con-to un wu à

yatt-wu taku yo m-hyan á,

yatt-wu take m-hoge á,

yatt komo wu take barag-se un yo á.”†

¹⁰ Amba Shir kututu na se ka rem-se remen na yan-senge-mo un wu ye be-de un Kukt-o un wu o ruru na. **Kukt-o Shir** a hoks na rure un ka rem-se remen Kukt-o ro m-byarag o nep rem-se Shir se a hoks m-nap á. ¹¹ ¿Wan wu ne he hoks m-nap un ma-to un hur-de un net un ba kukt-o un net o ro n-me un net á? Kang-o gaan yatt-wu nape barag-se ro un hur-de Shir á, se **Kukt-o Shir**. ¹² Na komo ba kukt-o un ka hono dak-o o a goksune á, se de Kukt-o rwuune be-de Shir à. Wu ya'ag na Kukt-o un wu remen a nept rii-yo Shir ya'asu na hur-ur gaan à. ¹³ Remen kaane te rotte un rure un ye ken ye. Da-o te rure hun-ŋe ka **Ma-to m-Rerem** to, te m-rwor un gom-to us-nap se te yoose un nap-se un net á, se de un gom-to Kukt-o ruru te à, se o-nip mosse un Shir ne. ¹⁴ Bon net-wu rotte o-Kukt á wua tun wu hoge rem-se **Kukt-o Shir** rure hun-ŋe á, remen be-de un wu se ka rem-se o-hwaa se. Wua hoks m-nap bo ka rem-se ro á, remen **Kukt-o Shir** o ro un hante un nap-se Shir. ¹⁵ Net-wu ro un **Kukt-o Shir** ne à, wua hoks nap un me'es un ko yo ke rii-yo ne, yo **Kukt-o Shir** ro wu m-yoose à. Amba hun-ŋe ye rotte **Kukt-o Shir** á yea hoks m-nap un me'es un yo Kukt ro na m-yoose á.

¹⁶ “¿Wa nape barag-us Yawe?

¿Har wu hokstu wu m-yoose?”‡

Amba na yan-dor ro m-nap un yo ro n-me un hur-ur **Kiristi** à.

‡ **Bor-o gaan:31** 1:31 Hyen komo: Irmi 9:24. * **Bor-us yoor:3** 2:3 Hyen komo: Seng 18:9. † **Bor-us yoor:9** 2:9 Hyen komo: Isha 64:4. ‡ **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Isha 40:13 (ut-Girik).

B̄or-ūs tet

Yan-guw-mo Shir

¹ Or re ne, da-o um ro o-Korinti à, me nomo no ut-ma bo um nome ye Kukt-o ro m-dorutte á, se de me un nomo no ut-ma untun hun-ne ye un hono o-dak. Ya no ro untun yakar yan-yaar un ka da-o, be-de un dor **Kiristi**. ² Um reegtutu no m-yow m-yow yanze un rii-yo m-re yo m-hwogon á, remen no bo'os re un rii-yo m-re yo m-hwogon á. Har m-moka ma no un go wo á.* ³ Remen har m-moka no un hur-de ma-hun ne. Remen no un shoob-de un or no ne yan-dor, komo no m-dum un hi un no un hi un no. Da-o no nome gon ka rem-se, ai har m-moka no rosuru un hur-de ma-hun ne o ka. Nip-o no ro m-nom untun hun-ne ye nape Shir á. ⁴ ¿Re nome um nept yo ka? Remen urege wu ken wu zee, "Me wu ma Burus wu," wu ken wu komo wu zee, "Me wu ma Aporos wu." ¿No ro m-nom o ka untun hun-ne ye nape Shir á?†

⁵ ¿Wan wu ro Aporos? ¿Wan wu Burus? Myet te guw-ne te ro be-de Shir temb. Te un gu no no sheret o-nip be-ur Wan-Koyan Yeso. Ko wu ke un rii-yo Wan-Koyan ya'asu wu m-nom ne à. ⁶ Me go ur-go, Aporos ya'u m-ho, amba Shir o rwo'e ka go-de m-bo'ose, te ye á.‡ ⁷ Remen kaane wu go ur-go à, un wu ya'e m-ho ne à ye un keerde un rii á, se Shir cot wu rwo'e ka ur-go m-bo'ose à. ⁸ Wa-ur-go un wan-ya m-ho ne barag-se un ye gaan-se. Ko wu ke wua kum 'yons-de un senge-mo un wu be-de Shir. ⁹ Remen te yan-guw-mo Shir ye, komo no yan-dor un bo-o o-Korinti kat-o Shir o. Ma-to Shir no ro komo.

¹⁰ Be-de un yar-mo Shir nomo me à, wu ya'ag me us- nap um nomot senge-mo un wu. Um huk hwuk-o ut-ma untun keeg-yo ut-ma, cin un ka da-o ye ken ya-ut-ma ye ro ut-ma un ka hwuk-o um huke à. Se ko wu ke ko-ya-ut-ma wu nom ceen un go un ma-to wu he m-ma n-te un ka hwuk-o à. ¹¹ Remen yatt-wu he hoks un huk un hwuk hor-o arge o a hukse á, o ro Yeso **Kiristi**. ¹² Ye ken ya-ut-ma ye ro un ma ut-ma un saw-to ur-bon un to un hwor ne to ro m-tuk un ka yish-ye á untun zinariya, ko azorpa, ko kashi ut-ta'ar, ye ken ye, ut-ce ne, ko us-gwo, ut-kang ne ye ro to ma un ye ma-to. ¹³ De ken ho-de a hyen senge-mo un ko wu ke ko-ya-ut-ma wu. Remen da-o Yeso he m-muun à, wua rwunte ko yo ke rii-yo cas. Remen o-ra o-ra a he rwunte un senge-mo un kowan, komo ra-o he meger un go un ko mo ke senge-mo kowan nome à. ¹⁴ Urege ma-to a ma'e un ka hwuk-o à to tuk á, to, wu ma ka ma-to à wua kum ur-'yons. ¹⁵ Urege ne ka ma-to tuk, wu ma ka ma-to à wu taagute un to, amba wua kumus gwu, amba sa o zee n-me o-ra wu zwon-de.

¹⁶ ¿No nap unze no un hi un no **Pyo-o Shir** o no ro á, be-de Shir ro m-she'et?§ ¹⁷ Urege wu ken net-wu naaste **Pyo-o Shir** o ro ba m-kukop à, Shir a naas ka net-wu. Remen **Pyo-o Shir** ott m-kukop á, komo no ye ro ka Pyo-o. ¹⁸ Taase ko wu ke net-wu raks hi un de un wu, wu ro m-zee wu ko-ya-us-weer wu m-moka, se wu muss hi un de un wu untun ko-raag remen wu waragté ko-ya-us-weer. ¹⁹ Remen kaane weer-se un hono o-dak raag-mo un co-o Shir. Me un zee kaane, remen gense to ro unze, "Wu ro un bop un ya-us-weer be-de un weer-se un ye."* ²⁰ Komo gense to ro unze, "Yawe nepste unze barag-se un ya-us-weer hwaa-se ro."† ²¹ Remen kaane, taase wu ken wu ma'as m-gwon un rii-yo net he hoks m-nom à! Remen hon un rii kap yo ma no yo: ²² Ko Burus, ko Aporos, ko Bitrus‡, ko hono o-dak, ko m-hoog, ko m-mar, ko rem-se m-moka se, ko un se roone u-co à, ai myet se ma no se, ²³ no komo ye ma **Kiristi** ye, **Kiristi** komo wu Shir wu.

* **B̄or-ūs tet:2** 3:2 Hyen komo: Yahu 5:12-13. † **B̄or-ūs tet:4** 3:4 Hyen komo: 1Kor 1:12. ‡ **B̄or-ūs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 18:4-11,24-28. § **B̄or-ūs tet:16** 3:16 Hyen komo: 1Kor 6:19; 2Kor 6:16. * **B̄or-ūs tet:19** 3:19 Hyen komo: Ayub 5:13. † **B̄or-ūs tet:20** 3:20 Hyen komo: Bong 94:11. ‡ **B̄or-ūs tet:22** 3:22 ut-Girik: Kepas (jin-ur Bitrus de).

Bor-ɔs nass

Yan-senge-m Kiristi

¹ Hun-ñe dek, Apɔrɔs un me ne yan-guw-m **Kiristi** te ro. Shir ya'astu te senge-mo un rwɔr un ma-to un wu, to o-nip to ro wukusse à. ² Rii gaan-yo a cone be-de un go un ka guw-ne ye, ye nom yo wan-co-o ye cone à, hur-ur gaan. ³ Yatt-yo da me ko no, ko yan-piish ut-ma be un no, zeeg unze um nomog senge-m re me un Shir ne, ko me nom á. Nip-o, me un piishe un hi un de ut-ma mosse un kaane ne á. ⁴ Me nap ko me un de ken **ba'as-de** ne á, myet un kaane ne, man zee um taagute **ur-ba'as** ko hiin á. Wan-Koyan wu he gwɔt un senge-m re à wu he m-zee um nomog ur-bon ne ko ba ur-bon. ⁵ Remen kaane, taase no kupse wu ken wu ut-ma ba da-o un wo. Ka da-o roon, da-o Wan-Koyan he mun à. Wu he rwunte un rem-se ro wukusse o-comb à, komo wu rwunte sakt-o ro un hur-de un net à. Ka da-o o ka kowan he goks ur-bongon be-de Shir hond hond Shir nepste ka rii-yo ro n-me hur-de un net à.

⁶ To, or re ne, be-de un rure un no ka rem-se un ya-ur-yoos se, um rwog no us-barag n-me un Apɔrɔs ne remen ka sha-mo guut no un ka bu-yo. No yoos be-de un ka yoor-m te mo um conog no nep yo ka: "Taase no pes rii-yo a gene à un takurda-o Shir." Taase wu ken wu nom m-gwon remen wu ro wu m-yoose à, har wu yo'og wu ken wu. ⁷ ¿Wan wu zee o aragte ye ken ye? ¿Yan yo ne o rotte yo un hi un du husse rii-yo Shir ya'u wo à? To, urege har kaa o, ¿ya hante o rotte un jaks ur-hi sa o zee ba yar-mo a ya'u wo á?

⁸ No m-nom sa o zee no nepse kap. Yatt-wu he no m-yoose á. No m-nom sa o zee no kumuste yar-mo o-Kukt. No ur-she'et sa o zee gwomo-ne no ro un **Kiristi** ne amba te ye ro no m-yoose à te ur-she'et kaane á. A ro zeeg ma no gwomo-ne ye, te argu nom ut-gwomo be-ur gaan un no ne! ⁹ Remen un hyan-o re, Shir rwuntute na **yan-Tom Yeso** cas. Te ro kom-de un koyan, untun ye a kupse ma-to m-mar à. Remen te waragte rii-yo hono o-dak kap, un yan-tom ye Shir ne, un hun-ñe ne he shere un yish à. ¹⁰ Hun-ñe ye un hono o-dak ro m-hyan sa o zee tett us-weer á remen te ro m-nome un **Kiristi** m-guw. Amba no, no m-gwon sa o zee no us-weer ne n-me un **Kiristi!** Hun-ñe ye un hono o-dak ro te m-hyan tett beeb-de m-nom un rii á. Amba no, no ur-beeb ne de m-nom un rii. Hun-ñe ye un hono o-dak ro no un 'ya m-sek, amba te ne ye ro te m-yo'og! ¹¹ M-moka kaane te un hoge un mer un **swoot**-o m-ho ne, te un cop un kashi ut-saw á, a te m-dum tett o-hur á. ¹² Se te rangute te kumut rii-yo un hi un te. Ye pyepe te, te ru'uru ye nu-o so-o, a ye'e te ur-koob te m-'mo ur-hur.* ¹³ Hun-ñe re ra-o te, te nomo ye ut-ma un hur-de m-gwugwu. Te waragte sa o zee buse-o un hono o-dak, rii-yo kowan ro m-'yar à, ka ro ho-ur bi.

¹⁴ Me un gene no to ka yanze remen um ru'ut no hoge m-'e á, se de remen um kyewestú no remen no yakar re ye, ye me m-con komo à. ¹⁵ Man rees no m-dek untun yakar re. Ko no nom un ya-ur-yoos ne n-me un Wan-Koyan har ye wo dugu-us op [10,000] à, wan-gaan wu cot he m-nom untu o-tato. O shir n-me Yeso **Kiristi** me ro tato no be-de un hante un **Ma-to m-Rerem**. ¹⁶ Remen kaane me us-kon nom no bo um nome à.† ¹⁷ Remen um guut no m-nom kaane o rwog um tombute **Timoti** wa re wu me m-con à. Ko-yan-ess ut-ma wu un Wan-Koyan. Komo wua baksu no bo me un dor Yeso **Kiristi** à bo me ur-yoos n-me un ko ye ke hun-ñe ye yan-dor à.

¹⁸ Amba ye ken ye hyanag sa o zee man habe be un no um tepertu ye un rem-se ye á, har ye un wos ur-be us-ses sa o zee ye nepse koyan. ¹⁹ Amba um rwobe o-Korinti un beeb-de un Wan-Koyan un ka ho-to be un no. Da-o me habe man hyen un hi un de yo ka ya-us-ses ye ro m-nom à. Man nep komo urege ye kumug ur-beeb be-de Shir, ko ne ma-to o-hwaa ye ro m-nom. ²⁰ Baks no unze Shir ro m-piishe hun-ñe ut-ma un bo

* **Bor-ɔs nass:12** 4:12 Hyen komo: Seng 18:3. † **Bor-ɔs nass:16** 4:16 Hyen komo: 1Kor 11:1; Piri 3:17.

ye yage wu nomte ut-gwomo un hur-de un ye á, ba n-me raks un bo ye ro tep á, amba n-me m-gwot ko beeb-de un wu ro n-me hur-to ye à. ²¹ To, zya no husse um nomo no da-o me wobe, um negbe o-sorog ne ko de um kutu no ut-con un gwugwer-mo ur-hi ne?

Bɔr-ɔs taan

Ruut no ya-o-ás be un no

¹ Um hogute hun-ne ro un ma-ut no. Ye zee wu ken campo-wu ro kon be un no. Wu ro un nom un yo depe á, un wu ken ne'a-wu ne. Ko be-de un ye nape Shir á, ye ro m-nom un go un ka rem-se ka net-wu nome á. Wu ken wu muute ne'a tato un wu untun ne'a un wu.* ² Har rii-yo m-gwon yo ka no kume! Ashi, zudepe men-to tuk no, no ruut ka wu nome go un ka rem-se be un no á? Depete no ruut wu be un no. ³ Ko de nomte à, me be-ur gaan un no ne o-wur á, me be-ur gaan un no ne n-me o-kukt. Um kupsussute net-wu nome go un ka rem-se à ut-ma sa o zee be-ur gaan um ro un no ne. ⁴ Be-de no morge kukt-o re ro m-she'et kane, komo un beeb-ur Yeso Wan-Koyan, um conog no nom ko yo ke rii-yo sa o zee me kaane be un no. ⁵ Ya'as no **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ka campo-wu. Nom no kaane remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** naaste wur-o un wu o ma-hun, amba Wan-Koyan a guus hoog-mo un wu ho-de wu muune.

⁶ Gwon-mo notte à rii-yo ur-bon yo á, remen no yagute net-wu depe á be-ur no. Ashi, zno nap unze, ya o-**yist** o-rek yo ro un hundunse un hon ur-burodi á?† ⁷ Ruut no ka **yist**-m 'wutum-mo remen no waragte burodi-ur pu-de ba m-**yist** bo no ro à. Nom no kaane remen Shir so'ostu no, be un no a peneste rwuug o-ca yo un **Biki-o m-Pas. Kiristi** ro rwuug-o ca-o na.‡ ⁸ Cinda nip-o à, ma'as no m-baks unze na hun-ne ye Shir ye. A joro no bu-us na us-ut se n-ga. A ginim no ut-yage. A nom no dorotte-o un Ma-to Shir a yage men-ut jaas-to bo **Yahuda**-ne yage burodi-to m-**yist** à da-o un **Biki-o m-Pas**. A doru no **Kiristi** hur-ur gaan un nom o-shir ne.§

⁹ Um genutu no n-me un takurda-o re, um zee taase no mosse ur-hi un ya-o-ás ne. ¹⁰ Ba hun-ne ye nape Shir á um zee no á, ko ya-o-suub, ko ya-ur-hyow, ko yan-guw-mo us-toog. Ko de nomte ye nap Shir á no som ye á. Remen urege kaane o se no ruug un ka hono o-dak o war war. ¹¹ Yo ka yo me no m-rure: taase no mosse ur-hi un kap o un bon wu zee or no wu ko-yan-dor à, urege wu ro un hur-de o-ás ne, ko ko-ya-o-suub, ko ko-yan-guw-mo us-toog, ko wa-ut-reeb, ko ko-ya-m-swq, ko ko-hyow. No jar no re rii-yo m-re un go un ye ne á.

¹² Mett gwomo-to un piishe un hun-ne ye ro un dor o un Shir á ut-ma á. Amba noa hoks piishe un yan-dor o Shir ut-ma. zKo no hoks á? ¹³ Shir o un hi un de un o he piish un ma-to un ye yage wu m-dore á. "Ruut no ko-yan-men-ut jaas-to be-ur no"* bo Ma-to Shir zee à.

Bɔr-ɔs cind

Taase yan-dor Yeso heet or un ye ne be-de ut-gwomo

¹ Urege wu ken wu ro ut-ma ne un or un wu ne ko-yan-dor, wu jar wu heet to be-de un ko-yan-piish ut-ma wu ro ko-yan-dor á. Yo depe à, ko-yan-napse Shir wu hongsu no ka ma-to. No heete yan-ba un dor á. ² zNo nap unze yan-ba-m-kukop ye he piishe un hono o-dak ut-ma á? Urege har no ye he piishe un hono o-dak ut-ma, depete no

* **Bɔr-ɔs taan:1** 5:1 Hyen komo: Kara 22:30. † **Bɔr-ɔs taan:6** 5:6 Hyen komo: Gara 5:9. ‡ **Bɔr-ɔs taan:7** 5:7 Hyen komo: Rwu 12:5. § **Bɔr-ɔs taan:8** 5:8 Hyen komo: Rwu 13:7; Kara 16:3. * **Bɔr-ɔs taan:13** 5:13 Hyen komo: Kara 13:5; 17:7; 19:19; 21:21; 22:21,24; 24:7 (ut-Girik).

yoos hongse ʉn ma-ʉt rek-to ba no ʉn band ye ken ye, ye ro yan-dor á. ³ ¿No nap ʉnze a he no piishe ʉn **yan-tom-ye Shir** ʉt-ma á? ¿Yagunte rem-se haane mosse ʉn she'et-de ʉn ka hono dak-o ne? ⁴ ¿Urege yan-dor kumug ʉt-ma mosse ʉn or re ʉn ye ne, ya hante notte ha be-de ye ro yan-dor á ye piishe no ʉt-ma? ⁵ Me ʉn rwor to kaane remen no hogute m'e. ¿M-moka ko net wan-gaan wu ro kon o ka be ʉn no ko-ya-ʉs-weer wu he no hoks caas ʉr-hoon á? ⁶ Gwot no yo no m-nom à. Wu ken wu be-ʉr no ro m-heet ʉn or re ʉn wu be-de ʉt-gwomo a piishte wu ʉt-ma. Har ma be-de ʉn yan-ba ʉn dor! Rott ʉr-bon kaane á.

⁷ Da-o no heete or no ko-yan-dor be-de ʉn ko-gwomo, **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** reeg no. Jiishte o 'mo ʉr-hur ko a wen wo susamb-m ru. ⁸ Amba no wargu hi ʉn no m-nongon, no ʉn core ʉn susamb-m or no ne, har ma or no ne yan-dor!

⁹ ¿Ashi, no nap ʉnze hun-ne ye nome rii-yo ʉn ba ʉr-bon à, ya cuw ʉn **Gwomo-to Shir** á? Taase a egussu no, be-de ʉn rure ʉn no yo ken rii-yo ʉn hon. Me no m-rure, ko-ya-o-ás, ko ko-yan-guw-mo ʉs-toog, ko ko-yan-hoob-o ʉn ne'a-ne, ko campo-ne yan-baramse ʉn wur-o ʉn ye, ko campo-ne yan-m-rewe ʉn or ʉn ye campo-ne ne, ¹⁰ ko hyow-ne, ko ya-o-suub, ko ya-m-swó, ko yan-naas ʉn jin-to ʉn hun-ne, ko ya-ʉt-rum, be-de ʉn ye yatt-wu he m-cow ʉn **Gwomo-to Shir** á. ¹¹ Kaane ye ken rowe be ʉn no n-ga, da-o no ro nakke **Kiristi** á. Amba m-moka, Shir sokste **ba'as-ʉt** no, komo a muutu no yan-ba-**ur-ba'as** komo wu hongsutu no ʉn wu ne. Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wu nome kaane ʉn beeb-de ʉn **Kukt-o Shir**.

Sekemsu no Shir ʉn wur-ʉt no

¹² Ye ken ye ro m-zee, "Shir ya'ag na nom ʉn koyan remen na yan-dor ye ʉn wu ye." Ee, man hoks nom ʉn yo ʉm cone à, amba ba koyan yo Shir ya'u na keer-de m-nom à yo ro na m-gu á. Ye ken ye ro m-zee, "A ya'ag me nom ʉn koyan," amba me man yage yo ken rii-yo muut me wan-guw-mo ʉn yo á.* ¹³ Wu ken a hoks m-zee, "A ʉn nom rii-yo m-re remen ʉt-men, ʉt-men komo remen rii-yo m-re," Nip-o, amba kan ʉn co Shir a saburse rii-yo m-re ʉt-men ne. Amba rii-yo ʉr-bon yo a naas wur-ʉt na be-de ʉn hoob-o ʉn ne'a-ne á. Wur-ʉt na to ʉn Wan-Koyan to Wan-Koyan komo wu ʉn wur-ʉt na wu. ¹⁴ Shir 'yonste Wan-Koyan ʉt-marimar, kaane komo wu he na m-yons ʉn beeb-de ʉn wu. ¹⁵ ¿Ashi, no nap ʉnze myet dok-to ʉn wur-ʉt no to ma **Kiristi** to á? Cinda kaane o à, man dek dok-ʉt Wan-Koyan ʉm muutu to dok-to ʉn ko-kaar á. Ko hiin! ¹⁶ ¿No nap ʉnze kap bon wu mosse wur-o ʉn wu ʉn ko-kaar ne à, ye waragte wur-o o-gaan ʉn wu ne á? Remen a zeste, be-de ʉn takurda-o Shir, "Yoor-mo ʉn ye, ye waragte wur-o o-gaan."† ¹⁷ Amba kap wu mosse hi ʉn du ʉn wu ʉn Wan-Koyan ne à, ya waragte gan n-me o-kukt.

¹⁸ Nom no ja ʉn cow-yo o-ás ne! Da-o hun-ne nome **ba'as-ʉr** hor-de, ba wur-o ʉn ye, ye nome **ur-ba'as** á. Ko-ya-o-ás wu rewe ʉn ne'a-ne à ba ne'a ʉn wu á, wu nomote wur-o ʉn wu **ur-ba'as**. ¹⁹ ¿Ko no nap ʉnze wur-ʉt no pyo-o ʉn **Kukt-o Shir** o, o ro be ʉn no, komo o rwuune be-de wu á? Komo no ye yan-beeb-de ʉn hi ʉn no á, amba Shir.‡ ²⁰ Shir ʉn o no. Wu tops, remen kaane sekemsu no Shir ʉn wur-ʉt no.

Bor-ʉs ta'yoor

Yoos-ur Burus mosse ʉt-ge ne

¹ Ma-to ʉn rii-yo no gende me à, ʉr-bon ne, net she'et ba ʉn ne'a.* ² Amba remen no wongute o-ás ne, ko wu ke net-wu, ge ne'a ʉn wu. Komo ko wu ke ne'a-wu ʉn campo ʉn wu ne. ³ Hond hond o campo rewe ʉn ne'a ʉn wu ne, wu nom ne'a ʉn wu rii-yo

* **Bor-ʉs cind:12** 6:12 Hyen komo: 1Kor 10:23. † **Bor-ʉs cind:16** 6:16 Hyen komo: Taka 2:24. ‡ **Bor-ʉs cind:19** 6:19 Hyen komo: 1Kor 3:16; 2Kor 6:16. * **Bor-ʉs ta'yoor:1** 7:1 ʉt-Girik: Ro ʉr-bon ne campo yagute ci ʉn ne'a.

depe wu nom à. Ne'a komo wu nome campo un wu kaane. ⁴ Remen ne'a rott beeb-de un wu zeet campo un wu, "Me wu cot he m-nom yo wur-o re cone à." Kaane komo campo rott beeb-de un wur-o un wu á se de ne'a un wu. ⁵ No ye geese ut-ge à, taase wan-gaan wen or re un wu á, se de urege kaane no orme no nom ut-ho m-oog remen no nomot us-kon be-de Shir. Ka da-de, no doot m-go'one. Taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu durumsu no, remen noa hoks m-garamse wur-ut no á. ⁶ Ma-to me no m-ya ba **karamsa-o** á. ⁷ Um ro cong a zee yan-dor ye ga ut-ge á bo um ro à ba ut-ge. Amba Shir ya'ag ye ken yan-dor ye beeb-de m-she'et ba ut-ge. Komo wu 'ye ye ken yan-dor ye mo ken yar-mo. Ko wu ke ko-yan-dor-wu ro m-yar ne mo Shir ya'u wu à, komo wu 'ye ye ken yan-dor-ye mo ken yar-mo un hon bo ye he wu nome m-senge à.

⁸ Ma-to un ye ga ut-ge á un ye campo un ne mare ne à, me m-hyan a jiish ur-bon ye she'et ba ut-ge untun bo um ro à. ⁹ Amba urege no hoks garamse un hi un no á, depete ko wu ke wu kum campo un wu ko ne'a un wu. Remen jishte a ge ut-ge otte as-o re beeb un du.

¹⁰ No yan-dor ye ro un campo-ne ko ne'a-ne ne à, **karamsa-o** ka um ruru no (Komo me wu á, amba Wan-Koyan wu jip, ruru na ka **karamsa-o**): Taase ne'a caas ut-ge un campo un wu ne á. ¹¹ Komo urege ye caagute un campo un wu, taase wu ge ut-ge á, se de ye jamas ge-to un ye un campo un wu ne. Campo komo taase wu ho'os ne'a un wu á.†

¹² M-moka, um zeeg to ka be-de no ye kuse à, (me wu yanze Wan-Koyan á), urege wu ken wu ro un ne'a ne ko-yan-ba un dor, urege wu eks ye she'et she'et-de ut-ge un wu ne taase campo ho'os wu á. ¹³ Komo urege wu ken ne'a-wu ro un campo ne ko-yan-ba un dor, amba wu eks ye she'et she'et-de ut-ge un wu ne, to, taase ka ne'a-wu ho'os wu á. ¹⁴ Me un zee kaane, remen campo wu shere be-ur Yeso á, Shir a so'os wu rem ne'a un wu, wu shere be-ur Yeso à. Kaane komo, ne'a wu shere be-ur Yeso á, Shir a so'os wu rem campo un wu, wu shere be-ur Yeso à. Un ya kaane á, Shir a goks yakar un ye á. Amba remen Shir so'oste tato un ye ne, m-moka Shir gokste yakar un ye.

¹⁵ Urege komo wu yage m-sheer á conog m-wonge un wu shere à, yea hoks m-wonge. N-me un kaane, campo ko ne'a wu shere à, a gakte wu ur-she'et un wu yage m-sheer ne á. Shir wu un aag na remen she'et-de ba ut-ween. ¹⁶ Wo ne'a, zo nepste ko woa gu campo ru? ¿Wu sheret be-ur Wan-Koyan bo o shere? Wo campo, zo nepste ko woa gu ne'a ru wu sheret be-ur Wan-Koyan bo o shere?

Gò un she'et-de Wan-Koyan cone a she'et à

¹⁷ Cin da-o Shir daage ye yan-dor à, depete ko wu ke ko-yan-dor-wu she'et go un she'et-de Wan-Koyan cone wu she'et à. Ka rii gaan-yo yo me m-rure un yan-dor ko kené um ha be-de un ye. ¹⁸ Kap bon wu Shir aage à, wu ro ko n-ga ur-ko ne à, to taase wu hoob she'et-de un ba ur-ko á. Wu Shir aage komo ba ur-ko à, wu warag ko-yan-dor **Yeso** à, to, taase wu hoob se a koog wu á. ¹⁹ Ur-ko, ko ba ur-ko, ba rii-yo á. Amba nom o-dorotte un **karamsa-o** Shir jishte ur-bon. ²⁰ Ko wu ke wu she'et bo Shir 'wossu wu a ekt wu ko-yan-dor à. ²¹ Urege wo ko-guw-wu o rowe da-o Shir agu wo o waragte ko-yan-dor o un wu à, taase o ryegen á. Urege komo wu essu wo à ho'ostu wo, to arag. ²² Kap wu ro ko-guw à, da-o Wan-Koyan aage wu à, Wan-Koyan poste wu un kom-to **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Kaane komo wu ro sak à da-o a aage wu à, ko-guw **Kiristi** wu. ²³ A un o no, komo a tops, taase no warag guw-mo un hun-ne á. ²⁴ To, or re ne, yan-dor myet bo a 'wosse net da-o a agu wu à, wu she'et kaane un Shir ne.

† **Bqr-qs ta'yoor:11** 7:10-11 Hyen komo: Mati 5:32; 19:9; Mark 10:11-12; Ruka 16:18.

*Yan-ba-ʉt-ge ʉn ye campo
ʉn ye ne mare ne à*

²⁵ Ma-to ʉn yan-ne'a-ñe ye ga ʉt-ge á, yo ye he m-nom à, Wan-Koyan Yeso wu ru ru na yo ye he m-nom á. Amba me ʉn 'ya ʉn to ma re ma-to, ʉm nak me net-wu, wu hun-ñe ro m-dek ʉn ma-to ʉn wu à, remen Wan-Koyan hogute 'won ʉn de wu ya'ag me us-nap. ²⁶ Me m-hyan a jiish ʉr-bon net she'et bo wu ro à, remen a ciriste m-cow ʉn da-o ʉn re ʉr-koob. ²⁷ Urege o geeste ʉt-ge, taase o caas to á. Urege ne wo ʉn go ga ʉt-ge á, taase o ge ʉt-ge. ²⁸ Amba urege o geeste ʉt-ge, **ba'as-de** á, komo wan-ne'a ge'e ʉt-ge, **ba'as-de** á. Amba de ye ga ʉt-ge à yea su ʉr-koob de ʉn nekette ʉn hoog-mo ʉn ye. Komo ʉm conog ʉm hebe no swo ʉn ka koob-de.

²⁹ Or re ne yan-dor, rii-yo me ʉt-ma à, yo ka: A kus o-da ne ʉn ka hono o-dak o á. Cin ʉn m-moka, ya-ʉt-ge ye nome Wan-Koyan m-guw sa o zee ye ga ʉt-ge á. ³⁰ Yan-dor ye ro ʉn tuk-mo ʉt-men à, ye warag sa o zee yett tuk-mo ʉt-men á, ye ro o-zak à ye warag sa o zee yan-tuk-mo ʉt-men. Komo yan-dor yan o ʉt-saw ye warag ye rott rii á. ³¹ Yan-dor ye ro m-senge mo morogse saw-to ʉn hono o-dak à, taase ye she'et ʉn 'wons-mo ʉn to á, remen ka hono o-dak o a ro n-me ʉn o à, o m-ta o.

³² ʉm conog no yage regen-o ʉn bo no he m-she'et à. Wu ga ʉt-ge á wu ro ʉn ess ʉr-hi be-de ʉn Ma-to Shir ʉr-bon ne, bo wu he rwo ʉn Wan-Koyan hoge m-rerem à. ³³ Amba wu ro ne ʉt-ge ne à, wu ʉn ess ʉr-hi ʉn saw-to ʉn hon ʉn ka dak-o, bo wu he rwo ʉn ne'a ʉn wu hoge m-rerem à. ³⁴ Barag-se ʉn wu purgute o ka be-ʉt yoor. Komo ne'a wan-ba-ʉt-ge ko wan-ne'a, wu ro ʉn ess ʉr-hi be-de ʉn ma-ʉt Wan-Koyan ʉr-bon ne remen wu waragté ba m-kukop n-me o-wur o-kukt ne. Ne'a-wu ʉt-ge ne wu ro ʉn ess ʉr-hi ko de ke ho-de be-de ʉn saw-to ʉn hono o-dak, bo wu he m-nom campo ʉn wu hogute m-rerem à. ³⁵ Me ʉn con no m-gu, remen no she'ette bo Wan-Koyan cone hun-ñe ye ʉn wu she'et à, ye nom wu m-guw ʉn hur-ʉr gaan à. Me con no m-gakte be-de ʉn nom ʉn yo ken rii-yo ko yo ken yo á.

³⁶ Amba urege net nomog us-barag unze wu ro ʉn nom ʉn yo depe á be-de ʉn wan-ne'a-wu wu ro ʉr-ryap à, komo con-to ʉn wu ro m-bose, yage wu geet wu, **ba'as-de** á. ³⁷ Amba urege net zongsute ba wu ken wu ʉn zee wu nom kaane, ba se wu gaag ʉt-ge á. Wu ro o-cow ne wu nomot yo wu cone à. Komo urege de wua hoksusse bop ʉn hi ʉn de ʉn wu, har wu dek ʉn hur-de ʉn wu, wua ge wu á, to, to ka hond hond o to ro. ³⁸ Remen kaane, kaane ka cow-se us-yoor se ro ʉr-bon ne urege net zongsute wua ge wan-ne'a-wu wu ro ʉr-ryap à, wu nomog rii-yo ʉr-bon. Amba urege wu dek ʉn hur-de ʉn wu wua ge ʉt-ge á, wu nomog rii-yo jiishe à. ³⁹ Taase ne'a-wu ʉt-ge wonge ʉn campo ʉn wu ne á, urege campo ʉn wu ro ʉn hoog ne. Amba urege campo ʉn wu marag, wu ro o-cow ne, wu hur-de ʉn wu cone à, wu geet wu. Amba ko-yan-dor, he wu m-ga cot. ⁴⁰ Amba ʉn hyan-o re, wua jiish ʉn hoge m-rerem wu she'ete kaane ba wu ʉn ga ʉt-ge. Me gwot-o kaane **Kukt-o Shir** zee me ʉm zee.

Bor-ʉs eer

Rii-yo m-re yo a seke pyo-o m-gir à

¹ To, ma-to ʉn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, a nepste kap-m na ya-us-nap-ye. Nap-us na ro ʉn hante us-ses, amba was-m ro m-rwo **yan-dor Yeso** m-bo'ose. ² Kap wu ro m-hyan wu zee wu nepste rii à, to har m-moka wu nap yo depe wu nep á. ³ Amba myet bon net-wu ro ʉn con-to Shir à, Shir nepste ʉn wu ne. ⁴ M-moka ma-to ʉn re ʉn rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, a nepste unze, m-gir mo ro ʉn ho-mo rii á. Komo shir o o-nip o á, a nepste komo unze Shir gaan-o cot. ⁵ ʉn hyan-o ʉn ye ken ye, rem-us ro kon deen se ye ro m-aag "shir-ye" à ʉn "yan-koyan-ne" n-ton ko n-dak. ⁶ Amba na a nepse Shir gaan-o. Wu ro o-Tato, wu nome koyan komo remen ʉn wu

atte un hoog ne. Wan-Koyan, wan-gaan wu, komo Yeso **Kiristi**. Be-de un wu o komo Shir nome koyan, be-de un wu o komo a ya'u na hoog.

⁷ Amba de ba kap yan-dor ye nape kaane á. Har m-moka ye ken ye ro hyan m-gir nip-o, remen kaane da-o ye re'e yo a **seke** m-gir à, ye ro m-hyan sa o zee guw-mo shir-ye o-nip ye ro m-nom. Barag-se un ye un hur-de un ye kapsuru ye unze ye nomog ur-ba'as. ⁸ Rii-yo a m-re à yoa hyokontu no yow yow un Shir ne á. A taage un koyan remen a yagute yo m-re á. Komo a kum rii, remen a reeg yo á.

⁹ Amba nom no ceen taase de ka keer-de ko-yan-dor **Yeso** warag cow-yo rwo un wu ken wu rotte ur-beeb be-de m-sher á wu nom rii-yo wu nap ko Shir conog yo á. ¹⁰ Remen ye ken ye ye rotte ur-beeb be-de m-sher á hyene wo, wo wu ro ur-beeb ne be-de m-sher à, wo un re un rii n-me un pyo-o m-gir, to ka ma toa ru ye har ye reet rii-yo m-re yo a **seke** m-gir à, komo yea sabre un hur-de un ye. ¹¹ Remen kaane ka nap-us ru se, se a wakte shi'it-de un kaps un wu ken ko-yan-dor-wu, wu Yeso **Kiristi** mare remen wu à. ¹² Da-o no ye ro m-rwo men-to un ye m-naase un barag-se un ye ne à, no nomte un or no ne ut-**ba'as**, kaane no un nome un **Kiristiur-ba'as**. ¹³ Remen kaane, urege re un rii-yo m-re a ru or re ko-yan-dor nom **ur-ba'as**, man do ti ur-ap komo á, taasum ru or re nom **ur-ba'as**.

Bor-us jero

Ur-beeb un senge-mo un ko-yan-Tom Yeso ne

¹ ¿Me un ya mett ur-beeb á? ¿Me ko-yan-Tom **Yeso** wu ka á? ¿Me hyan o Yeso Wan-Koyan á. Ba remen senge-m re o ka no waragte ye ma Wan-Koyan? ² Urege me ko-yan-Tom **Yeso** wu be-de un ye ken hun-ne á, ko-yan-Tom **Yeso** um ro be un no remen no un dore Wan-Koyan un bu-yo ma-ut re. Remen kaane, depete kowan wu nep cas ko-yan-Tom **Yeso** wu um ro.

³ Shas-o re o ka be-de un ye ro m-con ye nep ko me ko-yan-Tom **Yeso** wu à. ⁴ ¿Tett keer-de un a ye'et te m-re m-swò ne un den-ut no á? ⁵ ¿Tett keer-de m-neke un ne'a te ne yan-dor ye ro ut-ge ne à, untun bo ye ka yan-Tom-ye Yeso ye, Bitrus* un hen-ne Wan-Koyan ne nome á? ⁶ ¿Ko de me un Barnabas ne, te ye he senge-mo un reegte un hi un te?

⁷ ¿Wan wu ne he guw-mo ut-karma, ka da-de ne wu waragte reegte un hi un de un wu? Ka ye go o-kat à, ro m-re un hyo-ye ye go à da-o ka hyo-ye nene. Ka ye ro gut-de un ca à, ro m-swò m-yow mo un ka ca-ye. ⁸ To ka ma-to un net to á. **Karamsa-o** o Shir o zee kaane. ⁹ Remen a geneste un **karamsa-o Mosa** a zee, "Taase o bite nu-o un na-yo ut-kerem da-o yo door-mo un hyo á."† ¿Na-ye un ya Shir he m-was un ye ne un hon-de un ye cot bo wu zee kaane? ¹⁰ ¿Ka ma-to na ye ka Shir rotte á? Rem na o Shir zette kaane. Remen depete ko-ya-tom un ko-ya-m-dor ne ye nom dish-o un gwuug-de un rii-yo o-kat. Yan-ko'ot un Ma-to Shir depete ye re ye su be-de un senge-mo un ye. ¹¹ Urege te goog Ma-to Shir un hur-ur no, to, ¿yo ken caari-yo un rii-yo ka te cite bo te zee no 'ye te rii-yo m-re un saw-to m-cop ne bo ko-ya-o-kat ro ce-mo un hyo-ye un wu?‡ ¹² Urege no torog ye ruru no Ma-to Shir à, ¿te jiish ye un keer-de un no nomotu te kaane á?

Kap un kaane ne, te gaktu no á. Amba te dungute be-de un koyan otte ma-to un rii-yo he wen un senge-mo un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** à. ¹³ ¿No nap ka unze ya-m-senge un **Pyo-o Shir** kane ye he kum un rii-yo un re-mo un ye be-de un saw-to a m-hante á? ¿Ya-m-senge komo un o-**hana** o ur-**seke**, kane o ka ye he kum un

* **Bor-us jero:5** 9:5 ut-Girik: Kepas. † **Bor-us jero:9** 9:9 Hyen komo: Kara 25:4; 1Tim 5:18. ‡ **Bor-us jero:11** 9:11 Hyen komo: Roma 15:27.

gwuug-de ʉn ye be-de ʉn rii-yo a hante ʉr-seke á?§ 14 Kaane tɔ rɔ komo, Wan-Koyan rworog wu zee yan-senge-mo ʉn ko'ot ʉn **Ma-to m-Rerem** ye kum rii-yo ʉn reegte ʉn hoog-mo ʉn ye kane.*

15 Amba ko o-gaan me hwo ʉr-yish a nomotu me yo **karamsa**-o zee á. Komo me gen tɔ ka remen no nomotu me kaane m-moka á. Ay, jiište um mer, otte um taage ʉn ka gwon-mo. 16 Da-o me m-ko'ot à, me ʉn hoks m-gwon á, remen Shir gaktu me m-nom ka senge-mo ʉn ko'ot ʉn **Ma-to m-Rerem**. Komo man warag rii-yo ʉr-'won me yagu mo m-nom! 17 A ro zeege ʉn con-m re me m-nom ʉn ka rii-yo, um zee ru se Shir topk me. Amba remen Shir daagu me wu bopsu me ka senge-mo, remen kaane mett yo m-daag á. 18 To, ʉya ʉn yo ne rɔ top-o re? Ka zak-o me m-kum be-de ʉn rwor ʉn **Ma-to m-Rerem** à ba wu ken wu ʉn top á. Cip me con m-gakte yan-dor á, ye nak yo depe m-top ʉn ko-yan-ko'ot ʉn Ma-to Shir à. 19 Ko de nomte me ko-guw be-de ʉn hun-ṅe á, amba um muste hi ʉn de ko-guw be-de ʉn hun-ṅe, remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. 20 Da-o me ro be-de ʉn **Yahuda**-ne, um warguru untun ko-**Yahuda** remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. Da-o me ro be-de ʉn ye rɔ m-dore ʉn **karamsa**-o ʉn **Yahuda**-ne à, kaane me m-nom, (ko de nomte a gakte me ʉn dor-o ka **karamsa**-o á), amba remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. 21 Da-o me ro be-de ʉn ye rɔ **Yahuda**-ne á, ye rotte **karamsa**-o ʉn **Yahuda**-ne á um rwo'uru hi ʉn de be-de ʉn ye. ʉn ka cow-yo um re hi-de ʉn ye, har um wontute ye be-de ʉn **Kiristi**. Amba me jore **karamsa**-o Shir á. Um dorute **karamsa**-o **Kiristi**. 22 Be-de ʉn ye rotte m-'wons ʉn sher-mo ʉn ye á, um waraguru untun ko-yan-ba-m-'wons remen um wontutu ye be-ur **Kiristi**. Ee, um sengute um waragte ko yo ke rii-yo be-de ʉn ko wu ke net-wu remen um guut ye† um wontute ye be-ur **Kiristi**. 23 Myet me ʉn nom kaane remen ko'ot ʉn **Ma-to m-Rerem**, komo remen me ʉn yan-dor ne kumut rem-se ʉr-bon se Shir surte o-nu wu ya'as na à.

24 ʉAshi no baks be-de ʉn se'er-mo us-rek, ya-us-rek rɔ m-nom m-senge ye aragte or ʉn ye ne, amba wan-gaan wu cot rɔ ʉn kum m-yar? No ma sengu no us-rek bo no he re ʉr-ho à.

25 Kap ya-m-se'er, ye rɔ ʉn yoose ʉn hi ʉn de ʉn ye bo ye he garamse ʉn hi ʉn de ʉn ye à. Ye rɔ m-nom kaane remen ye reet m-yar mo he m-tees à, amba mo ma na yar-mo mo m-ta mo á. 26 Remen kaane rek-o re o o-hwaa o á. Ba untun ko-ya-m-dum wu rɔ m-wosor m-yo á. 27 Amba wur-o re o me m-pu'us, um muutu o untun o ʉn ko-ya-o-rek, remen o nomot yo depe à. ʉn ba kaane á, me o-gyer taase me komse rure ʉn ye ken ye **Ma-to m-Rerem** tɔ Shir me ne a mussu me hwaa.

Bɔr-ʉs op

Nak ʉt-tɔ mosse ʉs-toog ne

1 Or re ne, me con tɔ-tɔ ke no rii-yo kore ya-n-ga-ye na o-kot reeno n-ga á. Shir ereg ye ʉn kus-o o-ke'ente. Wu rɔ ʉn co-o ʉn ye. Komo wu rwuntute ye ʉn ho-mo m-sa har ʉn dak-o hwo'og-o rii-yo ci ye á.* 2 N-me ʉt-ke'ente m-sa ne a yo'osu ye kap yan-dor **Mosa**. 3 Myet-mo ʉn ye komo ye reeru ka rii-yo m-re yo Shir ya'ase ye ʉn bu-yo ʉt-hyat à.† 4 Myet-mo ʉn ye swooru ka ho-mo Shir ya'ase ye ʉn bu-yo ʉt-hyat à. Kap mo ʉn ye swoog be-de ʉn ka ta'ar-o, mo Shir ya'ase ye ʉn bu-yo ʉt-hyat à. Ka ta'ar-o ne sha-m **Kiristi** mo.‡ 5 Myet ʉn kaane ne, Shir hoge rerem-mo ʉn ye ken ye deen n-me ʉn ye á, wu homuru ye o-kot.§

§ **Bɔr-ʉs jero:13** 9:13 Hyen komo: Kara 18:1. * **Bɔr-ʉs jero:14** 9:14 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7.

† **Bɔr-ʉs jero:22** 9:22 ʉt-Girik: guug ye ken hun-ṅe ye. * **Bɔr-ʉs op:1** 10:1 Hyen komo: Rwuu 13:21-22; 14:22-29. † **Bɔr-ʉs op:3** 10:3 Hyen komo: Rwuu 16:35. ‡ **Bɔr-ʉs op:4** 10:4 Hyen komo: Rwuu 17:6; Qog

20:11. § **Bɔr-ʉs op:5** 10:5 Hyen komo: Qog 14:29-30.

6 To, se kà rem-se un kór remen a nekt na ut-to, taase a nom rem-ús yo-se bọ ye nọmẹ à,* 7 kọ komo a nọmẹ pyo-se m-gir m-guw bọ ye ken ye nọmẹ à. Remen Ma-to Shir zeeḡ, “Ka hun-ñe ye nọmog biki-o m-re m-swọ ñe, komo ye inurú ye hewurú us-hew m-jiib.”† 8 Taase a nom nọ o-ás bọ ye ken ye be-de un ye nọmẹ à, har hun-ñe dugu ur-kwooz us-tet [23,000] marurú ho-ur gaan.‡ 9 Taase komo a taks **Kiristi** bọ ye ken ye nọmẹ, har yege-hwọ hoomte ye à.§ 10 Taase a nom us-hwumug bọ ye ken ye nọmẹ, har **wan-tom-wu Shir** wan-ho un hun-ñe eestu ye à.*

11 Ká rem-se koru ye à sha-mo ut-ma mo komo a un gen-to remen a kewestú na, na ye kom-de un ta-mo o-dak 'wosse à. 12 Remen kaane urege o hyanag o eks m-'wons ñe, to, nom ceen taase o hye. 13 Yatt meger-to wetu nọ m-kum to kuse ba a un nomo to net á. Shir ko-ya-o-nip-wu, wua yage a megertu nọ arge 'wons-m nọ á, amba be-de un ká meger-to, wua kutu nọ cow-yo m-posse remen nọ hokste m-dungune.

Biki-o m-gir un Biki-o m-Pas mo ma Wan-Koyan ne

14 Remen kaane nọ nay-ñe re, nom nọ já un guw-mo m-gir ñe. 15 Me nọ m-gwot, gwot-o un ya-us-nap. Dege nọ hi un nọ urege rii-yo me m-rwor à nip-o. 16 Ká ibitte-de a ru'e o-kwum be-de un re-mo un Wan-Koyan à, ashi, ¿de de ka ro m-hante atte m-warag gaan n-me un hyó-m **Kiristi** mo a wuuse ur-seke un mar-mo un wu rem na à? Burodi-de a m-yotor komo à, ¿de de ka ro na m-rwo a waragte gaan n-me un wur-o un **Kiristi** á?† 17 A reeg nọ ka burodi-de ur-gaan na ye ro ut-moor ñe à. Kaane kutute na wur-o gaan a ro, remen burodi-ur gaan-de a re myet-m na.

18 Gwot nọ hun-ñe ye o-Isra. Kap ka ye re yo a **seke** à, gaan-ye ro un or un ye ñe be-de un re un **seke** to a **seke** Shir un **hana-o ur-seke** à.‡ 19 ¿Ya un yo ñe un cone m-rwor kane? ¿Me un zee o rii-yo a **seke** m-gir à kashi un rii-yo? ¿Ko m-gir yo ken rii-yo? 20 Ay, kọ hiin, yo me m-zee à yo ro, ka rem-se **ya-ut-kot** ye a **seke** ba Shir á. Komo, me con nọ warag gaan un **ya-ut-kot** ñe á.§ 21 Keer-ur ro kon nọ suut un ibitte-ur Wan-Koyan, komo un ibitte-de **ya-ut-kot** ñe á. Keer-ur ro kon nọ reet rii-yo m-re yo ma Wan-Koyan komo un yo un **ya-ut-kot** ñe á. 22 ¿Ko de sugum-yo atte Wan-Koyan Wu hogute ur-shoob bọ **Isra**-ñe nọmẹ? ¿A un arag wu m-'wons o?*

Nom nọ koyan remen seps un Shir

23 Nọ m-zee, “Shir ya'ag yan-dor ye un wu beeb-de m-nom koyan” amba ba kọ yo ke rii-yo ro ur-bon ñe á. “Shir ya'ag yan-dor ye un wu beeb-de m-nom koyan” amba ba koyan o ro m-gu hun-ñe á.† 24 Taase o was un hi un du ñe cot á, amba o was un or ru ñe yan-dor komo.

25 Nom nọ yo ka: Ti nọ kap bọ un rii-yo a m-baab be-de a m-baab m-ap à, ba se nọ cit á, taase nọ boog be-de ká ap-de rwuune à, bọ hur un ña kaps nọ á. 26 Remen Ma-to Shir zeeḡ, “Hono o-dak un rii-yo ro n-me un o ñe à myet to ma Wan-Koyan to.”‡

27 Urege ko-yan-ba un dor banag nọ re un rii-yo m-re, nọ zee ña he, re nọ myet bọ a ya'u nọ à, ba se nọ cikt á, remen taase nọ boog un ma-to un so ka rii-yo rwuune à, bọ hur un ña kaps nọ á. 28 Amba urege wu ken wu zeeḡ nọ, “Ka rii-yo gir-mo a peneyo.” To, taase nọ ti á, remen nu-se un ka wu rurú nọ à, komo taase hur un nọ kapste nọ. 29 Barag-se un hur-de un wu mette se ma nọ se á. To, wu ken wu a hoks m-zee “Remen ¿ya un o barag-se un hur-de un wu ken wu hette me m-kaps un rii-yo

* **Bqr-ús op:6** 10:6 Hyen komo: Qog 11:4. † **Bqr-ús op:7** 10:7 Hyen komo: Rwuu 32:6. ‡ **Bqr-ús op:8** 10:8 Hyen komo: Qog 25:1-18. § **Bqr-ús op:9** 10:9 Hyen komo: Qog 21:5-6. * **Bqr-ús op:10** 10:10 Hyen komo: Qog 16:41-49. † **Bqr-ús op:16** 10:16 Hyen komo: Mati 26:26-28; Mark 14:22-24; Ruka 22:19-20. ‡ **Bqr-ús op:18** 10:18 Hyen komo: Rewi 7:6. § **Bqr-ús op:20** 10:20 Hyen komo: Kara 32:17 (ut-Girik). * **Bqr-ús op:22** 10:22 Hyen komo: Kara 32:21. † **Bqr-ús op:23** 10:23 Hyen komo: 1Kor 6:12. ‡ **Bqr-ús op:26** 10:26 Hyen komo: Bqng 24:1.

um cunse un men-ut re?" 30 Urege um bomog Shir remen rii-yo m-re, ɔremen ya un o ka a hette me ut-reeb un remen rii-yo um re un bongon-de Shir à?

31 To, kap un o un rii-yo no m-nome à, ko yo no m-re à, nom no koyan remen seps-mo un Shir. 32 Taase no warag shi'it-de **ur-ba'as** be-de un **Yahuda**-ne, ko ye ro **Yahuda**-ne á, ko hun-ne yan-dor un Shir. 33 Nom no bo me m-nom à. Me m-senge um ru'ut kowan hoge m-rerem n-me un kap o un rii-yo me m-nom à, ba rii-yo um cone à yo me m-nom á, se de remen hun-ne kap ye kumut gwu.

Bɔr-ʉs op o-gaan

1 Doru no sha-m re bo me un dore un sha-m **Kiristi** à.*

Ur-yoos un ma-to un hok ur-hi

2 Me no m-bom remen no me m-baks be-de un koyan, no komo m-bop un ka yoos-de deen, hond hond bo um yoosu no de à.

3 Amba um conog no nep rii gaan: **Kiristi** wu ro co-o un ko wu ke net-wu, campo komo wu ro co be-ur ne'a un wu, Shir komo o ro co **Kiristi**. 4 Myet bon campo-wu kone us-kon ko rwor un Ma-to Shir hin de un wu ro ur-toob ne à, wu yo'ogte o ka hi-de un wu. 5 Amba bon ne'a-wu kone us-kon ko rwor un Ma-to Shir ba un yere un rii-de ur-hi, wu yo'ogte o ka hi-de un wu, ka ro kang-o gaan un ne'a-wu a ore shi-se un wu ne à. 6 Urege ne'a yagute yere un rii-de ur-hi, to, wu or hi-de un wu ur-kuug. Amba rii-yo m-e yo ne'a or hi-de un wu, remen kaane se wu yere rii-de ur-hi. 7 Da-o campo ro ut-ma un Shir ne à, wu hede hok un hi-de un wu á, remen wu wu a hwoone sha-mo Shir un ka seps-mo ne. Amba ne'a seps-mo un campo mo.† 8 Remen campo wu a takne m-nom, ba be-de un ne'a-wu rwuune á. Amba ne'a-wu ur-takan, n-me un campo-wu rwuune. 9 Komo a nom campo remen ne'a á, se de ne'a-wu a nome remen campo.‡ 10 Remen kaane se ne'a yerete rii-de ur-hi a hyenet gos-to wu ya'e campo à, remen **yan-tom-ye Shir** ro wu m-gwot.

11 Myet un kaane ne, n-me un Wan-Koyan, ne'a ba pegesse wu ro be-de un campo á. Kaane komo, campo ba pegesse wu ro be-de un ne'a á. 12 Ko de nomte ne'a-wu ur-takan wu un rwuun be-de un campo-wu ur-takan à, amba m-moka, kap campo-ne, ne'a-ne mate ye, amba koyan be-de Shir yo rwuune. 13 Gwot no no hyen un hi un no, ɔnomog ur-bon ne'a kon Shir hi-de un wu ro ur-hek? 14 Rii-yo m-e yo campo-wu yage hi-de un wu ba o-or, urege hi-us se un wu ro m-seeb ne. 15 Urege ne ne'a ro un hi-se m-seeb ne kashi un rii-yo be-de un wu o-zak ne, remen a un nomo wu us-shi remen hok ur-hi. 16 Urege ne wu ken wu conog hante o-nakante un to ka ma-to, yo um he hoks m-zee à yo ro, yatt yo ken cow-yo yo arge kaane be-de yan-dor kap á.

*Re un Rii-yo m-re yo un
Biki-o m-Pas yo un Wan-Koyan*

17 N-me un ka ma-to um cone m-rwor m-moka à. Me bom no á remen morog un no de ur-hi de á. Da-o no morge, rem-us so-se ro m-rwuun á se de rem-us yo-se. 18 Ur-takan cas, um hogute n-hon n-hon no ro be-de un morog-ur no yan-dor, um hogute a zee purug-ur ro kon be un no, har um ro dekste to ken ma-to um hoge à. 19 No m-wong un hi un no kur-ut ut-kur remen no kutute hun-ne unze kur un no jiište ko de ke kur-de. U depe kaane á. 20 Ba remen no reet Rii-yo m-re yo m-Pas yo un Wan-Koyan no morgute á. 21 Um nepste un to ka ne remen be-de un re un Rii-yo m-re yo m-Pas yo un Wan-Koyan, ko wu ke wu ro m-hor remen wu reet rii-yo m-re yo un wu ba wu un 'ya ye ken ye. Remen un kaane ye ken ye ro m-ji m-mer, ye ken ye ne se

* **Bɔr-ʉs op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: 1Kor 4:16; Piri 3:17. † **Bɔr-ʉs op o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 1:26-27. ‡ **Bɔr-ʉs op o-gaan:9** 11:8-9 Hyen komo: Taka 2:18-23.

ye swoog swɔ-m ho ye. ²² ¿Nott den-to nɔ hette m-she'et nɔ re nɔ sʉ n-me tɔ á? ¿Kɔ komo nɔ ʉn hyan ɔ hun-ne yan-dor ye Shir ba rii á, ɔ notte ʉn rangse ʉn koob-ne? Tɔ, ¿re ʉm he nɔ m-zee ne ʉn tɔ ka? ¿ʉm bʉm nɔ ʉn tɔ ka? Ay, man bʉm nɔ á.

*Rii-ʉo hante atte m-re Rii-ʉo m-re
yo ʉn Biki-ɔ m-Pas yo ʉn Wan-Koyan à*

²³ Ka rii-ʉo ʉm ya'asu nɔ komo à, be-ʉr Wan-Koyan ʉm goksune yo. Yeso Wan-Koyan ká tet-mɔ a bopsutu wʉ ʉn kom-to ʉn yan-yage-to ʉn wʉ à, wʉ dekuru ʉr-burodi. ²⁴ Bɔ wʉ komte ʉr-bongon ha-mɔ Shir à, wʉ argu m-bosor, wʉ zee, “O ka wʉr-o re ɔ, ɔ a ya'ase rem nɔ à. Sengu nɔ m-nom kàane remen nɔ ma'astú me m-baks.” ²⁵ Kaane komo bɔ ye reese à, wʉ mossuru ʉr-ibitte wʉ zee, “Ka ibitte-de swor o-nu pu-o, ɔ ʉn hyó-m re. Nom nɔ kàane kɔ ɔ ke da-o nɔ ine m-swɔ, remen nɔ ma'astú me m-baks.” § ²⁶ Remen koyanda nɔ ine re ʉn ka burodi-de, m-swɔ ne ʉn ka ibitte-de nɔ ɔ ká ʉn kɔ'ot ʉn mar-m Wan-Koyan har wʉ muunte.

*Re ʉn Rii-ʉo m-re
yo ʉn Biki-ɔ m-Pas
yo ʉn Wan-Koyan ba m-depe*

²⁷ Remen kaane bon wʉ re ʉn ká burodi-de à, kɔ wʉ swɔ ʉn ká ibitte-ʉr Wan-Koyan de ba m-depe à, ka net-wʉ wʉ nomog **ʉr-ba'as** be-de ʉn wʉr-o Wan-Koyan ʉn hyó-mɔ ʉn wʉ ne. ²⁸ Se de kɔ wʉ ke wʉ cekerse hi ʉn du ʉn wʉ, ká da-de wʉ reet ká burodi-de wʉ sʉ ʉn ka ibitte-de. ²⁹ Kap bon wʉ re ká burodi-de, wʉ sʉ ʉn ká ibitte-de ba m-sekemse ʉn wʉr-o **Kiristi** à, wʉ suute hi ʉn du ʉn wʉ piish ʉt-ma. ³⁰ O hante ye ken ye rotte be ʉn nɔ ba m-'wons, ʉs-gom ne, ye ken ye har ye mereste. ³¹ Amba urege a cekersute hi ʉn na, Shir hede na piishe ʉt-ma á. ³² Wan-Koyan ya'ag na ʉr-koob remen wʉ ja'asté na. Wʉ ʉn nom kaane remen wʉa piishí na ʉt-ma ragaan ʉn hono o-dak ne á.

³³ Remen kaane ɔr re ne, yan-dor, da-o nɔ morge nɔ reet Rii-ʉo m-re yo m-Pas yo ʉn Wan-Koyan nɔ waase ɔr nɔ ne. ³⁴ Urege ne wʉ ken wʉ rɔ ʉn hogé ʉn mer wʉ reesune rii-ʉo m-re cin o-hur, taase wʉ nekne hi ʉn de ʉn wʉ piish-de ʉt-ma da-o nɔ morge.

Ma-to kuse komo à me habe man buse nɔ tɔ m-rure.

Bɔr-ʉs ɔp ʉs-ʉoor

M-yar deen mɔ Kukt-ɔ Shir ya'ase na à

¹ Tɔ, m-moka komo ɔr re ne ʉn ma-to ʉn yar-mɔ **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-'ya à, me con nɔ ma'as ʉn koob-de ʉs-nap ne á. ² Nɔ nepste da-o nɔ rɔ yan-ba ʉn dor á, a egussutu nɔ, nɔ cuwut guw-mɔ ʉn gir-mɔ rotte hoog á komo mɔ rɔ tep á. ³ Remen kaane ʉm conog nɔ nep bɔ nɔ he m-daag yo rɔ nip-ɔ Shir à. Yatt-wʉ **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-dorutte wʉ he pyap ʉn Yeso á. Komo yatt-wʉ he m-zee, “Yeso Wan-Koyan wʉ á,” se wʉ **Kukt-ɔ Shir** rɔ m-dorutte à.

⁴ Tɔ, yar-mɔ ʉn **Kukt-ɔ Shir** rɔ kon go-ʉs-go, amba **Kukt-ɔ Shir** o-gaan, ɔ rɔ mɔ m-'ya ʉn hun-ne. ⁵ Cow-ʉs rɔ kon n-hon n-hon se ʉn nom m-senge, amba Wan-Koyan gaan, wʉ a m-nome m-guw. ⁶ Shir rɔ ʉn nom ʉn senge-mɔ ʉn wʉ be-ʉr na ʉs-cow n-hon n-hon ʉn hoog-m na. Amba Wan-Koyan wan-gaan, wʉ rɔ myet-m na ʉn ya-ʉr-beeb ʉn nom mɔ ʉn ká senge-mɔ kap.

⁷ Shir rɔ ʉn 'ya ʉn kɔ wʉ ke ko-yan-dor-wʉ Kukt-ɔ ʉn wʉ, remen kowan wʉ guut **yan-dor Yeso**. ⁸ Ye ken ye **Kukt-ɔ Shir** ya'ag ye yar-mɔ ʉn weer-se Shir, be-de ʉn ye ken ye komo a ya'ag ye nap ʉn yo Kukt-ɔ kutu ye à, ʉn ká Kukt-ɔ gaan-o. ⁹ Wʉ

ken wu komo a ya'ag wu yar-mo m-sheer o-nip ne be-de un ka Kukt-o. Wu ken wu komo a ya'ag wu yar-mo un taas ʉs-gom un ka Kukt-o. ¹⁰ Wu ken wu komo a ya'ag wu yar-mo un nom un rem-se ut-hyat, wu ken wu komo ko'ot un ma-to rwuune be-de Shir a. Shir ro m-'ya un wu ken wu nap-se un nap un urege kukt-o Shir o, wu ken wu nap-se tep un rem-ut hor-to go-ʉs-go, wu ken wu komo muut m-rwor un yo a rwore un rem-ur hor-de a. ¹¹ Kap Kukt-o gaan-o ro m-wong un ka yar-mo. Ka Kukt-o ro m-daag un yar-mo o he 'ya un ko wu ke net-wu.*

Myet-m na dok-to un wur-o gaan-o

¹² Wur-o un net ro ut-dok ne, amba ka dok-to nome ka wur-o o-gaan o. To, kaane **Kiristi** ro.† ¹³ Remen kap-m na un Kukt-o gaan a yo'ostu na m-ho ha-mo un wur-o gaan, ko **Yahuda**-ne ko ye ro **Yahuda**-ne a, ko guw-ne ko yakar kap-m na a rwo'og na m-wong un ka Kukt-o gaan-o.

¹⁴ O-wur ba dok-ur gaan-de a, o ro ut-dok ne deen. ¹⁵ Urege na-o zeeg, "Me kom-o a, remen kaane me dok-de o-wur de a." To ka a wen o m-warag dok-de o-wur a. ¹⁶ Kaane komo urege to-o zeeg, "Me yish-de a, remen kaane me dok-de o-wur de a," to ka wen o m-warag dok-de o-wur a. ¹⁷ A ro zeeg hon o-wur kap yish-de, un yan a roa hoge? A ro zeeg hon o-wur caari-o o-to o, un yan a roa hoge wus? ¹⁸ Amba Shir nomog wur-ut na dok-ut-dok, komo wu ru ko de ke dok-de be-de wu cone a. ¹⁹ A ro zeeg hon o-wur dok-ur gaan-de, o roa warag o-wur a. ²⁰ Ee, dok-ut ro kon deen, amba wur-o gaan-o.

²¹ Cow-o ro kon yish-de zeet o-kom, "Ho-m re ro kon un wo ne a," ko komo hi-de zeet ʉs-na, "Ho-m re ro kon un wo ne a." ²² Husse to ka ma, ka dok-de a m-hyan a zee dett m-'wons a, to de jiishe ur-bon. ²³ Dok-to o-wur komo to a m-hyan a zee to wo or un to ne ur-bon a to a jiishe m-seps. Kaane komo dok-to rotte bon-de m-gwot un wur-ut na a, a to m-hok. ²⁴ To ken dok-to ba se a nomote to kaane a. Amba Shir nomog o-wur be-ur gaan bo a he m-gwot a seps to ken dok-to rotte m-'wons a. ²⁵ Shir un nom kaane remen taase koob-de un gam-o ur-hi she'et n-me o-wur, se de dok-to o-wur was un or un to ne ragaan. ²⁶ Remen kaane urege dok-ur gaan hogute m-hoog, kap to ka dok-to ro m-swo ur-koob un de ne. Kaane komo urege a bomog dok-ur gaan, myet-o un to ka ro un nom o-zak.

²⁷ M-moka kap no wur-o **Kiristi** o. Ko wu ke komo be-ur no dok-de un wu de. ²⁸ Ogom-de un dok-to Shir rwo'e un wur-o un yan-dor ye un wu a to ka:

Ur-takan, **yan-Tom Yeso**.

Yoor, **yan-Rwor un Ma-to Shir**.

Tet, ya-ur-Yoos.

Nass, yan-nom un rem-se ut-hyat.

Taan, yan-yar-mo un taas ʉs-gom.

Cind, yan-Gwu.

Ta'voor, yan-gut-de ya-m-senge-mo un yan-dor.

Eer, yan-cep un rem-ut hor-to go-ʉs-go.‡

²⁹ ¿Ko wu ke ko-**yan-Tom Yeso** wu? ¿Ko wu ke ko-**yan-Rwor un Ma-to Shir** wu? ¿Ko wu ke ko-ya-ur-Yoos wu? ¿Ko wu ke ko-yan-nom un rem-se ut-hyat wu? ³⁰ ¿Ko wu ke ko-yan-yar-mo un taas ʉs-gom wu? Ay, ¿Ko wu ke ko-ya-m-cep un rem-ut hor-to wu? ¿Ko wu ke a hoks m-muut m-rwor un yo a rwore un rem-ur hor-de? Ay. ³¹ Nom no dish-o un yar-mo jiishe a.

Komo man kutu no cow-yo jiishe ur-bon a.

* **Bor-ʉs op ʉs-voor:11** 12:4-11 Hyen komo: Roma 12:6-8. † **Bor-ʉs op ʉs-voor:12** 12:12 Hyen komo: Roma 12:4-5. ‡ **Bor-ʉs op ʉs-voor:28** 12:28 Hyen komo: Apis 4:11.

Bɔr-ʊs op ʊs-tet

M-was

- 1 Kɔ ʊm hoks nap ʊn tɛp
 ʊn rem-tɔ ʊn hun-ṅe hɔr-ye ʊn tɔ
 ʊn **yan-tɔm-ye Shir** ṅe,
 amba ʊrege mɛ m-was ʊn ɔr re ṅe á,
 ʊm waragte ɔ ká ʊntʊn o-jeger yo
 ʊn zaaz-ɔ o-hwaa,
 kɔ ṅe o-kanga ɔ ʊn kaas ʊn hun-ṅe ʊt-tɔ o-zaaz.
- 2 Kɔ mɛ ʊn yar-mɔ ʊn kɔ'ot ʊn ma-tɔ rwuṅṅe be-de Shir ṅe à,
 ʊm nep komo rii-yo rɔ wukusse à,
 ʊm nep komo hɔn ʊs-nap kap.
 Komo mɛ m-sher ṅe deen,
 mɔ woɔ wugur ʊt-haag à,
 amba mett m-was á, tɔ,
 mɛ rii-yo á.*
- 3 Kɔ ʊm ya'as kap ɔ
 ʊn rii-yo ʊm rɔtte à,
 remen ʊm reegtutɛ koob-ṅe,
 ʊm ya'as wur-o re a tɔks,
 ʊrege mett m-was á,
 ai kap tɔ ka toa gu mɛ á.
- 4 Was-mɔ rɔ m-hante m-mɔ ʊr-hur, ʊr-'wɔn ṅe.
 Was-m rɔ m-hante ʊr-shoob á,
 gwɔn-m rɔ kɔn á, kɔ nɔ-mɔ ʊr-hi á.
- 5 Jaks ʊr-hi rɔ kɔn á.
 Was-m rɔ ʊn cɔṅe ʊn hi ʊn de ʊn mɔ á.
 Was-m rɔ m-hante o-sugum á,
 Was-m rɔ m-hum
ur-ba'as ʊr-hur á.
- 6 Was-m rɔ ʊn hɔge ʊn rɛrɛm-mɔ
 ʊn mɛn-ʊt jaas-tɔ á,
 amba mɔ rɔ ʊn hɔge-m rɛrɛm-mɔ ʊn a rɔr o-nip.
- 7 Was-m rɔ ʊn hante ʊn 'mɔ ʊr-hur
 be-de ʊn kɔ yo ke rii-yo.
 Was-m rɔ m-hante m-sher n-mɛ ʊn koyan,
 Was-m rɔ m-hante o-saktɔ
 ʊn hwɔ ʊr-hur ṅe be-de ʊn koyan.
- 8 Was-m rɔ m-ta á har da-ɔ ba m-ta.
- Amba kɔ'ot ʊn ma-tɔ rwuṅṅe be-de Shir à a tees,
 Nap-ɔ ʊn rem-ʊt hɔr-tɔ komo toa ege,
 ʊs-nap sea tees.
- 9 O-nip nap-ʊs na shiishe se á,
 Komo yo Shir nape à, a hoks yo m-nap kap á.
- 10 Da-ɔ shiishe woone,
 ká yar-mɔ mɔ rɔ
 Shiishe se á
 mɔ argu m-ta.

* **Bɔr-ʊs op ʊs-tet:2** 13:2 Hyen komo: Mati 17:20; 21:21; Mark 11:23.

11 Da-o ʉm ro wà à,
 ʉm ro ʉn nɔm ʉt-ma
 ʉntʉn tɔ ʉn wà,
 ʉm ro ʉn nɔm ʉs-barag ʉntʉn se ʉn wà,
 nap-ʉs re ʉntʉn se ʉn wà.
 Amba da-o ʉm wɔɔ nɛt sɛk-wʉ à
 ʉm yaguru rem-se ma wà.

12 Remen kaane, m-mɔka,
 Rim rim a m-hyan
 ʉntʉn ʉr-madipi,
 Amba ka hɔ-de wɔɔnɛ
 ka da-de a he m-hyan cas.
 M-mɔka nap-ʉs re ba shishe-se á,
 amba ká hɔ-de wɔɔnɛ
 Man nep koyan hond hond
 bɔ Shir napu me à.

13 Tɔ, rem-ʉs tet rɔ kɔn se rɔ:
 Sher o-nip,
 O-sakto nɛ,
 M-was nɛ,
 amba yo jiishe kap à yo rɔ m-was.

Bɔr-ʉs op ʉs-nass

*Yar-mɔ ʉn cɛp ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ
 ʉn kɔ'ot ʉn ma-tɔ rwiʉnɛ
 be-de Shir nɛ à*

¹ Sengu nɔ m-was ʉn ɔr nɔ nɛ, komo nɔ nom dish-o ʉn yar-mɔ Kukt-o rɔ m-ya à. Yo jiishe à, yo rɔ nɔ nom reeb-o ʉn kɔ'ot-o ʉn ma-tɔ rwiʉnɛ be-de Shir à arge kɔ mɔ ke yar-mɔ à. ² ʉrege yar-m nɔ mɔ ʉn nap ʉn tɛp mɔ ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ, Shir-o o he nome ʉt-ma, ba hun-nɛ á, remen ye hoks m-nap ʉn yo wɔ m-rwor á. ʉn beeb-de o-Kukt o rɔ ʉt-ma. ³ Amba wʉ rɔ ʉn kɔ'ot-o ʉn ma-tɔ rwiʉnɛ be-de Shir à rɔ m-gu ʉn ye ken ye m-bɔ'ose be-ur Wan-Koyan. Wʉ 'ye ye jaab-o ʉt-mɛn wʉ gwu'urse hur-de ʉn ye. ⁴ Wa-m-teper ʉn rem-ur hɔr-de hi ʉn de ʉn wʉ o wʉ rɔ m-bɔ'ose. Amba wʉ rɔ ʉn kɔ'ot-o ʉn ma-tɔ rwiʉnɛ be-de Shir à yan-dor ye wʉ rɔ m-bɔ'ose. ⁵ Tɔ, ʉm conɔg a zee kap-m nɔ, nɔ tɛp ʉn rem-ʉt hɔr-tɔ. Amba ʉm jiishte m-con a zee nɔ ye rɔ ʉn kɔ'ot-o ʉn ma-tɔ rwiʉnɛ be-de Shir à. Wʉ rɔ ʉn kɔ'ot-o ʉn ma-tɔ rwiʉnɛ be-de Shir à, wʉ aragte wʉ rɔ ʉn cɛp ʉt-ma ʉn rem-ur hɔr-de à, se de ʉrege wa-m-muut m-rwor ʉn yo wʉ rwɔre à rɔ kɔn remen hun-nɛ **yan-dor Yeso** bɔ'osutɛ.

⁶ Tɔ, ɔr re nɛ, ʉrege ʉm wɔɔbute ʉm sengu nɔ m-tɛpse ʉn rem-ur hɔr-de, ¿ya yo he nɔ m-gu? Amba ʉrege ʉm rurute nɔ yo Shir kute me à, kɔ ʉm kutu nɔ kashi ʉs-nap, kɔ ʉm ruru nɔ yo Shir zee à, kɔ de ken yoos-de, yo yo he nɔ m-gu. ⁷ Hond hond-o bɔ rem-se ba ʉn hɔɔg rɔ à, ʉntʉn rem-se a m-hur à, ʉntʉ o-sherewa kɔ ʉr-moro. ʉrege ɔr-o ʉn tɔ rwiʉn kár kár á, ¿re nɛt he m-nɔm nɛ wʉ nept sep-o a takne à? ⁸ ʉrege wa-m-hur o-kar o ʉr-gun wʉ hur o bɔ a he o m-hoge á, ¿re nɛ karma-nɛ he m-nap a ak ye remen ʉr-gun nɛ? ⁹ Kaane o komo tɔ rɔ be ʉn nɔ. ʉrege nɔ cɛk ʉt-ma ʉn rem-ur hɔr-de de a nape á, ¿re a he m-nɔm a nept yo o cone à? Nɔ rwɔrog o ka ʉt-ma be-de ʉn ba ʉn nɛt. ¹⁰ Rem-ʉt rɔ kɔn ʉn hono o-dak go-ʉs-go, kɔ de ke komo de rɔ ʉr-bon nɛ be-de ʉn ye rɔ tɔ m-nap à. ¹¹ ʉrege me nap rem-de wʉ ken wʉ rɔ m-cɛp á, wʉ ko-hamat-wʉ be ʉn de, komo me ko-hamat-wʉ be-de ʉn ká nɛt-wʉ. ¹² Kaane komo tɔ rɔ be ʉn nɔ. Bɔ nɔ ʉn hoob-o ʉn kum ʉn yar-mɔ o-Kukt à, kɔn nɔ Shir o 'ye nɔ rem-se he m-gu ʉn yan-dor à.

13 Remen kaane, kap wan-cep ɔt-ma ɔn rem-ur hor-de, se wu konog Shir 'ye wu nap-se ɔn muut m-rwor ɔn yo wu cepe à, remen wu rurute ye ka yo wu cepe ɔn de ka rem-de à. 14 Urege um konog ɔs-kon ɔn rem-ur hor-de, kukt-o re o kone ɔs-kon, amba hur ɔn de de kum rii á. 15 To, ɔya um he m-nom? Man kon ɔn bu-yo o-kukt komo man kon ɔn gom-to nape à ɔn hur ɔn de. Man hu sep-to ɔn bongon-de Shir ɔn kukt-o re, komo man hu ɔn gom-to um nape à ɔn hur ɔn de. 16 Remen wo bume Shir o-kukt ɔn hond ɔn o cot, ɔre ne ka ye nape yo wo m-nom á he bom ɔn Shir ɔn wo ne? ɔRe ne ye he wo m-tose bongon-de Shir ba ye ɔn nap yo wo m-rwor á? 17 Nip-o, da-o wo ro ɔn bongon-de Shir ɔn ɔn rem-ur hor-de, ro ur-bon ne. Amba urege hun-ne hor-ye nap yo wo m-rwor á, de ro ye ɔn gu á.

18 Um bomog Shir remen um aragte myet-m no cep ɔt-ma ɔn rem-ut hor-to. 19 Amba be-de ɔn morog-de ɔn hun-ne yan-dor, um jiishte m-con um rur gom-ut taan-to hun-ne nape à to he ye m-gu à, otte um rur ɔt-gom dugu-ɔs op [10,000] ɔn rem-ur hor-de à.

20 Or re ne, yage no nomot ɔs-barag untun yan-yakar mosse m-yar ne mo **Kukt-o Shir** ro m-'ya à. Se de, nom no ɔs-barag untun sek-ye ɔn gon ka ma-to. Urege no conog m-warag untun yan-yakar, nom no men-ut jaas-to hiin hiin untun bo yan-yakar ro m-nom à. 21 Gense to ro n-me ɔn gen-mo ɔn Ma-to Shir: Yawe zee, "Man nome hun-ne re ɔt-ma ɔn rem-ut hor-to,

komo ɔn gop-to ɔn hamat-ne ne,

Amba kap ɔn kaane ne, yea ke'e ma-ut re ɔt-to á."*

22 To ashi, no hyanag cep ɔt-ma ɔn rem-ur hor-de napa-o ba remen yan-dor á, amba remen yan-ba ɔn dor o. Wa ɔn ko'ot ɔn ma-to rwuune be-de Shir à remen yan-dor o, yanze yan-ba ɔn dor á. 23 Remen kaane, urege yan-ba ɔn dor ko hun-ne ye nape ka rem-se á haante be-de ɔn morog-ur no, komo ye hoguru kowan ro m-cep ɔt-ma ɔn rem-ur hor-de, yea zee no ya-o-zungo ye. 24 Amba urege ko-yan-ba ɔn dor, ko net-wu wu nape ka rem-se á, haante be-de ɔn morog-ur no, komo wu hoguru **yan-dor Yeso** m-rwor Ma-to Shir. Myet-m ka ma-to a ci hur-de ɔn wu har wu nep unze Shir a piishi wu ɔt-ma remen men-ut jaas-to ɔn wu. Wu hoob m-waktune be-de Shir. 25 ɔn nom-mo ɔn kaane wu he m-kwukt n-dak, wu m-rwor rii-yo ro wukusse n-me ɔn men-to ɔn wu à, wu zee, "O-nip Shir ro be-ur no!"

A bum Shir bo depe à

26 To, or re ne yan-dor, a kups no kutt yo me m-rwor à: Da-o no karge, wu ken wu ro ɔn hu ɔn sep-to ɔn bongon-de Shir, wu ken wu ur-yoos, wu ken wu ur-pees ɔn yo Shir kute wu à, wu ken wu tep-o ɔn rem-ur hor-de, wu ken wu wakse m-rwor ɔn yo a rwore à, se de nom no koyan remen kowan wu bo'osute. 27 Urege har ye ken ye a cep ɔt-ma ɔn rem-ur hor-de, taase ye pes hun-ne yoor ko tet, komo ye nom n-gaan n-gaan, wu ken wu wakse yo ye rwore à. 28 Urege ne ko-wan-wakse ɔn ka to ka net-wu ro m-rwor ro kon á, depete ka wu ro ɔn cep ɔt-ma ɔn rem-ur hor-de à wu res temb n-me ɔn hun-ne yan-dor. Wu nome hi ɔn de ɔn wu ɔt-ma ɔn Shir ne bo ɔn o cot.

29 Yan-ko'ot ɔn ma-to Shir komo nen yoor ko nen tet ye he nom ɔt-ma, ye ka hongse yo a rwore à. 30 Urege komo Shir peesute wu ken wu, wu ro kané tara à, ka ma-to to ka net-wu ro m-rwor à, to, ka wu ro tep à se wu res temb. 31 Be-de ɔn nom ɔn kaane ka ye ro m-rwor ɔn Ma-to Shir à, yea kum hek-de m-rwor gaan n-gaan, har kowan kumut ur-yoos ɔn jaab-o ɔt-men ne. 32 Baks no unze hun-ne ye ro m-rwor ɔn Ma-to Shir à, ye hoksussute kukt-o ɔn ye komo yea hoks m-wase ɔn da-o ɔn ye. 33 O ka nip-o remen Shir na ba Shir o ɔn durumse ɔn na wu á, amba wu ko-yan-m-gwuwu-wu.

* **Bɔr-ɔs op ɔs-nass:21** 14:21 Hyen komo: Isha 28:11-12.

Kaane tɔ rɔ komo be-de ʉn kap ɔ ʉn hun-ŋe yan-dor. ³⁴ Depete ne'a-ŋe she'et temb n-me ʉn mɔrog-de yan-dor. ʉdepe ye cep ʉt-ma á. Se de ye dore, bɔ **karamsa-o Mosa** zee à. ³⁵ ʉrege ye rɔ ʉn yo ken rii-yo o-cot yo ne, ye cit campo ʉn ye ne o-hur. Remen rii-yo m-'e yo ne'a-ŋe cep ʉt-ma n-me ʉn mɔrog-de hun-ŋe yan-dor.

³⁶ Nɔ ye rɔ co-o m-ko'ot Ma-to Shir be-de ʉn hun-ŋe ʉn hono o-dak á. Nɔ ye nape Ma-to Shir hon ʉn nɔ á. Hun-ŋe deen ʉn tɔ ken be-to gokste Ma-to Shir. ³⁷ ʉrege wu ken wu muute hi ʉn de ʉn wu ko-yan-rwor ʉn Ma-to Shir, kɔ komo wu muut hi ʉn de ʉn wu kowan **Kukt-o Shir**, wu nep unze, kà yo me nɔ m-gene à ma-ʉt Wan-Koyan tɔ ʉn hi ʉn de ʉn wu. ³⁸ ʉrege komo wu ken wu hwo tɔ ʉr-hur á, wu ma a huw wu ʉr-hur á.

³⁹ Remen kaane, ɔr re ne, nom nɔ gop-de ʉn rwor ʉn Ma-to Shir. Taase komo nɔ wen cep ʉn ma-to ʉn rem-ʉt hɔr-to á. ⁴⁰ Se de nɔ nom koyan bɔ depe à, hond hond komo.

Bɔr-ʉs op ʉs-taan

Kiristi inete ʉt-marimar

¹ M-mɔka komo, ɔr re ne, man baksu nɔ **Ma-to m-Rerem** tɔ ʉm ruru nɔ n-ga à, nɔ gokstu tɔ, nɔ tɔ komo m-dore. Remen kaane sher-m nɔ rɔ m-bose. ² Komo Shir a gu nɔ ʉn bu-yo ʉn ka **Ma-to m-Rerem** tɔ, ʉrege nɔ gokste kom-ʉt yoor. ʉn ba ka á, sher-m nɔ be-ʉr **Kiristi** mɔ waragte hwaa.

³ ʉm bɔbsussute nɔ rii-yo jiishe à, komo yo a bɔbsu me à, unze: **Kiristi** marag remen **ba'as-ʉt** na, bɔ gen-mɔ ʉn Ma-to Shir rwore à.* ⁴ A jok wu komo a 'yons wu ʉn ho-ʉr atette-de, bɔ gen-mɔ ʉn Ma-to Shir rwore à,† ⁵ Bitrus‡ hyanag wu komo ka op ʉn nen yoor-ye [12] hyanag wu.§ ⁶ Ka da-de ne, yan-dor ye ʉn wu arge zungu-ʉs ʉs-taan [500] ye hyanag wu da-o o-gaan, be-de ʉn ye komo ye ken ye kusse deen har m-mɔka ʉn hoog ne, amba ye ken ye mereste. ⁷ Ka da-de ne **Yakubu** hyanag wu, komo kap ka yan-tom ye hyanag wu. ⁸ ʉr-kom komo, ʉm hyanag wu ʉn hi ʉn de, a ʉn nom kaane sa o zee me net-wu, wu a mate da-o depe á.*

⁹ Remen me wu jiishe ʉs-rek be-de **yan-Tom Yeso**, me bo'os ma a eeg me ko-**yan-Tom Yeso** á, remen ʉm reesute hun-ŋe yan-dor ɔ Shir ʉr-koob.† ¹⁰ Amba kowan wu ʉm rɔ m-mɔka remen yar-mɔ Shir mɔ hante ʉm waragte bɔ ʉm rɔ caane à, ba hwaa-ɔ á. Remen ʉm nomog m-senge arge kɔ wu ke ko-**wan-Tom Yeso** wu. Kɔ de nomte me wu á, amba yar-mɔ Shir nome senge-mɔ ʉn wu be-ʉr gaan ʉn me ne. ¹¹ Remen kaane she-m rɔ kon á, kɔ me ko'ote kɔ ye. Yo jiishe de à yo rɔ nɔ gokste yo te ko'ote à.

Ine-mɔ ʉn margan-ne

¹² Amba ʉrege te ko'ote unze a 'yonste **Kiristi** ʉt-marimar, tɔ ʉre nome ye ken ye rotte m-zee margan-ŋe a ine á? ¹³ Ay, ʉrege margan-ŋe a ine á, ashi, **Kiristi** wu ine ɔ ka ʉt-marimar á. ¹⁴ ʉrege ne komo **Kiristi** wu ine ʉt-marimar á, ashi, kap ko'ot-m te, hwaa ɔ. Sher-m nɔ komo mɔ o-hwaa mɔ. ¹⁵ ʉrege nip-o, unze margan-ŋe a ine á, te waragte yan-tor-se ʉt-bɔ. Me ʉn zee kaane remen te ko'ote unze Shir 'yonste **Kiristi** be-de ʉn saag, komo bɔ-to ka, ʉrege nip-o margan-ŋe rɔ m-ine á. ¹⁶ ʉrege ine-mɔ ʉn margan-ŋe rɔ kon á, ashi, **Kiristi** ma, Shir wu 'yons wu ɔ ka á. ¹⁷ ʉrege komo a 'yons **Kiristi** á ashi, sher-m nɔ hwaa-o, har m-mɔka komo nɔ n-me ʉn **ba'as-ʉt** nɔ. ¹⁸ ʉn

* **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:3** 15:3 Hyen komo: Isha 53:5-12. † **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:4** 15:4 Hyen komo: Bɔng 16:8-10; Mati 12:40; Seng 2:24-32. ‡ **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:5** 15:5 ʉt-Girik: Kepas. § **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:5** 15:5 Hyen komo: Ruka 24:34; Mati 28:16-17; Mark 16:14; Ruka 24:36; Yoha 20:19. * **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:8** 15:8 Hyen komo: Seng 9:3-6. † **Bɔr-ʉs op ʉs-taan:9** 15:9 Hyen komo: Seng 8:3.

ka bu-yo, ashi, ye mare n-me **Kiristi** à ye nebetè o ka. ¹⁹ A rọ zeege hwo ụn hur-ur na be-ur **Kiristi** remen kà hoog-mo mo cot, ay, a roa jiish kowan m-warag rii-yo ur-'won.

²⁰ Amba nip-o a 'yonsute **Kiristi** be-de ụn margan-ne. To ka, kututu na o ka ụnze wu rọ takan-de m-inè be-de ụn ye a he m-'yons ụn hoog ne à komo. ²¹ Bọ mar-m rwuune be-de ụn net à **Adamu**, kaane ma inè-mo ụn margan-ne takne be-de ụn wu ken net-wu, **Kiristi**. ²² Kọ wu ke a mer remen kap na baag-o **Adamu** o net-wu a takne m-nom à. Amba ye rọ baag-o gaan ụn **Kiristi** ne à, wu ka net-wu, a 'ye wu hoog pu-o. ²³ Amba a 'yons kowan n-gaan n-gaan. **Kiristi** wu a takne m-'yons, ká da-de komo ye rọ ye man wu à ụn ho-de wu he m-muun à a he ye m-'yons. ²⁴ Da-o **Kiristi** dosse kọ de ke con-de ụn kọ to ke gwomo-to ne, ka da-de ne kom-ur he m-woon, ka da-de ne **Kiristi** he m-muute ụn Shir o-Tato ut-gwomo. ²⁵ Kọ ba net ụn con, se **Kiristi** nom ut-gwomo har wu yawag yan-yage-to ụn wu kap us-na.† ²⁶ Wa-ut-yage-wu ur-kom wu a he buste m-ho à wu rọ m-mar. ²⁷ Remen Ma-to Shir zeege, “Shir a muut hon ụn rii ụn kus-o ụn gwomo-to ụn wu.”§ Amba bọ a zee, “Hon ụn rii ụn kus-o ụn gwomo-to ụn wu” à, ba ụn Shir ne wu ya'ase **Kiristi** gwomo-to ụn wu o á.* ²⁸ Da-o Shir muute hon ụn rii kap ụn kus-o ụn wu, ka da-de, Wà warguru ụn kus-o Shir o muute koyan ụn kus-o ụn Wà à. Ka da-de, Shir he m-garamse ụn koyan kap, kọ kenè.

²⁹ Urege a 'yons margan-ne á, ịya ka ye a yo'ose m-ho ụn hek-o ụn margan-ne à he m-nom? Urege ma a ụn 'yons ụn margan-ne á, ịremen yan o atte ụn yo'os ụn hun-ne m-ho ụn hek-o ụn ye ne? ³⁰ Komo ịremen yan o ne atte ụn jore ur-hi kọ o ke da-o? ³¹ Or re ne yan-dor, kọ de ke ho-de me m-swọ m-mar. O-nip or re ne, me m-gwon remen yo **Kiristi** Yeso Wan-Koyan na nome be-ur nọ à. ³² Urege margan-ne a inè á, man ya'as hoog-m re rem **Kiristi** á. Nọ nepste ka hun-ne ye o-Apisu ye, ye indundute me untun nem-ye ut-kot! Urege margan-ne a inè á, ka da-de, man kọ'ot kọ wu ke wu, “Sengu nọ nom ut-biki to m-re m-swọ ne,

bọ a nepse mar-m roon m-buk à.”†

³³ Taase ka ye rọ m-zee kaane à ye raks nọ! “Ur-she'et ụn yan-men-ut jaas-to ne de rọ ụn naas ụn net so-wu.” ³⁴ Muun nọ ụn barag-se ur-bon, nọ wonge ụn nom **ur-ba'as** ne. Rii-yo m-'e yo ye ken ye be ụn nọ ye nap Shir á. Me ụn rwor to ka remen nọ hogute m-'e.

Ine-mo o-wur

³⁵ Amba ye ken ye a cit o-cot ye zee, “ịRe ne a he 'yons ụn margan-ne? ịUn go ụn o ke wur-o ye he m-rwuun?” ³⁶ Cot-o m-raag o ka! Da-o wo go'e rii n-dak, yoa pot á se yo mereste. ³⁷ O-go, untun yo o-arkama, yo rọ m-nom ụn hon o-kang ne o rọ m-poton be-de ụn yo à. ³⁸ Ka da-de, Shir baramsuru ka go-yo, ụn o ken wur-o bọ wu cone à, kọ yo ke go-yo ụn wur-o ụn yo ne. ³⁹ Bọ go rọ ụn hon ụn hon us-pot ne à: Kaane o komo wur-ut rọ to ụn hun-ne, ut-gut ne ụn no-ne ụn yege-jan-ne. ⁴⁰ Rem-us rọ kon n-ton, se ụn hono o-dak rọ kon komo. Amba seps-mo ụn rem-se n-ton rọ ụn hon, seps-mo ụn rem-se ụn hono o-dak rọ ụn hon komo. ⁴¹ Mok-o ur-ho rọ ụn hon, mok-o o-reng komo ụn hon, mok-o ụn regen komo ụn hon. Kọ regen-yo ken yo rọ m-jiish ụn or re ụn yo o-mok.

⁴² Kaane komo to rọ be-de ụn inè-mo ụn margan-ne. Rii-yo a go'e à yo rọ m-wum, amba yo a 'yonse à yo rọ m-wum á. ⁴³ Wur-ut na kane n-dak rọ na ba m-seps, amba da-o a 'yonsu to a to m-'yons m-seps ne. To rott m-'wons m-moka á. Amba da-o a 'yonsu to, toa kum m-'wons. ⁴⁴ Wur-to temb to ma-hun to rọ m-moka, amba da-o a 'yonsu to, wur-to o-kukt to he m-warag. Wur-o ma-hun rokne kaane tomso ne wur-o

‡ **Bor-us op us-taan:25** 15:25 Hyen komo: Bong 110:1. § **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: Bong 8:6.

* **Bor-us op us-taan:27** 15:27 Hyen komo: Bong 8:6. † **Bor-us op us-taan:32** 15:32 Hyen komo: Isha 22:13.

o-kukt rɔ kɔn. ⁴⁵ Kaane tɔ rɔ gense, “Net-wu ʊr-takan, **Adamu**, wu waragte net-wu ʊn hoog.” ‡ Amba **Adamu** wu ʊr-kom Yeso **Kiristi**, Kukt-o ɔ ʊn 'ya ʊn hoog ɔ. § ⁴⁶ ɔ takne m-wɔɔn à, wuɔr-o ma-hun ɔ temb, ka da-de, wuɔr-o o-Kukt ɔ Shir ɔ ʊn hoog haante. ⁴⁷ Net-wu ʊr-takan **Adamu**, ʊn hu-mɔ n-dak a nɔme wu. Ayoore-wu ne, Yeso **Kiristi** n-Tɔn shir wu rwuune. ⁴⁸ Ko wu ke net-wu rɔ ʊn wuɔr-o o-dak ne ʊntun **Adamu**, amba wuɔr-ʊt na tɔ n-Tɔn shir tɔa warag ʊntun ɔ ma **Kiristi**. ⁴⁹ Bɔ a deke sha-mɔ ʊn ká wu m-hu wu à **Adamu**, kaane komo a he dek ʊn sha-mɔ ʊn ka wu n-Tɔn shir wu, Yeso **Kiristi**.

⁵⁰ Rii-yo me nɔ m-rure à ɔr re ne, yatt bɔ he m-nɔme wuɔr-o na ɔ ma-hun ɔ kumut m-cɔw ʊn den-o ʊn gwɔmo-tɔ Shir á. Wuɔr-ʊt na tɔ m-wum tɔ tɔa she'et har da-o ba m-ta á. ⁵¹ Raag nɔ man pyeesu nɔ rii-yo rɔ wukusse à! Ba myet-m na mɔ he m-mar á, amba myet-m na a baramsusse sha-m na. ⁵² Yo he m-kɔr à, da-o o-gaan, ʊn gyept-o ʊn yish, ʊn hoge ʊn 'wɔn-o ʊn kar-o ʊr-kom. Remen da-o a hure o-kar, **yan-dor Yeso** ye mare à, he m-ine o-wuɔr ne go ʊn ɔ rɔ m-wum á, komo a baramse sha-m na.* ⁵³ Ko re nɔme, se ká wuɔr-tɔ rɔ m-wum á tɔ sugute ká tɔ rɔ m-wum à, komo ka tɔ rɔ m-mar á sugɛ tɔ rɔ m-mar à. ⁵⁴ Da-o ka rii-yo kore da-o a baramse wuɔr-ʊt na tɔ m-sabre tɔ n-dak ha-mɔ ʊn wuɔr-o n-tɔn ɔa mer á, ka da-de, ɔ ká, ká ma-tɔ rɔ gense à he shi o-nip, ʊnze, “A corute m-mar, a reeg ʊr-hɔ be-de m-mɔ.” †

⁵⁵ “M-mar, ¿kene ɔ re ʊr-hɔ ne?”

¿Kene raab-m ru rɔ ne?” ‡

⁵⁶ Ai, **ur-ba'as** de rɔ raab-mɔ m-mar. Ba'as-ʊr kumug ʊr-beeb remen o-**karamsa**. **Karamsa**-o rwunte **ur-ba'as** cas cas. ⁵⁷ ʊr-bongon be-de Shir remen a reeg ʊr-hɔ be-de **ur-ba'as** ʊn 'wɔns-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

⁵⁸ Remen kaane ɔr re ne ye me m-was à, es nɔ m-'wɔns ne gung. Nɔ senge o-zak n-me ʊn senge-m Wan-Koyan, nɔ nepse senge-mɔ nɔ rotte rem Wan-Koyan à mɔ o-hwaa mɔ á.

Bɔr-ʊs op ʊs-cind

Gɔks m-yar remen tomotte yan-dor Yeso ye ro o-Urusharima à

¹ M-mɔka, ma-tɔ ʊn ka hwɔr-ye a karakse, remen yan-dor ye o-Urusharima à. Doru nɔ cɔw-o o-gaan bɔ ʊm zee yan-dor ye ʊn dak-o o-Garatiya ye nom à.* ² ʊn kɔ de ke ho-de o-Rahadi de, ko wu ke be ʊn nɔ wu ma'as ʊn huɔ ʊn ye ken hwɔ-ye be-de ʊn hwɔr-ye wu rɔ m-kum à. Wu ma'as m-es hon ʊn 'wɔns-mɔ ʊn wu remen ka gwu-o. Nɔ waase se ʊm woobute nɔ karagsute á. ³ Da-de me wɔbe ʊm tomuru ye nɔ daage à, mɔsse ʊt-takurda ne, tɔ he m-rwɔr ʊnze nɔ tomne ka hun-ne ye heet yar-m nɔ o-Urusharima. ⁴ Urege ma depete ʊm he ʊn ye ne, tɔ, te nekuru.

Zonge-to ʊr-hew

⁵ ʊm robe nɔ ʊr-gas, da-o me pa'agse dak-o o-Makidoniya. Me ʊn zonge-to ʊm m-dorbute ka cɔ-se ne. † ⁶ A nom man she'esse be ʊn nɔ m-mahun har ta-de o-gos. Man she'et ʊn nɔ ne remen nɔ guut me bɔ ʊm he m-ha de ken be-de à. ⁷ ʊn ka da-o, me cɔn ʊm hyen nɔ temb ʊm arguru á. ʊm cɔnog ʊm rewe ʊt-hɔ be ʊn nɔ, urege Wan-Koyan zeeg. ⁸ Amba m-mɔka man es o-Apisu har ho-de ʊn **Biki-o o-Pentekos**. ‡ ⁹ Man she'et

‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:45** 15:45 Hyen komo: Taka 2:7. § **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:45** 15:45 Hyen komo: Taka 2:7.

* **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:52** 15:51-52 Hyen komo: 1Tas 4:15-17. † **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:54** 15:54 Hyen komo: Isha 25:8. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-taan:55** 15:55 Hyen komo: Hose 13:14 (ʊt-Girik). * **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:1** 16:1 Hyen komo: Roma 15:25-26. † **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:5** 16:5 Hyen komo: Seng 19:21. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-cind:8** 16:8 Hyen komo: Rewi 23:15-21; Kara 16:9-11.

káne remen a tiksshitu me cɔw-yo un nɔm un kashi m-senge komo hun-ne deen ro m-gɔks, kɔ de nomte à ya-ut-yage ro kon deen. §

¹⁰ Da-o **Timoti** habe, nɔ barku wu ur-bon ne remen senge-m Wan-Koyan wu rotte untun me.* ¹¹ Remen kaane taase nɔ yage net yo'og wu á. Shini nɔ wu hor-m-hor wu muunte be un de, un yar-m nɔ ne, remen me un gwot-o un cɔw-yo un wu mosse un or na ne.

¹² Ma-ut or na Aporos komo, um konog wu m-sok ne wu habe be un nɔ mosse un ye ka or na ye ne ye kuse à. Amba wu nom sakt-o m-habe m-moka á. Wu robe da-o wu kume ur-keer à.

Ma-to ur-busste

¹³ She'et nɔ zongse, nɔ es m-sok ne ne n-me un sher-m nɔ. She'et nɔ m-ciiz ne. Komo m-'wons ne. ¹⁴ Yage myet-o un rii-yo nɔ he m-nom à, nɔ nomot yo m-was ne.

¹⁵ To, or re ne, nɔ nepste de Istipanus un hur-o un wu ne ye ro hun-ne ye ur-takan ye ba'e gɔks un Yeso un dak-o o-Akaya, komo ye ya'aste hi un de un ye be-de un nome un yan-dor† m-senge. Me nɔ ɔs-kon‡ ¹⁶ nomo nɔ ka hun-ne ye o-dorotte, har ma myet un ye ken ye ne untun ye. ¹⁷ Um hogute rerem-mo un haan-m Istipanus, un Partunatus, un Akaikus ne. Haan-mo un ye guug me sa o zee nɔ ye gu me. ¹⁸ Remen ye doote rwun-ɔs re ur-beeb, bo ye doo nɔ à. Go un ka hun-ne ye depete a 'ye ye m-sek.

¹⁹ Hun-ne yan-dor ye un dak-o o-Asiya ro nɔ ur-gas, ur-hur sak be-de un Wan-Koyan. Akira ne un Biskira, un hun-ne ne yan-dor ye ro ur-morog un hur-o un ye à, ye ro nɔ ur-gas deen. § ²⁰ Kap or na ne yan-dor kaane ye ro nɔ ur-gas. Gas nɔ kɔ wu ke wan-dor-wu gas-de m-was.

²¹ Me, Burus, me genbe ka gas-de un kom-ut re.

²² Myet bon wu ro un yage-ut Wan-Koyan à, a 'yer wu! Um konog unze Wan-Koyan wua haan ba m-naas o-da.

²³ Yar-m Yeso Wan-Koyan mo nom mosse un nɔ ne!

²⁴ Me nɔ m-was kap, n-me un Yeso **Kiristi. Amin.***

§ **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:9** 16:8-9 Hyen komo: Seng 19:8-10. * **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:10** 16:10 Hyen komo: 1Kor 4:17. † **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:15** 16:15 yan-dor ut-Girik: ya-ba-m-kukop. ‡ **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:15** 16:15 Hyen komo: 1Kor 1:16. § **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:19** 16:19 Hyen komo: Seng 18:2. * **Bɔr-ɔs op ɔs-cind:24** 16:24 To ken takurda-to m-gen to to Ma-to Shir to a gene ut-Girik à to rott "Amin" á.

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korinti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-11

Burus un yan-dor Yeso ne n-me o-Korinti 1:12—7:16

Goks m-yar remen yan-dor Yeso n-me o-Judiya 8:1—9:15

Burus nomog ut-ma mosse un con-de un wu ne de ko-yan-Tom Yeso 10:1—13:10

Ur-kom 13:11-13

Ur-Gas

¹ Be un de, Burus, mosse un **Timoti** or na ne, genbe ka takurda-o. Shir muute me **wan-Tom Yeso Kiristi** remen wu conog kaane.

Ha-mo un be-de un yan-dor o Shir ye ro n-me bo-o o-Korinti mosse kap un ye ro n-me un dak-o o-Akaya ne à.*

² Me us-kon Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Burus bomog Shir

³ A ya'as ur-bongon be-de Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Wu ro Tato-o ur-won un Shir o un gwu'urse ur-hur ne kap à. ⁴ Wu ro na gwu'urse ur-hur be-de un swo un koob-ur na kap, remen a hokste gwu'urse un hur-ut or na be-de un koob-de ye ro m-swo à, un ka gwu'urse ur-hur o Shir ya'u na ne à. ⁵ Untun bo a un swo ur-koob bo **Kiristi** swo à, kaane komo, remen a ro ye ma **Kiristi**, Shir ro na gwu'urse ur-hur un bu-o **Kiristi**. ⁶ Ko m-moka te m-swo ur-koob rem no, te gwu'ursutu no ur-hur, komo no sengete m-sheer un ka Shir-o gu no à. Urege ne gwu'ure-mo un hur un te doog, no ma gwu'ure-mo un hur-ur no a doo bo no he kum m-wons mo m-dungune un ka swo ur-koob de no m-swo bo te swo à. ⁷ Komo dish-o te ro gung be-ur no. No swoog ur-koob deen bo te swo à, te nak komo unze Shir a gwu'ursu no ur-hur bo wua gwu'ursu te à.

⁸ Or te ne, te conog no nep gon koob-de te swo un dak-o o-Asiya à. Ka swo ur-koob de nomog deen har te hyen sa o zee tea nom hoog á.† ⁹ Te un hoog ne, amba sa o zee a un piishe te ut-ma to woose m-mar à. Amba yo ka un kor remen taase te tor un beeb-de un hi un te, se de te tor be-de Shir, wu ro m'yons un margan-ne à. ¹⁰ Shir ruutu te un ka mar-m yo-mo mo, te nak wua do te m-ruut komo ne. Be-de un wu o te ya'ase ur-beeb remen wua gu te. ¹¹ Te conog no sengu te m-gu un bu-yo kon-se Shir. Nom no kaane remen hun-ne deen bumut Shir, remen wu shaks ka kon-se rem te.

Burus ja'aste zonge-to un wu to ur-hew

¹² Rii-yo ro te m-rwo m-gwon à: Yo ro hur un te kaps te á, de ro te m-rure unze te she'ette she'et-de un ba m-kukop n-me un hono o-dak un hur-ur gaan ne to rwuune be-de Shir à. Yagunte ma she'et-de te she'ette un no ne á. Man zee te nomog kaane n-me un o Shir. Te un nom kaane n-me kwum-o Shir, ba be-de un weer-se un hono o-dak á. ¹³⁻¹⁴ Te genu no rii-yo noa hoks m-karante no nep á. Komo um rwo'og ur-hur kané o-co noa nep te bo depe à, ko no nap te m-moka á. Ka da-de, da-de ho-de

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:1. † **Bor-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: 1Kor 15:32.

Wan-Koyan Yeso he m-muun à, noa nom m-gwon un te ne, bo te m-nom m-gwon un no ne à.

¹⁵ Um nak un kaane ne, o rwo'e um cunte m-habe be un no ur-takan, remen no kumut o-kwum o-voor. ¹⁶ Um zongute um donte raag-o no me ro m-ha dak-o o-Makidoniya um dont komo da-o me muune, remen um kumut gwu no. Ka da-de noa hoks me m-tom ha-mo un dak-o o-Judiya.† ¹⁷ No m-hyan no zee ¿me un nom to ka zonge-to ba m-nap un yo me m-nom? ¿Ko ne no m-hyan me un nom ka zonge-to n-me un barag-se ma-hun ne, remen da-o me zee “Ee,” um warag m-zee “Ay”?

¹⁸ Bo Shir ro wan-ess ut-ma à, kaane komo ma-to te nomu no à, ba to un “Ee, tea nom yo ka” amba ne, “Ay” o te ut-ma á. ¹⁹ Remen **Wà-wu Shir** Yeso **Kiristi**, wu, me un Siras§ ne un **Timoti** ne ruru no ma-to un wu à, ba net-wu un “Ee” wu da-o wu ro ma-to un “Ay” á. Amba n-me un wu “Ee” o ho-ur bi.* ²⁰ Remen n-me un wu o Shir shooste kap ma-to wu surte o-nu à, n-me un Yeso **Kiristi** atte m-zee, “Ee” Kaane komo un cow-yo un wu atte m-zee, “**Amin**” remen seps-mo Shir. ²¹ Shir o un hi un de un o nomu te un no ne ragaan, sher no gung be-ur **Kiristi**, wu wu daage na komo. ²² Wu ru'uru na napa-o un wu unze na ye ma un wu ye. Wu ya'uru na Kukt-o un wu. Komo Kukt-o un wu ro na m-ese n-me un hur-ur na remen mo kutute na unze wua 'ye na rii-yo wu swore o-nu à.

²³ M-moka, yage um rurute no yo hante um waksute hur un de um yagute m-dorbe raag-o no á. Yo ro, me dorbe raag-o no un bo-o o-Korinti, remen untaase um tepru no mosse un **ba'as-de** no nome ne à. Shir un hi un de un o nak unze ba bo-to um mette á. ²⁴ Yanze te un con te garamse no bo no she'ete un bu-yo sher-m no á. Amba te conog te senge kang-o gaan un no ne, remen no nomot o-zak. Te con no m-gakte á, amba te conog m-hyan sher-m no kum m-wons deen.

Bor-us yoor

¹ Remen kaane um este un hur un de man do m-habe be un no um ru'ut no tuk-mo ut-men á. ² ¿Urege um rwo'og no tuk-mo ut-men, wa kusse wu he me m-rwo um hogute o-zak? Amba no ye kusse, no ye um rwo'e tuk-mo ut-men à. ³ Yo hante um genbute no o ka takurda-o à, yo ro, remen me con da-o me habe um 'wos hun-ne ye depe ye ru me o-zak à, ye naas me ut-men á. Remen um nak da-de me nomu o-zak, no ma kap noa nom o-zak. ⁴ Me un genbu no, n-me un swo ur-koob un tuk-mo ut-men ne deen, har m-yish ne deen. Yanze remen um ru'ut no tuk-mo ut-men á, amba remen no nept bo um wasse un no ne à deen.

*Soks ur-ba'as be-de un wu
nome ur-ba'as à*

⁵ Urege wu ken wu nomog rii-yo rwo'e hun-ne tuk-mo ut-men à, ba me wu rwo'e tuk-mo ut-men á. No ye wu rwo'e tuk-mo ut-men. ⁶ Koob-de ka net-wu swo un ka cow-yo be-de un ye ken ye be-ur no à, wooste wu kaane. ⁷ M-moka, depete no sokse wu **ba'as-de** un wu, no do wu jaab-o ut-men taase no yagu wu, har tuk-mo ut-men mo arag 'wons-mo un wu. ⁸ Remen kaane me no us-kon no kutu wu unze no m-was un wu ne deen. ⁹ Men genbu no ka takurda-o remen um gut, ko noa hoks m-she'et zongse no nom dorotte-o un ko yo ke rii-yo à. ¹⁰ Myet bon rii-yo wu cone um soksu wu **ba'as-de** un yo à, um soksute wu, komo **Kiristi** nepste um soksute wu de hur-ur gaan. Me un nom yo ka remen um guut no remen na cen na no a doot no mosse ur-hi komo un ka wu nome **ur-ba'as** ne à. ¹¹ Taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu kum keer-de wu hette na m-raks à, remen a nak weer-se un wu kap.

† **Bor-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Seng 19:21. § **Bor-o gaan:19** 1:19 ut-Girik: Sirabanus. * **Bor-o gaan:19** 1:19 Hyen komo: Seng 18:5.

*Koob-de un rɔt-mo ur-hur
de ma Burus n-me o-Toruwaa*

¹² Da-o um ha bo-o o-Toruwaa à um ko'ote **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** Yeso, um 'woste Wan-Koyan tiksute me ish um nomot senge-mo un wu kane. ¹³ Myet un kaane ne hur un de de rɔt á, remen me hyan or re Titus reeno á. Remen kaane um zeeru ye se ho-ur hor-de, um arguru ha-mo o-Makidoniya.*

Re ur-ho un bu-o Kiristi

¹⁴ Amba ur-bongon be-de Shir, wu ro na un teke o-co koyanda à, te reeg ur-ho n-me un Yeso **Kiristi**. Wu ya'ag na ur-beeb a rurut bo hun-ne he nap un Yeso **Kiristi** à ko kene, untun now-mo m-shi'igin mo a taame à. ¹⁵ Remen na be-de Shir rii-yo m-shi'igin yo a ro, yo Yeso **Kiristi** tebbe Shir à, yo neke be-de un ka ye a un gwu à, komo un ye ro ne un cow-yo m-sabre à. ¹⁶ Ye ro un cow-yo m-sabre à, ka wus-o, wus-o m-mar o, o ro m-hante m-mar à. Amba be-de un ka ye kume gwu à, shi'igin-mo un hoog-mo. ¿Wu ken wu ro kon wu he hoks m-dek un nu-se un ka senge-mo? ¹⁷ Na ba untun ye ken hun-ne ye a ro á, ye ro m-rwor un Ma-to Shir remen ye suut m-ho á. Kaane o be un te á, bo te guw-ne **Kiristi** à, te nepste unze Shir ro te o-gwot, te m-yoos o-nip ne ma-to Shir tomute m-rwor à.

Bɔr-ɔs tet

Ya-m-senge-mo un swor-o o-nu pu-o

¹ ¿Te un cir o bom un hi un te komo? ¿Ko ne te un hoob-o un takurda be-ur no ko rem no o he te m-su'e bo ye ken ye ro m-nom? ² No un hi un no, no ye ro takurda-o te, o a gene un hur-ur no à, remen kowan wu hyenet, wu karante komo. ³ No kutute hun-ne unze no takurda-o **Kiristi** o, o ro suge-de un senge-m na. Ka takurda-o ba a un gen o un ce-yo m-gen á, amba a un gen o un **Kukt-o Shir** o un hoog. Ba un wur-o ut-ta'ar á, amba un hur-de un hun-ne.*

⁴ Te un rwor kaane remen te us-nap ne un co-o Shir un bu-o Yeso **Kiristi**. ⁵ Te un hi un te tett beeb-de un nom un ka senge-mo á. Yatt-wu he m-zee be un te **yan-Tom Yeso**, “Men baramse hoog-mo un ka hun-ne á.” Shir ye yasɔ te ka beeb-de. ⁶ Wu rwor'e te hokste m-warag ya-m-senge-mo un swor o-nu o-pu o, ba o o-karamsa á, amba o o-Kukt. Ka **karamsa**-o ro m-ho, amba **Kukt-o** ro un 'ya un hoog.†

⁷ A un gen **karamsa**-o **Mosa** n-te un wur-o ut-ta'ar, komo seps-mo Shir nomog mosse un ka seps-mo ne da-o a yase o à. Yanze ma ka cecar-mo ro un co-o **Mosa** à mo m-gos-mo á. Myet un kaane ka cecar-mo nomog deen har hun-ne ye o-**Isra** ye hoks wu m-tuwe un yish á. Urege yoos-de ro m-hante m-mar à haante m-seps ne kaane,‡ ⁸ ¿re o ka un ya seps-mo o-Kukt? Ká seps-mo o-Kukt mo a arag kaane. ⁹ Urege rii-yo ro m-hante m-mar à, kumug m-seps. Kaane o yo ro m-muut un net kashi be-de Shir à, aragte yo ur-hew ne. ¹⁰ O-nip, rii-yo ro m-seps ne n-ga à, yo kus m-seps ne m-moka á, urege a hongsite mo un seps-mo un swor-o nu-o pu-o ne. ¹¹ Urege ka rii-yo ro m-gos á, haante m-seps ne, seps-mo un ka yo ro m-gos à, a jiish kaane.

¹² Remen kaane, bo a o-dish ne kaane à, o hante atte un jaab-o ut-men ne deen. ¹³ Te ba untun **Mosa** o á, wu bite co-o un wu ur-gund à, taase hun-ne ye o-**Isra** ye hyen ta-mo un ka seps-mo ro m-gos á. § ¹⁴ Amba a birimsute hur-de un ye. Har ha-mo un ca ka gund-de rosu kane da-o ye ro m-karante un swor o-nu ut à, a hoks m-hops un ká gund-de cot un bu-yo m-sheer un **Kiristi**. ¹⁵ Amba har ca, koyanda o a karante takurda-o **Mosa**, ka gund-de ro un hok un hur-de un ye. ¹⁶ Amba da-o wu ken wu

* **Bɔr-ɔs yoor:13** 2:12-13 Hyen komo: Seng 20:1. * **Bɔr-ɔs tet:3** 3:3 Hyen komo: Rwuu 24:12; Irmí 31:33; Izik 11:19; 36:26. † **Bɔr-ɔs tet:6** 3:6 Hyen komo: Irmí 31:31. ‡ **Bɔr-ɔs tet:7** 3:7 Hyen komo: Rwuu 34:29.

§ **Bɔr-ɔs tet:13** 3:13 Hyen komo: Rwuu 34:33.

waktunde be-ur Wan-Koyan, a hopsuru ka gund-de.* 17 Wan-Koyan Kukt-o, komo be-de un Kukt-o Wan-Koyan ro à, posse-m ro kon. 18 Te m-moka kap ye a bite co-us te á, ro un kute un hun-ñe seps-m Wan-Koyan untun ur-madipi. Ka mus-mo, mo **Kukt-o Shir** mussu na à, mo ro m-do m-seps ha-mo m-seps mo rwuune be-ur Wan-Koyan à, wu ro o-Kukt à.

Bɔr-ɔs nass

Kwum-o Shir n-me wur-ut na to ro untun un tur-o ut-ba à

1 Remen kaane, te hus ur-hur á remen Shir ya'astu te ka senge-mo un bu-yo un 'won-de un wu. 2 Amba a 'yer yo ro wukusse à, ka rem-se m-'e se. Yatt-yo da te ut-raks ne, ko te nom ut-bo un Ma-to Shir á. Amba te m-rwor un o-Shir m-how cas. N-me un kaane kowan he m-su'e nip-o te un co-o Shir n-me un hur-de un wu. 3 Urege **Ma-to m-Rerem** to te m-rure un hun-ñe ma-to un to à wukusse to ro, to ro wukusse be-de un ye ro un cow-yo m-sabre à. 4 Ye sher be-de Shir á, remen wan-gwomo-to un ka hono o-dak o pposute hur-de un ye. Wu weneg ye, ye hyen m-cucas mo ro m-dakan n-te un hur-de un ye à, ka cucas-mo ro m-rwuun n-me un **Ma-to m-Rerem** n-te un seps-m **Kiristi**, wu ro sha-mo Shir à. 5 Remen ba ma-to un hi un te to te m-rwor á, amba to ma Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Te ne guw-ñe no te ro rem Yeso. 6 Remen Shir, o rwore, "Yage m-cucas mo dakante n-te o-comb,"* Wu rwo'og cucas-mo un wu mo ma'as m-dakan n-te un hur un te, mo ye'et hun-ñe m-cecas ye nept seps-mo Shir be-ur Yeso **Kiristi**.

7 Myet un kaane ne, na ye ro o-kwum o-Kukt ne à. Wur-ut na ro untun tur-o ut-ba, komo o-kwum o-Kukt ne to ro n-me tur-o ut-ba. A un warag kaane remen a kutute unze Shir ro ur-beeb ne, ba na á. 8 A te un ya-ur-koob un ko yo ke cow-yo, amba myet un kaane ne, a hoks te rwor ur-kyende un ka senge-mo á. O ken da-o te m-nom sa o zee te ruut ur-hur, amba te ruut ur-hur á. 9 A te m-rangse, amba Shir yagu te á. O ken da-o a te hogusse m-hoog, myet un kaane ne a hoks te m-sabarse á. 10 Koyanda te m-neke m-mar ne un wur-ut te mar-m Yeso, remen a kutute hun-ñe hoog-m Yeso un wur-ut na. 11 Kap o un ho-ut na un hono o-dak a un kom-to m-mar rem Yeso, remen a hyenet hoog-m Yeso un wur-ut na to m-mar. 12 Remen kaane, mar-m mo m-senge be un te, remen no kumut hoog.

13 Gen-mo un Ma-to Shir zeeg, "Um shereg, remen kaane o um nomte ut-ma."† Cinda a un kukt-o gaan ne o m-sher, kaane te ma te m-sher, remen kaane komo tette tep. 14 Remen te nak unze ka wu 'yonse Wan-Koyan Yeso be-de un m-mar à, wu 'yons te mosse un Yeso ne, wu tabbu te mosse un no ne un co-o un wu. 15 Kap to ka remen no o, remen ka yar-mo, mo ro m-wor be-de un hun-ñe ut-moor ne. Moa ru bongon-de Shir, komo remen a sepsté wu.

Ur-she'et n-me m-she

16 Remen kaane, te ruut ur-hur á. Amba urege wur-ut te ro m-sabre, myet un kaane ne a un muut un kukt-o na o o-pu o ko de ke ho-de. 17 Remen ka koob-de a m-swo m-moka à, dea gos á. Dea heet na be-de m-seps mo un ba m-ta. Mo arage nap-o un net à. 18 Remen ba rem-se yish ro m-hoks m-hyan à, te tuwe yish á, se de un rem-se a m-hoks m-hyan á. Remen rem-se a m-hyan à, se ro m-arag ba un rem, amba rem-se a m-hoks m-hyan á, se ro m-arag á.

* **Bɔr-ɔs tet:16** 3:16 Hyen komo: Rwu 34:34.
4:13 Hyen komo: Bng 116:10 (ut-Girik).

* **Bɔr-ɔs nass:6** 4:6 Hyen komo: Taka 1:3. † **Bɔr-ɔs nass:13**

Bȳr-ųs taan

Wur-ųt pu-to

¹ Remen tȳ nepse ųnze ųrege a wurumtȳ ka hur-o tȳ rotte ųr-she'et n-me ųn o à, (wata wur-ųt tȳ, tȳ ųn ka hȳno o-dak o), Shir ųn hi ųn de ųn o ȳa me tȳ o-hur n-Tȳn shir. Ka hur-o ba ųt-kom a ma o á. Komo ȳa she'et ba m-ta. ² Kanȳ ųn hȳno o-dak a ųn swȳ ųr-kȳob. A ųs-'yong remen gȳp-de m-ha n-tȳn o Shir be-de Shir he na 'ya ųn wur-ųt na ųt-pu tȳ à. ³ ȳrege nȳ a hȳktȳ tȳ, a 'wȳs tȳ ųr-kor á. ⁴ Bȳ tȳ ųr-she'et n-me ųn ka wur-o ųn hȳno o-dak o à, tȳ ųs-'yong remen a sutu tȳ. Ba tȳ ųn cȳn tȳ wonge ųn ka wur-o tȳ o nȳ o ųn hȳno o-dak á, amba tȳ ųn cȳn tȳ hȳktȳ wur-o pu-o n-Tȳn shir, remen rii-yo ųn hȳog-o ba m-ta yo hȳktȳ ka rii-yo yo rȳ m-mar myet à. ⁵ Shir ųn hi ųn de ųn wu zȳngse na ka barme-mȳ, komo wu ya'ag na Kukt-o ųn wu bȳ wu swȳre nu-o ųn wu à remen wu kututȳ na yo wu he na m-nome kanȳ o-co à.

⁶ Remen kaanȳ tȳ rotte ųn beeb-de ųr-hur nȳ kȳ o ke da-o, komo tȳ nepse ųnze ųrege de tȳ rȳ o-hur nȳ ųn ka wur-o ųn hȳno o-dak o, tȳ, tȳtt o-hur ųn Wan-Kȳyan nȳ á. ⁷ She'et-de m-she'r tȳttȳ, ba be-de ųn rii-yo a m-hyan ųn yish á. ⁸ O-nip, tȳ rȳ ųn beeb-de ųr-hur nȳ, komo tȳ jiishte m-cȳn tȳ wonge ųn o ka wur-o nȳ, tȳ she'etȳ mȳsse ųn Wan-Kȳyan nȳ ȳeso n-Tȳn shir. ⁹ Arge kȳyan, tȳ jiishte m-cȳn wu hȳge rȳrem-m tȳ, kȳ tȳ rȳ n-me ųn ka hȳno o-dak o kȳ n-Tȳn shir. ¹⁰ Nip-o, **Kiristi** a piishe kȳ wu ke net-wu ųt-ma. Remen kȳ wu ke wu'a gȳks 'yons-de ųn senge-mȳ wu nome ųn wur-o ųn wu ųn ka hȳno o-dak o à, kȳ mȳ ųr-bon, kȳ komo mȳ ųn ba ųr-bon.*

She'et-de ųn hongse ųn hun-nȳ

¹¹ Remen tȳ nepstȳ gȳer-o Wan-Kȳyan, o hante tȳ rotte m-senge tȳ nakante ye ken ye be-de Shir. Shir nepse bȳ tȳ rȳ à kap, komo mȳ m-hyan nȳ nak tȳ ka ųn hur-ųr nȳ. ¹² Ba tȳ m-cȳn tȳ bȳm hi ųn tȳ ųn co-o nȳ á, amba tȳ nȳ m-'ya ųr-hek nȳ nomot ųs-sȳs ųn tȳ, remen nȳ hȳkstȳ shassȳ ųn ka ye rȳ ųs-sȳs ųn yo a m-hyan à ųn sȳge-de ųn yo rȳ ųn hur-de ųn ye à. ¹³ ¿Tȳ ųn zȳnge, bȳ ye ken ye zȳe? Kȳ tȳ zȳnge, tȳ m-nȳm remen seps-mȳ Shir. ȳrege komo ba zȳngȳ á, o ka rem nȳ o. ¹⁴ Kȳyan tȳ rȳ m-nȳm, tȳ yo m-nȳm ba remen hȳog tȳ á, amba remen was-m **Kiristi** mȳ rȳ tȳ, m-gaktȳ à. Remen tȳ shȳreg o-nip ųnze **Kiristi** marag remen hun-nȳ kap, remen kaanȳ hun-nȳ kap marag. ¹⁵ Wu marag remen hun-nȳ kap, remen ye rȳ ųn hȳog nȳ à, taase ye she'et she'et-de ųn yo hur-de ųn ye cȳnȳ à. Se de ye she'et remen wu mare rem ųn ye à, a 'yonstȳ wu komo remen ye.

¹⁶ Remen kaanȳ, kanȳ ųn co a do m-gwȳt ųn wu ken ųn hyan-o ųn net á, remen kȳ de nomtȳ a ro ųn gwȳt-o **Kiristi** ųn hyan-o ųn net, m-mȳka a do wu m-gwȳt kaanȳ á. ¹⁷ Remen kaanȳ, ųrege net rȳ n-me ųn **Kiristi**, wu waragtȳ mat-o pu-o o ka, ka ut-o taag, m-mȳka kȳ yo ke rii-yo waragtȳ o-pu yo. ¹⁸ Tȳ ka kap nȳm-mȳ Shir mȳ, wu ja'astȳ she'et-ųr na ųn wu nȳ ųn bu-o ȳeso **Kiristi**. Komo wu ya'uru na senge-mȳ ųn ja'as ųn she'et-de ųn ye ken ye ųn wu nȳ. ¹⁹ ȳnze Shir rȳ m-ja'as ųn she'et-de ųn hun-nȳ ųn wu nȳ ųn bu-o **Kiristi**, Shir rȳ m-sak ųn **ba'as-de** ųn hun-nȳ ųn hi-de ųn ye á. Wu ya'astȳ na senge-mȳ ųn ja'as ųn she'et-de ųn hun-nȳ ųn wu nȳ. ²⁰ Remen kaanȳ, tȳ m-esse ųn **Kiristi** sa o zȳe Shir ųn hi ųn de ųn o rȳ ųt-ma n-me ųn tȳ. ȳn jin-ųr **Kiristi**, tȳ nȳ ųs-kȳn nȳ ja'as she'et-ųr nȳ ųn Shir nȳ nȳ warag nay-nȳ ye ųn wu, yanze yan-yage-tȳ ųn wu á. ²¹ ȳeso **Kiristi** cet nȳm **ųr-ba'as** á! Amba **ba'as-ųt** na Shir sawse wu. ȳn kaanȳ o, n-me ųn ȳeso **Kiristi**, a hȳks she'et ųn she'et-ųr kashi be-de Shir.

* **Bȳr-ųs taan:10** 5:10 Hyen komo: Roma 14:10.

Bɔr-ɔs cind

¹ Be-de ɔn senge-m na moŋse ɔn Shir ne, te konog no, taase no goks yar-mo Shir, no muut mo hwaa. ² Hogu no yo Shir zee à,
“Um hogusute no ɔn hohond-mo o-da.

Da-o ho-de ɔn gwu woone, um guug no.”*
Hogu no! O ka o ro da-o no he goks ɔn kwum-o Shir, caane o ho-de ɔn m-posse!

Swɔ ɔr-koob de ma Burus

³ Te con wu ken wu kum rii-yo ɔr-pukse ɔn senge-m te á. Remen kaane, te rwo rii-yo ɔr-pukse ɔn cow á. ⁴ Amba ɔn hek-de ɔn kaane, kap yo te m-nom à, te yo m-nom remen te kutute hun-ne unze te ya-m-senge-mo Shir ye. Te m-nom kaane n-me ɔr-joose, ɔn swɔ ɔr-koob ne, m-rangse ne, myet ɔn ko de ke swɔ ɔr-koob de. ⁵ A bu'ug te m-dum, a ru te n-me ɔn kuke-o m-ke'et, komo a hoogusu te m-hoog ɔn 'yons ɔr-hur ne; te nomog senge-mo arage 'wons-m te à, te taagute m-rew komo te rewe ɔn mer.†
⁶ N-me ɔn she'et-de ba m-kukop, us-nap ne se te rotte à, ɔn 'mo ɔr-hur ɔn gu hun-ne ne, te kutute unze te yan-senge-mo Shir ye be-de ɔn **Kukt-o Shir**, komo m-was ne mo o-nip. ⁷ Be-de m-rwor ɔn ma-ut te to o-nip, beeb-de Shir ro m-senge n-me ɔn te. Kashi ɔr-she'et ro untun saw-to ɔr-gun ɔn te, ɔn kom-o ɔr-re ɔr-kwanta ɔn te ne. ⁸ A te m-seps, a te komo ne m-yo'og, a te bom, a te komo ne ut-reeb. A mustu te ya-ut-bo, myet ɔn kaane ne, te m-rwor o-nip. ⁹ Sa o zee a nap te á, a nepstu te ne ɔr-bon ne, untun ye ro ɔn kom-to mar à te ro, te ka ne ɔn hoog ne, a te m-'ya ɔr-koob, amba a ho te á, ¹⁰ N-me ɔn naase-mo ut-men, te ɔn kum rii-yo o-zak. Ko de nomte tett rii á, kap ɔn kaane ne, rem te hun-ne deen kumug rii be ɔn te, sa o zee tett rii á, amba koyan yo ma te yo.

¹¹ Te rurutu no ut-ma ɔr-hur sak no Korinti-ŋe, komo te upsutu no hur-ur te cas. Te wuke no yo ken á, komo te kutute no unze te waste ɔn no ne deen. ¹² Ay, te yage no á, no ye yage ho'os ɔr-hur no goks te. ¹³ Me ɔn ka ma-to ɔn no ne bo tato-o ro ɔn nome ɔn yakar-ye ɔn wu à. No ɔn cen no, kutu te no was-m no.

No moŋse ut-hi ɔn ye ro yan-dor Yeso ne á

¹⁴ No moŋse ut-hi ɔn hun-ne ne ye ro ɔn dor o Shir á. ¿Kashi ɔn net a hoks m-she'et ba ut-ween ɔn net yo-wu ne? ¿Ko ne ya moŋse m-cucas o-comb ne? ¹⁵ ¿Ya moŋse **Kiristi** ɔn **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-kot**‡ ne? ¿Ko ne ya moŋse wan-dor o Shir ɔn wu ro ɔn dor o Shir ne á? ¹⁶ ¿Ya moŋse **Pyo-o Shir** ɔn pyo-o m-gir ne? Na **Pyo-o Shir** o, o ɔn hoog. Bo Shir zee à, “Man she'et moŋse ɔn ye ne, um tuwe n-me ɔn ye. Man warag Shir o ɔn ye, ye komo yea warag hun-ne re.”§

¹⁷ “Yawe zeeg kaane,
Remen kaane, se no rwuun be-de ɔn yan-ba ɔn dor,
no wongse hi ɔn no ɔn ye ne,
Taase no ci rii-yo m-kukop,
ɔn kaane um he no m-goks.”*

¹⁸ “Yawe, wu ro Wa-ut-Gwomo kap à,
wu zee yo ka:
Man warag Tato no,
no komo noa warag yakar re campo-ŋe ɔn ne'a-ne ne.”†

* **Bɔr-ɔs cind:2** 6:2 Hyen komo: Isha 49:8. † **Bɔr-ɔs cind:5** 6:5 Hyen komo: Seng 16:23. ‡ **Bɔr-ɔs cind:15** 6:15 ɔt-Girik: Beriar. § **Bɔr-ɔs cind:16** 6:16 Hyen komo: 1Kor 3:16; 6:19; Rewi 26:12; Izik 37:27; Irmu 32:38.

* **Bɔr-ɔs cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 52:11; Izik 20:34,41. † **Bɔr-ɔs cind:18** 6:18 Hyen komo: 2Sam 7:8,14; 1Nom 17:13; Isha 43:6; Irmu 31:9.

Bqr-qs ta'yoor

¹ Qr re ne, ye me m-was à, cinda a essute na ut-ma à, yage a esse hi un na ba m-kukop, be-de kap rii-yo he m-rwo o-wur ur-hur ne nom ba m-kukop á. Yage komo a waragte shiishe ba m-kukop n-me ur-she'et de un gyer-o un Shir.

*Burus nomog o-zak remen
ya-o-Korinti waktunte be-de Shir*

² Kutu no te unze no te m-was un hur-ut no. Te nome ko net gaan **ur-ba'as** á, komo te naas ko net gaan á, yagunte a zet te reeg ra-o un wu ken. ³ Ba **ba'as-de** me no m-sakke remen um zeeg kaane á. Bo um ruru no n-ga à, unze no un hur-ur te, yatt rii-yo he na m-hoks m-wongse á, ko n-me m-mar ko m-hoog. ⁴ Um ho'oste ur-hur sak un no ne, me komo m-gwon un no ne. Hur un de kumug jaab deen. Kap un koob-de a swo ne à, um ro o-zak ne deen.

⁵ Remen da-o te woo o-Makidoniya à, ka wur-o te o kum ur-wuwe á. Ko kene te ha, hwu'us-de zak, ut-ween un ye ken ye ne, o-gyer ne n-me un hur-ut te.* ⁶ Amba Shir, o ro un gwu'urse un hur-de un ye rotte jaab-o ut-men á, haan-m Titus hur-ut te gwu'ursute. ⁷ Ba remen haan-mo un wu temb mo rwo'u te o-zak á, amba ma-to wu ruru te à. Bo no do wu jaab-o ut-men à. Wu rurute te unze no conog hyan-m re deen, komo un bo no nome tuk-mo ut-men à, un rii-yo kore à. Un bo no nome m-senge no guut me à. Yo ka yo rwo'e zak-o re aragte o n-ga deen.

⁸ Ko um ru no tuk-mo ut-men, me was á. N-ga um ro nomog tuk-mo ut-men, remen um hyanag ka takurda-o um tomonte no n-ga à, o naaste men-ut no, ko de nomte ya o-da hiin. ⁹ Un kaane m-moka um ro o-zak ne. Ko de nomte me hoge rerem-mo un bo um naase men-ut no á, amba naase-mo un men-ut no rwo'og no waktunte be-de Shir. Remen no nomog tuk-mo ut-men bo Shir ro conge à, remen kaane te nomo no **ur-ba'as** á. ¹⁰ Tuk-mo ut-men mo un ko-hun ro net m-woot be-de m-mar. Amba gon mo Shir ro m-rwo net m-waktune be-de Shir, un kaane komo a kum gwu. Komo wanakke-o a do m-kus á, remen Shir sokste **ba'as-to** un ye. ¹¹ Gwot no no hyen rii-yo naase-mo ut-men gon mo Shir mo wu rwo'e un men-ut no à, yo mo haantu no à. Mo rwo'og no gop-de un nom un rii-yo a cone no nom à. No conog me m-kute unze no nomog rii-yo ur-bon. Mo rwo'og no nom us-ryaab, komo no hoge o-gyer. Mo rwo'og no rwo ur-hur, komo no nom m-senge. Mo rwo'og no m-zonge. Mo rwo'og no m-she'et zongse no hyen a ya'ag no koob-de rege á. N-me un ka orom-to n-me un ko yo ke cow-yo no kutute me unze no m-neke un cow-yo ur-bon. ¹² Da-o um m-genbe no ka takurda-o à, me was ko-wan-wu nome **ur-ba'as** á, ko ka wu a nome **ur-ba'as** à. Un hek-de un kaane me un gen remen um kututu no cas cas unze Shir nak unze no ho'oste ur-hur un te ne deen. ¹³ Ka rem-se kap rwo'og te jaab-o ut-men.

Mosse un o ma te jaab-o ut-men o ne, har caane te doog kum o-zak deen remen zak-o Titus ro un o ne à, remen no kap no rwo'og ut-kom n-me un ka jaab-o ur-hur o wu kume à. ¹⁴ Remen um be'este um russute wu unze me m-gwon rem no, no ru me m'e á. Remen kap yo te rure no à nip-o, remen kaane gwon-m te mosse un no ne be-ur Titus shiig o-nip. ¹⁵ Was-mo Titus ro no m-was à mo ro m-do deen, kap da-o wu bakse dorotte-o no kap, un gon gos-to no kute wu da-o no gokse wu à. ¹⁶ Me o-zak m-moka remen um ho'oste ur-hur un no ne sak.

Bqr-qs eer

*Kamas no hwor remen yan-dor
un dak-o o-Judiya*

* **Bqr-qs ta'yoor:5** 7:5 Hyen komo: 2Kor 2:13.

1 Or re ne, m-moka komo te conog no nep rii-yo yar-mo Shir nome n-me un yandor ye Shir n-me un dak-o o-Makidoniya. 2 Ye swoog ur-koob deen remen ye cowog o-range un kom-to un ye ro dor á har de warag ye o-zak. Komo de ru ye ken ye ya un caari-mo m-yar sak, ko de nomte ye ro n-me ur-koob à. 3 Um nak unze ye ya'aste bo un 'wons-mo un ye, har ma arage kaane. Ye nomog kaane un con-mo ur-hur ba remen a un gaktute ye á. 4 Ye konog te, te 'ye ye o-cow ye huut ut-kom be-de un senge-mo un gu un yan-ba-m-kukop n-me un dak-o o-Judiya.* 5 Ye ya'aste arge yo te hwo yea ya'as à. Ur-takan, ye ya'aste hi un de un ye be-ur Wan-Koyan, ka da-de ne ye ya'asuru hi un de un ye be un te, bo Shir cone à. 6 Un hyan-o un kaane, te konuru Titus wu he co, wu buse un morogse un ka yar-mo un con-mo ur-hur mo be-ur no, bo wu takne à. 7 Amba bo no re co be-de un koyan à, be-de m-she, be-de un rwor ut-ma, be-de un nap-se Shir, ko n-me m-senge, komo m-was ne mo no wasse un te ne à. M-moka, te conog no do m-ya'as un hwor no remen ka ye ro un swo ur-koob un dak-o o-Judiya.

8 Ba me un gakte no o á, amba de me no m-kute bo ye ken ye ro m-nom m-senge à. Yo ka he m-kute un gon was-mo no rotte un or no ne à. 9 Remen no nepse yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi** rem na. Ko de nomte wu ro un ko yo ke rii-yo ne à, myet un kaane ne, wu waragte ko-koob rem no. Remen ko-koob-wu wu warge à, o rwo'e no kumut ko yo ke rii-yo un co-o Shir.

10 Ma-to um he no m-ya à to ka: A jiish ur-bon no kom rii-yo no takne un hak-o arge à, ba no un ya cot à, ay, no un hwo ur-hur komo no nomot kaane. 11 Buse no ka senge-mo hur-ur no takne à, nom no bo un 'wons-m no he m-hoks à. 12 Urege hwo ur-hur de m-ya ro kon, Shir a hoge m-rerem, urege no ya'aste bo un 'wons-m no. Shir con no ya'as rii-yo 'wons-m no wog á.

13 Ba me un con um hebe ye ken ye us-nu á, ka da-de ne um dooru no us-nu á. Amba me un zee kaane remen a wongte ka senge-mo hond hond bo depe à. 14 Se no gu ye m-moka bo no un o-cow yo un gwu ne à. No komo da-o no taage un yo ken rii-yo, ye komo ye ro un yo ne, yea gu no. Un kaane koyan he m-nom hond hond. 15 Gense yo ro: "Wu morogse deen à, ka yo wu morogse à, yo arag 'wons-mo un wu á. Wu morogse hiin à, ka hiin yo wu morogse à, yo kendu wu á."†

Titus un nay-ne ye un wu ne

16 Amba ur-bongon be-de Shir, o rwo'e Titus dekt un hur-de un wu, con-mo un wu guut no, untun bo um ro cone à. 17 Remen Titus wu un dek wu habute be un no remen te konog wu á, amba wu robe be-ur no untun bo wu esse ur-hur à. 18 Tea tombe mosse un wu ne, un ka heno-o ne wu ru ur-jin à, be-de un kap yan-dor remen ko'ot-mo un wu mo un **Ma-to m-Rerem** to Shir. 19 Arge kaane ma, yan-dor ye Shir dak wu remen wu ma'aste m-neke mosse un te ne. Tea kamas yar-mo un hwor be-de un **yan-dor Yeso** remen yan-dor ye o-Urusharima. Te un nom kaane remen te ya'aste ut-gos be-de un Wan-Koyan un hi un de un wu komo remen te kutute unze te ru'uste ur-hur te guut hun-ne. 20 Te o-gyer taase wu ken wu kum gom-de ur-reeb be un te n-me un bo te m-nekette un ka yar-mo a ya'asu te mo un con-mo ur-hur à. 21 Con-m te te nomot yo jiishe m-bon à, ba un co-o un Wan-Koyan cot á, amba har un co-o un hun-ne.‡

22 Komo te m-tombe un ye ne, heno te ka wu te megre te hyen bo wu esse un hur-de un wu n-me un rii un hon un hon à. M-moka komo wu ho'oste ur-hur un no ne, wu conog wu ru ut-kom deen. 23 Baks no unze Titus, ko-nay-wu m-senge wu, me un wu ne te un ka senge-mo rem no. Ka ye no hyane mosse un wu ne à, yan-dor ye Shir

* **Bqr-qs eer:4** 8:1-4 Hyen komo: Roma 15:26. † **Bqr-qs eer:15** 8:15 Hyen komo: Rwu 16:18. ‡ **Bqr-qs eer:21** 8:21 Hyen komo: Swog 3:4 (ut-Girik).

ye tumbu ye, senge-mo un ye ro m-hante m-seps be-ur **Kiristi**. ²⁴ Remen kaane kutu no ka hun-ne ye kap gon was-m no un rii-yo hante te rotte un uku o-cin rem no à, remen yan-dor ye hyenet.

Bor-us jero

¹ Ba se um genduté no ma-to un gu un yan-dor ye Shir o-Urusharima á. ² Remen um nak no este ur-hur no guut, har me un uku o-cin remen kaane be-de un hun-ne ye o-Makidoniya. Me ye m-rure no hun-ne ye o-Akaya no zongsute m-yar ne cin un monce. Go un ka ine-mo no ine eso à, mo rwo'og ye ma ye inute. ³ Amba me ka m-tombe un or re ne, taase uku cin-o te rem no warag hwaa. Amba no ma'as zongse bo um russe ya-o-Makidoniya unze no zongse à. ⁴ Remen urege um habute mosse un ye ken ya-o-Makidoniya ye ne, taase ye 'wos no ba m-zonge, har te taage un rii-yo m-zee, myet-m na a hoge m'e remen te ukse o-cin un no ne. ⁵ Remen kaane o um hyente a nom ur-bon, me tombe or re ne ye hyen no rii-yo um habute, remen no morogsute rii-yo no zee no he m-ya'as à, a 'wos yo zongse. Kaane he m-kute un hun-ne unze un con-mo un hur-ur no o, no ya'aste, ba a un gakte no o á.

M-go ur-hur sak

⁶ Baks no yo ka: Net-wu go'e hiin à, wua ce hiin; amba wu go'e deen à wua ce deen. ⁷ Ko wu ke net-wu, wu ya'as bo wu esse un hur-de un wu à, ba mosse un naase-mo ut-men ne á, ko wu a gakte à. Me un zee kaane remen Shir ro m-con un wa-m-ya'as ur-hur sak. ⁸ Un yar-mo Shir, Shir a hoks no m-ya kap rii-yo he no m-gu un hoog-m no à, remen ko o ke da-o un ko yo ke rii-yo no kumut kap rii-yo no o-hoob à, har arge kaane, remen no nomot ko mo ke senge-mo ur-bon ne. ⁹ Bo ro gense un Ma-to Shir à:
“Wu ya'ag koob-ne, ur-hur sak.

Kashi un senge-mo un wu moa te á.”*

¹⁰ Me un zee kaane remen Shir o ro m-ya un ko-wa-ur-go go wu goot, komo o ro m-ya un rii-yo m-re. Remen kaane, Shir a 'ye no go remen no goot, wu ro m-rwo go rotte m-bo'osse, har no ceeru deen remen kashi-m senge-m no mo m-yar.† ¹¹ A muut no ya-o-kwum un ko yo ke cow-yo remen no ma'aste m-ya ur-hur sak ko o ke da-o a hoobe be-ur no. Un cow-o te senge-mo un yar-m no a warag mo un bongon-de Shir.

¹² Remen ka senge-mo m-yar mo notte à, ba yan-dor ye temb no ro m-gu á, amba ro m-kaprunde har m-do un cow-se ur-bongon be-de Shir. ¹³ Remen ka senge-mo no rwuntute hi un no cas, hun-ne a bum Shir remen dorotte-o no. No gokste ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma **Kiristi**, komo remen yar-m no bo no wonge un ye ne komo un ko wu ke ne à. ¹⁴ Be-de un kon-se un ye be-de Shir, ye ma'as no komo m-kone us-barag n-me un hur-de un ye remen ka yar-mo aragte m-cep, mo Shir nomo no à. ¹⁵ A 'ye no Shir ur-bongon remen ka yar-mo, yar-mo arge beeb-de un cep ut-ma à.

Bor-us op

Burus ko-yan-Tom Yeso wu o-nip wu

¹ Me Burus, me no us-kon un hi un de, me wu a m-zee, *Yan-gwegwer-mo ur-hi, ur-won ne untun mo ma Kiristi* urege me be-ur gaan un no ne à. Amba hun-ne ro me m-aag *Wa-m-ciiz*, urege me mosse un no ne á. ² Me no us-kon, taase no gaktu me um suu no da-de me habe, remen um nak man hoks su'e ka ye ro m-zee unze rii-yo te m-nom à, rem-se ma-hun se. ³ Te ur-she'et n-me un hono o-dak, amba te dum ur-gun bo hono o-dak ro m-dum á. ⁴ Remen saw-to ur-gun un te ba gon to hono o-dak to á,

* **Bor-us jero:9** 9:9 Hyen komo: Bong 112:9. † **Bor-us jero:10** 9:10 Hyen komo: Isha 55:10.

tɔ ɔn beeb-de Shir tɔ, tɔ tette m-naas ɔn saw-tɔ ɔr-gun tɔ m-'wɔns tɔ ɔn yan-yage-ɔt na. ⁵ Tɛ m-sabarse ɔn sune-mɔ ɔt-ma kap ɔn rii-yo he m-wen hun-ne nap ɔn Shir ne à, men yoose ɔn hun-ne ye 'ke barag-se ɔn ye ɔs-yo-se, sa o zee se rɔ be-de m-ke'et, remen ye hoksté nome ɔn **Kiristi** o-dɔrotte ɔn bu-yo ɔn barag-se ɔn ye. ⁶ Da-o nɔ nome o-dɔrotte bɔ depe à, tɛ zongse tɛ ye'et kɔ wu ke ɔr-koob wu yage m-nom o-dɔrotte à.

⁷ Gwɔt nɔ rii-yo rɔ cas à! Urege wu ken zeege wu, wu ma **Kiristi** wu, yage ka net-wu ja'aste nom ɔs-barag, wua nep unze tɛ ma ye ma **Kiristi** ye. ⁸ Kɔ me uke o-cin remen ka gwomo-tɔ Wan-Koyan ya'u tɛ à, ka gwomo-tɔ remen tɛ bo'osutú nɔ o, ba remen tɛ sabarsuté nɔ á. Remen kaane, yatt-wu he me m-rwo m-'e á, be-de ɔn kute ɔn hun-ne unze Yeso wu 'ya me ɔt-gwomo á. ⁹ Me con nɔ hyen sa o zee gyer-o me nɔ m-'ya á be-de ɔn takurda-tɔ me nɔ m-genbe á. ¹⁰ Remen ye ken ye rɔ m-zee, "Takurda-ɔt Burus tɔ rɔ ɔs-nu ne ɔr-beeb ne, amba urege wu rɔ be ɔn na ɔn hi ɔn de ɔn wu, wutt tep-o ɔr-beeb á, komo ma-tɔ ɔn wu ba rii-yo á." ¹¹ Yage gon ka hun-ne ye, ye nept yo ka: Yo tɛ zee n-me ɔn takurda-ɔt tɛ à, tɛ rokne á, ka tɛ he m-nom da-o tɛ ro be-ɔr nɔ.

¹² Tɛ bo'os tɛ hongsuté kɔ tɛ dekt hi ɔn tɛ untun hun-ne ye rɔ m-hyan ye zee ye aragte kɔ wan á! Ka hun-ne ye, ye rɔ m-hongse hi ɔn de ɔn ye ɔn ɔr re ɔn ye ne, komo ye rɔ ɔn hoob-o ɔn wu jiishe à n-me ɔn hi ɔn de ɔn ye, ye nep unze ye rott ɔs-weer á. ¹³ Tea uk o-cin arge gwomo-tɔ Shir ya'u tɛ á, se de tɛ uk o-cin ɔn ka gwomo-tɔ Shir essutú tɛ remen tɛ kɔ'otté **Ma-tɔ m-Rerem** à, ka gwomo-tɔ wooste har be-de nɔ rɔ à. ¹⁴ Me ɔn uk o-cin ɔn raag-o Shir ya'u me ɔr-keer ɔn nomot m-senge á. Rii-yo yan-gin ɔn ma-ɔt re zee mosse ɔn taage-o ɔn gwomo-ɔt re ne tɔ ɔn kaane a rees m-warag o-nip me ro haante raag-o nɔ á. Amba nip-o rɔ kon á remen ɔn hantute nɔ **Ma-tɔ m-Rerem** o ma **Kiristi** rii-yo ye hantute. ¹⁵ Komo tɛ pas be-de a zee tɛ á, ɔn uk o-cin ɔn senge-mɔ ye ken ye nome á. Amba tɛ m-hwo ɔr-hur, sher-m nɔ a he co, remen ma-de ɔn senge-m tɛ n-me ɔn nɔ senguté m-dɔ deen. ¹⁶ Urege nɔ nomog kaane, ka da-de tea hoks m-ko'ot ɔn **Ma-tɔ m-Rerem** ɔn tɔ ken dak-tɔ n-co nɔ. Remen tɛ con uku o-cin ɔn senge-mɔ wu ken wu rege wu nome ɔn be-de a rwo'e wu à. ¹⁷ Amba "Kap wu he uku o-cin n-me ɔn yo ken rii-yo à, wu uku o-cin ɔn rii-yo Yawe nome à."* ¹⁸ Me ɔn zee kaane remen ba wu rɔ bom ɔn hi ɔn de ɔn wu, wu wu a ɔn ho'os ɔr-hur ɔn wu ne á, amba wu Wan-Koyan rɔ m-bom à.

Bɔr-ɔs op o-gaan

Burus ɔn yan-Tom Yeso ne ye ɔt-bo

¹ Me o-saktɔ noa dungune ɔn me ne da-o me zee tɔ ken ma-tɔ hiin sa o zee men bom ɔn hi ɔn de untun bɔ ko-raag rɔ m-nom à. Se nɔ dek me kaane! ² Me ɔr-shoob rem nɔ, gon shoob-de m-was de Shir rɔ nɔ m-nome à. ɔm surutu nɔ o-nu ɔn campo gaan, **Kiristi**, remen ɔm ji'itté nɔ ɔt-ge be-de ɔn wu ba m-kuƙop. ³ Amba me ɔn hoge o-gyer taase rii-yo kore **Hawa** à, yo kor nɔ. Hwo-o rakste wu ɔn weer-se ɔn yo har wu nomu **ɔr-ba'as**. Kaane nɔ ma, me ɔn hoge o-gyer barag-ɔs nɔ a hoks nɔ m-muut ba ɔr-bon, ɔn kaane, noa kum ya'as ɔr-hi bɔ a cone, o-nip ne ba m-kuƙop be-ɔr **Kiristi** á.* ⁴ Nɔ m-goks ɔn ye rɔ m-habe be ɔn nɔ à ba m-rem. Nɔ bupse yoos-de ɔn ye ɔn Yeso, kɔ de nomte de rɔ ɔn hon ɔn de tɛ rurte **Ma-tɔ m-Rerem** à. Nɔ bupse go ɔn kukt-o ye ruru nɔ à, kɔ de nomte ka **Kukt-o Shir** o nɔ ro gokste o á. Nɔ goks ye kɔ ne ma-tɔ rerem-tɔ ɔn ye á. ⁵ Me dek unze ka ye nɔ m-zee, "Caari-ne ye ɔn **yan-Tom Yeso**" à, ye aragte me ɔn yo ken rii-yo á. ⁶ Me ko-kyangan-wu ɔt-ma wu á, amba me ɔs-nap ne. Tɛ kutute nɔ yo ka cas cas ɔn kɔ yo ke cow-yo.

* **Bɔr-ɔs op:17** 10:17 Hyen komo: Irimi 9:24.

* **Bɔr-ɔs op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 3:1-5,13.

⁷ ¿Ba'as-de me gweregse hi un de remen a jaksté nò be-de un ko'ot un **Ma-to m-Rerem** to Shir m-yar? ⁸ Um rumsunte hwor o ka be-de un ye ken yan-dor ye Shir ye remen um nomot senge-m re be un nò. ⁹ Da-o um ro be un nò à, mett hwor á. Myet un kaane ne me sawsu nò us-nu ka da-o á. Or na yan-dor ye ro n-me un dak-o o-Makidoniya à ye hante kap yo me m-con à. Me sawsu nò us-nu ka da-o á, komo man senge-m nom un kaane.† ¹⁰ Nip-o **Kiristi** o ro be un de à, o rwo'u me m-zet net ro kon wu wo wu wenet me uku o-cin un myet dak-o o-Akaya á. ¹¹ ¿Ya rwo'u me m-zee kaane? ¿Remen me nò m-con o á? Ay, Shir nak unze um conog nò! ¹² Man he co n-me un yo me m-nom à, un yage un goks un gwu-o un hwor be-ur nò, remen um wenet ká “Caari-ye un **yan-Tom Yeso** ye” uku o-cin unze, ye ma ye ro m-senge hond hond un te ne. ¹³ Go un ka hun-ne ye ba **yan-Tom Yeso** ye o-nip ye á, amba yan-senge-mo ut-bo ye. Ye ro un muut un hi un de un ye yan-Tom **Kiristi**. ¹⁴ Ba rii-yo ut-hyat yo á, remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ma un cen wu ro m-muut un hi un de un wu untun **wan-tom-wu Shir** wu m-cucas. ¹⁵ Remen kaane ba rii-yo ut-hyat yo á urege guw-ne ye un wu ye musste hi un de un ye untun yan-kashi m-senge mo Shir. Ur-kom yea kum ur-'yons de nome hond hond un ye ne à.

Koob-de Burus swo à n-me un senge-mo un wu

¹⁶ Um ja'aste m-zee, taase wu ken wu zee me ko-raag-wu. Amba nò deke unze kaane o, to, nò ho'os ur-hur un me ne untun ko-raag, remen me ma um kumut rii-yo uku o-cin hiin. ¹⁷ Go un ka uku cin-o me m-nom à, ba Wan-Koyan wu zee um zee kaane á. Ay, un ka ma-to, men uk o-cin untun ko-raag. ¹⁸ Ye ken ye ro kon yan-uku-cin bo yan-hono-o-dak ro m-nom à, me ma yage um nomot kaane. ¹⁹ Bo nò us-barag à, nò m-hyan nò us-weer ne deen, zak-o-zak nò m-dugune un raag-ne ne! ²⁰ Remen urege wu ken wu rwo'og nò m-guw, nò m-dugune un wu ne, ko wu rumse nò rii, ko wu re ra-o nò, ko wu kutu nò m-'wons, wu ken nò o-raag. ²¹ Me m-hoge m-'e um zet koob-de un 'wons-m te o hante te nomte ka rem-se á!

Amba urege wu ken wu ro un uku o-cin, remen yo ken rii-yo, ko me man nom jaab-o ut-men um uku o-cin, amba me ut-ma kaane untun ko-raag. ²² Urege ye **Yahuda**-ne ye, me ma ko-**Yahuda**-wu. Urege ne **Isra**-ne ye, me ma ko-**Isra** um ro. Urege ne yan-baag-o **Ibrahi** ye, me ma ko-yan-baag-o **Ibrahi** um ro. ²³ Urege yan-senge-m **Kiristi** ye, um aragte ye! (Me ut-ma sa o zee net-wu ro o-zungo à!) Ai, um aragte ye m-senge o-nip, swo m-geeg o ka, um swoog m-dum deen, um swoog m-cow o-darem o m-mar deen.‡ ²⁴ So o-taan **Yahuda**-ne bu'u me us-sorog kwooz-ut yoor ba o-gaan [39].§ ²⁵ O-tet yan-piish ut-ma ye un **Roma**-ne nomu me us-sorog. A jirig me ut-ta'ar so o-gaan. So o-tet hat-to m-ho caate un me ne n-me m-sa. Komo um taaste ur-ho um rewe n-me m-sa rii-yo a guut me.* ²⁶ Ko o ke da-o me ur-hew. Um gontute o-darem n-me ut-roog, o-darem un kom-to un ya-ur-kwup. O-darem un kom-to un ye ro yan-dak-o re à, o-darem be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, o-darem n-me o-bo, o-darem n-me o-kot, o-darem n-me m-sa, komo o-darem be-de un or re ne yan-dor ye ut-bo.† ²⁷ Um swoog o-darem, ur-koob ne, un koob-de m-rew, un mer ne, o-**swoot** o m-ho ne. Ba o-gaan á um taage rii-yo m-re, um swoog o-huw, um taage un cop-o m-cop. ²⁸ Se ken rem-se ut-moor ne se um taage à komo, ko de ke ho-de me un nu-se un yan-dor ye Shir ne kap. ²⁹ Urege wu ken wu taagute m-'wons me m-hyan sa o zee me wu taage m-'wons. Urege komo a rwo'og wu ken wu ur-he n-me **ur-ba'as**, yo ka yo ro me rees us-ryaab deen.

† **Bqr-ús op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Piri 4:15-18. ‡ **Bqr-ús op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Seng 16:23.
§ **Bqr-ús op o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Kara 25:3. * **Bqr-ús op o-gaan:25** 11:25 Hyen komo: Seng 16:22; 14:19. † **Bqr-ús op o-gaan:26** 11:26 Hyen komo: Seng 9:23; 14:5.

³⁰ Ûrege se ùm uk o-cin, man uku o-cin be-de ùm hyane ùm kendete à. ³¹ Shir o-Tato o ùn Wan-Koyan Yeso, wu a he m-bom ba m-ta à, nepse ùnze ba bõ-tõ ùm rotte à. ³² N-me o-Damaskus, ko-gwamna-wu rõ ùn kus-o ùn ko-Gwomo Aretas à wu sanag ish-ye ùn bõ-o o-Damaskus remen wu shipt me. ³³ Amba nay-ñe re kyerguntu me n-me o-koor ùn jim-de o-bõ ùn hek-de ùn wur-o o-bõ, ùm possuté wu.‡

Bõr-ús op ús-voor

Hyangan-tõ Yeso kute Burus n-te ùn m-bo à

¹ Kõ de nomte uku o-cin a 'ye rii á, man he co ùn uku o-cin. M-mõka, man re co ùn rwõr ùn rii-yo Wan-Koyan Yeso rwunte me cas untun m-bo ut-hyangan ne komo. ² Ûm nak wu ken net-wu, wan-dor **Kiristi** caane hak-ús op-ús nass-se ka, se arge à, a deke wu ha-mõ Ton-o atette-o be-de Shir rõ à. Kõ n-me o-wur o kõ ba n-me o-wur á me nap á, Shir o cot nape. ³ Ûm nak ka net-wu, a ùn dek wu ha-mõ ùn Ton-o atette-o, kõ o-wur kõ ba n-me o-wur á me nap á, Shir o cot nape. ⁴ Ree o wu hogõ tõ ken ma-tõ tõ a hoks m-rwõr á, gõ ùn tõ mat-de ùn net a hoks nom ut-ma ùn tõ á. ⁵ Man uku o-cin remen ka net-wu, amba man uku o-cin remen hi ùn de á, se de n-te ùn kende-m re. ⁶ Kõ ùm uku o-cin, man warag ko-raag á, remen man ma'as ùn rwõr o-nip. Amba man uku o-cin á, remen me cõn wu ken wu dek me arge bõ wu rõ me m-hyan á, ùn bõ wu rõ me m-hogõ ne á.

⁷ Taase ùm uku o-cin, remen ka rem-se ut-hyat se se ùm hyane à, se ur-beeb, a tomnu me o ken gom-o untun hoog-mõ o-yokor o-wur. Yo ka yo ùn nom sa o zee wu **ko-Gwomo-wu ùn ya-ut-kõt** tomne remen wu ye'et me ur-koob ba m-sõk, komo remen mõ wenet me uku o-cin à. ⁸ Sõ o-tet ùm kone Wan-Koyan wu dossu me o ùn wur-o re. ⁹ Amba wu zeeru me, "Yar-m re bõ'ossute wõ, remen n-me kende-m ru o atte m-hyan ùn beeb ùn de." Remen kaane man uku o-cin o-zak ne remen ùm kendute remen beeb-ur **Kiristi** kumut ur-she'et be ùn de. ¹⁰ Da-o hun-ñe ye ro me ut-reeb, kõ ye 'ye me ur-koob, kõ ye rangse me, kõ ye egnutu me ur-koob remen ùm dore **Kiristi** à, me m-nom o-zak. Me ùn zee kaane remen da-o me kende ka da-o o me ùn kum ur-beeb de rwuune be-de Shir à.

Naase-mõ ùn men-ut Burus remen yan-dor-ye Shir ye rõ n-me o-Korinti à

¹¹ Ûm nomog m-raag, amba nõ ye rwõ'u me. Nõ ye depe nõ bum me. Ka ye nõ aage "Caari-ye ùn **yan-Tom Yeso**" à, ye jiishe me á. Kõ de nomte ba yo ken rii-yo ùm rõ á. ¹² Shir nomog rem-se o-made ut-hyat ne ùn me be ùn nõ. Ka rem-se kutu nõ ùnze **wan-Tom Yeso** ùm rõ. ¹³ ¿N-te ùn yo ke bu-yo ne ùm kutu nõ ùnze nõ ur-hond ùn ye ken yan-dor ye Shir ne á? ¿Kõ de remen me sawsu nõ nu-ús re o á? Soksu me nõ ka **ba'as-de!**

¹⁴ Me zongse ùm habute be ùn nõ o atette-o. Man ru'u nõ se ken nu-se á, remen nõ ye ùm cone, ba hwõr nõ á. Remen udepe yakar-ye dek nu-se ùn tat ùn ye ne á se de tat-ñe ye dek nu-se ùn yakar-ye ùn ye. ¹⁵ Man nom o-zak ùm hootu nõ kap yo rõ me à, myet ùn hi ùn de ne. Ûrege ùm wastu nõ deen, ¿noa was me hiin ye á? ¹⁶ Noa su'e me ùnze me warag nõ o-caar o-suut á. Amba wu ken wua zee me ùn nomõ nõ us-weer, ùm hokstu nõ mosse ut-bõ ne. ¹⁷ ¿Me ùn re ra-o nõ be-de ùn ka ye ùm tombe be ùn nõ? ¹⁸ Ûm konog Titus wu habe be-ur nõ, komo ùm tompute wu ken or te ko-yan-dor o Shir mosse ùn wu ne. ¿Noa zee o Titus reeg ra-o nõ? ¿Me ùn wu ne rii gaan-yo ka te m-nom á?

‡ **Bõr-ús op o-gaan:33** 11:32-33 Hyen komo: Seng 9:23-25.

¹⁹ Nɔ m-zee ɔ ka da-o kap, senge-mo te rotte te ruute hi un te be-de geeg-ur nɔ. Shir ɔ ro te m-su'e, nip-o Shir ɔ te m-rwor n-me un **Kiristi** à. Or re ne, te m-nom un koyan remen nɔ doot m-'wɔns un sher-m nɔ. ²⁰ Me o-gyer taase da-o me habe um 'wɔs nɔ bo um hwɔ o-saktɔ á, kɔ komo nɔ hyen me bo nɔ hwɔ o-saktɔ á. Me o-gyer ɔ ut-ween, ur-shoob ne, ɔs-ryaab ne, un con-to ur-hi ne, o-agegense ne, ut-reeb ne, un nu-mo ur-hi ne, o-da rem ne komo. ²¹ Me o-gyer unze me do m-habe komo, Shir a ru um hoge m-'e un co nɔ. Me o-gyer taase men-ut re naase remen hun-ne deen ye ro un nom **ur-ba'as** n-ga à, ye waktune be-de Shir á, ye yage nomo o-ás un she'et-de un ba ur-bon ne de ur-gop ká rem-se ye ro m-nom à.

Bɔr-ɔs op ɔs-tet

Nak ut-to

¹ Me habe be-ur nɔ m-moka, atette-o ka. Untun bo gen-mo un Ma-to Shir zee à, “A dek kɔ to ke ma-to un nu-o un nen yoor kɔ nen tet ye hyane yo nome à.”* ² Um be'este, um nekste nɔ ut-to da-o um ro be-ur nɔ habe-m ayoore-mo à. Um doog nɔ nake ut-to m-moka me be-ur nɔ á: Da-o me muube man kuse ka ye nome **ur-ba'as** n-ga á kɔ ye ken ye. ³ Man kutu nɔ yo nɔ cone m-hyan à. Nɔ nept unze **Kiristi** wu ro ut-ma ba me á. Wu kende wu nomot un nɔ ne á. Wu ro ur-beeb ne be-ur nɔ. ⁴ Kɔ de nomte a un kam wu sa o zee wu rott ur-beeb á, myet un kaane ne wu ro un hoog ne be-de Shir. Kang-o gaan, na yan-ba-ur-beeb ye n-me un wu, amba un beeb-de Shir a she'et un wu ne remen a nomot m-senge rem nɔ. ⁵ Me'es nɔ hi un nɔ, nɔ gut remen nɔ nept kɔ nɔ be-de m-sheer à. Ma'as nɔ me'es un hi un nɔ. ¿Nɔ nap unze **Kiristi** Yeso wu ro be un nɔ á? O-nip wu ro kon be un nɔ, se de urege nɔ heeg be-de un ka me'es-de. ⁶ Um rwo'og ur-hur noa nep unze te he á. ⁷ Te un kon-se Shir unze noa nom rii-yo ba ur-bon á. Ba remen hun-ne hyenet unze te reeg ur-ho á, amba remen nɔ nomot yo depe à kɔ de nomte hun-ne a hyen sa o zee te heeg. ⁸ Urege nɔ m-nom ka rem-se se depe à, tea ja'as nɔ á. Tea hoks wen o-nip á, un sugede un kaane ma, tea gu hun-ne she'et un bu-yo o-nip. ⁹ Zak-o te m-nom te ro ba ur-beeb, amba nɔ ne nɔ ur-beeb ne. Komo te ɔs-kon be-de Shir remen nɔ bo'ossete shero shero un sher-m nɔ. ¹⁰ O hante um gendute nɔ se ka rem-se cin me be-ur nɔ á. Me nom kaane remen da-o me habe, taase um kutu nɔ ryaab-ɔs re, un gwomo-to Wan-Koyan ya'u me à. To m-yonste nɔ to ba to m-kaps á.

Ma-to ur-kom

¹¹ Or re ne, bo um komoste ká takurda-o, nom nɔ o-zak! Nom nɔ bo un nom-m nɔ, nɔ she'ete shiishe. Doo nɔ or nɔ ne jaab-o ut-men, komo she'et be-ur gaan un ye ne. Urege nɔ nom kaane, ka Shir-o ɔ ya'as nɔ m-was, un gwugwu-mo ur-hur ne à, wu nom mosse un nɔ ne.

¹² Nɔ gas or nɔ ne hunhamat. ¹³ Kap yan-dor-ye Shir ro nɔ ur-gas.

¹⁴ Men kon-se Shir unze nɔ nept unze yar-m Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, con-mo rwuune be-de Shir, un morge-de un **Kukt-o Shir** ne, mo ro mosse un nɔ ne kap!

* **Bɔr-ɔs op ɔs-tet:1** 13:1 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me un dak-o o-Garatiya

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-10

Gwomo-ut Burus to un ko-yan-Tom Yeso 1:11—2:21

Ma-to m-Rerem to un yar-mo Shir 3:1—4:31

M-posse mo un ko-yan-dor Yeso un yo depe wu nom à 5:1—6:10

Ur-kom 6:11-18

¹ Me, Burus, genbe no ka takurda-o, um baksutu no unze, me ko-yan-Tom-wu. Ba remen buug-de un hun-ne dak me, ko na hun-ne tomog me o rwo'e um waragte ko-yan-Tom Yeso á. Amba Yeso **Kiristi** daagu me mosse Shir ne Tato na wu n-Ton shir, wu rwo'e Yeso meret wu muunte un hoog ne à. Wu daagu me komo wu tomu me um waragte ko-yan-Tom Yeso. ² Kap o un or re ne, ye ro kane à, mossute ut-hi un me ne be-de un tombe ut-gas be-to un yan-dor un dak-o o-Garatiya.

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne. ⁴ No nak Yeso **Kiristi** ya'aste hi un de un wu remen **ba'as**-ut na, remen wu guut na un ka da-o yo-o o. Wu un nom yo ka remen kaane Shir Tato na cone m-nom. ⁵ Yage a ye'et Shir m-seps ba m-ta! **Amin**.

Ma-to m-Rerem ut-gaan

⁶ Um hyang o-made. Un ya o-da hiin, no conog m-yage dor-o un wu agu no à, be-de un yar-m **Kiristi** har m-warag be-de un yoos-ur hor-de, de **Ma-to m-Rerem**. ⁷ Amba **Ma-to m-Rerem** to á, ko hiin. Ye ken ye ro kon ye ro no m-rukurse à, ye ro m-senge ye sugute **Ma-to m-Rerem** ut-ma **Kiristi**. ⁸ Amba me no m-rure, urege wu ken wu be un te a ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to te rege te russutu no à, ko **wan-tom-wu Shir**, ko te un hi un te, to, Shir huu wu nu-o yo-o! ⁹ Untun bo te rege te russutu no n-ga à, me no m-ja'as m-rure m-moka unze kap bon wu ruru no to ken **Ma-to m-Rerem** to un hon un to no rege no hogussute à, to Shir 'ranu wu!

Bq Burus warge ko-yan-Tom Yeso à

¹⁰ ¿Ko a un zee o, ka ma-to me no m-rure à me to m-rwor remen hun-ne gokstu me? Ay, rii-yo um cone à, yo ro, um ru'ut Shir o-zak un rii-yo me m-nom à. ¿No m-zee o me m-senge remen um ye'et hun-ne o-zak? Ay, a ro zeege hun-ne ye me m-'ya o-zak, me ro à warag wan-guw-m **Kiristi** á. ¹¹ Or re ne, yage um rurutu no unze ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir to me no m-rure à, to rwun be-de un net á. ¹² Me goksune to be-de un net á. Komo yatt-wu yoosu me to á. Yeso **Kiristi** un hi un de un wu kutu me to.

¹³ No hogussute gon she'et-de um she'ette un dor-o un jor-se un **Yahuda**-ne à, bo um ya'e hun-ne **yan-dor Yeso** ur-koob deen à, har um nomog m-senge um hoot ye.*

¹⁴ No nepste komo be-de un dor-o jor-se un **Yahuda**-ne um juishte or re ne **Yahuda**-ne m-senge ye te bosute caara-o gaan à. Um nomog senge-mo un dor-o un bu-se un ya-n-ga-ye se n-ga m-sok ne.† ¹⁵ Amba be-de un yar-mo, Shir wu daagu me cin ba a un m-makt me, wu agu me, har wu eks, ¹⁶ wu upsutu me yish, um nept Wa un wu Yeso, remen um rurut **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. Bo wu nome kaane à, me hoob netu 'ye me to ken ma-to á,‡ ¹⁷ komo me ha o-Urusharima be-de

* **Bqr-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4-5; 26:9-11. † **Bqr-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Seng 22:3.

‡ **Bqr-o gaan:16** 1:15-16 Hyen komo: Seng 9:3-6; 22:6-10; 26:13-18.

un ye ba'u me m-warag **yan-Tom Yeso** á. Rii-yo um nome à, yo ro, um haaru dak-o un Raraba-ne, ka da-de um muunuru bo-o o-Damaskus.

¹⁸ Bo hak-us tet nomte à, um haaru o-Urusharima remen um hyenet Simon BitrusŒ. Um nomuru ho-ut op-ut taan [15] be-de un wu.* ¹⁹ Un kom-de un kaane komo, me hyan ko wan-gaan be-de un **yan-Tom Yeso** ye kuse á, se **Yakubu** heno Wan-Koyan. ²⁰ Ka rii-yo me no m-gene à, bo-to á, nip-o. Un co-o Shir me m-rwor. ²¹ Bo jime à, um haaru dak-to o-Siriya un o o-Kirikiya ne. ²² Amba un o ka da-o, yan-dor o un **Kiristi** ye ro n-me dak-o o-Judiya, ye nap me un yish un yish á. ²³ Ye m-hoge de temb a m-zee, "Ka net-wu ro un 'ya un na ur-koob à, wu ka m-moka un rworu un Ma-to m-Rerem mo wu ro m-naas à!" ²⁴ Remen kaane, ye bomuru Shir remen rii-yo Shir nome rem re à.

Bor-us yoor

Yan-Tom Yeso gokste Burus n-me o-Urusharima

¹ Bo hak-us op us-nass [14] nomte à, um dooru m-warag o-Urusharima. Un ka da-o, um nekuru un Barnabas ne komo un Titus ne.* ² Shir ye kutu me ut-hyangan unze um neke. Da-o um woq reenò à, te morguru un sek-ye ne un **yan-dor Yeso**. Um ruru ye bo me m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. Um ruru ye ka ma-to pakse, taase senge-mo me m-nom à, ko mo um rege um nomoste à, mo je hwa. ³ Ye tosutu me, komo yatt-wu gakte á ko-wan-hew wu un de Titus á, ko de nomte wu ko-ya-o-**Girik**† wu à. ⁴ Ma-to ur-ko to un indune, remen ka ya-ur-ar ye yan-dor, ye cow ne wukusse à, remen ye wenet na ur-she'et sasa be-ur **Kiristi** Yeso. Ye ro m-con ye muut na guw-ne. ⁵ Amba te 'ya ye ur-hek á, ko hiin. Remen te rurutu no **Ma-to m-Rerem** to o-nip.

⁶ Amba ka hun-ne ye ro yan-co à, ye do rii be-de un yoos-de me m-yoos á. (Un hyan-o re ko ye ro wan-ne kap gaan to be un de, remen Shir rott m-koos á.)‡ ⁷ Ye de un hi un de un ye hyeneste bo Shir cone wu ya'astu me senge-mo un rwor un **Ma-to m-Rerem** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, untun bo wu ya'ase Bitrus m-senge wu rure **Yahuda**-ne à. ⁸ Shir nome m-senge n-me un hur-ur Bitrus remen wu waragte **wan-Tom Yeso** be-de un **Yahuda**-ne à, wu wu komo nome m-senge n-me un hur-ur un de remen um waragte **wan-Tom Yeso** be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. ⁹ Un hyan o un bo Shir ya'u me yar-mo un wu à, **Yakubu**, BitrusŒ un **Yohana** ne goksuru me. Ye, ye a esse ye ro co be-de un hun-ne **yan-dor Yeso** à, ye goksuru te te Barnabas un hur-ur gaan. Myet-m te, te dek hi un te unze te un Barnabas tea he be-de un ye ro **Yahuda**-ne á. Ye ka komo ye he be-de un **Yahuda**-ne. ¹⁰ Amba ye baksutu te unze taase to-to ke te un koob-ne ne ye ro be-de un ye à. Me ne cin n-ga ka rii-yo ro un hur un de.

Burus nak Bitrus ut-to un bo-o o-Antakiya

¹¹ Da-o Bitrus* woone bo-o o-Antakiya, um nakuru wu ut-to yish-ye horo horo remen **ba'as-de** un wu wukusse o de ro á. ¹² Ur-takan, wu ro m-re un rii-yo m-re mosse un yan-dor ne ye ro **Yahuda**-ne á. Amba da-o nay-ne **Yakubu** woone es-mo o-Urusharima à, Bitrus koosuru un hon wu do m-re mosse un ye ro **Yahuda**-ne ne á. Wu un nom kaane remen wu ro un gyer-o un **Yahuda**-ne ye ro m-con a **ko** ko wu ke

Œ **Bor-o gaan:18** 1:18 ut-Girik: Kepas. * **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Seng 9:26-30. * **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen komo: Seng 11:30; 15:2. † **Bor-us yoor:3** 2:3 Ko-ya-o-Girik = ko-Yahuda-wu á. ‡ **Bor-us yoor:6** 2:6 Hyen komo: Kara 10:17. Œ **Bor-us yoor:9** 2:9 ut-Girik: Kepas. * **Bor-us yoor:11** 2:11 ut-Girik: Kepas.

net-wu ɔr-ko à. ¹³ Kaane ma ye kusse be-de un **Yahuda**-ne à yan-dor ye nomog ka senge-mo **ur-ba'as** mo untun Bitrus, har ye swoog hi-ur Barnabas be-de un koob-de un rwor o-nip.

¹⁴ Da-o um hyane ye ro m-dore nip-o un **Ma-to m-Rerem** to Shir á, um zeeru Bitrus un yish-ye un kowan. “Wo ko-**Yahuda**-wu, amba wo ɔr-she'et untun wu ro ko-**Yahuda** á. Amba wo m-dore un jor-se ye ro un **Yahuda**-ne á. ¿M-moka woa ru ye ro **Yahuda**-ne á ye dore jor-se un **Yahuda**-ne?”

*Shir guug Yahuda-ne
un ye ro Yahuda-ne ne á*

¹⁵ “Ko de nomte na **Yahuda**-ne ye be-de o-mat, ba ye ro **Yahuda**-ne á, komo ba ‘ya-ut-**ba'as**’ á, ¹⁶ a nepse net a warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir be-de un dore o-**karamsa** á, se de wu shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Remen kaane, na ma a ya'aste hi un na be-ur Yeso **Kiristi**. A un nom kaane remen a kumut m-warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir be-de m-sheer be-ur **Kiristi**, ba be-de m-dore o-**karamsa** á. Remen yatt-wu he m-warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir remen dor-o o-**karamsa** á.†

¹⁷ “Urege, bo a cone m-warag ba **ur-ba'as** un co-o Shir be-de m-sheer un **Kiristi** à, a 'wostu na **ya-ur-ba'as** remen a jorote o-**karamsa**, ¿ko nom un kaane kututu na **Kiristi** ro un tor-se un nom **ur-ba'as**? Ay, ko hiin! ¹⁸ Urege um inute, me komo m-jamas un ma-to um wugurse à, um waragte o ka ko-yan-jet o-**karamsa**. ¹⁹ Bo um ro m-senge um kumut hoog be-de Shir un bu-yo un ess o-**karamsa** à, **karamsa** zeeru me, ko-wan-jet o-**karamsa** wu um ro komo se um marag. Bo um hyente kááne à, um yagu m-sheer be-de o-**karamsa** um kumut m-hoog be-de Shir. Um gwoturu **Kiristi** un hond de un wu um kumut hoog. A kamag wu remen wu dek swo ɔr-koob un de komo wu ya'ag me hoog. ²⁰ A kamag me be-ur gaan un **Kiristi** ne. M-moka me un hoog ne, amba me wu un hi un de á. **Kiristi** wu ro hoog-mo un hur un de. Ka hoog-mo un wur-o re mo, hoog-mo be-de m-sheer un **Wà-wu Shir**. Wu kutu me m-con à har wu mer rem re. ²¹ Man ginim yar-mo Shir á. Amba urege net a hoks m-kum un she'et-de ba **ur-ba'as** un co-o Shir un bu-yo un dore o-**karamsa**, yo ka kututu na unze mar-m **Kiristi**, waragte hwaa o ka.”

Bɔr-ɔs tet

*Dor-o o-karamsa
ko m-sheer be-ur Kiristi*

¹ No raag-ne ya-o-Garatiya! ¿Wa zungsu no o? ¿Ko wu ken wu un nomo no ɔs-baat? Um rurutu no cas cas unze Yeso **Kiristi** marag n-ton o-**kan**. ² M-moka um conog um nep rii gaan be-ur no. ¿**Kukt-o Shir** un haan no remen no dorute o-**karamsa**, ko remen no shereg un ma-to no hoge à? ³ M-moka ¿yan-gon koob-de ɔs-barag de koru no? No ka teksune un **Kukt-o Shir**, amba m-moka ¿no conog m-buse un 'wons-mo un ma-hun? ⁴ ¿Ase koob-de no swoo go-ɔs-go à, waragte hwaa o ka? ¿A nome kaane? ⁵ Wata, Shir ye ya'u no **Kukt-o** un wu à, wu ro komo m-nom un rem-se ut-hyat be-ur no à. ¿No un zee o wu ro m-nom kaane remen no m-dore o-**karamsa**, ko remen no hogute ma-ut **Kiristi**, no sher komo un to?

⁶ Gwot no hew-ur **Ibrahi**. A geneg unze, “Wu shereg be-de Shir, remen kaane Shir zette wu kashi un net.*” ⁷ To, yage no nept unze ya-m-sheer be-de Shir ye ro “Yakar **Ibrahi**” remen ye shereg be-de Shir bo **Ibrahi** sher à.† ⁸ Ma-to Shir gense, to rworog cin n-ga unze, ye ro **Yahuda**-ne á yea hoks m-kum ɔr-con ɔr-kashi be-de m-sheer un co-o Shir. Remen cin n-ga a rurute **IbrahiMa-to m-Rerem** unze, “Be un du, Shir a

† **Bɔr-ɔs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Bong 143:2; Roma 3:20,22.

† **Bɔr-ɔs tet:7** 3:7 Hyen komo: Roma 4:16.

* **Bɔr-ɔs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 15:6; Roma

ru'e hun-ne kap o-kwum.‡” 9 **Ibrahi** gokste Shir o-nip ne, komo a ya'ag wu o-kwum. Kaane o komo kap wu gokse Shir o-nip à, a 'ye wu o-kwum mosse un **Ibrahi** ne.

10 Remen kap ye ro o-saktò Shir a goks ye remen ye ro m-sher un **karamsa-o Mosa** à, a huu ye nu-o yo-o. Remen Ma-to Shir gense to zee, “Kap wu m-dore un kap o un rii-yo ro gense un takurda-o o-**karamsa** á, a husute wu nu-o yo-o.‡” 11 M-moka cangam to ro, yatt-wu he m-hoks m-warag kashi un co-o Shir un dor-o o-**karamsa** á, remen a genesse unze, “Wu ro kashi à, be-de m-sher o wu he kum un hoog.*” 12 Yatt-yo mosse dor-o o-**karamsa** un sher o-nip ne á, untun bo a gene à, “Wu nome kap rii-yo **karamsa-o** rwore à, be-de un o wu he kum m-hoog.†” 13 Ka nu-o yo-o o, o o-**karamsa** a possussute o, remen **Kiristi** rurug na be-de un ka nu-o yo-o o, remen a muute wu rii-yo yo, rem na. Remen kaane a geneg, “Kap bon wu a kame n-te un **kan-o** o-ce à, a huutu wu o ka nu-o yo-o.‡” 14 **Kiristi** rurug na remen ka kwum-o a hu'e **Ibrahi** à, ye ro **Yahuda**-ne á ye kumut ka kwum-o be-ur **Kiristi** Yeso. Un kaane, na ma, be-de m-sher, a hoks m-kum un ka **Kukt-o Shir** swore o-nu à.

O-karamsa un swor o-nu ne

15 Or re ne, yage un ruutu ru no sha-mo un rii-yo no nepse un yo ne à. Urege hun-ne yoor sworog o-nu komo ye rwo'uru ut-kom remen ye este ka swooru nu-o yatt-wu he o m-soks á, yatt komo wu he m-do un yo ken rii-yo á. 16 M-moka Shir surute **Ibrahi** un wa un wu ne o-nu. A geneg unze, un “Yakar-ye” á. Urege kaane o, ye ro deen o ka. Ay, a un zee, “Wa ru,” net gaan wu ka, wata **Kiristi**.§ 17 Rii-yo me m-zee à yo ka, Shir surute **Ibrahi** o-nu wu shooste ka nu-o. Rii-yo ka **karamsa-o** a haante us-hak zungu-us nass, un hak-ur kwooz us-op [430] da-o wu sure **Ibrahi** o-nu à. Ka **karamsa-to** rwo swor nu-o waragte o-hwaa á, har m-moka swor nu-o Shir ro gung.* 18 A ro zeege a goks cim-yo Shir un bu-yo o-**karamsa**, ka da-de a roa kum yo un bu-yo un swor o-nu á. Amba Shir ya'aste **Ibrahi** ka cim-yo un bu-yo un ka swor o-nu o.†

19 To urege kaane o, ¿remen yan o a hantute o-**karamsa**? A un do o-**karamsa** remen a rwuntute **ur-ba'as** cas. A un hante o remen a nomot m-senge un o har ka ho-de ka wa-wu Yeso‡ he m-haan à. Ka wa-wu haante remen ka swor o-nu o. **Yan-tom-ye Shir** ye hante **Mosa** ka **karamsa-o**. Komo **Mosa** wu ro n-tete o Shir un hun-ne ne à, wu ro m-nom ka senge-mo m-hongse be-de un Shir un hun-ne ne. 20 A m-con un wa-m-hongse urege hun-ne arge yoor conog esse ut-ma. Amba Shir un nom kaane un hon-de un wu. Wu rott wa-m-hongse ut-ma da-o wu sure **Ibrahi** nu á.

Yo hante o-karamsa à

21 ¿Yo ka un warag o unze **karamsa-o** ro ur-hwu'us un swor o-nu o Shir ne? Ay, ko hiin! A ro zeege **karamsa-o** wa 'ye na hoog pu-o, a roa kutu na unze a kum kashi m-yar be-de Shir un cow-yo un dore o. 22 Un suge-de un kaane, gense to ro un Ma-to Shir unze, hono o-dak kap ro un kus-o **ur-ba'as**. ¿Remen ya? Shir un yage yo ka korot remen wu ya'aste swooru nu-o wu nome, be-de ye shere be-ur Yeso **Kiristi** à.

23 Rii-yo bu-yo m-sher un **Kiristi** woontu na, **karamsa-o** ro na m-hok, o ro bobse na be-de m-ru ro kon á se da-o a kutu na bu-yo m-sher ur-kom à. 24 A bobsutu na un kom-to o-**karamsa** remen o eret na har **Kiristi** haante. Un kaane, be-de m-sher a warge ba **ur-ba'as** un co-o Shir. 25 M-moka ne bo da-o sher-m woosune à, a un kus-o o-**karamsa** á.

‡ **Bqr-ús tet:8** 3:8 Hyen komo: Taka 12:3; 18:18; 22:18. § **Bqr-ús tet:10** 3:10 Hyen komo: Kara 27:26 (ut-Girik).

* **Bqr-ús tet:11** 3:11 Hyen komo: Haba 2:4. † **Bqr-ús tet:12** 3:12 Hyen komo: Rewi 18:5. ‡ **Bqr-ús tet:13** 3:13 Hyen komo: Kara 21:23 (ut-Girik). § **Bqr-ús tet:16** 3:16 Hyen komo: Taka 12:7; 13:15. * **Bqr-ús tet:17** 3:17 Hyen komo: Rwuu 12:40. † **Bqr-ús tet:18** 3:18 Hyen komo: Roma 4:14. ‡ **Bqr-ús tet:19** 3:19 ut-Girik: wa-wu a surte o-nu.

*Be-tɔ m-sheɾ myet-m nɔ
muune yakar-ye Shir*

²⁶ Remen nɔ sheɾeg be-ur Yeso **Kiristi**, kap-m nɔ nɔ warge yakar-ye Shir. ²⁷ Remen myet-m nɔ a un yo'ostu nɔ m-hɔ nɔ waragte ye ma **Kiristi**, nɔ ɔok hi un nɔ n-me un **Kiristi**, untun bɔ a m-ɔɔp un saw-ut pu-tɔ à. ²⁸ Remen kaane koos-m rɔ kon á be-de un **Yahuda**-ne un ye rɔ **Yahuda**-ne ne á. § Komo koos-m mɔ kus be-de ye rɔ ur-mat un guw-ne ne á, kɔ be-de un ne'a-ne un campo-ne ne. Kap gaan nɔ rɔ be-de un mosse ur-hi un **Kiristi** Yeso. ²⁹ Urege nɔ ye ma **Kiristi** ye, nɔ waragte yakar **Ibrahi** ye o-nip, komo nɔa goks ka cim-yo Shir swɔre o-nu à.*

Bɔr-ɔs nass

*A guw-ne ye tomso á
amba a waragte yakar-ye Shir*

¹ Wà wan-re o-cim da-ɔ wu ro ya o-wà o-rek yo, wu un ko-guw ne gaan tɔ, kɔ de nomte kap ɔ un rii-yo un ka hur-ɔ yo ma un wu yo à. ² Da-ɔ wu ro'e ya o-rek yo, ye ken ye rɔ kon ye rɔ wu o-gwɔt à har da-ɔ tato-ɔ un wu rwɔ'e à. ³ Kaane tɔ ro be un na, n-ga rii-yo **Kiristi** haante, a ro untun yakar rek-ye. A ro untun guw-ne, a un hoob-ɔ un a reet ur-hɔ be-de Shir un bu-yo un jind-se un **Yahuda**-ne. ⁴ Amba bɔ da-ɔ Shir esse à wote à, Shir tomnuru Wà un wu. Wu haante un bu-yo un mat-ɔ un ne'a. Wu dorute ka **karamsa**-ɔ Shir ya'ase **Mosa** à. ⁵ Wu un nom kaane remen wu rurut ye rɔ un kus-ɔ o-**karamsa** à, komo wu muut ye ur-mat be-de Shir. ⁶ Shir tomonte Kukt-o Wà un wu n-me un hur-ut na remen a nept na yakar-ye Shir ye. **Kukt-ɔ Shir** ɔ rɔ un eeg-se Shir unze, "Abba,* Tato re!" ⁷ Remen kaane wɔ ko-guw-wu komo á, wɔ wà-wu. Remen wɔ mat-de un wu de, Shir a ru o re kwum-ɔ un cim-yo un wu.†

Burus waste un Garatiya-ne ne

⁸ N-ga da-ɔ nɔ ro nakke Shir á, nɔ ro m-dore un m-gir un nome un ye ken shir-ye ne m-guw, amba gir-mɔ rɔ Shir-wu o-nip á. ⁹ Amba m-mɔka nɔ nepse Shir, kɔ na a zee Shir nepse un nɔ ne. ¿Remen yan ɔ nɔ hette m-warag be-de un bu-yo un jor-se un **Yahuda**-ne se o-hwaa? ¿Nɔ un ɔon ɔ nɔ warag guw-mɔ un se komo? ¹⁰ Nɔ ɔonog nɔ re ur-hɔ be-de Shir, be-tɔ m-koos un tɔ ken hɔ-tɔ un se ken reng-se ne un ɔ ken da-ɔ ne, un se ken hak-se ne. ¹¹ Ka rii-yo nɔ m-nom à ya'ag me o-gyer, remen waragte sa o zee ɔ ka koob-de um swɔ rem nɔ à jaag o-hwaa!

¹² Or re ne, hakkur nɔ she'et nɔ sasa bɔ um rɔ es-mɔ un ká rem-se à, remen um waragte bɔ nɔ rɔ à, (nɔ ye rɔ **Yahuda**-ne á), sasa es-mɔ un ká **karamsa**-tɔ. Nɔ yo'og me da-ɔ um kɔ'otu nɔ ka ma-tɔ á. ¹³ Nɔ nepse gom-ɔ um nome à. ɔ tikshi me ɔw-yo um hantutu nɔ **Ma-tɔ m-Rerem** à ur-takan. ¹⁴ Kɔ de nomte me keese á komo hur-ut nɔ naasute deen, kap un kaane ne, nɔ mus me hwaa á. Komo nɔ gwɔkt me ur-bon ne. Nɔ gokstu me untun **wan-tom-wu Shir** n-Ton, kɔ komo bɔ nɔ gokse **Kiristi** Yeso un hi un de un wu à. ¹⁵ Nɔ nomog o-zak deen un ka da-ɔ! M-mɔka un ya, ¿yan gon zak-ɔ nɔ nome rem re? Um nepste un ka da-ɔ, rii-yo m-nome rotte, nɔ roa hurum yish nɔ, nɔ ya'as me! ¹⁶ Ashi, ¿m-mɔka me un warag ɔ ka wan-yage-ut nɔ, remen um rurutu nɔ yo rɔ o-nip? ¹⁷ Ye ka hun-ne ye hamattu nɔ ur-bon ne, amba yo ye ɔne à yo rott ur-bon á. Ka yo ye ɔne à yo rɔ ye wongsu nɔ un me ne, remen nɔ hamattu ye bɔ ye hamtu nɔ à. ¹⁸ Ka hamat-mɔ rɔ ur-bon ne urege ka ɔon-mɔ rɔ ur-bon ne, koyanda, ba se me be-ur nɔ á. ¹⁹ Yakar re ye me m-ɔon à, ayoore-ɔ ka me m-hoge reeten-mɔ un mat-o nɔ. Komo me un senge-mɔ un swɔr ur-koob har da-ɔ **Kiristi**

§ **Bɔr-ɔs tet:28** 3:28 ut-Girik: Girik-ne. * **Bɔr-ɔs tet:29** 3:29 Hyen komo: Roma 4:13. * **Bɔr-ɔs nass:6** 4:6 ut-Arameki: Abba. † **Bɔr-ɔs nass:7** 4:5-7 Hyen komo: Roma 8:15-17.

bɔ'ose n-me nɔ bɔ wan-yaar rɔ m-bɔ'ose ɔn mɛn-ut inu ɔn wɔ à. ²⁰ Ʋm ro ɔnɔg ɔm rɔ ɔn nɔ ne m-mɔka, ka da-de ɔm roa ja'as ɔr re. Ay, hur ɔn de naasute rem nɔ!

Sha-m Hajaratu ɔn Saratu

²¹ Yage ɔm cit nɔ, ɔnɔ ye rɔ m-ɔn m-dɔre o-**karamsa** à, nɔ nepste ɔ ka yo **karamsa**-o zee? ²² Remen gense tɔ rɔ ɔnze, **Ibrahi** rɔ ɔn yakar ne nen yoor yan-campo-ne, ka wà gaan-wɔ ko-guw-wɔ ɔn ne'a matɔ wɔ, wɔ ka komo ba ko-guw matɔ wɔ á. ²³ Ka wà-wɔ ka ko-guw-wɔ mate à, **Ibrahi** ɔn kum wɔ bɔ a wette m-kum ɔn yakar à. Amba wɔ ka wà-wɔ rɔ be-de ɔn ne'a-wɔ ut-ge à, mat-ɔ ɔn wɔ ɔ ut-hyat ɔ, remen swɔr o-nu ɔ Shir sure **Ibrahi** à. ²⁴ Mɔ ka sha-mɔ, ka ne'a-ne ye yoor kutute swɔr o-nu o-yoor. **Hajaratu**‡ he mat ɔn guw-ne, wɔ rɔ sha-mɔ ɔn swɔr o-nu§ ɔ a nɔme ɔn Haag-ɔ Sinay à. ²⁵ **Hajaratu** sha-mɔ ɔn Haag-ɔ o-Sinay ɔ rɔ ɔn dak-ɔ ɔn Raraba-ne à. Wɔ rɔ sha-mɔ ɔn bɔ-ɔ o-Urusharima ɔ m-mɔka, remen wɔ ɔn yakar-ye ɔn wɔ ne kap guw-ne ye ɔn kus-ɔ o-**karamsa**. ²⁶ Amba Urusharima-o pu-ɔ rɔ kɔn n-ton, na ye m-ha kanɛ à ya a rɔ sasa be-de ɔn dor-ɔ o-**karamsa**. Na ye m-ha kanɛ à, a ɔ ɔn gwɔt-ɔ o-bɔ ɔnze ɔ rɔ inu na remen na yakar-ye Shir ye ye o-nip. **Saratu**, ba ko-guw-wɔ á, wɔ rɔ sha-mɔ ɔn ka Urusharima-o pu-ɔ ɔ. ²⁷ Gense tɔ rɔ ɔnze, “Ko-maktan-wɔ ɔn ne'a nɔm o-zak,

kan **kan**-ɔ o-zak wɔ wɔ nape reeten-mɔ o-mat á.

Mɛn zee kaane remen ne'a, wɔ ro ko-maktan n-ga à,
wɔ makt yakar deen,

arɛ ne'a-wɔ wette m-mat à.*”

²⁸ M-mɔka nɔ ɔr re ne, nɔ ma yakar-ye Shir ye be-de ɔn swɔr o-nu ɔntɔn **Ishaku**. ²⁹ Ʋn ka da-ɔ komo ka wà-wɔ a mate ɔn bɔ a wette m-mat á, wɔa reese wà-wɔ a mate ɔn beeb-de ɔn **Kukt-ɔ Shir** à ɔr-koob. Kaane tɔ rɔ har m-mɔka.† ³⁰ Amba gense tɔ rɔ be-de ɔn Ma-tɔ Shir ɔnze, “Yan ka ko-guw-wɔ ɔn ne'a-wɔ ɔn wà ɔn wɔ ne, ye ru. Nɔm kaane remen wà-wɔ ɔn ko-guw-wɔ ɔn ne'a a wong o-cim ɔn wɔ kà wà-wɔ ne á. Kà wà-wɔ wɔ inu ɔn wɔ rɔ ko-guw á.”‡ ³¹ Remen kaane ɔr re ne, na yakar-ye ɔn ka ko-guw ne'a-wɔ wɔ á. A rɔ yakar-ye ɔn ka ne'a-wɔ wɔ rɔ ko-guw á.

Bɔr-ɔs taan

Ʋr-she'et sasa be-ɔr Kiristi

¹ **Kiristi** ustɔ na remen a she'ette sasa. Remen kaane she'et nɔ sasa, taase nɔ she'et she'et-de ɔn guw-ne komo á.

² M-mɔka hogu nɔ me. Me, Burus, me nɔ m-rure, urege nɔ gokste a nomu nɔ ɔr-ko, yo ka kututu na ɔnze **Kiristi** hwaa wɔ rɔ be-ɔr nɔ ɔ ka. ³ Me nɔ jamas m-bakse ɔnze kap wɔ gokse wɔa dɔre **karamsa**-ɔ ɔr-ko à, a gakte wɔ dɔre o-**karamsa** kap ɔ ka. ⁴ Nɔ ye rɔ m-senge nɔ she'ette ba **ɔr-ba'as** ɔn co-ɔ Shir ɔn bu-yo m-dɔre o-**karamsa** à, nɔ regussute nɔ ruussute hi ɔn nɔ be-de ɔn dor **Kiristi**. Nɔ pa'ag ɔ ka yar-mɔ Shir. ⁵ Te de te ru'usse ɔr-hur Shir a hongse te ɔn wɔ ne, Amba a senge m-sheer ɔn mosse ɔn gwu-ɔ ɔn **Kukt-ɔ Shir**. Komo a senge ɔr'er o-dish ne, ɔnze **Kiristi** a muut na kashi ɔn hun-ne ɔn co-ɔ Shir. ⁶ Remen a ro n-me ɔn **Kiristi** Yeso, ko ɔr-ko ko ba ɔr-ko yo ken rii-yo yo á be-ɔr na. Amba rii-yo Shir ɔne cot à yo rɔ net sher be-ɔr **Kiristi**, komo hog-mɔ ɔn wɔ rɔ m-kute wɔ ɔnɔg Shir ɔn hun-ne ne.

⁷ Nɔ ro m-ha co ɔr-bon ne, ɔWa wenu nɔ dor-ɔ o-nip? ⁸ Shir ye á, remen wɔa gu nɔ nɔ ma'aste sasa. ⁹ Ka yoos-de ut-bɔ de ya de rɔ ɔntɔn “Ya o-**yist** o-rek yo, yo rɔ m-rwo ut-burodi rotte m-hundunde deen.”* ¹⁰ Remen gam-ɔ hi-ut na n-me ɔn senge-m Wan-

‡ **Bɔr-ɔs nass:24** 4:22-24 Hyen komo: Taka 16:1-16; 21:8-9,12-17; 25:12. § **Bɔr-ɔs nass:24** 4:24 swɔr o-nu = o-karamsa. * **Bɔr-ɔs nass:27** 4:27 Hyen komo: Isha 54:1. † **Bɔr-ɔs nass:29** 4:29 Hyen komo: Taka 21:9.

‡ **Bɔr-ɔs nass:30** 4:30 Hyen komo: Taka 21:10. * **Bɔr-ɔs taan:9** 5:9 Hyen komo: 1Kor 5:6.

Koyan, ɔm nepse noa dore yo ken cow-yo yo a kutu no ɔn hon hesse-de ɔn yo ma re á. Komo wu ro no m-'yons ɔr-hur à wua su ɔr-koob ko wan wu. ¹¹ Or re ne, urege har m-moka me m-ko'ot unze depete a **ko** kowan, ɔya hante m-moka hun-ne rottu me m-'ya ɔr-koob? Urege me ɔs-tor unze a ko ɔr-**ko**, ai, ma-ut re mosse ɔn mar-m **Kiristi** ne n-ton o-**kan**, ro a warag rii-yo ɔr-pukse be-de ɔn ko wu ke net-wu á! ¹² Ay, ka yan-'yons ɔn no ɔt-hi ye, ye ka ye conu no gaktu ɔr-ko à, jiište ye re co ye pesem hi ɔn de ɔn ye!

¹³ Or re ne, Shir conog no she'et sak komo sasa. Amba wer no taase ka she'et-ɔr no de o-sasa de warag no bu-yo ɔn dore ɔn rem-se wur-o cone à. ɔn suge-de ɔn kaane, yagu no ka she'et-de o-sasa de wootu no ɔn nome ɔn ye ken ye m-guw n-me m-was. ¹⁴ Remen myet-mo o-**karamsa** a ɔn mosse ɔn **karamsa**-o gaan, o ro, "Was wan-bor-o ru untun hi ɔn du."† ¹⁵ Amba urege no ro m-dum ɔn hi ɔn no, no ɔs-haw, no ɔn ti'in hi ɔn no untun nem-ye o-ko't, muut no ɔr-hi, taase no sabre kap!

Doru no o-Kukt ba ɔr-ba'as á

¹⁶ Yo me m-zee à yo ka, yagu no **Kukt-o Shir** o kututu no o-cow. No nome kaane no hede m-dore ɔn she'et-de ma-hun á. ¹⁷ Me ɔn zee kaane remen she'et-de ma-hun ro m-honge o-Kukt ne á, o-Kukt komo o ro m-honge ɔn she'et-de ma-hun ne á. Ka rem-se ɔs-yoor ro ɔt-yage ne. O rwo'e notte m-hoks m-nom ɔn yo no cone m-nom á.‡

¹⁸ Amba urege **Kukt-o Shir** o ro no m-dorotte, no ɔn kus-o o-**karamsa** o ka á.

¹⁹ Senge-mo she'et-de ma-hun ro m-nom à, ya mo ro cas:

Koob-de m-'e, ɔn
She'et-de o-ás ne, ɔn
Nom ɔn rem ɔs-yo-se ne, ɔn

²⁰ Guw-mo ɔs-toog ne, ɔn

Mor-ne,
Hun-ne yan-yage-ut or ɔn ye ne m-dum ne, komo,
Ye m-nome ɔn or ɔn ye ne ɔr-shoob,

Ryaab-se, komo ɔn

Con-to ɔr-hi ne,

Ye ro m-es be-ɔr gaan á, ɔn

Cakarse ɔn hun-ne ne,

²¹ ɔr-shoob ne,

Mar-mo m-swɔ komo,

Ye ro ɔn mosse ɔt-hi be-de m-nom o-ás ɔn bu-yo ɔn su swoog ne, ɔn

Se ken rem-se ne untun kaane.

Me no m-kewes, untun bo ɔm kewse no n-ga à, unze ye ro m-nom ɔn go ɔn ka rem-se à, yea kum m-cow n-me ɔn **Gwomo-to Shir** á.

²² Da-o **Kukt-o Shir** garamse na à, hun-ne a hyen ka rem-se ɔn she'et ɔn na, se ro: m-was,

men-ut pus-to,

gwugwu-mo ɔr-hur,

'mo ɔr-hur,

gu ɔn hun-ne,

ɔn shoos ɔn rii-yo ɔr-bon ne,

ɔn o shir ne,

²³ gwugwer-mo ɔr-hi,

hoks m-garamsa ɔt-ma ɔn rem-se wo m-nom à.

† **Bor-ɔs taan:14** 5:14 Hyen komo: Rewi 19:18. ‡ **Bor-ɔs taan:17** 5:17 Hyen komo: Roma 7:15-23.

Urege nō nōm un ka rem-se, yatt-yo da'e **karamsa**-o zet nō nōmog **ur-ba'as** á. ²⁴ Komo kap ye rō ye ma **Kiristi** Yeso à, ye ho'oste she'et-de ma-hun un rem-us yo-se ne go-us-go se wur-o rō m-con à. ²⁵ Yage **Kukt-o Shir** doruttu na n-me un kō yo ke rii-yo un she'et-ur na, remen Kukt-o ya'u na m-hoog à. ²⁶ Taase a warag yan-'yons ur-hi kō yan-'yons un hur-de un hun-ne, kō yan-shoob-de un ye ken ya á.

Bor-us cind

A dek nō nu-us or na ne

¹ Or re ne, a shipe wu ken wu rō un nōm un rii-yo depe á, nō ye rō un **Kukt-o Shir** ne à se nō muunte wu n-cow. Amba nōm nō kaane un gwugwer-mo ur-hi ne, komo taase remen senge-mo un muunte un or nō, nō komo nō hebe n-me un ka meger-to. ² Gu nō or nō ne be-de un dek un nu-se un ye. Un kaane nō he m-shoos un **karamsa-o Kiristi**. ³ Urege wu ken rō un uku o-cin unze wu yo ken rii-yo yo, ashi ne wu yo ken rii-yo yo á, hi un de un wu wu rō m-raks. ⁴ Yage kō wu ke net-wu me'este senge-mo un wu, wu hyen. Urege mo nōmog ur-bon, ka da-o wua hoks m-uku o-cin un rii-yo wu nōme un hi un de un wu à. Myet un kaane ne, yo depete ba se wu hongsite hi un de un wu un wu ken un net-wu ne á. ⁵ Me un zee kaane remen depete ko wu ke net-wu dek nu-se un hi un de un wu.

Woa ce yo o go'e à

⁶ Kap bon wu a yoose ma-ut **Kiristi** se wu ya'as wu yoose wu à, de ma un wu kwukwur-de de un rii-yo m-yar.

⁷ Taase nō raks hi un nō, yatt-wu he m-hoks un raks un Shir á. Kap bon yo net go'e à, yo wu he m-ce. ⁸ Urege net goog un bu-yo ma-hun, yoa woot wu m-mar. Urege ne wu goog un bu-yo o-Kukt, wua kum hoog-mo ba m-ta. ⁹ Remen kaane taase a ker un nōm un rii-yo ur-bon. Urege a karag a yage nōm m-senge á, da-o roon o a hette ce un ce-mo o-kwum à. ¹⁰ Remen kaane, koyanda a kume o-da, se a nome kō wu ke net-wu rii-yo ur-bon, yo jiishe ma à, ka ye rō or na ne ye atte sher-m gaan à.

Nak o-to o ur-kom un ma-to ur-ko

¹¹ Gwot nō gon caari-mo m-gen mo um genu nō un kom-ut re à.

¹² Ka hun-ne ye conu nō m-gakte ur-ko à yan-nu-mo ur-hi ye, ye un con a muut ye yo ken rii-yo. Ye rō m-nōm kaane remen ye rō m-hoge o-gyer. Ye rō us-barag hun-ne a 'ye ye ur-koob urege ye sher be-de un **seke-ur Kiristi** de n-ton o-kan cot á. ¹³ Kō ka ye rō ur-ko ne à, ye m-dore o-**karamsa** un hi un de un ye á. Ye de ye conog a ko nō remen nu-mo ur-hi, ye rō m-zee ye rwo'e a koot nō. ¹⁴ Amba me kō hiin, man nōm nu-mo ur-hi á. Kō man nom nu-mo ur-hi, se de remen **kan**-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. Mar-mo un wu n-ton o-kan o rwo'e con-to un rii-yo un hono o-dak merte un hur un de. Me komo um marag. Me con rii-yo un hono o-dak á. ¹⁵ Ur-ko ne, un ba ur-ko ne kap hwaa-o. Rii-yo jiishe à yo rō Shir muut na untun net pu-wu. ¹⁶ Me us-kon Shir wu 'ye gwugwu-mo ur-hur ur-'won ne. Kap nō ye rō m-dore un ka **karamsa**-o pu-o o à, wata kap hun-ne ye Shir ye o-nip.

M-tige un hoos-de ur-kom ne

¹⁷ Ur-kom, taase kō wu ke do me m-rangse un yo ken rii-yo, remen me un napa-to us-sorog ne se a nomo me un wur-o re à, to kutute unze me ko-guw Yeso wu.

¹⁸ Or re ne, yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, mo nom mosse un nō ne! **Amin**.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Apistu

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Kiristi un yan-dor ne 1:3—3:21

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi 4:1—6:20

Ur-kom 6:21-24

Ur-gas

¹ Me wu Burus, ko-wan-Tom Yeso Kiristi,* remen Shir cone kaane. Me no m-gene un ka takurda-o, no hun-ne ye Shir un bo-o o-Apistu, ye ro un dore un Yeso Kiristi hur-ur gaan à.†

² Um konog Shir Tato na, un Wan-Koyan Yeso Kiristi, wu ye'et no ur-ho un gwugwu-mo ur-hur ne.

Shir ya'ag kukt-o na ur-ho rem Yeso Kiristi

³ A bum no Shir, Tato-o Wan-Koyan na, Yeso Kiristi. Wu ya'asu na myet rii-yo ur-bon yo rwuune n-Ton un shir à. Wu un nom kaane remen wu guut kukt-ut na. Wu un nom kaane remen a mossute hi-ut na be-ur gaan un Kiristi ne. ⁴ Rii-yo Shir nomot o-Ton o-dak ne, wu daagu na, remen wu conog na, a waragte kashi un hun-ne komo ba ur-ba'as be-de Shir.

Remen Shir waste un na ne, ⁵ wu degsu na cin n-ga n-ga bo a he m-warag yakar-ye un wu à, remen rii-yo Yeso Kiristi nome à. Shir un nom kaane remen kaane wu cone m-nom. ⁶ Remen kaane, yage a bumut Shir bo wu kutu na yar-mo un seps-mo un wu à. Wu kututu na yar-mo un wu deen remen yo Wa un wu Yeso nome à, **Wa-wu Shir** ro m-was ne. ⁷ Shir rurug na remen hyo-mo Yeso wuuse da-o wu mare à, komo wu sokste ba'as-ut na. Wu un nom kaane remen yar-mo un wu ro deen.‡ ⁸ Komo wu duusutu na myet us-weer, us-nap ne deen, remen ka yar-mo. ⁹ Shir rwo'og na a nep yo ro wukusse un hur-de un wu à, un hoge un rerem-mo un yo wu zongse un Kiristi à. ¹⁰ Rii-yo Shir ro ut-zonge wu nomot da-o wwo'e à, yo ro wua mosse us-rem kap o-Ton o-dak ne be-ur gaan be-de un ko-Gwomo wan-gaan. Ka ko-Gwomo-wu ro Yeso Kiristi.

¹¹ Un bu-o Kiristi komo, Shir daagu na a waragte hun-ne ye un wu. Cin ur-takan wu zongse yo ka. Wu wu ro un nom un ko yo ke rii-yo bo wu cone à. ¹² Wu un nom kaane remen te\$ esste o-saktò be-ur Kiristi, te bumut Shir remen seps-mo un wu.

¹³ M-moka no un ce no, no hogussute o-nip, ka Ma-to m-Rerem to, to Shir guute no à. Da-o no shere un Kiristi à, wu muuttu no ye ma un wu un 'ya un no **Kukt-o Shir**, o wu este ut-ma cin n-ga à. ¹⁴ **Kukt-o Shir** o rwuntute na cas unze Shir a 'ye na rii-yo wu swore o-nu à, yo rwo'og na m-nap kanè un co Shir a gu ye ro ye ma un wu à. Yo ka komo remen bongon-de un seps-mo un wu o.

Kon-us Burus

¹⁵ Remen kaane kap yo Shir nome à, me un kon-se Shir rem no. Cin da-o um hoge sher-m no be-ur Yeso Wan-Koyan à un was-m no ne be-de un yan-dor Yeso à, ¹⁶ koyanda me un bongon-de Shir rem no. Me no m-baks da-o un kon-us re be-de

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 18:19-21; 19:1. ‡ **Bor-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 1:14. § **Bor-o gaan:12** 1:12 te = Yahuda-ne.

Shir. ¹⁷ Mē ɔs-kɔn be-de Shir yē ɔn Wan-Koyan na, Yēsɔ **Kiristi**. Wɔ rɔ Tato na wan-caari-mɔ m-seps. Mē ɔs-kɔn be-de Shir wɔ 'ye nɔ kɔkt-ɔ ɔs-nap, bɔ yish nɔ he m-upse à, remen nɔ nept wɔ ɔr-bon ne. ¹⁸ Mē ɔs-kɔn Shir tiksh hur-ɔt nɔ, nɔ hyenet nip-ɔ rwuunē be-de ɔn wɔ à remen nɔ nept ka saktɔ-ɔ wɔ swɔrē o-nu da-ɔ wɔ dagnɔ nɔ à. Komo nɔ nept ɔnze seps-mɔ Shir rɔ ɔt-moor ne ɔ wɔ sɔrtē o-nu wɔa 'ye hun-ne yē ɔn wɔ à. ¹⁹ Mē ɔs-kɔn komo nɔ nept beeb-de ɔn wɔ jiište kap, de rɔ na m-gu yē shere be-de ɔn wɔ à. Ka beeb-de rɔ be-ɔr na à gaan-to, ²⁰ ɔn de 'yonse **Kiristi** ne ɔt-marimar à. Komo Shir rwo'uru wɔ ɔn be-de jiiše m-sek à n-Tɔn shir.* ²¹ **Kiristi** rɔ ɔn gwɔmo-to ɔn gwɔmo-ne, ɔr-beeb ne m-'wɔns ne ɔt-gwɔmo ne. Wɔ rɔ ɔr-jin ne de arge kɔ de ke jin-de à de a he m-aag à, ba ɔn hon m-mɔka cot à, har da-ɔ roone à. ²² Shir ya'ag **Kiristi** ɔt-gwɔmo to ɔn kɔ yo ke rii-yo. Shir rwo'uru wɔ co-ɔ ɔn kap **yan-dor Yēsɔ**.† ²³ Yan-dor Yēsɔ yē rɔ ɔntun wur-o **Kiristi**. Yan-dor rɔ ɔn kum ɔn beeb-de ɔn yē be-de wɔ. **Kiristi** rɔ ɔn nom ɔs-rem n-mē ɔn na, ɔntun bɔ wɔ nome ɔs-rem ɔn beeb-de ɔn wɔ ɔn hono o-dak à.‡

Bɔr-ɔs yoor

Shir guug na remen yar-mɔ ɔn wɔ

¹ N-ga da-ɔ nɔ ro sherge ɔn **Kiristi** á, ɔntun margan-ne nɔ ro'e ɔn bu-yo nɔ ro ɔr-she'et à, remen nɔ nomote Shir koob-de o-dorotte ɔt-**ba'as** ne. ² Ka da-ɔ nɔ ɔn nom ɔn rem-se ɔn ba ɔr-bon se hun-ne yē nape Shir á rɔ m-nom à. Nɔ o-dorotte ɔ ɔn **ko-Gwɔmo-wɔ ɔn ya-ɔt-kɔt** wɔ rɔ ɔt-gwɔmo to ɔn ya-ɔt-yage to ɔn Shir be-to n-tɔn à. Ka **ko-Gwɔmo-wɔ ɔn ya-ɔt-kɔt** wɔ rɔ m-mɔka m-senge wɔ garamsute hun-ne yē rɔ ɔn nome ɔn Shir koob-de o-dorotte à. ³ Myet ɔn na ne kaane a ro'e n-ga, a ro ɔn nom ɔn yo a cone à. A ɔn nom ɔn yo hur-ɔt na ɔn wur-ɔt na ne zee a nom, yo rɔ ba ɔr-bon à. A ɔn mat na **ɔr-ba'as** ne. Ryaab-se Shir ro ɔn hi-ɔt na ɔntun bɔ kɔ wɔ ke rɔ à.

⁴ Amba remen Shir waste ɔn na ne deen komo 'wɔn-de ɔn wɔ rɔ deen ɔ rwo'e, ⁵ da-ɔ a ro ɔntun margan-ne remen ba'as-ɔt na à, Shir ya'ag na hoog pu-ɔ bɔ wɔ 'yonse **Kiristi** ɔt-marimar ɔn hoog pu-ɔ ne à. Wɔ guug na remen yar-mɔ ɔn wɔ cot.* ⁶ Komo Shir 'yonste na ɔt-marimar mosse ɔn **Kiristi** ne. Komo wɔ she'esse na n-Tɔn o-shir be-ɔr gaan ɔn Yēsɔ **Kiristi** ne. ⁷ Wɔ ɔn kutu na yar-mɔ ɔn wɔ ɔn bu-yo ɔr-'wɔn be-ɔr Yēsɔ **Kiristi**, remen hoog-mɔ roone à hun-ne nept yar-mɔ ɔn wɔ rɔ deen mɔ jiište kɔ yo ke rii-yo komo. ⁸ Wɔ ɔn gu nɔ ba remen rii-yo ɔr-bon yo nɔ nome á, amba remen yar-mɔ Shir. Komo wɔ ɔn nom káane remen nɔ shereg ɔn yo Yēsɔ nome à, ba remen hi ɔn nɔ á, yar-mɔ Shir mɔ. ⁹ Shir ɔn gu nɔ ba remen senge-m nɔ mɔ ɔr-bon mɔ nɔ nome á, remen kaane, yatt-wɔ he uk o-cin wɔ bumut hi ɔn de ɔn wɔ á. ¹⁰ Na nom-mɔ Shir mɔ. Wɔ ɔn nom na pu-yē ɔn Yēsɔ **Kiristi**, remen a nomot rem-se ɔr-bon se wɔ zongse cin n-ga à.

Kiristi gamag hi-to ɔn hun-ne kap

¹¹ Remen kaane, baks nɔ bɔ nɔ ro n-ga à, nɔ **Yahuda**-ne yē ɔn mat-o nɔ á. **Yahuda**-ne yē a **ko'e** à, rɔ nɔ m-aag "Yan-ba-ɔr-**ko**." Ka kɔ-de de o-wur de, de a m-nom ɔt-kom to ɔn hun-ne à, ba kɔ-de ɔr-hur á. ¹² Baks nɔ ka da-ɔ nɔ ro nak **Kiristi** á. Nɔ rott ɔr-con be-de ɔn hun-ne yē Shir á. Nɔ n-mē be-de ɔn ka swɔr nu-ɔ Shir nome hun-ne ɔn yē ɔn wɔ **Isra**-ne á. Kaane nɔ ro temb ɔn ka hono o-dak ɔ ba o-saktɔ komo nɔ nap Shir á. ¹³ N-ga nɔ ro nomog m-pupa ɔn Shir ne, amba m-mɔka bɔ nɔ mosse ɔr-hi ɔn Yēsɔ **Kiristi** ne à, Shir hantutu nɔ yow yow ɔn wɔ ne. Wɔ ɔn nom yo ka ɔn bu-yo ɔn

* **Bɔr-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Bɔng 110:1. † **Bɔr-o gaan:22** 1:22 Hyen komo: Bɔng 8:6. ‡ **Bɔr-o gaan:23** 1:22-23 Hyen komo: Koro 1:18. * **Bɔr-ɔs yoor:5** 2:1-5 Hyen komo: Koro 2:13.

hyó-mo†**Kiristi** wuuse rem no à. ¹⁴ **Kiristi** hantute she'et-de un gwugwu-mo ur-hur be-ur na **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á. Bo ye m-she'et untun hun-ne gaan à, ba ye un wonge un or un ye ne, to wongsu ye à, Shir dossussute ka yo woongsu ye à un mar-m **Kiristi** o-kan. ¹⁵ **Karamsa**-to un **Yahuda**-ne ro ut-moor ne, amba mar-m **Kiristi** kapste to. Wu un nom yo ka remen wu mossute **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne ne á be-de un wu. Ye waragte ragaan, un kaane **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á hongé un or un ye ne ne.‡ ¹⁶ Un mar-mo un wu n-ton o-kan, wu mossute **Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á be-ur gaan. Komo wu hongsu ye un Shir ne. Bo un kaane ye do yage un or un ye ne komo á. § ¹⁷ **Kiristi** haante wu ko'ote **Ma-to m-Rerem** to ro m-hante gwugwu-mo ur-hur be-ur no ye nome m-pupa* un Shir ne à, m-gwugwu be-de un ye ro yow yow† à.‡ ¹⁸ Rem **Kiristi**, a hoks m-ha myet-m na (**Yahuda**-ne un ye ro **Yahuda**-ne á) be-de un Shir Tato na un bu-yo un **Kukt-o Shir** gaan.

Kiristi muute na ragaan

¹⁹ Remen kaane, m-moka no ye ro **Yahuda**-ne á no kus hamat-ne komo á, amba no waragte ragaan un hun-ne ye Shir ne. Komo m-moka no waragte hun-ne ye un den-o Shir. ²⁰ A un sher no un shi'it-de **yan-Tom Yeso**, un **yan-Rwor un Ma-to Shir** ne. Yeso **Kiristi** un hi un de un wu, wu ro ka ta'ar-o o-kwunt o a meete ka hur-o à. ²¹ Wu wu bope ka hur-o be-ur gaan. Wu mossute ka hur-o waragte caari-o Pyo-o ba m-kukop, remen Wan-Koyan she'ete n-me. ²² Remen a mossute un **Kiristi** ne, a m-ma no mosse un ye ken ye ne remen no waragte o-hur be-de Shir ro ur-she'et à un **Kukt-o** un wu.

Bor-us tet

Burus rurute ye ro Yahuda ne á

Ma-to m-Rerem

¹ Remen kaane, me, Burus, um ro un kon-se Shir rem no. Me ke'o remen me m-nome un Yeso **Kiristi** m-guw, un bu-yo un ko'ot un ma-ut Yeso be-ur no ye ro **Yahuda**-ne á. ² Um nepste no hogute unze Shir ya'astu me senge-mo un ko'ot un ma-ut Yeso remen gwu no. Wu un ya'as me ka senge-mo remen yar-mo un wu. ³ Shir ye hante um nept zonge-to wu nome un hur-de un wu à, un cow-yo ut-hyangan. Um ro gensutu no ka ma-to kut. ⁴ Da-o no karunte yo um genbe no à, noa nep unze um nepste zonge-to Shir mosse un **Kiristi** ne. ⁵ N-ga, Shir kute hun-ne ye un ka da-o ka zonge-to wu nome á. Amba m-moka wu kutusute **yan-Tom Yeso**, un yan-Rwor un ma-to un wu ne un bu-yo un **Kukt-o Shir**. ⁶ Yo Shir wuke à yo ro: be-de un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi** Yeso, ye ro **Yahuda**-ne á, **yan-dor Yeso** yea kum ur-gwug hond hond un te ne **Yahuda**-ne. No un te ne a waragte untun hun-ne gaan. No ye ro **Yahuda**-ne á no ro un de ma no gwug-de ne de ka yo Shir suru na o-nu un bu-o Yeso **Kiristi** à.*

⁷ Remen yar-mo Shir, wu ya'astu me ka senge-mo, um waragte ko-guw, wan-ko'ot un ma-ut Yeso, bo wu rwo'e beeb-de un wu be un de à. ⁸ Me bo'os um es be-de un kap hun-ne ye Shir á. Amba myet un kaane ne, Shir ya'ag me senge-mo un ko'ot un ma-ut Yeso be-de un ye ro **Yahuda**-ne á, **Ma-to m-Rerem**, un **Kiristi**. Ka **Ma-to m-Rerem** to aragte nap-se un net. ⁹ Komo remen um rurute hun-ne myet, bo Shir ro m-nekette un ka zonge-to ro wukusse à, hak-us hak yo ro wukusse be-de un wu. Wu wu nome rii kap à. ¹⁰ Yo Shir cone à yo ro: **yan-dor Yeso**, ye ko'ot nap-se Shir, se aragte us-nap myet. M-moka, ye rure kap ya-ut-gwomo un ya-ur-beeb ne un be-to n-ton. ¹¹ Rii-yo

† **Bor-us yoor:13** 2:13 hyó-mo un Kiristi = mar-mo un Kiristi. ‡ **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Koro 2:14. § **Bor-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Koro 1:20. * **Bor-us yoor:17** 2:17 m-pupa = Yahuda-ne á. † **Bor-us yoor:17** 2:17 ye ro yow yow = Yahuda-ne. ‡ **Bor-us yoor:17** 2:17 Hyen komo: Isha 57:19. * **Bor-us tet:6** 3:4-6 Hyen komo: Koro 1:26-27.

Shir nomot hono o-dak, wu zongsute unze **yan-dor Yeso** a nom kaane. Komo wu nomog kaane un beeb-ur **Kiristi** Yeso, Wan-Koyan na. ¹² Remen a shereg un **Kiristi**, komo a mossute ut-hi un wu ne, a kum cow-yo m-ha be-de Shir un jaab ne ba o-gyer. ¹³ Me no m-kon, hakkure, no naas men-ut no remen koob-de me m-swog rem no a, amba 'ku no o-cin un kaane.

Burus konog remen hun-ne ye o-Apisi

¹⁴ Remen kaane, um kwukte be-de Shir Tato na, um konog rem no. ¹⁵ Wu hwoone ko yo ke rii-yo un hoog-yo myet n-Ton o-dak ne. ¹⁶ Seps-mo Shir ro ut-moor ne remen hun-ne un wu. Remen kaane, me us-kon bo Kukt-o un wu he no m-ya ur-beeb a, bo hur-ut no he nom m-wons a. ¹⁷ Komo me us-kon se Shir, bo **Kiristi** he m-she'et koyanda un hur-ut no remen no shereg un wu a. Me us-kon no cun Shir, un or no ne. Ka con-to a doo no m-wons. ¹⁸ Remen kaane, me us-kon myet hun-ne ye Shir a hoks m-nap bo wu wasse un na ne a. Wu conog na ba ur-ma. Komo yatt-wu he to hoks m-me'es a remen mo ro deen. ¹⁹ Komo noa nep was-m **Kiristi** mo arge be-de m-nap a. Ka da-de a shoos no shi-mo un hoog ur-beeb ne rwuun-mo be-de Shir.

²⁰ A bum no Shir wu ro Wa-ur-Beeb de un nom un rii-yo arge barag-us na a. Wu nom komo rii-yo arge ka yo a kone wu a. Wu un nom kaane un beeb-de un Kukt-o un wu o ro un hur-ut na a. ²¹ Remen kaane, yage na ye ro hun-ne ye Shir a, komo ye mosse ur-hi un **Kiristi** Yeso ne a, a bumut no Shir har da-o ba m-ta! **Amin!**

Bor-us nass

Mosse ut-hi un Yeso ne

¹ Remen kaane, me wu ro un kur-o m-ke'et a, remen dor Wan-Koyan a. Me un kon-us no no she'et she'et-de rege hond hond bo hun-ne ye Shir ro m-she'et a, remen Shir wu daagu no hun-ne ye un wu. ² Koyanda ma'as no yan-gwegwer-mo ur-hi, un 'mo ur-hur ne, komo no geeg ut-men un or no ne ne be-de m-was.* ³ Nom no bo un yo no he m-hoks a no she'ette Kukt-o gaan un or no ne m-was ne bo Kukt-o ya'u no a. ⁴ Kap na yan-dor wur-o gaan-o, komo **Kukt-o Shir** o-gaan. Kaane komo Shir ya'ag na sakt-o gaan rem Yeso. ⁵ A gem no ut-hi cinda Wan-Koyan gaan wu atte a, sher-m gaan, komo yo'os-de m-ho m-gaan un Yeso. ⁶ Shir gaan-wu, wu ro Tato na. Wu ro na ut-gwomo myet, wu ro m-senge be-ur na, komo wu she'et un hur-ut na myet.

⁷ Ko wu ke be-ur na a ya'ag wu go un mo ma un wu yar-mo bo **Kiristi** cone a. ⁸ Bo Ma-to Shir zee a,

“Da-o wu da n-ton a,
wu dekuru yan-yage-to un wu, ye wu re ur-gun a.

Komo wu ya'uru hun-ne m-yar go-us-go.”†

⁹ Da-o Ma-to Shir zee, “Wu daag n-ton a,” yo Ma-to Shir ro m-zee a, yo ro: n-ga **Kiristi** ro heesunte un ka dak-o rii-yo wu deet n-Ton shir. ¹⁰ Ka net-wu haane rwuun-mo n-Ton haan-mo n-dak a, wu ro **Kiristi**. Wu warge n-Ton shir be-de jishé m-pipir a, remen wu shiit hono o-dak kap. ¹¹ **Kiristi** ya'ase hun-ne m-yar. Wu daaguru:

Ye ken ye, ye warag **yan-Tom Yeso**,
Ye ken ye **yan-Rwor un Ma-to Shir**,
Ye ken ye yan-Rwor un **Ma-to m-Rerem**,
Ye ken ye yan-Gut-de un hun-ne ye Shir, un
Ye ken ye ya-ur-Yoos ne.

¹² Wu un nom kaane remen wu zongsute hun-ne ye Shir bo ye he m-nome un or un ye ne m-guw a, remen **yan-dor Yeso** waragte ur-beeb ne ye bo'ose un dor-o un **Kiristi**.

¹³ Yo wu cone be-ur na myet a, yo ro a mosse ut-hi un bu-yo un sher-m na un nap-se

* **Bor-us nass:2** 4:2 Hyen komo: Koro 3:12-13. † **Bor-us nass:8** 4:8 Hyen komo: Bong 68:18.

un **Wà-wu Shir** har a shiit mat-de un **yan-dor Yeso**. Wu ɔnɔg kap na yan-dor a gem nɔ ut-hi remen na kap a shereg un **Wà-wu Shir** komo remen na kap a nepse wu. Wu ɔnɔg kukt-o na warag shiishe untun **Kiristi**. ¹⁴ Ka da-o a warag untun wan-yaar komo á. Yan-yoos-de ut-bɔ ye hoks na m-raks á, kɔ ye nɔm yo a hette m-sher un rii-yo un ba ur-bon á. A warag untun hat-o caari, o jɔk-ye m-hɔ ro m-tute kɔ o ke raag-o n-ton m-hɔ á. ¹⁵ Otte kaane à jiište, a rur o-nip un bu-yo o-acunde, bɔ a he m-warag shiishe untun **Kiristi** un kɔ yo ke rii-yo a m-nɔm à. Wu rɔ ko-Gwomo na. ¹⁶ **Kiristi** mossute myet yan-dor ye un wu untun bɔ 'rwo-ɔs mosse myet dok-to un wur-o un net à. Urege kɔ de ke dok-de nɔmog yo depe de nɔm à, ka da-de o-wur myet o bo'osuru o waraguru m-'wɔns ne, da-o kɔ de ke dok-de o-wur de wasse un or un de ne à.‡

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi

¹⁷ Remen kaane, me nɔ m-zee komo me un nak un to-ut nɔ un beeb-de un Wan-Koyan: Nɔ she'et untun hun-ne ye nape Shir á. Barag-se un ye myet se o-hwaa se. ¹⁸ Ye nap rem-se Shir á. Ye rott ur-kwukur be-de un hoog pu-o o Shir ya'ase á, remen koob-de un nap-se un ye un cikt-de un ye ne. ¹⁹ Kɔ ye nɔm rem-se un ba ur-bon ye un hoge m-'e á. Ye rɔ un naas o-da o un ye myet un nɔm un rem-se un ba ur-bon un wur-to un ye bɔ ye cone m-nɔm à. Ye un nɔm un rem-se o-ás o-suub ne, komo ye rɔ m-ha co un nɔm un gon ka rem-se.

²⁰ Amba da-o nɔ nape **Kiristi**, a yoosu nɔ, nɔ nom kaane á. ²¹ Un nepste unze nɔ hogute ma-to un wu. Komo a yoosutu nɔ yoos-de o-nip de ma Yeso. ²² Yo a yoosu nɔ à, yo rɔ yagu nɔ gon she'et-de nɔ ro m-she'et n-ga à. Un ká da-o nɔ ro m-ɔn un nɔm un myet gon rem-se un ba ur-bon. Ká rem-se rɔ nɔ m-egusse komo se rɔ un saburse un hoog-m nɔ. § ²³ M-moka yagu nɔ **Kukt-o Shir** garamsute she'et-ur nɔ un barag-ɔs nɔ ne. ²⁴ Shir ya'astu nɔ hur-ur pu-de untun de ma un wu. Remen kaane she'et nɔ ur-she'et un bu-yo un ka hur-ur pu-de de, nɔ warag kashi un hun-ne ye o-nip komo ba **ur-ba'as** bɔ Shir cone nɔ warag à.*

Karamsa-o un hoog-m pu-mo

²⁵ Remen kaane, nɔ do nɔm ut-bɔ komo á. Amba rurɔ nɔ or nɔ ne o-nip, remen na dok-to un wur-o gaan to. †

²⁶ Urege “nɔ nɔmog ɔs-ryaab, nɔ yage nɔ nomot **ur-ba'as** á.”‡ Nɔ jar nɔ nɔm ɔs-ryaab har ho-ur hebe nɔ á. ²⁷ Nɔ rɔ ɔs-ryaab, nɔ ya'ag o ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ur-keer wu rakstu nɔ.

²⁸ Net-wu rɔ ur-hyow à, wu jar wu do hiw ur-hyow komo á. Amba wu kum kashi un rii-yo m-nɔm yo un kom-to un wu. Kaane wu he m-gu hi un de un wu, wu gu koob-ne komo.

²⁹ Nɔ jar nɔ nɔme or nɔ ma-to un ba ur-bon á. Amba cep nɔ ma-to he m-do'e or nɔ ne jaab-o ut-men à, remen ye bo'osute m-sher ne be-de Shir remen ma-ut un nɔ. Rwor nɔ ma-to depe à, to he gu un hun-ne à.

³⁰ Nɔ jar nɔ naas hur-de un **Kukt-o Shir** á. Shir un 'ya nɔ Kukt-o un wu o rɔ o-napa unze nɔ hun-ne ye un wu ye. Ka **Kukt-o Shir** o oa senge ur-she'et un hur un nɔ har da-o Shir he nɔ m-rur war war à. ³¹ Yagu nɔ ka rem-se myet:

Tuk-mo ut-men,
Ur-shoos ne, un
Mar-mo ɔs-ryaab ne,
Ut-ween ne, un

‡ **Bɔr-ɔs nass:16** 4:16 Hyen komo: Koro 2:19. § **Bɔr-ɔs nass:22** 4:22 Hyen komo: Koro 3:9. * **Bɔr-ɔs nass:24** 4:24 Hyen komo: Koro 3:10; Taka 1:26. † **Bɔr-ɔs nass:25** 4:25 Hyen komo: Zeɔa 8:16. ‡ **Bɔr-ɔs nass:26** 4:26 Hyen komo: Bɔng 4:4 (ut-Girik).

Naas-de un hun-ne ne, un
 Kō de ke gōn she'et-de ba ur-bon de ne.

³² Un suge-de un kaane, hōgu nō 'wōn-ur or nō ne, nō was or nō ne. Soksu nō or nō ne **ba'as-to** un ye, bō Shir soksu nō **ba'as-ut** nō rem **Kiristi** à. §

Bor-us taan

Was nō or nō ne

¹ Doru nō bu-yo un Shir remen nō rō yakar-ye un wu, komo wu rō nō m-was deen.
² Con nō hun-ne koyanda, untun bō **Kiristi** conu nō à. Wu marag rem na. Wu ya'aste Shir hoog-mō un wu ut-**seke** tō m-shi'igin, un nōm un kaane wu gwu'ursute Shir ur-hur.*

³ Amba remen nō un hun-ne ye Shir ye, nō jar nō nōm rem-se ma saa kō rii-yo m-'e á, komo nō nōm o-suub á. Gō un ka **ba'as-to** depe be-de un hun-ne ye Shir á. ⁴ Komo nō jar nō nōm ma-tō m-'e kō ma-tō o-hwaa, kō ar-de un ba ur-bon á. Otte kaane à, jiishte nō senge bongon-de Shir un rii-yo wu nōme à. ⁵ Nap nō o-nip unze ko-wa-o-ás, un ko-wan-nōm un saw-tō m-'e ne, un ko-wa-o-suub ne, ye rott ur-kwukur be-de un rii-yo ur-bon yo un gwomo-ut **Kiristi**, un gwomo-tō un Shir ne á. Ko-ya-o-suub un ko-wa-m-gir ne gaan-ye rō, remen ye kwuktute ka rem-se un hōno o-dak se. ⁶ Nō jar nō yage hun-ne raks nō un ma-tō o-saa tō ye m-rwor á. Remen gō un ka rem-se rō m-hante un ryaab-se Shir be-de un ye nōme koob-de o-dorotte à. ⁷ Remen kaane, nō jar nō mosse ur-hi un gōn ka hun-ne ye rō un nōm un gōn ka rem-se un ba ur-bon se ne á. ⁸ N-ga nō ro n-te o-comb, amba m-mōka nō cōwog be-de m-cecar be-de un Wan-Koyan. Kāane she'et nō she'et-de m-cecar. ⁹ Me un zee kaane remen urege hun-ne rō ur-she'et be-de m-cecar, yea nōm she'et-de ur-bon, she'et-ur kashi, un nōm un o-nip ne. ¹⁰ Nōm nō bō un nōm-m nō, nō nept rem-se Wan-Koyan cone nō senge m-nōm à, komo nō nōm ka rem-se. ¹¹ Nō jar nō mosse ur-hi un nōm un rem-se o-saa ne se ye rō m-nōm o-comb á. Otte kaane à rwuntu nō ye, unze gōn ka rem-se ye rō m-nōm à, se rott ur-bon á. ¹² Rii-yo m-'e yo a rurut rem-se ka hun-ne ye rō m-nōm wukuse à. ¹³ Amba da-o a hante us-rem be-de m-cecas, ka da-de, kōwan he se m-nap bō se rō à. ¹⁴ Cūcar-m rwuntute kō yo ke rii-yo cas cas. Q a zette,

“Wa-m-rew ine!

Ine be-de un margan-ne,
 Ine komo **Kiristi** a 'ye wō m-cecas.”

Ur-she'et n-me un beeb-de un Kukt-o Shir

¹⁵ Remen kaane nōm nō cen un she'et-ur nō ne. Nō jar nō she'et untun raag-ne á, amba she'et nō untun ya-us-nap. ¹⁶ Myet da-o nō kume keer-de un nōm un kashi un rii à, nōm nō yo. Nōm nō remen ka hō-tō atte m-mōka à, hun-ne rō m-nōm un rem-us yo-se.† ¹⁷ Remen kaane nō jar nō warag raag-ne á, amba nōm nō bō un nōm-m nō, nō nept rii-yo Wan-Koyan cone nō nōm à, komo nō nōm yo.

¹⁸ Nō yage ke-m ho nō á. Yo ka cōw-yo m-sabre yo. Un suge-de un kaane, shi nō un **Kukt-o Shir**. ¹⁹ Tepse nō or nō ne un Sep-tō ur-Bongon tō Shir. Komo nō hu'e Wan-Koyan ut-sep ut-dum ne tō ur-bongon un hur-ut nō. ²⁰ Koyanda nō bum Shir Tato na un kō yo ke rii-yo, remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.‡

Campo-ne un ne'a-ne ne

²¹ Nōme nō or nō ne o-dorotte remen sek-mō nō un m-'ya un **Kiristi** à.

²² Ne'a-ne nōme nō campo nō ne o-dorotte, bō nō m-nōme un Wan-Koyan à. § ²³ Nōm

§ **Bor-us nass:32** 4:32 Hyen komo: Koro 3:13. * **Bor-us taan:2** 5:2 Hyen komo: Rwuu 29:18; Bong 40:6.

† **Bor-us taan:16** 5:16 Hyen komo: Koro 4:5. ‡ **Bor-us taan:20** 5:19-20 Hyen komo: Koro 3:16-17. § **Bor-us taan:22** 5:22 Hyen komo: Koro 3:18; 1Bit 3:1.

nɔ yo ka remen campo rɔ co be-de un ne'a un wu, bɔ **Kiristi** rɔ co un be-de un **yan-dor Yeso**, ye rɔ wur-o un wu. Wu un hi un de un wu, wu rɔ **Wan-Gwu** un ka wur-o. ²⁴ Bɔ **yan-dor Yeso** rɔ o-dɔrotte be-de un **Kiristi**, kaane ɔ nɔ ne'a-ne he nome un campo nɔ ne o-dɔrotte un kɔ yo ke rii-yo.

²⁵ Nɔ campo-ne con nɔ ne'a nɔ ne, bɔ **Kiristi** cone yan-dor à, komo wu ya'asuru hi un de un wu be-de m-mar rem yan-dor.* ²⁶ Wu un nom kaane remen wu muute ye cas cas be-de Shir, wu so'os ye m-ho un Ma-to un wu. ²⁷ Wu un nom kaane remen da-o wu he deke un hi un de un wu yan-dor à, ye waragte m-seps ne, ba ut-ri'in, kɔ hiin, komo ba m-kukop, ye warag por por, ba a un kum be-de a he m-pyap à. ²⁸ Kaane depe komo campo-ne cun ne'a un ye ne bɔ ye m-con un hi un de un ye à. Wu cone ne'a un wu ne à, hi un de un wu, wu rɔ m-con. ²⁹ Ur-kom, yatt-wu take yage un wur-o wu á, amba wu rɔ un m-was un ɔ ne ur-bon ne. Kang-o gaan, **Kiristi** rɔ un con un yan-dor ye un wu. ³⁰ Wu waste un na ne remen na dok-to un wur-o un wu to. ³¹ Bɔ to rɔ gense un Ma-to Shir à, "Net a yage inu un wu, un tato-o un wu ne, wu momsite ne'a un wu o-wur, nen yoor-mo un ye, yea warag wur-o gaan."† ³² Caari-to ut-ma rɔ wuke kanɛ. Me men dek to un essente-de un **Kiristi** un hun-ne yan-dor ne. ³³ Kap un kaane ne, ka ma-to rem nɔ to kap. Yage kɔ wu ke campo-wu cunut ne'a un wu, bɔ wu rɔ un conu un hi un de un wu à. Ne'a ne, komo wu 'ye campo un wu ut-gos.

Bor-us cind

She'et-de un yakar, tat-ne, un in-ne ne

¹ Nɔ yakar nome nɔ inu nɔ un tat-ne nɔ ne o-dɔrotte. Kaane depe nɔ nom remen nɔ ye ma Wan-Koyan ye.* ² **Karamsa**-o ur-takan ɔ a mosse un swooru o-nu ne à zeeɔ, "Ya tato ru, un inu ru ne m-sek, ³ remen o hogute sok-mo un yo wo m-nom à, komo hoog-m ru nomut m-seeb o-dak."†

⁴ Tat-ne, nɔ jar nɔ nome yakar nɔ o-susok bɔ ye he nom us-ryaab á. Amba kute yakar ru bɔ ye he m-bo'ose us-nap à, un yoos-de un ma-ut Wan-Koyan.‡

Guw-ne un yan-hur-to un ye ne

⁵ Guw-ne, nome nɔ yan-hur-ut nɔ ye un ka dak-o o-dɔrotte, nɔ 'ye ye m-sek, nɔ gyer ye. Nom nɔ kaane un hur-ur gaan. Nom nɔ ye o-dɔrotte, bɔ nɔ un nome un **Kiristi** o-dɔrotte à. ⁶ Nɔ nom saw-to un gwot-o un yish cot remen ye bumut nɔ á. Amba nome nɔ ye o-dɔrotte sa o zee **Kiristi**, nɔ m-nome, nom nɔ yo Shir cone à un hur-ur gaan. ⁷ Nom nɔ senge-mo un guw-m nɔ un hur-ur gaan, untun Wan-Koyan nɔ m-nome m-guw, yanze hun-ne cot á. ⁸ Baks nɔ unze Wan-Koyan a 'ye kɔ wu ke net-wu ur-'yons un myet rem-se ur-bon se wu nome à, kɔ ko-guw-wu rɔ kɔ ko-guw á.§

⁹ Nɔ ya-o-hur-ye un guw-ne, gwot nɔ guw-ne nɔ komo bɔ depe à. Nɔ 'ya ye o-gyer á. Nap nɔ unze myet nɔ un ye ne rɔ un Wan-Koyan ne n-Ton o-shir, komo wu rott m-koos á.*

A dek nɔ kap saw-to ur-gun to Shir

¹⁰ Ur-buste, tor nɔ un Wan-Koyan Yeso un kɔ ɔ ke da-o, wu doote kukt-o nɔ m-'wons n-me 'wons-mo un beeb-de un wu. ¹¹ Cop nɔ myet saw-to ur-gun to Shir ya'asu nɔ à, remen nɔ kwangute **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Nom nɔ kaane taase wu hoks nɔ m-raks. ¹² Me un zee kaane remen gun-ur na de un hun-ne de á. Amba dum-mo atte

* **Bor-us taan:25** 5:25 Hyen komo: Koro 3:19; 1Bit 3:7. † **Bor-us taan:31** 5:31 Hyen komo: Taka 2:24.

* **Bor-us cind:1** 6:1 Hyen komo: Koro 3:20. † **Bor-us cind:3** 6:2-3 Hyen komo: Rwuu 20:12; Kara 5:16.

‡ **Bor-us cind:4** 6:4 Hyen komo: Koro 3:21. § **Bor-us cind:8** 6:5-8 Hyen komo: Koro 3:22-25. * **Bor-us cind:9** 6:9 Hyen komo: Koro 4:1; Kara 10:17; Koro 3:25.

un yan-dak-ye rim-ye ne un myet gwomo-ne ye un **ya-ut-kot** ye ro be-to ro n-ton à. Komo ye ro ut-gwomo un ka dak-o o-comb o. ¹³ Remen kaane, cop no myet saw-to ur-gun to Shir ya'asu no à. Nom no kaane remen da-o ka ho-ur yo-de de woone no hokste m-es eso. Da-o no komse nom no ko yo ke rii-yo, a 'wos no eso.

¹⁴ Kaane zongu no ur-gun! No kum nip-o Shir o waktu no untun o-hap yo no gage un byon-us no à. Yage kashi ur-she'et warag be-ur no untun matuku-de o-kwom de ur-gun de he m-hok un wur-ut no à.† ¹⁵ Zonge-to un ko'ot un **Ma-to m-Rerem**, to ro m-rwo un hun-ne m-she'et she'et-de un gwugwu-mo ur-hur un Shir ne. Toa warag untun ut-ka'ante un na-us no.‡ ¹⁶ Myet un kaane ne, yage sher-mo waragtu no o-tum o no he m-bop à, no hokte hi un no, remen no senet eer-ye o-ra ye un ka **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu. ¹⁷ Ka nap-se unze Shir guug na be-de m-mar, ya se ro untun toob-o ur-gun, o no he m-cop à. Ship no Ma-to Shir n-me hur-ut no. Ya to ro untun magay-o **Kukt-o Shir** ya'asu na to guut na à.§ ¹⁸ Ko de ke ho-de no nom us-kon un beeb-de un **Kukt-o Shir** un ko yo ke rii-yo no m-nom à. Sengu no kon-se Shir un rii-yo no o-hoob à. Kon no ko o ke da-o, bo **Kukt-o Shir** kutu no à. No gyept yish á, senge no kon-se Shir remen hun-ne ye Shir myet. ¹⁹ Kon no rem re bo Shir he me m-'ya kashi ut-ma à, bo um he m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ba o-gyer à, bo um he rure un hun-ne ma-to o-nip to ro wukuse n-me un **Ma-to m-Rerem** à. ²⁰ Me ke'o m-moka, myet un kaane ne me m-ko'ot un **Ma-to m-Rerem**, me wan-tom **Kiristi** wu. Kon no rem re bo Shir he me m-'ya un jaab um ko'ote **Ma-to m-Rerem**, bo depe à.

Gas-de ur-buste

²¹ Um conog no nep rew-m re un yo me m-nom ne à. Tikokos, wua ruru no myet ma-ut re. Wu ro heno na wu a m-con à. Wu nomote Wan-Koyan m-guw un hur-ur gaan.* ²² Me un tombe wu be-ur no remen wu rurutu no bo te ro à, wu do no komo jaab-o ut-men.†

²³ Or re ne, me un kon-se Shir Tato na un Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ne, ye 'ye no gwugwu-mo ur-hur. Komo ye ru no m-was un or no ne, no senge m-she'et ne, be-ur **Kiristi**. ²⁴ Yar-mo Shir nom be-de un myet ye ro m-con un Wan-Koyan Yeso **Kiristi** con-mo un ba m-ta à.

† **Bor-us cind:14** 6:14 Hyen komo: Isha 11:5; 59:17. ‡ **Bor-us cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 52:7. § **Bor-us cind:17** 6:17 Hyen komo: Isha 59:17. * **Bor-us cind:21** 6:21 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. † **Bor-us cind:22** 6:21-22 Hyen komo: Koro 4:7-8.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Piripi

Rem-se ro n-me à:

M-zantɛ 1:1-11

Rem-ɔs Burus se un hi un de un wu 1:12-26

M-hoog n-me un Kiristi 1:27—2:18

Zonge-ut Burus rem Timoti ne un Eparaditus 2:19-30

Ur-kewes un ma-to un ya-ut-yage o-darem ne 3:1—4:9

Burus un nay un wu ne wu un bo-o o-Piripi 4:10-20

Ur-kom 4:21-23

Ur-gas

¹ Me, Burus un **Timoti** ne yan-guw-m Yeso **Kiristi**,* ro no m-gas, kap no ye ro n-me un bo-o o-Piripi à, ye gokse Yeso **Kiristi** à. Komo te m-gas un yan-gut-de un **yan-dor Yeso**, un yan-m-senge ne.† ² Me un kon-se Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**, wu 'ye no ur-ho un gwugwu-mo ur-hur ne.

Bom un Shir un kon-se Shir ne

³ Ko o ke da-o um nome us-barag un no ne, me un bom un Shir rem no. ⁴ Da-o um nome us-kon be-de Shir rem no à, zak-o ro me m-re myet. ⁵ Bo un ka ho-de no gokse ma-ut Yeso à, no sengute m-mosse ut-hi un me ne, un ko'ote un hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to ne, har m-moka. ⁶ Um nepsɛ Shir wu takne nom un rii-yo ur-bon un n-me un hur-ut no à, wua senge m-nom har wu komot kap, da-o Yeso **Kiristi**, muune be-ur na komo à.

⁷ Komo hond hond o um hoge bo um hoge un no ne à, o rwo'e mettu no m-hwo ur-keer, remen no ro un mosse ut-hi un me ne, un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to, to Shir ya'su me m-rur à. Da-o um ro ke'o à, no mossute ut-hi. Komo da-o um ro be-de un yan-piish ut-ma à, um shereg o-nip un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to un kute un hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to nip-to.

⁸ Um waste un no ne deen, hyange bo **Kiristi**, Yeso wasse deen un no ne à. Shir nepsɛ ma-ut re nip-o.

⁹ Yo ka yo me us-kon be-de Shir rem no, remen no sengute m-was un or no ne arge bo no nome n-ga à. Me us-kon no bo'ose us-nap se Shir us-weer ne, ¹⁰ komo noa hoks m-daag yo jiishe à un be-de yo ur-bon un yo ba ur-bon ne. Komo no waragte kashi un hun-ne, no nom rii-yo hun-ne hette no m-pyap á, har da-o **Kiristi**, muune à. ¹¹ Um konog bo hoog-m no un hur-ur no ne he m-do m-kashi à, un beeb-ur Yeso **Kiristi**, kap yo ka yo me us-kon remen da-o hun-ne nape unze no us-barag no nom kaane, yea 'ye Shir m-sek, ye bum wu.

Ke'et-m re doog ko'ot un ka Ma-to m-Rerem to

¹² Or re ne, yan-dor, um conog no nep rii-yo nomu me à un ka ho-to, yo zwop ka **Ma-to m-Rerem** to á, amba hun-ne deen gokste ma-ut Yeso. ¹³ Ke'et-m re rwo'og karma-ne, ye ro ur'er de un den-o ut-gwomo à, un ye ken ye ne kanɛ m-nap unze me wan-dore un Yeso **Kiristi** wu.‡ ¹⁴ Remen ke'et-m re, rwo'og yan-dor Yeso deen bo'osute un jaab-o ut-men. Komo ye doste o-gyer un rwor un Ma-to Shir.

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 16:12. ‡ **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 28:30.

15-17 Nip-o, ye ken ye rɔ m-ko'ot un ma-ut **Kiristi**, remen ye rɔ ur-shoob. Ye ko'ote ma-ut Yeso un con-mo ur-hur, ye rɔ m-con um su ur-koob ke'o à. Amba ye ken ye ko'otte ma-ut **Kiristi**, un hur-ur gaan, ye ka, ye rɔ m-ko'ot remen ye conog me, komo ye nepste Shir rwo'og me kaane a kutute hun-ñe unze ka **Ma-to m-Rerem** to nip-o. 18 Ko m-was! Me o-zak remen kaane ko yo ke cow-yo, hun-ñe hoge ma-ut **Kiristi**. Ko ye ken ye ko'ot un hur-ut yoor, ko ye ken ye ko'ot un hur-ur gaan, um hogute o-zak, remen hun-ñe hogute ma-ut **Kiristi**.

Komo man nom o-zak, 19 um nese a ho'osu me remen kon-ɔs no be-de Shir, komo un gwu ne o rwuune be-de un Kukt-o Yeso **Kiristi** à. 20 Duw-de un con-m re un saktore ne um re ur-ho ba m-'e un senge-mo Shir ko o ke da-o, um kum beeb-de us-rwun, remen m-moka un ko o ke da-o ne, **Kiristi** wua hoge me un sek-mo un wu, ko um nom hoog, ko um mer. 21 Hoog-m re rɔ myet be-ut **Kiristi**, me rɔ un hoog ne, me mere, komo jiishte be un de. 22 Man hoks o ka m-nap yo m-daag á. Urege me un hoog ne, man senge senge-mo m-nom un rii-yo depe à. 23 Hur-ur un de wongute be-ut yoor. Um conog deen um mer um waragte be-ur **Kiristi** jiishte me kaane. 24 Amba me ro kane be-ur no un hoog ne jiishte rem no. 25 Um nese jiishte ur-bon rem no me rɔ un hoog ne, man she'et un no ne, a doto no ha co, komo no nom o-zak, no sher be-de Shir, 26 remen me ro be un no ne komo noa kum 'wons-mo un bop un Shir o-zak ne un dore un Yeso **Kiristi** ne, komo no nom us-ses rem re.

27 M-moka rii-yo jiishte à, nom no bo **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**, cone à, ko um habe m-hyen no, ko me habe á, man hoge no eks m-'wons ne, kang-o gaan, komo cow-o gaan no ine eso remen ye cone naas un ka **Ma-to m-Rerem** to à. 28 No hoge gyer-o un yan-yage-ut no á. Es no m-'wons ne ko o ke da-o. Nom un kaane, noa kute ye unze Shir a saburse ye. Amba wua gu no remen Shir no a deet no n-ton. 29 Um zeege yo ka, remen Shir ya'ag no da-o un goks un ma-ut **Kiristi**, komo Shir ya'ag no o-da no su ur-koob un wu ne. 30 M-moka no un swo ur-koob, bo um swoo n-ga à, komo no hyanag un hi un no. Komo m-moka no hogute unze har m-moka me un senge-mo un swoo un ka koob-de ke'o. §

Bɔr-ɔs yoor

Ma un gwugwer-mo hi-ur Yeso

1 Remen **Kiristi**, ya'ag no jaab-o ut-men, komo wu hamat no, remen no un morgede ur-bon un **Kukt-o Shir** ne, komo un hoge 'won-ur or un no ne, Yeso rɔ ur-'won ne, wu conog no komo. 2-4 Barag-ɔs no us-gaan, con-m gaan, komo hur-ur gaan. No nom con-to ur-hi á, ko us-ses. Amba ess no ur-hi gwerger un or no ne. No gwot no jiishte net á, amba gwot no unze a jiishte no. Gwot no or no ne, ba hi un no cot á. No nome yo ka, zak-o a ho me:

5 Barag-ɔs no nom untun se ma Yeso **Kiristi**, kaane:

6 Ya wu rɔ gaan un Shir ne,

amba wu dek hi un de un wu hond hond un Shir ne á.

7 Amba wu muute hi un de un wu hwaa,

wu warguru ko-guw untun net.

Komo bo wu haante à, un wur-o un net,

8 wu gweregsuru hi-de un wu.

Komo wu nomuru o-dorotte o woote wu m-mar à,
n-ton o-kan.

9 Remen wu nomog kaane, Shir jakste wu
un be-de jiishte à,

wu sagburu wu ut-gwomo to jiiše
ko to ke gwomo-to à.

¹⁰ Shir un nom kaane, remen ko se ke rwun-se a kwukt,
se 'ye Yeso m-sek,
ko n-ton, ko n-dak, ko ne n-me o-dak.

¹¹ Ko wu ke ne a zee,
"Yeso **Kiristi** ro Wan-Koyan,"
nom un kaane, a hante m-seps be-de Shir Tato na.*

M-cecas untun yege-regen

¹² Or re ne, yan-dor, ma no Yeso, dorotte-o no ro m-nom da-o um ro be-ur no à. Um conog m-moka dorotte-o no jiish o n-ga. She'et no kaane, remen no ye'et Shir ut-gos, un gyer-o un wu remen wu guug no. ¹³ Remen Shir ro un senge-m un no ne, no cun m-nom ne, komo noa hoks m-nom rii-yo wu cone no nom à.

¹⁴ Nom no ko yo ke rii-yo ba us-cenene, ko sune-mo ut-ma. ¹⁵ Bo hur-ut no he ut-pus to, ba ut-reeb, no warag kashi un yakar-ye Shir n-tete o un yan-hur-ut rim-to un kaane yea hyen no m-cecas ne untun yege-regen kyarkyar n-te o-comb.† ¹⁶ No ko'ot ka ma-to ro un 'ya m-hoog à, remen um nomot us-ses rem no, um nept senge-m re ja m-ho á, un ho-de **Kiristi**, he m-muun à. ¹⁷ Amba ko a duus me untun rii-yo m-swo yo ur-seke un guw-mo ro m-rwuun ne be-de un sher-m no à, me m-hoge m-rerem o-zak ne un no kap. ¹⁸ Un remen kaane no ma nom no o-zak un me ne.

Timoti un Eparaditus ne

¹⁹ Me o-saktō unze Wan-Koyan Yeso a toso me m-tombe **Timoti** ba un naas o-da be-ur no, remen wu ye'et me jaab-o ut-men, da-o wu waktune komo wu ruru me rii-yo ur-bon yo no m-nom à. ²⁰ Yatt-wu arge wu kanē be un de á, wu conu no untun **Timoti** á. Hur-de un wu ro co co be-ur no. ²¹ Um zeeg yo ka remen ko wu ke wu conog hi un de un wu, hur-de un ye ro co co be-ur Yeso **Kiristi** á. ²² Amba no nepste **Timoti** kutute hun-ne unze wu bo'oste. Bo wa ro un nom m-senge un tato un wu ne à, wu ko'ote ka **Ma-to m-Rerem** to un me ne. ²³ Me o-saktō, man tombe wu, da-o um nape be-de um ro à. ²⁴ Um nepste un hur un de, o ka: Wan-Koyan a gu me komo man habe be-ur no ba un naas o-da.

²⁵ Amba um waksute hur un de, ur-takan, man tombe or re wan-dor, Eparaditus, wu waragbe be-ur no. Wu nomog m-senge un me ne, un rwor un ka **Ma-to m-Rerem** to. Komo wu rangute un me ne be-de yan-yage-to un Ma-to Shir. No tomonte wu rem no, komo wu haante, wu guug me un yo um cone à. ²⁶⁻²⁷ No hogute unze wu piishe á, har wu ba'aste m-mar. Bo wu nape unze no hogute wu piishe á, hur-de un wu nassute. Wu con no naas ur-hur remen wu á. Man tombe wu remen hur-ur no gwurute. O-nip, wu ro piishe á. Amba Shir wu yage wu meret á, Shir muuntute wu kerker. Ba wu Shir kute ur-'won cot á, amba un me ne. Wu con me um kum penem-se un men-ut rim-to, komo un do o un yo um rotte á ²⁸ O hante um tunut deen um tombe wu waragbe be-ur no, remen no hyenet wu, komo no nomot o-zak, komo barag-us re hept. ²⁹ Remen kaane, goksbe no wu o-zak ne un cow-yo Wan-Koyan he m-con no nom à. 'Ya no wu m-sek komo un ye ken ye ne untun wu, ³⁰ remen wu ba'aste m-mar remen senge-m **Kiristi**, un jore un hi-de un wu. Wu un nom yo ka remen wu guut me bo noa hoks me m-nome á, remen no ro kanē á.

Bor-us tet

Me sher un senge-m re á

* **Bor-us yoor:11** 2:10-11 Hyen komo: Isha 45:23 (ut-Girik). † **Bor-us yoor:15** 2:15 Hyen komo: Kara 32:5.

¹ Ko ya nɔmɛ, ɔr re nɛ, yan-dor. Yeso ʉm konɔg Wan-Koyan wʉ 'ye nɔ o-zak ʉn rii-yo nɔ m-nɔm à. Man ker ʉn gene ʉn nɔ tomso nɛ, rii-yo ʉm ro genetʉ na n-ga á, remen yo he nɔ m-gu be-de yan-raks-ʉt nɔ. ² Inɛ nɔ eso ʉn go ʉn ka hun-nɛ yɛ rɔ sa o zee yege-sakra à, yɛ rɔ shiishe ʉn mɛn-ʉt jaas-to à, ʉn yɛ rɔ ʉn cɛtʉrʉ ʉt-wʉr nɛ à, yɛ zee se a koog nɔ, nɔ kumut gwʉ.

³ Ye rɔ m-zee yɛ rɔ hun-nɛ yɛ Shir*, amba na rɔ hun-nɛ kashi-yɛ Shir, remen **Kukt-o Shir** rɔ na m-gu ʉn bongon-de Shir, komo tɛ shereg ʉn rii-yo **Kiristi**, Yeso nɔmɛ à. Tɛ ʉs-sɛs ʉn rii-yo Yeso nɔmɛ à, a sher ʉn yo a nɔmɛ a hantɛ á. ⁴ Nɔ nepstɛ ʉnze man hoks m-wɔs ʉr-be remen rii-to nɔmɛ ʉntʉn ʉr-ko à. Amba mɛ nɔm á. ʉrege yɛ ken yɛ rɔ ʉs-sɛs remen rii ʉntʉn ʉr-ko, ʉm conog yɛ m-kute ʉnze ʉm aragsʉtɛ yɛ. ⁵ Hɔ-ʉr aeere-de ʉn mat-o re, a koog mɛ, bɔ Shir rʉrɛ ya-n-ga-yɛ à. Mɛ ko-**Isra-wʉ**, komo ʉn baag-o **Banyamin**. Mɛ ko-Ibra wʉ zak. Mɛ ko-**Parisa-wʉ**, remen kaane, mɛ o-dorɔttɛ ɔ ʉn **karamsa-o** tɛ, ɔ ʉn **Yahuda-nɛ** hond hond.† ⁶ ʉm ya'ag **yan-dor Yeso** ʉr-koob remen mɛn dor ɔ o-**karamsa** kom-ʉt yoor. Mɛ m-zee kɔ nɛt kashi ʉm ro remen mɛ m-dorɛ myet rii-yo **karamsa-o** zee à. Mɛ ku kɔ o-gaan á.‡ ⁷ Ka rii-yo ʉm ro m-zee yo ro mɛ m-gu à, m-mɔka ʉm nepstɛ myet hwaa-o, remen ʉm nak rii-yo **Kiristi** nɔmɛ à. ⁸ Komo ʉm nepstɛ kɔ yo ke rii-yo hwaa-o, nap-ʉs Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan aragtɛ koyan. M-mɔka ʉm joretɛ kap kɔ yo ke rii-yo n-tɛ o-buse, remen ʉm she'ettɛ ʉn **Kiristi** nɛ, be-ʉr gaan.

⁹ Komo ʉm nept mɛ kang-o gaan ʉn wʉ nɛ, mɛ m-oog ʉn rii-yo ʉr-bon yo ʉm nɔmɛ á kɔ dorɔttɛ-o ʉn **karamsa-o** Shir. Amba ʉm shereg be-ʉr **Kiristi** wʉ guut mɛ, remen cow-yo Shir hettɛ na muut tɛtɛ ʉn wʉ nɛ à, sɛ a shereg ʉn wʉ. ¹⁰ Myet yo ʉm conɛ à, yo rɔ ʉm nep **Kiristi**, komo ʉm nept beeb-de 'yonse wʉ ʉn hoog à. ʉm hokstɛ m-yoos ʉn swɔ ʉr-koob ʉn wʉ nɛ, ʉm waragtɛ ʉntʉn wa o-dorɔttɛ har ɔ wo m-mar à. ¹¹ Remen kaane, ʉn yo ken cow-yo ʉm nept inɛ-mɔ ʉn margan-nɛ.

Senge-mɔ m-senge ʉm reet ʉr-hɔ à

¹² Mɛ zee ʉm nak kɔ ʉm reeg ʉr-hɔ ʉn kap ka rii-yo á. Komo mɛ zee Shir komoste ma-ʉt re á. Amba mɛ m-senge deen, ʉm waktʉtɛ kap yo Yeso **Kiristi**, conɛ ʉm wakte da-o wʉ daage mɛ à. ¹³ Or re nɛ, yan-dor, mɛ zee keeg-yo ʉm rɔ á, ʉntʉn wʉ á. Amba rii gaan ʉm conɛ m-nɔm kap: ʉm conog to-to ke mɛ yo aragse à, amba ʉm senge ʉn yo rɔ co à. ¹⁴ Bɔ wa-ʉt-mʉr rɔ m-senge, wʉ reet ʉr-hɔ be-de ʉt-mʉr à, man rʉ beeb ʉn de kap remen ʉm reet wan-mʉr-ʉt re, remen Shir rʉ'ʉt mɛ be-de ʉn keeg nɛ. ʉm she'etɛ n-ton be-de Shir remen **Kiristi**, Yeso ya'ag mɛ ʉr-hɔ.

¹⁵ Remen kaane, kap nɔ, yɛ nape rii-yo nɔ rɔ m-nɔm à, nɔa huʉ ʉr-hur ʉn ka rii-yo mɛ ʉt-ma remen yo à. Komo ʉrege nɔ dek ka rii-yo mɛ m-zee á, Shir a gu nɔ m-ceker hond hond. ¹⁶ Amba a nom nɔ o-dorɔttɛ ɔ o-nip ɔ ʉn yo a rege a yoosʉtɛ à.

¹⁷ Or re nɛ, yan-dor, mɔssʉ nɔ ʉt-hi ʉn ma-ʉr Yeso **Kiristi**, bɔ mɛ m-nɔm à. Komo nɔ wer ka yɛ rɔ ʉr-she'et ʉn gon ka cow-yo tɛ yoosu nɔ à. § ¹⁸ Remen ʉm russʉtʉ nɔ co co n-ga, komo ʉm zee yo yish-m yish, yɛ ken hun-nɛ yɛ rɔ kon yɛ rɔ m-nɔm ʉn rii-yo kute ʉnze yɛ rɔ yan-yage-ʉt **Kiristi**, wʉ meret n-ton o-kan à. ¹⁹ ʉr-kom, Shir a saburse yɛ remen yɛ rɔ m-nɔm ʉn rii-yo yɛ conɛ à, kut-o ʉn yɛ rɔ Shir ɔ ʉn yɛ, yɛ rɔ ʉn nɔm ʉs-sɛs da-o yɛ nɔmɛ rii-yo depe yɛ hoge m-'ɛ à. Yɛ shoostɛ hi-de ʉn yɛ ʉn barag-se gon hun-nɛ yɛ 'yare Shir à. ²⁰ Amba na, hur-ʉr na rɔ n-Ton ʉn shir komo na ʉr-'er de ʉn **Wan-Gwʉ** rwuunte reeno Wan-Koyan, Yeso, ka **Kiristi-wʉ**, wʉ Shir swɔrɛ o-nu rem na à. ²¹ Da-o wʉ muune wʉa baramse wʉr-ʉt na kane n-dak remen a kumut wʉr-ʉt pu-to gon ɔ ma ʉn wʉ ɔ ʉr-beeb da-o Shir 'yonse wʉ ʉt-marimar

* **Bɔr-ʉs tet:3** 3:3 hun-nɛ yɛ Shir ʉt-Girik: ya-ʉr-ko. † **Bɔr-ʉs tet:5** 3:5 Hyen komo: Roma 11:1; Seng 23:6; 26:5. ‡ **Bɔr-ʉs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 8:3; 22:4; 26:9-11. § **Bɔr-ʉs tet:17** 3:17 Hyen komo: 1Kor 4:16; 11:1.

à. Wɔ̄a baramsɛ̄ wɔ̄r-ut̄ na un̄ murē un̄ ka 'wɔ̄ns-mɔ̄ wɔ̄ hettē garamsɛ̄ un̄ kɔ̄ yo ke rii-yo à.

Bɔr-us nass

¹ Or re ne, yan-dor, um waste un nɔ ne, komo me o-saktɔ m-hyenet nɔ, hakkure nɔ sengu nɔ o-dorotte un Wan-Koyan, nɔ senge m-sher un wu, nɔ ru me o-zak, un ses-us ne.

Ma-to m-Rerem

² Etutodi un Sinutike nɔ hakkure nɔ yage m-suune un ma-ut nɔ, amba ess nɔ ur-hi be-ur gaan, bɔ nɔ rɔ yan-dore un Wan-Koyan à. ³ Wan-yen de, um konog o gu ka ne'a-ne ye, remen ye un Kurement ne, nomog m-senge un me ne, un myet un yan-ko'ot un **Ma-to m-Rerem** ne, ye ka, Shir geneg jin-to un ye un takurda-o un hoog-mo ba m-ta.

⁴ Nom nɔ o-zak un Wan-Koyan koyanda, komo me nɔ m-zee zak-o re nɔ. ⁵ Yage myet hun-ne hyen gwugwer-mo ur-hi un nɔ, un kap yo nɔ m-nom à, remen Wan-Koyan roon ba un naas o-da. ⁶ Nɔ ho hi un nɔ un barag-se un rii á. Amba ruru nɔ Shir rii-yo nɔ cone à, nom nɔ us-kon un hur-de ur-bongon. ⁷ Nɔ senge kaane, Shir a 'ye nɔ gwugwu-mo ur-hur, mo jiishe napse un net à. Wɔ̄a dossu nɔ rii-yo rangsu nɔ à, remen nɔ shereg be-ur Yeso **Kiristi**.

⁸ Un to ka ma-to, or re ne, yan-dor, um conog nɔ ess hur-ut nɔ un kɔ yo ke rii-yo rɔ: o-nip à, rii-yo depe à, rii-yo rɔ kashi à, rii-yo rɔ ba m-kukop à, rii-yo hun-ne he m-was à, yo a he m-rwor **Ma-to m-Rerem** à, rii-yo jiishe ur-bon à, un rii-yo wo ur-bongon ne à. ⁹ Nom nɔ myet yo um yoosu nɔ à, un yo nɔ gokse ne à. Kɔ yo nɔ hoge be un de à, kɔ yo nɔ hyane me m-nom à. Nom nɔ gon kaane, Shir wa-m-'ya un gwugwu-mo ur-hur, wɔ̄a she'et un nɔ ne.

Me ur-bongon un yar-m nɔ

¹⁰ Ur-kom, bɔ nɔ bakse un me ne à, me ur-bongon deen be-de Shir. Komo bɔ nɔ hwo me ur-hur à, um nepste me ka nɔ ut-to á. Amba nɔ kum ur-keer nɔ kutute me á. ¹¹ Yanze me nɔ um rure un ka ma-to remen um conog yo ken rii-yo á. Um yooste bɔ um he m-sher un rii-yo um rotte à. ¹² Um nepste yo koob-ur rɔ à, komo un yo kwum-o rɔ ne à, um yooste bɔ um he m-sher un kɔ yo ke rii-yo koru me à, ko me un coog ne kɔ m-mer, um nepste bɔ um he o-zak à, kɔ um rɔ o-kwum ne kɔ da-o ur-koob. ¹³ Man hoks m-nom un kɔ yo ke rii-yo, remen **Kiristi**, ya'ag me ur-beeb. ¹⁴ Myet un kaane ne, me ur-bongon bɔ nɔ me m-gu m-moka bɔ me un swɔ ur-koob à. ¹⁵ Nɔ ya-o-Piripi nɔ nepste ur-takan yo um he nɔ m-rure à, bɔ um nape yo à. Ur-takan, da-o nɔ hoge **Ma-to m-Rerem** à, to ma Yeso **Kiristi**, wu um rwore ma-to un wu à, da-o um rwuune um yagne dak-o nɔ o-Makidoniya, yatt **yan-dor Yeso** ye gu me un hwor ne remen yo um cone á, se nɔ cot. ¹⁶ Kɔ da-o um ro'e o-Tasaronika, n-me un dak-o o-Makidoniya, nɔ tomsunte me yar-mo un hwor ba o-gaan á, amba o-yoor, da-o um cone gwu à.*† ¹⁷ Ba remen um conog nɔ 'ye me m-yar á, amba um conog nɔ 'ye m-yar remen Shir topote nɔ. ¹⁸ Nap nɔ unze yo nɔ tomnunte me à woonte be un de, komo yo aragte bɔ um cone à, cin da-o Eparaditus hante me ka saw-to nɔ tomonte wu à. Ya rɔ sa o zee nɔ ya'ag Shir now-mo m-shi'igin, mo ur-**seke**, Shir gokste, komo wu hogute m-rerem.‡ ¹⁹ Komo Shir wu me un dor à, wɔ̄a 'ye nɔ myet rii-yo he nɔ m-gu un she'et-ur nɔ à. Wɔ̄a nom yo ur-hur sak un mok-o un wu, o-kwum ne un **Kiristi**, Yeso. ²⁰ Koyanda, a sekemse nɔ Shir, Tato na n-Ton ba ur-ma. Shir zee kaane!

Gas-de ur-buste

* **Bɔr-us nass:16** 4:15-16 Hyen komo: 2Kor 11:9. † **Bɔr-us nass:16** 4:16 Hyen komo: Seng 17:1. ‡ **Bɔr-us nass:18** 4:18 Hyen komo: Rwu 29:18.

²¹ Gas nɔ bɔ ɔn wɔ gɔkse wɔ sher ɔn Yeso **Kiristi** à. Or re ne, yan-dor, ye rɔ me m-gu kaane à, ye tɔmbute gas-de ɔn ye be-ɔr nɔ. ²² Kap yan-dor ye Shir, ye rɔ ɔn ka bɔ-o à, ye rɔ nɔ m-gas ɔn ka guw-ne ye ne, ye rɔ ɔn hur-o ɔn ko-Gwomo **Sisar** à.

²³ Me ɔs-kɔn be-ɔr Wan-Koyan Yeso **Kiristi**, wɔ 'ye nɔ ɔr-hɔ kap.

Takurda-o Burus o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Korosiya

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-8

Nom-mo Shir un senge-m Kiristi ne 1:9—2:19

Hoog-m pu-mo n-me un Kiristi 2:20—4:6

Ur-kom 4:7-18

¹ Me Burus, me genbe ka takurda-o. Me **wan-Tom Yeso Kiristi** wu,* remen Shir daagu me um waragte ko-**yan-Tom Yeso**. Me kane un or na ne **Timoti** ko-yan-dor.

² Me no m-tombe un ka takurda-o, no hun-ne ye Shir un **Kiristi** ne. Komo or te ne yan-dor un bo-o o-Korosiya. Shir mustu no ba m-kukop, komo no ro yan-ess ut-ma ye be-de un wu. Um konog unze Shir o-Tato na wu sengu no m-gu, wu 'ye no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Ur-bongon us-kon ne

³ Ko o ke da-o te us-kon rem no, te un bom un Shir rem no. Te us-kon be-de Shir wu ro Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** à. ⁴ Te bomog Shir rem no remen te hogute ma-to un sher-m no be-ur Yeso **Kiristi**, komo no m-was un kap hun-ne ye Shir ne.

⁵ M-sher m-was ne mo ro m-rwunte dish-o un rii-yo o-kwum yo Shir he no m-bopse yo wu essu no ree n-Ton shir à. No hogusute cin n-ga ne rem-se ur-bon se Shir swore o-nu wua nomo no à. No hogusute ka rem-se da-o hun-ne habe ye ruru no **Ma-to m-Rerem** ma-to o-nip mosse un **Kiristi** ne à. ⁶ Ko kene hun-ne ut-moor ne ro m-hoge un ka **Ma-to m-Rerem** to, komo hun-ne ut-moor ne ro m-warag un yan-dor. Komo ye ro m-nom un rii-yo Shir hette o-zak à. Yo ka yo un kor hond hond bo nome be un no da-o no hoge ka ma-to ur-takan à. Komo no nak o-nip un yar-mo Shir ne, unze Shir ro m-soks un **ba'as-to** un ye shere be-ur **Kiristi** à. ⁷ Epararas wu yoosu no ka ma-to. Wu ro m-nome un **Kiristi** m-guw, komo te wu m-con. Wu nomote Wan-Koyan m-guw un ess ut-ma. Un suge un te, wu nomte kaane.† ⁸ Wu wu komo ruru te bo **Kukt-o Shir** ya'u no m-was un kap hun-ne ye Shir ne à.

⁹ Remen kaane cin ho-de te hoge ma-ut no to ur-bon à, te yage us-kon rem no á. Ko o ke da-o te us-kon unze Shir kutu no myet rii-yo wu cone no nom à. Te un kon-se Shir wu 'ye no us-weer us-nap ne se un **Kukt-o Shir**. ¹⁰ Te un kon-se Shir unze no she'et, bo depe ka ye dore Wan-Koyan ye she'et à. Komo no senge wu un gwu'urse ur-hur un nom un rii-yo ur-bon ne. Te us-kon komo bo no he m-ma'as un nom un bo un rii-yo ur-bon koyanda à, no nep Shir ur-bon ne. ¹¹ Te komo us-kon be-de Shir wu tor kukt-o no wu 'ye no m-'wons, be-de un do ye un no beeb-de un wu de rotte ur-me'et á. Te us-kon Shir kaane remen no hokste m-joose o-zak m-gaag ut-men ne be-de un swo ur-koob. ¹² Te komo us-kon be-de Shir no senge bongon-de Shir Tato-o na. Wu wu muutu no hun-ne ye un wu, remen no bo'oste kum un ka cim-yo wua 'ye hun-ne ye un wu, ye ro ur-she'et m-cecas à. ¹³ Shir ruutu na un kom-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, be-de un she'et-de o-comb. M-moka wu rwo'og Wa un wu Yeso wu wu ro m-was deen à, wu nom gwomo-ut na. ¹⁴ Remen Wa un wu, wu hokste nom un yo wu nome à. Kaane Shir rumsu na un kom-to un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu sokste **ba'as**-ut na.‡

Kiristi jiishe

* **Bqr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bqr-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Koro 4:12; Pmon 23. ‡ **Bqr-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Apis 1:7.

¹⁵ Yatt-wu ro m-hyan un Shir á, amba da-o Wà un wu barme net à, wu kutute hun-ne Shir. Wu ro un gwomo-to un koyan yo Shir nome à. ¹⁶ Un bu-yo ka Wà-wu, Shir nome koyan yo ro n-Ton komo o-dak ne à, myet yo a m-hyan ne komo un yo a m-hyane ne á. Mosse un wu ne a nome hun-ne ye ro ut-gwomo à. Yagunte **yan-tom-ye Shir** un to ken kukt-to ne. Komo koyan un cow-yo un wu a nomte yo, remen koyan yo ye'et wu m-sek. ¹⁷ **Wà-wu Shir** ro kon cin ba a un nom ko yo ke rii-yo, komo un wu ne ko yo ke rii-yo neke kang-o gaan. ¹⁸ Komo wu, **Kiristi**, wu ro un gwomo-to un hun-ne ye un wu. Komo wu ro ye m'er. Bo hi-ur ro un gwomo-to o-wur à, wu wu ro takan-de un hoog pu-o remen hun-ne ye un wu. Wu wu Shir takne m'yons da-o wu mare à, komo wu do m-mar á. Remen wu ro ur-takan un koyan. § ¹⁹ Remen Shir ye zongse unze ko de **Kiristi** waragte net à, wu ro hond hond un Shir ne un ko yo ke bu-yo. ²⁰ Komo **Kiristi** wu Shir nomte cow-yo m-muunte un koyan yo wu nome à, be-de m-hongse un wu ne. Yo ka mossute myet-mo un rii-yo ro n-Ton à un hono o-dak ne. Shir nomog o-cow remen ko yo ke rii-yo ma'aste ba ut-ween un wu ne. Shir nomog yo ka un bu-yo un ya'as un Wà un wu, a wuuste hyó-mo un wu, wu meret n-ton o-kan.*

²¹ N-ga no ya-o-Korosiya, no ro nomog m-pupa un Shir ne. Barag-us no rwo'og no waragte yan-yage-to Shir, komo no ro m-nom un rii yo-yo. ²² Amba m-moka, Shir hongsite she'et-ur so-de be-ur no un wu ne. Wà un wu waragte net komo wu mer n-ton o-kan. Shir hongsite no bo wu yage **Kiristi** meret rem no à. Wu un nom kaane remen da-o no he m-es un co-o Shir à wu goks no hun-ne ye ba m-kukop ba **ur-ba'as**. Komo yatt-wu he m-zee no nomog rii yo-yo á. ²³ Nip-o urege no ma'aste m-sher be-de un **Ma-to m-Rerem**. Se no shereg ur-beeb ne untun hur-o a ma'e n-ton un shi'it-de m'wons à. Taase no yage ko wu ke net-wu wen no hwó o-dish un rii-yo Shir swore o-nu un **Ma-to m-Rerem** to un wu à. No be'esute no hogussute ka ma-to. A russute hun-ne ka **Ma-to m-Rerem** to hono o-dak kap. Komo me Burus un hi un de wan-gaan wu be-de un guw-ne ye Shir ya m-ko'ot un ka ma-to.

Guw-m Burus be-de un yan-dor o Shir

²⁴ M-moka, me o-zak remen koob-de me m-swó rem no à. Un con-m re, men swoon ka koob-de. **Kiristi** conog um su ur-koob remen un wu remen um guut hun-ne ye un wu, **yan-dor Yeso**. ²⁵ Me wan-gaan wu be-de un nome un Shir m-senge remen gwu-o yan-dor kap. Remen Shir un daag me, wu ya'astu me ka senge-mo remen um guut no. Shir tomog me um yoosu no ma-to un wu ut-shishe. ²⁶ Shir wukute ka zonge-to n-ga, wu un nom kaane us-hak deen. Shir ya hun-ne us-nap á, amba m-moka upsusse yo ro be-de un hun-ne ye Shir. ²⁷ Shir daagte m-kute hun-ne un wu zonge-to un wu. Ka zonge-to to ro wukute. Shir conog m-gu ka ye ba **Yahuda**-ne á. Wu conog unze **Kiristi** she'et un no ne. Wu conog no ships ka dish-o unze noa kum seps-mo un wu, mo wu swore o-nu à. Te m-rure un kowan kwum-o ro wukusse mosse seps-m **Kiristi** ne à.

²⁸ Te ko'ote un kowan wu dore **Kiristi**. Komo te un yoose un kowan un myet-o us-weer ne. Yo a cone be-de un yoos-ur te à yo ro, bo myet-mo un yan-dor ye un **Kiristi** he m-es shishe da-o ye he m-es un co-o Shir à. ²⁹ Q rwo'e mette m-senge mar-m-mar. Komo um nomog bo un nom-m re um nomot ka senge-mo be-de un rwo un 'wons-mo **Kiristi** ya'u me à.

Bor-us yoor

¹ Um conog no nep gon mar-mo m-senge mo um rotte remen um guut no à, hun-ne ye o-Korosiya un ye un bo-o o-Rawudikiya ne, komo un ye ken yan-dor ye ne ye wete

§ **Bor-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Apis 1:22-23. * **Bor-o gaan:20** 1:20 Hyen komo: Apis 2:16.

me m-hyan á. ² Me m-nom un yo ka remen um dooté kukt-o nò jaab-o ut-men, komo remen was-m or nò ne dootú nò gam-o ur-hi. Un kaane nò he kum un caari-o o-zak o-nip ne o hun-ne rotte ye nape Ma-to Shir à, remen nò nept tom-o Shir wuke à, wata, **Kiristi** un hi un de un wu. ³ **Kiristi**, wu wu cot he nò m-gu nò waragte ya-us-weer nò nept ka tom-o ur-bon to, to Shir rwunte m-moka cas to ro untun kashi o-kwum à. ⁴ Me nò m-rure un yo ka taase wu ken wu raks nò un rerem-mo o-nu. ⁵ Ko de nomte me un hi un de me kane mosse un nò ne á, amba hur un de ro mosse un nò ne. Me o-zak deen bo um hoge nò eks cak à, komo un gam-o ur-hi ne. Komo nò shereg be-ur **Kiristi**.

Dor Wan-Koyan hantute hoog-m pu-mo

⁶ Nò gokste ka tom-o unze **Kiristi** Yeso wu ro Wan-Koyan nò. M-moka sengu nò nom un yo wu cone nò nom à, ko o ke da-o cinda nò gemte ur-hi be-de un wu à. ⁷ Sher nò geer-us nò n-me un **Kiristi**, komo nò senge m-do be-de un nap-se un wu. Komo sengu nò m-sheer ur-beeb ne be-de un yo hun-ne yoosu nò à mosse un **Kiristi** ne à. Komo nò senge bongon-de Shir.

⁸ Nom nò ceen! Taase wu ken wu raks nò, nò dore bu-yo un wu á. Yo ye ro m-yoos à, a nom sa o zee o-nip, amba bo-to komo rii-yo o-hwaa. Ka yoos-de un tor temb un yo hun-ne cowonte à. Ye ro m-yoose un hun-ne, unze ye m-dore un jor-se ma-hun komo beeb-de kukt-ut yo-to, un suge-de un yoose un hun-ne mosse un **Kiristi** ne.

⁹ Ko de nomte **Kiristi** barmute wu warag untun hun-ne à, wu Shir wu jip. ¹⁰ Komo a mossute nò un **Kiristi**, remen kaane nò ro un koyan ne, yo nò cone à yo o-Kukt. Wu wu ro un gwomo-to un koyan yo ro ut-gwomo à. ¹¹ Remen nò gamag ur-hi be-ur **Kiristi**, ya nò ro untun ye a nome ur-ko à. Me un zee kaane remen **Kiristi** doste **ba'as-ut** nò. Ba ko-de o-wur de á, amba ko-de **Kiristi** ro m-nom à. ¹² Da-o a yo'osu nò m-ho à, kutute na unze a jok she'et-de un **ba'as-ut** nò bo a joke **Kiristi** à. A 'yonstu nò bo a 'yonse **Kiristi** un hoog-m pu-mo à. Yo ka un nome remen nò shereg unze Shir ye 'yonse **Kiristi** un hoog, wu ro komo un gwomo-to un nom un kaane ne.*

¹³ Nò ye ro **Yahuda**-ne á, a ro wongsutu nò un Shir ne remen nò jekt **karamsa**-o Shir. Nò jekt **karamsa**-o Shir, komo remen Shir possutu nò be-de un beeb-de ut-**ba'as** á. Myet un kaane ne Shir 'yonstu nò un hoog-m pu-mo ne un **Kiristi**, Shir soksutu na **ba'as-ut** na kap.† ¹⁴ Shir un nom yo ka da-o wu sokse ka takurda-o a gente **ba'as-ut** na kap à. Shir doste ka takurda-o a gente **ba'as-ut** na à da-o a kame **Kiristi** n-ton o-kan har wu mer à.‡ ¹⁵ Ba **ba'as-ut** na Shir sokse cot á amba komo wu jeste gwomo-to un ko-caari-wu un gwomo-to ut-kukt yo-to. Wu kutute kowan cas cas unze wu reeg ye ur-gun un bu-yo **Kiristi** merte n-ton o-kan à.

Dore ut-karamsa o bo'os á

¹⁶ Nò rege net ut-to á, urege wu piishitu nò ut-ma to un:

Rii-yo nò m-re,

Rii-yo nò m-swò,

Ho-to nò nom ut-biki á,

Ko ne nom o-zak un reng-o pu-yo, un

Ho-de ur-Wuwe ne á.§

¹⁷ Nò rege ye ut-to á, remen ká **karamsa**-to kap horomte-o. Remen **karamsa**-to to horomte-o un rii-yo ur-bon yo o-nip yo rwoone à. Komo **Kiristi** un hi un de un wu ro ka nip-o. ¹⁸ Remen kaane nò yage yan-gwegwer-mo ur-hi mo ut-bo, un yan-kwukte un **yan-tom-ye Shir** ne gaktu nò nom bo ye ro m-nom á. Nò dore yoos-de un ye nò he de kumu un yar-mo Shir essu nò á. Gon ka hun-ne ye ro m-zee ye jiiشته kowan

* **Bqr-us yoor:12** 2:12 Hyen komo: Roma 6:4. † **Bqr-us yoor:13** 2:13 Hyen komo: Apis 2:1-5. ‡ **Bqr-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Apis 2:15. § **Bqr-us yoor:16** 2:16 Hyen komo: Roma 14:1-6.

un nap un Shir remen ye hyanag ut-hyangan. Weer-se un wu kap se un hur-de un wu se, komo se ro wu m-rwo us-ses. Amba o-nip wu rott cow-yo un nom us-ses á. ¹⁹ Wu yagusute dor-o un yoos-de o-nip mosse un **Kiristi** ne, wu ro hi-de o-wur à. Bo hi-ur ro m-kute o-wur o-cow à, kaane **Kiristi** ro m-kute un hun-ne ye un wu o-cow, remen ye gemet ur-hi be-ur gaan bo rwo-qs ro m-bop o-wur à. Komo o bo'ose bo Shir cone à.*

Hoog-m pu-mo n-me un Wan-Koyan

²⁰ Bo rem-se ma-hun no merse n-me un **Kiristi** à, m-moka beeb-de un hono o-dak, a garamse no á. ¿Remen yan o notte un nome un ka **karamsa**-to o-dorotte sa o zee hono o-dak o ro no m-garamse? ²¹ Ka ye ro no m-yoose un ka **karamsa**-to à, ro no m-zee, “Wo jar o-jar o ci gon ka rii-yo á! Wo jar o-jar o rek gon ka rii-yo m-re yo á! Wo jar o-jar o bup gon ka rii-yo á!” ²² Gon ka **karamsa**-to ro untun rem-se ro m-gos á. A komse un to ne a argu to m-jore. Nom mo un net-mo, mo un rwuun un yoos-de un net. No nome gon ka rem-se o-dorotte á. ²³ Un yish-ye un hun-ne, gon ka **karamsa**-to ro un sha-mo us-nap ne, to ro m-hante m-senge deen un gwugwer-mo ur-hi ne a kutute hun-ne unze ye torog be-de Shir. Har ye ro un reese un wur-to un ye ur-koob. Ye ro m-zee ko Shir a hoge o-zak. Amba o-nip ka **karamsa**-to rott de ken beeb-de to hette gu un hun-ne ye gamsute wur-to un ye á.

Bqr-qs tet

She'et-de un ba m-kykop

¹ Remen Shir ya'ag no hoog-m pu-mo sa o zee a un 'yons no un **Kiristi** ne à, remen kaane sengu no hoob un ka rii-yo ro n-Ton shir à. Tu no yish be-de **Kiristi** ro tara à be-de jiishe m-sekemse à un kom-o ur-re de Shir.* ² Remen kaane, sengu no barag-se un rem-se ro n-Ton shir à. No nom barag-se un ka rem-qs yo-se se un kane un o-dak á. ³ No nom barag-se un ka rem-se un hono o-dak se á, remen no mereste un se, hoog-m no m-moka mo ro wukusse be-ur **Kiristi** be-de Shir. ⁴ Da-o **Kiristi**, wu ya'u no hoog à, wu muune un ka da-o, noa es un wu ne no kum seps-mo un wu.

⁵ Remen kaane yagu no nom un rem-se ba ur-bon, se mosse un she'et-de ma-hun ne à. No nom rem-se o-ás á, ko ne she'et-de un yish o-yoor á. Taase no nom suub-o un morogse us-rem un gop-de un rem-qs yo-se ne. No nome kaane, no waragte o ka kwukte un ka rem-se. ⁶ Remen hun-ne ye ro m-nom un ka rem-qs yo-se se à, Shir a 'ye ye ur-koob deen remen koob-de o-dorotte. ⁷ Gon ka rem-se no ro m-nom n-ga da-o no ro ur-she'et un bu-yo ma-hun à. ⁸ Amba m-moka taase no nom gon ka rem-se komo á. Taase no nom us-ryaab á. Yagu no naas un hun-ne ut-men un gon rii-yo no m-nom ko m-zee à. Taase no rwuunte gom-ut yo-to. ⁹ Tomso ne, no yage nome un or no ne ut-bo cinda no yagusute 'wutum-to un rii-to no ro m-nom à. Nom no kaane remen no kus bo no ro n-ga cin ba no un gokste **Kiristi** á.† ¹⁰ Shir muutu no hun-ne pu-ye komo wu ro no m-jamas remen no waragte untun wu, remen no nept wu o-nip.‡ ¹¹ Remen Shir muutu no hun-ne pu-ye m-moka koos-m mo kus á. Un ko-**Yahuda**, un wu ro ko-**Yahuda** á, myet gaan-to. Ko a koog net, ko a ko wu á, myet gaan-to. Koos-m mo kus á, ko ko-hamat ko ko-yan-ba-us-weer ne, ko ne ko-guw, ko ne wu ro ko-guw á. **Kiristi** wu jiishe koyan, wu wu ro tomso ne n-me un hun-ne ye un wu myet.

¹² Shir daagu no remen no waragte kashi hun-ne ye un wu remen wu ro no m-was. Remen kaane sengu no hoge 'won-ur or no ne, no un 'ya m-yar, no nom gwugwer-mo ur-hi, no zee se ye ken ye nomog rii-yo no cone á. Hongsu no bo depe à no dungune.

* **Bqr-qs yoor:19** 2:19 Hyen komo: Apis 4:16. * **Bqr-qs tet:1** 3:1 Hyen komo: Bong 110:1. † **Bqr-qs tet:9** 3:9 Hyen komo: Apis 4:22. ‡ **Bqr-qs tet:10** 3:10 Hyen komo: Apis 4:24; Taka 1:26.

13 'Mo nō ur-hur un **ba'as**-ut or nō ne. Urege wu ken wu n-me nō nomote wu ken wu **ur-ba'as**, nō sokse wu. Hyange bō Wan-Koyan soksu nō **ba'as**-ut nō à, kaane tomso nō he sokse un or nō ne. §* 14 Yo arge yo ka ma à, was nō or nō ne. Remen nō wasse or nō ne, nōa she'et nō gem ur-hi be-ur gaan.

15 Yage she'et-de un ba ut-ween de **Kiristi** yoosu nō à, de doruttu nō bō nō cone à. Nom nō yo ka remen Shir daagu nō, nō she'ete nō nom m-senge be-ur gaan ba ut-ween untun wur-o gaan. Nō senge bongon-de Shir un kō o ke da-o. 16 Yage ma-ut **Kiristi** tō she'ete n-me un hur-ut nō kō o ke da-o, tō reet hi-de un yo nō m-nom à un yo nō us-barag ne à. Nom nō yo ka be-de un yoose un or nō ne us-weer ne, nō un or nō ne myet ut-ma weer-us-weer. Tomso ne, nō un hu un Sep-to ur-Bongon tō Shir, komo nō hu'e ut-sep, ut-dum ne tō mosse **Kiristi** remen nō kututé Shir unze hur-ut nō ya'ase wu ur-bongon. 17 Myet bō un rii-yo nō m-zee un yo nō m-nom ne à, nom nō yo n-me un jin-ur Wan-Koyan Yeso. Nō senge bongon-de Shir o-Tato un bu-yo un Wan-Koyan Yeso.†

Kashi-ur she'et-de un yan-dor Yeso

18 Nō ne'a-ne ye ut-ge, nome nō campo nō ne o-dorotte, remen yo yo depe yan-dor-ye un Wan-Koyan ye nom.‡

19 Nō campo-ne, nō was un ne'a nō ne. Was nō ye nō kutu ye ut-gagar á. §

20 Nō yakar, nome nō inu nō un tat-ne nō ne o-dorotte un kō yo ke rii-yo nō m-nom à. Remen kaane Wan-Koyan cone nō nom.*

21 Nō tat-ne, nō su'e yakar nō á, un kō yo ke rii rek-yo yo ye nome yo ba ur-bon á, taasū ye ruut ur-hur be-ur nō. Nō nome ye kaane yea nom us-ryaab ye yage nom un yo depe à.†

22 Nō guw-ne, nō nom o-dorotte o un yan-hur-ut nō ye un hono o-dak, un kō yo ke rii-yo yo nō m-nom à. Taase nō nom senge-mō un hyan-o un yish, untun yan-hoob-o ur-jin be-de un hun-ne, un sūge-de un kaane nom nō senge-m nō hur-ur gaan, remen nō m-'ya un Wan-Koyan m-sek. 23 Myet-mō un rii-yo nō m-nom à, nom nō yo zak-o-zak un hur-ut nō, untun ye rō m-nome un Wan-Koyan m-senge à. Ba ye rō m-senge remen net á. 24 Nom nō kaane, nō nep ha unze Wan-Koyan Yeso a top nō. Remen kaane, nom nō senge-m nō ur-bon ne. Wu 'ye nō rem-se ur-bon se wu esse hun-ne ye un wu à. Baks nō unze **Kiristi** wu rō Wan-Koyan nō wu nō m-nome m-guw à. 25 Urege wu ken wu be-ur nō rō un nom un rii-yo ba ur-bon, Shir a 'ye wu ur-koob bō wu cone à. Remen koos-mō ur-hi rō kon be-de Shir á.‡§

Bor-us nass

1 Nō ya-ut-hur, bop nō guw nō ne ur-bon ne. Nō nomo ye rii-yo depe à. Baks nō, nō ma nō un nome un Wa-o-Hur m-guw n-Ton shir.*

Se ken karamsa se

2 Sengu nō us-kon be-de Shir koyanda. Da-o nō us-kon à, sengu nō ur-'er ur-bongon ne. 3 Nō baks te tomso ne da-o nō ro us-kon. Kon nō unze Shir tekse te cow-yo un ko'ot un ma-to un wu à, remen te ko'otuté hun-ne ka ma-to mosse un **Kiristi** ne, ka ma-to tō Shir wuke n-ga à. Remen um ko'otte ka ma-to o rwo'e mette ke'o. 4 Kon nō rem re, bō um he m-senge m-ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** tō cas cas à, bō depe um nom à. 5 Da-o nō ro mosse un hun-ne ne ye shere be-ur Yeso á, rwo nō us-weer be-de

§ **Bor-us tet:13** 3:12-13 Hyen komo: Apis 4:2. * **Bor-us tet:13** 3:13 Hyen komo: Apis 4:32. † **Bor-us tet:17** 3:16-17 Hyen komo: Apis 5:19-20. ‡ **Bor-us tet:18** 3:18 Hyen komo: Apis 5:22; 1Bit 3:1. § **Bor-us tet:19** 3:19 Hyen komo: Apis 5:25; 1Bit 3:7. * **Bor-us tet:20** 3:20 Hyen komo: Apis 6:1. † **Bor-us tet:21** 3:21 Hyen komo: Apis 6:4. ‡ **Bor-us tet:25** 3:22-25 Hyen komo: Apis 6:5-8. § **Bor-us tet:25** 3:25 Hyen komo: Kara 10:17; Apis 6:9. * **Bor-us nass:1** 4:1 Hyen komo: Apis 6:9.

un rii-yo nq he m-nom à. Nq nom yo bq nq he hoks m-nom à un da-o nq kume à.†
 6 Nomo nq ye ut-ma gwerger, remen ye hoguté rerem-mq un regen nq ut-to un yo
 nq m-zee à. Da-o nq m-rwor à, nom nq ceen remen nq nept bq depe nq shes wu à
 weer-qs-weer.

Gas-de ur-kom

7 Tikokos a ruru nq yo koru me kane à. Wu or na wu ko-yan-dor-wu me m-was un
 wu ne deen à. Wu ko-yan-ess ut-ma be-ur Wan-Koyan komo wu ro m-nome un Wan-
 Koyan m-guw mosse un me ne.‡ 8 Yo rwqe, um tombute wu be-ur nq, wu hyen nq à,
 remen nq nept o bq te ro à. Tomso ne, wu dootú nq jaab-o ut-men un sher-m nq.§
 9 Wu robe mosse un Onesimus ne. Onesimus or na wu ko-yan-dor komo, ko-yan-ess
 ut-ma ko-yan-bo-o nq wu, te m-was un wu ne. Yoor-mq un ye a ruru nq koyan yo
 koru te kane à.*

10 Aristarkus, wu ro mosse un me ne kane ke'o à, wu zeeq um gas nq. Kaane komo
 Markus wu ro heno† Barnabas à wu ma wu zeeq um gas nq. (Um nomsutu nq ma-ut
 Markus remen kaane nq nepste yo m-nom, da-o wu wobe be-ur nq, goks nq wu kom-
 ut yoor.)‡ 11 Yeso, wu a m-aag Justus à, ro nq m-gas eb un wu ne. Ka hun-ne tet-ye cot
 ye ro **Yahuda**-ne ye shere kane à. Ye ro m-senge un me ne ye rurut **Ma-to m-Rerem**
 mosse un gwomo-to Shir ne. Ye dootu me jaab-o ut-men deen.

12 Komo Epararas, ko-yan-bo-o nq ro nq m-gas. Wu ko-yan-guw-m **Kiristi** Yeso wu.
 Wu ro us-kon be-de Shir deen ko o ke da-o rem nq, untun net-wu wu ro ut-mur à.
 Wu ro us-kon bq nq he m-ha co nq es cak un beeb-de o-Kukt à, komo nq nom yo Shir
 cone nq nom à.§ 13 Um hyennesse hon un koob-de wu swq rem nq à, komo un yan-dor
 ne n-me un bo-to o-Rawudikiya, o-Hiriporis ne. 14 Ruka, ko-ya-us-baat, nay te, wu te
 m-was à, wu ro nq m-gas, kaane tomso ne Dimas.* 15 Nq gassu me myet-mq un or na
 ne yan-dor ye ro un bo-o o-Rawudikiya à. Gassu me nq ka ne'a-wu Nimpa mosse un
 hun-ne yan-dor ne ye ro m-morge un hur-o un wu à.

16 A komsu nq karante un ka takurda-o um genbu nq à, nq heete hun-ne yan-dor
 ye ro o-Rawudikiya, remen ye karantute o. Nq tomso ne, nq karante takurda-o um
 gene yan-dor ye o-Rawudikiya à.

17 Ruru nq Arkibus, "Kom ka senge-mq mq Wan-Koyan bobsu wq à."†

18 Me, Burus, me genbe ka gen-mq ur-buste mq un hi un de um gastu nq, remen nq
 nept unze me genbe ka takurda-o. Baks nq unze um ro ke'o, taase to-to ke nq unze
 nq kon Shir rem re. Yar-m **Kiristi** Yeso ro un nq ne!

† **Bqr-qs nass:5** 4:5 Hyen komo: Apis 5:16. ‡ **Bqr-qs nass:7** 4:7 Hyen komo: Seng 20:4; 2Tim 4:12. § **Bqr-qs nass:8** 4:7-8 Hyen komo: Apis 6:21-22. * **Bqr-qs nass:9** 4:9 Hyen komo: Pmqn 10-12. † **Bqr-qs nass:10** 4:10 Tato Markus ne un tato Barnabas ne, tato-o gaan mate ye. ‡ **Bqr-qs nass:10** 4:10 Hyen komo: Seng 19:29; 27:2; Pmqn 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39. § **Bqr-qs nass:12** 4:12 Hyen komo: Koro 1:7; Pmqn 23. * **Bqr-qs nass:14** 4:14 Hyen komo: 2Tim 4:11; Pmqn 24; 2Tim 4:10; Pmqn 24. † **Bqr-qs nass:17** 4:17 Hyen komo: Pmqn 2.

Takurda-o Burus aco o wu gene yan-dor Yeso n-me bo-o o-Tasaronika

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1

Ur-bongon ut-sep ne 1:2—3:13

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de yan-dor 4:1-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 4:13—5:11

Do ye un jaab-o ur-hur o ur-buste 5:12-22

Ur-kom 5:23-28

Burus ro ur-gas

¹ Be un de Burus mosse un Siras* un **Timoti** ne, genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un **yan-dor Yeso** ye un bo-o o-Tasaronika,† ye ro ye Shir, o-Tato un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.‡

Um konog Shir wu ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Yan-dor un bo-o o-Tasaronika shereg ur-beeb ne

² Koyanda te m-bomu un Shir rem no kap, te no m-tan un kon-us te. ³ Te m-baks un senge-m no ne mo m-sheer un co-o Shir Tato na un senge-mo notte a remen no was hun-ne. Da-o hun-ne ya'u no ur-koob a, no un 'mo ur-hur ne remen no ro o-sakto ne n-me un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**.

⁴ Or te ne, te nak unze Shir ro m-was no ne, komo wu daagu no. ⁵ Remen da-o te hantu no **Ma-to m-Rerem** a, ba ut-ma temb a, amba ur-beeb ne. **Kukt-o Shir** o komo dossute no das-mo ur-hur no nept unze yo te rwore a nip-to. No nak gon she'et-de te she'ete n-me un no a remen te guut no. ⁶ No yooste gon she'et un te un de ma Wan-Koyan ne komo, no goksuru Ma-to Shir; **Kukt-o Shir** ye'et no zak-o ur-hur, ko de nomte no swoog ur-koob deen a. ⁷ Remen un kaane o no waragte rii-yo ur-yoos be-de un hun-ne ye un dak-to o-Makidoniya o-Akaya ne. ⁸ Remen be un no o, hun-ne ye rigimse raag-o no a hoge ma-ut Wan-Koyan to cuwut ko kene un ka raag-o, ba un dak-to o-Makidoniya un o o-Akaya ne o cot a. A nak un sher-m no ne be-de Shir ko kene, ba ma se te rworog a. ⁹ Remen hun-ne un hi un de un ye, ye ro m-rwor bo no goksu te a. Komo un bo no yage m-gir, no waktunte be-de Shir a, remen no nomute Shir wu o-nip un o un hoog ne m-guw. ¹⁰ Ye rurutu te unze m-moka waase no m-muun mo un Wa un wu Yeso o-dish ne un hono o-dak es-mo n-Ton o-shir. Ka Yeso wu Shir 'yonse ut-marimar a, wu he na m-ruut n-me un ka ryaab-se roone a.

Bor-ɔs yoor

Burus baksute ya-o-Tasaronika

mosse un hamat-de un wu ne be-to un ye

¹ Or te ne, no nak unze habe-m te be un no, mo ja hwaa a. ² Ko de nomte te suuste ur-koob o-yo'og ne n-me un bo-o o-Piripi, bo no nape a. Amba un gwu-o un Shir na, te kumug no rure un **Ma-to m-Rerem**, ko de nomte to swoog m-shakt a.* ³ Da-o te konu no m-goks un ka **Ma-to m-Rerem** to a, te rure no ut-bo a, ko a zee te un con m-kum saw-ut no a, ko te con no m-raks a. ⁴ Te ro m-yoose un hun-ne, yo ye cone

* **Bor-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. ‡ **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne a. § **Bor-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Seng 17:5-9. * **Bor-ɔs yoor:2** 2:2 Hyen komo: Seng 16:19-24 2:2b Seng 17:1-9.

m-hogē à ba yo tē m-rwɔr temb á. Ʋn hek-o Ʋn kááne, tē m-rwɔr Ʋn yo Shir zē tē rurū yē à, remen wū rɔ Ʋn m-byarag Ʋn kɔ yo ke rii-yo n-mē Ʋn barag-ʉs na wū nep yo a cone à. ⁵ Bɔ nɔ nape à, ma-ʉt tē ba tɔ Ʋn rērem-mɔ nu tɔ á, komo ba tē Ʋn yo ken cow-yo ʉr-gop yo nē wukē á. Shir wū rɔ tē m-su'ē. ⁶ Ba tē Ʋn hoob-o ʉr-bongon be-de Ʋn hun-nē, kɔ be Ʋn nɔ, kɔ yē ken yē Ʋn hon á.

⁷ Bɔ tē rɔ yan-Tom **Kiristi** à, tē roa warag saw-to ʉs-nū be Ʋn nɔ. Amba tē kutute hun-nē gwugwer-mɔ ʉr-hi n-mē Ʋn nɔ, ʉntun bɔ inu-o rɔ Ʋn gwɔt Ʋn yakar-yē Ʋn wū à. ⁸ Remen tē waste Ʋn nɔ nē deen, o rwo'e tē kotutu nɔ kɔ'ot-o Ʋn **Ma-to m-Rerem** tɔ Shir Ʋn hon-de Ʋn tɔ á, amba tē hogute m-rerem mɔ Ʋn ya'as Ʋn hoog-m tē rem nɔ, remen nɔ cowog tē ʉr-hur deen. ⁹ Or tē nē, baks nɔ Ʋn senge-m tē nē Ʋn range-o tē nē o tē range à. Tē nomog m-senge m-how m-tet nē taase tē ru'e ko-wan ʉs-nū, da-o tē kɔ'ote nɔ ka **Ma-to m-Rerem** tɔ, tɔ rwuune be-de Shir à.

¹⁰ Nɔ tē m-su'ē, Shir ma wū rɔ tē m-su'ē mosse Ʋn gon she'et-de tē kutu nɔ yan-dor à. Tē she'ette ba m-kukop, Ʋn men-ʉt pus-to nē, ba Ʋn be-de m-pyap. ¹¹ Ʋntun bɔ nɔ nape à, tē doruttute kɔ wū ke be Ʋn nɔ bɔ tato-o rɔ m-dorutte Ʋn yakar-yē Ʋn wū à. ¹² Tē nak nɔ ʉt-tɔ, tē ya'ag nɔ jaab-o ʉt-men, tē kon nɔ, nɔ she'et she'et-de depe à, de ʉr-bon Ʋn co-o Shir, ka wū agu nɔ n-mē Ʋn gwomo-to Ʋn wū Ʋn seps-mɔ Ʋn wū nē à.

*Burus bɔmog Shir komo nē remen bɔ
yan-bɔ-o o-Tasaronika gokse
Ma-to m-Rerem à*

¹³ Remen kaane o tette Ʋn bɔm Ʋn Shir koyanda, remen, da-o nɔ gokse Ma-to Shir, tɔ nɔ hogē be Ʋn tē à, nɔ goks tɔ ʉntun ma-to Ʋn net á. Ʋn sugē-de Ʋn kaane ma, nɔ gokstu tɔ bɔ tɔ rɔ à, Ma-to Shir. Ká Ma-to Shir tɔ, tɔ rɔ m-senge n-mē Ʋn hur-ʉr nɔ, nɔ yē shere à. ¹⁴ Or tē nē, nɔ yooste be-de yan-dor yē Shir n-mē Ʋn **Kiristi** Yeso, yē rɔ n-mē Ʋn dak-o o-Judiya à. Ʋm zēeg kaane remen nɔ swoog ʉr-koob be-de Ʋn hun-nē yē Ʋn dak-o nɔ, ʉntun bɔ yē swo Ʋn kom-to Ʋn **Yahuda**-nē à.† ¹⁵ **Yahuda**-nē yē ho Wan-Koyan Yeso Ʋn **yan-Rwɔr Ʋn Ma-to Shir** nē, yē yenguru tē komo. Yē Ʋn naas Ʋn Shir ʉt-men deen. Yē ʉt-yagē Ʋn kowan nē!‡ ¹⁶ Tē Ʋn kɔ'ot Ma-to Shir be-de Ʋn yē rɔ **Yahuda**-nē á remen yē kumut gwū. Amba yē ken **Yahuda**-nē conog m-wen Ʋn kɔ'ot Ʋn ka **Ma-to m-Rerem** tɔ. N-tē Ʋn kaane o yette m-do **ʉr-ba'as** n-ton **ba'as-to** Ʋn yē. Amba ryaab-se Shir be'esute se kergunsute n-tē Ʋn yē.

*Burus este ʉr-hur
wū heet o-Tasaronika*

¹⁷ Amba, or tē nē, da-o a gaktu tē m-wongē Ʋn nɔ nē à n-mē Ʋn ya o-da hiin à, wongē-mɔ o-wur yanze 'mɔ ʉr-hur á. Tē o-reeb, tē m-senge tē hyenet nɔ yish-yē ka yish-yē. ¹⁸ Tē este ʉr-hur tē habute be Ʋn nɔ ba Ʋn das-mɔ ʉr-hur. Mē, Burus, Ʋm nomog m-senge Ʋm habute be Ʋn nɔ ba o-gaan á, ba o-yoor á, amba **ko-Gwomo-wū Ʋn ya-ʉt-kot** weneg tē. ¹⁹ Tē Ʋn hogē Ʋn reeb-o nɔ. Tē conog m-habe be Ʋn nɔ remen nɔ hantute tē o-saktɔ o-zak nē. Nɔ rɔ gwɔn-m tē Ʋn 'yons Ʋn tē nē Ʋn gond-o tē nē, bɔ tē he m-ēs Ʋn co-o Ʋn Wan-Koyan na Yeso da-o wū he m-muun à. ²⁰ O-nip, nɔ yē rɔ rii-yo Ʋn gwɔn-m tē, Ʋn rii-yo Ʋn zak-o tē nē.

Bor-ʉs tet

¹ Remen kaane bɔ tē hokse 'mɔ ʉr-hur á, tē hyanuru nomog ʉr-bon a yagu mē tē Siras n-mē Ʋn bɔ-o o-Atina Ʋn hon tē.* ² Amba tē tombute **Timoti**. **Timoti** rɔ Ʋn senge-mɔ Shir be-ʉr gaan Ʋn tē nē mɔ Ʋn kɔ'ot Ʋn **Ma-to m-Rerem** tɔ ma **Kiristi**. Tē tombute wū remen wū dootú nɔ ʉr-beeb komo wū ye'et nɔ jaab-o ʉt-men mosse Ʋn

† **Bor-ʉs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Seng 17:5. ‡ **Bor-ʉs yoor:15** 2:15 Hyen komo: Seng 9:23,29; 13:45,50; 14:2,5,19; 17:5,13; 18:12. * **Bor-ʉs tet:1** 3:1 Hyen komo: Seng 17:15.

sher-m nō ne. ³ Te un nom kaane remen un taase ka range-o ru wu ken wu dos ur-hur. Nō un hi un nō, nō nepse unze Shir essute na swō ur-koob un ká bu-yo. ⁴ O-nip ne, da-o te ro mosse un nō ne à, te rurute nō n-ga'ane ne unze, range-o roon, komo ka nome, bō nō nape à. ⁵ Remen kaane, bō me hokse 'mō ur-hur á, o hante um tombute **Timoti** remen um hogute ma-to un sher-m nō. Um ro o-gyer ka wa-ut-meger-wu, be'esse wu raks nō, komo senge-mō te nome be un nō à mō warag hwaa.

*Timoti Haag ur-hamat o-Tasaronika,
wu hanturu Burus jaab-o ut-men*

⁶ Amba m-mōka, bō **Timoti** muunte raag-o nō à, wu rurutu te ma-ut nō to m-rerem mosse un sher-m nō ne, un was-m nō ne. Wu rurutu te unze da-o nō bakse ka ho-to te she'et un nō ne à, nō un hoge o-zak. Nō o-reeb nō hyenet te, bō te o-reeb te hyenet nō à.† ⁷ Remen kaane, or te ne n-me swō ur-koob un te un range-o te ne, te kumug jaab-o ut-men remen sher-m nō un Yeso. ⁸ M-mōka, komo te zutute, bō nō ese 'ge m-'wons ne n-me un Wan-Koyan à. ⁹ ¿Ya un gon bongon-de bo'ose te nome Shir rem nō, n-te un zak-o ur-hur o te m-nom n-co o Shir te rem nō? ¹⁰ M-how, m-tet ne te m-joose us-kon be-de Shir deen remen te kumut nō m-hyan yish-ye ka yish-ye, bō te he nō m-gu nō sheret be-ur **Kiristi** m-sok ne à.

¹¹ Te us-kon be-de Shir, wu rō Tato-o na à, un Wan-Koyan na ne Yeso, unze yea tikste o-cow yo m-muube be un nō. ¹² Nō komo, te us-kon Wan-Koyan Yeso wu gu nō was un or nō ne, un ye ken hun-ne ne deen deen, untun bō te nō senge-m was deen deen à. ¹³ Te konog unze, Wan-Koyan na Yeso wu do rem nō ur-beeb, nō waragte ba **ur-ba'as** komo ba m-kukop n-co o Shir wu rō, Tato na à da-o Wan-Koyan na Yeso he m-muun mosse un yan-dor ye un wu ne kap à.

Bor-qs nass

Go un she'et-de Shir cone à

¹ Ur-kom komo, or te ne, te nak nō ut-to rem Yeso Wan-Koyan na un bō nō he m-she'et un she'et-de Shir hette hoge un rerem-m nō à, untun bō te yoosu nō à. Kō de nomte nō un go un ka she'et-de à, se nō do m-senge deen. ² Remen nō nak go un ma-to te rure nō, un bu-yo un gwomo-ut Yeso Wan-Koyan à.

³ Remen kaane, o rō con-mō Shir, nō warag ba m-kukop, unze nō som she'et-de o-ás. ⁴ Kōwan wu nep bō wu he garamse un wur-o un wu à, un cow-yo ba m-kukop un 'ya ut-gos ne. ⁵ Ba she'et-de un yish-ye o-yoor, untun yan-ba un dor ye nape Shir á. ⁶ N-me un ka ma-to komo, taase wu ken wu nome or un wu **ur-ba'as** á. Kō ne wu re ra-o or un wu á. Wan-Koyan a 'ye campo-ne un ne'a-ne ne ur-koob remen go un ka **ba'as-de**, bō te rure nō à un bō te nake nō ut-to ne à. ⁷ Remen Shir wu aag na remen a waragte ya-m-kukop á, amba a she'ete she'et-de ba m-kukop. ⁸ Remen kaane, wu yage dorute o un ka ma-to à, ba net-wu wu yage á, amba Shir wu yage, wu ya'asu nō **Kukt-o Shir**.

⁹ M-mōka mosse un was un or nō ne ne komo, ba se wu ken wu genete nō á, remen nō un hi un nō Shir o yoosu nō, nō was un or nō ne ne. ¹⁰ Ka o komo, nō un was un or nō ne ne kap n-me un dak-o o-Makidoniya. Kap un kaane ne, te conog nō do m-nom un kaane deen.

¹¹ Nom nō m-senge nō she'et she'et-de ba ut-ween, nō gut senge-mō rō un co nō à ba o-hebe gwuw. Nō nom m-senge un kom-ut nō bō te zee nō nō nom à. ¹² Ká da-de hun-ne ye rō yan-dor á ye a hyen bon-de un cow-yo nō m-dore à, komo udepe nō shere ye ken ye yish á.

Muun-m Wan-Koyan

† **Bqr-qs tet:6** 3:6 Hyen komo: Seng 18:5.

13 Amba or te ne, te con no she'et ba m-nap mosse un ye mare ne á, taase no nom tuk-mo ut-men untun hun-ne ye rotte o-sakto á. 14 Bo a shere Yeso marag, wu inute à, ka o komo n-me un Yeso, Shir he muunte ka ye mare mosse un Yeso ne à. 15 Te no m-rure n-me un ma-ut Wan-Koyan unze, na ye ro un hoog ne da-o Wan-Koyan he m-muun à, a be ye mare à m-iné á, ko hiin. 16 Remen Wan-Koyan un hi un de un wu, wu he m-kergunde rwuun-mo n-Ton shir, us-eeg ne se ur-beeb, un cor-o un caari-wu un ko-yan-tom-wu Shir ne, un hur-mo un kar-o Shir ne. Ka ye mare n-me un **Kiristi** à, ye he m-ba m-iné. 17 Ka da-de, na ye ro un hoog ne à, a dek na mosse un ye ne n-me ut-ke'ente, remen a go'onute un Wan-Koyan ne n-Ton. A ma'as be-ur gaan un Wan-Koyan ne har da-o ba m-ta.* 18 Remen kaane, se no ma'as or no ne un 'ya un jaab-o ut-men un ka ma-to ne.

Bor-qs taan

She'et no zongse remen haan-m Wan-Koyan

1 M-moka, or te ne, mosse o-da ne ko ur-ho de ka rem-se he m-kor à, ba se te genute no á. 2 Remen no ma no nepse unze ho-ur Wan-Koyan Yeso a haan untun haan-mo un ko-hyow m-tet.* 3 Da-o hun-ne ro m-zee, "Te un she'et-de ba ut-ween un gwugwu-mo ur-hur ne," ba m-naas o-da, sabre-o he ye m-'wos, untun bo mat-o ro m-bop un ne'a-wu ur-uub à, cow-yo m-posse ro kon á.

4 Amba no, or te ne, no she'et n-me o-comb á. Remen ho-de Yeso he m-muun à, um nak ka ho-de a cowse no untun ko-hyow á. 5 Remen kap-m no yakar-ye m-cucar-ye, ye ur-ho komo. Na ba ya-m-tet ye, ko ya-o-comb á. 6 Remen kaane, taase a rewe bo ye ken ye m-rewe á. Se de a she'et no zongse un garamse un hi un na ne. 7 Remen ye ro m-rew à tet-mo ye ro m-rewe, ka ye swo-m mo m-ho komo à, tet-mo mo ro ye m-ho. 8 Amba bo a hun-ne ye ur-ho à, se a garamse hi un na, a cup no matuku-o o-kwom, o m-sher, m-was ne. Rwu ur-hur be-de un kum un gwu komo o warag na toob-o o-kwom.† 9 Remen Shir wu daag na a suut ur-koob un ryaab-se un wu á, se de remen a kumut gwu be-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. 10 Wu marag rem na remen a waragte mosse un wu ne ko a m-hoog ne, ko a margan-ne, da-o wu muune à. 11 Remen kaane se no 'ye or no ne jaab-o ut-men. No ma'as m-'yons un or no ne, untun bo no m-nom m-moka à.

Nak ut-to ur-gas ne

12 M-moka te no us-kon, or te ne, 'ya no ye ro m-senge be-ur no à ut-gos, ye ro sek-ye no n-me un Wan-Koyan à, ye ro no m-nak ut-to à. 13 No hyen ye us-shi ne m-was ne remen senge-mo un ye. No she'et ba ut-ween un or no ne. 14 Te no us-kon komo, or te ne, no teper ka yan-she'et-de o-hwaa ye. No 'ye yan-ba un duw-de ur-hur jaab-o ut-men. No gu ye rotte ur-beeb á. No 'mo ur-hur un kowan ne. 15 War no taase kowan top men-ut jaas-to un men-ut jaas-to á, se de koyanda no nom m-senge no nomote or no ne rii-yo ur-bon un hun-ne ye kuse ne à, komo.

16 Ma'as no o-zak koyanda. 17 No ma'as us-kon be-de Shir ur-ho bi. 18 N-me un koyan yo kumu no à, no bum Shir, remen ka Shir cone be un no n-me un Yeso **Kiristi**.

19 Taase no ryomos ra-o un **Kukt-o Shir** á. 20 No 'yar ma-to un ko-ya-m-Rwor un Ma-to Shir rwore à. 21 Se de no me'es koyan, no bup rii-yo ro ur-bon ne à. 22 No nom dorotte-o un kap ma-to un men-ut jaas-to á.

* **Bor-qs nass:17** 4:15-17 Hyen komo: 1Kor 15:51-52. * **Bor-qs taan:2** 5:2 Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 2Bit 3:10. † **Bor-qs taan:8** 5:8 Hyen komo: Isha 59:17; Apis 6:13-17.

*Burus konog Shir hu'e
ya-o-Tasaronika nu-o ur-bon*

²³ Me un kon-se Shir un hi un de un wu, wu ro m-gwugwu mo ur-hur ne à. Me un kon-se un wu remen wu muutu no war war ba m-kukop, wu 'er kukt-o no, un hoog-m no ne, un wur-ut no ne kap, no waragte ba ur-reeb un har da-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** he m-muun à. ²⁴ Bo Shir bande no remen no waragte hun-ne un wu, komo wu ko-yan-ess ut-ma à, noa hoks m-sheer unze wua shoos ma-to un wu.

²⁵ Or te ne, kono te no Shir. ²⁶ Gas no or na ne kap un gamat-de m-was. ²⁷ Um konog no n-me un jin-ur Wan-Koyan, no karante ka takurda-o be-ur or na ne kap.

²⁸ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un no ne!

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene yan-dor Yeso n-me un bo-o o-Tasaronika

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-bongon us-tor ne 1:3-12

Ur-kewes un ma-to un haan-m Kiristi 2:1-17

Do ye un jaab-o ur-hur un she'et-de un yan-dor 3:1-15

Ur-kom 3:16-18

Ur-gas

¹ Be un de Burus, mosse un Siras ne,* un **Timoti** ne, genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un hun-ne yan-dor un bo-o o-Tasaronika ye ro hun-ne ye Shir à Tato na un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.†‡

² Um konog Shir o-Tato un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi** remen ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Ur-bongon ur-gas ne

³ Or te ne, depete te bum Shir ko de ke ho-de rem no, komo kaane ro ur-bon ne, remen sher-m no ro m-bo'ose, komo was-mo no wasse or no ne à mo ro m-do. ⁴ Remen kaane, kap un n-me un hun-ne yan-dor-ye Shir, no ye tette un uk o-cin remen gaag un men-ut no un sher-m no ne un ka range-o kumu no ut-meger ne amba no 'mo ur-hur à.

⁵ Kap yo ka kutute unze Shir ro un piish ut-ma ur-bon ne, yo ka komo rwuntute cas unze no bo'oste m-she'et un gwomo-to Shir remen ka gwomo-to, o notte un swo ur-koob. ⁶ Shir ro un men-ut pus-to ne, remen kaane, ka ye ro no m-'ya ur-koob à wua tope ye un reesu un ye ur-koob ebe un ye. ⁷ Amba no ye ro un swo ur-koob à wua wuwussu no, har ma un te ne. Yo ka a kor un ho-de Wan-Koyan Yeso he m-rwuun n-Ton shir un rem-de o-ra à, mosse un **yan-tom-ye Shir** ye un wu ne ye ur-beeb. ⁸ Wua rangse ka ye nape Shir á un ka ye yage nome un **Ma-to m-Rerem** o-dorotte à to ma Wan-Koyan na Yeso. ⁹ A 'ye ye koob-de ba m-ta, a dos ye un co-o Wan-Koyan un seps-mo un beeb-de un wu ne. ¹⁰ Un ka da-o, wu he m-muun a ye'et wu m-sek à, yan-ba-**ur-ba'as** yea seps wu. Kap yan-dor komo yea hyen made-o un wu un ka ho-de mosse un no ne, remen no shereg un ka ma-to te ruru no à.

¹¹ Un yo ka ne ur-hur, o rwo'e tette us-kon rem no koyanda, remen no ya'aste Shir ur-bongon. Te us-kon noa she'et un ka cow-yo Shir cone à. Nom no kaane remen no waragte rii-yo Shir dektu no à. Komo te us-kon Shir a ya'as no beeb-de m-shoos un ko yo ke rii-yo ur-bon yo remen no m-sher be-ur Yeso **Kiristi**. ¹² Te us-kon un bo a he seps un jin-ur Wan-Koyan na Yeso n-me un no à, no komo n-me un wu, hond hond un yar-mo Shir na, un Wan-Koyan ne Yeso **Kiristi**.

Bor-us yoor

Ko-Gwomo-wu o-zang

¹ M-moka, or re ne, um conog um ruru no se ken rem-se mosse un muun-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** un komo bo a he na m-morogse ne be-de un wu à, te no us-kon:*

* **Bor-o gaan:1** 1:1 ut-Girik: Sirabanus. † **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. ‡ **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 17:1. § **Bor-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 2:10. * **Bor-us yoor:1** 2:1 Hyen komo: 1Tas 4:15-17.

² Taase hur-ur nɔ nukte hɔr-m-hɔr, kɔ komo can-yo un wur-o nɔ ine unze hɔ-de un Wan-Koyan rege de woosunte á. A nom wu ken wu a hoks m-rwor n-me un ma-to o-Kukt, kɔ be-de un rwor ut-ma, kɔ gengen sa o zee be un te to rwuune. ³ Nɔ jar o-jar nɔ yage wu ken wu raks nɔ un yo ken cow-yo á. Me un zee kaane remen ka hɔ-de a wɔon á se a inite zang komo ká ko-gwomo-wu o-zang wu rusune cas, wata ka wu a nome den-o o-ra à. ⁴ Wu rɔ ka wa-ut-yage-wu. Wu rɔ un seps un hi un de un wu un yage-to un kap rii-yo piye jin-de Shir à, kɔ komo wu a m-kwukte à. Har ma wu rɔ m-she'et un kwuur-o Shir un **Pyo-o Shir** wu rɔ m-zee unze wu rɔ Shir.†

⁵ ¿Nɔ baks, da-o um ro un nɔ ne à, um rurutu nɔ to kà kap á? ⁶ M-moka nɔ nepse rii-yo wene to m-kɔr à, taase yo kor cin ba da-o wɔ un wɔon. ⁷ Remen ka ko-Gwomo-wu o-zang wu teksunte m-senge wukusse. Amba ka wu rɔ m-wen à wua re co m-wen har da-o Shir he wu m-doss o-cow à. ⁸ Un ka da-o a he ka ko-Gwomo-wu o-zang wu m-rwunte cas, amba un muun-m Wan-Koyan Yeso, Yeso a ho wu un shik-mo un nu-o un wu, wu sabre wu un seps-mo un wu ne.‡ ⁹ A nep haan-mo un ko-Gwomo-wu o-zang be-de un senge-mo un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Wua nom rem-se o-made, ut-napa ne, ut-hyat ne to ut-bo go-us-go.§ ¹⁰ Wu rɔ m-raks un ye rɔ un bu-yo un den-o o-ra à remen ye ginimte m-was un yo rɔ o-nip à, komo remen kaane yea kum gwu á. ¹¹ Remen kaane Shir a tomnuntu ye caari-to ut-raks remen ye sheret be-de ut-bo. ¹² Wu un nom kaane remen a kupsute kap ye yage m-she'et be-de o-nip à ut-ma, ye rɔ komo m-hoge un zak-o m-nom un men-ut jaas-to à.

Es nɔ m-'wɔns ne

¹³ Depete te bum Shir rem nɔ, or re ne nɔ ye Wan-Koyan wasse un nɔ ne à, remen cin ur-takan Shir daagu nɔ, nɔ kumut gwu un bu-yo un **Kukt-o Shir** muutu nɔ ba m-kukop un komo bu-yo un sher o-nip ne à. ¹⁴ Wu un agan nɔ un bu-yo un ka **Ma-to m-Rerem** to, to te ya'u nɔ à, remen nɔ kumut seps-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**. ¹⁵ Remen kaane, or re ne, es nɔ ur-beeb ne, komo nɔ bup ka nip-o te yoosu nɔ à, kɔ un ma-to nu, kɔ komo gengen.

¹⁶ Te us-kon be-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** un hi un de un wu, un Shir ne Tato na rem nɔ. Wu wasu na à, un yar-mo un wu, wu 'ye na jaab-o ut-men o un ba m-ta, o-sakto ne o ur-bon un bu-yo yar-mo un wu. ¹⁷ Komo te un kon-se Shir unze wu 'ye nɔ jaab komo wu dowe rwun-us nɔ m-'wɔns, n-me un kɔ mo ke senge-mo, mo m-nom m-cep ne à.

Bɔr-ɔs tet

Kon nɔ Shir rem te

¹ Ur-kom or re ne, kon nɔ rem te remen ma-ut Wan-Koyan nomot hɔr-mo m-wo kɔ kene, komo to kum m-seps bo to kume be-ur nɔ à. ² Komo nɔ kon bo a he na m-gu un kom-to un hun-ne yan-men-ut jaas-to à, remen ba kap mo un hun-ne ye shere á. ³ Amba Wan-Koyan wu rɔ ko-yan-ess ut-ma, wua dowe rwun-us nɔ ur-beeb, wu 'er nɔ be-de un ka wan-men-ut jaas-to wu. ⁴ Ya te rɔ sasa un Wan-Koyan ne, remen nɔ m-dore un yo te rurɔ nɔ à, komo nɔ he co m-dore un yo te rwo'u nɔ à.

⁵ Te us-kon unze Wan-Koyan na Yeso wua ru nɔ sengute, be-de un was-mo Shir, un 'mo-mo ur-hur ne mo **Kiristi** rɔ m-'ya à.

Ur-keweş taase a she'et she'et-de o-hwaa

⁶ Or te ne, te ka'agte nɔ un jin-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**, ru nɔ cow-yo un kɔ wu ke, wu rɔ un she'et-de o-hwaa à, wu rɔ un dorotte-o un ká rii-yo te yoosu nɔ á.

† **Bɔr-ɔs yoor:4** 2:4 Hyen komo: Dane 11:36; Izik 28:2. ‡ **Bɔr-ɔs yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 11:4. § **Bɔr-ɔs yoor:9** 2:9 Hyen komo: Mati 24:24.

⁷ Ai, nò ùn hi ùn nò, nò nepse depete nò dore sha-m te, remen da-o te ro be ùn nò à, te ya-m-zar-ye á, ⁸ komo te re rii-yo m-re m-yar be-de ùn net á. Amba te swoog ur-koob, te m-senge m-how, m-tet ne, taase te sawse wu ken wu be-ur nò us-nu. ⁹ Te ùn nom yo ka, ba remen tett o ur-beeb te hobt gwu á, te ùn nom kaane remen te kututú nò bu-yo m-dore. ¹⁰ Da-o te ro be-ur nò à, te ro nò m-rure ùn yo ka: “Kap bon wu yage nom m-senge à taase wu re á.”

¹¹ Te hogute unze ye ken ye be-ur nò ya-m-zar-ye, komo ye ro m-nom ùn yo ken rii-yo á se o-hebe gwuw. ¹² Un jin-ur Wan-Koyan Yeso **Kiristi** gon ka hun-ne ye, ye jar á. Te ka'agte ye, ye nom m-senge un ess ur-hi ne, remen ye reegtute hi un de un ye. ¹³ Amba nò or re ne, taase nò ker un nom un rii-yo ur-bon.

¹⁴ Urege wu ken wu yagute nom o-dorotte un rii-yo te rwore n-me un ka takurda-o á, ruru nò **yan-dor Yeso** wu. Nom nò ja un wu ne m-sok ne, komo nò som wu remen wu hogute m-'e. ¹⁵ Amba nò muut wu wa-ut-yage á, amba nak nò gon wu ut-to remen or na wu wan-dor.

Gas-de ur-kom

¹⁶ Te un kon-us Wan-Koyan un hi un de un wu, remen wu ye'et nò m-gwugwu koyanda komo un ko yo ke bu-yo. Wu ro takan-de un gwugwu-mo un hur-ut na à. Wan-Koyan wu ro un nò ne kap.

¹⁷ Un kom-ut re, Burus, um genbe ka gas-de. Un gon ka bu-yo me m-gen un ko o ke takurda-o. Kaane me m-gen.

¹⁸ Yar-m Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ro un nò ne kap!

Takurda-o Burus aco o wu gene Timoti

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-2

Ur-keweş mosse yan-dor Yeso ne un sek-ye ye un o ne 1:3—3:16

Ur-keweş ha-mo un be-ur Timoti mosse un senge-mo un wu ne 4:1—6:21

Ur-gas

¹⁻² Timoti, Burus ro wo m-gene un ka takurda-o. Wo m-moka kashi un wa re wu, remen um yoosutu wo m-sheer be-de Shir. Me, Burus, wan-Tom Yeso **Kiristi**,* un beeb-de Shir, **Wan-Gwu** na un **Kiristi** Yeso, wu ya'u na o-sakto à.

Me un kon-se Shir Tato na, un Yeso **Kiristi**, Wan-Koyan na. Me un kon-se ye 'ye wo yar-mo un ye, ur-won ne, un gwugwu-mo ur-hur ne.†

Nak ut-to remen un yan-yoos-de ut-bo

³ Da-de um ro un cow-o re ha-mo o-Makidoniya à, um rurute wo o she'et n-me bo-o o-Apisu. She'et kane remen o nekt ye ken hun-ne ye ut-to kane, ye yage yoos-de ut-bo. ⁴ Rure ye, ye yage naas un da-o hun-ne be-de un yoos-de ut-zwom, un oog-de un ya-n-ga-ye ne. Ye yage remen gon ka ma-to ro m-hante sunu-mo ut-ma. To un gu un hun-ne nom un she'et-de m-sheer be-de Shir á. ⁵ Yo a cone ko wu ke wan-dor o Shir wu nom à, yo ro m-was un or un wu ne ne. Ka was-mo a rwuun un hur-ur pus-de, un hur-ur gaan ne, komo ur-hur ne de m-sheer be-de Shir cot. ⁶ Amba ye ken ye jorute ka rem-se Shir cone a nom à, ye warguru be-de un ma-to ba ur-hi. ⁷ Ye conog ye warag ya-ur-yoos-de un **karamsa-o Mosa**. Ye m-campo un hyan-o un ye, unze ye nak. Amba ye nap yo ye ur-yoos á.

⁸ A nak **karamsa-o** ro ur-bon ne, urege a nak rii-yo rwo'e Shir hantute o à. ⁹ A nak komo, Shir ya'as o-**karamsa** remen o ja'asté kashi un hun-ne á. Amba Shir un ya'as o remen o ja'asté:

Yan-koob-de un gyer-o un wu,

Un yan-koob-de o-dorotte ne,

Un ya-ut-**ba'as** ne,

Un yan-yage un nom un rii-yo **karamsa-o** zee ne à,

Un ye ro m-yage she'et-de m-kukop ne á,

Yan-koob-de o-dorotte o un Ma-to Shir,

Un ye ro un ho un tat-ne ye un ye ne à,

Un ye ro un ho un in-ne ye un ye ne à,

Myet un yan-ho un hun-ne ne,

¹⁰ Un campo-ne ne ye ro un hoob-o un ne'a-ne à, un ne'a-ne ye ro hoob-o un campo-ne ne à,

Un campo-ne ye ro m-rew un or un ye ne campo-ne bo ye ro m-rew un ne'a-ne un ye ne à,

Ko ne'a-ne ye ro m-rewe un or un ye ne ne'a-ne bo ye ro m-rewe un campo-ne un ye ne à,

Ko ye ro un baab un hun-ne,

Ko ya-ut-bo,

Ko hun-ne ye ro m-yage m-nom un yo ye zee yea nom à, un

Hun-ne ne ye ro un nom un ko se ke rem-se un ba ur-bon se à,

* **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1.

Da-de ye nɔmɛ kà rem-ɔs yo-se se, ye rɔ ɔ ka o-dɔrotte ɔn yoos-de o-nip á. ¹¹ Ka yoos-de ɔn **Ma-to m-Rerem** to ɔn rwuun be-de Shir wa-m-seps, o-kwum ne. Shir bɔbsu me m-ko'ot to.

Yar-mo Wan-Koyan kute Burus à

¹² Ʋm bomog **Kiristi** Yeso, Wan-Koyan na, wu ya'u me ur-beeb ɔm nomot ka senge-mo à, remen wu nak mett m-se'er á. Wu daagu me ɔn kà senge-mo. ¹³ N-ga ɔm ro m-pyap ɔn Shir, ɔn yage-to ɔn **yan-dor Yeso** ne, ɔn 'ya ɔn yan-dor ur-koob ne deen. Shir hoguru 'won ɔn de remen me ro nak yo ɔm ro m-nom á, komo ɔm ro ɔn koob-de m-sheer ne be-ur Yeso.† ¹⁴ Wan-Koyan na ya'ag me yar-mo Shir deen. Wu ya'uru me m-sheer, m-was ne, mo rwuune be-ur **Kiristi** Yeso à.

¹⁵ Ka ma-to, bo-ut to kon n-me ɔn to á, komo to woog a gokste to kap unze, "**Kiristi** Yeso haante ɔn hono o-dak wu guut ya-ut-**ba'as**, bo ye he m-possé den-o o-ra à." Ʋm nak komo ɔm aragte hun-ne kap **ur-ba'as**. ¹⁶ Amba Shir hogute 'won ɔn de, me wu arge hun-ne **ur-ba'as** à. **Kiristi** Yeso kututu na mo ɔn hur-de ɔn wu remen ɔm waragte rii-yo m-sha be-de ɔn kap ye he m-sheer kané n-co à. Ka hun-ne yea kum hoog-o ba m-ta. ¹⁷ Kon-ɔs re se rɔ hun-ne kap ye 'ye Shir m-seps, ut-gos ne, ba m-ta. Wu rɔ ko-Gwomo ba m-ta. Wu ɔn ba ur-kom. Wu a m-hyan á. Shir ɔ ɔn hon-de ɔn o. **Amin.**

Burus doote Timoti jaab-o ut-men

¹⁸ Wà re **Timoti**, yo me m-zee o nom à, hond hond yo rɔ ɔn yo yan-rwor ɔn Ma-to Shir ruru wo ne à. Shir ɔ daagu wo o ko'ote ma-to ɔn wu. Baks ɔn kà ma-to yan-rwor ɔn Ma-to Shir ruru wo ne à, toa do wo jaab-o ut-men ɔn nom ɔn yo Shir zee o nom à. ¹⁹ Da-o wo ro ɔn ko'ot ɔn Ma-to Shir, ma'as n-te m-sheer, komo hur ɔn du kaps wo á. Ye ken hun-ne ye hur-de ɔn ye kapste ye. Remen kaane ye hoks m-sheer be-de Shir á. ²⁰ Himeniyus ɔn Arekanda rɔ n-me ɔn ka hun-ne ye, ye hur-de ɔn ye rɔ be-ur gaan á. Ʋm koostu ye be-de ɔn morog-de ɔn **yan-dor Yeso**. Ʋm ya'ag **ko-Gwomo-wu ɔn ya-ut-ko** ur-keer wu nom yo wu cone ɔn ye ne à. Me ɔn nom kaane remen ye yooste yage ɔn yo'og-o Shir.

Bor-ɔs yoor

Karamsa-o ɔn bo a he bongon-de Shir à

¹ Ur-takan, ɔm conog ɔm 'ye wo jaab-o ut-men ɔn **yan-dor Yeso** ne, unze no senge us-kon Shir remen hun-ne kap. Da-o no ro ɔn kon-se Shir remen wu guut no, komo kon no Shir hoge 'won-de ɔn hun-ne. Da-o no ro us-kon Shir, no 'ye Shir ur-bongon remen rem-se wu nɔmɛ à. ² Kon no Shir remen gwomo-ne, ɔn yan-caari-to ut-comos ne, remen a she'ete ba ut-ween be-de ɔn hun-ne. Komo ɔn nom ɔn ko yo ke kashi ɔn rii-yo bo Shir cone à. ³ Da-o a ro us-kon kaane, rɔ ur-bon ne, komo Shir, ɔ rɔ **Wan-Gwu** na à, rɔ m-hoge rerem-mo ɔn kaane deen. ⁴ Rii-yo rwo'e Shir rotte ɔn hoge m-rerem à, Shir conog ko wu ke net-wu kum gwu ɔn nap-o o-nip ne ɔn Yeso. ⁵ Shir gaan-o. Wan-hongse ɔn hun-ne ɔn Shir ne komo gaan. Ka net-wu, wu rɔ **Kiristi** Yeso. ⁶ Yeso ya'aste hi ɔn de ɔn wu har be-de m-mar, remen wu rurut na kap. Ma-to ɔn mar-m **Kiristi**, Shir ya'ag na m-moka o-da ɔ m-rure hun-ne ka ma-to unze Shir conog ko wu ke net-wu kum gwu. ⁷ Remen ka ɔ Shir tomnu me ɔm waragte wa-o-ko'ot ɔn ko-yan-Tom Yeso ne. Ʋm waragte Wa-ur-Yoos, wan-yoose ɔn ye rɔ **Yahuda**-ne á, n-me m-sheer, o-nip ne. Nip-o me m-rwor ba bo-to á.*

† **Bor-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Seng 8:3; 9:4-5.

* **Bor-ɔs yoor:7** 2:7 Hyen komo: 2Tim 1:11.

⁸ Da-o nɔ mɔrge remen bɔngɔn-de Shir, ʉn ɔnɔg campo-ne kɔ kene, ye jaks kom-to ʉn ye ʉn kɔn-se Shir. Da-o ye jakse kom-to ʉn ye, yage hur-de ʉn ye ma'aste ʉr-kashi be-de Shir, ba ʉs-ryaab kɔ sʉne-mɔ ʉt-ma.

⁹ ʉm ɔnɔg ne'a-ne ye cupe hi ʉn de ʉn ye saw-to m-ɔp to depe à. Ye cup saw-to he ʉn hɔk ʉn wur-to ʉn ye ʉr-bon ne à. Taase ne'a-ne cup saw-to campo-ne hette ye m-gwɔt ʉn yish-ye o-yoor á. Taase ye muut ʉr-hi be-de ʉn saw-to ʉn hwɔr, rem-se ʉn zinariya, ʉs-rwuumb ne ʉn ga-se ʉn ye á.† ¹⁰ Amba kashi m-senge mɔ depe ne'a-ne à, mɔ rɔ nɔm ʉn rem-se ʉr-bon ʉn da-o ye kume à, ʉn hwɔr-ye ʉn ye ne ʉn nɔm ʉn rem-se ʉr-bon be-de ʉn hun-ne. Ye ro m-nɔm kaane yea kute hun-ne ʉnze ye yan-gyer-o Shir ye.

¹¹ Da-o yan-dor mɔrge be-de ʉr-yoos, yage ne'a-ne ke'et ʉt-to, ye ma'as ʉn nɔm o-dorotte ʉn yo a yoose ye à. ¹² Yan-dor Yeso mɔrge, me 'ya ne'a ɔw-yo wʉ yoosute campo-ne á. Komo me 'ya wʉ ɔw wʉ waragte hi-de ʉn campo á, amba wʉ ma'as temb. ¹³ Yo rwo'e ʉm zet kaane à, remen **Adamu** wʉ Shir ba'e m-nɔm, ka da-de a nɔmu **Hawa**.‡ ¹⁴ Komo ba **Adamu** wʉ **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt** rakse á, ne'a-wʉ a rakse har wʉ waragte wa-**ur-ba'as**.§ ¹⁵ Myet ʉn kaane ne, Shir a gu ne'a-ne ʉn bu-yo ʉn o-mat, urege ye shereg be-ʉr Yeso, ʉn was ʉn ɔr ʉn ye ne ne, ʉn she'et-de ba m-kukop ne, ʉr-she'et ne bɔ depe à.

Bɔr-ʉs tet

Yan-gʉt-de ʉn yan-dor Yeso ʉn yan-m-senge ne

¹ Hun-ne rɔ m-zee, “Urege net rɔ ʉr-gop wʉ waragte ko-wan-gʉt-de ʉn **yan-dor Yeso**, wʉ nɔmog gop-de ʉn kashi m-senge.” Ka ma-to nip-o. ² Remen kaane, myet net-wʉ ɔne wan-gʉt-de ʉn **yan-dor Yeso** à, kaane she'et-de ʉn wʉ he m-ma'as:

ʉntaase a kum gom-de ʉr-reeb be-de ʉn wʉ,

Wʉ ese be-de ʉn ne'a ʉn wʉ cot à,

Wʉ hokse garamse ʉn hi ʉn de ʉn wʉ à,

Wan-barag-se ʉr-bon,

Hun-ne ya'as wʉ ʉt-gos, remen wʉ she'ette ʉr-bon ne,

Wa-m-was ʉn hamat-ne ne n-me ʉn hur-o ʉn wʉ,

Wʉ he m-hoks ʉr-yoos à,

³ Ba ko-wa-m-swɔ á,

Wʉ rɔ ʉn hoob-o ʉt-ma á,

Amba yan-gwegwer-mɔ ʉr-hi,

Wʉ rɔ ʉt-ween á,

Wʉ rotte yish-ye ʉn hwɔr á,

⁴ Wʉ rɔ ʉn hoks m-garamse ʉn hur-o ʉn wʉ ʉr-bon ne à,

Wʉ rɔ m-rwo ʉn yakar-ye ʉn wʉ ye nɔmu wʉ o-dorotte, ye 'ye wʉ ʉt-gos n-me ʉn kɔ yo ke rii-yo à. ⁵ (Urege net hoks m-garamse hur-o ʉn wʉ á, ¿re wʉ he m-nom wʉ hokste gʉt-de ʉn hun-ne ye Shir?)

⁶ Ba wʉ gokse Yeso ba m-gos á. (ʉn ya ka á, nu-mɔ ʉr-hi a ru wʉ cuwut swɔ ʉr-koob untun **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt**.)

⁷ Wʉ rotte be-de ʉt-reeb á. Kaane depe komo hun-ne ye rɔ **yan-dor Yeso** á, ye rɔ wʉ m-tan ʉn jin-ʉr so-de. Wʉ ma'as kaane remen ʉntaase wʉ he'ebe n-me ʉn ceeb-o ʉn **ko-Gwɔmo-wʉ ʉn ya-ʉt-kɔt**, wʉ hoge m-'e.*

Ya-m-gu ye depe senge-mɔ Shir à

† **Bɔr-ʉs yoor:9** 2:9 Hyen komo: 1Bit 3:3. ‡ **Bɔr-ʉs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Taka 2:7,21,22. § **Bɔr-ʉs yoor:14** 2:14 Hyen komo: Taka 3:1-6. * **Bɔr-ʉs tet:7** 3:2-7 Hyen komo: Titu 1:6-9.

⁸ Yan-m-senge be-de yan-dor un ce un ye, kaane she'et-de un ye he m-ma'as:
Ye hokse garamse un hi un de un ye à.

Ye warag yan-ma-ut gaan.

Ye ro m-swò á.

Ye rotte suub-o un hwor á.

⁹ Komo ye bup sher-mo un ye un hur-ur gaan.

¹⁰ Rii-yo no degt net ko-wan-m-senge se a me'este wu, no hyane wu rott be-de ut-reeb á, ka da-de wua hoks m-nom un senge-mo un yan-m-senge.

¹¹ Kaane komo ne'a-ne ye un ye warag kashi un ne'a-ne ye un ba ur-reeb, ba komo ya-ut-we á. Amba ye hokse she'et-de un ye à. Hun-ne ro ye m-'wos un ma-ut gaan ne koyanda.

¹² Ko-wan-m-senge n-me un den-o Shir, ko wu ke wu es be-de un ne'a un wu cot. Komo wu hoks garamse un hur-o un wu un yakar-ye un wu ne ur-bon ne. ¹³ Hun-ne ro m-'ya un yan-m-senge-ye nome senge-mo ur-bon à m-sek. Remen kaane, ka yan-m-senge-ye, yea hoks rure un hun-ne ma-to m-sher be-ur **Kiristi** Yeso, ba o-gyer.

*Ma-to ro wukusse
n-me yan-dor Yeso à*

¹⁴ Da-o me wo un gene un ka takurda-o à, me o-saktò o m-habe um hyenet wo ba m-gos. ¹⁵ Amba me nome m-it, ka takurda-o he wo m-kute bo hun-ne he m-she'et à be-de yan-dor o-Shir. Hun-ne ye Shir ye ro un den-o Shir wan-hoog à. Ka hun-ne ye, ye ro untun caar-yo o-cin un 'wun-de o-nip ne. ¹⁶ Nip-o, m-sher be-de Shir ro m-'wons ne ko de nomte se ken rem-se rokòn wukusse à:

Yeso haante n-me o-wur untun o ma na,

Kukt-o Shir kutute na wu kashi un net-wu.

Yan-tom-ye Shir ye hyanag wu.

Yan-dor Yeso ko'ote ma-to un wu
be-de hun-ne kap hono o-dak.

Hun-ne gokste ka ko'ot-o be-ut-be hono o-dak kap.

Shir deku wu ha-m o n-Ton be-de m-seps.

Bor-qs nass

Ya-ur-yoos-de ut-bo

¹ **Kukt-o Shir** rurutu na cas unze un ka ho-to ur-kom to, ye ken ye a yage m-sher be-de un yoos-de o-nip de un Ma-to Shir. Yea sher be-de un yoos-de un ya-ut-bo, to rwuune be-de un **ya-ut-kot** à. ² Ka hun-ne ye ro m-nom sa o zee nip-o ye m-rwor, amba bo-to ye he senge m-kupur. Yea was á, ko yo ye ro ur-yoos à nip-o ko ut-bo á, remen hur-de un ye kapste ye. ³ Bo **Kukt-o Shir** rwore à, hun-ne ye ut-bo ro kon ko m-moka:

Ye ro ur-yoos de ut-bo unze taase hun-ne ge ut-ge.

Komo ye ro m-zee taase hun-ne re to ken rii-to m-re to.

Amba Shir nome ut-ge un ko yo ke rii-yo m-re yo ne. Shir conog ya-m-sher ye nep nip-o un wu, komo ye 'ye wu ur-bongon remen ka rii-to, otte m-zee to rott ur-bon á.

⁴ Myet rii-yo Shir nome à ro ur-bon ne, taase a yage ko rii á. Amba a goks yo kom-ut yoor un hur-de ur-bongon ne. ⁵ A nepste Ma-to Shir to he yo m-muut ba m-kukop us-toog ne.

*Ko-yan-m-guw wu ur-bon
wu ma Yeso Kiristi*

⁶ Urege o yoosute or ru ne yan-dor gon ka ma-to, woa warag kashi un ko-ya-m-Rwor un ma-ut **Kiristi** Yeso, komo Shir a ru wo o bo'osute un ma-to m-sher remen yoos-de ur-bon de wo m-nome o-dorotte har m-moka à. ⁷ Nom ja un yoos-de ut-bo ne, taase

o sher hoog ru be-de ut-zwom to o-hwaa to ro un gu un hun-ne ye'et Shir m-sek á. O yoose hi un du bo o he ur-she'et de Shir cone o she'et à n-me un ko yo ke rii-yo. ⁸ Nom kaane o nak hun-ne ro m-zee, "Ro ur-bon ne net senge nukt un wur-o un wu bo o he nom m-'wons à." Remen wur-o ro m-'wons ne à, ro un gu un net da-o un hoog-mo un wu. Amba jiište ur-bon net she'et gon she'et-de Shir cone wu she'et à. Remen she'et-de Shir cone hun-ne she'et à, ro un gu un net da-o un hoog-mo un wu un ka hono o-dak o ko ne da-o net mare à.

⁹ Ka ma-to, to hun-ne ro m-rwor à, nip-o komo to woose a goks-to kom-ut yoor. ¹⁰ Remen kaane a nom no bo m-nom na. A she'ete un bu-yo un ka ma-to, a nom kaane remen a hwoog sakt-o na be-de Shir o un hoog. Wu ro **Wan-Gwu** o un hun-ne kap, yagunte ma ye shere à.

¹¹ Yoose yan-dor myet ka ma-to um gene à, komo rwø ye nom o-dorotte un ka ma-to. ¹² Taase o yage hun-ne gut hi un du ba us-shi á, remen wo monge á. Amba senge yoos un du. Komo yage she'et un du ma'as rii-yo ur-yoos be-de un **yan-dor Yeso** bo depe ye she'et à: Cep ma-to ur-bon. Nom rii-yo ur-bon. Was un hun-ne ne. Sher be-de Shir. Komo o ma'as un hur-ur pus-de ne. ¹³ Rii-yo um woobute, o senge m-karante Ma-to Shir be-de un hun-ne da-o ye morge. O do ye jaab-o ut-men. O yoosu ye **Ma-to m-Rerem** un yo Shir zee ye nom à. ¹⁴ Baks da-o sek-ye un yan-dor ne hwø kom-to un ye to o-kwum be un du ye us-kon à. Bo sek-ye nome kaane à, Shir ya'ag wo yar-mo o-Kukt remen o nomot senge-mo un wu. Shir un bu-yo un Kukt-o un wu rwø'og ye rurutu wo unze wua gu wo un ka senge-mo. Wo jar o yage ka senge-mo Shir zee wua gu wo m-nom á.

¹⁵ Ma'as m-nom un ka senge-mo un hur-ur gaan. Ka da-de ne, hun-ne myet a hyen wo m-nom un yo Shir cone o nom à. ¹⁶ Nom ceen o senge nome un Shir o-dorotte un ko yo ke rii-yo. Komo yoos un du ma'as de o-nip. O senge m-nom un ka rem-se, remen Shir guut wo un ye dore ka yoos-de ne à.

Bor-qs taan

Bo o he she'et-de ur-bon un hun-ne ne à

¹ Wo kwos net sek-wu ut-gaag á, amba nom wu ut-ma sa o zee tato ru. Komo o gut campo-ne sa o zee hen-ne ru. ² O gut ne'a-ne ye mongse à, sa o zee in-ne ru. Yan-ne'a-ne komo o gut ye untun hen-ne ru ne. O nom kaane un men-ut pus-to puu.

Bo depe a was un gwør-ne ne à

³ Was un gwør-ne ne, ye campo un ye ne mare à, ye rotte ye he ye m-gwot á. ⁴ Amba urege ka ko-gwør-wu ro un yakar-ne, ko ne hes-ne, yage ye dekt nu-se un wu. Yoose ye, ye nom kaane be-de un baag-o un ye. Un ka bu-yo, ye he m-top un rii-yo tat-ne ye un ye ne mong-ne nomu ye à. Da-o hun-ne nome kaane, Shir ro un hoge o-zak deen. ⁵ Amba gu no ko-gwør-wu rotte net-wu he wu m-gu á. Wu rwø'e sakt-o un wu be-de Shir à. Wu ro un kon-se Shir m-how, m-tet ne, remen wu kumut gwu à. ⁶ Amba taase no gu ko-gwør-wu ro un nom yo men-to un wu cone à, yanze yo Shir cone wu nom á. Ka ko-gwør-wu sa o zee ko-margan-wu ro, ko de nomte wu ro un hoog ne à. ⁷ Yoose **yan-dor Yeso** ka ma-to remen taase hun-ne kum rii-yo ut-reeb be-de un ye. ⁸ Amba urege wu ken net-wu ro un was un yan-baag-o un wu ne á, ko ne yan-hur-o un wu, rii yo-yo yo. Ka net-wu she'eg sher-mo un wu o ka, komo wu aragte wu shere be-ur Yeso á m-naase.

⁹ Un morog-de un **yan-dor Yeso**, yage ye kum o-takurda, un ka takurda-o ye gen jin-to un gwør-ne. Taase no gen ko-gwør se:

Wu woog us-hak kwøoz-ut tet [60].

Wu ese be-de un campo un wu cot, da-o campo un wu ro un hoog ne à.

¹⁰ Wu hun-ne ro un 'ya m-sek remen wu ro m-nom rii-yo ur-bon à.

Wu ro un yoose un yakar-ye un wu ur-bon ne ne à.

Wu ro un barke un hamat-ne un hur-o un wu à.

Wu ro un nome un **yan-dor Yeso** m-guw un gwugwer-mo ur-hi ne à.

Wu ro un gu un or un wu ne yan-dor à ye ro ur-koob à.

Komo n-me un koyan wu ya'aste hi un du un wu be-de un nom un rii-yo ur-bon.

¹¹ Untaase no gen jin-de ne'a wu wo us-hak kwooz-ut tet [60] á. No gen ye á, remen da-de con-to un wur-o un ye hokse ye, yea cun ye ge ut-ge komo. Da-o ye ga ut-ge à, ye jorute o ka swor o-nu o ye nome un **Kiristi**, unze yea ge ut-ge á. ¹² Ka da-de ne hur-de un ye a kaps ye, remen ye shakte swor o-nu o un ye o n-ga. ¹³ Rii-yo rwo'e komo um zet taase no gen jin-to gwor-ne ye haks-se un ye arge kwooz-ut tet [60] á, yo ro yea hoks m-yoos un she'et-de o-hwaa. Ye un naas un da-o un ye un dorog-to un hur-to un hun-ne. Yanze she'et-de o-hwaa temb á, amba ut-we ne, komo ye ro m-hwo un nu-se un ye un ma-to un hun-ne. Ye ro komo un cep un ma-to depe ye cep á. ¹⁴ O rwo'e um rurute gwor-ne ye haks-se un ye arge kwooz-ut tet [60] á, ye ge ut-ge, ye met yakar. Komo yea ma'as un gut-de un hur-to un ye, remen taase a 'ye yan-yage-ut na o-cow ye nomotu na ma-to o-yo'og. ¹⁵ Me m-rwor un ka ma-to, remen ye ken gwor-ne ye be'essute, ye waktussute, yan-dore un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**.

¹⁶ Bq um ro zeegē un ka da-o à, urege wu ken ne'a-wu ko-yan-dor, ro un ko-gwor ne be-de un baag-o un ye, wu gu ye. Wu yakse **yan-dor Yeso** nu-se un ye á. Ka da-de ne **yan-dor Yeso** he kum un beeb-de un gu un gwor-ne ye rotte yan-gwu á.

Yoos-de un sek-ye ya-m-guw un den-o Shir

¹⁷ Sek-ye, ye nome senge-mo un dorotte un **yan-dor Yeso** bq depe à, depete komo a 'ye ye m-sek, ur-'yons ne m-sok ne. Ka ye senge-mo un ye ro ur-yoos, un ko'ot un Ma-to Shir ne à. ¹⁸ Ma-to Shir zeeg, "Wo bite nu-o o-janka da-de yo ro m-door á."* Komo "Wa-m-senge depete a ya'as wu 'yons-de un wu."† ¹⁹ Urege net wan-gaan zeeg wu ken ko-sek-wu nomog **ur-ba'as**, wo dek ka ma-to hor-m-hor á. Se o kumug ya-ustor, nen yoor ko nen tet, ka da-de, o dekt ka ma-to.‡ ²⁰ Wo nepse unze nip-o wu ken ko-sek-wu nomog **ur-ba'as**, o kwos wu un yish-ye un ko wu ke **wan-dor Yeso** wu. Nom kaane remen ye kuse à, ye hogute o-gyer o un nom **ur-ba'as**.

²¹ Kwos net-wu nome **ur-ba'as** à, taase o was un con-de un wu ne. Um mossute wo un Shir ne, un **Kiristi** Yeso ne, un yan-tom ye Shir ne, ye ro wo m-gwot komo yea piishi wo ut-ma urege o yagute m-nom kaane.

²² Wo cune m-daag un sek-wu, wo nom m-hor á. Rii-yo o huutu wu kom-ut ru to o-kwum, o ceke ko kashi un net-wu à. Wo nome ceen á, woa deeg ko-wa-**ur-ba'as**. Komo hun-ne a hoks m-zee wo was un **ba'as-de** un wu ne á. Amba wo, she'et she'et-de un ba m-kukop.

²³ Wo ma'as un swo m-ho un hon-de un mo á, amba o su modi-m ut hiin remen hoog-mo men-ut ru un gom-us ru ne co co.

²⁴ Ba'as-to un ye ken ye cas to ro, komo kowan nepse Shir a piishi ye ut-ma. Amba ye ken ye se o-co **ba'as-to** un ye rotte m-rwuun cas. ²⁵ Ka o komo senge-mo ur-bon ya mo ro cas, ko a nom mo wukusse, da-o ro kon o mo hette m-rwuun cas à.

* **Bqr-ús taan:18** 5:18 Hyen komo: Kara 25:4. † **Bqr-ús taan:18** 5:18 Hyen komo: Mati 10:10; Ruka 10:7.

‡ **Bqr-ús taan:19** 5:19 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

Bor-ús cind

*Bø depe guw-ne 'ye yan-hur-o
un ye m-sek à*

¹ Ye ro guw-ne à, ye 'ye yan-hur-o un ye m-sek koyanda bø depe à. Yage ye ye'et ye m-sek taase hun-ne pyep jin-de Shir, komo ye zee yoos-ur na rot ur-bon á. ² Urege yan-hur-o un ye yan-dor ye, to guw-ne taase ye nom koob-de o-dorotte remen yan-dor ye. Amba ye do rwo ur-hi be-de un nome un ye m-senge. Yo rwo'e ye hette m-nom kaane à, da-o ye ro yan-hur-o un ye m-gu, ye o ka m-gu un or ye ne **yan-dor Yeso**.

Yoos-de ut-bø un kwum-o o-nip ne

Ka ma-to o he ye m-yoose à, o do ye jaab-o ut-men ye dore to. ³ Ye ken hun-ne ye ro un yoos-de ut-bø un rem-se Shir. Ye ro m-she un yoos-de o-nip un ma-ut Yeso **Kiristi** ne, Wan-Koyan na. Yoos-de un ye ro un gu un hun-ne she'et-de Shir cone á. ⁴ Ka hun-ne ye peneg uku o-cin. Ye ro m-hyan sa o zee ye nepsø koyan, amba ye nap rii-yo ye ur-yoos á. Ye ro un hoge un rerem-mo un sunem-mo un Ma-to Shir, sa o zee yan-hoob-o ut-ween. Go un kaane ro m-hante ur-shoob, ut-reeb ne, un ma-ut yo-to ne, ye ro us-barag hun-ne ro un nom un rem-us yo-se. ⁵ Ka hun-ne ye peneg moor-to ut-ween. Ye ro un barag-se o-hwaa ne, ye kus o-nip ne á.

Ka hun-ne ye ro m-hyan dor-o Shir yo ken cow-yo yo, yo un kum un hwor. ⁶ Amba hwor-o ro na m-rwo o-zak á. Zak-o jiište na m-ho, da-o a nome o-dorotte be-de Shir, komo a bupe rii-yo a rotte à kom-ut yoor. ⁷ Remen da-o a matu na à, a haan un rii ne á, komo da-o a mere, a warag un rii ne á. ⁸ Remen kaane, urege a un rii-yo m-re ne un saw-to m-cop ne, a nom o-zak. ⁹ Amba hun-ne ye ro ur-gop ye kumut hwor à, ye m-hebe n-me ut-meger un ceeb ne be-de un rem-se o-hwaa. Con-to un rii yo-yo ro un jorbe un hun-ne un bu-yo m-sabre. ¹⁰ Um zeeg kaane remen con-to un hwor ro takan-de un ko yo ke cow-yo yo un men-ut jaas-to yo. Ye ken ye ho'oste sher-mo un ye remen con-to un nom un hwor hor-m-hor. Bø ye nome kaane à, m-moka ye ro un swø ur-koob, sa o zee net-wu a m-dwuure ur-wan à.

Burus nak Timoti ut-to

¹¹ Amba wo **Timoti** o shereg be-de Shir. Bø hun-ne ro m-som be-de un rii yo-yo à, som be-de un con-to un hwor deen. O ma'as m-gwot un hun-ne ur-bon ne. O senge nom un rii-yo ro ur-bon ne à. Myet yo wo m-nom à, she'et bø Shir cone o she'et à. Sher be-de Shir. Was un hun-ne ne. Nom jaab-o ut-men un dor-o Shir. Nome hun-ne ut-ma un gwugwer-mo ur-hi ne. ¹² Bø wa-ut-mur ro m-rwo un beeb-de un wu da-o m-sha ut-mur à, ma'as m-she be-de Shir komo o nome wu o-dorotte hur-ur gaan. Bop kom-ut yoor ka 'yons-de un hogø o ba m-ta o. Baks unze Shir conog o she'et un wu ne har da-o ba m-ta. Komo baks unze o rworog ka ma-to be-de un hun-ne deen ye hogutu wo. ¹³⁻¹⁴ Me wo m-rure o nom o-dorotte un ka ma-to. Shir o ro wan-torse un ma-to um ruru wo à. Shir o ro un 'ya un ko yo ke rii-yo hogø. Yeso **Kiristi** ro komo us-tor. Yeso rurute Panti **Biratus*** ma-to o-nip to ma un wu. Urege o nomog o-dorotte un ka ma-to un hur-ur pus-de, yatt-wu he hyan un rii-yo o-yo'og be un du á. Nom kaane se da-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na he m-muun à. ¹⁵ Wu muun ho-de Shir Tato na daage remen wu muunte à. Shir o ro o hun-ne ye un wu ro wu m-'ya ur-bongon à. Wu ro un gwomo-to un ko yo ke rii-yo. Wu ro ko-Gwomo-wu un gwomo ne, wu jiiše m-sek be-de un sek-ye. ¹⁶ Shir o cot ro m-mar á. Wu ro ur-she'et be-de m-cecar. Remen kaane yatt net-wu he m-ha un her-o un wu á. Net ro kon wu take m-hyan un Shir á, komo yatt-wu he wu hoks m-hyan á. Yage hun-ne kap ya'aste wu ut-gos, ut-gwomo ne, to ba m-ta. **Amin**.

* **Bor-ús cind:13-14** 6:13-14 Hyen komo: Yoha 18:37.

*Yoos-de m-sher be-de Shir
yanze be-de un hwor á*

¹⁷ O rure hun-ne yan-hwor taase ye dek unze ye jishte or un ye hun-ne. O rure yan-hwor komo taase ye nom us-barag unze rii-yo ye kume à, remen hwor un ye o. Me un zee kaane remen hwor a hoks m-ta hor-m-hor. Amba yage ye sheret be-de Shir o guut ye. Shir o ro na m-'ya un ko yo ke rii-yo yo a rotte à, un hur-ur gaan. Shir un ya'as na ko yo ke rii-yo remen a hogute rerem-m na. ¹⁸ Rure ye, ye nome hun-ne rem-se ur-bon un hwor un ye. O bakse yan-hwor ye ma'as m-yar kom-ut yoor, komo ye senge wong un rii-yo ye rotte à. ¹⁹ Da-o yan-hwor nome kaane, sa o zee ye ro un gu un hi un de un ye o ka un ho-de m-buk, remen ye she'ette kashi ur-she'et de Shir cone a she'et à.

Ma-to ur-kom

²⁰ **Timoti**, bop kom-ut yoor remen Shir ya'astu wo senge-mo un yoose un hun-ne Ma-to un wu. O ma'as un yoos un ka **Ma-to m-Rerem** ne bo um yoose wo à. Taase o hoge yan-ma-to o-hwaa. To ro un 'ya un Shir m-sek á, komo ma-to un ka hun-ne ye to ragaan un ma-to o-nip ne to Shir á. Ye ro m-zee yo ye ur-yoos à, ma-to o-nip to, to Shir, amba bo-to. ²¹ Ye ken hun-ne ye gokste gon ka yoos-de. Remen kaane, ye kus m-sher un yoos-de o-nip de Shir á.

Yar-mo Shir ma'as un no ne!

Takurda-o Burus ayoore-o o wu gene Timoti

Rem-se ro n-me à:

M-zanté 1:1-2

Ur-bongon, un do ye un jaab-o ur-hur ne 1:3—2:13

Ya-ut-ma ur-kewes ne 2:14—4:5

Ma-ut Burus to un hi un de un wu 4:6-18

Ur-kom 4:19-22

Ur-gas

¹⁻² **Timoti**, me Burus, ko-yan-tom **Kiristi*** Yeso, ro wo genen ka takurda-o. Me Burus, ko-yan-tom **Kiristi** Yeso, remen Shir conog kaane. Shir tomog me, um ko'ote ma-to un swor o-nu o un hoog. Ka hoog-o ro be-ur **Kiristi** Yeso.

Timoti, wa re, me m-was un wo ne deen. Me us-kon Shir Tato na un **Kiristi** ne Yeso Wan-Koyan na rem ru. Me us-kon wu kutu wo yar-mo Shir, wu gut wo ur-'won ne. Komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur.†

*Burus doote Timoti jaab-o ut-men,
wu nomot senge-mo Shir ya'ase wu a*

³ Me m-bom un Shir, wu me m-nome m-guw a. Bo tat-ne re ye n-ga nome wu m-guw a, um nomotu wu m-guw un hur-ur gaan. Koyanda me ro us-kon rem ru, m-how, m-tet ne, me un bongon-de Shir. ⁴ Me bakse naase-mo un men-ut ru, un yish-m ru ne, da-o a caage a. Me m-hoge un reeb-o un hyan-o ru komo, remen um nak woa ru zak-o hoot me. ⁵ Um bakste unze o shereg be-ur Yeso **Kiristi**, un hur-ur gaan. Wu mate inu ru Yunis a, un inu un wu, Royis, ye ba'ag wo m-sheer un hur-ur gaan. Um dek un hur un de, unze o shereg be-de un wu tomso ne.‡ ⁶ Remen kaane o, me wo m-bakse o nom m-'wons un ka myot-se Shir ya'u wo a, tomso ne, o ma'as un nom un senge-mo Shir ya'u wo a, kom-ut yoor. Da-o um huu wo kom-to o-kwum a, Shir ya'ag wo beeb-de un nom un ka senge-mo. ⁷ Me un zee kaane remen **Kukt-o Shir** ya'u na a, o na m-rwo a hogute o-gyer a. Amba o na m-'ya ur-beeb de un guw-mo Shir, un was un hun-ne ne, un bo a he garamse un hi un na ur-bon ne a.

⁸ Remen kaane, wo hoge 'e-mo un rwor un ma-ut Wan-Koyan na a. Komo wo hoge 'e-m re, me wu a ka'e remen Wan-Koyan a. Amba joose un me ne, be-de un swo ur-koob remen ka **Ma-to m-Rerem** to. Shir a 'ye wo 'wons-mo m-nom kaane. ⁹ Shir guug na, wu bandu na, a she'ette she'et-de un ba m-kukop. Wu un band na, yanze remen senge-mo ur-bon mo a m-nom a. Amba wu un band na, remen wu un hi un de un wu zongsute wu nomot kaane, komo remen wu kututu na yar-mo Shir un ka bu-yo. Rii-yo Shir nomot hono o-dak, wu kututu na yar-mo un wu, un bu-yo un tom un **Kiristi** Yeso un ka dak-o. ¹⁰ Amba m-moka, Shir kutute na yar-mo un wu, be-de un haan-m **Kiristi** Yeso **Wan-Gwu** na. Yeso wu saburse 'wons-mo m-mar. Komo da-o Yeso ruru na **Ma-to m-Rerem** a, wu kutu na ka hoog-o ba m-ta o cas. ¹¹ Remen ka **Ma-to m-Rerem** to, o Shir daaguntu me. Shir un daag me um waragte ko-yan-ko'ot un Ma-to un wu, ko-yan-Tom Yeso, un komo wan-yoose un hun-ne ne bo a he dore un Yeso **Kiristi** a.§ ¹² Remen me un rure hun-ne Ma-ut Yeso **Kiristi**, o rwo'e um rotte m-swō ur-koob kanē ke'o. Amba myet un kaane ne, me m-hoge m-'e a. Remen um

* **Bqr-o gaan:1-2** 1:1-2 Wu Shir daagne a. † **Bqr-o gaan:1-2** 1:1-2 Hyen komo: Seng 16:1. ‡ **Bqr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Seng 16:1. § **Bqr-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: 1Tim 2:7.

nepstɛ ɔn wu ɔm shertɛ à. Komo ɔm nak wua was ɔn mɛ nɛ, ɔn kap rii-yo wu yase mɛ ɔr-gut à, har ha-mo ɔn ká ho-de ɔn piish ɔt-ma de.

¹³ Bop ka yoos-de o-nip de, kom-ɔt yoor, ka de o hoge be ɔn de à. O dore sha-mo ɔn yoos ɔn de. Nom kaane m-sher, m-was nɛ, mo **Kiristi** Yeso ya'su wo à. ¹⁴ Bop ka yoos-de o-nip de kom-ɔt yoor, de Shir ya'su wo à. **Kukt-o Shir** o ro ɔr-she'et n-mɛ ɔn hur-ɔr na à, o a gu na m-was ɔn ka yoos-de o-nip de nɛ.

¹⁵ O nepse ɔnze **yan-dor Yeso** kap, ye ro ɔn dak-o o-Asiya tukute mɛ o-cin. Har ɔn Pajerus nɛ ɔn Hamojenis nɛ, ye tukute mɛ o-cin.

¹⁶ Mɛ ɔs-kon Wan-Koyan kute yan-hur-o Onesiporus nɛ 'won-de ɔn wu. Mɛ ɔs-kon kaane, remen koyanda wu ro mɛ ɔn 'ya ɔn jaab-o ɔt-mɛn. Komo wu hoge 'e-mo m-haan wu hyenet mɛ ke'o á. ¹⁷ Amba bo wu woone bo-o o-**Roma** à, wu hooburu mɛ ba m-naas o-da, se da-o wu hyane mɛ à. ¹⁸ Remen kaane, mɛ ɔs-kon Wan-Koyan kute wu 'won-de ɔn wu ɔn ka ho-de ɔn piish ɔt-ma de! Wo ɔn hi ɔn du o nepse, da-o ɔm ro ɔn bo-o o-Apisu à, wu guug mɛ.

Bɔr-ɔs yoor

Ko-karma Yeso Kiristi, wu o-nip

¹ **Timoti**, wo ɔntun wa re wu. O ma'as ɔn nom ɔn jaab-o ɔt-mɛn be-de ɔn yar-mo Shir, mo **Kiristi** Yeso ya'u wo à. ² O hogute mɛ ɔn yoose ɔn hun-nɛ ma-ɔt **Kiristi**. ɔm yoosute hun-nɛ ka ma-to ɔn co-o ɔn ya-ɔs-tor deen. ɔm conog o yoose hun-nɛ ye o-nip gon ka ma-to. Ye he m-hoks ɔn yoose ɔn ye ken hun-nɛ komo à. ³ Nom ɔr-joose ɔn te nɛ, be-de ɔn swo ɔr-koob, ɔntun ko-karma-wu ɔr-bon, wu ma Yeso **Kiristi**. ⁴ Ko-karma ro'e be-de ɔn senge-mo ɔn wu. Wu ro m-rwo ɔn hi ɔn de ɔn wu, n-mɛ ɔn rem-se ro se ɔn karma-nɛ á. Amba con-mo ɔn ko-karma mo, wu ru wan-co o ɔn wu hoge rerem-mo ɔn wu. ⁵ Ka ro tomso nɛ be-de ɔt-mur, yatt-wu a he m-aag o-keeg á, se wu dorute jor-se ɔn ka mur-to. ⁶ Ka ro tomso nɛ ko-wa-o-kat wu nome senge-mo ɔn wu bo a cone à. Wu depe wu be m-kum kwukwur-de ɔn rem-se o-kat. ⁷ Nom ɔs-barag ɔn to ka ma-to ɔm gendu wo à. Urege o nomog kaane, Wan-Koyan wua 'ye wo ɔs-nap, ɔn ka ma-to kap.

⁸ Baks ɔn bo Yeso **Kiristi** ro à. Wu Shir 'yonse ɔt-marimar à, wu rwuune ɔn baag-o **Dawuda** à, ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma **Kiristi**, to mɛ m-ko'ote ɔn hun-nɛ à. ⁹ Remen mɛ ɔn ko'ot ɔn ka **Ma-to m-Rerem** to, o hante ɔm rotte ɔn swo ɔr-koob. M-moka mɛ ke'o ɔntun wu nome **ur-ba'as** à. Amba yatt-wu he hoks m-gaag ɔn Ma-to Shir á. ¹⁰ Remen kaane, ɔm nomog ɔr-joose ɔn swo ɔr-koob ɔn ko yo ke rii-yo. ɔm ko'ote ka ma-to, remen hun-nɛ ye Shir daage à. Remen ye, ɔn ce ɔn ye, ye kumut gwu o a m-kum be-ɔr **Kiristi** Yeso à, komo ye cɔw be-de ɔn ka seps-mo ɔn ba m-ta mo.

¹¹ Ka ma-to nip-o, to ro m-zee,
Urege net marag ɔn **Kiristi**,

wua nom m-hoog ɔn Yeso nɛ tomso nɛ.

¹² Urege net nomog ɔr-joose ɔn swo ɔr-koob rem Yeso,
wua nom ɔt-gwomo ɔn Yeso nɛ.

Amba urege net nomog she-mo ɔn nap ɔn Yeso,

Yeso a nom she-mo ɔn nap ɔn ka net-wu.*

¹³ Urege net ko-wa-o-nip-wu be-ɔr Yeso á,
Yeso ro m-barme á, wu ro ko-wa-o-nip.

Remen Yeso a nom she-mo ɔn hi ɔn de ɔn wu á.

*Ko-ya-m-senge-wu Shir ro m-hoge
ɔn rerem-mo ɔn wu à*

* **Bɔr-ɔs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Mati 10:33; Ruka 12:9.

¹⁴ O ma'as yan-dor m-bakse un ka ma-to um zee à, komo o nek ye ut-to remen Shir. Taase ma-to sunu ye, remen yo gom-ut ro m-zee à. Remen gon ka sunemo ut-ma mo ro m-hante rem-se o-hwaa. Komo to ro un hante un naase-mo ut-men be-de un ye ro to m-hoge à. ¹⁵ Nom bo un nom-m ru, bo Shir hette m-ho'os o-wur un wo ne à. O warag ko-ya-m-senge, wu ro m-hoge 'e-mo un senge-mo un wu á. Komo o ma'as un yoos un gom-de o-nip hond hond. ¹⁶ O som nom un ma-to o-hwaa to un ba ur-hi. Hun-ne ye ro un nom un ma-to o-hwaa à, ro m-warag yan-koob-de o-dorotte o Shir. ¹⁷ Yoos-de un ye ro m-ha ko kene untun caari-o o-nat, o ro m-ti un ap-mo o-wur à. Himeniyus un Peretus ne, ye ro un gon ka yoos-de. ¹⁸ Ka nen yoor-ye, yagute sher-mo o-nip mo ye rotte à. Ye zee unze Shir be'este wu 'yonsute yan-dor ut-marimar. Remen kaane, ye ro un rwo un ye ken yan-dor ye yage m-sheer be-ur **Kiristi**. ¹⁹ Amba hun-ne ye Shir sa o zee shi'it-de ro m-nukte á ye ro. Be-de un ka shi'it-de Shir geneg: "Yawe nak hun-ne ye ro ye ma un wu à."† Komo Ma-to Shir zee, "Da-o wu ken, wu zee ye, 'Yawe wu ro Wan-hur re.' Ka net-wu, se wu yage nom **ur-ba'as**."‡

²⁰ N-me un den-o un ko-wan-hwor, sheend-ut ro kon to un ma-to o-zinariya, to ken sheend-to ro kon komo to ut-ba. Ka sheend-to o-zinariya to, hun-ne un ess-to remen senge-mo un ho-de o-biki. Ka to ut-ba to ne hun-ne un ess-to remen senge-mo un ho-de o-hwaa. ²¹ Kaane ro be-de un ko-yan-dor-wu wongse hi un de un wu be-de un ka rem-se o-hwaa se à, wua warag sa o zee sheend-to Shir esse remen ho-de o-biki à. Wu waragte ba m-kukop, Shir a hoks nom m-senge un wu ne. Komo zongse wu ro remen wu nomot ko mo ke gon senge-mo ur-bon mo.

²² **Timoti** nom ja, un nom un rem-qs yo-se ne, se yan-campo-ne ro m-con m-nom à. Ma'as un nom un rii-yo ro so-yo à. Senge m-sheer be-de Shir, m-was ne, un she'et-de ba ut-ween ne. Nom un gon ka rem-se, un myet ye ro us-kon be-ur Wan-Koyan un hur-ur gaan à. ²³ Da-o hun-ne ro un sunemo ut-ma to o-hwaa to rotte ur-hi á, o nom ja un ye ne. Nom ja remen wo un hi un du o nepse gon ka ma-to ro m-hante ut-ween. ²⁴ Taase wan-senge-m Wan-Koyan wu ma'as un moor-to ut-ween á. Amba wu gut kowan un gwugwer-mo ur-hi ne, komo wu hoks m-yoos yo Ma-to Shir zee à, un mo un hur-de un wu ne. ²⁵ Ka da-de, n-me un gwugwer-mo ur-hi, wu kewes ye ro un yage-to un yoos-de un wu à. O ken da-o Shir a 'ye ye o-da, ye waktune be-de un wu, ye nep yo nip-o ro à. ²⁶ Ka da-de, yea muun un barag-se un ye, ye kumut m-posse be-de un ceeb-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**. Wu ro shikke ye un o à, remen ye nomot yo wu cone à.

Bqr-qs tet

She'et-de un hun-ne un kom-de o-da

¹ **Timoti**, um conog o nep unze un ho-to ur-kom, hun-ne a su ur-koob deen. ² Yo rwo'e um zeet kaane à, remen:

Hun-ne yea ma'as yan-con-to un hi un de un ye temb.

Yea ma'as yan-con-to un hwor,

Ya-us-ses,

Yan-nu-mo ur-hi,

Ya-ut-reeb,

Yan-koob-de o-dorotte o un ye mate ye à,

Yan-nu-se un o-kiit,

Yan-koob-de un gyer-o Shir.

³ Yan-koob-de m-was un hun-ne ne,

Ya-m-ees un or re un ye ne ur-hur,

Yan-we-to hun-ne,

† **Bqr-qs voor:19** 2:19 Hyen komo: Qog 16:5. ‡ **Bqr-qs voor:19** 2:19 Hyen komo: Isha 52:11.

Yan-koob-de un garmse un hi un de un ye,
Ya-m-zwom,
Ya-ur-shoob un kap rii-yo ro so-yo à.

⁴ Ya-m-re o-ra,

Ye ro un nom un rii ba m-ceker un yo he m-kor à,

Ye ro shiishe un nu-mo ur-hi ne,

Yan-con-to un hoge un rerem-mo un hi un de un ye arge con-to Shir,

⁵ Ye ro m-nom sa o zee ye un dorotte-o Shir. Amba ye m-con Shir ja'as rem-us yo-se, se ye ro m-nom á.

Nom ja un gon ka hun-ne ye ne.

⁶ Yo rwote um zeet o nom ja un gon ka hun-ne ye ne à, remen ye ken ye ro m-raks hun-ne remen ye twut hur-to un ye. Ye m-nom un kaane remen ye gamsute ne'a-ne ye m-raag. Ka ne'a-ne ye **ba'as**-ut daag un hi-to un ye, komo con-to un nom un rem-us yo-se gamsute ye. ⁷ Koyanda a ro ye m-yoose, amba myet un kaane ne, ye wo m-nap un yoos-de o-nip á. ⁸ Ye ro untun Jenis un Jambaras ne ye nome **Mosa** ur-shoob n-ga n-ga à. Ka bo-se o, ka hun-ne ye ro ur-shoob un rii-yo ro o-nip à. Barag-se un ye rott ur-bon á, sher-mo un ye komo mo ut-bo mo.* ⁹ Amba yea hoks raks un hun-ne un ya o-da hiin. Remen ba m-jime deen, kowan he m-hyan un rem-se o-hwaa se un ye cas, untun bo kore un Jenis ne un Jambaras à.

Burus nak Timoti ut-to

¹⁰ Amba wo, **Timoti**, o nepse ur-bon ne, yo me m-yoose un hun-ne à. O nepse komo bo um nome she'et un de à. O neps yo um cone um nom à. O nepse um shereg be-de Shir. O nepse me un 'mo ur-hur un hun-ne ne, komo me un was un hun-ne. Komo o nepse um joosute us-rem deen. ¹¹ O nak hun-ne ya'ag me ur-koob. O nak komo rem-us yo-se se kumu me n-me bo-to o-Antakiya, o-Ikoniya ne, o-Risiya ne. O nak hun-ne ya'ag me ur-koob, amba um joosute, Wan-Koyan Yeso guug me be-de un ye kap.† ¹² Kap wu cone wu nom gon she'et-de Shir cone à, wu sher be-ur **Kiristi** Yeso, wua su ur-koob be-de un hun-ne. ¹³ Amba yan-men-ut jaas-to, un ya-ut-raks ne, she'et-de un ye ur-yo-de a do m-ha n-co n-co. Ye ro un raks un hun-ne, un ce un ye, a ye ut-raks. ¹⁴ Amba wo, senge m-sher be-de o-nip o a yoose wo à. O sher hur un du un o ne deen, remen o nepse ka ye yoose wo à, wua hoks wos ur-be un ye ne. ¹⁵ O nak Ma-to Shir cin da-o o ro'e wa rek-wu à. Ma-to Shir a hoks wo m'ya us-nap unze se o shereg ur-hur be-ur **Kiristi** Yeso, ka da-de ne wu he wo m-gwu. ¹⁶ Kap Ma-to Shir to ro gense à, to un rwun be-de Shir. To ro un gwu ne be-ur na:

Be-de un yoose un hun-ne,

un kwos un ye ba'ase ne à,

un ja'as un ye nome **ur-ba'as** à,

un yoose hun-ne bo ye he she'et-de ur-bon à.

¹⁷ Shir un ya'as na Ma-to un wu remen kap net-wu ro wu Shir à, wua ma'as zongse, wu nomot ko mo ke gon senge-mo ur-bon mo.

Bor-us nass

¹ Um mossute wo un Shir ne, un **Kiristi** Yeso ne. Baks wu he piishe un yan-hog un margan-ne ut-ma à. Komo baks wu roon wu nomot ut-gwomo to un hono o-dak.

² Me, Burus, ro wo m-zee o ko'ot Ma-to Shir. Zonge o ko'ot Ma-to Shir, da-o hun-ne cone m-hoge à, komo un da-o ye cone ye hoge á. O rure hun-ne ye ja'as, da-o ye nome yo depe á, o kwos ye. O do ye jaab-o ut-men, ye senge un nom un rii so-yo. Nom ka rem-se un 'mo ur-hur, komo o ma'as ye m-yoose un Ma-to Shir. ³ Me wo m-rure un

* **Bor-us tet:8** 3:8 Hyen komo: Rwu 7:11. † **Bor-us tet:11** 3:11 Hyen komo: Seng 13:14-52; Seng 14:1-7; Seng 14:8-20.

ka ma-to remen da-o roon, o hun-ne a cun ye hoge yoos-de o-nip á. Amba yeá nom rem-qs yo-se se hur-de un ye cone à. Komo yeá raks to-to un ye be-de yan-yoos-de ut-bo. Ka yoos-de ro ye m-rure yo to-to un ye cone m-hoge à. ⁴ Hun-ne a nom gop-de un hoge o-nip un Ma-to Shir á, amba yeá ke to-to un ye be-de ut-zwom to o-hwaa. ⁵ Amba wo **Timoti**, o garamse hi un du koyanda. O 'mo ur-hur, da-o un swo ur-koob. O nom senge-mo un ko-ya-m-Rwor un **Ma-to m-Rerem**, to Shir. O nom senge-m ru ur-bon ne, mo Shir ya'asu wo, o nom à.

⁶ Hoog-m re, a ya'aste mo untun ur-seke de m-swó be-de Shir. Da-o um he m-yage un mo ka hoog-mo à, nomoste. ⁷ Um sha'ag kashi ut-mur, um komog senge-mo Yeso **Kiristi**, yase me um nom à. Komo, um ma'aste m-bop un **Ma-to m-Rerem** kom-ut yoor. ⁸ M-moka Shir essute me 'yons-ur kashi n-ton o-shir, remen um sengute m-sheer be-de un wu. Wan-Koyan wan-piish ut-ma wu o-nip, wua ya'as me ur-'yons un ka ho-de un piish ut-ma de. Me wu cot Wan-Koyan he m-ya'as un ka 'yons-de un hon-de á. Amba Shir a 'ye hun-ne ka 'yons-de, komo myet un ye ro ur-gop ye hyenet mun-mo un wu à.

Burus conog Timoti gu wu

⁹ **Timoti**, koyan wo m-nom, o nom kyak, o haan be un de hor-m-hor. ¹⁰ Um conog o haan remen Dimas wongute un me ne. Wu wongute un me remen gop-de un rem-se un hono o-dak. Wu neketé bo-o o-Tasaronika. Komo Kirezens haag raag-o o-Garatiya. Titus komo wu haaru raag-o o-Darmatiya.* ¹¹ Ruka wu cot ro kané un hon-de un wu be un de. O hoob Markus, no haan no un wu ne remen wua hoks me m-gu deen, n-me un senge-m re kané.† ¹² Um tomog Tikokos ha-mo un bo-o o-Apisu.‡ ¹³ Da-o um she'ete un bo-o o-Toruwás à, um yagnute cop-o o-huw un kom-ut Karbus. Hakkure, da-de o he m-haan à, o deknú me o. Komo o deknú me takurda-ut re. Wo bopre ka to a nome un ka-to un gwoor á. §

¹⁴ Ka ko-ya-o-pyap-wu Arekanda nomotu me rem-qs yo-se. Wan-Koyan a top wu bo un rem-qs yo-se se wu nome à.* ¹⁵ Wo ma o nom ceen un wu ne, remen wu ro ut-yage un yoos-ur na ne deen.

¹⁶ Da-de a taknu me m-hante be-de un ko-wan-piish ut-ma kané un bo-o o-Roma à, um ruute hi un de be-de un ye ro me us-cetente à, yatt-wu su'e me á. Ye tukute me o-cin kap mo un ye. Um konog Shir sokse ye ka **ba'as-de**. ¹⁷ Myet un kaane ne, Wan-Koyan ro eso un me ne. Wu ya'ag me ur-beeb, har um hokste ko'ot un ka **Ma-to m-Rerem** to, to ma Yeso **Kiristi**. Hun-ne ye ro **Yahuda**-ne á ro kané ye hogute to. Komo Wan-Koyan guug me sa o zee wu posse m-mar un nu-o o-zur à. ¹⁸ Um nepste Wan-Koyan wua ruut me un ko yo ke rii yo-yo yo. Wua 'er me, wu woot me be-de un gwomo-to un wu to n-Ton o-shir. Yage a bumut Wan-Koyan, har da-o ba m-ta! **Amin**.

Gas-de ur-kom

¹⁹ Hakkure o gassu me Biskira, un campo un wu ne Akira.

O gassu me komo, yan-den-o Onesiporus ne.†

²⁰ Erastus ro kon har m-moka n-me bo-o o-Korinti, komo um yagnute Taropimus n-me bo-o o-Miritus wu piishe á.‡ ²¹ Koyan wo m-nom, o nom kyak, o haan be un de rii-yo huw-o woonte. Or na ne yan-dor kap, ro no ur-gas. Yuburus un Pudens ne, un Rayinus ne, un Karawudiya ne, ye ro no ur-gas komo. ²² Wan-Koyan ro un wo ne! Yar-mo Shir ro un no ne!

* **Bqr-qs nass:10** 4:10 Hyen komo: Koro 4:14; Pmon 24; 2Kor 8:23; Gara 2:3; Titu 1:4. † **Bqr-qs nass:11** 4:11 Hyen komo: Koro 4:14; Pmon 24; Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmon 24. ‡ **Bqr-qs nass:12** 4:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8. § **Bqr-qs nass:13** 4:13 Hyen komo: Seng 20:6. * **Bqr-qs nass:14** 4:14 Hyen komo: 1Tim 1:20; Bong 62:12; Roma 2:6. † **Bqr-qs nass:19** 4:19 Hyen komo: Seng 18:2; 2Tim 1:16-17. ‡ **Bqr-qs nass:20** 4:20 Hyen komo: Seng 19:22; Roma 16:23; Seng 20:4; 21:29.

Takurda-o Burus o wu gene Titus

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1:1-4

Ya-ut-con un yan-dor Yeso 1:5-16

Senge-mo un buug-to un hun-ne un hon un hon n-me un yan-dor Yeso 2:1-15

Do ye un jaab-o ur-hur, ur-keweş ne 3:1-11

Ur-kom 3:12-15

Ur-gas

¹ Me, Burus, wan-guw-mo Shir, me gendu wo ka takurda-o. Komo Yeso **Kiristi*** tomnu me um nomot senge-mo Shir. Yeso un tomon me bo sher-mo un hun-ne ye Shir daage à, he m-bo'ose m-'wons ne à. Komo yea nep yoos-ur Yeso ur-bon ne. Ye nepe yoos-ur Yeso ur-bon ne, yea she'et gon she'et-de Shir cone à. ² Ka da-de, yea kum sakt-o un hoog-o ba m-ta o Shir surte o-nu rii-yo wu nomot hono o-dak à. Remen Shir ro m-rwor ut-bo á, hun-ne ro m-sheer un swo-ur o-nu o un wu. ³ Da-o Shir hyane nomog hond hond à, Shir rwo'og hun-ne ye nep Ma-to un wu, be-de un senge-m re mo un ko'ot un **Ma-to m-Rerem**. Shir **Wan-Gwu** na ya'asu me ka senge-mo.

⁴ Titus, me wo m-gende un ka takurda-o. Wa re o ro remen myet-m na a shereg be-ur Yeso **Kiristi**. Um konog Shir Tato na, un komo **Kiristi** Yeso ne, **Wan-Gwu** na. Me us-kon wu 'ye wo yar-mo un wu, komo wu 'ye wo gwugwu-mo ur-hur!†

Senge-m Titus o-Kirit

⁵ Da-o um yagnu wo n-me o-Kirit‡ à, me un yagnu wo remen o busute senge-mo a shie à. Komo yo depe o nom ur-takan à, yo ro: o deeg sek-ye ye he dorotte un yan-dor n-me un ko o ke bo-o, bo um ruru wo à. ⁶ Um russutu wo gon net-wu a he m-daag à. Ko-sek:

Udepe a kum rii-yo ur-reeb be-de un wu á.

Depute wu ese be-de un ne'a un wu cot à.

Yakar-ye un wu komo, **yan-dor Yeso** ye. (Ye rott jin-ur yo-de á, komo yan-dorotte-o un ye mate ye à).

⁷ Taase hun-ne kum rii-yo o-yo'og be-de un wu á. (Remen ko-wan-gut-de un **yan-dor Yeso**, wu ro m-rwo un yish be-de un senge-mo Shir.)

Taase wu nome or un wu ne us-şes,

Wu rotte hor-mo us-ryaab á,

Wu ro un yage swo-mo ho wu á.

Wu ro un hoob-o ut-ma á.

Wu ro o-suub remen hwor á.

⁸ Amba wu ma'as ko-wan-goks un hamat-ne ur-bon ne.

Wu ro un hoge un zak-o un nom un rii-yo ur-bon à.

Wan-barag-se ur-bon.

Wu ro un nom un kashi un rii-yo depe à.

Wan-ba-m-kukop un kukop-mo ur-hur.

Wan-hoks un garamse un hi un de un wu.

⁹ Wu shere ur-bon ne be-de un **Ma-to m-Rerem** to te yoose wu à, to ma Yeso **Kiristi**. Ka da-de wua hoks m-wos ur-be unze ka ma-to nip-o komo yatt-wu he to m-kwus á. Wu nome kaane wua hoks m-gu un hun-ne ye nomot o-dorotte be-de un ka yoos-de

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bor-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: 2Kor 8:23; Gara 2:3; 2Tim 4:10.

‡ **Bor-o gaan:5** 1:5 o-Kirit: dak-o n-tete o m-sa.

o-nip de, de un **Ma-to m-Rerem**. Wua kute hun-ne ye yage m-sher un yoos-de o-nip à, ye nep unze ye ba'asute.Š

Nak ut-to remen yan-yoos-de ut-bo

¹⁰ Me un zee kaane remen ye ken ye ro kon deen, ye ro m-'ya un sek-ye be-de un yan-dor m-sek á. Komo ye ro m-raks un ye ken un hun-to o-saa. Yan gon ka yoos-de ye ken ye un rwuun so un buug-de un hun-ne de ro m-zee: myet yan-dor se a **koog** ye bo jind-o un **Yahuda**-ne zee à. ¹¹ Taase no 'ye gon ka hun-ne ye ur-keer de ur-yoos á. Yan no ye, remen ye ro un yoos-de yo depe ye yoos á, ye ro naas un sher-mo un hur-to un hun-ne deen. Ye ro un ka yoos-de ut-bo to remen ye kumut hwor be-de un hun-ne. ¹² Wu ken net-wu ro kon wa-us-nap, wu ro she'ete n-ga n-ga un o-Kirit. Wu zee: "Hun-ne ye o-Kirit ro un rwor ut-bo koyanda. Ye peneg men-ut jaas-to, m-dum ne untun nem-ye o-kot. Ye peneg m-zar amba se o-suub be-de m-re deen." ¹³ Ka ma-to un ka wa-us-nap-wu rwore à, korog o-nip be-de un hun-ne ye un o-Kirit. Remen kaane um conog o kangse yan-dor ye ro un dore un yoos-de ut-bo à. Ruru ye bo ye he m-sher be-de un yoos-de o-nip de ma Yeso à. ¹⁴ Komo taase ye do m-was un zwom-to un **Yahuda**-ne á, ko ne ye dore **karamsa**-to un hun-ne ye yage yoos-de o-nip de ma Yeso **Kiristi**. ¹⁵ Hun-ne ye hur-to un ye ro ut-pus to puu à, yatt-yo ro be-de un ye yo un ba ur-bon á. Amba yan-men-ut jaas-to un ye yage m-sher be-ur Yeso à, koyan ye nome yoa nom ur-bon á. Ye ro un ma'as un barag-us yo-se, komo hur-de un ye kapste ye. ¹⁶ Gon ka yan-yoos-de ut-bo ye, ye ro un rure un hun-ne unze ye nese Shir. Amba yo ye ro m-nom à yo ro na m-kute unze ye nap Shir á. She'et-de un ye de un rem-se o-hwaa de. Ye ro m-nome un Shir o-dorotte á. Komo yea hoks un nom un rii-yo ur-bon á, ko hiin.

Bor-us yoor

Bor yan-dor he she'et-de ur-bon un hun-ne ne à

¹ Amba Titus, wo senge yoose un yan-dor rem-se ro hond hond un yoos-de o-nip ne de ma Yeso **Kiristi**. ² Yoose mong-ne campo-ne ye hoks garamse hi un de un ye. Komo ye she'et she'et-de hun-ne hette ye 'ya m-sek à, ye senge nom un barag-se ur-bon. Ye ma'as m-sher be-de Shir un hur-ur gaan, ye was un hun-ne ne, komo ko ya koru ye, ye ma'as un nom o-dorotte be-ur Yeso.

³ Un cen o yoose mong-ne ne'a-ne, ye she'et gon she'et-de he 'ya un Shir m-sek à, un ko yo ke rii-yo ye ro m-nom à. O ruru ye taase ye we net á, ko ne ye yage swo-mo ho ye á. Amba ruru ye, ye yoose ye ken ye nom un rem-se ur-bon. ⁴ Be-de un nom un kaane, yea yoose ne'a-ne rek-ye bo ye he she'et-de depe à. Ye yoose ye:

Bor ye he m-was un campo un ye ne, komo un yakar-ye un ye ne ur-bon ne à.

⁵ Bor ye he garamse hi un de un ye,
 Bor ye he she'et-de un ba m-kukop à,
 Bor ye he m-was un hur-to un ye ne,
 Bor ye he m-hoge un 'won-de un hun-ne à,

Bor ye he nome un campo un ye ne o-dorotte à.

Ye nom kaane bo yatt-wu he yo'og un Ma-to Shir ya'asu na á.

⁶ Un cen o rure campo-ne beeb-ye, ye hoks garamse un hi un de un ye ⁷ un ko yo ke rii-yo. Wo un hi un du ma'as un nome un hun-ne rem-se ur-bon. Bo o he warag rii-yo m-sha be-de un yan-campo-ne à. Wo ro un yoose un hun-ne Ma-to Shir, o yoos un hur-ur gaan komo ba m-se'er. ⁸ Yoos rii-yo ro o-nip à, yo yatt-wu he hoks m-yo'og

á. Nòm kaane bọ yan-yage-ut ru he m-hoge m'e à, remen yea kum rii-yo ye hette wo m-yo'og á.

⁹ Yoose guw-ne ye ma'as nome un yan-hur-o un ye o-dorotte. O rure guw-ne, ye nom rem-se yan-hur-o un ye hette o-zak à. Komo o rure ye taase ma-to suune ye un yan-hur-o un ye ne. ¹⁰ Taase ye hiw ur-hyow be-de un yan-hur-o un ye. Amba ye kute yan-hur-o un ye unze ye kashi un hun-ne ye, komo yea hoks hwo ur-hur be-de un ye. Ye nom kaane remen koyan ye ro m-nom yea ru hun-ne rakste ut-to be-de un yoos-de un Ma-to Shir **Wan-Gwu** na.

Yar-mo Shir, komo un hoog pu-o ne

¹¹ Shir kututu na yar-mo un wu, wu haante wu guut hun-ne kap un bu-yo ye hette m-posse be-de **ur-ba'as** à. ¹² Remen yar-mo un wu, Shir yoosutu na a yage gon she'et-de wu ro m-con á, a yage komo gop-de un rem-se un hono o-dak. Komo Shir yoosutu na bo a he she'et-de ur-bon un kashi o-bu à, ko m-moka un ka cow-yo a hette m-nap unze a m-ya un Shir m-sek. ¹³ A nom kaane, ko de a ro un 'er-de un saktó, o he na m-rwo o-zak à. Un ka ho-de Yeso **Kiristi**, wu ro na caari-wu Shir, **Wan-Gwu** na, wu he m-muun un ka dak-o un seps-mo un wu ne. ¹⁴ Yeso ya'aste hi un de un wu har m-mar rem na. Wu un nom kaane, remen wu rurut na be-de un beeb-de **ur-ba'as**, komo remen wu sokste **ba'as-ut** na. Wu un nom kaane bo a he m-warag kashi un hun-ne ye un Shir à, komo bo a he m-warag hun-ne yan-gop-de un nom un rem-se ur-bon be-de Shir.*

¹⁵ Remen kaane Titus, um conog o yoose yan-dor ye un o-Kirit ka rem-se um ruru wo à. Do ye jaab-o ut-men ye nom myet ka rem-se, o nek ye ut-to, o baks unze wo ur-beeb ne de un nom un kaane. Taase o yage wu ken wu muut ma-ut ru hwaa á.

Bor-ús tet

Nom un rii-yo un gwu

¹ Titus, senge bakse un **yan-dor Yeso** ye nome ye ro ut-gwomo à un sek-ye ne o-dorotte. O baksu ye komo, ye ma'as zongse remen ye nomote or un ye ne rem-se ur-bon. ² Komo taase ye we net á, amba ye she'et ba ut-ween un hun-ne ne, ye kutu ye gwugwer-mo ur-hi. Komo un she'et-de un ye, ye muut hi un de un ye hwaa be-de un hun-ne myet.

³ A ro m-raag ne n-ga, sa o zee hun-ne ye yage m-sheer be-ur Yeso m-moka à. A ro un koob-de o-dorotte, komo hun-ne ro rakstu na. Sa o zee guw-ne a ro'e, ye gop-de un nom un rem-se un men-ut jaas-to garamse à, se ye ro m-hoge rerem-mo m-nom à. N-ga a ro shiishe un men-ut jaas-to, ur-shoob ne, ye kututu na ut-yage, na un cen na, a ro ut-yage un ye ne. ⁴ Amba da-o haanuru o Shir **Wan-Gwu** na kutu na unze wu ro ur-'won ne, komo wu waste un kowan ne. ⁵ Wu rurug na be-de un swo ur-koob de un **ba'as-ut** na, wu un nom kaane ba remen kashi un rii-yo a nome á. Amba remen 'won-de un wu. Shir ya'astu na hoog-m pu-mo. Wu sokste **ba'as-ut** na, Wu kutu na bo a he she'et-ur pu-de à, un beeb-de un **Kukt-o Shir**, o wu ya'u na à. ⁶ Shir tomonte Yeso **Kiristi**, **Wan-Gwu** na, wu ye'et na Kukt-o un wu. ⁷ Remen yar-mo Shir wu ak na kashi un hun-ne, komo a wost ur-be remen wu essutu na hoog-m ba m-ta. Wu un nom yo ka remen na m-moka yakar-ye un wu ye. ⁸ Ka ma-to, ma-to o-nip to. Um conog wo o es eso, se o hyanag hun-ne dorute to, bon kap wu shere be-de Shir à, wu nep unze wu ma'as un nom rem-se ur-bon. Ka yoos-de ro ur-bon ne komo un gwu ne remen kowan.

⁹ Amba nom ja be-de un yan-ma-to o-saa un ma-to un ya-n-ga-ye ne, o nom ja un sunem-mo ut-ma ne, ut-ween ne to ma-to un **karamsa-o Mosa**. Gon ka sunu-mo ut-ma

* **Bor-ús yoor:14** 2:14 Hyen komo: Bong 130:8; Rwuu 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; 1Bit 2:9.

mo, ma-to o-hwaa to, to ro un gu un net á. ¹⁰ Urege net ro kon wu ro un wongse un **yan-dor Yeso** à, nak wu ut-to, o ruru wu, wu yage m-nom kaane. Wu yage m-yage, o nek wu ut-to ayoore-o. Ka da-de wu yage m-hoge, o nom ja un ka net-wu ne. ¹¹ Woa nep cas unze ka net-wu tukute o-nip jim, komo remen wu ba'asute, wu un hi un de un wu nepste **ba'as-to** un wu kapste wu.

¹² Man tombe Atanas ko Tikokos be un du, wu dek senge-m ru. Wu wobusse, hakkure nom yo o he m-hoks à, o 'wostu me un bo-o o-Nikopori. Me o-saktu man kom da-o o-huw kane.* ¹³ Nom bo un nom-m ru o guut Zenas (Wan-nap-o un piish ut-ma) un Aporos ne un hew-de un ye. Gu ye, taase ye nom koob-de un ko yo ke rii-yo.† ¹⁴ Yanze wo un hon du o he m-nom kaane á, amba ma'as yoose **yan-dor Yeso** ye muut ur-hi be-de un nom un senge-mo ur-bon be-de un hun-ne ye ro un hoob-o un gwu à. Da-o yan-dor nome kaane yea yage she'et-de o-hwaa.

¹⁵ Myet yan-dor ye ro kane à, ro wo m-gas. Te wo m-zee o gas or na ne yan-dor kane un o-Kirit, ye wasse un na ne à.

Yar-mo Shir ro un no ne kap!

* **Bqr-qs tet:12** 3:12 Hyen komo: Seng 20:4; Apis 6:21-22; Koro 4:7-8; 2Tim 4:12. † **Bqr-qs tet:13** 3:13 Hyen komo: Seng 18:24; 1Kor 16:12.

Takurda-o Burus o wu gene Pirimõn

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1-3

Bom un Pirimõn 4-7

Kone un Onesimus us-kon 8-22

Ur-kom 23-25

Ur-gas

¹ Ka takurda-o un rwuun be un de Burus, wu ro ke'o à, ha-mo un be-ur Pirimõn. A un ka me remen um rworog ma-ut **Kiristi*** Yeso to ur-bon. Me un **Timoti** ne or na ro wo m-gas.

Pirimõn wo ko-nay-wu, komo or te n-me un senge-m **Kiristi**. ² Te komo m-gas un **yan-dor Yeso**, ye ro m-morge un hur-o ru remen bongon-de Shir à. Tomso te m-gas un or na ne'a, jin-de un wu Apiya, un Arkibus ko-karma be-de un rwor un **Ma-to m-Rerem** to ma **Kiristi**.†

³ Um konog Shir Tato na un Wan-Koyan ne Yeso Kiristi, ye ye'et no m-yar un gwugwu-mo ur-hur ne.

Was-m Pirimõn m-she ne

⁴ Or re Pirimõn, ko o ke da-o um kone, me wo m-tan um 'ye Shir re ur-bongon, ⁵ remen um hogute wo m-was un hun-ne ye Shir ne kap, m-she ne mo wotte à, be-ur Wan-Koyan Yeso. ⁶ Kon-us re se ro, morog-ur no de ur-bon de un yan-dor o un **Kiristi**, de gu wo o nept rii-yo ur-bon, yo o yoose be-ur Yeso **Kiristi**. ⁷ Wan-henem re, was-m ru ya'ag me o-zak un caari-o un jaab-o ut-men ne! Men-to un yan-dor nomog o-zak rem ru.

Us-kon rem Onesimus

⁸ Remen kaane, rem **Kiristi**, man nom jaab-o ut-men, um rurutu wo yo o he nom yo depe à untun wan-dor. Amba man gaktu wo á, ⁹ remen me wo m-was. Me, Burus, ko-mong kane ke'o, rem **Kiristi** Yeso, um jiište m-con um kon wo. ¹⁰ Me wo us-kon o nome Onesimus‡ rii-yo ur-bon, wu warge wa re bo um ro ke'o à. § ¹¹ N-ga wu ro hwaa be un du, amba m-moka ko-yan-gwu-wu be un du un me ne.

¹² Me wu m-muutbe be un du, amba hur un de ro be-de un wu. ¹³ Bo um ro ke'o kane à, remen rworu un Ma-ut m-Rerem à, um ro conog um yagu wu kane un me ne remen wu guut me un suge un du. ¹⁴ Kap un kaane ne, me con um ru wo nom un yo ken rii-yo ba wo un con á. Amba man cun o nom yo un con-m ru ba m-gakte. ¹⁵ O ken da-o, Onesimus ro wongute un wo ne un ya o-da hiin, remen o doot wu m-goks ba m-ta. ¹⁶ Wo goks wu untun ko-guw á, amba arge kaane, gwot wu untun or ru ko-yan-dor, wu o cone à. Me wu m-was deen. Depete o was un wu ne arge kaane, un es-de un wu ko-guw-wu Shir, un wu shere ne be-ur Wan-Koyan à.

¹⁷ Un kaane, urege wo us-barag, me or ru wu, goks Onesimus bo o he me m-goks à. ¹⁸ Urege Onesimus nomotu wo **ur-ba'as**, sokse wu. Urege wo wu m-dore ur-moog, muut ka moog-de un hi un de. ¹⁹ Me genbe un kom-ut re: Me, Burus, man topso wo kap yo wo Onesimus m-dore à. (Man nom ma-to un hoog pu-o, o o kume be un de á.) ²⁰ Un kaane heno re, hakkure, um konog yo ka be un du, rwor men-ut re nom m-gwugwu! Nom yo ka remen jin-ur Wan-Koyan na, na hen-ne ye be-ur **Kiristi**.

* **1:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **1:2** 1:2 Hyen komo: Koro 4:17. ‡ **1:10** 1:10 Jin-ur Onesimus de ro "Net so-wu."

§ **1:10** 1:10 Hyen komo: Koro 4:9.

²¹ Ùm nepse dorotte-o ru, woà nom har ma arge yo ùm kone wo à. ²² Komo har m-moka, kum o-kuke rem re n-me ùn hur-o ru, remen me o-sakto, Shir a goks kon-ùs nõ kap wu muutbu me be-ur nõ.

Gas-de ur-kom

²³ Epararas, wu ro ke'o ùn me ne à, remen wu ro ùn dor **Kiristi** Yeso, tombutu wo gas-de ùn wu.* ²⁴ Kaane komo or re ne yan-senge-mo ùn rworu ùn ma-ut Yeso, Markus, ùn Aristarkus, ùn Dimas, ùn Ruka ne, or re ne n-me m-senge ye wo ur-gas.†

²⁵ Yar-mo Wan-Koyan Yeso **Kiristi** ma'as ùn wo ne!

* **1:23** 1:23 Hyen komo: Koro 1:7; 4:12. † **1:24** 1:24 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; 19:29; 27:2; Koro 4:10,14; 2Tim 4:10-11.

Takurda-o a gene Ibra-ne à Yahuda-ne

Rem-se rɔ n-me à:

M-zante: Kiristi rɔ myet hyangan-mɔ Shir 1:1-3
 Gɔs-ɔt Kiristi arge yan-tɔm-ye Shir 1:4—2:18
 Gɔs-ɔt Kiristi arge Mosa ɔn Josuwa 3:1—4:13
 Gɔs-ɔt Kiristi arge wan-Cɔw ɔn kɔn-se Shir 4:14—7:28
 Gɔs-tɔ ɔn ess ɔn ma-ɔt Kiristi 8:1—9:22
 Gɔs-ɔt seke-ɔt Kiristi 9:23—10:39
 Sher-mɔ jiishe à 11:1—12:29
 Nɔm ɔn yo Shir cone à 13:1-19
 Kɔn-se ɔr-kɔm 13:20-21
 Ma-tɔ ɔr-buste 13:22-25

Ma-tɔ ka Shir tɔmmonte

Wà ɔn wɔ Yeso rem na

¹ N-ga N-ga, Shir nɔmog ɔt-ma ɔn tat-ne na ne be-tɔ ɔn yan-Rwɔr ɔn Ma-tɔ Shir o-da ɔt-mɔr ne, ɔs-cɔw ne ɔn hon ɔn hon. ² Amba m-mɔka ɔn kà da-o ɔr-buste o, wɔ nomutu na ɔt-ma be-ɔr Wà ɔn wɔ Yeso, wɔ Shir nɔme hono o-dak ɔn bu-yo ɔn wɔ à, da-o ɔr-kɔm tomso Yeso warguru wan-gwomo-tɔ ɔn kɔ yo ke rii-yo remen Shir daagne wɔ. ³ Wɔ gute **Wà-wɔ Shir**, o hyanuru seps-mɔ Shir. Wɔ hyene wɔ, ragaan-wɔ rɔ ɔn Shir ne. Wɔ rɔ bok hono o-dak ɔn ma-tɔ ɔn wɔ tɔ ɔr-beeb. Bɔ wɔ sokutu na **ba'as**-ɔt na à, wɔ daaru n-Tɔn ɔn shir, wɔ she'eturu ɔn be-de ɔt-gwomo n-riib o ɔn Shir Wa-ɔt-Hyat.

Wà-wɔ Shir jiishte yan-tɔm-ye Shir

⁴ **Wà-wɔ Shir** jiishte **yan-tɔm-ye Shir**. Shir ak wɔ Wà ɔn wɔ. Kane wɔ jiishe ye be-de ɔn ka jin-de. ⁵ Shir zeeru wɔ,

“Wɔ Wà re wɔ,

Caane ɔm waragte Tato ru.”*

Komo Shir doog m-rwɔr ɔn ma-tɔ ɔn wɔ ɔn nu-o ɔn wɔ ken wɔ, wɔ zee,

“Man warag Tato ɔn wɔ,

Wɔa warag Wà re.”†

Amba wɔ tak m-zee ɔn yan-tɔm-ye ɔn wɔ kaane á. ⁶ Da-o Shir tɔmne Wà ɔn wɔ, wɔ co, ɔn hono o-dak à, wɔ zeeru,

“Yage **yan-tɔm-ye Shir** kap ye kwuktutu wɔ,

ye nomote wɔ ɔr-bongon.”‡

⁷ Shir rurutu na ma-tɔ ɔn yan-tɔm-ye ɔn wɔ. Wɔ zeeru,

“Wɔ rɔ m-muut ɔn yan-tɔm-ye ɔn wɔ untun m-yo,

Gɔw-ne ye ɔn wɔ untun rem-de o-ra.”*

⁸ Amba ɔn ma-ɔt Wà ɔn wɔ, wɔ zee,

“Wɔ Shir, gwomo-ɔt ru tɔ m-ta tɔ á.

Piish ɔn ma-tɔ o-nip,

tɔ rɔ gwoob-yo ɔn gwomo-ɔt ru.

⁹ O bok o-nip. Wɔ ɔn nɔm **ɔr-ba'as** á.†

* **Bɔr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Bɔng 2:7. † **Bɔr-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: 2Sam 7:14; 1Nom 17:13. ‡ **Bɔr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Bɔng 97:7. § **Bɔr-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Kara 32:43 (ɔt-Girik). * **Bɔr-o gaan:7** 1:7 Hyen komo: Bɔng 104:4 (ɔt-Girik). † **Bɔr-o gaan:9** 1:8-9 Hyen komo: Bɔng 45:6-7.

Remen kaane o, me, Shir ru, um dagantu wo,
Um sagabutu wo ut-gwomo arge or ru ne o-zak ne.”‡

10 Wu zeeru wu komo,

“Wan-Koyan o, cin ur-takan,
wo nome o-ton o-dak ne.

11 Komo toa tees. Wo ne, woa te a.

O-dak o-ton ne toa tees untun bo o-gund ro m-ta a. §

12 Woa putum to untun ut-gund,

Woa sugu to bo net ro m-suge matuku-ut ut a.

Amba wo, woa barme a.

Komo hak-us ru se a te a.”*

13 Shir dooru m-zee un Wa un wu,

“She'et un ka be-de ut-gwomo de,

har um ru'ut yan-yage-ut ru waragte

rii-yo o he m-yawag un na-us ru a.”†

Shir tak m-zee yan-tṛm-ye un wu kaane a. 14 Ye **yan-tṛm-ye Shir** guw-ṅe ye cot. Ye kukt-to to Shir tṛmne remen ye nomute hun-ṅe ye he kum un gwu a, m-guw.

Bṛ-us yoor

Raag no ut-to un Ma-ut Yeso

1 To, bo a hyane **Wa-wu Shir** jiishte **yan-tṛm-ye Shir** m-sek a, se a muut no ur-hi be-de un ma-to un wu to a hoge a. A jar a ho'os to, to possu na a. 2 Ma-to rwuune un nu-se un **yan-tṛm-ye Shir** a, a hyanag 'wons-mo un to. Kap ye yage to m-dore a, ye swoog ur-koob hond hond un **ba'as-to** un ye ne. 3 A ru a, urege a yagute m-was un ka caari-to ut-ma to un gwu to ne. To rwuune un nu-o un **Wa-wu Shir** a. **Wa-wu Shir**, wu ro na Wan-Koyan a, Yeso un hi un de un wu, wu ruru na to. Ka da-de ne, ye hoge to un nu-o un wu a, ye dooru na m-rure un nip-o un to. 4 Ye ro m-rwor ut-ma, **Kukt-o Shir** o ro ye m-'ya m-yar un hon n-hon, ko wu ke un go un mo ma un wu yar-mo ne, bo Shir cone a. Komo Shir tosutu ye un bu-se un nom un rem-se o-napa, ut-hyat, un rem-se moor-to ut-made ne.

Yeso Wa-wu un net

5 O-Ton, o-dak ne to roone a, to a un ma-to un to m-moka a, ba **yan-tṛm-ye Shir** ye a ya'e ur-beeb ye nomot gwomo-to un to a. 6 Wu ken geneg un de ken be-de un Ma-to Shir, wu zeeru;

“¿Ya rwo'e wotte m-was un te ne hun-ṅe,

har wotte net* m-hwo n-me un barag-us ru?

7 Un ya o-da hiin,

o rwo'og net un con-de wo de un **yan-tṛm-ye Shir** a.

Komo o sagbu wu m-sek mosse m-seps ne.

8 O ya'ag wu gwomo-to un ko yo ke rii-yo, yo o nome a.”†

Yatt-yo kuse ba wo un ya'as wu a.

Amba m-moka a un go hyan net hokste bop un ka rem-se kap se Shir ya'ase wu a.

9 Wu a m-hyan a wu ro Yeso, un ya o-da hiin a muute wu, wu woo **yan-tṛm-ye Shir** a. Remen yar-mo Shir, Yeso marag remen hun-ṅe kap. Komo m-moka bo wu suute ur-koob har wu meret a, a sagabutu wu m-seps, m-sek ne.

‡ **Bṛ-o gaan:9** 1:9 Hyen komo: Isha 61:1,3. § **Bṛ-o gaan:11** 1:11 Hyen komo: Isha 51:6. * **Bṛ-o gaan:12** 1:10-12 Hyen komo: Bṅg 102:25-27 (ut-Girik). † **Bṛ-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Bṅg 110:1. * **Bṛ-us yoor:6** 2:6 Wa-wu un net. † **Bṛ-us yoor:8** 2:6-8 Hyen komo: Bṅg 8:4-6.

¹⁰ Shir nɔmɛ koyan, komo koyan remen sɛps-mɔ Shir mɔ. Shir nɔmog kashi ʉn rii bɔ wʉ muute Yɛso shiishe hond hond ʉn bu-yo ʉn swo ʉr-koɔb à, bɔ Yɛso kute yakar-ye Shir deen bu-yo ʉn gwʉ à, komo heeturu ye be-de ʉn sɛps-mɔ ʉn wʉ. ¹¹ Yɛso rɔ ʉn sokse ʉn hun-ŋe **ba'as-to** ʉn ye. Komo ʉn Yɛso ʉn ye a sokse **ba'as-to** ʉn ye à, myet Tato o-gaan ye rɔ. O rwo'e Yɛso rotte m-hoge m'e á, wʉ zeet ye hen-ŋe ye ʉn wʉ. ¹² Wʉ zeeru Tato ʉn wʉ,

“Man bʉm jin ʉn du be-ʉr hen-ŋe re ɛ.

N-mɛ ʉn mɔrog-de ʉn hun-ŋe ru,

man hu sɛp-to ʉn bɔngon ʉn du.”‡

¹³ Komo wʉ zeeru hun-ŋe,

“Man sher be-de Shir.”

Komo wʉ dooru m-zee,

“Mɛ ka kaŋe ʉn yakar-ŋe ye Shir ya'u mɛ à.”§

¹⁴ Cin da ka yakar-ye ye Shir ya'e Yɛso à, hun-ŋe ye, yanze o-Kukt á, wʉ, ʉn cen wʉ Yɛso, wʉ waragte net untun ye, remen wʉ meret, wʉ sabursute **ko-Gwomo-wʉ ʉn ya-ʉt-koɔt**, wʉ hante m-mar à. ¹⁵ Komo wʉ waragte net untun ye, remen wʉ usté ye, ye roa ma'as m-guw ʉn ho-to ʉn hoog-mɔ ʉn ye remen gyer-o m-mar à. ¹⁶ Net a hyen cas ʉnze Yɛso ʉn haan remen wʉ guut **yan-tom-ye Shir** á, amba wʉ ʉn haan wʉ guut yakar-ye ʉn baag-o **Ibrahi**.* ¹⁷ Remen kaane yo ken bu-yo rɔ kon á, sɛ Yɛso waragte untun hen-ŋe ye ʉn wʉ ɛ, remen wʉ waragte ko-wa-o-nip, ʉn wa-ʉr-'won ɛ be-de ko-Gwomo-wʉ ʉn kon-se Shir, be-de ʉn nɔmɛ Shir m-guw, remen wʉ he sokse ʉn hun-ŋe **ba'as-to** ʉn ye to ye nɔmɛ Shir à. ¹⁸ M-moka kaane, Yɛso swoog ʉr-koɔb komo bɔ a megerte wʉ à, wʉa rees gun kowan wʉ a ʉt-meger à.

Bɔr-ʉs tet

Yɛso jiishte Mosa

¹ Remen kaane, tu nɔ yish be-ʉr Yɛso, wʉ Shir tomne, wʉ waragte na ko-Gwomo-wʉ ʉn kon-se Shir ʉn ruru ʉn ye ken ye ɛ ʉn yo te sherte à. ² Yɛso nɔmog o-nip be-de Shir wʉ daage wʉ à, ʉn kɔ yo ke rii-yo, yo Shir zee wʉ nom à, bɔ **Mosa** nɔmɛ o-nip be-de ʉn senge-mɔ Shir à, be-de ʉn hur-o Shir.* ³ A 'woste sek-m Yɛso aragte mɔ ma **Mosa**, bɔ a rɔ ʉn bɔm ʉn ko-yan-mà-to o-hur, arge hur-o wʉ ma'e à. ⁴ Kɔ o ke hur-o, o rɔ ʉn wʉ ma o ɛ à. Amba Shir nɔmɛ kɔ yo ke rii-yo. ⁵ **Mosa** nɔmog o-nip ʉn guw-mɔ ʉn hur-o Shir kap, komo wʉ rɔ ʉn rure hun-ŋe rii-yo Shir he m-zee ʉ co à. ⁶ Amba **Kiristi**† nɔmog o-nip bɔ wʉ rɔ Wà ʉn hur-o Shir à. Shir rɔ m-sher ʉn wʉ ʉn gwomo-to ʉn hun-ŋe ye Shir. Komo a rɔ ká hun-ŋe ye, ʉrege a rɔ ʉn jaab-o ʉt-men ɛ, komo a nom ʉs-sɛs ʉn saktɔ-o na ɛ, ka o rɔ n-mɛ **Kiristi**.

A nak yan-koɔb-de m-sher ʉt-to

⁷ To, yo **Kukt-o Shir** zee à, yo rɔ:

“Caane, ʉrege nɔ hogute cor-o Shir,

⁸ nɔ jar-o jar nɔ nom cikt-de ʉr-hur

bɔ tat-ŋe nɔ ɛ inɛ mɛ zang,

da-de ye megre mɛ o-dákár á.

⁹ Reeno o ya-n-ga-ye nɔ megre mɛ,

Kɔ de ye hyente senge-mɔ ʉm nɔmɛ à, mɔ ʉt-hyat ¹⁰ ʉs-hak ʉr-kwooz ʉt-yoor [40].

O rwo'e ʉm nomot ʉs-ryaab ʉn ká zaman-yo ɛ, ʉm zee:

‘Koyanda ye este hur-de ʉn ye ʉr-hew ɛ ʉn mɛ ɛ,

‡ **Bɔr-ʉs yoor:12** 2:12 Hyen komo: Bɔng 22:22.

* **Bɔr-ʉs yoor:16** 2:16 Hyen komo: Isha 41:8-9.

3:6 Wʉ Shir daagne à.

§ **Bɔr-ʉs yoor:13** 2:13 Hyen komo: Isha 8:17-18 (ʉt-Girik).

* **Bɔr-ʉs tet:2** 3:2 Hyen komo: Qog 12:7. † **Bɔr-ʉs tet:6**

yɛ nap komo cɔw-ɔs re á.’

11 Ɔ rwo'e ɔm tɔndɔtɔ yɛ ɔn ryaab-ɔs re.

‘Yea tɔw be-de ɔn wɔwɛ ɔn de á,

de ɔm ro zɔngsɔtɔ yɛ, yɛ wɔwɛtɛ á.’ ”‡

12 Nɔm nɔ cɛɛn, ɔr re nɛ, taase kɔ wan-gaan be ɔn nɔ wɔ nɔm barag-ɔs 'yo-se ɔn hur-de ɔn wɔ, kɔ nɛ koɔb-de m-shɛr, wɔ tɔkɛ Shir ɔ ɔn hoɔg o-cin. 13 Sɛngu nɔ do yɛ ɔn ɔr nɔ nɛ jaab-ɔ ɔt-mɛn kɔ de ke ho-de, nɔ sɛngɛ m-nɔm kaanɛ nɔ kumɛ ɔr-keɛr. Taase **ba'as-de** raks wɔ ken be ɔn nɔ, wɔ nɔm ɔr-cikt. 14 Remen a sɛngɔtɔ nɔ m-shɛr gung gung be-de Shir bɔ a ro m-nɔm ɔr-takan à, har ɔr-kɔm, bɔ a he m-warag kang-o gaan ɔn **Kiristi** nɛ à. 15 A genɛg be-de ɔn Ma-tɔ Shir, a zee,

“Caanɛ, ɔrɛgɛ nɔ hogɔtɛ cɔr-ɔ Shir,

nɔ jar-o jar nɔ nom cikt-de ɔr-hur,

bɔ tat-nɛ nɔ nɛ inɛ mɛ zang á.”§

16 Barag nɔ ɔr-bon nɛ nɛ ma-tɔ ɔn ká hun-nɛ yɛ: Ka hun-nɛ yɛ hogɔtɛ Ma-tɔ Shir, yɛ hyanag rem-se ɔt-hyat da-ɔ **Mosa** rwɔntɔ yɛ dak-ɔ o-**Masar** à, myet ɔn kaanɛ nɛ, yɛ tuku tɔ o-cin. 17 Shir nɔmog ɔs-ryaab ɔn yɛ nɛ hak-ɔr kwɔɔz-ɔt yoor [40], komo yɛ nomɔtɛ wɔ koɔb-de o-dɔrɔtɛ yɛ marɔrɔ n-tɛ o-dákár. 18 Ká hun-nɛ yɛ yagɛ Ma-tɔ Shir remen koɔb-de o-dɔrɔtɛ, Shir tɔndɔtɔ yɛ ɔn ryaab-ɔs ɔn wɔ. Yea tɔw be-de ɔn wɔwɛ-de ɔn wɔ á.* 19 Tɛ nepstɛ ká hun-nɛ yɛ kum m-cɔw be-de ɔn ká wɔwɛ-de á, remen koɔb-de ɔn shɛr-mɔ ɔn yɛ be-de Shir.

Bɔr-ɔs nass

*Swɔr o-nu ɔ ɔr-wɔwɛ
remen hun-nɛ yɛ Shir*

1 Har caanɛ swɔr o-nu ɔ Shir ɔ m-cɔw ɔr-wɔwɛ de Shir rɔ kɔn. Sɛ a nɔm nɔ cɛɛn, ɔntaase wɔ ken wɔ be-ɔr nɔ, wɔ taagɛ m-cɔw ɔn ká wɔwɛ-de. 2 A hogɔssɔtɛ kɔ'ɔt ɔn **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ Shir bɔ a rɔrɔ yɛ ka à. Amba ka hogɛ-mɔ yɛ hogɛ à, mɔ gu yɛ á, remen yɛ shɛr ɔn ka ma-tɔ yɛ hogɛ á. 3 Komo, na yɛ shɛrɛ à cot, a he m-cɔw ɔn ká wɔwɛ-de. Ʋntɔn bɔ Shir zee à,

“Ʋm tɔndɔtɔ yɛ ɔn ryaab-ɔs re.

‘Yea tɔw wɔwɛ ɔn de á.’ ”*

Shir ɔn zee kaanɛ kɔ de wɔ be'estɛ wɔ komostɛ sɛngɛ-mɔ ɔn wɔ cin da-de wɔ nome koyan à. 4 Ʋn de ken be-de de ɔn Ma-tɔ Shir, Shir nɔmog ɔt-ma, ma-tɔ ɔn **Ho-de ɔr-Wɔwɛ**, wɔ zee, “Ho-ɔr ata'yoore-de, Shir wɔwɛ be-de ɔn sɛngɛ-mɔ ɔn wɔ mɔ wɔ nɔmɛ à kap.”† 5 A karɔntɔssɔtɛ komo be-de wɔ zee kaanɛ à,

“Yea tɔw wɔwɛ ɔn de á, de ɔm ro zɔngsɔtɔ yɛ,
yɛ wɔwɛtɛ á.”‡

6 Wɔwɛ-de Shir rɔ kɔn remen hun-nɛ tɔwɔt, amba ka yɛ taknɛ m-hogɛ ɔn **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ Shir à, yɛ kum ka wɔwɛ-de á remen koɔb-de o-dɔrɔtɛ ɔn ma-tɔ yɛ hogɛ à. 7 Shir estɛ ɔ ken da-ɔ ɔ m-cɔw be-de ɔn wɔwɛ-de ɔn wɔ, komo ka da-ɔ caanɛ ɔ. N-ga n-ga, wɔ rɔrɔtɛ **Dawuda** wɔ do swɔr ɔn ka nu-o, bɔ ɔm ro zeeɛ à,

“Caanɛ, ɔrɛgɛ nɔ hogɔtɛ cɔr-ɔ Shir,

nɔ jar-o jar nɔ nom cikt-de ɔr-hur á.”§

‡ **Bɔr-ɔs tet:11** 3:7-11 Hyen komo: Bɔng 95:7-11 (ɔt-Girik). § **Bɔr-ɔs tet:15** 3:15 Hyen komo: Bɔng 95:7-8 (ɔt-Girik). * **Bɔr-ɔs tet:18** 3:16-18 Hyen komo: Qog 14:1-35. * **Bɔr-ɔs nass:3** 4:3 Hyen komo: Bɔng 95:11.

† **Bɔr-ɔs nass:4** 4:4 Hyen komo: Taka 2:2. ‡ **Bɔr-ɔs nass:5** 4:5 Hyen komo: Bɔng 95:11. § **Bɔr-ɔs nass:7** 4:7 Hyen komo: Bɔng 95:7-8 (ɔt-Girik).

⁸ Ʋrege Josuwa ro ya'ag hun-ne Ƴr-wuƳe, Shir roa do m-tan Ƴn de ken **Ho-de Ƴr-wuƳe** de á. *† ⁹ Har m-mɔka de de ken wuƳe-de kuste ɛssese de hun-ne ye Shir hette m-wuƳe à, bɔ Shir wuƳe ho-Ƴr ata'yoore-de à. ¹⁰ Kowan wu cɔwe Ƴn ká wuƳe-de, wua wuƳe be-de Ƴn senge-mɔ Ƴn wu, bɔ Shir wuƳe da-o wu kome nom Ƴn hono o-dak à. ‡ ¹¹ A sengu nɔ a tuwut nɔ Ƴn ká wuƳe-de. Taase wu ken wu taage m-cɔw remen koɔb-de Ƴn dɔrotte-o Ƴn wu, bɔ ye ka taage m-cɔw à.

¹² Remen Ma-to Shir to ro Ƴn hoog ne. To ro m-wons ne. To ro m-senge untun o-magay o m-rye jit-Ƴr-jit. Untun magay-o ro m-caat Ƴr-ap Ƴt-caar ne, o kutu na rii-yo ro n-me na à, ka bɔ-o Ma-to Shir ro m-cɔw Ƴn hur-de Ƴn net, to kutu na barag-Ƴs na se Ƴr-bon Ƴn se Ƴn ba Ƴr-bon ne. ¹³ Yatt-yo ro wukusse be-de Shir á. Ko yo ke rii-yo cas o yo ro be-de Ƴn wu, komo a ruru wu myet yo a nome à.

Yeso caari-wu Ƴn ko-Gwomo-wu Ƴn kon-se Shir

¹⁴ A Ƴn caari-wu Ƴn ko-Gwomo-wu Ƴn kon-se Shir, wu ha'e re n-Ton à, wu wu ro Yeso **Wà-wu Shir**. Remen kaane yage a bupt sher-m na Ƴt-kom Ƴt-yoor to a rotte à. ¹⁵ Wu wu ro Ƴn hyan Ƴn 'won Ƴn na be-de Ƴn koɔb-de Ƴn beeb-Ƴr na. Remen yan á, da-de wu she'ete she'et-de Ƴn net hono o-dak à, a ro megerte Yeso Ƴn ko yo ke rii-yo bɔ a ro na Ƴt-meger à, amba wu nom **ur-ba'as** á. ¹⁶ Yage a heet nɔ sasa be-de Ƴn kwuur-de Ƴn yar-mɔ Shir, remen a kumut Ƴr-'won komo a kum yar-mɔ Shir mɔ he na m-gu da-o a ro m-swɔ Ƴr-koɔb à.

Bɔr-ɔs taan

Ko-Gwomo-wu Ƴn kon-se Shir

¹ Ko wu ke ko-Gwomo-wu Ƴn kon-se Shir, a wu m-daag be-de Ƴn or Ƴn wu ne sek-ye. Wu sugute wan-heet m-yar, Ƴr-**seke** ne to Ƴn hun-ne be-de Shir remen **ba'as-to** Ƴn ye. ² Komo Ƴn cen wu untu nome net-wu à, wua hoks Ƴr-she'et Ƴn hun-ne raag-ne ne Ƴn ya-Ƴt-**ba'as** ne Ƴn bu-yo gwugwer-mɔ Ƴr-hi mɔ Ƴn wu. Remen wu Ƴn cen wu, wua hoks m-he. ³ Remen kaane, se wu nomoste Ƴr-**seke** remen hun-ne, komo wu nomo hi Ƴn de Ƴn wu.*

⁴ Komo yatt-wu he m-dege Ƴn hi Ƴn de Ƴn wu m-sek wu waragte Wan-co be-to Ƴn Gwomo-ne ye Ƴn kon-se Shir á. Se wu Shir aage à, bɔ wu aage **Haruna** n-ga wu waragte Wan-co be-to Ƴn Gwomo-ne ye Ƴn kon-se Shir à.† ⁵ Kaane o komo **Kiristi** wu dege hi Ƴn de Ƴn wu m-seps, remen wu waragte ko-Gwomo-wu Ƴn kon-se Shir á. Shir daage wu. Shir zeeg wu,

“Wɔ Wà re wu.

Caane um waragte Tato ru.”‡

⁶ Shir zeeru wu Ƴn de ken be-de komo,

“Wɔ ko-wan-**Cow Ƴn kon-se Shir** wu, wu Ƴn ba m-ta.

Wɔ ro untun **Markisadik**.”§

⁷ Da-de Yeso ro'e Ƴn hono o-dak à, wu konog Ƴs-kon deen har Ƴs-'won m-yish m-yish be-de Shir wan-gwomo-to Ƴn gwu be-de m-mar. Shir hoguru wu remen sek-mɔ Yeso ya'u wu à, komo wu nomote Shir o-dɔrotte.* ⁸ Ko de Yeso rotte **Wà-wu Shir** à, wu yooste nom o-dɔrotte be-de Shir be-de Ƴn koɔb-de wu swɔ à. ⁹ Swɔ Ƴr-koɔb rwo'og Yeso wu shiig hond hond, komo m-mɔka wua hoks m-gu Ƴn myet ye nomu

* **Bɔr-ɔs nass:8** 4:8 Josuwa wu teke hun-ne ye o-Isra o-cɔw ha-mɔ Ƴn dak-o Shir swore ye o-nu à. Dawuda cepuru kà ma-to untun hak-Ƴs zungu-Ƴs nass [400] m-jim, bɔ Ƴn cɔw-mɔ ye Ƴn ká dak-o. † **Bɔr-ɔs nass:8** 4:8 Hyen komo: Kara 31:7; Josu 22:4. ‡ **Bɔr-ɔs nass:10** 4:10 Hyen komo: Taka 2:2. * **Bɔr-ɔs taan:3** 5:3 Hyen komo: Rewi 9:7. † **Bɔr-ɔs taan:4** 5:4 Hyen komo: Rwuu 28:1. ‡ **Bɔr-ɔs taan:5** 5:5 Hyen komo: Bɔng 2:7. § **Bɔr-ɔs taan:6** 5:6 Hyen komo: Bɔng 110:4. * **Bɔr-ɔs taan:7** 5:7 Hyen komo: Mati 26:36-46; Mark 14:32-42; Ruka 22:39-46.

wu o-dorotte à, har da-o ba m-ta. ¹⁰ Shir un daag wu ko-Gwomo-wu un kon-se Shir untun **Markisadik**.

A nak yan-yage un dore un Yeso ut-to

¹¹ Te un rii ne deen yo te he m-zee mosse un ka ma-to ne à, amba to ro us-nu ne a rurute no bo to ro à remen nott hor-mo nap un rii á. ¹² Cin ya ca á, no un dor Yeso har m-moka, wooste no senge yoose un ye ken. Kap un kaane ne, no un conog wu he no m-yoose rem-se yan-dor pu-ye ro m-yoos be-de un Ma-to Shir à. No untun yan-yaar ye, ye ro m-swɔ m-yow à, yea hoks m-re ut-ga á. ¹³ O nepste wan-yaar shi á, remen de-de wu ro m-su cot. Wan-dor Yeso shi á urege wu nap nom un kashi rii á.† ¹⁴ Rii-yo m-re yo m-'hwo'ogon yo un ye bo'ose à yo. Kaane o komo yoos-de un rem-us gos-se se un **Kiristi**, se ma ye bo'ose be-de un **Kukt-o Shir** ye cot, ye ro m-senge mo un nap rii-yo ur-bon un yo un ba ur-bon ne, komo ye nom kashi un rii.

Bor-ɔs cind

¹ To remen kaane, no ma'as bo un yoos-de a yoosu no da-de no waktune be-de Shir á. Dek no yoos-de no hette m-bo'ose à.

No yage muut un rem-se o-hwaa se ro un hante m-mar à,
Sher no be-de Shir. ² No nepste ma-to un:

Yo'os un net n-te m-ho ne, un
Hwo ut-kom ne un hi-de un net, un
Ine-mo margan-ne ne, un
Piish ut-ma ne to ba m-ta.

³ Yage a bo'osutu no, urege Shir zeeg.

⁴⁻⁶ Ka ye shere be-de Shir à, ka da-de ye 'yaruru yo Yeso nomu ye à n-ton o-kan, yea hoks m-waktune be-de Shir komo á, ra nome á.

Ka ye nape nip-o Shir à,

Ka ye rake yar-mo un Ton-o shir n-me un Ma-to un Shir à,

Komo ye gokste wong-de un ye de **Kukt-o Shir**, un beeb-de a he ye m-'ya à, n-me un hoog-o roone à,

yea hoks m-waktune be-de Shir komo á. Yea hoks m-waktune komo á, remen ye 'yarag Yeso ur-seke de un wu ne. Ye ro untun ka hun-ne, ye kame Yeso ton-o ce à. Ye ro untun ka hun-ne, ye yo'oge Yeso be-de hun-ne komo á.

⁷ Kem-o a m-he hond hond à, o ro m-muse o-dak, yan-tom gooru ur-go. Ye gwowuru tom, a kumuru rii-yo m-re be-de un wu gwowe o-kat à. Shir ro m-rwunte o-kwum un ka kat-o.

⁸ Amba urege dak-o ro m-pot un yokor un to-to un wo ne, yatt rii-yo o he m-kum be-de un o á. Shir ro un ma-to un huu ka kat-o nu-o yo-o. Ur-kom, komo tuks-mo a he o.*

⁹ Or re ne, ko te ruru no ut-ma untun to ka, te nepste no m-nom un ka rem-se ur-bon se hun-ne ro m-nom à da-o ye kume gwu-o Shir. ¹⁰ Taase no zee Shir ro m-was un senge-m no ne á. Wu ro m-was un mo ne. Wua top ko wu ke net-wu senge-mo un wu. No ye ro m-was un wu ne à, no ye kutu wu m-was be-de un yan-dor ye un wu à. Har m-moka no ro ye m-gu. ¹¹ Rii-yo te cone à, ko wu ke wan-gaan no wu, wu senge go un ka senge-mo har a woot ho-de Shir. A kum rii-yo a o-sakto à be-de wu. ¹² No nom m-zar á. Doru no bu-yo un ye bope Ma-to Shir à. Bo ye bope to à, ye mo'uru ur-hur be-de un wu, har wu shoosuru ye rii-yo wu zee ye à.

Shir a shoos yo wu zee à

† **Bor-ɔs taan:13** 5:12-13 Hyen komo: 1Kor 3:2.

* **Bor-ɔs cind:8** 6:8 Hyen komo: Taka 3:17-18.

¹³ Yatt-wu jiiſhe Shir á, un kaane wu swore o-nu un **Ibrahi**. Wu tonduru un jin-de un wu, ¹⁴ bo wu zee **Ibrahi**, “Me, Shir, jip man huu wo nu so-ye. Um 'ye wo yakar deen.”† ¹⁵ Kaane o, bo **Ibrahi** mo'e hur-de un wu à, Shir ya'asuru wu yo wu swore o-nu wu kum à.

¹⁶ Urege wu ken conog wu hongse sunemo ut-ma, ye ro m-tond un jin-de un wu jiiſhe ye à. ¹⁷ Ka ye roa goks yo wu swore o-nu à, Shir un con ye nept unze wu à kuse á, remen kaane wu dooru m-tond un ka swo'ru nu-o. ¹⁸ Shir ro m-rwor ut-bo á! Remen kaane tond-o un wu un swooru nu-o un wu ne yatt-wu he to m-shakt á. A teere o-rek ha-mo be-de Shir **Wan-Gwu** à. M-moka tond-o un wu un swooru nu-o un wu ne, a 'ye na jaab-o ut-men a bupt ka sakt-o, o ro be-ur na à. ¹⁹ Ka sakt-o ya o ro untun kashi o-hu, yo ur-beeb, komo o na m-cow n-me ur-hur. Sakt-o na caate ka gund-o sane depi-o Shir à, har o heet na n-me un be-de jiiſhe ba m-kukop à.‡ ²⁰ Yeso be'estu na m-wo kane, komo wu un cow un suge-ur na. Wu ro komo ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un ba m-ta untun **Markisadik**.§

Bɔr-ʉs ta'voor

Wan-Cow un kon-se Shir

¹ **Markisadik** ko-Gwomo-wu un bo-o o-Sarem wu ro'e. Wu ro wan-**Cow un kon-se Shir** o jiiſhe à. Da-o **Ibrahi** ro'e m-jo'on so ur-gun à de a hote gwomo-ne à, **Markisadik** gontu **Ibrahi**, wu huuru **Ibrahi** nu-o ur-bon. ² **Ibrahi** ya'asuru wu ur-gwuug de un rem-se wu jo'onte so ur-gun à. Wu huuru rii gaan be-de un op un ko yo ke rii-yo wu kumne à, wu ya'asuru wu. Jin-de un wu ur-takan de ro, “Ko-Gwomo Kashi,” tomso ne “Ko-Gwomo-wu o-Sarem,” de ro “Ko-Gwomo-wu un Gwugwu-mo ur-Hur.”* ³ Wutt o-tato á. Wutt o-inu á. A napu ne baag-o un wu á. A napu ne ho-de a mate wu á. Komo a nap ho-de wu mare á. Wu waragte untun Yeso **Wa-wu Shir**, wan-**Cow un kon-se Shir** wu un ba m-ta.

⁴ War no go un gos-to un wu, har tato na **Ibrahi** ya'aste wu o-gaan be-de un op un rem-se ur-gun! ⁵ Ye ka yan-kon-se Shir ye, yakar **Rewi**, **karamsa-o Mosa** zee yea ma'as un goks o-gaan be-de un op be-to un hun-ne, or un ye ne, ko de rotte kap mo un ye yakar **Ibrahi** ye à.† ⁶ Ko de, **Markisadik** ro baag-o gaan un **Rewi** ne á, amba wu gokste o-gaan be-de op be-ur **Ibrahi**, har **Markisadik** huuru **Ibrahi** nu-o so-o, **Ibrahi** wu Shir swore o-nu un wu ne à. ⁷ Kowan torusse nu unze net-wu hu'e wu ken nu-o so-o à, jiiſhte ka wu a hu'e nu-o so-o à ut-gos.

⁸ Myet kowan kon-se Shir a mer, amba ye ro m-goks o-gaan be-de un op be-de un hun-ne, **Markisadik** wu cot gokse o-gaan be-de op komo wu ro un mar á. Komo Ma-to Shir yoosutu na wu ro un hog ne. ⁹⁻¹⁰ Ko bo **Ibrahi** ya'aste **Markisadik** o-gaan be-de un op à, da-de wu jo'one ur-gun à, cin a ro makt **Rewi** á. Kap un kaane ne sa o zee **Rewi** a ya'ase ka gaan-yo be-de un op, wu wu yakar-ye un wu ro m-goks o-gaan be-de un op, myet un kaane ne, **Rewi** ro n-me un wur-o **Ibrahi** ko-ya-n-ga-ye-wu un wu da-o **Markisadik** gonte wu à.

Yeso untun Markisadik

¹¹ Ko de **karamsa-o Mosa** zette se un baag-o **Rewi** a he, kum un wan-**Cow un kon-se Shir** à, yea hoks muut un net kashi hond hond á. Remen kaane se a kumug wu ken wan-**Cow un kon-se Shir** wu untun **Markisadik**, otte wu ken wu so un baag-o **Haruna**. ¹² Urege a kumug sek-wu pu-wu wan-**Cow un kon-se Shir** pu-wu, ka da-o **karamsa-o** he m-barme. ¹³ Yeso wu a un ma-to un wu m-moka à, yatt-wu take nom

† **Bɔr-ʉs cind:14** 6:14 Hyen komo: Taka 22:16-17. ‡ **Bɔr-ʉs cind:19** 6:19 Hyen komo: Rewi 16:2. § **Bɔr-ʉs cind:20** 6:20 Hyen komo: Bong 110:4. * **Bɔr-ʉs ta'voor:2** 7:1-2 Hyen komo: Taka 14:17-20. † **Bɔr-ʉs ta'voor:5** 7:5 Hyen komo: Qog 18:21.

un guw-mo un **seke**-de o-hana un baag-o un wu á. ¹⁴ Kowan nepste Wan-Koyan na un baag-o **Yahuda**-ne o a mate wu. Da-de **Mosa** ro'e m-rure un Ibra-ne ma-to un yan-**Cow un kon-se Shir** à, wu tan baag-o **Yahuda** á, remen a un daag un yan-**Cow un kon-se Shir** un ka baag-o á.

¹⁵ Myet to ka ma-to ro m-rwuun cas, da-o a dege wu ken wu untun **Markisadik**, wu waragte wan-**Cow un kon-se Shir**. ¹⁶ A sagab Yeso wan-**Cow un kon-se Shir** ba remen **karamsa**-o nomog ma-to un baag-o un wu á, amba Shir un sagab wu remen hoog-o un wu o m-ta o á. ¹⁷ Kaa a gene be-to un Ma-to Shir, a zee, "Wo wan-**Cow un kon-se Shir** wu un ba m-ta.

Wo ro untun **Markisadik**."‡

¹⁸ A esste ka **karamsa**-o n-ga o n-riib o ka, remen ot m-wons á, komo o waragte hwaa. ¹⁹ Ka **karamsa**-o hoksú ne muut un net kashi hond hond be-de Shir á. Remen kaane ne, Shir nomuru na cow-yo o-dish yo jiishe ur-bon à, komo yo he na m-muut yow yow un Shir ne.

²⁰⁻²¹ Shir un hi-de un wu tondte, da-o wu daage Yeso wan-**Cow un kon-se Shir** à. Amba wu tak m-tond da-de a daage ye ken yan-**Cow un kon-se Shir** á. Ka ma-to wu tonde à to ro:

"Me, Yawe, um tondte,
man wakse ne ma-ut re á.

'Wo wan-**Cow un kon-se Shir** wu un ba m-ta wu.' "§

²² Remen tond-o Shir tonde à, o rwo'e Yeso waragte esunte de un shoos un ka ma-to, to jiishe ur-bon à.

²³ Yan-**Cow un kon-se Shir**, yakar **Rewi**, ye ro ut-moor ne remen mar-m wenege ye m-she'et deen be-de un senge-mo un ye. ²⁴ Yeso ro m-mar á. Remen kaane, senge-mo un wu mo un wan-**Cow un kon-se Shir** mo un ba m-ta. ²⁵ Remen kaane, wua hoks ca un ko de ke ho-de ne, gu un ye ro m-hyokne yow yow be-de Shir un raag-o un wu à, remen wu ro un hoog ne o ba m-ta, wu ro komo m-ha co be-de un kon-se Shir remen ye.

²⁶ Gon ka ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu, wu a m-hoob, wu ro ba m-kukop à, ba un rii-yo ut-reeb, ba **ur-ba'as**, Shir huste wu un hon remen wut **ur-ba'as** á be-de un **ya-ur-ba'as**. Shir ya'aste Yeso m-sek arge ko yo ke rii-yo n-Ton shir. ²⁷ Wu ba untun ka Gwomo-ne ye un kon-se Shir ye, wu ro á. Ye un hoob-o, ye ma'aste un **seke ur-seke** ko de ke ho-de. Ye **seke** de ma un ye **seke**-de **ur-ba'as** de, ka da-de ye **seket** de un **ba'as-to** un hun-ne. Amba wu un **seke** de ma un wu **seke**-de o-gaan cot, da-o wu ya'ase hi un de un wu à.* ²⁸ **Karamsa**-o **Mosa** zeeg, a deeg net be-to un or un wu un hun-ne yan-koob-de ur-beeb remen ut-**ba'as**. A ya'as wu ko-Gwomo-wu un kon-se Shir. Amba un bu-yo un ka tond-o, o woone un jim-de un ka **karamsa**-o à, o zeeg a deeg **Wa-wu Shir**, wu Shir muute shiishe hond hond à, har da-o ba m-ta.

Bor-us eer

*Yeso wu ro na ko-Gwomo
be-de un kon-se Shir*

¹ 'Wup-de un ma-ut na de ro a ro un ko-Gwomo-wu un kon-se Shir ne, wu ro tara un be-de ut-gwomo n-riib o Shir Wa-ut-Hyat n-Ton shir à.* ² Kane wu ro m-nom un senge-mo un wu mo un kon-se Shir un depi-o o-nip o Wan-Koyan nome à, yanze un depi-o hun-ne nome á.

‡ **Bor-us ta'yoor:17** 7:17 Hyen komo: Bong 110:4. § **Bor-us ta'yoor:20-21** 7:20-21 Hyen komo: Bong 110:4.

* **Bor-us ta'yoor:27** 7:27 Hyen komo: Rewi 9:7. * **Bor-us eer:1** 8:1 Hyen komo: Bong 110:1.

³ Bɔ Shir cɔṅe kɔ wu ke ko-Gwɔmo-wu un kɔn-se Shir, wu 'ye m-yar ut-**seke** ne à. Wu ma na ko-Gwɔmo-wu gos-wu un cen wu se wu **seketɛ** yo ken rii-yo. ⁴ A ro zeege Yeso rɔ un kà hono o-dak o, wu roa warag wan-**Cow un kɔn-se Shir** á, kɔ hiin, remen yan-**Cow un kɔn-se Shir** rɔ kɔn ye rɔ un heet un yar-mo un hun-ṅe bɔ **karamsa-o Mosa** zee a nom à. ⁵ Senge-mo ye rotte à horomte-o un sha-mo un rem-se rɔ n-ton à, o rwo'e Shir keweste **Mosa** da-o wu ro un zonge-to wu meet depi-o un kɔn-se Shir à. Ka da-o Shir kewsu wu, Shir zee, “Nom cɛen, o nom koyan bɔ um kutu wo n-ton un ká Haag-o à.”† ⁶ Amba m-moka Yeso caari-wu un ko-wan-co be-de un Gwɔmo-ṅe ye un kɔn-se Shir na. Shir ya'aste wu senge-mo jiishe ka mo ye nome m-guw be-de un **karamsa**-ut ut à, remen wu hongsu na un ess ut-ma un Shir ne. Yo jiishe à un bu-yo un swooru o-nu, o jiishe à.

⁷ A ro zeege a hyanag yo-mo un ká ess ut-ma to ur-takan to á, a roa do ess ut-ma o-ayoore-o á. ⁸ Shir hyanuru m-yo mo un hun-ṅe,

“Yawe zee, ‘Da-o roon o um hette ja'as
un ess un ma-ut pu-to,
un hun-ṅe ye un baag-to o-**Isra**-ne,‡
un hun-ṅe ye un baag-to o-**Yahuda**-ne.§

⁹ Ba go un ka ess ut-ma ut-ut to,
to um nome un tat-ṅe un ye ne,
da-o um nakne ye un kom-ut re,
um rwuntutu ye un dak-o o-**Masar** á.

Bɔ ye wasse un ká ess ut-ma to ne á,
o hante um tukutu ye o-cin.

Yawe zee, ¹⁰ amba m-moka um russute hun-ṅe ye o-**Isra**,
To kà rɔ ess un ma-ut re ut-pu to:

Yawe zee da-o roon,
man ru **karamsa**-ut re n-me men-to un ye.

Man gen to komo un hur-de un ye.

Man warag Shir o un ye,
ye komo yea warag hun-ṅe re.

¹¹ Yatt-wu he yoose un kowan á.
Yatt-wu he zee un or un wu, “Nep Yawe” á.

Remen un yakar un sek-ye ne,
kowan wua nep me.

¹² Man hyen 'won-de un ye,
um sokse ye **ba'as-to** un ye.

Man do m-baks un to ne á.’ ”*

¹³ Da-o Shir cepe ma-to un ess ut-ma ut-pu to à, wu muutte o ka o ur-takan o-'wutum.
Komo bɔ un rii-yo rɔ untun yo n-ga à, yo rɔ komo m-wutme à, yoa tees ba m-jime.

Bɔr-ʉs jero

Depi-de n-dak untun kuke-o Shir n-Ton

¹ Ma-to Shir esse ur-takan un hun-ṅe ye o-**Isra**-ṅe à, to rɔ **karamsa**-to kute hun-ṅe bɔ ye he ur-kwukt be-de Shir à. Un depi-de a hette ur-kwukt be-de Shir kanɛ o-dak à.

² Be-de a takne m-cow un ka depi-de à, a de m-zee, “Be-de Shir, de un ba m-kukop.”
Komo a este ur-pitirra, o-teebur ne, ut-burodi ne to ye esse remen Shir à.* ³ A pyese

† **Bɔr-ʉs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rwuu 25:40; 26:30. ‡ **Bɔr-ʉs eer:8** 8:8 Baag-ut o-Isra ro baag-ut op husse baag-o Banyamin un baag-o Yahuda ne. § **Bɔr-ʉs eer:8** 8:8 Baag-ut o-Yahuda ro baag-o Banyamin un baag-o

Yahuda ne. * **Bɔr-ʉs eer:12** 8:8-12 Hyen komo: Irmi 31:31-34 (ut-Girik). * **Bɔr-ʉs jero:2** 9:2 Hyen komo: Rwuu 26:1-30; 25:31-40; 25:23-30.

o-gund, o a purugte kà depi-o à, kur-o ayoore-o, a de m-zee, “Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à.”†

4 N-me un ka kur-o rem-üs yoor ro kon: **hana-o** o-zinariya (o atte m-tuks un now-mo m-shi'igin à), ka **ba-o un ess ut-ma**, o a hokke un zinariya à. Rem-üs tet ro kon n-me un kà ba-o:

Yo ro tur-de o-zinariya (de un ess un rii-yo m-re, yo Shir ya'as ye n-ga o-kot à, yo a m-zee *o-Mana* à),

Un ko-o **Haruna** ne (yo ro un rwunte ut-mok à),

Ut-ta'ar ne to Shir genute ye ka **karamsa-to** à.‡

5 N-ton un ka ba-o a maag sha-mo un **yan-tom-ye Shir** ye a m-zee *Cerebim* à. Ye ro m-seps un Shir à, ye ro un 'ya m-wuwur be-de un she'et-de ur'won. Amba m-moka kaane a hoks cep ut-ma cas un kà ma-to á.§

6 Bõ ye komte seebse un ka rem-se à, yan-**Cow un kon-se Shir** ma'asuru m-cow ur-hõ bi n-me un ka kur-o ur-takan o, ye nomot senge-mo un ye.* 7 Amba kur-o ayoore-o, yatt-wu ro m-cow un o á, se ko-Gwomo-wu un kon-se Shir un hon-de un wu. Cow-mo un wu ne gaan-o cot un hak-o gaan. Da-o wu ine m-cow, ye panuru ur-gut, wu cowuru un hyo-mo un de ne, wu kapruru m-hyo, wu konuru Shir remen **ba'as-de** un hi un de un wu, un to un hun-ne ne, to ye nome Shir ba ye un nap á.†

8 **Kukt-o Shir** yoosutu na cas unze bu-yo m-cow n-me un “Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à” a seneste de cin n-ga urege de ká depi-de ur-takan de ro'osuturu eso.

9 Myet ka depi-o, ya o ro untun sha-mo ut-ma be-ur na m-moka, o kutu na unze yar-m na un **seke-ur** na ne to a m-ya'as à, to bo'os so'os un hur-de un yan-kwukte un Shir be-de **ur-ba'as** cas cas á. 10 To kà ma-to m-re to m-swõ ne, un soso'os ne gos-üs go, to hun-ne 'wõsse à. Ká rem-se komo jind-o o-wur o, o a senge m-nom cin ba a ro hantute jamas-ur pu-de à.

Hyó-m Kiristi

11 Amba m-moka **Kiristi**, regussute wu heesunte. Wu ro ko-Gwomo-wu jiishe à be-to un yan-kon-se Shir, un rem-se ur-bon se haane à. Komo wu cowog be-de un ká depi-o jiishe à ba ur-reeb n-Tõn, hun-ne nome o á, komo un kà dak-o a nome o á. 12 **Kiristi** cowog so o-gaan cot “Be-de un Shir de jiishe ba m-kukop à,” komo wu rurug na be-de **ur-ba'as** har da-o ba m-ta. Wu un nom kaane bõ wu ya'ase mo ma un wu hyo-mo à, otte hyo-mo un gwoor un mo un marikki-ne à.

13 Un **karamsa-o Mosa**, hyo-mo un gwoor un mo un gwõn-ne ye un na un cow-mo un so-ne ye un na-ne mo a kapre hun-ne à, moa hoks muut un hun-ne ya-m-kukop, ye warag yan-ba-m-kukop un wur-to un ye.‡ 14 Nom nõ us-barag, hyo-m Yeso **Kiristi** argte hyo-mo ut-gut! Hyo-mo un wu moa so'os ri'in-to **ur-ba'as** un hur-ur na be-de un nom un rem-se o-hwaa se ro m-hante m-mar à. Wu un nom kaane remen a nomote Shir o un hoog, m-guw. Yeso **seke** Shir hi un de un wu kashi ur-**seke** komo remen **ba'as-ut** na. Wu nom kaane un gwu-o un **Kukt-o** ba m-ta.

15 Remen kaane, Yeso ro wan-hongse un hun-ne un Shir ne be-de un ess ut-ma to Shir swõre o-nu un hun-ne ne o-pu o à. M-moka ye ka ye Shir aage à, yea kum cim-yo ba m-ta, yo Shir nomu ye ut-ma à. Remen Yeso marag wu rurug ye be-de un swõ ur-koob de un **ba'as-to** ye nome un ess ut-ma to ur-takan à.

16-17 Net-wu gene o-takurda à, wu ro m-rwo un jin-to un hun-ne ye he m-re un cim-yo un wu à wu mere. Yea dek ka cim-yo cin wu ro un hoog ne á. Se wu marag, ye

† **Bõr-üs jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwuü 26:31-33. ‡ **Bõr-üs jero:4** 9:4 Hyen komo: Rwuü 30:1-6; 25:10-16; 16:33; Qog 17:8-10; Rwuü 25:16; Kara 10:3-5. § **Bõr-üs jero:5** 9:5 Hyen komo: Rwuü 25:18-22. * **Bõr-üs jero:6** 9:6 Hyen komo: Qog 18:2-6. † **Bõr-üs jero:7** 9:7 Hyen komo: Rewi 16:2-34. ‡ **Bõr-üs jero:13** 9:13 Hyen komo: Rewi 16:15-16; Qog 19:9,17-19.

dekurū cìm-yo un wu. Urege ka net-wu rɔ un hoog ne, ka takurda-ɔ sa o zee hwa a o rɔ, amba wu mere a wassuru un o ne.

¹⁸ O rwo'e ess ut-ma to ur-takan to nomte ur-beeb á, se da-ɔ a wuuse m-hyó à. ¹⁹ Bɔ **Mosa** russute hun-ne kap **karamsa**-to Shir ya'ase ye à, wu ibinuru m-hɔ, wu weret hyó-mo un marikki un mo un gwoor ne. Bɔ wu werté m-hyó à, wu satnuru ya o-jet yo o-zoppa, wu mossuru un gwere-o o-jaas yo ne, wu kapruru ká takurda-ɔ o-**karamsa** o, un hun-ne ne kap m-hyó m-hɔ ne. ²⁰ Bɔ wu kaparte m-hyó à, wu zeeru, "Hyó-mo kà mo un este ut-ma un no ne, to Shir ruru no, no dorute à." § ²¹ Kaane o komo, wu kapruru ká depi-ɔ o a shere à, un saw-to rɔ n-me ne à, to ye rɔ m-mure be-de un bongon-de Shir à.* ²² Nip-o, be-de un **karamsa**-o **Mosa**, sa o zee ko yo ke rii-yo m-hyó a ro yo m-so'os, remen wuus m-hyó rokne á, soks **ur-ba'as** rɔ kon á.†

Seke-ur Kiristi sokste ut-ba'as

²³ Ro ur-bon ne, a so'os rem-se un hono o-dak ur-**seke** remen se sha-mo temb mo un rem-se n-Ton shir, amba rem-se n-Ton shir un hi un de un se, se a so'oste se ut-**seke**, to jiishe to n-ga à.

²⁴ Remen **Kiristi** wu cow be-de un depi-ɔ hun-ne ma'e un kom-to un ye, o rɔ sha-mo un o n-Ton á. Amba wu haag n-Ton shir komo, m-moka wu rɔ be-de Shir remen wu guut na. ²⁵ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu un **Yahuda**-ne rɔ m-cow "Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à" ko o ke hak-o m-hyó ne mo ur-gut. Amba Yeso wu cow n-Ton shir remen wu sekute hi un de un wu bim-m-bim á. ²⁶ Urege se a nomog kaane, wu roa senge m-mar bim-m-bim, cin da-ɔ a nome hono o-dak à. Amba, ay, wu un haan so o-gaan cot, bɔ un ka da-ɔ kom-de ka. Wu huste beeb-de **ur-ba'as** har da-ɔ ba m-ta un bu-yo un **seke**-de un hi-de un wu har m-mar rem na.

²⁷ A hwoonte mar-mo un net o-gaan cot. Komo un ra-o m-mar se piish ut-ma. ²⁸ Kaane o komo Yeso **Kiristi** ya'ase hi un de un wu so o-gaan remen wu dekt **ba'as-to** un hun-ne deen. Wua do m-muun, se de yanze remen wu doot dek un **ba'as-to** un hun-ne komo á, amba remen wu guut hun-ne ye un wu ye rɔ un 'er-de un muun-mo un wu à.‡

Bɔr-us op

Seke-ur Kiristi, so o-gaan o cot

¹ **Karamsa**-to Shir ya'ase **Mosa** à, ya to rɔ untun horomte-ɔ un rem-se ur-bon se roone à. Ká horomte-ɔ, o rɔ ka rem-se ur-bon se hi un de un se á. Yo hante kaane à, yo rɔ, remen o sokse hun-ne **ba'as-to** un ye un bu-yo ur-**seke** ho-ur bi ko o ke hak-o á. Ká **seke**-to to rɔ m-muut un ya-ur-kwukt be-de Shir, ba **ur-ba'as** cas cas á. ² Ká **seke**-to, to rotte ur-beeb ne to so'oste hur-de un net, a roa ma'as ut-**seke** ko o ke hak-o, remen ya-ut-**ba'as** á. Ba'as-to un ye to roa do ye m-su'e á.

³⁻⁴ Amba myet un kaane ne, hyó-mo un yege-gwon-ne gwon-ne ye un na, un yege-gwoor ne a hoks so'os **ur-ba'as** á. Amba o rɔ un bakse un hun-ne **ba'as-to** un ye ko o ke hak-o.

⁵ Remen kaane, da-ɔ **Kiristi** haane un hono o-dak à, wu zeeru Shir, "Ut-**seke** m-yar ne mo o cone á,

Amba o ya'aste wur-o re.

⁶ Seke-de un tuntuks un **seke**-de un so'os **ur-ba'as** ne,
Shir rɔ m-hoge un rerem-mo un to á.

⁷ Ka da-de **Kiristi** zeeru,

'Shir re, me ka haane m-nomot rii-yo o cone à,

§ **Bɔr-us jero:20** 9:19-20 Hyen komo: Rwuu 24:6-8. * **Bɔr-us jero:21** 9:21 Hyen komo: Rewi 8:15. † **Bɔr-us jero:22** 9:22 Hyen komo: Rewi 17:11. ‡ **Bɔr-us jero:28** 9:28 Hyen komo: Isha 53:12.

Bo to ro gense un Ma-to Shir à.' '*

⁸ **Kiristi** taknu m-zee, "Wo con **seke**-to ut-gut á, ko yar-mo un yege-hyo á, ko ne gut-to a tukse n-te o-**hana** á, ko mo ken yar-mo remen so'os ut-**ba'as** á. Shir ro m-hoge un rerem-mo un ka senge-mo á." (Ko de **karamsa**-o **Mosa** zette a nom ka rem-se à). ⁹ Ka da-de **Kiristi** dooru m-zee, "Shir re, me ka haane m-nomot rii-yo o cone à."† Yeso doste ka ma-to swor nu-o ur-takan o, remen wu este swor o-nu ayoore-o. ¹⁰ A waragte ba m-kukop remen Yeso **Kiristi** nomote Shir o-dorotte. Komo wu ya'aste wur-o un wu so o-gaan cot, remen **ba'as**-ut na.

¹¹ Ko de ke ho-de, ko wu ke wan-**Cow un kon-se Shir** wu, wu ro m-es wu nom senge-mo un wu; bim-m-bim komo ragaan-wu ro un **seke** un ka **seke**-de de un ba un hoks un soks **ur-ba'as** de.‡ ¹² Amba da-o ka wan-**Cow**-wu un kon-se Shir na, wu **seke** hi un de un wu o-gaan cot remen **ba'as**-ut na à, ka **seke**-de a gu na har da-o ba m-ta. Ka da-de wu argu m-she'et un be-de ut-gwomo n-Ton shir. ¹³ Bo wu she'ette un be-de ut-gwomo à, wu ro un 'er-de un ho-de wu hette m-yawag un yan-yage-to un wu un na-se un wu à.§ ¹⁴ Be-de un ya'as-mo wu ya'ase hi un de un wu so o-gaan cot **ur-seke** à, kaane o ka wu ya'e ye m-warag ba **ur-ba'as** cas cas, har da-o ba m-ta. Wu un nom yo ka remen ka ye a m-muut ba m-kukop à.

¹⁵ Ka senge-mo Yeso nome à, **Kukt-o Shir** ro na m-rure ka senge-mo nip-o. **Kukt-o Shir** zeeru,

¹⁶ "Yawe zee, 'Da-o roon o, ma-to um he m-ess un ye ne à, to ka,

man ess **karamsa**-o re n-me un hur-de un ye,
man gen o komo n-me men-to un ye.' "

¹⁷ Wu dooru m-zee komo,

"Man do m-baks un **ba'as-to** un ye ne,
un men-ut jaas-to to un ye ne á."*

¹⁸ Da-o Shir soksusse ut-**ba'as**, **seke** ur-hor-de ro kon de a he m-nom, remen **ur-ba'as** á.

Do un jaab-o ut-men un nak ut-to ne

¹⁹ Or re ne, remen kaane a ro o-cow ne a tuwut "Be-de Shir de jiishe ba m-kukop à" hur-ur gaan remen hyo-m Yeso. ²⁰ Yeso tikshitu na cow-o pu-yo yo un hoog be-de un wur-o un wu o wu ya'ase à. Wur-o un wu o waragte untun gund-o a purugte ka depi-o n-me à, o yiishe à. Bo o yiishute à, hun-ne kumuru m-cow un ka be-de de a m-zee be-de un she'et-de Shir à.

²¹⁻²² M-moka bo a ro un caari-wu un wan-**Cow un kon-se Shir** ne à, wu ro un gwomo-to un hun-ne ye Shir à. A he no be-de Shir un hur-ur pus-de komo hur-ur ro sak. A sher be-de un wu komo, remen hur-ut na to a so'oste barag-us na se m-kukop, un hyo-mo un wu à. Komo remen wur-ut na waragte ur-bon ne bo Shir cone à, a waragte hun-ne ye a zore un ho-mo ur-bon à.†

²³ A bup no gung dish-o a zee o ma na o à, taase a ho'os á remen Shir wu swore o-nu un na ne à, wa-m-shoos wu. ²⁴ Nom no bo un nom no, no doote **yan-dor Yeso** jaab-o ut-men, remen ye sengute con-to un hun-ne un senge-mo nom un rem-se ur-bon ne. ²⁵ Sengu no m-morge un morog-de un **yan-dor Yeso**. No yage m-morge á, bo ye ken ye ro m-nom à. Amba no do ye or no ne jaab-o ut-men, bo no nepse ho-de un muun-m Yeso nomog yow à.

* **Bor-us op:7** 10:5-7 Hyen komo: Bong 40:6-8 (ut-Girik). † **Bor-us op:9** 10:9 Hyen komo: Bong 40:8. ‡ **Bor-us op:11** 10:11 Hyen komo: Rwu 29:38. § **Bor-us op:13** 10:12-13 Hyen komo: Bong 110:1. * **Bor-us op:17** 10:16-17 Hyen komo: Irm 31:33-34. † **Bor-us op:21-22** 10:21-22 Hyen komo: Rewi 8:30; Izik 36:25.

²⁶ Urege na ye nepse o-nip à, komo a senguru nom **ur-ba'as** bunbarag. Yatt **seke**-de he soks un **ba'as**-ut na komo á. ²⁷ Se 'er-de un piish ut-ma de o-gyer o-ra ne o m-hoog o he tuks un ye yage Shir à. ‡ ²⁸ Kap bo un net-wu pase **karamsa**-o **Mosa** à, a wu m-ho, ba ur-'won. Ye m-nom kaane, urege ya-us-tor ro kon ye yish-ye un ye hyane à, nen yoor ko tet. § ²⁹ Yagunte ma net:

Wu yo'oge **Wà-wu Shir** à,

Wu 'yarag ma-to un hyó-mo a este ut-ma un wu ne, ka mo so'osu wu à,

Komo wu yo'ogte Kukt-o m-Yar mo Shir!

Net-wu nome kaane à, Shir a 'ye wu ur-koob arge ka ye pase **karamsa**-o **Mosa** à.*

³⁰ Remen a nepste wu zeeg,

“Senge-m re mo, um topt.

Man top ko wu ke net-wu.” †

Ma-to Shir dooru m-zeeg komo,

“Yawe, wua piishe hun-ne ye un wu ut-ma.” ‡

³¹ Rii-yo o-gyer yo a he'ebe be-de un kom-to Shir o un hoog.

³²⁻³³ To-ut to ka no caari-de ur-koob de no swo'e da-o no takne m-goks m-cecar á. O ken da-o hun-ne pyapartu no komo ye bu no be-to un hun-ne, de ken da-de no swoog ur-koob un or no ne. ³⁴ No hyanag 'won-de un ye a gage remen dor-o Shir à, no nom o-zak da-de a rumse kap saw-ut no à, remen no nepste no ro us-saw ne to jiiishe to ka à, to a naase á, har da-o ba m-ta.

³⁵ Remen kaane, no jore campo-m no á, sher no hur-ur gaan be-ur un Wan-Koyan, myet yo koru no à, baks no caari-de ur-'yons de no he m-kum à. ³⁶ Depete no joose, remen kaane no hette m-nom yo Shir cone à. No nome kaane komo no kumuru rii-yo Shir swore o-nu un yo à.

³⁷ Ma-to Shir zeeg:

“Kuks hiin, Shir haante. Wua nom m-it á.

³⁸ Kashi un net a nom hoog un cow-yo un sher o-nip.

Amba wu tuku me o-cin à,

man hoge rerem-mo un wu á.” §

³⁹ Amba na, a untun ye wongse hi-de un ye n-me m-sher be-ur Yeso á. Ka ye Shir he m-jorbe n-me o-ra à. A ro ka ye shere har da-o a he kum un gwu à.

Bɔr-ɔs op o-gaan

Hun-ne ye shere be-de Shir à

¹ Sher-m ro na m-'ya ur-beeb unze a kum rii-yo a o-dish à. Komo a neps rii cin ba a un hyan yo un yish. ² Remen sher-mo un ya-n-ga-ye be-de Shir o rwo'e Shir hogute rerem-mo un ye.

³ Remen sher-m na, o rwo'e a nept unze Shir un nom hono o-dak un cep ut-ma un nu-o un wu. A neps komo unze yo a m-hyan à, a un nom yo be-de un ka rii-yo a m-hyan á.*

⁴ Remen **Eber** shereg be-de Shir, o rwo'e wu ye'et Shir m-yar mo jiiishe mo ma **Keen** ur-bon à. Shir hoguru rerem-mo un wu un yar-mo un wu ne. Ko de, wu merte cin ya ca á, har m-moka a un kum un jaab-o ut-men o m-sher be-de Shir remen **Eber** shereg be-de Shir. †

‡ **Bɔr-ɔs op:27** 10:27 Hyen komo: Isha 26:11 (ut-Girik). § **Bɔr-ɔs op:28** 10:28 Hyen komo: Kara 17:6; 19:15.

* **Bɔr-ɔs op:29** 10:29 Hyen komo: Rwuu 24:8. † **Bɔr-ɔs op:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:35; Bong 135:14.

‡ **Bɔr-ɔs op:30** 10:30 Hyen komo: Kara 32:36. § **Bɔr-ɔs op:38** 10:37-38 Hyen komo: Haba 2:3-4 (ut-Girik).

* **Bɔr-ɔs op o-gaan:3** 11:3 Hyen komo: Taka 1:1; Bong 33:6,9; Yoha 1:3. † **Bɔr-ɔs op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: Taka 4:3-10.

⁵ Remen Enok shereg be-de Shir, wu hyan m-mar un yish-ye un wu á. Hun-ne nepste Shir hogute rerem-mo un wu. Ka da-de, wu dekuru wu n-Ton shir un hoog ne.‡ A do wu m-hyan o-dak komo á, remen Shir dekste wu n-Ton shir. ⁶ Komo un ba mosse m-sher ne á, yatt-wu Shir he hoge un rerem-mo un wu á. Kowan wu cone wu hyokne be-de Shir, se wu shereg ur-hur Shir ro kon. Se komo wu shereg Shir ro m-'ya ur-'yons be-de un ye ro wu m-hoob à.

⁷ Remen **Nuhu** shereg be-de Shir, Shir nakuru wu ut-to unze wua he kem-o he ho un hun-ne à. Ko de hun-ne tak m-hyan un go un ka kem-o á, **Nuhu** shereg hur-de un wu be-de Shir unze a hante ka kem-o. Wu nomote o-dorotte, wu nomuru o-hat remen wu guut hi un de un wu un ya-o-hur o un wu ne. Kaane wu kute hun-ne **ba'as-to** un ye, wu ne wu kumuru cim-yo un men-ut pus-to be-de Shir remen wu shereg be-de Shir.§

⁸ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwo'e wu nomote Shir o-dorotte da-o Shir aage wu à. Shir zeeru wu, "Ine, o neke dak-o um swore o-nu, man 'ye wo à." Wu yaguru dak-o un wu. Wu nomuru o-dorotte un ka ma-to ne. Wu inuru, ko de wu nepte dak-o wu he m-neke á.* ⁹ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, bo wu woote un ka dak-o o Shir zee wua ya'as wu à, wu she'eturu kané untun ko-hamat un dak-o un hun-ne. Wu she'eturu kané n-me ur-depi, komo kané **Ishaku** un **Yakubu** ne she'ete, ye Shir ya'ase go un ka swooru nu-o à.† ¹⁰ **Ibrahi** un nom o-dorotte remen wu ro un 'er-de bo-o Shir huke wu shi à, komo wu ma' o, bo-o ba m-ta.

¹¹ Remen **Saratu** shereg be-de Shir, wu nepste Shir a nom yo wu swore o-nu à. Shir zeeru wua kum o-mat, ko de wu mongute arge hak-se o-mat à. Komo wu messe wan-campo.‡ ¹² Remen kaane Shir ya'uru **Ibrahi** wa be-ur ne'a un wu **Saratu**, ko de **Ibrahi** mongute, wu aragsute o-mat à. Be-de un ka wa-wu wu kumuru baag-o un yakar-ye un yakar-ye un wu ut-moor ne, untun moor-to un yege-regen, un hyereg-mo m-sa ne.§

¹³ Ye ka ye shere be-de Shir à, ye marag n-me m-sher mo un hur-de un ye be-de Shir. Ye goks ka rem-se Shir zee wua nomu ye á, amba ye hyambute ka rem-se ur-hew ne, ye nomuru o-zak be-to un se. Komo ye rururu cas unze ye hamat-ne ye, ba ya-o-dak á, un hono o-dak.* ¹⁴ Hun-ne ye zee kaane à, kutute na unze ye ro un hoob-o un o ma un ye dak-o. ¹⁵ Ye ro waste un be-de ye rwuune ne à, ye roa kum o-da ye waragte. Amba ye was á. ¹⁶ Ye ro un hoob-o o-bo o jiishe o n-dak à, ka bo-o, o ro n-Ton shir. Remen kaane, Shir a hyen m-'e a zee wu ro Shir o un ye á, remen wu nomsutu ye o-bo n-Ton.

¹⁷ Remen **Ibrahi** shereg be-de Shir, o rwo'e wu ya'aste wa un wu **Ishaku** ur-seke, da-o a ro wu m-meger à. **Ibrahi** gokste swooru nu-o Shir. Wu zongsute wu ya'aste wa un wu **Ishaku** wu ro wu wan-gaan à cot ur-seke.† ¹⁸ Shir zeeg **Ibrahi**, "So un raag-o wa ru **Ishaku**, baag-o ru he m-rwuun, bo um swore o-nu à."‡ ¹⁹ **Ibrahi** shereg hur-de un wu be-de Shir. Wu zee wu pené **Ishaku**, Shir a rees wu m-'yons be-de m-mar, wu ine un hoog ne. To a hoks o ka m-zee wu un goksune **Ishaku** be-de un margan-ne.

²⁰ Remen **Ishaku** shereg hur-de un wu be-de Shir, un cen wu, wu huuru **Yakubu** ne un **Iso** nu-o ur-bon. Wu ruru ye, ma-to rem-se ur-bon se Shir he ye m-hante à.§

‡ **Bɔr-ʉs op o-gaan:5** 11:5 Hyen komo: Taka 5:21-24 (ut-Girik). § **Bɔr-ʉs op o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Taka 6:13-22. * **Bɔr-ʉs op o-gaan:8** 11:8 Hyen komo: Taka 12:1-5. † **Bɔr-ʉs op o-gaan:9** 11:9 Hyen komo: Taka 35:27. ‡ **Bɔr-ʉs op o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Taka 18:11-14; 21:2. § **Bɔr-ʉs op o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: Taka 15:5; 22:17; 32:12. * **Bɔr-ʉs op o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Taka 23:4; 1Nom 29:15; Bong 39:12. † **Bɔr-ʉs op o-gaan:17** 11:17 Hyen komo: Taka 22:1-14. ‡ **Bɔr-ʉs op o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Taka 21:12. § **Bɔr-ʉs op o-gaan:20** 11:20 Hyen komo: Taka 27:27-29,39,40.

²¹ Remen **Yakubu** shereg be-de Shir, da-o wu ro un he de m-mar à, wu nomog yo ka: Wu huuru yakar **Yusuhu** nu-o ur-bon, kap mo un ye nen yoor. Wu ro tosse un ko-yo un wu, wu bomuru Shir.*

²² Remen **Yusuhu** shereg hur-de un wu be-de Shir, wu nomog yo ka: Ko de ho-to un mar-mo un wu woosune yow yow à, wu nomog yo ka: Wu tanuru ine-mo un **Isra**-ne un dak-o o-**Masar**. Wu zeeru, "Da-de no ine o-**Masar**, no dek caar-ut re, no jiit to un bo-o na."†

²³ Remen tato **Mosa** un inu un wu ye shereg be-de Shir, ye nomoru yo ka: Ye wukuru **Mosa** har reng-us tet remen wu nomog ut-campo arge or un wu ne yakar. Komo ye hoge gyer-o un pas un **karamsa**-o ko-Gwomo-wu un dak-o o-**Masar** á.‡

²⁴ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, o rwo'e da-de wu bo'ose à, wu yagute m-es a zee wu ko-hes ko-Gwomo-wu o-**Masar**.§ ²⁵ Wu jiište m-con wu su ur-koob un hun-ne ye Shir ne, otte wu senge hoge un rerem-mo **ur-ba'as** mo a jime m-ta á. ²⁶ Wu jiište m-con wu su o-yo'og rem **Kiristi**, otte hwor un kwum-to un dak-o o-**Masar**, remen wu hwoog ur-hur Shir a top wu senge-mo ur-bon mo wu nome à. ²⁷ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wu yaguru dak-o o-**Masar**. Wu hoge gyer-o un ryaab-se un ko-Gwomo-wu o-**Masar** á. Wu mo'uru ur-hur, sa o zee wu ro un hyan un Shir wu hun-ne ro m-hoks m-hyan á. ²⁸ Remen **Mosa** shereg be-de Shir, wu este m-nom **Biki-o m-Pas** o a rotte m-baks un ho-de Shir ruute ye o-**Masar** à. **Mosa** zeeru **Isra**-ne ye hoom yege-ca, ye kapruru m-hyo un ish-o o-hur. Wu zeeru taasü **wan-tom-wu Shir** wu m-mar wu hoom **Isra**-ne yakar-ye n-co.*

²⁹ Remen **Isra**-ne shereg be-de Shir, ye pase Roog-o Jaas-o un dak-o hwo'og-o. Amba bo **Masar**-ne nomte m-senge ye pest à, ho-m reeru ye kap.†

³⁰ Remen **Isra**-ne shereg be-de Shir, o rwo'e ye riigte bo-o o-Jeriko ho-ut ta'oor komo gagan o o-Jeriko heeru n-dak kap.‡

³¹ Remen **Rahab** ko-kaar-wu shereg be-de Shir, o rwo'e wu merte, mosse un yan-koob-de o-dorotte ne á, remen wu gokste ya-m-seger o-bo **Isra**-ne n-me un hur-o un wu, wu gokste ye untun nay-ne ye un wu.§

³² Yatt-yo um he do m-zee komo á. Da-o kendutu me um rurutu no ma-ut: Gidiyan ne, un Baraka ne, un Shamsuna ne, un Yaptaha ne, **Dawuda** wu, Sama'era wu, un yan-rworu un Ma-to Shir ne.* ³³ Be-de m-sheer ur-hur be-de Shir o rwo'e ye reet gwomo-ne be-de ur-gun, ye piishte ut-ma o-nip ne, Shir ya'asuru ye us-rem deen se wu swore o-nu wua ya'as ye à. Shir hokkuru nu-se un yege-zur remen sher-mo un ye.† ³⁴ A jorbutu ye o-ra, amba ra o tukks ye á. Ye posse mar-mo o-magay. Ko de ye rotte ba ur-beeb à, Shir dooru ye ur-beeb. Ye nomuru m-campo be-de ur-gun, ye yanuru buug-de un karma-ne ye un to ken dak-to.‡ ³⁵ Ne'a-ne goksuru or un ye ne, ye m-was à, ye Shir 'yonse un hoog ne, ut-marimar à.

Amba ye ken ye shereg be-de Shir komo ye swoog ur-koob, har ye mer. Myet un kaane ne, ye jiište m-con ye mer otte ye tuke Shir jim a ho'oste ye à. Ye hwoog ur-hur be-de Shir wua 'yons ye un hoog ne o jiiše ur-bon à.§ ³⁶ Ye ken ye komo ye swoog ur-ar, us-sorog ne, m-ke'et ne. A jorburu ye n-me un kur-o m-ke'et.* ³⁷ Ye

* **Bør-ús op o-gaan:21** 11:21 Hyen komo: Taka 48:1-20; 47:31 (ut-Girik). † **Bør-ús op o-gaan:22** 11:22 Hyen komo: Taka 50:24-25; Rwuu 13:19. ‡ **Bør-ús op o-gaan:23** 11:23 Hyen komo: Rwuu 2:2; Rwuu 1:22. § **Bør-ús op o-gaan:24** 11:24 Hyen komo: Rwuu 2:10-12. * **Bør-ús op o-gaan:28** 11:28 Hyen komo: Rwuu 12:21-30. † **Bør-ús op o-gaan:29** 11:29 Hyen komo: Rwuu 14:21-31. ‡ **Bør-ús op o-gaan:30** 11:30 Hyen komo: Josu 6:12-21. § **Bør-ús op o-gaan:31** 11:31 Hyen komo: Josu 6:22-25; 2:1-21. * **Bør-ús op o-gaan:32** 11:32 Hyen komo: Piis 6:11—8:32; 4:6—5:31; 13:2—16:31; 11:1—12:7; 1Sam 16:1—1Gwm 2:11; 1Sam 1:1—25:1. † **Bør-ús op o-gaan:33** 11:33 Hyen komo: Dane 6:1-27. ‡ **Bør-ús op o-gaan:34** 11:34 Hyen komo: Dane 3:1-30. § **Bør-ús op o-gaan:35** 11:35 Hyen komo: 1Gwm 17:17-24; 2Gwm 4:25-37. * **Bør-ús op o-gaan:36** 11:36 Hyen komo: 1Gwm 22:26-27; 2Nom 18:25-26; Irmu 20:2; 37:15; 38:6.

ken ye komo, a jirig ye ut-ta'ar. Ye ken ye, a kups ye be-ut yoor un wan-o un yin. Ye ken ye, a hoog ye ut-magay. Ye ken ye rott saw-to m-cop á se ka-to un ca un to un gwoor-ne. Ye ro un she'et-de ur-koob, komo yan-yage-to un ye reesute ye ur-koob, ye bu ye.† 38 Ye tuwute ut-tuw n-te o-dákár ut-haag ne, ye wukute n-te pak-to ut-ta'ar, ut-wu ne o-dak. Hono o-dak o bo'os o es go un ka hun-ne ye á.

39 Kap mo un ka hun-ne ye, ye a tane à, Shir hogute rerem-mo un ye remen sher-mo un ye. Myet un kaane ne, yatt-wu kume yo Shir swore o-nu wua ya'as ye á. 40 Shir esutu na rii-yo jiishe ur-bon à. Con-mo un wu mo yea wo be-de ye he m-shi hond hond á, se mosse un na ne.

Bor-us op us-voor

Sher un yish be-ur Yeso

1 Kap ka hun-ne, ye shere be-de Shir à, ro m-moka ya-us-tor se un hoog-m na. Hoog-m na ya mo ro untun ya-teer-de us-rek ha-mo be-ur Yeso. Remen kaane, yage a jorogte ko yo ke rii-yo, ut-ba'as ne, to he na dagar us-na à. Yage a teerte us-rek ha-mo be-ur Yeso un jaab-o ut-men ne har a woot be-de un wu. 2 A senge no tu un yish be-ur Yeso wu sher-m na ro be-de un wu à, cin ur-takan har da-o ur-kom. Wu nomog jaab-o ut-men n-ton o-kan be-de un yo'og o a nomu wu à, har wu meret remen wu nepste wua nom o-zak o-co. M-moka wu ro tara un kom-o ur-re de un Shir, be-de jiishe m-sek à n-ton. 3 Baks no myet jaab-o ut-men mo Yeso nome da-o hun-ne ya-ut-ba'as nome wu gon ka rem-us yo-se à, bo noa ruut ur-hur á. 4 Myet un kaane ne, mur-to no rotte ut-ba'as à, no un goshi wo be-de m-mar á.

5-6 Bo Ma-to Shir zee no yakar-ye un wu ye à, to-to ka no á. Wu zee,
"Wà re, wo jar o gin sorog yo Yawe nomo wo
da-o o ba'ase á.

Nom jaab-o ut-men, wu tepru wo.

Wo jar o ker á, remen wu Yawe cone à,

wu wu, Shir ro m-nome us-sorog da-o wu ba'ase.

Wu ro ye komo m-muut o-cow

ye wu aage yakar-ye un wu à."*

7 'Mo no ur-hur da-o un swo ur-koob, no dek to untun us-sorog; Shir ro no m-hyan untun yakar-ye un wu. Ko wu ke tato wu ro m-muut un wa un wu o-cow da-o wa un wu ba'ase. 8 Urege Shir ro no m-nome us-sorog, bo wu ro un nome un myet yakar-ye un wu á, ashi no rott o-tato á, ba yakar-ye o-hur á. 9 Tat na ne ye mate na à, ye ro na un nome us-sorog, komo a ro ye m-ya m-sek. Ay, jiishte komo a goks kom-ut yoor sorog-yo Tato na Shir wu n-ton, remen a nomot hoog.

10 Tat na ne ye ro na m-nome us-sorog un ya o-da hiin bo ye cone à, ka bo o Shir ro na nome us-sorog remen wu guut na, a waragte hun-ne ba m-kukop bo wu ro à.

11 Ko o ke da-o a nomo na us-sorog, rii-yo o-zak yo á, rii-yo un hoge m-hoog yo. Amba ka wu nome o-dorotte da-de a wu m-nome un ka sorog-se à, a komse wu m-nome us-sorog, wua warag kashi, wu she'et she'et-de ur-bon un or un wu ne ne.

12 Remen kaane, no hyan gyer-o o-sorog á. Nom no jaab-o ut-men, no ho'os wur-o no sak.† 13 Sengu no un dore un cow-yo ro tete à, tasse na-se un ya-ut-ryam be-ur no se taage m-wons, amba un suge-de un kaane se kum ur-beeb.‡

No jar-o jar no yage Shir á

† **Bor-us op o-gaan:37** 11:37 Hyen komo: 2Nom 24:21. * **Bor-us op us-voor:5-6** 12:5-6 Hyen komo: Ayub 5:17; Swoo 3:11-12 (ut-Girik). † **Bor-us op us-voor:12** 12:12 Hyen komo: Isha 35:3 (ut-Girik). ‡ **Bor-us op us-voor:13** 12:13 Hyen komo: Swoo 4:26 (ut-Girik).

14 Nòm nò bò ùn nòm-m nò, nò nòm kashi ùr-she'et de ùn ba ùt-ween ùn kò wu ke nèt-wu nē. Nò she'et ùr-she'et ùntun wu ya'asē hi ùn de ùn wu myet be-de Shir à. Remen m-ba mōsse ùn kaanē nē á yatt-wu he hyan ùn Wan-Koyan á. 15 War nò, taase wu ken wu taage kum ùn yar-mò Shir mò wu he na m-'ya à. Taase nò yage wu shere be-de Shir á wu cōwōn be-ur nò wu naas ye ken ye deen. § 16 War nò, taase wu ken wu be-ur nò warag gō ùn ka hun-nē ye rō ùr-she'et sa o zee yege-wō à, ùntun **Iso** wan-kōob-de gyer-o Shir. Wu babe cim-yo ùn wu yo ùn mat-de co remen rii-yo m-re à.* 17 Nò nepstē rii-yo taknē à. Bò jimutē à, wu hoqburu dek ùn ka kwum-o ùn wu o, amba wu kum á, kō de wu hoptē o us-'wōn us-'wōn à.†

18-20 Nò ùn goshi ùn haan be-de ùn Haag-o o-Sinay o a hoks m-ci á. Ka haag-o rō be-de ra-o rō m-tuk à, be-de o-comb rim-o cip, ùn kem nē m-yo nē. Da-o Shir ya'asē **Isra-ne karamsa**-to ùn wu à, Shir ruru ye, ye ci Haag-o o-Sinay á. Ye konuru Shir wu yage tēp kaanē, remen ye hogutē kan-se o-kar ùr-beeb nē, cor-o rō tēp, m-'wōns nē. Remen ye taagutē yo m-nòm ùn ka ma-to nē, to Shir ruru ye à. Remen Shir zeeg, “Kō gut-de ci ka haag-o, a jir-de ùt-ta'ar, de mer.”‡ 21 **Mosa** ùn hi ùn de ùn wu gyer-o hoog wu remen hyan ùn ka rem-se har wu zeeru, “Me us-zap se o-wur rem o-gyer.”§

22 Amba m-mōka, nò woontē ùn Haag-o o-Urusharima,* be-de ùn bō-o Shir wu ùn hoog, unze o-Urusharima o n-Tōn shir, be-de mōor-to ùn **yan-tòm-ye Shir** ye o-zak. 23 Nò hantē be-de ùn yakar-ye co ye Shir, ye jin-to ùn ye rō gense n-Tōn shir à. Nò woontē be-de Shir, Wu ka wu rō ùn piishe ùn hun-nē ùt-ma à, ùn be-de ùn hun-nē ye Shir nē ye merme à, ka ye Shir muutē shiishe hond hond à. 24 Nò woontē be-ur Yeso wan-hongse ùn hun-nē ùn Shir nē be-de ùn ess ùt-ma pu-to, to wu gage ùn ye nē à. Nò woontē be-de ka hyó-mō ùn wu mō mō ùn ja'as ùr-hur, mō rō na m-kutē ùn rem-se ùr-bon jiishe mō ma **Eber** à.

25 War nò, nò nōmē Shir o-dorotē, wu rō na m-nōmē ùt-ma à. Urege hun-nē ye o-**Isra** ye posse á da-o ye yage m-hoge ùn ma-ut **Mosa** ùn hōno o-dak à. Yaguntē na ye hoge Ma-to Shir to rwuunē n-Tōn shir à. A posse á. 26 ùn ka da-de, cor-o ùn wu nukturu hōno o-dak, amba m-mōka wu sworog o-nu, wu zeeru, “Har ca kuks sō o-gaan cot,

komo man nukt hōno o-dak ùn hōn-de ùn o á.

Har o-Tōn shir nē o a nukte.”†

27 To ka ma-to unze, “Har ca kuks sō o-gaan cot,” to kututu na de ken hō-de myet rem-se Shir nōmē à, a nuktusse a dos se komo. Rem-se ro m-nukte à, se se he m-kus.

28 A nòm nò ùr-bōngōn be-de Shir remen a kumug ùt-gwōmo to a nukte á. A ma'asu nò Shir m-ya'as m-sēk, a nomo nò wu o-dorotē bō depe à, bō wu he m-hoge ùn rērem-m na à. Yage a ye'et wu m-sēk a gyer wu. 29 Nòm nò kaanē, remen Shir na ùntun ra-o rō m-tuks ùn koyan à wu rō.‡

Bør-ús op us-tet

She'et-de depe yan-dor ye she'et à

1 Ma'as nò m-was ùn or nò nē yan-dor. 2 Barku nò hamat-nē ùn hur-ut nò. Be-to ùn nòm-mō ùn kaanē, ye ken ye barke **yan-tòm-ye Shir** ùn hur-to ùn ye ba ye ùn nap.*

§ **Bør-ús op us-voor:15** 12:15 Hyen komo: Kara 29:18 (ut-Girik). * **Bør-ús op us-voor:16** 12:16 Hyen komo: Taka 25:29-34. † **Bør-ús op us-voor:17** 12:17 Hyen komo: Taka 27:30-40. ‡ **Bør-ús op us-voor:18-20** 12:18-20

Hyen komo: Rwu 19:12-13,16-22; 20:18-21; Kara 4:11-12; 5:22-27. § **Bør-ús op us-voor:21** 12:21 Hyen komo: Kara 9:19.

* **Bør-ús op us-voor:22** 12:22 ut-Girik: o-Sihiyona. † **Bør-ús op us-voor:26** 12:26 Hyen komo: Haga 2:6 (ut-Girik).

‡ **Bør-ús op us-voor:29** 12:29 Hyen komo: Kara 4:24. * **Bør-ús op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Taka 18:1-8; 19:1-3.

³ Baks nò un yè a ka'e nē rem Yeso à, sa o zee nò a ka'e. Nò baks komo un yè a rò un ya-ur-koob nē à. Sa o zee nò un hi un nò yè rò m-swò ur-koob.

⁴ Kowan wu 'ye ut-ge m-sek, wu she'et untun yege-wò á, remen Shir a piishe ya-ur-she'et untun yege-wò ut-ma.

⁵ Nò muut hur-ut nò sò un con-to un hwor á. Goks nò rii-yo Shir ya'u nò à, kom-ut yoor, remen Shir un hi un de un wu zeste,
"Man m-ho'os wò á.

Man jorù wò nē á."†

⁶ Remen kaane a hoks nom m-ciiz a zee,
"Yawe wu rò Wan-gwu re. Man hoge o-gyer á.

Yatt-yo net he me m-nome á."‡

⁷ War nò un yan-co nò nē yè n-ga yè yoosu nò Ma-to Shir à. Nom nò us-barag un bò yè she'ete she'et-de un yè à, nò yoos gon sher-mò un yè be-de Shir.

⁸ Yeso **Kiristi** wu rò m-barme á. Bò wu ro'e n-ga n-ga à, kaa wu rò caane har da-o un ba m-ta.

⁹ Nò yage a rakstu nò un to ken yoos-ut pu-to nē, to rò ut-tuw m-moka hono o-dak. Nò ho'os cow-yo ur-yoos de o-nip á. Jiishte net kum ur-beeb be-de un yar-mò Shir, ba be-de un jind-o un ren rii-yo m-re á. O ka rott gwu be-de un yè rò o m-nome o-dorotte á.

¹⁰ A o-hana nē o ur-seke n-Ton shir. Yè rò yan-kon-se Shir yè rò m-nom m-senge n-me un depi-o Shir kane hono o-dak à, yett beeb-de yè reet rii-yo a **seke** un ka **hana**-o á. ¹¹ Ko-Gwomo-wu un kon-se Shir wu kapru m-hyó un "Be-de un Shir de jiishe ba m-kukop à," wu ruuru, wu dekurù wur-o un gut-to a pane à, wu ruuru un to nē n-jim de o-bò, wu tuksurù to kane. § ¹² Bò ko-Gwomo-wu un kon-se Shir rò m-tuks ut-gut n-jim de o-bò à, to a pane remen **ba'as-to** un hun-nē à. Hyenge bò Yeso swò'e ur-koob à, komo a hoog wu n-jim de o-bò remen wu soksuté hun-nē **ba'as-to** un yè. Wu so'os hur-de un yè un hyó-mò un wu. ¹³ Untasu a hoge o-gyer a zeet na yè ma un wu nē yè. A was un bò hun-nē he na ut-yage á, remen yè yagute wu da-o yè kame wu n-jim de o-bò à. ¹⁴ Untasu a was ut-yage nē, to hun-nē yè hon dak he na m-yage á. Remen hono o-dak o te'es. Amba a nò un hoob-o un bò-o Shir o ra te á.

¹⁵ N-me beeb-ur Yeso, a ma'as nò ur-bongon be-de Shir, bongon un na de warag sa o zee ur-seke de a un **seke** un Shir à. Ka **seke**-de ro un ruru hun-nē wu rò Wan-Koyan.

¹⁶ Taase to-to ke nò un gu un or nò nē nē, nò wong rem-se nò kume à. Ka senge-mò mò waragte ur-seke komo de Shir hoge reren-mò un de à.

¹⁷ Nomu nò yè rò m-yoose **yan-dor Yeso** Ma-to Shir à o-dorotte, nò nom rii-yo yè zee nò à, remen yè rò m-was un hoog-m nò nē. Komo yea rure Shir bò yè nome senge-mò un yè à. Remen kaane bò yè rò un nom un senge-mò yè à nò naas yè ut-men á. Nom nò bò yè he m-hoge o-zak à. Amba nò nome yè koob-de o-dorotte, ka ra gu nò á, kò hiin.

¹⁸ Sengu nò un kon-se Shir rem te. Te nepste hur un te de kaps te á. Con-m te mò te senge she'et un kashi ur-she'et kò de ke da-de. ¹⁹ Duv-de un con-m re de rò nò senge kon-se Shir rem re bò um he kum ur-keer um muubute be-ur nò hor-m-hor à.

Kon-se Shir

²⁰⁻²¹ Me un kon-se Shir wu 'ye nò kò yo ke rii-yo ur-bon yo remen nò nomot rii-yo wu cone à. Komo wu senge m-nom rii-yo wu cone à, be-ur nò un bu-yo Yeso **Kiristi**. Wu rò:

Shir wan-'ya un gwugwu-mò ur-hur!

Wu 'yonse Yeso Wan-Koyan ut-marimar un ka hyó-mò

† **Bor-us op us-tet:5** 13:5 Hyen komo: Kara 31:6,8; Josu 1:5; Haga 2:6. ‡ **Bor-us op us-tet:6** 13:6 Hyen komo: Bong 118:6 (ut-Girik). § **Bor-us op us-tet:11** 13:11 Hyen komo: Rewi 16:27.

un ess ut-ma mo, to a esse har da-o ba m-ta à!
Yeso wu ro kashi un wan-gut-de un ca!
A bum no wu har da-o ba m-ta, **amin**.

Kom-de ut-ma

²² Or re ne, um kewestu no, nom no ceen un rii-yo um genbu no à. Yanze me genbu no moor-to ut-ma á.

²³ Um conog no nep a ho'osunte **Timoti**, or na, wu ro ke'o à. Urege wu haante be un de, un ga'ane tea habe, te hyenet no.

²⁴ Gas no myet ya-co no ne, komo un kap o hun-ne ye Shir. Or na es-mo un dak-o o-Itariya, ye no ro m-gas.

²⁵ Yar-mo Shir mo ur-she'et be-ur no kap!

Takurda-o Yakubu

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zantɛ 1:1

M-sher ɔn ɔs-weer nɛ 1:2-8

Ur-koob ɔn o-kwum nɛ 1:9-11

Ur-me'es ɔn ɔt-meger nɛ 1:12-18

M-hogɛ ɔn m-nom nɛ 1:19-27

Nak ɔt-tɔ be-de ɔn nom m-koos 2:1-13

M-sher ɔn m-senge nɛ 2:14-26

Ko-wan-dor ɔn rem-de ɔn wu nɛ 3:1-18

Ko-wan-dor ɔn hono o-dak nɛ 4:1—5:6

Karamsa-ɔt hor-tɔ 5:7-20

¹ Mɛ **Yakubu**, ko-guw-wu Shir ɔn Yeso nɛ Wan-Koyan **Kiristi**.^{*} Mɛ m-gas ɔn ka baag-ɔt ɔp-ɔt yoor-tɔ, tɔ Shir tɔ cakrɛ ha-mɔ ɔn dak-ɔt hor-tɔ à.[†]

Nom o-zak da-o ɔt-meger

² Or re nɛ, muut nɔ kɔ tɔ ke meger-tɔ tɔ koru nɔ à, rii-yo o-zak deen. ³ Remen nɔ nak unze da-o a takse sher-m nɔ à, ka da-o joose-ur nɔ he kum ur-hek de m-bo'ose. ⁴ Joose nɔ har ur-ta, remen nɔ waragtɛ yo depe nɔ warag à ɔn kɔ yo ke cow-yo, taase nɔ taage ɔn rii-yo ur-bon. ⁵ Urege wu ken wu be-ur nɔ conog ɔs-nap, wu kon Shir wu rɔ m-'ya ɔn kowan à, kɔ o ke da-o ɔn men-ɔt gaan, wua 'ye wu. Da-o wu kone, Shir a kangsu wu á. ⁶ Amba kon o sher be-de Shir ba das das á. Wu rɔ das das à, ya wu rɔ untun jok-ye m-sa, ye yo-m rɔ m-huk mɔ mus kɔ ke so-se à. ⁷ Gon ka net-wu rɔ ka bo à, ¿re o nɛ wu he goks ɔn rii be-ur Wan-Koyan? ⁸ Net-wu hur-de ɔn wu wonge ɔt-yoor à, wu rɔ m-es ur-hi be-ur gaan á.

O-kwum ur-koob nɛ

⁹ Ko-yan-dor-wu rotte rii á, se wu nom o-zak deen. Wu nep unze Shir sepse wu kaane. ¹⁰ Kaane ma, ko-ya-o-kwum-wu nom o-zak, da-o Shir hente wu dak dak à. Remen ko-ya-o-kwum wua tees untu ɔt-mok o-kot. ¹¹ Remen ho-ur rɔ rwuun nɛ n-ton, komo reeten-mɔ ɔn de rɔ m-bu ɔt-gwo tɔ kek, mok-tɔ ɔn tɔ rɔ m-zoose, komo bon-de ɔn tɔ naase. Kaane o ya-o-kwum rɔ m-ta, da-o ye rɔ m-senge ɔn kwum-o ɔn ye à.[‡]

Senge o re ur-ho da-o ɔt-meger

¹² Shir a huu nu-o ur-bon be-de ɔn net-wu joose n-mɛ ɔn re ur-koob de ɔn wu à, wua goks 'yons-de ɔn hoog-o ɔn ba m-ta o Shir swore o-nu wua 'ye ye wasse ɔn wu nɛ à.

¹³ Urege meger-ɔt kumug net har wu rɔ ɔn ma-tɔ ɔn nom ɔn rii-yo **ur-ba'as** taase wu zee, “Shir-o megre me.” Remen Shir rɔ ɔn meger ɔn net ɔn men ɔt-jaas tɔ á, komo a hoks meger ɔn Shir wu nomot rii-yo ba ur-bon á. ¹⁴ Meger-ɔt rɔ m-hees ɔn net da-o gop-de ur-hur de ɔn wu rakse wu à, ɔn ka be-de o meger-ɔt rɔ wu m-'wos. ¹⁵ Ka da-de gop-de ur-hur de nome ur-uub, de rɔ m-mat **ur-ba'as**, komo ka **ba'as-de** bo'ose, de rɔ wu m-hante m-mar.

¹⁶ Or re nɛ ye mɛ m-was à, nɔ jar nɔ cuw o-kot á! ¹⁷ Myet bo ɔn rii-yo ur-bon ɔn yar-mɔ m-moka nɛ, mɔ ɔn rwuun es-mɔ n-ton, be-de Shir. Wu nome o-Ton m-cecar

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3; Seng 15:13; Gara 1:19. ‡ **Bɔr-o gaan:11** 1:10-11 Hyen komo: Isha 40:6-7 (ɔt-Girik).

ne à, ka cecar-mo ro m-barme amba Shir ro m-barme á, komo comb-o ro kon be-de un wu á. ¹⁸ Un con-mo un wu o, wu hantutu na n-me un gom-de o-nip, wu ye'et na hoog pu-o remen wu kumutu na be-de jiishe ur-bon à. Shir un nom kaane remen be-de un rii-yo wu nome à, a warag untun mat-de o-co un kap rii-yo wu nome à.

M-hoge m-nom ne

¹⁹ Baks no yo ka, or re ne yan-dor, Ko wu ke net-wu ma'as zongse wu hogute, amba taase wu nom hor-mo m-cep komo wu nom hor-mo us-ryaab á. ²⁰ Ryaab-se un kohun se ro wu m-wen un kum un kashi un rii-yo Shir cone à. ²¹ Ruut no myet rii-yo ro m-hante **ur-ba'as** à, no yage nome un or no ne men-ut jaas-to. Ka da-de ne un gwugwer-mo ur-hi, no goks ka gom-de a yoosu no à. De ro ur-beeb ne de guut hoog-m no, be-de un swo un koob-de **ur-ba'as**.

²² Nom yo Ma-to Shir zee à, hogu-mo cot, ba m-nom á. Wu ro m-hoge ut-to temb à, wu ro o ka m-raks un hi un de un wu. ²³ Myet bo un net-wu hoge Ma-to Shir à, wu yage m-nom un yo to zee à, ya wu ro untun net-wu gwote co-o un wu n-te ur-madipi à. ²⁴ Wu gusse wu hyenes bo wu ro à, bo wu komte gwot un co-o un wu à, wu ruuru n-do. Ujime deen á to-ut ka'uru wu bo wu ro à. ²⁵ Amba net-wu ro m-tuwe un Ma-to Shir yish, wu ro kaane á. Ka ma-to ro ur-be ne, komo to ro na m-ruut be-de un nom **ur-ba'as**, urege a m-senge un nom us-barag un to. Ba wu ro m-hoge to-ut ke wu á, amba wu ro m-nom un yo to zee à. Shir a 'ye wu ur-ho remen rii-yo wu ro m-nom à.

Dor-o o-nip

²⁶ Urege net ro us-barag unze wu ro m-nom un rii-yo Shir cone à, amba wu bop rem-de un wu be-de un ma-to hwaa á, wu ro un raks un hi un de un wu, dor-o un wu hwaa o. ²⁷ Yo Shir o-Tato cone a nom, wu hogute m-rerem à, yo ro a gu yakar-ye ro ba un tat-ne à, komo yo ro a reegte ne'a-ne ye campo-ne ye un ye mare à, ye ro un swo ur-koob à. Komo a dos ur-hi be-de un she'et-de un ba ur-bon de he na m-naas à.

Bor-ús yoor

A nak ya-m-kute hun-ne m-koos ut-to

¹ Or re ne **yan-dor Yeso**, bo no shere un Wan-Koyan na, Yeso **Kiristi** wu ro wa-m-seps à, no jar no kute ye ken hun-ne ye m-koos á. ² A zee, ko-ya-o-kwum cok kwot-yo zinariya un saw-to ur-bon ne, wu cownuru n-me un morog-ur no, komo ko-koob-wu un saw-ut naase cownuru komo. ³ Urege noa jiish m-goks un ka ko-ya-o-kwum-wu copne saw-to ur-bon à, no zee wu, "Deeg-o ur-bon o ka, she'et." Amba no zeeru ko-koob, "Es reeno," ko ne "She'et kane n-dak." ⁴ No nome kaane, koos-mo ka no kute hi un no, komo no sha'ag o ka yan-m-piish ut-ma ye ba ur-bon.

Shir-o un deet un koob-ne n-ton

⁵ Raag no ut-to or re ne yan-dor, ye me m-was à, Shir un daag ka hun-ne ye ro koob-ne à, ye rotte rii á un hono o-dak, remen ye sheret be-ur Yeso **Kiristi** Wan-Koyan. Nip-o komo ye ro ya-o-kwum. Komo wu un daag ye remen ye reet ka gwomo-to wu swore ye cone wu à o-nu. ⁶ Amba no, no mus un koob-ne hwaa. ¿Ya-o-kwum-ye ka ro no m-mo, ye ro no komo m-heet be-de un piish ut-ma? ⁷ Ye ye ro m-cep un ma-to o-yo'og un jin-de un **Kiristi**. De a neptu no un de à.

⁸ A nom ur-bon, urege o dorute **karamsa**-o Shir ko-Gwomo na, o ro gense be-de un Ma-to un wu à unze, "Was un wan-bqr-o ru ne bo o wase hi un du ne à."* O nomog hond hond. ⁹ Amba no ro m-koos be-ur no, **ba'as-de** ka no m-nom be-de Shir, komo be-de o-**karamsa**, no yan-jet o-**karamsa** ye. ¹⁰ Bo un net-wu jete **karamsa**-o gaan à, wu ro un zonge to wu jetemte to o ka myet. ¹¹ Remen ka o zee, "Wo jar o-jar o-hoob

* **Bor-ús yoor:8** 2:8 Hyen komo: Rewi 19:18.

ne'a-wu un net á,"† o zee komo, "Wò hò net á,"‡ Urege wò hoob ne'a-wu un net á, amba o hoog net, o jekt o ka **karamsa**-o Shir.

¹² Cep nò ut-ma, nò nom us-rem ur-'wòn ne be-de un hun-ne, remen a nepste Shir a kutu na 'wòn-de un wu rem **Kiristi**. ¹³ Remen da-o un piish ut-ma, Shir a hoge 'wòn-de un net-wu rotte ur-'wòn á. Amba 'wòn-ur a re ur-hò un hò-de un piish ut-ma.

M-sher ba m-senge hwaa o

¹⁴ Or re ne, wu ken wu zee, wu rò m-sher ne be-ur Yeso **Kiristi**, amba wu rò m-nom un rii-yo Shir cone á. ¿Ya wu he m-kum? Ka sher-mò mò gu wu á. ¹⁵ A zee, or na ko-yan-dor campo kò ne ne'a, wu rott saw-to m-cop á, kò ne rii-yo m-re á. ¹⁶ Urege wan-gaan be-ur nò zee wu, "Shir 'ye wò o-kwum. Shir 'ye wò rii-yo m-re un yo m-cop ne," amba nò 'ya wu yo wu cone á. Ay kaa o gu rii á. ¹⁷ Urege net shereg be-ur Yeso **Kiristi**, komo wu rò un nom un rii-yo ur-bon yo Shir cone á, sher-mò un wu, margan-mò m-sher mò.

Be-de m-nom atte m-nap m-sher

¹⁸ Komo wu ken wu wua zee, "Wò m-sher ne, me m-senge ne." Amba man shes wu, "Kutu me sher-m ru ba m-senge, man kutu wò sher-m re be-de un senge-m re." ¹⁹ O nepste Shir gaan ye, kaane rò ur-bon ne! Amba kò **ya-ut-kot** ye nak kaane, har ma ut-zap.

Yo a m-nom à kutute a m-sher ne be-de Shir

²⁰ Wò ko-raag! ¿Kò wò un con m-mòka um ruru wò unze m-sher ba m-senge hwaa o? ²¹ Gwot nò **Ibrahi** tato na, remen senge-mò un wu, Shir hyente wu kashi un net, remen wu sekete wà un wu **Ishaku** be-de un **hana**-o ur-seke. ²² To, o hyanag bò sher-m rò m-neke m-senge ne à, komo sher-mò un wu guug wu m-nom un yo wu nome à komo senge-mò un wu shooste sher-mò un wu. ²³ Kaane o a shoose Ma-to Shir to rò gense à unze, "**Ibrahi** shereg be-de Shir, komo remen sher-mò un wu, Shir hwoog wu be-de un hun-ne kashi."* Remen kaane hun-ne zette **IbrahiKo-nay-wu Shir**.† ²⁴ Nò hyanag, ay, net a warag ko-yan-ba-**ur-ba'as** un co o Shir, remen senge-mò un wu, ba remen m-sher un hond un mò á.

²⁵ Kaane o komo **Rahab**, ko-kaar. Remen un senge-mò un wu, wu waragte kashi. Remen wu wukute yan-seeg-o-bò, wu guug ye, ye ruug un yo ken cow-yo un hon.‡ ²⁶ Remen kaane, bò wur-o un net-wu rotte o-kukt á margan o, kaane o komo m-sher ba m-senge margan-mò.

Bqr-qs tet

Garamse ur-rem

¹ Or re ne, ba myet-m nò depe ye warag ya-ur-yoos á. Bò nò nape à, te ya-ur-yoos, Shir a piishi te ut-ma us-nu ne arge kò wu ke net-wu. ² Myet-m na o-da deen a m-ba'ase. Amba urege net rò m-ba'ase un yo wu rò m-zee á, wu rò o ka hond hond, komo wu rò m-hoks un dorutte un hoog-mò un wu.

³ Gwot nò o-jok. A cune jok-yo nomo na o-dorotte, a yo m-ru'e o-hu un nu-o un yo, komo a yo m-hoks m-rwo yo dore so a cone à.

⁴ Gwot nò hat-to m-sa nò hyen, kò de totte ut-caari à, yo-mò m-'wons mò rò to m-nekette, myet un kaane ne un kò-o rek-yo atte-to m-nak, wa-m-nak o-hat wua hoks o

† **Bqr-qs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Rwuu 20:14; Kara 5:18. ‡ **Bqr-qs yoor:11** 2:11 Hyen komo: Rwuu 20:13; Kara 5:17. § **Bqr-qs yoor:21** 2:21 Hyen komo: Taka 22:1-14. * **Bqr-qs yoor:23** 2:23 Hyen komo: Taka 15:6. † **Bqr-qs yoor:23** 2:23 Hyen komo: 2Nom 20:7; Isha 41:8. ‡ **Bqr-qs yoor:25** 2:25 Hyen komo: Josu 2:1-21.

m-mus komo kọ ke cọ-se wụ cọne. ⁵ Kaane ọ rem-de ụn net ro, ur-rek-de de ro n-me ụn dok-to ụn wur-ọ ụn net, myet ụn kaane ne de ro m-rwunte caari-to ụt-ma.

Gwot nọ bọ ra o-rek ọ ro ụn hoks m-tuks ụn caari o-kot hwiki à! ⁶ Ai rem-de ụn net ra-ọ, shiishe de ro ụn rem-ús yo-se! Ka rem-de ro ụn wur-o na, komo de ro ụn naas ụn net war war. Ur-rem tomso ne, de ro ụn saburse ụn net ụn myet cow-yo ụn hoog-mo ụn wụ. Komo ụn den-ọ o-ra ọ ba m-ryomse a de m-puktune.

⁷ Ko-hun a hoks myet-mo ụt-gut, ụn no-ne, ụn rii-ye ro ụt-kurub, m-ja o-uub ne, ụn jan ne, ye nom yo wụ cọne ye nomo wụ à. ⁸ Amba yatt net-wu he hoks ụn garamse rem-de ụn wụ á. Ur-rem rii-de o-saa de rii-de ba ur-wuwe, komo de ro m-raab ne mo ur-ho.

⁹ Ụn rem-ur na atte ụn nome ụn Wan-Koyan, Tato na wụ n-Ton ur-bongon. Komo ụn rem-ur na, atte ụn cep ụn gom-to ụn ba ur-bon, be-to ụn hun-ne ye Shir nome untun wụ à.* ¹⁰ Ụn nu-o gaan atte ur-bongon ụn ka nu-ọ komo atte hun-ne ụt-reeb. Or re ne yan-dor, yo ka rii-yo ur-bon yo á! ¹¹ Haw-ur gaan a hoks rwunte ho-mo m-rerem ụn mo ur-gaag ne á. ¹² Or re ne, 'yo-yo o-rum a hoks m-mat ụn yakar-ye ụt-moore á, kọ ne, 'yo-yo o-moore met yakar-ye o-rum á. Kaane komo du-de ro m-ya ụn ho-mo m-por à, dea rwunte ho-mo m-rerem á.

Nap-se o-nip

¹³ ¿Kọ ko-ya-ús-weer us-nap ne ro kon be-ur nọ? Se wụ kutu na be-de ụn she'et-de ụn wụ de ur-bon, komo ụn senge-mo ur-bon ne mo wụ ro m-nom à, n-me ụn gwugwer-mo ur-hi, mo a m-kum be-de weer-se Shir à. ¹⁴ Amba urege ụn hur-ur nọ, nọ ur-shoob, ụt-yage ne, komo ụn con-to ur-hi ne, to yagu nọ us-ses, nọ m-zee nọ us-weer ne. Taase nọ yage ma-to o-nip. ¹⁵ Gon ka nap-se ba se ro m-kergune es-mo n-Ton à se á, se ụn hono o-dak se. Komo se barag-se ma-hun se, amba se ụn **ko-Gwomo-wu ụn ya-ut-kot** se. ¹⁶ Remen kọ kenę nọ hyane ur-shoob, ụn con-to ur-hi ne, kane komo nọ he hyan m-dum, ụn gon kọ se ke rem-ús yo-se ne.

¹⁷ Amba nap-se ro m-rwuun es-mo ụn n-Ton à, ụn hon se ro. Net-wu ro ụn gon ka napse ne à, wụ rott **ur-ba'as** ụn hoog-mo ụn wụ á. Komo se ro m-hante she'et-de m-gwugwu, ụn rus ur-hi ne, ụn hi-de m-gwugwer ne ụn hoge ur-'won ne, m-yar-ne, koos-m ro kon á kọ o-shepe. ¹⁸ Bọ ụn ye go ur-go ụn gwugwu-mo ur-hur be-de hun-ne à, yea ce men-ut pus-to be-de ụn Shir.

Bor-ús nass

Con-to ur-hi ro m-hante sune-mo ụt-ma

¹ ¿Ya ro m-hante sune-mo ụt-ma m-dum ne be ụn nọ? Con-to ur-hi de ro be ụn nọ, de ro nọ m-dum, de ro nọ komo m-hante sune-mo ụt-ma. ² Nọ m-con ụn rii amba nọ kum á, remen kaane nọ hooru net. Nọ ụn hoob ụn rii ja'ja, nọ taage m-kum, nọ senguru hoob-ọ m-dum ụn sune-mo ụt-ma ne. Ai, nọ kum rii-yo nọ o-hoob á remen nọ ro m-kon be-de Shir á. ³ Tomso ne da-ọ nọ kone Shir, nọa kum á remen nọ m-kon ụn hur-de ụn men-ut jaas-to ne. Nọ m-con nọ hoge m-rerem ụn hon nọ.

⁴ Ya nọ ro untun ne'a-ne ye ro m-she be-de ụn campo ụn ye ne á. Nọ nap unze nọ cune m-nom m-nay ụn rem-se ụn hono o-dak, nọ ụn yage-to Shir ọ ka à. Remen kap wụ ro ụn con-to ụn rem-se hono o-dak à, wụ muutte hi ụn de ụn wụ, wan-yage-to Shir. ⁵ Taase nọ zee bọ-to, Ma-to Shir to ro gense à unze, "**Kukt-ọ Shir** ya'e na à, ọ ro ur-shoob ne, ọ conog a she'et ba m-kukop."* ⁶ Amba Shir ro na m-do'e ụn yar-mo ụn wụ deen. Ọ rwo'e Ma-to ụn wụ zeet, "Shir ro m-yage ụn yan-nu-mo ur-hi.

* **Bor-ús tet:9** 3:9 Hyen komo: Taka 1:26.

* **Bor-ús nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwu 20:5; 34:14; Zeka 8:2.

Amba wu rɔ m-deet un
yan-ba-nu-mo ur-hi n-ton.”†

⁷ Remen kaane, she'et nɔ un kus-o Shir nɔ nome wu o-dorotte. Nɔ yage **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu ne wua som nɔ. ⁸ Nom nɔ yow yow un Shir ne. Wu ne wua nom yow yow un nɔ ne. Nɔ ya-ut-**ba'as**, yagu nɔ nom un rii yo-yo. Nɔ ya-o-shepe, jama nɔ hur un nɔ, nɔ muun be-de Shir. ⁹ Nom nɔ tuk-mo ut-men, nɔ rwunte m-yish. Nɔ nemes komo á, sengu nɔ us-'won. Zak-o nɔ komo o warag tuk-mo ut-men. ¹⁰ Gwerekusu nɔ ur-hi be-de un Wan-Koyan, wu ne komo wua deet nɔ n-ton.

Wɔ dek or ru ko-ya-ur-ba'as á

¹¹ Or re ne yan-dor, nɔ we or nɔ ne á. Remen myet bo un wu we or un wu ko-yan-dor à, kɔ ne wu sawse wu ur-ba'as, wu rɔ un we un **karamsa**-o Shir o ka. Wu rɔ m-zee o rott ur-bon á. Wɔ zee komo yo Shir zee à yo rott ur-bon á, wɔ kus o ka m-nom un o-dorotte á. Komo o ba'asute be-de un muut un hi un du ko-yan-piish o ut-ma. ¹² Shir ye cot rɔ un rwo o-**karamsa**. Wu rɔ komo wan-piish ut-ma. Wu rɔ cot wan-Gwu, tomso ne wu rɔ ur-beeb ne wu hoot. Remen kaane, wɔ bo'os sawse un or ru **ur-ba'as** á.

Nɔ nom m-gwon un buk ne á

¹³ Raag nɔ ut-to! Nɔ ye rɔ m-zee, “Ca kɔ m-buk ta neke un o ka bo-o re, te nom hak-o gaan, te ut-baab te su m-ho.” ¹⁴ Nɔ kaane nɔ nap yo he m-kor m-buk á. ¿Ya-hoog-m nɔ dosse ne? Ya hoog nɔ rɔ sa o zee 'hye-de o-hund, de rɔ m-nom da-o gaan à, ujime se m-dosse.‡ ¹⁵ Depete nɔ zee, “Urege Wan-Koyan conog, urege komo te un hoog ne, ta nom kaane un kaane ne.” ¹⁶ Amba nɔ m-zee kaane á. Nɔ m-hyan kɔ yo ke rii-yo un kom-ut nɔ yo rɔ, komo nomuru us-ses unze kaane yo rɔ. Ai, gon ka jaks ur-hi o rott ur-bon á. ¹⁷ Remen kaane, myet bo un wu nepse yo depe wu nom à, amba wu yage m-nom, wu ka **ba'as-de** wu rɔ m-nom un co-o Shir.

Bor-ʉs taan

A nak ya-o-kwum ut-to

¹ Raag nɔ ut-to nɔ ya-o-kwum, 'won nɔ remen swo un koob-de roonu nɔ à. ² Kwum-o nɔ deeste m-shebe, oa gu nɔ rii á. Komo ren un kuks ne reese matuku-ut nɔ. ³ Zinariya nɔ un azorpa nɔ ne ye nɔ wuke à ye deeste m-shebe. Ka shebe-mo ye da à, mo Shir he m-hyan wu naastu nɔ, mo he nɔ m-re untu o-ra. Remen nɔ wukute hwor, nɔ morogsute hi un nɔ o-kwum un ka da-o, ho-de piish ut-ma.* ⁴ Nɔ yagute m-top un ye nome nɔ m-senge o-kat. Nɔ reeg ra-o un ye. Raag nɔ ut-to, 'won-se un ye rɔ nɔ m-ce un kat-ut nɔ à, woog be-de Yawe wu jiishe ur-beeb à.† ⁵ Nɔ un hoge un rerem-mo un hoog-m nɔ kané un hono o-dak. Nɔ re nɔ su yo hoog-m nɔ cone à. Nɔ rɔ m-nom un yo hur-ur nɔ cone à, amba nap nɔ unze Shir a 'ye yan-yage-to un wu ur-koob. ⁶ Nɔ piishite yan-ba-**ur-ba'as** ut-ma nɔ ho ye. Komo ba ye un wen nɔ.

Dungun nɔ komo nɔ kon Shir

⁷ Or re ne yan-dor, dungun nɔ har Wan-Koyan muunte komo. Yoos nɔ be-de un ya-tom. Ye rɔ m-dungune har da-o m-ce. Ye rɔ m-dungune deen un 'er-de un kem-o ur-go un o ur-buste ne da-o m-nen. ⁸ Nɔ ma she'et nɔ, nɔ dungune. Nɔ nom jaab-o ut-men, nɔ waase Wan-Koyan na, remen muun-mo un wu nomsunte yow yow.

⁹ Or re ne, yagu nɔ nome un or nɔ ne us-hwumug. Taase Wan-Koyan piishi nɔ ut-ma. Remen ko-yan-Piish ut-ma nomsunte yow yow m-muun ne, har wu rɔ ma un ish!

† **Bor-ʉs nass:6** 4:6 Hyen komo: Swoo 3:34 (ut-Girik). ‡ **Bor-ʉs nass:14** 4:13-14 Hyen komo: Swoo 27:1.

* **Bor-ʉs taan:3** 5:2-3 Hyen komo: Mati 6:19. † **Bor-ʉs taan:4** 5:4 Hyen komo: Kara 24:14-15.

¹⁰ Or re ne, doru no bu-yo yan-rwor un Ma-to Shir. Ye nome ut-ma un jin-ur Wan-Koyan a, ye swoog ur-koob remen de komo ye dungune. Nom no untun ye. ¹¹ Remen a zeeg, ka ye dungune har ur-kom a, Shir ya'ag ye ur-ho. No hogussute de gon dungunem Ayoba, no nepsɛ bo Wan-Koyan hu wu nu-o so-o ur-kom a. Remen Wan-Koyan ko-ya-m-it wu be-de un nom us-ryaab, ko-ya-ur-'won wu komo deen.‡

No jar no tond a

¹² Arge koyan, or re ne yan-dor, no jar o-jar no tond a. Da-o no m-swor o-nu a, no jar no tond n-Ton un shir a, ko un hono o-dak, ko un jin-de un yo ken rii-yo, no tond un de a. Urege no zeeg "Oho," ess no "Oho." Urege no zeeg "Ay," ess no "Ay." No esse kaane, Shir a piishi no ut-ma a.§

Bom no Shir no kon wu m-she ne

¹³ Urege wu ken wu ro un swo ur-koob, to, yage wu konot Shir gu wu. Urege wu ken wu be-ur no ro o-zak, to, yage wu sengute hu un sep-to ur-bongon. ¹⁴ Urege wu ken wu piishe be-ur no a, to, wu hoob sek-ye yan-dor ye Shir, ye konot Shir. Da-o us-kon, ye taame wu m-now un jin-ur Wan-Koyan.* ¹⁵ Gon ka kon o m-she o, oa taas gom-o un ka net-wu. Wan-Koyan a muut ka net-wu ba un gom, komo **ba'as-to** wu nome a, a sokse wu to.

¹⁶ Remen kaane, sengu no rwor un **ba'as-ut** no be-ur or no ne, no us-kon rem or no ne, remen a taasutu no gom-us no. Da-o kashi un net kone, kon-se un ko-yan-men-ut pus-to ro ur-beeb ne deen. ¹⁷ **Ereja** net-wu untun na. O ken da-o reeno, wu wu kone be-ur Shir, taase a he kem un dak-o **Isra**. Komo a he kem un ka dak-o a, har hak-us tet un reng-us cind.† ¹⁸ Ka da-de komo wu konuru be-ur Shir na a he kem. Komo a heeru kem, komo hono o-dak ya'uru rii-yo m-re.‡

¹⁹ Or re ne, urege wu ken wu be-ur no yagute cow-yo Shir yo o-nip, komo wu ken wu be-ur no muunturu wu un cow, ²⁰ wua nept unze, ka wu muunte **ko-ya-ur-ba'as** be-de Shir a, wu guug hoog-o un ka net-wu be-de m-mar. Komo Shir a soks moor-to un **ba'as-to** un ka net-wu.§

‡ **Bor-ʊs taan:11** 5:11 Hyen komo: Ayub 1:21-22; 2:10; Bong 103:8. § **Bor-ʊs taan:12** 5:12 Hyen komo: Mati 5:34-37. * **Bor-ʊs taan:14** 5:14 Hyen komo: Mark 6:13. † **Bor-ʊs taan:17** 5:17 Hyen komo: 1Gwm 17:1; 18:1. ‡ **Bor-ʊs taan:18** 5:18 Hyen komo: 1Gwm 18:42-45. § **Bor-ʊs taan:20** 5:20 Hyen komo: Swoo 10:12; 1Bit 4:8.

Takurda-o Bitrus aco

Rem-se r̄o n-me à:

M-zante 1:1-2

Baks un gw̄u-o Shir 1:3-12

Ma-to un she'et-de un ba m-k̄ukop 1:13—2:10

Yo yan-dor depe ye nom da-o ur-koob à 2:11—4:19

Gw̄ugwer-mo ur-hi mo un yan-dor m-senge ne 5:1-11

Ur-b̄uste 5:12-14

Ur-gas us-kon ne

¹ Me, Bitrus, ko-**yan-Tom Yeso Kiristi**,* genbe ka takurda-o,

Ha-mo un be-de un hun-ne ye Shir daage untun hamat-ne un hono o-dak ye cakre un dak-to o-Pantus, o-Garatiya ne, o-Kapadoki ne, o-Asiya ne komo o-Bitaniya ne à.

² Shir o-Tato, wu dagnu no hun-ne ye un wu, komo K̄ukt-o muutu no ba **ur-ba'as**. Wu un nom kaane remen no nomote Yeso **Kiristi** o-dorotte komo wu so'oste no un bu-yo un hyo-mo un wu. Um konog Shir 'ye no m-yar, komo wu sengu no m-'ya un gw̄ugwu-mo ur-hur deen.

Ur-bongon be-de Shir remen

ka sakt-o o ya'asu na m-hoog à

³ Depete a ya'as Shir Tato-o Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** ur-bongon remen 'won-de un wu ur-gos-de. Wu ya'ag na mat-o pu-o remen ka sakt-o o ya'asu na m-hoog à, bo wu 'yonse Yeso **Kiristi** be-de ut-marimar à. ⁴ Komo wu 'ye no cim-yo un ba m-sabre, yo a wum ko yo naase á, essusse n-Ton shir. ⁵ Remen sher-m no, Shir a 'er no un beeb-de un wu har no gokste ka gw̄u-o ro zongse o rwuunte ho-de ur-kom à. ⁶ Un yo ka nom no o-zak deen, ko de nomte, ya o-da hiin noa tuw un swo ur-koob de ut-meger go-us-go à. ⁷ Da-o no senge m-dore Yeso n-me ur-koob à, yo kute hun-ne unze no shereg Yeso gun gun. Hun-ne m-zwo un zinariya n-me o-ra remen ye rwuunte kar kar. Kang-o gaan, koob-ur no ro untun ka ra-o, amba noa rwuun kar kar, komo sher-m no aragte zinariya. Da-o Yeso **Kiristi** muune à, Shir a m-seps no wu 'ye no m-sek deen remen no shereg be-de un wu. ⁸ Ko de nomte no wet Yeso m-hyan á, amba no wu m-was. Ko de notte wu m-hyan m-moka á, komo no shereg be-de un wu. Komo yatt gom-to he m-hoks m-rwor bo no ro o-zak, un zak-o rwuune be-de Shir á. ⁹ Noa ships ka zak-o remen no m-goks un yo no tuute yish un sher-m no à, gw̄u-o un kukt-o no.

¹⁰ Um conog m-ruru no ma-to ka gw̄u-o. Yan-rwor un Ma-to Shir ye rworog bo yar-m he m-haan be-ur no à, komo ye hoob ur-bon ne. Ye rwor'og yish komo ye tu yish, ye hyenet cas bo a he no m-gu à. ¹¹ Ye cituru Shir ma-to un ka da-o komo yo kore unze yo rwor'e **Kiristi** m-haan. Kukt-o **Kiristi** o ro n-me un ye, komo o rure ye bo **Kiristi** he m-swo ur-koob ka da-de ne a 'ye wu m-seps mo he m-dond à. ¹² Amba Shir kutute ka **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye unze, ye ro no m-nome m-guw ba hi un de un ye á. Ka rem-se ye rwore n-ga à mosse un **Kiristi** ne, m-moka ye ken hun-ne ye rurutu no **Ma-to m-Rerem** un bu-yo un **Kukt-o Shir**, o a tomne rwuun-mo n-Ton un shir à. Ka nip-o o mosse un bo Shir ruru na ne à, o yan-tom ye Shir cone m-byarag à.

M-she'et untun hun-ne ye Shir

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

13 Remen kaane, she'et nɔ zongse nɔ nomot rii-yo ʉr-bon, nɔ garamse hi ʉn nɔ. Rwo nɔ saktɔ-o nɔ kap be-de ʉn yar-mɔ a he nɔ m-'ya da-o Yeso **Kiristi** he m-rwuʉn à. 14 Nɔm nɔ ʉntʉn yakar-ye o-dɔrotte. Nɔ yage hoog-m nɔ heet nɔ be-de ʉn rem-ʉs yo-se se nɔ rotte ba nɔ ʉn nap á. 15 Amba bɔ ká wʉ agu nɔ rɔ ba m-kukop à, ma'as nɔ ba m-kukop n-me ʉn koyan yo nɔ m-nɔm à. 16 Nɔm nɔ kaane remen **Mosa** geneg yo Shir zee à: “She'et nɔ ba m-kukop, remen kaane ʉm rɔ ba m-kukop.”†

17 Nɔm nɔ kaane bɔ nɔ ʉn aag ʉn Tato-o n-Tɔn wan-piishe ʉn ko wʉ ke net-wʉ ʉt-ma hond hond ʉn yo wʉ nome ne à. Dek nɔ hoog-m nɔ ʉntʉn hamat-ne ʉn kà hono o-dak o ʉn sekemse-mɔ ʉn wʉ ʉn hoge ʉn gyer-o ʉn wʉ ne. 18 Remen nɔ nepse ʉnze Shir ʉn rur nɔ remen wʉ guut nɔ be-de ʉn she'et-de o-hwaa de tat-ne nɔ ye n-ga yoosu nɔ à. Wʉ ʉn rur nɔ ʉn bu-yo ʉn top-o ʉn zinariya kɔ azorpa á. Zinariya, azorpa ne, ye ba m-ta á. 19 Amba Shir ʉn rur nɔ ʉn hyó-m **Kiristi**, ka ca-yo ʉn ba ʉr-dakka yo komo ka yo ʉn ba ʉt-ri'in yo. 20 Shir ʉn dagan **Kiristi** cin ba a ro nomog hono o-dak. Amba Shir rwuunte wʉ á, se ʉn ka ho-to ʉr-kom tɔ rem nɔ. 21 ʉn bu-o Yeso nɔ m-she'et be-de Shir, o 'yonse wʉ be-de m-mar à, komo a ya'uru wʉ ʉt-gos ʉn cow-yo m-sekemse. Yo rwo'e nɔ ru'ut she'et-m nɔ o-saktɔ ne be-de Shir.

22 M-moka nɔ muste hi ʉn nɔ ba ʉt-ri'in ʉn dɔrotte-o o-nip remen nɔ kumut was-m or nɔ ne. Was nɔ or nɔ ne cin ʉn hur-ʉr nɔ, komo ʉn hur-ʉr pus-de ne. 23 Remen Shir ja'astʉ nɔ mat-o pu-o komo, ba ʉn go-ye rɔ m-sabre á, amba ye rɔ m-she'et har koyan nomot be-de ʉn Ma-tɔ Shir o ʉn hoog à. 24 Ma-tɔ Shir zeeg, “Hun-ne rɔ m-hwɔ ʉntʉ ʉt-gwo,

komo seps-mɔ ʉn ye rɔ m-ta ʉntʉn mok-to o-kot.

Gwo-ʉt rɔ m-hwɔ kaw, komo mok-ʉt rɔ m-zoose.

25 Amba ma-ʉt Wan-Koyan rɔ m-es har da-o ba m-ta.”‡

Hun-ne kɔ'otʉtʉ nɔ ka **Ma-tɔ m-Rerem** tɔ.

Bɔr-ʉs yoor

1 Remen kaane, ru nɔ cow-yo ʉt-yage, nɔ yage raks ʉn hun-ne, komo nɔ cir m-nom o-nip. Yagu nɔ ʉr-shoob kɔ nɔ rure ye ken myet-mɔ ʉn kɔ tɔ ke gon ma-ʉt yo-to tɔ.

2 ʉntʉn yan-yaar pu-ye, hoob nɔ yow-mɔ o-Kukt mɔ m-kyukyaw remen mɔ bɔ'ossuté nɔ be-de ʉn gwʉ nɔ. 3 Nɔ be'este nɔ nepste Wan-Koyan rɔ ʉr-bon ne.*

Kiristi rɔ ta'ar-de ʉn hoog

4 Haan nɔ be-ʉr Yeso **Kiristi**. Wʉ rɔ ta'ar-de ʉn hoog de hun-ne ginme à, amba Shir dak wʉ komo wʉ 'ye wʉ ʉt-gos deen. 5 Komo ya nɔ rɔ ʉntʉn ta'ar-to ʉn hoog, tɔ a meete hur-o o-Kukt à. Nɔ waragte buug-de ʉn yan-Cow ʉn kon-se Shir ye ʉn ba m-kukop, nɔ sekete **seke**-tɔ o-Kukt ʉn bu-o Yeso **Kiristi**. Shir rɔ m-goks gon ka **seke**-tɔ. 6 Ka tɔ rɔ bɔ Shir zee ʉn Ma-tɔ ʉn wʉ à:

“Gwɔt, ʉm shereg ta'ar-de ʉt-ma o-Urusharima†

de m-daage ʉn caari-mɔ m-seps à.

Kap bɔ ʉn wʉ shere ʉn de à

wʉa nom m-'e á.”‡

7 Be-ʉr nɔ, nɔ ye shere ʉn wʉ à nɔ nape go ʉn seps-mɔ Shir ya'ʉ wʉ à. Amba ka ye gini wʉ à. Ma-tɔ Shir zeeg,

“Ka ta'ar-de ya-ʉt-ma jore à,

de waragte de jiish kɔ de ke ta'ar-de

ʉn be-de ʉt-ma.”§

† **Bɔr-o gaan:16** 1:16 Hyen komo: Rewi 11:44-45; 19:2; 20:7. ‡ **Bɔr-o gaan:25** 1:24-25 Hyen komo: Isha 40:6-8 (ʉt-Girik). * **Bɔr-ʉs yoor:3** 2:3 Hyen komo: Bɔng 34:8. † **Bɔr-ʉs yoor:6** 2:6 ʉt-Girik: o-Sihiyona. ‡ **Bɔr-ʉs yoor:6** 2:6 Hyen komo: Isha 28:16 (ʉt-Girik). § **Bɔr-ʉs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Bɔng 118:22.

⁸ Ma-to Shir zeeg,

“Ka ta'ar-de ro m-rwo ur-pukse,

komo de ro ye m-hees remen cikt-de un ye.”*

Ye ro m-pukse remen ye yagute o-dorotte un Ma-to Shir, o yette m-oos un kwukwur-de Shir cooge remen un go un ye a.

⁹ Amba no, Shir un daag no hun-ne kashi, buug-de yan-**Cow un kon-se Shir**, hun-ne ye ba m-kukop, hun-ne ye Shir, remen no nomote wu ur-bongon. Wu rwuntutu no be-de o-comb, wu hantu no be-de m-cucas.† ¹⁰ N-ga a ro hwoog no be-de un hun-ne ye Shir a, amba m-moka no ro hun-ne ye Shir. N-ga Shir ro m-hoge un 'won-ur no a, amba m-moka Shir o hoge un 'won-ur no.‡

She'et no untun yan-guw-mo Shir

¹¹ No yan-yen-de ne, me no m-kyewes, untun yan-dak-o hor-o, hamat-ne un ka dak-o, gin no ka rem-us yo-se, se ro ur-gun un hoog-m no a. ¹² Nom no ceen no she'ette ur-bon ne n-me un yan-bor-us no ye shere o-nip a. Komo ko ye gut no gwot-o un yan-nom un rem-us yo-se, yea hyenes she'et un no ur-so-de. Yea seps Shir da-o wu he piishe un hono o-dak ut-ma a.

O-dorotte be-de un gwomo-ne

¹³ Nom no o-dorotte rem Wan-Koyan un ko o ke **karamsa-o** a ya'ase remen hun-ne, o rwuune be-de un gwomo-to un ko-gwomo a. ¹⁴ No nome gwomo-ne o-dorotte, remen gwomo-de o-dak kap Shir o tomnu de, de ye'et yan-koob-de o-dorotte ur-koob komo de bum hun-ne ye nome rii-yo ur-bon a. ¹⁵ Remen kaane Shir cone no nom rii-yo ur-bon. Da-o no nome rii-yo ur-bon a, ka raag-ne ye, ye nape **Kiristi** a, yea hoks m-zee ko rii a. Yea hoks m-kum rem-se ur-geeg a. ¹⁶ She'et no sasa, amba myet un kaane ne, no hyan no ro sasa no cuw nom un rii yo-yo a. Un suge-de un kaane ma, she'et no untun yan-guw-mo Shir. ¹⁷ 'Ya no kowan m-sek. Komo no kute hun-ne ye Shir kashi m-was. Gyer no Shir, 'ya no ko-gwomo ut-gos.

Sha-mo un swo-ur koob-ur Kiristi

¹⁸ Guw-ne, se no nome yan-hur-ut no o-dorotte no 'ye ye m-sek koyanda. Nom no yo ka, ba be-de un ye ro m-hoge ur-'won un gwugwer-mo ur-hi ne cot a, amba kap un yan-men-ut jaas-to ne. ¹⁹ Shir ro gwugwu un no ne da-o no nome rii-yo no nape yo ro hond hond, komo no geeg ut-men un 'mo ur-hur ne un koob-de a no m-'ya ba no un nom rii a. ²⁰ A 'ye no ur-koob remen no nomog rii-yo ba ur-bon, no kum o ka rii a. Amba Shir a 'ye no ur-ho, urege no swoog ur-koob un 'mo ur-hur ne remen no nomog rii-yo ur-bon, remen kaane Shir cone. ²¹ Un kaane, Shir agu no remen **Kiristi** swoog ur-koob rem no. Wu yaksutu no m-sha, depete no dore bu-yo un wu.

²² “**Kiristi** nom **ur-ba'as** a,

Wu raks hun-ne a.”§

²³ Ko de nomte a pyapurtu wu a, wu muut ut-reeb a. Komo da-o wu swo ur-koob a, wu waksu ye ut-ma a. Un suge-de un kaane ma, wu shereg be-de Shir, wu nape piish ut-ma a.* ²⁴ **Kiristi** sawag nu-se un **ba'as-ut** na un wur-o un wu. A kamag wu o-**kan** remen a yagute nom **ur-ba'as** komo a cirit kashi ur-she'et. Shir taasu ka hoog-mo mo un **ba'as-ut** no remen hoog-m Yeso. ²⁵ No ro egussute untun yege-ca, amba m-moka no muunte be-de un wan-Ruut-m no un wan-Gut-de un hoog-m no ne.†

* **Bqr-ús yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 8:14-15. † **Bqr-ús yoor:9** 2:9 Hyen komo: Rwu 19:5-6; Isha 43:20 (ut-Girik); Rwu 19:5; Kara 4:20; 7:6; 14:2; Titu 2:14; Isha 43:21; Isha 9:2. ‡ **Bqr-ús yoor:10** 2:10 Hyen komo: Hose 2:23. § **Bqr-ús yoor:22** 2:22 Hyen komo: Isha 53:9.

* **Bqr-ús yoor:23** 2:23 Hyen komo: Isha 53:7. † **Bqr-ús yoor:25** 2:24-25 Hyen komo: Isha 53:5-6 (ut-Girik).

Bɔr-ʉs tet

Campo-ne ʉn ne'a-ne ne

¹ Kaane komo ne'a-ne, nomo no campo no ne o-dorotte. Nom no kaane komo urege campo no sher ʉn ma-ʉt **Kiristi** á. Urege campo no ne hyanag bon-de ʉn ka bu-yo notte ʉr-she'et à, yea goks **Kiristi**, ba no ʉn nomo ye ʉt-ma.* ² Ka campo-ne yea goks Yeso da-o ye hyene she'et-ʉr so-de ʉn hoog-m no komo no 'ye ye ʉt-gos. ³ Taase no muut ʉr-hi be-de ʉn ga-se ʉr-bon ko rii-se ʉn cor-se ʉr-bon ko gund-to ʉn hwor á.† ⁴ ʉn suge-de ʉn kaane ma, yo depe à, nom no ayewe-to ʉr-hur ʉn gwugwer-mo ʉr-hi, komo m-tetemb ne. Gon ka ayewe-to ro m-gos, komo Shir ro to m-hwo ʉn be-ʉr kashi. ⁵ ʉn go ʉn ka cow-yo ne'a-ne so-ye ye n-ga ye esse sakto-o ʉn ye be-de Shir à, kume hi ʉn de ʉn ye ʉt-ayewe. Ye ya'ag campo ʉn ye ne ʉt-gos. ⁶ ʉntun **Saratu**, wu nome **Ibrahi** o-dorotte komo wu eeg wu "Rwoog-o re" à. No ma yakar-ye ʉn wu ye, urege no ro m-nom yo depe à komo no yage ko yo ke rii-yo 'ye no o-gyer á.‡

⁷ Kaane ma campo-ne, se no nom barag-se ʉr-bon remen ne'a no ne. Hyen no ye ʉt-gos ne, remen ye rott ʉr-beeb bo no ro á. Baks no, Shir ya'ag ne'a-ne yar-mo ʉn wu komo remen ye kumut hoog-m ba m-ta ʉn no ne. Remen kaane, nomu no ne'a no ne bo depe à, taase yo ken yo tuw no yo wen kon-ʉs no.§

Swor ʉr-koob remen nom ʉn rii kashi

⁸ ʉr-kom, kap she'et no m-sok ne ʉn or no ne ne, ko wu ke wu hyen or ʉn wu rii-yo m-was. No hyen ʉr-'won ʉn gwugwer-mo ʉr-hi ne. ⁹ No top men-ʉt jaas-to ʉn men-ʉt jaas-to ko ʉr-reeb n-te ʉr-reeb á, se de no kone go ʉn ka net-wu o-kwum, remen kaane o Shir egte no wu ye'et no o-kwum.* ¹⁰ Ma-to Shir zeeg,

"Bon net-wu cone m-hoog

komo wu hyen ho-to ʉr-bon à,

Se wu doste rem-de ʉn wu be-de ʉn tep u jaas-o

komo wu dos nu-o ʉn wu be-de ʉt-raks.

¹¹ Wu ho'os cow-ʉs yo-se

komo wu nom rii-yo ʉr-bon yo depe à.

Wu hoob cow-yo ʉn ba ʉt-ween wu dore yo.

¹² Wan-Koyan ro ʉn 'er-de ʉn ye nome kashi ʉn rii à,

komo wu ro m-ke'e ʉn kon-se ʉn ye ʉt-to.

Amba wu ro m-tuke ʉn

yan-men-ʉt jaas-to o-cin."†

¹³ Urege no m-senge no nomot rii-yo ʉr-bon, hun-ne deen a hogusse no m-hoog á.

¹⁴ Amba myet ʉn kaane ne, urege no ʉn swo ʉr-koob remen no m-nom ʉn rii-yo ʉr-bon, Shir a 'ye no o-kwum. "Taase no hoge gyer-o ʉn yo ye ro m-gyer à, ko komo no was ʉn yo hun-ne zee yea nom ne á."‡ ¹⁵ Ya no **Kiristi** ʉr-be ʉn hur-ʉr no komo wu warag Gos-wu wu ʉn hoog-m no. She'et no zongse no shest da-o wu ken wu citu no ma-to ʉn sakto-o no. Amba nom no kaane ʉn gwugwer-mo ʉr-hi ʉn 'ya m-sek ne.§

¹⁶ Amba shas no ye ʉn gwegwer-mo ʉr-hi, ʉt-gos ne. Nom no rem-se ʉr-bon bo hur-ʉt noa kaps no á. No jar o-jar no nom rii-yo ba ʉr-bon á, remen ka ye ro no m-tan o-yo yo à, ye hyenet m-'e remen no ye ma Kiristi ye. ¹⁷ A jiish ʉr-bon urege con-mo Shir mo no su ʉr-koob remen no nomog rii-yo depe à otte no su ʉr-koob remen nom ʉn rii yo-yo à. ¹⁸ **Kiristi** marag o-gaan cot remen **ba'as**-ʉt na. Wan-ba-**ur-ba'as**

* **Bor-ʉs tet:1** 3:1 Hyen komo: Apis 5:22; Koro 3:18. † **Bor-ʉs tet:3** 3:3 Hyen komo: 1Tim 2:9. ‡ **Bor-ʉs tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 18:12. § **Bor-ʉs tet:7** 3:7 Hyen komo: Apis 5:25; Koro 3:19. * **Bor-ʉs tet:9** 3:9 Hyen komo: Mati 5:43-44. † **Bor-ʉs tet:12** 3:10-12 Hyen komo: Bong 34:12-16 (ʉt-Girik). ‡ **Bor-ʉs tet:14** 3:14 Hyen komo: Isha 8:12; Mati 5:10. § **Bor-ʉs tet:15** 3:15 Hyen komo: Isha 8:13.

marag remen ya-ut-**ba'as**. **Kiristi** nomog yo ka remen wu he no m-heet be-de Shir. A hoog wur-o un wu, amba a muuturu Kukt-o un wu un hoog ne. ¹⁹ Un bu-yo **Kukt-o ShirKiristi** Haag wu rworuru Ma-to Shir be-de un kukt-to a ka'e m-guw a. ²⁰ Ye nomute Shir koob-de o-dorotte n-ga n-ga, amba Shir hakkurte un ye ne har un da-o **Nuhu** ro un shaab-o o-hat a, remen Shir a rees hono o-dak m-ho. Hun-ne eer a gu'e un ka hat-o, ye ruwe keez keez un ka ho-mo.* ²¹ Ka ho-mo napa-o un bo a yo'osu no m-ho mo gu no m-moka a. Komo ba dos ut-ri'in to o-wur cot a, amba un waktune ne mo Shir un hur-ur gaan. Shir guug no un bu-yo un ine-m Yeso **Kiristi**. ²² **Kiristi** ro m-moka n-Ton, so un re-de Shir. **Yan-tom-ye Shir**, ut-gwomo, komo m-'wons ne kap ro un kom-to un wu.

Bor-qs nass

M-sher be-de Shir

¹ Bo **Kiristi** swo ur-koob un wur-o un wu a, m-moka se no she'et zongse no suut ur-koob bo wu swo de a. Me un zee kaane remen bo un wu swo ur-koob un wur-o un wu rem **Kiristi** a, kutute na unze wu 'yarag ka **ba'as-de** wu nome n-ga a. ² Komo kutute na unze ka net-wu waktunte wu yage yo wu ro m-con a, komo wu ro m-con wu nome Shir o-dorotte har un ta-de un hoog-mo un wu. ³ No regussute no naasute o-da deen n-ga, no un hoge un rerem-mo un go un she'et-de hun-ne ro m-she'et a ye nape Shir a. No un hoge un rerem-mo un saw-to m-'e, un yish-ye ye o-yoor ne, un susuur ne, un biki-to m-swo ne, un taw-to o-as ne, har un guw-mo us-toog ne. ⁴ M-moka nay no ne ye n-ga hyanag ut-hyat yo hante no yagute gam-o ur-hi un ye ne be-de un nom un rem-qs yo-se a. Remen kaane komo ye ro no ut-reeb. ⁵ Amba yea shes Shir wu ro un piishe un yan-hoog un margan-ne ne ut-ma a. ⁶ Yo yo rwote a rurut **Ma-to m-Rerem** har be-de un ye ro margan-ne m-moka a. Ko de nomte a a piishitu ye ut-ma o-wur untun ko wu ke net-wu, amba m-moka ye ur-she'et un Shir ne un bu-yo un **Kukt-o Shir**.

⁷ Ta-de un ko yo ke rii-yo nomoste yow yow. Remen kaane rwote no ur-hur sak, no garamse hi un no remen no hokste us-kon. ⁸ Yo jiishe kap a, se no kute or no ne m-was deen, remen was-m ro un bite moor-to ut-**ba'as** to ye nome na a.* ⁹ No barke hun-ne un hur-ut no ba us-hwumug. ¹⁰ Shir ya'ag ko wu ke wan-dor wu m-yar, unze net-wu hoks m-nom yo ken rii-yo remen wu guut yan-dor. Shir ya'ag ka yar-mo, remen kaane a mure no ka yar-mo un cow-yo depe a. ¹¹ Urege wu ken wu ro ut-ma, se wu nom untun wu ro m-rwor un Ma-to Shir a. Urege a ya'ag wu ken yar-mo un gu un hun-ne, se wu nom un beeb-de Shir ya'u wu a. Remen un ko yo ke rii-yo Shir a kum ur-bongon rem Yeso **Kiristi**. Me us-kon hun-ne a 'ye Shir m-seps, ut-gwomo ne, ba m-ta. **Amin**.

Swote ur-koob remen dor Yeso

¹² No nay-ne re, taase no hyen ut-hyat un koob-de no m-swo a sa o zee rii pu-yo koru no. ¹³ Amba nom no o-zak, remen no m-swo ur-koob bo **Kiristi** swote de a. Remen noa nom o-zak deen da-o wu he m-muun un seps-mo un wu ne a. ¹⁴ Urege a pyapurtu no remen jin-ur **Kiristi**, no ya-o-kwum-ye, remen Kukt-o m-seps, un o Shir ne ro be-ur no. ¹⁵ Urege no swoog ur-koob, taase de nom remen no hoog net, ko ur-hyow, ko ne yo ken rii yo-yo, ko o-hebe gwuw. ¹⁶ No hoge 'e-mo un swote ur-koob remen no **yan-dor Yeso** a. Un sugede un kaane ma, bom no Shir remen no ye ma **Kiristi** ye. ¹⁷ Da-o nomoste o Shir hette piishe un hun-ne ye un wu ut-ma a. Komo urege piish un ma-to

* **Bor-qs tet:20** 3:20 Hyen komo: Taka 6:1—7:24. * **Bor-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Swote 10:12.

un wu takante be-ur na. ¿Ya he kor un ye yage nome un ma-to un wu o-dorotte **Ma-to m-Rerem** to Shir?

¹⁸ “Urege kashi un hun-ne possute un yish jaas-ye,
¿ya he m-kor un ye nape Shir ne á un **ya-ur-ba'as** ne?”†

¹⁹ Remen kaane, ka ye ro un swo ur-koob remen dorotte-o Shir à, ye senge nom un rii-yo depe à. Komo ye bup Shir kom-ut yoor, remen Shir kashi-wu, wu nome o-dak o-Ton ne.

Bor-us taan

Sek-ye un beeb-ye ne

¹ Um conog m-do sek-ye no jaab-o ut-men. Me abre ko-sek, me wu hyane bo **Kiristi** swo ur-koob à. Komo kane co a wong seps-mo un wu un me ne da-o a he na mo m-kute à. ² Warag no yan-gut-de un kur-o Shir bobsu no à. No nom m-guw untun ya-ur-gut ba ye a gakte á, amba un con-mo ut-men, bo Shir cone no warag à. Nom no kaane ba remen gop-de un hwor á amba un con-mo ut-men.* ³ Ka ye Shir bobsu no à, no sawsu ye us-nu á, amba kute no ye bu-yo ur-bon. ⁴ Amba da-o Yeso ko-Gwomo-wu un ya-ut-Gut woone noa goks gond-o un seps-mo un wu, oa naase á.

⁵ No beeb-ye kap, nomo no sek-ye o-dorotte. Ko wu ke wu gweregse or un wu ur-hi. Ma-to Shir zeeg,

“Shir ro m-yar un yan-nu-mo ur-hi,
amba wu ro un 'ya ur-ho
be-de yan-gwegwer-mo ur-hi.”†

⁶ Gweregse no hi un no un kus-o un caari-to ut-kom to ur-beeb to Shir, remen da-o wo wo'e wua 'ye no m-sek un co.‡ ⁷ Shir conog no, remen kaane, heetu no wu bo un yo rangsu no à.

⁸ Garamse hi un no, no she'et zongse komo yish hoog-ye. Wan-yage-ut no, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**, wu ro ut-dwum untun o-zur o-kot, yo ro ut-tuw un hoob-o un wu yo he m-ho à. ⁹ Kwangu no wu, no she'et ur-beeb ne un sher-m no. No nepste hono o-dak kap or no ne **yan-dor Yeso** ro m-swo ur-koob bo no ro m-swo à.

¹⁰ Shir guug na un ko yo ke bu-yo. Wu daagu na remen wu wongte seps-mo un wu un na ne. Ka seps-mo ro m-she'et ba m-ta. Wua wong-mo un na ne remen a dorute Yeso **Kiristi**. No su ur-koob m-moka, amba ujime o-da hiin, Shir a muut no hond hond, wu sher no komo wu tor no ur-beeb ne. ¹¹ Me us-kon unze Shir a nom ut-gwomo ur-beeb ne har da-o ba m-ta. **Amin.**

Gas-de ur-kom

¹² Un beeb-ur Siras§ or na ko-yan-ess ut-ma à, um genbe no ka takurda-o o-kotton remen um ye'et no beeb-de us-rwun komo um ruru no, unze yo ka yar-mo Shir mo. Remen kaane sher no m-wons ne be-de un ka yar-mo.*

¹³ Yan-dor Wan-Koyan un dak-o o-**Babira** ye a daage mosse un no ne à ro no m-gas. Kaane ma wa re Markus n-me un **Kiristi**, ro no m-tombe un gas-de un wu.† ¹⁴ Gas no or na ne un gamat-de m-was. Me us-kon Shir 'ye ko wu ke wu ro be-ur no à gwugwu-mo ur-hur, ye ro n-me un **Kiristi** à.

† **Bor-us nass:18** 4:18 Hyen komo: Swoo 11:31 (ut-Girik). * **Bor-us taan:2** 5:2 Hyen komo: Yoha 21:15-17.

† **Bor-us taan:5** 5:5 Hyen komo: Swoo 3:34 (ut-Girik). ‡ **Bor-us taan:6** 5:6 Hyen komo: Mati 23:12; Ruka 14:11; 18:14. § **Bor-us taan:12** 5:12 ut-Girik: Sirabanus. * **Bor-us taan:12** 5:12 Hyen komo: Seng 15:22,40.

† **Bor-us taan:13** 5:13 Hyen komo: Seng 12:12,25; 13:13; 15:37-39; Koro 4:10; Pmon 24.

Takurda-o Bitrus ayoore-o

Rem-se rɔ n-me à:

M-zantɛ 1:1-2

Eeg-o un yan-dor 1:3-21

Yan-yoos-de ut-bɔ 2:1-22

Muun-m Kiristi de ur-buste 3:1-18

Bitrus rɔ ur-gas

¹ Mɛ, Simɔn Bitrus, ko-guw komo un **wan-Tɔm Yeso Kiristi** nɛ. Mɛ genbɛ ka takurda-o ha-mɔ un be-de un yɛ gokɛ m-sher o-nip nɛ untun mɔ ma na. Nɔ un nom kaanɛ un bu-yo kashi-o Shir na un Yeso **Kiristi** nɛ **Wan-Gwu**.

² Mɛ us-kon Shir 'ye sengu nɔ m-'ya m-yar deen deen, un gwugwu-mɔ ur-hur un bu-yo nap-se Shir un Yeso Wan-Koyan na nɛ.

M-bɔ'osse be-de un nap un Shir

³ Beeb-de un wu de n-Tɔn shir ya'ag na koyan yo a o-hoob remen hoog-m na un sok-mɔ un wu nɛ be-de un nap-se a napu wu à. Wu agu na un seps-mɔ un bon-de un wu nɛ. ⁴ Remen kaanɛ, wu essute na kashi un caari-to un ma-to un wu, remen nɔ waragtɛ kashi, bɔ Shir rɔ kashi à. Komo wu essute na, nɔ possute sabre-o rɔ n-me un hono o-dak o dish-o yo-o hantɛ à.

⁵ Remen kaanɛ, nom nɔ bɔ un nom-m nɔ, nɔ doote sher-m nɔ ur-bon, ur-bon komo nɔ doo de us-nap, ⁶ us-nap komo nɔ doo se garamse un hi un nɔ, be-de un garamse hi un nɔ komo nɔ doo un 'mɔ ur-hur, un 'mɔ ur-hur komo nɔ doo nom un o-shir. ⁷ Un nom un yo rɔ o-shir à, nɔ doo gwugwer-mɔ ur-hur, un gwugwer-mɔ ur-hur nɔ doo m-was nɛ. ⁸ Urege nɔ m-nom un go un ka rem-se, se a wen nɔ m-warag hwaa m-saare nɛ be-de un nap-us Wan-Koyan Yeso **Kiristi**. ⁹ Amba urege net bɔ'ose un ka cow-yo á, ya wu rɔ untun net-wu rɔ m-hyan ur-bon nɛ á kɔ ko-pɔ. To-ut ka'ag wu unze, Shir sokote wu **ba'as-to** un wu, to wu nome à cin ba wu un sher be-ur Yeso **Kiristi**.

¹⁰ Remen kaanɛ or re nɛ yan-dor, nom nɔ bɔ un hoks-m nɔ, nɔ nom rii-yo ur-bon nɔ kutute hi un nɔ un yɛ ken yɛ nɛ unze Shir daagu nɔ komo nɛ wu eeg nɔ hun-ne yɛ un wu. Urege nɔ nomog ka rem-se, nɔ hede m-he á. ¹¹ Un kaanɛ, Shir a barku nɔ caari-de ur-barke un be-ur Yeso **Kiristi** wu rɔ Wan-Koyan un **Wan-Gwu** nɛ he gwomo-to un wu to he m-she'et har da-o ba m-ta à.

Tu'e un Ma-to Shir yish

¹² Kɔ de nomte nɔ nepse ka rem-se à, komo nɔ bups ka yoos-de o-nip nɛ o nɔ nape à, amba man sengu nɔ m-bakse. ¹³ Um nomog us-barag myet-mɔ un ho-to un hoog-m re, um hyanag hond hond o, a sengu nɔ m-bakse un ka rem-se koyanda. ¹⁴ Um nepse man meres ba m-jime. Remen Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** regusute, wu russute mɛ kaanɛ. ¹⁵ O rwo'e mette m-senge deen um ruruu nɔ ka rem-se cin m-moka. Mɛ un zɛɛ kaanɛ remen nɔ ma'astɛ se m-baks kɔ o ke da-o, da-o mɛ merse.

Yɛ he hyan un seps-m Yeso Kiristi

¹⁶ Da-o tɛ ruru nɔ unze, Wan-Koyan na Yeso **Kiristi**,* wua muun ut-gwomo nɛ, ba tɛ m-bim zwom-o wu ken wu rwoɛ o us-weer á. Amba un yish tɛ, tɛ hyane nip-o un seps-mɔ un wu. ¹⁷ Remen Shir o-Tato ya'astu wu m-sek m-seps nɛ, da-o ka cor-o rwuune be-de un seps-mɔ ut-gwomo o zet wu, "Wu ka wu rɔ Wà re, wu mɛ m-con

* **Bɔr-o gaan:16** 1:16 Wu Shir daagne à.

o-zak m-sok ne à.” 18 Te un hi un te, te ro kon káne un **Kiristi** ne un haag-o Shir, komo da-o Shir teprune zee-mo n-Ton shir à, te hogusse yo wu zee à.†

19 Te nepse komo unze, ma-to **yan-Rwor un Ma-to Shir** gene à nip-o. Raag no ka Ma-to m-sok ne no muut ur-hi káne, untun pitirra-de ro m-hante m-cecar be-to o-comb à, har ish peegete, Myar-yo n-Sot konte un hur-ur no. 20 Ro ur-bon ne no nep unze, ko wan-gaan be-to un **yan-Rwor un Ma-to Shir** da-o ye gene takurda-o Shir à, yatt-wu gene remen napse un wu á. 21 Me un zee káne remen **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye boog gen un ko rii gaan remen ye un hi un de un ye á, ko wu ken wu ru ye m-gen á amba **Kukt-o Shir** o teke ye co.

Bq̄-ús yoor

Bitrus nak yan-dor ut-to

1 Cin n-ga be-de hun-ne ye o-**Isra**, yan-rwor un Ma-to Shir ya-ut-bo ro kon. To, kaane ha, be un no a kum yan-yoos-de ut-bo. Yea hante yoos-de ut-bo mosse un Shir ne. Amba yea 'ye ur-hek ko wan-gaan wu nept unze bo-to á. Ka bo-to a naas hun-ne ye shere be-de un to à. Ka yan-yoos-de ut-bo ye har yea yage **Kiristi**, Wan-Koyan wu un ye wu ruru ye be-de un **ba'as-de** un ye à. Nom un kaane a hante ye o-sabre ba un rem. 2 Hun-ne deen a dore cow-se un ye se m-ba m-'e, un kaane komo ye ken ye hette hyan un cow-yo o-nip ba ur-bon. 3 Ya-o-suub ye ka ya-ur-yoos-ye. Yea raks no be-de un rure un no ut-zwom to ye cekre à, remen ye kumut rii ko hwor be un no. Amba re n-ga, Shir essusute wua piishe ye ut-ma. Komo Shir ro zongse wu nomot kaane. Komo wua saburse ye.

4 No nepse re n-ga da-o ye ken **yan-tom-ye Shir** ye nome ur-ba'as à, Shir sabursute ye. Wu gak ye gung, wu jorbe n-me un kuub-o o-comb o un den-o o-ra, be-de wu ro m-ka un yan-men-ut jaas-to à, se un ho-de un piish ut-ma. 5 No nepse unze n-ga, un da-o **Nuhu** da-o hun-ne tuke Shir o-cin à, Shir hoge 'won-de un ye á. Wu hoomte ye n-te m-ho, mo re hono o-dak à, se **Nuhu** un ye ken nen ta'oor-ye ne un den-o wu. **Nuhu** ko'oturu unze hun-ne she'et kashi ur-she'et, ye nom yo Shir cone à. Shir guug wu un ye ken hun-ne ye ne.* 6 Komo no nepse n-ga, Shir piishite hun-ne ye un bo-to o-**Sodom**, o-**Gomora** ne ut-ma. Remen ye nomog men-ut jaas-to, komo wu tukste ye un bo-to un ye ne o-ra, cow-mo kuse cot. Da-o wu nome kaane à, wu kute hun-ne unze wua 'ye ka hun-ne ye tuke wu o-cin à ur-koob.† 7 Wu guug **Rot**, kashi un net. Ka da-de wu tuksuru o-**Sodom**. **Rot** cowog o-regen deen remen rii-yo m-'e yo ka hun-ne ye o-**Sodom**, o-**Gomora** ne nome à.‡ 8 Wu she'ette mosse un hun-ne yo-ye ne, ko de ke ho-de wu hyen rem-se un ba ur-bon se ye nome à. Komo wu hoge men-ut jaas-to ye nome à. Kap yo ka naaste men-to un wu deen, remen wu net kashi-wu. 9 Urege har káne o, Wan-Koyan nepste bo wu he gu un hun-ne ye Shir be-de ut-meger à. Komo wu neps bo wu he senge un 'ya un yan-men-ut jaas-to ur-koob à, har ho-de un piish ut-ma to ur-kom woonte. 10 To ka nip-to, yagunte ken ka ye ro m-dore un sabre-o un hur-de un ye de **ur-ba'as** à. Ye komo 'yar ut-gwomo. Remen uk o-cin m-nu ne ye hote ur-hur un taase ye hoge gyer-o un yo'og un **yan-tom-ye Shir**. 11 Ko **yan-tom-ye Shir** ye jiishe ka yan-yoos-de ut-bo ye ur-beeb à, ye ro m-yo'og un ka yan-yoos-de ut-bo ye á. Ko ye naas ye ut-men un n-co o un Wan-Koyan á. 12 Amba ka yan-yoos-de ut-bo ye ro m-nom untun gut-to o-kot to rotte beeb-de o-ceker á, amba ye ro m-nom yo wur-to un ye cone ye nom à. An nom ka gut-to remen hun-ne shipt komo ye pen. Untu ut-gut ka yan-yoos-de ut-bo ye ro, remen kaane ye ro m-rwor un ma-ut yo-to be-de un rii-yo ye nape á.

† **Bq̄-o gaan:18** 1:18 Hyen komo: Mati 17:1-5; Mark 9:2-7; Ruka 9:28-35. * **Bq̄-ús yoor:5** 2:5 Hyen komo: Taka 6:1—7:24. † **Bq̄-ús yoor:6** 2:6 Hyen komo: Taka 19:24. ‡ **Bq̄-ús yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 19:1-16.

¹³ Shir a sabursu ye bọ ye rwo'e hun-ne swọ ur-koob à. Ka yan-yoos-de ut-bọ ye ro m-hoge rere-mọ ut-biki deen be-de ye ro m-re m-swọ ne à, kọ un non-họ cangam. Ye ro un hoge o-zak ye egussute nọ kọ da-o ye morge un nọ ne be-de un karge de m-re. Remen kaane a nọ m-gwot m-sek ne á komo ye hantu nọ m-'e. ¹⁴ Yish-ye un ye shiishte o-ás, gop-de un ye de **ur-ba'as** de tak m-ciig á. Ye m-nakan un hun-ne ye m-garamse un hi un de un ye á n-me **ur-ba'as**, a yoosussute ye o-suub m-sok ne. Shir ru'utu ye nu-o yo-o. ¹⁵ Ye yagute kashi o-cow, ye dorute cow-o Baram wà Beyor wan-con-to un hwor-ye un men-ut jaas-to. ¹⁶ Amba Shir weneg Baram nom un rii yo-yo da-o janka-yo un wu kangsu wu un cor-o un ko-hun à. §

¹⁷ Ka yan-yoos-de ut-bọ ye hwaa ye ro untun yish-to m-họ to huse à, komo ya ye ro untun zaan-mọ ke'ente-to ba un kem. Remen káane Shir essute ye caari-o un kuub-o comb-o rim-o cip, o ro ye ur-'er. ¹⁸ Be-de un ses-se un ye un hun-to o-hwaa ne, ye durumsute hun-ne m-dore un con-m rem-ús ma-hun. Ye ro m-senge ye nakanté ká ye posse un she'et-de **ur-ba'as** à, ye waragte m-nom **ur-ba'as** komo.

¹⁹ Ye ro m-zee un hun-ne, “Urege nọ dorute yoos-ur te, Shir a ru nọ dore un ka **karamsa**-o á. Nọa hoks m-nom un yo nọ cone à.” Um zee ye guw-ne remen urege net yagute rii hoks wu, ya wu ro untun ko-guw be-de un ka rii-yo. Wu hoks yo m-yage á. Amba ka yan-yoos-de ut-bọ ye un hi un de un ye, ye rott gwomo-to un nom un yo ye cone á. Guw-ne ye ya m-nom un rii-yo ba ur-bon yo, yo he ye m-sabarse à. ²⁰ Me un zee yo ka mosse un yan-yoos-de ut-bọ ne remen ye rwunte be-de un rii-yo ba ur-bon yo un hono o-dak yo ro m-naas un hur-de un hun-ne à. Yo ka un nome remen ye nak Yeso **Kiristi** wu ro Wan-Koyan un **Wan-Gwu** ne. Amba m-moka ye yagute rii yo-yo hoks ye, ye ro yo komo m-nome o-dorotte. Remen kaane hoog-mọ un ye ur-buste a jiish m-naase arge-mọ n-ga, remen ye yagute **Kiristi**. ²¹ A jiish ye a ro zeege ye tak un nap un cow-o kashi á, otte nap-mọ ye napu o amba ye tuke o o-cin o a ya'asu ye à. ²² Rii-yo ye nome à yo nomog hond hond un ka Swoog-to ut-Ma to ne unze, “Wo-o gwo'og ut-gwò yo warguru to m-rekem.”* Komo, “Arede-yo a zore à yo waragte ut-byorke n-me o-rup.”

Bqr-ús tet

Họ-de un Wan-Koyan roon

¹ Nay-ne re, o ka o ro takurda-o ayoore-o, o um genbu nọ à. N-me un ká takurda-to ut-yoor, um sengute, um dootu nọ jaab-o ut-men, nọ nomot barag-se ur-bon be-de un bakse un nọ rii-yo nọ rege nọ nepse à. ² Um conog nọ baks Ma-to Shir to **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye un ba m-kukop rwore n-ga n-ga à, komo un **karamsa**-o **Kiristi** ne Wan-Koyan na, **Wan-Gwu**, ká yo **yan-Tom Yeso** ruru nọ à.

³ Yo jiishe à, depete nọ nep unze n-me un ho-to ur-kom, ya-ur-ar roon, ye nemestu nọ remen sakt-o yo-o garamsute hoog-mọ un ye.* ⁴ Yea zee, “¿Ashi wu un zee nọ ka wua muun à? To, ¿ke ne wu ro? Amba yatt-yo barme á bọ ka ye ro sek-ye te ye ur-takan merse kap à. Koyan yo ro bọ yo ro cin da-o Shir nome hono o-dak à!” ⁵ Bunbarag ye yage rii-yo ye nepse à. Remen n-ga reenọ Shir ya'ag ma-to un wu. Komo un nom un kaane, wu nome ut-ke'ente. Un ka cow-o gaan-yo, wu rwo'e dak-o rwuun n-me m-họ, wu rigimse o m-họ.† ⁶ Komo wu sabarsute ka hono o-dak o n-ga o m-họ, da-o wu hante caari-o un kem à.‡ ⁷ Un ká gom-ur gaan-de, Shir este hono o-dak o m-moka o o-Ton ne remen to tuk-t o-ra, komo a un yagu to se ho-de un piish ut-ma un sabarse un hun-ne ne ye rotte Shir á.

§ **Bqr-ús yoor:16** 2:15-16 Hyen komo: Qog 22:4-35. * **Bqr-ús yoor:22** 2:22 Hyen komo: Swoq 26:11. * **Bqr-ús tet:3** 3:3 Hyen komo: Ydas 18. † **Bqr-ús tet:5** 3:5 Hyen komo: Taka 1:6-9. ‡ **Bqr-ús tet:6** 3:6 Hyen komo: Taka 7:11.

⁸ Amba nõ nay-ne re taase to-to ke nõ kà rii gaan-yo á. Ho-ur gaan un hak o-dugu ne ragaan o be-ur Wan-Koyan. § ⁹ Wan-Koyan rott m-it be-de un shoos un ma-to un wu á, bo ye ken ye deke ye zee it-mo à. Men-to wu ro m-gaag rem nõ, remen wu con nõ sabre á, amba ko wu ke wu waktune, wu yagne **ba'as-to** un wu.

¹⁰ Amba ho-ur Wan-Koyan a haan untun ko-hyow. Ton-o a ege har ur-dwum ne, hon us-rem se a tuk o-ra, o-dak un hon un rii-yo ro ne n-me un o à yoa warag m-zar.*

¹¹ Cin de kaane koyan he m-sabre à, ¿Yan go un hun-ne ye depe nõ she'et? Depete nõ she'et un hog-m nõ ba m-kukop bo Shir ro à. ¹² Bo nõ un gwot-o un ho-de Shir woonte hor-m-hor à, un ká ho-de Shir a tuks o-Ton o-ra, komo ko yo ke rii-yo n-Ton yoa yee un hund-o o-ra. ¹³ Amba be-de un dek un ma-to wu esse à, a un gwot-o un haan-mo un Ton-o pu-o un dak-o pu-o ne, hur-o un kashi un hun-ne.†

¹⁴ Remen kaane nay-ne re, bo nõ un waase-de un ka rem-se korot kap à, sengu nõ. Nõ nom rii-yo ur-bon remen Shir hyenet nõ ba m-kukop. Bo wua zee nõ nomog rii yo-yo á. Nõ nom rii-yo ur-bon komo remen Shir hyenet nõ ur-she'et n-me m-gwugwu mo ur-hur un wu ne. ¹⁵ Nap nõ un hur-ur nõ unze 'mo un hur-ur Wan-Koyan na gwu-o, untun bo or na Burus genbe nõ un nap-se Shir ya'u wu à. ¹⁶ Ragaan-wu gene takurda-to un wu mosse un ká ma-ut gaan-to ne. Amba ges-o un yo wu rwo-re n-me un takurda-to un wu à ro un rem-o m-nap ne. Hun-ne ye ro kang-o gaan á, un koob-de un nap-se un ye, ye piti ma-to un wu, ye muutu to rii hor-yo n-hon, bo ye wete m-nom un to ken be-to un takurda-o Shir à. Be-de un nom-mo un kaane ro m-rwo Shir rotte ye m-sabarse.

Ma-ut Bitrus to ur-kom

¹⁷ Remen kaane nay-ne re, bo nõ nepse un kaane ne à, 'er nõ hi un nõ taase ma-to un hun-ne ye un ba o-**karamsa** egusse nõ nõ taagute un con-ut nõ ut-soto. ¹⁸ Amba bo'osu nõ n-me m-sok un nap-us Wan-Koyan na Yeso **KiristiWan-Gwu**. Wu a he m-sekemse cir-mo m-moka har da-o ba m-ta à. **Amin.**

§ **Bqr-ús tet:8** 3:8 Hyen komo: Bngg 90:4. * **Bqr-ús tet:10** 3:10 Hyen komo: Mati 24:43; Ruka 12:39; 1Tas 5:2; Hyan 16:15. † **Bqr-ús tet:13** 3:13 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; Hyan 21:1.

Takurda-o Yohana aco

Rem-se rɔ n-mɛ à:

M-zantɛ 1:1-4

M-cɔcar ɥn o-comb nɛ 1:5—2:29

Yakar-yɛ Shir ɥn yakar-yɛ ko-Gwɔmo-wɥ ɥn ya-ɥt-kɔt nɛ 3:1-24

O-nip ɥn ɥr-ba'as nɛ 4:1-6

Yo was-m he m-nɔm à 4:7-21

Sher-mɔ rɛ ɥr-hɔ à 5:1-21

Gom-de ɥn hoog

¹ Tɛ genbutɛ nɔ ma-tɔ ɥn ká wɥ rɔkɛ cin ɥr-takan à, ká wɥ tɛ hoɛ ma-tɔ ɥn wɥ komo tɛ hyenes à. Tɛ hyenestɛ wɥ ɥn yish tɛ komo tɛ ci'is wɥ ɥn kom-ɥt tɛ. Wɥ gom-de ɥn hoog de.* ² Ká wɥ rɔ ɥn 'ya ɥn hoog à rwɥuntɛ cas, tɛ hyenestɛ kɔr-mɔ ɥn tɔ, komo tɛ rɔ ya-ɥs-tɔr ɥn yo tɛ hyanɛ à. M-mɔka tɛ nɔ m-rɥrɛ ka ma-tɔ ɥn hoog-mɔ ɥn ba m-ta mɔ, mɔ ro'e be-de Shir Tato na à, m-mɔka mɔ be-ɥr na.† ³ Yo tɛ hoɛ, ɥn yo tɛ hyanɛ nɛ à, yo tɛ nɔ m-rɥrɛ, remen nɔ ma'astɛ kang-o gaan ɥn tɛ nɛ. Bɔ tɛ kang-o gaan o-Tato nɛ ɥn Wà ɥn wɥ nɛ Yɛso **Kiristi** à.‡ ⁴ Tɛ nɔ m-genɛ ɥn kà rem-se remen tɛ shoostɛ zak-o tɛ.

Shir cecar-mɔ

⁵ Tɔm-o ká ɔ tɛ ɔ hogɛ be-ɥr Yɛso à komo ɔ tɛ rɥrɥ nɔ, Shir cecar-mɔ, comb-o rɔ kɔn be-de ɥn wɥ á kɔ hiin. ⁶ ɔrɛɛ a m-zɛɛ a ɥr-she'et kang-o gaan ɥn Shir nɛ, amba a ɥr-she'et n-mɛ o-comb, bɔ-tɔ atɛ, komo a ɥn she'et-de o-nip á. ⁷ Amba ɔrɛɛ a ɥr-she'et be-de m-cecar bɔ Shir rɔ à, a kang-o gaan ɥn ɔr na nɛ. Komo hyó-m Wà ɥn wɥ Yɛso sokstɛ **ba'as**-ɥt na kap. ⁸ ɔrɛɛ a zɛɛg a rɔtt **ɥr-ba'as** á, raks-tɔ atɛ hi ɥn na, komo nip-o rɔ kɔn ɥn hur-ɥt na á. ⁹ Amba ɔrɛɛ a rwɔrɔg **ba'as**-ɥt na be-de Shir, wɥ kashi-wɥ, wan-shoos ɥt-ma wɥ, wɥa ho'osɥ **ba'as**-ɥt na, komo wɥ soks **ba'as**-ɥt na, wɥ so'osɥ na kɔ se ke rem-ɥs yo-se se kap. ¹⁰ ɔrɛɛ a zɛɛg a nɔm **ɥr-ba'as** á, a muutɛ Shir wa-ɥt-bɔ, komo ma-tɔ ɥn wɥ rɔ kɔn ɥn hur-ɥt na á.

Bɔr-ɥs yoor

Ma-tɔ ɥn nap ɥn Shir

¹ Yakar re, yɛ mɛ m-was à, mɛ nɔ m-gendɛ ɥn tɔ ka, taase nɔ nom **ɥr-ba'as** á. Amba ɔrɛɛ nɛ wɥ ken nɔmɔg **ɥr-ba'as** be ɥn nɔ, a rɔ ɥn Wa-ɥt-Orom nɛ be-de Shir o-Tato, wɥ he kɔn ɥn Shir rem na à, Yɛso **Kiristi**, wɥ rɔtt **ɥr-ba'as** á, kɔ hiin. ² Wɥ wɥ ya'asɛ hyó-mɔ ɥn wɥ ɥr-sakɛ a rurut na be-tɔ ɥn **ba'as**-ɥt na. Yanze nɛ tɔ ma na ɥn hɔn-de ɥn tɔ á, har ɥn tɔ ɥn hɔno o-dak nɛ kap.

³ Kaanɛ ɔ a he m-nap a nak Shir, ɔrɛɛ a dorɥtɛ **karamsa**-o ɥn wɥ. ⁴ Kowan wɥ zɛɛ wɥ nak Shir, amba wɥ dorɛ **karamsa**-o ɥn wɥ á, ko-ya-ɥt-bɔ-wɥ. Nip-o rɔ kɔn ɥn hur-de ɥn ɥn wɥ á. ⁵ Amba kap wɥ nɔmɛ o-dorɔttɛ ɥn Ma-tɔ Shir à, cɔn-tɔ Shir shiig o-nip ɥn hur-de ɥn wɥ. Kaanɛ ɔ a m-nap ɥnze a kang-o gaan ɥn Shir nɛ. ⁶ Kap bɔn wɥ zɛɛ wɥ rɔ kang-o gaan ɥn Shir nɛ à, sɛ wɥ nɔmɔg bɔ Yɛso nɔmɛ à.

Karamsa-o pɥ-o

⁷ Nay re nɛ, ba **karamsa**-o pɥ-o ɔ mɛ nɔ m-genɛ á amba ká ut-o ɔ, ká ɔ nɔ nape cin ɥr-takan à. Kà **karamsa**-o ut-o ɔ rɔ tɔm-o nɔ hoɛ à.* ⁸ Amba man hoks ɔ m-zɛɛ

* **Bɔr-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Yoha 1:1. † **Bɔr-o gaan:2** 1:2 Hyen komo: Yoha 1:14. ‡ **Bɔr-o gaan:3** 1:3 Wɥ Shir daagne à. * **Bɔr-ɥs yoor:7** 2:7 Hyen komo: Yoha 13:34.

karamsa-o pu-o, a un hyan un nip-o un o be-de un wu un be-ur no ne. Noa hyen comb-o ro m-dosse, cecar-mo o-nip ro m-dakan.

⁹ Kowan wu zee wu ro be-de m-cecar à, komo wu ro m-yage un or un wu, har m-moka à n-me o-comb wu ro. ¹⁰ Wu ro m-was un or un wu à, n-me m-cecar wu ro. Wu ro m-nom rii-yo he kaps un wu ken á. ¹¹ Amba wan-yage-ut or un wu ne, n-me o-comb o wu ro. Tomso ne n-me o-comb o wu ro m-neke. Wu nap be-de wu he m-hwo un na-o un wu á, remen comb-o pooste yish-ye un wu.

¹² No yakar re, ye me m-was à, me un genbu no remen Shir ho'osutu no **ba'as-ut** no rem **Yeso Kiristi**.

¹³ Tat-ne un in-ne ne, me un genbe no remen no nepste wu, wu ro cin ba a ro nomog hono o-dak à.

No beeb-ye, me un genbu no to remen no kapste **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**.

¹⁴ Yakar re, um genbute no, remen no nepste o-Tato.

Tat-ne, um genbute no remen no nepste ka wu ro cin ur-takan à.

Beeb-ye, um genbute no remen no m-'wons ne, komo ma-to Shir ro kon n-me un no, har no mo'ogse ka yo-yo yo.

Taase no cun ka hono o-dak o

¹⁵ Taase no cun hono o-dak, ko komo rem-se ro n-me un o á. Urege wu ken wu conog hono o-dak, con-to o-Tato ro kon o ka be-de un wu á ¹⁶ Remen kap rem-se ro un hono o-dak à, untun hoob-o un hoge un rerem-mo un rii-yo wur-o cone à, un gop-de un hyan-o un yish ne, komo un gwon-mo un rii-yo a kume ne à. To ka ba be-de o-Tato to rwuune á, amba be-de un hono o-dak to rwuune. ¹⁷ Hono o-dak un gop-de un o ne a tees, amba net-wu dore con-mo Shir à wua kum hog-o ba m-ta.

Yan-yage-ut Yeso Kiristi

¹⁸ Yakar re, kom-de hono o-dak de ka. Bo no hoge unze wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi** roon da-o ur-kom à, ko m-moka yan-yage-ut Yeso **Kiristi** rusunte ut-moor ne. Remen kaane a nepste unze a n-me un ka da-o. ¹⁹ Ka hun-ne ye un rwuun be-ur na, myet un kaane ne ye kang-o gaan un na ne á. Ye rotte kang-o gaan un na ne, ye roa she'et be-ur gaan un na ne. Amba koos-mo un ye, mo a nepte ye ma na ye á, ko n-ga.

²⁰ Amba no, Yeso **Kiristi** ya'ag no **Kukt-o Shir**. No komo, kap, no nepste o-nip. ²¹ Me m-gende no, yanze me unze no nap o-nip á, se de remen no nepste o. Amba no nepste yatt bo-to he m-rwuun be-de o-nip á. ²² ¿Wan wu ro ko-ya-ut-bo? Kap bon wu ro m-zee Yeso wu ro **Kiristi** á. Gon ka net-wu ro wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi**, wu yagute Shir, o-Tato un Wa ne Yeso. ²³ Yatt-wu he nom un she-mo un Wa, wu kumut o-Tato á, amba wu gokse Wa à, wu ro ka o-Tato ne. ²⁴ No ne, rii-yo no hoge cin n-ga ne à, se no ess yo un hur-ut no. Urege ne rii-yo no hoge à, no esste yo un hur-ut no, noa ma'as kang-o gaan o-Tato ne un Wa un wu ne, Yeso. ²⁵ Yeso sworog o-nu, wua 'ye na hog-o un ba m-ta.

²⁶ Me m-gende no um nekt to-ut no remen go un ka ye ro no un con m-egusse à. ²⁷ Amba no, Yeso ya'aste no **Kukt-o Shir**. M-moka ka Kukt-o ro be un no. No un dish-o wu ken wu yoosutu no komo á. Remen yan á, Kukt-o ro no m-yoose un ko yo ke rii-yo. Yoos-de un o-Kukt ne bo-to á, nip-o. Nom no o-dorotte un ka yoos-de ne, she'et no be-ur Yeso **Kiristi**.

²⁸ Yakar re, sengu nɔ n-mɛ ʉn **Kiristi**, remen da-o wu muune a ho'oste ʉr-hur, bɔ a hyen m-'e ʉn her-o ʉn wu ho-de wu haan á. ²⁹ Urege nɔ nak **Kiristi**, ko-yan-men-ʉt pus-to wu, nɔ nak o ka ʉnze bon wu rɔ ʉn men-ʉt pus-to ne à, wà-wu Shir wu.

Bɔr-ʉs tet

Yakar-ye Shir ʉn yakar-ye ʉn ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot ne

¹ Gwot nɔ go ʉn was-mo Shir Tato na kutu na à, har wu zee na yakar-ye ʉn wu a rɔ. Ka boose a rɔ. Hun-ne ye ʉn hono o-dak ye nap na á, remen ye nap Tato na Shir á.* ² Or re ne, ye me m-was à, m-moka yakar-ye Shir a rɔ. Amba har m-moka a kutu na yo a he m-warag á. A nepste da-de wu muune, a warag ʉntun Yeso **Kiristi**, remen a hyen wu bɔ wu rɔ à. ³ Kap wu hwo ʉr-hur wu waragte ʉntun wu à, se wu waragte ba m-kukop 'mo ʉr-hur bɔ Yeso rɔ à.

⁴ Net-wu senge she'et-de **ur-ba'as** à, wu paks o ka **karamsa-o** Shir. Remen nom **ur-ba'as** jet ʉn **karamsa-o** Shir o. ⁵ Nɔ nepste Yeso **Kiristi**, wu ʉn haan remen wu dek **ba'as-ʉt** na. Wu ne wu rott **ur-ba'as** á.† ⁶ Kowan wu she'ete kang-o gaan ʉn wu ne, wu senge nom **ur-ba'as** á. Amba kowan wu senge nom **ur-ba'as**, wu nap wu á.

⁷ Yakar re, taase wu ken wu raks nɔ, wu rɔ ʉn nom ʉn kashi ʉn rii à, kashi-wu, bɔ **Kiristi** rɔ o-kashi à. ⁸ Bon net-wu rɔ m-ma'as ʉn nom ʉt-**ba'as** à, wu mà **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** wu, remen cin n-ga ne **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** wa-ʉt-**ba'as**-wu. Amba Yeso **Wà-wu Shir** haante remen wu saburté senge-mo ʉn **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot**. ⁹ Kap bon net-wu rɔ mat-de Shir à, wu m-senge ʉn nom **ur-ba'as** á, remen go-ye Shir rɔ kon ʉn hur-de ʉn wu. Tomso ne wu hoks m-senge m-nom **ur-ba'as** á, remen mat-de Shir de wu rɔ. ¹⁰ Kaane o a he m-nap ʉn yakar-ye Shir ʉn yakar-ye ʉn **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** ne. Kowan wu rɔ m-nom ʉn kashi rii á, komo wu rɔ ʉn was ʉn or ʉn wu á, wu mà Shir wu á.

Was ʉn or ru ne

¹¹ Ma-to nɔ hoge cin ʉr-takan à, to ka, a was nɔ or na ne.‡ ¹² Taase a warag ʉntun **Keen. Keen** wu ro'e wà-wu ʉn **ko-Gwomo-wu ʉn ya-ʉt-kot** à, wu ho'e heno ʉn wu à. ¿Remen yan o ne wu hote heno ʉn wu? Remen rem-se wu rɔ m-nom à, yo-se se, se ma heno ʉn wu ne, rem-ʉs so-se se.§ ¹³ Yan-dor Yeso, taase nɔ bup o-nu urege hun-ne yagutu nɔ ʉn hono o-dak. ¹⁴ Na ne, a nepste a possute m-mar, a wooste be-de ʉn hoog remen a m-was ʉn or na ne ne. Net-wu rɔ m-was ʉn or ʉn wu á, wu ro'osuturu o ka ʉn she'et-de m-mar.*

¹⁵ Kowan wu ron yage-ʉt or ʉn wu, wan-ho de ʉn net-wu ka. Nɔ nepste ne wan-ho de ʉn net rɔ kon wu he m-she'et ʉn hoog ne o Shir o ʉn ba m-ta á. ¹⁶ Rii-yo hante a nept m-was à, remen Yeso **Kiristi** ya'aste hoog-o ʉn wu rem na. Na ne, depute a ya'as hi ʉn na rem or na ne. ¹⁷ Net-wu hyane wu rɔ ʉn rii-yo m-re ne à, wu hyanuru or ru wu wu ka wu rott rii á, wu ne, wu 'ya wu á, ¿was-mo Shir rɔ ʉn hur-de ʉn wu o ka? ¹⁸ Yakar re, nɔ nom was-mo o-nu temb á, amba yage a hyenet ʉn rem-se nɔ m-nom à o-nip ne.

A she'et nɔ sasa be-de Shir

¹⁹ Kaane o a nape ʉnze na ya-o-nip-ye, a ho'os hur ʉn na sak da-o a m-es ʉn her-o Shir à. ²⁰ Ko hur-ʉr na kaps na, a nep ʉnze Shir aragte hur-ʉr na, komo wu neps koyan. ²¹ Or re ne, ye me m-was à, urege hur-ʉt na hees na á, a she'et be-to Shir sasa. ²² Aa kum kap rii-yo a kone be-de Shir à, remen a nomutu wu o-dorotte, tomso ne a

* **Bɔr-ʉs tet:1** 3:1 Hyen komo: Yoha 1:12. † **Bɔr-ʉs tet:5** 3:5 Hyen komo: Yoha 1:29. ‡ **Bɔr-ʉs tet:11** 3:11 Hyen komo: Yoha 13:34. § **Bɔr-ʉs tet:12** 3:12 Hyen komo: Taka 4:8. * **Bɔr-ʉs tet:14** 3:14 Hyen komo: Yoha 5:24.

ro m-nom un rii-yo wu cone à. ²³ Yo Shir zee a nom à yo ka: A sher no un jin-ur Wà un wu Yeso **Kiristi**, tomso ne a was un or na ne ne, bo Yeso **Kiristi** zee na à.† ²⁴ Ye ro o-dorotte un **karamsa**-o Shir à ye ro n-me un Shir, Shir ro komo n-me un ye. Kaane a nape unze wu ro n-me un na: A un nap to ka remen Kukt-o wu ya'u na à.

Bor-ús nass

Kukt-o Shir un o ma ko-wa-ut-yage ne

¹ Or re ne, ye me m-was à, yan-ko'ot un ma-to ut-bo rusunte hono o-dak ko kene unze yan-rwor un Ma-to Shir ye ka. Remen kaane, no goks kowan wu zee wu ro un **Kukt-o Shir** ne á. Se no me'este, no gut, ko **Kukt-o Shir** o nip o. ² Cow-yo no hette nap un un **Kukt-o Shir** à, yo ka. Kap net-wu deke Yeso **Kiristi**, wu heesunte un wur-o un net à, ka net-wu ro un **Kukt-o Shir** ne. ³ Amba ka net-wu rwore kaane un Yeso á, to ka kukt-o wu rotte à o Shir o á. Ka kukt-o ro un wan-Ryaab-ús Yeso ne, o no hoge o roon à, ko m-moka ma o woosunte un hono o-dak.

⁴ Yakar re, yakar-ye Shir ye no ro. Tomso ne no kapste ka ya-ut-bo-ye remen **Kukt-o Shir** o ro be-ur no à, o jiishte o un hono o-dak m-'wons. ⁵ Ka ya-ut-bo-ye, ya un m-was un ka dak-o ye, remen kaane kap yo ye rwore à, yo un ka dak-o yo, hun-ne ye un ka dak-o ro ye m-ke'e ut-to. ⁶ Na ne, hun-ne ye Shir-ye. Wu nape Shir à, wu ro un raks ut-to be un na. Amba wu nape Shir á, net-wu Shir wu á, har wu rakste ut-to be un na á. Cow-yo a nepte ma-to o-nip to rwuune be-de Shir à, un to ut-bo ne à, yo ka.

Shir waste un na ne, a was un or na ne

⁷ Or re ne ye me m-was à, a was no or na ne, remen m-was mo un rwuun be-de Shir. Wu ro m-was un or un wu à, wu ro un hoog-m pu-mo ne, komo mat-de Shir de, tomso ne wu nak Shir. ⁸ Shir was-mo, komo kowan wu yage was un or un wu à, wu nap Shir á. ⁹ Cow-yo Shir kututu na m-was à, yo ka, Shir tomonte Wà un wu wan-gaan cot un hono o-dak, remen wu a kumut hoog-o ba m-ta. ¹⁰ Was-mo o-nip mo ro was-mo a kute Shir á, amba was-mo Shir kutu na à. Shir tomonte Wà un wu remen wu ya'aste hyo-mo un wu ur-sake a rurut na be-to un **ba'as**-ut na. ¹¹ Or re ne, ye me m-was à, cin de nomte Shir waste un na ne deen à, ai, depete, a was no or na ne.

¹² Yatt-wu hyane Shir á. Amba urege a m-was un or na ne, Shir a she'et kang-o gaan be-ur na, komo was-mo un wu mo o-nip a ma'as un hur-ur na.*

¹³ Shir ya'aste Kukt-o un wu, un ka cow-yo a nepte a kang-o gaan un wu ne, bo wu ro kang-o gaan un na ne à. ¹⁴ Shir tomonte Wà un wu, **Wan-Gwu** be-de un hun-ne un hono o-dak. Te hyanag Wà un wu m-moka komo te un ko'ote un ye ken ma-to un wu. ¹⁵ Kowan wu gokse Yeso **Wà-wu Shir** wu, Shir a ma'as kang-o gaan un wu ne ho-ur bi. ¹⁶ A nak, tomso ne a shereg o-nip un was-mo Shir nome na à. Shir was-mo urege a sengute m-was un or na ne, a ma'as kang-o gaan un hur-ut na un Shir ne, komo Shir a ma'as kang-o gaan be-ur na.

¹⁷ Urege a waste un or na ne o-nip, komo a nom bo **Kiristi** nome un ka dak-o à, a rangse hi un na un gyer-o un ho-de un piish ut-ma á. ¹⁸ Gyer-o ro kon be-de m-was á. Was-mo o-nip ro un dos o-gyer, remen baks mo un swo ur-koob ro un hante o-gyer. Wan-hoge o-gyeru ne, wu rott m-was deen á.

¹⁹ A m-was remen Shir ye taknu na m-was. ²⁰ Amba kowan wu zee wu ro un m-was un Shir, amba wu ro un yage-ut or un wu, ka net-wu wa-ut-bo-wu. Remen net-wu ro m-was un or un wu á, ¿re o un ya wu he m-was un Shir ne, ye wu take m-hyan?

²¹ **Karamsa**-o Shir ya'asu na à o ro, "Was no un Shir ne komo no was or no ne."

† **Bor-ús tet:23** 3:23 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

* **Bor-ús nass:12** 4:12 Hyen komo: Yoha 1:18.

Bor-ús taan

Rę ır-ho ın hono o-dak

¹ Ȳreęe a şereę o-nip ınze Yeşo wu ro **Kiristi**, na yakar-ye Shir ye ka. Kowan wu ro m-was o-Tato à, wu waste o ká ın yakar-ye ın wu ne. ² Yo a hette m-nap ınze a m-was ın yakar-ye Shir à yo kà: Be-de ın was ın Shir ın hi ın de ın wu ın dek ın **karamsa**-o ın wu ne. ³ A ın kute ın Shir was-m na ın bu-yo o-dorotte ın **karamsa**-to ın wu, komo to hede na m-kwange á.*

⁴ Ko wu ke wà-wu Shir wu, a hoks re ır-ho ın hono o-dak, komo şer-m na be-ır Yeşo mo ro na m-'ya ır-ho. ⁵ ¿Wan wu he re ır-ho ın hono o-dak á? Se wu şere ınze Yeşo wu ro **Wà-wu Shir** à.

Bo Yeşo ro à

⁶ Yeşo **Kiristi**, wu haane m-ho m-hyó ne. Wu haan m-ho ne ın hond ın mo á, amba m-ho m-hyó ne. Komo o-Kukt ne, remen o-Kukt o ro o-nip. ⁷ Nen tet ro kon yan-tor-se ın to. ⁸ O-Kukt, m-ho ın m-hyó ne, komo myet tet mo ın ye ma-to ın ye ro kang-o gaan.

⁹ A m-dek ın rwor-mo ın hun-ne, amba rwor-mo Shir aragte m-'wons remen rwor-mo Shir mo, mo wu ruru na ma-to ın Wà ın wu à. ¹⁰ Bo ın wu şere be-de ın **Wà-wu Shir** à, wu gokste o ka swo-se Shir ın hur-de ın wu. Amba bo ın wu yage goks swo-se ın wu mosse ın ma-to ın Wà ın wu ne á, wu musste Shir wa-ut-bo o ka. Remen wu ın swo-se Shir su'e Wà ın wu á. ¹¹ Rii-yo Shir kutu na be-to ın rwor-mo ın wu à, yo ka, wu ya'ag na hoog-o ba m-ta, o a kume be-ır Wà ın wu à.† ¹² Kap wu gokse Wà ın wu à, wu ro ın hoog ne o ba m-ta. Wu gokse ne Wà ın Shir á, wu rott hoog-o ba m-ta á.

Hoog-o Shir o ba m-ta

¹³ Me ın gende no, no ye şere ın jin-de ın **Wà-wu Shir** à, remen no nept ınze no ro ın hoog ne o ba m-ta. ¹⁴ A nepste Shir a hoge kon-ıs na, ureęe a konog hond hond ın con-mo ın wu ne. ¹⁵ Ȳreęe a nepse ınze Shir ro na m-ke'e ut-to da-o a konu wu, a nepste o ka o-nip wu ya'ag na yo a kone à.

¹⁶ Kowa hyane or ın wu ro ın nom **ır-ba'as** de wo m-mar á, wu konu wu Shir. Remen ka wa-**ır-ba'as**-wu kumut hoog. Amba **ba'as**-ır ro kon de wo m-mar à, me ze no kon Shir remen go ın de á. ¹⁷ Kap nom ın rii-yo ba ır-bon **ba'as-de**. Amba ko de ke **ba'as-de** ro de m-mar á.

¹⁸ A nepste yakar-ye Shir ro m-senge m-nom **ır-ba'as** á, remen Yeşo **Kiristi**, **Wà-wu Shir**, ro ın 'er-de ın ye, **ko-Gwomo-wu ın ya-ut-kot** a hoks ye m-ci á.

¹⁹ A nepse ınze na yakar-ye Shir ye, komo myet-mo ın hono o-dak, **ko-Gwomo-wu ın ya-ut-kot** ro o ut-gwomo.

²⁰ A nepse ınze **Wà-wu Shir** haante, komo wu ya'ag na ıs-nap a nept Shir-o o-nip. M-moka a n-me ın ká wa-o-nip-wu remen a she'ette ın gam-o ır-hi ın Wà ın wu ne, Yeşo **Kiristi**. Wu ro Shir-o ba m-kukop o o-nip, komo wu ro Shir-o o-nip ın hoog-o ba m-ta ne.

²¹ Yakar re, som no be-de ın gir-mo ut-bo.

* **Bor-ús taan:3** 5:3 Hyen komo: Yoha 14:15. † **Bor-ús taan:11** 5:11 Hyen komo: Yoha 3:36.

Takurda-o Yohana ayoore-o

Rem-se ro n-me à:

M-zante 1-3

Beeb-de m-was 4-6

Nak ut-to be-de un yoos-de ut-bo 7-11

Ur-buste 12-13

Ur-gas

¹ Me, **Yohana**, sek-wu me un genbe ka takurda-o, ha-mo un be-de un ka ne'a-wu a daage à un yakar-ye un wu ne, ye um wasse un ye ne deen n-me o-nip à. Yanze ne me wu un hon-de á, amba har kap un ye nape o-nip ne à. ² Remen nip-o ro un hur-ut na à, o à senge n-me un na har da-o un ba m-ta. ³ Um konog unze Shir, Tato-o na un Wà un wu Yeso **Kiristi**, a 'ye no m-yar, ur-'won, un gwugwu-mo ur-hur ne. Bo a no ur-she'et un rem-se o-nip se Shir kutu na à, bo a he m-was un or na ne à.

O-nip m-was ne

⁴ Um nomog o-zak deen remen um 'woste ye ken yakar no ye ye ro un dore un cow-yo o-nip bo **karamsa-o** Shir rwo'e a nom à. ⁵ Wo ne'a wu me m-was à, yanze **karamsa-o** pu-o o me wo m-genbe á, amba ka o atte cin ur-takan à o o. Um zeeg a was or na ne.* ⁶ M-was mo ro nom o-dorotte un **karamsa-o** Shir. Untun bo no hoge cin ur-takan à, **karamsa-o** Shir o ro was no or no ne.

Ya-ut-bo

⁷ Ya-ut-bo rusunte deen hono o-dak. Ye ro m-zee a mat Yeso **Kiristi**, net untun wur-o na á. To, go un ka net-wu ko-ya-ut-bo-wu komo wan-Ryaab-us Yeso **Kiristi**. ⁸ Nom no ceen taase no ho'os rii-yo a nome m-senge a kumut yo à, amba inu no ge remen a 'yonstu no 'yons-ur shoosse. ⁹ Bon net-wu ruwe wu yage m-she'et n-me un yoos-ur **Kiristi** à wu rott Shir á, amba bon wu senge n-me un ka yoos-de, wu ro o-Tato ne kap un Wà ne. ¹⁰ Kowan wu haane be un no, un de ma un wu yoos-de ne n-hon husse de ma **Kiristi**, taase no barku wu un den-ut no har no gaste wu á. ¹¹ Remen bon net-wu barku wu à, ye mossute ut-hi o ka un wu ne un rem-us yo-se.

Kom-de ut-ma

¹² Ko de rotte me un rii-yo um he no m-rure ne deen à, amba me con um genbe no o-takurda á. Amba men con m-dorbe um gastu no a oromtun no yish-ye ka yish-ye remen zak-o na nomot deen. ¹³ Yakar heno ru, wu Shir daage tomso ne à, ye wo ur-gas.

* **Bor-o gaan:5** 1:5 Hyen komo: Yoha 13:34; 15:12,17.

Takurda-o Yohana atette-o

Rem-se rō n-me à:

M-zante 1-4

A bomog Gayas 5-8

A nasste Diyotupe 9-10

A bomog Dumituriyas 11-12

Ur-buste 13-15

Ur-gas

¹ Me, **Yohana**, sek-wu me wu genbe ka takurda-o, ha-mo un be-ur Gayas wan-yen de wu me m-was n-me o-nip à.* ² Or re, wu me m-was à, me o-sakto kap rem-us ru rō m-neke hond hond. Men kon-se Shir wur-o ru rō kerker bō kukt-o ru rō kerker à. ³ Um nomog zak-o ur-hur da-o ye ken yan-dor ye haane, ye ruru te unze wō m-dore un cow-yo o-nip hond hond à. ⁴ Yatt-yo nomu me o-zak arge bō m-hoge unze yakar re rō m-dore un cow-yo o-nip á.

Senge-mo un hur-ur gaan

⁵ Or re, wu me m-was à, rem-se ur-bon se bō wō m-nome un or ru ne à, kō de nomte hamat-ne à. ⁶ Ye rurute **yan-dor Yeso** ye rō kane à ma-to un was-m ru. A nom ur-bon o bees ye un rii-yo ur-hew un cow, bō depe un cow-yo Shir à. ⁷ Ye un rwuun remen ye kō'otte jin-ur Yeso. Ye un goks un kō rii be-to un ye nape Shir á. ⁸ Remen kaane na yan-dor depute a gu ka hun-ne ye, a dek nu-se un ye remen a gem-ut ur-hi un ye ne be-to un senge-mo un ye mō o-nip.

Diyotupe wan-yage-to un hun-ne

⁹ Um genute yan-dor, amba wu Diyotupe, wu cone wu jiish kowan à, wu rō un ma-ut te á. ¹⁰ Remen kaane, me habe man hente ma-to un rii-yo wu rō m-nom à, wu rō te un naas ur-jin ut-we. To ká bo'os wu á, har wu rō ya-ur-hew un yage m-barke. Ye cone ye gokste yan-dor komo à, wu rō ye m-wen, har wu rō ye m-yan un **Pyo-o Shir**.

¹¹ Or re wu me m-was à, wō jar o-jar o dore bu-yo un rem-us yo-se á. Bon wu rō un nom un senge-mo ur-bon à, net-wu Shir wu ká. Wan-nom un senge-m yo-mo ne, wu nap Shir á, kō hiin. ¹² Kowan rworog ma-ut Dumituriyas net-wu ur-bon wu, har o-nip un hi un de man cep ma-to un wu. Na komo ne, a nak un wu ne net-wu ur-bon wu. O nepste ne ma-ut na rott ut-bō á.

Kom-de ut-ma

¹³ Um rō ut-ma ne deen to um cone wō m-rurbe à, amba m-moka me con um genbe wō to o-takurda á. ¹⁴ Me o-sakto, um robe be un du ujime hiin, remen a hyende a gassunte yish-ye ka yish-ye. ¹⁵ Shir a 'ye wō gwugwu-mo ur-hur. Or na ne myet kane rō wō ur-gas. Wō un ci ru, o gas or na ne ká so-se ne, ke'ke.

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Hyen komo: Seng 19:29; Roma 16:23; 1Kor 1:14.

Takurda-o Yahudas

Rem-se rō n-me à:

M-zantē 1-2

Ur-she'et, ur-yoos un kōm-de un yan-yoos-de ut-bō ne 3-16

Eeg-o a ma'as m-sher ne 17-23

Kōn-se ur-būstē 24-25

¹ Me, Yahudas, ko-gūw Yeso **Kiristi**,* heno **Yakubu**. Me genbe ka takurda-o ha-mo un be-de un **yan-dor Yeso**. Me un genbe kap ye Shir daage wu was à, ye Shir o-Tato un ye Yeso Wan-Koyan rō ur-'er ne à.†

² Um kōnog Shir, wu dootu nō ur-'wōn, gwugwu-mō ur-hur, m-was ne.

Yoos-de ut-bō rō m-hantē ur-naas

³ Nō, ye me m-was un nō ne à, um nōmog ur-gop um genbutu nō ma-tō un ka gwu-o o mōsse na à. Amba um hyanuru depete m-gen um dootu nō jaab-o ut-men, um gaktu nō 'er-de un m-sher mō Shir bopse hun-ne ye un wu ye ba m-kukop, sō o-gaan cot à. Depete a wen hun-ne baramse sher-m na. ⁴ Me un rwor kaane remen ye ken hun-ne ye cowog be un nō wukusse. Yett gyer-o Shir á. Ye rō m-zee yar-mō Shir ya'ag na ur-keer a she'ette she'et-de ma saa. Kōm-de un ka hun-ne rō cas cas remen ye sha'ag Wan-Nap-ūs na cot, Wan-Koyan Yeso **Kiristi**. A nepste ka yo rō remen gense tō rō n-me un Ma-tō Shir cin n-ga.

⁵ Man baksu nō, komo nō nepse yo m-sok ne, kō de nomte Wan-Koyan ruute **Isra**-ne un dak-o o-**Masar** à, amba myet un kaane ne ha-mō ur-kōm wu waragte wu hoomse ka ye yage m-sher be-de un wu à.‡ ⁶ Nō baks komo un ka **yan-tōm-ye Shir** ye ne, ye yage m-she'et un con-de un ye de ut-gwomo de Shir sagbu ye à. Amba ye yaguru be-de con-de un ye. Shir ru'uste ye un kur-o m-ke'et o o-comb. Wu ka'ag ye un kwom-tō m-ke'et har da-o ba m-ta. Ye rō un 'er-de un hō-ur caari-de un piish ut-ma. ⁷ Tot-tō ka nō o-**Sodom** o-**Gomora** ne á, un bō-tō rō rigimshe un tō ne à, tō daage cow-yo m-naase m-nōm un gō un rem-se o-ás ne à. O-ra o a sabarse ka bō-tō. Tō waragte rii-yo ur-yoos mōsse un o-ra o ba m-ta ne o he rangse un yan-men-ut jaas-tō à. §

⁸ Ka yan-yoos-de ut-bō ye, ka ye rō m-gwōn un bo-se un ye à, ye rō m-nōm un rem-se m-rwuk un wur-tō un ye. Ye 'yarag beeb-de un gwomo-ut Wan-Koyan na, ye rō un yo'og-o un seps-mō un **yan-tōm-ye Shir**. ⁹ Kō Mikayer, sek-wu wu un **yan-tōm-ye Shir** wu yo'og **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** á, (da-o ye rō us-ahone mōsse ur-u **Mosa** ne à, wu ko-yan-tōm-wu Shir wu nōm hōr-mō ut-reeb un nu-o jaas-o á). Amba wu zee, "Wan-Koyan-wu kangse wo!"* ¹⁰ Amba ka hun-ne ye rō un yo'og-o un rii-yo ye nape á, untu ut-gut ye rō tō rō m-nōm rii-yo tō cone à, ba us-weer, gon ka rem-se he ye m-woot be-de o-sabre.

¹¹ Rii-yo ur-'wōn yo ye! Remen ye dorute cow-o **Keen**, wu hō heno-o un wu à. Ya ye rō untun ká net-wu Baram, ye rakste hun-ne remen ye kumut o-hwor. Komo untun ká net-wu Kora, ka ye he m-sabre remen zang-o un ye.†

¹² Da-o ka hun-ne ye, she'ete n-me un morog-ur nō de m-re m-was ne mō un Wan-Koyan, ya ye rō untun ut-ta'ar tō rō un kus o-mhō à, tō hat-o wō de'e se m-sabre à. Ye rott m-'e á. Hi un de un ye temb ye rō m-reegte. Ya ye rō untun zaan-mō un kem-o

* **1:1** 1:1 Wu Shir daagne à. † **1:1** 1:1 Hyen komo: Mati 13:55; Mark 6:3. ‡ **1:5** 1:5 Hyen komo: Rwuu 12:51; Qog 14:29-30. § **1:7** 1:7 Hyen komo: Taka 19:1-24. * **1:9** 1:9 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Hyan 12:7; Kara 34:6; Zeka 3:2. † **1:11** 1:11 Hyen komo: Taka 4:3-8; Qog 22:1-35; Qog 16:1-35.

ba m-hò à, amba ba m-hò n-me. Ya-m-mor tò ut-ma amba ba m-hoks un rwunte un rii. Ya ye rò untun 'yo-se ba ur-mat da-o depe à. Ba mar-mò kukt-o ye mare cot á, har ma ye hu'usse gaw remen a mu'ussute ye us-geer ne. ¹³ Ká yan-yoos-de ut-bo ye rò m-nom rem-se m-'e. Ya ye rò untun jok-ye m-sa, ye rò m-iné o-zungo à, ye rò m-rwunte un kop-to un hu remen koob-de m-'e mò un ye. Untun regen-ye rò ye rò ut-tuw ba ur-hi à, ye rò m-kaw o-comb o ba m-ta.

¹⁴ Enok, nomog caara-us ta'voor bo un mar-m **Adamu**, wu rworog ut-ma mosse un ka hun-ne ye ne unze, "Gwot nò, Wan-Koyan roon un yan-tom-ye‡ un wu ne, us-dugu ba ur-me'et. § ¹⁵ Wua piishe hun-ne ye un hono o-dak ut-ma. Wua kute kap yan-yage un dor o Shir rii-yo ba ur-bon yo ye nome Shir à. Wua rwunte cas nu-o jaas-o, o **ya-ur-ba'as** yan-yage dor o Shir rwore mosse un wu ne à." ¹⁶ Ka hun-ne ye de, ya-us-hwuhwug-ye, koyanda ye rò m-hyan un **ba'as-de** un ye ken ye. Gop-ur yo-de de rò barag-se un ye temb. Ye un raks un hun-ne un nu-o m-rerem remen ye reet ur-ho be-de un ye.

Nak ut-to

¹⁷ Amba nò ye me m-was un nò ne à, baks nò rii-yo **yan-Tom Yeso** ye un Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** rurù nò à. ¹⁸ Ye rurute nò unze, "Da-o ur-kom a nom ye ken hun-ne ye ya-ur-ar, ye rò m-con ye hoge rerem-mò un ye un kò yo ke cow-yo ba ur-bon yo à."* ¹⁹ Ye ka kane m-moka, ye ye komo rò nò m-hante m-cakre, she'et-de un hi un de un ye ye rotte. Yett **Kukt-o Shir** á.

²⁰ Amba nò, ye me m-was un ye ne à, ma'as nò m-bo'ose un sher-m nò mò un ba m-kukop. Nò senge us-kon bo **Kukt-o Shir** kutu nò à. ²¹ She'et nò un was-m Shir, ess nò hi un nò un was-mò Shir. She'et nò kaane bo nò un ur'er de un 'won-ur Wan-Koyan na Yeso **Kiristi** de he nò haante un hoog-o ba m-ta à.

²² Nò ma'as un kute un ye sher-mò un ye rò das das à ur-'won. ²³ Nò gu ye ken ye, nò ruutu ye n-me o-ra o un piish ut-ma. Ye ken ye rò kon ye nò he hoge 'won-de un ye à, amba nom nò ceen bo yea naas nò un **ba'as-to** un ye á.

Kon-se ur-bongon

²⁴ Ur-bongon be-de wu rò ur-beeb ne wu wenet nò m-he à. Wu komo he nò m-heet be-de un wu de jiiishe ur-bon à ba **ur-ba'as**, se o-zak. ²⁵ Be-de un wu komo m-seps, wu rò Shir un hon-de un wu **Wan-Gwu** na, ur-bongon un bu-o Yeso **Kiristi** Wan-Koyan na. M-seps, ur-beeb, ut-gwomo ne, tò warag-ut ma un wu cin takan-de o-da, m-moka, un da-o ba m-ta ne komo! **Amin.**

‡ **1:14** 1:14 ut-Girik: ka ye ba m-kukop. § **1:14** 1:14 Hyen komo: Taka 5:18,21-24. * **1:18** 1:18 Hyen komo: 2Bit 3:3.

Rii-yo he m-kor n-co yo Yeso kute Yohana à Ut-Hyangan

Rem-se rɔ n-me à:

M-zante 1:1-8

Tiks ut-hyangan un takurda-to un yan-dor un bɔ-ut ta'voor 1:9—3:22

Takurda-o pu'usse a rekese o so-o ta'voor 4:1—8:1

Kar-ut ta'voor 8:2—11:19

Caari-yo o-hwo un nem yoor ne 12:1—13:18

Ut-hyangan un hon un hon 14:1—15:8

Kok-ut ta'voor-to un ryaab-se Shir 16:1-21

Saburse un dak-o o-Babira, un re ur-ho ne be-de un ka yan-rwor un ma-to Shir ye ut-bɔ ye un ko-gwomo-wu un ya-ut-kot ne 17:1—20:10

Piish ut-ma to ur-buste 20:11-15

Ton-o Shir pu-o, hono o-dak pu-o, Urusharima-o pu-o 21:1—22:5

Ur-buste 22:6-21

Ramba to rɔ na m-kute un rii-yo Shir gene yo à kor à:

3 Nen tet n-me un wan-gaan o rɔ ramba o Shir — Tet o rɔ ramba o Shir, nen tet n-me wan-gaan ye rɔ o-Tato, Wà, un Kukt-o Shir ne

3 ½ Purug-de m-shiishe de rɔ hak-us tet ur-purug = Ut-ho o-dugu un zungu-us yoor un kwooz-ut tet [1,260], reng-us kwooz-ut yoor un yoor [42] = Hak-us tet un ur-purug — Tet un ur-purug rɔ purug-de un ta'voor o rɔ ramba-de shiishe.

4 Ma-to un rem-se Shir hwoone à

6 Koob-de m-warag shiishe, koob-de un re ur-ho, Koob-de un rii so-yo

7 Shiishe (3 + 4)

10 Shi-mo un ka hono dak-o

12 Yan-dor Yeso

24 Op un yoor mosse un op un yoor ne sha-mo un yakar Yakubu nen op un yoor yan-campo-ne un yan-Tom Yeso ne op un yoor

666 Koob-de m-warag shiishe ur-bir, Koob-de un re ur-ho + Koob-de un re ur-ho + Koob-de un re ur-ho ne

1000 Caari-mo m-hoob, Kashi m-hoob (10 × 10 × 10)

144,000 Yan-dor shiishe (12 × 12) + (10 × 10 × 10)

¹ Ka hyangan-to un rwuun be-ur Yeso **Kiristi**,* to Shir kute wu mosse un rem-se he m-kor ne ba m-jime à. Wu un tomon **wan-tom-wu Shir** be-de un ko-guw-wu un Shir **Yohana** remen wu rurute ye ken yan-guw-mo Shir ye ka hyangan-to. ² **Yohana** nomog swo-se un kap o un rem-se wu hyane mosse un ma-to Shir ne à, un swo-us Yeso **Kiristi** ne komo. ³ Shir ya'ag wu ur-ho ko wu ke wu karante ka hyangan-to à, komo Shir a 'ye ur-ho un ye rɔ to m-hoge à komo ye ess ur-hur un rii-yo a gene n-me un ka takurda-o à, remen da-o nomsunte yow yow.

Ur-gas a wote hun-ne yan-dor buug-ut ta'voor

⁴ Ka takurda-o un rwube be un de **Yohana**, ha-mo un **yan-dor Yeso** be-ut ta'voor-ye rɔ un dak-o o-Asiya à:

Me us-kon m-yar un she'et-de ba ut-ween ne nom mosse un no ne mo rwuune be-de Shir à, wu rɔ m-moka à, wu ro cin n-ga à, komo wu roone à, komo rwuun-mo

* **Bor-o gaan:1** 1:1 Wu Shir daagne à.

un be-de un ka wu ro un tomon un **Kukt-o Shir**† o n-co o un kwuur-o ut-gwomo à,‡
 5 tomso ne rwuun-mo un be-ur Yeso **Kiristi** wu ro ko-yan-ess ut-ma wan-su'e un ka
 rem-se. Wu ro mat-de co, be-de un ye ine ut-marimar à. Wu ro ko-Gwomo-wu un
 kap Gwomo-ne ye un hono o-dak.§

M-seps kap be-de un wu, wu ro na m-was à. Wu sokse na **ba'as**-ut na un bu-yo
 un wuus un hyó-mo un wu rem na. 6 Wu un daag na remen a waragte hun-ne ye
 un gwomo-to un wu, komo yan-**Cow un kon-se Shir**. Wu un nom kaane remen a
 nomote Shir, Tato-o un wu m-guw. Yage a ya'aste m-seps kap ur-beeb ne be-de un wu
 ba m-ta! **Amin**.*

7 Gwot! Wu roon ut-ke'ente to n-Ton shir.

Ko wu ke net-wu a hyen wu,

myet un ka ye ho wu ne à.

Komo myet-mo un baag-to un hono o-dak

a nom tuk-mo ut-men remen wu.

Ee kaane to ro, **amin**.†

8 Wan-Koyan Shir wu zee, "Me ro ur-Takan, ur-Buste ne.‡ Me ro m-moka, me ro cin
 n-ga, komo wu roone à, Wa-ut-Gwomo kap."§

Hyangan-to un Wà-wu un net

9 Me ro **Yohana**, komo or no be-de un swo ur-koob, ut-gwomo ne m-dungune ne mo
 ro mo ma na à un Yeso. A yanag me yan-se m-gakte ha-mo un dak-o un tete-de m-sa
 reeno o a m-zee o-Patmos à remen um ko'ote Ma-to Shir to o-nip un rwor un ma-ut
 Yeso ne. 10 Un ho-de o-Rahadi, ***Kukt-o Shir** garamse me, um hoguru un jim un de o
 ken cor-o kayaya untun 'won-se o-kar. 11 O zee ru, "Gen o-takurda bo un yo o hyane
 à. Komo o tome ye ka **yan-dor Yeso** ye be-ut ta'voor un bo-to o-Apisu, o-Semiruna
 ne, o-Pergamu ne, o-Tiyatira ne, o-Saradis ne, o-Pirapiya ne, o-Rawudikiya ne komo."

12 Da-o um byande um hyenet wu ro ut-ma un me ne à, Um hyanu pitirra-ut ta'voor-
 to un zinariya to a shere à. 13 Un tete-o un ka pitirra-to komo um hyanuru wu ken wu
 "untun **Wà-wu un net**."† Wu ro cupu un cop-o pus-o ne o m-seeb, wu ro un hap-yo
 o-zinariya ne un be-de un wu.‡ 14 Hi-de un wu un hi-se un wu ne nomoste puu untun
 gwere-ut pus-to, komo puu untun ta'ar-ye un kem. Komo yish-ye un wu untun rem-de
 o-ra.§ 15 Na-se un wu ro o-mok ne untun o-tagurra yo a porogse, be-de un zwo-o un
 ya-o-pyap à. Komo cor-o un wu ro ut-dwum untun zaaz-o un caari-mo m-ho mo ro
 m-ja à.*† 16 Wu ro bupu un regen-ne ta'voor un kom-o un wu o ur-re. Komo magay-o
 m-rye jit-ut-jit rwuunuru un nu-o un wu. Komo co-o un wu ro us-myakt untun es-mo
 ur-ho ur-hi.

17 Da-o um hyane wu à, um heeru un na-se un wu untun net margan. Amba wu
 sekuru me kom-o un wu o ur-re. Wu zee, "Wo hoge o-gyer á! Me wu ro ur-Takan
 ur-Buste ne.‡ 18 Me un hoog ne! Um ro marag, gwot me un hoog ne o ba m-ta! Komo
 me bupu un rii-se un ups m-mar ne un be-de margan-ne ro m-she'et à.

19 "Se o gen bo un rii-yo wo m-hyan m-moka à, un rii-yo he m-kor ne n-jim de un
 yo ka à. 20 Myot-se un ka pitirra-to ne ut-ta'voor komo un ka regen ta'voor-ye, ka ye

† **Bør-o gaan:4** 1:4 ut-Girik: kukt-ut ut-ta'voor. ‡ **Bør-o gaan:4** 1:4 Hyen komo: Rwu 3:14; Hyan 4:5. § **Bør-o**
gaan:5 1:5 Hyen komo: Isha 55:4; Bong 89:27. * **Bør-o gaan:6** 1:6 Hyen komo: Rwu 19:6; Hyan 5:10. † **Bør-o**
gaan:7 1:7 Hyen komo: Dane 7:13; Mati 24:30; Mark 13:26; Ruka 21:27; 1Tas 4:17; ZeKa 12:10; Yoha 19:34,37; ZeKa

12:10; Mati 24:30. ‡ **Bør-o gaan:8** 1:8 ut-Girik: "Me ro Arpa, Omega ne." (Wata Arpa ro ur-takan komo Omega
 ro ur-buste to ut-Girik Abacada.) § **Bør-o gaan:8** 1:8 Hyen komo: Hyan 22:13; Rwu 3:14. * **Bør-o gaan:10**

1:10 ut-Girik: Un ho-de un Wan-Koyan. † **Bør-o gaan:13** 1:13 Hyen komo: Dane 7:13. ‡ **Bør-o gaan:13** 1:13
 Hyen komo: Dane 10:5. § **Bør-o gaan:14** 1:14 Hyen komo: Dane 7:9. * **Bør-o gaan:15** 1:14-15 Hyen komo:

Dane 10:6. † **Bør-o gaan:15** 1:15 Hyen komo: Izik 1:24; 43:2. ‡ **Bør-o gaan:17** 1:17 Hyen komo: Isha 44:6;
 48:12.

o hyane un kom-o un re un de à. Ka myot-se se ka: Ka regen ta'yoor-ye ro hek-o un ka **yan-tom-ye Shir** ye ha-mo un hun-ne yan-dor kur-ut ta'yoor. Komo ka pitirra-to un zinariya-ut ta'yoor-to, to ro hek-o un ka kur-ut ta'yoor-to to un **yan-dor Yeso**.

Bor-us yoor

Tom ha-mo un yan-dor ye un bo-o o-Apisu

¹ “Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Apisu unze:

Tom-o ka rwuun-mo un be un de, wu ro bupu un ka regen ta'yoor-ye ne un kom-o un wu o ur-re à, ka wu ro m-neke n-me un ka pitirra-ut ta'yoor-to o-zinariya to a shere à. ² Um nepste ka rem-se no nome à. Um hyeneste komo senge-m no, komo un 'mo ur-hur un no ne. Um nepste noa hoks 'mo ur-hur un hun-ne yo-ye ne á. No megerte ye ro m-zee un hi un de un ye **yan-Tom Yeso** à, amba ba kaane ye ro á. No 'wostu ye komo ya-ut-bo. ³ No mo'og ur-hur un swo ur-koob rem re komo no pu á.

⁴ Amba yo um rotte mosse un no ne à yo ka: No was un me ne ko or no ne untun ur-takan á. ⁵ Remen kaane, um rurute no no baks bo no ro me m-was un kowan ne à, no nep unze no kus te m-was untun n-ga á! Waktu un no be un de komo no nom yo no ro nom ur-takan à. Urege no waktune, no yagne rem-us no se **ur-ba'as** á, man habe um piishi no ut-ma. Remen kaane man ru buug-de un hun-ne no m-ru n-me un morog-de **yan-dor Yeso**. ⁶ Amba no reeg ur-ho un yo ka rii-yo: bo no ginme senge-m Nikorata-ne* untun bo um ginme-mo à.

⁷ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man 'ye wu cow-yo un re un ka 'yo-yo un hoog yo ro n-tete o un n-Ton o shir à.†

Tom ha-mo un yan-dor un bo-o o-Semiruna

⁸ “Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Semiruna unze:

Tom-o ka o rwuune be un de, wu ro ur-Takan ur-Buste ne à; Me wu mare, um ine m-hoog ne komo à.‡ ⁹ Um nepste range-o no un koob un no ne. Amba no ya-o-kwum-ye n-me un rem-se Shir hyane ur-bon ne à. Um nepste komo yo'og-yo ka hun-ne ye ro no m-nome à. Ye ro m-zee ye ro **Yahuda**-ne, amba ne ba kaane o á, remen morog-de un ye de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** de. ¹⁰ No hoge gyer-o un koob-de no un ma-to m-swō m-moka á. Um rurutu no, **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wua ru a jorbe ye ken ye be un no n-me un kuke-o m-ke'et remen a megerte no. Noa su o-jaas yo har ho-ut op. Amba sher no, ko un ma-to m-mar, man 'ye no gond-o un hoog.

¹¹ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, mar-m ayoore-mo a kor wu á.§

Tom ha-mo un yan-dor un bo-o o-Pergamu

¹² “Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Pergamu unze:

* **Bor-us yoor:6** 2:6 Ye Nikorata-ne ro m-yoos unze yan-dor kwukte m-gir komo m-nom un rem-se ma sa ne.
 † **Bor-us yoor:7** 2:7 Hyen komo: Taka 2:9; Hyan 22:2; Izik 28:13; 31:8 (ut-Girik). ‡ **Bor-us yoor:8** 2:8 Hyen komo: Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 22:13. § **Bor-us yoor:11** 2:11 Hyen komo: Hyan 20:14; 21:8.

Tom-o ka o rwuune be un de, wu ro bupu o-magay ne o m-rye deen jit-ut-jit à.
 13 Um nepste no ro ur-she'et n-me un bo-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro ut-gwomo à. Myet un kaane ne, no nomote me o-dorotte. Me un zee kaane remen um bakste da-o Antipas, wu swoog ur-koob be-de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** ro ut-gwomo à har a ho wu, remen wu ko-yan-esse ma-ut re wu. Myet un kap o un yo kore ne à, wu she me á.

14 Amba to ken **ba'as-to** to ka to no nomse à: No ro un hun-ne ne kaane ye bope yoos-ur Baram à, wu yoose Barak wu ru'ut **Isra-ne nom ur-ba'as**, be-de un re un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à, komo ye nom o-ás.* 15 Ka bu-o o-gaan yo komo no un hun-ne ne ye ro un dore un yoos-ur Nikorata-ne à.† 16 Waktun no, no yage **ba'as-ut** no! Un ya kaane á, man habe ba un naas o-da um gunut ur-gun un ye ne un magay-o nu-o re.

17 Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à! Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man 'ye wu ga-to **o-Mana** to a wuke n-Ton shir à. Man ya'as ko wu ke ta'ar-ur pus-de un ka ta'ar-de a gene jin-ur pu-de n-ton un de, jin-de ko wan-gaan-wu ro kon, wu nape de á, se ka wu gokse ka ta'ar-de à.‡

*Tom ha-mo un yan-dor
un bo-o o-Tiyatira*

18 "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Tiyatira unze:

Me wu ro **Wa-wu Shir**, wu yish-ye un wu ro untun rem-de o-ra à! Na-us re tomso o-mok ne untun o-tagurra yo a porogse à. 19 Um nepste kap rem-se no m-nom à. Um nepste senge-m no, un was-m no ne, un sher-m no ne, un guw-m no ne, un 'mo un hur un no ne. Komo me m-hyan bo no m-ha co un senge-m no arge-mo n-ga à.

20 Amba um 'wostu no **ur-ba'as** ne, no un 'mo ur-hur un ka ne'a-wu ne Jezeben, wu ro m-zee un hi un de un wu 'ko-wan-Rwor un Ma-to Shir' wu ro. Be-de un yoos-de un wu, wu ro un raks un guw-ne re. Wu ro ye m-sho'ogse ye nomot o-ás, un nome m-gir m-senge ne, un bu-yo un re un rii-yo m-re yo a **seke** pyo-o m-gir à.§

21 Um ya'ag wu o-da remen wu waktunte wu yagne rem-se o-ás, amba wu yagute.

22 Remen kaane man jorbe wu un kwuur-o un gom, komo man ru ka ye nome o-ás un wu ne à ye su ur-koob deen, se de urege ye waktunte ye yagne cow-se un wu.

23 Man hoom yakar-ye un wu. Komo myet-mo un hun-ne **yan-dor Yeso** a nep unze, me wu ro m-byarag un barag-se un net un men-to un wu ne. Komo man tope ko wu ke yo wu nome à.* 24 Amba me un tomne be-ur no ye kusse à o-Tiyatira no ye dore ka yoos-ur yo-de de á. No nom yo yan-neke-mo un wu ro m-zee á, n-me un bum-o un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** o ur-duw á. Me no m-zee, man sawsu no se ken nu-se á. 25 Se de no bup sher-m no kek har um m-mubute.

26 Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, ye nomo me o-dorotte har ur-kom à, man 'ye ye gwomo-to un hun-ne n-me un ko o ke dak-o.

27 'Ye a nom gwomo-to ut-dak un ko-yo o-kwom;

ye yawag ye untun tur-to ut-ba.'†

A 'ye ye gon gwomo-to Tato re ya'u me à. 28 Komo man 'ye wu Myar-yo n-Sot! 29 Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

* **Bqr-us yoor:14** 2:14 Hyen komo: Qog 22:5,7; 31:16; Kara 23:4; Qog 25:1-3. † **Bqr-us yoor:15** 2:15 Ye Nikorata-ne ro m-yoos unze yan-dor kwukte m-gir komo m-nom un rem-se ma sa ne. ‡ **Bqr-us yoor:17** 2:17 Hyen komo: Rwuu 16:14-15; 16:33-34; Yoha 6:48-50; Isha 62:2; 65:15. § **Bqr-us yoor:20** 2:20 Hyen komo: 1Gwm 16:31; 2Gwm 9:22,30. * **Bqr-us yoor:23** 2:23 Hyen komo: Bong 7:9; Irm 17:10; Bong 62:12. † **Bqr-us yoor:27** 2:26-27 Hyen komo: Bong 2:8-9 (ut-Girik).

Bor-us tet

Tom ha-mo un yan-dor ye un bo-o o-Saradis

¹ “Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Saradis:

Tom-o o ka o rwuune be un de, wu ro un gwomo-to un regen ta'voor un **Kukt-o Shir** ne o um tome à. Um nepste yo no m-nom à. Ko de nomte à hun-ne no m-hyan sa o zee no un hoog ne, amba no mereste. ² Zute no! M-moka no dowe yo kusu no à ur-beeb, yo ro un ma-to m-mar à. Me un zee kaane remen me hyan senge-m no shiig un yish-ye Shir re á. ³ Baks yo no yoose un yo no hoge ne à n-ga. No nomo yo o-dorotte no waktune be un de. Urege ne no yagute m-zute, man habe da-o no hwo o-saktó á, untun bo ko-hyow ro m-nom à.*

⁴ Amba de har m-moka, hun-ne ro kon hiin un bo-o o-Saradis ye she'ete she'et-de ba m-kukop à. Yea hewe ur-hew un me ne cupse un matuku-ut pus-to ne, remen Shir wu wote ye kane. ⁵ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, yea cup saw-ut pus-to. Man soks jin-to un ye un takurda-o un hoog á. Tomso ne man rure Tato re un yan-tom-ye un wu ne unze ye ro yan-dor re.†

⁶ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

Tom ha-mo un yan-dor ye un bo-o o-Pirapiya

⁷ “Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Pirapiya unze:

Me wu ro wan-gaan wu ba m-kukop o-nip ne. Me o-mabudi ne, yo ro yo ma ko-Gwomo **Dawuda** à. Da-o um tikshe ish à, wa-m-tige ro kon á. Da-o me tige ish tomso ne wa-m-tiks ro kon á.‡ ⁸ Um nepste koyan yo no nome à. Nap unze um tikshitu no ish, yatt-wu he o m-hoks m-tige á. Um nepste beeb un no hiin o, amba myet un kaane ne no nomog o-dorotte un ma-ut re, no nom she-mo un nap-o re á. ⁹ M-moka noa hyen yo um he m-nom un ka hun-ne ye ne ye ro ye un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot**§ à. Ye ro m-zee ye **Yahuda**-ne ye, amba ye ya-ut-bo-ye. Me un ru ye m-haan ye kwukt n-dak un na-us no. Ka da-o ye he m-nap unze, um waste un no ne.* ¹⁰ N-me un 'mo ur-hur, no nomog o-dorotte un ma-ut re. Remen kaane, man 'er no un ka da-o o um he m-rwo meger-to hebe hun-ne ya o-zang un hono o-dak a su ur-koob. Me un nom kaane, remen um nept ko yea waktune es-mo un **ba'as-to** un ye ko yea waktune á.

¹¹ Um robe kusse. Bop sher-m no deen, remen taase wu ken wu rumus no ur'yons. ¹² Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man muut wu o-daab n-me un Pyo-o Tato re. Ka net-wu a tek yage un ka be-de á. N-ton un wur-o un wu um he m-gen:

Jin-de Shir re, un

Jin-de un bo-o Shir ne (wata Urusharima-o pu-o, o he m-kergune es-mo n-Ton shir à), un

Jin un de ne ur-pu de.†

¹³ Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!

* **Bor-us tet:3** 3:3 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 16:15. † **Bor-us tet:5** 3:5 Hyen komo: Rwu 32:32-33; Bong 69:28; Hyan 20:12; Mati 10:32; Ruka 12:8. ‡ **Bor-us tet:7** 3:7 Hyen komo: Isha 22:22; Ayub 12:14. § **Bor-us tet:9** 3:9 ut-Girik: kuke-o un yoos un ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot. * **Bor-us tet:9** 3:9 Hyen komo: Isha 49:23; 60:14; 43:4. † **Bor-us tet:12** 3:12 Hyen komo: Hyan 21:2; Isha 62:2; 65:15.

*Tom ha-mo un yan-dor ye
un bo-o o-Rawudikiya*

14 "Gene wan-co-wu un yan-dor ye un bo-o o-Rawudikiya unze:

Tom-o ka o rwuune be un de, wu a m-zee 'Amin' à. Me ko-yan-ess ut-ma wu, o-nip ne, ko-Gwomo-wu un rii-yo Shir hwoone kap à.‡ 15 Um nepste kap rem-se no m-nom à, no nom m-she unze no m-sheer ko ne no m-was un me ne á. Ya no ro untun m-ho mo rotte o-ra ko m-gwugwu á. Um ro conog a zee no rii gaan, o-ra ko m-gwugwu! 16 Amba remen no n-tete, no m-gwugwu á no ne o-ra á, man cops no un nu-o re! 17 No m-zee, 'Me o-kwum ne, me un rii-yo um cone ne à, kap. Yatt rii-yo um taage á!' ¿Ashi no nap á? No ya-us-kon ye, rii-yo ur-'won à, no kobi-ne ye, no ur-kor, po-ne tomso. 18 Remen kaane me no un ya-ut-ma no o o-zinariya be un de, yo a zwote o-ra à. Ka da-de noa warag ya-o-kwum n-me un rem-se o-Kukt. Komo no o matuku-ut pus-to be un de, no cupute hi un no remen no bitité 'e-mo un she'et-de un kor un no. Komo no o baat-se un yish no be un de remen no hyenet m-sok ne.

19 Me m-kangse, um pure wu um m-wasse un wu ne à. Remen kaane, rwo ur-hur, no waktune, no yage **ba'as**-ut no. § 20 Raks no! Um ro eso me un ko'ot un ish-o un hur un no. Urege no hogute cor re no tiks o-ish, man cowbe a re be-ur gaan untun nay-ne.

21 Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, man ru wu wu she'et un me ne un kwuur-o re, untun bo um re ur-ho, um she'ete un Tato re ne un kwuur-o un wu à. 22 Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, wu hoge rii-yo **Kukt-o Shir** ro un rure un hun-ne **yan-dor Yeso** à!"

Bor-us nass

O-kwuur n-Ton o shir

1 Bon kané, um dooru hyan un to ken hyangan-to, um hyang o ken ish-o tikshisse n-Ton shir. Um dooru m-hoge un ka cor-o um hoge n-ga à. O tepsutu me untun o-kar o zeeru me, "Daan kané, man kutu wo rii-yo he m-kor un jim-de un yo ka à."

2 Kané ba m-jime, **Kukt-o Shir** gamsuru me, um hyanburu komo o ken kwuur-o n-me n-Ton shir komo wu ken wu ro tara un o. 3 Ka wu ro tara un ka kwuur-o à wu ro us-myakt untun ta'ar-ye un hwor-ye un ho-mo ut-wa un zen jaas-o ne. Wata, gwanga-o rigimshe ka kwuur-o. Ka gwanga-yo ro us-myakt untun ta'ar-de un hwor

de ro untun ho-mo ut-wa à.* 4 Rigimshe un ka kwuur-o ne komo to ken kwuur-to ro kon ur-kwooz ut-nass [24], komo sek-ye ur-kwooz un nen nass [24] ro tara un to. Ye ro tupu un saw-ut pus-to ne ut-matuku un gond-to un zinariya ne un hi-to un ye.

5 Myakt-se a senge m-hyan se ro m-rwuun be-de un ka kwuur-o o-zaaz ne o ut-dakar. Un co-o un ka kwuur-o ne, pitirra-ut ta'oor ro kon to ro m-re o-ra ruwruw shero shero, to ro hek-o un **Kukt-o Shir**, to Shir ro m-tom à.† 6 Un co-o un ka kwuur-o, ka be-de ro kyarkyar untun mo ken sa-mo mo a nome untun ur-madipi à. Komo rigimshe un ka kwuur-o ne, n-tete ne rii-ye un hoog ro kon nass un yish ne ko ke so, co un jim ne.‡ 7 Yo ur-takan ya yo ro untun o-zur, ayoore-yo untun gwon o-na, atette-yo ro un co-o un ko-hun ne, anasse-yo untun o-gwom yo ut-hukse.§* 8 Ko yo ke rii-yo un hoog-yo ro ut-kukun ne ut-cind, ka kukun-to tomso ne ro un yish ne ur-me n-do ne. M-tet, m-how ne, ye m-yage hu us-sep á:

"Ba m-kukop, ba m-kukop, ba m-kukop

‡ **Bor-us tet:14** 3:14 Hyen komo: Swoo 8:22. § **Bor-us tet:19** 3:19 Hyen komo: Swoo 3:12; Yahu 12:6. * **Bor-us nass:3** 4:2-3 Hyen komo: Izik 1:26-28; 10:1. † **Bor-us nass:5** 4:5 Hyen komo: Rwu 19:16; Hyan 8:5; 11:19; 16:18; Izik 1:13; Hyan 1:4; Zeka 4:2. ‡ **Bor-us nass:6** 4:6 Hyen komo: Izik 1:22. § **Bor-us nass:7** 4:6-7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14. * **Bor-us nass:7** 4:7 Hyen komo: Izik 1:5-10; 10:14.

wu ro Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap.

Wu ro'e n-ga à, Wa-m-moka, wu ro, komo wu he m-haan à."†

⁹ Ka rii-ye un hoog-ye un ya'as m-seps, ya ut-gos, ur-bongon ne be-de un ka wu ro tara un ka kwuur-o à, wu ro un hoog ne har da-o ba m-ta à. Da-o ye cire nom kaane à, ¹⁰ da-o gaan ka sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] kwukturu n-dak un co-o un ka wu ro tara un ka kwuur-o à. Ye ro un bongon-de un wu ro ba m-ta à. Ye essuru gond-to un ye n-dak un co-o un ka wu ro tara un ka kwuur-o à, ye ro m-zee:

¹¹ "Wò bo'ose, Wan-Koyan Shir,
remen o dekt m-seps, ut-gos, ur-beeb ne.
Remen wò nome koyan,
tomso ne un con-m ru o a nome koyan
komo remen ru, se rotte m-hoog ne."

Bor-qs taan

Takurda-o pu'usse
un Ya o-Rwuug o-Ca ne

¹ Um hyanuru o-takurda pu'usse un kom-o ur-re o un ka wu ro ur-she'et un kwuur-o ut-gwomo à. Ka takurda-o pu'usse o shiishte m-gen ko o ke riib-o, n-me n-do ne, o tigishshite kugup a rekese o so-o ta'voor.* ² Um hyanuru ko-beeb-wu un **wan-tom-wu Shir**, wu ro o-ko'ot un caari-o o-cor wu ro m-zee, "¿Wan wu ne depe wu ke'es ka reke-to wu upste ka takurda-o?" ³ Yatt net-wu he m-hoks ko n-Ton shir, ko n-dak, ko un kus-o n-dak wu bo'ose ups un ka takurda-o, har wu karantute á. ⁴ Um 'wonuru 'won-se m-yo remen a kum net-wu wo ups un ka takurda-o har wu karantutu o á. ⁵ Amba wan-gaan be-de un ka sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] zee ru me, "Wò 'won á! Gwot! Ka zur-yo, un baag-o **Yahuda**, un den-o ko-Gwomo **Dawuda** yo reeste ur-ho. Yo ro ur-beeb ne yo ke'este ka reke-ut ta'voor-to komo yo ups ka takurda-o."†

⁶ Um gwotururu um hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca sa o zee a un ho yo. Amba m-moka yo ro eso n-tete o un ka kwuur-o ut-gwomo o un ka rii-ye un hoog-ye ne nass. Yo ro komo n-tete o un ka sek-ye ne ur-kwooz un nass [24]. Wu ro us-kar ne us-ta'voor un yish ne ta'voor, to ro hek-o un **Kukt-o Shir**, o Shir ro m-tom un myet hono o-dak à.‡

⁷ Wu haaru co wu goksuru ka takurda-o un kom-o ur-re o un ka wu ro ur-she'et un ka kwuur-o à. ⁸ Bo wu gokste ka takurda-o ro m-gen ne à, ka rii-ye un hoog nass-ye un sek-ye ne ur-kwooz un nass [24] ye heeru un her-o un Ya o-Rwuug o-Ca. Ko wu ke be-de un ye ro o-moro ne un tur-de o-zinariya ne shiishe un rii-yo m-shi'igin, to ka to un esente-de un kon-se un hun-ne ye Shir se ye kone à.§ ⁹ Ye huru sep-o pu-o, ye ro m-zee:

"Wò wu bo'ose goks un ka takurda-o pu'usse-o
komo o ke'es reke-to un o o ups o.

Remen n-ga a ro hoostu wo,
komo un mar-m ru mo ur-seke
o rundute Shir hun-ne n-me
un ko o ke baag-o, ut-rem ne,
un buug-to un hun-ne ne ut-dak ne.*

¹⁰ O muutu ye, ye waragte yan-Cow un kon-se Shir,
ye nomote Shir m-senge,
komo yea nom ut-gwomo be-de un hun-ne

† **Bor-qs nass:8** 4:8 Hyen komo: Izik 1:18; 10:12; Isha 6:2-3. * **Bor-qs taan:1** 5:1 Hyen komo: Izik 2:9-10; Isha 29:11. † **Bor-qs taan:5** 5:5 Hyen komo: Taka 49:9; Isha 11:1,10. ‡ **Bor-qs taan:6** 5:6 Hyen komo: Isha 53:7; Zeka 4:10. § **Bor-qs taan:8** 5:8 Hyen komo: Bong 141:2. * **Bor-qs taan:9** 5:9 Hyen komo: Bong 33:3; 98:1; Isha 42:10.

ye un hono o-dak.”†

11 Ka da-de um dooru m-gwot komo, um hoguru cor-se ut-sep se un **yan-tom-ye Shir** ye arge dugu-us op so-o dugu-us op [100,000,000] à. Ye ro eso eso ye rigumsuru ka kwuur-o, un ka rii-ye un hoog-ye nass-ye ne, komo un ka sek-ye ye ne.‡ 12 Ye ro un hu un ka sep-o ye ro m-muut:

“Ya o-Rwuug o-Ca yo a hoe à,
yo bo'oste goks ur-beeb, o-kwum ne, us-nap ne, m-'wons ne,
ut-gos ne, m-seps ne, ur-bongon ne!”

13 Komo um hoguru hon un bo un rii-yo Shir hwoone n-Ton shir n-dak ne à, komo un kus-o n-dak ne, n-me m-sa ne. Kap o un rem-se un hoog se ro un hu un ka sep-o: “Depete se ya'as ur-bongon,

ut-gos ne, m-seps ne, ur-beeb ne,
be-de un ka wu ro ur-she'et un ka kwuur-o ut-gwomo o à,
komo un ka Rwuug-o o-Ca yo ne,

o-da har da-o ba m-ta!”

14 Ka rii-ye un hoog nass-ye shasuru, “**Amin!**” Komo ka sek-ye ye heeru, ye nomuru Shir ur-bongon un ka Ya Rwuug-o Ca-yo ne.

Bor-us cind

Ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este

ka reke-ut cind-to ur-takan to

1 Me gut, um hyanuru ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este reke-de ur-takan be-de ut-ta'voor to un ka takurda-o. Ka da-de um hoguru o-gaan be-de un ka rii-ye un hoog nass-ye yo 'yonste o ken cor-o untun dwum-de o-dakar, “Haan!” 2 Um gwotururu, um hyanuru jok-o pus-yo ree. Wan-da-mo un yo ro o-ta ne ut-kom, o-gond ne yeresse un hi-de un wu. Komo wu ruuru untun net-wu re ur-ho à remen wu doot re ur-ho.*

3 Bo ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'este reke-ur ayoore-de à, um hoguru rii-yo un hoog o-ayoore-yo zeeg, “Haan!” 4 Yo ken jok-yo rwuunuru o-jaas yo zaa. A ya'u wan-da-mo un yo caari-o o-magay ur-beeb ne wu doste she'et-de m-gwugwu un hono o-dak, a inuru ur-gun un hoom-de un hun-ne ne ko kene.†

5 Bo ka Ca-yo ke'este reke-ur atette-de à, um hoguru rii-yo un hoog o-atette-yo zeeg, “Haan!” Um gwotururu n-ton, um hyanuru jok-o rim-yo. Wan-da-mo un yo ro un rii-yo ur-me ne un kom-to un wu.‡ 6 Komo um hoguru o ken cor-o rwuunte be-de un ka rii-ye un hoog nass-ye o ro m-zee, “Kok-de un yege-hyos hond hond un hwor-ye ur-guwus de un ho-ur gaan ne. Kok-ut tet-to un yege-nat* hond hond un hwor-ye ur-guwus de un ho-ur gaan ne. Amba taase o sabarse m-now un m-modi ne á.”

7 Da-o ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'ese reke-ur anasse-de à, um hoguru ka rii-yo un hoog anasse-yo zeeg, “Haan!” 8 Um gwotururu kanu un co re. Um hyanuru yo ken jok-yo kukurse. Jin-de un wan-da-mo un yo komo de ro “m-Mar,” komo yo ro wu m-dorbe à “Saag-se.” A ya'u ye ur-beeb un buug-ur gaan be-de un buug-ut nass-to un yan-she'et-de un hono o-dak, remen ye hoomte ye ut-magay, un mer ne, us-gom ne, komo un nem-ye ut-kot ne.†

9 Da-o ka Ya o-Rwuug o-Ca yo ke'ese reke-ur ataane-de à, um hyanuru be-de un 'wun-de o-hana hoog-mo un ka ye a hoomu remen ye ko'otte Ma-to Shir hur-ur gaan m-sheer ne, komo un rure un hun-ne ne ma-ut Yeso wu he ye hoks m-gu à. 10 Ye 'yonsu

† **Bor-us taan:10** 5:10 Hyen komo: Rwuug 19:6; Hyan 1:6. ‡ **Bor-us taan:11** 5:11 Hyen komo: Dane 7:10.

* **Bor-us cind:2** 6:2 Hyen komo: Zeka 1:8; 6:3,6. † **Bor-us cind:4** 6:4 Hyen komo: Zeka 1:8; 6:2. ‡ **Bor-us cind:5** 6:5 Hyen komo: Zeka 6:2,6. § **Bor-us cind:6** 6:6 ut-Girik: arkama. * **Bor-us cind:6** 6:6 ut-Girik: barari. † **Bor-us cind:8** 6:8 Hyen komo: Izik 14:21.

us-cor deen ye zeeru, “Wan-Koyan, Wa-ur-Beeb kap, Wa-o-nip komo So-wu, ¿se de ke ho-de o he piishe un hun-ne ye un ka hono o-dak o ut-ma? ¿Komo yan da-o o he ye m-rangse remen ye hoog te? ¿De ke ho-de o he te m-muse?” ¹¹ Kap mo un ye ko wu ke a ya'suru wu matuku-ur seeb-de ur-pus-de. Komo a ruru ye unze ye wuwe ya o-da hiin, se a shooste bo a cone à, un or un ye ne campo-ne un ne'a-ne ne ye a he m-ho **yan-dor Yeso** bo a ho ye à.

¹² Ka da-o um hyanuru Ya o-Rwuug o-Ca ke'este reke-ur acinde-de. A nomuru mo ken caari-mo un nukte-mo o-dak mo. Ho-ur warguru ur-rim-de untun gwodo-o rim-o, o-reng komo da-o gaan-yo warguru o-jaas yo zaa untun m-hyó. ‡ ¹³ Ka da-o yege-regen komo ye hyemenuru n-dak untun bo mat-de o-rum yo ba m-nen ro m-hyemene yo-mo m'-wons bu'u yo à. § ¹⁴ A pussuru o-ke'ente bo a m-pus un rii-o ur-rut à, komo a dossuru ko o ke Haag-o un ko o ke dak-o n-tete de m-ho o ne un be-to un to.*

¹⁵ Ka da-o gwomo-ne ye o-dak, ya-ut-con un gos-ye ne, ye un karma-ne, un ya-o-kwum ne, un ya-ur-beeb ne, guw-ne un yan-ba-m-guw ne ne kap, ye argu m-wuke n-me ut-wu, un pak-to ut-haag ne. † ¹⁶ Ye zeeru eeg-se ut-haag ut-ta'ar ne, ye zeeru to, “He'en no be un te no mo'og te untaase te hyen co-o un ka wu ro tara un kwuur-o ut-gwomo à, komo taase ryaab-se un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo kum te. ‡ ¹⁷ Remen caari-de ur-ho de un ryaab-se un ye woosunte, ¿wan wu he hoks m-es?” §

Bor-us ta'yoor

*Hun-ne dugu-us zungu un
kwooz-ut yoor us-nass [144,000]*

¹ Ka da-de um hyanuru **yan-tom-ye Shir** nass eso eso un pa'aso-ut nass-to un hono o-dak. Ye wenuru m-yo mo un ko de ke kwuss-de m-hund n-ton o-dak. Ye bopuru yo-mo un kwuss-ut nass taase mo hund o-dak ko n-ton m-sa ko un yo ken 'yo-yo.*

² Komo um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ro m-rwuun so ur-horan. Wu ro un reke-de Shir ne wan-hoog. Komo wu kanguru ka **yan-tom-ye Shir** ye nass ka ye a ya'e gwomo-to ye hogusse o-dak m-sa ne m-hoog à. ³ Wu zeeru ye, “Wasu no! No hogusse o-dak ko m-sa us-'yo ne m-hoog a se a kemete ka reke-de Shir de un zwon-to un yan-guw-mo un wu.” † ⁴ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** un or un wu ne yan-tom ye Shir, kemete myet-mo guw-ne ye Shir. Um hoguru moor-to hun-ne ye ka yan-tom ye keme o-napa remen ye ro guw-ne ye Shir à dugu-us zungu un kwooz-ut yoor us-nass [144,000] ka ye a keme ka napa-de à ye es mo baag-to un **Isra-ne** kap.

⁵ Ka yan-tom ye keme o-napa:

So un baag-o **Yahuda** dugu-us op us-yoor [12,000],

So un baag-o Ruben dugu-us op us-yoor [12,000],

So un baag-o Gad dugu-us op us-yoor [12,000],

⁶ So un baag-o Asher dugu-us op us-yoor [12,000],

So un baag-o Napari dugu-us op us-yoor [12,000],

So un baag-o Manase dugu-us op us-yoor [12,000],

⁷ So un baag-o Simon dugu-us op us-yoor [12,000],

So un baag-o **Rewi** dugu-us op us-yoor [12,000],

So un baag-o Issakar dugu-us op us-yoor [12,000],

⁸ So un baag-o Zeburun dugu-us op us-yoor [12,000],

‡ **Bor-us cind:12** 6:12 Hyen komo: Hyan 11:13; 16:18; Isha 13:10; Jowe 2:10,31; 3:15; Mati 24:29; Mark 13:24-25;

Ruka 21:25. § **Bor-us cind:13** 6:13 Hyen komo: Isha 34:4. * **Bor-us cind:14** 6:14 Hyen komo: Hyan 16:20.

† **Bor-us cind:15** 6:15 Hyen komo: Isha 2:19,21. ‡ **Bor-us cind:16** 6:16 Hyen komo: Hose 10:8; Ruka 23:30.

§ **Bor-us cind:17** 6:17 Hyen komo: Jowe 2:11; Mara 3:2. * **Bor-us ta'yoor:1** 7:1 Hyen komo: Irmu 49:36; Dane

7:2; ZeKa 6:5. † **Bor-us ta'yoor:3** 7:3 Hyen komo: Izik 9:4,6.

Sò un baag-o **Yusuhu** dugu-ús op us-yoor [12,000],
 Sò un baag-o **Banyamin** dugu-ús op us-yoor [12,000].

⁹ Bò tò ka aragte à, um gwoturu um 'wos de ken caari-de ur-morog de un yan-ba-m-kukop ut-moor ne ye arge m-oog à. Ye rwunte so un kò tò ke dak-tò, un kò tò ke baag-tò ne, un kò ye ke hun-ne ye ne, un kò de ke rem-de ne. Ye rò eso eso her-o un ká kwuur-o un co-o un ká Ca-yo. Ye cupste matuku-ut seeb-tò ut-pus tò, ye bups jet-se o-dobino un kom-tò un ye. ¹⁰ Ye 'yonsu us-cor deen ye zeeru, "Gwu rwunte be-de un Shir na, wu rò tara un kwuur-o ut-gwomo à, un ká Ca-yo ne!"

¹¹ Kap o un yan-tom-ye un Shir komo ye rigumsuru ká kwuur-o eso eso, un ka sek-ye ne, komo un ká rii-ye un hoog nass-ye ne. Ye kwukturu un her-o un ká kwuur-o, o-co n-dak ye nomoru Shir ur-bongon. ¹² Ye senguru m-zee, "**Amin!** Ur-bongon, m-seps ne, us-nap ne, un 'ya m-yar ne, ut-gos ne, ut-gwomo ne, m-'wons ne kap rò be-de Shir na ba m-ta har ya nomot! **Amin!**"

¹³ Ka da-o wan-gaan be-de un ká sek-ye ye ur-kwooz un nass [24] citu me, wu zee, "¿Wan ne ye ya un matuku-ut seeb-tò ut-pus tò? ¿Komo ke so-o ye rwune?"

¹⁴ Um zeeru wu, "Gos-wu, o nepste."

Ka da-de wu zeeru me, "Ye ka ye rò hun-ne ye possune be-de un re ur-koob ur-gos-de à. Ye un so'os matuku-ut seeb-tò tò un ye un hyo-mo un ká Ca-yo, ye mustu tò ut-pus tò.‡

¹⁵ "Q hante ye est un her-o un kwuur-o ut-gwomo tò Shir, komo ye un nom m-senge m-tet, m-how ne n-me un Pyo-o un wu. Komo ka wu rò tara un ka kwuur-o ut-gwomo à wua she'et be-ur gaan un ye ne komo wu 'er ye.

¹⁶ Yea do hoge m-mer á, yea do hoge o-**swoot** á, yea do hyan n-noonho-o ur-ho á kò o ken hund-o á.‡

¹⁷ Tò ka a kor remen ká Ca-yo rò un tete-de un ka kwuur-o à yo he ye m-'er. Komo yo a dorutte ye ha-mo un yish-tò un ho-mo un hoog.

Komo Shir a pe'eg yish-mo un ye kap."*

Bor-ús eer

Reke-ur ata'yoore-de

¹ Da-o Ya o-Rwuug o-Ca ke'ese reke-ur ata'yoore-de à, a reesu ceen n-Ton shir har rii-yo wo purug-de un kwom-o gaan à.

² Ka da-o um hyanuru **yan-tom-ye Shir** nen ta'voor eso eso un co-o Shir, komo a ya'asuru ye kar-ut ta'voor-to m-hur.

³ Ka da-o wu ken **wan-tom-wu Shir** wu un sheend-de o-zinariya ne ut-kom de un rii-yo m-shi'igin, wu woonuru wu esuru yow yow o-**hana** ne. A ya'asu wu rii-yo m-shi'igin deen remen wu mossute un kon-se un hun-ne ye Shir ne, n-ton o-**hana**

‡ **Bor-ús ta'voor:14** 7:14 Hyen komo: Dane 12:1; Mati 24:21; Mark 13:19. § **Bor-ús ta'voor:16** 7:16 Hyen komo: Isha 49:10. * **Bor-ús ta'voor:17** 7:17 Hyen komo: Bong 23:1; Izik 34:23; Bong 23:2; Isha 49:10; Isha 25:8.

o-zinariya ɔ rɔ ʉn her-ɔ o-kwʉʉr à.* ⁴ Hyé-de ʉn ka rii-yo m-shi'igin mɔ mɔsɛ ʉn kɔn-se ʉn hun-nɛ yɛ Shir nɛ, daarʉ n-tɔn be-de Shir cir-mɔ ʉn be-de o-hana, be-de **wan-tɔm-wʉ Shir** kaprʉ yo à. ⁵ Ka da-de **wan-tɔm-wʉ Shir** shoosurʉ ka sheend-de m-tʉks de wʉ shoosurʉ o-ra rwʉʉn-mɔ ʉn ká hana-ɔ, wʉ jondurʉ de ʉn hono o-dak. A nomorʉ o-dákàr, o-zaaz nɛ, ʉs-myakt nɛ, komo dak-o nukturʉ.†

Kar-to m-hur ʉt-nass to ʉr-takan

⁶ Ka da-de ká **yan-tɔm-yɛ Shir** yɛ ta'yoor ʉt-kar nɛ ʉt-ta'yoor yɛ zongurʉ yɛ hurut to.

⁷ **Wan-tɔm-wʉ Shir** wʉ ʉr-takan hururʉ kar-ɔ ʉn wʉ. A hyanurʉ ta'ar-yɛ ʉn kem o-ra nɛ, mɔsɛ m-hyó nɛ a duusundurʉ ʉn hono o-dak. Ka ra-ɔ tʉksurʉ buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉn hono o-dak, ká ra-ɔ tʉksurʉ komo buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉs-'yo ʉn pɔ-ʉt yar-to nɛ.‡

⁸ Ka da-de **wan-tɔm-wʉ Shir** ayoore-wʉ hururʉ kar-ɔ ʉn wʉ, a jorbʉrʉ ɔ ken Haag-ɔ o-ra o-rʉw rʉw n-mɛ m-sa. Buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to m-sa wakturʉ m-hyó, ⁹ Buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉn rii-yɛ ʉn hoog-yɛ rɔ n-mɛ ʉn ká sa-mɔ à marurʉ. Buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉn hat-to m-sa sabrurʉ.

¹⁰ Ká da-ɔ **wan-tɔm-wʉ Shir** atette-wʉ hururʉ kar-ɔ ʉn wʉ. Yo ken caari-yo o-regen yo he'enurʉ zee-mɔ n-tɔn yo rɔ ʉn rɛ o-ra untʉn ʉs-myak rwʉʉn-mɔ n-tɔn. Yo he'eburʉ ʉn buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉt-roog komo ʉn yish-to m-hɔ nɛ.§

¹¹ Jin-de ʉn ká regen-yo komo "Gaag-de." Yo muuturʉ buʉg-ʉr gaan-de m-hɔ kap be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉn ká hɔ-mɔ wargurʉ ʉr-gaag. Hun-nɛ ʉt-moor nɛ yɛ swɔ ká hɔ-mɔ à yɛ marurʉ, remen gaag-de ʉn mɔ.*

¹² Ka da-de **wan-tɔm-wʉ Shir** anasse-wʉ hururʉ kar-ɔ ʉn wʉ. A wosurʉ buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉr-hɔ, buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to o-reng, komo buʉg-ʉr gaan be-de ʉn buʉg-ʉt tet-to ʉn yege-regen wargurʉ o-comb. Buʉg-ʉr gaan-de m-how ba m-cecar, kaanɛ komo buʉg-ʉr gaan-de m-tet.†

¹³ Ka da-ɔ ʉm gwoturʉ, ʉm hogurʉ yo ken gwom-yo yo rɔ ʉs-kan bɔ yo ro m-hukse n-tɔn m-yo à. Yo rɔ m-zee, "Rii-yo ʉr-'won! Rii-yo ʉr-'won! Rii-yo ʉr-'won, be-de ʉn kap ɔ ʉn hun-nɛ yɛ ʉn hono o-dak remen rem-se he m-kor da-ɔ **yan-tɔm-yɛ Shir** nen tet yɛ hure kar-to ʉn yɛ!"

Bɔr-ʉs jero

Kar-o ataane-ɔ

¹ **Wan-tɔm-wʉ Shir** ataane-wʉ huru kar-ɔ ʉn wʉ. ʉm hyanurʉ regen-yo he'ene rwʉʉn-mɔ n-Tɔn shir haan-mɔ n-dak à, komo a ya'asurʉ wʉ rii-yo ʉn tiks ʉn 'wugupte-ɔ ʉn ka kuub-ɔ ʉr-dʉw ɔ. ² Da-ɔ wʉ tikshe ká kuub-ɔ à, de ken hye-de rwʉʉnʉrʉ sa o zee hye-de ʉn caari-ɔ o-ra, har ká hye-de rwɔ'ʉ ʉr-hɔ ʉn kʉs-ɔ n-tɔn nɛ nom o-comb.* ³ Yege-'e rwʉʉnʉrʉ n-mɛ ʉn ká hye-de, yɛ cirurʉ ʉn hono o-dak, a ya'ʉ yɛ gwomo-to ʉs-tot untʉn yege-tot.† ⁴ A kewsʉ yɛ komo ʉn taase yɛ sabarse pɔ-to n-dak, kɔ ʉt-ran, kɔ ʉs-'yo, sɛ de hun-nɛ yɛ rotte napa-ɔ Shir ʉn zwon-to ʉn yɛ á.‡ ⁵ A 'ya yɛ gwomo-to ʉn hɔ ʉn net á, sɛ de yɛ rangse hun-nɛ har reng-ʉs taan. Ye ya'ag hun-nɛ m-reeten untʉn reeten-mɔ ʉn totonte-ɔ o-tot. ⁶ N-mɛ ʉn ká hɔ-to hun-ne a hoob m-mar, amba yɛa kum á. Yɛa dishe m-mar amba mɔa yage m-haan.§

* **Bɔr-ʉs eer:3** 8:3 Hyen komo: Emos 9:1; Rwʉʉ 30:1,3. † **Bɔr-ʉs eer:5** 8:5 Hyen komo: Rewi 16:12; Izik 10:2; Rwʉʉ 19:16; Hyan 11:19; 16:18. ‡ **Bɔr-ʉs eer:7** 8:7 Hyen komo: Rwʉʉ 9:23-25; Izik 38:22. § **Bɔr-ʉs eer:10** 8:10 Hyen komo: Isha 14:12. * **Bɔr-ʉs eer:11** 8:11 Hyen komo: Irmí 9:15. † **Bɔr-ʉs eer:12** 8:12 Hyen komo: Isha 13:10; Izik 32:7; Jowe 2:10,31; 3:15. * **Bɔr-ʉs jero:2** 9:2 Hyen komo: Taka 19:28. † **Bɔr-ʉs jero:3** 9:3 Hyen komo: Rwʉʉ 10:12-15. ‡ **Bɔr-ʉs jero:4** 9:4 Hyen komo: Izik 9:4. § **Bɔr-ʉs jero:6** 9:6 Hyen komo: Ayub 3:21; Irmí 8:3.

⁷ Ká 'e-ye sha'ag jòk-ye a zongse remen ur-gun à. Hi-to un ye rɔ yeresse untun gond-to o-zinariya, co-se un ye komo sha-mo un co-se un hun-ne.* ⁸ Hi-se un ye untun hi-se un ne'a, yin-ye un ye untun yin-ye o-zur.† ⁹ Ye copuru matuku-to ut-kwom n-te un be-to un ye, gɔ un to hun-ne rɔ m-cop remen ur-gun à, zááz-o un kukun-to un ye m-shas untun zááz-o un jòk-ye ur-gun.‡ ¹⁰ Ye rɔ us-tur ne, se un tot un hun-ne untun yege-tot. Tur-se un ye rangsute hun-ne har reng-us taan. ¹¹ Ye rɔ un ko-Gwomo ne, wu ye rɔ un kus-o un wu à, wu rɔ ká **wan-tom-wu Shir** wu a ya'ase gwomo-to un ká kuub-o ur-duw o à. Jin-de un wu un rem-de **ut-Ibra** "Abaddon" wu, ut-Girik komo, "Aporiyon" Wata "Wan-hom un hun-ne."

¹² Rii-yo ur-'won de ur-takan aragte, kuks ut-yoor to roone à.

Kar-o acinde-o

¹³ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** acinde-wu huru kar-o un wu, um hoguru o ken cor-o rɔ m-rwuun be-de un ka kar-ut nass-to un **hana-o** un zinariya o rɔ un her-o Shir à.§ ¹⁴ Ka cor-o zeeru **wan-tom-wu Shir** acinde-wu, ka wu ro o-kar ne ut-kom à, "Ho'osune ka yan-tom ye Shir nen nass-ye ye rɔ ke'o un roog-o o-Yupireti à!" ¹⁵ Ka **yan-tom-ye Shir** nen nass-ye, a un ho'osundu ye remen ye hoot buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hun-ne ye un hono o-dak. Shir ess ka yan-tom ye remen ká da-o un ká ho-de, un ká reng-yo un ká hak-o ne. ¹⁶ Um hoguru moor-to un ka karma-ne ye n-ton un jòk woose miriyon zungu-us yoor [200,000,000].

¹⁷ Da-o um hyane ka jòk-ye un yan-da-se un ye ne à, ye ro untun kaane: matuku-to un ye to ut-kwom ut-jaas to záà untun o-ra, un to ken ne untun sha-mo o-comb un ho-mo ut-wa ne un mo ut-ru ne. Kɔ yo ke jòk-yo komo hi-de un yo rɔ untun de o-zur, komo ta'ar-to un caari-o o-ra m-rwuun un nu-o un ye ur-'hye ne. ¹⁸ A hooru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un hun-ne un ká ta'ar-to un caari-o o-ra to, ur-'hye m-tukne de rwuune un nu-se un ye à. ¹⁹ 'Wons-mo un ka jòk-ye rɔ un nu-se un ye, un tur-se un ye ne komo. Tur-se un ye komo rɔ ut-hi ne untun to un hwɔ un gwomo-to un hogusse un hun-ne m-hoog ne.

²⁰ Amba ka hun-ne ye mare un ka rangse-o á, ye kwangute m-waktune be-de Shir. Ye senguru un kwukte un **ya-ut-kot** m-gir ne un saw-to a nome ut-kom à un zinariya, kɔ azorpa à, kɔ un kwom-ut jaas-to, kɔ ur-ta'ar, kɔ us-'yo, toa hoks m-hyan á, toa hoge á, toa hoks m-arag á.* ²¹ Komo ye kon a soksu ye **ba'as-to** un hun-ne ye ye hoome á, kɔ hyat-to ye nome un bu-yo un mor, o-ás, kɔ hyow-de un ye á.

Bɔr-us op

Wan-tom-wu Shir un ya o-takurda o-rek yo ne

¹ Ka da-de ne, um dooru m-hyan un ko-caari-wu un ko-beeb-wu un **wan-tom-wu Shir** rɔ m-kergune zee-mo un n-Ton shir. Ke'ente-ut hokkussute wu, o-gwanga ne un hi-de wu. Co-o un wu us-myakt untun ur-ho, na-se un wu untun ser-to o-ra. ² Wu rɔ un ya o-takurda o-rek yo ne upsusse un kom-to un wu. Wu essuru na-o un wu o ur-re n-me m-sa, na-o ur-kwanta komo o-dak. ³ Wu rwunturu cor-o o-zaaz untun o-zur. Bɔ wu 'yonste cor à, dàkàr-ut ta'yoor shasuru un caari-o o-zaaz. ⁴ Bɔ ka dàkàr-ut ta'yoor-to teperte à, um zonguru um genet. Amba um hoguru o ken cor-o cepente ut-ma rwuun-mo n-Ton o rɔ m-zee, "Rii-yo ka dàkàr-ut ta'yoor-to rwore à, wɔ jar o gen á ma-to m-rwuunte to á!"

* **Bɔr-us jero:7** 9:7 Hyen komo: Jowe 2:4. † **Bɔr-us jero:8** 9:8 Hyen komo: Jowe 1:6. ‡ **Bɔr-us jero:9** 9:9 Hyen komo: Jowe 2:5. § **Bɔr-us jero:13** 9:13 Hyen komo: Rwu 30:1-3. * **Bɔr-us jero:20** 9:20 Hyen komo: Bɔng 115:4-7; 135:15-17; Dane 5:23.

⁵ Ka da-de, ka **wan-tom-wu Shir** wu um m-hyane eso na-o gaan n-me m-sa na-o gaan o-dak à, wu jaksuru kom-o un wu o ur-re n-Ton shir. ⁶ Wu tondu ru un jin-de wan-hoog-mo un ba m-ta har ya nomot, wu nome Ton-o shir un kap o un rem-se ro ne n-me un o à, komo o-dak un rem-se ro n-me un o à, m-sa un kap rem-se ro n-me un mo à! **Wan-tom-wu Shir** zeeru, “Naas o da-o kus á! ⁷ Da-o **wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu hure kar-o un wu à, ka da-o Shir he m-shoos un senge-mo un wu. Toa kor untun bo wu rure guw-ne ye un wu ye ro un rwor un ma-to un wu à.”*

⁸ Ka da-de um dooru hoge un ka cor-o n-Ton shir o dooru me zee komo, “Neke o goks ka ya o-takurda o-rek yo yo, yo ro upsusse un kom-to un **wan-tom-wu Shir** wu ro eso na-o gaan o-dak o-gaan n-me m-sa à.”

⁹ Um nekuru be-de **wan-tom-wu Shir** um zeeru wu ya'as me ka ya o-takurda yo. Wu zeeru me, “Goks yo o ti. Yo a nom m-rerem un nu-o ru untun so. Amba wo corusse ya-yo a nom ur-gaag n-me ut-men.” ¹⁰ Ka da-de um goksuru ka ya o-takurda yo un kom-to un **wan-tom-wu Shir**. Um ti'iru yo. Yo nomuru m-rerem untun so un nu-o re, amba bo um komte m-ti à, men-ut re wargu ur-gaag.† ¹¹ Ka da-o a dooru me m-rure unze, “Se o rur rii-yo he m-kor kane un co komo à be-de un buug-to un hun-ne, hon ut-dak, ko de ke rem-de, un gwomo-ne ne.”

Bor-us op o-gaan

Yan-su'e un Shir nen yoor

¹ Ka da-o a ya'asu me o-ko yo ur-me'es, komo a zeeru me, “Neke o me'es **Pyo-o Shir o-hana** ne. O oog ye ro ur-bongon n-me un o à.* ² Amba taase o me'es 'woog-o n-do, remen a ya'assute ye ro **Yahuda**-ne á. Yea yawag bo-o ba m-kukop har us-reng kwooz-ut yoor us-yoor [42].‡ ³ Man 'ye yan-swq-us re nen yoor ur-beeb. Yea cup matuku-to un tuk-mo ut-men, yea rur Ma-to Shir har ut-ho o-dugu un zungu-us yoor un ho-ut kwooz-ut tet [1,260].” ⁴ Ka **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye nen yoor-ye ro 'yo-se o-zetun us-yoor un ka pitirra-ut yoor-to ne to ro shero shero un her-o Wan-Koyan wu un hono o-dak à.§ ⁵ Urege wu ken wu ro m-senge wu hogussute ye m-hoog, ra-o a rwuun un nu-se un ye o tuks yan-yage-to un ye. Un kaane, kap o un yan-yage-to un ye he m-merme. ⁶ Ye ro ur-beeb ne ye tigité kus-o n-ton remen taase a hye kem un ka ho-to yette un ko'ot-o un ma-ut re à. Ye ro ur-beeb ne be-de un ruw-se m-ho, ye mustu se m-hyó; komo ye ur-beeb ne ye hantute hono o-dak ko mo ke go un rew-m yo-mo mo un kap da-o ye cone à.*

⁷ Da-o ye komse rwor un tom-o un ye à, ka da-de ka nem-yo o-kot yo rwuune n-me un kuub-o ur-duw à he ye m-kup yo jiish ye ur-beeb komo yoa re ur-ho un ye, komo yo hoom ye.† ⁸ Komo a rus u-to un ye un cow-yo un ka caari-o o-bo o o a kemte Wan-Koyan-wu un ye à. A un hongse jin-de un ka bo-o o-**Sodom** ne, o-**Masar** ne. ⁹ Komo ho-ut tet ur-purug buug-to un hun-ne, ko o ke baag-o, ko de ke rem-de un ko to ke dak-to ne, yea morge ye gut ka u-to, komo ye wen a duk to. ¹⁰ Hun-ne ye un hono o-dak a nom o-zak remen mar-mo un ka **yan-Rwor un Ma-to Shir** ye yoor. Yea nom o-biki, ye tomte or un ye ne m-yar remen ka **yan-Rwor un Ma-to Shir** yoor-ye ye hante ka hun-ne ye un hono o-dak ye o-range à.

¹¹ Amba bo ka ho-ut tet-to ur-purug aragte à, shik-mo un hoog rwuunu be-de Shir mo cowuru be-de un ye. Ye inu eso eso un na-se un ye. Gyer-o reeru bo un ka ye

* **Bor-us op:7** 10:5-7 Hyen komo: Rwu 20:11; Kara 32:40; Dane 12:7; Emos 3:7. † **Bor-us op:10** 10:10 Hyen komo: Izik 2:8—3:3. * **Bor-us op o-gaan:1** 11:1 Hyen komo: Izik 40:3; ZeKa 2:1-2. † **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hak-us tet ur-purug. ‡ **Bor-us op o-gaan:2** 11:2 Hyen komo: Ruka 21:24. § **Bor-us op o-gaan:4** 11:4 Hyen komo: ZeKa 4:3,11-14. * **Bor-us op o-gaan:6** 11:6 Hyen komo: 1Gwm 17:1; Rwu 7:17-19; 1Sam 4:8. † **Bor-us op o-gaan:7** 11:7 Hyen komo: Dane 7:7,21; Hyan 13:5-7; 17:8.

hyanu ye à.‡ 12 Ka da-de ye hoguru caari-o o-cor rwuun-mo n-Ton shir o ro ye m-zee, "Daan no kane!" Ye argu m-da n-Ton shir n-me ut-ke'ente, yan-yage-to un ye ro gut.§

13 A kane un ka da-o, a nomuru mo ken caari-mo un nukte-mo o-dak mo, buug-ur gaan be-de un buug-ut op to un ka bo-o wurmuru. O hooru hun-ne dugu-us ta'voor [7,000]. Hun-ne ye kuse à ye hoguru o-gyer deen, ye sekemsuru Shir-wu n-Ton.*

14 Rii-yo ur-'won ayoore-yo aragte, komo rii-yo ur-'won atette-yo ka roone m-moka.

Kar-o ata'yoore-o

15 **Wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu hururu kar-o un wu, a hoguru us-cor se m-'wons n-Ton shir se ro m-zee,

"Shir rwo'og gwomo-to un hono o-dak
m-warag gwomo-ut Wan-Koyan na
un **Kiristi** wu ma un wu ne.

Komo wua nom ut-gwomo ba m-ta har ya nomot!"†

16 Ka sek-ye ur-kwooz un nen nass-ye [24], ye ro tara tara un kwuur-to un ye n-her o Shir, ye kwukturu co-se un ye ro un gwot o-dak, ye nomuru Shir ur-bongon. 17 Komo ye ro m-zee,

"Te bomog wo, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap,
wo wu ro m-moka à, komo wo wu ro n-ga à,
remen o dekse beeb un du,
komo o takante gwomo-ut ru.

18 Dak-ut shiiste us-ryaab, remen da-o un ryaab-us ru woosunte.

Da-o woosunte o a hette piishe un margan-ne ut-ma à,
woa ya'as **yan-Rwor un ma-to Shir** ur-'yons
ye ro guw-ne ru à.

Komo un yan-ba-m-kukop ne
un kap o un hun-ne ne ye ya'u wo m-sek à,
es-mo un caari-ne ha-mo un rek-ye.

Komo woa saburse kap o un ye hante o sabre o-dak à!"‡

19 Ka da-de a tikshuru **Pyo-o Shir** n-Ton shir. Ka da-o a hyanuru ka ba-o un wu o un ess ut-ma o n-me un Pyo-o un wu. A nomuru o ken myakt-o, o-zaaz ne, o-dakar ne, un nukte-mo o-dak ne, un caari-ye un ta'ar-ye un kem ne.§

Bor-us op us-voor

Wu ken ne'a-wu un caari-yo o-hwo ne

1 Ka da-de um hyanuru to ken caari-to ut-hyat to n-Ton o-shir. Um hyanuru wu ken ne'a-wu a hokke ur-ho à, o-reng komo yo ro un kus-o un na-se wu, un hi-de un wu komo wu ro ut-gond ne to un regen op un voor [12]. 2 Wu ro ur-uub ne, komo wu dakuru kan remen hoog-mo un dwum-to o-mat. 3 Ka da-de um hyanuru komo o ken napa-o ut-hyat o n-Ton shir. Um hyanuru yo ken caari-yo o-hwo o o-jaas yo yo, ut-hi ne ut-ta'voor us-kar ne us-op, ut-gond ne ut-ta'voor un hi-to un yo.* 4 Tur-de un yo wishuru buug-ur gaan be-de un buug-ut tet-to un regen n-ton, komo yo jondy ye n-dak. Ka da-de yo esuru 'ge un her-o un ka ne'a-wu, bo wu ro un ma-to mat à, zongse yo corute wa un ka ne'a-wu.† 5 Komo wu maturu wa un wu wan-campo, wu he nom un gwomo-to un hun-ne kap un ko-yo o-kwom à. Amba Shir rumsuru ka wa-wu wu

‡ **Bor-us op o-gaan:11** 11:11 Hyen komo: Izik 37:10. § **Bor-us op o-gaan:12** 11:12 Hyen komo: 2Gwm 2:11.

* **Bor-us op o-gaan:13** 11:13 Hyen komo: Hyan 6:12; 16:18. † **Bor-us op o-gaan:15** 11:15 Hyen komo: Rwu 15:18; Dane 2:44; 7:14,27. ‡ **Bor-us op o-gaan:18** 11:18 Hyen komo: Bong 2:5; 110:5; 115:13. § **Bor-us op**

o-gaan:19 11:19 Hyen komo: Hyan 8:5; 16:18; 16:21. * **Bor-us op us-voor:3** 12:3 Hyen komo: Dane 7:7.

† **Bor-us op us-voor:4** 12:4 Hyen komo: Dane 8:10.

deturu wu n-Ton o-shir be-de un kwuur-o un wu.‡ 6 Ka ne'a-wu komo wu somuru so o-kot. Wu nekuru be-de Shir ja'ase remen wu à, be-de a he wu m-gwot har ut-ho o-dugu un zungu us-ʊoor un ho-ut kwooz-ut tet à [1,260].

7 Gun-ur argu m-ine n-Ton. Mikayer un **yan-tom-ye Shir** ye un wu ne ye dumuru un ka hwo-yo ne, ka hwo-yo komo un yan-tom ye un yo ne ye sengu ur-gun.§ 8 Amba gun-ur reeru ka hwo-yo, a yanu yan-tom ye un yo, komo a wenu ye she'et-de n-Ton shir bo un ka da-o. 9 Ka caari-yo un ko-mong-yo hwo-yo, komo yo a m-aag **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, ka wu ro un egusse kap o un hun-ne ye o-dak à. A jorbu yo n-dak mosse un yan-tom ye un yo ne.*

10 Ka da-de, um hoguru o ken caari-o un cor-o n-Ton shir o ro m-zee, "M-moka gwu, ur-beeb ne, ut-gwomo ne to un Shir na, komo un beeb-ur **Kiristi** ne rwunte.

Remen a jorbussute wan-yage-ut or na ne n-dak, ka wu ro un ce'e un or na ne ut-ma un her o Shir m-tet, m-how ne à.†

11 Ye reeg ur-ho

un bu-yo un hyo-mo un Ya o-Rwuug o-Ca Komo ye reeg ur-ho un bu-yo ye rurute hun-ne ne ma-ut Yeso wu he ye hoks m-gu à.

Komo ye reeg ur-ho remen ye was un hoog-mo un ye ne á har gyer-o m-mar reet ye á.

12 Remen kaane, nom no o-zak myet no ye ro ur-she'et n-Ton shir à!

Amba hono o-dak m-sa ne toa warag rii-yo ur-'won!

Remen **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu he'ebute be un no!

Wu shiishe us-ryaab, remen wu nepsé da-o un wu teeste."

13 Bo ka hwo-yo nepte a jorbute yo n-dak à, yo ciru rangse un ka ne'a-wu mate wan-campo à. 14 Amba a ya'uru ka ne'a-wu kukun-ut yoor-to un caari-yo o-gwom remen wu huksute n-ton ha-mo o-dakar be-de a jamsu wu à remen kane a he wu m-gwot a 'er wu be-de un ka hwo-yo har hak-us tet ur-purug.‡ 15 Ka hwo-yo rwunturu m-ho un nu-o un yo untun o-roog, unze remen ho-mo reet wu. 16 Amba dak-o guuru ka ne'a-wu, be-de un ups o-nu, o coruru ka ho-mo rwuune un nu-o o-hwo à. 17 Ka hwo-yo hogu ryaab-se un ka ne'a-wu deen. Yo 'yonsunduru ur-gun un baag-o un ka ne'a-wu ne, un ka ye ro o-dorotte un **karamsa-to** Shir ne à, ye eks komo un o Shir unze ye ma Yeso ye ro. 18 Ka hwo-yo esuru n-te m-hyereg mo n-riib m-sa.

Bor-ʊs op ʊs-tet

Nem-yo o-kot

1 Komo um hyanuru yo ken nem-yo o-kot yo m-rwuun n-me m-sa. Yo ro ut-hi ne ut-ta'oor, us-kar ne us-op, ut-gond ne ut-op un kar-se un yo. Komo un ko de ke hi-de, jin-ut ro kon to un yo'og-o Shir.* 2 Ka nem-yo um hyane à yo sha'ag o-gu, amba na-se un yo nomuru ut-gos us-can ne deen un kanku-to m-seeb ne untun kanku-to un yo ken nem-yo, yo a m-aag *o-beyar* à. Nu-o un yo nomuru untun o o-zur! Ka hwo-yo

‡ **Bor-ʊs op ʊs-ʊoor:5** 12:5 Hyen komo: Isha 66:7; Bong 2:9. § **Bor-ʊs op ʊs-ʊoor:7** 12:7 Hyen komo: Dane 10:13,21; 12:1; Ydas 1:9. * **Bor-ʊs op ʊs-ʊoor:9** 12:9 Hyen komo: Taka 3:1; Ruka 10:18. † **Bor-ʊs op ʊs-ʊoor:10** 12:10 Hyen komo: Ayub 1:9-11; Zeka 3:1. ‡ **Bor-ʊs op ʊs-ʊoor:14** 12:14 Hyen komo: Dane 7:25; 12:7. * **Bor-ʊs op ʊs-tet:1** 13:1 Hyen komo: Dane 7:3; Hyan 17:3,7-12.

ya'asū ka nem-yo beeb-de un yo, un kwuur-o un gwomo-to un yo ne, komo un beeb-de un yo ne de ut-gos.† 3 Um hyanuru hi-ur gaan be-de un hi-to un ka nem-yo, sa o zee a un hogussu de m-hoog mo he yo m-ho à, amba ká nat-o caari-o teeste. Barag-se un hun-ne un hono o-dak kap wargu be-de un ka nem-yo, ye sengu yo m-dore. 4 Hun-ne kwukturū ka hwo-yo remen yo ya'ag ka nem-yo ur-beeb. Ye kwukturū ka nem-yo komo, ye ro m-cit, “¿Wan wu ro untun ka nem-yo? Komo ¿wan wu ne he ur-gun un yo ne?”

5 Ka da-de a ya'uru ka nem-yo rwor un ma-to o-hwaa to un yo'og-o Shir, komo a ya'u yo ut-gwomo, yo nom bo yo cone à har us-reng kwooz-ut yoor us-yoor [42]. 6 Ka nem-yo haku nu-o un yo, yo ciru yo'og-o Shir un reeb-to un jin-de un wu ne, un be-de wu ro ur-she'et ne à, kap komo un ye ro ur-she'et n-Ton shir ne à.‡ 7 A ya'uru ka nem-yo ut-gwomo remen yo nomot ur-gun un hun-ne ye Shir ne komo remen yo reet ye. A ya'u yo ut-gwomo to un ko o ke baag-o, un ko ye ke hun-ne ye ne, un ko de ke rem-de ne, un ko o ke dak-o ne.§ 8 Kap o un hun-ne ye ro ur-she'et un hono o-dak à ye kwukturū ka nem-yo. Ye ro ka ye a gene jin-to un ye n-me un ka takurda-o á. Ka takurda-o ro takurda-o un hoog o un ká Ya o-Rwuug o-Ca a pane à. Cin ba a un nom hono o-dak, ká Ca-yo gene jin-to un ká hun-ne ye, ye he m-she'et ba m-ta à.*

9 Kap wu ro ut-to ne to m-hoge à, yage wu hogeté!

10 Bon wu a esse be-de un nom m-guw à,
be-de m-guw a he wu m-es.

Komo bo un wu a esse a ho o-magay à,
o-magay a he wu m-ho.

Un gon to ka se hun-ne ye Shir joosute ye 'mo ur-hur be-de un dor-o Shir.†

Nem-yo rwuune n-dak à

11 Ka da-de um hyanuru yo ken nem-o hor-yo yo komo, yo ro m-rwuun n-dak à. Yo ro us-kar ne us-yoor untun se o-ca, komo yo cepuru ut-ma, yo rakste hun-ne untun bo ka hwo-yo ro m-nom à. 12 Yo kuusuru kap gwomo-to un ka nem-yo ur-takan yo. Yo rwo'uru hono o-dak un hun-ne ne ye ro ur-she'et n-me un o à, ye kwukte ka nem-yo ur-takan yo, yo hoog-mo m-mar mo a hogusse yo teese à. 13 Yo nomuru rem-se ut-gos se ut-hyat, har yo rwo'uru o-ra m-rwuun n-Ton shir har n-dak un yish-ye un kowan. 14 Yo raksuru kap o un hun-ne ye ro ur-she'et un hono o-dak à un saw-to ut-hyat to a ya'u yo m-nom à un yish-ye un ka nem-yo ur-takan yo. Ka nem-yo zeeru hun-ne ye un hono o-dak ye me toog, o sha'e ka nem-yo ur-takan yo yo a hogusse m-hoog mo m-mar o-magay à, amba myet un kaane ne yo nom hoog à. 15 A ya'u yo ut-gwomo yo ye'et ka rii-yo sha'e ka nem-yo a maa à hoog, remen yo teperté. Ka da-de ká nem-yo a maa à zeeru hun-ne hoom kap o un wu yage kwukte un ká toog-o ro sha-mo un ká nem-yo à. 16 Ka nem-yo gakte ko wu ke remen wu kumut o-napa be-de un kom-o ur-re ko ur-zwon. Ko wu ke: rek-wu, ko gos-wu, ko-ya-o-kwum, ko ko-koob, mat-de o-sasa un ko-guw ne. 17 Ye nomog kaane remen yatt-wu hoksé m-o ko m-baab á se wu ro un ka napa-o ne, wata jin-de un ká nem-yo ko ramba-de un jin-de un yo.

18 Ká rii-yo depete net ceker ur-bon ne remen wu nept ma-to un ka napa-o. Um zeeg kaane remen ka oog-de de ro oog-de ma-hun. Ka oog-de un ka nem-yo de ro zungu-us cind un kwooz-ut tet us-cind [666].

Bor-us op us-nass

Sep-o un ye kume gwu à

† **Bor-us op us-tet:2** 13:2 Hyen komo: Dane 7:4-6. ‡ **Bor-us op us-tet:6** 13:5-6 Hyen komo: Dane 7:8,25; 11:36. § **Bor-us op us-tet:7** 13:7 Hyen komo: Dane 7:21. * **Bor-us op us-tet:8** 13:8 Hyen komo: Bong 69:28.

† **Bor-us op us-tet:10** 13:10 Hyen komo: Irmu 15:2; 43:11.

1 Ka da-ō ūm gwōtūrū, ūm hyanūrū Ya o-Rwūg o-Ca yo rō eso n-tōn ūn Haag-ō o-Urusharima* mosse ūn wū ne hun-ne dugu-o zungu ūn kwooz-ūt yoor ūs-nass [144,000], ye a gene jin-de ūn wū ūn de ūn Tato ūn wū ne à ūn zwōn-tō ūn ye.†
 2 Komo ūm hogurū ras rwūun-mō n-Tōn shir ūntūn dwūm-de ūn ja-mō m-hō mō m-sa, ūntūn dwūm-de o-dākār. Ka ras-ō ūm hoge à ya o ro ūntūn ras-ō ūn yan-bu ūt-moro tō ūn ye. 3 Ka caari-de ūn buug-de ūn ya-ūt-sep ye hurū sep-o pū-ō n-co o ūn kwūr-ō ūt-gwōmo tō Shir, n-co o ūn ka rem-se ūn hoog-ūs nass-se, komo ūn co o ūn ūn ka sek-ye ye ūr-kwooz ūn nass [24]. Yatt-wū he hoks ūn yoos ūn ka sep-ō à se hun-ne dugu-o zungu ūn kwooz-ūt yoor ūs-nass [144,000] cot, ye kume gwū ūn hōno o-dak à. 4 Ye ka hun-ne ye, ye naase hi ūn de ūn ye m-rwūk be-de ūn rew-mō ūn ne'a-ne á, remen ye she'etté she'et-de ba m-kūkōp. Ye dōrūrū ká Ca-yo kō ke sō-yo cōwe. Shir ooste ye n-me ūn ges-ō ūn hun-ne komo a ya'asū ye ūntūn **seke**-de ūn mat-de ūs-'yo de ūr-takan be-de Shir o-Ca ne. 5 Ye tak ūn nōm ūt-bō, hun-ne hoks ye m-yo'og á.‡

Yan-tōm-ye Shir nen tet

6 Komo ūm hyanūrū wū ken **wan-tōm-wū Shir** wū rō ūs-ryoog ūn kus-ō n-tōn. Wū rō bupū ūn ma-tō ba m-ta ne, wū ūs-ryoog ūn kō'ot ūn ka **Ma-tō m-Rerem** ne be-de ūn hun-ne ye ūn hōno o-dak, ūn kō o ke dak-ō, ūn kō o ke baag-ō, ūn kō de ke rem-de ne, n-me ūn kō ye ke hun-ne ye. 7 Wū 'yonsurū cōr deen, wū zee, “Gyer nō Shir, komo nō būm jin-de ūn wū de ūt-gōs. Remen da-o kewrūnsute m-mōka o wū hette piishe ūn kap o ūn hun-ne ūt-ma à. Kwūktū nō wū, wū wū nōme o-Tōn, o-dak ne, m-sa ne, komo ūn yish-tō m-hō ne!”

8 Wū ken **wan-tōm-wū Shir** ayoore-wū dōrūrū wū ūt-ke'ente o-zaaz, wū rō m-zee, “**Babira**-o hyeeste, Shir tōk ká caari-ō o-bō o **ba'as-tō** ūn hun-ne ye ūn o, o hyeeste! Hun-ne o-**Babira** ye nakante myet o ūt-dak remen ye joroté Shir. Ye m-nōm kááne ūntūn ko-kaar-wū a ya'e m-ke be-de ūn campo-ne a nomot o-ás ūn wū ne à.”§

9 Komo **wan-tōm-wū Shir** atette-wū dōrbūrū ye, wū dakūrū cōr-ō ūr-beeb ne, “Shir a tops myet bōn net-wū kwūkte ka nem-yo ūn sha-mō ūn yo ne à. Komo bōn wū gokse napa-ō ūn yo ūn zwōn-de ūn wū à, kō komo ūn kom-tō ūn wū à, 10 Yea sū ibitte-de ūn ryaab-se Shir, Shir a pūrē ye deen remen wū rō ūs-ryaab ūn ye ne. Shir a popōr ye ūn ta'ar-tō ūn caari-ō o-ra n-her o ūn yan-tōm ye ūn wū komo n-her o ūn Ya o-Rwūg o-Ca.* 11 Hye-de ūn ka ra-ō atte ye ūn ya-ūr-koob à, de sengu m-da n-tōn ba m-ta har ya nomot. Wūwe-ūr rō kōn á m-tet, m-how ne, remen ye kwūktute ka nem-yo o-kōt yo ūn sha-mō ūn yo ne, komo ye gokste napa-ō ūn jin-de ūn yo.”† 12 Remen kaane, hun-ne ye Shir, ká ye rō m-dōre ūn **karamsa**-tō Shir komo ye sher ūn Yeso à, se ye senge o-dōrotte m-sheer ne be-de ūn wū.

13 Ūm doorū hoge ūn o ken cōr-ō n-Tōn shir o rō m-zee, “Gen tō ka: Ya-o-kwūm-ye, ye rō m-mar n-me ūn guw-m Wan-Koyan à cir-mō m-mōka!”

Kūkt-o zee, “Nip-ō! Ya-o-kwūm-ye jip remen yea wūwe swō ūr-koob de ūn ye, remen 'yons-de ūn senge-mō ūn ye mō ūr-bon rō ye m-dōre!”

Yer-mō ūn hōno o-dak

14 Ūm gwōtūrū, komo reeno ūn co-o re ūm hyanūrū ke'ente-o pus-ō, tara ūn ka ke'ente-ō wū ken wū “ūntūn **Wà-wū ūn Net**”‡ o-gond ne o o-zinariya ūn hi-de ūn wū, komo wū rō o-riji ne yo m-rye deen ūn kom-ō ūn wū. 15 Wū ken **wan-tōm-wū**

* **Bōr-ūs op ūs-nass:1** 14:1 ūt-Girik: o-Sihiyona. † **Bōr-ūs op ūs-nass:1** 14:1 Hyen komo: Izik 9:4; Hyan 7:3.
 ‡ **Bōr-ūs op ūs-nass:5** 14:5 Hyen komo: Zepa 3:13. § **Bōr-ūs op ūs-nass:8** 14:8 Hyen komo: Isha 21:9; Irmī 51:8; Hyan 18:2. * **Bōr-ūs op ūs-nass:10** 14:10 Hyen komo: Isha 51:17; Taka 19:24; Izik 38:22. † **Bōr-ūs op ūs-nass:11** 14:11 Hyen komo: Isha 34:10. ‡ **Bōr-ūs op ūs-nass:14** 14:14 Hyen komo: Dane 7:13.

Shir wu rwuunuru un **Pyo-o Shir** wu aaguru eeg un caari-o o-cor un ka wu ro ur-she'et n-ton ur-ke'ente à. Wu ro m-zee "Tabbe riji-o ru, o shi m-ye, remen da-o m-ye wooste. Rem-se un hono o-dak neneste m-sok ne."§ ¹⁶ Ka wu ro tara n-ton ur-ke'ente à, wu tabbu riji-yo un wu un hono o-dak komo a yeruru rem-se un hono o-dak.

¹⁷ Bo un kaane wu ken **wan-tom-wu Shir** wu rwuunuru un **Pyo-o Shir** n-Ton shir, wu ma wu ro o-riji ne yo m-rye deen. ¹⁸ Ka da-de wu ken **wan-tom-wu Shir**, wu ro ur-beeb de m-sabarse ne o-ra, o rwuune o-hana à. Wu kangsuru ka **wan-tom-wu Shir** wu wa-o-riji yo m-rye. Wu zeeru wu, "Tabbe riji-o ru, o yend ut-anab un kat-o ut-anab o un hono o-dak, remen yakar-ye un to neneste." ¹⁹ **Wan-tom-wu Shir** tabbu riji-yo un wu un hono o-dak, wu kamsuru yakar-ye ut-anab. Wu jorburu ye un caari-o o-kuub o un pot un yakar-ye un anab un ryaab-se Shir. ²⁰ A potu ka yakar-ye un anab-ye n-jim de o-bo n-me un ka kuub-o. Hyó-m sengu m-rwuun un ka kuub-o, mo wooste hew-de ut-mer kwooz-ut jero [180]*† komo duw-de un mo wooste untun mita-o gaan ur-purug.‡§

Bor-us op us-taan

*Yan-tom-ye Shir ta'yoor
un swo ur-koob ne o-ta'yoor*

¹ Um hyanuru o ken napa-o n-Ton un Shir, o-caari, o ut-hyat komo: **Yan-tom-ye Shir** nen ta'yoor un swo ur-koob ne so-o ta'yoor, komo to to ro ur-kom, remen be-de un to a hette rwuunte un ryaab-se Shir se ur-kom. ² Um hyanuru o ken rii-o untun m-sa por por untun o-madipi, wuugse o-ra ne. Komo um hyanuru ka ye re ur-ho un ka nem-yo ne un sha-mo un yo ne un ramba-de un jin-de un yo ne à. Ye ro eso eso ut-moro ne ut-kom bupu to Shir ya'asu ye à ³ Ye ro un hu un sep-o **Mosa**, ko-guw-wu Shir, komo un sep-o un ka Ya Rwuug-o Ca-yo ne, ye ro m-zee, "Senge-m ru kutute hun-ne unze wo ro gos-wu

komo Wa-ut-Hyat, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap!

Cow-us ru se un men-ut pus-to se, se o-nip komo,

wu ko-Gwomo-wu ut-dak!*

⁴ ¿Wan wu ne a gyer Wan-Koyan,

wu seps jin un du á?

Wo wu cot ro ba m-kuqop.

Myet o un hun-ne yea haan,

ye kwuktu wo

remen un piish un ma-ut ru to un men-ut pus-to.

Komo hun-ne hoks m-hyan senge-m ru

m-kashi cas cas."†

⁵ Ka da-de um gwoturu um hyanuru **Pyo-o Shir** n-Ton shir. A upsussete ish-o un ka depi-o, o ro be-de un **karamsa-to Shir** à.‡ ⁶ **Yan-tom-ye Shir** nen ta'yoor rwuunuru un **Pyo-o Shir** un ryaab-us ta'yoor ne. Ye cupste gund-ut so-to m-cucas ne, komo un hap-se un zinariya ne un be-to un ye. ⁷ Se o-gaan be-de un ka rii-ye un hoog nass-ye ya'asu ka **yan-tom-ye Shir** nen ta'yoor-ye sheend-to o-zinariya ut-ta'yoor shiishe un ryaab-se Shir, wu ro wan-hoog ba m-ta har ya nomot à. ⁸ **Pyo-o Shir** shiiru ur-hye de ro m-rwuun be-de un seps-mo Shir un beeb-de un wu ne à. Yatt komo wu hokse

§ **Bor-us op us-nass:15** 14:15 Hyen komo: Jowe 3:13. * **Bor-us op us-nass:20** 14:20 Kiromita zungu-us tet [300]. † **Bor-us op us-nass:20** 14:20 ut-Girik: "stadia" dugu-o gaan un zungu-us cind [1,600]. ‡ **Bor-us op**

us-nass:20 14:20 Na-us nass ur-purug. § **Bor-us op us-nass:20** 14:20 Hyen komo: Isha 63:3; Bomo 1:15; Hyan 19:15. *

Bor-us op us-taan:3 15:3 Hyen komo: Rwu 15:1. † **Bor-us op us-taan:4** 15:4 Hyen komo: Irm 10:7; Bong 86:9. ‡ **Bor-us op us-taan:5** 15:5 Hyen komo: Rwu 38:21.

m-cow n-me un ka **Pyo-o Shir** o à se da-o ka **yan-tom-ye Shir** nen ta'oor-ye kome uksbe un ka swo ur-koob o-ta'oor o à, wata sheend-ut ta'oor-to un ryaab-se Shir. §

Bor-us op us-cind

Sheend-ut ta'oor-to un ryaab-se Shir

¹ Ka da-de um hoguru o ken cor-o o ur-beeb o ro m-rwuun n-me un **Pyo-o Shir**, ka cor-o ro un rure un **yan-tom-ye Shir** ta'oor. O zee, "Habe no, no duusbe hono o-dak ka sheend-ut ta'oor-to, to un ryaab-se Shir." ² **Wan-tom-wu Shir** wu ur-takan, wu haaru wu duusburu hono o-dak rii-yo ro un sheend-o un wu à. To ken nat-to rwuunuru to m-yo m-hoog ne deen un wur-to un ka hun-ne ye ro un napa-o un ka nem-yo ne à, komo un ye kwukte sha-mo un yo ne à.*

³ **Wan-tom-wu Shir** ayoore-wu duusburu rii-yo ro n-me un sheend-o un wu à n-me m-sa. Ho-m barmuru, mo warguru untun hyo-mo un net-wu mare à, kap o un rii-ye un hoog-ye ro n-me un ka sa-mo à ye maruru.

⁴ **Wan-tom-wu Shir** atette-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-me ut-roog un yish-to m-ho ne, to argu m-warag m-hyo. † ⁵ Um hoguru **wan-tom-wu Shir** gos-wu wu m-ho zee Shir;

"Wo ko-yan-men-ut pus-to wu

be-de un ma-ut ru to wo m-piish à.

Wo ro **Wu ba m-Kukop**,

wo ro m-moka, n-ga ne komo.

Remen kaane wo m-piish ut-ma hond hond.

⁶ Remen ye wuuste hyo-mo un hun-ne ru:

yan-ba-m-kukop un yan-rwor un Ma-to Shir ne.

O ya'uru ye m-hyo ye su. Top-o un ye o ka!"

⁷ Um hoguru cor n-te o-hana o ro m-zee.

"Ee, Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap!

Piish un ma-ut ru hond hond to ro,

wo komo ko-yan-men-ut pus-to wu."

⁸ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** anasse-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-me ur-ho. Komo a ya'ag de de tuks hun-ne un hund-o ra. ⁹ Hund-o un ka o-ra o tuksu hun-ne, har ye pyapu jin-de Shir, wu ro Wa-ur-Beeb be-de un ka re ur-koob o à. Amba ye waktune ye sekemse jin-de un wu á.

¹⁰ **Wan-tom-wu Shir** ataane-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à n-te un kwuur-o un gwomo-to un ka nem-yo. Comb-o argu hok un gwomo-to un ka nem-yo, komo hun-ne ye un wu hewruru rem-to un ye remen m-reeten. ‡ ¹¹ Ye agu Shir o n-Ton un jin-ur yo-de remen m-reeten mo ut-nat mo ye m-swo à. Amba ye waktune be-de un **ba'as-de** un ye á.

Wan-tom-wu Shir acinde-wu

¹² **Wan-tom-wu Shir** acinde-wu duusuru ryaab-se Shir se ro un sheend-o un wu à n-me un roog-o o-Yupireti. Ho-mo un o hwo'uru kap. Un kaane, gwomo-ne ye un dak-to ur-horan a hoks m-pas ha-mo ur-horim un karma-ne ye un ye ne. § ¹³ Ka da-de um hyambu yan-dak-ye rim-ye nen tet untun yege-ku. Ye rwuunte un nu-o un ka hwo-yo, un nu-o un ka nem-yo ne, un nu-o un ka wan-rwor un Ma-to Shir to, to ut-bo.

¹⁴ Ye **ya-ut-kot** ye, yan-nom ut-hyat, ye haag be-de un gwomo-ne ye un hono o-dak

§ **Bor-us op us-taan:8** 15:8 Hyen komo: Rwuu 40:34; 1Gwm 8:10-11; 2Nom 5:13-14; Isha 6:4. * **Bor-us op us-cind:2** 16:2 Hyen komo: Rwuu 9:10. † **Bor-us op us-cind:4** 16:4 Hyen komo: Rwuu 7:17-21; Bong 78:44.

‡ **Bor-us op us-cind:10** 16:10 Hyen komo: Rwuu 10:21. § **Bor-us op us-cind:12** 16:12 Hyen komo: Isha 11:15.

kap, ye kargunsu ye be-ur gaan remen a gun-ut ur-gun un Wan-Koyan ne un ho-ur gos-de de un piish ut-ma to Shir Wa-ut-Gwomo kap.

¹⁵ Um hogute Yeso m-zee, "War no: um robe ba un hwo o-da untun ko-hyow! Shir ya'ag ye ur-ho ye ro ero à, ye esse matuku-to un ye zongse à, taase ye neke ur-kor, ye hoge m-'e n-me un hun-ne!"*

¹⁶ Ka yan-dak-ye rim-ye ye kargunsu gwomo-ne un karma-ne ne un ye ne be-ur gaan, un de ken be-de a m-zee *Armagedon* à un rem-de **ut-Ibra**.†

¹⁷ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** ata'yoore-wu duusburu rii-yo ro un sheend-o un wu à un yo-mo un kus-o un n-ton. O ken cor-o ur-beeb o rwuunuru be-de un ka kwuur-o n-me un **Pyo-o Shir**, o ro m-zee, "A komog!" ¹⁸ A nomu o-myakt, o-zaaz ne deen, ut-dakar ne, un mo ken nukte-mo o-dak mo ne mo un ba ur-bon mo a take m-nom á cin da-o a nome net à. Ka caari-mo un nukte-mo o-dak mo komo deen mo nome.‡

¹⁹ Ka caari-o o-bo o **Babira** o purgu be-ut tet, bo-to un hon ut-dak kap to heeru. Shir baksu **ba'as-de o-Babira** wu rwo'u o swo un ka ibitte-de de un ryaab-se un wu se m-yo. § ²⁰ Ko o ke dak-o o ro n-tete de m-sa à o eguru, myet-o un caari-to ut-haag komo a do to m-hyan á.* ²¹ Caari-to un ta'ar-to un kem, nu-se un to me'es-de o-kiró kwooz-ut yoor [40], to he'emenuru n-ton hun-ne rwuun-mo n-Ton shir. Har hun-ne pyep Shir remen rii-yo koru ye un ka ta'ar-ye un kem ye à, nong deen!†

Bor-us op us-ta'yoor

Ko-kaar o-nem ne

¹ Wan-gaan be-de un ka **yan-tom-ye Shir** nen ta'yoore ye, wu duusbe sheend-o ata'yoore-o, haanuru be un de, wu zee, "A neke cen na, komo man kutu wo bo a he piishe un ka caari-wu un ko-kaar-wu ut-ma à. Ka ko-kaar-wu ro o-bo o a ma n-tete o ut-roog deen à.* ² Gwomo-ne ye un hono o-dak nomog o-ás un wu ne, komo hun-ne ye un hono o-dak swoog ke-mo un as-o un wu har mo ho ye untun ho-de m-ke."†

³ Ka **wan-tom-wu Shir** wu heetu me o-dakar un bu-yo **Kukt-o Shir**. Reeno o ka, um hyane wu ken ne'a-wu tara n-ton un yo ken nem-o jaas-yo yo. Ka nem-yo komo yo ro un jin-to un reeb-to Shir ne to a gene un wur-o un yo à, hi-to un yo komo ut-ta'yoor us-kar ne us-op.‡ ⁴ Ka ne'a-wu saw-to wu cope à jaas-to to untun ho-mo o-garura, wu hogussute ut-duk m-hoog un saw-to un zinariya, un ka ta'ar-ye o-mok ye ne ye ur-bon ye ne un rwuumb-us un hwor ne. Wu ro ur-kok ne ut-kom de o-zinariya shiishe un rem-se un hu-se un as-o un wu. § ⁵ Un zwon-de un wu komo a geneg ur-jin ut-ma ne:

Rii-yo wukusse

Babira-o gos-o,

Ko-gwomo-wu un kaar-ne,

Inu-o un rem-se o-ás komo un hono o-dak.

⁶ Um hyanuru komo ka ne'a-wu m-nom sa o zee ke-m hooste wu. Wu suuste hyo-mo un **yan-dor Yeso**. Wu hoog ye remen ye ro un tor-se un ma-ut Yeso.

Da-o um hyane wu à, um bopu o-nu. ⁷ Amba **wan-tom-wu Shir** citu me. Wu zee, "¿Ya o bupte nu? Man rwuntu wo ut-rom mosse un bo ka ne'a-wu ro ne, komo un ka nem-yo ne yo wu da à, ka nem-yo un hi-ut ta'yoor yo us-kar ne us-op. ⁸ Ka nem-yo o hyane à, yo weste un nom un hoog n-ga, amba m-moka yo kus un hoog ne á. Amba

* **Bor-us op us-cind:15** 16:15 Hyen komo: Mati 24:43-44; Ruka 12:39-40; Hyan 3:3. † **Bor-us op us-cind:16** 16:16 Hyen komo: 2Gwm 23:29; ZeKa 12:11. ‡ **Bor-us op us-cind:18** 16:18 Hyen komo: Hyan 8:5; 11:13,19.

§ **Bor-us op us-cind:19** 16:19 Hyen komo: Isha 51:17. * **Bor-us op us-cind:20** 16:20 Hyen komo: Hyan 6:14.

† **Bor-us op us-cind:21** 16:21 Hyen komo: Rwu 9:23; Hyan 11:19. * **Bor-us op us-ta'yoor:1** 17:1 Hyen komo: Irm 51:13. † **Bor-us op us-ta'yoor:2** 17:2 Hyen komo: Isha 23:17; Irm 51:7. ‡ **Bor-us op us-ta'yoor:3** 17:3

Hyen komo: Hyan 13:1. § **Bor-us op us-ta'yoor:4** 17:4 Hyen komo: Irm 51:7.

har un kaane ne, yoa rwuun n-do un ka kuub-o ur-duw o ha-mo un be-de a he yo m-ho à. Hun-ne ye ro ur-she'et un ka hono o-dak o à, ye ro cin ba a un hwoon rii à a gen jin-to un ye n-me un takurda-o yan-hoog á, kap yea bup nu un hyan-o un ka nem-yo, remen n-ga yo ro un hoog ne amba m-moka yo mereste.*

⁹ “To ka rem-se ro un hoob-o hur-de ro us-nap ne à. Ka hi-ut ta'voor-to Haag-ut ta'voor-to, to ka ne'a-wu rotte ur-she'et n-ton à. Ka hi-ut ta'voor-to komo gwomo-ne ta'voor-ye, ¹⁰ nen taan be-de un ye mereste, acinde-wu ro ut-gwomo. Wan-gaan ro kon, ata'yoore-wu un go woon á. Da-o wu woone, komo wua she'et ya o-da hiin. ¹¹ Ka nem-yo wete un nom un hoog n-ga à, m-moka komo yo un hoog á, yo ro aeere-yo. Komo be-de un ka ta'voor-ye yo rwuune, komo yo ro m-neke be-de yo he m-mar à.

¹² “Ka kar-us op-se o hyane á, ye ro ka gwomo-ne op-ye ye un goshi gokse beeb-de ut-gwomo á. Ijime, yea kum ut-gwomo. Amba yea nom ut-gwomo mosse un ka nem-yo ne awa o-gaan.† ¹³ Ka gwomo-ne op-ye ma-to un ye kang-o gaan to ro, komo ye ya'aste ka nem-yo beeb-de un ye un gwomo-to un ye ne. ¹⁴ Yea gun ur-gun un Ya o-Rwuug o-Ca ne. Amba ka Rwuug-o Ca-yo yoa re ur-ho be-de un ka gwomo-ne ye remen wu ro Wan-Koyan wu un yan-koyan-ne, komo ko-Gwomo-wu un gwomo-ne. Wua she'et un ka hun-ne ye ye wu bane, un ye wu daagne ne à, un ye ro m-dore hur-ur gaan ne à.”

¹⁵ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** zeeru me, “Ka roog-to o hyane à, be-de ka ko-kaar-wu ro ur-she'et à, de ro hun-ne, moor-to un hun-ne go-us-go, ut-dak, ut-rem ne. ¹⁶ Ka nem-yo un ka kar-us op ne se o hyane a, yea kute ka ko-kaar-wu ut-yage. Yea rumus kap o un rii-yo wu rotte à ye yagu wu ur-kor. Har yea ti ap-mo un wur-o un wu. Komo ye tuks wu o-ra. ¹⁷ Yea nom kaane, remen Shir ru'usse un hur-de un ye, zonge-to ye hette nom un rii-yo wu cone à. Yea ya'as ka nem-yo beeb-de un ye remen yo reet ut-gwomo har se Ma-to Shir shiig o-nip. ¹⁸ Ka ne'a-wu wu o hyane un hyangan-ut ru à, wu ro hek-o un ka caari-o o-bo o, o ro ut-gwomo un hon un gwomo-ne ye un hono o-dak à.”

Bor-us op us-eer

He-de un bo-o o-Babira

¹ Bo un arag-mo un to ka, um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu m-kegune rwuun-mo n-Ton shir. Wu ro ut-gwomo ne ut-gos ne, komo mok-o un wu caragsuru hono o-dak. ² Wu aaguru un cor-o gos-o, wu zee, “**Babira**-o hyeeste!

Shir tok ka caari-o o-bo o **ba'as-to** un o!
O waragte be-de ur-she'et de **ya-ut-kot**
un hon un yan-dak-ye rim-ye ne
un go un ko yo ke no-yo un hu yo ne.*

³ Remen kap hun-ne ye ut-dak ye swoog m-ke
mo un ka bo-o mo o-ás.
Gwomo-ne ye un hono o-dak nomog o-ás un o ne.
Remen hun-ne conog she'et-de un hoge m-rerem,
ya-m-o, ut-baab ne
ye un hono o-dak kumug o-kwum.”†

⁴ Um hoguru o ken cor-o rwuun-mo n-Ton o shir o zeeg,
“Hun-ne re o, rwuun no n-me un o!

* **Bor-us op us-ta'voor:8** 17:8 Hyen komo: Dane 7:7; Hyan 11:7; Bong 69:28. † **Bor-us op us-ta'voor:12** 17:12 Hyen komo: Dane 7:24. * **Bor-us op us-eer:2** 18:2 Hyen komo: Isha 21:9; Irm 51:8; Hyan 14:8; Isha 13:21; Irm 50:39. † **Bor-us op us-eer:3** 18:3 Hyen komo: Isha 23:17; Irm 51:7.

Urege nò m-nòm **ur-ba'as** bò ye m-nòm à,
Man 'ye nò ur-koob bò um he ye m-'ya à.‡

⁵ Remen a morogsute **ba'as-to** un o be-ur gaan,
to nomog m-seeb to woog Ton-o shir.

Komo Shir bakste men-ut jaas-to to un o.§

⁶ Nomu nò ka bò-o hond hond bò o nomu nò à,
kap bò un rem-se o nomu nò à muutu nò o o-yoor.
Kok-de o burutu nò ho-mo m-ke à
buru nò o un de o-yoor.*

⁷ O she'ette she'et-de m-seps o-zak ne,
remen kaane nomu nò o m-zom ryaab-us us-ryaab.

O ro us-ses m-zee,

'Me, ko-saraki-wu, un deeg un de um ro tara!

Me ne'a-wu campo un wu mare à wu wu á.

Komo a wos me un tuk-mo ut-men á!'

⁸ Remen kaane, ho-ur gaan a he wu m-hante
un tuk-mo ut-men, m-mar, un mer ne.

Komo a tukks wu o-ra.

Remen Wan-Koyan Shir wu ro Wa-ur-Beeb,

komo wu he wu piishe ut-ma.†

⁹ "N-ga, gwomo-ne ye un hono o-dak ye nomog o-ás un wu ne komo ye hogute m-rerem un saw-to un hwor to un wu. Amba da-o ye hyane hye-de o-ra de un tuk-mo un wu à, yea 'un-us-won un us-kan ne deen remen wu. ¹⁰ Yea es ur-hew ne remen ye un hoge o-gyer o un swo ur-koob de wu ro m-swo à. Yea senge m-zee,

" 'Wo rii-yo ur-'won yo! Wo rii-yo ur-'won yo,
caari-o o-bo o o-**Babira**, bo-o ur-'won!

Shir piishitu wo ut-ma da-o gaan!‡

¹¹ "Ya-ut-baab m-o ne ye un hono o-dak yea 'un un tuk-mo ut-men, remen yatt-ye kuse m-o un saw-to un ye komo á.§ ¹² Wu oog ut-saw deen to un zinariya un to un azorpa ne, un ta'ar-ye o-mok ne, us-rwuumb se un hwor ne, komo un gund-to un ye ne to ur-bon, ut-gund ne to m-deker, un gund-ut jaas-to ne, us-'yo ne se un wus m-shi'igin go-us us-go, un saw-to un yin-ye un rwoog-ne, un kap o un saw-to un hwor ne to a shabe us-'yo à, un rem-se a zwo ne un kwom-ut jaas-to à, un rem-se ut-kwom ne, m-ta'ar ne. ¹³ Komo wu oog saw-to un rem-se us-co, un rii-yo m-shi'igin ne, un now-mo m-shi'igin ne, un o-mur, un rii-yo m-shi'igin ne to a m-aag o-**parakanse** à, m-ke ne, un now-mo o-**zetun** ne, un hyo-mo un arkama-ne, un suw-ye un arkama-ne, un na-ne, un ca-ne, un jok-ne, un keke-to un jok-ne, komo un hun-ne ne remen wu muute ye guw-ne.*

¹⁴ "Ya-ut-baab zeeru ka ne'a-wu, 'Kap o un ka rem-se ur-bon se o shere yish à se egussute komo kap o un kwum-o ru un saw-ut ru ne to m-cop to egussute. Woa do to m-kum komo á!' ¹⁵ Ya-ut-baab ye kume o-kwum un saw-to ye ro wu m-bebe à, yea esen ur-hew ne, remen ye o-gyer o un ka zom-mo a m-nome un ka ne'a-wu à. Ye us-kan, ye un tuk-mo ut-men.† ¹⁶ Ye m-zee,

" 'Rii-yo ur-'won!

Rii-yo ur-'won yo ka caari-o o-bo o!

‡ **Bq-us op us-eer:4** 18:4 Hyen komo: Isha 48:20; Irimi 50:8; 51:6,45. § **Bq-us op us-eer:5** 18:5 Hyen komo:

Taka 18:20-21; Irimi 51:9. * **Bq-us op us-eer:6** 18:6 Hyen komo: Bqng 137:8; Irimi 50:29. † **Bq-us op**

us-eer:8 18:7-8 Hyen komo: Isha 47:7-9. ‡ **Bq-us op us-eer:10** 18:9-10 Hyen komo: Izik 26:16-17. § **Bq-us**

op us-eer:11 18:11 Hyen komo: Izik 27:31,36. * **Bq-us op us-eer:13** 18:12-13 Hyen komo: Izik 27:12-13,22.

† **Bq-us op us-eer:15** 18:15 Hyen komo: Izik 27:31,36.

Q ro n-ga ʊn cɔp ʊn gund-tɔ ʊr-bon tɔ m-gwugwɛr à,
 ʊr-matuku nɛ de ʊn hɔ-mɔ ʊn o-garura,
 komo ʊr-matuku nɛ de ʊn hɔ-m jaas-mɔ záá,
 komo q ro ʊn nɔm ʊt-duk ʊn saw-tɔ ʊn zinariya,
 ʊn ta'ar nɛ yɛ ʊn hwɔr komo
 ʊn rwuʊmb-se ʊn hwɔr nɛ!

17 Amba da-o gaan kap q ʊn kwum-o ʊn q tae!'

"Myet-o ʊn yan-hat-tɔ m-hɔ ʊn yan-da-mɔ ʊn tɔ nɛ, ʊn ya-m-nak nɛ komo ʊn kap
 q ʊn bɔ ʊn yɛ rɔ m-kum ʊn ya-m-o ʊt-baab nɛ be-de m-sa à, yɛa ɛs ʊr-hew nɛ. ‡ 18 Yɛa
 'ʊn, da-o yɛ ro m-hyan ʊn hye-de ʊn ka ra-o rɔ m-da n-tɔn à. Yɛa zee, 'A tak ʊn
 m-hyan o-bɔ ʊntʊn q ka á! '§ 19 Yɛa 'ʊn yɛ zɔr m-hu a nept tʊk-mɔ ʊt-mɛn hoɔg yɛ.
 Komo yɛa zee,

" 'Rii-yo ʊr-'wɔn, rii-yo ʊr-'wɔn, kà bɔ-o caari-o!

Remen ká bɔ-o, yan-hat-o m-hɔ
 yɛ kamastɛ hwɔr deen ʊn bu-yo baab-tɔ
 ʊn rem-se hun-nɛ yɛ ʊn ká bɔ-o m-nɔm à.

Amba da-o gaan koyan sabre!*

20 Nɔm nɔ o-zak, nɔ yɛ rɔ ʊr-she'et n-Tɔn shir à,
 nɔm nɔ o-zak nɔ yan-ba-m-kukop, **yan-Tom Yɛso**,
 ʊn **yan-Rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir** nɛ.

ʊr-kom Shir piishite o-**Babira** ʊt-ma
 remen rii-yo q nɔmʊ nɔ à! ' †

21 Ka da-de wʊ ken ko-beeb-wʊ ʊn **wan-tom-wʊ Shir** wʊ kepsʊ q ken ta'ar-o o-gos
 q o woosɛ ta'ar-de ʊn ʊr-na à. Wʊ jorbʊ q n-mɛ m-sa, wʊ zɛɛru,
 "O-nip kaane

a jorbɛ o-**Babira** caari-o o-bɔ,
 q m-'wɔns, bɔ ʊm jorbɛ ka ta'ar-o à,
 komo a do o-**Babira** m-hyan á. ‡

22 Hun-nɛ a do m-hogɛ n-mɛ o-**Babira** ras-o o-moro,
 ʊn ya-ʊt-sɛp nɛ, ʊn yan-hwʊhwurug nɛ,
 ʊn yan-hur ʊs-sherewa nɛ n-mɛ ʊn o-**Babira** á.

Komo a do hyan ʊn wan-cɛ
 kanɛ kɔ wan-gaan á.

Komo a do hogɛ ʊn ras-o ʊr-na n-mɛ o-**Babira** á. §

23 Hun-nɛ do hyan ra-o ʊr-pitirra n-mɛ o-**Babira** á.
 Komo cɔr-se o-zak ʊn yan-rew-tɔ ʊn ge-ʊt pu-tɔ nɛ
 a do se m-hogɛ ʊn ka bɔ-o á.

Ya-ʊt-baab yɛ o-**Babira** yɛ ro caari-nɛ,
 yɛ ro jiishte ya-ʊt-baab yɛ ʊn hono o-dak kap à,
 komo ʊn myot-ʊs ru q o egusse myet-o ʊt-dak!*

24 ʊn cɔw-se ʊn ka bɔ-o kanɛ a wʊsɛ hyó-mɔ
 ʊn **yan-Rwɔr ʊn Ma-tɔ Shir** yɛ ʊr-takan
 ʊn yan-ba-m-kukop nɛ.

Kanɛ komo a hɔ hun-nɛ ʊn hono o-dak." †

‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:17** 18:17 Hyen komo: Isha 23:14; Izik 27:26-30. § **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:18** 18:18 Hyen komo:
 Izik 27:32. * **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:19** 18:19 Hyen komo: Izik 27:30-34. † **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:20** 18:20 Hyen komo:
 Kara 32:43; Irmí 51:48. ‡ **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:21** 18:21 Hyen komo: Irmí 51:63,64; Izik 26:21. § **Bɔr-ʊs op**
ʊs-eer:22 18:22 Hyen komo: Izik 26:13; Isha 24:8. * **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:23** 18:22-23 Hyen komo: Irmí 7:34;
 25:10. † **Bɔr-ʊs op ʊs-eer:24** 18:24 Hyen komo: Irmí 51:49.

Bor-us op us-jero

Bongon-de Shir n-Ton

¹ Bò tò ka aragte à, um hoguru o-zaaz untun cor-se un morog-de ut-moor n-Ton o Shir se ro m-zee,

“Bom no Yawe!”*

Gwu, m-seps ne, ur-beeb ne ro be-de Shir na!

² Remen piish un ma-ut un wu hond hond to ro,

wu komo ko-yan-men-ut pus-to wu,

Wu sabursute o-**Babira** ka caari-wu un ko-kaar-wu,

Babira-o rakste hun-ne ye un hono o-dak

un bu-yo un as-o un o.

Shir musute hun-ne ye un wu† ye ka ne'a-wu hoome à.”‡

³ Komo cor-se un ye zeeru,

“Bom no Yawe!§

Hye-de un tuk-mo un ka bo-o daaru har da-o ba m-ta.”*

⁴ Sek-ye ur-kwooz un nass [24] un rii-ye un hoog ne nass kwukturu ye bomuru Shir, wu ro tara o-kwuur à. Ye 'yonsuru us-cor ye zeeru,

“**Amin!**† Bom no Yawe!”

⁵ A hoguru o-cor rwuun-mo un ka kwuur-o ro m-zee,

“Bom no Shir na,

no guw-ne ye un wu kap,

Caari un rek-wu ne,

kap ye ro wu m-gyer à.”‡

Ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca

⁶ Ka da-de um hogu komo o-zaaz sa o zee o un morog-de ut-moor, untun zaaz-o un ja-mo m-ho mo m-sa, untun dwum-de o-dakar. Um hoguru ye m-zee,

“Bom no Yawe!§

Remen Wan-Koyan na wu ro ut-gwomo,

wu ro Shir Wa-ut-Gwomo kap!”*

⁷ A nom no o-zak un yuyaw-mo ut-men ne,

a seps no wu!

Remen da-o woog o un ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca,

komo ko-'ew zongsute.

⁸ A ya'ag ka ko-'ew-wu, wu cup gund-o m-rwon o-pus o.”

(Ka gund-o m-rwon o o-pus o ro un hek-o un rem-us so-se se yan-ba-m-kukop nome à.)

⁹ Ka da-de **wan-tom-wu Shir** zeeru me. “Gen to ka: ‘Shir ya'ag ye ur-ho ye a bane ha-mo un ka ge-de un Ya o-Rwuug o-Ca de à.’ ” Wu dooru komo m-zee, “To ka to ro Ma-to Shir to o-nip.”†

¹⁰ Ka da-de um heeru un na-se un wu um bumut wu. Amba wu zeeru, “Ay, wo nom kaane á! Me ko-guw-wu Shir wu, untun wo un or ru ne ne, no ye su'e Yeso à. Kwuktu no Shir! Me un zee kaane remen bo un ye ko'ote ma-ut Yeso à, ye ro m-rwor yo **Kukt-o Shir** zee ye rur à.”

* **Bor-us op us-jero:1** 19:1 ut-Girik: Harrerruja. † **Bor-us op us-jero:2** 19:2 ut-Girik: guw-ne ye un wu.

‡ **Bor-us op us-jero:2** 19:2 Hyen komo: Kara 32:43; 2Gwm 9:7. § **Bor-us op us-jero:3** 19:3 ut-Girik: Harrerruja.

* **Bor-us op us-jero:3** 19:3 Hyen komo: Isha 34:10. † **Bor-us op us-jero:4** 19:4 Wata: Yage to nomote kaane!

‡ **Bor-us op us-jero:5** 19:5 Hyen komo: Bong 115:13. § **Bor-us op us-jero:6** 19:6 ut-Girik: Harrerruja.

* **Bor-us op us-jero:6** 19:6 Hyen komo: Izik 1:24; Bong 93:1; 97:1; 99:1. † **Bor-us op us-jero:9** 19:9 Hyen komo: Mati 22:2-3.

Wu ken wu n-ton un jok-o pus-yo

11 Ka da-de um hyanuru Ton-o shir tikshite, komo jok-o pus-yo ro eso kaane. Ka wu daa ka jok-yo a, jin-de un wu *Ko-yan-Ess ut-Ma komo Wa-o-Nip*. Un men-ut pus-to wu ro un piish ut-ma komo ur-gun ne.‡ 12 Yish-ye un wu untun rem-de o-ra, komo un hi-de un wu ro ut-gond ne deen. Komo wu ro un de ken jin-de ne gense. Ka jin-de yatt-wu napu de a se wu.§ 13 Wu cupste ur-matuku de a mususse m-hyo a. Jin-de un ka con-de komo *Ma-to Shir*. 14 Buug-de un karma-ne ye n-Ton shir ro wu m-dore n-ton un jok un cop-to ut-gund ne pus-to puu. 15 O ken magay-o m-rye o rwuunuru un nu-o un wu. Un ka magay-o wu reete ut-dak. Komo, “Wua nom gwomo-to un ye un ko-yo o-kwom.”* Komo wua rwuute caari-se un ryaab-se Shir Wa-ut-Gwomo Kap be-de un hun-ne untun net-wu ro 'mo un yakar-ye us-'yo be-de a un pot ut-us a.† 16 Un matuku-de un wu, komo un kut-o un wu ne, a gene ka jin-de:

Ko-Gwomo-wu un gwomo-ne, komo wu jiishe m-sek be-de un sek-ye a.

17 Komo um hyanuru **wan-tom-wu Shir** ro eso n-me ur-ho. Wu aaguru eeg un caari-o o-cor wu agnuru kap o un no-ye ro ut-hukse un kus-o n-Ton shir a. Wu zee, “Haan no, no karge be-de un ka caari-o o-biki o Shir o. 18 Haan no no ti ap-mo un gwomo-ne, un mo un caari-ye un karma-ne ne, un mo un ya-ur-gun ne, un mo un jok-ne, un mo un ye ro ye m-da ne a, un ap-mo hun-ne kap, guw-ne un ye ro guw-ne a, caari un rek-ye ne!”‡

19 Ka da-de um hyanuru ka nem-yo morogsute gwomo-ne ye un hono o-dak un karma-ne ye un ye ne, remen ye teet ur-gun un ka wu ro n-ton o-jok a, un karma-ne ye un wu ne. 20 Amba a shipk ka nem-yo, mosse un ka wan-rwor un ma-to shir wu ut-bo wu ne wu nome saw-to o-made un ka nem-yo a. Be-de un ka saw-to o-made to wu durumse ye gokse napa-o un ka nem-yo, komo un ye kwukte zwo-o un wur-o un yo ne a. Kap yoor-mo un ye a jorbu ye n-me un mar-o un ta'ar-to un caari-o o-ra un hoog ne.§ 21 A hooru karma-ne ye un ye o-magay o rwuune un nu-o un ka wu ro tara n-ton un jok-o o-pus yo a. Hon un no-ye n-ton myet ye reeru ap-mo un ka u-to bo ye cone a.

Bor ur-kwooz*Us-hak dugu-o gaan [1,000]*

1 Ka da-o um hyanuru wu ken **wan-tom-wu Shir** wu ro m-kerguner rwuun-mo n-Ton shir. Wu ro un rii-yo un tiks-mo un ka kuub-o ur-duw o ne ut-kom, un caari-to ut-kwom ne to m-ke'et. 2 Wu shipu ka hwo-yo, ka ko-mong-yo o-hwo yo, yo ro **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a, wu ka'u yo n-te un ka kwom-to har us-hak dugu-o gaan [1,000].* 3 Ka **wan-tom-wu Shir** wu jorbu yo un ka kuub-o ur-duw o, wu tigururu yo wu rekeru taase **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu do durumse un hun-ne komo, se ka hak-se dugu-o gaan [1,000] aragte. Ka hak-se arge a hosu wu ya o-da hiin.

4 Ka da-o um hyanu ut-kwuur. Komo um hyanu ka hun-ne ye ro tara tara un ka kwuur-to a, a ya'ag ye gwomo-to un piish ut-ma. Um hyanuru komo hoog-mo un ye a kupre ut-hi remen tor-us Yeso a, komo un rwor un Ma-to Shir ne. Ye ro ka ye kwukte ka nem-yo a, ko sha-mo un yo a. Komo ye goks napa-o un yo un zwon-to un ye ko ne un kom-to un ye a. Ye muunuru un hoog ne komo, ye reeru ut-gwomo be-ur gaan un **Kiristi** ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].† 5 (Morgan-ne ye kusse a, ye ine un

‡ **Bor-us op us-jero:11** 19:11 Hyen komo: Izik 1:1; Bong 96:13; Isha 11:4. § **Bor-us op us-jero:12** 19:12

Hyen komo: Dane 10:6. * **Bor-us op us-jero:15** 19:15 Hyen komo: Bong 2:9. † **Bor-us op us-jero:15** 19:15 Hyen komo: Isha 63:3; Jowe 3:13; Hyan 14:20. ‡ **Bor-us op us-jero:18** 19:17-18 Hyen komo: Izik 39:17-20.

§ **Bor-us op us-jero:20** 19:20 Hyen komo: Hyan 13:1-18. * **Bor ur-kwooz:2** 20:2 Hyen komo: Taka 3:1.

† **Bor ur-kwooz:4** 20:4 Hyen komo: Dane 7:9,22.

hoog ne á, se da-o ka hak-se dugu-o gaan se arge à.) O ka o ro ine-mo un margan-ne mo takan. ⁶ Ya-o-zak-ye, yan-ba-m-kukop, ye ro ur-kwukur ne be-de un ka ine-mo ur-takan mo. Mar-m ayoore-mo rott ur-beeb be-de un ye á, amba yea warag yan-**Cow un kon-se Shir un Kiristi**, komo yea re ut-gwomo un wu ne har us-hak dugu-o gaan [1,000].

Re ur-ho n-te un Gwomo-de ya-ut-kot

⁷ Da-o ka hak-se dugu-o gaan [1,000] arge, a hosune **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** be-de a ka'u wu à. ⁸ Komo wua rwuun, wu durumsute hun-ne ye a cakarse hono o-dak à. Ye a m-aag, *Goog un Magoog*. **Ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** a karagsu ye ye teet ur-gun, komo moor-to un ye untun moor-to m-hyereg mo n-riib o m-sa.† ⁹ Ye semuru hono o-dak, ye rigumsuru hun-ne ye Shir un ka bo-o Shir ro m-was ne à. Amba ra-o kergunuru rwuun-mo n-Ton shir o reeru ye. ¹⁰ Ka da-de **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** wu durumse ye à, a jorbu wu n-me un mar-o o-ra o ro m-re un ta'ar-to un caari-o o-ra guwguw à, be-de a jorbe ka nem-yo à be-ur gaan un ka wan-rwor un ma-to shir wu ut-bo wu ne. Reeno ye he swo ur-koob m-tet, m-how ne, har da-o ba m-ta.

Piish un ma-to ur-kom

¹¹ Ka da-o um hyanu caari-o o-kwuur o ut-gwomo o-pus o. Um hyanuru wu ro tara n-ton o à. O-dak n-Ton o shir ne argu m-ege un co-o un wu komo a do to ne m-hyan á. ¹² Um hyanuru margan-ne, caari un rek-ye ne, ye eso eso n-her o un ka kwuur-o ut-gwomo o. A upsu ut-takurda, komo a upsuru ka takurda-o un hoog-o. A piishu margan-ne ut-ma un bo un rii-yo ye nome à, bo to ro gense n-me un ka takurda-to à.‡ ¹³ Sa-m rwunturu ye mare un mo à. M-mar un be-de ur-she'et de un marimar-ne ne to ma to rwunturu margan-ne ye un to. A piishi kowan ut-ma un gon rii-yo wu nome à. ¹⁴ Ka da-o a jorbu m-mar un be-de un she'et-de un margan-ne ne n-me un mar-o o-ra. Ka mar-o o-ra o ro mar-m ayoore-mo. ¹⁵ Kap bon wu jin-de un wu rwuune gense n-me un ka takurda-o un hoog-o á, a jorbu wu n-me un ka mar-o o-ra o.

Bor ur-kwooz o-gaan

Ton-o shir-o pu-o un dak-o pu-o ne

¹ Ka da-o um hyanu Ton-o pu-o un dak-o pu-o ne. Remen Ton-o n-ga un dak-o n-ga ne kap egussute, komo sa-m ro kon á.* ² Um hyanuru komo ka bo-o ba m-kukop o, Urusharima-o pu-o, o ro m-kergune rwuun-mo n-Ton be-de Shir. A gegursute o ut-duk bo ko-'ew ro m-geger remen campo un wu à.† ³ Komo um hoguru caari-o cor-o ro un cep ut-ma rwuun-mo un kwuur-o ut-gwomo o ro m-zee, "Gwot hur-o Shir un hun-ne ne n-me! Wua she'et be-ur gaan un ye ne. Komo ye warag hun-ne ye un wu. Shir komo un hi un de un wu wua she'et un ye ne, komo wu warag Shir-o un ye.‡ ⁴ Wua pe'egu ye m-yish kap un yish-ye un ye. Mar-m mo kus komo á, ko tuk-mo ut-men, ko us-'won, ko m-hoog á, remen rem-us ut se ro na m-rwo un tuk-mo ut-men à, se aragsute."§

⁵ Ka wu ro tara un ka kwuur-o ut-gwomo à zeeru, "M-moka me m-nom un koyan pu-yo!" Komo wu zeeru me, "Gen yo ka, remen to ka ma-to um ruru wo à nip-o, komo hun-ne a hoks m-sheer un to."

‡ **Bor ur-kwooz:8** 20:8 Hyen komo: Izik 7:2; 38:2,9,15. § **Bor ur-kwooz:12** 20:11-12 Hyen komo: Dane 7:9-10.

* **Bor ur-kwooz o-gaan:1** 21:1 Hyen komo: Isha 65:17; 66:22; 2Bit 3:13. † **Bor ur-kwooz o-gaan:2** 21:2 Hyen komo: Isha 52:1; Hyan 3:12; Isha 61:10. ‡ **Bor ur-kwooz o-gaan:3** 21:3 Hyen komo: Izik 37:27; Rewi 26:11-12.

§ **Bor ur-kwooz o-gaan:4** 21:4 Hyen komo: Isha 25:8; Isha 35:10; 65:19.

⁶ Komo wu zeeru, “A komog! Me ro Arpa, un Omega ne.* Me ro ur-Takan ur-Buste ne. Kap ye ro un hoge o-**swoot** à, man 'ye ye yish-to ho-mo un hoog m-yar.† ⁷ Be-de un kowan wu re ur-ho de un **ko-Gwomo-wu un ya-ut-kot** à, ya kum ur-hes de o-kwum be un de. Man warag Shir o un ye, komo ya warag yakar re.‡ ⁸ Amba ya-o-gyer, un yan-koob-de m-sher ne, un ye ho hun-ne à, ya-o-ás, un ye ro m-yoos un saw-to made ne à, un kwukte m-gir ne komo kap ya-ut-bo, myet-o un ye gwuug-de un ye ka mar-mo o-ra o, o ro m-tuks un ta'ar-to un caari-o o-ra à. Mo ka ro mar-m ayoore-mo.”

Urusharima-o pu-o

⁹ Wan-gaan be-de un ka **yan-tom-ye Shir** nen ta'oor-ye yan-sheend-to a shoose to un re ur-koob ut-ta'oor à, to ur-kom wu haanuru be un de. Wu zeeru me, “Haan, man kutu wo ko-'ew, ne'a-wu un Ya o-Rwuug o-Ca.” ¹⁰ Ka **wan-tom-wu Shir** wu deku me un bu-yo **Kukt-o Shir** wu deetu me n-ton un o ken Haag-o caari-o o m-pipir deen. Wu kutbu me o-Urusharima, bo-o ba m-kukop o ro m-kerguner rwuun-mo n-Ton be-de Shir.§ ¹¹ Ka bo-o komo a shoostu o un seps-mo Shir m-cucas ne cucas-mo un o nomog untun ta'ar-de un hwor, o-jaspa de ro us-myakt untun ur-madipi. ¹² A rigimshite o ut-ma to m-nu pipir, us-ish ne op us-yoor, un **yan-tom-ye Shir** ne op un nen yoor yan'er-de un ka ish-se. A genu jin-to un baag-ut op-ut yoor-to un hun-ne ye o-**Isra** un ka ish-se. ¹³ Komo ko yo ke riib-yo ish-us tet-se, ish-us tet ur-horan, ish-us tet ur-horim, ish-us tet o-baar, ish-us tet o-ye'er.* ¹⁴ Komo wur-o un ka bo-o a un ma o n-ton un shi'it-ut op un yoor-to ut-ta'ar. Komo n-ton un to kane a gene jin-to un **yan-Tom Yeso** op un yoor-ye un ka Ya o-Rwuug o-Ca yo.

¹⁵ Ka **wan-tom-wu Shir** wu nome ut-ma un me ne à, wu ro un ko-yo ur-me'es ne yo o-zinariya yo wu hette me'es un ka bo-o à, ish-se un o, un wur-se un o ne.† ¹⁶ Da-o wu me'ese o à, wu 'wos ko yo ke riib-yo hond hond yo ro un or rii-yo ne. Seeb-mo un o un hoob-mo un o ne, un pipir-mo un o ne ko o ke raag-o hond hond stadi dugu-us op us-yoor [12,000]‡ o. ¹⁷ **Wan-tom-wu Shir** me'esuru wur-se un o komo o rwunturu nu-mo o na-us zungu un kwooz-ut yoor us-nass [144],§ (un gon rii-yo hun-ne rotte un me'es un kashi ur-me'es à.) ¹⁸ A un ma wur-se un o un to ken ta'ar-to a m-aag ut-jaspa à to un hwor. Komo ka bo-o ne a maaru o un zinariya zak zak, komo o ma'asu us-myakt untun ur-madipi. ¹⁹ Komo a nomo shi'it-de un ka wur-o un ka bo-o ut-duk un gon ko de ke ta'ar-de un hwor de. O-jaspa de ro ur-takan un shi'it-de ut-ma. Ur-ayoore-de komo ur-sappaya, ur-atette-de ur-agat, ur-anasse-de ur-zumurudu, ²⁰ ur-ataane-de ur-onis, ur-acinde-de ur-karneriyan, ur-ata'yoore-de ur-kirisorat, ur-aere-de ur-berir, ur-ajerone-de ur-topas, ur-aope-de ur-kirisopuras, op-ur gaan jasin, op ayoore-de ur-ametis. ²¹ Ka ish-us op us-yoor se a nom se un rwuumb-se un hwor op us-yoor, ko o ke ish-o un rwuumb-o un hwor gaan a nomu o. Caari-yo un cow-yo un ka bo-o, un zinariya a ma yo zak zak, komo yo ro us-myakt untun ur-madipi.* ²² Me hyan **Pyo-o Shir** un ka bo-o á, remen Wan-Koyan Shir Wa-ut-Gwomo kap un Ya o-Rwuug o-Ca ne ye ye ro **Pyo-o Shir** o un ka bo-o. ²³ Ka bo-o ro un hoob-o ur-ho ko o-reng á, remen seps-mo Shir mo ro o m-caragse, ka Ya o-Rwuug o-Ca yo komo yo ro pitirra-de un o.† ²⁴ Hun-ne ye un hono o-dak a hewe ur-hew m-mok o un ka

* **Bōr ur-kwooz o-gaan:6** 21:6 Arpa, Omega: wata n-me Abacada ut-Girik. Arpa ro ur-takan komo Omega ro ur-buste. † **Bōr ur-kwooz o-gaan:6** 21:6 Hyen komo: Isha 55:1. ‡ **Bōr ur-kwooz o-gaan:7** 21:7 Hyen komo: 2Sam 7:14; Bong 89:26-27. § **Bōr ur-kwooz o-gaan:10** 21:10 Hyen komo: Izik 40:2. * **Bōr ur-kwooz o-gaan:13** 21:12-13 Hyen komo: Izik 48:30-35. † **Bōr ur-kwooz o-gaan:15** 21:15 Hyen komo: Izik 40:3. ‡ **Bōr ur-kwooz o-gaan:16** 21:16 Mer-ut dugu-o gaan un zungu-us nass [1,400] ko kiromita dugu-ut yoor un zungu-us yoor [2,200]. § **Bōr ur-kwooz o-gaan:17** 21:17 Kaane a nom ur-hond us-na ne zungu us-yoor un op-us cind [216]. * **Bōr ur-kwooz o-gaan:21** 21:18-21 Hyen komo: Isha 54:11-12. † **Bōr ur-kwooz o-gaan:23** 21:23 Hyen komo: Isha 60:19-20.

bɔ-o. Gwomo-ne ye ɔn hono o-dak komo yea hante o seps-mo ɔn ye n-me ɔn ka bɔ-o.‡ 25 An tige ɔn ish-se ɔn ka bɔ-o ɔn ta-mo ɔr-ho á remen tet-mo m-rew kané á. 26 Komo a hante myet o ɔn m-seps ɔn gos-to ɔn hun-ne ye ɔn hono o-dak ne ɔn ka bɔ-o.§ 27 Amba rii-yo m-kukop a kum m-cow n-me ɔn ka bɔ-o á, ko komo koyan nom ɔn rem-se ɔn hu, ko wa-ut-bɔ, se de ye a gene jin-to ɔn ye n-me ɔn ka takurda-o ɔn hoog-o ɔn ka Ya o-Rwuug o-Ca yo à.*

Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor

Roog-o ɔn ho-mo ɔn hoog

1 Ka da-de **wan-tom-wu Shir** kutu me roog-o ɔn ho-mo ɔn hoog, mo ɔs-myakt ɔntun ɔr-madipi mo rwuunte be-de ɔn kwuur-o ɔt-gwomo to Shir ɔn to ɔn Ya o-Rwuug o-Ca ne.* 2 Mo m-ja n-tete de ɔn caari-yo ɔn cow-yo ɔn ka bɔ-o. ɔn ko yo ke riib-yo ka roog-o 'yo-o ro kon yo ɔn hoog, yo ro ɔn mat ɔr-mat so-o op ɔn voor hak gaan. Ko yo ke reng-yo yo ro m-mat so-o gaan. A ɔn nom ɔs-baat ɔn wa-to ɔn ka 'yo-yo remen taaste ɔn gom-se ɔn hun-ne ye ɔt-dak kap.† 3 ɔn ka bɔ-o, a kum rii-yo Shir hu ye nu-o yo-o á, remen kwuur-o ɔt-gwomo o Shir ɔn Ya o-Rwuug o-Ca ne o ro kane. Guw-ne ye ɔn wu komo yea kwuktu wu.‡ 4 Yea hyen co-o ɔn wu, komo a gen jin-de ɔn wu ɔn zwon-to ɔn ye. 5 Tet-m mo kus kaane á. Yatt-yo nus ye ɔn ma-to ɔr-pitirra ko cucas-mo ɔr-ho á, remen Wan-Koyan Shir wu he m-warag cucas-mo ɔn ye. Komo yea re ɔt-gwomo har da-o ba m-ta.§

6 **Wan-tom-wu Shir** zeeru me, “Ka yo o hoge à nip-o, komo to wooste a sher ɔn to. Wan-Koyan Shir ya'ag yan-Rwor ɔn ma-to ɔn wu jaab-o ɔt-men ɔn bu-yo Kukt-o ɔn wu. Wu tomonte wan-tom o ɔn wu, remen wu kutute ka guw-ne ye ɔn wu ye rii-yo he m-kor ba m-jime à.”

Yeso roon

7 “Gwot me ka komo robe, ba ɔn naas o-da! Shir ya'ag ye ɔr-ho bɔ ɔn ye ro o-dorotte ɔn ma-to ɔn hyan-o co to ɔn ka takurda-o à.”

8 Me wu **Yohana**, me hyane um hoge, kap ka rem-se. Da-o um hoge komo um hyen se à, um heeru ɔn na-se ɔn **wan-tom-wu Shir**, wu kutu me ka rem-se à. 9 Amba wu zeeru me, “Taase o kwuktu me á! Me ko-guw-wu Shir wu, ɔntun wo ɔn or ru ne ɔn **yan-Rwor ɔn Ma-to Shir**, har ma kap ɔn ye nome dorotte-o ɔn yo ro gene ne ɔn ka takurda-o à. Kwuktu no Shir cot!”

10 Ka da-de wu zeeru me, “Taase o wuke ka ma-to ɔn hyan-o co-o to gene à, remen da-o nomoste yow yow. 11 Myet ko-yan-men-ut jaas-to wu senge men-ut jaas-to to ɔn wu, wu ro yo-wu à, wu senge nom ɔn rii yo-yo. Wan-nom ɔn rii-yo ɔr-bon, wu senge nom ɔn rii-yo ɔr-bon, komo wu ro ba m-kukop á, wu senge she'et-de ɔn wu ba m-kukop.”*

12 “Gwot, me ka robe ba ɔn naas o-da! Komo 'yons ɔn de ro be ɔn de, man tope kowan gon rii-yo wu nome à.† 13 Me ro Arpa, ɔn Omega ne.‡ Me ro ɔr-Takan ɔr-Buste ne, ɔr-Shi'it ɔr-Kom ne.§

‡ **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:24** 21:24 Hyen komo: Isha 60:3. § **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:26** 21:25-26 Hyen komo: Isha 60:11. * **Bɔr ɔr-kwooz o-gaan:27** 21:27 Hyen komo: Isha 52:1; Izik 44:9. * **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:1** 22:1 Hyen komo: Izik 47:1; Zeka 14:8. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:2** 22:2 Hyen komo: Taka 2:9. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:3** 22:3 Hyen komo: Zeka 14:11; Taka 3:17. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:5** 22:5 Hyen komo: Isha 60:19; Dane 7:18. * **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:11** 22:11 Hyen komo: Dane 12:10. † **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:12** 22:12 Hyen komo: Isha 40:10; 62:11; Bong 28:4; Isha 40:10; Irm 17:10. ‡ **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:13** 22:13 Arpa, Omega: wata n-me Abacada ɔt-Girik: Arpa ro ɔr-takan komo Omega ro ɔr-buste. § **Bɔr ɔr-kwooz ɔs-voor:13** 22:13 Hyen komo: Hyan 1:8; Isha 44:6; 48:12; Hyan 1:17; 2:8.

14 “Shir 'ye ye ʊr-hɔ ká ye so'ose matuku-ʊt seeb-tɔ tɔ ʊn ye à. A 'ye ye keer-de m-cow ʊn ish-se ʊn ká bɔ-o caari-o remen ye reet mat-de ʊn 'yo-yo ʊn hoog.* 15 Amba ká ye muute hi-de ʊn ye ya-m-kukop à, ye rɔ n-dɔ ʊn ka bɔ-o:

Ka ye yoose weer-se o-made,

Ya-o-ás,

Ye hoome hun-ne à,

Yan-kwukte m-gir, ʊn

Ya-ʊt-bɔ ne.

16 “Me, Yeso, ʊm tombute **wan-tom-wu Shir** re wu heetbu nɔ kà tom-o remen **yan-dor Yeso**. Me ʊn rwuun sɔ ʊn baag-o ko-Gwomo **Dawuda** komo me rɔ wan-re ʊn cim-yo ʊn gwomo-ʊt **Dawuda**. Me rɔ *Myar-yo m-cucar yo n-Sot.*”†

17 **Kukt-o Shir** ʊn ko-ew ne rɔ m-zee, “Haan!” Yage komo bɔ ʊn wu hoge tɔ ka à, wu ma wu zee, “Haan!” Yage bɔ ʊn wu rɔ m-hoge ʊn **swoot-o** m-hɔ à wu haan: kap wu cone wu sɔ à, wu sɔ m-yar be-de ʊn hɔ-mɔ ʊn hoog.‡

Ma-to ʊr-buste

18 Me, **Yohana**, me ʊn nak ʊn to-to ʊn kap wu hoge ma-to ʊn rii-yo he m-kor ʊn co à tɔ ʊn ká takurda-o à ʊnze: Urege wu doog yo ken rii-yo n-ton ʊn tɔ, Shir a doo wu swɔ ʊr-koob de a gene ʊn ka takurda-o à. 19 Komo bɔ ʊn wu haabe yo ken rii-yo rɔ ʊn ká takurda-o à, Shir a dos gwuug-de ʊn wu de ʊn mat-de ʊn 'yo-yo ʊn hoog. Komo Shir a dos gwuug-de ʊn wu de ʊn ká bɔ-o o ʊn ba m-kukop o. ʊm geneste ka rem-ʊs yoor-se n-me ʊn ká takurda-o.§

20 Ká wu ko'ote ʊnze ka rem-se kap nip-o à, wu zee, “Eba, ʊm robe hor-m-hor!”

Amin. Haan, Wan-Koyan Yeso!

21 Yar-m Yeso Wan-Koyan rɔ ʊn nɔ ne kap! **Amin!**

* **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-ʊoor:14** 22:14 Hyen komo: Taka 2:9; 3:22. † **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-ʊoor:16** 22:16 Hyen komo: Qog 24:17; Isha 11:1,10; 2Bit 1:19; Hyan 2:28. ‡ **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-ʊoor:17** 22:17 Hyen komo: Isha 55:1. § **Bɔr ʊr-kwɔɔz ʊs-ʊoor:19** 22:18-19 Hyen komo: Kara 4:2; 12:32.